విషయసూచిక.

యుద్ధకాండము.

విషయము		పుట

శ్రీ ర స్తు

ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము - ౧-వ సర్గము

క. శ్రీకలితవిపులవక్షా!, పాకారిప్రహితకార్య♦బద్ధాదర! నా
నాకర్బురవనదహనా!, శ్రీకంఠహితైకనామ! ♦ శ్రీరఘురామా!.

తే. అవధరింపు కకుత్థ్సభూ♦పాన్వయాబ్ధిశీతకిరణా! మహాత్మ! సం♦శ్రితసమస్త
దేవతానీక! యవ్వాలి♦దివ్యకథను, భక్తి వినిపింతు వాల్మీకి♦సూక్తిరీతి.

రాముఁడు హనుమంతునిఁ బ్రశంసించుట.

క. [1]అని హను[2]మంతుఁడు తత్త్వం, బును దెల్పిన నాలకించి ♦ భూపతి ప్రీతిన్
గని దానికిఁ జెప్పఁగఁ దగు, ననువున నిట్లనియెఁ దపను♦నాత్మజుతోడన్. ౧ 1

చ. హనుమ యొనర్చినట్టి పని ♦ యారయ గొప్పది యంతకన్న మే
దిని గురుకార్యముండదు మ♦దిం దలపోయఁగ నేరికైనఁ జే
యను దగియుండ దూహకును♦నైన నశక్యము [3]పన్నగాశనుం
డనిలుఁడు గూడి యిద్దఱును ♦ నబ్ధిని దాఁటుదు రెంతొ పూన్కితోన్. ౨ 2

క. మరుదాత్మజుఁ డొక్కఁడె నా, గరమున్ దాఁటు నటుగాన ♦ గరుడుఁ డనిలుఁ డీ
మరుదాత్మజుండు దక్కఁగ, నొరుఁడు మహార్ణవము దాఁట ♦ నోపఁడు ధరణిన్.

క. సురదానవగంధర్వుల, కురగులకున్ యక్షులకును ♦ నుగ్రతనులుగా
ధరఁ బరఁగినరాక్షసులకుఁ, బుర మయ్యది దుర్లభంబు♦పో యెదిరింపన్. ౪ 4

చ. దనుజవిభుండు రక్షణము ♦ తప్పక చేయుఁగ నొప్పుచుండు నీ
హనుమయు [నేరి చేతఁ బుర♦మందు నశెట్టిదిగాని విఘ్నముం
గనక] బలంబు పెంపునఁ ద♦గన్ వెసఁజొచ్చి స్వకీయకార్యముం
బొనరిచి వచ్చె నింకెవఁడు ♦ పోయి సజీవుఁడుగాఁగ వచ్చునే ౫ 5

సీ. ఎదిరింపరాకయు ♦ యెల్లప్పు డసురులచేత రక్షితయయి ♦ చెలఁగులంక
నెవ్వఁడు చొరఁగలఁ ♦ డీవాయుజున కిల బలవిక్రమంబులఁ ♦ బరఁగి యుపమ
గాంచువాఁ డెవ్వఁడ♦గలఁడు? విక్రమమునకును బలంబునకుఁ ద♦గినవిధమున
నీతఁడు లంకలో ♦ నెంతయు వనభంగముఖకార్యములఁ జేసి ♦ మోదమలర

---

1 యథావ దభిభాషితమ్-అనిమూ. 2 ఇట "మ" అనునది గాయత్రియందుఁ బదునేనవ యక్షరమని తెలియునది 3 అన్యత్ర గరుడాద్వాయోః-అనిమూ. గరుడవాయూ మిళిత్వాత రేతాం అంకుం త్వేక ఏవాతరదిత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య

తే. భృత్యకార్యంబొనర్చెను ♦ [1]విభునియాజ్ఞఁ
బొందకయె న్యాయమే యిది ♦ పోలినట్టి
పనిని గొప్పదిగాఁ జేసెఁ; ♦ దనవిభుఁ డతి
దుష్కరక్రియఁ జేయ భృ♦త్యునిని బనుప. ౬ 6

క. పని దానిఁ జక్కనొనరిచి, తనవిభునందున్న ప్రీతిఁ ♦ దత్ప్రియకృత్యం
బును నింకఁ జేయు నెవ్వఁ డ,తని [2]నుత్తమభృత్యుఁడంచుఁ ♦ దజ్ఞులనిరి నూ॥.

తే. ఎవ్వఁ డుత్సాహశక్తుల ♦ నెసఁగి విభుని
యాజ్ఞ యైనట్టికార్యంబు ♦ నాచరించి
దాని కనుకూలమయి తన♦తోని కెంతొ
ప్రియమయిన వేఱుపనిఁ జేయ♦కయు మరలునొ ౮ 8

క. అతనిఁ మధ్యమభృత్యుని, మతిఁయుందును నట్టిఁడుగనె ♦ మాన్యులు మును స
న్నుతిఁ జేసి, రెట్టిభృత్యుఁడు, నితరములగు కృత్యవితతి ♦ నెన్నక మదిలోఁ

ఆ తా సమర్థుఁడయ్యు ♦ ధరణీశుకార్యం బ,తనిమహాజ్ఞ నొంది♦యును నొనగుప
కుండు నధమభృత్యుఁ ♦ డుర్వి నాతండని, యార్యులంద్రు,పవను♦నాత్మజుండు

క. తనకానతి యిచ్చినయా, పనినంతయుఁ జేసి పతికిఁ ♦ బరమప్రియమా
వనభంగాదికకృత్యం, బును జేసెను నాథునుగుణ♦ముల నలగుటచేఁ ౧౦ 10

క. [3]అని నపజయమును గని బల,మునకుఁ లాఘవము గల్గు♦పోలిక కృత్యం
బును జేయక సుగ్రీవున, కనుపమసంతోష మొదవు♦నట్లుగఁ జేసెఁ ౧౦౹

క. మరుదాత్మజుఁ డిటు లంకం, దగులం గని వచ్చుటను ని♦తాంతము నేనుఁ
[4]బరమబలుం డగునాసౌ,దరుఁడఁ మాద్వంశభవులు ♦ దారుణభంగిఁ. ౧౧

తే [5]అవమతికి నోర్వఁజాలక ♦ యాత్మహత్య
చేసికొనకుండ ధర్మసం♦స్థితిని గాంచు
వారమైతిమి, ప్రియతమ♦వార్త లిట్లు
పలుకుచున్నట్టి యీగాలి♦పట్టి కిపుడు ౧౪ 14

క. అనుమాపమగా ప్రియంబును, నొనరుపకున్నాఁడ నెద ♦నురుతాపము నా
మనమును దీనత్వంబును గనఁజేయుచునున్న, దిట్లు♦గా నీతండుఁ ౧౫ 15

క. మాయసువుల నిలిపెను, దమి, నీయాగ్యునకితని కిప్పు ♦ డెన ప్రతికృతిం
జేయందగు కాలం బిది,గో యుగుదుగ వచ్చె నీఁగ♦గును నేమైనఁ ౧౩ 16

---

1 అనియుక్తప్రకృతకార్యానుకూలకార్యాంతరకరణేనాపి మహత్కార్యమ్ సంపాదితమ్-అని వ్యాఖ్య దీనిభావమే యిట సూచితము 2 తమాహుః పురుషోత్తమమ్-అనిమూ 3 న చాత్మా లఘుతాం నీతః-అనిమూ రాక్షసైర పరాజితత్వాత్-అనివ్యాఖ్య 4 లక్ష్మణశ్చ మహాబలః - అనిమూ 5 ఇందువ్యాఖ్యాభిప్రాయ మున్నది

ఆ [1]ఏమి యొసఁగువాఁడ ♦ నెల్లయర్థంబుల, నిడినఁ దాపమాఱు♦నే యొసంగ
నరయుచున్నయట్టి♦యాలింగనం బిదె, యఖిల మొసఁగినట్టి ♦ దగునుగాక.

క అనిపలికి రాఘవుఁడు తిమిఁ, దనయుంగములెల్ల సమ్మ♦దంబున నిక్కన్
జనకజఁ గని పనిసాధించినయమ్మహి తాత్ము హనుమఁ ♦ జేర్చెఁ గవుఁగిటన్.

క మనమున రవంతధ్యానం, బును జేసి రఘూత్తముండు ♦ పూనికఁ దగునా
వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వినుచుండఁగ నిట్టులనియె ♦ వే పవనజుతోన్. ౧౫

క వనరాశి దాఁటి లంకం, గని యందుం జొచ్చి సీతఁ ♦ గాంచితి విటు లి
ప్పని చక్కఁగ నెఱవేఱెను, వనరాశిం దుఁటుచుకొనిన ♦ వాయుతనూజా!. ౧౬

క మన మెంతో విషాదంబును, గనుచున్నది మరలఁ, దగ న♦గాధజలములన్
దనరుచు దుష్పారంబై, వనరాశి చెలంగుదాని ♦ వనచరు లెల్లన్. ౧౭ 21

తే ఒక్కటిగఁ జేరి చక్కఁగ ♦ నుదధిదక్షి
ణతట మేలాగుపొందనౌ, ♦ నాకళత్ర
మునకు సంద్రముదాఁటి వ♦చ్చునటు లిచటి
వార్త తెల్పఁగఁబడియె, నీ♦వనచరు లికఁ. ౧౮ 22

క. సరిదధిపతి నేలాగునఁ, దరియింతురు? దానికెట్టి♦తంత్రము గలుగున్
బరికింపఁ దోఁపదే, యని, యరిసూదనుఁ డతులబాహుఁ♦డగు రాఘవుఁడున్.

క. హనుమంతుఁ గాంచి పల్కుచు, వనటం గుందుచును జాల♦భ్రాంతుండగుచున్
మనమునఁ జింతించుచు నుండెను గృత్యం బే దటంచు ♦ నేర్పుచెలంగన్.

ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము

౨ - వ సర్గము.

-:- సుగ్రీవుఁడు రామచంద్రు నాశ్వాసించుట. -:-

క అంతట దశరథనరపతి, కాంతునితనయుండు మోద♦కలితుండగుచున్
గాంతావిషయశ్రవణా,త్యంతవిషాదమును బొంద ♦ నగచరవిభుఁడున్. ౪

క. లలితగుణాకరుఁ డౌటన్, బలికెన్ రాఘవునితోడఁ ♦ బటుశోకంబుం
దొలఁగింపఁ జేయువాక్యం,బులతో, వీరాధివీర! ♦ భూపలలామా!. ౧ 26

ఆ ప్రాకృతుండువోలెఁ ♦ బరితాపమొందెద, వేమి? నీవు మాను ♦ మింక దీని
ధరఁ గృతఘ్నుఁడైన♦నరుఁడు సౌహృదమును, వదలునట్లు దీని♦వదలు మనఘ.

సీ. జనకజవృత్తాంత♦మును శత్రునిలయంబుఁ దెలిసినపిదప నీ♦తీరున వగ
నొందఁ గారణము దే♦మో రాఘవా! నాకుఁ దోఁపకయున్నది, ♦ భూపతిలక!

---

1 ఏష సర్వస్వభూతస్తు పరిష్వంగో హనూమతః-అనియూ ఇట వ్యాఖ్యాభిప్రాయము సంక్షే
పమని తెలియఁదగు

[1]యాగామిగోచరం♦బగుమతి యలరంగ నీతిశాస్త్రంబును ♦ నేర్చి ప్రాజ్ఞుఁ
డవయియుఁబండితుఁ♦డవయియుఁదగుదువుగనుకశోకముమానుమనఘు! యోగి

తే. పరమపురుషార్థదూషణ♦పరతఁ గాంచు
బుద్ధివిడనాడునట్లు నీ♦భూరిపౌరు
షమును దూలించుపాపాత్మ♦కమగునిట్టి
బుద్ధి విడనాడవయ్య యో♦పురుషవర్య! ౪ 28

చ. వననిధి నెట్లుదాఁటనగు ♦ వాసవశత్రు నికేతనంబు నే
యనువునఁ గాంచనౌననెడు♦నట్టితలంపును మానవయ్య! న
క్రనికరసంకులంబయిన♦కంధిని దాఁటుదు మేము పూన్కిమైఁ
జని యలలంకకోటలను ♦ జయ్యన నెక్కుదు మంత రావణుక్ ౫ 29

క. అనిమొన వధియింతుము; కా,వునఁ దాపము మానవలయు ♦ బొదలెడుశోకం
బున మది వ్యాకులమై దా,నిన యుత్సాహంబు చెడును ♦ నృపశార్దూలా!

తే. దాన దైన్యంబు గలుగు న♦ద్దానివలన
నర్థములు చెడు నన్నియు ♦ నంతెకాక
వ్యసనమును సంభవించు, స♦హాయ మేమి
యున్నదని చింతఁబూనకు ♦ మో! మహాత్మ!. ౬ 31

క. శూరులు సమర్థులగుహరి, వీరులు యోధాధిపతులు ♦ వేవురు గల రా
వీరులు త్వత్ప్రియముకకై, ఘోరాగ్నిం జొరఁగి నూలు♦కొనుచుంద్రు విభూ!

క. ఇది యెటు తెలిసె ననక్ సమ్మద మొందుచు నున్నవీరి♦మాటలవలనక్
విదితంబే, దృఢతర్కం, బునయించెదు నాయనమున ♦ నోరఘురామా! ౭

ఉ. పౌరుషమూని నేను దృఢ♦పాంసుమెసగ్చిన రావణాసురక్
నీరిపుఁ జంపి జానకిని ♦ నీకడఁకుక్ గొనివచ్చునట్టు లో
భూరమణా! మనోదృఢము ♦ పూని ననుం బురికొల్పఁగాఁ దగుక్
వారిధియందు సేతువును ♦ బాగుగఁ గట్టెడునట్టు లానటక్ ౯ 34

మ. దనుజాధీశ్వరుపత్తనంబుఁ గనుచం♦దం బెట్లు సిద్ధించునో
యనఘా! యాగతి నుత్సహింపుము త్రికూ♦టాఖ్యాద్రిశృంగంబునక్
గనన్నై చెల్వగులంకఁ గాంచఁగనె యా♦క్రవ్యాదవర్యుండు చ
చ్చినయట్లే మది నిశ్చయింపఁదగు నో♦శ్రీజానకీనాయకా! ౧౦ 35

క. వరుణాలయమౌచు భయం, కరమై తనరారునట్టి♦ఘనవారిధిలో
గురుతరసేతువు గట్టక, తరమే సేంద్రామరాళి ♦ తత్పురిఁ జూడక్. ౧౧ 36

ఆ [2]దనుజపత్తనంబు♦దాఁక సేతువు గట్టి, నట్టితటినె వసచ♦రాళి యిద్ది

1 మతిమాం చ్ఛాస్త్రవిత్ప్రాజ్ఞః పండిత శ్చాసి రాఘవ-అనిమా మతిప్రాజ్ఞముఖ్యశబ్దము లకు వ్యాఖ్యకర్తలు వ్రాసినయర్థ మిట వివృతము 2 జితి మిత్యుపధారయ-అనిమా

జలధి దాఁటిపోయి ♦ జయము గాంచినదని తలఁపవలయు వేయి♦పలుకులేల

క. వనచరులు వీరు స్వేచ్ఛం, గొనఁగల రేతనువునైనఁ ♦ గొంకరు యుద్ధం
బున శూరులౌట [ంకన్, దనుజులతోఁ బెఱికి తేఁగఁ♦దగుదురు శక్తిన్]

క మనుజేశ! దుఃఖనిరతిన్, గనుచున్ సర్వార్థనాశ♦కంబయి తగు బు
ద్ధిని దీని వదలుమా! జగ,మునఁ బురుషునివిక్రమంబు ♦ పోవు వగవఁగన్ ౧౮

తే. ఓమహాప్రాజ్ఞ! పౌరుష ♦ మూనియుండు
పురుషుఁ డీకాలమున దేనిఁ ♦ బూనియుండ
వలయునో యట్టిధైర్యంబుఁ ♦ బౌరుషంబు
నాశ్రయింపుము మనకార్య ♦ మగు ధ్రువంబు ౧౯ 40

సీ శూరులు త్వద్విధుల్ ♦ పూరుషులు మహాత్ము లగపడువిషయమం♦దైన నాశ
మొందినవిషయంబు♦నందైన దుఃఖంబు నొందఁగాఁ దగ దట్టు ♦ లొంద నద్ది
సర్వార్థములకు నా♦శకమగు, నీవన్న మతిమంతులందును ♦ మాన్యతముఁడ
వఖిలశాస్త్రార్థంబు♦లందుఁ బండితుఁడవు నాయట్టిసచివుల♦సాయ మూని

తే. పగతునిం జంపు మిప్పుడు ♦ పార్థివేంద్ర!
యనిని విలుదాల్చి నీవుండు♦నపుడు మ్రోల
నిలువఁ జాలినవాఁడును ♦ గలఁడె ముజ్జ
గముల దీపము చేఁబూని ♦ కలయ వెదుక ౧౭ 41

క. వనచరులెల్లరు చేయం,గను దగునీపని రవంత♦గాని వినాశం
బును బొందలేదు, దుస్తర,వననిధిఁ దరియించి వేగ ♦ వారిజనేత్రన్ ౧౯ 42

క, కనఁగలవు రాఘవా! నీ,మనమున నీఎఱుకఁ గలయ♦మంగళకరమా
పెనువగ నిఁక విడువుము క్రుధఁ, గొనఁదగునిశ్చేష్టులైన♦క్షోణీశు లిలన్ ౧౯౪

తే. విగతభాగ్యులై యగుదురు ♦ వినుము కోప
మూనువానిని గని భీతిఁ ♦ బూనుచుందు
రెల్లవారును మముఁ గూడి ♦ యెంతొ భీతి
కరుఁడు నదులకుఁ బతియునౌ♦కడలిఁ దాఁట ౨౦౪ 44

తే. ఏయుపాయము తోఁచునో ♦ యింక దాని
సూక్ష్మబుద్ధి విచారింపు, ♦ చొరఁగరాని
కడలి నాసైన్య మెల్ల నొ♦క్కటిగఁ గూడి
దాఁటె జయ మొందెనని మదిఁ ♦ దలఁపవయ్య. ౨౧౪ 45

చ. విను మిఁకఁ గామరూపులయి ♦ విక్రమసంపద సంగరంబునం
గని తనరారునీకపు ల♦ఖండశిలాతరువృష్టిచేత నా
దనుజులఁ జంపువారు సుమ! ♦ దప్పక యెట్టెటులో యపారమౌ
వనధిని దాఁటువార మని ♦ వైరియుఁ జచ్చెనటంచు నెన్నుమా!. ౨౩౪ 46

క పలుమాటలేల విజయము, గలుగును దప్పక యీ శుభము ♦ గల్పింపంగాఁ
గలిగిననిమిత్తములు తోఁచె లలిఁ హర్షంబు మదిని ♦ జెందెదునార్యా ౨౮॥

రెండవ సర్గము సంపూర్ణము

3 - వ సర్గము

రాముఁడు లంకానగరదుర్గాగులరీతి నడుగ హనుమ వివరించుట

క. కాకుత్థ్సుం డగు రాఘవుఁ, డాకపినాయకుఁడు మిగుల ♦ సనువునఁ బలుకన్
బ్రాకటసాంఙ్ఞుండగు, టాకర్ణించుచు గ్రహించి ♦ హనుమకు ననియెన్. ౧

ఆ తపముచేతఁగాని ♦ తగ సేతుబంధంబు,వలనఁగాని కడలి ♦ జలవిహీన
ముగ నొనర్చిగాని ♦ మొనసి సంద్రము దాటఁ, జాలువాఁడ నెట్టి♦సరణినైన.

క హనుమంతా! దుర్గమముగఁ, గనఁబడులంకాపురికివి ♦ గలదుర్గాళుల్
వినిపింపు మెన్నియుండునొ, ఘనసేనాపరిమితియును ♦ గణుతింపఁ దగున్ 3॥

తే. ద్వారరక్షణకృత్యమే♦భంగిఁ జేయఁబడుచునుండునో పురమును ♦ భద్రరీతిఁ
గాఁగ నెన్నెన్నిరీతులు♦గా నడెట్టి, పరిఖలాదిగ సాధన♦పటలి తగునొ ౪ 51

చ దనుజులగేహముల్ తెలియఁ ♦ దప్పక చెప్పుము వింటి ముందె, యై
నను గనినట్లు దానిని వి♦నంగను గోరెద, లంకలోనఁ గ
ల్గినయవి యెల్లఁ గాంచితివి ♦ లీలఁగ నున్నవి యున్నయట్లె గా
వున నటు లేవచింపు [1]వింక ♦ బుద్ధివిలాసము నొంది యుండుటన్. ౫ 52

క అనియడిగిన రాఘవుని వచనమును విని [2]వాక్యవిదులఁ ♦ జతురుండగు నా
యనిలకుమారుఁడు రాముని, కనియెను, శ్రీరామ! లంక ♦ యందలిగుఱుతుల్

సీ ప్రాకారపరిఖాది♦పరికరనిర్మాణి, దానిచే రక్షింపఁ♦దగు విధమును,
బలములు దానిఁ గా♦పాడురీతియు, రాక్షసులకు రావణుని పైఁ ♦ గలుగుభక్తి
యును, రావణాసురు♦ఘన తేజమున లంకకొదవిన భాగ్యంబు, ♦ నుదధిఘోర
తరళక్తియును, బుర♦వర మగులంకలో బలసముదాయవి♦భాగ, మట్లె

తే. వాహనాదులసంఖ్యయు, ♦ వరుస విన్న
వింతునని కపికులముఖ్యుఁ ♦ డెంతొ యొప్పు
తిని వచించెను నీరీతి, ♦ దనుజులందు
సంతసంబున నుందు రే♦చింత లేక ౬ 54

క మత్తిల్లినకరిఘట లా,పత్తనమున నిండియుండు ♦ బహువిస్తృతిచే
నుత్తమమై కనవట్టు ను,హుత్తరముగ రథవరములు ♦ నలరుచునుండున్. ౧౦

చ. దనుజులు గుంపులై యలర ♦ దారుణరీతిగ నుండుగుట్టముల్
వినుతికి నెక్కనుండురిపు♦వీరుల కయ్యది దుర్గమంబుగాఁ

1 సర్వదా కుశలో హ్యాసి-అనిమా 2 వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః-అనిమా

గనఁబడుద్వారముల్ దృఢతఁ ♦ గాంచుచు నాలుగు చూడఁగాఁబడున్
ఘనములుగాఁ గవాటములు ♦ గ్రాలును నాయసకీల లొప్పఁగన్ ౧౧ 56

[1]తే. గడియ మ్రాఁకులు వానికిఁ ♦ గడువిశాల
ములుగ నమరుపఁబడియుండుఁ ♦ జెలఁగునవ్వి
విపులములుగాఁగ నందును ♦ విశిఖశిలల
వైచుయంత్రము లొప్పు దు♦ర్వారములయి ౧౨ 57

క. పరబలము లొక్కయెత్తున, నరుదెంచిన వాని వైచి ♦ యందుఁ జొరఁగనీ
కరుల మరల్చును నయ్యవి, సురవైరులు పెక్కుసంది ♦ శుంభచ్ఛక్తిన్ ౧౩

సీ. ద్వారంబులందొక్క♦సారి నూఱ్వురఁ జంపఁజాలి భయంకర♦సరణిఁ బొలిచి
నిశితాగ్రములు గ్రాల ♦ నిర్భరంబులునయి తగుపరిఘంబులు ♦ దారుణగతి
శతసంఖ్యలుగ శత్రు♦జాలంబు నడఁపంగనునిచియున్నారు, మ♦హోగ్రరీతి
నలఘునాపురిచుట్టు ♦ హాటకప్రాకార మున్నతమై యొప్పు♦చుండు దుష్ప్ర

ఆ. ధర్షణముగ నం దు♦దారవైదూర్యవిద్రుమము లచులమౌక్తి♦కములు పద్మ
రాగములును బొదుగ ♦ రంజిల్లుభాగముల్,గలవు, దానిచుట్టు♦గడు బెడఁగయి

క సంతతశీతలసలిలా,క్రాంతములయి భీమములుగఁ ♦ గానంబడి యిం
తింతని చెప్పంగను రా,నంతటిలోఁతునఁ జెలంగు♦నట్టిపరిఖలున్. ౧౪ 60

క. మీనంబులు నక్రంబులు, గానంబడ వెలయుచుండు ♦ క్ష్మాపాలక! పెం
పూనినద్వారస్థలముల, దానిఁ జొరన్ మార్గములు ని♦తాంతము పృథుతన్.

సీ పరిఖాళిమీఁదుగా ♦ సురుచిరతరఫలకముల నిర్మింపఁగఁ ♦ గ్రాలునాల్గు,
వానిని నవ్వల♦వైచుటకును మఱి వలసినతఱి నమ♦ర్చుచు దగునటు
లున్నతయంత్రంబు ♦ లొగి నమరుపఁబడి యున్నవి రక్షింప♦నుగ్రదనుజు
లకు గృహంబులు విశా♦లములయి చాలుగావిరచింపఁబడినవి ♦ పరులబలము

ఆ లెపుడు వచ్చు నప్పు♦డెల్ల నాయంత్రంబు, లందుఁ గలుగుదారు♦బృందములను
జిమ్మివైచుఁగానఁ ♦ జేరలే రద్దాని,యంత్రము లవి కాచు ♦ నాపురమును ౧౬

[2]క. విను మందుత్తరమార్గం,బున దారువినిర్మితమయి ♦ పొలుచునదియె చ
క్కనిరీతి దృఢ మకంప్యం,బునయి కనుపట్టుదానిఁ ♦ బోల వితరముల్. ౧౭

క కనకస్తంభంబులు పెక్కు నిలుపఁగాఁబడియె నవ్వి ♦ కుందఁగ నీకే
యనవరతము నామార్గం,బును గాచునగడ్తలోనఁ ♦ బొలుచుచు మిగులన్.

క. దానిని గాపాడెడునా,దానవులకు నూతగాఁగఁ ♦ దగు వేదిక లె
న్నోనిర్మింపంబడియెన్,, భూనాథా! రావణుండు ♦ ఘాతభయదుఁడై ౧౯

క దూత్యాదికములఁ గలఁగిని, చేతం బలరారఁ దనదు♦సేనలఁ గనఁగా

1 తత్రే షూపలయంత్రాణి-అనియూ శరశిలాక్షేపకయంత్రాణి-అనివ్యాఖ్య 2 ఏకస్త్వ
కంప్యో బలవాన్ సంక్రమ స్సుమహాదృఢః-అనియూ.

సేతకి ప్రమాదమొందక, యే తా నని చేయఁగోరి • యే యుద్యతుఁడో. ౧౯

క గిరిశృంగంబున నుంట న, గర మయ్యది యెక్కి పోవఁ • గా సాధ్యం బె
త్తరుణమునఁ గాకయలరును, సురలకుఁ బో నలవిగాదు • శూరప్రవరా. ౨౦

[1]చ. కనుఁగొన భీతిదం బగుచుఁ • గాననపర్వత వారిదుర్గముల్
కనకవిశాలసాలపరి • ఖామయమౌచును గృత్రిమంబుగాఁ
దనరెడు దుర్గ మిప్పగిది • దానికి దుర్గచతుష్టయంబు పెం
పునఁ దగియుండు, దూరతట • భూరిసముద్రపుయామ్యభూస్థలిన్ ౨౧ 68

క పుర మయ్యది యున్నది నా, గరమును దాఁటుటకు నౌక • గలమార్గం బే
యరయంగ లేదు వార్తలఁ, బరికింప నుపాయము కను • పట్టదు రామా! ౨౨

క జలమార్గము లంకకు ని, మ్ముల వెలసెడు, దేవనగర • ముం బోలినని
స్తులపుర మది హయనాగం, బులచేతన్ నిబిడమగుచుఁ • బోరఁ దగనిదై

క కనుపట్టు దుర్జయమునై, ఘనగిరిశృంగమున దుర్గ • కలితంబయి వా
రినిబిడపరిఘావృతమై, కనఁదగియుండును శతఘ్ని • కలు యంత్రాళుల్. ౨౩ 71

ఆ కుమతియైన దనుజ • కుంజరుపురమును, గరము నలరఁజేయు, • క్ష్మాపతీంద్ర!
తూర్పుద్వారమందు • దుష్టరాక్షసవీరు, లయుతసంఖ్యలుందు • రమితబలులు.

[2]సీ శూలహస్తులుగాఁగ • శోభిల్లువారు, దురాధర్షులయి సంగ • రాంగణమున
ఖడ్గంబులను బోరఁ • గలవారు; దక్షిణద్వార మున, దిభ వాజి • వరరథములఁ
గాల్బలంబులఁ గూడి • కలకురాక్షసు లొక్కలక్షయున్నా రతు • లప్రతాపు
లందలియోధు లో • యవనీశ! పశ్చిమద్వారభాగంబున • భటులసంఖ్య

తే. లక్షదశకంబు వార లె • ల్లరును జర్మ
ఖడ్గధరులయి శస్త్రాస్త్ర • గణము నెఱిఁగి
యుందు రయ్యుత్తరద్వార • మందు నర్బు
దముగ లెక్కింపఁ దగినట్టి • దనుజు లుంద్రు ౨౬ 73

క అందుం గొందఱు రథికులు, కొందఱు తురగాధిరోహ • కులు నగుదు రిఁకం
గొందఱు నాగారోహులు, గం దగి కులముఖ్యులగుచుఁ • గనఁ బూజితులై.

తే అలరుచుంద్రు, దురాధర్షు • లైనయసుర
లందు మధ్యమభాగంబు • నందుఁ బెక్కు
వేలకోట్లఁదగ నున్నారు • వినుము వార
లెల్ల నొకకోటి యుందు ర • హీనశౌర్య! ౨౮ 75

క. సంచారమార్గముల నే, మించినశౌర్యమున వేక్క • మిగులన్ రామా!
త్రుంచితిఁ బరిఘంబుల మా, యించితిఁ గాల్చితిని లంక • నెల్లఁ దిరుగుచున్.

1 స్థితాః పారే సముద్రస్య దూరపారస్య రాఘవ - అనిమూలము 2 సర్వే ఖడ్గాగ్రయోధినః - అనిమూలము

సీ. పాలంబులం బూన్చి ♦ కూలఁగాఁ ద్రోచితి నాల్గవపాలు దా♦నవభటులను
విక్రమాఢ్యుల యము♦వీటికిఁ బంపితి నేయుపాయంబున♦నేనిఁ గడలిఁ
దరియింత, మీవన♦చరులెల్ల నాలంక హతమొనర్చిరయని ♦ యవధరింపు
మంగదద్వివిదులు ♦ నాజాంబవంతుఁడు నల పనసులును సే♦నాపతియగు
తే. నీలుఁడును, మైందుఁడును గంధి ♦ లీల దాఁటి
పోయి పర్వతవనరాజి♦భూరిఖాత
వప్రతోరణయుతముగ ♦ భవనయుతము
గాఁగ లంకను నిటకుఁ దేఁ♦గలరు రామ!. 33 77

క. కావఁగ మిగిలినకోఁతుల,తోనే పనిగలదు నీకుఁ ♦ దొందరగా నీ
సేనలలో ముఖ్యులకును, నానతి యిడి యరులఁ గెలువ♦నగు కాలంబుఁగ.

క పరికించి యంగదాదులఁ, బురికొల్పుచు లంక కరుగఁ♦బోలినరీతిఁగ
ద్వరపడి పయనముఁ జేయుము, ధరణీశ! విచారమేల ♦ ధైర్యము నూనుమా!.

మూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪ - వ సర్గము

రామాదులు కపిసేనలతోఁ బయన మగుట.

ఆ సత్యవిక్రముం డ♦సదృశ తేజుఁడునగు, రాముఁ డనిలతనయుఁ ♦ డేమి చెప్పె
దానినంతయు విని ♦ తగ నిట్టులనియెను,, భయదదనుజనగర♦వరముఁ గూర్చి.

క తెలిసితివి గాదె దానిని, గలవిలపాటొందఁజేసి ♦ కడురయమున నే
విలయంబు నొందఁజేసెదఁ, దలఁపుము సత్యముని దీని ♦ దర్పసమగ్రా! ౨

క అని సుగ్రీవునితో ని, ట్లనియెను నీలగ్నమందె ♦ యరుగం దగునం
చని తలఁచెద నాకాశం,బున నడుమఁగ భాస్కరుండు ♦ పొలిచెం గంటే!. ౨౫

క ఈయభిజిల్లగ్నంబున, నే యరుగం దగును విజయ♦మే సిద్ధించుఁగ
బాయక మధ్యాహ్నంబున, నీయర్కుం డుండ జయము♦నే గల్గించుఁగ. ౩౫

ఆ ఈముహూర్తమందె ♦ యేఁ జనుదునయేని
సీత నపహరించి ♦ చెలఁగుదనుజుఁ
డెచటి కేగఁజాలు ♦ నెత్తటి నైనను,
నొక్కయాతురుఁడు సు♦హోగ్ర విషము ౪ 81

క తానుగఁ గ్రోలి తదీయా,నూనజ్వాలలకుఁ జిక్కి ♦ నూఱువిధములఁగ
దా నలజడిఁబడి యమృతము, గానంబడ దాఁకి ♦ గతినాధ్వసుఁడై ౪౫

క. జీవించునట్లు సీతయు, నావచ్చుట యాలకించి ♦ నఁగ బ్రదుకంగాఁ

* బలైకదేశః కుపితః-అనిమూలము బలైకదేశః=సేనాచతుర్థాంశ ఇత్యర్థః- అనివ్యాఖ్య.

దా వేఁడ్కనొందు, నుత్తర, నా వఱలెడుతార యీదినంబునఁ జెలఁగెన్.
క తారాబల మీదినమున, నారయ బాగున్న దెల్లి ♦ హస్త గదా! యీ
యారంభమునకు శుభదం, బా రయమున నేఁడె సేన ♦ లన్నియుఁ బూన్కిన్.
ఆ. బయలు వెడలునట్లు ♦ పాటింపుమీ యాజ్ఞ, శకునవితతి నాకు ♦ సాధురీతి
గానఁబడెడు దనుజ♦కాంతుని వధియించి, జనకుకన్యఁ దేఁగ♦లను నిజంబు ౭
క. [1]నాదగునేత్రం బిదుగో, మీఁదుగఁ జలియింపఁ జొచ్చె ♦ మేలుగ దీనన్
నాదగుకోర్కి ఫలించును, గా దిఁక వ్యర్థమని తెలుపు♦కరణి హరివరా! ౮
ఆ. కార్యకోవిదుండు ♦ కడుధర్మమతి రాముఁ, డాత్మ వాక్యములను ♦ నావనచర
పతియు లక్ష్మణుండు ♦ బళిబళి యనుచుండ, మరల నినజుతోడ ♦ నుందలించె
క చనుఁగాక ముందు నీలుఁడు, వనచరు లోకలక్షసంఖ్య ♦ బలవంతులు వెం
టను రాఁగ మార్గదర్శన, మునకై, మననీలుఁడు తన♦ముందటఁ దోఁపన్.
చ ఫలములు మూలముల్ గలిగి ♦ పావనశీతలవారి కాననం
బులఁ దగి తేనెయుం దొరకు ♦ భూతలమార్గమునందు వేగ యి
బ్బలములతోడ నేగు, మిఁకఁ ♦ బాపమతుల్ [2]దనుజుల్ విషాదులం
గలిపి ఫలాళిమూలములఁ ♦ గ్రమ్రజలంబులఁ గ్రార్య మొప్పఁగన్ ౧౧ 92
ఆ పాడుచేయుచుంద్రు ♦ ప్రాల్మాల కీవును, వార లట్లు చేసి ♦ బాధలుగఁ
జేయకుండునట్లు ♦ చేసి కాపాడుమీ!,, దనుజు లోర్కి వేళ ♦ దారుణగతి. ౧౨
క వనదుర్గంబుల నిమ్నా,వనితలములఁ గాననముల ♦ బలముల మసలం
గని తలపడ నునుతురు గా,వున వానరు లంబరమునఁ ♦ బోయి నలుదెసల్
క పరికించి రిపులు కలరో పరుగెత్తిరో యుండ లేదో ♦ పరికింపఁ దగున్,
గరమున నారంబగు వా,నరబల మున్న యెడ నిల్వ ♦ న్యాయము సుమ్మీ
క మనపూన్కి భయంకరమై, కనఁబడు నందఱును శౌర్య♦కలితులెయయి యి
ప్పని సాగింపందగుఁ గద,, వనచరసింహు లొగి వేలు ♦ వంపలు గాఁగన్ ౧౩
తే కలిసికొని భూరివారిధి♦కరణి నొప్పు
భయదసేనాగ్ర భాగంబు ♦ బలము మెఱయు
నట్లు నడిపించుకొని పోవ♦నగును జుమ్ము,
పర్వతాకృతి గజుఁడను♦భవ్యయశుఁడు ౧౪ 97
క బలమున నెంతయు నుర్విం, జెలఁగెడు గవయుండు శక్తి♦చేత గవాక్షుం
డలఘుతరదృప్తవృషభం, బుల క్రియ సేనలకు ముందుఁ ♦ బోఁదగుఁ జుమ్మీ.
సీ [3]ఎగిరెడువారియం ♦ దెల్లఁ దాఁ బెద్దయై తగుఋషభుండు సం♦తాంతవిక్ర
మమునఁ జెల్వారుచు ♦ మనసైన్యదక్షిణభాగంబుఁ గాచుచు ♦ వచ్చుఁగాక,

1 ఉపరిష్టాద్ధి నయనం స్ఫురమాణ మిదం మమ-అనిమూ 2 దూషయేయు ర్దురాత్మానః పథి మూలఫలోదకమ్-అనిమూ దూషయేయుః, విషాది నేతిశేషః-అనివ్యాఖ్య 3 యాతు వానరవాహిన్యా వానరః ప్లవతాం వరః-అనిమూ

గంధగజంబల్లు♦గా దురాధర్షుఁడై జవమున నుతికిని ♦ జాలియున్న
గంధమాదనుఁడును ♦ గపిబలవాహుపార్శ్వంబును గాచుచు ♦ వచ్చుఁగాక;

తే. నేను నైరావతము నెక్కి ♦ నిర్జరపతి
యేగునట్లుగ హనుమంతు ♦ నెక్కిబలము
లను మహోత్సాహ మట్టి క♦ల్గఁగను నడుమ
నరుగుదెంచెద మీకెల్ల ♦ నాత్మ లలర ౧౯ 99

చ. ధనపతి సార్వభౌమ మను♦దంతి వరంబును నెక్కి పోవురీ
తిని యముఁ బోలు లక్ష్మణుఁడు ♦ తీవ్రబలంబుల నొప్పునంగదుఁ
డినుతబలాభిరాముఁ బృథి♦విస్థలి నున్నతశౌర్యు నెక్కియే
చనియెడుఁ గాక, యీబలము ♦ శౌర్యమునం బరికింపుచుం దగన్ ౨౦ 100

సీ. భల్లూకపతి జాంబ♦వంతుఁడును సుషేణుఁడును, వేగదర్శియు ♦ ననెడు వీరు
ముప్పురునున్ బలం♦బున నొప్పు ధూమ్రుండు బలముల వెనుకటి♦భాగమరసి
వచ్చుచుందురుగాక; ♦ వరశక్తి ననిపల్కు శ్రీరాము వాక్యంబుఁ ♦ జిత్త మలర
వాహినీపతియయి ♦ వనచరపతియయి యలరెడు సుగ్రీవుఁ ♦ డాలకించి

తే. యాజ్ఞ నిడెఁ బయనంబు చే♦యంగ వారి,
కంత నని చేయునుత్సాహ ♦ మతిశయింప
వనచరుల్ కందరంబులఁ ♦ బర్వతశిఖ
రముల విడనాడి యెగిరిరి ♦ ప్రముద మలర. ౨౩ 101

క. వనచరపతియా సుగ్రీ, వుని చే లక్ష్మణుని చేతఁ ♦ బూజితుఁ డగుచున్
జనియెను దక్షిణదిక్కున, కనుపమధర్మనుతియైన♦యారాఘవుఁడున్ ౨౪

క. వనచరులు శతము లక్షలు, గను గోటులు గాఁగ నొక్క♦గతి నయుతంబుల్
గను గూడి మత్తగజముల, యనువునఁ దనవెంట రాఁగ ♦ నరిగె నతండున్.

క. చనుచున్నరాము వెనుకొని, వనచరవాహినులు చనియె, ♦ వానరులు మదం
బున ముదముఁ బట్టఁజాలక, యినతనయుని ప్రాపుగల్గి ♦ యెగురుచు మిగులన్.

ఆ. గంతు లట్టి వైచి ♦ గర్జిల్లుచున్ సింహ, నాదములను జేసి ♦ యావరమునఁ
బరుగు లట్టి వాఱి ♦ సురుచిరఫలములఁ, దినుచు మధువులాని♦తృప్తిఁ గనుచు.

చ. సురుచిరమంజరీనికర♦శోభితవృక్షము లట్టి పెంపునన్
గరములఁ బట్టి యేగి రల♦కాలుని దిక్కున, కొందఁ గొందఱో
హరులు మదించి యన్యులను ♦ నార్భటి మీఱఁగఁ బైకి నెత్తి రిం
కొరులను గొంద ఱుర్విఁబడ ♦ నుద్ధతిఁ ద్రోసిరి స్వేచ్ఛ మీఱఁగన్ ౨౫

* అంగదే నైష సంయాతు లక్ష్మణ శ్చాంతకోపమః, సార్వభౌమేన భూతేశో ద్రవిణాధిపతి ర్యథా-అనియూ.

తే. త్రోయఁగాఁ బడి కొండలు ♦ ద్రోసినట్టి
వారి నాక్షేపణము చేసి ♦ వీరసమున
శక్తిగలహరులుం దము ♦ క్షమఁ బడంగ
ద్రోసినకపుల మరలను ♦ ద్రోసి రట్టె ౨౯ 07

క. వనచరులు రాఘవునిచెం,తను మన మారావణుని మ♦దంబున స్వేచ్ఛం
గనువానిఁ జంపి యందలి, దనుజులఁ జంపఁదగు నంచుఁ ♦ దమి గర్జిలుచున్.

క. చనుచుండి రంత వీరుఁడు, ఘనబలుఁడౌ ఋషభుఁడు, కపి♦కాంతుఁడు నీలుం
డును, గుముదుఁడు, పెక్కంద్రను, వనచరులం గూడి ముందు♦వాహిని కెలమిన్

క. అరుగుచు మార్గము నెల్లం, బరిశోధించుచుఁ జెలంగఁ ♦ బగవారికి భీ
కరులౌ రవిసుతలక్ష్మణు, లురుబలుఁడౌ రాఘవుండు ♦ నుగ్రకపివరుల్ ౩౧౪

క పరివేష్టించుచు రాఁగా, హరిమధ్యమభాగమందు ♦ నరిగిరి, వీరుం
డురుబలుఁడునైన శతబలి, హరివరదశకోటియుక్తుఁ♦డై బలిమిమెయిన్ ౩౨౪

క *హరివాహినులను నొక్కఁడె, పరికించుచుఁ గాచుచుండె,♦బలముమెఱయు కే
సరిపనసగజులు నర్క్కుఁడు, హరిబలములు మూఁడుకోటు ♦ లరుదేరంగన్

తే. బలమునంతయు నొక్కపా♦ర్శ్వమునఁ గాచు
చుండి, రంతట నాసుషే♦ణుండు జాంబ
వంతుఁడును బెక్కుభల్లూక♦వరులు గొలువ
నినజు ముందిడుకొని వెన్క ♦ నేగుచుండి ౩౮౪ 113

క సేనాపశ్చిమభాగముఁ, బూనిక రక్షించుకొనుచుఁ ♦ బోయిరి, మఱి యీ
వానరసేనాధీశుం, డై నిఖిలోత్పతనశాలు♦రం దాఘ్యుండై ౩౫౪ !14

క. వీరుఁడునై తగునీలుం, డారయుచున్ నాల్గుదెసల ♦ హరిబలములఁ దాఁ
గారవమున రక్షించుచు, భూరిజవం బొప్పుచుండఁ ♦ బోవుచు నుండెన్ ౩౬

సీ ప్రజఘదరీముఖుల్ ♦ రభసరంభులు ననువీరవానరవరుల్ ♦ వీరు నాల్గు
ప్రక్కలఁ దిరుగుచు ♦ నక్కడికపులను ద్వరపెట్టుచుం బోయి ♦ రురుగతులను
వానరవరు లట్లు ♦ బలములు వెలయంగఁ జనుచును దరులతో♦సముదయముల
నొప్పెడు సహ్యాద్రి ♦ నుర్వీధ్రవరమును వికసత్సుమంబుల ♦ వెలయునట్టి
తే కొలఁకులఁ దటాకముల వనం♦బులను గనిరి
భీమశాసనుఁడౌ రఘు♦వీరునాజ్ఞ
కట్టి భయపడి భూరిసై♦న్య మది నగర
ముఖములను గొల్లఁగొట్టక ♦ మోదమలర. ౪౦ 116

క. ధ్వని మీఱఁగఁ బెనునాదం,బునఁ దగుగుగుసాగరంబుఁ ♦ బోలి చనియె, తా

* అర్కశ్చాతి బలః పార్శ్వమ్-అనిమూ.

మున కుల్లాసము గల్పిం, పను దత్పార్శ్వమున బాహు♦బలసంపన్నుల్ ౮౧

తే. వీరులై యొప్పు వనచరుల్ ♦ సారఘోట
కములు చోదితములయి వే♦*ముగఁ బోవు
కరణిఁ బోయిరి, పురుషకుం♦జరులు రామ
లక్ష్మణానిలజాంగదుల్ ♦ లలితరీతి ౮౨ 118

క తముఱ్ఱోయ గొప్పనక్షత్రములను గురుకవులఁ గూడు♦రవిచంద్రులు నా
నమలతనుప్రభలను నా, సమయంబున వెలసి, రంత ♦ క్ష్మాపతివరుఁడై ౮౩

క. నిరతంబు ధర్మమతియై, పరఁగెడురాముండు సహజ♦భానుసుతులు త
న్నురుముదమునఁ బూజింపఁగ, నరిగెఁ దక్షిణముఁగూర్చి♦యాబలములతోఁ

సీ అంగదుపై నున్న♦యాలక్ష్మణుఁడు పరిపూర్ణ కాంతుండయి♦పొలిచి స్మృతియుఁ
బ్రతిభయుఁ గలవాఁడు ♦ సతతధర్మాత్ముండుఁగావున హనుమపైఁ♦గ్రాలురాముఁ
గని పల్కె శుభవాక్యు♦లను నీవు వేగంబ రావణుఁ బొలియించి ♦ రావణాప
హృతయైన సీతను ♦ నేపునఁ గైకొని సఫలితార్థుఁడవయి ♦ సకలరత్న

ఆ యుక్తయౌ నయోధ్య ♦ కొప్పుమీఱఁగఁ బోవఁ
గలవు, భూతలాభ్ర♦తలములందుఁ
గలుగుశుభనిమిత్త♦ములు నీదుకార్యసి
ద్ధులను జూపుచున్న ♦ వొలసి రామ!. ౮౫ 121

క అనిలుఁడు మృదువుగ హితముగ, ననుపమసుఖముగను శుభము♦నగపఱచుచు మె
ల్లన సేనవెంట వీచెడుఁ, గను మివిగో మృగపత్త్రి♦గణములు కూర్మిన్ ౮౬

తే మధురనాదంబు లొప్ప ని♦ర్మలమనముల
నలరి శబ్దించుచున్న వీ ♦ యఖిలదిక్కు
లమలములుగాఁ జెలంగెడు ♦ నబ్జమిత్రుఁ
డమలకాంతుల వెలసెడు ♦ నార్య! యిపుడు. ౮౭ 123

క శ్రుతినిలయుఁడైన శుక్రుం, డితరక్రూర*ఖగయోగ ♦ మిసుమంతయు లే
కతినిర్మలతేజంబున, హితఫలదుం డగుచు వెనుక ♦ నెసఁగెడు రామా ౮౮

సీ. పరిశుద్ధులైన స♦ప్తమునులు కాంతుల నలరి దక్షిణదిశ ♦ కెలమిఁ బోయి
మరలుచు ధ్రువునకు ♦ సరిగఁ బ్రదక్షిణ మానట్లు తిరుగుచు ♦ నలరువార
లిక్ష్వాకువంశ్యుల ♦ కెల్ల కూటస్థుఁడై తనరి రాజర్షియై ♦ ఘనుఁడునౌ త్రి
శంకుండు మమత వి♦శ్వామిత్రనిర్మితసప్తర్షులం దున్న♦సాధుచిత్తుఁ

తే. డా వసిష్ఠునితోఁ గూడి ♦ యమలతేజ
మునఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడు ♦ మనకు మేటి

* ఖగము=గ్రహము.

తారమైన విశాఖయుఁ ♦ గ్రూరఖచర
సంయుతయ గాక వఱలెడుఁ ♦ జారుకాంతి ౨౧॥ 125

ఆ. నైరృతంబు దనుజ♦నక్షత్రమునగుమూ,లాఖ్యతారచెంత ♦ నలరుధూమ
కేతు వట్టె తాఁక ♦ నాతతతప్తమై, పీడఁ బొందుచున్న ♦ దోఁడి రామ! ౨౨॥

చ. దనుజవినాశనంబునకె ♦ తప్పక యాయది యిట్టులయ్యెఁ జా
వునకును సిద్ధమై తగిన♦భూతవితానపుఁదార యట్టివే
ళను నొకక్రూరఖేచరవి♦లాసమునం బరిపీడితంబెయా
వనములు సత్ఫలావళుల ♦ భాసిలుచున్నవి చూడ విందుగన్. ౨౩॥ 127

క. జలములు రుచిదగ స్వచ్ఛం, బులునై యున్నయవి భూరి♦భూజవితానం
బులు కాలపుసుర్యాదను, సులలితసుమగంధములను ♦ సొంపుగ నలరున్.

తే. [1]తారకామయసంగ్రామ♦ధరణియందు
నమరసేనలభంగి వ్యూ♦హములు గాఁగ
నున్న యీకపిసైన్యము ♦ లొప్పుచున్న
యవి మహీనాథ! శుభశకు♦నాళి యిట్లు ౨౪॥ 129

క. కనఁబడుచున్నవి వీనిం, గని సంతస మొందియుండఁ♦గా నగు నని రా
మునితమ్ముఁ డన్న యాజడఁ,గను బల్కెను, బిదప గొప్ప♦కపిబల మెల్లన్.

క ఘనసఖదంతాయుధములు, గనుఁగొనభీతిదములౌచుఁ ♦ గ్రాలంగా మే
దిని నావరించి వెలుచం, జనియెను, [2]వానరులహస్త♦చరణాగ్రములన్. ౨౬॥

క. జనియించినట్టిరజ మా, వనజాప్తునికాంతిఁ గప్పి ♦ భయదంబుగఁ గ్ర
మ్మెను లోకమునం దంతట,, వనచరసైన్య మది మిగుల ♦ భయదాకృతిగన్.

తే. జలదపటము లంబర♦తలముఁ గప్పు
నట్లు వనపర్వతాభ్రయు♦క్తాయతయను
దిశను గలభూమినంతయు ♦ దివిరి యావ
రించుచుం బోయెఁ గనువారు ♦ సంచలింప ౨౮॥ 133

చ హరిపతిసేన లొక్క మొగి ♦ నందలియేఱుల దాఁటుచుండ ని
ర్ఝరగతి నీరు స్వేచ్ఛగను ♦ బాఱఁగఁ జాలక వ్యత్యయంబుగాఁ
దిరుగుచుఁ జాలయామడల ♦ తీవ్రగతిం బ్రవహించె, నక్కపీ
శ్వరుభటు లందు స్వచ్ఛమగు♦వారిఁ జెలంగు సరోవరంబులన్. ౩౦॥ 134

క. [3]కని వానినడుమ దిగియే, చని రవ్వలి కక్షలభూమి♦జప్రతతుల నిం

1 దేవానా మివ సైన్యాని సంగ్రామే తారకామయే-అనిమూ తారకామయే = తారకుఁడను రాక్షసునియొక్క వధసమయమందు, బృహస్పతిపత్నియగుతారను జంద్రుఁడుకొనిపోయినప్పటియు ద్ధమునందు అనియర్థము 2 కరాగ్రై శ్చరణాగ్రైశ్చ వానరై రుత్థితం రజః-అనిమూ 3 మధ్యేన చ సమంతాచ్చ తిర్య క్చా ధశ్చ సా విశత్-అనిమూ.

డినకొండలు ప్రాప్తింపంగ నడ్డముగఁ జుట్టు దిరిగి ♦ కడచిరి వానిన్ ౧౭
క. సమతలములైన భూములు, తమకుం దోఁచినవు డెల్ల♦తావుల వ్యాపిం
చి మమత దాఁటిరి ఫలవంతములగు వనములును దోఁపఁ ♦ దరువుల క్రిందన్.
క. ఫలములఁ దినంగఁ గోయుచు, మెలమెల్లనఁ బోయి రటస♦మీరజవముఁ గం
జెలువారు నక్కపులు భూపలలాముని కార్యమునకుఁ ♦ బౌరుష మలరన్
క. మనముల సంతస మొప్పం, గను నొకరికి నొకరు శౌర్య♦ఘనబలములరీ
తిని ముదముఁ జెప్పుకొనుచున్, జని రభియానవిలాస♦జములగు చేష్టల్ ౧౮
తే కానఁబఱచుచుఁ బోయిరి ♦ కాననచరు
లైన కపులొక్కకొండఱు ♦ పూని పఱచి
రొక్కకొందఱు పైకేగి ♦ రుక్కుమిగులఁ
గొంద ఱెంతయుఁ గిలకిలఁ ♦ గూసి రొకట ౧౯ 139
ఉ వానరు లొక్కకొంద ఱిల ♦ వాలములన్ వడిఁగొట్టి రంసుశైలం
బూనికఁ గొంద ఱుర్విపయిఁ ♦ బోగునఁ గొట్టిరి కొంద ఱందు భూ
జానిపిఱుందఁ బోవుచును ♦ త్క్షారుహపర్వతరాజిఁ జేతులం
జానుగఁ జాఁచి నుగ్గుగను ♦ శౌర్యముమీఱఁ బగుల్చి రార్చుచున్ ౨౦
క గిరిగోచరులగు వనచరు, లురుతరధరశృంగవితతి ♦ నుక్కు మెఱయఁగాఁ
బరికించి యెక్కి యార్చిరి, హరినాదము లొప్పఁ జేసి ♦ రందు మిగులఁగన్
సీ ఊరువేగంబుల ♦ నొక్కకొందఱు తీఁగజొంపంబులం గూల్చి♦రింపుమిగుల
మిఱికొంద ఱెగురుచు♦నలయుచు శిలలను దరువులఁ గైకొని ♦ సురుచిరముగ
నాడిరి భీతిదు♦లైన వానరభటు లందును శతసహ♦స్రాయుతములు
గాఁగఁ గోటులుగాఁగఁ ♦ గవిసి భూమిని సిరి యలరవ్యాపించిరు♦జ్జ్వలనికాము
తే తేజ మలరంగ నాసేన♦దేవసేన, భంగి గొప్పదిగాఁ దగి ♦ ప్రభునిఁ గూడి
పట్టరానట్టిప్రీతిచే ♦ భాస్కరాత్మ, జాభిపాలితయయి యేగె ♦ ననవరతము.
చ అనిపయిఁ గల్గునాసలను ♦ నంఱఱు వేగను పోయి రెప్డుసి
తను జెఱనుండి ముక్తిఁగనఁ ♦ దా రొనరింతుమొ యన్న యాతురం
బున నొకయించుకైన మదిఁ ♦ బూనరు నిల్వఁగ, నిట్టు లేగుచున్
వనచరు లెల్ల వృక్షమృగ♦వారసమన్వితసహ్యభూధరం
బును మలయాద్రిఁ జేరి రొగి ♦ భూపలలాముఁడు రాముఁ డంతటన్. ౨౨
తే. మలయసహ్యాద్రులందును ♦ జెలఁగునదుల
నిర్ఝరంబుల వనముల ♦ నెమ్మిఁ గనుచుఁ
గడచిపోయెను, గపులు మా♦ర్గమునఁ గల్గు
వకుళతిలకద్రుమములను ♦ భవ్యములను ౨౩ 144
సీ సింధువారాశోక♦చిత్రచూతంబులఁ గరవీరతిమిశవృ♦క్షములఁ బాడు
చేయుచుఁ బోయిరి ♦ వాయువేగంబుల నూడుగుచెట్లను ♦ నుగ్రరీతి

నలరు క్రానుగువృక్ష ♦ ముల జువ్విచెట్లను వటతిందుకంబుల ♦ వరుస మీఱి
జంబూకతరువుల ♦ సారతరంబులౌ కడిముల నామల ♦ కములఁ ద్రుంచు

తే. చు వెసఁ బోయిరి, రమణీయ ♦ శుభ్రశిలల
యందు నలరారుబహువిధా ♦ యతవనతరు
వులు తదూరుజవంబునఁ ♦ జలన మొంది
వారిపైఁ బూలఁ గురిపించె ♦ గారవమున ౭౬॥ 145

చ పరిమళముల్ చెలంగుతరు ♦ పాళిని మందసమీరుఁ డట్టె ని
ర్భరకుతుకంబు మీఱ భ్రమ ♦ రంబులు పాడుచు వెంటరాఁగ సుం
దరసుఖ మిచ్చునట్లుగ ని ♦ తాంతముఁ దాఁకుచుఁ *జందనక్రియం
బరఁగుచు వీచె, ధాతుగణ ♦ భవ్యముగాఁ దగుసహ్య మయ్యెడన్ ౭౭ 146

తే. ధాతునిర్గతరేణుసం ♦ తానములను
వాయుజవఘట్టితంబయి ♦ వనచరగురు
వాహినిం గప్పె నెల్లెడ, ♦ భవ్యశిఖరి
యందుఁ దగుచున్న నెత్తము ♦ లందు మిగుల ౭౮॥ 147

సీ పుష్పించినమొగలి ♦ పొదలును దెల్లవావిలిచెట్లు మిక్కిలి ♦ వేడ్కనించు
చు వసంతమునను బూ ♦ చుగురివెంకలుపూచిగంధపూర్ణములయి ♦ క్రాలుమొల్ల
పొదలును, జిరిబిల్వ ♦ సదమలతరువులు గంధపూర్ణాఖ్యవృ ♦ క్షములు కాన్గు
తరువు లిప్పలు మఱి ♦ వరమధూకంబులు స్ఫూర్జకప్రియకాఖ్య ♦ భూరుహములు
తిలకముల్ నాగముల్ ♦ దివ్యచూతంబులు ముచుళింద పాటల ♦ ములును గోవి
దారార్జున, కుటజ ♦ తరువులు శింశుపాతరువులు శాల్మల ♦ ధవమహీరు
హంబులు మఱియును ♦ వరుణకురవకముల్ హింతాళతిమిశంబు ♦ లెంతొవింత
గా నొప్పనుసిరికల్ ♦ కడిమిచెట్లును నీలపుష్పగణాశోక ♦ భూరుహములు

తే వరుణవృక్షంబు లంకోల ♦ తరువులు క్షితి
పద్మముల్ పూచియున్న యా ♦ పరమతరువు
లెగురుమన్ దాఁటుచుం బోవు ♦ నెల్లకఫుల
వలనఁ జీకాకుఁ గనియెను ♦ గలఁగి విఱిగి ౭౯॥ 148

చ సరసులు వాపికల్ మిగులఁ ♦ జల్లనినీరము నిండనుండ భూ
ధరమున నందు నొప్పి సత ♦ తంబును జక్కవపక్షు లెల్ల సుం
దరముగ నాడఁగా జలప ♦ తత్రిసమూహము క్రౌంచముల్ మనో
హరముగఁ గేళి సల్పఁగ మృ ♦ గావళు లెప్పుడుఁ గొల్చుచుండఁగన్ ౮౦ 149

తే. భల్లుకంబులు సింగముల్ ♦ వ్యాఘ్రములును
సింహములు దుష్టగజములు ♦ చెలఁగుచుండ

* వాతి చందనశీతలః-అనిమూ.

భయదములుగా నెసంగుచుఁ ♦ బద్మకుముద
ములును సౌగంధికోత్పలం♦బులు వెలయఁగ ౪౭॥ 150

క. జలములఁ బుట్టెడుపుష్పం,బులు పెక్కులు మెఱయుచుండఁ♦బోలుచు మునుఁడెన్
గలఁచిరి కోఁతులు వానిని, బలుతావుల నందుఁ బెక్కు♦పక్షులు భీతిన్. ౪౮॥

క వనచరులం గని కూయిడె,, ననంతరము కీశవీరు ♦ లందఱు నాకొం
డను గలసరసుల స్నానం,బును సల్పి జలంబు లాని ♦ మోదము చెలఁగన్.

తే కేళి సల్పి కొండొరులపై ♦ లీల నీళ్లు
చల్లుకొనుచును వానర♦వల్లభు లటఁ
బర్వతము నెక్కి మదముచఁ ♦ బ్రబలి యమృత
గంధములగు ఫలంబులఁ ♦ గందములను ౪౯॥ 153

క మూలమ్ములఁ గుసుమ్ముల, నోలిన్ వృక్షములనుండి ♦ యొక్కటఁ గొనుచుం
జాలం బ్రీతి భుజించిరి, గ్రోలిరి తేనెలను మిగులఁ ♦ గుతుకం బలరన్. ౫౦

[1]క సురుచిరమధుపింగళతను, ధరులగు నాకపులు మిగులఁ ♦ దత్పరులయి ని
ర్భరరీతి ద్రోణమాత్రము, పరమంబగు మధువుగల్లు♦పట్టుల నెల్లన్ ౫౦॥

క. వ్రేలాడుచుండువానిన్, జాలఁగ బలములరఁ బట్టి ♦ సంతృప్తిగ భూ
పాలుండు కనం ద్రాగుచు, నాలంకకు నడిచిపోయి ♦ రంతటఁ ద్రోవన్. ౫౧॥

క. తరువుల విఱచుచుఁ దీఁగలఁ, గరముల లాగుచును గొప్ప♦త్మాధరతతులన్
జరణములఁ బగులఁగొట్టుచు, నరిగిరి, కొందఱు మనోజ్ఞ♦మగు తేనియలన్.

తే త్రావి మత్తిల్లి యఱచుచుఁ ♦ దగువిరహిత
ధరణిమీఁదను జనిరి కొం♦దఱు మహోగ్ర
తరువు లెక్కిరి కొందఱు ♦ తరువులపయి
నుండి దిగి, రిట్లు వానర♦యూథవరులు ౫౩॥ 158

క అంతర మేమాత్రము లే, కంతటఁ జెలువారుచుండ ♦ నవని యదియు సం
క్రాంతపరిపక్వసస్యా,నంతవలెన్ వెలసె, నవ్వ♦నచరులతోడన్ ౫౪॥ 159

క. సరసిజలోచనుఁడగు రఘు,వరుఁ డంత మహేంద్రశిఖరి♦వల్లభుఁ జేరెన్
దరువరభూషితమా న,గ్గిరిశృంగము నెక్కె విమల♦కీర్తి నృపుఁడు తాన్. 160

తే దాశరధి యిట్లు లామహేం♦ద్రగిరిశృంగ
మెక్కి ఝషకూర్మనిబిడమై ♦ యుక్కు మిగిలి
యలరుసంబుధిఁ గాంచె, నా♦హరివరు లొగి
సహ్యమలయాద్రివరముల ♦ సరగ దాఁటి ౫౭ 161

[2]క క్రమమున నత్యంతభయం,బమరుల కైనను నొసంగు♦నట్టి ధ్వనుల మ్రో

1 ద్రోణమాత్రప్రమాణాని లంబమానాని వానరాః - అనిమూలము 2 రామో రమయతాం
శ్రేష్ఠః-అనిమూలము

గుమహాబ్ధిచెంతఁ జేరిరి,, క్షమఁ బరరంజకులమేటి♦గాఁ దగునృపుఁడుఁన్. ౯౮

క. అనుజన్ముని, సుగ్రీవుని, వనచరులం గూడి యద్రి♦వర్యము దిగి య
బ్ధిని జూచు వేడ్క నతులము,గను జెలఁగు తదీయతటముఁ ♦ గడువడిఁ జేరెన్.

క. అనిశము సహాసోత్థితభం,గనికరధాతోపలతల♦కలితం బగుచున్
బెనురూప మలరఁ దగునా,వననిధితీరమును జేరి ♦ వనచరపతితోన్. ౯౯౪

క. పలికెను రాముం డిటు లో,జలజాప్తతనూజ! మనము ♦ సంద్రముదరికిన్
మెలమెల్లనఁ జేరితి మిదె, తలఁ పెయ్యదిముున్న తోఁచెఁ ♦ దగ నిట దానిన్.

తే మరల నాలోచనము చేయు♦తరుణ మిదియె
నవలితీరంబు గానరా ♦ దరయ నింక
జలాశయముగ నదీపతి ♦ సాగరంబె
కానఁబడియెడు, నుపమలే♦క యిఁక దీని ౧౦౧ 166

చ అలవియె కాదు దాఁట బల♦మంతయునున్ మననున్ వసింపనో
జలనిధిచెంతి నిందె, మన♦సైన్యము వారిధి దాఁటి యెట్లొ య
వ్వలిదరిఁ జేరుమంత్రమును ♦ వైశము చేయుట యుక్తమంచు నా
[1]యిలసుత దొంగిలింపఁబడి ♦ యోగుట విహ్వలచిత్తుఁడై తగన్ ౧౦౨౪ 167

సీ ఆనందమే లేని ♦ యామహాబాహుండు రాముండు పలికి సం♦ద్రమును జేరి
యట సైన్యములు విడి♦యంగనౌ నచువార్తవిషయమై వనచర♦విభునిఁగాంచి
పలికె నిట్లని సైన్య♦ములు వేగ నీయబ్ధితటమున విడియుంగఁ ♦ దగినరీతి
నాజ్ఞ చేయుము దీని♦యవ్వలిదరిఁ జూడనగు నెట్టు లట్టి యూ♦హాల నొనర్పు

ఆ. నవసరంబు గల్గి♦నది యెవ్వఁడే గాని, తనబలంబు విడిచి ♦ చనఁగరా దె
చటికినైనఁ బౌరు♦షంబునఁ దగువన,చరులు తిరుగవలయు ♦ సరభసమున.

కవిరాజవిరాజితము —

అరులు నిరంతరం ♦ మంతరముం గన ♦ నయ్యెయితావుల నుంద్రు కపీ
శ్వరులు జవంబున ♦ వారలనోయుచు ♦ నారలకృత్యము లెన్నఁదగున్,
నిరత మటంచును ♦ నీంజనేత్రుఁడు ♦ నెమ్మి వచించిన సూర్యజుఁడున్
వరతరుసంయుత♦వార్ధితటంబున ♦ వానరసేనల విడియించెన్ ౧౦౬౪ 169

[2]తే జలధిచెంత వసించిన♦బల మది మధు
పాండుజలమయి నిరిగుల్కు♦రెండవజల
నిధివలెన్ భాసిలెఁ, గపి♦నిచయ మబ్ధి
తటవనంబులఁ బొంది యు♦న్కను మలరఁగ ౧౦౮ 170

1 సీతాహరణకర్శితః - అనిమూలము 2 మధుపాండుజల శ్శ్రీమాన్ ద్వితీయ ఇవ సాగరః- అనిమూలము

క వననిధి యవ్వలితీరం,బును జేరం గోరుచు నట♦ మోదమ్మున నుం
డెను; నావానరు లట దిగు,చునుండు యత్నములఁ బుట్టు♦ శుంభద్ధ్వనియు న్

చ వననిధిభూరినిస్వనము ♦ వారక మించి మహత్తరంబుగా
వినఁబడె, భాస్కరాత్మజుఁడు ♦ వీనుఁడు కావఁగఁ బొల్పుమీఱునా
వనచరసేనయు న్ద్రివిధ♦భంగులుగా దిగి రాముకార్యమొ
య్యన నెఱవేఱునట్టి ఘన♦యత్నము సేయఁగ నుండె సంతతు న్. ౧౧౦

ఉ వానరసైన్య మయ్యెడఁ, బ్ర♦భంజనధూతతరంగయుక్తమై
గానఁబడంగఁ గాంచుచు ని♦కామముదంబును బొందె, నంతటన్
దానవసేవితం బవలి♦తట్టది యింతటిదూర ముండు నం
చేనరుఁ డైనను దలఁప ♦ నెప్పటి కర్హము గాక యొప్పుచున్. ౧౧౨ 173

క. వరుణావాసంబయి దు,స్తరమయి యక్షోభ్యమగుచుఁ ♦ జండగ్రాహో
త్కరమయి సంధ్యల వృద్ధిం,బరఁగుట భీతికరమగుచు ♦ వార్ధియుఁ జెలఁగెన్.

సీ. ఫేనౌఘముల నవ్వు♦విధమున నలరుచు నలలపొంగున నాడు♦నట్లు మెఱసి
చంద్రోదయమున వి♦శాలతఁ బును నావరించుచు, ననే♦కాబ్జబింబ
ములు ప్రతిబింబితం♦బులు గాఁగఁ జెన్నారి [భంగాగ్రములచేత ♦ భవ్యఫేన
చందనంబును దీయు♦చందంబునం బొల్చి శశి తనకరములఁ ♦ జందనమును
తే. దిక్కితంబినులకుఁ బూయు♦తీరునఁ దగఁ], జండపవమానవేగసం♦సక్తఘోర
నక్రతిమితిమింగిలనుగ♦ణంబు నగుచు, మణివిభాసురవిషధర♦గణయుతమయి.

చ. తనరుచు శింశుమారముఖ♦దారుణసత్వసమన్వితంబునై
కనఁబడుచుం జొరం దగక ♦ త్కోధరసంఘయుతంబునై పథం
బనునది లేక యాసురుల ♦ కాకరమై చెలువారుచుండె, న
వ్వనచరు లాగభీరతర♦వార్ధిని జూచి విషాద మొందుచున్ ౧౧౬ 176

క తరియింప నెట్టులో యని, పరికింపుచు నుండి రంతఁ ♦ బవనచలితదు
ర్భరభంగవితతి, నాగ,మ,కరయుతముగఁ బొంగి క్రిందు♦గాఁ బడుచుండెన్.

తే రాత్రివేళను శీతక♦రప్రభాన్వి
తమయి భాస్వరజలమయి ♦ దహనకణము
లెల్ల వ్యాపించియున్నట్లు ♦ లెసఁగి కానఁ
బడుచు నుండును, మఱియు నం♦బరము నట్లె. ౧౧౮ 178

క. సురుచిరహిమజలయుతమై, పరఁగుచు నగ్నికణతుల్య♦భాసురతారో
త్కరకీర్ణంబై మెఱయును,, సరిద్విభునియందు నాగ♦సంతతు లొప్పన్. ౧౧౯

తే. ఆకసంబు మహాహిగ♦ణాయతంబు
వనధిసురపథముల సుర♦వైరు లుండ్రు

* మకరై ర్నాగభోగైశ్చ విగాఢా వాతలోళితాః-అనిమా.

భయదములు గాఁగ రెండును ♦ బరఁగుచుండు
నతిభయంకరములు రెండు ♦ నరసిచూడ ౧౮౦ 180

క. కనుకఁ సంభ్రమ సురపథ,మును నన్యోన్యము సమత్వ♦మును బొందుచునుం
డెను గాన వానిభేదము, కనఁబడకయె యుండు, నంతఁ ♦ గడలిజలంబుల్.

చ. కనఁబడె నాకసంబువలెఁ ♦ గంధివలెం గననయ్యె నాకసం
బును గడలిఁ సురత్నములు ♦ పొల్పుగ నుండును దారకాళియుం
గనఁబడునంబరంబునను ♦ గావున నయ్యవి రెండు భేదముం
గనకయె పొల్చె నివ్విధిని ♦ గాంచిన భేదము గానరాదు నూ! ౧౨౦ 182

సీ. నీరదాళిక్రాంత♦నిర్మలాభ్రమునకు భంగమాలాక్రాంత♦వననిధికిని
భేదమే గనరాక ♦ వెలసెఁ, బరస్పరాహతములై యలలు భ♦యంకరముగ
భేరీనినాదంబు♦విధమున మ్రోగుచుండెను, రత్నములు జలం♦బును వేయఁగఁ
బటునాద మడరంగఁ ♦ బవనాభిహతమయి యేకమా నట్లును ♦ నాకసమున
కుద్గమించెడునట్లు ♦ లుగ్రకోపంబునుగొనియున్నయట్లులు ♦ కనుఁగొనఁబడి

తే. సలిలసత్త్వయుతంబయి ♦ శ్వసనజవన
ముత్థితతరంగముల దివి ♦ కొగిని బ్రాకు
నట్లు జల మెల్లఁ గలవిల♦మై చెలంగ
నతిశయోత్సాహమునఁ గని ♦ రబ్ధిఁ గపులు ౧౨౪ 183

క. వనచరు లూర్మిధ్వనులఁ, ఘనముగఁ జేయుచుఁ జలించు♦గతి నున్నమహా
వనధిని దానిం జిత్రం,బునఁ గాంచిరి దాఁటువిషయ♦ములను దలఁచుచున్.

నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము

౫ - వ సర్గము

లక్ష్మణుఁడు శ్రీరాము నూఱడించుట

క. సేనాపతి నీలుండను, బూనిక రక్షకులు వెలయ ♦ భూరిమహాబ్ధిఁ
గాననగు సౌమ్యతటమున, సేనల విడియించె నీతిఁ ♦ జెలువారంగన్ ౧ 185

క. అంతట మైందద్వివిదులు, పంతంబున నాల్గుదెసలఁ ♦ బరికించుచుఁ గా
నంతయు భయమును సేనా,సంతతి పొందనటు తారు ♦ చరియించి తగన్ ౨

క. కాపాడుచుండి, రంబుధి,దాపున నాసైన్య మెల్లఁ ♦ దమిఁ బొదలంగన్
భూపతితిలకుఁడు రాముఁడు, దాపునఁ బార్శ్వమునఁ గొల్చు♦తమ్మున కనియెన్.

క. జనులాడుచుంద్రు కాలము, చనఁగా శోకంబు గూడఁ ♦ జనునంచు, మహీ
తనయను గానని నాదగు, ఘనశోకం బట్లు గాక ♦ కడువృద్ధిఁ గనున్ ౪ 188

* సాగరం చాంబరం చేతి నిర్విశేషమదృశ్యత-అనిమా.

చ. జనకజఁ దెచ్చునట్టి ఘన♦శక్తిని గూడియు దుఃఖ మొంద నే
లని యెదవేమొ? దూరమున ♦ నాజనకాత్మజ యున్నదంచు నేఁ
గనుటయె లేదు శోకమును ♦ గాంతను రాక్షసుఁడే హరించె నం
చును వగ నొందలేదు విను! ♦ శూరత నాతనిఁ జంపఁ జాలుదున్. ౩,౪ 189

క. వనితను దేనేర్తును నో, యనఘా! యాసాధ్వి దా వ♦య స్సనుభవయో
గనిహాధి నొందకుండఁగఁ, జనుచున్నది వ్యర్థ మనుచుఁ ♦జాలిఁ గనియెదన్ ౫

చ. అని పవమానుఁ గాంచి జన♦కాత్మజ నాప్రియురాల దెచ్చుటం
గనునొ నివాస మచ్చటికిఁ ♦ గ్రక్కునఁ బోయియె వీవు మంత నా
వనిత స్పృశించి నన్నును బ్ర♦భంజన! తాఁకుము దాన మేలు గ
ల్గును, సతి చంద్రుఁ జూడఁగను ♦ గోరిక నేనును జంద్రుఁ గాంచ దా
న నెలఁతఁ గాంచి నట్లగును, ♦ నాకొఱకై యటు సేయుమీ దయన్ ౬

సీ. విపులభోగంబుల ♦ విడనాడి నా వెంట నడవికి వచ్చిన ♦ యట్టిసాధ్వి
తను రావణుండు బ♦ల్మిని గొనిపోవంగ వానిని గాల్ప ని♦ర్భరసుశక్తి
గలదియే యయ్యు న♦న్నెలమిని గతిగాఁగ నమ్మి హా ప్రాణేశ! ♦ నన్నుఁ గావు
మని యేడ్చినట్టివా♦క్యము నామనంబునఁ, బలువుగ నాటి ని♦ర్భరవిషంబు
తే. ద్రావినట్లు మదంగసం♦తతిని గాల్చు
చున్నయది, మన్మథాగ్ని వి♦యోగదారు
వులుగఁ దచ్చింతయే జ్వాల♦వలెఁ జెలంగి
కాల్చుచున్నది రేయుఁబ♦గలు తనువును ౭ 192

చ. నిను విడనాడి సంభ్రమున ♦ నేను బరుండెడ నట్లు చేయఁగా
ఘనముగ మండునీస్మరుఁడు ♦ కష్టముమీఁద దహించుఁగాని యిం
తని దహియింపలేఁడు, జన♦కాత్మజ నేనును నొక్కభూమినే
యనుజ! సమాశ్రయించినటు ♦ లౌఁగద, యిత్తఱి నిట్లొనర్చినన్. ౮,౯ 193

ఆ. వగలఁ బొగులుచున్న♦వాఁడను గాన నా
ప్రాణములను గావఁ ♦ బటుతరమగు
సాధనంబె యగును, ♦ శక్యమా బ్రదుకంగ
విరహ మొందు నాకు ♦ వేయునేల? ౧౦ 194

క. జనకజ జీవించియె యా,దనుజపురంబందు నుంటఁ ♦ దమి వింటిని గా
వున నీళ్లులేనిభూమియుఁ, దనచెంతను సోదకముగ ♦ ధరణి చెలఁగినన్. 195

తే. దాని సాయంబునన్ రవం♦తయు బ్రదుకును
గాంచినట్లుగ నేను జీ♦వించియున్న

---

* ఏత దే వానుశోచామి వయోఽస్యా హ్యతివర్తతే-అనిమూ.

వాఁడ, సుశ్రోణి నుత్ఫుల్ల♦వారిజేక్ష
ణను మహీసుత నాప్రేయ♦సిని దగంగ ౧౧॥ 196

చ అరుల జయించి యుజ్జ్వలమ♦హామహిమంబున నొప్పులక్ష్మి నె
వ్వరునను జూడ సంతసము ♦ వర్ధిలునో యటు లెప్డు చూతునో
సురుచిరబింబతుల్యమగు♦శుభ్రతరోష్ఠము గల్గి పద్మము
ట్లరుదుగ నొప్పుభూతనయ♦యాస్య మొకించుక పైకి నెత్తుచున్. ౧౨॥ 197

తే ఆతురుండు రసాయన ♦ మానుభంగి
నేను నధరామృతం బెప్పు ♦ డానువాఁడ;
నాతలోదరి కౌఁగిట ♦ నదుమ నన్నుఁ
బటువులై తాళఫలరీతి ♦ బలసి యుఱియు ౧౩॥ 198

క. ఒండొంటిఁ గలిసి ప్రీతిని, మెండుగఁ గల్పించు చనులు ♦ మిక్కిలి వగచే
నుండెడునాతనువును దమి, నిండంగా సోఁకునొక్కొ ♦ నే నెఱుఁగఁ జుమీ!

క. నల్లనియపాంగములచే, నుల్లసిలెడు భూమితనయ ♦ యుగ్రదనుజు లు
ద్వల్లీలఁ జుట్టుకొనఁగాఁ, దల్లడిలుచుఁ బతిగ నేను ♦ దవకుండంగన్ ౧౪॥

ఆ నాథహీనమాడ్కి ♦ నవయుచున్నది గదా, కాచుదిక్కు లేక, ♦ కంజనేత్ర
జనకరాజపుత్రి ♦ సాధ్వి నాకును దశ,రథునికోడలునయి ♦ రక్కసు లొఁగి.

క. తనుఁ జుట్టుకొనఁగ వారల,కును జిక్కి కృశించెడుఁ గద, ♦ కువలయహితు రే
ఖనియతిని శరత్కాలం,బున నీలాభ్రములఁ ద్రోసి ♦ పొంగెడు కాంతిన్.

క వెలువడుగతి నాసీతయుఁ, గలఁపఁగరానట్టి దనుజ♦గణముల నెల్లన్
బలువిడిని ద్రోసివచ్చుచు, నిలుచునొ నాయెదుట నెపుడు ♦ నెమ్మి చెలంగన్

క. జనకజ స్వభావమున నే, తనుదేహయె దేశకాల♦తత్వమ్ములు మా
ఱినతఱి నుపవాసమునను, ఘనశోకమునను గృశించి ♦ కడుఁ బడలుఁ జుమీ!.

క దనుజేంద్రుఁడైన రావణు,ఘనవక్షంబున శిలీము♦ఖము నాటి మహీ
తనయ నదెప్పుడు నేఁ దోఁ,డ్కొని రాఁగలనో యదెప్పు♦డు వగ లడఁగునో

క. సురకన్యఁ బోలుసతి యా, ధరణిజ సోత్కంఠ యెప్డు ♦ దగ నామెడ నా
దరమునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుచుఁ, బరమానందాశ్రువులను ♦ ద్వరగ విడుచునో.

క. తరుణీవిరహాజమై భీ,కరమగు నీవగను నల్ల♦గా మానినయం
బరమును విడుచువిధంబునఁ, ద్వరపడి విడువంగఁ దగిన♦తరుణ మది యెదో

చ. అని సతిఁ గూర్చి సూత్మ్మమతి ♦ యయ్యును దా విలపించుచుండఁగా
వనజహితుం డహస్సు చన ♦ భాసురకాంతులు చల్లనొట నా
య్యనఁ జనె నస్తశైలమున, ♦ కంతట లక్ష్మణుఁ డూఱడింప నా

---

* స్వభావతనుకా నూనం శోకే నా నశనేన చ, భూయ స్తనుతరా సీతా దేశకాలవిపర్యయాత్ -అనిమూ.

వనరుహపత్త్రనేత్ర బహు♦భంగుల నెంచుచు దుఃఖతప్తుఁ డ
య్యును దగ సంధ్యవార్చెను ర♦ఘూత్తముఁ డెంతయు భక్తిమీఱఁగన్. 208

ఐదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬ - వ సర్గము.

లంకయందు రావణుఁడు మంత్రులతో నాలోచించుట

చ. సురపతితుల్యవిక్రముఁడు ♦ శూరవరేణ్యుఁడునై మహాత్ముఁడౌ
మరుదధినాథనందనుఁ డ♦మానుషభీతిదకార్య మాత్మపూ
ర్వరమునఁ జేసిపోవఁ గని ♦ రావణుఁ డెంతయు సిగ్గు నొందుచున్
శిరమును సుంత వంచి యటఁ ♦ జేరినమంత్రులతోడ నిట్లనున్ ॥ 209

క. వనచరమాత్రుండగు నా, హనుమంతుఁడు దుష్ప్రధర్ష♦మై తగు నాప
త్తనమును లక్ష్యము చేయక, తనధైర్యముమీఱఁ జొచ్చి ♦ తాఁ గనె సీతన్

సీ. చైత్యంబునాఁబడు♦సమధికప్రాసాద మవనిపైఁ బడియెను, ♦ నాసురవరు
లెందఱో హతులైరి♦యీలంక యంతయుఁ గలఁపంగఁబడియె నొ♦క్క కపిచేత,
నిఁకమీఁదఁ జేయంగ♦నేది యుక్తంబగు? మనకెల్ల శుభమేది? ♦ యొనరుపంగఁ
జక్కఁగా ఫలియించు♦సత్కార్య మెయ్యది? పలుకుఁడీ! చేసెద ♦ భద్రమెల్లఁ
తే. గలుగుఁ గావుత మీకును, ♦ బలయుతుండ
నైన నీకేల మంత్రమం ♦ చనెద రేమొ?
చిత్తబలమునఁ దగుయోగ♦సిద్ధులందు
విజయమూలము మంత్రమె ♦ వెలయు ననుచు * 211

క. కనుకనె బలయుతులారా!, మనుజేంద్రునివిషయముననె ♦ మంత్రము చేయం
గను గోరుచున్నవాఁడను, వినుఁడీ లోకమునఁ గనఁ ద్రి♦విధముగఁ బురుషుల్.
తే. ఉత్తములు మధ్య,మాధము ♦ లొప్పుచుంద్రు
వార లందఱుఁ గలిసియె ♦ వఱలుచుంటఁ
దెలియసాధ్యముగాదు వా♦రలగుణముల
దోషములఁ గాన నేఁ దెల్పు♦దును క్రమముగ. ॥ 213

సీ. మంత్రనిర్ణయమున ♦ మంత్రుల నిపుణులస్వహితకాంక్షులఁ గాని♦స్వసుఖదుఃఖ
సమభాగులై నట్టి♦సఖులను గాని హితమును గోరెడి స్వబాం♦ధవులఁ గాని
కూడి యాలోచించి ♦ కోరి చేయందగు కార్యము నడపుచుఁ ♦ గడఁగి దైవ
మునునమ్మియుండునో♦యనుదురుత్తముఁడని యాతని, నొకఁడె తా♦నగుచుఁ గార్య
తే. మును దలంచుచు నొక్కఁడె ♦ మనసు గోలఁది
దైవమును నాశ్రయించుచుఁ ♦ దగినకార్య

---

* మంత్రమూలం హి విజయం ప్రాహు రార్యా మనీషిణః-అనిమా.

మును నొనర్చునొ యెవ్వఁ డా♦తనిని మధ్య
ముఁడని పలుకుదు రార్యులొ ♦ మునులు తెలిసి. ౯౹ 214

చ పురుషుఁ డెవండు దోషముల ♦ భూరిగుణంబుల నిశ్చయింప కా
పరముని నాశ్రయింపకయె ♦ పట్టినకార్యముఁ జేయువాఁడ నం
చరయక పల్కి కార్యమును ♦ నంతయుఁ దీర్ప నుపేక్ష చేయునో
ధర నధముం డటం డ్రతనిఁ ♦ దత్త్వ మెఱింగినపెద్ద లందఱుౕ ౧౦౹ 215

క పురుషు లిటు మూఁడువిధములఁ, బరిగణితులె యైనయట్లు ♦ పరిగణితములొ
ధర మంత్రములు నటంచని, యరయందగుఁ జెప్పువాఁడ ♦ నవ్వానిగతుల్.

తే మంత్రు లందఱుఁ గడు నైక♦మత్య మొంది
శాస్త్రమునుదృష్టిఁ గూడి యా♦సక్తితోడ
మంత్రమును దేని నెంతు రా♦మంత్ర ముత్త
మంబని తలంపఁబడు మహా♦మహులచేత ౧౨౹ 217

తే. కార్యనిర్ణయవిషయమై ♦ కడఁగి మొదట
మంత్రు లన్యోన్యభేదముల్ ♦ మతములందుఁ
గలిగి తుద కైకమత్యంబు ♦ పొలయఁగూర్తు
రట్టిమంత్రము మధ్యమ ♦ మనఁగఁబడును. ౧౩౹ 218

తే సచివు లందఱు తమభావ ♦ మచల మనుచు
దాని సాధింపఁ బూని వా♦దమును జేయు
చుందురో యైకమత్యంబు ♦ నొందుకోర్కి
యైన లేకుండునో యది ♦ యధమ మంత్రు ౧౪౹ 219

క. మతిమంతులైన మీరు ని,యతిమీఱఁగఁ జక్క నెంచి ♦ యత్యుత్తమమై
హితమగుకార్య మిదంచని గతసంశయులై యెఱింగి ♦ కడుఁ బూనికతోౕ.

తే నిశ్చయింపుఁడు తద్రీతి ♦ నేను జేయఁ
దగినవాఁడను, మనకు మం♦త్ర మిఁక నేల
మునిఁగిపోయిన దేమున్న ♦ దనెద రేమొ?
వేలకొలఁదిని వనచర♦వీరు లుండ ౧౬ 221

క మనపురముఁ జుట్టుముట్టఁగఁ, జనుదేరంగలఁడు రామ♦చంద్రుఁ డిటకు, ని
వ్వనధిని దాఁటి యదెట్టులు, చనుదేఁగఁ డందు రేమొ? ♦ సహజయుతుండై

*క వనచరులును సుగ్రీవుఁడు, తనవెంటౕ రాఁగ సహజ♦ధైర్యము మెఱయౕ
వనధిని నెండించియొ యిం,క నితరపథములనొ సుఖము♦గాఁ దరియించుౕ.

క అని నాకుఁ దోఁచుచున్నది, పని యిది నేఁ జెప్పినట్లె ♦ ఫలియింపఁగఁ బ
త్తనమును వానరవీరులు, చనుదెంచియె యడ్డుపెట్టు♦చందము గలుగౕ. ౧౮౹

---

* సముద్ర ముచ్ఛోషయతి వీర్యేణాన్య త్కరోతివా-అనిమా అన్య త్సేతుబంధాదికం వా కరోతీతి-అనివ్యాఖ్య

క పురమును సైన్యంబుల నెక్కరణిని గీడొందకుండఁ ♦ గాపాడఁ దగుꣳ
బరికింపఁ డట్టియూహల, సరగున మీరెల్ల యు క్తి♦చతురులు గానꣳ . ౧౯

ఆఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭ - వ సర్గము.

మంత్రులు రావణాసురునిఁ బొగడుట

చ దనుజవిభుండు రావణుఁ డు♦దగ్రబలుం డిటు పల్కఁగా బలం
బునఁ దగునాసురుల్ సుమతి♦పూర్ణులు గామిని నీతిబాహ్యులై
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి రిపు♦దర్ప మెఱుంగక యంజలుల్ తగం
బొనరిచి యాత్మపక్షమును ♦ బూని వచించిరి పొంగు నేడ్కలꣳ. ౧॥ 226

తే. రాజ! పట్టసశూలముల్ ♦ భ్రాజమాన,పరిఘయష్టులు శక్తులు ♦ పరఁగుచుండఁ
జాలసైన్యము మన కుండ ♦ నేల యీవి,షాద మొందఁగ నీ కిట ♦ శత్రుహరణ!.

ఉ సేనలు నీకు నేల? యని ♦ సేయఁగ నొక్కఁడ వీవు చాలవే?
దానవనాథ! భోగవతి♦దాపున యుద్ధము సల్పి సర్పసం
తానము గెల్చి తీవు మును ♦ దర్పకవైరినివాసభూమియౌ
యాగవర్యశృంగమున ♦ యక్షసమూహము లెల్లఁ గొల్వఁగꣳ ౩॥ 228

క అలరారు కుబేరునితోఁ, గలహం బొనరించి దేవ♦కాండము మెచ్చꣳ
బలమున లోఁబడునటు లు,జ్జ్వలశౌర్యా! చేసికొంటి ♦ క్షణమాత్రమునꣳ.

చ. ధనపతి యాతఁడీశునకుఁ ♦ దద్దయు మిత్త్రుఁ డటంచు నెన్నికం
గనుచును లోకపాలుఁడయి ♦ గాఢబలుండయి యొప్పుచుండ నా
తనిఁ గడురోష మూని ప్రవి♦దారణమందు జయించి తీవు, య
క్షనికరముꣳ వధించి కడ♦కం గొని కొందఱఁ బట్టి యేఁచుచుꣳ. ౪॥ 230

క కారాబద్ధులఁ జేయుచు, నీరసమునఁ గలఁచి పుచ్చి ♦ యీపుష్పకముꣳ
గోరిక శివగిరినుండి వి,హారార్థము తెచ్చి తీ వ♦హార్యబలమునꣳ. ౬ 231

క. దనుజేంద్రుఁడైన మయుఁ డే,పునఁ బొల్చెడు నిన్నుఁ గాంచి ♦ భూరిభయంబుం
గని మైత్రిఁ గోరి భార్యగఁ, దనతనయ నొసంగె నీకు ♦ దానవనాథా!. ౭

సీ. వీర్యంబునꣳ విజ్జ♦నీఁగుచు నెవ్వరికైన జయింపంగ ♦ నలవిగాక
తనరారుమధువను♦దనుజుండు నీసహజాతయౌ కుంభీన♦సకు సుఖంబుఁ
గల్పించువాఁడు సం♦గరమున నీకును వశుఁడయ్యెఁ, బాతాళ♦వాసులైన
శంఖవాసుకులఁ ద♦క్షకునిని జటినిని గెలిచి వారల స్వవ♦శులను జేసి

తే కొంటి వోదీర్ఘబాహూ! యా♦కుంఠశౌర్య!
యరినిషూదన! చూర్ణీకృ♦తాంగు లయ్యు

మరల లేవంగ బ్రహ్మచే ♦ మహితవరము
లంది యక్షయులయి బలా♦హార్యు లగుచు ౯ 233

క. అతిశౌర్యంబున నిర్జర,వితతిని భయమందఁ జేయు♦వీరులు వగు ను
ద్ధతకాలకేయదనుజు ల,హితులయి తమబలము నెఱపి ♦ యేకాబ్ద మొగిన్ ·

క అని చేసి నీకు వశులై,రన నీ కేటి కిఁక భీతి, ♦ యసురేశ్వర! యెం
దును జూడరాని మాయలఁ, బనివడి నేర్చితివి పెక్కు♦భంగులు గాఁగన్ ౧౧

క. [బలయుతుల లోకపాలురఁ, గలహంబునఁ గ్రోధ మొప్పఁ♦గా నోడింపం
గలిగితివి శక్రుఁ గూడం, గలన జయించితివి పొల్పు♦గా స్వర్గమునన్] 236

క కరితురగరథపదాతులఁ, బరఁగెడుశూరులను భీమ♦బలసంయుతులన్
వరుణునితనయుల సంగర,ధరణిన్ గెల్చితివి నీ వు♦దారభుజాఢ్యా! ౧౨ 237

సీ కాలదండమె భయం♦కరమగు మొసలిగ శాల్మలిప్రముఖశ♦స్త్రములె వృక్ష
ములుగాఁగఁ గాలుని♦బలుపాశమే సుహత్తరతరంగాళిగాఁ ♦ దపనతనయ
భటులెనాగములుగఁ♦బరఁగు నాయమసైన్యసాగరమును జొచ్చి♦సంగరమున
యముఁ బాఱఁదోలి జ♦యంబును గొంటి, వాకదనంబునవె లోక♦గణము లెల్ల

ఆ. వడఁకెఁ గాదె? యింద్రు♦వంటి విక్రమశాలు,రగుచు వీరులైన ♦ యవనిపతులు
ధరణి నెల్ల భూరి♦తరువుల మాడ్కి-ని, నిండియుండి రమల♦నీతివిదులు ౧౩

తే. శౌర్యమున, సద్గుణమున, ను♦త్సాహమందు
ననిని రాముఁడు వారిలో♦న నెవరికిని
సముఁడు కాఁడు, మహీపాల! ♦ క్ష్మాపతులను
బరమదుర్జయులను నీవు ♦ బవరమందు ౧౬ 239

క ధరణికి బలియిచ్చితి వికఁ, ధరణీశుం డీతఁ డెంత? ♦ తత్త్వఱపక కో
సురవైరినాథ! యుండుము, పరిశ్రమము నీకు నేల? ♦ ప్లవగాధిపులన్ ౧౭

ఆ అతులబాహుఁడైన ♦ యాయింద్రజిత్కొక్కఁ,డసరి చంపఁగల్డు ♦ నాతఁ డీశు
గుఱిచి యజ్ఞ మొందు ♦ కోరిక నత్యుత్త,మము నొసర్చి దుర్ల♦భ మగు వరము

సీ. పరశివుకరుణచేఁ ♦ బడసెను గద? మఱిశక్తి,తోమర,మీన♦సంకులమయి
కీర్ణాంత్రశైవాల♦కీర్ణమై మదగజకచ్ఛపనిబిడమై ♦ కస్రుతురగ
మండూకసంతతి ♦ నిండి రుద్రాదిత్యభీకరగ్రాహని♦బిడము నగుచు
మఱియు మరుద్వసు♦మహితోరగంబయి హస్త్యశ్వరథజలం♦బయి పదాతి

తే పులినతలసంకులంబయి ♦ భూరిజలధి
వలె భయంకరమయి యున్న ♦ వాసవుబల
మునఁ బ్రవేశించి యింద్రుఁ గై♦కొని సురలను
గలవిలంపడఁ జేసి లం♦కకును దెచ్చె ౨౧ 242

* త్వయా సంవత్సరం యుద్ధ్వా-అనిమా.

క పరమేష్ఠియానతిన్ శం, బరవృత్రులఁ జంపినట్టి◆వాసవు నీవున్
గరుణించి విడువ దేవో, త్కరవందితుఁ డగుచుఁ జొచ్చెఁ ◆ గాదె? దివంబున్.

చ తనయుని నట్టి శూరవరు ◆ దర్పసముగ్రునిఁ బోరి కంపుమా
వనచరసేనతోడ రఘు◆వర్యుని రూపడఁగించు త్వుద్రుఁడౌ
వనచరుఁ డొక్కరుం డిటకు ◆ వచ్చి తటాలున నిట్టియాపదం
బొనరఁగఁ జేసె దాన వగఁ ◆ బూనఁగ నేల సురారిపూజితా! ౨౪ 244

[1]తే దాని నీమది నెంతమా◆త్రంబు నునుప
వలదు రాముని జంపంగఁ ◆ గలవు నీవు
శౌర్యమున బాహుబలమున ◆ సాటికాఁడు
నీకు రాముఁడు తలఁపుమా! ◆ నీమనమున ౨౫ 245

ఏడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౮ - వ సర్గము

ప్రహస్తాదులు తమతమపరాక్రమముల రావణునితోఁ జెప్పుట

క అని రంత నీలజలదం, బననొప్పెడు రూపమలర ◆ నాహావశూరుం
డును సేనాధీశుఁడునయి, తనరుప్రహస్తుండు పలికెఁ ◆ దగ నంజలితోన్. ౧

క సురదానవగంధర్వులుఁ, సురగపిశాచములు పతఁ ◆ లొక్కరు నిను సం
గరమున మాగ్కొనఁ జాలరు, హరులన నిఁక నెంత? దాన◆వాధిప! నీకున్.

క మన మెల్లఁ బ్రమత్తులమై, మన కే మిఁక భయ మటంచు ◆ మది నమ్మిక నుం
డినతఱి హనుమంతుం డిటఁ, జనుదెంచి పరాక్రమంబు ◆ నలిపి కపటియై ౨॥

తే. మనల వంచించి పోయె నో◆దనుజనాథ!
యట్లె లేకున్న నేను బ్రా◆ణాళిఁ దాల్చి
యుండ నావానరుం డిట ◆ నుండి బ్రదికి
యెట్లు పోనేర్చు? నాశక్తి ◆ యెఱుఁగుదు గద! 3 249

క [2]వననిధిపర్యంతంబుగఁ, గనుపట్టెడు భూమిఁ గల్గు◆క్ష్మాధరములయుం
దును వనములందుఁ గల యా, వనచరులం జంపువాఁడ ◆ భవదాజ్ఞ యయేన్.

చ పురమును గాచుచుండెదను ◆ బూనిక నే నిఁకమీఁద, నీకు నా
తరుణిని దెచ్చినందులకు ◆ దాపరమైనమహాపరాధ మె
వ్వరుసను వానరోత్తము◆వంక భయం బిడఁ జాలకుండెదున్
గరము ప్రమోదముం గనుచుఁ ◆ గాలము పుచ్చుము దానవేశ్వరా! ౫ 251

---

1 హృది నైవ త్వయా కార్యా త్వం వధిష్యసి రాఘవమ్-అనిమూ ఇటఁ దృతీయచతుర్థచరణముల నధికముగా రావణువర్ణనము చేర్పఁబడుట ప్రకృతార్థపోషకమని యూహింపఁదగు 2 కరో మ్యవానరాం భూమి మాజ్ఞాపయతు మా భవాన్-అనిమూ

చ. అన విని దుర్ముఖుం డనెడు♦నట్టి సురారి మహాగ్రహంబునన్
వనచరుఁ డొక్కరుం డిటకు ♦ వచ్చి తిరస్కరణంబు నిట్లుగా
మనకును గల్గఁ జేసె నిది♦మాత్రము సైఁపఁగరాదు లంకనున్
దనుజవరేంద్రసౌధమును ♦ దా నవమానము నొందఁ జేసెఁగా ౬౪ 252

తే. అంతఁ బోవక శ్రీమంతుఁ♦డైన విభుని
నవమతింగనఁ బల్కె నీ♦యది క్షమింపఁ
దగదు సుంతయుఁ గాన ని♦త్తఱిని నేనొ
కఁడనె చని వానరావళి ♦ గడుభయమున. ౭౪ 253

చ. వననిధిఁ జొచ్చినన్ నభము ♦ వారక దూఱిన నాగభూమికిం
జని యట దాఁగినన్ బ్రబల♦శౌర్యము పూని వధించి వత్తునం
చనియె, మహాబలుండగుచు ♦ నద్భుతశక్తిని వెల్గుచున్న యా
దనుజుఁడు వజ్రదంష్ట్రుఁడు ని♦తాంతము కోపరసంబు పొంగఁగన్ ౮౪ 254

తే ఘోరమై మాంసశోణిత♦సారభూషి
తము గుపరిఘంబుఁ గైకొని ♦ తా వచించె,
ననుజసుగ్రీవయుతుఁడయి ♦ యా దశరథ
తనయుఁ డుండంగ నానిశా♦తరుణమందు. ౯ 255

క. *మనపురికి భీతితో వచ్చినదీనుండైన హనుమ♦చేత నయిన దే
మని యుగ్గడింపఁదగు నాతనితో మన కేమిఫలము ♦ దయ కన్పఁ డగున్.

చ కనుకనె నే నొకండనె ని♦కామజవంబునఁ బోయి లక్ష్మణున్
వనచరనాథుఁ గూడి తగు♦వానిని రాముని నీమహాయుధం
బున వధియించి వానరులఁ ♦ బొంకము మాపియె వచ్చెదం జుమీ!
దనుజవిభూ! మఱొక్కనుడి ♦ తప్పక చెప్పెద నాలకింపుమా! ౧౧ 257

సీ. నాపల్కు నుచితమై♦నన్ గ్రహియింపు ముపాయకుశలుఁడె తాఁ♦బగఱ నెల్ల
నప్రమత్తుండయి♦యనియందు నుజయించుఁ గామహావులు భయం♦కరతనులును
శూరులు భీమదృ♦ష్టులు నగు రాక్షసుల్ నిశ్చితస్వాంతులై ♦ నిర్భయముగ,
వేలకొలందిగా ♦ విమలమానవరూపములఁ దాల్చి యారామ♦మూర్తికడకు

ఆ. సంభ్రమంబు లేక ♦ సరగునఁ జని, రాముఁ
గని సహోదరుండు ♦ క్ష్మాపతియును
నైన భరతుఁ డనుపఁ♦గా నిటకే మెల్ల
వచ్చితిమి, మహాత్మ! ♦ సచ్చరిత్ర! ౧౨౪ 258

క [మరలి పురంబును జేరెదు, తరుణం బిది వచ్చె వేగ ♦ దయచేయఁ దగున్
బరమాదృతి] ననఁదగు, భూవరుఁ డంతట సేన విడిచి ♦ వైళము పోవున్.

*కిం నో హనుమతా కార్యం కృపణేన తపస్వినా-అనిమా

చ. మన మిటనుండి శూలముల ♦ మర్దనశక్తిని మించుశక్తులన్
ఘనగదలన్ శరావళిని ♦ గార్ముకఖడ్గములన్ ధరించి వే
చనుదము, వ్యోమమార్గమున ♦ సంఘముగా నిలుచుండి భీమశ
స్త్రనిచయవృష్టిఁ బ్రస్తరవి♦తానవృష్టి నిగుడ్చి శూరతన్. ౧౬ 260
క. వనచరుల వారి నందఱఁ, జనజేయుద మల్లధర్మ♦సదనంబునకున్,
మనపన్నినకృత్రిమమునుఁ, గనఁజాలక నమ్మినంత ♦ క్ష్మాపాలసుతుల్ ౧౭
ఆ. నీతిమాలి వార ♦ లాతఱిఁ దప్పక, ప్రాణములను విడువ♦రాక తప్పు,
దనియెఁ గుంభకర్ణ♦నాత్మజుండును వీరుఁ, డానికుంభుఁ డాగ్ర♦హమ్ము పొంగ
క. తనవీర్యము గన్పడ ని, ట్లనియెను రావణుని గాంచి, ♦ యందఱు మీరిం
దు నిలిచి రావణుతో నే, పనిచేయక యుండ్రు గాక ♦ పనిపూని యిఁకన్
క. చని నే నొక్కఁడనే రా, ముని లక్ష్మణు వనచరాళి♦ముఖ్యుని సుగ్రీ
వుని హనుమంతునిఁ దక్కి,న, వనచరుల వధించి వేగ ♦ వత్తుం జుండీ! ౨౦
క. అని పలికె, నంతఁ బర్వత, తనుఁడై తగు వజ్రహనుఁడు ♦ తా నాలుకచే
తను నోరు నాఁకికొనుచున్, దనుజేంద్రాదులను జూచి ♦ త్వర నిట్లనియెన్
క. మీ రెల్ల విగతసంభ్రము, లై రహిఁ స్వేచ్ఛఁగొని పనుల ♦ నాత్మహితములం
గోరి యొనరించుచుండుం, డే రయమున నొకఁడ నేగి ♦ యెల్లరఁ గపులన్
క. తినివైచెద నిశ్చింతలఁ, గనుమనముల మీర లెల్లఁ ♦ గని మధురాపం
బున సలరుమద్యమును నే,పునఁ ద్రావుచు స్వస్థులగుచుఁ ♦ బొంగెడు వేడ్కన్.
తే. ఆడుచుందురు గాక స♦హాయతఁ జని
వనచరాధిపు లక్ష్మణు ♦ హనుమ నంగ
దునిని రణదుర్జయుని రాఘ♦వునిని జంపి
వచ్చెదను జూడుఁడీ! యనె ♦ బరవసమున ౨౮ 208

ఎనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౯ - వ సర్గము

మంత్రులందఱు యుద్ధమును గోర విభీషణుఁడు వలదని నీతి చెప్పుట

సీ. అంత నికుంభుఁ డ♦త్యంతబలుండగు సూర్యశత్రుఁడు రభ♦సుండు యజ్ఞ
హుండును, సుప్తఘ్న♦కుండు మహాపార్శ్వుఁడును మహోదరుఁడను ♦ దనుజవరుఁడు
దుర్ధర్షుఁ డగ్నికే♦తుండను రశ్మికేతుఁడు మహాబలశాలి ♦ కడిఁది తేజ
మునఁ గ్రాలు రావణు♦తనయుఁ డయ్యింద్రజిత్తును బ్రహస్తుండును ♦ ఘనబలుఁడగు
వజ్రదంష్ట్రుఁడు నట్టి♦వాఁడు విరూపాక్షుఁ డట్టి ధూమ్రాక్షుండు ♦ నతిబలులగు
తే. నట్టి యతికాయదుర్ముఖు ♦ లనెడివీర
దనుజు లందఱు పరిఘంబు♦లను మహోగ్ర

క్రుద్ధః పరిరిహ న్వక్త్రం జిహ్వయా వాక్య మబ్రవీత్ -అనిమా

పట్టసంబుల శక్తులఁ ♦ బ్రాసశూల
ములఁ బరశ్వథములఁ బూని ♦ బలము మెఱయ 3౹ 269

చ శరములఁ జాపవర్యముల ♦ శాతమహాత్తరఖడ్గసంతతిం
గరములఁ దాల్చి తేజములు ♦ గ్రాలఁగ రావణుఁ గాంచి కోపసం
భరితమనంబు లొప్ప నిటు ♦ పల్కిరి రాముని లక్ష్మణుఁ గపీ
శ్వరుఁ బురి నేఁచినట్టి వన♦చారిని నీచుని వాయునందనున్ ఉ 270

క. చని యిపుడె చంపివత్తము,, అని పలుకుచు నాయుధాళి ♦ నందుకొనుచు నుం
డిన యలదనుజుల నిల్పుచు, వినయమునం గూరుచుండఁ ♦ బెట్టి నయమునన్,

చ కరములు దోయిలించి దశ♦కంఠునిఁ గాంచి వచించె; [1]నాయనా!
నిరుపమసామదానములు ♦ నేర్పగుభేదమునాఁ జెలంగు ము
వ్వురుసల నీయుపాయముల♦భంగి లభింప నశక్యమాపనిన్
బరుషతఁ బూని చేయుటకుఁ ♦ బాత్రముకౌసమయంబులన్ మహా
పురుషులు చెప్పినార లవి ♦ పోలునటంచు వచించి రార్యులున్ ఉ 272

సీసమాలిక ——

[2]మన మింక సామాదు♦లను బ్రయోగింపమి దండనంబున కిది♦తఱియె గాదు
పగవాఁడు దండ్యుఁ డె♦ప్పగిదిని గాఁడు రాక్షసనాథ! విషయసం♦సక్తులగుచు
బ్రజ్ఞయె లేకున్న♦వారియందును విరక్తులయందు సామంత♦బలసమాప
హృతులయందును లక్ష్మి ♦ యెల్ల దైవప్రాతికూల్యమునం బోవఁ ♦ గొంకుచున్న
వారియందును మఱి ♦ బాలునియందు వృద్ధునియందు దీర్ఘరో♦గునిపయిఁ దన
దాయచే బలిమిమైఁ ♦ దఱుముంగఁ బడినట్టివానియందును భీరుఁ♦డైనవాని
యందును భీరుకుఁ♦డౌజనునందును లుబ్ధకునందును ♦ లుబ్ధజనని
యందు విరక్తుని♦యందుఁ బ్రాకృతునందు విషయాభిలాషల ♦ వెలయువాని
యందు దేవబ్రాహ్మ♦ణాళినిందకునందు బహుచిత్తమంత్రుఁడై ♦ పరఁగువాని
యందును దైవోప♦హతకునియందును దైవచింతకుఁడయి ♦ తనరువాని
యందు దుర్భిక్షముల్ ♦ వ్యసనముల్ బాధింప నడలెడునబలుని♦యందునొకని
యాదేశముననున్న♦యాతుద్రునందును బహుశత్రుయుతుఁడగు♦వానియందు

1 అప్యుపాయై స్త్రిభి స్తాత-అనిమూ 2 ప్రమత్తే ష్వభియుక్తేషు దైవేన ప్రహృతేషుచ, విక్రమా స్తాత సిధ్యంతి పరీక్ష్య విధినా కృతా-అనిమూ ఈశ్లోకమునఁ బ్రతిపదమున కర్థము తెనుఁగునఁ జేర్పకున్నఁ దేటగ బోధపడదను నూహచే వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినయర్థ మెల్ల నీసీసమాలికయందు ననువదింపఁబడినది ఎట్లన ప్రమత్తేషు అనవధానేషు విషయాసక్తేష్విత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య. ఈయర్థమును దెలిఁగింపక ప్రమత్తునియందన్న నేమిబోధపడును కాఁబట్టి యీయర్థమంతయుఁ దెనుఁగున నిమిడియున్నదని యెఱుంగవలయు

సత్యధర్మంబుల♦సంగతి విడచిన యాదుష్టునందు న♦య్యైవిధముల
నీతిశాస్త్రక్రమం ♦ బేతజిన్నైనను దప్పకుండఁగ సత్ప♦థమున వెలయు
నట్టిమంత్రులతోడ ♦ నాలోచనము సేసి తనవిక్రమము చూపఁ♦దగునునదియె
ఫలియించుఁ బూర్వోక్త♦పద్ధతుల్ గలవారితోడ సంధియె చేయఁ♦గూడదితర

ఆ. రిపులతోడ దండ♦రీతులు నుపయోగ:పఱుపఁ గూడ దవ్వి ♦ ఫలము నొందఁ
జాలవనుచుఁ బల్కి ♦ సచివులఁ గాంచి యిట్లనియె నీతిశాస్త్ర♦మును దలఁచుచు

క. వినుఁ డప్రమత్తు విజిగీషుని, సుస్థిరబలుని, విజిత♦శూరుని జితరో
షుని నప్రధర్షు రాముని, నని మార్కొనఁ గోరెదరొకొ ♦ యాత్మల మీరల్.

క [1]హనుమయును నదనదీనా,థుని ఘోరాకృతిని భూరి♦తోయధి నవలీ
లను దాఁటి దుష్కరంబగు,పనినొనరిచెఁ దలఁచునట్టి♦పనియే యిదియల్

చ. దనుజవరేణ్యులార! బల♦దర్పము లత్యధికంబులై తగం
గనఁబడువైరులందు, నని ♦ గన్గొన కయ్యవి యల్పముల్ గదా
యనుచుఁ దటాలునం బలుక ♦ నర్హమె మీకు యశస్వియైన రా
మునిసతి రావణుండు ముని♦ముందుగ బల్మిని దెచ్చినాఁడుగా ౧౨ 276

తే. ఆజనస్థానముననుండి ♦ యపహరించి, యతని కపకృతిఁ జేసె నీ♦యసురపతియె
కాని రాముఁ డొనర్చిన♦కార్యమెద్ది, [2]ఖరముఖులఁ జంప లేదనె♦దరొకొ మీరు

మ. ఖరుఁడే ముందుగ న్యాయమార్గమును దాఁ ♦ గానంగ లేకాతనిన్
మరణం బొందఁగఁ జేయఁ బోవ ననిలో ♦ మార్కొన్న వైరిన్ వధిం
చె తయంబొప్ప రఘూద్వహుండు కలదే ♦ చింతింప దోషం బిదె
వ్వరుసన్, బ్రాణులు ప్రాణరక్షణ మొన♦ర్పం బాడియౌనే కదా!. ౧౪ 278

క అపకారం బొనరించిన,నృపతికళత్రాపహరణ♦మే యనుచిత మ
ట్లు పరస్త్రీసంస్పర్శన, మపకీర్తిం గల్గఁజేయు ♦ నాయువు నణఁచున్. ౧౫ 279

క ధనమును క్షయింపఁజేయును, ఘనపాపపరావతార♦కల్పమ్మగు దీ
నిని బట్టి చూడ మనకున్, జనకజవలనన్ భయంబు ♦ సమకుఱు మిగులన్

క. తరుణిం బల్మిన్ దెచ్చుట, పరికింపఁగ ముగిసె నింకఁ ♦ దర్పరపడి యామెన్
మరలన్ విడువన్ వలయును, బరమపదార్థంబు విడువఁ ♦ బాడియె? యన్నన్

---

1 కృతం హనుమతా కర్మ దుష్కరం తర్క్యతేతవా-అనియూ ౭ ఖరవధ ఏవ ప్రథమాపరాధ ఇత్యాశం క్యాహ-అనివ్యాఖ్య దీనినిటఁ దెనుఁగునఁజేర్పకపోయినచో సంబంధముచెడును ఖరుని జంపుట రాక్షసాపకారము కాదాయను ప్రశ్నమేలేనపుడు "ఖరోయద్యతివృత్తస్తు రామేణనిహతో రణే" అనునది యసందర్భముగాఁ దోఁచును కాన వ్యాఖ్యాకర్తలు సంబంధమును గల్పించుట వాల్మీకిభావవిరుద్ధముకాదు వాల్మీకిహృదయము వారికిఁ దెలిసిన ట్లితరులకుఁ దెలియదు మూలము పైన నీయర్థముచేసికొని తోఁచినట్లు తెనిఁగించినచో నది వాల్మీకిభావము కాదని యెవ్వరైన నాక్షేపించినపు డాకాశమును జూడవలసివచ్చును

క కలహము గల్పించెదునే, బలవద్యత్నమును జేసి ♦ ఫలము గనఁగ నె
ట్టులగుః, విక్రమధర్మం బులఁ దగు శ్రీరాముఁ డట్టి♦భూపాలకుతోః ౧౬॥
తే నిష్ఫలంబగువైరంబు ♦ నిర్నిమిత్త
మిట్లు కల్పించుకొనుటయె ♦ యెన్న యుక్త
మెంతమాత్రము గాదు వే ♦ యింతి నతని
కిచ్చివేయుము నీతికి ♦ హిత మిది యగు ౧౭ 283
క. కరిహయబహురత్నంబుల, నెరసిన లంకాపుర మిది ♦ నృపతియు బాణో
త్కరముల విదళింపక యుండ రమణి నాతని కొసంగు ♦ న్యాయము మీఱః.
ఆ అప్రధర్షమైన ♦ యాకపివాహిని, ఘోరభంగిమీఱఁ ♦ గూడి వచ్చి
మనపురంబుఁ జట్టు♦కొనక పూర్వమె సీత, రామునకు నొసంగు ♦ రాక్షసేశ!
క. రాముని ప్రియపత్నిని నా, భూమిజఁ గొనిపోయి మనమె ♦ పోల నొసఁగమే
నీమనలంక నశించును, రామునిచేఁ బడుదు గుగ్ర♦రాక్షసు లెల్లః. ౨౦ 286
[1] తే. తోడఁబుట్టినవాఁడవు ♦ గూడ దిట్టి
పని యటంచుఁ బ్రసన్నత ♦ గనుట కేను
బ్రార్థనము చేయువాఁడ నా♦పలుకొనర్పు
హితము పథ్యమునగుమాట ♦ నేఁ బలికెద. ౨౧॥ 287
[2] సీ వనిత నాతని కిమ్ము, ♦ బాహుజతనయుండు శరదుగ్రభానుని♦కిరణనిభము
లై దృఢంబులునున♦వాగ్రపుంఖంబులు నయి యమోఘములగు♦నాశుగముల
నీమీఁద వైచుచు ♦ నినుఁ జంపఁబూనును గాన రామున కిమ్ము ♦ కాంత నీవు
ధర్మసుఖంబులఁ ♦ దా నాశనముచేయు నాగ్రహంబును వీడి ♦ యతులసుఖము
ఆ యశము వృద్ధిఁజేయు ♦ నట్టిధర్మముఁ గొను
సుప్రసన్నుఁడవయి ♦ సొరిది నేను
బల్కినట్లు సేయు ♦ బంధుపుత్త్రాన్వితు
లమయి బ్రదికియుందు♦ము మహి మనము ౨౩ 288
క కనుకః జానకి నిమ్మా!, యనుచు విభీషణుఁడు పల్క ♦ నాదను జేశుం
డనుజోక్తిని విని యందఱ, ననిపి నిజావాసమునకు ♦ నరిగెం దానుః ౨౪

తొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము

* దీయతా మస్య మైథిలీ-అనియూ లోపల రాక్షసులం గూర్చి చెప్పనట్లున్నది ఇట రావణునిం గూర్చి చెప్పిన ట్లర్థమగును అనఁగా వారిని సంబోధించి చెప్పుచు రావణునిం గూర్చియుఁ జెప్పఁబడెనని తెలియునది 1 ప్రసాధయే త్వాం బంధుత్వాత్-అనిమూలమే పైయర్థమును దృఢపఱుచుచున్నది 2 పురా శరత్సూర్యమరీచి సన్నిభాః-అనియూ ఇట శరత్కాలసూర్యునిం బేర్కొనుటకు హేతు వేమనఁగా? శరత్కాలమున సూర్యుఁడు భూమికి సమీపముగనుండును తులారాశి నీచరాశి యనుట కిదియే హేతువు కాని నాకాలమున సూర్యకిరణములు తీక్ష్ణములయి సోఁకును అని యెఱుంగునది.

౧౦ - వ సర్గము

విభీషణుఁడన్న యింటికిం బోయి దుశ్శకునములఁ జెప్పి సీతను రామున కిమ్మనుట

చ తెలతెలవాఱినంత సుమ♦తిం జెలువారు విభీషణుండు ని
స్తులతరధర్మమార్గములఁ ♦ దోఁచెడునర్థము నిశ్చయించి కొం
చలమతరంబుగాఁ దగిన♦యట్టి హితంబును నాగ్రజన్ముఁడౌ
ఖలునకుఁ జెప్పఁబూనుభయ♦కార్యము చేయుఁగఁ బూని యంతలన్. ౧

క దనుజేంద్రుగృహంబునకుం, జనియెను, నాగృహవరంబు ♦ శైలశిఖరరీ
తిని నున్నతమై, పర్వత, ఘనశిఖరము లట్టిపెనుశి♦ఖరములు వెలయన్ ౨

క సువిభక్తమహాకక్ష్యము, ప్రవినుల,మతివిభవసూరి♦రాజనివాసా
ర్హావరమహావేదికమును, బ్రవరులు ననురక్తు లెల్ల ♦ పనులను నిపుణుల్ ౩

క. మతిమంతులునగు సచివులు, సతతముఁ గాపాడుచుండఁ ♦ జంచద్రీతిన్
స్తుతిపాత్రంబై మకరి,వితతోచ్ఛ్వాసాళిమలిన♦విపులానిలమై. ౪ 293

తే శంఖఘోషమహానాద♦సహిత మగుచు
దివ్యవాద్యస్వనా ఘనా♦దితదిగోఘ
మగుచుఁ బ్రమదాళిసంకులం♦బై, ప్రజల్పి
తజనసంకీర్ణఘుంటాప♦థంబు నగుచు ౫ 294

సీ నిర్మలహాటక♦నిర్వ్యూహనిబిడమై భూషణోత్తమగణ♦భూషితమయి
గానవర్తనములఁ ♦ దానలరారుట గంధర్వవాసంబు♦కరణి, విభవ
సంయుక్తమగుట ని♦ర్జరాలస్థానమురీతి రత్నసమూహవి♦రాజమాన
మగుట భోగవతియ ♦ ట్లలరుచు నుండెను నట్టిరావణుసౌధ ♦ మావిభీష

తే ణుండు వీక్షించు కాంతిమం♦తుండు స్వీయ
మైన తేజస్సు కిరణము♦లట్లు గాఁగ
భాస్కరుండు మహామేఘ♦పథముఁ జొచ్చు
కరణిఁ దాఁ జొచ్చె నుత్సాహ♦కలితుఁ డగుచు ౬ 295

క నిరుపమతేజుం డాతఁ డ,సురారిపతి కెంతొ విజయ♦శుభ మలరుటకై
సురరిపులు వేదవేత్తలు, వరుసం బఠియించుమంత్ర♦వరముల వినియెన్ ౭

ఆ మంత్రవేదవిదులు ♦ బ్రాహ్మణులు దధిపాత్ర
ములను మఱి ఘృతాక్ష♦తలను బూజి
తులయి యుండఁ గాంచె ♦ బలశాలి యవ్విభీ
షణుఁడు దనుజనాథు♦సద్మమందు ౮ 297

తే. ఆమహాబాహుఁ డసురసం♦ఘాభిపూజ్యుఁ
డగుచు నిజతేజమున నొప్పి ♦ యంతరమున

* పూజితాన్ దధిపాత్రైశ్చ సర్పిర్భి స్సుమనోక్షతైః-అనిమూ.

కరిగి సింహాసనస్థుఁడై ♦ [1]యర్థనాథ
సహజుఁడగు రావణునకుఁ దా ♦ సల్పె నతులు ౧౦ 298

తే. సాంప్రదాయకములగు నా♦చారములను
జక్క నెఱిఁగినవాఁడౌట ♦ జయాజయాభి
పూర్వకంబగు నాచార♦పూజ్యమైన
కృత్యమును సల్పె నన్నకు ♦ హితము మెఱయ ౧౧ 299

క దనుజేంద్రదృష్టిసూచిత, మను గాంచనమణివిలిప్త♦మను నగుపీఠం
బునఁ గూరుచుండెఁ; నంత వి, జనమయి సచివైకయుక్త♦సంస్థానంబై. ౧౧

క అలరాగుచున్న యా పెను, కొలువున మహాత్ముఁడగుచుఁ ♦ గొలువుండినయా
బలశాలి రావణుం గని, యలఘుసు హేతువుల నిశ్చి♦తార్థంబగుచున్ ౧౨ 301

క అతిశయహితమై తగు వా, గ్విసరం బలుకంగఁ బూనె, ♦ విధిమీఱఁగ భూ
పతియెదుటఁ బల్కఁదగుపద్ధతి నెఱిఁగినవాఁడు కాల♦ధర్మముఁ దెలియున్.

ఆ. [2]దేశ మెఱిఁగి యెట్టి ♦ తీరునఁ గార్యంబు, ననుసరింపఁ దగునొ ♦ యవ్విధంబు
నెఱుఁగు లోకమందు♦నిదిఁ సంచిదిదిచెడు, గనుచు నెఱుఁగువాఁడు♦గానతఁడు.

క. తనసోదరు స్తుతివచనము, లను జక్కఁ బ్రసన్నుఁ జేసి ♦ లలితోక్తుల నా
తని కిట్లనియెన్, సీతయు, మనపురి నెత్తఱిని జేరె ♦ మానితశీలా! ౧౩ 304

క. అది మొదలిప్పురి నశుభ, ప్రదములుగాఁ దగునిమిత్త♦రాజి కలిగెడున్
గద! యగ్నిహోత్రమున సమ్యఙ్మొప్ప హవిస్సు వేలి♦మంత్రయుతముగన్.

క హోమము చేయఁగ నగ్నికణా ఖండిశమగుచు ధూము ♦ మంతటఁ గప్పం
గా మఱిమఱి చల్లారుచు, నే మండును గాని మంటె ♦ దెప్పటిరీతిన్ ౧౪ 306

ఆ వంటప్రాయ్యలందు ♦ వైశ్వానరగృహంబు, లందు వేదపఠన ♦ ములవరించు
నట్టితావులందు ♦ [3]నాశీవిషంబులు, గనఁబడియెదు భీత♦కరము లగుచు ౧౬

క. హోమద్రవ్యంబులకుం, జీమలు పట్టెడిని, గాలు ♦ సేకురంవు గదా!
భూమీశా! ధేనువుల న్, ద్దాను జంబులు నిన పెను♦సములై కననౌ. ౧౭ 308

తే స్వనము దీనము గాఁగ న♦శ్వమ్ము లొప్పు
చును గడుం దృప్తి నాహార♦మును గ్రహింప
కున్న వివె యశ్వతరములు ♦ నుష్ట్రములును
ఖరములును రోమతతు లూడ♦గా వెతలను. ౧౮ 309

క. అనయము నశ్రుజలంబుల, గనఁబడుచుఁ జికిత్స లెన్ని ♦ గావించిన నై
నను ముందఱివలె సునకుం, గనఁబడకున్నయవి చూడఁ♦గాఁ గాకములున్

1 వవందే ధనదానుజమ్-అనిమా. 2 దృష్టలోకపరావరః-అనిమా 3 సరీసృపాణి దృశ్యం
తే-అనిమా నపుంసకత్వ మార్ష మని వ్యాఖ్యాతలే వ్రాసిరి

సీ ఎచ్చటఁ గాంచిన ♦ నెన్ని యోరీతుల గుంపులుగాఁ గూడి ♦ క్రూరములయి[గఁ
చెవులుచిల్లులుపోవఁ♦ జెలఁగికూయుచు విమానాగ్రంబులందు నా ♦ య్యనొకటి
గనుపట్టుచున్నవి, ♦ గ్రద్దలు పురమునఁ బ్రతిసద్మమునయందుఁ ♦ బైనఁ బిండు
గట్టియున్నవి, పంచ♦కంబులు సంధ్యాద్వయంబునఁ బురిచెంత ♦ కరుగుదెంచి
తే యశుభరవములఁ గూసెడు ♦ నట్లిమాంస
ము దిను క్రూరమృగంబులు♦ను దినదినము
పట్టణద్వారములఁ గాం♦గాముగఁ జేరి
పిడుగువలెఁ గూయుచున్నవి ♦ పెనురవములఁ. ౨౧ 311
క దనుజేంద్ర! వీనిఁ బట్టియు, ననయం బివి తెల్పు నపజ♦యము పురదహనం
బున మనకు స్పష్టమైనది, కనుకనె యీయశుభములకుఁ♦గాఁ బ్రాచితముల్.
క. పరికింప నిష్టపడి రఘు,వరుతగుశీని నరల నీయ ♦ వాంఛించుటయే,
సురవైరినాథ! కార్యపు,వరుసల నెఱుఁగకయొ, బ్రదుకు♦వాంఛనొ నేనుల్.
క పలికినను గాని తప్పుగఁ, బలికితి నని యెన్నఁదగదు ♦ బహుభంగుల ని
మ్ముల నిరతము దుశ్శకునం,బులు గానంబడియె వీనఁ ♦ బొందెడు ఫలముల్
చ ఒకరికె కాదు రాక్షసుల♦యోషలకుల్ దనుజాళి కెల్ల లం
కకుఁ గడు భూషణాకృతిగఁ ♦ గ్రాలెడు వారికి దివ్యసౌధవా
సకలితరాక్షసాంగనల♦సంతతికిం విదితంబె మంత్రసం
దకలుషబుద్ధిశాలురు ప్ర♦హస్తముఖుల్ గలుగంగ నీ విటుల్ ౨౪ 315
ఆ పలుకనేల యన్నఁ? ♦ బరమమంత్రులు నీదు
మనసు నరసి దానిఁ ♦ గనుగు నడచు
కొనెడువారు తెలుపఁ♦గను జాలకుందురు
నీకు మాత్ర మేల ♦ యీకృతియన ౨౫ 316
క అనుజుఁడను గాన విన్నది, కనిచదియుం గప్పకుండఁ♦గాఁ జెప్పఁదగుల్
దనుజేంద్ర! నీవు న్యాయం,బును బూని మనస్సునందె ♦ పోలఁ దలఁచుచుల్
ఆ నిశ్చయించి దాని ♦ నెఱవేర్పఁదగు, నని,యవ్విభీషణుఁ డట ♦ నగ్రజునకు
*మంత్రితతులనడుమ♦మహితముహితమునౌ, వచనమిట్లు పలికె♦ వాంఛమీఱ.
సీ. దనుజేశ్వరుం డిట్లు ♦ తద్దయు హితమయి మహితార్థమై వర్త♦మానభూత
భావికాలంబులఁ ♦ బరమశుభప్రదమయి సాంత్వపూర్వమై ♦ యురయ యుక్తి
యుక్తమై తగినస♦హోదరాలాపాళి విని మహోగ్రాగ్రహ♦మునను మండి
పడుచును దనదగు♦పట్టును వదలక యాతని కిట్లను ♦ ననుజ! నాకు
ఆ నెవనివలనఁ గాని ♦ యేభీతి గనరాదు, సీత రామునకును ♦ జిక్కఁబోదు
మరల నెట్టులైన, ♦ మఘవుని దేవాళిఁ, గలిసి రాముఁ డిటకుఁ ♦ గడుజవమున
క. చనుదెంచిన నాగ్రహ్మోలను, నని నిల్వఁగఁ జాలఁ డింక ♦ నని యెటు సేయుల్

---

* ఇతి స్మమంత్రిణాం మధ్యే-అనిమూ

జనకజ నెవ్విధిం గైకొను,ననియెను [1]సురసైన్యనాశ♦కాతిబలంబున్. ౨౮ 320
ఆ. చండవిక్రముండు ♦ మెండుగాఁ గల్గిన, రావణుండు నిట్లు ♦ రవడిఁ బలికి
యాప్తవాదియైన ♦ యనుజు విభీషణు, నింటి కనిపె బత్య ♦ మెఱుఁగలేక ౨౯

పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧ - వ సర్గము

మరల మంత్రాలోచనము చేయ రావణుండు కొలువున కేతెంచుట

చ. దనుజవరుండు రావణుఁడు ♦ తా సహజంబుగఁ బాపచిత్తుఁడై
జనకజయందుఁ బ్రేమము నె♦సంగెడుమోహము దన్నుఁ దద్వశం
బున నునుపంగ మిత్రు లొగిఁ ♦ బొందుగఁ జెప్పిన నీతివాక్యముల్
వినమిని వా రనాదరము ♦ వేయివిధంబులఁ జూప సీతఁ దె
చ్చిన యఘకార్యయోగమునఁ ♦ జింతను బొంది తపించె నయ్యెడన్. ౧ 322

ఆ. మంత్రయోగ్యమౌ స♦మయము దాఁటినమీఁద
ననికిఁ దగినకాల ♦ మంత రాఁగ
సచివమిత్రవర్య♦సహితుఁడై యోజింప
నదియె యుక్తకాల ♦ మని తలంచె ౨ 323

క. దనుజేంద్రుఁ డమ్మహారథుఁ, డనూనవరహేమజాల♦మై విద్రుమపం
క్తిని మణిగణమున భూషిత,మును శిక్షితవాజియుక్త♦మును నగురథమున్ ౩

క. వలగొని యారోహించెను, వెలసెడు ఘనమేఘరవము♦విధమున బహుభం
గుల మ్రోయురథము నెక్కుచుఁ, బలాధిపతి వేగ చనె స♦భకు యోజింపన్

క. వాలును బలుకయుఁ గొందఱు, దాలిచి సర్వాయుధములఁ♦దగఁ గొందఱొగిన్
దాలిచి రావణుముందటఁ, జాలఁగఁ గ్రవ్యాదవీర♦సత్తములు చనన్ ౫

చ. దనుజులు కొంద ఱంత వివి♦ధంబులుగాఁ గనుపట్టుసొమ్ములం
దనువుల నిండఁ దాల్చి వికృ♦తంబులుగా బహువేషముల్ తగన్
దనుజమహేంద్రుపృష్ఠమును ♦ దారుణరీతిని బార్శ్వవీథులన్
జనిరి మదేభజాలముల ♦ శౌర్యములం దగ నెక్కి దానవుల్ ౬ 327

క. అరదంబుల నతిరథులును, దురగంబులఁ గొంద ఱెక్కి ♦ తోఁచినరీతిన్
సురుచిరరీతులఁ దేలుచు, నరిగిరి రావణునివెంట ♦ నాసభ కెలమిన్ ౭ 328

క. పరిఘంబులు గదలును దో,మర,శక్తి,పరశ్వధములు ♦ మఱియును బెక్కు
పరికరములఁ దాల్చి మహా,సురు లెందఱొ చనిరి దనుజ♦శూరునివెంటన్ ౮

క. రావణుఁ డాసభ కరుగం, గా వేగము వేలకొలఁది♦గా శంఖమహా
రావము లాదిగ వాద్యపు,రావము లొక్కటఁ జెలంగె ♦ రమ్యతమములై ౯

---

1 ఇతీద ముక్త్వా సురసైన్యనాశనః-అనిమూ.

ఆ. అమ్మహారథంబు ♦ హారినేమిధ్వాన
మఖిలదిక్కులందు ♦ నావరింప
సిరులు గులుకుచున్న ♦ వరరాజమార్గంబుఁ
బొందె, నపుడు దనుజ♦పుంగవుపయి ౧౦ 331

క. అలరువిమలాతపత్రము, వెలయుచు నుండె నటఁ బూర్ణ♦విధుచందమునన్
గలితహిరణ్మయమంజరు, లలరెడుగర్భములు గల్గి ♦ యందము లగుచున్.

ఆ. మంచిస్ఫటికమట్టు ♦ లంచితాకృతు లొప్ప
వెలయుచామరములు ♦ లలి వెలుంగు
చుండెఁ బార్శ్వములను ♦ నుగ్రరాక్షసు లెల్ల
ధరణినుండి భక్తి♦తనరుచుండ ౧౨ 333

చ. కరములు మోడ్చి యాదనుజ♦కాంతు రథస్థుని రావణుం దగన్
శిరములు వాల్చి మ్రొక్కి రటఁ ♦ జేరి పరాక్రమవంతుఁడై రిపూ
త్కరములఁ జెండురావణుఁడు ♦ కిర్బరు లెల్ల జయస్వనంబులం
బరఁగెడు దీవనల్ వెలయు♦భంగి నుతింపుచు నుండ వేడుకన్ ౧౩ 334

క సురుచిరవిధినిర్మితమై, యరుదగునాసభకు జేరె, ♦ నయ్యదియు హిర
ణ్యరజతవిపులస్థూణో,త్కరమున నలరారుచుండెఁ ♦ దన్మధ్యధరన్ ౧౪

సీ. పరిశుద్ధతరములౌ ♦ స్ఫటికముల్ పఱచిన తావులు కనువిందు♦గా వఱలుచుఁ
గనుపట్టుచుండె, బం♦గరురంగుపూసిన పట్టువస్త్రము క్రిందఁ♦బఱువఁబడఁగ
నలరారుచుండెను, ♦ నాఱునూర్ల పిశాచములు దానిరక్షణ♦మున నెసంగు
చుండె, నాగురు తేజుఁ ♦ డాయ్యన విశ్వకర్మరచితతత్సభా♦మందిరమును

తే. జొచ్చె, వైడూర్యమయమయి ♦ సురుచిరమయి
తనరుసింహాసనం బొండు ♦ దానిమీఁదఁ
బ్రియకమృగచర్మ మొక్కండు ♦ వెలయ దిండొ
కటియుఁ బొలుపార నాసభ ♦ కడు వెలయఁగ. ౧౬ 336

క దనుజేంద్రుఁడు తద్భవనం,బును జొచ్చి మహాసనమునఁ ♦ బొందుగఁ గూర్చుం
డెను నంత నతఁడు శీఘ్రము,గను బోవం గలుగుభటులఁ ♦ గని మీ రిపుడే.

చ. చని పురమందుఁ గల్గు దను♦జప్రకరంబును దోడితెండు శ
త్రునికరమారణంబు నికఁ ♦ దోడనె చేయఁగ నర్హమైన య
ప్పని యిపుడుద్భవించినది ♦ బాగుగ నిశ్చయ మొప్పఁ జేయఁగా
మనదనుజుల్ సమర్థు లను♦మానము లేదికఁ బొందు మీరనన్. ౧౮ 338

తే. రాజధర్మార్థమగుభంగి ♦ రావణుండు
తమకు నాజ్ఞ యొసంగ నా♦దనుజు లెల్ల

* తాం పిశాచశతైః షడ్భి రభిగుప్తాం సదాశుభాం-అపిచా

చని విహారస్థలంబుల ♦ శయనగృహము
లందు నుద్యానములయందు ♦ వలరువారి ౨౧ 339

చ దనుజుల నిర్భయంబుగను ♦ దా రొగిఁ దోడ్కొని రాఁగ లంకలోఁ
గనఁబడు గేహరాజికిని ♦ గ్రన్ననఁ బోయిరి వారిచేత నా
దనుజమహేంద్రునాజ్ఞ విని ♦ దానవవర్యులు కొంద ఱప్డు స్యం
దనవరరాజిఁ గొందఱు ని♦తాంతము ప్రొవ్వినఘోటకంబులన్
ఘనగజరాజిఁ గొందఱును ♦ గ్రాలుచుఁ బోయిరి తత్సభం గనన్ ౨౨ 340

తే కాలినడకను గొందఱు ♦ కడురయమునఁ, జనిరి, రథవాజికుంజర♦సరసగతుల
నప్పురం బప్డు కూడి సిం♦హంగసంఘ,యుక్తపుష్కర మట్టుల ♦ నొప్పియుండె.
క దనుజేంద్రు లంతఁ దమవాహనములఁ బలుయానములను ♦ నంద నిలిపి కా
లినడకల సభను జొచ్చిరి, ఘనగిరిగుహఁ జొచ్చుసింహ♦కాంతము వోలెన్

ఉ దానవనాథుపాదములఁ ♦ దా రొగిఁ దాఁకుచు మ్రొక్కి వారలన్
మానితరీతి సత్కృతుల ♦ మన్ననఁ దన్పి పురోహితాదులన్
జానగుస్వర్ణపీఠముల ♦ సంతతవేదపురాణచింతన
శ్రీనిధులన్ గుశాజినవి♦చిత్రతరాసనరాజి భక్తితోన్ ౨౪ 343
తే అన్యులను రత్నకంబళ♦మాన్యధరణిఁ
గూరుచుండ నియోగించె, ♦ క్షోణినాథు
శాసనంబున నాతని♦సరసఁ గూగు
నుండి, రంతట నాసభా♦మండపమున ౨౫ 344

సీ కార్యనిశ్చయమునఁ♦గడుఁబండితులుముఖ్యులగుమంత్రులును,సద్గు♦ణాళిఘనుల
వలరారి సర్వజ్ఞు♦లై బుద్ధిచతురులైన యమాత్యులు ♦ నంతఱు శత
సంఖ్యలు గూడిరి ♦ శౌర్యధనాఢ్యులు పదుగురు కార్యంపుఁ♦బద్ధతులను
దెలిసి వానికి క్షేమ♦ములఁ గూర్ప హాటకమయమైన తత్సభా♦మందిరమునఁ
తే జేరి [యారాక్షసశ్రేష్ఠుఁ ♦ జిత్తమలరఁ
గొలుచుచుండిరి] చక్కని♦ఘోటకములఁ
బూన్పఁ జెలఁగుచు నవయవం♦బులు సువర్ణ
చిత్రితములుగఁ దగురథ♦శ్రేష్ఠ మెక్కి ౨౬ 345
చ నిరుపమకీర్తి నొప్పి యతి♦నిర్మలచిత్తము సాధువర్తనా
దరమును బూనియుండ నల♦దానవనాథునిసోదరుండు సా
ధురతి విభీషణుండు తన♦తో దనుజేంద్రులు రాఁగఁ బోయె మం
దిరమున, కంత నాతఁడు మ♦దిన్ భయభక్తులు గూడి యొప్పఁగన్. ౨౭
క తనపేరు చెప్పి తమి నం,దన మొనరిచె నన్న కట్లె ♦ తారు ప్రహస్తుం
డును శుకుఁడు వందనము లిడి,, రనుజాదుల కాసనముల ♦ నర్హములఁ దగన్.

క దనుజేంద్రుఁ డొసఁగె, నర్కా లు,వున నానావిధసురత్న♦భూషణములఁ జ
క్కనియంబరములఁ దాలిచి, దనుజు లగరుముఖ్యవస్తు♦తతగంధంబుల్. ౩౦

చ తనువులనిండఁ బూసికొని ♦ దాసములం గడుఁ దాల్చియుండఁ జ
క్కనిదగు తత్సువాసనల ♦ గాఢముగా సభ నిండియుండె, నం
త నచట నెవ్వఁడైన నన్ృ♦తంబును బల్కఁగ లేదు సద్దుసే
యను బరికింపలేదు తను♦యాశయముల్ తెలియంగ నన్నవా
ధ్వనులఁ బరస్పరం బొకటఁ ♦ బల్కఁగ నూల్కనలేదు నుంతయున్. ౩౧

తే ఎల్లవారును సిద్ధార్థు♦లే యయి తను
వీర్య మలరఁగ నుండిరి ♦ విభునివంక
దృష్టిఁ బఱపిరి, పిదప బు♦ద్ధిబలు మెప్పఁ
బౌరుషము మీఱ నలరురా♦వణుఁడు పూన్కి. ౩౧ 350

తే. శస్త్రములఁ దాల్చి ధీరత ♦ స్వాంతములు ద
గంగ బలవంతులయి యున్న ♦ గర్వు రేంద్రు
లలరుసభ వారిసదుసు దే♦వాధిపతివి
ధమునఁ దనకాంతిచేఁ బొల్చె ♦ నమలరీతి. ౩౨ 351

పదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨ - వ సర్గము

-రావణుఁడు మంతినము సల్పఁ గుంభకర్ణుఁడు తన శక్తిని చెల్పుట.-

చ అని జయమొందు రావణుఁ డ♦హార్యబలుం డొగి నామహాసభం
గని యట నున్నసైన్యపతిఁ ♦ గాంచి భటాధిప! చాపవిద్యయుం
దనుపమశక్తిగల్గిన భ♦టావళి నాశ్వికహస్తిపవ్రజం
బును రథికాళిఁ బట్టణముఁ ♦ బూనికఁ గావఁగ నాజ్ఞ సేయుమీ ౨ 352

క. అని యానతి యియ్యఁగ నా,తని ప్రీతికిఁ బాత్రుఁడైన ♦ తద్భటనాధుం
డును బుద్ధినిశ్చయంబునఁ, దనవిభునానతి యొనగ్పఁ ♦ దాఁ గోరి తగన్. ౩

క. దనుజేంద్రునిసౌధమునకు, మునుకొని లోపలను బాహ్య♦మునఁ గావుంచెన్
ఘనయోధుల, నంతఃపుర,మును గాఁపఁగ సేనఁ గొంత ♦ ముందుగ నిలిపెన్.

చ బలముల నిట్లు నిల్పి భట♦వారవిభుండగు నాప్రహస్తుఁ డు
జ్జ్వలబలశాలి యాదనుజ♦పర్యునిసన్నిధి కేగుదెంచి యి
మ్ముల నిటు పల్కె, సేనలను ♦ ముందుగ సౌధము గావ లోపలన్
వెలుపలఁ గాపువెట్టితిని ♦ విక్రమ మొప్ప స్థిరత్వబుద్ధితోన్ ౪ 355

---

* న చక్రుషు ర్నానృత మాహ కశ్చిత్ -అనిమూ.

చ. ఒనరుప యోగ్యమైన పని ♦ నొయ్యనఁ జేయుము, కార్యసిద్ధి నీ
కొనరెడుఁ గాత, మంచనెడు♦యోధవిభూత్తముపల్కు రావణుం
డనయము రాజ్యసమ్మదము ♦ నారయుచుండెడువాఁడు గావునన్
విని సుఖలాభకాంక్షలనె ♦ వేడుకఁ గోరి సుహృద్వ్రజంబుతోన్. ఉ 356

సీ [1]ఈరీతి వచియించె, ♦ నెప్పుడు ధర్మార్థకామంబులం దెద్ది ♦ కాంక్షనీయ
మనుసంశయము మనం♦బునఁ గల్గునప్పుడు వానిసేవించుట♦వలనఁ గలుగు
నట్టిప్రియం బప్రి♦యంబును సుఖదుఃఖములను లాభాలాభ♦ముల హితాహి
తముల నెఱుంగ న♦త్యంతసమర్థులు గావున మీరిట్టి♦కష్టవిషయ
ఆ సంశయములఁ దీర్పఁ♦జాలుదు, రెల్లవిధములఁ జక్క నెంచి ♦ తగినరీతి
మొదలుపెట్టినట్టు ♦ ముఖ్యకార్యంబులు, విఫలమగుట లేదు ♦ వినుఁ డెపుడును.

క సురపతి రవిచంద్రాదిఖచరతారలతోడ దేవ♦సంతతితోడన్
గర మనుదుగఁ గూడి జయేంద్రిరఁ గనుగతి విమ్ముఁ గూడి ♦ నేఁగనుదు సిరిన్.

క మునుపే యీవిషయము మీ,కును జెప్పఁ గడంగినాఁడ ♦ [2]గుంభశ్రవుఁ డీ
ఘనబలుఁ డప్పుడు నిద్రం, గనుచుండుటఁ జెప్పలేదు ♦ గతవృత్తములన్

చ ఘనబలశాలి శస్త్రధర♦కాండపురోగతుఁ డితఁ డౌను నా
యనుజుఁ డితండు నిద్రగనె ♦ నాత్మనల లిప్పుడె లేచినాఁడు, కా
వునఁ దెలుపంగ నత్తఱిని ♦ బూనిన శక్యము గాకపోయె, నం
చని యలకుంభకర్ణుఁ గని ♦ యాజనకాత్మజ రాముపత్నినిన్ ౧౧ 360

సీ [3]ఈసీత మనవార ♦ లెల్లరుఁ జరియించు దండకాటవినుండి ♦ తరుణమునకు
వేచి తెచ్చినవాఁడ ♦ వినవయ్య యన్మందగామిని నేనెంత ♦ కరుణ వేఁడి
నను నన్నుఁ దేల్ప శ♦య్యను జేరకున్నది యంగీకరింపదే ♦ నామె విడువ
నగుఁ గదా యనెగవో ♦ యామెకుముల్లోకములయందు సాటియా♦వెలఁది లేదు
తే నాదునాశయు మిదియె యా♦నారి సూక్ష్మ
మధ్య, సుశ్రోణి, శారద♦సుహితచంద్ర
బింబవక్త్రయు, హాటక♦బింబతుల్య
యునయి శుభలక్షణాళిచే ♦ నొప్పుచుండు ౧౩ 361

క తనశక్తిఁ జూపఁగా మయ, దనుజుఁడు చిత్రముగఁ జేయఁ♦దగు మాయవలెన్
గనుపట్టుచుండు నెఱ్ఱఁగఁ, గనయుడుగులు వెలయు నామె ♦ తనరెడుఁ జుమ్మీ

క మెత్తనిసమతలపదముల, నత్తరుణి వెలుంగ నామె ♦ వరుణాంఘ్రుల నేఁ
జిత్తం బలరఁగఁ గాంచిన, నుత్తలపాటొందు ప్రేమ ♦ మొక్కవిధమునన్.

---

2 ధర్మకామార్థకృచ్ఛ్రేషు యూయ మర్హాత వేదితమ్-అనిమూ 2 కుంభశ్రవుఁడు=కుంభకర్ణుఁడు 3 సా మే న శయ్యా మారోఢు మిచ్ఛత్యలసగామినీ-అనిమూ. ఇట మహేశ్వరతీర్థుల విశేషార్థము సంక్షిప్తము.

చ. అనలునియందు వేల్వఁ గడు ♦ నద్భుతరీతి జనించుజ్వాలరీ
తిని, శతపత్రమిత్రుగురు♦దీప్తివలెన్ గనుపట్టుచున్న యా
జనకజఁ గాంచి నే మనసి♦జప్రియసేవకు లొంగినాఁడ, ని
క్కనఁ జెలువారునాసికయుఁ ♦ గోమలదీర్ఘమనోజనేత్రముల్
గనదురువక్త్రముల్ వెలయఁ♦గాఁ దగు సీతను జూచి నేఁ దమిన్. ౧౬ 364

[1]క. స్మరువశము నొందినాఁడనె, నిరతం బవశుండ నగుచు, ♦ నిక్కము మదనుం
డరయఁగ నెవ్వని నైనను, ధరఁ [2]క్రోధానందసమతఁ ♦ దా బాధించున్.

సీ. అంతరాత్మను గల్గి♦నట్టి తాపంబున బడలినవానిని ♦ బట్టి శోక
సంతాపములు లేని♦స్వాంతముగలవాఁడు గాన నేఁచుచునుండు ♦ నేను నతని
బాధలఁ జిక్కితి, ♦ భామినిపైఁ బ్రేమ యనివార్యమేని నె♦క్కైన దానిఁ
బట్టి సుఖింపుమా ♦ పలుపల్కు లేలయం చనియెదవేమొ యా♦యసితనయన

తే. [3]భర్తరాకను గోరి సం♦వత్సరంబు
గడువు నను వేఁడె నవల నా♦కాంక్షఁ దీర్పఁ
గలదటంచును నమ్మితిఁ ♦ గాన నేను
నాసరోరుహనేత్రయం ♦ దాదరమున. ౧౮ 366

క. పరవశుఁడనె కావున నా, తరుణీమణిశుభవచనక♦దంబము విని
క్కరణినె కాని మ్మంటిని, బరికింపఁగ దూర మరిగి ♦ బడలుహయమువోల్.

క. మారునిప్రేటులబడలితి,, నా రాముఁడు లక్ష్మణుండు ♦ నాత్మబలయుతిన్
వే రానుండఁగ నీకెటు, లీరమణియుఁ దక్కు ననెద♦వేమో వినుమా !.

క. జలనిధియక్షోభ్యమె యాఁ, గలవందుఁ దిమింగిలాది♦కంబులు సత్వం
బులు పెక్కు దాని నీకోఁతులు రాఘవు లెట్లు దాఁటు♦దురో తెలియఁజుమీ.

చ. వనచరుఁ డొక్కఁడే యిటకు ♦ వచ్చి మహాద్భుతయుద్ధకృత్యముల్
దనుజులతో నొనర్చెను గ♦దా మఱి కార్యము లెట్లు సాగునో
యనుట యెఱుంగరానిదగు ♦ నంకుటనుం గుమిఁగూడి చెప్పఁడీ
మనములఁ దోఁచినట్టు లను♦మానము నొందక నాకు నిత్తఱిన్ ౨౧ 370

చ. దనుజవరేణ్యులార! మీరుఁ ♦ నత్సనయంబున సాయమే నొగిం
గొని సురదైత్యయుద్ధమున♦కుం జని గెల్పునె పొందినాఁడ నా
కు నిపుడు మీరు నట్టులె య♦కుంఠితశౌర్యముతో సహాయులే

---

1 కామస్య వశ మీయివాన్-అనిమూ కామవశంగతుఁడ నైతినా యని కావుపు ఈయర్థమిట గుప్తము 2 క్రోధహర్షసమావేన-అనిమూ 3 సాతు సంవత్సరం కాలం మా మయాచత భామినీ-అనిమూ ఇదం చారోక్ష్యోక్తం వస్తుతో రావణేనైవ తథాప్రతిజ్ఞానాత్-అనివ్యాఖ్య. ఇచటఁ గుంభకర్ణుఁడు తనమాట కేమియుద్దేశము చెప్పునో యని సంశయించి సీత యొకసంవత్సరకాలము గడువడిగినదని యసత్యము చెప్పుచు రావణుఁడు తనపాపబుద్ధిని వ్యక్తీకరించుట యిట గ్రాహ్యము.

గనుక సురేశుపొంగడిచి ♦ క్రాలెడునాకు మనుష్యభీతి లే
దనుటయె నిక్కవం బయిన ♦ నందఱు నెంచి విమర్శచేయుఁడీ!. ౨౨ 371

క. వననిధియవ్వలితీరం,బున రాఘవులు కపిసైన్య♦ముల సుగ్రీవా
దినిఖిలకపివర్యులఁ దో,డ్కొని సీతవసించునచ్చో♦టును దెలియుటచేఁ ౨౩

ఆ. విడిసియున్నవారు, ♦ విడియుటచేతనే, మనకు భీతియేల? ♦ దనుజులార!
మిమ్ముఁ జెప్పుఁ డన్న ♦ మేలివారవియుండ, సీత నొసఁగకుండ ♦ నీతిఱి నని.

[1]క. మనుజేంద్రుల నాయిర్వుర, ఘనశౌర్యము మీఱఁ జంపఁ♦గా నెబ్భంగిన్
గనఁబడునుపాయ మది మీ, మనములలో నెంచి చెప్పుఁడ ♦ మంచిది నాకున్

చ వననిధి దాఁటుశక్తి రఘు♦వర్యుల కిచ్చటిశూరులన్ జయిం
పను భుజశక్తి లేదనినఁ ♦ బార్థివమిత్రున కేనికైన నుం
డిన నటులుండవచ్చునని♦నిన్ గడు నంచు వచింతురేమొ యా
వనచరసంతతిం గలిసి ♦ వార్ధిఁ దరించుచు లంకచేరఁగన్. ౨౪ 375

[2] తే రామునకె కాదు మఱి జగ♦త్త్రయమునందు
నెవ్వనికి సాధ్యమే కాదు ♦ హితమనీషు
లార! కావున విజయంబ ♦ సారభుజుఁడ
నైన నాకుఁ జెలంగు నం♦చవియె నంత ౨౬ 376

[3]క. స్మరవికృతిపరీతాత్ముం,డు రహితబుద్ధియగు నతఁ డి♦టుల్ పల్కిన నా
పరిదేవనంబు విని ని,ర్భరకోపము నొంది మిగులఁ ♦ బంతము మీఱన్ ౨౭

తే కుంభకర్ణుండు పలికె, నీ♦కోర్కిరీతి
నీవె లోలోన నెంచి యా♦నృపతనయుల
నాయముగనున్న సీతను ♦ సరభసమున
బల్మిఁ గొనితెచ్చితివి గాదె ♦ పౌరుషమున ౨౮ 378

సీ అప్డు మాతోడ ని♦ట్లని చెప్పియుండిన యముచ యామునమును♦నద్రి నొందు
నట్లు నిశ్చింతగ ♦ నాత్మ యుండును గదా యపుడె యోజించిన ♦ నగు ఫలంబ
దేమని యందువా ♦ యోమహారాజేంద్ర! యీమంతనం బెల్ల ♦ నింతిఁ బట్టి
తెచ్చుటకును ముందె ♦ యిచ్చటమాతోడఁ జేసియే యుండినఁ ♦ జిక్కు లేక

తే. చక్క నెఱవేఱియుండు; ద♦శవదనా! యొ
వండు మునుముందె యోజించి ♦ పరఁగ న్యాయ

---

1 అదేయా చ యథా సీతా వధ్యౌ దశరథాత్మజౌ-అనిమూ. వా. స్త్వవార్థే అవధ్యా వితి ఛేదః=-అని తీర్థులు ఈయర్థము పద్యమున "చంపఁగా నెబ్భంగిన్ గనఁబడునుపాయము? అని కాకుస్వరముగా నన్వయించుకొనవలయు అపు డాయర్థము స్ఫురించును అనఁగా రామలక్ష్మణులఁ జంపఁదగునుపాయము కనఁబడదే, అని రావణునిభావము 2 నిశ్చయేన జయో మమ-అనిమూ న జయో మమ-అని మహేశ్వరతీర్థులయర్థము అది యిట విగతజయ మనియు, అసారభుజుఁడనైన అనియు నర్థముగ్రహించినఁ దోఁచునని గ్రహింపవలయును 3 నిశమ్య పరిదేవితమ్-అనిమూ.

మును గనుంగొని యారీతి♦గను నరపతి
కార్యములఁ జేయునో యట్టి ♦ త్యావిభుండు. ౨౯ 379

క. తనమనసు కార్యనిశ్చయ,మును బొందుటఁ జింత లేక ♦ మోదము వెలయం
గను దాప మొందకుండును,, విను మనుపాయమునఁ గార్య♦విధుల నొనరుపన్.

క. విపరీతముగ నొనర్చిన, నపవిత్రుల కిడఁగఁబడెడు♦హావిసువిధముగా
నపగతఫలములె యగు మఱి, నపాపఫలదంబులగును ♦ సత్యము సుమ్మీ ౩౦

క. మును జేయఁదగినమంత్రం,బును గార్యాంతమున, మంత్ర♦మునకుం దరువా
తను, జేయఁదగినకృత్యం, బును ముందుగఁ జేయఁ గోరు♦పురుషుఁడు జగతిన్.

తే. న్యాయ మన్యాయ మిదియని ♦ యాత్మ నెఱుఁగు
వాఁడు గాఁడు సుమీ, బల♦వంతుఁడైన
యరిని మార్కొని గెలవరా ♦ దని యెఱింగి
యతఁడు చపలుండె యైనచో ♦ నతనిరిపులు ౩౨ 383

ఆ అవసరంబుఁ గాంచి ♦ యాతనిపైఁ బడి, క్రిందుపఱతు రట్టి ♦ క్షితిధరేంద్ర
మయి యలంఘ్యమైన ♦ యాక్రౌంచగిరి రంధ్ర,మయినవెనుక హంస♦లరిగినట్లు.

[1]చ జనకజఁ దెచ్చినట్టిపని ♦ చాల నపాయకరంబె దానిన్
మును మది నెన్నకే త్వరను ♦ బూని యొనర్చితి విట్టిరంధ్రముం
డిన నినుఁ దా నెఱింగియును ♦ నీదగుభాగ్యముచేతఁ జంప కా
మనుజవరుండు పోవిడిచె ♦ మాంసమునన్ విషయుక్తమున్ వలెన్. ౩౪ 385

చ. జరిగినకార్యముం గుఱిచి ♦ చాలఁగఁ జింత యొనర్ప నేమి యి
త్తరుణమునందుఁ జేయఁదగు♦దానిని నెంచు మటందువేమొ యి
క్కరణి ననర్హకార్యమును ♦ గాదనకే యొనరించినావుగా
యరయఁగ నాకుఁ దక్క నొరు ♦ లర్హులె దానిని జక్కఁ జేయఁగన్. ౩౫

చ. అనఘ! భవద్రిపువ్రజము ♦ నారసి చంపి విచార మీవు పొం
దనియటు చేయువాఁడ, విను ♦ త్వద్రిపులం బరిమార్చి నీమనం
బునఁ గల చింతమాన్పెదను ♦ భూతభయంకరులైనవారి నీ
వని మొనఁ గెల్వఁజాలుదువె ♦ యందువొ యేమొ మహీశపుంగవా!. ౩౬

చ. పరులగువారు దేవపతి,♦భాను,ధనంజయ,యక్షరా,ణ్మరు,
ద్వరుణుల నెవ్వరైన నని ♦ వారలతో నొనరింతు నేను, భూ
ధరసమకాయ మొప్పఁగ ను♦దాత్తమహాపరిఘంబుఁ బూని, భీ
కరతరదంష్ట్రలం బెలుచ ♦ గర్జిలుచున్ బవరంబు సేయ నన్
సురపతిగూడఁ గాంచి తన♦శూరతఁ దక్కి భయంబు నొందుఁగా ౩౭ 388

* యః పశ్చాత్పూర్వకార్యాణి కర్మాణ్యభిచికీర్షతి, పూర్వం చాపరకార్యాణి న స వేద నయానయౌ-అనిమా 1 దిష్ట్యా త్వాం నావధీ ద్రామో విషమిశ్ర మివామిషం-అనిమా

చ. మనుజవిభుండు రాముఁ డొక ♦ మార్గణముం బరఁగించి యింక నొ
క్కనిశితబాణ మేయఁగను ♦ గాక్షణ మొయ్యనఁ దీడునంతలో
వినుము తదీయుశౌ ప్లవగ ♦ వీరుల వారిఁ బట్టి రక్క మొ
య్యనఁ దమిఁ ద్రాగువాఁడ నిఁక ♦ నైన మనంబున నూఱడిల్లుమా! ౩౮౯ 389

సీ. [1]అరివధంబున ననా ♦ యాసంబుగా నీకు జయముఁ గూర్పఁగ నేను ♦ జాలువాఁడ
నే, రాము మార్గాని ♦ యెలమి లక్ష్మణునిని వనచరవర్యులఁ ♦ బట్టి తినఁగ
వాంఛింతు, నట్టు లీ ♦ వరుసఁ గార్యంబును జేయఁజాలుదు నిఁకఁ ♦ జింత యేల?
నాచేత నెట్టు లా ♦ నరపతి చచ్చును నీకజయంబు న ♦ ట్లే కలుగును

ఆ. నవల సీత యుతని ♦ కవశయా నీవింక, మంచిసురను ద్రాగి ♦ మించువేడ్కఁ
గేళి సల్పు మెలమిఁ ♦ గృత్యంబు లెన్నేని, చేసికొనుము చాల ♦ శీఘ్రముగను.

పండ్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౩ - వ సర్గము

రావణుఁడు మహాపార్శ్వునితోఁ దనకుఁ గలిగిన శాపమును జెప్పుట

క. అనినం గ్రుద్ధుండగు నా, దనుజేంద్రుని శాంతచిత్తుఁ ♦ దాఁ జేయంగా
ఘనబలుఁడు మహాపార్శ్వం, డనూనముగ లోఁ దలంచి ♦ యను నంజలితోన్

ఉ. తేనియఁ ద్రాగఁ గోరి యతి ♦ దృప్తమృగాహిసమాకులోగ్రమా
కాననసీమ కేఁగి యటఁ ♦ గష్టముమీఁద లభించుఁ దేనెఁ దా
నానకయుండు నెవ్వఁ డతఁ ♦ డొగడు మూర్ఖుఁడు సీత నట్లె నీ
వూనినప్రీతిఁ బట్టి సుఖ ♦ ముందక యుండుటనర్హ మాఁ జుమీ ౨ 392

ఆ. అరులు గలిగియుండ ♦ నవ్వారి గెలువక, యా మఱికృత్య మెట్టు ♦ లగును జేయ
నునుదు వేమొరిపుల ♦ నణఁచువాఁడవు నీకు, నీశ్వరునకునీశుఁ ♦ డెవఁడు గలఁడు?

చ. [2]కనుక నె నీవు వైరితలఁ ♦ గాలిడి సీతను గూడి ప్రీతినిం
గనఁదగు, 'సీత నాపయిని ♦ గాంక్షను బూన దటంచుఁ బల్కెదో'

---

1 వధేన వై దాశరథేః సుఖావహం జయం తవాహర్తు మహం యతిష్యే, హత్వా చ రామం సహ లక్ష్మణేన ఖాదామి సర్వాన్ హరియూథముఖ్యాన్ - అనిమూ దీనికి మహేశ్వరతీర్థులు వ్రాసినవిశేషార్థ మీపద్యమునఁ దోఁచునని యెఱుంగునది ఎట్లన చాలువాఁడనే=చేయఁగలనా? (చేయలేను) ఎట్టు లానరపతి చచ్చును? (చావఁడనుట) ఎకుక్ అజయము=అజయము ఇంక నీవు సకలసుఖంబు లనుభవింపుము. త్వరలోఁ జావఁగలవు అనిభావము 2 బలాత్కుక్కుటవృత్తేన వర్తస్వ సుమహాబల, ఆక్రమ్యాక్రమ్య సీతాం వై తథాభుంక్ష్వ రమస్వ చ - అనిమూ మునిహృదయం తు కుక్కుటవృత్తే నాన్యత్ర వర్తస్వ. సీతాం బలాత్ భుంక్ష్వ రమస్వ - అని గోవిందరాజులు ఇచట గోవిందరాజులు కూడ సీతను గాపాడుమా యని రావణునకు హితము మహాపార్శ్వుఁడు చెప్పిన ట్లర్థము వ్రాసిరని గ్రహింపవలయు.

ఘనబలశాలి వీవు జన♦కప్రియపుత్రిక యొల్లకున్న నా
మెను గడుఁ గుక్కుటం బెటుల ♦ మించినవేడుకఁ బెంటి నాక్రమిం
చునో యటు పెక్కువారములు ♦ శూరతఁ బైకొని కాంక్ష నొందుమీ! ౪

క మనసునఁ జింతలఁ బొయుము, వనితం గొనఁ బిదప భయము ♦ వాటిల్లిన నె
ట్లనియెదవేమో కామం,బును బొందినపిదప నుభయ♦ము వరఁగునెడలన్ ౪½

ఆ బాధ యేమి?, మీఁద ♦ వచ్చిన రానిమ్ము, నీకు సరకుగాదు ♦ నిలుపవచ్చుఁ
గాదె దానిఁ' గుంభ♦కర్ణుండు బలశాలి, యైన యింద్రజి త్తి♦హార్యగతిని ౫½

క. మముఁ గూడి వజ్రధరుఁడై, యమరేశ్వరుఁ డరుగుదేర ♦ నని యోర్తురు యు
ద్ధము సేయులేకయే సా,మము దానము భేదము నను♦మార్గములఁ దగన్ ౬½

క పురుషులు జడతను నేర్పఱ,చిరి తమ్ముఁడు నీకు మున్ను ♦ చెప్పినవీరిన్
బరిపాటింపక దండమె, పరమోపాయం బటంచుఁ ♦ బరికించి తగన్ ౭ 398

క పనులను సాధింపుము దీ,నినె మదిలోఁ దృప్తిగాఁగ ♦ నిల్పు, నికుంభుం
డనినట్లు లచటి కేగుట, యనర్హమగు రావణా! మ♦హాబలనారా! ౭½ 399

చ అరిజను లీమహాపురము ♦ నంతికసీమకుఁ జేరరాఁగ ని
ర్భరతరపౌరుషంబుఁ గొని ♦ వారల నెల్లర నస్త్రశస్త్రవి
స్ఫురదురువీర్యయోగమునఁ ♦ బొం గడఁగంగను జేసి నీవశం
బరుదుగ నొందఁజేయఁ గల ♦ మాసురరాజ! యసంశయంబుగన్. ౮ 400

క అని యిట్లు మహాపార్శ్వం, డన రాక్షసరాజు వాని♦యభిహితవాక్యం
బును విని [1]పొగడుచు వానిం, గని యిట్లని పల్కె మది వి♦కాసము పొదలన్

తే ఓమహాపార్శ్వ! నీమాట ♦ కుల్ల మలరెఁ
గలద దొక్క రహస్యంబు ♦ తెలిరయు మీవు
[2]చాలకాలంబ యయ్యె నా♦చంద మరయ
నావురావృత్తమును దెల్ప ♦ నాత్మ నెంతు ౧౦ 402

సీ. పూర్వ మంబరమునఁ ♦ బుంజికస్థలయను నచ్చర యోర్తు భ♦యంబు గదురఁ
గనఁబడకుండ నో♦య్యన దాఁగి హుతవహుజ్వాలవలెం దగి ♦ బ్రహ్మసదన
మున కేగుచుండంగఁ ♦ గని నాఁడ నేనంత నాయంగనను [3]బల్మి ♦ నచట నిలిపి
వివసనఁ గావించి ♦ యవలీల భోగించితిని నంత నద్ది వా♦డినసరోజ

ఆ కమ్రనాళ మట్లు ♦ కలఁగి పద్మాసను
పరిసరమున కేగె, ♦ బ్రహ్మ కావి
షయము దెలిసె నను ను ♦ స్వాంతమునం దెంతు
నతఁడు మహితచిత్తుఁ ♦ డౌటవలన. ౧౦½ 403

1 తస్య సంపూజయన్ వాక్యమ్-అనిమూ 2 చిరవృత్తిం తదాఖ్యాస్యే-అనిమూ 3 కృతా
వివసనా తతః=అనిమూ

చ. వనరుహానూతి కోపమునఁ ♦ బల్కెను నన్నను గూర్చి యిట్లు లో
దనుజవరా! యిదే మొదలు ♦ దానుగ నొప్పని యన్యకాంత బ
ల్మిని గొను దేని నీశిరము ♦ మించిననాదువచస్సుచేత నొ
య్యన శతధా విభిన్నమయి ♦ యప్పుడె కూలెడు శంక లేకయే ౧౮ 404

క. అని యిటు బలవంతంబుగ, ననుఁ గూరిచి శాప మొసఁగి♦నఁ భీతిలి రా
మునిభార్య సీత బల్మి శ,యనమును జేర్పంగఁ బూన ♦ నైతిని సుమతీ!. ౧౯

క. వనరాశి కున్న వేగం,బును మారుతగతియు నాకుఁ ♦ బొదలెడు నీవా
ర్తను రాముఁడెఱుఁగఁడొటను,ఘనబలములఁగూడి రాఁగఁ♦గాంక్షించెఁజుమీ!.

క. గిరిగుహ నిద్రించెడు భీ,కరసింహము నిద్ర లేపు♦కరణిని నిద్రా
దరమునఁ బరుండుమృత్యువు, ద్వరపడి లేపునటు నన్ను ♦ దర్పసమగ్రున్.

తే ఊర కూరక రేఁచుచు ♦ నున్నవాఁడె,
తెలివిమాలినవాఁడొట ♦ దివ్యపౌరు
షంబు నాదని యెఱుఁగంగఁ ♦ జాలకున్న
వాఁడు కావున రానున్న♦వాఁ డిచటికి ౧౭ 408

క. అని మున్న రెండునాల్కలఁ, గనుపట్టెడు క్రూరభుజగ♦కల్పనిశితబా
ణనికరము నస్మదీయం,బనిన్మైన నెఱుంగఁ డాతఁ ♦ డతిమందుండా ౧౮ 409

సీ. ఇంక వేగంబుగ ♦ నేనుంగు నుల్కలచేతను భీతిల్లఁ ♦ జేయునట్లు
శతసంఖ్యలుగ నాని♦శాతకార్ముకవిచ్యుతాంబకమ్ముల వజ్ర♦మట్టివాని
నిగిడించి భయపెట్టి ♦ నిలువక పరుగెత్తు నట్లు చేసెద రాము ♦ నతనిబలము
నుద్యదర్కుఁడు తార♦కోరుకాంతులఁ జెండుగతి గొప్పసేనతోఁ♦గదలి నేను

తే నణఁచివైచెద ననిని స♦హస్రనయనుఁ
డగుశతక్రతువున కైన ♦ నవ్వరుణున
కైన నను గెల్వఁ దరముగా ♦ దయ్యె బాహు
బలమునఁ విత్తనాధుని ♦ గెలిచి నేను ౨౦ 410

తే. అతఁడు పాలించునీలంక ♦ నధికశక్తిఁ
గైకొనినవాఁడ నిట్టి య♦ఖండబాహు

* శతధా మూర్ధా భవిష్యతి న సంశయః-అనియూ ఆనేన రావణవిషయే రంభానిబంధననళ కూబరశాపే విద్యమానేపి తస్య ప్రాకృతదేవత్వా చ్చ తచ్ఛాప మనాదృత్య పుంజికస్థలాయా మపి ప్రవృత్తం రావణం పశ్చాత్పితామహ శ్శప్తవాన్ అతఏవ రావణో ప్యనుల్లంఘనీయం పితామహ వాక్య మే వోక్త్వా నిత్యపగమ్యతే-అని గోవిందరాజులు ఇది తెనిఁగింపఁబడలేదని శంకింప నవస రము. ఇది యుపగాథను దెలుపునూహ కానఁ తెనిఁగింపలేదు

బలసమగ్రుఁడనౌ నాకు ♦ నిల నరులన
నెంతమాత్రము [1]రాముఁ డే♦మెఱుఁగు నన్ను. ౨౧ 411

పదునేఁడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౮ - వ సర్గము

విభీషణుఁడు మరల రావణునకు హిత ముపదేశించుట.

చ. అనిన విభీషణుండు దను♦జాధిపుఁ డాడినవాక్యజాలముల్
ఘనతరకుంభకర్ణకృత♦గర్జనముల్ విని మేలుఁ గూర్పనై
యనుపమ మర్థయుక్తమును ♦ నైన సుభాషను రాక్షసేంద్రునిన్
గని యిటు పల్కె సీత యనఁ ♦ గాలభుజంగమ మాను రావణా!. ౧ 412

తే వక్షమే భోగ మగు నతి♦భయదచింత
యే విషం బగు సుస్మిత♦మే సుతీక్ష్ణ
దంష్ట్రలగుఁ జింతఁ దలవాల్పఁ ♦ దగుకరాంగు
ళు లయిదును నైదుశిరములై ♦ వెలయు మఱియు ౨ 413

క. తను వతిదీర్ఘం బిట్టిది, జనకసుతాసర్ప మిట్టి♦సర్పము నీవే
మని గోరితివో నేనెఱుఁగను, నీ కొక్కనికె కీడు ♦ గాదిది వినుమా!. ౨ 414

చ ధరణిధరేంద్రకూటసమ♦తం గనుదేహము లొప్పఁగా నఖో
త్కరములు దంష్ట్రలాయుధని♦కాయముగాఁ దగుకోఁతు లెల్ల ని
ష్ఫురమును గూల్ప రాకమును ♦ భూసుత రామున కప్పగింపు, దా
శరథియు వజ్రతుల్యములు ♦ స్పర్శనసన్నిభవేగముల్ మహా
త్తరములునైన బాణముల ♦ దారుణభంగిని వైచి దైత్యులన్. ౩ 415

క దురమున మార్కొని వారల, శిరములఁ జెండుటకు మును పె ♦ సీతను నాభూ
వరునకు నర్పింపుము, కా,వరమున నీపల్క లేల ♦ పల్క దుడుగుమా! ౪

చ అనుచుఁ బ్రహస్తుఁ గన్గొని భ♦టాధిప! ప్రాణము తీయఁజాలి వ
జ్రనిశితవేగముల్ పొదల ♦ వ్రాలెడు రామునితీక్ష్ణబాణముల్
చెనటి! భవచ్ఛరీరమును ♦ జీల్చుచుఁ బైకొని పోవకున్న విం
కను గనుకన్ వికత్థనము♦గా వచియించెదు దుర్నయంబునన్ ౫ 417

తే. కుంభకర్ణేంద్రజిత్తులు ♦ జంభభేది
వైరియగురావణుఁడు మహా♦పార్శ్వుఁ డామ
హోదరుం డతికాయుఁడు ♦ నుగ్రదర్పు
లైన కుంభనికుంభులు ♦ పూని యనిని ౬ 418

---

1 రాముఁ డేమెఱుఁగు నన్ను-అనునది యధికముగాఁ జేర్చుట యర్థపోషణ మొనరించు
ననియే యన్ని తెలియునది.

క శ్రీరాముని యెదుట నిల్వరు,, సారసమిత్రుండు దేవ♦సత్తములు నినుఁ
గారవమున రక్షింపం, దా రరుదెంచినను దేవ♦తల్లజుతోడఁ బై ౯౪ 419

ఆ నీవు కూరుచున్న ♦ నెమ్మి మృత్యువు నంక, భాగమందు నున్న♦భోగిలోక
మంబరంబు సంశ్ర♦యముగాఁగ నొప్పినఁ, జంపితీఱు రామ♦చంద్రుఁడు నిను

సీ అనిసఁ బ్రహస్తుఁ డి♦ట్లనియె విభీషణ! సురదానవాళిచే ♦ నరయ నితరు
లైనవారలచేత, ♦ యక్షగంధర్వమహోరగేంద్రులచేత ♦ నుగ్రగరుడ
తతిచేత నించుక♦యతిదారుణరణంబునందు భీతియె మాకుఁ ♦ బొందరాదు
మనుజుఁడౌ రామచం♦ద్రునివంకనుండి యుద్ధమున భీతియదెట్లు♦తగఁగలుగునొ

ఆ. యనియె, రాజహితము ♦ నారయుమహాత్ముఁ
డౌ విభీషణుఁడు ధ♦రాధినాథు
ధర్మకామములను ♦ దగునర్థమును వీనిఁ
జక్క నెంచువాఁడు ♦ సాధుమతియు ౯౪ 421

క కనుకఁ బ్రహస్తుం డహితంబును విభునకుఁ గల్గఁ జేయుఁ ♦ బూని పలికినన్
విని మాఱు పలికె నిట్లని,, వినవయ్య! ప్రహస్త! దైత్య♦విభుఁడును నీ ౯.

తే కుంభకర్ణమహోదరుల్ ♦ కువలయేశు
విషయమై చెప్పినట్టి యా♦విపులభాష
ణములు నిష్ఫలములు నశ♦క్యము లధర్మ
మతికి స్వర్గలోకగమనంబు♦మాడ్కి నిజము ౧౧ 423

చ అనుపమకార్యదక్షుఁడగు♦నారఘురాము వధింప నాకు నీ
కు నిఖిలదైత్యవల్లభుల♦కున్ వనరాశిని దెప్పసాయమున్
గననియతండు దాఁటుటకుఁ ♦ గానివిధంబున శక్య మెట్లగున్,
మనుజులు వారు వధ్య లను♦మాటను మానుము చాలు నింతటన్ ౧౨

సీ ధర్మప్రధానకృ♦త్యంబు లొనర్చుచుఁ దా మహారథుఁడయి ♦ ధరణినాథుఁ
డగుచు నిక్ష్వాకువ♦దన్వయజనితుఁడై విఖ్యాతకీర్తుఁడై ♦ వెలసికార్య
దక్షుఁడై తగునట్టి ♦ దర్పసముగ్రుని సంగరకృత్యముల్ ♦ చక్క నెఱుఁగ
నమరులైనను జాల ♦ రన నిఁక నీవెంత, వాడులై నతనుప♦ర్వములు నగుచుఁ

తే గంకపత్రాంకములునయి ♦ కడుదురాస
దములునయి పొల్చి రాముండు ♦ తెగ విడువఁగ
జటులగతి వచ్చునతితీక్ష్ణ♦శరము లెల్ల
గాఁడి నీతనువును జంపఁ♦గలవు సుమ్ము ౧౪ 425

క. కనుక నె నీవే యాగతి, వినుతిని జేసికొని దిప్తు ♦ విక్రమయుతుఁడౌ
దనుజేంద్రుఁ డింద్రజిత్తును, ఘనబలుఁడు త్రిశీర్షుఁడైనఁ ♦ గాని రణమునన్.

ఆ కుంభకర్ణుఁ డతని♦కొడుకౌ నికుంభుఁడు, నీవు గాని రాము ♦ నిర్జరేంద్ర
సముని దాఁకి నిల్వఁ♦జాలరు, దేవాంత,కుండు మఱి నరాంత♦కుండు ఘనుఁడు.

క ¹అతిరథుఁడు బుద్ధిఘనుఁ డౌ,యతికాయుఁడు, పర్వతాభుఁ♦డయి దితితనయ
వ్రతతిని మేటియునయి తగు, హితకృత్యుఁ డకంపనుండు ♦ నీఁక నెవరైనన్.

క అని నిల్వఁజాల రౌరా,మునిముందట, నితఁడు దైత్య♦ముఖ్యుఁడు కార్యం
బును బరికింపక చేయును, మనమున వ్యసనములు తోఁప ♦ మందత నొందెన్

చ అని తలపోసి మేలుగను♦వట్టిపథంబును జూపి చెప్ప కీ
తనికిని శత్రుభూతఁలయి ♦ తన్మతి తీక్ష్ణము గాన దానినే
మనమున నెంచి మిత్రతను ♦ మాటలఁ జూపుచు నాతఁ డేకుత్రో
వనె యిటు మీర లేగెదరు ♦ వారక దైత్యవినాశనార్థమై. ౧౨ 430

చ దనుజవరేణ్యు రావణు ను♦దాత్తతరంబగు దేహమొప్ప భీ
తిని గలిగింపఁ జాలుచు న♦తిస్థిరసత్త్వము వేయి శీర్షముల్
తనరఁగ నున్న రామవిభు♦తల్లజవైరసహోహి యావరిం
చినయది దానిఁ దోలి యతి♦శీఘ్రము మీరు విముక్తుఁ జేయుఁడీ! ౧౩ 431

ఆ. ఏమి చేయవచ్చు ♦ నిపుడు కాలము మించి
పోయె ననెద రేమొ ♦ పుడమివిభుఁడు
చేయరానిపనులఁ ♦ జేయంగఁ బూనిన
నతని వలన మేలు ♦ నందు సఖులు. ౧౪ 432

చ మనములఁ బ్రేమఁ బూని యొక♦మాటకు వచ్చి బలాత్కరించియై
నను దలవెంట్రుకల్ దిగిచి ♦ నాథుఁ డటంచుఁ దలంపఁ బూన కా
తనిరిపు లెల్ల వెంట్రుకలఁ ♦ దాఁకి జవంబున నీడ్వకుండఁగా
మును పెబిరాన లాగి పెను♦భూతము లూనినవానిఁ బోలెఁ గా
వను దగు మంచిత్రోవకును ♦ వారక తేఁదగు న్యాయ మిద్దియౌ ౧౫ 433

²సీ దనుజేంద్రుఁ డీతఁ డి♦త్తఱి నశియింపఁగఁ గాలమృత్యువుఁబోలి ♦ క్రాలులక్ష్మ
ణుండను మృత్యుక♦రుండగు కిసలిచేఁ బ్రచ్ఛాద్యమానుఁడై ♦ రాముఁ డనెడు
బడబాగ్నిముఖమునఁ ♦ బడసిద్ధముగ నున్నవాఁడు కావున మీరు♦వైళమొకటి
గాఁ గూడి కాపాడఁ♦గాఁ దగు, నీరాజు సీతను రాముని ♦ జేరఁ బనుప
కుండిన నుండ నీ♦యుఁడు, నాదుపలుకది యీపురికిని మఱి ♦ యీనృపునకు

1 తథాఽతికాయో ఽతిరథో మహాత్మా-అనియూ 2 సంహారిణా రాఘవసాగరేణ ప్రచ్ఛాద్యమాన స్తరసా భవద్భిః యుక్త స్త్వయం తారయితుం సమేత్య కాకుత్స్థపాతాళముఖే పతన్ సః-అనిమూలము రాఘవసాగరేణ లక్ష్మణసముద్రేణ, కాకుత్స్థపాతాళముఖే రామబడబాగ్నిముఖే-అనివ్యాఖ్య.

ఆ. నితనిమిత్రులకును ♦ నెల్ల రాక్షసులకు
హితము గాన నాదు♦మతము వినుఁడు
మనమె సీతఁ గొనుచు ♦ మహీపుని కడ కేగి
యప్పగింత మంత ♦ నతఁడు కాచు ౨౧ 434

క. అరిఁ జంపవలయునని మే, మరసియె వసియింతు మనిన ♦ న్యాయము వినుఁడీ
త్వరపడక మంత్రియగు నా, పురుషుఁడు రిపుబలము స్వీయ♦భూపుని బలముస్.

తే. చక్కఁ బరిశీలన మొనర్చి ♦ శత్రుసిరిని
సామ్యవృద్ధిక్షయంబుల ♦ స్వనృపుసిరిని
నస్లె సూక్ష్మంపుదృష్టిని ♦ నాత్మ నెంచి
యుక్తము హితంబునగు కార్య ♦ మొనరుపఁ దగు ౨౨ 436

పదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౫ - వ సర్గము

ఇంద్రజిత్తు తనమతమును దూషింప విభీషణుం డాతనికి బుద్ధి సెప్పుట

క. అన నచటి దనుజయోధుల, కును ముఖ్యుఁడు బలయుతుండు ♦ క్రూరుఁడునగు నా
దనుజేంద్రసుతుఁడు శక్రుని, వని నొంచిన యింద్రజిత్తు ♦ హర్షము పొంగన్

క. సురదేశికువలె బుద్ధి, స్ఫురణంబునఁ దగినదనుజ ♦ శూరుఁడు న్యాయై
కరతుండు విభీషణుఁ డ, త్తఱుణమున వచించినట్టి ♦ తద్వ్యోక్తులనున్ ౫ 438

క. విని యతనితోడఁ దా ని, ట్లనియెను, బినతండ్రి! తుదిని ♦ నాడినవాక్యం
బును నెవ్వ రాదరింపరు, గనుక నిరర్థకము భీతిఁ ♦ గని పల్కినదా ౧౫ 439

తే. కటకటా! యేమి పలుకి ది♦క్కరణి నీవు
లస్త్యకులమునం బుట్టి కి♦లన్ మఱియొక
కులమునం బుట్టినాతఁడు ♦ కూడ నిట్టి
[1]పలుకు వచియింపఁడే యిట్టి♦పనికిఁ జొరఁడె ౨ 440

క. అని తనతండ్రిం గని యి, ట్లనియెను నీకులమునందు ♦ నరయ నొకఁడె నా
పినతండ్రి యీవిభీషణుఁ, డనుపమవీర్యంబు బలము ♦ నతిధైర్యంబున్ ౨౫

[2] తే. శౌర్యము పరాక్రమంబుఁ దే♦జంబుఁ దూలి
యున్నవాఁ డంచు, మరల నా♦పిన్నతండ్రి
కనియె, రాక్షస! భీతాత్మ! ♦ యీనృపసుతు
లబలు లవ్వీర లెంత ల♦క్ష్యంబె మాకు ౩౫ 442

క. దనుజుం డెవఁడైనను నిటుఁ, గనఁబడువారల నొకండు ♦ కడువడి వారిన్

1 సోఽపేదృశం నైవ వదే న్న కుర్యాత్-అనిమూలము 2 సత్త్వేన వీర్యేణ పరాక్రమేణ శౌర్యేణ ధైర్యేణ చ తేజసా చ-అనిమూలము.

గొనఁజాలు బలిగ, మము భీతిని గాంచఁగఁ జేయనేల ♦ తెలియనినుడులన్.

చ వినుము జగత్త్రయాధిపతి♦వీరుని నిర్జరరాజు శక్రు, నే
ననిమొన భూమిపైఁ బడెడు♦నట్లుగఁ ద్రోసితి దేవసర్యులన్
గని నను భీతినొంది సుమి♦గాఁ బరువెత్తిరి దిక్కు లెన్నికొం
చును మఱి నాల్గుదంతముల ♦ శోభిలు నభ్రము వేను ద్రోయఁగన్ ౫ 441

క వికృతస్వరముసఁ దా నే,లకు నొరఁగెను దద్దశనములన్ రెంటిని నే
న కడఁకఁ బెఱికితి దానన్, జకితమనంబులను దేవ ♦ సత్తము లార్తిన్ ౬ 445

క నలుదెసలకుఁ బరుగెత్తిరి,, బలమారఁగ సురలదర్ప ♦ బలములఁ గూడన్
వెలితి గనం జేసితి దైత్యులు నన్నుం దాఁకి పగల ♦ నొంది రనిమొనన్. ౭౪

చ అనుపమవీర్యముం గలిగి♦నట్టి భటాగ్రణి నేను కేవలం
బును నరులైన ప్రాకృతుల ♦ భూపకుమారుల నెట్లు గెల్వలే
నని వచియించె దీ వనియె ♦ నంత విభీషణుఁ [1]డాయుధాళిఁ దా
ల్చినభటులందుఁ దానె కడు♦ శ్రేష్ఠుఁడుగాఁ దగువాఁడు కావునన్. ౭౪ 447

కవిరాజవిరాజితము —

సురపతితుల్యుఁడు ♦ శూరవతంసుఁడు ♦ శుభ్రసుతేజుఁడు దుర్జయుఁడున్
బరబలకాలుఁ డ♦ఖంగభుజాబల♦భాసురుఁడై తగురావణి యూ
కరణి వచింపఁ ద♦గన్ విని యర్థము ♦ గాఢముగాఁ గలవాక్యము లీ
వరుస వచించెను, ♦ బాలుఁడ వౌటను ♦ బాగుగ మంత్ర మెఱుంగవు నూ!.౮

క ఇదిసాధువగు నసాధువె, యిది యగునని నీవు నిశ్చ♦యింపఁగఁ దగుశ
క్తిఁ దగినవాఁడవు గా వీ,యదనునకు [2]నపక్వబుద్ధి♦ వైతివి తనయా!.౮౪ 449

క కనుకనె యాత్మవినాశన,మును గూర్చుచు నర్థహీన♦ములు నగు పలుకుల్
వినిపించితి వారయకయె, దనుజేశున కితని కల్ల ♦ ధరణిపువలనన్. ౯ 450

[3]చ తనయ! సఖాదియు క్తముగఁ ♦ దప్పక నాశన మింకఁ గల్గునం
చని యిపు డేను బల్క విని ♦ యజ్ఞత దానికి సమ్మతించె దే
కనుకనె పుత్రనామమునఁ ♦ గన్పడుమిత్త్రుఁడవయ్యు వాస్తవం
బునకును వైరివే, జనకు♦పోకడ కొప్పినదుష్టబుద్ధివం
చని నిను శిక్షచేయుటకు ♦ నర్హ మదెట్లగు బుద్ధి నెంచినన్. ౧౦౪ 451

సీ. బాలుని దృఢబల♦వంతుని సాహసికుని గాఁగ నెమ్మన♦మునఁ దెలిసియు
నీసభ కాలోచ♦నేచ్ఛ నేతెంచినవారిచెంతకు నిన్ను ♦ వచ్చునట్లు
చేసినవానికే ♦ చేయంగ దగు శిక్ష, యింద్రజిత్తూ! విను ♦ మీవు మూ
డవు బ్రగల్భంబులు ♦ వివరించువాఁడవు వినయశూన్యుండవు ♦ విపులబుద్ధి

1 విభీషణ శ్శత్రప్రవృత్తాం పర్బుః-అనిమా 2 అద్యాప్యవిపక్వబుద్ధిః - అనిమా 3 యస్యే దృశం రాఘవతో వినాశం నిశమ్య మోహా దనుమన్యసే త్వమ్-అనిమా

ఆ. విరహితుఁడవు ప్రకృతి ♦ యరయఁ గ్రూరంబుగ
నుండు నీకు, దుర్జ♦నుండ వీవు,
కార్య మేదియైనఁ ♦ గడు నెంచి చేయవు
మిగుల దుర్మతి వనఁ ♦ దగుదు వెపుడు. ౧౨ 452

క బాలుండ వౌటఁ దెలియక, ప్రేలుచు నున్నావు మిగులఁ ♦ బెద్దవి యగుచుక్
జ్వాలలను బ్రహ్మదండము, వోలె వెలుంగుచును గాలుఁ ♦ బోలి బెడగులై.

సీ. యమదండతుల్యంబు♦లై యున్న బాణమ్ములను రాఘవుండు వై♦వ నెవఁ డనిని
నిలిచి సహింపఁగా ♦ నేర్చు?, నంచని పల్కి యన్నను గన్గొని ♦ యసురనాథ!
ధనరత్నభూషణ♦తతుల వస్త్రంబుల బహువిధమణులను ♦ బరమభక్తిఁ
గొని సీతతోఁగూడఁ♦జని రాముని కొసంగియపరాధమును సై♦పనగునటంచుఁ

తే. బ్రార్థనము చేసి దుఃఖంబు ♦ నదలి యిచట
సుఖముగా నుండ మిందలి ♦ శూరులెల్లఁ
బలుకుమాటల వినకుము ♦ నిలువ విప్పి
యనిని రామునిముందు నా ♦ మనవి వినుము ౧౪ 454

పదునైదవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౬ - వ సర్గము

-ꕥꕥ { రావణుఁడు విభీషణు నవమానించుట
విభీషణుఁడు మంత్రులతో నరుగుచు రావణునకు మరల హితము చెప్పుట } ꕥꕥ-

చ. [1]అనుచు విభీషణుండు హిత♦మైనది కెంతయు నెక్కునట్లు చ
క్కనిగతిఁ బల్కువాక్యమును ♦ గాదన కాకృతి సంగ్రహించి యా
పని నొనరింపఁగాఁ దగియుఁ ♦ బాపుఁగల్మిని గాలచోదితుం
డు నగుట రావణుండును గ♦డుం బరుషోక్తుల వాని కిట్లనుక్ ౧ 455

క. వెలుపటిశత్రువుతోడ మి,గులఁ గోపమునొందియున్న ♦ క్రూరభుజగితో
గలఁగక సహవాసం బి,మ్ములఁ జేయఁగ వచ్చుఁ గుతలమున నెవఁడైనక్. ౧౫

ఉ అంతియె కాని మిత్రునలె ♦ నారయఁ దోఁచుచు శత్రుపక్షము
త్యంతము పూనియున్నకుటి♦లాత్మునితో సహజన్ముతోడ నొ
క్కింతయుఁ గూడి యుండఁ జన ♦ దియ్యది సత్యము, రాక్షసాధమా!
సంతత మె నెఱుంగుదును ♦ జ్ఞాతులశీలము నెల్లవారలోక్ ౨౫ 457

సీ వీరలు జ్ఞాతులౌ ♦ వారలకుం గల్గువ్యసనంబులం దమి ♦ నందుచుంద్రు;
తనుకులశ్రేష్ఠుని ♦ ధర్మశీలుని గార్యసాధకు విద్వాంసు ♦ శౌర్యయుతుని

---

1 సునివిష్టం హితం వాక్య ముక్తవంతం విభీషణమ్, అబ్రవీ త్పరుషం వాక్యం రావణః కాలచోదితః - అనియూ దీనికి విశేషార్థము తనిశ్లోకియందు వ్రాయఁబడినది కాని యది యాకాశపంచాంగమువంటిది కావఁ దెనుఁగునఁ జేర్పఁబడలేదు అది కేవలము మతప్రధానమైనదనియు గ్రహించి మన్నింపవలయు.

జ్ఞాతులు గొప్పగా ♦ నేతఱి నెన్నరు పరిభవింతురు, జ్ఞాతు ♦ లురుతరముగ
వ్యసనంబు నొందిన ♦ వారు సంతోషంబు నందుచుఁ దమవార ♦ లధికవృద్ధి
నందిననొర్వక ♦ యుందురు మఱియును దమభావములను బా ♦ హ్యమునఁ దెలియ
తే కుండఁగాఁ జేసి యన్యోన్య ♦ మొక్కరీతి
మైత్రిఁ జూపుచుఁ గ్రూరులై ♦ మంచియదను
గలిగినప్పుడు తా రెల్లఁ ♦ గడఁగి కీఁడు
చేయుచుందురు భయదు లే ♦ ఱే యెడలను ౫ 458
క. మును పద్మవనంబున ద్విరదనికరములు తమ్ముఁ బట్టఁ ♦ దగుపాశములన్
గొనివచ్చిన తమజ్ఞాతుల,కును రక్షకులైన నరులఁ ♦ గొంచఱఁ గనుచున్. 459
తే కొన్నిశ్లోకమ్ములం జెప్పె ♦ నన్నమాట
వినినవాఁడను వానిని ♦ వినుము, నాకు
నగ్నివలనను నితరాయు ♦ ధాళివలనఁ
బాశనికరంబువలనను ♦ భయము లేదు ౬ 460
చ కరుణయె లేక స్వీయమగు ♦ కార్యముచే గనుఁగొంచు నెప్పుడో
తరుణము చూచి వే మనల ♦ దారుణరీతిని బట్ట నెంచుని
ష్పురుషులయొద్దనున్న కరి ♦ పుంగవు లీనుఁనజ్ఞాతులే భయం
కరములు, చూడ నివ్విధమె ని ♦ కాయ ముపాయముఁ జెప్పు వారికిన్ ౭ 461
క దానిఁ గొని మనలఁ బట్టఁగ, నానరులు ప్రయత్నపడుదు ♦ రారయ శంకన్
గానము సకలభయంబుల, మానంగాఁ జేయు జ్ఞాతి ♦ మండలభయముల్. ౭ 462
తే. [1]వీని భరియించుచే కష్ట ♦ మౌ ననయముఁ
దీక్ష్ణ మియ్యది మనకును ♦ దెలిసి యున్న,
దరయ గోవులయందును ♦ సిరియు విప్రు
లందు నింద్రియనిగ్రహ ♦ ములరుచుండు ౮ 463
చ వనితలయందుఁ జాపలము ♦ వర్ధిలుచుండును జ్ఞాతులందుఁ ద
ప్పని భయ మున్నదంచు నిటు ♦ పద్యములం బఠియించె నంట, నో
యనుజ! తలంప సౌమ్యుఁడవె ♦ యాదువుగా మఱి జ్ఞాతి వౌదు కా
వున నిటు లోకసత్కృతులఁ ♦ బొందుచు సంపద విఱ్ఱవీగి జ్ఞా
తినికరమందు మిన్నయి ♦ తేజమునం దగు నన్ను నీశ్వరుల్. ౯ 464
క కని యోర్వఁజాల వీగతి, ననుపమభోగములఁ బొంది ♦ యలరుట నీకున్
మనమున నిష్టము గాదో, దనుజేశ్వర! యిట్టు లనుటఁ ♦ దగునా యనెదో?
చ సరసిజపత్రమందుఁ దగు ♦ [2]శంబరబిందువు లొక్కరీతి నె
క్కరణిని జేరకుండు నటు ♦ కాపురుషుల్ చిరకాలసంగతిం

1 విద్యతే గోషు సంపన్నం విద్యతే బ్రాహ్మణే దమః-అనమూ - శంబరబిందువులు=నీటి బొట్టులు

బరఁగిన మైత్రి నిల్ప, రిటు♦వంటి మహాత్ముని నిన్నుఁ గొల్చి నే
[1]చిరసములుండ నాకెటుల ♦ స్నేహము నిల్వదటంచుఁ బల్కెదో ౧౧ 4:6

తే. సుమగతంబగు మకరంద ♦ మమరఁ ద్రావి
భ్రమర మాపుష్పమునను ని♦ల్వక యె పోవు
నట్లు నీవును సుఖముల ♦ ననుభవించి
నాదుక్షేమంబుఁ గోరకు♦న్నావు నిజము ౧౨ 467

చ జను లతిదుష్టులైనఁ దము ♦ సంతత మోహమెడువారలందు స
న్మనను చెలంగ, దట్లయిన ♦ మైత్రిని జేసియు దాని మాను టె
ట్లనియెదవేమొ హస్తి జల♦మందును స్నానము ముందుఁ జేసి యం
త నిజకరంబుచే రజము ♦ దానయి మేనునఁ జల్లుకొంచొగిన్ ౧౨౪ 468

క. తనతనువుఁ జెఱుపుకొనునటు, లనార్యుఁడగువాఁడు మొదట ♦ నతిమైత్రిని జే
సినను బిమ్మటఁ దానే, తనమైత్రిని బాడుసేయుఁ ♦ దలఁచును సహజా!. ౧౩

క వినుము శరత్కాలంబున, ఘనములు జలశీకరముల ♦ గర్జిల్లుచు భూ
మిని గురిసిన వానిన మే,దిని చక్కఁగఁ దడియకుండు♦తీరునఁ గుజనుల్,

తే మైత్రి యొనరించినను వారి♦మాట నమ్మి
యుండఁగా రాదు మేలును ♦ నొందరాదు,
దానవా! మఱియొక్కఁ డి♦త్తఱిని నిట్లు
పలికియుండిన క్షణమునఁ ♦ బాయుఁ దనువు ౧౮౪ 471

క. [2]కులపాంసనుఁడవు ఛీఛీ, తలఁగుము నాయెదుట నుండఁ ♦ దగ వికఁ బో పో
పలుమాట లేల యనియెను,, గులపాంసనుఁ డనెడునుడుల♦కున్ రోసి మదిన్.

క న్యాయమును దాను జెప్పిన, నాయసురుఁడు దానిఁ గొనక ♦ యతిపరుషోక్తుల్
వేయివిధంబుల నాడిన, నాయూర్ధ్వానమున నిల్వ ♦ నాత్మ యలరమిన్ ౧౫౪

క ఘనగగఁ జేతం దాలిచి, దనుజుల నల్వురను గూడి ♦ తా నాకాశం
బున కెగిరె, నంతఁ గోపం,బున నచ్చట నిల్చి యతఁడు ♦ బుద్ధివిభవతన్

చ. [3]సిరి యొకారార నన్నుఁ గని ♦ చిత్తమునం దిపుడైన మంచి సె
బ్బర లొగిఁ దోఁపవో యనుచుఁ ♦ బల్కెను రాక్షసరాజ! భ్రాతవై
పరఁగుదు కాన న న్గుఱిచి ♦ పల్కఁగ నెంచిన వెల్లఁ బల్కుమీ
తరుణమునందె, యన్నవు గ♦దా! పిత యట్లుగ నిన్ దలంపనో. ౧౭౪ 475

సీ మాననీయుఁడవు సు♦మా! యైన ధర్మమార్గంబున నిల్వక ♦ కదలి తివు
హితము పల్కిన నాప♦యిని దోషముం బెట్టి పరుషవాక్యంబులు ♦ వల్కితీవు
దీనిని మాత్రమే ♦ యేను సైపఁగఁ జాల నో దశానన! నీకు ♦ నేది మేలొ
దానినిఁ జక్కఁగాఁ♦దలపోసి హితవాక్యమును జెప్పితిని, గత♦బుద్ధు లెల్లఁ

---

1 చిరసములు=అనేకసంవత్సరములు. 2 అస్మిన్ ముహూర్తేన భవేత్త్వాం తు ధిక్కులపాంసనం-అనిమూ. 3 గత శ్రీర్మామ్-అనిమూ

తే గాలవశమునఁ జిక్కిన♦కారణమున
[1]హితము గైకొన, రెప్పుడు ♦ హితము పల్కు
చుండువారును దమి విను♦చుండువారు
సులభముగఁ జిక్కుచుందురు ♦ క్షోణియందు ౨౦ 476

క ఎది యప్రియమై యుండునొ, యది హితమే యగుచ యేని ♦ యమ్మాటను జె
ప్పఁ దలంచినవాఁడును న,య్యది హితమని వినెడువాఁడు ♦ నరిది జగమునన్.

తే సకలభూతసంహారక ♦ మకరుణమ్ము
నయిన యీకాలపాశంబు♦నందుఁ గట్టు
వడి వినాశముఁ గను నిన్నుఁ ♦ గడు దహింపఁ
బడెడుగృహమును బలెఁ జూచి ♦ తడయ కేను ౨౧ 478

క మన కేల యనుచు నుండక, నినుఁ గావఁ దలంచి హితము ♦ నెఱిఁ దెల్పితి, మం
డినయగ్నివోలె మెఱయుచు, సునిశితములు స్వర్ణరత్న♦శోభితములునై. ౨౨

క వెలుఁగొందుతీవ్రబాణం,బుల రాముఁడు నిన్ను నొంపఁ ♦ బూనెడుతఱిఁ గ
న్నులఁ జూడ నెంచకే నిటు, పలికితి, యుద్ధాంగణమునఁ ♦ బ్రకటబలాఢ్యుల్.

క శూరులు నస్త్రవిదుత్తము, లారియుఁ గాలాభిపన్ను♦లై చెడుదురు సూ
కొరిక సికతానిర్మిత,భూరిలసచ్ఛేతువులను ♦ బోలి దశాస్యా! ౨౩౪ 481

[2]క గురుబుద్ధి నీకు హితమును, బరికించి యదేమి పల్కఁ ♦ బాల్పడితినొ యీ
సురవర! దాని సహింపుము, నిరతము రక్షించుకొనుము ♦ నినుఁ బలువిధులన్

చ. దనుజశరణ్యమై యలరి ♦ దానవరాజ్యవతంసమైన ప
త్తనమును దీనిఁ గాచుకొను, ♦ తద్దయు నీకు శుభంబు గల్గెడున్
నిను విడనాడి పోయెదను ♦ నేఁ జనినంత సుఖంబుఁ గాంచుమా
[దనుజవరేణ్య! యిండ ఱిట ♦ దానవు లుండియు వీరిలోపలన్ ౨౫ 483

ఆ హితముఁ దెల్పి మంచి♦దే యగు మంత్రంబుఁ, జెప్పి పాపమందుఁ ♦ జేరకుండ
దానె పూని నిన్నుఁ♦దమి నుద్ధరించును,హృదుఁడు సఖుఁడునీకు♦ నెవఁడు లేఁడు]

చ అనయము మేలుఁ గోరి వల ♦ దంచు వచించుచునున్న నాదుప
ల్కును గొనకున్నదే మనసు ♦ గొంచెమె యైనను, మృత్యు వల్లనన్
గనఁదగువారు చచ్చి రని ♦ గాదె తలంపఁగ నౌను మిత్రవా
క్యనిచయ మట్టివారు విన ♦ రారయ సద్ది హితంబు గావునన్ ౨౬ 485

పదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

1 సులభాః పురుషా రాజన్ సతతం ప్రియవాదినః, అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః-అనిమూ 2 తన్మర్షయతు య చ్చోక్తం గురుత్వాద్ధిత మిచ్ఛతా-అనిమూ.

౧౭ - వ సర్గము.

-ఃఃఃః విభీషణుఁడు రామునొద్దకుఁ బోవుట ఃఃఃః-

క. [1]అని యిట్లు రావణానుజుఁ, డనఘుండగు నావిభీష♦ణాఖ్యుఁడు తనయ
న్నను రావణుఁ గని హితమును,వినిపించుచు నతఁడు దాని ♦ వినమి వగపునన్.

చ పరుషము లాడినైనఁ దన♦భ్రాతను సత్పథమందుఁ ద్రిప్పఁగాఁ
బరమహితంబు గాదె యని ♦ వైరిబలాఢ్యుఁ దెల్పి భీతిలన్
బరుషము లాడి సుంతయును ♦ వానిని గైకొనకుంట నింక నీ
పురుషుఁడు కీడు నొందు నని ♦ బుద్ధిఁ దలంచి తదీయసంగతిన్ ౻ 487

ఆ విడిచి యపుడె రాఘు♦వుఁడు లక్ష్మణుం డున్న,ధరణి కరిగె, నంత ♦ వహానునుండి
తొలఁగి చల్లనైన♦కొలఁకు-కోఁ బడఁబోవు,నట్లు సత్వరముగ ♦ నరుగుదెంచి.

సీ. [2]వరరత్నకాంచనా♦భరణధారణమున నున్నతిఁ బొడవున ♦ నొప్పి యుంట
స్వర్ణాద్రిశిఖరంబు♦భంగిని దగువాని నమలకాంతిని గూడి ♦ యంబరమున
వనచరు లారామ♦భద్రుని చెంతకు నరుగనిత్తురొ? లేదొ? ♦ యనుభయమున
సంచరించుచు నటఁ ♦ జంచలాకృతి నున్నవాని విభీషణు ♦ వానరు లొగి

ఆ ధరణినున్నవారు ♦ తప్పక చూచిరి,, [మేఘపర్వతముల ♦ మించి యతఁడు
కాన నగుచు దివిజ♦కాంతువిక్రమమునఁ, బరఁగి యాయుధాళిఁ♦బట్టి మిగుల.

చ. సురుచిరభూషణావళుల ♦ శోభిలుచున్ ఘనశౌర్య మొప్పఁగాఁ
బరఁగుచునుండె, భీతికర♦పౌరుషముల్ దగ వానిమంత్రులున్
నిరుపమశస్త్రజాలముల ♦ నెమ్మి ధరించి మహావిభూషణో
త్కరమున నొప్పి నల్వురును ♦ గ్రాలుచునుండిరి పుష్కరంబునన్] 490

క అరిజనదుర్ధర్షుండగు, హరిపతి సుగ్రీవుఁ డట్టు ♦ లభ్రంబున న
ల్వురుమంత్రులు తానొకఁడును,నరుదెంచుటఁ గాంచి సురుచి♦రాత్మకుఁడౌటన్.

సీ [3]అనలుండు శరభుండు ♦ నట్లు సంపాతియుఁ బ్రఘసుండు నాఁబడు♦వారితోడ
వచ్చుచున్నట్టి య♦భ్రగుఁడైన యాతని రాక యేలొకో యని ♦ ప్రాకటమతి

1 ఈయధ్యాయమున శరణాగతి ప్రదానపద్ధతి వర్ణింపఁబడుచున్నది ఈఘట్టమున గోవిందరాజ ప్రభృతులు ప్రపత్తిమార్గ మాశ్రయించి యీయధ్యాయమునఁ గొన్నిశ్లోకములకు విశేషార్థములు వ్రాసిరి అవి యన్నియుఁ దెనుఁగునఁ జేర్చినచో నైన వీథిపురాణము చెప్పినట్లగు ఇంతియకాక యా యర్థములు కేవల మూహలచే నిర్మింపఁబడినవి. ఒక్క దృష్టాంతము చూపి విరమించెద శ్లో ఇత్యుక్త్వా పరుషం వాక్యం రావణం రావణానుజః-అనియూ ఆనేన శ్లోకేన భగవద్విముఖానాం దేశస్య త్యాజ్యత్వం తత్సంబంధిదేశస్య పరమప్రాప్యత్వం చోక్తమ్-అనివ్యాఖ్య ఇట్టే యర్థములు కల్పితములు కానఁ దత్సార మిట గ్రహింపఁబడి కథాసంవిధానభంగకరము గాకుండునట్లు తెనిఁగింపఁబడిన దని గ్రహించుటయే సరసము 2 తం మేరుశిఖరాకారం దీప్తా మివ శతహ్రదాం, గగనస్థం మహీస్థా స్తే దదృశు ర్వానరాధిపాః - అనియూ 3 త మాత్మపంచమం దృష్ట్వా-అనియూ నల్వురు మంత్రులపేరులు వ్యాఖ్యనుండియే గ్రహింపఁబడినవి

విభవులై తగు కపి♦వీరులతోఁ గూడి మంతనం బొనరించె, ♦ నంత నొకము
హూర్త మాలోచించి♦యుగ్రబలాఢ్యులౌ హనుమదాదులఁ జూచి♦న్యాయరీతి
తే. నుత్తమంబయి హితమయి ♦ యొప్పుచున్న
వాక్యమును బల్కె, నాయుధ♦వారధారి
యగుచు నల్వురు రాక్షసు ♦ లనుచరులయి
రాఁగ నెదురుగ వచ్చెడు♦రాక్షసుండు. ౮౪ 492

క. కనుఁగొనుఁ డాతండే యిట, మనలం బరిమార్పఁ బూని ♦ మహితజవమునన్
జనుదెంచుచున్నవాఁ డిదె, వినుఁ డింతయు శంక లేదు ♦ వీఁ డట్టిండో.౫ 493

చ అని వచియింప నవ్వనచ♦రాధిపుమాటల నాలకించి యా
వనచరవర్యు లందఱును ♦ వైళమ వృక్షములన్ గిరివ్రజం
బును గ్రహియించి పల్కిరి; వి♦భూ! యతివేగమ యాజ్ఞ యిమ్ము నీ
యనుమతి లేక చేయఁదగ ♦ దారయ నేపనినైనఁ గావునన్. ౬౪ 494

తే. ఈదురాత్ముల వధియింప♦నే యనుజ్ఞ
యిమ్ము సంశయ మేల వీ♦రెన్న నల్ప
తేజు లౌటను హతులయి ♦ త్రెళ్లువారు
ధరణిపై, నని వారిట్లు♦దా త్తభంగి ౭ 495

చ. పలుకుచునుండ నెవ్వ రెటు ♦ పల్కిన సర్వవిదుండు రాముఁ డి
మ్ముల ననుఁ గాచునన్నహిత♦ముం గడు నమ్మి విభీషణుండు న
ప్పలుకుల నెన్న కత్తజేని ♦ వారిధియుత్తరతీరమొంది యే
చలనములేని చిత్తమునఁ ♦ జక్కఁగ నిల్చెను నభ్రమందు నే. ౧ 496

చ. అనుపమబుద్ధివైభవము ♦ నందినయట్టి విభీషణుండు చ
క్కని సదుపాయముం దెలియుఁ ♦ గావున నంబరసీమనుండి యే
వనచరపుంగవుల్ ప్లవగ♦వారవిభుండును నాలకింప ని
ట్లనియె మహాధ్వనుల్ తనరు♦నట్లుగ స్వార్తియుఁ దెల్లమౌగతిన్. ౯ 497

సీసమాలిక —

¹ఆహారనిద్రాభ♦యగ్రామ్యధర్మంబులందు నేనియతిలే ♦ కరయదుష్ట
మైన మార్గంబున ♦ నాదృతిః జరియించి సార్థకాహ్వయుఁడయి♦యఖలరాక్ష
సాధీశుఁడై తగు ♦ నసురుఁ డొక్కఁడు గలఁ డతనికి సహజుఁడ ♦ నతనిభ్రాత
నగు నన్నును విభీష♦ణాహ్వయంబునఁ బిల్తు రలదురాత్ముఁడు రాక్ష♦సాధిపుండు
గర్భవాసాదిదుః♦ఖంబుల నెఱుఁగక పరమపవిత్రయౌ ♦ పడఁతి సీతఁ
బుష్పాపచయముఖ♦భోగంబులకు నెల్ల నేకాంతభాగమై ♦ యొనఁగి యాయు

1 రావణో నామ దుర్వృత్తో రాక్షసో రాక్షసేశ్వరః-అనిమూ. ఈమొదలగు శ్లోకములకు
నుచితరీతిని వ్యాఖ్యానాభిప్రాయము గ్రహింపఁబడిన దని తెలియందగు.

రోధ్యకంబెను జూడ ♦ నుత్కృష్టమై మునిసమ్మతంబగు జన♦స్థాన మనెడు
తావున నుండి య♦త్యంతభక్తుం డగు నట్టి జటాయువుఁ ♦ బట్టి చంపి
బలిమిని గైకొని ♦ వచ్చి కారాగారమం దుంచినాఁడు, సీ♦తాంగనయును
వివశయై దీనయై ♦ వికృతవేషంబులఁ దగు రాక్షసాంగనల్ ♦ తన్నుఁ గావ
వారియధీనమం ♦ దీరీతి నున్నది, లోకాభిపూజ్యయై ♦ లోకజనని
యనఁదగు సీతకు ♦ నపకృతిఁ జేసిన యట్టిపాపాత్ము మా♦యన్నఁ గూర్చి
సామభేదాదులౌ ♦ సరణులఁ జూపెడు వివిధవాక్యంబుల ♦ విపులభావ
ములు గల్గు పల్కుల ♦ మును రాముఁ డొనరించి నట్టి ఖరాదివ♦ధాదిచిహ్న
ములచేత సీత రా♦మునకుఁ జక్కని భక్తి మరల నొప్పింపు మీ♦మాటవినుమ
యని యొత్తి చెప్పితి; ♦ వినఁడయ్యె నాపల్కుఁ గాలసంప్రేరితుఁ♦డై లయంబు
గాంచఁ దలంచెను ♦ గావున దుష్టాత్ముఁ డైన రావణుఁడు నే ♦ నరసి హితముఁ
బలుకుచునుండఁ జా♦వను గోరువాఁడు వైద్యోక్తి నాలించి య♦త్యుత్తమమగు
నౌషధంబును గొన♦నట్లు నాపల్కును నవలీలఁ దృణముగా ♦ నాత్మ నెంచెఁ,
గాని గ్రహింపఁ డాఁ♦బూనఁడయ్యెను, హితమును జెప్పుచున్న నే♦నును గఠోర
భాషలఁ గ్రూరరా♦వణుచేత ధిక్కృతిఁ జేయఁగాఁబడి నీచ♦సేవకుగతి
నవమానితుఁడనయి ♦ [1]యంతట నుత్తమపురుషార్థసాధన♦త్పుణ్యలభ్య
రామసంప్రాప్తికై ♦ రయమున నపవర్గబాధకగృహాపత్య♦భవకళత్ర
ముల విసర్జించి రా♦మునిఁ గరుణాబ్ధిని శరణుఁ జొచ్చితి, వన♦చరగణేంద్ర!
[2]యధికారభేదమే ♦ యాత్మఁ దలంపక సురనరకానన♦చరముఖవివి
ధప్రాణులకు నితాం♦తము సమాశ్రయణీయుఁడయి రఘుకులమున ♦ నవతరించి
పరమాత్ముఁడయి నిరం♦తరసమాశ్రయణీయుఁడగు రామునకు వేగ♦ముగ సమస్త
విధములఁ దన్నె సే♦వింప నెంచిన నన్నుఁ దెలుపుమా చెంతకే♦తెంచియున్న
నను విభీషణనామ♦కుని బ్రియదాసుని శరణాగతుని నీవు ♦ జవమునఁ జని
తెలుపుమా! యని రాక్ష♦సులలోన సన్మతి యైన విభీషణుఁ ♦ డేను శరణుఁ
జొచ్చితినని పల్కు ♦ శుభవాక్యముల విని సుగ్రీవుఁ డెంతయుఁ ♦ జోద్య మంది
జవమునఁ బోయి [3]ల♦క్ష్మణుమ్రోల శ్రీరాముఁ గాంచి ప్రియమున న♦క్షరములెల్లఁ

తే. దొట్రిలంపడ రావణు♦తోడఁబుట్టు
వగు విభీషణుఁ డనెడు వాఁ♦డాత్మసచివు
లైన నల్వురు రాక్షసు ♦ లరుగు దేర
శరణుఁ జొచ్చినవాఁ డిట ♦ కరుగుదెంచె ౧౭ 493

1 త్యక్త్వా పుత్రాంశ్చ దారాంశ్చ రాఘవం శరణం గతః-అనిమూ 2 సర్వలోకశరణ్యాయ రాఘవాయ మహాత్మనే, నివేదయత మాం క్షిప్రం విభీషణ ముపస్థితమ్-అనిమూ 3 లక్ష్మణస్యాగ్రతోరామం సంరబ్ధమిదమబ్రవీత్-అనిమూ. సంరబ్ధం ప్రేమభరా త్త్వరితోదితాక్షరమ్-అనివ్యాఖ్య

చ పరజనకాల! చేయఁదగు♦పద్ధతి యిద్ది యకార్య మిద్ది యం
చరయఁగనైన మంత్రమున♦యందును సేనలఁ దీర్చువ్యూహమం
దురుతరబుద్ధినిశ్చయము ♦ నొంది యొనర్పఁగనౌ నయంబునన్
బరులరహస్యము ల్దెలియఁ ♦ బంపెడుచారమునందుఁ బూని యో
చ్చరిక మెలంగనౌఁ గపుల♦సంతతియందును శత్రులందునన్ ౧౫ 499

తే ఇట్టు లున్న శుభంబు నీ♦కెపుడు గల్గు,
దానవులు వీరు కోర్కిఁ జం♦వమున రూప
ములు గొనంగలవా రౌట ♦ మొనసి యొరుల
కగపడకయే చరింతు ర♦ ట్లౌటవలన ౧౬ 500

క. [1]కనఁబడకయే యనేకులు, దనుజులు మనచెంత కిపుడు ♦ తా రరుదేరన్
గనిపెట్ట రనుచుఁ దలఁచుచుఁ, జనుదెంచియె యుందు, రెపుడు♦శత్రువు లగుచున్.

తే. కైతవోపాయముల నేర్చి ♦ కడుఁ బరాక్ర
మమున నలరుచు నుందురు ♦ మనము వారి
యందు విశ్వాస మునుపరా, ♦ దసురుఁ డిట్టి
వాఁడు కృత్యము దేనిని ♦ వీఁ డొనరుచు ౧౮ 502

క అనియెద వేమో? యీతఁడు, దనుజేంద్రునిచారుఁడౌను ♦ దాఁ గావున నే
మన కితఁ డనుకూలుండుగఁ, గనఁబడి యిటుఁ జొచ్చితఁ డని♦గాంచియుపమచేన్.

క మన కెల్ల భేదముం గల్గచు జేయు నసంశయంబు ♦ కడఁగి యితని క
ప్పని చేయ సాధ్య మగునా, యనియెదవో యట్లు చేయ ♦ ననువుపడనిచోన్.

[2]క. మన మితనియందు నమ్మక,మును జూపెడు దనుక నుండి ♦ బుద్ధిబలమునం
దనరును గావున ఛిద్రం,బును దగఁ గనిపెట్టి తానె ♦ పూనిక మెఱయన్ ౨౦

తే. కొట్టినను గొట్టవచ్చును ♦ నిట్టియెడల, నరులఁ గూల్పంగ వచ్చితి ♦ మతనినంక
నుండి వచ్చిన యాతని ♦ నుజ్జగింప, ధర్మమా! దానబలవృద్ధి ♦ తనరుఁ గాదె?.

[3]చ అనుదువో యేమొ? మిత్రులకు ♦ నైన బలంబును, గాన నుండు నా
జనులబలంబు వేతనముఁ ♦ జాలగ్రహించెడు భృత్యసద్బలం
బును దగియున్నమూలబల♦మున్ గ్రహియింపఁగ వచ్చుఁ గాని శ
త్రునకనుబంధమౌ బలముఁ ♦ దోఁచినరీతిఁ గొనంగరాదు సూ!. ౨౨ 507

చ అరిజనులందు నీతఁ డొకఁ ♦ డౌటను వీడఁగ నప్పుఁడే యగున్
బరజనసంగతిం గొనక ♦ వచ్చినవాని గ్రహింపఁ గూడదా!
యరయఁగ ధర్మ మిట్టిదగు ♦ నంచు వచింతువో యేమొ? యోవిభూ!
పరుఁడును జాతిరాక్షసుఁడు ♦ భ్రాత భవద్రిపుఁడైన వానికిన్. ౨౪ 508

---

1 అంతర్ధానగతా హ్యేతే-అనిమూ 2 ఛిద్ర మాసాద్య బుద్ధిమాన్-అనిమూ 3 మిత్రాటవీబలం చైవ మౌలం భృత్యబలం తథా, సర్వ మేత ద్బలం గ్రాహ్యం వర్జయిత్వా ద్విషద్బలమ్-అనిమూ.

క. విను మీవు సోదరునిఁ జ,య్యన విడిచియె నాదుచెంత ♦ కరుదెంచితివే
యనియెదవేమో?, వీఁడన, మనరిపుపక్షమునసుండి ♦ మంత్రులతోడన్. ౨౩

తే. వచ్చియున్నాఁడు గావున ♦ నిచ్చమీఱ
నితనిమీఁదను విశ్వాస ♦ మెట్టు లునుప
వచ్చు?, 'శరణాగతుని వీడ ♦ వచ్చునె యని
యందువో?' రావణాసురుం ♦ డనుప వీఁడు ౨౪ 510

క. చారునికృత్యము చేయఁగ, నోరామా! యిటకు వచ్చి ♦ యుండం జను నీ
వారయ న్యాయవిదగ్ర్యుఁడ,వే రహి నీవెఱుఁగనట్టి ♦ వే ముందు నిలన్

క. ఈలాటిమాయకానిని, నేలాగు గ్రహింపఁ దగునో ♦ యెన్నఁగ వీనిన్
బాలిశువలె నిగ్రహము న, దేలీలగనైనఁ జేయ ♦ నిట యుక్త మగున్. ౨౫

క. అని నాకుఁ దోఁచుచున్నది,, విను! చారునిఁ జంపు టరయ♦విహితమెయనుదో
జనవర! చారునికృత్యం,బును జేయఁగ నితఁడు రాఁడు ♦ పో తలపోయన్ 513

ఆ. కుటిలబుద్ధిచేతఁ ♦ గ్రూరరావణుఁ డంప, నిట్టి వేష మూని ♦ యితఁడు వచ్చి
మాయఁ బూనె, నీవు ♦ మనలక్ష్యఁబుండును, నమ్మకంబుఁ జూపి♦నం దఱిఁ గని,

క. మనలఁ బ్రహరింపఁ జెంతకుఁ, జనుదెంచినవాఁడు, మనకు ♦ ఛద్మ మితనియం
దును గనఁబడఁ జంపుద మీ,తని నందువో యేమొ,రిపు వ♦తర్కితుఁడగుచున్

సీ. ప్రాజ్ఞుఁ డౌటను దన♦పరులసైన్యముఁజొచ్చియంతరమును గాంచి♦యడరిచంపు
వారి నెల్లర, వీఁడు♦బహుసంఖ్య నేలాగు వధియింపఁగలఁడంచు♦బలుకు దేమొ,
యొకగుడ్లగూబ తా♦నొక్కట నవకాశమును గాంచి వాయస♦ములను జంపు
నట్లు చంపును గాన ♦ నాతని కపటంబు గనఁబడకయె యుండుఁ♦గనుక నిప్డు
[1]తే డేమి చేయంగనొ నందు♦వేమొ, వీనిఁ
బట్టి వధియింపనే తగు ♦ వదలిపెట్ట
నితఁడు మారీచువలె హాని♦నే యొనరుచుఁ
గనుకఁ దీవ్రపుదండనం♦బున నితనిని. ౨౬ 516

క వీని చతుర్మంత్రుల నిటఁ, బూనిక వధియింపవలయుఁ ♦ బో యేలన? నా
దానవభర్త నృశంసుం,డై నెగడెడు రావణునకు ♦ ననుజుండు గదా ౨౭

[2]చ అనియిటు రామభక్తులగు ♦ నాకపివీరుల కెల్ల నాథుఁడౌ
వనచరరాజు వాక్యములఁ ♦ బల్కనెఱింగినప్రౌఢ యుక్తముం
గని వచియించు నేర్పఱియుఁ ♦ గావున దానయి యొత్తి చెప్పి రా
మునివగు పల్కులన్ వినఁగఁ♦బూనెను మానము దక్కుఁ డౌటచేన్ ౨౮

---

1 వధ్యతా మేష దండేన తీవ్రేణ సచివైః స్సహ-అనిమూ. కేవలనిరసనే కృతే మారీచవ దన ర్థకారీ స్యాత్-అనివ్యాఖ్య. 2 వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మౌన ముపాగమత్-అనిమూ.

చ హరిపతివాక్యముల్ విని మ♦హాయశుఁ డొటను దాను జెప్పు ను
త్తరమును బ్రేమ గల్గుటను ♦ దా వినఁ డీతఁ డటంచు నెంచి య
త్తరుణమునందుఁ జెంతఁ గల♦తత్త్వవిదుత్తము లాకసీంద్రులన్
వరమతులన్ దగం గనుచు ♦ వాయుజముఖ్యుల నిట్లనెం దమిన్ ౨౯ 519

చ. వనచరరాజితం డసుర♦వర్యునిసోదరుఁ డౌ విభీషణుం
డనుదనుజున్ గుఱించి బహు♦శాస్త్రము హేతుసమన్వితంబుగాఁ
గనఁబడఁ బల్కు వాక్యము ద♦గన్ విని నారు గదా యసంశయం
బున నిట మీకుఁ దోఁచినది ♦ పొల్పుగఁ జెప్పనగున్ ముదంబునన్. 30 520

సీ. సన్మతి యొకఁడొక♦సందర్భమునఁ జెప్పుపలుకును విని తాను ♦ బదులు చెప్ప
కూరకుండం దగ ♦ దురుతరసంశయములఁ దీర్చి యుక్తంబు ♦ నిలుపఁ జాలు
బుద్ధిసంపత్తిచేఁ ♦ బొలిచి సమర్థుఁడై శాశ్వతశ్రేయంబు ♦ స్వాంతమందు
వాంఛించుసుహృదుండు ♦బహుశాస్త్రసంశయమొనఁగూడుతఱిని స♦న్న్యాయమైన
నుపదేశమును చేయు ♦ టుచితమే కాన మీరును జెప్పుఁడీమన♦మునకుఁ దోఁచి

తే. నంత మాత్రమె యని వారి ♦ ననునయించు
నట్లుగాఁ బ్రశ్న మొనరింప ♦ హరు లతంద్రి
తులు తదీయహితంబు మ♦దులను గోరు
వారు గావునఁ బొగడుచు ♦ శ్రీరఘుపతి! 3౧ 521

క. తమతమభావంబుల రా,మమూర్తితోఁ జెప్పఁదలఁచి ♦ మానితచిత్తా!
గమనింపఁ ద్రిజగముల నీ,దుమదికిఁ దెలియనిది గలుగ♦దు తలఁప నెదియున్

క. తెలిసియును వానరుల కు, జ్జ్వలబుద్ధియుఁ గలదటంచు ♦ వసుధాస్థలిలోఁ
దెలియఁగ నడిగితి విట్లని, కలుషహరా! దీను నరసి ♦ కాచువ్రతంబున్ 33

క నిరతంబుఁ బూనినాఁడవు, పరమదృఢంబౌను నీదు♦పట్టుదలయు నీ
వరయఁగ శూరవతంసుఁడ, వురుధర్మాత్ముఁడవు చూచి ♦ యొనరుతు వెపుడున్.

క తనభక్తులదగు నాదర,మును స్మరియించెదవు సాధు♦బుద్ధులయం దుం
చినయంతఃకరణంబునఁ, దనరుదు విఖ్యాతసుగుణ♦తతు లలరారన్. 3౪

సీ. ఆశ్రితవాత్సల్య ♦ మలరంగ నీ వుంట నీదుమంత్రులు కార్య♦నిర్ణయమున
మతివిభవంబు సా♦మర్థ్యంబు గలవారు గావుననే యొకొ♦క్కఁడుగఁ దోఁచి
నది సకారణముగ ♦ ననువదింతురు గాక యాదృతి మెఱయంగ♦ననిరిమంత్రు
లలరి పల్కఁగ వాన♦రాళికి యువరాజు గనుక నంగదుఁడు ని♦శాంతబుద్ధి

తే విభవుఁ డొటను నపుడు వి♦భీషణువిష
యమున సుగ్రీవరాములు♦యాశయముల

విభీషణపరీక్షార్థ మువాచ వచనం హరిః-అనిమూ,

నెఱిఁగి తాను బరీక్షార్థ మిట్టు లనియె,
నితఁడు శరణాగతుండె యా నెన్న నైన ౩౬ 526

క. అరిచెంతనుండి వచ్చిన, పురుషుని నేరీతినైనఁ బూనికతోడన్
బరికింపఁ దగును సంశయ,పరతను గావున నెవీనిఁ బటుమతిరీతిన్. ౩౭

క. మనము పరీక్షింపక యే, చను దెంచెను గావు మనుచు సంరక్షింపం
జనునని త్వరపడి నమ్మక,మున కర్హునిఁ జేయఁ గీడు మూడును దానన్ ౩౮

క. దురితాత్ములు తమభావ ము,తరులకుఁ దెలియనివిధమున దాఁచుచుఁ దగునం
తరమును గాంచఁగ నెల్లెడఁ, జరియించుచు నుందు రవారు సమయ మొదవినన్.

తే. నీతిమాలియె కొట్టుదు రాతతాయు
లగుటఁ గావున దానమహాపద లగు,
నర్థము లనర్థము లివి యం చాదిభాగ
మందె తగ నిశ్చయించి యంత్యమున వాని ౪౦ 530

క. కైకొనుటో త్రోసివేయుటో, యేకరణిని జేయ హితమొ యెఱుఁగనగును నో
లోకేశ! యరయక యె పరు, వే కరుణ గ్రహింపరాదు విపరీత మగున్ ౪౧

క. పరునందైనను గుణములు, పరికింపఁగనైనఁ గొనఁగ వచ్చును నట్లే
పరునందు దోషముండినఁ, బరిత్యజింపనగుఁ దఱిని బట్టి హితముగన్. ౪౨

చ. తలఁపఁగఁ జాలదోషము లుదారగుణమ్ములు పెక్కులున్నవా
రిలఁ గనరారుగాఁ దఱుచు నెట్లు గొనందగుఁ ద్రోసివేయనోఁ
దెలుపు మటందువేమొ? విను దేవర! యీతనియందు దోషముల్
కలిగిన శంకలేక విడఁగాఁ దగు సద్గుణముల్ చెలంగినన్ ౪౩ 533

క. మనమునఁ దగ నెంచి గ్రహిం,పను దగు నని యంగదుండు పలికిన నమ్మా
టను గొని కార్యము చేయఁగ, ననువుపడనియట్టి సంశయము లుండుటచేన్

చ. శరభుఁడు చేయఁగా నపుడు శక్యముగాఁ దగునట్లు లెంచి దా
శరథిని గాంచి యిట్లనియె క్ష్మాపతిసింహ! విభీషణాఖ్యుని
త్తరుణమునందె గైకొనక తత్వమెఱుంగుటకై జవంబునన్
గరము చమత్కృతిం గనిన కాననచారుని దూత నంపనౌ. ౪౫ 535

ఆ. పనిపి సూక్ష్మబుద్ధిఁ గను వానిచే నీతి, శాస్త్రహితముగాఁగ సాధ్వసాధు
వృత్తులను నెఱింగి చిత్తమునకుఁ దోఁచు, న్యాయరీతి నవల నొనరుప

సీ. జాంబవంతుఁ డంత శాస్త్రబుద్ధిని విమర్శించి గుణంబునఁ జెలఁగి దోష
రహితమై తగినట్లు రమణీయవాక్యంబు విన్నవింపఁ దలంచి యన్నరేంద్రుఁ
గాంచి యిట్లనియె, నేకడల విరోధంబు మనపయిం గలిగి వంచనయె సహజ
వృత్తిగాఁ దగు పాపచిత్తుఁడు రావణుఁ డఖిలరాక్షసపతి యగును గాదె?

ఆ. యతనియొద్దనుండి యరుదెంచె నీతఁడు
వానిఁ బోలి యీతఁ డౌనె దుష్టుఁ

డనిన? నితఁడు వచ్చి♦నట్టిదేశము కాల
మును దలంప యుక్త♦ములుగ లేవు ౨౨ 537

క కనుకనె సర్వవిధంబుల, దనుజుని శంకింప నిపుడు ♦ తగు ననియెను, నం
త నచట మైందుఁడు చెంతకుఁ, జనుదెంచి నవాని విను వ. ♦ జన దెట్లైనన్.

ఆ. ఉపముచేతఁ బరుని ♦ నొగిఁ బరీక్షింపంగ
వచ్చు ననుమతంబు ♦ వఱలుచుండ
ననయమును నయము ద♦నంత నిశ్చయమును
జేయఁ జాలుశక్తిఁ ♦ జెలఁగుటఁ గడు ౨౪ 539

క. పలికినదానిని జక్కఁగ, నిలుపుకొనం దగినశక్తి ♦ నేర్పునఁ గనుటన్
బలికె సహేతుకముగ నిష్ఫల నంపటికంటె యుక్త♦ముగ రామునితోన్ ౨౫

చ దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ తా మనమాటల నేమి చెప్పెనో
యని యిపుడే గపిం బనిపి ♦ యాతఁ డెఱుంగని యావిభీషణున్
మనమున శంకపుట్టనటు ♦ మాటల నేర్పునఁ బ్రశ్న చేయనౌఁ
జని మధురంబు గూఢములు ♦ సారముఁగల్గినయట్లు మెల్లఁగాన్ ౨౬ 541

చ పురుషవరేణ్య! యీదనుజ♦పుంగవుఁ డెన్నఁగ దుష్టచిత్తుఁడో
పరమహితుండొ యం చరసి ♦ భావమునం దొగి నిశ్చయించి యె
క్కరణి భవన్మనంబునకుఁ ♦ గన్పడునో యట చేయు మంచనెన్,
గరము శ్రుతిస్మృతుల్ చదివి ♦ కాంచినజ్ఞానము చెన్నుమీఱఁగన్. ౨౭ 542

ఆ మంత్రివర్యుఁడగుచు ♦ మహదాత్ముఁడునగు, హనుమ యర్థవంత♦మై సునోజ్ఞ
మై వినీతమైన ♦ యట్టి హితోక్తిని, బలికె రాముతోడఁ ♦ బంతమూని. ౨౮

మ మతిమద్వర్యుని నెల్లకార్యముల సా♦మర్థ్యంబు మీఱంగ వా
క్పతి భాషించెడు నేర్పుపొంగఁ దగు నిన్ ♦ దా దేవతా దేశికుం
డతిశక్త్యన్వితి మాటలాడినను నే♦మైనన్ దగన్ మీఱునే
యితరుల్ శక్తులె తర్కకౌశలముచే♦నే స్పర్ధచే బుద్ధిశ
క్తి తగుంగా యను నూహ స్వేచ్ఛఁగనురీ♦తిం గాక సత్యంబుగన్ ౨౯

తే పలుకుమా నీమతం బని ♦ పరమకరుణ
మీరు నాయందుఁ జూపిన ♦ గౌరవము వ
బట్టియే యిప్డు పలికెద, ♦ బార్థివేంద్ర!
యర్థము ననర్థమును హిత ♦ మట్లహితము ౩౦ 545

క. కనుఁగొని నీసచివుఁడు గీష్పతినిచయవరుఁ డంగదుండు ♦ చక్కఁ బలికె వా
క్కును దానియందు దోషము, కనఁబడుచున్నయది నాకు ♦ క్ష్మాపతితిలకా!

క మునుముందు పరీక్షించిరె, యొనరుపఁగాఁ దగినకార్య ♦ మొక్కండును మే
దిని బొనఁగియుండ దెట్లన?, మనుజేంద్రుని కార్యములకు ♦ మనుజుని నొకనిన్,

క. మును నిశ్చయింపకున్నను, గనఁబడ దాపురుషువలనఁ ♦ గార్యఫలం బా
తనిగుణము, వానిఁ దెలియక, మును వినియోగించుటయును ♦ బోలదు గాదే!

*క. వినియోగించి గుణంబుల, గనుఁగొనుట పరీక్ష చేసి ♦ క్రమ్మఱఁ గార్యం
బున వినియోగించుటయును, గను నన్యోన్యాశ్రయాఖ్యఁ ♦ గానఁ దగనిదా.

చ. తెలియక యుండ నొక్క ప్రణిధిన్ మన మిచ్చట నుండి పంపి యి
మ్ముల నటఁ గల్గువార్తలను ♦ బోడిమిగా నెఱుఁగంగ నొ నటం
చలరుచు నీదుమంత్రి శర♦భాఖ్యుఁడు వల్కెను గాదె, యద్ది ని
ష్ఫలము సుమీ! సుదూరగత♦శత్రువునొద్దకు గూఢరీతిగన్. ౫౨ 550

ఆ. చారుఁ డేగి పొంచి ♦ శత్రువర్తనముల్, నెఱుఁగవచ్చు మనకు ♦ నెదుట బట్ట
బయల నున్నవాని ♦ పరిసరమున కేల, పనుపవలయు దాన ♦ ఫలము లేదు

చ. దనుజుఁ డితం డయుక్తమునఁ ♦ దప్పని దేశమునం దకాలమం
దునఁ జనుదెంచె నం చిటకుఁ ♦ దోఁచినరీతి వచించిరే కదా
మనమున నాకు సత్యముగ ♦ మంచి దిదేతఱి యర్హదేశమే
కన నిదియంచుఁ దోఁచె నటు ♦ గావునఁ దోఁచినయంత తెల్పువాం
ఛను గనినాఁడ దాని విన ♦ స్వాంతమునం దలపోయుఁడీ తగన్. ౫౪ 552

[1]సీ. ఈవిభీషణుఁడు నెం♦తే దురాత్ముం డధముఁడు నగు రావణుఁ,♦గడు సుగుణము
లలర నుత్తముఁడవై ♦ తలఁప మహాత్ముఁడవైన నిన్నును, మన♦మందు నెన్ని
మీయిరువురందును ♦ మిక్కిలి గల్గిన దోషగుణంబులఁ ♦ దోఁచినంత
వట్టు విచారించి ♦ వానియం దున్నట్టి సీతాపహరణాది♦కాతతాప

ఆ. రాధములను మీర ♦రణ్యమునం దప్పు, ఖరముఖులను జంపి ♦ ధరణి వెలయఁ
జేసినట్టి శౌర్య♦సిద్ధిని గనుఁగొని, వాని వదలి యిటకు ♦ వచ్చె టరయ ౫౫

క. అతనికిఁ దగియే యున్నది, మఱి నతనికి నెవరినూప♦మానితవృత్తుల్
గతులును దెలియక యుండునొ, హితులగు నాకపులఁ బంపి♦యే యాతనినిన్

ఆ. అకుగవలయు ననుచు♦ననువదించిరిగదా, యావిషయమునను♦దభిమతంబు
నీతిరహిత మనుచు ♦ నే నిరూపింపఁగఁ, దలఁప యుక్తి దోఁచె ♦ లలితరీతి ౫౬

క. మన మతని స్వీకరింపక, మునుపే రావణునివిషయ♦ముల సందేహం
బును బొందక యడిగినచో, మనస్వియగు నతఁడు నిట్టి♦మాట లడుగుటన్

క. శరణము చొరవచ్చిన ననుఁ, బరునిగఁ దలఁచిరొకో వీరు ♦ పాడియె యని యా
తురమున సందియ మొందిన, వరమతిఁ బోఁగొట్టుకొనఁగ ♦ వలసియె వచ్చున్

* ఋతే నియోగాత్ సామర్థ్య మవబోద్ధుం న శక్యతే, సహసా వినియోగో హి దోషవా
న్ప్రతిభాతి మా-అనిమా నియోగే సతి గుణదోషపరీక్షణ మిత్యన్యోన్యాశ్రయః-అనిఖ్యాఖ్య

1 పురుషాత్పురుషం ప్రాప్య తథా దోషగుణా వపి, దౌరాత్మ్యం రావణే దృష్ట్వా విక్రమం చ తథా
త్వయి-అనిమా దీనివ్యాఖ్యలో నిభావమే యిట సంక్షిప్తము.

చ. ధరణిప! దుష్టస్వభావుఁడగు దస్యువు స్వాభిమతంబుఁ దాఁచు నే
ర్పరణిని నైన నైపుణముగాఁ గనుకం దదభీప్సితంబు వే
యరయుట శక్యమే పరిచయంబు చిరంబుగఁ జేసి చక్కఁగాఁ
బరమహితోక్తులం దెలియవచ్చును వేఱొకభంగి గాదు సూ! ౫౯ 558

చ. పరిపరి మాటలాడినను భావమునం దగు దౌష్ట్యముల్ దురా
చరణప్రవృత్తినిం దెలుపుజాడలు నెంతయు లేవు చూడఁగా
వరమతియే యితం డనఁగ భాసురవక్త్రము సుప్రసన్నమై
పరఁగెడుఁ గాన సందియము పర్వదు నాకును వీనియందునన్. ౬౦ 559

చ. మనమున శంక లేక తనమాటలు దుష్టత నొందకుండఁ జ
క్కనిగతి వచ్చినాఁడు కపికర్ణ శరుఁ డంచుఁ దలంపరాదు దు
ర్మనమున నొప్పువాఁ డిటులు రాఁడు విశంకితుఁడై నృపేంద్ర! యీ
దనుజుఁడు వంచకుం డగుచుఁ దాఁ జనుదెంచిన నెట్టు లందువో? ౬౧ 560

తే. ముఖవికారము నెవ్విధమునను దాఁచి
నను బయల్పడు దాఁగి యుండ నది చాల
దట్లు గాన మనోభావ మావికార
మును బలాత్కారమున బయలునకుఁ దీయు ౬౨ 561

క. విను నిశ్చయ మిది రామా!, ఘనుఁడవు కార్యజ్ఞులందుఁ గర్తవ్యము నీ
కును దెలియరాని దుండునె?, పని యెది కర్తవ్య మగునొ బాగుగ దానిన్

ఆ. తగినదేశమునను దగినకాలంబునఁ, దగినపురుషులం దుదాత్తరీతి
నుచితముగఁ బ్రయోగ మొయ్యనఁ జేసినఁ, దగినఫలము నిచ్చుఁ దక్షణంబ

సీ. లంకకుఁ బోవ నిశ్శంక వచ్చిన నీమహోద్యమంబును దుష్టసోదరుఁడగు
నట్టి రావణుని దుర్వ్యాపారమును జూచి ప్రబలుఁడౌ వాలిని బాణ మొకటఁ
జంపినవార్తను జక్కఁ దా విని వానిపక్షమున సుగ్రీవుఁ బట్టభద్రు
నిఁగ జేయుటయును విని నెమ్మి సుగ్రీవునిచందమ్ము గాఁగ రాజ్యంబునందుఁ
దన్నభిషేకింతు మనుజేంద్రుఁ జంపుదు వను తలంపూనియె యాత్మబుద్ధి

తే. పూర్వకంబుగ నిట వచ్చె, బుద్ధి దమకు
శంక గల్గిన రాజ్యకాంక్ష నిట వచ్చె
నన్న యీవార్త నైనను మున్నిడుకొని
యితని గ్రహియింపవచ్చు నోయినకులేంద్ర! ౬౪ 564

క. దనుజుని మంచితనంబును, మనమున నాకెంత దోఁచె మనుజేంద్రా! దా
నిని జెప్పినాఁడ శేషించిన పని నీయం దె కలదు చేయఁగ నింకన్ ౬౫

క. విను మింతయు ప్రమాణ మగునో, దనుజుం డనివిడుప నగునొ తలపోయుము నీ
వన బుద్ధిమద్వరుండవు, గనుకఁ బ్రమాణంబు నీవె కార్యగతులకున్. ౬౬

పదునేడవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౮ - వ సర్గము.

{ శ్రీరాముఁడు శరణాగతరక్షణమే తనవ్రత మని దాని కుదాహరణములగు గాథలఁ జెప్పి విభీషణుం దోడ్కొని రమ్మనుట }

చ. [1]అని యిటు వాయుజుండు హృద♦యంబునఁ దోఁచినయంత పల్కఁగా
విని రఘురాముఁ డంతఁ గపి♦వీరుఁడు భానుసుతుండు పల్కువా
క్కునకుఁ గలంత నొందుమది ♦ కొంకక యప్డు ప్రసన్న మాట మా
నినిచయసంగతిన్ దగి య♦నేకకథల్ వినినాఁడు గావునన్. ౪ 567
చ. ఒరు లొనరించుప్రశ్నముల ♦ కొయ్యనఁ జిత్తము మాఱకుండఁగా
నిరతము నిల్వఁగాఁ దగిన♦నీతిఁ జెలంగెడువాఁడు గాన నా
హరివరసాధువాక్కులను ♦ నారసి స్వాశయ మెల్లఁ జెప్పునా
దరమున నిట్లు పల్కె, నిఁక ♦ దానవు నీతనిఁ గూర్చి నుంతగన్ ౧౪ 568
తే [2]చెప్పఁ గోరిక యున్నది ♦ చెప్పుదాని
నంతయున్ నాదుశ్రేయంబు ♦ నభిలషించు
వారు గావున వినఁదగు ♦ మీర లనుచుఁ
గోరుచున్నాఁడ, శరణును ♦ గోరి యొనఁడు ౨ 569
క చనుదెంచు నాదుచెంత క,తనియం దెంతేని దోష♦తతియుండిననై
నను విడువ నిట్టిపని స,జ్జనభూష్యమె యౌను నెన్ని♦సరణులఁ గనినన్. 3 570
చ. అనఁ గపినాయకుండు మను♦జాధిపువాక్యము దాని నెమ్మనం
బునఁ బరియించి సాధుగతిఁ ♦ బూని విమర్శము చేసి యంత న
త్యనుపమనీతిమూలమయి ♦ యాదృతి రామునియందు నుంటఁ జ
క్కనిగతిగాఁ బ్రయుక్తమయి ♦ క్రాలుశుభోక్తిని జేని కిట్లనున్. ౮ 571
తే మిగుల దుష్టుఁడుగాని దో♦షగణరహితుఁ,డేయయినఁ గాని వీనితో♦నేలమనకు
దుస్తరంబగు నాపద ♦ దోఁప వెతలఁ,బడెడు నన్న న దెవ్వండు ♦ వదలి చనునో.
క. అతఁ డెవ్వనిని ద్యజింపక, హితముం గనుచట్టివాని ♦ కెవఁ డత్యాజ్యుం
డతఁ డౌను గృతఘ్నుం డీ,క్షితి ననఁ గపినాథుపలుకు ♦ చెవులం బడఁగన్ ౫౪
ఉ సూనృతవిక్రముం డగుచు ♦ శోభిలునట్టి కకుత్స్థవంశరా
ట్సూనుఁడు రాముఁ డంగజని ♦ జూచి మదీయదృఢవ్రతంబు నీ
భానుసుతుం డెఱుంగకయ ♦ పల్కఁగఁ బూనెనె యంచు సుస్మితం
బాననసీమఁ దోఁపఁగ నృ♦పార్హముగాఁ బలుకంగి నెంచుచున్ ౭ 574
చ. అనుజుని బుణ్యలక్షణుని ♦ నాదృతిఁ గాంచి వచించె నిట్టు లీ
వనచరరాజు పల్కిన సు♦వాక్యము శాస్త్రములం బరింప కు

1 ప్రత్యభాపత దుర్ధర్ష శ్రుతవా నాత్మని స్థితమ్-అనిమూ దీనికి వాస్తవము గాఁ జెప్పఁదగిన యర్థమే పద్యమునఁ గనఁబడు 2 ఈపద్యమునకు మూలమైన 'మిత్రభావేన' యను శ్లోకమునకు గోవిందరాజాదివ్యాఖ్యానాభిప్రాయము కేవలకథాసంబంధము కలదికాదు మతధర్మములు శిష్యున కుపదేశించుగురువు చెప్పునట్టివి. కాన నిట వదలవలసివచ్చిన దని యోజింగి క్షమింపనలయు

న్నను గురుసేవసేయని మ♦నంబున నున్నను జెప్పరాదు సూ,
తనదుసహోదరుఁ విడిచి ♦ తా నిట వచ్చుట లోఁ దలంచినన్. ౮ 575

ఆ. మిగుల సూక్ష్మ మగుచు ♦ మించెడు రాద్ధర్మ
మొకటి యున్న దద్ది♦యును జనులకు
వరుసఁ గానఁబడుచుఁ ♦ బ్రత్యక్షముగ మఱి
లౌకికముగ సుజన♦లాలిత మగు. ౯ 576

క ధరణీశులయందటియుం,దరసిన నది గల్గినదియె ♦ యది తోఁచెడు నీ
తరుణమున నామనంబునఁ,, బరికించుచు నికటదేశ♦పార్థివు లెల్లన్. ౯౹ 577

[1]తే. జ్ఞాతులును గష్టదశ లొగి ♦ సంభవించు
నపుడు ప్రహరింతు రల్లాట ♦ నరులు గాన
పరిగణింపఁగఁబడుదు, ర♦సురుఁడు వీఁడు
సోదరుని గొట్టు జ్ఞాతియై ♦ యుంట నిపుడు. ౯౻ 578

తే వెతలఁ జిక్కినరావణు ♦ వెదకి కొట్ట
నిచటి కేతెంచినాఁడు లే ♦ కిట్టివ్యసన
కాలమున వాఁడు తనుఁ గొట్టఁ♦గలఁడ టన్న
భయమునను వచ్చియుండును ♦ బలుకు లేల? ౧౦ 579

క. అనఘులు జ్ఞాతికులంబున, జనియించినవారునైన ♦ క్ష్మాపతులు హితం
బొనరించు జ్ఞాతులను దా,మును మన్ననచేయుచుంద్రు ♦ ముదము దలిర్పన్

[2]క. అనఘులగునట్టి రాజుల,కును గూడన్ జగము పాప♦గుంభిత మగుటన్
ఘనగుణులగు జ్ఞాతులనున్, మనమున శంకింపఁదగు స♦మయమొనఁగూడున్.

చ. దనుజుని వీఁడు వాయుట కు♦దంతము నట్లనె యుండనిమ్ము వీ
నిని నిట నేను వీడుటకు ♦ నేరనిదానికిఁ గారణంబునున్
వినుము! వచింతు వీనిని వి♦భీషణు శత్రుబలంబు గానఁ జే
కొనఁ దగదంచు దోషమును ♦ గొప్పగఁ జెప్పితివే నయోక్తులన్ ౧౧౻ 582

ఆ. దానియందె నీతి♦ధర్మంబుచొప్పున
వాని నే గ్రహింప ♦ నైన హేతు
వొకటి గలదు దాని ♦ నుదయ్యమమున నీకుఁ
దెలియఁ బలుకువాఁడ ♦ లలితభణితి ౧౨ 583

[3]సీ మనము వీనికులంబు♦నను జనియింపము గనుక నీతనిరాజ్య♦మునకు నస్పృ
లము గాము దానిచే♦త మనకు రావణునందు వలెన్ వీని♦యందు వైర

---

1 వ్యసనేషు ప్రహర్తార స్తస్మా దయ మిహాగతః - అనిమూ 2 ఏష ప్రాయో నరేంద్రాణాం శంకనీయ స్తు శోభనః-అనిమూలము లోకే పాపభూయిష్ఠతయా శోభనోపి ప్రాయేణ శంకనీయః - అనివ్యాఖ్య 3 న వయం తత్కులీనా శ్చ రాజ్యకాంక్షీ చ రాక్షసః, పండితా హి భవిష్యంతి తస్మాద్గ్రాహ్యో విభీషణః-అనిమూ. యిట సమగ్రముగాఁ జెప్పఁబడినది.

భావము లేచోట ♦ వదలఁడు వీఁడును మనల వీనికి నిరు♦గునను బొరుగు
నను గలదేశాధి♦నాథులమును గాము గాన వీఁడును దఱిఁ ♦ గాంచి మనలఁ
బ్రహరింపఁ డితఁడును♦ రాక్షసుఁ డయ్యును మనచేతఁ గనయగ్ర♦జుని వధింపఁ

తే. జేయ నున్నాఁడు కీడును ♦ జేయఁ డట్టి
పనికి బాధక మాట, దు♦ష్టున కితనికి
నింత యూహా యదెక్కడి ♦ దెట్లు వచ్చు
నందువా? పండితుల్ గల ♦ రనుచులందు. ౧౩ ౭౪

క. కనుక విభీషణునిం గై,కొనఁగాఁ దగు, నట్టిజ్ఞాతి♦కూటము సోతం
బును నన్యోన్యము వ్యగ్రతఁ, గన కతిహర్షమున నొంద్రు ♦ గాని యొకటిగా

ఆ. కలిసి మాత్రముండఁ♦గాఁ దలపోయుచ, సమయమునఁ బరస్ప♦రము విభిన్ను
లగుదు రితనికంఠ♦మందలి ధ్వని బెడిదము గ వినఁగఁబడెడు ♦ దానివలన ౧౪

క. దనుజేంద్రువలన నీతని, కనూనభయ ముప్పతిల్లె ♦ నని యెఱుఁగ నగుఁ
గనుక నితండు స్వరక్షణ,మును గోరియె వచ్చెఁ గొనుట ♦ ముఖ్యము వీనిన్.

తే. దుష్టుఁడైనను నగ్రజుఁ ♦ దొలఁగకుంట
ధర్మమగుఁ గద యందువా? ♦ ధరణియందు
సహజు లందఱు భరతుని♦సాటి గారు
నాయనా! తండ్రికిం బుత్రు ♦ లేయొడలను. ౧౫ ౭౫

క. ననుఁ బోలియుండఁ జాలరు, నినుఁ బోలిన సుహృదు లెవ్వ♦రేని నెవకినను
గనఁబడరు ధర్మసుతులిట్టి నరోత్తము లుంటయే గ♦డిది జగమందున్ ౧౬

చ. అని యిటు రాముఁ డాడిన మ♦హోన్నతి ప్రాజ్ఞతమైన సూక్తినం
దనుఁడు సలక్ష్మణుం డగుచుఁ ♦ దా నటు లేచి నమస్కరించి స
ద్వినయముతోడ నిట్లను వి♦భీషణుఁ డాతని రావణప్రసం
క్తునిగ నెఱుంగుమా! దనుజ♦కూటము క్రూరము సుమ్ము! రాఘవా! ౧౭

క. ఉచితజ్ఞులలో మేటివి, విపులచిత్తుఁడవు నీకు ♦ విదితమె సర్వం
బిచటికి వచ్చిన యీతని, నెచటికిఁ జనకుండ నిగ్ర♦హించుటయె తగున్.

క. అని నాకుఁ దోఁచుచున్నది,, యనఘాత్మా! కుటిలబుద్ధి ♦ నా రావణుఁ డీ
తనిఁ బంపంగ స్వవృత్తం బును దాఁ దాఁచుకొని ప్రీతి ♦ పుట్టించి తగన్ ౧౮

* న సర్వే భ్రాతరస్తాత! భవంతి భరతోపమాః, మద్విధా వా పితుః పుత్రాః సుహృదో వా భవద్విధాః- అనియా దీనివలన భరతునివంటి సోదరుఁడు, నావంటి పుత్రుఁడు, నీవంటి మిత్రుఁడు లోకమునఁ గలుగుటరిది యని యర్థము తేలును కాఁబట్టి రాముఁడు స్వోత్కృష్టతను బొగడు కొనియె నని కొంద ఱూహింతురు అట్టి భావము గలుగరాదు సుగ్రీవునకుఁ గలిగిన శంకను బోఁగొట్టఁ దలంచి రాముఁ డీవాక్యమును జెప్పెను యథార్థోక్తియందు స్వప్రశంసాదిదోషమును లేదనుట స్మృతిసమ్మత మని గ్రహించి యిలాంటిశంకల విడువఁదగు

తే. మనల నమ్మించి దాన నే♦[illegible] నగిన్నొ
నన్నొ లక్ష్మణునో కొట్టి ♦ నున్నవాఁడొ
కాన మంత్రులతో న్యాయ ♦ [illegible]సి
వచ్చు మనకును క్రూర[illegible]♦[illegible] ౧౯ [illegible]

[1]క అనుజుండె కదా, నన్నొక [illegible] నె [illegible]వచ్చు ♦ [illegible] [illegible]
చని మాటఁ బొందెఱిఁగిన, [illegible] రామున కును ♦ వా[illegible]దునకుఁ ౨౦

క. తెలియంగఁ బలికి యూ[illegible] [illegible]బడె [illegible] ♦ [illegible] [illegible]
బలికిన యాసుగ్రీవుని, [illegible] కుల [illegible] [illegible] ♦ [illegible]రంబుఁ ౨౧ 595

తే మది విమర్శించి [illegible]♦ [illegible]
వాక్యమును బల్కె [illegible]జుతో, ♦ వానరేంద్ర!
విను మితం డెంత[illegible]డై ♦ [illegible]ను నదుష్టుఁ
డైన నితఁ డేమి కీడు చే♦యంగఁ గలుగు. ౨౨ 59[illegible]

క నాకును నాయాశ్రితులకు, [illegible] [illegible] చేయ ♦ నెటులె[illegible] [illegible]
డోకీశనాథ! క్రూరతఁ, [illegible] [illegible] [illegible]♦[illegible]ముచు [illegible]

క. [2]ధరణిం గల రాక్షసులను, బలికిరముఁ గొనక నాకు ♦ స్వాంతంబున భీ
కరులం జంపు నభీష్టము, పరఁగిన నొకవ్రేలికొనను ♦ బడలుపఱుపనే ౨౩

సీ. ధర్మాధికారము ♦ లేన కెన్నఁడేనట్టి పావురం బొక్కటి ♦ పగతుఁడైన
వ్యాధుఁ డొక్కండు న[illegible]♦[illegible] సంబు చేరఁగా శీతాపనోదనా♦ద్యాతిథ్యోప
చారములను శా[illegible]స్త్ర♦పరణిగా నొనరించి [illegible]లిసిం దీర్ప ♦ నాత్మ[illegible]
మాంసంబుల నొసంగి♦[illegible] భుజింపుమీ యని [illegible]యోగించెని♦[illegible]

తే వినఁగఁబడినదియే గదా! ♦ విబుధవర్య!
యాకపోతమువంటి తి♦ర్యక్కు [illegible]
దనకళత్రము హరియించి ♦ తనపనఁతకి
వచ్చినట్టి వ్యాధునకుఁ [illegible]నె ♦ [illegible] ౨౪ 599

క నను[illegible]బోటివాఁ డి[illegible], నొనరింపఁగవలెనొ [illegible]దిని ♦ [illegible]హింపుము నే
ననవలెనే యిట్లని, [illegible] విను [illegible] కణ్వమునికి ♦ గాదిలిసుతుఁడై. ౨౫

చ మునిపతి[illegible] [illegible] ♦ మును [illegible] [illegible]
తనయుని సత్యముం దెలుపు♦[illegible] నొ[illegible]నొకగాథఁ జెప్పె దా
నిని [illegible] [illegible] ♦ నీవు హరీశ్వర! శత్రుసూనవా!
తన[illegible]రయుగ్మము [illegible] ♦ [illegible]ను గావు [illegible] [illegible]. ౨౬ 601

క శరణము చొచ్చిన వానిని, బరమక్రూ[illegible] [illegible]ని తనయఁ ♦ [illegible]టిల్లెదు దు

1 వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మౌన ముపాగమత్-అనిమూ 2 అంగుళ్యగ్రేణ తాన్
హన్యా మిచ్ఛన్ హరిగణేశ్వర-అనిమూ

స్త్రరమగు నపవాదంబును, హరింప శత్రువునునైన ♦ ననుగ్రహియింపన్.

తే. అంతియే గాని నొంపరా ♦ దతని నెపుడు,
భయముపడిగాని భీతిచేఁ ♦ బడలినట్టు
లభినయించుచుఁ గాని యా♦యహితవితతి
నుండి యొక్కండు వైరియే ♦ యుండలేక ౨౮ 603

చ. తనమది నెంతయుం బగను ♦ దాల్గొనుదానిని లోనడంచుకొం
చును శరణాగతుండయిన♦చో గురుశిక్షితుఁ డౌచు నీతి యం
దును గడు నమ్మకంబుగల♦దోషవిదుండు స్వకీయజీవితం
బును విడనాడియైనఁ బని♦పూని రిపుం దమిఁ గావఁగాఁ దగున్. ౨౮½ 604

చ శరణము చొచ్చువానిఁ దన♦శత్రువుఁ గాచిన నెట్టిభీతి యొ
క్కరణిని వచ్చునో యను ని♦కామభయంబునఁ గాని, శాస్త్రవి
స్ఫురదురుభావముం దెలివిఁ ♦ బొందనిహేతువుచేతఁ గాని, యా
యరివలనన్ స్వలాభమును ♦ నాత్మను గోరియె కాని, స్వేచ్ఛచేఁ
గరఁగుమనంబుచే నయినఁ ♦ గాని, స్వశక్తికి నర్హమాగతిన్ ౨౯ 605

తే. న్యాయరీతిని వానిని ♦ నరసి కావ
కుండుటయె పాపహేతువౌ ♦ నుర్వి నెల్ల
వారు నిందింతు, రొక్కఁడు ♦ వైరి యొకని
పరిసరముఁ జేరి వానిని ♦ శరణు చొరఁగ. ౨౯½ 606

తే. [1]వాఁడు రక్షింపఁదగుశక్తి ♦ వఱలి కావ
కూరకుండిన శరణార్థి ♦ యుగ్రశత్రు
హతుఁడె యైన నరక్షకుఁ ♦ డాదినుండి
చేసి యున్నట్టి సుకృతంబుఁ ♦ దీసికొనుచు. 3౦ 607

క. దానికి ఫలముగ నాతఁడు, పోనర్హమునైనపదముఁ ♦ బొందును దానే,
గానన్ శరణాగతుఁడగు,వానిన్ రక్షింపకున్న ♦ వచ్చు నఘము నూ! 3౧

ఆ. [2]అట్లు కావకుంట ♦ నమరపదంబునఁ, బొందఁజేయ దఘము♦నొందఁ జేసి
నరకమునకుఁ ద్రోయు ♦ నైజయశస్సును, బాడుసేయు వీర్య♦బలము లడఁచు

క. అని కండుమునీంద్రుఁడు చెప్పినయుత్తమసూనృతోక్తిఁ ♦ బ్రియమున నేనుం
బనిపూని యొనర్చెద, న, మ్మునివాక్యము పాపహరణ♦మును ధర్మంబున్ 3౨

క. అనుపమయశము నొసంగం,గను దగునది ఫలము నిచ్చు♦కాలంబున దే
వనికాయసేవితంబగు, ఘనపదము నొసంగునదియుఁ ♦ గావునఁ గొనుడున్.

---

1 ఆదాయ సుకృతం తస్య సర్వం గచ్ఛే దరక్షితః-అనిమూ 2 అస్వర్గ్యం చాయశస్యం చ బలవీర్యవినాశనమ్-అనిమూ.

ఆ. [1]ఒక్కమాఱు కావు ♦ మో యయ్య నీవాఁడ
నార్తి బాధితుండ ♦ ననుచు నన్ను
గోరు నేని భూత♦వారంబువలన నే
భయము గల్గకుండు♦పద్ధతిగను. 33 612

క. వానికి నభయ మొసంగుదు, నానిశ్చయ మిద్ది వ్రత మ♦నంగా నిదియే,
వానరనాథా! నిన్నే, జానుగ వరియించినట్టి ♦ శరణాగతునిన్. 33½ 613

తే ఈవిభీషణుఁ దోడ్కొని ♦ యిటకు రమ్ము
శరణుచొచ్చితి నన్నడ్డె ♦ సంతసమున
నభయ మొసఁగితి, నప్పని♦యైన దితఁడు
శరణు సొచ్చిన యవ్విభీ♦షణుఁడు కాని 34 614

క అనుజుని వేషంబును గైకొని వచ్చిన దుష్టమతియుఁ ♦ గ్రూరుఁడు నగు నా
దనుజేంద్రుఁడు గానీ వే, చని తోడ్కొని రమ్ము యెట్టి♦శత్రుని నైనన్. 34½

చ. అని యిటు రాముఁ డాడఁ బ్లవ♦గాధిపుఁ డల్లన నాలకించి య
ద్దనుజవరేణ్యుఁడైనఁ దమిఁ ♦ దాలిచి తోడ్కొని రమ్ము నీవె యం
చని తనసమ్మతిం గొనఁగ ♦ నాత్మఁ దలంచుచుఁ జూపినట్టి మై
త్రి నెఱిఁగి లోనఁ బొంగి కుల♦దీపకు రామునిఁ గాంచి యిట్లనున్. 35½

సీ. ధర్మజ్ఞుఁడవు లోక♦తతినాయకుండవు పరులకు సుఖముఁ గూ♦ర్పంగ నున్న
వాఁడవు సన్మార్గ♦వర్తివి, సర్వశక్త్యన్వితుండవు నీవు ♦ హర్షదముగఁ
బలుకుట చిత్ర మే♦భంగిఁ గానగు నీకు సహజమే యిది, నన్ను♦ స్తవమొనర్చి
ఫలమేమి నీకు ని♦మ్ములఁ గృపగల్గిన నే కదా ఫల మని ♦ యెంతువేమొ?
తే [2]నీమనంబున కే కాక ♦ నీచు నితనిఁ
జంపు మన్న నాయాత్మకు ♦ నైత మితఁడు
శుద్ధుఁడే యని తోఁచెడుఁ ♦ జుమ్ము నీవు
హనుమయును జెప్పినట్టివా♦క్యములఁ బట్టి 36 617

తే ముఖవికాసాదిలక్షణ♦ములను బట్టి
చక్కఁగా ననుమానించి ♦ రక్కసుగళ
నినదమునఁ దోఁచుసద్భావ♦మును గ్రహించి
మఱియు నెన్నో విధంబుల ♦ గుఱుఁతు లెఱిఁగి 36½ 618

క చక్కఁగఁ బరీక్ష చేసితి, నిక్కువ మిది రామచంద్ర! ♦ నెఱిఁ బ్రాజ్ఞుండై
యిక్కడకు వచ్చి శర ణని, మిక్కిలి నిను వేఁడుచున్న ♦ మేటిదనుజునిన్ 37

క మాతో సమునిగఁ దలఁతుము, చేతంబున నింక మైత్రి ♦ సిద్ధించెను గా

1 సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే, అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా
మ్యేత ద్వ్రతం మమ-అనిమూ 2 మమ చాప్యంతరాత్మాయం శుద్ధం వేత్తి విభీషణం-అనిమూ.

సీతనితో మాటను. నా, బ్రీతుండై వానరేంద్రు ♦ వినులోక్తులకుణ్ ౩౮

క. శ్రీరాముడు వనచరపతి, యారాక్షసుఁ దోడితేర ♦ నాగరుఁడునితో
నావ్యాప్రుపు [illegible] దానే, యారక్కసుఁ గలసికొనియె ♦ నాగ్నతి చెలఁగన్.

పదునెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౯ - వ సర్గము

-- రాముఁడు విభీషణుని లంకారాజ్యమున కభిషిక్తునిఁ జేయుట --

క. రావణునసుజుఁడు ప్రాజ్ఞుం,డై నలిలు విభీషణుఁ [illegible] ♦ నమ్ముచు రాముం
డీవిధి నొసఁగఁగ హృష్టుం,డై విభుచె[illegible] ♦ [illegible]తుర మొప్పన్.

క [illegible]నయుండు [illegible] క్తు గు నా [illegible] యను [illegible] ♦ నటుచూచుచుఁ బ్రా
[illegible]నవ్రు ను వినయంబున నం,చి న్నపాలుని మోము ప్రాల ♦ శీఘ్రగతి తగన్

తే ధ[illegible]యొన [illegible] ను ♦ [illegible]ల్లజం[illegible]
[illegible] నల్వురు ♦ సురరిపు లును
దాను దివ[illegible] భూ ♦ జానిచరణ
[illegible] పై భక్తిఁ ♦ బడియె [illegible] 62

చ [illegible]జుఁడు కపి ♦ [illegible] కూడి యొకే [illegible]ంబుతో
[illegible] ♦ [illegible]ంగిని [illegible] రామచ్రు
[illegible] ♦ భవ్య[illegible] ధర్[illegible]
[illegible] ♦ [illegible] ౩ [illegible]

క [illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible] ౪ [illegible]

చ [illegible] ♦ [illegible]
[illegible]
[illegible] జ్ఞమున్
[illegible] ♦ [illegible] 67

తే నీ [illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ బ[illegible]
[illegible] దృష్టిచే ♦ [illegible] 68

చ [illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible] వచియింపు నాకు నం
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible] విని ♦ [illegible] 69

---

* లోచనాభ్యాం పిబన్నివ-అనిమా

[1]క. దనుజేంద్రుఁడు మొదలిడి యిట్లనియెన్, రాజేంద్రతనయ! ♦ యారావణుఁ డా
వనజజుఁ డిచ్చిన వరమున, దనుజాసురతతికి భూత ♦ తతికిన్ మఱియున్. ౮॥

క అనిమొన గంధర్వులకును, దనుమాడఁ దరంబుగాఁడు, ♦ [2]ధూర్తుండగు నా
తనితమ్ముఁడు నాకన్నయు, ఘనవీర్యుఁడునైన కుంభ ♦ కర్ణుం డలరున్ ౯॥ 631

చ అనుపమతేజుఁ డాతఁడు ర♦ణావని నింద్రసమానమౌ బలం
బునఁ బొలుచున్, బ్రహస్తుఁడు, వి♦భుప్రవరా! భటనాయకుండు శం
భునిగిరియందు యుద్ధమున ♦ మున్న బలంబున మాణిభద్రు నొ
య్యనఁ బరుగెత్తఁ జేసెఁ, బవ♦నాత్మజుఁ డీతనిఁ జెప్పియుండుఁ జూ!. ౧౧ 632

సీ. రావణుసూనుఁ డ♦రాతిభయంకరుఁ డింద్రజిత్తనువీరుఁ ♦ డెల్లవేళ
లను శరసంధాన♦మును జేయువాఁడొట నంగుళులకు దెబ్బ ♦ లంటకుండ
నల్లెము దొడిగి వీ♦ర్యమునఁ బొల్చి యభేద్యకవచంబు ధరియించి ♦ కార్ముకంబు
దాల్చి యుద్ధంబునఁ ♦ దానిల్చియు నదృశ్యుఁడై, యుండు, నది యెట్లు ♦ లందు వేమొ

ఆ. యాతఁ డగ్నిహోత్రు ♦ నతిహోమములఁ దృప్తి
నందఁజేసి యుద్ధ♦మందు నలరు
వ్యూహములకు నగ్ని♦హోత్రునిమహిమచేఁ
గానరాక వైరి♦గణముఁ జంపు, ౧౨ 633

క ఆతనికి మహాపార్శ్వుఁ, డాతతబలుఁడౌ మహోద♦రాఖ్యుఁడు క్రూరుం
డై తగు నకంపనుఁడు వీ,రేతఱి సుసహాయులును భ ♦ టేశ్వరులు సుమీ! ౧౩

తే కామరూపులు దిక్పాల♦కప్రతిములు
మాంసశోణితభక్షకుల్ ♦ మఱి యుదగ్రు
లగుచుఁ బదికోట్లు లంకాపు♦రాంతరమునఁ
గాపురంబున్నవారు రా♦క్షసులు రామ! ౧౪ 635

క వీరలతోఁ గూడిరొ సుర,వైరివిభుం డతఁడు లోక♦వర్యులతోడన్
బోరెను ధీరుండయి సుర,వీరులతో దిక్పతులను ♦ వెస భజించెన్, ౧౫

చ అనిన విభీషణోక్తి విని ♦ యాదృఢవిక్రముఁడైన రాముఁ డా
త్మను సకలంబు నెంచి బహు♦మానము మీఱ వచించె నిట్లు లో
యనఘ! విభీషణా' యిట మ♦హత్తరశౌర్యముచేత రావణుం
డొనరిచినట్టి కార్యముల ♦ నొక్కటి నేఁ దలపోయ లెక్కఁగన్ ౧౬ 637

క దనుజేంద్రు దశాస్యుఁ బ్రహస్తుని రావణుబంధుజనుల ♦ దురమున వధియిం
చి నినుం బతిగాఁ జేయుదు, విను మిది సత్యంబు సుంత ♦ వృథగా దెపుడున్.

క దనుజుఁడు ధరణికిఁ జెంతను, గనుపట్టు రసాతలంబు ♦ గాఁకీ బలియుం

1 గంధర్వాసురరక్షసామ్ - అనిమూ 2 రావణానంతరో భ్రాతా మమ జ్యేష్ఠశ్చ వీర్య
వాన్-అనిమూ

డిన పాతాళము గానీ, తనగురువగు బ్రహ్మయుండు ♦ త్రైలోకంబుల్. ౧౯
క. శరణం బని చొచ్చిన నా,శరములఁ దప్పించుకొనఁగఁ ♦ జాలఁడు ప్రాణో
త్కరయుక్తుఁడైనఁ బెనుసంగరమున రావణునిబంధు♦గణపుత్రులతోన్
క. పోరిపుచ్చ కయోధ్యను నేఁ, జొర నిట్లని నాకు మిగుల ♦ శూరులుగా నీ
ధరఁ దగుభ్రాతృత్రితయము, బరికించుచు నొట్టిడుదును ♦ వారలపైనన్. ౨౧
చ. అనుటయు నట్టికార్యమును ♦ నైనను లీలఁగఁ జేయఁ జాలురా
మునిమృదువాక్యముల్ దనుజ♦ముఖ్యుఁడు ధర్మహితాత్ముఁ డాదృతిన్
విని తలవాంచి మ్రొక్కి యిటు ♦ విన్నపముం దమిఁ జేయఁబూనె నీ
వని దనుజాళిఁ జంపుసమ♦యంబున సాయమొనర్తు నేనుఁ జూ! ౨౨ 642
క. లంకాపురి నెదిరించెద, జంకక నాశక్తిరీతి ♦ శత్రుబలము నా
బింకముకొలఁదినిఁ జంపెద, నింకను నేమాన తన్న ♦ నెంతయుఁ బ్రేమన్. ౨౩
క. ఈరీతి మాటలాడెడు, వీరుని నాతనిని రాజ♦వీరుఁడు కరుణా
పూరిత దృష్టిం గని తమిఁ, జేరం దీసికొని కరముఁ ♦ జేర్చెఁ గవుఁగిటన్.
క. తనపిన్నతమ్ముఁ నంతటఁ, గని తుష్టుం డౌచు వేగ ♦ కడలిజలంబుల్
గొనిరమ్ము మహాప్రాజ్ఞ ని,తని నాజలమునను దనుజ♦తతినాథునిగన్. ౨౫ 645
ఆ. ఇతఁడు కోరకున్న ♦ నిట్లు చేయఁగ నేనుఁ, దలచినాఁడఁ గానఁ ♦ దత్క్షణంబ
యసురవిభునిఁ బ్రీతి ♦ నభిషేక మొనరింపు, మిట్టి పనికిఁ దగుదు♦వీవె సుమ్ము.
క. అని రాఘవుండు పల్కంగ నె లక్ష్మణుఁడు పతియాజ్ఞఁ ♦ గపిగణముఖ్యుల్
గనుచుండ వారినడుమను, ననువుగ దనుజేంద్రుగాఁగ ♦ నభిషేకించెన్ ౨౬
ఆ. వేగ రాముఁ డవ్వి♦భీషణుపై నిట్లు, చూపినట్టి కృపను ♦ జూచి కపులు
హర్ష మలర నఱచి♦యామహాత్ముని రాము, బాగు బాగటంచుఁ♦బలికి రంత
క. మంతనమున నొకతఱి హను,మంతుఁడు సుగ్రీవుఁడు గుణ♦మహితుని గీర్త్యా
క్రాంతదిగంతు విభీషణు, సంతసమునఁ బలికి రిట్లు, ♦ సాగిర మెప్పుడిన్ ౨౭
తే. దుస్తరంబగుఁ దలపోయఁ ♦ దోఁప దవధి
వరుణునకు నాటపట్టు, తీ♦వ్రప్రతాపు
లైన యీకపివర్యుల♦తోను మనము
దాఁటఁ గలమెట్టు లీసము♦ద్రమును జెపుము. ౨౮ 650
క. మన మీబలములతోడ న,గనదీపతియైన వరుణ♦ధాముమును జవం
బున నెట్లు దాఁటఁగలమో, యనెడునుపాయంబు తోఁప ♦ దరసిన మాకున్.
చ. అన విని ధర్మవేత్తయగు♦నాదనుజేంద్రుఁడు వారితోడ ని
ట్లనియెను, రాఘవుండు వరు♦ణాలయముల్ శరణంబు పొందనో
వననిధి యిద్ది రాఘవుని♦వంశమునన్ గురుకీర్తిఁ గాంచి యు
రిని జెలువారు నాసగర♦విశ్వవిభూత్తము నాత్మజాళిచేన్. ౩౧ 652

క. మును త్రవ్వంబడి యింతింతని చెప్పంగ రాని క్రొలంది ♦ నలరెడు మతిమ
ఘనుఁడైన సముద్రుండును, నునమున నాయుపకృతిని స♦మస్తమెఱుఁగుఁజూ!.

చ శరణముఁ జొచ్చినంతె నృప♦సత్తముకార్యమురీతి నెంచి యా
దిరమున మేలు చేయుఁ దఱిఁ ♦ దప్పక యంచు విభీషణుండు సా
గరునియుదంతముం దెలియుఁ ♦ గల్గినపండితుఁ డౌటఁ దోఁచిన
ట్లరసి వచింపఁగా వినుచు ♦ నాహనుమంతుఁడు వానరేంద్రుఁడున్. ౩౨॥ 654

తే రామలక్ష్మణులున్న యా♦భూమిఁ జేరి,
రంత విపులతరంబగు ♦ నట్టి గళము
తనరు సుగ్రీవుఁ డాదృతి ♦ దనుజనాథు
కునిశుభోక్తినిఁ జెప్పఁ బూ♦నె నిటు లెంచి ౩౩॥ 655

క తనయంత ధర్మశీలుఁడు, గనుకన్ శ్రీరాముఁ డట్లు ♦ కపిపతి యెఱిఁగిం
చిన యీయుపాసనమునకు,నను మోదముఁ జూపె, రాముఁ♦డంతిముదమునన్.

చ తనగురు తేజ మెల్లఁ దగ ♦ దక్షుఁడు తా నగుఁ గార్యముల్ పొన
ర్పను నటులయ్యు న్యాయమును ♦ బట్టి హరీశ్వరుపల్కు గౌరవిం
చునటులఁ బ్రీతిమై స్వసహా♦జుం గని సుస్మితపూర్వకంబుగా
ననియె విభీషణోక్తి యది ♦ నారయ నాకును సమ్మతంబు సూ!. ౩౫॥ 657

క నీకును సుగ్రీవునకును, నాకరణిని సమ్మతంబె ♦ యైనఁ బలుకుమా!
యీకపిపతి పండితుఁడగు, నీకున్ దగుమంత్రముండు ♦ నేర్పు మిగులఁగన్.

తే ఏది మీ కిద్దఱకు మది ♦ కిష్ట మగునొ
దానిఁ దగ నిశ్చయించి నా♦తోను జెపుఁడ;
యనిన వీరులు వారిద్ద ♦ రంజలులను
బట్టి రాముని కిట్లని ♦ పల్కి రపుడు ౩౭ 659

తే ఏయుపాయంబు తోఁపని ♦ యి త్తఱి సుఖ
ముగను గార్యంబు సాధింపఁ ♦ దగినరీతి
నివ్విభీషణుఁ డాడిన♦యీపలుకులు
మాకు నిష్టము లేల కా♦వో కృపాత్మ!. ౩౯ 660

క. ఘోరంబయి గురుతరమా, వారిధి నిద్దాని సేతు♦బంధనమున దు
ర్వారప్రతాపమున నీఁక, వారింపక లంక కరుగ♦వచ్చునె? తలఁపన్, ౩౯॥

క. సుర లనుకులు దివిజగణేశ్వరుఁడును నీత్రోవ విడిచి ♦ సాధింపఁగ లే

* తత వ్యాఖ్యాతు మాసేగా విభీషణాంచ స్నభమ్, సుగ్రీవో విపులగ్రీవ స్సాగర స్యోపవే
శనమ్-అనియూ ఇచటఁ జెప్ప నారంభించె నని తోఁచును అవల రాముఁ డందులకు సమ్మతించె నని
యున్నది చెప్పినవిధము లేదని యెంకింపరాదు ప్రాయికముగాఁ గవులశైలి యిట్టిది చెప్పినట్లే
గ్రహింపవలయు.

రురుబలమున లంకను, నో,ధరణీశా! మంత్రశక్తిఁ ♦ దగు నీతఁడు సూ!. ౭౦॥
క కనుక విభీషణుఁ డాడువ,చనము యథార్థంబె కాన ♦ సరగున నశ్లే
యొనరింపుఁ డింకఁ గాలం,బును నూరక పుచ్చవలదు ♦ భూపలలామా! ౭౧
తే. చాలు నాలస్య మిత్తఱి ♦ సైన్యములను
గలిసి రావణుఁ డేలులం♦కకును బోయి
చేరునట్లు ప్రార్థింపుఁ డీ♦సింధువు నని
పల్కె శ్రీరాముఁ డంతట ♦ భద్రమతిని ౭౧ 664
తే నదనదీపతియా వార్థి♦నాథుతీర
మందు దర్భలు పఱచి తా ♦ నందు వేది
యందు హుతవహుఁడుం బోలె ♦ నలరుమదిని
బవ్వళించెను గార్యంబు♦భంగి నెఱిఁగి ౭౨॥ 665

పందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౦ - వ సర్గము.

{ రామాదులు లంకపైకి వచ్చుట విని శుకుఁడనువానిని రావణుఁడు పంప వానరులు వానిం బట్టుకొనుట }

క. తరువాత లంకనుండియె, యరుదెంచి పరాక్రమాఢ్యుఁ♦డౌ శార్దూలుం
డురువార్ధితీరమునఁ గపి,వరపాలితకీశబలము ♦ వచ్చి విడిసినన్ ౧ 666
క. కనుఁగొనియె నేర్పునన్, దు,ర్మనమునఁ దగి రాక్షసులకు ♦ రాజయి బలియై
తనరెడు రావణునకు నా,దనుజుఁడు చారుండు వాఁడు ♦ తగినయుపమతోన్
చ. వనచరసేన నెల్లఁ గని ♦ వైళమ లంకకుఁ బోయి రావణుం
గని యిటు పల్కె, నల్లదె య♦గాధముగాఁ దగి యప్రమేయమై
వనధిద్వితీయ మిద్ది యని ♦ పల్కఁగనై కపిభల్లుకాళి లం
కను గబళింప వచ్చెడిని, ♦ గార్ముకముల్ శరవర్యముల్ తగన్ ౩॥ 668
సీ దశరథభూపేంద్ర♦తనయు లిద్దఱు రామలక్ష్మణుల్ సోదరుల్ ♦ లలసయున్న
స్థలమునకున్ రాఁగఁ♦దలఁచియున్నా రఁటనతులకాంతులఁ గ్రాలు♦నాయిరువురు
సంద్రముం జేరి య♦చ్చట నిల్చియున్నారు, కపిసైన్య మది నలుఁ♦గడల నెట్లు
గాంచిన దశయోజ♦నాంచితస్థలమును నావరించి చెలంగె ♦ నతిజవమున
తే దాని తత్త్వ మెఱుంగఁగాఁ ♦ దగు నృపేంద్ర!
నీదుపంపున దూతలు ♦ నేర్పు మెఱయ
నిప్పుడే చని వారల ♦ నెఱిఁగి రాఁగ
వలయు, దానము సామము ♦ వలసినట్లు ౪॥ 669

* సంవివేశ తదా రామో వేద్యా మివ హుతాశనః-అనియూ

క ఈవిషయంబున భేదం, బేవిధమున నెద్ది తగునొ ♦ యొఱిఁగి యొనగుపం
గా వలయు దండమున కట, నేవదువున వీలు లే ద♦హీనబలము నూ! ౭

మ దనుజేంద్రుండగు రావణుండు తదునం♦తం బెల్ల నాలించి చ
య్యన నవ్యగ్రమతిన్ స్వకృత్యమును జే♦యం జాలఁగా నెంచి, యే
పనినేఁ జేయఁగఁ జాలువారలను దాఁ♦ బ్రార్థుంచుగా నొప్పు నా
దనుజున్ వీరు శుకాఖ్యుఁ గాంచి పలికెన్ ♦ దాత్పర్య మేపారఁగన్ ౮౹ 671

క. చని నీవు వానరేంద్రుని, ఘను నాసుగ్రీవుఁ గాంచి ♦ కరినంబే గా
క నితాంతము మృదువయుయిం, పునుగుల్కెడు వాక్కులలరఁ♦బూనికమీఱన్

క నామాటలుగా నించుకయే, మీఱక యిట్టులను, హ♦రీశ్వర! వినుమా!
భూమిం బేరొందిన కుల, మా మర్కటములను నీది ♦ యశమునఁ బొలుచున్

చ కనుక నకారణంబుగఁ బ♦గం గొనకుండు, మహాబలుండవౌ
టను నిల నల్పమానవుల ♦ డాంభికులన్ గొలువంగ రాదు, పా
వనమగు బ్రహ్మవంశజని ♦ భాసిలు ఋక్షరజుండు వానికిం
దనయుఁడ వీవు కావునను ♦ తప్పక బంధుఁడ వౌదు నాకు నూ! ౧౦ 674

ఆ. రాము నాశ్రయించ ♦ లేమి లాభము నీకు, నాశ్రయింపకున్న ♦ హానియేమి
కనుక నిష్ఫలంబు♦గాఁ దగు వైరంబు, తగదు నాకు వాలి♦తగు సఖుండు. 675

క. దానిం బట్టి సహోదరుఁడౌ ననఁదగు నిన్ను వాన♦రాధిప! నాతోఁ
బూనుము సఖ్యము సేయఁగ, జానకిఁ గొని తెచ్చి తప్పు ♦ సల్పితి వనెదో,

క మతిమంతుఁడైన నృపసుతు, సతి దొంగిలి తెచ్చినను బొ♦సంగదు దానన్
మతిమంతా! కపినాయక!, క్షితి నేమియు హాని నీకుఁ ♦ జేరుము పురినిన్

శా ఆరంభించినకార్య మెట్లుడుగనౌ ♦ నం చాడెదో? లంకనాఁ
బారావారసమావృతం బగుటచే ♦ వారాశినిం దాఁటి రా
నేరీతిన్ నరకీశసంతతికిఁ గా ♦ దెన్నంగ గంధర్వదై
త్యారుల్ చేరఁగ రాదు వానరులు న♦ర్త్యాళుల్ తగన్ జాలునే ౧౨౹ 678

చ అని వచియించినాఁడ నని ♦ యాతని కెంతయుఁ జెప్పుమన్న నా
దనుజవరేణ్యునాజ్ఞఁ గొని ♦ తత్క్షణ మాశుకుఁ డొక్కపక్షియై
చనఁదగు నంచుఁ దత్తనువు ♦ జానుగఁ గ్రాలఁగ నభ్రవీథి కొ
య్యనఁ జని వానరాళిగల♦యచ్చటికిన్ పడిఁ బోయెఁ బూన్కితోన్ ౧౩౹

క. వననిధిమీఁదను వినువీ, థిని బహుదూరమ్ము పోయి ♦ తీరంబున ను
న్ననిఖిలసైన్యము గని యా, వినువీథిన యుండి యతఁడు ♦ వేడుక మీఱన్.

*క తనతోడ దురాత్ముండగు, దనుజేంద్రుఁడు పల్కినట్లు ♦ తప్పక వినిపిం
చెను సుగ్రీవుని గని, యా, వనచరు లమ్మాటలు విని ♦ వానిన్ బలిమిన్ ౧౫

* సర్వ ముక్తం యథావిష్టం రావణేన దురాత్మనా-అనిమూ

తే. పట్టుకొని పిడికిళ్లను ♦ గొట్టి పక్ష
ములను విఱుగంగఁ జేయుఁగ ♦ నెలమి మింటి
కెగసి ముట్టడి సల్పి ర ♦ క్తప్లుమీఱ
బలిమి నాతనిఁ గైకొని ♦ వార లంత ౧౬ 6౫2

క. పడఁద్రోయఁగ నటనుండియె, పుడమిని వేగముగఁ బడియె ♦ భూరికపీంద్రుల్
కడవడిఁ బీడింపంగ శు,కుఁడు రాముని బేరుకొనుచుఁ ♦ గొంకక పలికెన్.

క. దూతల వధింప రెవ్వరు, చేతస్సులఁ గరుణ లేక ♦ చేరి వధింపన్
బ్రీతులయిరి వానరు లిట, సీతఱి వల దనుచు నిలువు ♦ మిఁకఁ జక్కంగన్

సీ. ప్రభువు వచించిన ♦ పల్కును జెప్పక యెవ్వఁడు స్వహితంబు ♦ నితరులకును
బలుకునో తనకుఁ జె♦ప్పినమాట చెప్పిన యీదూత వధకర్హుఁ ♦ డగునుజుమ్ము,
శుకుఁ డిట్లు చాల నే♦డ్చుచుఁ బల్కినట్టి యావచనంబు విని రఘు♦వర్యుఁ డతనిఁ
గరుణించి తాడన♦కర్మము నొనరించువనచరేంద్రులఁ గని ♦ యనియె వీనిఁ

[1]ఆ. జంపఁ బూనకుఁ డిఁకఁ ♦ జాలు వనచర పల్క
నతఁడు విడువఁబడుచు ♦ నాకపికృత
పీడనమున దృఢత ♦ వీడి తేలిక గని
నట్టిపక్షములను ♦ నభ్రమునకు ౨౦ ౧౩౫

క. చనఁ జాలి వనచరేంద్రున, కనియెన్ మఱియును, హరీశ ! ♦ యతిశయబలమున్
గని శక్తియలర విక్రమ,మునఁ బొల్చినవాఁడవు కపి♦ముఖ్యుఁడవు సుమీ

క. దనుజుండు లోకరావణుఁ, డనఁబడు వాఁడేను గాదె ♦ యట్లగుటను నే
నును నీవలనం బ్రతిభా,షను గొనకయె పోయినంతఁ ♦ జంపును నన్నున్ ౨౨

ఉ. కావున నేమి చెప్పఁదగుఁ ♦ గార్యము దాని వచింపు మన్న, నా
రావణుదూతవాక్యముఁ గపి♦రాజు మహాబలశాలి వించు నా
రావణుదూతతో ననియె ♦ రాముని మైత్రి [2]నదీనసత్త్వుఁడై
నీవిభుచెంత కేగి యవి♦నీతుని నాతనిఁ గాంచి యీగతిన్. ౨౩ ౧౫౭

క. నామాటలుగఁ జెప్పుము, నామిత్రుఁడ వీవు గావు ♦ నాకుఁ గరుణ నీ
పై మరలింపన్ హేతువ, దేమాడ్కిం గనినఁ దోఁచ ♦ దించుకయైనన్ ౨౪

సీ. [3]ఉపకారమును నాకు ♦ నొక్కఁపు డనియుఁ జేయలే దటుగాన ♦ నే యెడలను
బ్రియుఁడవు గావు నా♦ప్రియమిత్రుఁడవొ రాఘవున కీవు నీబంధు♦జనులు నైన
లగుటచే నాకును ♦ బగవాఁడవే యౌదు వుపకార మొనరించి♦మ్మునఁ బలుఁడను
వాలిమిత్రుఁడ నౌట ♦ భ్రాతృతుల్యుండనుగద యుంచుఁ బల్కఁ దో♦కపివిరోధి

ఆ. యైన వాలివోలె ♦ సంతంబు నొందింప, వధ్యుఁడ వగు దీవు ♦ హరియునైన

1 స చ పత్త్రైర్ఘు ఖ్యాత్వా-అనియూ 2 తూర్ణ మదీనసత్త్వః-అనియూ 3 న నో. కృతా
సి న మే ప్రియోఽసి, అరిశ్చ రామస్య సహానుబంధః-అనియూ.

నాపురంబుఁ జొరఁగ ♦ నోపునే యంటివే, నిన్ను నీదుసుతుల ♦ నీబలముల.

క. నీదాయాదుల బంధుల, నే దయయే లేక పూన్కి ♦ నీఱొనరింతుౕ,
నాదగు భూరిబలంబును, గాదనక భవత్పురంబుఁ ♦ గని భస్మముగౕ. ౨౨

తే చేయఁ జాలును, మఱియొక ♦ మాయఁ బూని
వేఱు స్థలమునకుం బోవు♦విషయమునందు
నేమి యొనరింతు వంటివా! ♦ యింక మూఢ!
సురలు సురపతియును వచ్చి ♦ యరసి నిన్ను. ౨౩॥ 692

తే కాచినను, నీవు నెక్కడఁ ♦ గానఁబడక
పోయినను సూర్యద్వారంబు ♦ పొంతనున్న
నట్టి పాతాళమున కేగి ♦ యందు నున్న
రాముచేఁ జావకుండంగ ♦ రాదు సుమ్ము ౨౪ 693

చ జనపతి వైచు బాణములు ♦ సత్వరమే నినుఁ జుట్టుముట్టి లో
కనిచయమందు రాక్షసులు ♦ గాని పిశాచములైనఁ గాని గా
వను దగునట్టి యాయసుర♦వర్యులు గాయకులైనఁ గాని నా
మనమునఁ జూడ లేరు కృప♦మైకొనఁ గావవలంతు రెవ్వరుౕ. ౨౫ 694

తే వృద్ధుఁడై యసమర్థుఁడై ♦ వెలయు నాజ
టాయువును జంపినందున ♦ నే యశంబు
వీర్యవిషయంబునౕ నీకు ♦ వెలయఁ గలదొ,
యతివఁ దెచ్చెదుతఱిఁ జేయ♦నసువు గాక ౨౬॥ 695

క ఊరకయుండెను గద మా, శ్రీరాముం డిప్పు డేమి ♦ చేయు న నెదవో
యారమణి విశాలాక్షిని, భూరమణుఁగు రాముఁ డున్న♦పుడు కాకున్నౕ

క ఆతనితమ్ముఁడు లక్ష్మణుఁ, డాతరుణికిఁ జెంతనున్న ♦ యపుడే నీవి
ఖ్యాతబలంబు గనంబడె, నాతఱిఁ దెచ్చితివె? వారి ♦ లట లేనియెడౕ ౨౮॥

క కొనివచ్చినావు దానౕ, గనఁబోవుననర్థ మెన్నఁ♦గా లే విసిరో,
ఘనబలుని మహాత్ముని దే,వనికిరదుర్ధర్షు రాము ♦ నతివిక్రమునిౕ. ౨౯ 698

ఆ నీకు నంతకుం డ♦ని యిపుడును నెఱుంగ
వనుచుఁ జెప్పు మనియె, ♦ నంత వాలి
తనయుఁ డఖిలకీశ♦తల్లజుఁ డంగదుఁ
డర్కతనయుఁ గాంచి ♦ యనియె నిట్లు ౩౦ 699

చ హరివర! వీఁడు దూతయగు ♦ నయ్య! దురాత్మునిచారుఁడంచు నా
కరయఁగఁ దోఁచుచున్న దిఁకఁ ♦ డందఱిముందటనుండి యాత్మలో
వరుసఁగ నస్మదీయభట♦వారము రీతి నెఱింగివాఁడు క
ర్బురునిఁ దగంగఁ గట్టఁదగుఁ ♦ బోవఁగనీయఁగ రాదు లంకకుౕ. ౩౧॥ 700

తే. ఇద్దియే నాకు నిష్టమై ♦ యిప్పు డున్న
యది యనఁగ నంత సుగ్రీవు♦నాజ్ఞ నొంది
హరులు వినువీధి కెగసి యే♦యండ లేని
పగిది నేఁడ్చెడు శుకునిని ♦ బట్టి కట్టి ౩౨ 70

క చనకుండఁ జేసి రాగ్రహమున మిక్కిలి చెలఁగుకీశ♦ముఖ్యులు తన్నున్
గనికరము లేక పీడించిన శుకుఁడు మహాత్ముఁడైన ♦ శ్రీరాఘవునిన్. ౩౩

తే. పేరుకొని యార్చుచుం బల్కెఁ ♦ బృథ్వినాథ!
నాదు రెక్కలు విఱుచుచు♦న్నారు బలిమిఁ
గరుణ యిసుమంతయును లేక ♦ కపులు నాదు
నయనముల లాగుచున్నారు ♦ నన్నుఁ గావు ౩౪ 708

తే [1]నిరపరాధిని నే నౌట ♦ మరణ మొందు
వాఁడ నే నిందు జననాది♦పరమపదము
నొందుదాఁక నే నెట్టి య♦త్యుగ్రపాప
ములను జేసితినో యివ్వి ♦ తొలఁగి నన్ను. ౩౫ 70-

క నినుఁ బొందుఁ జుమ్మి యనియె,డ్చెను రాముం డపుడు శుకుని♦చింతను విని వా
నిని జంపనీక దూత ని,తని వదలుం డంచుఁ గీశ♦తతి కాజ్ఞ యిడెన్. ౩౬ 705

ఇరువదియవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౧ - వ సర్గము

{ రాముఁడు సముద్రునిఁ బ్రార్థించి విసికి బాణప్రయోగము సేయఁ బూన లక్ష్మణుఁడు వెడదనుట }

చ. [2]వననిధివేలయందు రఘు♦వర్యుఁడు శత్రునిషూదనుండు ప్రా
ర్థనముని జేయఁగాఁ గరిన♦దర్భలు వైచి మహాసముద్రునిం
గని కరయుగ్మముల్ మొగిచి ♦ కృతరంబయి భోగిదేహ మ
ట్లనుపమమార్దవంబు గల ♦ యాత్మభుజంబును దిండుగాఁగఁ గై
కొని తమిఁ బ్రాఙ్ముఖుం డగుచుఁ ♦ గోరిక మీఱఁ బరుండెఁ బూన్కితోన్.

సీ [3]శ్రీరామచంద్రుద♦క్షిణబాహువు మును కనకరత్నాభర♦ణానికరాంచి
తమయి యొప్పారెడుఁ♦దరుణులు సైరంధ్రులతిగభీరాశయు ♦ లాదరముగ

1 ఏతస్మిన్నంతరే కాలే యన్మయా వ్యాకృతం కృతం, సర్వం తదుపపద్యేథా జహ్యాం చే ద్యది జీవితమ్-అనియూ ౭ దర్భా నాస్తీర్య రాఘవః-అనియూ దర్భాన్ శితాగ్రకుశాన్-అని వ్యాఖ్య ౩ భుజైః పరమనారీణా మభిమృష్ట మనేకధా-అనియూ భుజైః పరమనారీణా మభిమృష్ట మితి రామ సైకదారత్వా త్పరమనారీశబ్దేన శ్రేష్ఠపరిచారికా వివక్షితాః-అనివ్యాఖ్య దీనిచేఁ బెక్కుమంది భార్యలు కలరను దుర్వాదము పటాపంచలు కాక మానదు

గనక కేయూరముల్ ♦ గ్రాల ముక్తారత్నభూషణంబులతోడఁ ♦ బొలుచు హస్త
ములతోడ బహువార ♦ ములుచందనాగురుముఖవస్తుసముదయ♦ములనునలుగు
తే విడియుఁ బూతలు పూసియు ♦ నింక నెన్నొ
విధములం గయిచేయఁగ ♦ వెలయుచుండు
నద్ది పరిమళయుక్తమై ♦ యలరుచుండు
నరుణచందనచర్చల ♦ నందియుంట. ౩ 707

క బాలారుణరుచు లట్లుగ, వాలాయము చెన్నుమీఱ ♦ వఱలును, మఱియున్
మేలైన హంసతూలము,చే లలితంబైనపాన్పుఁ ♦ జేరినవేళన్. ౪ 708

క. గంగాజలగతతక్షకు,నంగమువలె లలితమగుచు ♦ నవనితనయదా
మంగళమగుశిరముపయిఁ జెలంగుచుఁ జెలువారుచుండె ♦ లలితతమంబై. ౫

చ. అని యుగతుల్యమై రిపుల ♦ కార్తిని గూర్చుచు, సజ్జనాళికిన్
ఘనతమమోదముం గలుగఁ♦గా నొనరించుచు దీర్ఘమౌచు, నా
వననిధి దాఁకఁ బెంపలర ♦ వర్ధిలు భూమికి నాశ్రయంబుగాఁ
దనరుచుఁ జూడఁజూడ విత♦తంబయి సొంపుల కాశ్రయంబునై. ౬ 710

సీ అప్రదక్షిణముగా ♦ నంబుల విడిచెడుతఱిని జ్యాఘాతముల్ ♦ దాల్చియుండు
నదియయి, పరిఘము ♦ ట్లతిదీర్ఘమయి గోసహస్రముల్ బ్రాహ్మ♦ణాళికొసఁగి
నదియయి, విఖ్యాతి ♦ నందినదై యున్న యాదక్షిణభుజము ♦ నతిసమర్థుఁ
డైన రాముఁడు దిండు ♦ నట్లొనరుచుకొని, మదిలోన నాకిప్డు ♦ మరణ మేని
ఆ. వనధితరణ మేని ♦ యొనరుఁగా కని పూన్కి
యొప్పఁ జేసికొనుచు ♦ నొగి నియతులఁ
గాయశుద్ధిఁ దాను ♦ గావించుకొని ప్రయ
తుఁడయి మౌన మూని ♦ తోయనిధికి న్ 711

తే. ఎదురుగా శయనించె, ని ♦ ట్లైనఁగునియమ
మునను దర్భాసనముగల ♦ మొఱకునేల
రమణ శయనించియుండఁ ద్రి♦రాత్రము లెటొ
గడచె, నయవిదుఁడై ధర్మ♦కలితుఁ డగుచు ౧౦ 712

క. తనరారురాముఁ డీగతి, దినత్రయము నొక్కరీతిఁ ♦ దెంపున శయనం
బును గని సరిద్విభుండగు, వనరాశి నుపాసనంబు ♦ భక్తిని సల్పెన్. ౧౧ 713

*క అతిమందమతి సముద్రుఁడు, క్షితిపతి రాముండు నియతి ♦ చెలఁగ విధిని ద
న్నతిభక్తిఁ బూజసేసిన, నతనికిఁ గన్పడక యుండె ♦ నజ్ఞతవలనన్. ౧౨ 714

క. వననిధిపయి రాముం డం,త నించు కాగ్రహముఁ బూని ♦ తనకనుఁగొనలం
దును రక్తిమమ్ము తోఁపఁగఁ, దనచెంగట నున్న చిన్న♦తమ్ముని ఘనునిన్. ౧౩

* యథార్హ మభిపూజితః-అనిమూ

క. అనుపమలక్షణుఁ గని యిట్లనియెను, సాగరుఁడు నాకు ♦ నగపడకున్నాఁ
డనుజా! యీతనిగర్వముఁ, గనఁబడెఁ గద! లోకమందు ♦ క్షమ శాంతంబుల్.

తే. తప్పు సైచుట ప్రియవాది♦తన మెలఁగుట
మొదలుగా సాధుసద్గుణం♦బులు దురాత్ము
లందుఁ జూపిన నసమర్థుఁ ♦ డందు రతని,
నట్టివారికిని సమర్థుఁ ♦ డెట్టిఁ డనెదొ? ౧౪॥ 717

చ. వినుతులఁ దన్నుఁ దానె కడు ♦ నింతగ సంస్తుతిఁ జేసికొంచు నె
మ్మనమున నిర్దయం జొనిపి ♦ మాటికి మాటికి వంచకుండడై
జనులను బాఱఁదోలుచును ♦ సజ్జనదుర్జనభేదహీనుఁడై
యనయము దండనంబు తగు ♦ నంచు నొనర్చుచు నున్న దుర్జనుల్. ౧౫॥

క. తెలివి యన లేని జనములు, తలఁతురు శక్తునిగ, ననుజ! ♦ ధరణిని నిందుల్
దలపోయ *సామమున నే, బలవంతుండనెడుకీర్తిఁ ♦ బడయం డెవఁడున్ ౧౬

సీ. సామముచేతనే ♦ శౌర్యవంతుండను యశమును బడయఁ డే♦యర్హుఁడయిన
ననిమొన సామంబు♦నను విజయంబును బొంద శక్యము గాదు ♦ పూని దండ
నమె వీనికిన్ సాధ♦నము సుమ్ము లక్ష్మణా! మకరాలయం బి ద♦స్మచ్ఛరాళి
నిర్భిన్నమకరమై ♦ నిరతనిరుద్ధతోయంబయి యుండనౌ ♦ నరయ మకర

తే. శవము లెల్లను దేలాడ ♦ సత్త్వహీన
మగుచు నుండును జూడు, మ♦హాశరీర
ములఁ జెలంగెడు పాముల ♦ బలుతనువుల
[1]హస్తిమత్స్యకరంబుల ♦ నడరి నేను. ౧౭॥ 720

చ. శరములఁ ద్రుంచివైచెదను ♦ సత్వరమే కనుచుండు లక్ష్మణా!
గురుశరపంక్తి వైచి యిట ♦ గొప్పరణం బొనరించి శంఖముల్
పరఁగెడు శుక్తికావితతి ♦ పర్వెడు చేఁపలు గ్రాహముల్ నిరం
తరము భయంబునం బొదలఁ ♦ దాను బయోధియు నార్తి నొందఁగన్. ౧౮॥

క. ఒనరింతు, నోర్పుబలముగఁ, దనరారెడు మీకు నిద్ది ♦ తగునే యనెదో
కనుమా! లక్ష్మణ! క్షమనే, యనిశము గల దత్తు నన్ను ♦ నసమర్థునిగన్ ౨౦

క వనశాశి వీఁడు తలఁచెను, బనమునమున నీ! క్షమయును ♦ దగునా యిఁక నీ
తనియందు, నాకు నింకెను, దనహూపముఁ జూపలేదు ♦ తగు సామమునన్ ౨౧

క. అనుజా! చాపము దెమ్మా! యనిలాశనతుల్యములయి ♦ యతిభీతిని గొ
ల్పను దగు శరములఁ దెమ్మా', వనధిని శోషిల్లఁ జేయ♦వాఁడను నిపుడే ౨౧॥

చ. శరముల నీజడాత్మకుల ♦ సాధుహితంబును జేయనెంచ కీ
కరణి గభీరతం దనరు♦గంధిని శోషిల నేను జేయఁగా

* న సామ్నా శక్యతే కీర్తిః-అనిమూ 1 మహాభోగాని మత్స్యానాం కరిణాం చ కరా
నిహ-అనిమూ, కరిణాం మత్స్యానాం-గజాకారమత్స్యానామ్-అనివ్యా

హరిగణ మెల్లఁ గాల్నడల ♦ నంబునిధిం దరియించుఁ గాక, సా
గర మిది క్షోభ మొందక ని♦కామము భీకరమై చెలంగియున్. ౨౨ 725

క అతికోపంబునఁ దగు నా,వితతాంబకశక్తిచేత ♦ వెతలం గను, న
ద్ధతిమీఱఁ గలఁచిపుచ్చెద, హితముగఁ గనుఁగొనుము, నేను♦నింకక్షణమునన్

సీ సతతభీకరభంగ♦సంతతిఁ జెలఁగియు నన్నిప్రక్కలనున్న ♦ యట్టివేల
లను మీఱకుండు నీ♦వనరాశి బాణముల్ వైచి వేలల మీఱి ♦ వసుధపైని
బ్రవహింపఁజేసెద ♦ వనధిరక్షితులైన దనుజులు కావరా! ♦ యనెదవేమొ
యిపుడె మహార్ణవం ♦ బెల్లరాక్షసులతో క్షోభిల్లఁ జేసెదఁ ♦ జూడు మీవె

తే యనుచుఁ బల్కుచుఁ జాపంబు ♦ నవధరించి
కోపవిస్ఫారితేక్షణుం♦డై పరఁగుచుఁ
బ్రళయకాలాగ్నివలె మండి♦పడుచు రాముఁ
డతిదురాధర్షుఁడై యుండె, ♦ నంత మఱియు. ౨౪ 727

చ అరిభయదంబుగాఁ దనరు♦నాధనువున్ గ్రహియించి లాగి భీ
కరశరపంక్తిచే జగము ♦ కంపము నొంద శతక్రతుండు దు
స్తరకులిశంబులన్ విడుచు♦చందమునన్ భయదాంబకౌఘమున్
బరఁగఁగఁ జేసెఁ దేజమున ♦ భాసిలి వేగమునం జెలంగుచున్. ౨౫ 728

తే. ఆశరంబులు సర్వంబు ♦ లార్తినొందు
నట్లు వనరాశిజలముల♦యందుఁ జొచ్చె,
నపుడు విస్తృతభంగాళి ♦ యనిలఘట్ట
నమునఁ బుట్టిన భూరిర♦వమునఁ గూడి. ౨౬ 729

తే నక్రమకరసమూహమై ♦ నైజముగనె
భయదమగుఁ గావున మఱింత ♦ భయము దోఁపఁ
జేయుచుండెను, దీరంబుఁ ♦ జేరి పెద్ద
యలలు కొట్టుచునుండె వే♦లలను వరుస ౨౭ 730

క అలలు కలంగిన శంఖం,బులు ముత్తెపుఁజిప్ప లొకటఁ ♦ బొంగి పయికి రాఁ
బెలుచన్ బాణజ్వాలలు, గలియుటఁ బొగ లెగయ నూర్మి♦గణములతోడన్.

క. సుడివడుచుండెను బాణము, లడరుచు లోఁ జొరఁగ నందు ♦ నలరుఫణులు చ
ప్పుడు చేయుచు వక్త్రంబులు, కడు వెలుఁగన్గన్నులందుఁ♦గాంతులుపొంగన్.

క. కలవిలపాటొందెను, నుజ్జ్వలబలముల వీర్యములను ♦ భాసిలుదనుజుల్
పలుపీడల నొందిరి లో,పలనుండియుఁ దీవ్రబాణ♦పాతమువలనన్. ౩౦ 733

తే. మకరనక్రాన్వితములయి ♦ సకలజంతు
భయదములుగాఁ జెలంగు నా♦వనధిభూరి
వీచులత్యున్నతములయి ♦ వింధ్యశైల
మందరములట్లు వేలకొ♦లంది పరఁగె. ౩౧ 734

క. తిరుగుడువడెడుతరంగో,త్కరములు సంభ్రాంతసర్ప♦కర్బురతతులా
తురమునఁ దలక్రిందుగఁ బడు,గురునక్రములొప్పజలధి ♦ కొందలపడియెన్.

చ. అనుపమభీమవేగమున ♦ నప్రతిమానధనుస్సు లాగుచున్
ఘనశరపంక్తినిం దొడిగి ♦ కంధినిఁ గూల్పఁ దలంచుచున్ గ్రుధం
గనఁబడు నూర్పుపిండు వడిఁ♦గాఁ బ్రసరింపఁగఁ జేయుచున్ భయం
బునొసఁగఁ జాలియున్న రఘు♦భూపలలామునిఁ గాంచి యాత్మలోన్. ౩౨

తే. ఇంక నాలస్యమును జేయ ♦ నెల్లజగము
లంతమును బొందు నని సుమి♦త్రాత్మజుండు
బాణమోచన మిఁకఁ జాలు ♦ వలదు వలదు
నిలుపుమా యంచు బట్టుకొ♦నియె ధనువును ౩౩ 737

ఇరువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౨౨ - వ సర్గము

రాముఁడు బ్రహ్మాస్త్రమును వైవఁ బూన సముద్రుఁడు ప్రత్యక్షమగుట.

క. అంతట రఘుభూకాంతుం, డెంతయు నాగ్రహము దోఁప ♦ నీవననిధి రాఁ
డింతటికి ననుచు వనధిని, బంతంబునఁ గాంచి పల్కె ♦ భయదోక్తులతోన్

క. వనధీ! కనుమా! యిప్పుడె, నినుఁ బాతాళంబువఱకు ♦ నే శోషిల్లం
గను జేయువాఁడ, మద్విశి,ఖనికరనిర్దగ్ధసలిల♦కాండం బొప్పన్ ౧ 739

క. పరిశుష్కాకృతితో సా,గర! శోషితసలిలసత్వ♦గణము తగఁగ ని
క్కరణిని దగు నినుఁ జేసెద, నిరతము గురుపాంసుయుక్త♦నిగఁ గను మింకన్.

చ. సలిలము లింకఁజేయ బలి♦సద్మము దాఁకను శుష్కమానుగా
యలఘుబలంబు లడ్డు చన♦నౌను మహోశ్రము మొప్ప నింగినిన్
బలువిడిఁ బోవనాఁ గద? న♦భంబున నిప్పుడె పొమ్మటందువో
జలనిధి! చాపవిచ్యుతని♦శాతశరామితవృష్టి పర్వఁగన్. ౨ 741

తే అద్దియే సేతు వగుఁ గాన ♦ నఖిలకపులు
పాదగతులను నిను దాఁటి ♦ పరతటంబుఁ
బొందఁ గలవారు, దనుజస♦మూహములకు
నాకరంబును నీ వౌట ♦ నాత్మలోన. ౩ 742

క. నాపౌరుషమును బలమును, నేపగిదిగ నుండఁ జాలు ♦ నెన్నఁగ గనుచున్
వే పరికింపక యున్నా, వీపట్టున, నాభయంబు ♦ నెఱుఁగవు సుమ్మా. ౪ 743

క అనుచు మహాబలుఁ డాతఁడు, వనజాసనదండసమత ♦ వర్ధిలి భీమం
బును నగు శరమును జేకొని, ఘనకార్ముకమందుఁ గూర్చి ♦ కడు నిష్ఠమెయిన్.

తే. మంత్రసంయోగమున దాని ♦ మఱియుఁ దీవ్ర
తరముగ నొనర్చి లాగె నెం♦తయును బూన్కి,
నట్లు జ్యావల్లికను లాగ ♦ నవని దివము
బ్రద్దలైనట్టు లుండె భూ♦ధ్రములు వడఁకె ౬ 745
క తమములు గ్రమ్మెను గడు లో,కమునం దెల్లెడల దెసలు ♦ కాంతిం బాసెన్
సమముగ నెల్లెడల నదీ, సముదయములు కొలఁకు లట్టె ♦ చంచలతఁ గనెన్
క. వనజారిభాస్కరులు భీ,తిని దారలతోఁ గుటిలగ♦తిన్ వ్యోమమునం
దునఁ దిరిగి, రప్పు డాకస,మునఁ దమములు గ్రమ్ముకొనఁగ♦మునుకొని దానన్.
చ. ఖరకరుకాంతి మందముగఁ ♦ గన్పడ నంబర మప్పు డొప్పె భీ
కరముగఁ బెక్కు లుల్కలు ని♦కామము వెల్గుచునుండఁ గాంతిచేఁ
బరఁగినయట్లు, భీకరర♦వంబుల నభ్రమునుండి భూమిపైఁ
బరిపరి రాలెఁ బిడ్గు లొగి, ♦ వాయువు లున్నతరీతి నొప్పుచున్ ౯ 748
ఆ. [1]పొగడఁ దగినయట్లు ♦ పొరిపొరి వ్యాపించె
దాన మేఘములును ♦ దనరె నందు,
వాయువులును భూజ♦వారంబు విఱుచుచు
శిఖరములను బీడఁ ♦ జెందఁ జేసె ౧౦ 749
క. మఱియును వాయువు చెలఁగుచుఁ, జఱుపర్వతములఁగదల్చెఁ♦జిత్రముదోఁపన్
నెఱి ఘనజలదము లట న, త్తఱినిం గూడుకొని భీతి♦దధ్వను లలరన్. ౧౧
తే. వైద్యుతాగ్నులఁ గ్రక్కె న♦వ్వడువున నవి
యే యశనులయి ధరఁ బడి♦యెను మఱియును
దృశ్యభూతగణంబు ల♦దృశ్యములగు
నాపిశాచాదిభూతంబు ♦ లతిభయమున ౧౨ 751
సీ కంపంబు గదుర ని♦కామభీకరముగ నశనులవలెఁ గడు ♦ నార్చుచు నేలఁ
బడి నిద్ర చెందిన♦పగిదిగ నుండియుఁ జంతాకులంబులై ♦ యింతయైనఁ
గదలలేకుండెను, ♦ గడఁగి రాఘవుఁడు బ్రహ్మాస్త్రమ్ము సంధించి♦నంత వనధి
భూత,రాక్షస,సర్ప♦పూగంబుతో మహోర్ములతోడ మిక్కిలి ♦ చెలఁగు వడిని
తే [2]సలిలపూరంబు నెంతయుఁ ♦ గలఁగ నుండె,
నంత వనధిప్రవాహంబు ♦ వింతవేగ
మలరఁ జెలియలికట్ట నొ♦య్యన గడచుచు
నొక్క యామడ పోయె న♦త్యుగ్రభంగి ౧౩ 752
చ అరిజనకాలుఁడౌ రఘుకు♦లాగ్రణి రాముఁడు వేల దాఁటి స
త్వరముగఁ బాఱుచున్న యల♦వార్ధిపయిం గ్రుధఁ బూని బ్రాహ్మమా

1 ప్రస్ఫురశ్చ ఘనా దివ్యా దివి మారుతపఙ్క్తయః-అనియూ 2 యోజనం వ్యతిచ
క్రామ వేలా మన్యత్ర సంప్లవాత్-అనియూ. వేలా మన్యత్ర=వేలాం వినేత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య

శరమును వైవఁగవయ్యె, నిటు ♦ చాలఁగ లేచిన యాపయస్సునం
తరముననుండి లేచి సుర♦ధామముగాఁ దగు స్వర్ణభూధ్రమం
దరుణుఁడు తోఁచునట్లు చెలు♦వారె సముద్రుఁడు తేజ మొప్పఁగన్ ౧౭

క వననిధి దీప్తాస్యములగు, ఘనభుజగవ్రజముతోడఁ ♦ గట్టెదుటను దోఁ
చెను వైదూర్యమణీవర, మన నొప్పెడు కాంతిగలిగి ♦ యందము మిగులన్.

చ. కనకవిభూషణంబులను ♦ గ్రాలుచు రత్నమయస్రజంబులున్
గనఁబడ రక్తమాల్యములు ♦ కమ్రతరారుణవస్త్రముల్ తగన్
వనరుహపత్రనేత్రములు ♦ భాసిల సర్వసుమాభిరామమై
తనరెడు దివ్యహారమును ♦ దాల్చి శిరంబున నొప్పుచుండెఁ దాన్ ౧౯ 755

సీ [1]ఖనిజంబుగాఁ దగు ♦ కనకంబుచేఁ జేయఁబడినసొమ్ములను, ద♦ప్తగురుహాట
కాభరణంబుల ♦ నలరుచుఁ దనయందుఁ గల్గినవరరత్న♦కల్పితాభ
రణములు చెలువార♦రంజిల్లుబహుధాతువులఁ జెలంగుచుహిమ♦భూధ్రమువలెఁ
దగియుండె విపులమై♦తగు వక్షమునఁ దాల్చి యున్నముక్తాహార♦మురుకళలను
దాల్చి యుండఁగ దదం♦తరమున దివ్యమై నాయకరత్న ముం♦డ నది కౌస్తు
తే భమునకుం దోడఁబుట్టువై ♦ పాటలమయి
వెలయుచుండెను, వనరాశి ♦ విపులభంగ
సంతతులు ఘూర్ణిలం దన♦సహచరంబు
లైన ఘనములు వాయువుల్ ♦ గానఁబడఁగ ౨౦ 756

క. తనయందలిగ్రాహంబులు, మనములఁ దగు భీతిఁ దిరుగ ♦ మఱియును దనుజుల్
వనరాశితోడఁ గలఁగఁగ, [వినుతంబగు రూప మలర ♦ వెలయుజలములన్

ఆ చెలఁగుచున్న గంగ ♦ సింధువు మొదలగు, హ్రదినీదివిజులు ♦ నరుగుదేర]
నెదుటఁ దోఁచె నమ్మ♦హీశున కయ్యబ్ధి, వీర్య మలర రామ♦విభునిఁ గాంచి

క [2]మునుముందె తాను శ్రీరాముని, బిల్చుచు దోసిలొగ్గి ♦ మృద్వోక్తుల ని
ట్లనియెను శరపాణిని రాముని గాంచుచు సౌమ్య! రామ♦మూర్తీ! సన్నున్.

తే. లోఁతు గాకుండు మనెదవా! ♦ వాత,భూ,జ
లాం,బరానిలము లను,భూ♦తాళి యిద్ది
పంచకము శాశ్వతంబయి ♦ పరఁగు మార్గ
మూని స్వీయస్వభావంబు ♦ మానకుండు. ౨౪ 760

చ [3]కనుకనె నేను లోఁతుగ ని♦కామము దాఁట నశక్యమైన రీ
తిని దగియుంట నైజముగు ♦ దీనికి వేఱుగ లోఁతు లేక లం

---

1 జాతరూపమయై శ్చైవ తపనీయవిభూషితైః-అనిమా జాతరూపమయైః=ఆకరజసువర్ణ ప్రచురైః-అనివ్యాఖ్య 2 పూర్వ మామంత్ర్య వీర్యవాన్-అనిమా 3 తత్స్వభావో మమాప్యేష యదగాధోఽహ మప్లవః, వికార స్తు భవే ద్గాధ ఏత త్తే ప్రవదా మ్యహమ్-అనిమా.

ఘనమున కర్హమైనగతి♦గాఁ దగియుండుటయే వికారమా
మనవి యొనర్చినాఁడఁ గల♦మాటను నున్నది యున్నరీతిగన్ ౨౪౹ 761

క ¹దీనిం బట్టియె నీకడ, కేనున్ రాన్నైతి నట్టు♦లే యుండుము నీ
వీనీరును స్తంభింపం,గా నొనరిచి మార్గ మిగా నుఁ ♦ గడఁగు మనెదవో. ౨౪౹

చ. ధరణివరాత్మజన్ముఁడ, వు♦దారమనీషివి ధర్మమార్గ మె
క్కరణిని గాచువాఁడవయి ♦ క్రాలుదు, వేను ధనాశగాని, వ
స్తురతిని గాని, దండనము ♦ తోడనె కల్గెడు నేమొ యన్న భీ
కరభయయుక్తిఁ గాని, పలు♦గ్రాహము లాదిగఁ గల్గుజంతువుల్
పరఁగెడు నాజలంబులను ♦ బాగుగ నిశ్చలరీతి నిల్పినన్. ౨౬ 763

క. వానికి బాధయె కల్గును, గానన్ స్తంభింపఁ జేయఁ♦గాఁ జాలను, నో
భూనాయక! విను నాచే,నైన సహాయంబు చేయ ♦ నాదృతిఁ గనుదున్ ౨౬౹

చ. బలములు నన్ను దాఁటుతఱి ♦ వారిని బోయెడివారి నెల్ల నా
జలములనున్న గ్రాహముఖ♦సర్వభయంకరజంతుజాలముల్
కలుగఁగఁ జేయుబాధలను ♦ గల్గఁగఁ జేయక యుండఁ జేయుదున్
బలువిడి వానరుల్ చనెడు♦పట్టున సేతువు గట్టఁ బూనినన్. ౨౭౹ 765

తే. మార్గ మొనఁగూడునట్లు సా♦మగ్రు లెల్లఁ
జెదరిపోకుండులాగునఁ ♦ జేయువాఁడ,
ననిన రాముఁడు వనరాశి ♦ నట్టె చూచి
పలికె నట్లగునేని నా♦బాణ మిద్ది ౨౮౹ 766

క. వినవయ్య! యమోఘం బగు, ధనుస్సునం గూర్చినాఁడఁ ♦ దప్పక విడువం
జను నెందు విడుతుఁ జెప్పుమ, యనుటయు వనరాశి రాముఁ♦డాడినపలుకుల్

²చ విని యతితీవ్రబాణమును ♦ వింతగఁ జూచి స్వకీయవాంఛితం
బొనరుతు నన్నవాక్కులకుఁ ♦ బొంగుటఁ దేజము పొంగుచుండ రా
ముని కిటు వల్కెఁ, జారుతమ♦మున్ ద్రుమకుల్య మనంగ నీవలెన్
ఘనయశమున్ జగంబులను ♦ గాంచిన యొక్కప్రదేశ మోవిభూ! 30౹ 768

క. నాయందు నలరు నయ్యది, యీయెడకు నుదీచ్య మగును ♦ నిం మకదూరం
బై యున్న దందుఁ బాపులు, నేయెడలన్ దుష్టకర్మ♦మే కృత్యముగన్ 3౧

చ. ఒనరుచువారు చూచుటకు ♦ నుగ్రముగాఁ గనుపట్టువారు చే
ర్పనను మదీయదివ్యజల♦పూరము ద్రావుచు నుండువార లో
మనుజవిభూ! యరాతులయి ♦ మా రిల లేక చెలంగుచుంద్రు వా
రొనరుచు ఘోరకృత్యముల ♦ నొక్కవిధంబునఁ బొందుచుండుదుః .3౨ 170

---

1 ఇది పూర్వశ్లోకార్థమే యగుట శ్లోకసంఖ్య అదియే వేయఁబడినది. 2 ద్రుమకుల్య ఇతి ఖ్యాతో యథా భవాన్-అనిమా.

తే. అట్టి యాభీరముఖ్యుల♦యాపహోఘ
కరములౌ కృత్యముల సైఁపఁ♦గాఁ దగఁ దిఁక
వారిసంస్పర్శనముగూడ ♦ వలదు నాకు
నీయమోఘాంబకము వారి ♦ నెల్లఁ జంపి ౩౨ 771

క తనపేరు సార్థకంబుగఁ, గనఁ జాలెడునట్లు చేయఁ♦గాఁ దగు నీకున్
మనుజోత్తము! యని వననిధి, తనతోఁ బల్కన్ విని వీర♦తల్లజుఁ డంతన్. ౩౩

క వననిధి చూపినమార్గం,బును బట్టి వెలుంగుచున్న♦భూరిశరము వై
చెను దానిపైన, నశనిన,మునిశాతశరంబు భూప♦మండనుఁడు తగన్. ౩౪

సీ వైచినస్థల మది ♦ వసుధయందును మరుకాంతారమను ఖ్యాతిఁ♦గాంచె నపుడు
బాణాగ్ర మాభూమిఁ ♦ బడి చీల్చుకొని పోవఁ దన్స్థలమున రసా♦తలమునుండి
వారి పైకెగసె నా♦వారిచేతనె మహాధ్వనియందుఁ గల్గె నా♦బాణపాత
మునసైనయాకూప♦ము ధరిత్రి వ్రణకూప మని ప్రసిద్ధిని గాంచె♦నందుఁ బైకి

ఆ నెగసినట్టి సలిల ♦ మెప్పుడువచ్చుచు
వనధిజలముపోల్కిఁ ♦ గనఁబడుచును
వెలయుచుండు, బాణ ♦ మిలఁ బగిల్చెడుతఱి
భయదరవ మొకండు ♦ పర్వె మిగుల ౩౭ 774

క. ఘోరాంబకపాతముచే, నారాముం డచటఁ బూర్వ ♦ మాభీరముఖుల్
దారుణరూపులు తాఁకిన,నీరమ్ముల నింకఁజేసె ♦ నేర్పు మెఱయఁగన్. ౩౮

క నీరము లింకుట మరుకాం,తారం బని ముజ్జగములఁ ♦ దద్భాగము తాఁ
బేరొందును, విద్వాంసుం,డౌ రాముఁడు త్రిదశనిభమ♦హావిక్రముఁడై. ౩౯

చ వననిధిమధ్యభాగమును ♦ బాణశుచిన్ దహియించి యాస్థలం
బునకు వరం బొసంగె, రఘు♦భూపలలాముని దా వరంబునన్
ఘనతను గాంచుచున్ బశుని♦కాయహితాఖిలవస్తువృద్ధినిం
గని యలతావు రోగములఁ ♦ గానక మూలఫలాన్వితంబునై. ౪౦ 777

సీ. మధుయుతంబయి తగి ♦ మంచి యాజ్యము పాలు
కలిగి వాసనల మి♦క్కిలియు నెసఁగు
వివిధమూలికలచే ♦ వెలయుచు నీలాటి
భోగ్యపదార్థముల్ ♦ పొదల సతము
శుభకరస్థలమయి ♦ శోభిల్లె నాగర
మధ్యభాగం బిట్లు ♦ మహితరామ
బాణదగ్ధం బైన ♦ వారిధి *సర్వశా
స్త్రజ్ఞుఁడౌ శ్రీరామ♦చంద్రుఁ గాంచి

*ఘనం సర్వశాస్త్రజ్ఞమ్-అనిమూ.

ఆ యిట్లు పలికె సౌమ్య! ♦ యీనలుం డనువాఁడు
విశ్వకర్మసుతుఁడు ♦ వీనితండ్రి
మత్సమానుఁడౌ కు♦మారుఁడు పుట్టు నీ
కని వరంబు పత్ని♦కిని నొసంగు ౪౩ 778

క జనియించె నీతఁ డామెకు,, వనచరుఁ డీతండు సిరుల ♦ భాసిలుచుఁ దం
డ్రిని బోలి శిల్పవిద్యల, ఘనుఁడై తగు, సేతు వితఁడు ♦ కడుఁ బూన్కి మెయిన్.

క నాయందుఁ గట్టఁగా నితఁ, డేయెడలం గట్టు నద్ది ♦ యించుక యైనన్
నాయందు మునఁగ కుండఁగఁ, జేయుచు ధరియించువాఁడ ♦ సిద్ధము రామా!.

క తనతండ్రియంతవాఁ డయి, కనఁబడు నీతఁ డని చెప్పి ♦ కడలి యపుడె వే
చని యెను గనఁబడకుండఁగ,, వనచరుఁడు మహాబలుండు ♦ వార్ధి పలుకులన్.

చ విని తగుభక్తి లేచి రఘు♦వీరునిఁ గాంచి వచించె, నేను నా
జనకవరాగతంబయిన ♦ శక్తిని బూని విశాలసాగరం
బున రచియింతు సేతువును ♦ బోలఁగ దత్త్వమె చెప్పెఁ గంధి యం,
చని కపికోటిఁ గాంచి జగ♦ముందుఁ దలంపఁగ దండ మొక్కఁ టే ౪౬ 782

చ పురుషునియందుఁ జేయఁదగుఁ ♦ బో యదియే సదుపాయ మంచు నే
నరసెగ నాదుభావ మిది ♦ యాను కృతఘ్నులయందు నోర్పు, న
క్కరణిన సామదానములు ♦ గావు కనంబడుపంగ నిస్సిరో!
సరిదధినాయకుం డితఁడు ♦ చాల భయంకరరూపుఁడౌఁ గదా ౪౭ 783

సీ సగరతనూజాత♦సంవర్ధితాంగుఁడౌ నైన నాయుపకృతి ♦ నాదరింప
కీరాఘవుఁడు చంపు ♦ నీఁక నూరకుండిన నను భయంబున సేతు♦వును నొనర్పఁ
గాఁ జూచువాంఛతోఁ ♦ గట్ట స్థలం బిచ్చె, మందరపర్వత♦మందు నాదు
తల్లికి వరమిచ్చెఁ ♦ దమి విశ్వకర్మయుఁ దదవ్వరంబున నేను ♦ దండ్రితోడ

తే. సమముగా నున్నశక్తితో ♦ సంభవించి
నాఁడ, నీశక్తిఁ జెప్ప కిం♦తవఱ కేల?
యూరకుంటి వటందురో,♦యుదధి నాకు
స్మృతివిషయముగఁ జేసె నా♦చేత నిజము ౫౦ 784

క ఒరులు వచింపక నేనే, పరమార్గతి నాదుశక్తిఁ ♦ బలుకఁ బలికిన న్
బగులకు విశ్వాసం బిక్కరణి నొనర్పంగఁ దగిన♦కార్యములందున్ ౫౦౹

క మనముల నిర్వేదు, తథ్యము, వినుఁడీ! శక్తుండ సేతు♦విరచనయం దీ
వనచరులు కొర్కెయుండినఁ, జని సైత్తురు గాక వారియు♦సాధనరాశిన్. ౫౧౹

చ అన విని సంతస రాఘవుని♦యానతి నాహరియూధపుల్ ముదం
బున నొకచో శతంబులుగఁ ♦ బొంగుచు వేఁకొలందిగాఁగఁ జెం

---

* న వా ప్యవహ మనుక్తో వై ప్రబూర్యియా మాత్మనో గుణాన్ -అనిమూ. అనుక్తః-అన్యే
నానుక్తః-అనివ్యాఖ్య

తను గల కాననంబులకుఁ ♦ దా రొగిఁ బోయిరి పర్వతాభులౌ
వనచరవీరు లంతఁ దరు♦వారములన్ బెకలించి పూన్కిమై ౫౩ 787

ఆ. ఈడ్చుకొనుచు వచ్చి ♦ యేపున నలుఁడున్న, యాసముద్రభాగ♦మందుఁ జేర్చి,
రట్లు వారు మద్ది♦చెట్లను నినుమద్ది, చెట్ల నేఱుమద్ది♦చెట్ల మాఱియు ౫౪ 788

సీ. చంద్రవృక్షముల వం♦శములను గిరిమల్లి కాద్రుమంబులఁ దాల♦గణము దిలక
తిమిశ,బిల్వంబుల ♦ దివ్యసుమాన్వితకర్ణికారాఖ్యవృ♦క్షముల సప్త
పర్ణద్రుమంబుల ♦ బహువిధామ్రంబుల నట్లె యశోకాహ్వ♦యములఁ దీసి
కొని వచ్చి యావారి♦ధిని నిండఁ జేసిరి ప్రేళ్లతోఁ గొన్నింటి ♦ వ్రేళ్లు విడిచి

తే. కొన్నిఁటిని నింద్రకేతువుఁ ♦ గొమరుమిగులఁ
బయికి నెత్తెడుతీరునఁ ♦ బైకి నెత్తి
తెచ్చి వైచి రట్లవ్వన♦ధిని దరువుల,
వార లింకను బూన్కిచేఁ ♦ బరుగులిడుచు ౫౬ 789

[1] తే. దాడిమముల, విభీతక♦తరుగణములఁ
దాలముల నారికేళాఖ్య♦ధరణిజముల
వకుళఖదిరంబులను నింబ♦వనుషతీరు
హములఁ దెచ్చి మహాంబుధి♦యందు వైచి. ౫౭ 790

[2] క. తరువులు ముగియఁగ నవ్వన,చరులు మహాకాయు, లతుల♦సత్త్వులు చని భూ
ధరములఁ బాషాణంబులఁ, గరినిభములఁ బెఱికి యంత్ర♦గతులఁ గొనుచున్

చ. చని వనరాశి వైచి, రిటు ♦ శైలములం బడవైవ దానలే
చెను బయికిన్ జలంబు, లిటు ♦ చివ్వన లేచిన యాజలంబు చ
య్యన నభమందునం దగిలె ♦ నచ్చట నచ్చట, వానరాళి నా
వనచరు లెల్లెడం గలఁతఁ♦బాఱఁగఁ జేసిరి కొంత యంతటన్ ౬౦ 792

[3] తే. సరిగ నుండంగ నూఱుయోజ♦నముల పరి
మితికి నూత్రంబుఁ బట్టి రీ♦గతి నలుండు
వారు తెచ్చినవానితో ♦ వరుసఁ గట్టె
వనధియందును సేతు వ♦వార్యనియతి ౬౧ 793

* కర్ణికారైశ్చ పుష్పితైః-అనియూ 1 తాలాన్ దాడిమగుల్మాంశ్చ-అనియూ లోకమం
గూడఁ దాలవృక్షములు చెప్పఁబడనవి మూలమున గెండవ "ఁఁ" "తాలైర్దాడిమసాలైః" అనియు,
తాలాన్ దాడిమగుల్మాంశ్చ-అనియుఁ జెప్పఁబడెనది కాన నీరెండుశబ్దములకు చిఱుతాటిచెట్లు,
తాటిచెట్లు అని యర్థము చేసికొనవలెను తాలాన్=క్షుద్రతాలాన్-అనివ్యాఖ్యాకర్తలు వ్రాసియు
న్నారు 2 పర్వతాంశ్చ సముత్పాట్య యంత్రైః పరివహంతి చ-అనియూ యంత్రైః శకటాదిభిః-
అనివ్యాఖ్య. 3 సూత్రాణ్యన్యే ప్రగృహ్ణంతి వ్యాయతం శతయోజనమ్-అనియూ

చ అనయము ఘోరకర్ములగు♦నా కపివర్యులు విశ్వకర్మనం
దనునకుఁ దోడు సేతువును ♦ దారును గట్టుచునుండి రంత న
వ్వనచరులందుఁ గొంద ఱల♦వారిధిఁ గట్టఁగఁబట్టియున్న సూ
త్రనికరయుక్తదండములఁ ♦ దారును బూనిరి వేడ్కమీఱఁగన్. ౬౨ 794

సీ కొందఱు శిలలపైఁ ♦ గూర్చుండి యుండిరి కొందఱు నీడలఁ ♦ గూగుచుండి
యుండిరి, రాముని♦యుత్తరవును బూని నలునకు నాయంబు ♦ కలిగినంత
దనుకఁ జేయంగ వం♦కాకొలందిని మేఘసనుపర్వతాగ్రసం♦చయము చేతఁ
దృణకాష్ఠములచేతఁ ♦ దిట్టంబుగా సేతువును గట్టి, రంత న♦వ్వనచరు లటఁ
తే పైన మెత్తగనుండఁ బు♦ష్పములు కొనల
వెలయువృక్షంబులం దెచ్చి♦వేసి కట్టి,
రేనుఁగుల బోలువానరు ♦ లేచి గిరుల
వంటి పాషాణముల లీలఁ ♦ బట్టుకొనుచు. ౬౩ 795

క. పసగెత్తుచుండఁ గొందఱు, గిరిశిఖరంబులను వేగ♦ కేలం గొనుచుం
బరుగిడుచుండిరి చూడఁగ, నరుదుగ, నప్పుడు మహాబ్ధి♦యుం దుపలములన్.

ఆ. విసరివేయుచుండఁ ♦ బెనుపర్వతంబులఁ
బడఁగఁ ద్రోయుచుండఁ ♦ బటురవంబు
గలిగె నేన్గులట్టి ♦ కపులు హర్షంబునఁ
ద్వరను బూని తొలిది♦వసమునందు ౬౬ 797

క జలధిఁ బదునాల్గు యోజనములు సేతువుఁ గట్టి రంత ♦ మునుకొని భీతిం
గలిగించు తనుబలంబుల, వెలయు కపీశ్వరులు రామ♦విభునానతిచేన్. ౬౭

క. ఇరువది యోజనములు సత్వరగతి రెండవదినంబు ♦ దాఁటక యుండన్
గరము రచించిరి సేతువు, గురుకాయులు వార లంతఁ ♦ గోరిక మీఱన్.

చ ఇరువదియొక్క యోజనము ♦ లేపున మూఁడవనాఁడు గట్టి ర
వ్వరుస మహాజవంబుగల♦వారగుటం ద్వరఁ బూని చక్కఁగా
నిరువది రెండు యోజనము ♦ లేచి చతుర్థదినంబునన్ రచిం
చిరి, యిటు పంచమాహ్నమున ♦ శీఘ్రముగాఁ బనిచేసి యబ్ధిలోన్ ౬౯

తే ఆసువేలాద్రిపర్యంత ♦ మమరఁ గట్టి, రట్లె యిరువదిమూఁడగు♦నామడలను
విశ్వకర్మకుమారుఁడు ♦ విపులతేజుఁ, డధికబలుఁడు నలుండు కీ♦శాళిఘనుఁడు

చ జనకుని బోలి సర్వవిధ♦శక్తులతోఁ జెలువారుఁ గాన ?
వ్వనధిని గట్టె సేతువును ♦ వైశము పూర్ణముగాఁగ నంతనా
ఘనమకరాలయంబునను ♦ గట్టిన సేతువు సుందరంబుగాఁ
దనరుచు శ్రీయుతంబగుచుఁ ♦ దా వినువీధిని జూడఁ జోద్యమై. ౭౨ 802

క. ఛాయాపథంబుపోలిక, నాయెడఁ జూపట్టె, నప్పు♦డలగంధర్వుల్

పాయక సురసిద్ధులసము, దాయము వానరేంద్రగణము ♦ తచ్చిత్రంబుల్ ౮౦౬

క కన వచ్చియుండి రంబరమున, శతయోజనవిశాల ♦ మును వెడలుపు చూ
డను దశయోజనమితముగఁ, గనఁబడు సేతువును సురలు ♦ గంధర్వులొగిన్

క నలనిర్మితమై యొరులకు, నలవియె గాకుండఁ జేయ ♦ నై యొప్పెడు దా
ని లలిన్ గాంచిరి, వనచరు, లలరుచు నిటు గట్టి దాని ♦ నుండపముఁ గనుచున్.

క. ఒండొరుల కభిముఖంబుగ, నిండిన వేడుకలఁ గూడి ♦ నింగి దనుకఁ దా
రొండొరులతోడ నెగురుచుఁ, జండధ్వను లలర సంత ♦ సంబునఁ బొదలన్

[1]ఆ. చెలఁగుచుండి రొరులు ♦ చేయ నశక్యమై, యచ్చెరువును గల్గు ♦ నట్లు చేసి
గగురుపాటు గల్గఁ ♦ గాఁ జేయు నా సేతు, బంధనమును భూత ♦ వార మపుడు 807

క. కనుఁగొనె, వానరకోటులు, ఘనకాయము లొప్పఁ గాంతి ♦ గ్రాలఁగ వారిన్
గనుపట్టు సేతుమార్గం, బున దక్షిణతీరభూమిఁ ♦ బొందిరి పలుచన్ ౮౦౮ 808

[2]తే. కడువిశాలము దృఢతర ♦ కల్పితంబు
సమతలం బకుటిలమును ♦ నాద్భుతమును
నా మహాసేతు వది సంద్ర ♦ మందు సరిగఁ
బాపటవలెఁ బ్రకాశించె ♦ భద్రమముగ ౮౦౯

క. కరమున భీకరమగు గద, ధరియించి విభీషణుండు ♦ తనమంత్రులతోఁ
బరులవలన నే భయములు, పరఁగకయుండంగ శక్తి ♦ భాసిలుచుండన్ ౮౧౦

క. వననిధిదక్షిణతీరం, బున వానరసేనఁ గాంచి ♦ బూని నిలిచె నా
వనచరపతి యంతట నిట్లని పల్కెను సత్యశౌర్యుఁ ♦ డా రామునితోన్ ౮౧౧

క. హనుమంతు నెక్కుమా నీ, యనుజుఁడు లక్ష్మణుఁడు ప్రీతి ♦ నంగదు నెక్కున్
వననిధి యిది మకరాలయ, మనూనమగుఁ జుమ్ము దాఁట ♦ నతికష్టమగా

క. కనుకన్ వీరల నెక్కిన, వనచరు లీయిద్దఱును మిము ♦ వైళము వ్యోమం
బున దాఁటింపం గల రన, విని ధర్మాత్ముండు రామ ♦ విభుఁ డానుడులన్ ౮౧౩

చ ఘనతర తేజ మొప్పఁగను ♦ గార్ముకముల్ ధరియించి లక్ష్మణున్
వనచరనాథుఁ గూడి సువి ♦ వర్ణముసం గపిసేనకన్న ముం
దనుపమరీతిఁ బోయెఁ బ్లవ ♦ గాళని గొంచఱు సేతుమధ్యభూ
మిని జని కొంకఁ గొంద ఱట ♦ మించిన వేడుకఁ బార్శ్వసీమలన్ ౮౧౩ 814

[3]తే చనిరి కొందఱు స్థలము చా ♦ లనికతమున
జలములం బడి లేచిరి ♦ స్థలము లేక

1 తదచింత్య మసహ్యం చ అద్భుతం రోమహర్షణమ్ - అనిమా ఆసహ్యం = కస్యాపి యత్నావిషయం-అనివ్యాఖ్య 2 అశోభత మహాసేతు స్సీమంత ఇవ సాగరే - అనిమూ. 3 సలిలే ప్రపతం త్యన్యే మార్గ మన్యే న లేభిరే-అనిమూ.

కొండ అయ్యెడ నిల్చిరి ♦ కోఁతు, లవల
జనిరి కొండఱు గరుడుల♦చంద మొప్ప ౮౩-౪ 815

క. వినువీథిం జని సాగరము, దాఁటిరి, భయదరూప♦ములఁ గ్రాలెడునా
వనచరసేనలు సేతువు, ఘనగతిఁ దరియించుచుండఁ♦గా బెట్టిదమై. ౮౫ 816

క నినదం బొందు సరిత్పతి,జనితమహారవము మీఱి ♦ చాల నెసఁగె, నం
త నిఖిలవానరవీరులు, వనజాప్తసుతుండు నొకట ♦ వారిధియందున్ ౧౪

తే నలుఁడు కట్టిన సేతువు ♦ నెలమి దాఁటి
యవలితటమున మూలఫ♦లాంబునిబిడ
మైన తావున విడిసిరి, ♦ మౌనివరులు
సిద్ధచారణ, నిర్జరుల్ ♦ చిత్రమగుచు ౮౬ 818

క. ఇతరులకు దుష్కరంబై, క్షితిఁ దగు శ్రీరామచంద్రు♦కృత్యముఁ గని భూ
పతిచెంతఁ జేరి యట శుభ్రతరాంబువులన్ ముదంబు ♦ భాసిలుచుండన్ ౮౬-౭

తే. [1] వేఱు వేఱుగ నభిషేక♦విధిని బూని
యొనరిచిరి, భూమిపాల! శ♦త్రునికరముల
గెలువు మంబుధిపర్యంత ♦ మిలను జాల
వర్షములు చక్క నేలుమా! ♦ వైభవమున ౮౭ 820

క అని యిట్లు నరసురార్చితుఁ, డనఘుఁడునగు రామచంద్రు ♦ నాతని శుభవా
క్యనికరములఁ బూజించిరి,, రఘువంశ విభూషణుండు ♦ ధాత్రీపతి యంతన్

ఇరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౨౩ - వ సర్గము

రాముఁడు లక్ష్మణునకు మహాసమరసూచకనిమిత్తంబులం గాంచి చెప్పుట

తే [2] తా నిమిత్తజ్ఞుఁడౌఁ గానఁ ♦ దదవసరము
నందుఁ గొన్ని నిమిత్తంబు♦లం దగఁ గని
వాంఛ నెఱవేఱునను ప్రీతిఁ ♦ బట్టలేక
యనుజునిం గౌఁగిటం జేర్చి ♦ యనియె నిట్లు ౧ 822

సీ విమలశీతలజల♦వినుతమై ఫలముల నలరువనంబుల ♦ వెలయుచోట
మనకు వాసస్థాన ♦ మని యేర్పఱచుకొని బలములఁ బ్లవగంబు♦లెలుఁగుబంట్లు
కొండముచ్చులు నని ♦ కోర్కి విభాగించి తగ గరుడవ్యూహ♦ముగను నిల్పి
నిలుతము త్తుద్రజ♦నుల క్షయింపఁగఁ జేసి వనచరభల్లూక♦వరుల కసుర

1 జయస్వ శత్రూన్ నరదేవ! మేదినీం ససాగరాం పాలయ శాశ్వతీ స్సమాః-అనిమూ
2 నిమిత్తాని నిమిత్తజ్ఞో దృష్ట్వా లక్ష్మణపూర్వజః, సౌమిత్రిం సంపరిష్వజ్య ఇదంవచన మబ్రవీత్-అనిమూ. చిరప్రార్థితసమర స్యాసన్నత్వాత్ -అనివ్యాఖ్య

ఆ. వీరులకును భయద♦విషయమై యున్న యు
ద్ధంబు శీఘ్రముగ నె ♦ సిద్ధమౌను
ననుచుఁ దోఁచుచున్న ♦ దనుజా! [1]కలుషములు
గాఁగ వీవఁ జొచ్చె ♦ గాలు లిపుడు ౩ 823

క. ధరణి వడంకెడుఁ జుము భూ,ధరములయగ్రములు నావి♦ధమునఁ గదలెడుఁ
దరువులు భూమిని బడియెడు,, నరయాఁగఁ దోడేలు వన్నె♦యాకృతులఁదగఁ

క పరుషములై పరుషధ్వను, లురుభయదాకృతులు మిగుల ♦ నొప్పు జలదముల్
పరువడిని రక్తబిందూ,త్కరయుక్తిజలంబు గురియఁ♦గాఁ జొచ్చెఁ జుమీ! ౫

చ [2]కను మదె రక్తచందనముఁ♦గాఁ గనుపట్టుచు సంధ్య మేఘపం
క్తిని గడుఁ గూడి బెట్టిదపుఁ♦దీరునఁ గన్పడుచున్న దబ్జమి
త్రునిఘనమండలంబు గన ♦ దారుణముగా వెలుఁగొందుచుండఁగా
ననలునిజ్వాల లెల్ల నిల♦యందుఁ బడెన్ ఖరరశ్మినుండియే ౬ 826

క. దీనాకృతు లొప్పం గదు, దీనరవంబులును జెలఁగఁ ♦ దిక్కుల నెల్లన్
భానునిఁ గని మృగపక్షులు, మానసభయదంబులగుచు ♦ మఱి క్రూరములై

క. వాపోవుచున్న, విందుఁడు, తాపంబును గూర్చెడున్ ని♦తాంతము కాంతిన్
మాపులఁ దూలుచుఁ గంటివె?, యీపగిదిని సూర్యుఁడం♦లాంతిక మందున్.

సీ కృష్ణరక్తాంతమై ♦ యొసఁగి శోపల నతిరక్తవర్ణంబయి ♦ హ్రస్వ మగుచు
నతిభయదంబయి ♦ యప్రశస్తంబయి ప్రళయకాలోద్భవ♦పరిధి భంగిఁ
పరివేష మొప్పెడు, ♦ భానుమండల మతివిర్మలమౌ నందు ♦ నీలచిహ్న
మొక్కండు గనఁబడు♦చున్నది, లక్ష్మణా! పెనురజమ్మునఁ దోఁగి ♦ యనుపమాన

తే. కాంతు లెల్లఁ దొలంగ న♦క్షత్రరాజి
మలినమయి శోకవిలయంబు ♦ గలుగు ననెడు
నూహ సూచించుచున్న, దో ♦ యురుగుణాఢ్య
కాంచుమా! చక్క యోజంపఁ♦గలవు గాన ౧౦ 829

తే. కాకులును డేగలును మఱి ♦ గ్రద్ధలాది
యైన పక్షుల నీచఖ♦గాళి క్రిందు
పఱచ నున్నవి, నక్కలు ♦ భయదములయి
యశుభములునగు రవముల ♦ దిశల నించె ౧౧ 830

క హరివర,రాక్షసవీరులు, పరస్పరము వైచుకొనెడు ♦ పర్వతశూలో
త్కరఖడ్గపిహితమయి యీ,ధరణి యసృఙ్మాంసపంక♦శత మగుఁ జుమ్మీ! ౧౨

క ఆలస్య మింకఁ జేయఁగ, నేల? జవం బమర వనచ♦రేశులు మనకుం

1 వాతాశ్చకలుషావాంతి-అనిమూ 2 జ్వలతః ప్రపత త్యేత దాదిత్యా దగ్నిమండలమ్-ఆనిమూ

జాలసహాయులునై రా,గా లంకను జేరరాక ♦ క్రాలెడుదానికా ౧౨౫ 832

తే. ముట్టడింపఁగఁ బోవుడ♦ము మన మనియె,
ధర్మమతి భూరిసంగ్రామ♦తత్పరమున
జానకీజాని విలు దాల్చి ♦ దానవేంద్రు
పురికి నభిముఖుఁడై ముందు ♦ పోయె నెలమి ౧౪ 833

క వనచరపతియు విభీషణుఁ, డనూనబలులైన కీశ♦హార్యక్షులు శ
త్రునికరముఁ జంపునిశ్చయ,మున గర్జిల్లుచును వెంటఁ ♦ బోయిరి గడఁకన్.౧౫

చ. అనుపమధైర్యవీర్యముల♦యందు యశంబును గన్నయట్టి య
వ్వనచరవీరు లాధరణి♦వల్లభు మోదము నందఁజేయఁగా
మనముల నెంచి వాలముల ♦ మానక త్రిప్పుటలోనుగా రణం
బునఁ దమిఁ దెల్పుచేష్టలను ♦ బూనఁగ రాముఁడు సంతసిల్లెఁ దాన్. ౧౬

ఇరువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౨౪ - వ సర్గము

రాముఁడు సేనను బన్నఁగా శుకుఁడు దానిం జూచి రావణునకు విన్నవించుట

క. హరివీరసంఘ మది భూ,వరుచే వ్యూహంబుగాఁగ ♦ వార్ధితటమునన్
వరుస నమర్పంబడి య,త్తగణమున వెలింగెఁ గాంతి ♦ దళుకొత్తంగన్. ౧

సీ శుభతారకలతోడ ♦ శోభిల్లున ట్లబ్జవై రిచే నిర్మితం♦బై రహిఁ దగు
శారదపూర్ణిమా♦కారంబుగాఁ గపిసంఘ మొప్పెను, భూరి♦సాగరంబు
వలె ననంతంబయి ♦ వెలయునాకపిగణపీడితంబయి యిల ♦ బెదదఁ గాంచి
చలియించె, నవ్వేల ♦ బలము లయ్యవి లంకయందు దున్న సేనల♦యోధులును

తే. యుద్ధవాద్యమృదంగాదు ♦ లొక్క రీతి
మ్రోగ నారవ మత్యంత♦మును జెలంగి
గగురుపాటు నొందించుచుఁ ♦ గ్రమ్మ వినియె,
నంత హరియూథనాథు లా♦యతులరవము 3 837

చ విని మున మొంది రాఘవునికి ♦ వేడుక నొందుచు దాని మించు న
ట్లొనరిచి రెంతొ పట్టుదల ♦ లొప్పుచు నుండఁగ సింహనాదముల్,
దనుజులు గూడ వానరులు ♦ దారుణరీతిని నార్చి యాకసం
బున ఘనముల్ ధ్వనించునటు ♦ పొంగుచు నుండుట నాఁకించు మర్ ౪ 838

క హరిసేన వచ్చె నని యెం,చిరి దాము ౦ డంత నచటఁ ♦ జిత్రధ్వజభీ
కరమాచుఁ బతాకౌఘము, లరుదుగఁ గన్పడఁగ నొప్పు♦నాలంకఁ గనెన్

---

* హరీణాం కర్మచేష్టాభి స్తుతోష రఘునందనః-అనిమాం కర్మచేష్టాభి ర్యుద్ధకర్మాదివిషయచే
ష్టాభి ర్లాంగూలోత్థాపనాదిభిః-అనివ్యాఖ్య.

క. కని మనసు విన్నదనముం, గన సీతం గూర్చి యిట్టు♦గాఁ దలపోసెన్
వనితామణి సాకేతం,బున భోగము లొంది ముదముఁ ♦ బొందుచు నుండెన్

[1]తే. అట్టి యాపీత హరిణశా♦బాక్షి యిందుఁ
జేరి యంగారకుఁడు తన♦చెంతఁ జేరి
బాధ కల్గింప రోహిణి♦వలెను రాన
ణుఁడు చెఱంబెట్టఁ జింతఁ బొం♦దెడును గాదె ౭ 841

[2]చ. అని స్మరియించి వీరవరుఁ ♦ డాత్మఁ జింతిలుచే యనర్హ్యమం
చును మదిఁ దోఁప నూర్పులను ♦ సొక్కఁగఁ జేయఁగఁ జాలి వేఁడిగాఁ
దనరెడు వానిఁ బుచ్చుచును ♦ దమ్ముని లక్ష్మణుఁ జూచి యత్తఱిన్
బొనరుపఁగా హితంబయిన♦పోలిక నిట్లని పల్కె ధీరుఁడై. ౮ 842

మ. కనుమా! లక్ష్మణ! విశ్వకర్మయు నగా♦గ్రంబందు నభ్రంబు నొ
య్యన సంస్పర్శము చేయు నట్లురుతరం♦బై యొప్పఁ జిత్తంబుచే
తను బోలెన్ రచియింప లంక యిదియున్ ♦ దాఁ గ్రాలెడున్, దీనిలో
ఘనసౌధంబులు వేనవేలు వెలయం♦గాఁ జూడఁగాఁ జిత్రమై ౯॥ 843

క. తెల్లనిమేఘంబులు కడు, నల్లసిలం గప్పుకొనఁగ ♦ నొప్పు ఖతల మ
ట్లల్లదె చెలువారెడుఁ, బుర,తల్లజ మది చైత్రరథము♦తగుచందమునన్ ౧౦

క. అనవరతము పుష్పంబులఁ, గనుపట్టువనాళిచేతఁ ♦ గలకలమనుచున్
ధ్వనిసేయుపక్షితతిచే,తను ఫలముల మెక్కుపరభృ♦తంబులచేతన్. ౧౦॥

తే. ఫలములం బలి పూఁదేనె ♦ నెలమిఁ ద్రావి
యున్న భ్రమరాళిచేతను ♦ నొప్పుచున్న
యది, మదించిన కోయిలల్ ♦ కొదమతుమ్మె
దలును వెలయంగ నున్నవ♦నులను వీని ౧౧॥ 846

క. చలియింపఁ జేయుచున్నాఁ, డలరుచు శుభవాయుమూర్తి ♦ యని తమ్మునితోఁ
బలికి రఘువీరుఁ డంతట, నలఘుతరజ్ఞానమున మ♦హామహుఁ డగుటన్ ౧౨॥

క. సేనాసన్నాహంబునఁ, దా నెంతయు నేర్పుగలిగి ♦ తగియుండుటచే

1 అత్ర సా మృగశాబాక్షీ-అనియు. 2 ఆలిఖంతీవ నాకాశ ముచ్ఛ్రితాం పశ్య లక్ష్మణ, మనసేవ కృతాం లంకాం నగాగ్రే విశ్వకర్మణా-అనియు రాముఁ డింతకు మును పే సీతం దలంచుకొని వగచెను మరల ధైర్యమూని యిది శోకమునకుఁ దరుణము కాదని యుద్ధోన్ముఖుం డయ్యెను ఇట్టుండి శత్రుపురమును, దానిచుట్టునున్న పూఁదోఁటలు మొదలగువానిని వర్ణించెనా? ఇది ప్రకృతోపయుక్తముగ నున్నదియా! యని కొందఱు ఊహింతురు కాని యాయూహ సరిగాదు ధీరోదాత్తులగు పురుషులు చక్కనిపదార్థములను జూచినపుడు దానిని గనులారఁ గాంతురు దానివైచిత్ర్యమును గొనియాడుదురు ఇది వారినైజము శ్రీరాముఁడో శ్రీమహావిష్ణువు మానుషాచారమును బాటించునేగాని స్వానుభూతిని మఱువఁడు కాన నిది యసంగతము కానేకాదని యెఱుంగందగు.

సేనల నొడ్డుగఁ దీర్పం,గా నెంచి విధించె నిట్లు ♦ కపిసేనలకుఀ ౧౪ 848

క. అరిదుర్జయుండు వీరుఁడు, హరిగణతల్లజుఁడునైన ♦ యంగదుఁ డిపుడే
హరివరుఁడగు నీలునితో, నరిగి బలాన్వితముగాఁగ ♦ ననువుపడంగన్. ౧౪½

క సేనావక్షస్స్థలమునఁ, దా నిల్వఁగవలయుఁ, గీశ♦తల్లజుఁ డగుచున్
జానుగఁ బొల్చెడు ఋషభుఁడు, వానరసైన్యమును గూడి ♦ బలములకెల్లన్.

ఆ. యాసవ్యపార్శ్వమందు ♦ నరిభీతి లేకుండఁ
గాచుఁ గాక, గంధ♦గజమురీతి
దుష్ప్రధర్షుఁ డగుచుఁ ♦ దోరంపుబల మొప్ప
నుండు గంధమాద♦నుండు కడిమి ౧౫½ 851

చ. తనబలముల్ చెలంగఁ బటు♦తన్ మనసేనకు సవ్యభాగమం
దు నిలిచియుండుఁ గాక, యిఁక ♦ దుష్టరిపూత్కరబాధ మాన్ప నా
యనుజునిఁ గూడి మూర్ధమున♦యందు వసించెద నేను, వేగద
ర్శిని ఘను నాసుషేణుఁ గొని ♦ శీఘ్రమ కుక్షితలంబుఁ గాచుచున్. ౧౬½

తే. జాంబవంతుఁడు నిల్వంగఁ♦జనును; వీరు
బుద్ధిమద్వర్యులై తగి ♦ యుద్ధచరితు
లైనవారు మహావీరు ♦ లైనవారు
భల్లుకప్లవగేశులై ♦ పరఁగువారు ౧౭½ 853

క గురుతేజంబున మించెడు, వరుణుఁడు పశ్చిమముఁ గాచు♦భంగిని బ్లవగే
శ్వరుఁడగు సుగ్రీవుం డీ, హరిసేనాపుచ్ఛభాగ ♦ మరయఁ దగు నన్. ౧౮½

క గరుడవ్యూహముగాఁగ నొ,నరుపంబడి వీరులౌ వ♦నచరవరులచేఁ
బరిరక్షితమై మేఘో, త్కరసంచారమునఁ దగు గ♦గనము పగిదిగాన్. ౧౯

క హరిసైన్య మద్రి రాజిలె, ధరణీధరశృంగముల ను♦దారతరువులం
గరములఁ దాలిచి వానర, వరు లారక్కసులఁ జంపు♦వాంఛలు పొంగన్.

క. పురవరమగు లంకకుఁ జనఁ, బరమాహ్లాదమును గనిరి, ♦ వానరవరు లా
ధరశిఖరంబుల వైచియొ, యురుముష్టిప్రహతులనొ, మ♦హోద్యమ మొప్పన్.

ఆ. లంకఁ బాడుచేయ ♦ నింకఁ జెల్లునటంచు
మనములందు నెంచి, ♦ రనుపమ మగు
తేజ మలర వెలసి ♦ రాజేంద్రుఁ డగురాముఁ
డర్కసూనుఁ గాంచి ♦ యనియె నంత ౨౨ 858

క. బలముల నెల్లను నొడ్డుగ, నిలిపెడుపనియైన దింక ♦ నీ వీశుకునిన్
గలఁతంబడువానిని నిస్ముల విడువుమ యనిన రామ♦మూర్తి నుడువులన్.

* ఋక్షముఖ్యా మహాత్మానః కుక్షిం రక్షంతు తే త్రయః—అనియూ ఋక్షముఖ్యపదం వానరాణా మప్యుపలక్షణమ్-అనివ్యాఖ్య.

క. [1]విని సుగ్రీవుం డాతని, యనుమతిఁ గొని శుకుని దాన♦వాధిపుదూతన్
జనుమని విడిచె; మహాబలుఁ, డనుపమతేజుఁడగు సూర్యు♦నాత్మజుఁ డుదయన్.

క. చనుమన్నఁ గీశతతిచే, తను నిడుమలఁబడిన భయము♦దగుల శుకుఁడు రా
మునియాజ్ఞ విమోచనమును, గని యప్పుడ రాక్షసేంద్రు♦కడకుం జనియెన్.

క. దనుజేంద్రుఁడు నవ్వుచు నే, తనచారుని శుకునిఁ జూచి ♦ దానవ! నీవా
ఘనపక్షంబులు ఛేదిం, పనుబడి నట్లిపుడు తోఁచెఁ ♦ బరులెవ్వరైనన్ ౨౪

సీ. బంధించిరా యేమి? ♦వనచరుల్ చపలాత్ములగుటఁ జిక్కినవారి♦నరయకుండఁ
గట్టుచు విడుచుచు ♦ నిట్టులుందురుగాన వారిచేతం జిక్క♦వడఁగ లేదు
గద? యని యడిగి య♦క్కపిరాజునావార్త కేమియుత్తరము నీ♦కిచ్చె ననిన
శుకుఁడు భయంబున ♦ సొక్కుచు రాక్షసవిభుఁ గనియిటుపల్కె♦విన్ననగుచు,

ఆ. నిచటనుండి కదలి ♦ యేను సాగరమున
నవలిగట్టుచేరి ♦ యర్కతనయుఁ
గాంచి మధురవాక్య♦గణముల ననునయిం
చుచును నీవు చెప్పు♦వచనములను ౨౮ 863

క. ఒకదాని వదలకుండఁగ, సకలంబును జెప్పినాఁడ ♦ సరగున నను గాం
చి కపులు మిగులం గ్రుధఁ బూ,ని కడఁగి పైకెగసి వేగ ♦ నింగిని నన్నున్

ఆ. పట్టుకొనుటె కాక ♦ బాగుగా ముష్టిఘా,తముల నొవ్వఁ జేసి ♦ యమునివీటి
కనుపఁ బూని, రధిప! ♦ [2]యావానరులతోడఁ, బలుకనైన వీలు♦కలుగదయ్యె

ఆ. ఉత్తరంబు వారి♦నుండి కైకొనుట యెక్కరణి నగును? వార ♦ లురుతరమగు
కోపయుక్తులు కడుఁ♦గ్రూరులు ప్రకృతిచే, నచట సూర్యపుత్రు♦నావరమున

క. [3]నిరతంబు గూడి ఖరునిన్, విరాధు నుగ్రుం గబంధు ♦ వెసఁ జంపిన భీ
కరశౌర్యుఁడు శ్రీరాముఁడు, పరఁగెడు భార్యను గొనంగ ♦ బరవస మలరన్

క. ఇక్కడకు వచ్చియున్నాఁ, డక్కడిఁ దిధనర్ధరుం డ♦హార్యబలుఁడు దా
నొక్కట సేతువు గట్టియె, యక్కపిబలములను గూడి ♦ యబ్ధిం గడచెన్ 868

క. తరియించి తృణమురీతిగ, సురవైరుల ధిక్కరించి ♦ శోభిలుచున్నాఁ
డు రహిన్ మనచెంతనె, వానరభల్లూకములు గిరిఘ♦నసమాకృతుల్ 869

తే. కనఁబడుచు వేనవేలుగఁ ♦ దనను గొలువ
నలరుచున్నాఁడు వానరు ♦ లఖిలధరణి
నావరించియె యున్నవా, ♦ రసురసైన్య
ములకు నావానరులబలం♦బులకు నెపుడు 33౪ 870

1 వానరేంద్రో మహాబలః-అనిమూ 2 నైవసంభాషితుం శక్యాః-అనిమూ 3 సుగ్రీవసహితో రామ స్సీతాయాః పద మాగతః-అనిమూ.

క సురదానవులకుఁ బోలెన్, బరికింపఁగ సంధియనెడు♦పలుకు పొసఁగ, దో
సురవైరినాథ! లంకా,పురసాలము దాఁటి వారు ♦ పొంగెడు కాంక్షన్. ౩౪

తే వచ్చుటకుఁ బూనియున్నవా ♦ రిచ్చతనర
సీతనైన నొసంగుమా! ♦ శీఘ్రముగను
రామునకు లేకయున్న సం♦గ్రామమైన
నిమ్ము యీరెంటిలో నేది♦యేని నీవు. ౩౫ 872

చ అను శుకువాక్యముల్ విని సు♦రారివిభుండగు రావణుండు చ
య్యనఁ గ్రుధ లోచనంబు లట ♦ నగ్నికణంబులఁ గ్రుమ్మరింపఁ గా
ల్చునటులు చూచుచున్ బలికె ♦ శూరతమీఱఁగ, నిర్జరోత్తముల్
దనుజులు దేవగాయకులు ♦ దారొగి నందఱు గూడి నాపయిన్ ౩౬ 873

[1]క అనిసేయంగను జనుదెం,చినలోకంబులను నాకుఁ ♦ జేటొదవు భయం
బును గల్గించిననే సీ,తనుమాత్ర మొసంగ నూన్య♦తంబిది వినుమా!. ౩౭

తే చక్కఁగాఁ బూచియున్నవృ♦క్షంబుకడకు
మత్తషట్పదములు వోవు♦మాడ్కి నాదు
శితశరంబు లదెప్పుడు ♦ చేరఁగలవొ
రాముచెంతకు నతని శీ♦ఘ్రంబె చంప. ౩౮ 875

క అనిలేమి నూఱకుండిన, ఘనతీక్ష్ణశరంబులెల్లఁ ♦ గార్ముకమం దో
య్యనఁ గూర్చి కొఱవులన్ గజ,మునువలె బాధింతునెపుడు♦భూమీశ్వరునిన్.

చ ధరణిపుఁ డావిరాధముఖ♦దానవులన్ వధియించె నంచు భీ
కరముగఁ దద్బలంబు సరి♦గా వచియించితివే మహోభటో
త్కరమును గూడి తద్బలము ♦ గండడగించెద నుద్యదర్కుఁ డె
క్కరణిని జంద్రతారకల♦కాంతి నడంచునొ పెంపుమీఱఁగన్ ౪౦ 877

క వననిధికిం గలవేగం, బనిలునిగమనంబు నాకు ♦ నలవడియె నటం
చును రాముఁ డెఱుఁగఁడేమియుఁ,గనుక నెనాతోడఁ బోరఁ♦గానూల్కొనియెన్.

[2]క గరళయుతాహులన భయం,కరతూణీశయము లగుచుఁ ♦ గ్రాలెడువస్మ
చ్ఛరములఁ గని యెఱుఁగడు రఘు,వరుఁ డట్లాటనె తలంచె♦బవరముచేయన్.

క. అతఁడింతకు మును నాయ,ద్భుతవీర్యము భీమయుద్ధ♦మున నెఱుఁగఁడు నూ,
గీతతము మచ్చాపమె యా,తతవీణియ బాణకోణ♦తతివాయింతున్ ౪౩ 880

సీ. జ్యాశబ్దఘోషములమ్ము ♦ లార్తభీతసహారవంబులు, నతితీవ్ర♦బాణ,తల,మ
హానినాదము లీత్ర♦యంబును మంద్రమధ్యమతార లనఁబడు♦నట్టిస్వరము

1 నైవసీతాం ప్రయచ్ఛామి సర్వలోకభయా దపి - అనిమూలము 2 నమే తూణీశయాన్
బాణాన్ సవిషా నివ ఉన్నగాన్-అనిమూలము

లరిసైన్యమే మహా♦యతనృత్తరంగ మాసైన్యరంగము చొచ్చి ♦ చారువీణ
నరిజనంబులు విను♦నట్లు వాయించెద,, వేయికన్నులు గల♦విబుధపతియుఁ

తే. గాని వరుణుండు తానుగఁ ♦ గాని యముఁడు
గాని ధనపతిగాని సం♦గరమునందు
బాణవహ్నిఁ బ్రయోగించి ♦ పరమవీరు
నన్నుఁ జెనకంగఁ జాల ర♦దెన్నిగతుల ౭౪॥ 881

ఇరువదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౨౪ - వ సర్గము

శుకసారణులు కపిసైన్యమును జూచి యావార్త రావణునకుం జెప్పుట

క దనుజవరేణ్యుఁడు దశరథ,తనయులు కపిబలముతో, ను♦దధి దాఁటుటయుణ్
విని సిరులలరఁ మంత్రులఁ, గని శుకసారణు లనంగఁ ♦ గ్రాలెడువారిణ్ ౧

తే. పలికె నిట్లని, వానర♦బలము దుస్త
రాంబునిధి దాఁటివచ్చెఁ బూ♦ర్వమ్ము వినియుఁ
గనియు నెఱుఁగని సేతువుఁ ♦ గంధి రాముఁ
డిపుడు బంధించినాఁడు, నా ♦ కిపుడు తెలిసె ౨ 883

చ. వనధిని సేతుబంధనము ♦ వర్ణ్యమె గట్టినమాట నింక నా
మనము గ్రహింపలేదు పలు♦మాఱుతలంచిననైన నిశ్చయం
బని, కపిసేన యుండువిధ ♦ మంతయు నేనెఱుఁగం దగుణ్ జవం
బునఁ జని యెవ్వరుం గనఁగఁ♦బోలనియట్లు రహస్యరీతిగణ్ ౩॥ 884

చ వనచరసేనఁ జొచ్చి కపి♦వర్యులసంఖ్యయు వారివీర్యముం
గనుఁగొని యందు ముఖ్యులయి ♦ క్రాలెడు వా రెవరో యటంచుఁ జ
క్కనివిధిచే నెఱింగి నృప♦కాంతునిమంత్రుల సూర్యపుత్రమం
త్రినికరముం దగం దెలిసి ♦ తీవ్రరణంబున ముందునిల్చువా
రిని బరికించి వారిదగు♦రీతిఁ గనుంగొని మీరు రాఁదగుణ్ ౪ 885

చ నిరతము భీకరంబయిన ♦ నీరధినిం దగుభంగి సేతు వె
క్కరణిని గట్టిరో ప్లవగ♦కాంతులవాసగృహంబు లెట్టివై
పరఁగెడునో రఘుప్రవరు♦పౌరుషయత్నము లాయుధంబు లె
వ్వరుసఁ జెలంగునో యతని♦భ్రాతపరాక్రమ మెట్టులుండునో. ౫॥ 886

---

* అమాత్యౌ రాఘవ శ్శ్రీమా నబ్రవీ చ్ఛుకసారణౌ - అనిమూ అత్ర శుకోప్యన్య ఇత్యవగమ్యతే-ఇట శుకసారణు లనువారు మంత్రులు ఇంతకుం బూర్వము పోయివచ్చినశుకుఁడు చారుఁడని తెలియఁదగు

ఉ. ఉన్నది యున్నయట్లుగ మ♦హోద్యమ మొప్ప నెఱింగి రండు; మీా
యున్నత తేజులౌ కపుల♦వ్యూహమునందున ధీరుఁడెవ్వఁడో
యెన్నికమీఱఁగా సకల ♦ మేర్పడ నాకెఱిఁగింప రాఁదగుఁ
గ్రన్నన నంచు నాజ్ఞనిడఁ♦గా శుకసారణు లట్టి పొంగుచున్ ౮ 887

తే. వీరులును గిరికూపులు♦నై రయమున
వానరబలంబులం జొరఁ♦బడిరి, పిదప
గగురుఁబుట్టించుచు నచింత్య♦ముగఁ జెలంగు
వనచరబలంబు గాంచుచు ♦ వారు మిగుల ౯ 888

సీ అచ్చెరువొంది సై♦న్యంబును దానిని గణియింపఁ దెలియక ♦ కలఁగి రంతఁ,
బర్వతాగ్రములందుఁ ♦ బర్వతభాగంబులందును గుహాలయం, ♦ దబ్ధితీర ్రటు
ములయందు నుపవన♦ములయందు వనులందుఁ జెలఁగుచుఁ గొందఱు♦జలధిదాఁ
చునుగొందఱంబురా♦శినిదాఁటినుఱికొందఱబ్ధిదాఁటఁదలంచి♦యుందుఁ గొంద

తే అవల విడిసియు, విడియుచు ♦ నతులభీమ
రవముల నొనర్చుచుండుట ♦ రాక్షసులకు
సైన్య మద్ది యక్షోభ్యమై ♦ సాగరంబు
కరణిఁ జూపట్టె నచట భీ♦కరముగాఁగ. ౧౨౫ 889

క. ఈరీతిం బ్రచ్ఛన్నా,కారంబుల వెలయ నున్న♦క్రవ్యాదుల నా
సారణు, శుకు, గురు తేజుం, డౌరాక్షసరాజు తమ్ముఁ ♦ డటఁ గనుఁగొనియెన్.

తే ఇరువురను వారిఁ బట్టి భూ♦వరున కవ్వి
భీషణుఁడు చూపి యిట్లను, ♦ వీరిఁ జూడు
మరిపురంజయ! శ్రీరామ! ♦ యసురనాథు
సచివు లిద్దఱు శుకుఁడన ♦ సారణుఁడన ౧౮ 891

క ధరణిం జగుదురు లంకా,పురినుండి తదాజ్ఞఁ దలలఁ ♦ బూని యిటకు వ
చ్చిరి మనలోలఁదులఁ దెలియఁగఁ, బరికింపుము చారుల నని ♦ పలుకఁగ నంతన్.

చ ఇరువురు వారు దుఃఖమున ♦ నింక మృతిం గననైతి మంచు భూ
వరుఁ గని దోసిలొగ్గి తగు♦భంగి వచించిరి భీతిఁ దూలుచున్,
సురరిపునాథునాజ్ఞ రణ♦శూర! మహాత్మ! సుశాంతచిత్త! మే
మిరువుర మిందునున్న ప్లవ♦గేంద్రుల నెల్లరఁ గాంచి యెల్లెడన్ ౧౬ 893

క బలములకొలఁది యెఱుంగఁగ, నెలమిని వచ్చితిమి, నాఁగ ♦ నెప్పుడు భూతం
బులకు హితం బొనరించుచు, నిలేశుఁడయి శత్రువునకు♦నే హితుఁడగుచున్

*క శ్రీరాముం డంతట శుక,సారణులను వాక్యములను ♦ సంతసమొప్పన్

* అబ్రవీ త్ప్రహసన్ వాక్యం సర్వభూతహితే రతః-అనిమాా ప్రహసన్=రావణబుద్ధినాం
ద్యస్మరణాత్ ప్రహాసః-అనివ్యాఖ్య

గారవముగ విని రావణు, సారవిహీనమగుబుద్ధి♦సత్వంబులకున్. ౧౬ 895

తే. పరిహాసించుచు వారితోఁ ♦ బలికె నిట్లు,
బలమునంతయుఁ జూచి మ♦మ్ములను జక్కఁ
గాఁ బరీక్షించి పతియాజ్ఞఁ ♦ గార్య మెల్ల
జేయుటయొయైనచోఁ గోర్కి ♦ సిద్ధిఁ గనుట. ౧౭ 896

క చనుఁడు యథేచ్ఛముగాఁ బుర,మున కింకను జూడ మదికిఁ ♦ బోలినయదియుం
డిన దానిఁ గాంచవచ్చును, వనచరులను జూడ మరల♦వాంఛ గలిగినన్. ౧౮

తే. ఈవిభీషణుఁడే మీకు ♦ నెల్లఁ జూపఁ
గలఁడు చిక్కితిమే యిట్లు ♦ కలదె? యింక
బ్రదుకు మాకని సుంతయు ♦ భయము నొంద
వలదు, దూతల నస్త్రశ♦స్త్రులగువారి. ౨౦ 898

క. మనుజేంద్రులు చంపరు మీ,రనఁగ నిరాయుధులు గాన ♦ నంతమునొందిం
పను దగరు గాదె?, యని యా,మనుజేంద్రువిభీషణుఁ గని ♦ దయ నిట్లనియెన్.

సీ చారులు వీరలు ♦ శత్రుపక్షమువారిసామాద్యుపాయైక♦సరణిఁ దమకు
ననుకూలమగునట్లు ♦ లనయము చేయుదు రైనను నభయమ్ము ♦ నడుగుచున్న
వారు స్వపక్షంబుఁ ♦ బాలింప వైరుల బాధించువారలే ♦ పలుమఱు నను
నభయంబుఁ గోరి ర♦క్షాటను వీరిని విడువుమా!, యని చెప్పి ♦ వింతవేష
తే ములను దాల్చినవారల ♦ నెలమిఁ గాంచి
పురికి మీ రేగి దానవ♦పుంగవుఁడయి
ధనదునకుఁ దమ్ముఁడౌ రావ♦ణునిని గాంచి
పలుకఁదగు నేను జెప్పిన♦భంగినెల్ల. ౨౨ 900

క ఓరావణ! యేబలమును, గోరిక నీమదిని నమ్మి♦కొని నాసీతన్
బేరడవి నపహరించితొ, యారణమున బంధుజనులు ♦ నెల్లబలములున్. ౨౩

క నీవును స్వేచ్ఛఁగఁ జూపం,గావచ్చును, రేపునే స♦కాలంబున లం
కావరనగరంబును బెం,పావహిలన్ సారతోర♦ణాన్వితముగనే ౨౪ 902

క శరవహ్నిం గాల్చెద భీ,కరరాక్షసబలము జముని♦కడ కనిపెద నీ
వరయుము, రేపుదయంబున, హరిహయుఁ డసురాళిపయిని ♦ నావజ్రంబున్

క గురుకోపంబున వైచెడు,కరణి న్నీపైని సుభట♦కాండముపయి భీ
కరమగు నాక్రోధంబును, బరఁగం జేసెద నటంచుఁ ♦ బలుకుఁడు మీరల్ ౨౬

చ. అని వచియింపఁగా దనుజ ♦ లాశుకసారణు లెంతయేని ధ
ర్మనియతిఁ బెంపుమీఱ రఘు♦రాముని వే జయశబ్దపూర్వకం
బున నుతియించి లంకకును ♦ బోయి సురారివిభూత్తముం గనుం
గొని వచియించి రిట్లు కపి♦కుంజరులం బరికించుచుండఁగన్. ౨౭ 905

క. దనుజేంద్ర! విభీషణుఁ, డ,ల్లన మముఁ బట్టుకొని వధకు ♦ లక్ష్యముగా రా
మునియొద్దకుఁ జేరిచె నా,యన ధర్మాత్ముండు విక్ర♦మాఢ్యుఁడు గానన్ ౨౭
క. దూతలఁ జంపఁగ నిచ్చం, జేతస్సునఁ బొందఁడయ్యెఁ ♦ జేరి రిపుగణం
బేతీరున నపకృతిఁ దమ, కాతఁడుఁ గల్గింతు రనుభ♦యంబు గనఁడుసూ!. ౨౮
ఆ మమ్ము విడిచిపుచ్చె ♦ నమ్మహీనాథుండు, రమకు నాటపట్టు ♦ రాముఁ డతని
యనుజుఁడైన లక్ష్మ♦ణాఖ్యుఁడు నీతమ్ముఁ, డినసుతుండు తేజ ♦ మొసఁగువాఁడు
క సురపతిసముండు నగు వా,నరపతి యను వీరు లోక♦నాథులతో న
ల్వురుతుల్యులు శస్త్రాస్త్రము, లరయం దనరారు వార ♦ లతిలోకులుసూ!.
క. [1]శూరులు దృఢవిక్రములును, బూరుషసింహులును నొక్క♦పోలిక లంకం
జేరి వినాశముసేయఁగఁ, దారొక్కమహీతలమునఁ ♦ దత్పరులగుచున్. 30
ఆ. కూరుచున్నవారు ♦ కోఁతులమాటయే, యవలనుండనిమ్ము ♦ హరిహయసము
లైనవీరు నల్వు ♦ రీనిశాచరపురి, సాలతోరణాది♦సహిత సిపుడె. 3౧ 911
క. పెకలించి మఱొకతావున,నె కడిందిమగంటిమిఁగొని ♦ యేర్పడఁ బెట్టన్
సకలవిధంబులశక్తులు, ప్రకటితమా రాముగూఁపు♦బలుసాధనముల్. 3౨
క [2]పరికించి చూడ నాము, గ్గురిమాట యటుండ నొకఁడె ♦ కొంకక లంకా
పురము నశింపం జేయును, బరాక్రమోపేతుఁ డగుట ♦ బలయుతుఁ డగుటన్
క [3]అని మాకుఁ దోఁచె, రాముం, డనూనబలశాలియైన♦నాతనిసైన్యం
బును జంప నిరుత్సాహం, బును గనునటుసేయ మీరు ♦ పూనుఁ డనెడవో?.
సీ అంగదసూర్యపు♦త్రాదియుక్తంబగు కపిబలంబును రఘు♦కాంతుదక్షి
ణంపుబాహువితండ♦నందగియున్నయా లక్ష్మణగుప్తంబు ♦ లలితరీతిఁ
దీరుపఁగాఁబడి ♦ భూరితరంబయి తగుదాని నిర్జర♦దానవులకుఁ
గాని యింద్రాదుల♦కేని జయింప నశక్యమే యినుమంత♦సంశయంబు
[కానఁగాఁబడ, దిట్లు♦గా దశయోజనముల విస్తృతంబుగ ♦ నలరి నూఱు
తే యోజనంబుల పొడవుగ ♦ నుసిధిసేతు
వలవరించుట వ్యక్తమే ♦ బలము లవ్వి
కడలి దాఁటెను, శ్రీరాఘు♦వుఁడును గంధి
దక్షిణతటంబునం బ్రీతి ♦ తనర విడిసె 33 915
క. వనచరులు కొండఱింకను, వనధిం దరియించుచున్న♦వారలు దాఁటం
గను బూనినారు కొందఱు, కన వారికిఁ దుదియె మదికిఁ♦గనఁబడదు విభూ!.

1 ఏకస్థానగతా యత్ర-అనిమూ ఏకప్రదేశం వా గతాః-అనివ్యాఖ్య 2 సధిష్యతి పురీం లంకా మేకః స్థితం తు తే త్రయః-అనిమూ 3 నన్వసహాయహారోపి రామసేనాహననా దనుత్సాహస్య త్తత్క్రియతా మిత్యాహ-అనునపతారిక కీపద్యము వ్రాయఁబడియెనని రెఱుంగఁదగు, ఈభావము వదలినచోఁ బైపద్య మసందర్భముగఁ దోఁచును.

చ [1]అనియొనరించుపూన్కి దృఢ♦మై తగ నున్నది సైన్యమెల్ల, నా
వనచరవీరులందఱును ♦ వారని మోదమునం జెలంగువా
రని యిఁకఁ జాలునయ్య! పగ♦నాత్మను బూనకు మోవిభూత్తమా!
జనకజ నింకనైన నృప♦చంద్రునకుం బ్రథమాని యీఁదగున్ 917

ఇరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౨౬ - వ సర్గము.

{ రావణుఁడు వానరసేనను జూడ నున్నతప్రాసాదము నెక్కుట / సారణుఁడు సేనం జూపి చెప్పుట }

చ. అని యిటు సారణుండు హిత♦మై కుశలంబును గూర్పనైన ప
ల్కును భయ మింత లేకనినఁ ♦ గ్రూరనిశాచరరాజు దానిన్
విని బదు లిట్లు పల్కెఁ, గడు♦వింతగ దూరుచు వానితోడ, దే
వనికరమేని దానవుల♦వారము గాని చెలంగి యెక్కలై. ౧౪ 918

క. చనుదెంచిన గంధర్వులు, నని సేయఁగ వచ్చినను భ♦యంబును జగముల్
గన ననుఁ జేసిన నీయను, జనకజ నామాట లేల? ♦ సారణ! నీకున్. ౨ 919

తే సౌమ్యుఁడవు నీవు కానఁ గీ♦శతతిచేతఁ
గొట్టఁగాఁబడి భీతిని ♦ గుందినాఁడ
వందుచే నిప్పుడే సీత♦నాతని కొసఁ
గంగఁ దలఁచుచునున్నా వ♦సంగతముగ. 3 920

క. దురమున నను గెల్వంగల, యరి యెవ్వఁడు గలఁడు, భూమి♦నని రావణుఁ డా
శరపతి యీచందముగాఁ, బరుషోక్తులు పల్కి [2]సిరులు ♦ భాసిలు చుండన్.

చ. [3]వనచరసేనఁ జూచుటకు ♦ వాంఛను బూని హిమంబురీతిఁ దె
ల్లనిదయి భూరితాళముల♦లాగున నెత్తయి యున్న సౌధ మొ
య్యనఁ దమి నెక్కెఁ, జారులగు♦నాశుకసారణు లప్డు వెంటరా
ఘనతరకోప మూని మదిఁ ♦ గాంతసుసౌధమునుండి యంబుధిన్ ౫౪ 922

క గిరులను వనములఁ గాంచు, నరుదైన త్రికూటపర్వ♦తాంతికభూమిన్
దరుచరు లెల్లను నిండుటఁ, గర మాశ్చర్యమునఁ జూచెఁ ♦ గళవళపడుచున్

చ దనుజవిభుం డపారమగు ♦ తక్కపిముఖ్యుల్ గణియింపరామి నిం
తని యెఱుఁగంగఁ జాలక య♦హో యిది యేమి చమూసమూహ మో
యని యల సారణుం గనుచు ♦ నల్లన నిట్లని ప్రశ్నచేసె, నీ
వనచరముఖ్యులందు బల♦వంతు లనం దగు వార లెవ్వరో ౮ 924

---

1 అలం విరోధేన శమోవిధీయతాం ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ-అనిమూ 2 ఆరు
రోహ తత శ్శ్రీమాన్-అనిమూ. 3 బహుతాళసముత్సేధం రావణోఽథ దిదృక్షయా-అనిమూ.

తే శూరు లెవ్వరో? యుత్సాహ♦శోభితులయి
యెల్లతావుల నసి ముందు ♦ నెవరు నిల్చి
వారలో? వీరిలోన నె♦వ్వరిపలుకుల
వినునొ? సుగ్రీవుఁ డట యూథ♦విభువరులయి. ౯ 925

క తనరాఘవార లెవరో, వనచరబలనాథు లనఁగఁ♦బడువా రెవరో
వినుపింపు సారణా! చక్కనివిధమున నున్నయట్లు♦గా వినవలతున్. ౯౹ 926

చ అని యిటు రావణుం డడుగ ♦ నప్పలుకుల్ విని సారణుండు కీ
శనిచయమందు ముఖ్యులను ♦ స్వాంతమునందు నెఱింగి యుంట నా
వనచరవర్యులం దెలుపు♦వాఁడయి యిట్లనియెన్, మహాప్రభూ!
విను మిఁకఁ దెల్పువాఁడఁ గను ♦ వీరల నల్లదిగో చెలంగుచున్ ౧౦౹ 927

*సీ ఈవానరుఁడు లంక ♦ నే వేళఁ గాంచుచు సింహనాదంబును ♦ జేయుచు వన
చరయూథపాలకుల్ ♦ శతసహస్రంబులు తనుఁ బరివేష్టింపఁ♦గను బరాక్ర
మమున నున్నాఁడు చూ♦డుము, వీనిధ్వనికి నగర మెల్ల భూధర♦కాననముల
తోడ వనంబుల♦తోడఁ బ్రాకారతోరణములతోడను ♦ వణఁకుచున్న
తే యది, సమస్తకపీశ్వరుం♦డై మహాత్ముఁ
డైన సుగ్రీవుసేనకు ♦ నగ్రభాగ
మందు నున్న వీరుండగు ♦ నతఁడు నీలుఁ
డనెడు యూథవిభుండు సు♦మ్మసురనాథ!. ౧౩౹ 928

క వనచరుఁ డల్లదె కనుమా, తనబాహువు లట్టె యెత్తి ♦ ధరణి నిలుచుచుం
డినవాఁడు వీర్యవంతుఁడు, మనపురి కభిముఖుఁడునగుచు♦మసలుచుఁ గ్రుధచేన్.

క కరము విజృంభించెడుభూ,ధరశృంగసమాంగుఁ డగుచుఁ ♦ దనరెడు గంటే
సరసిజకింజల్కచ్ఛవి, పరఁగం ద్వరపడుచుఁ దోఁకఁ ♦ బలుమా ఱిలపై. ౧౫

క. తాడించుచుఁ దచ్ఛబ్దము, పోడిమిగా దెసల నెల్ల ♦ బోరుకొలుపఁగా
వాఁడె చెలంగెడు రాజా!, వీఁడే యువరాజనంగ ♦ వెలయున్ మిగులన్.

ఆ అంగదుండు వీఁడె ♦ యనికి నిన్ బిలుచుచు
నున్నవాఁడు వాలి♦కిన్నకొడుకు
తండ్రి కరయ సముఁడు ♦ తనపినతండ్రికి
నిరతహితుఁడు శూర♦వరుఁడు సుమ్ము ౧౭౹ 932

[1]క వరుణుం డింద్రునికొఱకె,క్కరణిఁ బరాక్రమముఁ జూపు ♦ క్ష్మాపతికొఱకై
పరవిక్రమంబుఁ జూపఁగ, నిరతము దలపోయుచుండు ♦ నిశ్చలుఁ డగుచున్.

చ. విను మనుజేంద్ర! యంగదుఁడు ♦ వీర్యము పెంపెసలార నామరు
త్తనయుని కెల్లరీతులను ♦ దానుగ నేర్పెను వీనిబుద్ధినిం

---

* లంకా ప్రవేపతే సర్వా సశైలవనకాననా-అనిమూ 1 రాఘవార్థే పరాక్రాన్త శ్శక్రార్థే
...రుణో యథా-అనిమూ పరాక్రాంతః పరాక్రమితు ముద్యతః-అనివ్యాఖ్య

గొనియోఁ గదా జవం బలరఁ ♦ గొంకక లంకకు వచ్చి జానకిం
గని చనియెన్; నృపోత్తమున♦కార్యపరత్వముఁ బూని యత్తఱిన్. ౧౯ 934

క. ఘనవీర్య మలర నీతఁడు, వనచరవరయూథపతులఁ ♦ బలావృతఁ గొని యే
రును దన్ను జయింపంజా,లనియింతటి భీతికరబ♦లమున నలరుచున్. ౧౯½

క. నినుఁ గూర్చి వచ్చుచున్నాఁ, డనయము నవ్వాలిసుతుని♦యంతికమున నా
తనివెనుక మహాబలములు, తనవెంటన్ రాఁగ నళుఁడు ♦ తద్దయు నొప్పన్.

చ. అనియొనరింపఁగా నతఁడు ♦ హర్షము గాంచుచు నున్నవాఁడు నీ
రనిధి నితండె సేతువును ♦ రామునకై రచియించినాఁడు, స్వాం
గనిచయ మట్టె నిక్కనటు♦గా నొనరించుచు సింహనాదముల్
పొనరుచు వేచెలంగుచును ♦ భూరిరవంబులు చేయుచుం దమిన్ ౨౧½ 937

సీ. ఉన్నతావులనుండి ♦ యుద్ధతిమై లేచి యధికతరామర్ష ♦ మనుదినంబు
తమ్మును బురికొల్పఁ ♦ దగ విజృంభించుచు నున్నవా రల్లదె ♦ యురుకపు లట,
వీ రనిమొనయందు ♦ నేరి కసాధ్యులు భయకృదాకారులు ♦ పౌరుషమున
నుద్ధతుల్ వీరలు ♦ నొక్కొక్కడ లెక్కింపఁ బదినూఱుకోటు లా♦పై నెనిమిది

తే. లక్ష లున్నారు, మఱియు ని♦లావతంస
మనఁగఁ దగు చందనవనంబు♦నందు నున్న
వీరవానరు లెల్లరు ♦ వెంబడించి
నలుని యానతి నుందురు ♦ లలితగతుల ౨౩½ 938

క. నలుఁ డొకఁడె లంక నెల్లను, బలములతోఁ గూడి చెఱుప ♦ నావంతమ్మున ని
మ్ములఁ గోరుచున్నవాఁ డిఁక, బలాశనేంద్రా ప్రచండ♦పౌరుష మొప్పన్

తే. రజతసంకాశదేహంబు ♦ రాజిలంగ
యుద్ధచపలత మిటిమీఱు ♦ చుండ శ్వేతుఁ
డనెడు వానరుఁ డల్లదె ♦ యశమున జగ
ములను మూఁడింట విశ్రుతుఁ* ♦ డలఘుబలుఁడు ౨౫ 940

క. మతిమంతుఁడు వీరుఁడునౌ, నతఁడు రణంబందుఁ గలుగు♦నాతురమున భా
నుతనూజునొద్ద నిత్యు, క్షతి లంకను బాడుసేయుఁ ♦ దగు నిపు డనుచున్ ౨౫

క. అరుదెంచి యాతఁ డియ్యది, రణము గానునుచుఁ బలుకఁ ♦ దనబలమున ని
ర్భరపౌరుషంబుఁ బూనఁగఁ, దరుణ మిదే యనుచు మిగుల♦ధైర్యము గలుగన్.

తే. పలుకుచుం బోవుచున్నాఁడు ♦ బాహుబలము
వెలయఁ దనచోటి, కల్లదె ♦ వీరుఁడైన
కుముదుఁ డున్నాఁడు వితతసై♦న్యముల కతఁడు
పాలకుం డీతఁడె పూర్వ♦కాలమందు ౨౬½ 943

* బుద్ధిమాన్ వానరో వీర స్త్రిషు లోకేషు విశ్రుతః-అనిమూ.

సీ. బహువృక్షనిబిడమై ♦ పరఁగి రమ్యంబయి గోమతీతీరస్థ♦భూమిఁ దనరి
యలరారు సంకోచ♦నాఖ్యపర్వతమున నంతటఁ దిరుగుచు ♦ నచట రాజ్య
మును నేలుచుండెను, ♦ వనచరవీరుఁ డీతఁడు వేయిలక్షలఁ ♦ గడిఁదిబలుల
వనచరులం గూడి ♦ వచ్చియున్నాఁ డిట విని వాలంబునఁ ♦ గానఁబడెడు
రోమముల్ పొడవులై ♦ రూఢి కెక్కుచుఁ బెక్కుబారలకొలఁదిని ♦ బరిఢవిల్లు
ననఁ దగి యెఱ్ఱన♦యున్నను గొన్ని పీతంబులయ్యును గొన్ని శ్వే♦తాభములయి
కొన్నియు, మఱియును♦గొన్ని యత్యంత సితంబులై చక్కఁగఁ ♦ దనరుఁ జుమ్ము
భయదకార్యచణుండు ♦ వనచరుఁ డీతండు దీనత నొందక ♦ దేసినైనఁ

ఆ. జేయఁ బూనువాఁడు ♦ సిద్ధము సంగ్రామ
మెపుడు గోరుచుండు ♦ నిప్పురమును
దనబలంబుఁ గూడి ♦ తానె మర్దింపఁగఁ
దలఁచుచుండువాఁడు ♦ దనుజనాథ ౩౦ 944

[1]చ. కను మదె సింహతుల్యుఁడయి ♦ కన్పడుచుం గపిలచ్ఛవిం దగం
దనువు వెలుంగ నేత్రములు ♦ తద్దయు దీర్ఘములై చెలంగ లం
కను దహియించునట్లుగను ♦ గన్నులు ఱెప్పలు మూయకుండఁ జూ
డ్కని నిగుడింపుచుం దనరు ♦ కేశవిభుండగు రంభుఁ డో విభూ! ౩౧ 945

క. వనచరపతి యాతం డో, దనుజవిభూ! వింధ్య మనెడు ♦ ధరణీధరమం
దును గృష్ణగిరిని సహ్యం, బనను సుదర్శనమహీధ్ర♦మున నెపుడుండున్. ౩౨

[2]ఆ. చండవిక్రములును ♦ జండులు శూరులు, నైన వనచరేంద్రు ♦ లనయు మితని
ముదము మీఱ నూట♦ముప్పదిలక్షలు, దివ్యతేజములను ♦ దేజరిలుచు 33

క. పురమును దీనిని గూల్పఁగ, నిరతము మదులందుఁ గోరి ♦ నెమ్మి తనర వ
చ్చిరి వెంబడించి, దానవవర! యెవ్వఁడు చెవులు నిక్క♦బలము మెఱయఁగన్.

[3]తే. అవలించుచున్నవాఁ ♦ డతఁడు శరభుఁ
డనఁగఁబడువాఁడు సేనల ♦ కధిపుఁ డగును
భీతిలఁడు మృత్యువునకేని ♦ పృథులబలమ
ముందుఁ బొఱఁడు ధీరుఁడై ♦ యలరుచుండు ౩౪ 949

క. తనువు మహారోషంబున, ఘనముగఁ గంపింపుచుండఁ♦గా నడ్డముగాఁ
గనుఁగొనుచు [4]స్వీయబలంబును జూచుచు సింహనాద♦మును జేసెడుఁ జూ.

[5]క. బలము మెఱఁగ వేగము నుజ్జ్వలముగ వెలయంగ సాధ్వ♦సం బను దియే
గలుగని మది సాల్వేయా,ఖ్య లలిం జెలువారు శైల ♦ మందెపు డుండున్.

1 నిభృతః ప్రేక్షతే లంకాం దిధక్షన్నివ చక్షుషా - అనిమా 2 చండాశ్చండపరాక్రమాః-అనిమా 3 న చ సంవిజతే మృత్యోర్న చ యుద్ధాద్విధావతి-అనిమా 4 పశ్యన్ లాంగూలమపి చ-అనిమా 5 రమ్యం సాల్వేయపర్వతమ్-అనిమా

[1]ఆ బలము మిగుల వెలయు♦నలువదిలక్షల, వనచరేంద్రు లితని♦వశమునందు
నలరుచుండుదురు వి♦హారులగు వారలు, వారిశౌర్య మెన్న ♦ వశము గాదు

సీ. ఘనమేఘములు పోలెఁ ♦ గడఁది శౌర్యంబున నాకాశతల మెల్ల ♦ నావరించి
హరినిచయాంతర♦మందు నిర్జరులలో నింద్రునివిధమున ♦ నెసఁగుచున్న
యీతండు పనసవి♦ఖ్యాతయూథేశుండు, సంగరంబును గోరు♦సకలకీశ
ములయంతరంబునఁ ♦ గలుగునీతనిమహాధ్వని పెక్కు భేరుల♦ధ్వనియుఁ బోలె

తే. వినఁబడుచునున్నయది యదె, ♦ ఘనుని నితని
సంగరంబున మార్కొనఁ ♦ జాల రెవ్వ
రుత్తమంబగు పారియా♦త్రోరుగిరిని
నాశ్రయించిరొ యుండు నీ♦యనఘుఁ డెపుడు ౨౦౪ 953

క. విను మేఁబదిలక్షల కీశనృపతు లీయూథనాథ♦సత్తము నిరతం
బును గొల్చుచుంద్రు, వారిని, వనచరు లొగి వేఱు వేఱు♦బలసి కొలుచుఁజూ.

క. వననిధితటమున రెండవ,వననిధియుం బోలె వెలసి ♦ భయగం బగుచున్
గనఁబడుచు నుత్సవంబులఁ, దనరెడు బలములను నలరిఁ♦దాఁ గనుఁగొనుచున్

[2]చ. కనఁబడువాని యూథపతిఁ♦గా వినతాఖ్యునిగా నెఱుంగు మో
దనుజవిభూత్తమా! యితఁడు ♦ దర్దరపర్వతతుల్యగాత్రుఁడై
వనచరషష్టిలక్షలను ♦ బాహుబలాఢ్యులఁ గూడి సంతతం
బును గలహంబుఁ గోరుచును ♦ బొంగెడు వేణ్ణ నెసంగుఁ జూడుమా! ౨౦౭

[3]తే. నదులలో నుత్తమంబు ప♦ర్ణాస, దాని
జలము లతిమధురంబు లా♦జలములఁ దమిఁ
ద్రాని తత్తీరసంస్థుఁడు♦దారబలుఁడు
తరమె యీతనివర్ణింప ♦ దైత్యనాథ! ౨౦౮ 957

చ. అనికిని నిన్నుఁ బిల్చుచను ♦ నల్లదె క్రోధనుఁ డన్వవాఁడు కీ
శనిచయనాయకుం డతుల♦సత్త్వపరాక్రము మొప్పువానరుల్
తను వరుసన్ భజింపఁగ ని♦తాంతముదంబున నున్నవాఁడు నా
వనచరయూథముల్ తగ వి♦భక్తములై తగు పీనిచెంగటన్ ౨౦౯ 958

క. గైరికవర్ణంబగు తను, వారూఢిగ వెలయ నంగ♦రామోదమునన్
భూరిబలదర్పవనచర,వీరులను దృణీకరించి ♦ వెలసెడు నదిగో ౨౧౦ 959

క. అతఁడే గవయుఁడు వనచర,వతంసుఁ డురుతేజ మొప్ప ♦ భాసిలి నీపై
కితిశయకోపంబున రా, సతతము దలపోయుచుండు ♦ సత్త్వము పొంగన్. ౨౧౧

---

1 ఏతస్య బలిన స్సర్వే విహారా నామ యూథపాః-అనిమా 2 ఏష దర్దరసంకాశో వినతో నామ యూథపః-అనిమా దర్దరో నామ గంగాసమీపస్థః పర్వతః-అనివ్యాఖ్యా 3 పిబం శ్చరతి పర్ణాసాం నదీనా ముత్తమాం నదీమ్-అనిమా.

తే. ఇతని దెబ్బదిలక్షల ♦ నెన్నఁదగిన
వనచరులు గొల్చుచున్నారు ♦ తనబలములఁ
గలిసి తా నొక్కఁడే లంక ♦ నిఁయు ముంగ
నట్లుచేయఁగ నున్నవాఁ ♦ డసురనాథ! ౪౭ 961

ఆ యూథపతుల వీరి♦యూథ ప్రశ్రేష్ఠుల, మూరుకొనఁగ నిల్వ ♦ నేరికైన
నలవిగాదు భీతి♦దులు గావుహూపులు, వీరిక్రింద భటులు ♦ వేలు గలరు ౪౮

ఇరువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౭ - వ సర్గము

-- సారణుఁడు రావణునకు సేనాధీశముఖ్యుల నిరూపించుట --

క వనచరు లెవ్వరు శ్రీరా,మునికొఱకై విక్రమములఁ ♦ బొంగుచుఁ బ్రాణా
ళిని దాఁపకుందురో నే, వినిపించెదఁ జూచుచుండు♦వీరుల వారిన్ ౧ 963

సీ. ఎవనివాలాగ్రమం ♦ దెప్పుడు పెక్కు బారలపొడవులుగఁ దా♦మ్రంబు లగుచు
సితపీతములు నతి♦శ్వేతంబులునునయి వెండ్రుకల్ మిక్కిలి ♦ వెలసి నిక్కి
జలదంబులందును ♦ శక్రచాపాకృతి బహువిధవర్ణముల్ ♦ పరఁగ నూర్య
కాంతులు విలసిల్లు♦గతిఁ బ్రకాశించుచు నుండునో భయద♦కర్మ్ముండు హరుఁడు

తే వాఁడె యూథపముఖ్యుండు ♦ వీఁడు వోవు
చుండఁగాఁ దోఁక జీరాడు♦చుండు నేల,
వనచరులు నూర్లు వేలుగ ♦ ఘనతరువుల
నెత్తికొని లంక నెక్కఁగ ♦ నెసఁగువేడ్క ౩ 964

క హరువెంట వచ్చుచుందురు,, [గురుతేజుం డితఁడు వేయి♦కోట్లకపులతోఁ
బరనగరజయుని నిను సం,గరమున గెలువంగ నుదిని ♦ గాంక్షించు విభూ!.] ౪

క వనచరపతియా సుగ్రీ,వునకున్ హరుసేన లెల్లఁ ♦ బోడిమిగాఁ జ
క్కని సేవకులౌటను నా,తనిపంపును దలఁల భక్తిఁ ♦ దాల్తురు రాజా! ౫

చ. దనుజవరేణ్య! నీలజల♦దంబుల పోలిక, నల్లనైన యం
జనమువిధంబునన్ నిలిచి ♦ చాలుగ నొప్పెడు భల్లుకంబులన్
గనియెదు గాదె యవ్వి తమ♦కంబున లెక్కిడఁ బూనినన్ దలం
చినను నశక్యమే యనుచుఁ ♦ జిత్తమునందునఁ దోఁపఁ జేసెడున్. ౬ 967

ఆ సత్యశౌర్య మలర ♦ సాగరాపరతీర
మట్టు గానఁబడెడు ♦ నవ్వి పర్వ
తములయందుఁ దమి వి♦షమ దేశములయందు
నదులయందునుండు ♦ ముదము మీఱ ౭

క. దనుజేంద్రా! భయదముగాఁ, గనఁబడుభల్లూకము లివి ♦ కడఁగుచు నీపై

కిని వచ్చుచున్నయవి, భీతిని గొలిపెడు నేత్రములను ♦ దీపించి తగన్. ౯

సీ. భయదమై తగినరూ♦పంబున నొప్పుచు, నదె వీనియంతర♦మందు మేఘ
జాలముల్ పర్జన్యుఁ ♦ బోలె నయ్యవి తన్ను నెల్లెడఁ గొల్చుచు ♦ నేగుదేర
నలరారునితఁడుధూ♦మ్రాక్షుఁడన్ యూథేశుఁ,డఖిలభల్లూకనా♦యకుఁడునర్మ
దానదీజలములఁ ♦ దమిఁ దీఱఁ ద్రాగుచు ఋక్షవంతంబన ♦ నెసఁగునద్రి

ఆ. వరమునందు నుండు, ♦ గిరినిభాకారుని
నితనిఁ జూడు మదిగొ ♦ యితఁడు ధూమ్రు
నయనుసహజుఁ డగు వి♦నయసమన్వితుఁ డన్న
వంటి రూప మలరు♦వాఁడు సుమ్ము. ౧౦ 970

క. బలమున విక్రమమున నీ,యలఘుఁడు తనయన్న మించు ♦ నసురేశ్వర! యీ
బలశాలి జాంబవంతుఁడు, బలనాయకులందు మేటి♦బలనాథుండౌ ౧౧ 971

క. గురుశుశ్రూషానిరతుఁడు, పరాక్రమోపేతుఁ డనిని ♦ బాహుబలము ని
ర్భరగతిఁ జూపకయుండఁడు,, వరమతి యీతండు మున్ను ♦ వజ్రికి మిగులన్.

క. సురదానవయుద్ధంబునఁ, బరమసహాయంబు చేసె, ♦ వజ్రియు దానన్
గరుణించి యొసఁగె బహువిధ,వరముల నీతనికి, నితని♦భటు లవిజేయుల్ ౧౨

ఆ. లెక్కపెట్టరాక ♦ మిక్కిలి పెద్దయా,కారములును రోమ♦గణము వెలయ
నగ్నితేజమునను ♦ నలరుచు దనుజపి,శాచసదృశులగుచు ♦ సంతసంబు ౧౩

క. ధరణీధరముల పెద్దశి,ఖరములపై కెక్కి భూరి♦ఘనములవలెనే
పరఁగెడు పృథుశిలలను వే, ధరణిం బడఁద్రోయు భీతిఁ ♦ దాల్పవు మృతికిన్

క. అనిశం బెగురుచు నున్నటు, గనఁబడుచుం దవ్వగను బూని ♦ క్రాలునితఁడు కీ
శనిచయపతి దంభుం డనఁగ నొప్పు భటనాథులందుఁ ♦ గడు బల్లిదుఁడౌ ౧౪

చ. వనచరు లెల్ల నీతనిని ♦ వారక చూచుచు నున్నవార లో
దనుజవిభూ! యితండు బల♦దర్పసమగ్రుఁడు గాన శౌర్యముం
గనఁబడఁ జేసి వాసవు ని♦కామముదంబును బొందఁ జేయుచున్
దనరుచు నున్నవాఁడు, విను ♦ దానవనాయక! యెల్లతావులన్ ౧౬ 977

సీ. కపిపితామహుఁడయి♦క్రాలు సన్నాదనుండను యూథపతి కలఁ♦డతఁడు నడుచు
నపు డొకయడుగిడు ♦ నంతలో యోజన దూరమం దున్నట్టి ♦ ధారుణ్రి
పార్శ్వమ్ముం జేరి య♦ప్పట్టున నిల్చునుగాన యంతటివెడ♦లైన తనువు
గలవాఁడు నిలుచున్నఁ ♦ గాయంబు యోజనమంత యెత్తున కేగు♦నట్టు లౌట

ఆ. నిలను నాల్గుపాద♦ములు గల జంతువు,లందు నింతపెద్ద ♦ దరియ నెద్ది
తలఁప, లేదు, వజ్రి ♦ దనుజులతోఁ జేయు,సంగరమున బుద్ధి♦శాలి యితఁడు

చ. దనుజులతోడ మార్కొనుచుఁ ♦ దా నని సేసెఁ బరాజయంబు నీ
ఘనునకుఁ గల్గలేదు, సుర♦కాంతుని బోలును విక్రమించు వే

కను సురగాయకాంగన కి♦లన్ వనయుండయి యగ్నిదేవుఁడం
కను జనియించె, న త్తఱిని ♦ గల్గిన ఘోరరణాంగణంబునన్ ౨౦ 919

క. సురలకు సాయ మొనర్పఁగఁ, బరమర్షుపాళుండు వహ్ని ♦ పరికించి మహా
సురహంత నితని బడసెను, వరగంధర్వాంగన మది ♦ వాంఛించి తమిన్

చ. దనుజవిభూ! యితండు కపి♦తల్లజుఁడై క్రథనుండునాఁగ నొ
ప్పును, ధనదాభిపాలితము ♦ భూధరవర్యము కిన్నరేంద్రసం
ఘనిబిడ మూకుబేరునకుఁ ♦ గమ్రవిహారసుఖప్రదంబునై
తనరుచు జంబువన్ తరువు ♦ తద్దయు నొప్పఁగ నున్న యాహిమా
ద్రిని వసియించుచుండుఁ జుమ♦ తేజము శ్రీయును బొంగుచుండఁగన్. ౨౨

క. అని మొన నీతఁడు తనుఁ దా, వినుతిం జేసికొనఁ జెప్పు ♦ వింతవనచరుల్
తను వేయికోట్లు గొల్వం,గను వచ్చినవాఁడు తా నొ♦కండే లంకన్. ౨౩

క పరిమార్పఁ గోరుచున్నాఁ, డురుకపిబలములను గూడి ♦ యుద్ధతి; నదిగో
పరికింపు మచట యూథే,శ్వరుఁ డొక్కఁడున్నవాఁడు ♦ సత్త్వము పొంగన్.

[1]సీ శంబసాదనుఁడు రా♦క్షసుఁ డేన్గురూపంబుఁ గైకొని బాధలఁ ♦ గల్గఁజేయ
మునులు కేసరియను ♦ వనచరుఁ గని వానివధియింపఁ బురికొల్ప♦వానినతఁడు
వధియించె దానికిఁ ♦ బరమమునుల్ మెచ్చి శౌర్యశాలిసుతుండు♦జననమొందు
నట్లు వరం బిచ్చి ♦ రది మొదలుగఁ గోఁతులకు నేనుఁగులకుఁ గ♦లహము వైర
మేర్పడెఁ గావున ♦ నీప్రమాథి యనంగఁ దనరుయూథేశుండు ♦ దానిఁ దలఁచు
[2]కొనుచు గంగాతీర♦మున నుండు గజయూథముల బెదరించుచుఁ♦గలయఁదిరుగు
చుండును శ్రమమొంద ♦ కూరక లీలఁగాఁ బోవుచు వైరులఁ ♦ బొంగడంచు
గిరిగుహాలం దుండి ♦ కరులను జేఁబట్టి గిరులను గిరులచేఁ ♦ గగుల మఱియు

తే. దరువులం గొని గజములఁ ♦ గరులచేత
దరువులను గొట్టుచుండు, యూ♦థపతి యితఁడు
గంగచెంతను, సుందర♦శ్యామధరోప
మ మగునట్టి యుశీరబీ♦జ మను గిరిని ౨౬ 984

క సురలోకంబున శక్రుని, కరణిన్ విహరించుచుండుఁ ♦ గపివీరులు వా
నరవగు నీతనిఁ బదికోట్లు రహిన్ సేవించువార♦లు దనుజనాథా! ౨౭ 985

చ ఉరుతరవిక్రమాఢ్యులయి ♦ యొప్పుచుఁ బూన్కి తగంగఁ దృప్తులై
నిరతము సింహనాదముల ♦ నింగిని నింపుచు సద్బలాఢ్యులై
వరసుతులై చెలంగు గురు♦వానరవీరుల కెల్ల మేటియై
పరఁగు నితండు సంతతము ♦ బాహుబలాఢ్యుఁడు సుమ్ము రావణా! ౨౮ 986

1 ఇందలికథ వ్యాఖ్యయం దున్నది మూలమున సంగ్రహముగ నున్న యిందలి యుపాఖ్యానము వ్యాఖ్య ననుసరించి వ్రాయఁబడిన దని యెఱుంగఁదగు 2 గజాన్ యోధయతే వన్యాన్ గిరిం శైవ మహాద్రుమాన్-గజైర్వృక్షాన్ వృక్షైర్గజాంశ్చ హంతీ త్యర్థః-అని వ్యాఖ్య

[1]క. అనిమొన నీతని గెల్వం, గను సాధ్యముగాదు ♦ వాత♦కంపిత మేఘం
బును బోలి చెలఁగునీతనిఁ, గనుఁగొనుచున్నావు గాదె ♦ కర్బురనాథా! ౩౦

చ. వనచరవీరవాహినిని ♦ వాతసముద్ధతరేణుజాల మొ
య్యన వరుణాభమై పరఁగి ♦ యంతట నొక్కట నావరించి మిం
చినయది వేగ మొప్ప నిటఁ ♦ జేరఁగవచ్చుటఁ జేసి యీయనీ
కిని గన భీతిదం బగును ♦ కేవలశక్తియుతంబునై తగున్ ౩౧ 988

సీ. అసితముఖంబుల ♦ నతిభయంబులై ఘనబలంబులఁ గూడి ♦ క్రాలుచున్న
లలితగోలాంగూల♦ములు సేతుబంధనమును గాంచి సంతోష♦మునను గోటి
సంఖ్యలుగాఁ గూడి ♦ సత్వరంబున నేగఁజాలి గోలాంగూల♦సత్తముఁడగు
నట్టి గవాక్షు యూ♦థాధిపునిం జుట్టుకొని విక్రమమున లం♦కను హరింప
తే. వచ్చుచున్నవి చూడుమా ♦ వసుమతీధ
రమున నెద్దానియందుఁ గా♦మముల నొసఁగఁ
జాలి, పుష్పాత్తపల్లవ♦సమితిఁ గూడి
యున్న ఫలవృక్షములు మించు ♦ చున్నయవియొ. ౩౩ 989

చ. సరసిజబంధు వేళిఖరి♦సన్నిధిఁ దత్సమహేమవర్ణుఁడై
దిరుగుచు నుండునో, నుతియు ♦ దివ్యమృగాళి శకుంతరాజి యే
ధరణిధరాంతికంబునను ♦ దాని రుచిం గని యట్టికాంతిచేఁ
దిరుగుచునుండునో తమిని; ♦ దివ్యమునీంద్రులు యోగసక్తులై ౩౫ 990

ఆ. దేనిసానువులను ♦ దేజరిల్లుచు నుండి
దాని విడువ మదినిఁ ♦ దలఁపకుందు
రారో, ఫలయుతంబు♦లై రహిఁ గామాళి
నీయఁ జాలు ఫలము ♦ లెపుడు తనర ౩౬ 991

క. తరువులు తేనియ లొప్పఁగ, ధరాధరమునందు నెందుఁ ♦ దద్దయుఁ గలవో
సురలకు నావాసంబై, పరఁగెడు నా మేరు వనెడు ♦ పర్వతమందున్. ౩౬½ 992

[2]క. హరిపతిముఖ్యుండగు కేసరి యనువాఁడు తిరుగుచుండు ♦ సంతతమును నం
దరసిన నఱువది వేలు శిఖరము లున్నవి రమ్యములును ♦ గనకమయములున్

[3]క. అనఘా! రాక్షసులం దీ, వనుపముఁడవుగాఁ జెలంగు♦నప్పగిదిని వా
నినడుమ ముఖ్యతమంబొ, ఘనగిరి మేరువు చెలంగుఁ ♦ గాంచనమయమై.

సీ. అందుఁ బింగళవర్ణు♦లగువారు శ్వేతాంగములఁ గనువారును ♦ లలితతామ్ర
వర్ణాస్యముల్ గల♦వారును, మధుపింగళచ్ఛాయలఁ దగి చె♦లంగువారు

1 వాతేనేవోద్ధతం మేఘం యమేన మనుపశ్యసి-అనిమూలము 2 షష్టి ర్గిరిసహస్రాణాం రమ్యాః కాంచనపర్వతాః-అనిమూ 3 తేషాం మధ్యేగిరివర స్త్వమి వానఘ రక్షసాం-అనిమూ.

వాఁడికోఱలుగల♦వారును, నఖరాయుధులునైన యీకపు ♦ లెలమిమిగుల
నాపర్వతవరంబు♦నందు వసింతురు దంష్ట్రాచతుష్కముల్ ♦ తగఁ జెలంగు
తే సింహములరీతి, దగ్గఱఁ ♦ జేరరాని
వ్యాఘ్రములభంగి, వీరలు ♦ వఱలుచుండ్రు
వహ్నివలెఁ జాల నుగ్రులై ♦ భయదగరళ
యుక్తఫణులట్లు క్రోధంబు ♦ లొప్పుచుండ. ౮౦౪ 995

క ఘనదీర్ఘవాలములుఁ దగ, ననుపమమదదంతినికర ♦ మట్టు లలరుచున్
ఘనపర్వతాంగు లగుచున్, బెనుజలదములట్లు ధ్వనులు ♦ వెలయుచు నుండన్.

తే వృత్తపింగళరక్తాక్ష♦భీషణులయి, భీతికరదేహులయి యతి♦భీషణగతు
లొప్పఁ గంఠరవంబు న♦త్యుగ్రమగుచు, వినఁబడంగఁ జెలంగెడు♦వీర లిపుడు.

క. *మనలంకాపురి మర్దింప నున్నయ ట్లున్నవారు, ♦ పరమభుజబలం
బున వీరినడుమ నదిగో, వనచరపతి శతవలి యను♦వాఁడు చెలంగున్. ౮౩

క బలశాలి వీర్యశాలియు!, నిలాతలమునందుఁ గీర్తి♦యొనఁగు నితనిపే
రఁ సుమతి యితఁడు విజయము, గలుగం దలపోయుచుండుఁ♦గలకాలంబున్.

క అనిశము రవి నర్చించును,, దనసేనలతోడ నొకఁడె ♦ తా నీలంకన్
వనధిం గలుపన్ జూచును, దనుజేంద్రా! యితఁడు శూర♦తల్లజుఁడు సుమీ.

తే. పౌరుషంబును మాత్ర మే♦పట్టున విడు
వకయె తగువాఁడు బలశాలి ♦ ప్రకటవిక్ర
మాఢ్యుఁ డగు, రామునకు హిత ♦ మాచరించు
పట్టునం బ్రాణముల లెక్క♦పెట్టఁ డితఁడు. [illegible] 1001

తే. నలుఁడు నీలుండు గజగవా♦క్షులు గవయుఁడు
దనుజనాయక! యూథేశు ♦ లనఁగ నొప్పు
వార లొక్కొక్కనికి నిందు ♦ ధీరులైన
భటులు పదికోట్లు మిట్టును ♦ బలసియుండ్రు. ౮౬ 1002

క దనుజేశ! వింధ్యపర్వతమున నుండిన తీవ్రవేగ♦ముల నొప్పిన యీ
వనచరు లనేకు లగుటన్, వినుతించుచు లెక్కపెట్ట ♦ వీలుపడదు సూ! [illegible]

చ దనుజవరేంద్ర! వానరులు ♦ ధాత్రి క్షణంబునఁ బర్వతాళితోఁ
గనుఁగొనుచుండఁ బూర్ణముగఁ ♦ గాల్వ సమర్థులు సుప్రభావులై
ఘనగిరితుల్యదేహులయి ♦ క్రాలుచు నుందురు పర్వతంబులం
గొని యవలీల నవ్వలికిఁ ♦ గొంకకి వైవ వలంతులే సుమా! [illegible] 1004

ఇరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

* నామ్నాం పృథివ్యాం విఖ్యాతో నామ్నా శతవలీతి యః-అనిఘా

౨౮ - వ సర్గము.

—రావణునకు శుకుండు మఱికొందఱు వానరుల వర్ణించి చెప్పుట.—

క. సారణుఁ డీరీతినిగా, నారావణునకు వచింప ♦ నంతయు విని యా
వీరకపీశ్వరచరితం, బాహూఢిగ నెల్లఁ జెప్ప ♦ నాత్మఁ దలఁచుచున్. ౧ 1005
క. దనుజేంద్రునితో శుకుఁ డి, ట్లనియెను బలములను జూపి, ♦ యల్లవిగో భీ
తిని గొల్పు కపిబలంబులు, ఘనమత్తద్విపములట్లు♦గాఁ జూడఁగనై. ౧౪
ఆ ¹గాంగతటమునందుఁ ♦ గలమఱ్ఱివృక్షంబు, లట్లు, తుహినశిఖరి♦యందు మద్ది
తరువు లున్నయట్లు ♦ గురుతరకాయింబు, లమరఁ జెలఁగుచున్న♦వరసితి గద!
క. వనచరులన్ వీరిని మార్కొని నిల్వఁ దరంబుగాదు ♦ కోరినచందం
బున రూపములం దాల్తురు, వినుతింపం దగినబలము ♦ వీరికి నుండున్ ౨౪
క ²దనుజేంద్ర దైత్యతుల్యులు, ననిమొన నిర్జరులఁ బోలి ♦ యద్భుతశౌర్యం
బునఁ బొల్తురు; కడువేగం, బును గాంచినవారు దనుజ♦పుంగవ! కంటే. 3
సీ వినుః వీరు తొమ్మిది♦వేలకోట్లుగ నైదువేలకోట్లుగ, నేడు ♦ వేలకోట్లు
గను, శెక్కు వేలశం♦ఖములుగ బృందశతములుగ నున్నారు, ♦ దనుజనాథ!
సుగ్రీవునకు మేలు ♦ సొంపుగఁ జేయంగఁ దలఁచుచుఁ గిష్కింధ♦నెలమినతని
తోఁగూడి సతత ముం♦దురు, దేవగంధర్వజనితులు మఱియును♦జన్మమున నె
తే. కామరూపులు నగుదురు, ♦ కన్నురూప
వయసులం దసమానులౌ ♦ వారి నిరువు
రను దమిం జూచుచున్నావె! ♦ రాక్షసేంద్ర!
వారు మైందుఁడు ద్వివిదుఁడన్ ♦ వారు సుమ్ము ౫౪ 1010
క ³అని వీరిసాటిసేయం, గను దగువాఁ డెవఁడు లేఁడు ♦ కవు లిద్దఱు వీ
రనఘులు వనరుహజనిపం,పున నమృతముఁ ద్రావినారు♦పొంగెడు కాంక్షన్.
క పెనుతేజంబున నీలం, కను దారే పాడు సేయఁ♦గాఁ గోరుచు నో
దనుజేంద్ర! యున్నవా రీ, వనచరవీరులకుఁ బార్శ్వ♦భాగమునందున్ ౬౪
ఆ అద్రితుల్యదేహు♦లగు పదికోట్లసద్భటులు బలిసియున్న♦వారు వీరు
పర్వతములభంగిఁ ♦ బటుదేహములు తగఁ, గనుచునున్నవారు♦మనపురమును
ఆ ⁴సుముఖదుర్ముఖు లను ♦ జొక్కపువీరులు
మృత్యుసుతులు తండ్రి ♦ మించువారు,
మదగజంబుభాతిఁ ♦ బొదలుచు నిలుచున్న
వనచరేంద్రు నతని ♦ గనుదు గాదె? ౭౪ 1014

---

1 న్యగ్రోధా నివ గాంగేయాన్ సాలాన్ హైమవతా నివ-అనిమూ ఇచట సాలశబ్దము నకు మద్దిచెట్టని యర్థము చెప్పవలెను "సాలేతు సర్జకార్శ్యాశ్వ కర్ణకా స్సస్యసంవరః" అని యమ రము 2 దైత్యదానవసంకాశాః - అనిమూ 3 బ్రాహ్మణా సమనుజ్ఞాతా వమృతప్రాశినావుభౌ-అని మూ. 4 మృత్యుపుత్రౌ పితు స్సమా-అనిమూ.

క. వనచరుఁ డీతఁడు కోపిం, చిన సంభ్రమునైనఁ గలఁగఁ ♦ జేయు నితండే
మనపురికి వచ్చి సీతను, గని నీతో మాటలాడి ♦ గదలి చనియె నృపా! ౯॥

క. [1]మును చూచినావు పురలం, జను దెంచిన యితనిఁ గనుము ♦ సారభుజుండై
తనరెడు కేసరి యనఁజను, వనచరునకు క్షేత్రజుఁ డనఁ ♦ బరఁగు సుతుండౌ.

క. తొలికొడు కీతఁడు వాయువు, వలనన్ జనియించె నన్న ♦ వార్తగలదు నృపా!
యిలలో హనుమంతుం డని, పిలుతురు సజ్జనులు వీనిఁ ♦ బృథుబలమహితున్.

క. [2]వనసిధి దాఁటిన దిటఁడె, తనయిచ్ఛకుఁ దగినయట్టి ♦ తనువు ధరించున్
వనచరవర్యుండై బలమున మిక్కిలి వెలసి రూప♦మున సన్నుతుఁడై. ౧౧॥

ఆ. ఎల్లతావులందు ♦ నేగంగఁ జాలిన, జనకుఁడైన యనిలు♦దంచమునను
నడ్డగింపరాని♦దౌ గతి గల్గియె, సకలకార్యములను ♦ జక్కఁ జేయు ౧౨॥

క. మును బాల్యంబున నీతఁడు, చనుబాలకు నాసఁగొనుచు ♦ సమధికమౌ తృ
త్తున బాధితుఁడై యుదయిం,చు నర్కునిం జూచి మహిత♦శూరత్వమునన్.

క. ఆఁకలి యుడుగక యున్నది, నా కిత్తఱిఁ గాన ఖచర♦నాయకు భానున్
జేకొని భక్షించెద నిఁక, నాఁకలి దీరంగ ననుచు♦నాత్మఁ దలఁచుచున్. ౧౩

క. [3]త్రిసహస్రయోజనంబులు, వెస మేరువునుండి డిగ్గి ♦ విబుధర్షుల క
ట్లసురులకు ననాధృష్యం, డసమాకారుండు నైన ♦ యర్కునికడకున్ ౧౪॥

ఆ. చనుచు నతని తేజ♦మున గొర్చి చెంతకు
నరుగఁజాల కుదయ♦గిరిపయిఁ బడె
దృఢహనువులు వెలయఁ ♦ దేజరిల్లెడు నీతఁ
డచటి యశ్మతలము♦నందుఁ బడఁగ ౧౫ 1023

క. హను వొకటి సుంత చెదరెను, హనుమంతుం డనెడు నామ♦మలరె నితని కం
దున, నాప్తవాక్యమున నీ,తని వార్త నెఱింగినాఁడఁ ♦ దథ్యం బిదినృపా! ౧౬॥

క. బలరూపసుప్రభావం, బులు వినికి నిట్టి వనుచుఁ ♦ బొగడఁదగా నా
కలవియె గా దొకఁడే యితఁ, డరయక తేజమున లంక ♦ యంతయు నిపుడే.

క. పరిమార్పఁ గోరుచున్నాఁ, డరయుము వనుజేంద్ర! హనుమ♦యంతికమున భీ
కరమూర్తి శూరవర్యుఁడు, పరఁగుఁ గదా యాతనిఁ జూడు ♦ పద్మనిభాక్షున్.

సీ. ఇక్ష్వాకువంశ్యుల ♦ కెల్లరకును మేటి యతిరథవర్యుఁడై ♦ యలరుఁ జుమ్ము
విఖ్యాతమే గద! ♦ విక్రమ మితనిది ఖరవధాదులచేత ♦ ధ్యాతలమున

1 జ్యేష్ఠః కేసరిణః పుత్రో వాతాత్మజ ఇతి శ్రుతిః-అనిమూ కేసరిణః పుత్రః తస్య క్షేత్రజః పుత్రః-అనివ్యాఖ్య 2 బలరూపసమన్వితః-అనిమూ *"హి" యనునది గాయత్రిపదనాఅవయత్ర రిము ౩ త్రియోజనసహస్రం తు-అనిమూ త్రియోజనసహస్రమి త్యనేకయోజనసహస్రోపలక్షణం-అనివ్యాఖ్య భూమికిఁ బైని లక్షయోజనదూరముం దుండఁగా మూఁడువేలయోజనములని చెప్పుట యసంగతము కాదా యనునాక్షేపమునకిగిసమాధానము కాఁబట్టి తెనుఁగున నిది చెప్పఁబడలేదని యెఱుంగునది

ధర్మ మీతనియందు ◆ నిర్మలస్థితిఁ గాంచుఁ గాని చలింప దె◆క్కారణమునైన
నెవ రెంతచెప్పిన ◆ నితఁడు ధర్మంబును దాఁటి వర్తింపఁడు ◆ దానవేంద్ర!
తే. వేదములను బ్రహ్మాస్త్రంబు ◆ వీరుఁ డీతఁ
డెఱుఁగు వేదజ్ఞులం దీతఁ◆డే యధికుఁడు
బాణములచేత నంబర◆వస్తువులను
గూల్పఁగలఁ డద్రులను గూడఁ ◆ జీల్పఁగలఁడు. ౨౦॥ 1027
క. వినవయ్యా! పెనుక్రోధము, గనుపట్టునొ మృత్యువున ని◆కాము మితనియం
దును జూడఁబడెడునట్టులె, ఘనపౌరుష మింద్రురీతిఁ ◆ గనఁబడు మిగులన్
క భూనాయకవర్యుండనఁ, గా నెగడిన యితనిసాధ్వి ◆ క్ష్మాపుత్రి జన
స్థానమునుండి తెచ్చితి, వానృపుఁడె యితఁడు రాముఁ ◆ డసురాధీశా! ౨౧
క. [1]అని సేయఁగ నీమీఁదికిఁ, జనుదెంచుచు నున్నవాఁడు, ◆ [2]జాంబూనద మ
గ్నిని గాల్ప నున్నతెఱఁగునఁ, దనుకాంతి చెలంగ రాము◆దక్షిణదిశలోన్
ఆ. [3]అతివిశాలవక్షు◆మమరఁ దామ్రాక్షుఁడై, యుంగరములుగాఁగ◆నొప్పి నల్ల
నైన కురులు తనర◆నలరువానిం జూడు, మితఁడె లక్ష్మణుం డ◆హీనబలుఁడు.
క. శ్రీరామునకుం దమ్ముం, డారయఁగాఁ బ్రాణమట్టు◆లన్నకుఁ బ్రియుఁడై
కోరిచరించును నాతని, చేరువ నయయుద్ధములను ◆ జెందునిపుణతన్ ౨౨
ఆ. సకలశాస్త్రములను ◆ జక్క నెఱుంగును
బగఱఁగాంచి యోర్వ◆ఁబట్టఁ జాలఁ
డనిని దుర్జయుఁడు జ◆యమును గాంచును బరా
క్రమము వెలయఁ బోలుచు ◆ సుమతి గలిగి ౨౩॥ 1033
క. రామునకుం గుడిభుజ ము, ద్దామబలాఢ్యుండు బయటఁ◆వగు ప్రాణమునా
రామునకుఁ దగును వసువుల, నేమాడ్కిన్ దాఁపఁడనిని ◆ నీతఁ డతనికై.
క దనుజుల నందఱ నొక్కఁడె, యనిమొన వధియింపవలయు ◆నని యున్నాఁడో
దనుజేంద్ర! యితఁడు శ్రీరాముని సవ్యక్షితిని దనుజ◆ముఖ్యులు గొలువన్.
క [4]నిలుచున్నవాఁడె తేజము, వెలయంగ విభీషణుండు ◆ వితతవిభవ రా
జ్యలలితలక్ష్మికి నాథుఁడు, తలఁపన్ శ్రీమంతుఁ డగుచు ◆ ధరణి నసముఁడై
ఆ సార్వభౌముఁ డగుచు ◆ జననుతిఁ గాంచిన
రాముఁడె త్వదీయ◆రాజ్యమునకు
మనవిభీషణునిని ◆ మమత రాజును జేసెఁ
గాన నతఁడు శౌర్య ◆ మూని కడఁకి ౨౪॥ 1037

[1] స ఏష రామ స్త్వాం యోద్ధుం రాజన్ సముభిప్రవర్తతే-అనిమూలము ఇటమూలమున వర్తమానకాల ముపయోగింపఁబడినది గానఁ దెనుఁగున నట్లే యుపయోగింపఁబడినదని తెలియందగు
2 శుద్ధజాంబూనదప్రభః-అనిమూ. 3 నీలకుంచితమూర్ధజః-అనిమూ 4 రక్షోగణపరిక్షిప్తో రాజా హ్యేషవిభీషణః-అనిమూ.

క. అని సేయు నిన్ను మార్కొనఁ, జను దెంచుచు నున్నవాఁడు, ♦ క్ష్మాపతికిని నీ
యనుజునకు నడుమఁ బర్వత, ఘన నిశ్చలుఁడగుచు నున్న ♦ యతనిం గంటే!

క. వనచరముఖ్యాధ్యక్షుం, డనఁబడు సుగ్రీవుఁ డీతఁ ♦ డని నపజయముల్
గనఁ డెప్పుడు తుహినాచల,ము నిఖిలగిరులందుఁ దాన ♦ ముఖ్య మగుగతిన్

తే. యశమునను దేశమునను జ్ఞా♦నాభిజాత్య
ములను బుద్ధిని నెల్లకోఁ♦తులను మించి
వెలుఁగుచున్నాఁడు, ప్రాకార♦వితతిదుర్గ
మద్రిదుర్గమునై యల♦రారి మఱియు ౩౦ 1040

క. వనవృక్షపరివృతంబై, ఘనశైలగుహాకృతిగను ♦ గన్పడ కిష్కిం
ధను మంత్రియూథపులతో,ననిశము పాలించు చుండు ♦ నందు వసించున్ ౩౧

క. ఇత్తనిగళంబునఁ గనుమా, శతపత్రశతాన్వితమగు ♦ చారుకనకమా
లతగున్ సురనరులకు న,ద్భుతముగఁ గననౌచు నదియుఁ♦బోలుచున్ మిగులన్

ఆ. విజయలక్ష్మి యందు ♦ విలసిల్లు గావున
దీని దాల్చునట్టి ♦ వాని కెందు
నపజయంబు గలుగ ♦ దనిని రాముఁడు వాలిఁ
జంపి కనకమాలఁ ♦ జారుతరము. ౩౨ 1043

క. కనకాంగిఁ దార, శాశ్వత, వనచరరాజ్యంబు నొసఁగె ♦ భానుసుతున కీ
యనమునకు, దానవేంద్రా!, విను శతలక్ష లగుఁగోటి ♦ విద్వన్నుతమై ౩౩

క. శతకోటిసహస్రంబులు, క్షితి శంఖ మనంగ రూఢిఁ ♦ జెల్లు నవియున్
మఱియుతులు శతసహస్రము,లు తగు మహాశంఖ మని ప♦లుకుదురు రాజా!

సీసమాలిక —

అవి నూఱువేలైన ♦ నగు బృందసంజ్ఞకం బవి నూఱువేలైన ♦ నగును జుమ్ము
పృథివియందును మహా♦బృందమునా నవ్వి శతసహస్రములైన♦సంజ్ఞఁ దనరుఁ
బద్మము,నా నవ్వి ♦ పరిగణింప సహస్రశతములై యైనచో ♦ సాధువినుతిఁ
గాంచు మహాపద్మ♦కంబను సంజ్ఞను, నవి నూఱువేలైన ♦ నగును ఖర్వ
మవి నూఱువేలైన ♦ నగును మహాఖర్వ మవి నూఱువేలైన ♦ నగు సముద్ర
మవియునన్నియెయైన♦నగునోఘమనుసంజ్ఞయవి నూఱువేలైన♦నగు మహౌఘ
మీరీతి దనుజేంద్ర! ♦ యెల్లసైన్యేశులకడ వేఱువేఱుగాఁ ♦ గడిఁదిబలము
గలరును నూఱుకో♦టులు నూఱుశంఖముల్ శతదశమితమహా♦శంఖములును

తే. బృందశతములు మఱిమహా♦బృందదశశ
తములు, శతపద్మములు, సహ♦స్రముగ నలరు
నమ్మహాపద్మములు విను ♦ మల్లై నూఱు
ఖర్వములును సముద్రముల్ ♦ గలవు నూఱు. ౪౧ 1046

తే. అబ్జి నూఱు మహౌఘంబు ♦ లవ్విధముగ
నొక్కకోటిమహౌఘంబు ♦ లురునముద్ర
మట్లుగ నపారమై చూడ ♦ నలవిగాక
వెలయు సేనలఁ గూడి వి♦భీషణుండు ర౨ 1047

క. తనసచివులతో సేనల, వినుతింపగను రీతి నడప ♦ భీషణబలముల్
తనుఁ గొలువ విక్రమంబున, ననుపముఁడై వనచరేశుఁ ♦ డడె నినుఁ డాఁకన్.

క. చనుదెంచుచున్నవాఁ, డో, దనుజేంద్రా! మించుచున్న ♦ దారుణఖచరం
బన, వచ్చుచున్న యీబల, మును గాంచుచు మనకు విజయ♦ము గలుగురీతిన్.

క. అరిజనులచేత నపజయ, మురుసంగ్రామమునఁ గలుగ♦కుండునటులు గాఁ
బరమప్రయత్నమును ని, త్తరుణంబునఁ జేయఁబంపుఁ ♦ దగువారి విభూ!. 1050

ఇరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౨౯ - వ సర్గము

{ రావణుఁడు శార్దూలాదిచారులను బంపుట వారు పట్టుపడి విడిపింపఁబడి మరల లంకకు వచ్చుట }

క. హరియూథపతుల నంతఱఁ, బరికింపుచు రామభద్రు♦పార్శ్వంబున సో
దరుఁడైన విభీషణుఁ డా, దరమునఁ జెలువారుచుండ ♦ దనుజేంద్రుఁ డొగిన్.

క. కని రామునికుడిబుజమై, యనివారితవీర్యశాలి ♦ యగు లక్ష్మణు, భీ
తిని గల్గఁ జేయువిక్రమ,మున నొప్పుచు సర్వకపివి♦భుండగు నినజున్.౨ 1052

[ఆ. గజుని, మైందు, ద్వివిదు, ♦ గవయు, గవాక్షుని
వాలిసుతుని, వీర ♦ వంతు, హనుమ,
దుర్జయుఁడుగ నినిని ♦ దోఁచెడు జాంబవం
తుసి, సుషేణుఁ, గుముదు♦ని, నలు నీలు.] 1053

చ. కనుఁగొని సుంత భీతి మదిఁ ♦ గాంచియు నైపుల మించి యొన్ననా
దనుజుల సారణున్ శుకుని ♦ దద్దయుఁ గోపము నొంది వార్తచె
ప్పిన తరువాత వీరు లని ♦ ప్రీతిని బొందక క్రూరవాక్యులన్
గనుఁగొనుచున్ వచించి వ్యథఁ ♦ గాంచఁగఁ జేసెను వారి నెంతయున్. 3

ఆ. తనకు మ్రొక్కి భక్తిఁ ♦ దల వాంచి యున్నయా
శుకుని సారణునిని ♦ జూచి క్రుధను
బలుకుఁ దొట్రిలంగఁ ♦ బడఁ గ్రూరవాక్యుల
నిట్లు పలికె దాన♦వేశ్వరుండు ర 1055

* ఈపద్యార్థము పైఁద్యార్థమునే పోషించును మూలమం దిట్లే యున్నది కాన గ్రాహ్యఁబడియె నని యెఱుంగఁదగు

తే. నిగ్రహానుగ్రహాములను ♦ నేర్పు మెఱయఁ
జేయఁగ సమర్థుఁడై యున్న ♦ క్షితిపునకును
నతని చెంతను జీవించు ♦ నట్టి సచివు
లిట్టు లప్రియములఁ జెప్ప ♦ నెపుడు తగదు ౫ 1056

క. మనకుం బ్రతికూలురైయె, యని సేయఁగ నెత్తివచ్చు ♦ నరులను మీరి
ట్లనవసరముగా సంగర,మున కాదిని వినుతి సేయఁ ♦ బోలునె? తగునే?. ౬

తే. రాజనీతిని దెల్పుశా♦స్త్రంబునందు
సారభూతంబుగా నుండఁ ♦ జాలు భృత్య
కృత్యముల మీర లించుకే ♦ నెఱుఁగ లేక
యున్నవార లిట్లుండుట ♦ నెన్నిచూడ ౭ 1058

తే. పెద్దలయి శాస్త్రనీతులఁ ♦ దద్దయుఁ బమిఁ
దెలుపు గురువుల మీరలు ♦ గొలుచునదియు!
వ్యర్థమే, చాలకాలంబు ♦ నమలగురువుఁ
గొలిచియున్న నజ్ఞాన మె♦ట్టు లగు ననిన. ౮ 1059

చ. నిరుపమనీతిశాస్త్రముల ♦ నేర్చిన నందలియర్థభంగులం
గరమెఱుఁగంగ లేదు, కల♦కాలము జ్ఞానమహాభరంబునున్
శిరసున మోయువారలకుఁ ♦ జేకురు దానిప్రయోజనంబు క
ర్బురవర! యట్టివారలకు ♦ బుద్ధిఁ గనంబడకుండు నద్దియున్. ౯ 1060

ఆ. ఇట్టి మూర్ఖసచివు ♦ లేవేళఁ గొల్చుచు,నుండ నున్న నేను ♦ నుగ్రరిపుల
చేత నెపుడొ మృతిని ♦ జెందఁగఁ దగువాఁడ,నైన బ్రదికినాఁడ ♦ నావిధికృప.

క. అనుశాసించితి నని జి,హ్వను వాక్యము దాఁటినన్ శు♦భంబు నశుభమున్
వెనువెంటఁ గలుగుఁ గద మీ,రనూనపరుషోక్తు లాడి♦నందుల కిపుడే ౯

తే చావు దప్పదు మన కను ♦ సాధ్వసంబు
గలుగలే దేలొకో మీకుఁ ♦ గాననమున
దావవహ్నిని జిక్కిన ♦ తరువులైన
నిలువఁగా వచ్చు నృపదోష♦ముల నొనర్చి ౯౪ 1063

క. ఈతఁడు శిక్షార్హుం డసి, యేతఱి నిర్ణయము తగునొ ♦ యేత్తఱి నపుడే
యాతఁ డపరాధిమృత్యువు,వాఁతం బడుఁ గాని క్షితిని ♦ బ్రదుకఁడు సుండీ!

చ. అరిజనపక్షముం బొగడు♦నట్టి దురాత్ముల వీరిఁ జంపుదున్
ద్వరపడినైయెనఁ బూర్వము హి♦తం బొనరించిరి వీరు నాకు ని
త్తరుణమునందు నయ్యది క్రు♦ధన్ మృదుతం గనఁ జేసె నెమ్మదిన్
బరఁగుటఁ గానఁ గాచితిని ♦ ప్రాణము లిచ్చితి వీరికిం గృపన్. ౧౧ 1065

* ఉభాభ్యాం సదృశం నామ ఏక్తు మప్రస్తవే స్తవమ్=అనియూ అప్రస్తవే=అనవసరే-
అనివ్యాఖ్య

క. స్థానభ్రష్టులు గం డో,దానవులారా! చనుండు ♦ తటుకున నిచటన్
గానఁబడఁ గూడ దీక మీ,రానాఁ డొనరించినట్టి ♦ యాయుపకృతికిన్.

క. మనసు దయం గనుటన్ మిము, సునిశితఖడ్గాభిహతిని ♦ ద్రుక్కింపక పో
మ్మనితిని, గృతఘ్నులగు మీ, రనిశము నాయెడల మైత్రి ♦ నందనికతనన్.

[1] తే. విడిచిపెట్టుటయే మీకు ♦
వంటిదే యగు, నన విని ♦ వారు లజ్జ
నొంది జయ జయ శబ్దంబు ♦ లొప్ప నతనిఁ
బొగడి యటనుండ కేగిరి ♦ తగుజవమున ౧౩౹ 1068

క. అంతట నాదనుజేంద్రుఁడు, చెంత మహోదరుని గాంచి ♦ శీఘ్రమె యిట క
త్యంతనృపనీతివేత్తల, నెంతయు మతిమంతులగుచు ♦ నెసఁగెడువారిన్. ౧౪

క. చారుల రప్పింపుము నాఁ,గా రావణునాజ్ఞను గొని ♦ కడువడి నతఁడా
చారులఁ బిల్వఁగఁ బంపెను, వారును రాజాజ్ఞఁ బూని ♦ వచ్చిరి వడిగన్. ౧౫

చ. కరముల దోసిలించి రిపు♦కాలుని వాని జయాశిషంబులన్
బరినుతి సేసి కొల్వునకు ♦ వచ్చితి మే మని విన్నవించి, రా
సురరిపు నంత భక్తులను ♦ శూరులు మైత్రికిఁ బాత్రులున్ రిపూ
త్కరమునకున్ భయంపడని♦ధైర్యసమగ్రులునైన చారులన్ ౧౬౹ 1071

చ. కనుఁగొని పల్కె, మీరిపుడె ♦ క్ష్మాపతియొద్దకుఁ బోయి యందు నా
తనివ్యవసాయ మెట్టిదో ని♦తాంతము తెల్పఁ బరీక్ష సేయుఁ డా
తనితగు నిశ్చయంబు గనఁ ♦ దద్దయు నల్పమెయైన భీతి నొం
దునటులు సేయఁగాఁ దగును ♦ దోడనె, యాతనిసమ్ముఖంబునన్. ౧౭౹ 1072

[2] సీ. సచివులెవ్వరో యందు♦సతతంబు నంతరంగులుగాఁగఁ బ్రీతితోఁ♦గలిసితిరుగు
వారుగా నున్నట్టి ♦ వారలెవ్వరో చక్కఁ బరికింపుఁడీ! యట్టి ♦ వారలందు
భేదంబు గన్పడ ♦ భేదింత మెట్లైన, రాముఁ డేరీతి ని♦ద్రను దగంగ
ననుభవించునొ యొంటి ♦ నతఁడు నిద్రించునా జాగరూకుండయి ♦ సకలహరిజ
తే. నావృతుండయి యుండునా, ♦ యాతఁ డొంటి
నిదురఁ గనునేని యనినె చే♦యఁ దగుఁ జింత
గనుచు మేల్కొని యుండినఁ ♦ గడ వడిఁ బయిఁ
బడి వధింపఁగ వచ్చును ♦ బ్రతిభ మెఱయ. ౧౮౹ 1073

---

1 రావణం జయశబ్దేన ప్రతినంద్యాభినిస్సృతౌ-అనియు 2 మంత్రిష్వభ్యంతరా యేఽస్య ప్రీత్యా తేన సమాగతాః, కథం స్వపితి జాగర్తి కి మద్య చ కరిష్యతి-అనియు దీనికి వ్యాఖ్యానమున నున్నయర్థ మంతయు నిట వ్రాయఁబడినదిగాని సొంతకల్పన మిసుమంతయుఁ జేయఁబడలేదని యెఱుంగనగు.

ఆ. ఇంక నేమి చేయ ♦ నెంచుచు నున్నాఁడొ
పట్టణమును నిపుడె ♦ ముట్టడించు
నొక్కొ? జాగు సేయ ♦ నూహించుచున్నాఁడొ
మాఱువేషము ను ♦ మహితగతుల ౧౯ 1074

క చని మీరు నేను జెప్పిన,పను లన్నియు నేర్పుమీఱ ♦ బాగుగ నొనరిం
చి నిజము గనుఁగొని రావల,యును బండితులైన రాజ ♦ లోక్కవిధమునన్

క చారులమూలంబునఁ దమ,వైరులవిధముల నెఱింగి ♦ బవరంబున స్వ
ల్పారంభములను జేసియొ, వారల నోడింతు రనుచుఁ ♦ బలికిన నంతన్. ౨౦

సీ అట్లు చేసెద మని ♦ యావిభుతోఁ బల్కి చారులు హృష్టులై ♦ స్వాంతములను
శార్దూలుతోఁ గూడి♦సప్రదక్షిణముగ దను జేంద్రునకు మ్రొక్కి♦ఘనజవమున
రామలక్ష్మణులున్న♦యామహికిం బోయి, రంత, వారలు నుపా♦ంతరములఁ
గైకొనుచు సువేల♦కమ్రగిరీంద్రముచెంత సుగ్రీవుఁడు ♦ వింతగా వి
తే భీషణుండును గొల్వంగ ♦ వెలయు రాము
నతనితమ్ముని జూచిరి ♦ వితతబలము
రామముఖులను జూడంగ♦నే మనముల
భయము నొందిరి వారి గె♦ల్వ నెటులనుచు. ౨౧ 1077

క బలముల వా రిటు లెల్లెడఁ, గలయం దిరుగంగ దనుజ♦కాంతుఁడు ధర్మం
బుల నెఱుఁగు నవ్విభీషణుఁ, డలవారలు దానవులని ♦ యాత్మ నెఱింగెన్.

క. సురరిపులు వారు బలములఁ, జరియింప యదృచ్ఛచేత ♦ సమధికధర్మా
దరుఁడగు విభీషణుఁడు గని, పరిపరిఁ దర్జించె నందుఁ ♦ బాపమనీషున్. ౨౩

క దనుజుని శార్దూలుని న,వ్వనచరులకుఁ బట్టి యిచ్చె ♦ వారలు వానిన్
గొనిపోయి చావఁగొట్టన్, గని రాముఁడు విడిచిపుచ్చెఁ ♦ గరుణ దలిర్పన్.

క. కరుణాంతరంగుఁడై రఘు,వరుఁ డితరుల రాక్షసులను ♦ వానరు లతిభీ
కరరీతిఁ గొట్టుచుండఁగ, సరిగాదని విడిచిపుచ్చెఁ ♦ జనుఁ డింక ననుచున్. ౨౫

చ వనచరు లిట్లు వేగమును ♦ బౌరుష ముట్టిపడంగఁ గొట్టఁగా
దనుజులు వార లూర్పులను ♦ దారుణరీతిని బుచ్చుచున్ మనం
బునఁ గల ధీరతన్ వదలి ♦ పోయిరి లంకకు, నెల్ల దేశముల్
గనఁ జరియించి వార్తలను ♦ గైకొని వచ్చుమహానిశాచరుల్. ౨౬ 1082

క. బలవంతులు చారులునై, చెలఁగియు ధైర్యమును బాసి ♦ చేరి విభుని ని
ట్టులు పల్కిరి భీకరమగు, బలతతితో రాఘవుండు ♦ వచ్చి కడఁకతోన్. ౨౭

తే. మనసు వేలాచలంబుచెం♦తను వసించి
యున్నవాఁడు బలంబు ల♦త్యున్నతములు

* మోచితా రాక్షసాః పరే-అనిమూ.

వానిఁ బరికించి వచ్చితి♦మో నిశాచ
రేంద్ర! యని పల్కి రాచారు ♦ లింపు గులుక. ౨౮ 1084

ఇరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౩౦ - వ సర్గము

శార్దూలుఁడు రావణునితో రామునివృత్తాంతమును జెప్పుట

క. దనుజేంద్ర! సువేలాచల,మునకు సమీపమున సైన్య♦మును నక్షోభ్యం
బును గూడి రాముఁ డుండుట, వినిపింపన్ వారివలన ♦ విమతులరాకన్ ౧

క. విని యతఁడు సుంతభయముం, గని శార్దూలాఖ్యుఁ జూచి♦కడువడిఁ బలికెన్
దనుజా! నీముఖతేజం, బనుదిన మున్నట్టు లుండ ♦ దది యేలయొకో?. ౨౹

క. దీనుఁడవై యున్నాఁడవు, దానికిఁ గలహేతు వేమొ ♦ దారుణకోపం
బూనిన శత్రువులకు నో,దానవవర! చిక్కవు గద ♦ దగనివిధమునన్. ౩ 1087

క. అరులకుఁ జిక్కినకతమునఁ, బరసేనాతత్త్వ మెఱుఁగఁ♦బడకుండినదా?
త్వరగాఁ జెప్పుమ యని క,ర్బురశార్దూలుండు పలుకఁ ♦ బొంగెడుభీతిన్. ౩౹

చ. మనసు చలింప భీతిమెయి ♦ మాటలు తొట్రిల నానురారి యి
ట్లనియెను మెల్లఁగా, వనచ♦రావళిగుట్టుల నెల్ల జక్కఁగాఁ
గనుఁగొన వేగువారలకుఁ ♦ గాదు తరంబు, బరాక్రమంబునన్
వనచరు లెల్లఁ గ్రాలుదురు ♦ వారిబలం బసమానమై తగున్ ౫ 1089

ఉ అంతియ గాదు వారలను ♦ నారసి రాముఁడు కాచుచుండుఁ దా
నెంతయు జాగరూకుఁడయి ♦ యిట్టివిధంబున నున్నవారితో
నింతయు మాటలాడుటక ♦ దెవ్వరికేని దరంబుగాదు నాఁ
బంతమునం బరీక్షకయి ♦ పాటుపడం జనునయ్య! దేవరా!. ౫౹ 1090

ఉ వానరు లెల్లతావులను ♦ బర్వతసన్నిభగాత్రు లున్నవా
రూనినశక్తి మార్గముల ♦ నొక్కవిధంబునఁ గాచుచున్నవా
రే నలసేనఁ జొచ్చితి ని♦దింతియె యప్పుడె నన్నుఁ జూచి రా
వానరసేనలోఁ దిరిగి ♦ వారితరం బెఱుఁగంగ రాదు నూ!. ౬౹ 1091

సీ. మనవిభీషణమంత్రు ♦ లనునయమును వీడి బలవంతముగ నన్నుఁ ♦ బట్టుకొనిరి
బహువిధంబుల భూమి♦పైఁ బొరలించిరి మీఁదుమిక్కిలి శక్తి♦మించు కపుల
కప్పగించిరి వార♦లతిబలవంతులై యుండుట ననుఁ గాంచి ♦ యోర్వలేక
పిడికిళ్ల గ్రుద్దియు ♦ బెడిదమ్ముగా జానువులను నొప్పించియుఁ ♦ బొలుచుదంత
ములచేతఁ గొఱికియుఁ ♦ దలములఁ జఱచియు నివ్విధిం బీడించి ♦ యెల్ల సేన
తే. చుట్టు నను ద్రిప్పి యంగముల్ ♦ సొలసి రక్త
మునను దోఁగఁగ మూర్ఛను ♦ మునిఁగియున్న

ననుఁ విచలితేంద్రియుని బట్టు♦కొని యితండు
చారుఁ డీతఁడు వైరుల♦చారుఁ డనుచు ౯ 1092

క. పలుకుచుఁ గొట్టుచు వేగమె, బలములయం దెల్లఁ ద్రిప్పి ♦ పార్థివమణి యే
స్థలమునఁ జెలఁగునొ యచ్చటి,కలరుచుఁ గొనిపోయి, రేను♦హస్తయుగంబుల్.

తే భక్తి జోడించి రక్షింప♦వలయు ననుచు
నచటఁ జేరితి, శ్రీరాముఁ ♦ డాదరించి
కాంచె నంత నదృష్టము ♦ గలిగియుంట
బ్రదికి వచ్చితి దానవ♦రాజ! నిజము ౧౦ 1094

క కను మిదిగో రాముఁడు జా,లను గొండలచేత గురుజ♦లనిధిని బంధిం
చినవాఁడు సాయుధుండై, చనుదెంచినవాఁడు మిగుల ♦ సాహస మలరన్.

క ఇఁక వే లంకాద్వారము,నకు రాఁగలఁ డామహీశ♦నందనుఁ డచటన్
సకలబలంబుల నేర్పును, బ్రకటించుచు వ్యూహమును సు♦పర్ణనికరణిన్.

తే పన్నియున్నాఁడు చూడ సు♦పర్ణతనువు
వలె నెసంగెడు నయ్యది ♦ బలము లెల్లఁ
దన్నుఁ గొలువంగ దయమెయి ♦ నన్నుఁ బుచ్చి
లంక కరుదెంచుచున్నాఁడు ♦ బింక మలర ౧౩ 1097

క మును ప్రాకారము వేగము, తనవశముం జేసికొనుచు ♦ దరుణీమణి సీ
తను రామున కొసఁగుము లే,క నిలిచి యుద్ధం బొనర్పు♦కడఁక మిగులుచున్.

క ఒనరింపు మీద్వయంబున, మనమునకుం దోఁచినగతి ♦ మసలవలదు, నా
దనుజోక్తుల విని తనమన, మున నెంచుచు దనుజవరవి♦భుండును నియతిన్.

క దనుజున కిట్లను బ్రధువా,క్కున, సీత నొసంగు మనెదొ? ♦ కోరిక గంధ
ర్వనికరము సురలు దానవు, లని నాతోఁ జేసినట్టు♦లైనఁ గడంకన్. ౧౬

ఆ. లోకవితతివలన ♦ నాకు భయంబులు, గలిగినను నొసంగ ♦ వెలఁది రాఘ
వునకు, నంచు బలికి ♦ భూరితేజశ్శాలి, దనుజవరుఁడు మరల ♦ ననియె నిట్లు.

చ దనుజవరేణ్య! సౌమ్య! కపి♦తల్లజసైన్యము నెల్లఁ గంటివే?
వనచరులందు శూరులగు ♦ వానరు లెవ్వరు? తత్ప్రభావముల్
కనుఁగొన నెట్టి వేరు చెన♦కం దగ కుందురు? వారియాకృతుల్
తనరు నవెట్టు లెవ్వరికిఁ ♦ దత్కపు లాత్మజు లేరిపౌత్రకుల్ ౧౮ 1102

క. ఉన్నది యున్నట్లుగ నీ, వన్నియుఁ దలపోసి పలుకు ♦ మవ్వల నేనా
యున్నతులబలాబలముల, నన్నుతి విని చేయఁదగిన♦చంద మెఱుఁగెదన్. ౧౯

క. అని సేయఁ గోరువారల, కును వైరిబలాదికముల♦కొలఁది తెలియఁగాఁ
జనుఁగాదె, యనిన నంతయు, విని యుత్తమచారుఁడతఁడు♦విభుసన్నిధిలోన్.

---

* రావణే నోత్తమ శ్చరః-అనిమూ

క. వినిపింపఁ బూని యీవిధ, మున, సుగ్రీవుండు బవర♦మున దుర్జయుఁడై
తనరును బుక్షరజుండను, వనచరునకుఁ బుత్త్రుఁ డతఁడు ♦ బలవంతుఁడు నృపా! ౧౯

ఆ. [1]గద్గదునకు సుతుఁడు ♦ కడుశూరుఁ డాజాంబ
వంతుఁ డితనితండ్రి ♦ నెంతొ బలవి
భవము లొప్ప నలరు♦వాఁడు ధూమ్రుండను
తనయుఁ డొక్కఁడు గలఁ ♦ డనుపముండు ౨౦ 1106

చ. అనిమొన నక్షముఖ్యదను♦జావళి నొక్కఁడె చంపినట్టి యా
హనుమయు నేమహాత్మునకు ♦ నాత్మజుఁడో యలవానరుండు నిం
ద్రునిగురువౌ బృహస్పతిసు♦తుం డగు కేసరి యందు రాతనిన్,
ఘనబలుఁడౌ సుషేణుఁ డధి♦కంబగు దర్పముగల్గువాఁడు నృపా!. ౨౧ 1107

ఆ. ధర్మమతియు నైన ♦ ధర్మదేవతసుతుఁ
డౌ నతండు, సౌమ్యుఁ♦డైన యట్టి
దధిముఖుండు చంద్రు♦తనయుండు, సుముఖదు
ర్ముఖులు వేగదర్శి♦రూక్షబలులు ౨౨ 1108

క. వనచరరూపంబున న, వ్వనజజుచే సృష్టిచేయఁ♦బడి మృత్యువె నాఁ
గనుపట్టుచుందురు, నిజ, మనఘా! భటవారనాథుఁ♦డగు నీలుండున్ ౨౩

చ. అనలున కాత్మజుం డగును ♦ నాహనుమంతుఁడు వాయునందనుం
డనఁబడుఁ జుమ్ము కేసరికి ♦ నాత్మజుఁ డాతఁడె, యింద్రపౌత్త్రుఁడౌ
ననిఁ జెనకంగరాని బల ♦ మంది కుమారత నొప్పు నంగదుం
డనితరసాధ్యపౌరుషము ♦ నందినవాఁడు సుమీ! మహాప్రభూ! ౨౪ 1110

సీ. అశ్వితనూజాతు ♦ లతిబలవంతులు మైందద్వివిదులు స♦మ్మాన్యు లిర్వు
రాబలంబులను గ♦వాక్షుండు గజగవయులు గంధమాదనా♦హ్వయుండు శరభుఁ
డను నైదుసుంది కా♦లాంతకతుల్యులు యమునకుఁ దనుజాతు ♦ లౌదు, శిట్లు
శ్రీమంతులై దేవ♦తామండలభవులై యుద్ధకాంక్షల నెప్పు ♦ డొప్పుశూరు
తే. లైన కీశులు పదికోటు ♦ లలరుచున్న
వారు; వీరలపుట్టుక♦పౌరుషాదు
లెల్ల వచియింవ నలవిగా ♦ దెన్న నాకు,
ఖరుని దూషణుఁ ద్రిశిరుని ♦ కలనఁ జంపి. ౨౫ 1111

క. తనరెడు రాముఁడు దశరథు, తనయుఁడు రమ్యావయవుఁడు♦తద్దయుఁ బ్రాయం

---

1 గద్గద స్యాథ పుత్త్రోఽత్ర జాంబవా నితి విశ్రుతః-అనియూ పాంచాలీన్యాయేన గద్గదేనపోషితత్వా త్తత్పుత్రో జాంబవాన్ తస్య బ్రహ్మణో జృంభారంభసంభూతత్వాత్-అనివ్యాఖ్య జాంబవంతుఁడు బ్రహ్మయావులింపఁగాఁ బుట్టినవాఁడు, గద్గదుఁడు పోషించినందునఁ దత్పుత్రుఁ డని చెప్పఁబడినదని తెలియునది.

బున మించువాఁడు లోకం, బున నతనికి సాటి శౌర్య♦మున లేఁ డిలలోన్.

చ. అనిమొన నవ్విరాధుని మ♦హాంతకతుల్యుని నాకబంధునిన్
దునిమినవాని కిజ్జగతిఁ ♦ దోఁచునె సాటి యొకండు చెప్పుమా!
విను మిఁక దండకాటవిని ♦ వ్రేల్మి మహాసురపంక్తి నొక్కఁడే
యనిపెను కాలువీటికి మ♦హాద్భుతశౌర్యము విస్తరిల్లఁగన్. ౨౯ 1113

తే. అట్టి శ్రీరాముగుణముల ♦ నభినుతింప
నెవ్వనికినైనఁ దరముగా, ♦ దితనిసహజుఁ
డైన సౌమిత్రి ధర్మాత్ముఁ ♦ డనుపముండు
మత్తకరివరమును బోలు ♦ మాన్యుఁ డతఁడు. ౩౦ 1114

క. సురనాయకుఁడైనను భీ,కరలక్ష్మణబాణమార్గ♦కలితుండైనన్
మరణించుఁ గాని బ్రదుకం, దరమే యిఁక నొరులమాటఁ ♦ దలఁపఁగవలెనే?.

క. శ్వేతుఁడు జ్యోతిర్ముఖుఁడును, నీతరుణాకారు లిద్ద ♦ ఱినునికుమారుల్
చేతశ్శక్తిఁ జెలంగుదు, రాతతయుద్ధముల మింతు ♦ రసురులను విభూ! ౩౧

క. వరుణున కింకొకతనయుం, డరయంగా హేమకూటుఁ ♦ డనువాఁడు తగున్
హారిసత్తముఁడౌ నళుఁ డా, సురవర! యావిశ్వకర్మ♦సుతుఁడు బలియు నౌ.

క. వసుపుత్త్రుండు సుదుర్ధరుఁ, డసమానపరాక్రమాఢ్యుఁ ♦ డతిబలవంతుం
డెసఁగెడు నదిగో చూడుము, వెస లంకారాజ్యము రఘు♦వీరునివలనన్ ౩౩

క. హితముగ గ్రహించి యతనికి, హిత మొనరింపంగఁ బూని ♦ యెల్లదనుజులం
దితఁడే మేటియనం దగు, నతఁడె విభీషణుఁడు నీస♦హజుఁడు మహాత్మా!. ౩౪

తే. *ఆను వేలాద్రిచెంతను♦న్నట్టి వనచ,రులబలం బెల్ల నీకు నేఁ ♦ దెలిపినాఁడ
నింకఁ జేయఁగఁ దగువాని♦కెల్లఁ దారె, కర్తలని తెల్పె దానవ♦భర్త కతఁడు

ముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౩౧ - వ సర్గము

విద్యుజ్జిహ్వుఁడు మాయాకల్పితరామశిరస్సును ఛేదించి సీతకుం జూపుట.

క. అని యిటు చారులు నొంపం, జనరాని మహాబలంబు♦సాయము రాఁగా
జనపతి సువేలతీరం, బున విడిసినవాఁ డటంచుఁ ♦ బొందుగ జెప్పన్. ౧ 1121

చ. ఘనబలశాలి రాఘవుఁడు ♦ కంధిని దాఁటియె వచ్చియుంటఁ జా
రనికరవాక్కులన్ వినుచు ♦ రావణుఁ డించుక భీతినొందె చెం
తను దగుమంత్రులం గనుచుఁ ♦ దా నిటు పల్కెను, మంత్రులార! మం
తన మొనరింపఁగాఁ దగిన♦తత్సమయం బరుదెంచెఁ గావునన్. ౨ 1123

---

* శేషకార్యే భవాన్ గతిః-అనిమూ.

తే మంత్రులగు మీరు నీతుల♦మార్గ మెఱుఁగు
దానవులు వేగ రాఁదగుఁ ♦ దడయ కనుచు
నాజ్ఞ సేయంగ వేగమే♦యరుగుదెంచి
రంత నాలోచనము చేయ ♦ నతఁడు వూనె. ౮ 1123

తే అంత దుర్ధర్షుఁడైన యా♦యసురనేత
యరిసమీపించి వచ్చిన♦యవలికృత్య
మేదియో యని తగనెంచి ♦ హితులఁ బంపి
తనగృహమునకుఁ బోయె నెం♦తయుఁ గలంగి ౯ 1124

సీ అమ్మహామాయుఁడౌ♦నమరవిరోధి మాయల నాజితీజి మ♦హాబలుఁడగు
నట్టి విద్యుజ్జిహ్వు♦నప్పుడె రప్పించి యతనితోఁ బోయె న♦య్యన్నుమిన్న
సీత యున్నట్టి భూ♦జాతంబుకడ కట దనుజేశ్వరుఁడు మాయ♦లను నెఱుంగు
నాతనిఁ జూచి యి♦ట్లనియె మాయలచేతఁ దరుణిని మోసపు♦త్తము జవమున
తే మాయచేత శ్రీరాముని♦మస్తకంబు
జేసి దానిని, భూరివి♦చిత్రధనువు
సాయకముతోడఁ గూడిన♦సరణిఁ దీసి
కొనుచు నాచెంత కరుదెమ్ము ♦ చనదు మసల ౧౦ 1125

క అన విని విద్యుజ్జిహ్వుం, డొనరించెద నట్లె యనిన ♦ నురుమోదంబుం
గని రావణుఁ డోకభూషణ, మును వాని కొసంగి దనుజ♦ముఖ్యుం డచటన్.

క బలమలర నశోకవనం, బెలమినిఁ దాఁ జొచ్చి రాము♦నింతిం గనువే
డ్కల నొప్పి, ధనదసోదరుఁ, డలవనమున దీనయగుచు♦నార్తిఁ బొగులుచున్.

తే వగల కేమాత్రమైనను ♦ దగక ముఖము
వాంచి శోకముచేఁ గుంది ♦ వసుధమీఁదఁ
గూరుచుండి మనోనాయ♦కునినె తలఁచు
చును భయంకరదానవ♦వనిత లెపుడు ౧౧ 1128

క. నలుఁగడలఁ గాచుచుండఁగఁ, బలువెతలం గుడుచుచున్న♦పావనశీలన్
వెలఁదుల మిన్నను జానకి, నలరారు నశోకమందు ♦ నాతఁడు గనియెన్ ౧౨

సీ. * పూర్ణచంద్రాస్యయై♦భూతభయంకరలగు రాక్షసాంగన ♦ లన్వహంబు
తనుఁ జుట్టుకొని యుండఁ♦గను లయకాలమేఘసమావృతాబ్జ రే♦ఖయును బోలి
గనుపట్టుచును సుమం♦గళము నిమిత్తమై దాల్చిన కొన్నియు♦త్తమవిభూష
ణము లలంకృతిఁ జూప ♦ సుమనోలతయు మారుతోద్భూతయై తగ♦కున్నరీతిఁ
దిరుగుచు శ్రీరాము♦పరిసరంబును బొందినట్టు లూహించి హ♦ర్షాబ్ధి మునిఁగి

* భూషణై రుత్తమైః కైశ్చి న్మంగళ్యై రలంకృతామ్-అనియు,

తే. యతనిఁ బాసితినని యెంచి ♦ యార్తిఁ గనుచు
[1]వగకు వేఱుతెఱంగయి ♦ తగి గభీర
మాట నిశ్చలయై యున్న ♦ యట్టి గంగ
వలెనె యేమియుఁ దోఁపమి ♦ వెలఁది యుండె] 1130

క. దనుజవరుం డంతట సీ,తను జెంతను గానఁబోయి ♦ తా హర్షోక్తిన్
వినిపించునట్లు గనఁబడి, జనకజఁ గని ధృష్టమావ♦చనము వచింపన్.౧౩ 1131

[2]ఆ. పూని యిట్టులనియెఁ ♦ బూబోఁడి! కళ్యాణి!
సాధువచనములను ♦ జాల నేను
నెంత వేఁడుకొనిన ♦ నెవనిప్రాపున నమ్మి
పరుషవాక్యములను ♦ బల్కినావొ ౧౩½ 1132

క. ఖరుని వధించిన యారఘు,వరుఁ డింతీ! నీదుభర్త ♦ బవరంబున ని
త్తరుణమున హతుండయ్యెను, దరుణీ యిఁకనైన నాదు♦తత్త్వమెఱుఁగుమా!.

క నీకుండిన యాధారము, పోకార్చితి మొదలుముట్టఁ ♦ బోఁతీ! యిపుడే
నీకావరము నడంచితి, నీకుం గల వ్యసనమునను ♦ నేవేఁడకయే ౧౪½ 1134

తే. నాకు భార్యవు కాఁగల ♦ వేకరణిని
నైన నీయంత నీవె, మూ♦ఢాత్మురాల!
యిట్టి శ్రీరాముువిషయమై ♦ యిపుడు నీకుఁ
గలుగుబుద్ధిని వదలుమా ♦ ఫలము లేమి ౧౫½ 1135

క. మృతినొందిన యారఘుకుల,పతితో నిఁక నీకు నేమి ♦ పనియున్నది నా
సతులకు నాకును గల్యా,ణి! తమిని నీశ్వరివి గమ్ము ♦ నీ విఁకనైనన్.౧౬ 1136

సీ అల్పపుణ్యముగల ♦ యట్టిదానవు గాన నింతపర్యంత మి ♦ ట్లీవు పొంద
నగు పురుషార్థము ♦ నందక యున్నావు పండితమానినీ! ♦ పడఁతిమిన్న
మున్ను వృత్రాసురుం ♦ డన్నగభేదిచేఁ బొలిసినట్లుగ ఘోర♦ముగ భవత్ప
తియుఁ జచ్చె నాపద్ధ♦తియుఁ దెల్పఁగాఁ దగు వినుమింక రాముండు♦ననువధింప

తే. వానరేంద్రుఁడు తెచ్చిన ♦ వరబలములఁ
గలిసి వననిధిదరికిని ♦ బలము మెఱయ
వచ్చినాఁడఁట, యంత నీ♦భర్త కడలి
యుత్తరతటంబునను జేరి ♦ యురుతరగతి ౧౭½ 1137

క. పెనుసైన్యంబులు తనతోఁ, జను కేరం దత్తటమును ♦ సరఁగున బాధిం
పను బూని సూర్యుఁ డస్తా,ద్రిని బొందెడుతఱిని విడిసె♦దివిజులు పొగడన్ ౧౮

1 విషాదస్య విలక్షణామ్-అనిమా 2 ఇటనుండి సర్గాంతమువఱకు నందందు మహేశ్వరతీర్థులవారి విశేషార్థమిం దిమిడింపఁబడినది ఈవిశేషార్థము సుందరకాండమునఁ జెప్పఁబడినట్టిదియే. అనఁగా భార్యాదిశబ్దములకుఁ బూర్వోక్తార్థమే గ్రహింపవలయుననుటయే యిచ్చటంగల పాఠము,

చ. బలములు మార్గఖేదమున ♦ బల్విడిఁ దోఁచినచోటఁ జేరి యి
మ్ముల సుఖనిద్రఁ జెందుటయుఁ ♦ బొంగుచు నానడిరేయి మేము చా
రుల నటఁ బంపి వార్తలను ♦ రూఢి నెఱింగితి, మంత రాఘవుల్
విలసిలుచున్న యాబిలము ♦ వేగ ప్రహస్తుఁడు భూరిసేనతోఁ ౨౦ 1139

క. చని నిశిని జంపి వైచెను, దనుజులు పరిఘములఁ జక్ర♦తతిఁ బట్టి సఖ
డ్గనికరము నయోదండము,లను శరముల, శూలవితతు♦లన్ బెనుగదలన్. ౨౧

సీ. యష్టులఁ బృథుతోమ♦రాళిని, శక్తులఁ, బెనుచక్రముసలంబు♦లను గ్రహించి
వనచరులపయిని ♦ వైచిరి పలుభంగులను బూని యుద్ధంబు♦లన్ విరోధు
లను జెండఁ జాలుచు♦ఘనుఁడయికృతహస్తుఁ డయి తగునట్టి ప్ర♦హస్తుఁ డపుడె
పెనుఖడ్గమును గరం♦బునఁ బూని నిదురించు రామునిశీర్ష ము♦ద్దామరీతిఁ
తే ద్రుంచివైచె; విభీషణుఁ ♦ డెంచి యింకఁ
నిలువఁ జనదని భీతిని ♦ నింగి కెగిరి
పోవఁ బూనఁగ రాక్షసుల్ ♦ పోయి దైవి
కముగ బంధించి రతని, ల♦క్ష్మణుఁడు కపులు ౨౨ 1141

క. నలుదెసలకుఁ బాఱిరి యిఁక, నలసుగ్రీవుండు వనచ♦రాధిపుఁ డిపుడా
యిలఁ గంఠహీనుఁడై యి,మ్ములఁ బడియే యున్నవాఁడు ♦ ముగ్ధా! వింటే?.

క హనుమానుఁడు, హతహనుఁడై, దనుజులచేఁ జంపఁబడియె, ♦ ధరణీతనయా!
యనిచేయఁ జాంబవంతుఁడు,మునుకొన మాదనుజు లతని♦మోకాళ్లు దెగన్.

తే విఱుగఁ గొట్టిరి, భీతికృ♦ద్ద్వివిధపట్ట
సములఁ దెగవేయ హతమహీ♦ధ్రము విధమున
ధరణిఁ బడియున్నవాఁడు, మైం♦దద్వివిదులు
పృథులకాయులు పరజన ♦ భీతికరులు ౨౫ 1144

చ. వనచరవీరు లిద్దఱును ♦ బ్రల్లదముల్ పలుకంగ వీరులా
దనుజులు తత్కటిద్వయము ♦ దారుణఖడ్గముచేతఁ ద్రుంపఁ జ
య్యన రుధిరప్లుతాంగులయి ♦ యంతట నూర్పులు పుచ్చుచున్ మృతిం
గని, రతివా! మహత్తరము ♦ గా విలపించుచు నేమి చెప్పుదున్ ౨౬ 1145

క పనసుండు పనసఫలమటు, లని ఛేదింపంగఁబడియె♦నని బహుబాణా
ళినికృత్తుఁడై దరీముఖుఁ, డను వనచరుఁ డద్రిగుహను ♦ నార్చుచుఁ జచ్చెన్.

క. గురుతేజుండగు కుముదుఁడు, శరవిచ్ఛిన్నాంగుఁ డగుచు ♦ శబ్దము లేకే
ధరఁ బడియె, రాక్షసుల్ భీ,కరగతిగా మారుకొనుచుఁ ♦ గడిఁదిశరములన్

క. తను ఛేదింపఁగ రుధిరం,బును గ్రక్కుచు నంగదములు ♦ పోవఁగ నేలం
గన దిక్కులేక యంగదుఁ,డనఘుఁడు పడియున్నవాఁడు ♦ హతభాగ్యుఁడునూ!.

సీ నిదురించువనచరుల్ ♦ మదగజంబులచేతఁ ద్రొక్కింపఁబడి కొంద♦ఱుక్కడంగి;
రథదంబులును మీఁద ♦ నరుగంగఁ గొందఱు వాయుసమాహతా♦బ్దములరీతి;

ఘోటకంబులు ద్రొక్క ♦ గొందఱునలఁగియు హతులైరి, మఱికొంద ♦ ఱసురు లెల్ల
దముఁజేరి కొట్టంగఁ ♦ దాళఁజాలక భయంబున నాల్గుదెసలకుఁ ♦ బోవ దనుజు
ఆ లేనుఁగులను దఱుము ♦ సిద్ధసింహములట్లు
వారివెనుకఁ దగిలి ♦ యీరసమునఁ
గొట్ట వార లెల్లఁ ♦ గూలిరి, కొందఱు
వనధిఁ బడిరి, నింగిఁ ♦ జనిరి, కపులు ౩౩ 1149

క. వనితా! భల్లూకంబులు, వనచరనైజమగువృత్తి ♦ భావించి ద్రుమా
ళిని జక్క నాశ్రయించిన, వనిమొనఁ బెక్కండ్రు దనుజ ♦ లబ్ధితటముల౯ ౩౪
క వనముల గిరులను వెదకుచు, వనచరులను బట్టి మృత్యు ♦ వదనంబున నొ
య్యనఁ ద్రోసిరి పెక్కండ్రను, వనితా వినుమిట్లు నాసు ♦ భటు లుద్ధతిచే౯ ౩౫
తే నీదుభర్తను దత్సైన్య ♦ నిచయములను
జంపి, రిదె నెత్తుటం దోఁగి ♦ సాంద్రరజము
సందు మునిఁగిన నీభర్త ♦ సుందరశిర
మును దగం దెచ్చినారు మా ♦ దనుజు లనుచు ౩౬ 1152
క. వినిపించుచు దుర్ధర్షుఁడు, దనుజేంద్రుం డతఁడు దనుజ ♦ తరుణిం గని యి
ట్లనె సీత వినుచునుండం, గను, రణరంగముననుండి ♦ కడుఁ బ్రీతిమెయి౯ 1153
ఆ. రామశిరముఁ దానె ♦ రయమునఁ గొనివచ్చి
భయదకృత్య మొనరు ♦ పంగఁ బూని
విమతు లడరఁజేసి ♦ వెలయు విద్యుజ్జిహ్వు
నిటకుఁ దోడితెమ్ము! ♦ యింతి యనిన ౩౮ 1154
క దనుజాంగన చని చెప్పిన, విని విద్యుజ్జిహ్వుఁడు రఘు ♦ వీరుశిరస్సు౯
ధనువును గొనివచ్చి శిరం, బును వంచి నమస్కరించి ♦ భూపతి యెదుట౯. ౩౯
క నిలుచుండె, గొప్పనాలుక, గలిగి సమీపమున నున్న ♦ క్రవ్యాదుని ను
జ్జ్వలమూర్తిఁ గాంచి రావణుఁ, డలరుచు నిట్లనియె, సీత ♦ యంతికసీమ౯. ౪౦
తే రామశీర్షము నునుపుమీ ♦ రమణి నిహత
భాగ్య తనభర్త యంతిమా ♦ వస్థఁ జక్కఁ
గాంచుఁ గాకని చెప్ప ర ♦ క్కసుఁడు వాఁడు
గనఁగ నింపైన తన్మస్త ♦ కమ్ము నపుడు ౪౧ 1157
క జనకజముందఱఁ బెట్టెను, దనుజుఁ డదృశ్యుఁడయి చనియె ♦ దనుజేంద్రుఁడు తాఁ
గొని త్రిజగద్విఖ్యాతిని, గని తేజం బలరఁ గ్రాలు ♦ కార్ముకవరము౯ ౪౨
ఆ సీతఁ జూచి పలికె ♦ నీతఱి నారితోఁ
గూడియున్న ధనువుఁ ♦ జూడు మిద్ది
నీదుపతిది యిదిగో ♦ నెలఁతరో! మర్త్యుఁడౌ
రామునిఁ వధించి ♦ రాత్రియందు, ౪౩ 1159

తే. మాప్రహస్తుఁడు తెచ్చె నీ ♦ మస్తకంబు
ధనువు ననుచు విద్యుజ్జిహ్వుఁ ♦ డును నితాంత
మోదమునఁ దాను వాని న ♦ మ్మేదిని నిడి
జనకరాజతనూభవ ♦ సాధ్వీమణిని. ౨౪ 1160

క. కనుఁగొని యాశీర్షంబును, ధనువును గని యామె బుద్ధి ♦ తథ్యంబని న
మ్మె ననుచు నీకఁ నావశమును, వనితా! కిమ్మా! యటంచుఁ ♦ బలికెఁ గుబుద్ధిన్

ముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౩౨ - వ సర్గము

సీత రాముని మాయాశిరస్సును జూచి విలపించుట

క తరువాత సీత శ్రీరఘు,వరుశీర్షంబు త్తమమయి ♦ భాసిలు ధనువున్
బరికించి పవనతనయో,క్తరమణసుగ్రీవమిత్ర ♦ ధర్మంబు తగన్ ౧ 1162

క. తనవిభుఁడగు శ్రీరఘుభూ, పునినేత్రము లతనికిఁ దగి ♦ పోలిచెడు నాస్యం
బును ముఖవర్ణముఁ గురులను, వినుతశిరోజాంత మట్టె ♦ వెసఁగని యంతన్

క. సురుచిరచూడారత్నముఁ, బరమార్తింగనుచుఁ గాంచి, ♦ పడఁతియు నిట్లే
పరమాద్భుతచిహ్నంబులఁ, బరికించిన నదియె తనదు ♦ పతితలయె యగున్ ౨౪

క. అని యెఱిఁగి మిగులదుఃఖం,బును బొందుచుఁ గురరిఛంద ♦ మున నేడ్చుచు రా
మునిఁ గూర్చి కైకనిందిం,పను వొడఁగెన్ దీనవచన ♦ పంక్తుల మిగులన్ ౩

క ఓకైకేయీ! కోరిక, నీ కీడేరినదిగాదె? ♦ నెమ్మిం గనుమా!
యీకాకుత్స్థకులోద్భవ, భూకాంతులు కెల్ల మోద ♦ మును గూర్పఁగనై ౩౪

క వినుతిం గాంచిన రాముం, డనఘాత్ముం డిదిగో యంతె ♦ మం దెం, గలహం
బె నిజస్వభావముగ నీ,కును దగుట ఫలించెఁ గూఁము ♦ కూలుట గాఁగన్. ౪

సీ. వినుము కైకా! నాదు ♦ విభు నారచీరలు కట్టించి నాతోడఁ ♦ గలిసి యడవి
కంపితివి గద! నీ ♦ కార్యంబు శ్రీరాముఁ డంత విప్రియ మేమి ♦ యొనరించె,
నని పల్కి దీనయై ♦ యాసీత వడఁకుచు చిన్నరంభావర ♦ క్షితిరుహంబు
వలె నేలఁ బడియె, నా ♦ వెలఁదియు వ్వేఁముహూర్తమునకుఁ జెప్పి ♦ ప్రాణనొంది

తే రాముశీర్షము మూర్కొని ♦ రమ్యనయన
ములను వక్త్రములను గ్రమ్మి ♦ వెలికిఁ బాఱ
నిట్లు పలవించె, నక్కటా! ♦ మృత్యువక్త్ర
బిలముఁ జొచ్చితి నోరఘు ♦ వీర! నీవు ౬ 1168

క అరి వధియింపక పురికిన్, మరలను నేననుచుఁ బల్కు ♦ మాట యిచట ని
ష్కారణి ఫలించెనె రామా!, పరమాత్మా! విపులబాహు ♦ భాసురమూర్తీ! ౬౪

క. మరణావస్థను బొందఁగఁ, బరికించితిగాదె నేనుఁ ♦ బాపాత్మను భూ
వరచంద్ర! విధవనైతిని,, దరుణికి ముందుగనె భర్త ♦ తా మృతుఁడైనన్ ౮

క సతియందు గుణము లేమియొ, మృతికిం గారణమటంచు ♦ నెన్నుదు రార్యుల్
హితగుణ! రామా! నేనున్, మృత నందకయుండ నీవు ♦ మృతినొందితి గా.

ఆ దీనికైన హేతు ♦ వోనరపాలకా, నేను సుగుణలేశ♦హీననౌట
యె యగుఁ గాని సాధు♦వృత్తినిగనునీదు,దోష మేమి గాదు ♦ ధూర్తహరణ!

తే ఒక్కదుఃఖమునుండి వే♦ఱొక్కదుఃఖ
మును సదా పొందుచుంటి నై♦న నిపు డిట్లు
శోకకంధి మునింగితిఁ ♦ బ్రాకటకృప
నెవఁడు ననుఁగాచు? నట్టినీ ♦ విట్టులైతె ౧౦ 1173

సీ నాయత్తకౌసల్య ♦ యీయెడ నిర్భాగ్యయేయయి దూడయం♦దెలమిఁగాంచు
నావు వివత్సయై ♦ యార్తి నొందెడురీతిఁ బ్రియతనూజుని నిన్ను♦విధివశమునఁ
బోఁగొట్టుకొనియుంకఁ♦బూర్ణదుఃఖమునొందఁగల,దచింత్యోరువి♦క్రమ!మహా
భవదాయు వభివృద్ధిఁ ♦ బడయును దీర్ఘమైయన్న దైవజ్ఞోక్తు♦లన్నియుప్ప త్త్య!
తే డనృతములె యాయె నల్పాయు ♦ వైతి వీవు,
వారి నననేల యనృతంబుఁ ♦ బలికి రనుచు
భూతతతి కాదికారణ♦భూతమైన
కాలమే తావకీనదు♦ష్కర్మములకు. ౧౧ 1174

క పరిపక్వ మొనరుపఁగ నె,క్కరణిని దగుచాని కనువు♦గా భావిఫలో
త్కరముల నెఱుంగు ప్రాజ్ఞుని, వరమతి నీవిషయమున న♦భవ్యంబగుఁ జూ!.

క. వెతలం దొలఁగించు నుపా,యతతుల నీవెఱుఁగుదువు, న♦యాగమమునఁ బం
డితుఁడవు కన్గొనరాక యె, నతతము దగు మృతిని గనితె ♦ స్వాంతభ్రమతన్.

తే. కమలలోచన! నిను దమిఁ ♦ గాంచి క్రూర
మతిభయంకరమునునయి ♦ యలరు కాళ
రాత్రి కౌఁగిటఁ జేర్చి ని♦ర్భాగ్యురాల
నైన నన్నుండి యెడఁబాపె ♦ నక్కటకట!. ౧౨ 1177

[1]క. పురుషవరేణ్యా! యతిపృథు,తరబాహూ! దిక్కులేక ♦ తపియించెడు నీ
తరుణిని నను విడిచి యటన్, ధరఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుకొంటిఁ♦దమిఁ బ్రియనుబలెన్.

క కనకాంచితమై నీవొగి, [2]ననుఁ గూడి సుగంధమాల ♦ నానాభూషా
ళిని బూజింపఁగఁ దగునీ,ధను వస్మత్ప్రియకర మిటు ♦ ధరఁ బడియెఁ గటా!

ఆ నాకు మామగారు ♦ నీకుఁ దండ్రియు నగు, దశరథక్షితీశ♦తల్లజుండు
స్వర్గమందుఁ బితృవి♦సరములతో నుండ, నతనిఁ జేరి తివిది ♦ యనఘ! నిజము.

1 ప్రియామివ సమాశ్లిష్య పృథివీం-అనిమా 2 గంధమాల్యై ర్మయాతప-అనిమా

సీ. గురుతరకర్మముల్ ♦ గోరిక నొనరించువారికిఁ బ్రియమయి ♦ వఱలు పదము
నందుండి సుకృతులై ♦ యలరు నీవంశమువారి రాజర్షులఁ ♦ బరమపూజ్యు
లను విమానంబునఁ ♦ దనరుచుఁ గనుచుందు, వనఘాత్మ! [1]బాలనై ♦ నట్టినన్నుఁ
జెలుతప్రాయమున నీ ♦ జేరిన దాని నీ వేభరింపం దగు ♦ నిట్టి యబల
తే. సహచరిని జూడ వేలొకో? ♦ సరసవచన
ములను బలుకవ దేలొకో? ♦ యలవివాహ
సమయమున మత్కరంబును ♦ సంగ్రహించు
తఱిని నాతోఁ జరింప వ్రతంబుఁ గొనవె?. ౨౦ 1181
క. స్మరియింపు మింక నీతోఁ, బరమార్తిని బొందియున్న ♦ భార్యను నన్ని
త్తరుణమునఁ దోడుకొనియే, యరుగుము, గతిమద్విరిష్ఠ ♦ యర్థిసురతరూ!
చ. నిను నిడనాడి దుఃఖముల ♦ నిత్యము పొందెడునన్నుఁ బాసి నీ
వనుపమరాజ్యభోగముల ♦ నన్నిటఁ బాయుచు నీజగంబుఁ జ
య్యన విడి యూర్ధ్వలోకమున ♦ కర్మిలిఁ బోయితివేల? మున్న చం
దనముఖమంగళప్రదప ♦ దార్థములన్ గయిసేయ నొప్పుచున్ ౨౨ 1183
క. నేనొక్కతినే గొఁగిట, మానితగతిఁ జేర్ప నలరు ♦ మంచిశరీరం
బో నాథ! యిద్ది గ్రద్దల,చే నీడ్వంబడెడుగాదె ♦ సీ! విధియింకన్ ౨౩ 1184
ఆ. పూర్ణదక్షిణలను ♦ బొల్చు యాగములను, దేవపూజ సల్పి ♦ దివ్యమైన
యాగవహ్నిచేత ♦ నార్య! సంస్కారమ్ము, నేల పొందవైతి ♦ వింక రామ! ౨౪
క. వనమున కరిగిన మనలో, ఘనుఁడగు లక్ష్మణుఁ డొకండె ♦ కడునార్తిఁ బురం
బున కరుగం గౌసల్యయు, వనటంగని పుత్రుఁడతని ♦ భార్య యెచటనో. ౨౫
క. అని యడుగఁ గలదు, లక్ష్మణుఁ,డు నిశాకాలమున రాముఁ ♦ డున్ సైన్యములున్
వననిధితటమున నుండఁగ, దనుజులు వధియించి చనిరి ♦ తల్లీ! యనుచున్. ౨౬
ఆ చెప్పఁగలఁడు, పిదప ♦ నప్పడఁతియు సుపు
త్రున్నిఁ జంపుటయును ♦ నన్నుఁ బట్టి
తోడుకొనుచుఁ బోయి ♦ ధూర్తరావణునింట
నునుచుటయును నీదు ♦ జనని విన్న ౨౭ 1188
క హృదయము పగులఁగ నట న,య్యదనున నే విడుచు నిశ్చ ♦ యముగ నసువులన్
మదవదరిసూదనుండయి, నిదురను జావఁ దగనట్టి ♦ నెఱమగఁటిమి చేన్. ౨౮
[2]క తనరారు రాజతనయుం, డనూనబలుఁడైన రాముఁ ♦ డబ్ధిని నవలీ
లను దాఁటి ఖరముఖులయిన, దనుజుల వధియించి తుదకు ♦ దైవవశమునన్.
ఆ దుష్టశీలయైన ♦ తొయ్యలి హేతువు,నను వధింపఁబడియె ♦ దనుజులందు

---

1 బాలాం బాల్యేన సంప్రాప్తాం భార్యాం మాం సహచారిణీమ్-అనిమూ 2 రామస్సాగర
ముత్తీర్య సత్త్వవాన్ గొష్పదేహతః-అనిమూ.

హీనుఁడౌ ప్రహస్తు♦చే నేమి చెప్పుదు, గోష్పదంబువంటి ♦ కుమతి చంపె ౨౮

క తనకులమును జెఱుపంగా, జనియించిన నన్నుఁ గుమతి ♦ సంతసమునఁ జే
కొనె విధిని మోహమునఁగా,పుననార్యవతంసుఁడగుచుఁ♦బొలుచునృపునకుఁ

క. దారయె మృత్యువుగాఁ దగె,, నారయ నేఁ బూర్వజన్మ ♦ ము నెవ్వరికో
కోరికఁ గన్యాదానము, నాఘాడిగఁ జేయుచుండు ♦ నప్పు గమర్షక్ ౨౯

సీ. అంతరాయము చేసి ♦ యార్తిఁ గల్పించియెయుందును గాన నీ ♦ యుర్వి సర్వ
సంరక్షకుండయి ♦ సర్వాతిథులకుఁ బూజకుఁడైన శ్రీరామ♦చంద్రునకును
దారనై యీజని ♦ భూరిభోగంబుల ననుభవించెడుకాల♦మందు దుఃఖ
మందుచున్నాను సు♦రారిపాలక! రావణాసుర! ననువేగ ♦ యారఘూత్త

తే ముఁడగు రాముని పైననే ♦ పడఁగ వైవు
మిద్ది మంచిది, భర్తను ♦ నింతితోడఁ
గూర్పుమా! యుత్తమశుభంబు ♦ క్షోణి నిద్ది
గాన నీపని సేయుమా ♦ మాన కింక ౩౦ 1194

క దనుజా! భర్తృశిరస్సును, దనువును నాశిరముతోడఁ ♦ దనులతతోడన్
గొనకొని చేర్పుము పెనిమిటి, ఘనమతినే యనుసరించి ♦ కడఁగి చనియెదన్.

ఆ. [ఒకముహూర్తమైన ♦ నుండవోప ననాథ
నగుచుఁ గుత్సితముగ ♦ నవని నింకఁ
దండ్రియింట నుండు ♦ తఱి వేద విదులైన
బ్రాహ్మణోత్తము లిటు ♦ పల్కి రొకట 1196

క వనితామణు లెవ్వరు భర్తను బ్రీతిని గాంచువారొ ♦ తగ వారికిఁ జ
క్కనికీర్తి నొసఁగు లోకము, లనూనగతి గల్గు ననుచు ♦ నాడఁగ వింటిన్,

ఆ. క్షమయు, దమము, దాన,♦సత్య, ధర్మ, కృతజ్ఞ
తలును, భూతహింస ♦ తలఁప కునికి
యెవనియందుఁ గలవొ ♦ హితమతి నట్టిప్రా
ణేశుఁ బాయ గతి యిఁ♦కేమి గలదు?] 1198

చ అనియిటు లాయతాక్షి జన♦కాత్మజ దుఃఖనిమగ్నయౌచు నే
డ్చెను బతిశీర్షచాపములు ♦ చేరువఁ బల్మఱుఁ గాంచుచున్, గడున్
వనటను నిట్లు పొందఁగను ♦ ద్వారముఁగాచు భటుండొకండు వ
చ్చి నిలిచి హస్తముల్ మొగిచి ♦ చెచ్చెఱ రావణుఁ గాంచి భక్తితోన్ ౩౪

సీ తాఁ బ్రసన్నునిఁ జేయ♦దానవేశ్వర! యార్యపుత్ర! జయింపుమా!♦పూనిరిపుల
నని పల్కి వందన ♦ మొనరించి వాహినీపతిప్రహస్తుఁడు వచ్చెఁ ♦ బరమమోద
మున నని వచియించి ♦ దనుజోత్తమా! మంత్రియుతుఁడయి సేనాధి♦పతిభవత్సు
దర్శనార్థము వచ్చి ♦ ద్వారసీమను నిల్చి విన్నపింపఁగఁ బంపి ♦ యున్నవాఁడు

ఆ. నన్ను, ననయమున ♦ విన్నవింపఁగ నెట్లు
వచ్చినాఁడ వనెదో? ♦ సచ్చరిత్ర!
గొప్పకార్య మొకటి ♦ యిప్పు డున్నది చేయ
భర్తృనాజ్ఞఁ గొనఁగ ♦ వలయుఁ గాదె? ౩౬॥ 1200

క. పని యిది ప్రయాససాధ్యం, బని చెప్పందగును గాన ♦ నాదరమున ద
ర్శన మిమ్ము వారి కనఁగా,, దనుజునిపలు కాలకించి ♦ దానవపతియున్. ౩౭॥

క వనము, నశోకాహ్వయమును, బనివడి విడనాడి మంత్రి♦వరులం గనఁగాఁ
జని యంత రాము విక్రమ,మును జక్క నెఱింగి సభను ♦ మోదం బలరన్.

తే తాఁ బ్రవేశించి చేయంగఁ ♦ దగిన కార్య
మంత మంత్రులతోఁ గూడి ♦ యనువదించు
కొనుచు నిశ్చయమును జేసి♦కొని యొనరుపఁ
దగినవట్టును జేసె న♦ త్తరుణమునను ౩౯ 1203

క దనుజేంద్రుఁడు చనినంతనె, ధనువును శీర్షంబు దృశ్య♦థమునం బడకే
చనియె, నట రావణుఁడు చక్కనిగతి గురువిక్రములయి ♦ క్రాలు సచివులన్

క కలిసికొని యప్డు చేయఁగ, వలసిన కార్యంబులెల్ల ♦ బహుభంగులు గాఁ
దలపోసి నిశ్చయించెను,, విలయాంతకతుల్యుఁడౌచు ♦ వెలయు నతండున్ ౪౧

చ తనకుశలంబె కోరుచు ని♦తాంతబలంబులఁ బొల్చి చెంతనే
కనఁబడువాహినీపతులఁ ♦ గాంచి వచించెను: భూరిభేరులన్
ఘనరవ మీయఁ జాలునటు ♦ గట్టిగఁ [1]గోణము లూని కొట్టి సై
న్యనికరముం ద్వరం బిలువుఁ ♦ [2]డందుల హేతువుఁ దెల్పకుండుఁడి ౪౩ 1206

చ. బలవిభు లెల్ల నట్లయని ♦ పల్కి సురారి మహీశునాజ్ఞచే
బలముల నాత్మవశ్యులను ♦ వైళమ యచ్చటఁ జేర్చి వచ్చి నం
చలరుచు యుద్ధకాంక్షియగు ♦ నాతని కెంతయు వేడ్క పుట్టఁగాఁ
దెలిపిరి రావణాసురుఁడు ♦ తేజము పొంగఁగఁ గాంచె వారలన్ ౪౪ 1207

ముప్పదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము

---

33 - వ సర్గము

విభీషణుభార్య సరమ జానకి నూఱడించుట.

తే అట విభీషణుభార్య గు♦ణాఢ్య సరమ,జానకిని మోహపరవశఁ ♦ జాలఁ జింత
సేయుదానిని [3]బ్రియసఖిఁ♦జేరఁ బోయె, నామె విపరీతబుద్ధియై ♦ యప్పుడుంట.

---

1 స్ఫుటకోణా హతేవమే-అనిమూ. కోణమనఁగా వాద్యదండము. 2 వక్తవ్యం చ నకారణమ్-అనిమూ. 3 ఆససాద అథ వైదేహీం ప్రియాం ప్రణయినీం సఖీం-అనిమూ.

చ. దనుజవిభుండు మోసమునఁ ♦ దన్నట వంచనసేయఁ జాలఁగా
వనటఁ గృశించుచున్న రఘు♦వర్యునిభార్యను సీతఁ గాంచి చ
క్కని మృదువాక్కులన్ సరమ ♦ గాదిలిప్రేమను నూఱడింపఁగాఁ
దనమది నెంచె, నాసరమ ♦ దానవనాయకునాజ్ఞ నచ్చటన్. ౨ 1209

క. జనకునిపుత్త్రిక రక్షిం,చునిమిత్తం బుండె నందుఁ ♦ జొచ్చిన దనుజాం
గనలందుఁ గరుణ గలదియొ, గనుకన్ జానకియు నామెఁ ♦ గైకొనె సఖిగన్

చ. [1]సరమయు గట్టిపట్టుదల ♦ శాంతము గల్గిన యింతిమిన్నయై
పరఁగుట రామునిం గుఱిచి ♦ పల్కులు వేఱుగఁ దా భ్రమించుచున్
గురుతరదుఃఖ మొందు నతి♦కోమలగాత్రిని జూచె భూమిలోఁ
బొరలుచు ధూళి గ్రమ్ముకొనఁ ♦ బోలనిరీతిని లేచియున్న యా
తురగవధూవిధంబునను ♦ ధూళి శరీరము నిండి యుండఁగన్. ౪ 1211

తే. దీనయై యుండె సీతయు ♦ మాననీయ
చరితయా సరమయు నామెఁ ♦ గరతలములఁ
దాఁకి యూఱడిలం జేసి ♦ తాఁ జెలిమిని
దనుజవృత్తాంతమును జెప్పఁ ♦ దలఁచి యంత. ౫ 1212

సీ. ఇఁక నూఱడిల్లుమా! ♦ యింతి! మనోవ్యథ వదలుము భయమునొం♦దఁదగు మనసు
గలదానవౌట ని♦క్కరణి భీతిల్లెదు దనుజేంద్రుఁ డిచట నా♦డిన పలుకుల
నీదుపల్కుల నెల్ల ♦ నే సఖీస్నేహంబునను వింటినమ్మ, [2]నీ♦వు నట నాదు
చెంతనుండవు గదా ♦ యింత యెట్టులు వింటివనెదవో యాకస♦మందునొక్క
తే. తరువు వివరంబునందు నే ♦ దాఁగి వింటి,
నతఁడు దుష్టాత్ముఁడై యెట్టు ♦ లాలకించి
తి వని సందియపడెదొ ప్రీ♦తిని నసువుల
పైని నుంపను నీకొఱ ♦ కోనెలంత ౬ 1213

క. కనుకన్ రావణువిషయం,బున భయమును మాని వింటెఁ ♦ బూఁబోఁడీ! యా
దనుజేంద్రుఁ డెందుకొఱకై, చనియెనొ త్వరపడుచు నతని♦శంకకుఁగతమున్.

ఆ. ఇచటనుండి పోయి ♦ యేనెఱింగితిఁ జుమి
మాకుఁ దెలియకున్న ♦ మానెఁ గాని
యురుబలాఢ్యుఁ జంప ♦ సుపసత్తియును లేదు
సువిదితాత్ముఁ డగును ♦ క్షోణివిభుఁడు ౮ 1215

చ. విను మతఁ డంతకోపముఁడు ♦ వెఱ్ఱివిధంబునఁ దాఁ బ్రమత్తుఁడై
వననిధిచెంత సుప్తిఁ గను♦వాఁడె తటాలునఁ జంప శక్యమే?

1 బడబా మివ పాంసులాం-అనిమూ బడబాం అర్వస్త్రీయమ్-అనివ్యాఖ్య 2 ఇందవతారికఁ దెనుఁగునఁ జెప్పకున్న నసంగతముగానుండును గానఁ దెనిఁగింపఁబడియె నని తెలియునది.

మనుజమృగేంద్రుఁడైన కుల♦మండను నాతని నెట్టులున్నఁ జం
పను దరమౌనె? వానరుల ♦ బాహుబలాఢ్యులఁ జంపరాదు సూ!. ౯ 1216

చ తరువుల సంగ్రహించుకొని ♦ దారుణరీతిని బోరువారలా
హరులన నింద్రుచేతను సు♦గ్రావలి యట్టులు రామమూర్తిచేఁ
బరబలబాధ లేని గతి ♦ భద్రముగాఁ బరిరక్షితుల్ గదా
యరసినవారిఁ జంపుటయు ♦ నద్భుతమే యిది వట్టిమాటసూ!. ౧౦ 1217

సీ. వెలఁదిరో! నిడుదలై ♦ వృత్తములుగ నొప్పు భుజములు వెలయంగ♦భూరితేజ
మలరంగ నాయతం ♦ బగువక్ష మొప్పంగ విక్రమంబున ధర ♦ వెలసి ధన్వి
యై సుందరాంగుఁడై ♦ యతులధర్మాత్ముఁడై విఖ్యాతినిం గాంచి♦విబుధనుతులఁ
జెలఁగుచుఁ దనను బ♦రులను రక్షింపఁగఁ జాలి తమ్ముని గూడి ♦ సంతతంబు

తే. కుశలియై నీతివిద్యలఁ ♦ గోవిదుఁడయి
పరబలౌఘాంతకుండయి ♦ గురుతరబల
పౌరుషంబుల నెసఁగుచుఁ ♦ బరమవిజయ
రమను వెలసినవాఁడు శ్రీ♦రాఘవుండు. ౧౧ 1218

క అరిబలకాలాంతకుఁడా, పురుషవరేణ్యుండు దనుజ♦పుంగవసేనో
త్కరనిహతుఁడు కాలేదో, తరుణీ! యిదినిజముగాదు ♦ తలఁపుము మదిలోన్.

క శిరసును జాప మదెవ్విధి, దొరకెనొ యని యందువేమొ ♦ దుష్టమతిసుమా
సురరిపు వనర్హాకృత్యం, డరయఁగ భూతౌఘవైరి ♦ యై జీవించున్ ౧౩

తే సకలమాయల నెఱిఁగిన ♦ జాణ రౌద్ర
కర్ముఁ డట్లాట నిను మోహ♦కలితఁ జేయఁ
దలఁచి యీమాయఁ గావించెఁ, ♦ దొలఁగె నీదు
వంత, పొందఁగనుందు శు♦భములు నిన్ను ౧౪ 1221

క. నిను లక్ష్మి పొందఁ గలదో, వనితారత్నంబ! యిది ధ్రు♦వంబగు మోదం
బును గలుగఁ జేయు ప్రియవా, ర్తను జెప్పెద నాలకింపు ♦ రాముని విషయమై

చ వనచరసేనతోడ రఘు♦వర్యుఁడు సంద్రము దాఁటి దక్షిణం
బునఁ దగు భూమిపై విడిసెఁ ♦ బూర్ణమనోరథుఁడైన రాఘవుం
డనుజునిఁ గూడి యుండఁ గను♦లారను గాంచితి నబ్ధిచెంత నా
వనచరరక్షితుం డగుచు ♦ భాసిలువాఁడు సుమీ తలోదరీ! ౧౬ 1223

చ కరము జవంబునం జనఁగఁ ♦ గల్గినచారులఁ బంపి రాక్షసే
శ్వరుఁ డటఁ గల్గు వార్తలను ♦ జక్కఁ గ్రహించియె రంకటంచుఁ బం
ప రయమున్మీఱ రాఘవుఁడు ♦ పంచిన శక్తిని నబ్ధి దాఁటె నా
హరిచయయుక్తుఁడై యనుచు ♦ నచ్చటివార్తను జెప్పి రాభటుల్ ౧౭ 1224

* దృష్టో మే పరిపూర్ణార్థః కాకుత్స్థః స్వహాలక్ష్మణః-అనిమూ.

క. ఆవార్త వినిరొ భామిని,, రావణుఁ డిపుడాత్మమంత్రి ♦ రమణులతోడన్
దా వివిధగతుల మంత్రం, బావిలమతిఁ జేయువాఁ డ♦టంచుఁ బలుకఁగన్.

క. బలముల సర్వోద్యోగం, బులవలనం గలిగి భీమ♦ముగ నొప్పు రవం
బలరఁగఁ దానును సీతయుఁ, గలయన్ విని, రంత సరమ ♦ కడు నాసక్తిన్.

ఆ దంశఘాతమున ని♦తాంతము మ్రోగు నా,భయదభేరిగురుర♦వంబు వినుచు
మధురభాషణముల ♦ మానిని సీతను, గాంచి యిట్టులనియెఁ ♦ గడు నలరుచు.

సీ భయశీలవు గద యో♦షదఁతి మిన్నా! సైన్య సన్నాహమునకు నీ♦సరణి భేరి
భయదమారీతిగా ♦ వాయింపఁబడుచున్నయది సుమా మేఘస♦మారవంబు
విధముగాఁ దనరి గ♦భీరమై యున్నయా భేరీనినాదంబు ♦ వినుము, మత్త
కరులఁ గై సేయుచు ♦ నరదంబులకు గుఱ్ఱములఁ గట్టుచున్నారు♦పలువిధములఁ

తే. బ్రాసములఁ దాల్చి రౌతులు ♦ పరమకౌతు
కమున వేలకువేలుగఁ ♦ గ్రాలుచున్న
వారు మోదంబు గనుచుఁ గా♦ల్బలము లచట
నచట సన్నద్ధమగుచున్న ♦ వవిగో సీత! ౨౪ 1228

క. చతురంగబలంబులు చిత్రతరంబులుగాఁగఁ జెలఁగి ♦ త్వరఁబాఱుచు ను
న్నతముగ నార్చుచు ధ్వనిసంగత జలపూర్ణాబ్ధిఁబోలి ♦ కడు సందడిగన్.

క. నరపతిమార్గంబుల నిండి రహిం జెలువారె, మిగుల ♦ నిర్మలశస్త్రో
త్కరములయుఁ జర్మములయున్, వరవర్మ్ములయు ద్విరద♦వాజితతులయున్.

ఆ. అరదములయు భూపి♦తాంగులౌ దనుజుల
వితతులయును గాంతు ♦ లతిశయముగఁ
బెక్కువర్ణములుగ ♦ వెలసి గ్రీష్మర్తువు
నందు నడవిఁ గాల్చు ♦ నగ్నియట్లు ౨౬ 1231

క. పలుదెసలన్ వ్యాపించెడు, విలాసముగ మత్తహస్తి♦వితతికిఁ గట్టన్
వెలసినఘంటల మ్రోఁతయుఁ, బలురథముల నిస్వనములు♦భయదములగుచున్.

ఆ వాద్యనిస్వనముల ♦ భంగి నుండెడు తురం
గాళి హేష లట్టె ♦ యావరించె
వినుము, రాక్షసేంద్రు ♦ ననుసరించు భటాళి
యాయుధములఁ గేల ♦ నందుకొనుచు ౨౮ 1233

క కనుఁగొనువారికి గగ్గురు, జనియించెడు పట్లుగాఁగ ♦ సాంద్రంబగు న
ట్లనువుగ సన్నాహంబుల, నొనరించెదువారు విను మ♦హోగ్రముగాఁగన్

తే. వంతలెల్లను దొలఁగు న♦నంతవిజయ
లక్ష్మి నీపాలవెలయు ని♦లాతలమున

* తోయోష్ఫై రివ సాగరః-అనిమూ

దనుజులకు భీతిగల్గెడు ♦ తఱియు నిదియె
వచ్చె, రాముఁడు జగదభి♦వంద్యుఁ డగుచు ౨౯ 1235

చ. సరసిజపత్రనేత్రుఁడయి ♦ క్ష్మాస్థలి వెల్గుట రాజ్యలక్ష్మి యా
దరమునఁ బొందుఁ జుమ్ము, సుర♦తల్లజులందు శతక్రతుండు నాఁ
బరఁగి యచింత్యవిక్రమము ♦ భాసిలఁగా మరుకాననస్థత
స్కరహననం బొనర్చి క్షితిఁ ♦ గ్రాలెడువాఁడు సరోజలోచనా! ౩౦ 1236

తే. ఏల జాగొనరించెనో ♦ యిట్టులన్న
రావణుఁడు కానఁబడమిఁ గ్రో♦ధావిలమతి
యగుచునున్నాఁడు రణమందు ♦ నరివధించి
నిర్జితక్రోధుఁడై పొందు ♦ నిన్ను నిజము ౩౧ 1237

చ అరుల వధించువజ్రిసహ♦జాన్వితుఁడై తనవిక్రమంబు సం
గరమున శత్రుసంతతికిఁ ♦ గన్పడఁజేసెడురీతి లక్ష్మణుం
డురుబలశాలి సన్నిధిని ♦ నుండఁగ రాముఁడు రాక్షసాళిపై
నిరుపమపౌరుషంబు గడు ♦ నేర్పునఁ జూపును నమ్ము మింతిరో!. ౩౨ 1238

చ. పలికెద విట్టులైన ఫల♦భంగి యదెట్టులొ నీకు నన్నచో
వెలఁదిరొ! వైరికూలఁగనె ♦ వేగమె నీపతి నిన్నుఁ జూడ ని
మ్ములు నిటరాఁ గృతార్థవయి ♦ మోదమునం బతియంకపీఠమం
దలరెడునిన్నుఁ జూడఁగల ♦ నాదరమొప్పఁగ వేగమే సతీ! ౩౩ 1239

సీ కళ్యాణి! భర్త నీ♦కడ కరుదెంచి నిన్ గౌఁగిలింపఁగ మనశ్శాంతు నాయ
తోరస్కుఁ గనుచు వి♦భూరస్థలంబున నానందబాష్పంబు ♦ లట్టెవిడువఁ
గలవు, నీపతిఁ బాసి ♦ కడునిడుములఁ బడి పెక్కుమాసములుగ ♦ నొక్కరీతి
విప్పకయుండుట ♦ వేణి యేకంబుగాఁ బెనఁగొని జఘనంబు♦నను దగంగ
వ్రేలాడు నీజడ ♦ వినుతబలుండగు క్ష్మాపతి విడువంగఁ ♦ గలఁడు వేగ,

ఆ. యుదితపూర్ణచంద్రు ♦ నొప్పున మెఱయు రా
మునిమొగంబు చూడఁ ♦ గనె భుజగియుఁ
గుబుసమును వదలెడు ♦ పొబగున శోకజ
సలిలము దిగవిడువఁ ♦ గలవు నీవు ౩౪ 1240

క. సీతా! సుఖార్హుఁడగు నా, భూతలపతి రామమూర్తి ♦ పొంగుచు ననిలో
దైతేయపతిని రావణు, శాతశరంబులను ద్రుంచి ♦ సఫలార్థుండై ౩౫

వా తాదృశః కిమిదానీం విలంబ ఇత్యత్రాహ-అనుదాని కీపద్యపాదము తెనుఁగు ఈ యవతారికార్థము తెనుఁగునఁ జేర్పకున్నచోఁ బూర్వోత్తరసందర్భమే చెడు ఇది తెలియక వ్యాఖ్యానాభిప్రాయము తెనుఁగునఁ జేర్పరాదన్న దేవానాంప్రియులభావము సత్కవిసమాదృతము కాదని గ్రహించునది,

క నిను బ్రాణప్రియ వేగంబునఁ బ్రీతింగూడి సుఖము ♦ పొందఁ గలఁడు; మే
దినిసస్యయుక్తసస్యప్రాప్తిని విలసిలురీతి మహితచిత్తుని రాముఁ ౩౭ 1242

ఆ సంతతంబుఁ గూడి ♦ చక్కనిపతివిక్ర
మమునఁ బొంగఁగలవు, ♦ క్ష్మాధరవర
మైన మేరువునకు ♦ సంతటఁ దిరుగుచు
మండలగతిహాయము ♦ మాడ్కి వేగ ౩౭౹ 1243

[1]క. ఒనరించుచు భాస్కరుఁడై, తనరెడు సూర్యునికృపానిధాను శరణముం
గను మతఁడు ప్రజాతతికిఁ, ఘనకారణభూతుఁ డగుటఁ గలుములనొసఁగుఁ.

ముప్పదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౩౮ - వ సర్గము

సరమ సీతకు రావణుని యభిప్రాయమును జక్కఁగా నెఱింగి చెప్పుట

చ దనుజవరోక్తి సత్యమని ♦ తాఁ గడుమోహిత యౌచు సీత రా
మునికయి తాపమందుచును ♦ మోము వికాసముఁ బాసియుండఁ ద
న్మనసు కలంకఁ దేర్చి యను♦మానము వాపె [2]దివంబు నీటిచే
తను ధరఁ జల్లఁజేసెడువి♦ధంబున నాసురవైరికాంతయుఁ. ౧ 1245

సీ ఏకాలమందు నే♦యేపని చేయంగఁదగునో దాని నెఱుంగఁ ♦ దగినదౌట
సరమయుఁ దనప్రియ♦సఖియైనసీతకు హితమొనర్పఁగఁగోరి♦యెలమి స్మితము
తోఁగూడుపలుకుల♦తో నిట్టులను నసితేక్షణా! విను మెవ్వ ♦ రెఱుఁగకుండ
నట్లుగా రాముని♦యంతికంబున కేగి త్వద్వాక్యమును జక్కఁ ♦ బలికి మరల
తే వేగ రాఁగోరెదను దూర♦భాగ మెట్లు
చనఁగ గలవని యందువా ♦ చాన! నేను
వడి [3]నిరాధారమైన య♦భ్రమునఁ బోవఁ
బవనగరుడులు నావెంటఁ ♦ బొఱ లేరు. ౪ 12౪6

చ అనిపలుకంగ సీతయు మ♦హార్తిని బొందుచుఁ బల్కుచుండి చ
క్కనిసరసోక్తి కెంతయును ♦ గ్రమ్మఱ సంతసమంది తీయనై
తనరెడు పల్కులం బలికెఁ, ♦ దప్పక వ్యోమరసాతలంబులన్
జనగల వీవు నాకొఱకు ♦ క్ష్మాస్థలి నవ్వరికే నశక్యమౌ
పని నొనరింపఁగాఁ గలవు ♦ బాగుగ సంచని యే నెఱుంగుదుఁ. ౬ 1247

క వనితా! నాకుఁ బ్రియంబును, నొనరింపఁగ నీకుఁ గోర్కి ♦ యుండునయే నీ

---

1 తమిహ శరణ మభ్యుపైహి దేవం దివసకరం ప్రభవో హ్యయం ప్రజానామ్ - అనిమూ
2 పృథివీం ద్యౌ రివాంభసా-అనిమూ 3 నిరాలంబే విహాయసి, సముద్రో గతి మన్వేతుం పవనో గరు
డోపి వా - అనిమూ

మనసు స్థిరంబయితగునే, జని రావణుచెంత కీవు ♦ సరగున నచటన్ ౬౫ 1248

ఆ. ఏమి చేయువాఁడొ ♦ యెఱిఁగిరమ్మా దాన
ఫల మదేమి యన్న ♦ ఖలుఁ డతండు
వైరిరావణుండు ♦ క్రూరుండు దుష్టాత్ముఁ
డొటఁ దెలివిలేక ♦ యనుదినంబు ౭౫ 1249

క సురయపుడు త్రావినట్టులు, పరిపరి నను మోసపుచ్చు, ♦ భయదాకృతులన్
నిరతము గావలిఁ గాచెను, తరుణులఁ గొని యనుదినంబు♦దయ యెఱుఁగకయే.

[1]క. నను దర్జింపం జేయును, వనితా! బెదరింపఁ జేయు ♦ భయంపడి నేనో
యనుమాన మొంది యున్నా, ననూనముగు నాదుచిత్త ♦ మస్వస్థము సూ!.

ఆ వానిభయమువలన ♦ స్వాంతంబు చెదఱ దుః
ఖమున నీయశోక ♦ కాననమున
సంశయంబు గదుర ♦ సంతాపమునఁ గుందు
చున్నదాన; దనుజుఁ ♦ డుద్యమమున ౧౦ 1252

క. పనియే మొనరింపఁగ నే, మనిమోసము నన్నుఁ జేయ ♦ నాత్మఁదలఁచెనో
వనితా యతనిప్రవర్తన, మన నేమో? యెఱిఁగి చెప్పు ♦ మది యుపకృతియా

చ. అని యిటుపల్కు సీతఁగని ♦ యామృదుభాషిణి బాష్పవారిచే
తనె వెతఁ గుందు తన్ముఖముఁ ♦ దద్దయుఁ బ్రీతి [2]స్పృశించుచున్ వచిం
చె నిటులు, నీకు నివ్విధిని ♦ జిత్తమునందునఁ దోఁచునేని నేఁ
జనియెద నిప్పుడే యచట ♦ శత్రువువార్త నెఱింగి వచ్చెదన్. ౧౩ 1254

క కనుమా! సీతా! యని యా, దనుజాంగన సరసు యిట్లు ♦ దమిఁ జెప్పి జవం
బున రావణుచెంతకుఁ జని, తనమంత్రులఁ గూడి దనుజ♦తల్లజుఁ డొరటన్ ౧౩౫

తే పలుకుకొనుమాట లెల్ల నా♦పడఁతి వినియె,
నింగితజ్ఞయౌ యాటచే ♦ నెంతొ దుష్ట
బుద్ధియగు రావణుఁడు చేయుఁ ♦ బూని నిశ్చ
యించుకొన్నట్టి విషయాళి ♦ నెఱిఁగి యంత ౧౪౫ 1256

క చనుదెంచె నశోకవనం,బున, కీగతి మరలివచ్చి ♦ పోయినపని యే
మని తనరాకను గోరెడు, జనకజ [3]హతపద్మపీఠ ♦ సాగరజవలెన్. ౧౫౫ 1257

క కనుపట్టు రామపత్నిని,గనియోన్, మృదుభాషిణియగు ♦ కాంతామణి నా
దనుజాంగన సరమను నా, జనకజ గని కౌఁగిలించి ♦ సంతస మొదవన్. ౧౬౫

చ. అలరెడుపేర్మిఁ దానె తగు♦నాసన మామె కొసంగి సద్భా
షల నిటుపల్కె, నిచ్చటను ♦ జానకి! నీ వుపవిష్ట వౌచు నా

1 తర్జాపయతి చాజస్రం భర్త్సయతి చాసకృత్-అనియు 2 స్పృశంతీ బాష్పవిక్లబమ్-అనియు 3 భ్రష్టపద్మా మివ శ్రియమ్-అనియు భ్రష్టపద్మామ్ = పద్మాసనహీనా మిత్యర్థః. అని వ్యాఖ్య కమలాసనము లేని లక్ష్మియని యర్థము.

ఖలమతి యాచుఁ గ్రూరుఁడగు ♦ కర్బురనాథుఁడు తా మనంబునం
దలఁచినకార్యనిశ్చయము ♦ త త్త్వముగా నెఱిఁగింపు నాకిఁకన్. ౧౮

చ అని తన కేమిచెప్పనో కొ ♦ యాతరుణీ మణి యంచు భీతిచే
తను దనువెంతయున్ వణఁకఁ ♦ దన్నని ప్రశ్నముచేయు జానకిం
గని సచివాన్వితుండయిన ♦ కర్బురనాథునుదంత మెల్లఁ జె
ప్పను మది నెంచి యిట్లనియె ♦ భామిని! యచ్చటివార్త లే మనన్ ౧౯

తే. జననియైన కేకేసియు ♦ సచివవృద్ధుఁ
డగు నవిద్ధుండు నిను రాము♦నంతికమున
కనుపఁ జక్కఁగఁ దెల్పి రి♦ట్లనుచు, నోయి
దనుజనాయక! నీవు రా♦మునకు సీత ౨౦ 1261

క. గొనిపోయి సత్కృతిం దగఁ, గొనుమని యి, ష్టట్లు సేయఁ ♦ గోరవయేనిన్
మనుజేంద్రుచిత్తవిక్రమ,మునకు జనస్థానకృత్య♦ము నిదర్శనమా ౨౧ 1262

చ జనపతిమాట యేటి కిఁక ♦ సాగర ముద్ధతి దాఁటి జానకిం
గని దనుజావళిం దునిమి ♦ కార్యము లీగతి రాముభృత్యుఁడౌ
హనుమ యొకండు చేసెఁ గద? ♦ నారయ మానవుఁ డెవ్వఁడైన ని
ప్పనుల నొనర్చునే ధరణి ♦ బాగుగ నెన్నుమటంచుఁ దెల్పి, రో
వనితరో! రావణాసురుఁడు ♦ వారలపల్కుల నెన్నఁ డింతయున్ ౨౨

క ధనకాముఁ డర్థమును బో,యను దలఁపనియట్లు నిన్ను ♦ న్యాయంబున నీ
యను బూనఁడయ్యె మంత్రులు, దనుజేంద్రుం డిట్లు మదిని♦దలఁచిరి కానన్.

క అనిమొనఁ జావక నిన్నున్, మనుజేశున కప్పగింప ♦ మైకొనఁ, డిటు బు
ద్ధిని నిశ్చయించుకొను టా,తనిమృతికే హేతు వగును ♦ దథ్యము సుమ్మా. ౨౪

క. సురవైరులతోఁ దా సం,గరమున మృతినొందినంతఁ ♦ గాని భయమునన్
దరుణి నిను వీడఁ జాలఁడు , వరసితసాయకము లెల్ల ♦ వైచి రణమునన్

క ఇందీవరనయనా! విను, సందియమున్ బూనవలదు ♦ శత్రువు రాముం
డొందినక్రుధఁ బరిమార్చియె, సుందరగతి నిన్నుఁ గూడి ♦ శోభిలుపురికిన్

క. చనఁగలఁ డనియెను, నిటులా, జనకజతోఁ బల్కుచుండు♦సమయంబుననే
వినఁబడియె శంఖభేరీ,నినదయుతంబగుచుఁ గీశ♦నికరారవము ల్. ౨౭ 1263

క ధరణి వడఁకించునట్టులు, కరమరుదుగ వీనులఁ బడఁ♦గా లంకం గా
పురమున్న రాజభృత్యులు, హరిసైన్యారావముల న♦హార్యములఁ గడున్.

క విని మనపతిదగు దోషం,బున మనకున్ మేలులేదు ♦ పో యని దైన్యం
బున నష్టౌజసులయి భీ,తిని గొంచిరి తప్ప దిఁక మృ♦తి యనుచు మిగులన్.

ముప్పదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము

౩౪ - వ సర్గము.

మాల్యవంతుఁడు సీత నిమ్మని రావణునకు నీతిఁ దెల్పుట

క అరినగరవిజయుఁడగు భూ,వరుఁ డా రాఘవుఁడు దీర్ఘ♦బాహుం డట భీ
కరభేరీశంఖారవ, పరికరములతోడ లంక♦పై కరుదెంచెన్ ౧ 1271

క దనుజేశ్వరుఁ డంతట నా,ధ్వని విని క్షణమాత్ర మెంచి ♦ తనలో సచివా
ళిని జూడఁ జూడ్కిఁ బరపెను, ఘనబలమున జగము నేచఁ♦గల రావణుఁడున్.

తే. క్రూరుఁ డౌట మంత్రులనెల్లఁ ♦ గూర్చి యోల
గంబు ప్రతినాద మీయఁగ ♦ గర్వమూని
కరము దుర్బుద్ధినే వూని ♦ గర్హ్యభాష
ణముల వారల కిట్లను, ♦ నాకు మీరు ౩ 1273

చ వననిధి దాఁటి రాముఁ డిట ♦ వచ్చుట తద్బలవిక్రమంబులున్
ఘనము లటంచుఁ బల్కితిరి, ♦ కర్ణము లూరఁగ వింటి సంగరం
బునఁ జెడనట్టివిక్రమము ♦ పొంగుచు నుండఁగ నున్నమీర లా
తనిదగు విక్రమంబు విని ♦ ధైర్యము మాని పరస్పరంబు దృ
ష్టిని నిగుడింపఁ జేయుచును ♦ జేయఁగ నేరక మీర లుంటయున్. ౪ 1274

తే నే నెఱుంగుదు ననియె, నా♦దానవేంద్రు
తల్లికిం బినతండ్రియు ♦ ధరణిఁ బ్రాజ్ఞ
వర్యుఁడును నయి తగు మాల్య♦వంతుఁ డతని
పలుకులన్ విని యిట్లని ♦ పలికె నీతి ౫ 1275

సీ ఆన్వీక్షకిని, త్రయి, ♦ నల్లె వార్తాదండనీతుల శిక్షితుం♦డై తనర్చి
నీత్యనుసారియై ♦ నిత్యము భూపతి యెవ్వఁ డుండునో యాతఁ♦డే ధరణిని
జాలకాలము తాను ♦ బాలించు, నాతఁడే వైరుల నోడించు, ♦ స్వబల మెట్లొ
క్షీణించినన్ సంధి ♦ చేసికొనును, వైరివితతితో స్వబలము ♦ వృద్ధియైన

తే. నరులతోడను ద్వేషించు♦నట్లు కాల
గతులఁ గోలఁది స్వపక్షంబు ♦ గ్రాలునట్లు
చేసికొనుచుండుఁ, గావున ♦ స్థిరతరమగు
భాగ్యమును బొందు దానవ♦వరమహేంద్ర! ౬ 1276

క తనకంటె నధికబలముం, గనుపట్టినవైరితోడఁ ♦ గావించుకొనం
గనువలయు సంధి సముఁడై,నను బగతుఁడు సంధియే యొ♦నర్చుకొనఁగున్

క బలమున నధికుఁడు తానుగఁ, జెలఁగిన శత్రువు నుపేక్ష♦సేయ కతనితోఁ
గలహంబు సేయఁదగు ని,ప్పలు కిపుడన నేల? యన్నఁ ♦ బలికెద వినుమా!

చ దనుజవరేణ్య! శాస్త్రముల ♦ తత్త్వ మిటుల్ తగుఁ గావునన్ బలం
బున నభివృద్ధినొంది నృప♦పుంగవుతోడను నీవు సంధియే

యొనరుచుకొంట నాహుదికి ♦ యుక్తముగాఁ గనుపట్టు; దాన మి
య్యని గతి సంధిగాదు గద ♦ యారయఁగా బలవద్విరోధితోన్. ౧౦ 1279

ఆ. ఎవతెకొఱకు నమ్మ♦హాశునకున్ నీకుఁ, బగయొసంగె నట్టి ♦ పడఁతి సీత
నతని కిమ్ము, రాముఁ ♦ డధికుఁ డెట్లగునని, యన్న దేవతలు మ♦హర్షు లెలమి.

క అనిశము గంధర్వులు రా,మునకున్ విజయంబు యుద్ధ♦మునఁ గల్గఁగ నె
మ్మనములఁ గోరుచు నున్నా, రనూనబలశాలి యాతఁ ♦ డగు నటుగానన్. ౧౧

ఉ ఆతనితో విరోధమును ♦ నాసురరాజ! పరిగ్రహింప క
త్యాతతవైరిశక్తి మన♦మందుఁ దలంచుచు సంధిచేసికొ
మ్మాతఁడె నైన, దేవతతు ♦ లీగతి రాముజయంబు గోరఁగా
హేతు వదేమొ యన్న సక♦లేశుఁడు బ్రహ్మ సురాసురాళికిన్ ౧౨ 1282

సీ. అవలంబములుగ ధ♦ర్మాధర్మముల రెంటి సృజియించినాఁడు న♦ట్లే యవియును
నవలంబభూతంబు ♦ లయ్యెను; సత్స్వభావులగు నిర్జరులకు ♦ వెలయు ధర్మ
మాశ్రయభూతంబె ♦ యయ్యె నటంచును వినఁబడుగద, నీచ♦విషయనిరతు
లసురులు రాక్షసు ♦ లనుదినమాశ్రయించునది యధర్మమాఁ ♦ గనుక దేవ

ఆ. తలది ధర్మపక్ష♦మల రామునిది యది
యగును గానఁ బ్రబలుఁ♦డౌను జుమ్ము
ధర్మ మెట్టితఱి న♦ధర్మము నడఁగించు
నపుడు కృతయుగంబె ♦ యలరు జగతి ౧౪ 1283

క తరుణమున నెం కధర్మం, బురువయి ధర్మమును ద్రొక్కు♦నో కలియుగ మా
తరుణమునఁ బ్రవర్తిల్లును, బరికింపఁగ దాన నేమి ♦ ఫలమని యన్నన్. ౧౪

చ. దనుజమహేంద్ర! దిగ్విజయ♦తత్పరచిత్తముతోడ లోకముల్
గనుచుఁ జరించునప్డు పర♦కాంతలఁ గైకొనురీతి ధర్మ మొ
య్యన నడఁగించి యెంతయును ♦ నాదృతిఁ గొంటి వధర్మ మట్లుగా
వున మనకంటె శత్రువులు ♦ భూరిబలాఢ్యులె ధర్మ ముండుటన్ ౧౫

తే. ధర్మనాశన మేను న♦ధర్మ మూని
చేసినాఁడను గాన న♦శించియున్న
ధర్మ మూనినసురుల కు♦దాత్తబలము
గల్గు నెట్టులో యందుచా ♦ కర్బురేంద్ర! ౧౬ 1286

క. వెనుకన్ ముందును జూడక, యనుదినము నధర్మమూని ♦ యద్దానిని వృ
ద్ధిని బొందఁజేసితి వదియు, మనలం దిగమ్రింగెడున్ స♦మస్తవిధములన్

క. అనుకూలమై సురౌఘం, బునకుం దత్పక్షవృద్ధిఁ ♦ బొనరించుచుఁ జ
క్కనిదిగ నున్నది దానన్, మనకే హానియగుఁ గా ద♦మరులకు వినుమా!.

* సప్రమాదా ద్వివృద్ధ స్తే ధర్మోఽభిగ్రసతే హి నః-అనిమా

క. నేనొనరించు నధర్మం, బానిర్జరులకు నదెట్టు ♦ లభివృద్ధిని బెం
పూని యొనరించు నన్నుఁ, దానవవర! విషయలోల♦తన్ స్వేచ్ఛనెయిన్.

క. సురకన్యల మునిపత్నులఁ, బరమాదృతిఁ బట్టుకొనుచుఁ ♦ బలుభంగుల నె
క్కరణిని దోఁచిన నట్టులె, చరియించితి వందువలన ♦ జ్వలనప్రతిముల్. ౧౭

క మునులు మనస్తాపంబును, గని రెంతయు వారిమహిమ ♦ కడుఁబ్రబలంబౌ
విను పూతాత్ములు ధర్మం, బును వృద్ధిని జేయ మిగులఁ ♦ బూనినమానుల్

క జ్వలనునివలెఁ దన్మహిమం, బులు దుర్ధర్షంబులగుటఁ ♦ బూన్కి దపంబుల్
పొలుపుగఁ జేయుచు శ్రేష్ఠం, బులుగాఁ దగు సత్రతంతు♦వుల నియమమునన్.

చ ఒనరిచి యగ్నులందుఁ దమి ♦ హోమము సేయుచు వేదపారముల్
మనములనున్న కోర్కికి స♦మానముగాఁ బఠియించుచుందు రీ
దనుజుల లెక్కసేయకయె ♦ దన్మహిమంబులు పోవునట్లు చ
క్కనిగతి వేదనాదములు ♦ క్రందుగఁ జేయుచు నుందు రెప్పుడున్. ౨౦

చ మును లిటుచేయ రాక్షస స♦మూహము లెల్లను గ్రీష్మమందునన్
ఘనములు పోలె దిక్కులకుఁ ♦ గ్రందుగ నెప్పుడు పాఱిపోయెడున్
మును లన నగ్నికల్పులు స♦ముద్రగభీరులు వారు వేల్చునా
యనలునినుండి లేచిన మ♦హత్తరధూమము నాల్గుదిక్కులన్ ౨౧½ 1294

క చెలరేఁగి రాక్షసుల యు,జ్జ్వలతేజము గ్రింగెడున్, వి♦శాలము లయి ని
స్తులపుణ్యగానులగు సు,స్థలముల దృఢనియమముల నె♦సంగెదు మానుల్.

క. ఒనరించు తీవ్రతపమున, దనుజులు దపియించువారు ♦ దానవవర! ని
న్నును సురదానవయక్షా,దినిఖిలగురుమూర్తి ఒని వ♦ధింపక యుండన్. ౨౩

క వరమును గొంటివి విధిచే, గురుబలవిక్రమము లొప్పఁ ♦ గొంకువడని భీ
కరశౌర్య ములరు నరవా,నరభల్లూకములు పటుని♦నాదములు తగన్. ౨౩½

తే. కొండముచ్చులు సేనలఁ ♦ గూడి యిచటి
కరుగుదెంచి చెలంగెను ♦ నకట! వీరి
వలనఁ జావకయుండంగ ♦ వరము లేదు,
వైరులిచటికి నచ్చిన♦భంగిఁ గాక ౨౮ 129౮

క *దివ్యాంతరిక్షభౌమము, లై వ్యాధులఁ గల్గఁజేయు ♦ నవియై మతిఘో
రవ్యాప్తములై పెక్కులు, క్రవ్యాదవినాశసూచ♦కంబులు నగుచున్. ౨౮½

తే వివిధరీతుల నుత్పాత♦వితతు లిట్టె
కానఁబడియెడు వానిని ♦ గాంచి దనుజ

* ఉత్పాతాన్ వివిధాన్ దృష్ట్వా ఘోరాన్ బహువిధాం స్తథా-అనియా వివిధాన్ దివ్యాంతరిక్షభౌమభేదభిన్నాన్-అనివ్యాఖ్య

తతికి నాశనమగు నని ♦ తలఁచువాఁడ,
వినుము మఱియు విరూపముల్ ♦ విస్తృతములు. ౨౭ 1300

క. ఉరుభయదములును నగుజల,ధరములు పరుషస్వనములు ♦ తగ వినఁబడఁగాఁ
బురి నంతట వేఁడిగ నె,త్తురులం గురిసెడిని బూన్కి♦తో నేమియొకో. ౨౮

క. తురగాదివాహనంబులు, నిరతం బేడ్చుచును గనుల ♦ నీరువిడిచెడున్
బరమధ్వజములు రజమునఁ, బరఁగుచుఁ దమవన్నెఁ బాసి ♦ భాసిల వేమో.

సీ. దారుణంబులు శుభే♦తరనాదములునగు నక్కలు గ్రద్దలు ♦ నగరమందు
ననిశముఁ జొచ్చుచు ♦ నతిభయంకరముగ నఱచుచుఁగుమిఁగూడె♦నసురరాజ!
పూతనాప్రముఖముల్ ♦భూతముల్ శ్వేతదంష్ట్రిలఁ పర్వఁ జేయుచు♦సతతము ప్రతి
కూలవాక్కులు పలు♦కుచు నిండ్లఁ గలవస్తువులదొంగిలించుచు♦నెలమిమిగులఁ

తే. బ్రహసనంబులు సేయుచు ♦ స్వప్నములను
గానఁబడియెడు నెదుటను, ♦ మానితగృహ
ముల నొనర్చెడు బలికర్మ♦ములకుఁ జేయు
హవిసులను బట్టి తినెడు శ్వా♦నాళులకట. ౨౯ 1303

క ¹గోవులయందు ఖరంబులు, హావిరి పుట్టెడిని; నకుల♦వారముతోడన్
వేవేగ మూషికంబు ల, దేవేళం దిరుగుచుండు ♦ నేమి గతంబో!. ౩౦

క. పిల్లులు పులులం జేరెడు, నెల్లెడ ²శ్వానములఁ గూడి♦యే గ్రామ్యములై
యుల్లసిలెడు సూకరములు, తల్లడ మందెడిని వీని♦తత్త్వము తలఁపన్ ౩౧

క. దనుజులతో నుత్పాతం, బునఁ గలిగిన నరులతోడఁ ♦ బొందుగఁ గూడన్
జనుదెంతురు కిన్నరులో, దనుజాధిప! హేతు వేమొ ♦ తలఁపుము మదిలోన్.

క సితరక్తపాదముల నుద్ధతి మించెడు పావురముల♦తతి దైవప్రే
రితమయి దనుజాంతకమా,గతిఁ దెలుపుచుఁదిరుగుచుండుఁ♦గాగృహములలోన్.

క. సరసోక్తులు పల్కఁగ మం,దిరములఁ బెంపంగఁ బడిన♦దృప్తములు మనో
హరములునగు శారికలును, సరసాలాపములు మాని ♦ సంతత మధిపా!.

ఆ ³వీచి కూచి యనెడు ♦ విషమవాక్కులు పల్కు
చుండుఁ బక్షిమృగము ♦ లోక్కరీతిఁ
బోరి యోడిపోయి ♦ యూరసమునఁ గల
హమును మరలఁ గోరి ♦ సముదయముగ. ౩౩ 1309

క. పరుగెత్తుచున్న వెంతయు, నరులపయిన్ సూర్యుఁ గనుచు ♦ నధికంబుగ భీ

1 ఖరా గోషు ప్రసూయంతే-అనియూ 2 సూకరా శ్వనకైః సహ-అనియూ కుక్కలతోఁ గూడి పందులు తిరుగుచున్న ఘనుటచే సూరఁబందులే యనియర్థము చెప్పవలయుఁ గాన "గ్రామ్యములై" అని ప్రయోగింపఁబడినదని యెఱుంగవలయు 3 వీచీ కూచీతి వాశ్యంత్య శ్శారికా వేశ్మసుస్థితాః-అనియూ వీచీకూచీతి క్రూరం వాశ్యం తీత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య

కరముగ నేడ్చుచునున్నవి,, [1]పరుషుండై ముండుఁడునయి ♦ ప్రగతాంగుండై.
సీ. కృష్ణపింగళుఁడునై ♦ కెరలు మృత్యువు రాక్షసుల గేహములఁ♦గాలములను దప్ప
కుండఁ జూచెడుగతి♦నొగిఁ గనంబడుచున్నవాఁడు, దానవనాథ!♦వరుసనివియె
గాక యీలాటివి ♦ కడుదుర్నిమిత్తముల్ పలుభంగులం గానఁ♦బడెడు సుమ్ము
విష్ణువే మానవ♦వేషంబు దాల్చెను రామనామంబున ♦ నీమహీత
ఆ లమున ననితలంతు ♦ ఘనితవిక్రమమున, వనధిఁ గట్టెఁ జిత్ర♦భంగిఁ గాన
మనుజమాత్రుఁ డనుచు ♦ మన మెన్నరాదు రా,మునిని గాన నీవ♦తనిని గాంచి
క. ఒనరించుకొనుము సంధిని, గనుకఁ బ్రధానంబుగాఁగఁ ♦ గనఁబడు కార్యం
బును గాంచి యింకఁ జేయం, గను దగుకార్యముల నెంచి ♦ కర్తవ్యంబుల్.
క. మనమునఁ దలంచుకొమ్మా, యొనరువుమా!యల్లె, యనుచు♦నుత్తములందుల్
ఘనుఁడయి పౌరుషమునఁదగు, ననుపముఁ డమ్మాల్యవంతుఁ ♦ డప్పలుకులకుల్.
క. దనుజేంద్రునిచిత్తము మృదు, తను బొందకయుంట యింగి♦తంబులఁ దానే
కనుఁగొని యంద తెఱుంగఁగ, వినిపించియె యూరకుండె♦విధిగతియనుచున్.

ముప్పదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

3౬ - వ సర్గము.

-ఃః- రావణాసురుఁడు పురరక్షణము నేర్పఱచుట -ఃః-

క. దనుజేశ్వరుండు దుర్మతి, యును మృత్యువశంగతుండు ♦ నుద్ధతుఁడును నా
టను మాల్యవంతుఁ డాడిన, యనునయవచనములకోర్వఁ♦డయ్యెన్ సభలోన్
తే. క్రోధవశగతుఁడై యతి♦రూక్షభంగి
బొమలు ముడిచి ముఖంబున ♦ నములవాక్య
ములను సైరింపఁ జాలక ♦ మొనసి వృత్త
నయనుఁడై మాల్యవంతు వి♦నయయుతుఁ గని ౨ 316
క. పరపక్ష మాశ్రయించియె, పరుషంబుగఁ దదనుకూల♦భంగిగ హిత మ
ట్లరయక యహితము పల్కితి, చొరదయ్యది శ్రోత్రములను♦శుభగతిమీఱన్
క మనుజుఁడు గావున జాతిం, గనినన్ దుర్బలుఁడు మఱియు♦గతబలుఁ డొకఁడై
వనచరుల నాశ్రయించిన, మనుజేశునిరాము మది స♦మర్థుఁ డటంచున్ 3
క తలఁచెదవే, తండ్రియె యా, యలసుని వెడలంగఁ గొట్ట ♦ నవవులనుండున్
బలములు రాజ్యములే వి,మ్ముల నాతని శ్రేష్ఠుఁ డనఁగఁ ♦ బోలునె చెపుమా,
ఉ [2]కారణ మేమొ యీతలఁపు ♦ గల్గఁగ నే నన రాక్షసేంద్రుఁడన్
భూరిభయంకరుండ సుర♦పుంగవసంతతి కప్రమేయుగం

1 కరాళో వికటో ముండః పరుషః కృష్ణపింగళః-అనియూ ప్రగతాంగుండు=వికలాంగుఁడని యర్థము 2 హీనం మాం మన్యసే కేన హ్యహీనం సర్వవిక్రమైః-అనియూ

భీరపరాక్రముండఁ గద ♦ వీరుని నీననుహీనుఁగాఁగ నే
కారణ మెంచి చెప్పితివొ ♦ గాని యెఱుంగను దానిహేతువున్. ౫౪ 1320

సీ. త్వత్సజాతులలోనఁ ♦ దలఁపవీరుండొక్కఁడున్నాఁడె యను ద్వేష ♦ మూనియొక్క
పరులయం దలరారు ♦ పక్షపాతముననో, శత్రువు లట్టి ప్రో ♦ త్సాహపఱుప
దానికిఁ జిక్కియో ♦ తగనిరీతిని బరుషోక్తులాడితి వని ♦ యొక్కశంక
గలుగుచున్నది నాకు ♦ నిలఁ బరప్రోత్సాహమే లేకయుండిన ♦ నిట్లు శాస్త్ర
తత్త్వ మెఱింగి వి ♦ ద్వాంసుఁడు ప్రాజ్ఞుండు నయి తగువాఁ డెవ్వఁ ♦ డైనసాధు
తే. మతిఁ బ్రభావసమన్వితు ♦ మాన్యతము నిఁ
బరుషములు పల్కు? నీవన్న ♦ పలుకు సత్య
మే యగుంగాక సరసిజ ♦ హీన లక్ష్మి
వలెఁ జెలంగెడు సీత న ♦ వ్వనమునుండి ౫౫ 1321

క. కొనివచ్చి మరల నారా,మునకున్ భయమంది యీయఁ ♦ బూనుదునే? చి
క్కనివస్తువు లభియించినఁ, గొనక యొసంగుదురె పురలఁ ♦ గుమతులైయునన్.

చ. వనచరకోటిసంవృతుని ♦ వానరనాయక లక్ష్మణాన్వితున్
గనఁగల వింక లంకకుఁ గొనఁ ♦ గాఁ జనుదెంచినవాని రామునిన్
దనుజవరేణ్య! మన్నిహతుఁ ♦ దద్దయుఁ బ్రీతిని గొన్నినాళ్లలో
ననిమొన నెవ్వనిం దొడరి ♦ యాత్రిదశావలి గూడ నిల్వదో? ౫౭ 1323

తే. అట్టిశూరుఁడు ద్వంద్వయు ♦ ద్ధాభిరతుఁడు
రావణుఁడు రామభూపతి ♦ రణమునందు
నేల భయమందు?, నని యంత ♦ హితపరుఁ గని
యేల పరుషములాడితి ♦ నిట్టు లనుచు ౧౦ 1324

క. అనుతాపంబున మఱియి,ట్లని యెన్ శ్రీరాఘవుఁడు భ ♦ యంబును బొందం
గను జేసిన రెండుగఁ దుని,మినఁనే నెవ్వరికి లొంగి ♦ మెలఁగఁ దలఁపన్ జూ

క. వినుమిద్ది నాస్వభావం,బునఁ బుట్టినదోష మిద్ది ♦ పో విడువంజా
లనియది దురతిక్రమ మని, యనఘా! తెలియంగవలయు ♦ నాత్మ దృఢముగన్.

చ. వననిధిసేతుబంధన మ ♦ వార్యపరాక్రమ మొప్ప రాముఁడే
యొనరిచినాఁడటంచు భయ ♦ మొప్పెఁ గదా! మదినీకు నల్పమీ
వననిధి దీనిఁ గట్టుటయుఁ ♦ బౌరుషచిహ్నము గా ద దెట్టులో
యొనరిచె దీన భీతిఁ గను ♦ టొప్పదు సుంతయు నిశ్చయంబుగన్ ౧౨ 1327

చ. వనచరసేనతోడ రఘు ♦ వర్యుఁడు సంద్రముదాఁటి వచ్చి వ
చ్చినయటు ప్రాణయుక్తుఁడయి ♦ చేరునె స్వస్థల మింక మీఁద నం
చును శపథంబు చేసెదను ♦ సూనృతవాక్య మిదాను రాముఁ డే
పునఁ జనువాఁడె యంచుఁ బలు ♦ పోకలఁ బల్కెడు గర్వితాత్మునిన్. ౧౩ 1328

---

* ద్విధా భజ్యేయ మప్యేవం ననమేయంతు కస్యచిత్ -అనిమూ

[1]క దనుజేంద్రుని గుపితునిగా, మనమునఁ దగ నెఱిఁగి తనదు ♦ మంచినుడులు వే
చనియెను నిష్ఫలములుగా, నని లజ్జను బొంది యేమి ♦ యనఁ దోఁపమిచేన్.
తే మాల్యవంతుఁడు సంశయ♦మానసమున
నుండి జయ మబ్బునంచు య♦థోచితముగ
నాశిషము లిడి సెలవంది ♦ యాత్మవసతి
కరిగె, రావణుఁ డంత జ♦యంబుఁ గోరి. ౧౪ 1330
క తనమంత్రులతోఁ గృత్యం,బును జక్కఁదలంచి చేయఁ ♦ బూనినపని యీ
దనుజు లిటు చేయనోఁ గద, యని నిశ్చయమొప్పఁ జేసి ♦ యప్పురమునకున్
క అనుపమమగు సంరక్షణ,మును జేసి యతండు ద్వార♦మునఁ దూర్పునఁ జ
క్కనిరీతి నాప్రహస్తుని, గనుచుండఁగ నాజ్ఞచేసెఁ ♦ గడునేర్పుమెయిన్ ౧౬
సీ. దక్షిణంబున నున్న♦ద్వారంబునన్ మహావిక్రమాఢ్యులు గాఁగ ♦ వెలయుచున్న
యమ్మహోదరుని మ♦హాపార్శ్వునిం గావ నాజ్ఞ చేసెను వరు♦ణాశఁ గల్గు
ద్వారంబునం గావఁ ♦ దనయుని నింద్రజిత్తును రాక్షసౌఘయు♦క్తుని ఘనబలు
నామహామాయుని ♦ నంతట నియమించె, నుత్తరద్వారమం ♦ దుత్తమబలు
తే. లైన శుకసారణులఁ గావ ♦ నాజ్ఞ సేసి
తాను నట నుండ నెంచి యా♦తలఁపు మంత్రి
గణమునకుఁ దెల్పె మఱియు న♦గరమునందు
[2]మధ్యమస్థానమును గావ ♦ మహితబలుని. ౧౭ 1333
క. నిరుపమమగు పౌరుషమునఁ, బరఁగు విరూపాక్షు దనుజ♦బలయుక్తుని నా
కరణి నియమించెఁ గావఁగ,, నరసి నిశాచరవరేణ్యుఁ ♦ డంతఁ బురి కొగిన్.
[3]క ఈవిధమున రక్షణమును, గావించి తనుం గృతార్థుఁ♦గాఁ దలపోసెన్
వావిరి మృత్యుప్రేరితుఁ,డై వాఁ డంతటను బురిని ♦ ననువగురీతిన్ ౨౧ 1335
తే కావ నియమించి మంత్రులఁ ♦ గాంచి పోవ
నాజ్ఞ చేయంగ వారు జ♦యాశిషముల
నలరఁ జేయుచు గృహముల ♦ కరుగ నతఁడు
సిరులఁ బెంపొందు సౌధంబుఁ ♦ జేరె నెలమి ౨౨ 1336

ముప్పదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౩౭ - వ సర్గము.

రాముఁడు వానరసేనారక్షణమును గావించుట

క. మనుజేంద్రులు రాఘవు లట, వనచరనాయకుఁడు మఱియు♦వాయుతనయుఁ డా
హానుమ్మయు భల్లూకేంద్రుం, డనుపముఁడగు జాంబవంతుఁ ♦ డంగదశరభుల్.

1 ప్రీడితో మాల్యవాన్ వాక్యమ్-అనిమూ 2 మధ్యమే స్థాపయే ద్గుల్మే-అనిమూ 3 కృత కృత్యమిమాత్మానమ్ మన్యతే కాలచోదితః-అనిమూ.

చ ఘనమతి యావిభీషణుఁ, డ♦ఖండబలుండు సుషేణుఁ డట్లె యా
తనిపరివారముల్, మఱియు ♦ దారుణవిక్రముఁడైన మైందుఁ డ
ట్లనుపములౌ గజద్వివిదు ♦ లాకుముదుండు, గవాక్షుఁ డానలుం
డనితరసాధ్యశక్తియుతుఁ ♦ డౌ పనసుండును దక్కువానరుల్ ౨౹ 1338

చ. అరిపరిపాలితంబయిన ♦ యాపృథివీస్థలిఁ జేరి యందఱుఁ
వరుసగఁ గూడి లంక యిదె ♦ వాయుజుఁ డప్పుడు చెప్పినట్టి దీ
కరణిని గాన సర్వోడిని ♦ గహ్వర,నిర్ఝర,పన్నగాళికిఁ
దరమె జయింప దీనిఁ గనఁ ♦ దద్దయు భీతియె గల్గఁ జేసెడుఁ. ౩ 1339

తే. మఱియు గంధర్వనాయకుల్ ♦ నెఱి జయింపఁ
గల్గఁ జాలరు రాక్షస♦కాంతుఁ డెపుడు
పురమునం దిందు ననముఁడై ♦ పొలిచియుండుఁ
గాన మనకింక జయసిద్ధి ♦ గల్గునట్లు. ౩౹ 1340

క. చక్కఁగ నాలోచింపుం, డిక్కడ గుమిఁగూడి యున్న ♦ యెల్లరు నని వా
రొక్కట నాడుకొనఁ విని, యక్కజముగ నవ్విభీష♦ణాఖ్యుం డంతఁ ౪౹

[1]ఉ. వారలఁ గాంచి స్పష్టముగ ♦ భావము వారికిఁ దోఁచునట్లుగాఁ
జారుతరంబుగాఁ దనరి ♦ సంస్కృతభాషను గ్రామ్యభాషయే
చేరని సత్పదంబులను ♦ జెల్వమరఁ వచియించె నిట్టు, లో
సారమనీషులార! వినఁ ♦ జాలుదు రే మదుదీరితం బిఁకఁ ౬ 1342

క అనలుఁడు, శరభుఁడు, సంపాతినామకుఁడు, ప్రఘసుఁడన ఖ్యా♦తిం బేర్వాసిం
గను నామంత్రులు నల్వురు, చని లంకకు వచ్చినారు ♦ సరగున మరలఁ ౭

క పతగాకృతులం దాల్చి య,హితసైన్యముఁ జొచ్చి నగర♦మేలాగు సుర
క్షితమగునో దానికి నా, దితిజులు చేసిన మహావి♦ధివ్రజ మెల్లఁ. ౮ 1344

[2]చ. కనుఁగొని వచ్చినారు నృప♦కాంత! దురాత్ముఁడు రావణుండు ప
త్తనమును గావఁ జేసిన వి♦ధానము లన్నియుఁ దెల్పినారు మీ

---

1 వాక్య మగ్రామ్యపదవత్స్పష్టలార్థం విభీషణః - అనిమా అగ్రామ్యపదవత్ సంస్కృతపదవత్ సర్వేషాం స్ఫుటప్రతిపత్తియే స్వదేశభాషాపదరహిత ముక్త్వా నిత్యర్థః - అనివ్యాఖ్య దీనిచే సంస్కృతభాష దేశభాషగనుండి ఆయాదేశములలోఁ బ్రాకృతాదిగ్రామ్యపదములు కలిసియుం డెనని స్పష్టమగుచున్నది గ్రామ్యభాష నుపయోగించినచో వానరులునుం దెలియకపోవచ్చు నేమో యని విభీషణుఁడు కేవలసంస్కృతభాషనే యుపయోగించె ననుట నిర్వివాదాంశము సంస్కృత మే కాలముననుు దేశభాషగాదను గుర్వాదము దీనఁ దొలఁగవచ్చును సంస్కృతము దేశభాషగా నుం డఁబట్టియే మనవారు సకలదేశములయందుండు వారలకు స్పష్టముగాఁ దెలియుటకై సంస్కృతభాషనే గ్రంథములవ్రాసి రనికూడఁ దేలక మానదని గ్రహింపవలయు 2 లోఁగా వానరలందఱంగాంచి విభీషణుఁడు చెప్పినట్లు చెప్పఁబడినది ఇందు నృపకాంత-అనిరామునిసంబోధించి చెప్పఁబడినట్లు

యనుమతియైనఁ దద్విధుల ♦ నన్నిటి నున్నటు లేను జెప్పెదన్
వినఁదగు, నాప్రహస్తుఁ డతి♦వి స్తృతసైన్యముతోడఁ బొంగుచున్. ౯౪ 1345

సీ. ప్రాగ్ద్వారమున, వీర్య♦బలముల ననము్లై తనరారు నమ్మహో♦దరుఁడు మఱియు
నమ్మహాపార్శ్వుండు ♦ యామ్యదిగ్ద్వారంబునందును, రావణు ♦ నాత్మజుఁడగు
నింద్రజిత్తును దైత్యుఁ ♦ డేపునఁ బట్టసఖడ్గముద్గరశూల♦కార్ముకాంచి
తకరులు శూరులౌ ♦ దైత్యప్రధానులు పెక్కండ్రు తనుఁగొల్వ ♦ నుక్కుమిగిలి

తే. పశ్చిమద్వారమందును ♦ బరమనియత
బుద్ధియై యాయుధంబులఁ ♦ బూని దనుజ
సద్భటవ్రజములు తన్ను ♦ సరగఁ గొలువ
రావణుఁడు తానె లంకాపు♦రమునఁ జెలఁగి ౧౨౪ 1346

తే. ఉత్తరద్వారమందును ♦ నున్నవాఁడు
పరులబాధలు పురికి నె♦క్కరణి నైనఁ
గలుగకుండఁగఁ జేయంగఁ ♦ గర్బురగణ
తల్లజుండు విరూపాక్షుఁ ♦ డుల్ల మలర ౧౩౪ 1347

చ. ధనువులు శూలఖడ్గములు ♦ దాల్చిన రాక్షససేనతోడ, నిం
కను బలశాలురౌ దనుజ♦కాంతులతోడను, గుల్మమందుఁ గా
వను నిలుచున్నవాఁడు, పుర♦వర్యమునం దిటు సంవిధాన మొం
దినసురవైరిసేనలను ♦ దెల్లముగాఁ గని మంత్రు లిప్పుడే ౧౪౪ 1348

క. చనుదెంచినార లిచ్చటి, కనఘాత్మా! రామచంద్ర! ♦ హస్తినికర మొ
య్యన నెక్కి వేయిమందియు, ఘనరథికులు నయుతసంఖ్య♦గాఁ దగువారల్

క. ఇరువదిసహస్రములుగాఁ, బరఁగెడు నాశ్వికులు మఱియు ♦ భటముఖ్యులు భీ
కరమూర్తు లొక్కకోటియు,నిరతము రావణునిఁగొల్వ ♦ నేర్పులు లగుచున్ ౧౬

క. బలమునఁ బరాక్రమంబున, నిలఁ బేరుం గాంచి క్రూరు♦లే యయి యుద్ధం
బుల నేర్పుగలుగు రాక్షసు, లలరుచు రావణుని గొల్తు ♦ రనుచరు లగుచున్

క. అనిసేయఁగఁ బదిలక్షలు, దనుజులు పూర్వోక్తవీరు♦లతులం దొక్కొ
క్కనికిన్, సాయమ్ముగ వే, చనుదెంతురు మనములందు ♦ సన్మద మలరన్ ౧౮

క. అనుచు మహాబాహుండగు, ఘనబుద్ధి విభీషణుండు ♦ గాదిలిమంత్రుల్
తనకుం జెప్పినవార్తల, వినిపించుచు మంత్రులం ♦ టు ♦ విభునకుఁ జూపెన్. ౧౯

క. వారును బురివార్తల నా, శ్రీరాముని కెల్లఁ దెలియఁ ♦ జేసిరి, పిదపన్

న్నది. విరుద్ధముకాదా యని ప్రశ్నింపరాదు తథా తేషు త్రివాణేషు రావణావరజోఽబ్రవీత్-అనియు లంకాయాం సచివైః సర్వాం రామాయ ప్రత్యవేదయత్-అనియుఁ జెప్పఁబడినది. కాఁబట్టి శ్రీరామమూర్తి వినుచుండ వారలంగూర్చి కొంతచెప్పి రామునిం గూర్చియుం బల్కెనని యర్థము చేసికొనవలయును.

సారసపత్త్రాక్షుండగు, భూరమణునకున్ హితంబు ♦ బుద్ధిఁ దలఁచుచున్. ౨౦

క సిరివెలయు రావణానుజుఁ, డురుముదమున రాముఁ గాంచి ♦ యోరఘురామా!
సురవైరి రావణుఁడు సం,గరమున యక్షేశు నొంపఁ ♦ గాఁ దగుకోర్కిన్.

క మును వెడలిన సమయంబున, ననుపమవీర్యమున శక్తి ♦ ననిఁ గుందక యొ
ప్పిన విక్రమమున ధైర్యం, బున బలమున నాదుజ్యేష్ఠుఁ ♦ బోలిన సుభటుల్.

క [1]చని రక్షువది లక్షలమం,ది నియతి యొప్పారుచుండ ♦ దితిజేంద్రుని వెం
టను నిట్లు వైరిబలములఁ, గొని యేఁడితి నంచు మీరు ♦ క్రుధనొందకుఁడీ!.

క. పరులను నిరసించుటకై, యురురోషముఁ బుట్టఁజేయు ♦ చున్నాఁడను గా
ని రిపుల వర్ణించుచు మీ, కురుభయమును గల్గఁ జేయ ♦ నోరఘురామా!.

క ఫల మేమి రోషమును ని,మ్ములఁ బుట్టింపంగ ననెదొ ♦ ముసుకొని యాది
త్యుల నీవు నిగ్రహింపం, గలవాఁడవు వీర్యమున ని ♦ కాముము రామా!.

క. చతురంగబలంబులతో, వృతుఁడవు రావణునియట్లు ♦ వీరులుగా ను
న్నతబలములఁ దగు కపులను, జతురంగములుగ విభాగ ♦ సరణి మెఱయఁగన్.

ఆ [2]పర్వఱించి దాన ♦ వేంద్రుని మధియింపు
మనుచు, రావణుని స ♦ హజుఁడు పలుకఁ
బరులవిక్రమంబు ♦ భంగింప రాఘవుం
డతనితోడ నిట్టు ♦ లనియె నపుడు ౨౫ 1361

చ నిరతిశయప్రతాపుఁడగు ♦ నీలుఁడు వానరపుంగవుండు కీ
శరమణసంవృతుండగుచుఁ ♦ జయ్యనఁ దూరుపుద్వారమందు భీ
కరగతి నిల్చి దైత్యబల ♦ కాంతుఁడుగాఁ దగు నాప్రహస్తుతో
దుర మొనరించు, వాలికి సు ♦ తుండగు నంగదుఁ డాత్మసేనతోన్. ౨౬

తే. దక్షిణద్వారమున నిల్చి ♦ దర్ప మలర
నమ్మహాపార్శ్వబలయుతు ♦ నమ్మహోద
రుని రణంబున నోర్చుఁ గా ♦ కనిలతనయుఁ
[3]డప్రమేయబలోన్నతుఁ ♦ డగుటవలన ౨౭ 1353

క దనుజేంద్రు నింద్రజిత్తును, నని నోర్వంగలఁడు గాన ♦ నగచరవరులన్
గొని పడమటిద్వారంబున, ననిహతపౌరుషముఁ జూప ♦ నరుగన్ వలయున్

చ దనుజుల దానవాళుల ము ♦ దారమనీషుల బ్రహ్మవాసులన్
గని యపకార మెప్పుడును ♦ గాదనకే యొనరించి దానఁ బ్రీ
తిని గని క్షుద్రబుద్ధియయి ♦ దివ్యవరంబుల బ్రహ్మనుండి కై
కొని పెనుగర్వమూని ప్రజ ♦ కున్ బెనుతాపముఁ గల్గఁ జేయుచున్

---

1 అత్ర మన్యుర్న కర్తవ్యో రోషయే త్వాం నభీషయే-అనిమూ 2 నిర్మథిష్యసి రావణమ్-అనిమూ 3 ప్రవిశత్వప్రమేయాత్మా-అనిమూ,

దనమది దోఁచినట్లు సత♦తంబు జగంబుల సంచరించు నా
దనుజవరేణ్యు రావణుని ♦ దర్పము పొంగ వధింప నెంచితిన్
గనుక నస్సైన్యుఁడౌ దనుజ♦కాంతుఁడు కావలిఁగాంచు నుత్తరం
బునఁ దగు ద్వారమున్ జొరఁగఁ ♦ బూనెద లక్ష్మణుతోడ నేనిఁకన్. ౩౧

క. అని చేసెన నాతనితో,, వనచరనాయకుఁడు జాంబ♦వంతుఁడు దనుజే
శునితమ్ముఁ డావిభీషణుఁ, డను మువ్వురు వీరు శౌర్య ♦ మలరుచు నుండన్.

తే. *పశ్చిమోత్తరమధ్యమ♦భాగమందు
నిలిచియుందురు గాక, కోఁ♦తు లివు డుండు
నట్లు మానుషరూపంబు ♦ నాశ్రయించి
యుండరా దిఁకమీఁదట ♦ యుద్ధమందు. 33 1367

క. మనవానరసేనల నిం, కను నాచేసెడు సుచిహ్న♦కంబులు గ్రహియిం
పనుదగునే వవి యనఁగా, వనచరు లివ్విర లనుచు ♦ బవరములందున్. 3౪

క. మనకుం దెలియుటకై వా, రనయము వానరులుగానె ♦ యలరారుటయే
ఘనచిహ్నము, లిదిగో వినుఁ, డనూనతేజుండు నాస♦హజుఁడును నేనున్

ఆ. ఈవిభీషణుండు ♦ నీతనిమంత్రులు, నలువు రిట్లు దురము♦నం దలంప
నష్టసంఖ్య నలరు ♦ జనులము మేమె న,రాకృతులను బరుల ♦ నని వధింప.

క. తలఁపఁడు వారము సుఁడీ యని, పలికెన్, మతిమంతుఁడైన♦భాస్కరకులుఁ డి
మ్ములఁ గార్యసిద్ధికై యిటు, పలికె విభీషణునితోడ ♦ బరవస మలరన్ 3౬

ఆ. ఇట్లు పలికి రాముఁ ♦ డెంతయు నింపుగాఁ, దగు సువేలధరణి♦ధరతటంబుఁ
గాంచి దాని నెక్కఁ♦గాఁ దలపోసె నె, మ్మదిని వేఱుతలఁపు ♦ మానియుండె

చ. ఘనమతియుం బరాక్రమము ♦ గల్గినవారలలోనఁ బెద్దయై
తనరు రఘూత్తముండు ప్రమ♦దంబునఁ బెద్దదిగాఁ జెలంగు నా
వనచరసేన యాత్మఁతిని ♦ బర్వుచు వెంబడిరాఁగ వైరులన్
దునుము తలంపునన్ జనియెఁ ♦ దోడనె లంకకుఁ జెంతనున్న యా
ఘనగిరిపైకిఁ బత్తనముఁ ♦ గాంచెడువేడుక తత్తఱింపఁగన్ 3౭ 1373

ముప్పదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

3౮ - వ సర్గము.

రాముఁడు లంక దరించుటకై సువేలాద్రి నెక్కుట

చ. మనమున నాసువేలమహీ♦ధంబును గాంచుచు దాని నెక్కవే
డ్కను సహజుండు తోనడవఁ ♦ గా ననురక్తుల ధర్మవేత్తలన్

---

* న చైవ మానుషం రూపం కార్యం హరిభి రాహవే-అనిమా అనఁగా నింతకుముందు వానరులు మనుష్యరూపములఁ దాల్చియుండిరనియు నిఁకమీఁదట నిట్లుండరాదని శ్రీరాముఁ డాజ్ఞ సేయ యథారూపముగ నుండిరనియుఁ దేటపడును.

వనచరరాక్షసాధిపుల ♦ భాస్కరసూను విభీషణాఖ్యులన్
ఘనతరమంత్రవేత్తలను ♦ గార్యగతిజ్ఞులఁ గాంచి ప్రీతితోన్. ౧॥ 1374

తే. మధురములు నుత్తమములునౌ ♦ మాట లొప్పఁ
బల్కె నిట్లని, మనమెల్లఁ ♦ బలువిధంబు
లైన ధాతుగణంబుల ♦ నలరు నీమ
హీధ్రవర్యముపై నెక్కి ♦ యీనిశ నొగి ౨॥ 1375

క. మన మలరఁ గడపుదము, దుర్గమమునఁ దనచావుకొఱకు ♦ మానవకసాధ్విన్
జనకజ హరించి ధర్మంబును దెలియక స్వకులవృత్త♦ముల నెంచకయే ౩॥

క. కులగౌరవంబు సుంతయుఁ, దెలియకయుండెడు మదాంధ♦దితిజేంద్రుపురిం
గలయం జూతము, రావణుఁ, కలరాక్షసనీచబుద్ధి ♦ నవలంబించెన్ ౪ 1377

చ. కనుకనె గర్హితంబయిన ♦ కార్యమొనర్చెను, రాక్షసాధముల్
వినుతి యొనర్చినన్ మదిని ♦ వేగము రోషము ప్రజ్వరిల్లెడున్
దనుజుని జంపఁ బూనుకొనఁ ♦ దత్కృతమంతువుచేత నెల్లరన్
దనుజులఁ జంపఁగానలయుఁ ♦ దప్పదు నీచుని నేమనందగున్. ౫ 1378

తే. ఒక్కఁ డపరాధ మొనరింప ♦ నొరునిజంప
నేలయన్నను వినుఁ డింక ♦ మృత్యుపాశ
వశగతుండయి యొక్కఁడు ♦ బహుళపాప
కార్యములఁ జేయు నానీచు ♦ కారణమున ౬॥ 1379

క. కుల మెల్లను నశియింపం, గలదని, రావణునిపైని ♦ గల కోపమునం
బలుకుచు నీగతిఁ జిత్రంబుల్గదగు సానువుల నొప్పు ♦ భూమిధరంబున్. ౭॥

క ఆరేయిన్ వసియింపం,గా రయమున నెక్కెఁ, దోడఁ ♦ గార్ముకశరముల్
పౌరుషము నెఱపఁ దాలిచి, శ్రీరాముని వెంటఁ జిత్ర♦శిఖరిని వేడ్కన్. ౮॥

తే. లక్ష్మణుండును నియతుఁడై ♦ లలితగతుల
నెక్కె; సుగ్రీవుఁడును మంత్రు ♦ లెల్ల రాఁగ
నతని వెంబడి నెక్కె నా♦యసురవర్యుఁ
డా విభీషణుఁడును నెక్కె ♦ నతనితోడ. ౯॥ 1382

సీ. అనిలతనూభవుం ♦ డంగద, నీల, మైం
ద, ద్వివిదాహ్వయుల్ ♦ తగ గజుఁడును,
గవయు, గవాక్షులు, ♦ గంధమాదనుఁడును,
శరభుండు, పనసుండు, ♦ హర, కుముదులు,
యూథపుండగు రంభుఁ ♦ డురుబలుండగు జాంబ
వంతుండును, సుషేణుఁ, ♦ డెంతొబుద్ధి,

* యస్యాపరాధా న్నీచస్య-అని మూ. మంతువు=అపరాధము

బలమున నసమునఁడై ♦ పరఁగెడు ఋషభుండు,
గురుతేజుఁడౌ దుర్ము♦ఖుండు, మఱియు
తే. శతవలియు, లోనుగాఁ గల్గు♦శౌర్యఘనులు
శీఘ్రగతులగు నితరులు ♦ శిఖరిగాము
లైన కోఁతులు శతసంఖ్య ♦ లారఘుపతి
యుండు గిరినెక్కి రెంతయు ♦ నుబ్బుమీఱ ౧౩౫ 1383

*చ. వనచరవార మిట్లు రఘు♦వర్యునివెంటను గొండ నెక్క నా
యినగురువంశరత్నము మ♦హీధరశృంగమునందుఁ జాలఁ జ
క్కనిసమభూములందుఁ దిర♦గం దొడఁగెన్ మది వేడ్క దోఁప నా
వనచరు లెల్లఁ గొండపయి ♦ వర్ధిలి యోజనయుగ్మ మొయ్యనన్ 1384

క. చెలరేఁగి దక్షిణాశను, గలయం గనుఁగొనుచు నెగురఁ♦గా నాగిరి కోఁ
తులఁ గూడి వేగ రాముం, డిలాధరము నెక్కి తిరిగె ♦ నెల్లయెడలఁ దాన్

సీ. అంతఁ ద్రికూటాచ♦లాయతశిఖరంబునందు నాకాశంబు♦నందు వ్రేలు
చున్నట్లు గనుపట్టు♦చున్న లంకాపురంబును గాంచి రెల్లను, ♦ ఘనపురమది
యత్యంతరమణీయ ♦ మై మనోజ్ఞద్వారమై మహాసాలమై ♦ యసురనిబిడ
మై యుండె, నల్లని♦మసుగులు ప్రాకారచయముల యందుండి ♦ సాంద్రసాల
తే. మొక్కఁ డభినవముగఁ గట్టి ♦ రొక్కొ యనఁగ
నగపడఁగఁ గాంచి రాప్లవ♦గాధిపతులు
మఱియు వానరు లాసుర♦మండలిఁ గని
యనియొనర్చుతమిన్ రాముఁ ♦ డాస్పృతిఁ గన ౧౭ 1386

క. పెనునాదంబు లొనర్చిరి,, వనజాప్తుఁడు సాంధ్యరాగ♦భాసురుఁ డగుచున్
జనియె నపరాశ కంతటఁ, గననయ్యెన్ రాత్రి చంద్ర♦కళ లొగి నిండన్

చ. వనచరవాహినీశుఁడగు ♦ భానుకులాభరణంబు దానవేం
ద్రునిసహజుండు సన్నుతులఁ ♦ దోరపువేడ్కను బూజసేయఁగాఁ
దనయనుజన్మునిం గలిసి ♦ తద్దయు వానరయూథనాయకుల్
తనుఁ గొలువంగ నాగిరివ♦తంసముపైని వసించె హాయిగన్ ౧౮౫ 1388

ముప్పదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

* తే త్వదీర్ఘేణ కాలేన గిరి మారుహ్య సర్వతః-అనియూ పద్యమున యోజనయుగ్మమని చెప్పఁబడినది మూలమునలేదు అని శంకింపఁ బనిలేదు ౪౦ సర్గమునఁ బ్రథమశ్లోకమున "తతో రామ స్సువేలాగ్రం యోజనద్వయమండలమ్" అని యున్నదిగాన నావిషయమే యిటఁ జెప్పఁబడిన దని తెలియఁదగు,

౩౯ - వ సర్గము

శ్రీరాముఁడు లంకం గాంచుట

[1]క హరివీరులు తన్నిశ నా, ధరణీధరమందునుండి ♦ తమిఁ గాంచుచు రా
తిరి పోవ లంకయందలి, పరమవనారామములను ♦ బరికించి రొగిన్. ౧ 1389

తే సమములై సుందరములు వి♦శాలములును
నాయతంబులు రమ్యంబు ♦ [2]లక్ష్మిసుంద
రములునై యొప్పుచున్న యా♦రామములను
గాంచి యానంద మొంది ర♦క్కపులు మిగుల. ౨ 1390

సీ చంపకాశోకముల్ ♦ సాలతాలంబులు పున్నాగములు చాలఁ ♦ బొలిచియుండఁ
గాఁ దమాలవనముల్ ♦ కడు నిండియుండంగ నాగకేసరపంక్తి ♦ బాగుమీఱ
నొప్ప హింతాలార్జు♦నోర్వీరుహంబులు నీపముల్ సుమభర♦నిబిడసప్త
పర్ణద్రుమంబులు ♦ కర్ణికారంబులు తిలకముల్ రమ్యపా♦టలము లోలయఁ
బుష్పితాగ్రంబులై ♦ పొలుచుఁదీఁగలుతమ్ముఁ గౌఁగిలింపఁగఁ జిత్ర♦కమ్రపుష్ప
తే యుతములై రక్తపల్లవ♦యుక్తములయి
తనరు మందారముఖదివ్య♦తరుయుతముయి
యలరు నమరావతిం బోలి ♦ యాపురంబు
వెలయుచుండెను వర్ణ్యమై ♦ విమలరీతి ౬ 1391

చ పురమది నీలశాద్వలవి♦భూతి నెసంగుచుఁ జిత్రరీతిగాఁ
బరఁగు వనంబులన్ వెలసి ♦ వర్ణనయోగ్యమునై చెలంగె, న
త్తరువులు భూషణాదుల ని♦తాంతము మానవులొప్పునట్లుగా
సురుచిరగంధముల్ వెలయ ♦ సుందరపుష్పఫలంబులన్ మనో
హరముగఁ దాల్చి మాచుటకు ♦ సంగముగాఁ దగియుండె నెల్లెడన్ ౭ 1392

తే ఎల్లఋతుధర్మములతోడ ♦ నెంతొ రమ్య
మగుచుఁ దుమ్మెద లింపుగా ♦ నార్వ నచటి
వనము చైత్రరథంబు నం♦దనము నాఁగ
నలరెఁ గన్నులకింపుగాఁ ♦ జెలఁగి మిగుల. ౮ 1393

క వనములఁ దగు నిర్ఝరములఁ, గనుపట్టెడు నీరుకోళ్ల♦గములును గోయ
ష్టినికరములునున్ నర్తన,మును సల్పుచుయూరములును♦ మోదము నొసఁగన్.

క. ధ్వనిచేయుపరభృతంబుల. నినాదముల వినిరి కీశ♦నివహాధ్యక్షుల్,
వనముల నుపవనముల యం, దనిశము పతగములు క్రొవ్వి ♦ యార్చుచునుండున్.

క నిరతము షట్పదపంక్తులు, తిరుగుచునుండును, బికాళి ♦ దివ్యతరువరో
త్కరములను నిండియుండును, నిరంతరము పతగవిముల♦నినదమ్ము లొగిన్. ౧౦

---

1 ఏనా న్యుపవనానిచ-అనిమూ 2 దృష్టిరమ్యాణి తే దృష్ట్వా-అనిమూ.

తే. షట్పదంబులఝుంకృతి ♦ సముదయములు
వినఁబడుచునుండు నల్గడ ♦ లను, మనోజ్ఞ
షట్పదంబులు సేవింపఁ ♦ జాలియుండు
బెగ్గురులు మందపిచ్ఛికల్ ♦ బిగ్గ నార్వ. ౧౦౪ 1397

క. వనములు తనరారంగా, వనచరు లారామణీయ ♦ వైభవములకున్
దనువు లొగిఁ బులకరింపం, గనుమిక్కిలి హృష్టులగుచుఁ ♦ గడఁగి చెలఁగుచున్

తే. వీరులును గామరూపులై ♦ వెలయుచుంటఁ
దగినరూపంబులం గొని ♦ తద్వనములఁ
జొచ్చి రిట్లుగ ససముతే ♦ జులగు వార
లందుఁ జొరఁబడు చుండు న ♦ య్యదనునందు. ౧౨౪ 1399

క. అనిలుఁడు సుమనఃపరిమళ,మున ముస్గుచు ఘ్రాణరంధ్ర ♦ ములకు సుఖంబుం
గనఁజేయుచు వీచెను, నొ,య్యనఁ గొందఱు యూథనాథు ♦ లగుహరివీరుల్.

చ. వనచరనాథునాజ్ఞఁ గొని ♦ వైళము భీకరనాదమొప్పఁగా
వనగతపక్షివారముల ♦ వారక భీతిలఁ జేయుచున్ మదం
బునఁ దగునేన్గులన్ మృగస ♦ మూహము భీతిలి పాఱఁజేయుచున్
దనుజపురంబు కంపము ని ♦ తాంతము నొందఁగఁ జేయుచున్ జవం
బునఁ జనునప్డు పాదముల ♦ భూమిని దత్తఱిలంగఁ జేయుచున్
జని తల లంకకున్ గడుధ్వ ♦ జంబులఁ జెన్నగుచోటికిన్ దమిన్
వనచరపాదసంహతులఁ ♦ బర్విననధూళి జవంబునన్ దివం
బును గడు నావరించె, బహు ♦ భూతభయంకరరీతి నయ్యెడన్ ౧౬ 1401

చ వనములయందునున్న ఘన ♦ భల్లమృగేంద్రవరాహముల్ మదం
బునఁదగు నేనుఁగుల్ మహిష ♦ ముల్ మృగముల్ కపివీరు లట్లుచే
సిన భయదారవంబులకుఁ ♦ జెచ్చెఱ భీతిలి పాఱె నార్తమా
నినదముచేత దిక్కులను ♦ నిండఁగఁ జేయుచు నొక్కపెట్టునన్ ౧౭ 1402

సీ ఆత్రికూటాద్రిమ ♦ ధ్యమశృంగ మత్యున్నతంబయి సుప్రసి ♦ ద్ధంబు నగుచు
నంబరంబును దాఁకు ♦ నట్లు గానంబడి యద్వితీయంబయి ♦ యఖిలభాగ
ములఁ బుష్పనికురుంబ ♦ ముల సమాచ్ఛాదితంబయి స్వర్ణవర్ణమై ♦ యలరినూఱు
యోజనంబుల పొడ ♦ వొప్పఁగా విమలమై చారుదర్శనమయి ♦ శ్లక్ష్ణమగుచు

తే. సిరులఁ దనరుచుఁ బెద్దదై ♦ పరఁగి పతగ
ములకునుం జేరరానిదై ♦ చెలఁగి మనసు
చేతనైన నెక్కఁగరాక ♦ చిత్రరీతి
నుండ నన మర్త్యు లెక్కంగ ♦ నోపువారె ౧౯౪ 1403

క. ఆపర్వతశిఖరంబునఁ, జూపట్టును లంక దనుజ ♦ శూరాగ్రణి యం

* దుష్ప్రాపం శకునైరపి-అనిమా.

దేవారి పాలకుఁడుగా, శ్రీపాలితుఁ డగుచుఁ జాలఁ ♦ జెలఁగుచు నుండున్.౨౦

క పుర మయ్యది శతయోజన,పరిమితమగు పొడవుగల్గి ♦ భాసిలి మిగులన్
సిరులన్ ద్రింశద్యోజన,పరిమితమగు వెడలుపు దగఁ ♦ బరినుత మగుచున్ ౨౦౹

క. తెల్లనిమేఘంబులవలె, నుల్లసిల్లెడు గోపురములు ♦ నొప్పుచుఁ గడు భా
సిల్లెడు సువర్ణవరణము, లెల్లెడలన్ రాజతంబు ♦ లెసఁగం బరఁగున్. ౨౧౹

తే వానకాలంబురాఁగ నా♦వామను ఘన
మధ్యమపదంబునాఁ దగు ♦ మహితపుష్క
రంబు మేఘగణంబుల ♦ గాజిలునటు
లదియుఁ బ్రాసాదతతివిమా♦నాళి వెలయు ౨౨౹ 1407

సీ. అందుమధ్యమభాగ♦మందుఁ బ్రాసాదమొక్కండు కాంతులమీఱి♦క్రాలుచుండు
వేయిస్తంభంబులు ♦ వెలయును దానికి గైలాసశిఖరంబు ♦ కరణి నాక
సంబున వ్యాపించి ♦ చైత్యంబునకు నది భూషణప్రాయమై ♦ పొల్చుచుండు
దానవబలములు ♦ దానిఁ గాచుచునుండు ననిశము, రమ్యమై ♦ యమలకాన

తే నములచే భూధ్రములచేత ♦ నమలవివిధ
ధాతువులచేత నతిశోచి♦త్రంబు నగుచు
నుపవనంబులు వెలయంగ ♦ నురుపతత్రి
గణము కలనాదములు చేయుఁ♦గాఁ బరఁగుచు ౨౩ 1408

క పలువిధములైన మృగగణ,ములు తిరుగుచు నుండఁగ వన♦ములు పెక్కులు భా
సిల రాక్షసగణములు నుజ్జ్వలభూషణయుక్తిఁ గావ ♦ భాసిలుచుండున్.౨౬౹

చ అనిశము సంపదల్ పొదల ♦ నత్యధికోన్నతి నొప్పియుండు ప
త్తనమును దాని రావణుని ♦ ధామముగాఁ దగుదాని లక్ష్మణుం
డనుజుఁడు గాఁ జెలంగు మహి♦మాఢ్యుఁడు రాముఁడు వేడ్కఁ గాంచె నా
వనచరయుక్తుఁడై మదిసి ♦ వర్ణనముల్ దమి సేయుచున్ గడున్ ౨౭౹ 1410

క. సురనిభుఁడు వీర్యవంతుఁడు, ధరణీపతిచంద్రుఁడగుచుఁ ♦ దగురాముఁడు సుం
దరసౌధనిబిడమా పుర,వరమును గని యద్భుతార్ణ♦వంబున మునిఁగెన్ ౨౮౹

చ. సురుచిరవస్తుసంతతుల ♦ శోభిలి రక్షకయత్నపూర్ణమై
నిరుపమసౌధవారముల ♦ నిండి కవాటవరంబులున్ మహా
స్త్రవరయంత్రముల్ వెలయఁ ♦ దద్దయుఁ బొల్చెడు నట్టి లంక నా
హరిగణయుక్తుఁడై కనియె ♦ నారఘురాముఁడు వేడ్క మీఱఁగన్. 1412

ముప్పదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౪౦ - వ సర్గము.

—రావణ సుగ్రీవుల ద్వంద్వయుద్ధము.—

క. జనకసుతాపతి యంతట, వనచరయూథపులు తన్నుఁ ♦ బరివేష్టింపం
గను సుగ్రీవునితో యో,జనయుగ్మవిశాలమైన ♦ స్థలయుక్తంబై. ౧ 1413

క. తనరారు శైలశిఖరం,బును నెక్కెను, రాముఁ డద్రి ♦ ముఖ్యశిఖరమం
దున నొక్కముహూర్తము ని,ల్చి నిఖిలదిక్కులను గాంచి ♦ చేరువ నొకచోన్.

ఆ. అతివిచిత్రమగుచు ♦ నాత్రికూటాద్రిశృం
గమునయందు విశ్వ ♦ కర్మ చేత
నిర్మితమయి మిగుల ♦ నిర్మలమగువన
ములను వెలయు లంకఁ ♦ గలయఁ జూచె ౨౹ 1415

క. పురగోపురశిఖరంబున, దురాసదుండగుచు మిగుల ♦ ధూర్తుండగు క
ర్బురనాథుఁ డుండ శ్రీరఘు,వరుఁ డప్పుడు గాంచెఁ బ్లవగ ♦ వర్యులతోడన్. ౩

*క. ఇరుభాగంబుల సితచా,మరములు, విజయంబు దెలుపు ♦ మాసితశుభ్రాం
బరలసితమైన ఛత్రము, పరమప్రమదంబు నింప ♦ భాసిలు వానిన్. ౩౹ 1417

తే. అరుణచందనలిప్తాంగు ♦ నమలరత్న
భూషణాలంకృతుని హేమ ♦ భూషితాంబ
రుని వినీలాంబుదశ్యామ ♦ తనుని, దేవ
పతిని మార్కొనఁ జాలిన ♦ పౌరుషాఢ్యు ౪౹ 1418

క. మును పైరావత మొక్కట, నని మొన దంతములఁ బొడువ ♦ నా దెబ్బలచే
తను గల్గినకాయలు ఱొ,మ్మునఁ జూపట్టంగ వెలయు ♦ భూతభయదునిన్ ౫

తే. మఱియుఁ గుందేటినెత్తురు ♦ మాడ్కి వెలయు
నుత్తరీయంబు చెలువార ♦ వ్యోమమందు
సాంధ్యరాగంబు వ్యాపించి ♦ జలదరాశి
పగిదిఁ జూపట్టు దానవ ♦ పతిని భయదు. ౬ 1420

చ. వనచరులున్ రఘూత్తముఁడు ♦ వానిని గన్గొనుచుండఁగానె యా
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి యిటు ♦ ధారుణినా ధుఁడు రామమూర్తి సి
ల్చినతఱి రాజచిహ్నముల ♦ చే వెలుఁగొందుచు నీచుఁ డీతఁ డుం
డ నగునె యన్నకోపము ని ♦ డంగఁగఁ జేయఁగ సూర్యసూనుఁ డా
యెడ్డనఁ దను చిత్తసత్వముల ♦ నగ్గిరిశృంగమునుండి చివ్వనన్ ౭౹ 1121

క. దనుజేంద్రుఁడున్నగోపుర,మునకున్ వడి నెగిరెఁ, జిత్త ♦ మున నించుకయై
నను భీతిలేక యాతనిఁ, గనుచున్ సుగ్రీవుఁ డొక్క ♦ క్షణముండి తగన్ ౮౹

---

* విజయచ్ఛత్రశోభితమ్-అనిమా.

[1]ఉ. దానవనాయకుం గొనక ♦ తద్దయుఁ గ్రూరతరోక్తులన్ గ్రుధం
బూని వచించె, నోరి రఘు♦భూపతి కేను సఖుండ దుర్మతీ!
యానిఖిలప్రపంచవిభు ♦ నంఘ్రిసరోరుహదాసుఁడన్ మహో
మానవనాథుసత్త్వబల♦మంజులశక్తిసహాయసంపదన్
నే నిను వీడఁ జాల నిఁక ♦ నిర్భరపౌరుషమూని తన్నెదన్ ౧౦ 1423

చ అని వచియించి వేగముగ ♦ నాతనిమీఁదికి దాఁటి చిత్రమా
దనుజవరేణ్యమస్తకని♦తాంతవిభాసురసత్కిరీటపం
క్తిని గడులాగి యుద్ధతిని ♦ క్రిందఁ బడంగను ద్రోసి తాను నా
య్యన ధరవ్రాలె, నిట్లు తన♦యంతికముం గడుఁ జేరు నాకపిన్ ౧౧ 1424

[2]క. కని రావణుండు తా ని, ట్లనియెఁ బరోక్షమునయందు ♦ నైతివి నీవో
వనచరసుగ్రీవుండవు, చనుదెంచితి విపుడు నాదు♦సమ్ముఖమునకున్ ౧౨ 1425

క. కనుకన్ హీనగళుండవు,గను గాఁగల వింకమీఁదఁ, ♦ గడువడి నని యా
దనుజేంద్రుఁ డాడి శీఘ్రం,బున లేచి సరోజమిత్ర♦పుత్రునిఁ బెలుచన్.౧౩ 1426

క. కరములను బట్టి యప్పుడె, ధరణిం బడఁద్రోసె హరివ♦రుంసుఁడు శూరుం
డరుదుగఁ జెందువిధంబున, నురుగతిఁ దా లేచి బాహు♦యుగళిని నతనిన్.

సీ. ధరణిని బడఁద్రోసె, ♦ నిరువురు వారిట్టు లొకరి నొక్కరు బిగు♦వొప్పఁ గౌఁగి
లించుకొనుటచేత ♦ మించి దేహంబునఁ జెమటలు గాఱ న♦ఖముల జీఱు
కొనుటచే నంగము♦లను రక్తమును గాఱఁ గదలనీయక పట్టు♦వదలకుండఁ
బెనచుకొనుటఁ జేష్ట♦లను మాని పట్టును విడువఁగాఁ బుష్పిత♦విమలకింశు

తే. కాఖ్యభూరుహశాల్మలి♦కావనీజ
ముల విధమ్మున నుండిరి ♦ పెలుచ వారు
కరతలారత్నిముష్టిసం♦ఘాతములను
ఖరనఖరములఁ జీఱుటఁ ♦ గడఁగి చేసి ౧౪ 1428

క. భరియింపరానివిధమున, నురుబలగువారు మిగిలి ♦ యుద్ధంబును జే
సిరి వారు భీమజవమునఁ, బురగోపురమునకు నడుమఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షన్

తే మల్లయుద్ధంబు గావించి ♦ యెల్లరుఁ గనఁ
బైకిఁ జిమ్ముచు మరలను ♦ బట్టి లాగు
చును బరస్పరమున్ వంచు♦కొనుచు నడుగు
లిడుచు నడుమకుఁ బోవుచు ♦ దుడుకు మీఱి ౧౬ 1430

తే ఒకరిపై నొక్కరుగ్రత ♦ నూని హస్త
ములను వైచి తగం బట్టి ♦ మూర్తుల పృథ

---

1 లోకనాథస్య రామస్య సఖాదాసోఽస్మి రాక్షస అనిమూ 2 సుగ్రీవస్త్వంపరోక్షంమే హీనగ్రీవో భవిష్యసి-అనిమూ. అనఁగా నాకంటఁబడనప్పుడు సుగ్రీవుండవు (మంచికంఠముగలవాఁడవు) ఇంకఁ గంఠహీనుఁడ వగుదువని భావము.

ముగను గాఁగిటఁ జేర్చిరి ♦ దిగిరి సాల
పరిఖముల యంతరమునకు ♦ సరిగ నిలకు. ౧౬౪ 1431

చ. సులువుగ లాఘవంబునను ♦ క్షోణిని ముట్టక పైకి దాఁటి యా
యలఘుబలాఢ్యు లొక్కక్షణ ♦ మందునె నిల్చి పరిశ్రమంబునన్
గలిగిన నూర్పులన్ విడిచి ♦ క్రమ్మఱఁ గాఁగిటఁ జేర్చుకొంచు ని
మ్ములఁ బయికేఁగి భూరికర♦ముల్ ఘనపాశములై చెలంగఁగాన్ 1432

క. తనువుల బంధించిరి యుద్ధనిపుణతన్, బట్టుదలను ♦ దారుణవిక్రాం
తిని నభ్యాసబలంబులఁ, బెనుగర్వముచేత విఱ్ఱ♦వీఁగుచు వారల్ ౧౮ 1433

క పులులవిధంబునఁ గలభం,బులరీతిని నొకరినొకరుఁ ♦ బూనిక బంధిం
పలలితగతులొప్పఁగఁ ద్రొ,వలఁ దిరుగుచుఁ బెనఁగి రెంతొ♦వాంఛలు మీఱన్.

సీ. ఇతరేతరము వార ♦ లేపునఁ గదిసి వక్షంబుల మోఁదుచు ♦ గాఢతరము
గాఁ గాఁగిటం జేర్చు ♦ కరణిగా నదుముకొనుచుఁ దటాలునఁ బడి ♦ రచటినేల
నంతలోపలనె వా ♦ రట్టెలేచి పరస్పరముఁ బట్టి పైకెత్తి ♦ క్షమఁ బడంగఁ
ద్రోయుచు బహువిధరీ♦తులగు సంగరమార్గములఁ బెనంగిరిముష్టిం♦బులఁజెలంగు
కరులఁ బోలెడు వీర♦వరులు వారిద్దఱు వ్యాయామశిక్షలు ♦ బలముకలిమి

తే గల్లువారలు గావునఁ ♦ గట్టుగంబ
ములకు సరియగు తమబాహు♦వుల నడంచు
కొనుచునుండియు నలజడి ♦ గనక యుండి
రాహవంబునఁ బొంగునూ♦హలు చెలంగ ౨౦౪ 1435

క. ఈరీతి చాలకాలము, వారాహవ మొప్పఁ జేసి ♦ వడి మీఱంగా
బోరన మండలగతులన్, జేరి పరాక్రమము చూపఁ ♦ జెలఁగిరి కినుకన్ ౨౧

[1]క. వా రొకరి నొకరు చేరుచు, నేరీతినినైనఁ జంప ♦ నెంచుచుఁ గడు నా
హారమునకుఁ బొంచిన మా,ర్జారంబులభంగి నొంప ♦ సంతసపడుచున్. ౨౨

క చలియింప కించుకంతయు, నిలుపంబడి చుండలాది ♦ నియతపథములన్
గలవ మొనరింప సాగిరి, బలశాలురు యుద్ధమార్గ♦పటుతరశక్తుల్ ౨౨౪ 1438

[2]సీసమాలిక —

వనచరనాయక ♦ దనుజేంద్రు లొయ్యన సవ్యాపసవ్యాది ♦ సకలమార్గ
ములను, వ్యాఘ్రమృగేంద్ర♦ములవలె నిలువంగనై శాఖ,సమపాద♦వైష్ణవమ్ము
లాలీఢ మల్లె ప్ర♦త్యాలీఢమండలము లనఁగఁ దగుస్థాన♦ములను మఱియు
గోమూత్రగతివంటి ♦ కుటిలమార్గంబుల నట్టులె యుపసర్ప♦ణాపసర్ప
ణములఁ, దివ్యగ్గమ♦నముల సవ్యాపసవ్యక్రమంబులఁ, దమ్ము ♦ నరి చెలంగి
నొప్పింపఁ బూనఁ దా♦నును దానివ్యర్థంబుగను జేయ పరిమోక్ష♦మును, జెలంగి

1 మార్జారా ఇవ భక్షార్థే-అనియూ 2 వ్యాఖ్యానాభిప్రాయ మిందుఁ జేర్పంబడినది

బదులు నొప్పించుచు ♦ వైరితాడనములఁ బరిహరించెడు నట్టి ♦ వర్జనమును
బగవాఁడు నిలువంగఁ♦బడ వానిచుట్టునుదగఁ జరించెడు పరి♦ధావనమును
నెదిరించి శత్రువు♦ను దలపడు నభిద్రవణమును, దేహంబు ♦ వంచి యొక్క
యంగంబు సిక్కించి♦యడఁగి మండూకంబుభంగిఁ బైఁబోవు నా♦ప్లావమును, ద
గంగ ధైర్యంబున ♦ గాఢంబుగాఁ దాఁకి కేవలాసనమును ♦ జేవఁగొనుచు
నిర్భయంబుగ నందు ♦ నిల్చియుండుటయనునాస్థానమును, ముఖ ♦ మట్టిత్రిప్పి
వెనఁజను టను పరా♦వృత్తంబు, నిలుచున్నయట్లె వెన్కకుఁ బోవు♦నట్టిదగు న
పావృత్తమును, వైరిఁ♦బట్టుకొనంగోరి తనువెల్ల వంచి యా♦తనిపయికిని
జవము మీఱెడునట్లు♦చనుటనాఁదగు నవద్రుతమును, దనదుశ♦త్రువునుగాలఁ
దన్ని నాస్యమువంచి ♦ త్వర నెగురుట యనఁజను నవప్లుతమును ♦ శత్రుబంధ
నార్థమై తనకర ♦ మట్టి చాఁచుటయనునట్టి యుపన్యస్త ♦ మరియుఁ దనను
బట్ట యత్నింపంగఁ ♦ బట్టుతప్పించుకొనఁగఁ గేలు చిమ్ముట♦నంగఁ బరఁగు
నట్టి యపన్యస్త ♦ మాదియాపథముల మెలఁగుచుండిరి, పోరు ♦ సలుపుచుండ
దనుజనాథుఁడు పోలి ♦ వనచరేంద్రునకు మాయాబలంబునఁ దన♦యట్టివారు
ఆ పెక్కుమంది తోఁచు♦విధమున మాయను, జూప మొదలుపెట్టె ♦ నావగిదిని
దా నెఱింగి జయము ♦ తగఁగాంచుశీలంబు, వెలయ భానుపుత్రుఁ♦డలయకవడి.

క. ఆకస్మికముగ నెగిరెను, నాకాశంబునకు దాన♦వాధీశుఁడు తా
నాకపి మరలఁ వచ్చుని, దే కరణిని ననుచు నచట♦నే నిలుచుండెన్ ౨౮

క. ఈరీతి వంచితుండై, యారావణుఁడుండ వాన♦రాధీశుఁడు తా
నే రావణుతోనంగర, మారీతి నొనర్చె ననెడు ♦ యశముం గనుచున్. ౨౯

చ. దనుజపతిన్ జయించి రణ♦ధర్మము తప్పక వానిఁ గష్టముల్
గన నొనరించి యున్నతము♦గాఁ దగు నభ్రపథంబు జొచ్చి రా
మునిఁ గని యంతఁ బొఢ్ఢ్వముున ♦ మోదము భక్తియు మీఱుచుండ న
వ్వనచరమధ్యసంస్థుఁడయి ♦ భాసిలుచుండె జయోత్సవంబునన్ ౩౦ 1442

చ. తరణిసుతుండు వీరుఁడయి ♦ తత్కృతి నవ్విధిగా నొనర్చి హా
ర్ద రతిని గాంచి యారఘువ♦రప్రియసూతికి యుద్ధహర్షమున్
బరఁగ నొనర్చి వానరుల♦వారము తన్నును బూజసేయ నా
హరిగణమందుఁ జొచ్చెను మ♦హాబలవేగము మీఱఁ జక్కఁగన్ ౩౦ 1443

నలువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౧ - వ సర్గము.

అంగద రాయబారము.

చ. వనచరనాథునం దపుడు ♦ భాస్కరవంశసుమార్తికంబు చ
క్కనిరణచిహ్నజాలములఁ ♦ గాంచుచుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి ప్రీతిని

ట్లనియెను, నాదుసమ్మతిని ♦ నందక యీగతి సాహసంబుచే
యను జనునే మహీశులిటు ♦ లద్భుతసాహసకృత్యముల్ తమం
తన యొనరింపఁ బూనరు ని♦తాంతము ధైర్యమునూని వేగమే ౨ 1444

తే. సాహసప్రియుఁడవు నీవు ♦ శౌర్యఘనుఁడ
వందునను నవ్విభీషణు ♦ నఖిలవనచ
రేంద్రబలమును సంశయ ♦ మిట్టులొందఁ
జేసి యీగొప్ప తెగువను ♦ జేసితి విటు ౩ 1445

క. నీవిట్లు సాహసంబును, జేవం జేయంగఁ బూన ♦ క్షితి మాకెంట్లే
జీవించుట దుర్లభమగు,, నోవీరా! యింకనైన ♦ నుద్ధతి మీఱన్ ౪* 1446

తే. ముందువెన్కలు తలఁప కీ♦చందమునను
సాహసంపుఁబనుల్ సేయఁ ♦ జనదు సుమ్ము
బాహుబలమున దుర్భర♦వైరిగణము
నడఁచు నీకును నేదైన ♦ హాని గలుగ ౫ 1447

క. జనకజతో భరతునితోఁ, బినతమ్ములతోడఁ దునకు ♦ విమలంబగు నీ
తనువర్యముతో నాకే,పనియుండును? జక్కఁ జెపుమ ♦ భాస్కరతనయా! ౬

క. సురపతివరుణసమానుఁడ, వురుబాహుబలండ విట్టు ♦ లుగ్రరణముచే
యురతిని జని శాకుండౌడు తరుణంబున నీదుశౌర్య♦ధర్మ మెఱిఁగియున్ ౭

సీ. ఏదేని నీకప♦కృతియొ గల్గునొ యని సందియమంది నా♦శపథ మెట్టు
లైనఁ దీర్పకయుండ ♦ నౌనె యందున నేనునాత్మజబంధువా♦హనయుతముగ
రావణు ననిఁ జంపి ♦ రాజ్యంబునకు విభీషణుని బట్టముగట్టి ♦ సత్వరముగ
నాయయోధ్యకుఁ బోయి♦యఖిలరాజ్యమ్మును భరతునకొసఁగి త♦ర్వాతఁ జక్క

తే. దనువు వదలంగ నిశ్చయ♦మును నొనర్చు
కొంటినని పల్కె, శ్రీరఘు♦కుంజరుఁ డిటు
పలుక సుగ్రీవుఁ డతనితోఁ ♦ బలికె నిట్లు
రఘుకులాభరణంబ శ్రీ♦రామ నేను. ౮* 1450

క. నీపౌరుషముల నెఱిఁగియు, నీయత్ని మారించినట్టి ♦ నీచుదురాత్మున్
బాపిని గని యెటుసైతును, భూపవరేణ్యా! యటంచుఁ♦బొంగుచుఁ బలుకన్

క. వీరుండగు సుగ్రీవుని, చారుతరోక్తులను విని యె♦సంగెడుకాంతి
స్ఫారుని లక్ష్మణుఁగని యా,శ్రీరాముం డిట్లు పలికెఁ ♦ జిత్త మలరఁగన్ ౧౦

క. మన మీసేనల శీతల,వనముల ఫలరాజిఁ దగిన ♦ వనములకుం గై
కొనిచని యూథపులకు నొ,య్యన వేఱుగఁ బంచియిచ్చి♦యరిభయదముగన్

* త్వత్సాహసేఽస్మదాదీనాం జీవనం దుర్లభమితి - అనువ్యాఖ్యాభిప్రాయ మిటఁ జేర్పఁ బడినదని తెలియందగు.

క. గరుడాదిరూపములుగాఁ, బరఁగంగాఁ జేసి సిద్ధపడియుందము భీ
కరమై లోకక్షయకర, మురుతరమును నౌ భయంబు నూహింపంగన్. ౧౧

క కలుగం గలవని తోఁచెడుఁ, దలఁపఁగ నది భల్లుక,హరిదానవవీరా
వళికి వినాశనమును ని,మ్ములఁ దెలిపెడు వీచెఁ బరుషముగఁ బవనుండున్. ౧౨

చ ధరణి వడంకుచున్నయది ధాత్రిధరాగ్రము లల్లలాడెడున్
దరువులు భూమిపైఁ బడెడుఁ దద్దయు భీకరనాద మొప్పఁగాఁ
బరుషతరాకృతుల్ గలిగి వారిధరంబులు శ్యేనముఖ్యభీ
కరతనువుల్ ధరించుచు జగత్ప్రళయంబును దెల్పఁజాలి నె
త్తురుచినుకుల్ గలట్టి గురుతోయములన్ గురియున్ నితాంతమున్. ౧౩

ఆ సంధ్య యద్దె రక్తచందన మట్లుగాఁ
గాన నగుచు భీతికరముగాఁగఁ
జూడఁబడెడు నదిగో సూర్యమండలినుండి
పడెడు మండుశుచికబలము లట్టె ౧౪ 1457

క హీనములగు మృగపక్షులు, దీనాకృతు లొప్ప మిగుల దీనరవములన్
వీనుల కతిభయదమ్ములు, గా నొనరుచు చున్ సరోజకాంతుని కెదురై. ౧౫

తే. అఱచుచున్నవి, లయకాల మందువలెనె
చంద్రుఁడు నిశను దనప్రకాశంబు మాని
నడుమ నలుపును రక్తవర్ణంబు చివర
లందుఁ దగఁ గల్గఁ జేయుఁ దాపాతిశయము ౧౬ 1459

క. పరివేషము హ్రస్వంబై, పరుషం బశుభప్రదంబు పరికింపంగా
నరుణతరాంతరమునునై, కరముం జూపట్టుఁ బ్రళయకాలవిధమునన్. ౧౭

క. కను మర్కమండలంబున, ననుజా! నీలాంక మొక్కఁ డగపడియెడుఁ జ
క్కని తారలు మలినములై, మునుపటివలెఁ గాక నూత్నముగఁ గనఁబడెడున్.

క. ఈదుర్నిమిత్తములు గన, నేదో ప్రళయంబు జగతి కేతెంచెడు నాఁ
గాఁ దగియున్నవి చూడుము,, వేదికలను శ్యేనకాకవితతులు గ్రద్దల్ ౧౯

తే క్రిందుగాఁ జేరుచున్న వీరీతి నక్క
లశుభనాదంబులను సాధ్వసావహంబు
లైన యొలుఁగులఁ జేసెడు ననుజ! యింక
వనచరుల్ పరివేష్టించి వచ్చుచుండ. ౨౦ 1463

చ మన మిదె రావణుండును నమానుషశక్తిని నేలుటన్ జగం
బున నెదిరింపరాకయె యపూర్వమునై తనరారు లంకకుం

* కృష్ణరక్తాంశుపర్యంతో యథాలోకస్య సంక్షయే-అనిమూ.

జనుదము వేగ, యంచు గురు♦సత్త్వుఁడు వీరుఁడునై నరాముఁ డా
యనుజునితోడఁ బల్కుచు మ♦హాచలశృంగమునుండి యిప్పుడే ౨౧½ 1464

క. ధరణికి దిగి ధర్మాత్ముఁడు, ధరణీశలలాముఁ డంతఁ ♦ దనసేనను నె
వ్వరికి నెదిరింపరాకయె, యసుదుగఁ దగుదానిఁ జూచె ♦ నాగిరిక్రిందన్ ౨౩

క. కాలోచితకృత్యంబులఁ, జాల నెఱింగిన ఘనుండు ♦ క్ష్మాపతి తానున్
బోలఁగ సుగ్రీవుండును, నోలి మహాప్లవగసేన ♦ నుత్సాహమునన్ ౨౩½ 1466

క తనరారఁ జేసి యుద్ధం,బునకున్ సమయంబువచ్చె ♦ భూరిబలమునన్
జనవలయునంచుఁ దానా,జ్ఞను జేసెను, దెల్లవాఱు♦జాము చనంగన్. ౨౪

క ఘనబాహుండగు రాముఁడు, ధనువును ధరియించి ప్లవగ♦తల్లజు లెల్లం
దనచుట్టు బలసిరాఁగాఁ, జనె లంకాపురముఁ గూర్చి ♦ సరభసగతితోన్ ౨౫

క. దనుజేంద్రుఁడు సుగ్రీవుఁడు, హనుమంతుఁడు జాంబవంతుఁ ♦ డానీలుఁడు రా
ముని వెంబడించి పోయిరి, వనచరవీరుండు నలుఁడు ♦ భల్లుకవిభుఁడున్. ౨౫½

తే. లక్ష్మణుండును బ్లవగబ♦లంబుతోడ
నరుగు దేరంగఁ జనియె, నా♦తరుణమందు
భల్లుకప్లవగంబుల ♦ బలము మిగుల
గొప్పదిగ మీఱి పెద్దదా ♦ క్షోణి నెల్ల. ౨౬½ 1470

తే. ఆవరించియె రాముని ♦ ననుసరించి
చనియెఁ, గుంజరదేహులై ♦ శత్రువార
ణమున నేర్పఱులైన వా♦నరవరు లొగి
శైలశృంగంబులను దరు♦జాలములను. ౨౭½ 1471

చ. కరములఁ దాల్చి రామనృప♦కాంతుని వెంబడిపోయి,రట్లుసో
దరులగు రామలక్ష్మణులు ♦ తచ్చలముంగొని చాలసేపు త
ద్ధరమును డిగ్గి పోవుచును ♦ దానవనాథుపురంబుఁ జేరి రా
యరిబలనూదనుల్, నగర ♦ మయ్యదియున్ ధ్వజపంక్తి గ్రాలఁగాన్. ౨౯

క. కరము మనోహరమై సుం,దరముగఁ గనుపట్టు నుపవ♦నంబులతోడన్
బరఁగుచు నద్భుతతరమగు, వరణము ప్రాకారవరము ♦ భాసురరీతిన్ ౨౯½

సీ. పరఁగుచుండఁగ బహి♦ర్ద్వారంబు లొప్పంగనర్యభేద్యంబయి ♦ యమరులకును
దుర్ధర్షమై యుండెఁ ♦ దొలఁగక వానరుల్ రామునాజ్ఞనుబూని ♦ భీమరూపు
లయి తమచోటుల ♦ నరయుచు ముట్టడి సల్పిరి, గురుతర♦శైలకూట
మట్టు లున్నతమగు ♦ నాయుత్తరద్వారమును రాఘవుఁడు సోద♦రునినిగూడి

తే ధనువుఁ దాలిచి సైన్యంబు♦లను దగంగఁ
గాచుచున్ ముట్టడించె, ని♦ర్వ్యాకరణి వీరుఁ

చిత్రవప్రాం సుదుష్ప్రాపా ముచ్చైః ప్రాకారతోరణామ్-అనిమా.

డైన రాముఁడు లక్ష్మణుఁ ♦ డనుచరుఁడయి
యుండ రావణుఁడున్నట్టి♦యుత్తరదిశ ౩౩ 1474

క కనుఁగొని లంకాపురమహి,మను జూచుచు ముట్టడించె, ♦ మఱి యాసురవీ
రుని కాపుదలను మించిన, ఘనమగునాద్వారమచటఁ ♦ గడు భయదంబై

క వరుణాధిష్ఠితమగు సా,గరమువలెన్ వెలసి శస్త్ర♦కలితులును భయం
కరరూపులునగు రాక్షస, వరులెల్లం జుట్టుముట్టి ♦ పరిరక్షింపన్ ౩౪ 1476

క. ఘనమై యుండుట నితరుల,కు నెవ్వరికి ముట్టడింపఁ ♦ గూడక భీతిం
గనఁజేయు చల్పబలులకు, దనుజాన్వితభుజగలోక♦తల్లజము వలెన్ ౩౫

క. కనఁబడ్యె రాఘవున కొ,క్కనికిం దక్కంగ ధరణిఁ ♦ గన నితరులకున్
దనుజేంద్రపురిని దోర్బల, మున నిల్వఁ దరంబుగాదు ♦ ముందు నిలువఁగన్.

తే రాముఁ డాద్వారసీముల ♦ రాక్షసభటు
లునిచి యున్నట్టి బహువిధా♦యుధసమూహ
ములను బహువిధకవచావ♦ళులను గాంచె,
నంత వీరుఁడు నీలుఁడు ♦ హరివిభుండు. ౩౬ 1479

క. తూరుపుద్వారంబునఁ దా, శ్రీరాముని నాజ్ఞను నిలి♦చియె యుండెను దు
ర్వారులు మైందద్వివిదులు, చేరి తనుం గొల్వఁ బ్లవగ♦సేనలతోడన్ ౩౭

క ఘనబలుఁ డంగదుఁ డంతట, వనచరవీరులగు గజగ♦వయులు గవాక్షుం
డును ఋషభుఁడు తనుఁ జేరం, గను యామ్యద్వారమందుఁ♦గావలియుండెన్.

క. బలవంతుఁడైనహనుమయు, నలఘుండు ప్రమాథి,ప్రఘసుఁ, డట్టిమహావీ
రులు పెక్కుమంది ప్లవగే,శులు తనుఁ గొల్వంగ మింటఁ ♦ జూపరు లలరన్ ౩౯

తే *పశ్చిమద్వారసీమను ♦ బలసియుండె,
నంతసుగ్రీవుఁ డాగరు♦డానిలసము
లైనహరివీరులం గూడి ♦ యతులరీతి
నడిమిగుల్మంబునం దుండెఁ ♦ గడఁగి యంత. ౪౦ 1483

క హరియూథపతులవశమున, గురుబలులగు ముప్పదాఱు♦కోట్ల వనచరుల్
పురి ముట్టడించి వనచర, వరుఁ డున్నయెడన్ వసించి ♦ వఱలిరి ప్రాన్కిన్.

క రాముని యానతిఁ గైకొని, సౌమిత్రివిభీషణులు వె♦సన్ ద్వారములన్
దా మునిచిరి కోటినిగా, భీమకపీంద్రులను వేఱు♦వేఱుగఁ గడిమిన్. ౪౨

క ఉనిచిరి ముట్టడికై, రా,మునకుం బడమట సమీప♦మున సుగ్రీవుం
డును జాంబవంతుఁ బెక్కుర, వనచరసైనికులఁ గూడి ♦ బల మలరారన్.

తే. నడిమి గుల్మమునందుండెఁ, ♦ గడుబలాఢ్యు
లైన యవ్వానరోత్తము ♦ లపుడు డంప్లి

---

* మధ్యమేచ స్వయంగుల్మే సుగ్రీవ స్సమతిష్ఠత-అనిమా.

లోలయు వెలసెడు పెద్దపు♦లులను బోలి
తరుగిరీంద్రాగ్రములఁ గొని ♦ తలపడంగ ౮౭ 1487
క. కనిపెట్టియుండి, రంతట, వనచరు లెల్లరును స్వీయ♦వాలంబులఁ బై
కిని జూపి నఖరదంష్ట్రిలు, ఘనదివ్యాయుధము లట్లు ♦ గ్రాలుచునుండన్.
తే. ఆననంబులు వికృతంబు ♦ లై చెలంగఁ
గన్ను లతికోపమున నెఱ్ఱఁ♦గా వెలుంగ
నవయవంబులు బహువిధవ♦ర్ణాంచితంబు
లై కనంబడ నుండి రా♦హవముఁ గోరి ౮౯ 1489
క. కరిదశకబలులు కొందఱు, కరిశతబలయుతులు, వేయి♦గజములబలముల్
పరఁగం గొందఱు వనచర, వరులుండిరి మఱియుఁ బ్లవగ♦బలమునయందున్.
సీ. ఓఘసంఖ్యకుఁ దగు ♦ నుగ్రద్విపంబుల బలములు గల్గుకోఁ♦తులును, నోఘ
శతసంఖ్య కుపమయౌ ♦ శౌర్యంబుగల వనచరులు నింతింతని ♦ పరిగణింపఁ
దగ నంతబలముచేఁ ♦ దగువారు కొందఱునై యుండి, రాలంక♦యందువారు
వరుస గుంపులుగూడ♦శరభముల్ శలభముల్ గుంపుగా నొక్కటఁ♦గూడునట్లు
గా భయంకరముగాఁ ♦ గను జిత్రముగనుండె వనచరభల్లూక♦వరులు చేరి
తే. యుండుటను లంకచుట్టును ♦ నొప్పియున్న
వారిచే నిల కప్పంగఁ ♦ బడినయట్లు
పైఁబయింబడు వనచర♦పంక్తిచేత
నంబరము నిండినట్లుగ ♦ నగపడె నట. ౯౧ 1491
క. వనచరభల్లుకవరులట, మును పుంచినవారు గాక ♦ మునుకొని కనుకన్
జనుదెంచి కోటిసంఖ్యగ, ననికై ద్వారముల నెల్ల ♦ నలరిరి మఱియున్.
క. హరివరులు వేలుగాఁ బెక్కురు వారికిఁ దోడ్పడంగ ♦ గోరి యచటికిన్
బరమమునంబున వచ్చిరి, ధరణీధరం బద్ది ప్లవగ♦తతినిబిడంబై ౯౩ 1493
చ. కనఁబడుచుండె, ద్వారములఁ ♦ గాంచి చెలంగినమీఁద ఖ్యాతిఁ గాం
చిన యొకకోటి వానరులు ♦ చేరి పురంబును నావరించి, రా
వనచరవీరు లిట్లు తరు♦వారము హస్తములందుఁ దాల్చి లం
కను దగ నావరింపఁ బురి ♦ గాలికినైనఁ జొరంగరానిదై ౯౪ 1494
చ. తనరుచునుండె, భూరిజల♦దప్రతిమానతనూవిలాసులై
కనఁబడి శక్రవిక్రమము ♦ గ్రాలఁగ నొప్పుహరీశ్వరుల్ పురం
బును వడి నావరింపఁ గని ♦ పూర్వసురుల్ వెఱగంది, రప్పుడా
వనచరసేన రాఁగె గురు♦వార్ధిని దాఁటఁ జనంబురాఁగ నా
ప్పునినద మట్లు గొప్పధ్వని ♦ పుట్టెను భూతభయంకరంబుగన్ ౯౫ 1495
తే. వరుణతోరణసంయుత♦పురవర మది, ధరణీధరకాననములతోఁ ♦ దత్తఱిల్లె
నామహాధ్వని, కంతఁ గి♦ష్కాధినాథ, రామలక్ష్మణపాలిత ♦ భీమబలము. ౯౬

క. సురలకు నసురులకైన నెదిరింపఁగా రాకయుండె, ♦ ధీమంతుండా
ధరణీశ్వరుండు శ్రీరఘువరుఁ డిటు విడియించి ప్లవగ♦బలముల నెల్లన్. ౫౬

చ. దనుజులఁ జంపఁ బూని యిఁకఁ♦దా నొనరింపఁగ నర్హమైన య
ప్పని విషయంబు చక్కఁగను ♦ బండితమంత్రులతోడ దూతనుం
బనుపఁగ నర్హమం చరసి ♦ వాలికుమారుని దూతగాఁగఁ బం
పను దగ నిశ్చయించి బహు♦వారము లాత్మఁ దలంచి యంతటన్. ౫౭

క. జనకసుతాపతి సామాదినిఖిలతత్త్వజ్ఞుఁ డౌట ♦ దివ్యనృపతిధ
ర్మనిచయమును స్మరియించుచుఁ దనమదిఁగృపపొడమ వాలి♦తనయునిఁబంపన్.

క. తనయట్టు లవ్విభీషణుఁ, డనుమోదము నొందఁ బిలిచి ♦ యంగదుతో ని
ట్లనియెన్, సౌమ్యా! యంగద!, వనచరుఁడవుగాన నగర♦వరమున్ దీనిన్

తే. శ్రమము లేకయె లంఘించి ♦ చనఁగఁగలవు
గాన భయ మించుకంత లే♦క దశవదను
పాలికిం బోయి నేను జె♦ప్పంగఁ బూను
నట్లు నాపల్కులుగఁ బల్కు ♦ మతనితోడ ౬౦ 1501

[1]శా. ఓరీ! రాక్షస! నీదుసంపదయు నీ♦యుర్వీశభావంబు నీ
ధీరత్వంబును నంతమొందె నిపు డే♦తెంచెన్ వినాశంబు నీ
భూరిస్వాంతబలంబు గూడఁ జెడియెన్ ♦ బో నీవు గర్వించి దై
త్యారిక్ష్మాసురమానివర్యులను య♦క్షాహీంద్రసంఘంబులన్. ౬౧ 1502

తే. అచ్చరల భూమిపతుల నె♦య్యెవిధముల
బాధలం బొందఁ జేసితో ♦ వాని కంత
కును ఫలంబుగ బ్రహ్మ యి♦చ్చిన వరంబు
వలనఁ గల్గిన దర్పంబు ♦ విలయ మొందె. ౬౨ 1503

క. ఋతమిది విను మిఁక భార్యాహృతికై నేఁ గోపమొంది ♦ యిప్పుడు నిన్నున్
జతనంబున దండింపన్, మతినియతిం బూని శౌర్య♦మహిమం బలరన్ ౬౩

తే. ఈపురద్వారమున నిల్చి ♦ యిట్టులున్న
వాఁడనే, [2]నన్ను దండింప ♦ వచ్చుఫలము
నీకు నేమని యన్నచో ♦ నిన్ను నేనుఁ
జంపఁగా దాన నీపాప♦సమితి యడఁగు. ౬౪ 1505

క. సురమానివర్యధరణీశ్వరమును లేపదముఁ బొందఁ ♦ జాలుదు రీ వా
వరపదము నొందఁ గల విఁకఁ, ద్వరితంబుగ రమ్ము పాప♦తతిఁ దొలఁగింతున్

క. దనుజాధమ! యామారీచుని మాయను నన్ను మఱొక ♦ చోటికిఁ దొలఁగం
గను జేసియే మహాబలమును నమ్మి మహీతనూజ♦మును దొంగిలితో ౬౫

---

1 భ్రష్టశ్రీకగతైశ్వర్యముమూర్ఖోనష్టచేతన-అనిముా 2 ఏవంవిధస్య మమ నియమ నేన తవ
కిం భవిష్యతీ త్యత్రాహ-అనివ్యాఖ్య.

క. కనఁబఱుప్రము మాయాంబల,మును బానిఁ నేఁడు నాదు♦ముందఱ, నీవా
జనకజ నర్పించి ననుం, గని శరణముఁ జొరవయేని ♦ ఘనవిశిఖములన్. ౬౬

క దనుజుం డీలోకంబునఁ, గన నొక్కఁడు లేకయుండఁ♦గాఁ గావింతున్
విను ధర్మబుద్ధి యాతఁడు, దనుజేశవిభీషణుండు ♦ తగున్యాయమునన్. ౬౭

చ. శరణముఁ జొచ్చినాఁడు గద ♦ శాశ్వతమాచు నకంటకంబునై
పరఁగు సురాగిరాజ్యమును ♦ భాస్వదనూనమదీయసంగతిన్
త్వరితముగానె పొందు నిది ♦ తథ్యము మూర్ఖుఁడవై దురాత్ములౌ
సురరిపులే సహాయులయి ♦ శూరత నిన్గొలువంగఁ బాపివై ౬౮ 1510

చ మనము వశంబుగాక యను♦మానసమన్వితమై తగంగ నొ
ప్పిన దనుజుండ వీ విఁకను ♦ బ్రీతిని నొక్కముహూర్తమైన నీ
ఘనతర రాజ్యసంపదలఁ ♦ గాదు దురాత్మక! పొంద శక్యమో
దనుజ! మదీయవాక్యమును ♦ దప్పకచేసిన నిన్నుఁ గాచెదన్ ౬౯ 1511

క హితమిద్ది కాకయున్నన్, ధృతిమీఱఁగ శౌర్యమూని ♦ తెగి సంగరము
న్నతిఁ జేయుము నాశరముల,మృతిఁ గని పరిశుద్ధమతివి♦యే యగుదుఁసుమీ!.

క. దురితంబు లెల్లఁ దొలఁగును,, దురాత్మకా! యట్లుగాక ♦ తోఁచినరీతిన్
జరియింపఁ బక్షివై నీ, వరయ మనోవేగ మూని ♦ యఖిలజగములన్. ౭౦

తే సంచరించిన నాదువీ♦క్షణపథమునఁ
బడి యనంతర మనువుల ♦ వదలకుండ
నుండఁ జాలవు, హితమగు ♦ నొక్కమాట
నీకుఁ జెప్పెద విను రజ♦నీచర! యిఁక ౭౧ 1514

చ. ధరణిని నొక్కరాక్షసుఁడు ♦ దక్కఁడు గావున నీకు నీవె యి
త్తరుణమునందె చేయఁదగు ♦ ధర్మముల ట్లపరక్రియావళుల్
జరపుకొనందగున్ మఱియు ♦ త్వ్యాస్థలిఁ జూడఁగఁ బోవునద్ది యె
క్కరణిని లేదుగాన సరి♦గాఁ బురమంతయుఁ జూచుకొమ్మిఁకన్ ౭౨ 1515

తే. నాకరంబున నున్నవి ♦ నీకుఁ బ్రియము
లైన ప్రాణము లిఁకనంచు ♦ నాడుమ చట
ననుచు నక్లిష్టకర్ముఁ డ♦య్యవనినాథుఁ
డనినఁ దారాతనూభవుఁ ♦ డంగదుండు. ౭౩ 1516

క తనువు ధరించిన హుతవహుఁ, డన నాకాశమున కెగసె ♦ నాశ్రీమంతుం,
డనఘుఁడు తేజం బలరఁగఁ, జని క్షణమున దనుజనాథు♦సద్మము నొందెన్

చ దనుజవరేణ్యు మంత్రియుతుఁ ♦ గర్భవనంబునఁ గాంచె నంతఁ జ
క్కనిగతిఁ, గాంచనాంగదుఁడు ♦ కర్బురనాయకుముందు వ్రాలి యొ
య్యన జ్వలితాగ్నిరీతిఁ గన ♦ నై నిలుచుండెను స్వీయనామ మా
తని కెఱిఁగించి తానె యల♦దైత్యకులేశుఁడు వానిమంత్రులున్. ౭౪ 1518

క. వినుచుండఁగ శ్రీరాముని, యనువాదము నెల్లఁ జెప్పి♦నట్టులె వినిపిం
పను బూని యిట్టులనియెఁ, దనుజేంద్రా! కోసలేశ♦తల్లజుఁ డగుచుఁ. ౭౭
సీ. అక్లిష్టకర్ముఁడై ♦ యలరు రామునిదూత నావాలిపుత్త్రుండ ♦ నంగదాఖ్యుఁ
డను నన్ను వినితివా, ♦ ఘనరఘుకులభూషణమ్ము కౌసల్యయా♦నందవర్ధ
నుఁడు నగు శ్రీరాఘ♦వుఁడు నీకుఁ జెప్పంగ దగుపల్కు లంజెప్పఁ♦దలఁచె వాని
వినవయ్య! క్రూర! ప♦త్తనమును వెడలి నాయెదుటికి వచ్చి నీ♦వింక నని ని
తే జేయుమీ? శూరుఁడవు కమ్ము ♦ న్యాయరీతి
నిన్నుఁ గొడుకుల జ్ఞాతుల ♦ నీదుబంధు
వులను మంత్రుల నేఁ జంపఁ ♦ దలఁచినాఁడ
మీకు నేనంతకుండఁ జు♦మ్మీ! దురాత్మ!. ౭౮ 1520
క అనిమొన నీ విలఁ బడఁగా, విను ముల్లోకములు ప్రీతి ♦ వెలయ సుఖం బుం
డును, యక్షులు గంధర్వులు, దనుజులు త్రిదశులును మౌని♦తల్లజు లెపుడుఁ.
క ఉరగులు సుఖముండుదు రె, త్తరుణంబుననైన వారి♦దారుణరీతిం
బరికించి యేఁచు నిను ని, త్తరుణంబునఁ జంపువాఁడఁ ♦ దథ్యము సుమ్మీ!.
క. నను సత్కరించి నాభా,ర్యను సీతను నప్పగించి ♦ యడుగులఁ బడవే
ని నినుఁ జంపి విభీషణు, దనుజమహారాజ్యవిభవ♦ధాము నొనరుతుఁ.
చ. అని వచియింపుమా! యనుచు ♦ నారఘురాముఁడు నన్నుఁ బంచె నం
చని యలయంగదుండు ప్లవ♦గాధిపుఁ డాడిన రాక్షసేశుఁ డా
య్యన ఘనకోప మందె నసు♦రాధిపుఁ డుగ్రరుడావిలాక్షుఁడై
దనుజుల మంత్రివర్యులను ♦ దాఁ గని వీని దురాత్ము దూతనుఁ. ౮౧ 1524
ఆ. పట్టుకొనుఁడు వీనిఁ ♦ గొట్టుఁడు చంపుఁడు, విడువ వల దటంచు ♦ విపులకోప
మడరఁ బెక్కుసారు ♦ లానతియిచ్చెను,, దాని నాలకించి ♦ తడయ కపుడు.
క జ్వలితాగ్ని తేజసులు దై,త్యులు భీకరతనులు నల్వు ♦ రొక్కట నాకోఁ
తులరాయునితనయుని ని, మ్ములఁ బట్టుకొనంగఁ, గూట♦మున నచ్చోటఁ.
క. *వీరుండగు నంగదుఁ డతి, ధీరుఁడు గావునను యరిత♦తికిఁ దనబలముఁ
నేరుపును జూపుటకుఁ దా, వారలు తనుఁ బట్టుకొనెడు ♦ భంగి నొనరిచెఁ.
చ దనుజుల హాస్తయుగ్మమునఁ ♦ దాఁ బతగంబులరీతి నుంచుకొం
చు నపుడు పర్వతాకృతిని ♦ శోభిలు తద్భవనంబుమీఁదికిఁ
దనవడి ప్రాలఁగా నెగసె, ♦ దానవవీరులు వారు తజ్జవం
బున వికళింపఁగాఁ బడుచు ♦ బోరన నభ్రమునుండి యూర్చుచుఁ. ౮౫
తే [1]రావణుఁడు చూచుచుండఁగ♦నే వడిఁబడి,
రంత విక్రమశాలి యా♦యంగదుండు

* ప్రాహయామాస తౌరయ స్వయమాత్మాన మాత్మవాన్-అనిమూ. 1 తతః ప్రాసాదశిఖరం శైలశృంగ మివోన్నతమ్-అనిమూ.

గిరిశిఖరమున వెలసి మి♦క్కిలిపొడవుగఁ
గ్రాలు ప్రాసాదశిఖరంబుఁ ♦ గాంచె మించి ౮౭౪ 1529

చ. వనచరుపాదఘాతమున ♦ వారక రావణుఁ డట్టె చూడఁగా
నని మును వజ్రిభేదితమ♦హోతుహినాచలశృంగమట్లు లో
య్యన నది బ్రద్దలయ్యె నిటు ♦ లాతఁడు దానిఁ బగుల్చి చక్కఁగాఁ
దనదగునాను మెల్లరకుఁ ♦ దా వినిపించి ధ్వనుల్ చెలంగఁగాఁ ౮౯ 1530

క. ఉరవడి నింగికి నెగసెన్,, సురవైరుల కార్తిఁ బ్లవగ♦శూరులకు ముదం
బు రహిం గూర్చుచు శ్రీరఘు, వరపార్శ్వమునందు వ్రాలెఁ♦బ్లవగులనడుమన్

శ దనుజేంద్రుఁడు ప్రాసాదం,బును భగ్నంబగుటఁ గాంచి ♦ భూరిక్రోధం
బును బొంది వీఁడొకం డ,య్యును నాబలమెల్ల శక్తి ♦నోడించి వడిన్. ౯౧

చ. అరుగుచునున్నవాఁడు గద! ♦ యారయ నిట్టి బలాధికుల్ హరీ
శ్వరు లొకకొంద ఱట్లు తమ♦శౌర్యముఁ జూపఁగఁ బ్రాణయుక్తినేఁ
బరఁగుట యెట్లొ యంచుఁ దన♦భావిఫలంబును గూర్చి యూరుపుల్
వరుసగఁ బుచ్చె, నంత నిట ♦ వాలితనూజుఁడు రాఁగ రాముఁడున్. ౯౧౪

ఆ. మోద మొంది సింహ♦నాదముల్ చేయువా
నరులు పెక్కుమంది ♦ వరుసఁ గొలువ
నరులఁ జంపఁ గోరి ♦ యనిఁ జేయఁగా నుండె
నచట నానుషేణుఁ ♦ డధికబలుఁడు. ౯౨౪ 1534

శ గిరిశిఖరాకారుండై, హరివీరులు కామరూపు ♦ లాదృతిఁ దన్నుం
బరివేష్టింపఁగ నుండెను,, బరజనదుర్ధర్షుఁ డతఁడు ♦ పతియానతిచేన్. ౯౩౪

తే. తారకారాజిలో శశి♦ధరుఁడు తిరుగు
చుండునట్లుగఁ దిరుగుచు ♦ నుండె నాల్గు
ద్వారములఁ గాచుచున్, సము♦ద్రంబు చెంతఁ
బురమునుం జుట్టుకొని కపి♦వరులు పూన్కి ౯౬ 1536

శ సరిగా నక్షౌహిణిశత, మరయఁగ నుండంగఁ జూచి ♦ యతిశయబలులై
పరఁగెడు దనుజేశ్వరు ల,చ్చెరువును గొంచఱు భయంబుఁ♦జెంది రధీరుల్.

శ శూరులు కొందఱు సమరం, బేరీతిని నైనఁ జూడ♦నేయగు నంచున్
భూరిముద మంది రటఁ బ్రా,కారమునకుఁ బరిఖకుఁ గ(ల) ♦ స్థానస్థల మెల్లన్

తే. వనచరావృత మై యుండ ♦ వానరమయ
మైన మఱియొకసాలము ♦ ట్లసురులకును
గానఁబడె దీనులై యుంటఁ ♦ గర్బురు లవు
డతిభయంబున విస్మృతు ♦ లై తడఁబడి ౯౮ 1539

క. పెలుచన హాహాకారం,బులు గావింపంగ భయముఁ ♦ బుట్టించురవం
బులు చెలఁగుచుండ లంకకుఁ, గల శూరవరేణ్యులైన♦కర్బురు లంతన్. ౯౮

క అనిసేయఁగఁ దగు పెనుసా,ధనముల ధరియించి ప్రళయ♦తపనుణంబున నా
యనిలువిధంబునఁ దిరిగిరి, వనచరులకు భీతినొంది ♦ పౌరుష మలరన్. ౯౯

నలువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౨ - వ సర్గము.

-యుద్ధారంభము-

చ దనుజులు రావణాసురుని ♦ ధామము చేరఁగఁ బోయి; రంత నా
వనచరయుక్తుఁ డౌచు రఘు♦వర్యుఁడు లంకను ముట్టడించె నం
చును దెలుపంగ, నాదితిజ♦శూరుఁడు లంకను ముట్టడించినా
రన విని క్రుద్ధుఁడై పురము ♦ నారయుకృత్యము లెల్ల నూటిగన్ ౧ 1542

తే ద్విగుణముగఁ జేయఁగాఁ బంచి ♦ విమతబలము
నరయఁ బ్రాసాద మెక్కె, యు♦ద్ధాభిలాషు
లగుచు లెక్కింప రాక యా♦హరివరు లొగిఁ
బురము నెల్లను గానన♦గిరివనముల ౨ 1543

చ. అరుదుగ నిండియుంట నతఁ ♦ డంతటఁ గాంచె, మహీతలంబు నా
హరివరు లెల్ల మ్రింగునటు ♦ ల త్తరుణంబున నుంటఁ గాంచి యె
క్కరణిని వీరిమృత్యువును ♦ గాంచఁగఁ జేయఁగ నౌనటంచు నా
తురుఁ డయి యెంచె, నిక్కరణి ♦ ధూర్తనిశాచరుఁ డాత్మలోపలన్. ౪ 1544

[1]క, చిరకాలము చింతించుచుఁ, బరుషత్వం బూని బుద్ధి♦పాటవమునఁ దా
నరుదుగ నక్షుల విప్పుచు, హరియూథములన్ నరేంద్రు ♦ నచ్చటఁ గనియెన్.

చ వనచరసేనలన్ గొనుచుఁ ♦ బార్థివవర్యుఁడు తాను బూర్వ ము
న్న నెలవువీడి యాదితిజ♦నాయకుప త్తనసాలసన్నిధిం
గనఁ జని సాధుగుప్తమయి ♦ కర్బురసంవృతమై చెలంగు లం
కను గొనియెన్, విచిత్రతర ♦ కమ్రపతాకమహాధ్వజాళిచే
తను సమలంకృతంబయిన ♦ తత్పురముం గని [2]యార్తచిత్తుఁడై. ౬ 1546

చ. జనకజ నాత్మలోఁ దలఁచి ♦ సత్వరమే యిటులెంచె నక్కటా
జనకతనూజ యాహరిణ♦శాబవిలోచన నానిమిత్తమై
దనుజులు తన్నునొంపఁగ వె♦తం గడుఁగుందుచుఁ బస్తులుండి చి
క్కి నిరతమున్ బరుండి ధరఁ ♦ గేవల మార్తిని బొందు చున్నదే ౭ 1547

---

1 స చింతయిత్వా సుచిరం-అనిమూ 2 ధ్యాయమానేన చేతసా - అనిమూ.

చ. అని యిటు ధర్మచిత్తుఁడగు ♦ నా రఘురాముఁడు వీక్ష్యమాణయా
జనకజ నాత్మలోఁ దలఁచి ♦ చయ్యనఁ గ్రోధమహాగ్నిమండ నా
వనచరులన్ గనుంగొని జ♦వంబున శత్రువులన్ వధింపుఁడీ
యని యపు డాజ్ఞ సేసె, నిటు ♦ లా రఘురాముఁడు భీకరాత్ముఁడై. ౯ 1548

తే. అశ్రమంబున నేపని ♦ నైన నఁ జేయఁ
జాలువాఁడౌటఁ దమకు నా♦జ్ఞ నిడ వార
లొక్కరొక్కరి మీఱుచు ♦ నుగ్రరవము
లడర ననిసేయఁ బూని ర♦త్యంతనియతి ౧౦ 1549

సీ. హరియూధపతులు శై♦లాగ్రంబులను వైచి కొని ముష్టుల గ్రుద్ది ♦ కొని రావ
ణాసురుఁ డేలు నీ♦భాసురపురమును బాడు సేయుదమని ♦ స్వాంతములను
దలపోసి రంత, వా♦రలు గొప్ప శైలాగ్రముల శిఖరంబులఁ ♦ బెలుచ నెత్తి
కొనుచును బహుతరు♦కూటముల్ పెకలించి ధరియించియును బ్రవి♦దారణంబు

తే. నొనరుపన్ సిద్ధపడి, రంత ♦ దనుజనాథుఁ
డట్టె చూచుచునుండ నా♦హరిబలములు
భాగములు పెక్కుగాఁ జీలి ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రియముఁ గూర్ప సాలంబును ♦ వేగ యెక్కి ౧౩ 1550

క. కనకచ్ఛాయల వక్త్రము, లనూనచిత్రంబుఁ గూర్ప ♦ నరుణచ్ఛాయల్
గనఁబడ వారలు శ్రీరామునికై ప్రాణముల వీడఁ ♦ బూని కరములన్ ౧౩½

క. శిలలను సాలమహీజం, బులఁ దాళంబులను శస్త్ర♦ములుగాఁ గొని యు
జ్జ్వలశక్తి లంకపయికిం, బెలుచన చని, రాప్లవంగ ♦ వీరులు పూన్కిన్ ౧౪½

చ. తరువులఁ బర్వతాగ్రముల ♦ దారుణముష్టుల నొంచుచున్ గపుల్
బురవరసాలకూటముల ♦ భూరివనంబులఁ దోరణంబులన్
బరిపరి నుగ్గుచేసి, రల ♦ భల్లుకవానరు లంత మృత్తుచేఁ
బరిఖల నట్టె రమ్యతర♦వారిమయంబులఁ బూన్పఁ బూనుచున్ ౧౫½ 1553

తే. దారుతృణములనున్ వైచి ♦ దారుణగతు
లొప్పఁగా వానిఁ బూడ్చి, ర♦త్యుగ్రశౌర్యు
లైన కొందఱు వానరుల్ ♦ పూని వేయి
మందితోఁ గోటితోఁ గొంత♦మంది కపులు ౧౬½ 1554

క. హరు లొకకొందఱు గడుభీకరశతకోటిప్లవంగ♦కాంతులతో నా
వరణము నారోహించిరి, కరివరసమకాయులైన ♦ కపివరు లవలన్. ౧౭ 1555

క. కనకమయ్యతోరణంబుల, ఘనతరకైలాసశిఖర♦కల్పములయి చె
న్నొనఁ దగుగోపురములఁ నొ,య్యనఁ జెందుచు సంతసమున♦నాడుచుమిగులన్.

తే. గిరిగృంతులు నైచుచు ♦ నిటునటు చరి
యించుచున్ బొబ్బలిడుచు నొ♦క్కించుకైన

భయములేకయె యాలంక♦పైకిఁ బోయి
రాకపులు కామరూపంబు ♦ లలరు చుండ ౧౯ 1557

క. వినుఁడీ సర్వోత్కృష్టులు,గను రాఘవులున్నవారు ♦ కపినాథుఁడు రా
మునికడ నుత్కృష్టుండై, తనరుచునున్నాఁడు భూమి♦ధవపాలితుఁడై. ౨౦

క అని యిట్లు రవము లొప్పం,గను లంకావరణమునకుఁ ♦ గడువడిఁ జని, రం
దును వీరబాహుసలులను, వనచరయూథాధిపులు సు♦బాహువు కడఁకన్.

క. లంకాప్రాకారంబును, బింకం బలరంగఁ గూల్ప ♦ వెడలి సురారుల్
సంకటపడఁగా నిల్చిరి, యంకుశముగ రావణాహ్వ♦యద్విపమునకున్. ౨౨

తే అంతియే గాక సేనల ♦ కర్హ ములగు
వసతు లేర్పాటు గావించి ♦ వారి వ్యూహ
ములుగ నిల్పిరి, కుముదుఁడు ♦ బలముపొంగ
విజయశీలురుగాఁ దగు ♦ వీరకపులు ౨౪ 1561

సీ పదికోట్లు గొలువంగ ♦ భవుదిక్కునుండి ప్రాగ్ద్వారంబు గాపాడు♦తలఁపుఁబూని
నిలిచెను, బ్రఘసుండు ♦ నిర్భరశౌర్యుఁ డౌపనసుండు వానర♦బలముతోడ
నాకుముదునకు స♦హాయంబు చేయంగ నందె యుండిరి; వీరుఁ ♦ డతిబలుండు
నగు శతవలి యప్పు ♦ డాగ్నేయముననుండి దక్షిణద్వారమ్ముఁ ♦ దాను గావ
నిరువదికోట్ల క♦పీంద్రులతోఁ గూడి యావరించి చెలంగె; ♦ నాసుషేణుఁ

ఆ. డధికబలుఁడు పితయు ♦ నాతార కాతఁడు, షష్టికోటికీశ♦సత్తములను
గొనుచు నసురకోణ♦మువనుండి పశ్చిమ,ద్వార మావరించి ♦ తాను నిలిచె.

క. బలవంతుఁడైన రాఘవుఁ, డలఘుబలోపేతుఁడైన ♦ యాసౌమిత్రిం
గలిసి యుదీచీద్వారము, బలిమిని దా నావరించి ♦ వఱలెన్ మిగులన్ ౨౬

క. వనచరపతి సుగ్రీవుం, డనిలునికోణంబునుండి ♦ యారాఘవుతో
డను నిల్చె, భీమదర్శనుఁ, డనూనకాయుండునౌ గ♦వాక్షుం డంతన్ ౨౮

తే ఒక్కకోటి గోలాంగూలు ♦ లొప్పుచుండ
వీర్య మొప్పంగ నారఘు♦వీరుపార్శ్వ
భాగమున నిల్చె, శత్రుని♦బర్హణుండు
బలయుతుఁడు ధూమ్రుఁ డొకకోటి♦భల్లుకములు ౨౯ 1565

క తనుఁ గొల్వ రాముపార్శ్వం,బున నుండెను వీర్యము బల♦మును బొంగఁగఁ జ
క్కని కవచంబును దాలిచి, ఘనుఁడైన విభీషణుండు ♦ గద కైఁ గ్రాలన్. ౩౦

తే అనికి నాయత్తుఁడై సచి♦వాళిఁ గూడి
రామచంద్రునికడనుండె, ♦ భీమబలులు

* జయ త్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః, రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభి
పాలితః - అనిమూ ఈశ్లోకము సుందరకాండమునఁ గొన్నిపర్యాయమ్ములు ప్రయోగింపఁబడినది
ఇందును జెప్పఁబడియె కాన నిది వాల్మీకిమహర్షి కవిచంద్రునకుఁ బ్రీతిపాత్రమై తోఁచుచు.
ఇంతకన్న రామవిషయకకీర్తన మేమిగలదు ?

గజగవాక్షులు గవయుండు ♦ గంధమాద
నుండు శరభుండు కపిసేన ♦ లుండుచోట్ల ౩౧। 1567

క. నిరతము తిరుగుచు వారలఁ, బరికించుచుఁ గాచుచుండ, ♦ వానరవీరో
త్కరములు విడియుటఁ జూచి య,సురరాజగు రావణుండు♦శూరతమెఱియన్.

క. దారుణకోపంబున భట,వారములం గాంచి వేగ ♦ బవరము సేయన్
మీరలు వెడలం దగునని, వారికి నాజ్ఞనిడె, విభుని♦వాక్యము వినుచున్. ౩౨।

ఆ ఆనిమేషముననె ♦ యతిభయంకరసింహ,నాదముల నొనర్చి ♦ నైజకోప
ములను జూపి రంత ♦ లలితశశాంకబిం,బంబుపగిది శుభ్ర♦వక్త్ర మలర ౩౩।

సీ. భయదనాదమ్ములఁ ♦ బర్వఁగాఁ జేయుచు వెలయు భేరుల నల్ల♦డల దనుజులు
మునుముందు గొంపోయి♦కనకకోణంబులవాయింప మ్రోగెను,♦భయదరూపు
లగుదానవులులక్ష♦లుగఁ గూడి ముఖవాయువులను బూరింప ను♦జ్జ్వలరవముల
శంఖముల్ మ్రోసె, రా♦క్షసులెల్ల నాభరణాళికాంతులు గల♦యంగఁ బర్వ

తే. నసితతనువులతో శంఖ♦విసరములను
దాల్చి యుండుట విద్యుద్వి♦తతులతోడఁ
గొంగపిండులతోడను ♦ గూడియున్న
జలదములరీతిఁ గ్రాలిరి ♦ సైన్యమందు. ౩౬। 1571

చ దనుజవిభూత్తముండు భట♦తల్లజవారము సంగరంబు సే
యను బురికొల్ప సంతసము ♦ నందుచు నాలయకాలమందుఁ బెం
పునఁ జెలరేగు నాభయద♦భూరిసముద్రపయఃప్రవాహ మ
ట్లనుపమశక్తిధైర్యముల ♦ నప్పుడె పోయె మహోర్భటుల్ తగన్ ౩౭। 1572

చ. వనచరు లంత నామలయ♦భవ్యతటంబులు సానువుల్ గుహల్
స్వనముల నిండునట్లు పలు♦సారులు భీకరనాదముల్ కడున్
దనర నిగుడ్చి, రాపిదప ♦ దానవవీరులశంఖసింహని
స్వనముల దుందుభిధ్వనులఁ ♦ బ్రద్దలువాఱె ధరాంతరిక్షముల్ ౩౮ 1573

క కరిఘీంకారంబులతోఁ, దురగమహాహేషితముల♦తోడ శతాంగో
త్కరనేమిఘోషములతో, సురరిపునాదములతోడ ♦ క్షోణియు దివియున్

క. వననిధులును ఘోషిల్లఁగఁ, దనరెఁ బ్రపంచంబు మిగుల♦ధ్వనిమయమనుగుచున్
దనుజామరులకుఁ బోరెన్, వనచరదానవుల కంతఁ ♦ బవరం బయ్యెన్ ౪౧।

చ. దనుజులు భీకరాంగములఁ ♦ దద్దయుఁ బొల్చుచు శౌర్యసారమున్
వనచరశక్తికిం దెలియఁ ♦ బ్రల్లదముల్ కడు నాడుచున్ ద్యుతుల్
గనఁబడ నొప్పు పెన్గదల ♦ వానరులం బ్రహరించి రుగ్రశ
క్తి నికరశూలజాలములఁ ♦ దీవ్రపరశ్వధసంహతిం దగన్. ౪౨। 1576

* సబలాకా ఇవాంబుదాః - అనిమూ.

క [హరివీరు లుగ్రశౌర్యము, పరులకుఁ గనఁబడఁగ నంత ♦ బవరంబునఁ గ
ర్బురులం గొట్టుచు శ్రీరఘు, వరుఁ డతిబలశాలి దుష్ట♦వైరులయెడఁదుర్.

క. బలవంతుఁడైన లక్ష్మణుఁ, డిల సర్వోత్కృష్టు లగుచు ♦ నెసఁగుచునున్నా]
రల కపిపతిసుగ్రీవుం, డలఘుబలుం డున్నవాఁ ♦ డహార్యవిభవుఁడై. ౪౩

క. అని గట్టిగ నార్చుచు నా, దనుజులపైఁ బడిరి, ఘోర♦తనులౌ కపు లో
ఘనకీర్తిరాజా! యుర్విని జయజయ యనుచు రాము♦వినుతించు చనిర్.

క. తమనామవిక్రమాదుల, నమరారులయెదుటఁ బొగడి ♦ యతివేగముగా
ద్రుమముల గిర్యగ్రంబుల, నమధికబల మలరఁ గొట్టి ♦ శాతనఖములన్.

ఆ. దంతములను వారిఁ ♦ దత్క్షణ మలయించి, రంత భయదరూపు♦లౌ దనుజులు
ప్రబల గర్వమలరఁ ♦ బ్రాకారగతులయి, శూలఖడ్గభిండి♦వాలములను. ౪౪

క. ధరణి గతులైన యవ్వన, చరులం బరిమార్చి, రంత ♦ త్ప్రాస్థలిఁ దగునా
హరివరులు గోపముం గొని, త్వరపడి వరణాగ్రములకుఁ ♦ దా మెగిరి తగన్

చ. దనుజులు నందు నిల్చి తము ♦ దారుణరీతిని గొట్టువారి మే
దినిఁ బడఁద్రోసి, రత్తఱిని ♦ దృప్తమహాసురకీశవీరజా
లనియతసంగరంబు తుము♦లంబయి శోణితమాంసపంకమై
కనుఁగొన నద్భుతంబగుచుఁ ♦ గ్రాలెను సాటియె లేక యుగ్రమై. ౪౫ 1583

నలువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౪౩ - వ సర్గము.

కపిరాక్షసులకు ద్వంద్వయుద్ధము

చ. అనుపమధైర్యసారులగు ♦ నాహరివీరులు ఘోరసంగరం
బును నొనరించుచుండఁ గని ♦ పూర్వసుపర్వులు దారుణాగ్రహం
బును గని, రంత సాధ్వసముఁ ♦ బుట్టెడు కార్యము లెల్లఁ జేయునా
దనుజులు రాక్షసోత్తము లు♦దారజయంబును గోరి జేసిరి ౧ 1584

సీ కనకశేఖరములఁ ♦ గ్రాలునశ్వంబులు వహ్నిశిఖోపమ♦ధ్వజవితతులు
దపనసంకాశర♦థవ్రజంబును జారు కవచాళి భాసిల్లఁ♦గా దెసలను
ధ్వనులచే నింపుచు ♦ ననిఁ జేయ వెడలిరి భూరివానరసేన ♦ భూమిపతికి
విజయమ్ముఁ గోరుచు ♦ వేగమ కామరూపులగు నా రాక్షస♦బలములఁ గని

తే. తలపడిరొ రెండుబలములు ♦ కలహకాంక్ష
నొండొరులమీఁదికిం జను♦చుండ నడుమ
ద్వంద్వయుద్ధంబు చెల్లెఁ, ద♦ద్దయును దేజ
మలరు నాయింద్రజిత్తు దో♦ర్బలము మెఱయ. ౨ 1585

క వాలితనూజుని నంగదు, శూలిన్ మార్కొనినయముని♦చొప్పున శక్తిం
గ్రాలుచు మార్కొని సంగర, మోలిం గావించె నద్భు♦తోత్సాహమునన్.

క. అని నెవ్వరికిని నోర్వం, గనుజాలని విక్రమంబు ♦ గల్గి మెఱయుచున్
దనుజేంద్రుఁడౌ విభీషణు,మనమునకుం బ్రియము సేయు♦మాన్యుఁడు ఘనుఁడున్.

తే. ఐన సంపాతి యాప్రజం♦ఘాఖ్యుఁ డనెడు
దనుజు మార్కొనె, మారుత♦తనయుఁ డప్డు
జంబుమాలిని బొలియింప ♦ సాగి మారు
కొనియె, నంత విభీషణుం♦డును జవమున. ౭ 1589

క అతిశయమగు కోపంబున, నతిదారుణ వేగుఁడైన ♦ యామిత్రఘ్నున్
జతనంబున మార్కొనియెన్, బ్రతిలేనిబలంబు మిగుల ♦ భాసిలు గజుఁడున్.

క అనిచేసెఁ దపనుఁడను నొక, దనుజునితోఁ, భూరిశక్తి♦ధాముఁడు నీలుం
డను ప్లవగుండు నికుంభునిఁ, గని తలపడియెన్ బ్లవంగ♦కాంతుం డంతన్. ౯

సీ ప్రఘసుఁడన్ దనుజేంద్రు ♦ పైకి లంఘించెను, సిరిగల్గులక్ష్మణుఁ ♦ డరినిషూద
నుండు విరూపాక్షు ♦ ఖండింపఁగాఁ బోరె, దుర్ధర్షుఁ డగ్నికే♦తుండు రశ్మి
కేతుఁడు సుప్తఘ్నుఁ ♦ డాతతబలశాలి యగు యజ్ఞకోపుండు ♦ నను నలువురు
దనుజులు కలియ నా♦జనకజానాథుండు వారిమార్కొని నిల్పె, ♦ వజ్రముష్టి
తే యనెడు దానవుఁ డలమైందు ♦ నాద్వివిదుని
నంత నశనిప్రభుండును ♦ నసురవరుఁడు
మారుకొని రాకపీంద్రులు ♦ వారిఁ జంపఁ
బూని తలఁపడి రాహవ♦మునఁ జెలంగి ౧౨ 1591

క వీరుఁడు రణదుర్ధరుఁడును, ఘోరాకారుండు నైన ♦ కుమతిప్రతపనుం
డాగసి దారుణవేగుం, డై రంజిలు నీలుతోడ ♦ ననిఁ గావించెన్ ౧౩ 1592

క. ఘనబలుఁడు ధర్మపుత్రుఁడు, ననుండను నొ సుషేణుఁ ♦ డావిద్యున్మా
లిని గదిసి సంగరంబును, నొనరిచె భయదాంగులగుచు ♦ నొప్పువనచరుల్

క తక్కిన దనుపుత్రులతోఁ, బెక్కు తెఱంగులను బాహు♦విక్రమ మలరన్
జక్కఁగ రణ మొనరించిరి, మిక్కిలి జయకాంక్ష లెదల♦మిగులఁబయిపయిన్.

తే. అప్పు డచ్చట వీరులౌ ♦ హరిదనుజుల
కరయఁగా రోమహర్షణ ♦ మైన తుముల
సంగరం బయ్యె, నాఘోర♦సంగరమున
దనుజనివహాంగములనుండి ♦ దారుణగతి ౧౬ 1595

తే . కచములే పచ్చికలుగాఁగ ♦ గాత్రసమితి
కాష్ఠసంచయములుగాఁగఁ ♦ గడఁగి రక్త

హరిరాక్షసదేహేభ్యః ప్రభూతాః కేశశాద్వలాః-అనిమూ.

నదులు విస్తారముగఁ బాఱెఁ ♦ బొదలుకోప
మున మనం బుగ్రమై తగ ♦ ననిని వేక్క. ౧౬ 1596

క. సురపతి వజ్రంబును గొను,కరణి గదంబూని శత్రు♦కాండమ్ముల ని
ర్భరశక్తిఁ జెండు నంగదు, హరివరుఁ గని యింద్రజిత్తు ♦ హర్షోప్పంగన్.

క. అని సేయుదువే యిఁక నిట, ననుచుం బ్రహరించె; వేగ ♦ మరల సిరిదగన్
దనుజేంద్రనందనుని నిం,ద్రునిమనుమఁడు గాంచి చాల♦ధూర్తుండగుచున్.

ఆ. కనకచిత్రితాంగ♦కలితమా రథమును
హరులతోడ గడపు ♦ నతనితోడఁ
జూర్ణముగ నొనర్చె, ♦ శోభిల్లు నాప్రజం
ఘుఁడు శరత్రయంబుఁ ♦ గూర్చి మించి. ౧౯ 1599

క. వనచరపతి సంపాతినిఁ, గని నొప్పింపంగ నతఁడు ♦ కవిసి యతనిపై
నినుమద్దివృక్షపాతం,బునఁ గూల్చెను ఖేచరాళి ♦ పొగడుచు నుండన్. ౨౦

సీ. అధికబలోపేతుఁ ♦ డాజంబుమాలియు నరదంబుపై నుండి ♦ యాగ్రహంబుఁ
గొని రథగతశక్తిఁ ♦ గొని హనుమంతుని వక్షంబు భేదించె; ♦ వాయుతనయుఁ
డాజంబుమాలిపై ♦ నాగ్రహంబున వేగ యరదంబు మీఁదికి ♦ నట్టె దాఁటి
యఱచేత నవ్వాని♦యరదంబునుం గొట్టెఁ భయదరూపుండగు♦ప్రతపనుండు

ఆ. భయదగర్జనములఁ ♦ బాఱెను నలుమీఁది
కట్లు పోయి యతఁడు ♦ హస్తలాఘ
వమున మించి తీక్ష్ణ♦బాణత్రయంబున
గాత్రములను జెండఁ ♦ గాఁ జెలంగి ౨౩ 1601

క. దనుజుని నేత్రంబుల నొ,య్యన నలుఁడుం బెఱికివైచె, ♦ నాసుగ్రీవుం
డును సేన నెల్ల మ్రింగ వ,దనముల్ విస్తృతి నొనర్చి ♦ తనరెడు వానిన్.

తే. ప్రఘసుఁడనువాని సప్తప♦ర్ణద్రుమమునఁ
గొట్టి పరిమార్చె, నితరుల♦కున్ వధింప
రాని యాయగ్నికేతువు ♦ రశ్మికేతు
వలరు సుప్తఘ్న యజ్ఞకో♦పులు గకంగి ౨౪ 1603

క. మనుజేంద్రు రామచంద్రునిఁ, గని శరములనొంచి, రతఁడు ♦ కనలి నలువురన్
దనుజుల నగ్నిశిఖోపమ,సునిశితశరములను బూని ♦ సొంపువలిర్పన్. ౨౫

ఆ. ఒక్కసాయకమున ♦ నొక్కనిశీర్షంబుఁ
గొనియె నిట్లు దనుజ♦కూట మడఁచి
చెలఁగె మైందుఁ డట్టె ♦ కలన నావజ్రము
ష్టిని స్వముష్టిఁ బొడువ ♦ దనుజుఁ డతఁడు ౨౬ 1605

క. అరదముతో వాజులతోఁ, బురమున నలరారు కోట♦బురుజుపగిది నా

ధరణిం గూలెను, సూర్యుఁడు, కిరణంబుల మేఘపంక్తి ♦ గెలఁకువిధమునన్.
క. అనిని నికుంభుఁడు నీలాం,జనచయసంకాశుఁ బ్లవగ ♦ సత్తము నీలున్
సునిశితమార్గణముల నొం,చెను, గరలాఘవము చాలఁ ♦ జెలఁగన్ మఱియున్.
క. శరశతము నీలుపైనన్, బరఁగించుచుఁ జూచి నవ్వె, ♦ బవరంబున నా
హరివరుఁడు విష్ణుమూర్తికి, సరియగువాఁడౌట దనుజ ♦ శౌర్యముఁ గనుచున్
తే ఆనికుంభునిరథచక్ర ♦ మ్మట్టికొనుచు, నతనిసారథితలఁ ద్రుంచె; ♦ నంతనశని
వజ్రసన్నిభ దేహసం ♦ స్పర్శముగల, ద్వివిదుఁడను వానరేంద్రుండు ♦ తీవ్రశక్తి
చ. దనుజులు చూచుచుండఁగనె ♦ దాఁ గ్రుధ నాయశనిప్రభున్ గనుం
గొని గిరిశృంగ మూని యనిఁ ♦ గొట్టెను; వాఁడును బర్వతంబులన్
బెనఁగెడు నాకపీంద్రుఁ గని ♦ వింతగ వజ్రసమానబాణముల్
ధనువునఁ బూని వైచి తదు ♦ దాత్తశరీరముఁ జించె నేర్పునన్. ౩౭। 1610
చ. శరములు మేను నొంప హరి ♦ సత్తముఁ డెంతయు నొచ్చి యాగ్రహ
స్ఫురణమునన్ దపించి యొక ♦ క్షోణిరుహంబును సాలనామమున్
గరమునఁ బూని యశ్వరథ ♦ సంయుతుగా వడిఁ జంపె నాతనిన్,
వరరథసంస్థుఁడై దనుజ ♦ వర్గము తన్గని సంతసింపఁగన్ ౩౩। 1611
క కనకాంచితమార్గణములఁ, గొని విద్యున్మాలి ప్లవగ ♦ కూటేంద్రు సుషే
ణుని నొంచి మాటిమాటికి, ఘనసింహనినాద మట్టె ♦ కావించె ననిన్ ౩౯।
సీ. అంత వానరనాథుఁ ♦ డా సుషేణుఁడు రథమందునుండిన యల ♦ యసురుఁగాంచి
తాఁగ్రిందనుండుటఁ ♦ దలపోసి పెనుగొండ శిఖరంబువైచి వి ♦ చిత్రమైన
తద్రథంబును జెండె, ♦ దనుజుఁ డాతఁడు లాఘవముగలవాఁడౌట ♦ వైశమఁ గద
గరమున ధరియించి ♦ యరదంబుపైనుండి ధరణికి లంఘించి ♦ తాను నిలిచెఁ,
తే. గపివరుండో సుషేణుండు ♦ కనలి మదిని
బెనుశిలంగొని వెసవెస ♦ దనుజుపైకిఁ
జనియె, నిటువచ్చు వనచర ♦ సత్తముఁ గని
యతనివక్షము నొంచె గ ♦ దాభిహతిని ౩౮। 1613
చ దనుజగదాప్రహారమును ♦ దా మది నెన్నక యా సుషేణుఁ డా
యనిమొన వానివక్షమున ♦ నాశిల వైచె, మహోపలంబుతాఁ
కునఁ గడు నుగ్గునూచమయి ♦ కుందఁగ వక్షము ప్రాణపంచకం
బును విడనాడి నేలఁబడెఁ, ♦ బోరున శూరకపీశ్వరాళిచేన్ ౪౦। 1614
క దనుజులు విక్రమములఁ బొ,ల్చినవారయి ద్వంద్వయుద్ధ ♦ జృంభణమున నా
యనిమిషులచేత దైత్యుల, యనువునఁ జంపంగఁ బడి ర ♦ హార్యబలమునన్.
సీ. ఖడ్గముల్ తోమర ♦ గదలును శక్తులు పట్టసములు గడు ♦ భగ్నములయి
యరదముల్ విఱిగి యు ♦ ద్ధార్హఘోటకములుహతములై మదకరు ♦ లంత మొంది

వనచరరాక్షసుల్ ♦ వడివడి నిలఁ గూలి చక్రాక్షయుగదండ♦సమితి నేలఁ
బడి, నక్క లెల్లెడం ♦ గడఁగి నిండియునుండ నా యోధనంబది ♦ యతిభయావ
తేహంబుగానుండె, దేవాసు♦రాహవోప,మానమగు నారణంబున ♦ దానవకపి
తతుల మొండెములం దెల్ల♦తావులందు,నెగిరిపడుచుండెనదిఘోర♦ముగఁగనఁబడె.

చ. వనచరు లందు దమ్ము నిటు ♦ వారక చంపుచునుండ దానవుల్
తనువుల రక్తపూరములు ♦ దారుణరీతిని బాఱుచుండఁ జ
క్కనిబలమిచ్చు సంధ్యకయి ♦ గాఢరయంబున నిక్కిచూచుచుఁ
బెనుబవరంబు నొక్కగతి ♦ విక్రమమేది యొనర్చుచుండఁగాఁ ౪౬ 1617

నలువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౪ - వ సర్గము.

వానరదానవులరాత్రియుద్ధము

క. ఖరకరుఁ డస్తాచలమున, కరిగెను సంతిటను వనచ♦రావళిప్రాణో
త్కరములఁ దీయఁగఁ దగురా,తిరి వచ్చెను, వనచరేంద్ర♦దితిజులు పెలుచన్.

ఆ ఒకరి నొకరి నొంచు ♦ నుత్సాహముల బద్ధ
వైగు లగుచు మిగుల ♦ ఘోరరూపు
లగుచు జయముఁ గోరి ♦ యప్పుడు పోరాడు
చుండ నద్ది రాత్రి ♦ యుద్ధమయ్యె. ౨ 1619

క వనచరులు రాక్షసుండని, వనచరునిన్, రాక్షసులును ♦ వనచరుఁడని యా
దనుజుని నాఘోరతమ,స్సునఁ దెలియక కొట్టుకొనిరి ♦ శూరత్వమునన్ 3 1620

తే. చంపు మాతనిఁ జీల్పు మి♦చ్చటికి రమ్ము
పాఱఁగా నేల యని యిట్లు ♦ భయదరీతిఁ
గ్రాలు నాచీఁకటిని నొక్క♦గతిని దుముల
మైన పెనురవమే విన ♦ నయ్యె మిగుల. ౪ 1621

క తనువులు నల్లనివై తగఁ, గనకాంచితకవచములను ♦ గ్రాలు దనుజు లె
ల్ల నిశన్ మండెడుగతి నొ,ప్పిన *నోషధివనయుతాద్రి♦బృందములవలెన్. ౫

క. కనుపట్టి, రంత దానవు, లనంతమగు నాతమస్సు ♦ నందుఁ బెనుక్రుధం
గొని మనములు పరవశములు,గ నొప్పఁగా సత్వరముగఁ ♦ గపిజాలములన్.

ఆ. తనివి దీఱఁ దినుచుఁ ♦ దత్సమరాంగణం
బునఁ జెలంగుచుండె, ♦ భూరికోప
మొంది కోఁతు లంత ♦ నురవడి నెగయుచుఁ
దీక్ష్ణదశనములను ♦ దీటుకొలిపి. ౬ 1624

* శైలేంద్రా దీప్తౌషధివనా ఇవ-అనియూ

క. కనకశిరోభూషణములఁ, గనుపట్టు మహాతురంగ♦కాండంబులు నా
యనలజ్వాలలగతి నొప్పిన కేతనములను జీల్చి ♦ పృథివిఁ బైవన్. ౭ 1625

క. కనఁబడియెన్ ఘోరంబుగ,, వనచరు లతిబలులు క్రుధను ♦ బరవశు లగుచున్
ఘనకుంజరముల వానివ,యిని నెక్కిన వారిఁ గొఱికి ♦ యీడ్చి ధరఁబడన్ ౮

తే. ధ్వజపతాకాంచితరథవి♦తతిని గూల్చి
సంగరంబున రాక్షస♦సైన్యములను
గలఁచి ఫుచ్చిరి, రామభూ♦కాంత లక్ష్మ
ణులును దద్యుద్ధమున బలం♦బులు మెఱయఁగ ౯ 1627

తే. చీఁకటిని జక్కఁగాఁ గాన♦రాక యున్న
దనుజవరుల్ఁ బెక్కండ్ర ♦ దారుణాహి
సమశరంబులు వైచుచుఁ ♦ జంపి, రంత
హయఖురవ్యూహవిధ్వస్త ♦ మగురజంబు ౧౦ 1628

క. గురురథనేమివిఘట్టన,జరజంబు కపీంద్రదనుజ♦సమితిశ్రవణాం
తరనయనంబుల నిండెను,, బరికించెడువారి కిట్లు ♦ భయదం బగుచున్ ౧౧

తే. గగురుపాటు పుట్టించుచుఁ ♦ గలన సాగు
చుండఁ గడుభయదంబులై ♦ యొప్పురక్త
నదులు ప్రవహించె నచ్చోటఁ ♦ బిసప భేరి
కామృదంగాళిపణవభీ♦కరరవములు ౧౨ 1630

క. ఘనశంఖవేణుముఖని,స్వనములు తోడ్తోనఁ గలిసి ♦ సాంద్రంబుగ నొ
ప్పెను వింతగాఁగ, నంతట,వనచరహతులొంచు దనుజ♦భటు లార్వంగన్ ౧౩

క. దానవహింసితులై యా,వానరు లార్వంగ వారి♦ధ్వనులు చెలంగెన్
మానసభయదములగుచున్, దానవభటశక్తిహతుల♦తతులన్ బెలుచన్ ౧౪

ఆ. మఱి పరశ్వధముల ♦ నఱిమిఱి హతులయి
యిలను గూలు వనచ♦రులును, వనచ
రేంద్రు లట్టి వైచు ♦ నిర్ధభూభృచ్ఛృంగ
సంహతాంగులగుచు ♦ సమరభూమి. ౧౫ 1633

తే. పొదలుచున్నట్టి కామగా♦ఫులగు దనుజు
లుండఁగా బహువిధముల ♦ నొప్పు నాయు
ధములు పూవులు చల్లిన ♦ ట్లమర నద్ది
తెలియఁగా రాక భయదమై ♦ వెలసె నపుడు. ౧౬ 1634

క. అరుదుగ నెత్తుటఁ దోఁగుచు, బురుదగనుండుటను జొరఁగఁ♦బోలక యుండెన్
బరితో ఘోరంబయి యా, హరిదానవహారిణియగు ♦ నారాత్రికడున్. ౧౭

క. అలకాళరాత్రివడువున, బలువిధముల సకలజీవ♦వారంబులకున్

విలయకరంబై యెట్లిది, మెల్లమెల్లన గగుచునో యను ♦ మిక్కిలిభీతిన్ ౧౬॥
క. కలిగించె, దారుణంబుగ, వెలసిన యాతపసునందు ♦ విషువక బాణం
బుల వర్షము కురియించుచు, బలువిడి యారామచంద్రుపైఁ ♦ బడి రసురుల్
చ దనుజులు క్రోధవేగమునఁ ♦ వర్గము నొప్పుచు రామమూర్తిపైఁ
జనునపు డాస్వనంబు లయ♦సంగతిఁ బొంగెడు సప్తవార్ధిని
స్వనమువలెన్ వినంబడియె ♦ సాధ్వసవంబయి; రామచంద్రుఁ డా
దనుజులలోన నార్వురను ♦ దారుణవహ్నిశిఖోపమంబులౌ
ఘనశరముల్ నిగుడ్చి వెఱఁ♦గందఁగఁ జేసె క్షణంబులోపలన్ ౧౭॥ 1638
సీ అని దురాధర్షుఁడౌ ♦ యమశత్రు, నామహాపార్శ్వమహోదరుల్ ♦ ప్రబలుఁడైన
వజ్రదంష్ట్రుండను♦వాఁడు మహాకాయుఁ డాశుకసారణు ♦ లట్లె మున్ను
పలికిన యార్వురు ♦ పార్థివసత్తముఁ డలఘుబాణముల మ♦ర్మాళి మిగుల
నొప్పింపఁగా వార ♦ లప్పుడారణభూమి నిలువంగ నోపక ♦ తొలఁగి ప్రాణ
తే. ములను దక్కించుకొని, రంత ♦ నలఘుబలుఁడు
రాముఁ డాచీఁకటిని విచి♦త్రముగఁ గనక
ఖచితములు నగ్నిశిఖలనఁ ♦ గ్రాలుబాణ
ములను వెలిగించె దిగ్విది♦క్కులను మిగుల ౧౮॥ 1639
క. [అనియందు రామనామం,బునఁ జిహ్నితములగు బాణ♦ములు నిండెను] భీ
తిని గల్గఁజేయఁ జాలిన,దనుజులు మఱి యెవ్వరెవరు ♦ ధరణిపుమ్రోలన్.
తే నిలిచిరో వారలందఱు ♦ జ్వలనునందుఁ
బడెడు మిడుతలవిధమునఁ ♦ దడయు కంత
కుని గనంబోయి, రానృప♦కుంజరుండు
కనకపుంఖసహస్రమా♦ర్గణపరముల ౨౦ 1641
క పరఁగించుచుండ నానిశ, యరుదుగ ఖద్యోతయుక్త♦యై భాసిలు నా
వరశారదనిశవలె నా,తరుణంబునఁ జూగనయ్యె ♦ దానవులంతన్. ౨౧॥ 1642
క ధ్వనిసేయఁగఁ గోతులు ని,స్వనము లొనర్పంగ మఱియు ♦ సాధ్వస మెసఁగం
గను జాలియుండె గురుని,స్వనమది వర్ధిల్లి దిశల ♦ వరుసగనిండన్ ౨౨॥ 1643
క పెనుకందరములఁ గూడిన, ఘనమైన త్రికూటభూధ్ర♦కాంతుఁడు ప్రతిని
స్వన మిచ్చు నట్టులుండెను,, బెను కాయము లొప్పమిగిలి♦ వెలయుచునుండన్.
ఆ. అంధకార మట్టు ♦ లంగకాంతులుగల, కొండముచ్చు లెల్లఁ ♦ గ్రూరదనుజ
వితతి నట్టె పట్టి ♦ వెనరెండుకరములఁ, దినఁగ సాగి, రింద్రు♦మనుమఁ డంత
చ. తనరిపు వైన రావణిని ♦ దర్పముపొంగ నధింపఁబూని యా
తని వడిఁగొట్టి సారథిని ♦ వద్రథఘోటకపంక్తిఁ ద్రుంచె, న
య్యనువున ఘోరభంగిని భ♦యంకరరీతిని సాగుచుండు నా
యనిమొన నశ్వసారథియు♦తాత్మరథంబు వినాశ మొందుటన్. ౨౫॥ 1646

క. కని యింద్రజిత్తు వేగం,బున రథమున్ విడిచి వాలి♦పుత్రుని మ్రోలన్
గని యె నదృశ్యత నంగదుఁ, డొనరిచిన స్తవార్హమైన ♦ యురు కార్యంబున్.

క. దానిం గని దేవతలును, మానులు రాఘవులు దిశలు ♦ మార్పలుకఁగ న
వ్వానరవర్యునిఁ బొగడిరి, దానవవర్యుని ప్రభావ♦దర్పబలములన్. 3౧ 1648

క. భూతవ్రాత మెఱుంగును, [నాతఁడె నాయింద్రజిత్తు ♦ నని నెవ్వరి కే
నేతీఱున దుర్జయుఁడై, భూతాదృశ్యుండు నగుచుఁ ♦ బొంగుచునుండెన్.]

క. కనుక నె యాశూరుని నొం,చిన యంగదుఁ గాంచి తుష్టిఁ ♦ జెందిరి, పిదపన్
వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వనచరులు విభీషణుండు ♦ వాలితనూజున్ 3౨

క. పరు నింద్రజిత్తు నొంచుట, కరుదంది నుతించి, రిట్టు ♦ లా కృత్యము ని
ర్జరనుత్యము మేల్మేలని, కరము నినాదము లొనర్చి ♦ కాంచిరి ముదమున్. 33

ఆ. భీమకర్ముఁడైన ♦ యామాన్యుచే నిట్టు, లింద్రజిత్తు దనుజు ♦ లెల్లఁ జూడఁ
బరిభవంబునొంది♦భయకోపము నొందె,, నిట్టి సమయమందు♦నినకులుండు.

కవిరాజవిరాజితము —

వనచరులం గని ♦ వల్కెను నిట్లని ♦ వానరరాజును ♦ భవ్యగతుల్
దనరఁగఁ గూడుఁడు ♦ తత్పరచిత్తతఁ ♦ దప్పక యుండుఁడు ♦ దానవరా
ట్తనయుఁడు బ్రహ్మ ను♦దారతపంబునఁ ♦ దాముదితాత్ముని ♦ దైవవిధిన్
బొనరిచి కాంక్షలఁ ♦ బొందెను గావున ♦ ముజ్జగముల్ వగఁ ♦ బొందఁగతిన్.

తే. చేయుచుండును మీ కార్య ♦ సిద్ధి కొఱకుఁ
దగిన కాలమునన్ వచ్చెఁ ♦ దాన్మృతిఁగన
గాన నాకయి యోర్చి యి♦క్కాలమందు
నుండఁదగు మీర లందఱు ♦ నుద్యమమున 3౬ 1654

క. మనముల విగతజ్వరులై, యని మొన నుండుఁడని పల్కె, ♦ నంతర్ధానం
బును గనినపాపమతి యా,దనుజేంద్రుం డింద్రజిత్తు ♦ తచ్ఛక్తిమెయిన్. 3౭

క. సునిశితశరముల విడిచె న,శనితుల్యములన్, మనంబు ♦ సమధికరోషం
బును బొంద నింద్రజిత్తా,యని మొన శ్రీరామచంద్రు♦నాతనియనుజున్ 3౮

క. కాకోదరరూపములౌ, భీకరశరముల నిగుడ్చి ♦ వెస నంగములన్
జీకాకుపఱచె, మఱియును, నాకప్పురవరుఁడు మిగుల ♦ వ్యాజరణంబున్

చ. ఒనరుపఁబూని మాయఁ గొని ♦ యొప్పెడు భూతములెల్లఁ జూడ నొ
ప్పనిగతి యుద్ధమందు నర♦పాలకుమారులు మోహయుక్తులై
యనిని వితాకున్నొందునటు ♦ లద్భుతరీతిగఁ జేయుచున్ మహా
*సునిశితసర్పబంధముల ♦ సోలఁగఁ జేయుచుఁ గట్టివైచెఁ దాన్ ౪౦ 1658

* బ్రహ్మబంధ-శరబంధేన భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ-అని మూలము. శరబంధేన వేష్టనదంశనాదినా నాగమయత్వమ్-అని వ్యాఖ్య

క. దనుజుఁడు క్రుద్ధుండై వైచిన ఫణిబాణములు పురుష♦సింహుల బంధిం
చినఁ బరవశులై సోలిన, మనుజేంద్రులఁ గనిరి కీశ♦ముఖ్యు లపు డనిన్.

*చ. దనుజవిభూత్తమాత్మజుఁడు ♦ తా రఘువర్యులయ్యెదుల నిల్చి బా
ధను గనఁ జేయలేక మహి♦తంబగు నావ్వంతము గల్గువాఁడు గా
వున నట మాయఁబూని యఁ♦భూపకుమారులఁ గట్టివైచె నా
సునిశితసర్పబాణముల ♦ క్షోణిపయింబడి యుండునట్లుగన్ ౪౩ 1660

నలువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౫ - వ సర్గము.

నాగపాశబంధము

చ బలము ప్రతాపముం గలుగు ♦ పార్థివపుత్త్రుఁడు వైరితాఁపుఁ దాఁ
దెలియఁగఁ గోరి వానరుల ♦ ధీరుల యూథపతీంద్రులన్ బలో
జ్జ్వలులను గాంచి స్వాశయముఁ ♦ జక్కఁగఁ దెల్పె సుషేణుపుత్త్రులై
బలముల నొప్ప నిద్దఱిని ♦ వానరవర్యుని నీలు నంగదున్. ౧౫ 1661

క ఘనబలు సానుప్రస్థుని, వినతుని నాజాంబవంతు ♦ విక్రమమున నొ
ప్పిన ఋషభుని ఋషభస్కంధుని శరభుని నీపదుగురిఁ ♦ దోడనెయరయన్.

క అరిజనకాలాంతకుఁ డా, ధరణీపతి యాజ్ఞ సేయఁ, ♦ దద్దయు మోదం
బురహిం గాంచుచు భీకర, తరువులఁ గొని యింద్రజిత్తు♦తావుఁగనుఁగొనన్.

తే దెసల నంతట వెదుకంగ ♦ వెస నభమున
కుద్గమించిరి, జవముల ♦ నొప్పు వారి
లైన వానరులన్ వారి ♦ నరసి దనుజ
వరతనయుఁ డస్త్రవేత్తయై ♦ పరఁగుఁ గాన ౪౫ 1664

క. పరమజవంబును గల నిర్భరశస్త్రము లేచి వైచి ♦ వారిజనములన్
బరిపరి వారించెను, భీకరవేగము లొప్ప వెలయు ♦ కపు లాయదనన్ ౫౫

చ దనుజు మహాస్త్రజాలములఁ ♦ దద్దయు భిన్నశరీరులౌచు నా
ఘనముల యంతరంబునను ♦ గ్రాలు దివాకరుభంగి వాతమ
స్సునఁ దగు నింద్రజిత్తుఁ గను ♦ చొప్పు నెఱుంగఁగఁ జాలరైరి, చ
య్యన సమితింజయుం డయిన ♦ యాదనుజోత్తముఁ డంత నీసునన్. ౬౫

సీ సకలాంగకంబులఁ ♦ జక్కాడఁ జాలిన శరముల రామల♦క్ష్మణుల మిగుల
నొప్పించె, నిట్టుల♦ఖజుఁడు క్రుద్ధుండయి విక్రమవంతులై ♦ వెలయువారి

* బబంధ తౌ రాజనుతౌ మహాత్మా-అనిమూ మూలమున నిట నింద్రజిత్తు విషయమ్మున
మహాత్మా యను విశేషణముకలదు కావుననే తెలుఁగున "మహితంబగు స్వాంతముగల్గువాఁడు"
అని ప్రయోగింపఁబడియె నని యెఱుంగునది

బాణరూపములగు ♦ ఫణులఁ బ్రయోగింప వారి దేహములు దు♦ర్భరముగాఁగ
నంతరమే లేని ♦ యట్లుండె వారల క్షతజమార్గంబుల ♦ సాంద్రరుధిర
ఆ. మొక్కరీతిఁ గాఱె, ♦ నుర్వీశతనయులు, వ్రణితదేహులగుచు ♦ వఱలి రప్డు
కుసుమయుతపలాశ♦[1]కురుహంబు చాడ్పున, నంత నింద్రజిత్తు ♦ హర్ష మలర

క. విరిసిన కాటుకప్రోవనఁ, బరఁగెడు తనుకాంతి వెలయ ♦ భ్రాతల నాయి
ద్వర కిట్లనియెన్ గనుఁగొనఁ, దరముం గానట్టి స్వీయ♦తనువున మిగులన్.

క. వినుఁ డేను నదృశ్యుఁడనై, యనిచేయుచునుండ నిర్జ♦రాలయపతియై
తనరెడు సురనాయకుఁడున్, ననుఁ జూడఁగఁ జేరలేఁ డ♦నన్ మీ రనఁగన్.

తే. ఎంతవారలు ? కోపాగ్ని ♦ నెసఁగు నేను
గంకపత్రాంచితంబులౌ ♦ కఱకుటమ్ము
లను బ్రయోగించి యిప్పుడే ♦ పనుపువాఁడ
యమునిసదనంబునకు మిమ్ము ♦ హర్ష మలర ౧౨ 1670

క. అని ధర్మవేత్తలగు నా, జనపతిపుత్త్రులకుఁ జెప్పి ♦ చయ్యనఁ దీక్ష్ణా
శనితుల్యశరవరంబులు, తనువులఁ జొప్పించి యతిము♦దంబున నార్చెన్. ౧౩

క. విరిసినకాటుకరాశిని, బురుడించి వినీలవర్ణ♦మున నొప్పిన యా
శరగణనిభుఁ డాసంగర, ధరణిం గోదండ మెంతొ♦దర్పము వెలయన్ ౧౪

క. పలుమఱు సారించుచు ను, జ్జ్వలభీమమహాంబకములఁ ♦ బఱఁగించెను వా
రలపైన, మఱియు మర్మంబుల నెఱిఁగిన యింద్రజిత్తు ♦ పూనిక మెఱయన్.

క. ధరణీంద్రకుమారుల దు, ర్భరమర్మస్థలములందు ♦ వాడిశరములన్
గరము క్రుధన్ నాటుచు సిం, హారవం బొనరించె మరల, ♦ నానృపతనయుల్

క. శరబంధబద్ధులై సం, గరమూర్ధమునందు నొక్క ♦ క్షణమాత్రమునన్
బరికింపఁ జాలరై, రా, తరుణంబున భూరిచాప♦ధరులును వీరుల్ ౧౬ 1675

క. మనుజేంద్రునితనయులు నా, ఘను లారాఘవులు బాణ♦కాండాగ్రములో
య్యన నాటి యంగజాల, మ్ముసు నొవ్వఁగ జేయ మర్మ♦ములు శరపంక్తిన్

క. విరియఁగ సోలి చలించుచు, నరుదుగ రజ్జువులు నూప్ప ♦ నవనింబడు ని
ర్జరనాథకేతనంబుల, కరణిన్ ధరఁబడిరి కీశ♦గణ మార్తిఁ గనన్ ౧౮ 1677

సీ. వీరలు రామలక్ష్మణులు ♦ వింతగ బాణమయాహిపంక్తిచే
బోరన బద్ధగాత్రులయి ♦ పొక్కుచు నెత్తురుకాఱుచుండఁగా
వీరలు పవ్వళించు స్థలి ♦ వేగమ చక్కఁగఁ బవ్వళించి గం
భీర మనంబులం బొగిలి ♦ పీడితులై పడియుండి రెంతయున్. ౧౯ 1678

1 కురుహంబు=వృక్షము.

క. ధరణీశుల గాత్రంబులఁ, గరతలములకొనలవఱకుఁ ♦ గాండంబులచేఁ
బరిపరి నవిద్ధమైనది, పరికంపము గాంచ నదియుఁ ♦ బరికింపంగన్. ౧౯
తే. మఱియు భిన్నముగానిది ♦ నెఱి నొకటగు
నంగుళంబైన లేదయ్యె, ♦ నంతఁ గాను
మాపియును గ్రూరుఁడును మఱి ♦ పాపియునగు
దానవుఁడు బాణములు వైవ ♦ ధరణిపతులు. ౨౦ 1680
క. పరితప్తులైరి వారల,వరతనువులనుండి ప్రస్ర♦వణములననుం
డి రయమున జలము గాఱెడు,కరణిని రక్తంబు మిగులఁ ♦ గాఱె భయదమై.
క. [1]మును పింద్రునిని జయించిన, దనుజుం డాయింద్రజిత్తు ♦ దారుణకోపం
బున వైచిన మార్గణములు, తనువున నాటంగఁ దొలుతఁ♦దా రాఘవుఁడున్.
క అనిఁబడియె, మర్మములు నొచ్చిన, నంతట దనుజవరుఁడు ♦ చెలఁగి ఫణిశరా
ళిని వైచి పిదపఁ జక్కని,మొనలు దగన్ రుక్మపుంఖ♦ములు నగు తూపుల్.
సీ మఱి వేగముగఁ బోవు♦మార్గణంబులు నర్ధశరములు గొడ్డలి♦కరణి మొనలు
గల భల్లబాణముల్ ♦ వెలయు నంజలివంటిమొనలు గల్గినబాణ♦ములునువత్స
దంతతుల్యాంబక♦తతులు సింహాస్యముల్ గలబాణములుక్షురం♦బులునుదనుజ
చాపముక్తములయి ♦ క్ష్మాపాలమాళిగాత్రమును నొప్పించె నం♦తట నతండు
తే. శిథిలముష్టిబంధంబును ♦ జిత్రరత్న
భూషితముఁ బార్శ్వమధ్యమ♦ముల నతంబు
నైన కార్ముకమును మాని ♦ యీరణాంగ
ణమున శయనించెఁ జేయ నై♦నదియొ లేమి. ౨౪ 1684
క. [2]శరతల్పమునఁ బరుండిన, పురుషర్షభు రామచంద్రుఁ ♦ బొడఁగని జాలిన్
దురపిల్లి లక్ష్మణుం డిఁక, ధరణిం జీవింప మనెడు ♦ తలఁపును గాంచెన్ ౨౫
చ సరసిజపత్రనేత్రు రఘు♦చంద్రుని నన్నను నాగబద్ధునిన్
ధరణిఁ బరుండఁ గాంచి పయి ♦ దారుణబాణము లేచుచుండ దు
స్తరతరశోకముం గనియె, ♦ ధాత్రిఁ బరుండిన రాముఁ గాంచి యా
హరివరు లెల్లఁ జిత్తముల ♦ నందిరి తాపము నిర్భరంబుగాన్. ౨౬ 1686
చ అనిలసుతాదికీశవరు ♦ లందఱు నొక్కటఁ గూడి నాగబం
ధనమునఁ జిక్కియున్న వర♦నర్పుల రాఘవులన్ మహార్తులన్
గనుఁగొని చుట్టుఁ జేరి వెతఁ ♦ గాంచుచు నిల్చిరి చేయఁ దోఁపమిన్
మనములు దుఃఖవార్ధిపరి♦మగ్నములై తగ నుండి రెంతయున్. ౨౭ 1687

నలువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము

---

1 క్రోధా దింద్రజితా యేన పురా శక్రో వినిర్జితః-అనిమూ 2 స తత్ర లక్ష్మణో దృష్ట్వా నిరాశో జీవితే భవత్-అనిమూ.

౪౬ - వ సర్గము

—॥ నాగపాశబద్ధులం జూచి సుగ్రీవాదులు శోకించుట ॥—

చ వనచరు లంతరిక్షమును ♦ వారకభూమిని గాంచుచుండ్ గలం
బనిచయవిద్ధగాత్రులయి ♦ పర్వినబాధఁ బరుండియున్న యా
మనుజవరేణ్యులన్ సుగుణ♦మండనులన్ సహజన్ములన్ గనుం
గొని రట రామలక్ష్మణులఁ ♦ గూర్మికి నాకరమైన వారలన్ ౧ 1689

ఆ వృష్టి గురిసి నిలిచి ♦ వెలయు మేఘమురీతి, నిశితబాణవృష్టి ♦ నిగుడఁ జేసి
యింద్రజిత్తు దివిని ♦ నెక్కడనో యూరకుండ నచటి కెంతో ♦ యుక్యమమున

క చనుదెంచె విభీషణుఁ డా,వనచరనాయకునితోడ, ♦ వారల కెంతో
మునుపే మైందద్వివిదులు, హనుమత్కుముదులు సుషేణుఁ ♦ డానీలుండున్.

తే.అంగదుండును జేరి యా♦ర్యావతంసు
లైన రాఘవులం గాంచి ♦ యార్తిఁ గుందు
చుండి, రారాఘవులు చేష్ట ♦ లుడిగి మంద
ములగు నూర్పులు పుచ్చుచు ♦ నిలఁ బరుండి ౩ 1691

క. తనువులు శోణితపూరంబున బ్రుంగఁగ బాణసర్ప♦ములు పర్వంగా
వనటం గుందుచు నొకపరి,ఘనఫణు లట్లూర్పుగములఁ ♦ గడఁగి విడుచుచున్.

సీ మందవిక్రము లయి ♦ మఱియొక్కపరి చేష్ట లుడిగి యంగములెల్ల ♦ నొక్కరీతి
రక్తంబునన్ మున్గ ♦ రంగారు కనకధ్వజంబులవలె నొప్పి ♦ శరమయములు
గా నొప్పుశయ్యల♦పైనఁ బరుండి రావీరులొక్కొక్కయప్డు ♦ భార మూని
నట్లు కరాంఘ్రుల ♦ నల్లనఁ గదలించుచును శరజాలముల్ ♦ తనువులందు

తే. గాడి యుండంగ యూథప♦గణము తమ్ముఁ
జేరి కన్నీళ్లు వఱదలై ♦ క్షితిని బాఱఁ
జుట్టునన్ నిల్చియుండ నా♦క్షోణిమీఁదఁ
బవ్వళించియె యుంట నా♦ప్లవగవరులు ౬ 1693

క. కనిరి విభీషణముఖ్యులు, మనముల వెతఁ గుంది, రాస♦మరభూమిని నుం
డి నభంబు దిక్కులను నా,వనచరు లారసియు నెన్ని♦భంగుల నైనన్ ౭

క దనుజేంద్రు రావణిని మా,యను దాల్చి కనంగరాక ♦ యెవరు నతనిఁ గ
న్గొనఁ జాలకుండి,రటమా,యను దాల్చిన యన్నకొడుకు ♦ నారావణినిన్ ౮

క. ఘనబుద్ధి విభీషణుఁ డా,తని నల్లడలం గనంగఁ ♦ దాఁ బూనుచు మా
యను దాల్చి యదృశ్యుండై, తనరఁగ నమ్మాయఁగొని య♦తని నొకచోటన్.

క నిలుచున్నవానిఁ గనియెన్,, బలమున వీర్యమునఁ గార్య♦భంగి ననముఁడై
కలన నొరుఁ డీడులేకయె, చెలఁగుచు వరదానమహిమ♦చే నితరులకున్. ౯

---

* తం తు మాయా ప్రతిచ్ఛన్నం మాయయైవ విభీషణః-అనిమా

చ కనఁబడకుండ నభ్రమునఁ ♦ గ్రాలుచుఁ దేజమునన్ యశంబునన్
ఘనతరవిక్రమంబున ని♦కాముము నొప్పుచు నున్న యింద్రజి
త్తును గనె నవ్విభీషణుఁడు, ♦ తోరపుశౌర్యము మీఱఁగా దశా
స్యుని తనయుండు రాఘవులు ♦ క్షోణిఁ బడుంటయు నాగపాశముల్
తనదగుశక్తి వారలను ♦ నద్దయుఁ గట్టియె వైచుటల్ గనెన్. ౧౧ 1698

చ. కని మది నెంతయున్ ముదముఁ ♦ గాంచి సురారులఁ బొంగఁజేసి యి
ట్లని వచియించె, దూషణు ఖ♦రాసురుఁ జంపిన యిమ్మహాబలుల్
మనుజవిభుల్ సహోదరులు ♦ ఘూమకబాణము లంట సోలినా
రనువుగఁ జూడుఁడీ, యిచటి ♦ రాత్రిచరుల్ దనుజుల్ మహార్థులున్. ౧౨ 1699

తే. ఒకటిగాఁ జేరి వచ్చిన ♦ నురుఫణిమయ
బంధముల వీని వదలింప ♦ వశముగాదు,
వినుఁ డదెవ్వరిపౌరుష♦మునకు నులికి
పాటు గని నాదుజనకుండు ♦ వగలఁ గుంది ౧౩ 1700

సీ. రాత్రియామంబుల ♦ త్రయమునం దొకయామమైనను నిదురను♦గానమి శయ
నమునస్పృశింపకయెకా♦లము పుచ్చుచుండునో యెవనినిమిత్తమై♦ యీపురమున
గలవార లెల్ల ని♦మ్ముల వృష్టికాలంబులందు జలంబు ల♦త్యాకులంబు
లైన చందమున దుః♦ఖార్తులై యుండిరో యట్టి రాముని దను♦జాళినెల్లఁ

తే జంపివైవ నుద్దేశించి ♦ తెంపుమీఱ
నున్న వానిని నేనిదె ♦ యుద్ధమునందుఁ
జంపినాఁడను, రామల♦క్ష్మణులు కపులు
సేతుబంధాదు లొనరించి ♦ క్షితితలమున ౧౪ 1701

క. కనఁబఱచిన విక్రమములు, చని యెను నిష్ఫలములగుచుఁ ♦ జంచద్రీతిన్
గనఁబడు ఘనములు శరదృతు,వున నిష్ఫలములగు భంగిఁ ♦ బొంగణఁగుటచేన్

చ అని వచియించి పార్శ్వముల ♦ హర్షమునం దగు రాక్షసాళిఁ జ
క్కనిగతి మోదమున్ మిగులఁ ♦ గాంచఁగఁ జేసి కపీంద్రులన్ గడున్
వనచరసైన్యనాయకుల ♦ భాస్కరసూను విభీషణాదులన్
సునిశితబాణజాలముల ♦ సోలఁగఁ జేసె నతండు శక్తిచేన్ ౧౬ 1703

సీ. అరిజనకాలుఁడై ♦ యలరు నారావణి నవశరంబుల నీలు ♦ జవముమీఱ
నొప్పించి యవల మైం♦దుని నస్లె ద్వివిదుని మూఁడేసి శరవర♦మ్ములను నొంచి
యామేటి విలుకాఁడు ♦ భీమరూపుండగు జాంబవంతుని యుర♦స్స్థలమునందు
శర మొండునాటి ని♦ర్భరవేగమున నొప్పహనుమపై జ్యారవ ♦ మలరఁ దీవ్ర

తే దశశరంబులు వైచె, యు♦ద్ధమున నతిజ
వంబుగల రావణియును దే♦జంబు మిగుల

వెలయుచున్న శరభగవాక్షులను నొవ్వఁ
జేసె రెండేసి శరముల నేసి కడఁక ౨౦౪ 1704

క. త్వరపడి గోలాంగూలే,శ్వరుఁడైన గవాక్షు, మఱియు వాలితనూజున్
శరములఁ బెక్కింటిని నా,శరవరుఁ డార్చుచును వైచె శౌర్యము పొంగన్.

క. బలధైర్యముల నెసంగెడు, నలరావణి యుద్ధరంగ మందందుఁ గపీం
ద్రుల నగ్నిశిఖాభములగు, బలుశరముల నొంచి యార్చెఁ బటురవ మలరన్.

క. గురుబాహుం డారావణి, హరులన్ శరసంచయముల నార్తిం బొందిం
చి రయంబున భయపడఁగా, గరువంబునఁ జేసి నవ్వె కడుమూద మలరన్

చ. దనుజులఁ గాంచి యిట్లనియె దానవులార! చమూముఖంబునన్
ఘనభయదాహిబంధములఁ గట్టగ వానికిఁ జిక్కి యిద్ద ఱో
య్యన నదె రామలక్ష్మణు లహార్యమహాపదఁ బొందినారు మే
దిని బడియున్నచందమును దృష్టిగఁ గాంచుఁ డటంచుఁ బల్కఁగన్. ౨౮౪

తే. కపటయుద్ధంబు సేయు రాక్షసులు రావ
ణాత్మజుం డొనరించిన యప్పనికిని
జాల ముద మంది యాశ్చర్య మొలిఁ గనిరి,
జలదములఁ బోలుచున్న రాక్షసులు పిదప ౨౫౪ 1709

క. మనుజేశ్వరుండు మృత్యువుఁ, గనె నంచుఁ దలంచి గొప్పగా నార్చి దశా
ననతనయుని వినుతించిరి,, దనుజేంద్రుం డతఁడు మిగుల దర్పము పొంగన్.

*క. ధర నిట్టటు గదలకయే, పరుండి యూర్పులను నైన బయలుపఱుప కా
తరుణమున నున్న యారఘు,వరులం గని చచ్చి రనెడ స్వాంతము గనియెన్.

క. అని జయశీలుండగు నా,దనుజోత్తముఁ డంతటన్ ముదంబున దనుజా
ళిని నలరం జేయుచుఁ దాఁ, జనియెను లంకకును దనదు జయముం దెలుపన్.

క. ధరణీశులతనువులు ని,ర్భరబాణమయంబులైన బాహ్వాదికముల్
పరికింపరాక యంగుళు,లరయంగా రక్తమయము లౌట రణధరన్ ౨౯ 1713

క. కని సుగ్రీవుఁడు భీతిలె,, వనటం గుందుచును దుఃఖభారంబుననే
కనులను నశ్రువు లురల వ,దనమున దైన్యంబు దోఁపఁ దనయ ట్లచటన్. ౩౦

క. వనచరపతి యుండుటఁ దాఁ, గనుచు విభీషణుఁడు పలికెఁ గపివర! భయముం
గనుట యిఁకం జాలును నా, ర్తిని బాష్పము లిట్లు విడుచు రీతి వదలుమా!.

క. కలహము లన్నియుఁ దఱచుగ, నిల నిట్టివియే జయంబె యెప్పుడు గలుగన్
వలయునసం దగు నియతులు, కలుగవు, వీరాధివీర! కపికులతిలకా. ౩౧౪

క. మనకు నదృష్టము కలదే, ననుపమబలులై మహాత్ములౌ వీరలు మూ
ర్ఛను మాని లేవఁగల, రీవును ధైర్యము మానియుండఁ బోలునె చెపుమా!.

క. నను వేఱు దిక్కు లేకయు, చనుదెంచినవాని ధైర్య♦సహితునిగ నొన
ర్పను జను సత్యము ధర్మం,బును నమ్మిచరించునట్టి ♦ పురుషుల కెల్లన్ ౩౩
*క. కలుగ దపమృత్యుభయ మని,, పలికి విభీషణుఁడు వేగ ♦ పాణితలమునన్
జలములు గైకొని యాతని,సులలితశుభనేత్రములను ♦ సొంపుగఁ దుడిచెన్.

తే. ధర్మమతి యావిభీషణుం ♦ డర్మిలి నరి
మాయఁ గన్గొనఁ జేసి స♦మస్తగతుల
ధైర్యమును గల్గఁజేయ నుం♦దకములఁ గొని
దనుజమాయాతిమోహని♦స్తరణమునకు. ౩౫ 1720

క. అనువగు విద్య జపించుచు, వనచరపతి కనులఁ దుడిచె ♦ భవ్యజలములన్
దనుజేజ్యుఁ డావిభీషణుఁ, డనుకంపన్ బుద్ధిమంతుఁ ♦ డౌసుగ్రీవున్. ౩౬ 1721

తే. అలరఁజేయఁగఁ దన్ముఖ ♦ మట్టి తుడిచి
యప్పటికిఁ దగినట్టిదౌ ♦ చొప్పు మెఱసి
పలికె సుగ్రీవుతోఁడఁ దొ♦ట్రిలక యిట్లు,
వనచరేశ్వర! తఱిగాదు ♦ భయపడ నిది ౩౭ 1722

తే విను మతిస్నేహదోషంబు♦నను నిటు వురి
కొలుపఁగా నేమిసేయుదుఁ ♦ బలుకు మనెదొ
దాని కిది తఱిగా దిట్టి ♦ తరుణమందు
నదియు మరణంబునకు హేతు ♦ వగును జుమ్ము. ౩౭½ 1723

చ. కనుక నధైర్య మిద్దఖిల♦కార్యవినాశనహేతువౌట దీ
నిని విడనాడి రామవిభు♦నిన్ శరణంబుగ నమ్మియున్న యీ
వనచరసంచయంబునకు ♦ భవ్యహితంబును గూర్ప నెంచుమీ;
యొనరుపఁ జాలవే నటు న♦రోత్తముఁ డెత్తఱి మూర్ఛఁ దేఱునో. ౩౮½

ఆ అంతవఱకు రాము ♦ నరసి రక్షింపుమా
మూర్ఛఁ దేఱినంత ♦ మోహ ముంది
యున్న మనల నెల్ల ♦ నన్నదమ్ములు వీరు
గావఁగలరు భీతిఁ ♦ బోవునట్లు ౩౯½ 1725

క. ధర నిటు శయనించిన రఘు,వరులకు నెప్పగిదిఁ దెల్వి ♦ వచ్చు మరల నం
చురుసంశయ మొందెదవో,హరివర యీనాగబంధ ♦ మారయ రామున్. ౪౦

క. ఏమియుఁ జేయం జాలదు, త్మాపండెనుఁ డంతమొందెఁ ♦ గా యనుశంకన్
నీమానసమునఁ బూనకు, రామునిఁ దేజస్సు విడువ♦రామిఁ జెలంగెన్. ౪౦½

క గతజీవితులకు నీగతి, నతిశయతేజస్సు గలుగు ♦ టరుదుగదా, నే
మతి నెన్ని చేయఁదగు కృ,త్యతతులఁ జక్కఁగ నొనర్చు♦దనుక హరిపతీ!. ౪౧

---

* జలక్లిన్నేన పాణినా, సుగ్రీవస్య శుభే నేత్రే ప్రమమార్జ విభీషణః-అనిమా.

చ. మనమున ధైర్యమూని వగ ♦ మానుము నీబల మెల్లఁ బూన్కిసిం
గనునటు లూఱడింపు మిఁకఁ ♦ గల్గునె కార్యఫలం బటందువో
వనచరనాథ! యీప్లవగ♦వర్యులు న న్గను లెల్ల విప్పి క
న్గొని యలయింద్రజి త్తనుచుఁ ♦ గొంకుచు నాగతభీతులై కడన్ ౪౭ 1729

సీ. భయచిహ్నములు చాలఁ♦బ్రబలుట నొక్కరిచెవిలోన నొక్కరు♦చెప్పుకొనుచుఁ
బరుగెత్తఁగాఁ దగు♦భంగి రహస్యోక్తులను నాడుకొనుచుంటఁ♦గనఁగఁ బడెడు
నిట్టి సేనలకున్న ♦ యట్టిభయంబును బాపఁగాఁ జనుచున్న♦నాఁడ నేను,
వనచరు లందఱు ♦ మునుదాల్చి యవ్వేళఁ బూలహారంబును ♦ లీలమెఱయఁ

ఆ. బాఱవైచునట్లు ♦ భయముఁ ద్యజింతురు
గాక యనుచు దనుజ♦కాంతుఁ డతఁడు
భానుతనయుతోడఁ ♦ బల్కి యాశ్వాసించి
పఱుగువాఱఁ జూచు ♦ వనచరాళి. ౪౮ 1730

క. కని నేను రావణాసుర,తనయుఁడఁ గా ననుచుఁ బల్కి ♦ తగ నూఱడిలం
గనుజేసె, మహామాయుం, డనఁదగు నాయింద్రజిత్తు ♦ హర్షము పొదలన్

క. సేనావ్రజపరివృతుఁడై, తా నపు డాలంకఁ జొచ్చి ♦ తండ్రికడకుఁ బెం
పూని చని యోలగంబున, దానవనివహాంతరమునఁ ♦ దగు జనకునకున్. ౪౯

క వలగొని మ్రొక్కుచును గృతాం,జలియై లక్ష్మణునిరాము♦చంద్రునిఁబూన్కిన్
గలన వధించితి నని ప్రియ,ముఁరంగాఁ బలికె రావ♦ణాసురుఁ డంతన్ ౫౦

చ. దనుజులమధ్యభాగమునఁ ♦ దా విని వైరులు రామలక్ష్మణుల్
గనిరి వినాశనం బనుచుఁ ♦ గ్రన్నన హర్షము పొంగుచుండ ది
గ్గన నటనుండి లేచి తన♦గాదిలిపుత్త్రునిఁ గౌఁగిలించి యా
తనితల మూరుకొంచుఁ బ్రము♦దంబున నావిధ మెల్లఁ జెప్పుమా! ౫౧ 1734

క. అని ప్రశ్న సేయుజనకునిఁ, గని రావణి నాగపాశ♦గణమునఁ దా నా
మనుజేంద్రకుమారుల నొ,య్యన బంధించుటయుఁ జేష్ట ♦ లాపినవిధమున్

క తనుకాంతులు మాయం జే,సినరీతిని జరిగినట్లె ♦ చెప్పెను, దరువా
త నతండు మహారథుఁడౌ, తనతనయునిమాటలు విని ♦ తద్దయు ముదమున్.

క. కని ముదము పొంద శ్రీరా,మునివలనన్ గలుగనున్న ♦ భూరిభయంబున్
మనమున దిగనాడి తనూ,జునిఁ బొగడెం గౌతుకమున ♦ శుభవాక్కులచేన్

నలువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

౪౭ - వ సర్గము.

సీతకు రాక్షసస్త్రీలు నాగపాశబద్ధులౌ రామలక్ష్మణులఁ జూపుట.

చ దనుజవరేణ్యునాత్మజుఁడు ♦ తాఁ జరితార్థుఁడు నౌచు లంకకుం
జనిన యనంతరంబ రఘు♦సత్తము, నీల,సుషేణు లార్తులై
హానుమయు నంగదుండు కుము♦దాహ్వయుఁడున్ నలుఁడున్ గవాక్షుఁడున్
వనచరవర్యుఁడౌ గజుఁ డ♦వార్యుఁడు నగ్గవయుండు గంధమా
దనశరభాఖ్యు లద్భుతని♦తాంతబలుండగు జాంబవంతుఁడున్. ౧ 1738
క. ఘనుఁడౌ ఋషభస్కంధుఁడు, వనచరపూజ్యుండు సత్త్వ♦వంతుఁడు నయి క్రా
లినశతవలియును రంభుం,డనువాఁడును బృధువు పూన్కి♦నరయుచు నుండన్.
క. తక్కిన వనచరులందఱు, నొక్కట వ్యూహములరీతి ♦ నొప్పి ప్రబలులై
దిక్కుల నెల్లను గాంచుచు, మిక్కిలి యత్నములు చెలఁగ ♦ మించెడు వగలన్.
క తరువులు కరములఁ దాలిచి, పరిపరి నడ్డమును నూర్ధ్వ♦భాగంబును నా
తురతం జూచుచు నొక్కెడ, ధరఁ దృణములు కదల దైత్య♦తతి వచ్చునటుల్.
క తలపోయుచు మెలఁకువతో, మెలఁగుచు నుండంగ, నచట ♦ మిక్కిలిప్రమదం
బొలయన్ రావణుఁ డాత్మజు, నెలవునకున్ వీడుకొలిపి ♦ నెమ్మది దోఁపన్ ౫
క జనకజఁ గాపాడెడు నా,దనుజాంగనలన్ స్వసన్ని♦ధానమునకు రాఁ
గను బిలిపించెను, దనుజాం,గనలుం ద్రిజటయుఁ దదాజ్ఞఁ ♦ గదలి రచటికిన్.
క చనుదెంచినవారలనుం, గని రాక్షసరాజు హర్ష♦కలితాత్ముండై
యనియెన్ వారలతో నా,తనయుం డారాము నతని♦తమ్ముని ద్రుంచెన్. ౭
క. అను నీవార్తను సీతకు, వినుపింపుం డామె మీఁరు ♦ వేగమ నాదౌ
ఘనపుష్పకమునఁ జేరిచి, చని హతులై యున్న మనుజ♦సత్తమయుగమున్. ౭
ఆ. చూపుఁ, డెవనిదైన ♦ ప్రాపున గర్వించి
నాకు వశ్యురాలు ♦ గాక వనిత
యుండెనో యతండు ♦ ఖండింపఁ బడె నని
దీనిమగఁడు సహాజు♦తో నిపుణత ౮ 1746
క. కనుక నిఁక సీత సంశయ,మును మాని వెతం దొలంగి ♦ మునుపటివలె రా
మునియాశ మాని తనమృదు,తనువును సర్వాభరణవి♦తానంబులచేన్ ౮
తే తగ నలంకృతయుగునట్లు ♦ తా నొసర్చి
కొనుచు ననుఁ బొందఁగలదు, వా♦ల్గనులు గలుగు
జనకసుత యుద్ధమున మృతిఁ ♦ గనిన రామ
లక్ష్మణులఁ గాంచి తనయాశ♦లను వదలుచు. ౯ 1748
సీ నాకంటె గతివేఱు ♦ లేకుండ టను మది వెనుకకు మరలించు♦కొనుచుఁ దానె
ననుఁ బొందఁగల దింక,♦ననిన దురాత్ముఁడౌ దనుజేంద్రువచనముల్♦వినుచునట్లు

చేయుదు మేమని ♦ చెప్పి పుష్పకవిమానము కడకేగి రం♦తటను దనుజ
కాంతలు రావణా♦జ్ఞను బుష్పకముఁ గొని యాయశోకవనంబు♦నందు నున్న

ఆ. సీతకడకుఁ బోయి ♦ రాతఱి భర్తృదుః
ఖార్తయగుచు స్రుక్కి ♦ యవనిమీఁదఁ
బొరలుచున్నసీతఁ ♦ బుష్పక మెక్కించి
రవల దనుజలలన ♦ లామెతోడ ౧౩ 1749

క. అల త్రిజటను నెక్కించి ర,వల రాముని నతనిసహజు ♦ బవరంబునయం
దిలఁ జచ్చిపరుండఁగ నా,వెలఁదికిఁ జూపుటకుఁ జనిరి ♦ వే తోడ్కొనుచున్.

తే రావణాసురుఁ డంత హ♦ర్షమున లంక
యందు నెల్లెడ ధ్వజపతా♦కాళిఁ గట్టఁ
గా ననుజ్ఞను జేసి ని♦కామవిభవ
మలరుచుండఁగఁ గైసేయు ♦ నట్లు చేసె. ౧౫ 1751

క పురమున నెల్లెడలను రఘు,వరుఁ డాలక్ష్మణుఁడు కడఁగి ♦ బవరంబున నా
వరతనయుతోడఁ బోరుచు, గురుతరబాణములచేతఁ ♦ గూలిరి సుండీ!. ౧౬

క. అని చాటించెను, ద్రిజటయు,జనకజయును బుష్పకమునఁ♦జని యిలఁబడి యు
న్ననిఖిలవనచరబలములఁ, గనిరో మఱి యందు దనుజ♦కాంతు లలరుచున్.

చ మనముల సంతసంబు దగ ♦ మానితరీతుల నుంటయున్ వగల్
గని హరివీరు లెల్ల రఘు♦కాంతులపార్శ్వములం గలంగుచున్
గనులను బాష్పపూరములు ♦ గాఱఁగ నుండుటయుం గనుంగొనెన్;
జనకజ యంత భూమిపయి ♦ శాత్రవభీకరులా రఘూత్తముల్. ౧౮ 1754

మ. శరపీడం గని కత్తళంబులు చనన్ ♦ జాపంబులున్ జాఱి యా
ధరణిం దూలఁగ సాయకావళుల గా♦త్రంబుల్ మహార్తింగనన్
శరజాలాంతరమందు బాణమయమా ♦ శయ్యం దగం బవ్వళిం
చి రహిం బొల్పకయుండఁ జూచె వగలం ♦ జిత్తంబు భీతిం గనన్. ౨౦ 1755

చ జనకజ యందు వీరులయి ♦ నారసపత్రవిశాలనేత్రులై
మనుజమహేంద్రులై తనరు ♦ మాన్యుల భార్గవ తల నగ్నిపుత్రులై
తనరు విశాఖుస్కంధు సరి♦తప్పక పోలుచు బాణతల్పమం
దున శయనించి పల్లటిలి ♦ ధూళిని బ్రుంగిన వారిఁ గాంచెఁదాన్. ౨౧ 1756

క కని యానరవర్యుల నా,ర్తిని బొందుచు దుఃఖపడుచుఁ ♦ దీవ్రనినాదం
బున నేడ్చెఁ జాలసేపా,జనకజ, యనవద్యదేహ ♦ సతి యావేళన్ ౨౨

ఆ. అసితనేత్రములను ♦ నారఘురాముని
నానుమిత్రతనయు ♦ నవనిఁ బొఱలు
చున్న వారిఁ గాంచి ♦ క్రన్నన విలపించె;

1758

చ. సురలవలెం బ్రభావమున ♦ శోభిలు నారఘువర్యులన్ సహో
దరులను గాంచి చచ్చిరని ♦ తా మదినెంచుచు దుఃఖవార్ధిలో
నిరతము మున్గుచున్ వికచ♦నీరజనేత్రము లాకులంబులై
పరఁగఁగ నిట్లుపల్కెఁ దన♦భాగ్యవిహీనత కాత్మఁ గుందుచున్. ౨౮ 1759

నలువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౪౮ - వ సర్గము.

సీత దుఃఖించుట.

చ. తనపతి రామచంద్రుఁడు ని♦తాంతబలుండగు లక్ష్మణుండు నా
యని మృతి నొందుటం గనుచు ♦ నాజనకాత్మజ। శోకయుక్తమై
మనము తపింప జాలిగను♦మాటల నిట్లని యేడ్చె, నక్కటా
మును ననుఁ గాంచియే సుగుణ♦ముఖ్యులు భావివిదుల్ మహాత్ముకుల్. ౧

క. *సాముద్రికలక్షణముల, నేనుంబున నెఱిఁగినట్టి ♦ నిశ్చితమతు లీ
భూమిని బుత్రిణి, పతియుత, యా,మానినియీామెయనుచు♦నాడిరొపూర్నిన్

తే. అట్టి జ్ఞానులు నీరాముఁ ♦ డంతమొందు
టను ననత్యము చెప్పిరి। ♦ మునుప దెవ్వ
రీమహాత్ముని నాథ ర్త ♦ నింపుమీఱఁ
గనుచు హాయమేధముఖ్యయా♦గముల నితఁడు. ౨౪ 1762

క ఒనరించుననియు సత్రము,లను గావించునని తగువి♦లాసంబునఁ జ
క్కని పల్కులు వల్కిరో యా, యనఘులు సుజ్ఞాను లీతఁ ♦ డంతంబొందన్.

క అనృతము చెప్పినవారే, యనదగుదురు, దైవవేత్త♦లా బ్రాహ్మణు లో
య్యన నేను వినుచునుండం, గను నాసమ్ముఖమునందుఁ ♦ గలకాలంబున్. ౩౪

తే నిత్యమంగళవతియగు ♦ నెలఁత యీామె
యనుచుఁ బల్కిరొ యాజ్ఞాను ♦ లనృతవాదు
లైరి రాముఁడు హతుఁడౌట। ♦ నేరు నన్నుఁ
గాంచుచున్ వీరభూపతి♦కాంత వగుదు ౪ 1765

తే ధన్యురాలవు నీవని ♦ తగఁబలికిరొ
జ్ఞాను లవ్వార లీరఘు♦సత్తముండు
హతుఁ డిచటనౌట నన్పతంబు ♦ ననువదించి
నట్టివారైరి గా, యన్న♦దంఘ్రులందు ౫ 1766

క. సరసిజ రేఖ లివే యి,క్కరణిన్ గన్పట్టెడున్ ని♦ కామం బిలనీ
సురుచిర రేఖలు గలనుం,నరులు మహారాజునకును ♦ దారలె యగుచున్. ౬౪

---

* ఊచు ర్లక్షణినో యే మాం పుత్రి ణ్యవిధవేతిచ-అనిమా,

సీ. వారితోఁగూడి య♦పారలక్ష్మింగూర్చు సామ్రాజ్యమునయందుఁ ♦ జారురీతి
నభిషిక్తలే యౌదు రట♦యవ్వినాయందు నేలనిష్ఫలములౌ♦యెన్నొ యెఱుంగ,
దౌర్భాగ్యవతులగు ♦ తరుణు లేలక్షణములఁ గూడి వైధవ్య♦ఫలము నొందు
దురో యట్టి విధములౌ ♦ దుర్లక్షణము లెంత పరికించినను గనఁ♦బడక యున్న

తే. వకట! నాయందుఁ గల్గిన ♦ యఖిలభద్ర
లక్షణమ్ములు గన నిష్ఫ♦లంబు లయ్యె,
ధ్వజముఖేతరబహుచిహ్న♦వారయుక్త
ములగు నీపద్మరేఖలు ♦ తలఁచి చూడ. ౭౪ 1768

తే. పద్మగలవను నీయర్థ♦వరము సార్థ
ముగనె చెల్లించునని శాస్త్ర♦ములఁ గనఁబడు
నిచట రాముఁడు హతుఁ డౌట ♦ నివ్వి నాకు
మాత్రమే నిష్ఫలము లయ్యె ♦ మాట లేల. ౮ 1769

సీ. కురులు సూక్ష్మంబులు♦సురుచిరములు సమంబులునయి నల్లఁగాఁ♦బొల్పమీఱు
చున్నవి, కనుబొమ♦లొండొంటితోఁగూడ కున్నవి నాజంఘ♦లొప్పు మిగుల
వృత్తంబులై తగి ♦ వెంట్రుకలే లేక వఱలెడు నిదె పలు♦వరుస మిగుల
దట్టముగాఁ గూడి ♦ తనరారుచున్నది [1]శంఖములనఁగను ♦ జను నయనయు
గప్రాంత[2]భాలభా♦గంబులు నయనముల్ పదకరోరువులు గు♦ల్ఫములు నుపచి
తంబులై యున్నవి, ♦ తగినట్లు గుండ్రనై పరఁగునఖంబులు ♦ పరమరుచిర
ములునయి నాచేతి♦కొలఁదికిఁ దగినట్లు సనుములై యున్న వీ♦ స్తనములు నవి
రళములై ప్రభువులై ♦ లలితనిమగ్నచూచుకములై యున్నవి ♦ సొంపుగల్గు
నాభిచుట్టును సము♦న్నతిఁ గాంచి యంతరమందు నిమ్నంబయి♦యలరుచున్న
దురము పార్శ్వంబులు ♦ పరఁగుచున్నవి కండబలుపున నామేని♦వర్ణ మమల
మణివలె స్వచ్ఛమై ♦ గణనకు నెక్కుచుఁ గనఁబడుచున్న దీ♦తనురుహములు
మెత్తగానున్నవి ♦ మించు శాస్త్రజ్ఞు లీపాదాంగుళంబులు ♦ పదియుఁ బాద

తే. తలములును జక్కఁగా నేలఁ ♦ దాఁకి యుంట
నన్ను శుభలక్షణాఢ్యగా ♦ సన్నుతించి,
రట్టి పృథులయవాఖ్య రే♦ఖాన్వితములు
కరపదంబులు నడుమ యం♦తరము లేక ౧౨౪ 1170

క. తనరుచు సమధికకాంతిం, గనియున్నవి, విప్రవరులు ♦ కన్యాచిహ్న

1 శంఖే నేత్రే కరౌ పాదౌ-అనియు శంఖే=నేత్రప్రాంత్యభూతలలాటపార్శ్వ, అని వ్యాఖ్య. 2 భాలశబ్దమునకు ఫాలమని దాక్షిణాత్యపాఠము ఈశబ్దము మేదినీకోశమున భాదివర్గమున నున్నది ఫాదివర్గమున నెందును జేర్పఁబడలేదు భాం లాతీతి అనివ్యుత్పత్తిచే నిది భాలమేకాని ఫాల [illegible]

లిని దెలిసినవారలు నను(, గని మందస్మితనుగాఁగ ♦ గణుతించి రొగిన్.
క పెనిమిటితోడం జెలఁగుచు, ననుపమరాజ్యపదమందు ♦ నభిషేకం బీ
వనిత గనునంచు దైవ, జ్ఞనికర మపు డనియె నది య♦సత్యం బయ్యెన్. ౧౪
తే సహజులా వీర లాజన♦స్థానమందు
నంతటను నన్ను వెదకుచు ♦ నవల నాదు
స్థానము నెఱింగి నాకయి ♦ దాఁటరాని
జలనిధిని దాఁటి తుదకు నీ♦స్థలమునందు. ౧౪౹ 1773
క. తలపోయ గోష్పదాకృతి, వెలసిన యీదనుజమాయ ♦ విధి ప్రతిహతియుం
గలిగినకతమునఁ బడి రీ,యలఘులు రాఘవులు వారు♦ణాస్త్రవరంబున్. ౧౫
క అనలాస్త్రము నైంద్రాస్త్రము, ననిలాస్త్రము బ్రహ్మశీర్ష♦మనునస్త్రముఁ బొం
దినవారుగాదె, యయ్యవి, చనియె నదెచ్చటికి విగత♦సారము లగుచున్. ౧౬
క మాయఁగొని యింద్రజిత్తని, నేయెడలం గానరాక ♦ యింద్రోపములై
నాయాధారములై తగు, నీయనఘులఁ జంపె నాకు ♦ నెది దిక్కనిఁకన్. ౧౭
క అని శ్రీరాఘవు దృక్పథ,మునఁబడిన విరోధి యెంత ♦ మొనగాఁడైనన్
గనువాఁడైన మనోజవ,మును బ్రాణములుండ మరలి ♦ ముందటిస్థలికిన్. ౧౮
చ అరుగఁగఁ జాలునే యటియు ♦ నద్భుతబాహుబలాఢ్యుఁడైన భూ
వరుఁ డనుజాన్వితుండయి య♦భవ్యగతిన్ హతుఁడై దురంబునన్
ధరణిఁ బరుండినాఁడు గద ♦ దానసె కాల మొనర్పరానిదై
బరువగుకార్య మేదియును ♦ బాగుగ నెంచినఁ గానరాదిలన్ ౧౯ 1778
తే దైవమును గెల్వ నెంతయుఁ ♦ దరము గాదు,
జాలిఁ బుట్టించు స్థితిఁ జూడఁ ♦ జాలియున్న
యత్తగారిని గౌసల్య ♦ నాత్మలోనఁ
దలఁచుకొనునప్డు నామహో♦దారు రాము ౧౯౹ 1779
క ఘనబలశాలిని లక్ష్మణు,నను నాజనయిత్రి నాను♦నంబునఁ దలపో
సి నను న్ దుఃఖం బంతగఁ, గనఁబడ, దాసాధుశీల ♦ కౌసల్య మదిన్. ౨౦
క వనవాసవ్రతమును జ,క్కనిగతిఁ బదునాలుగేండ్లు ♦ గావించి ధరా
తనయయు లక్ష్మణరాములు, చనుదే నే నెపుడు చూడఁ ♦ జాలదునో కదా.
క అని నిరతము చింతించుచుఁ, గనుచుండును మార్గమనుచుఁ ♦ గామిని యేడ్చెన్
జనకజ యిటు పలవింపం, గని త్రిజట యనంగ నొప్పు ♦ కర్బురసతి తాన్.
తే పలికె నిట్లని, దుఃఖింప♦వలదు దేవి, నేఁడు నీపతి బ్రదికి యు♦న్నాఁడు సుమ్ము
తల్లి! యీయన్నదమ్ము లీ♦ధారణీశు,లైన శ్రీరామలక్ష్మణు ♦ లరసిచూడ. ౨౧౹
క జీవించి యున్నవారని, భావంబున నమ్మఁ జేయ ♦ స్పష్టములగుచున్

* నకాల స్వాతిభారో స్సి-అనిమూ.

వేవిధముల ననుభూతము,లై వఱలెడు కారణములు ♦ నగపడునాకున్. ౨౩

క. వానిం జెప్పెద వినుమా!, నీనాథుఁడు నిహతుఁడగుట ♦ నిక్కమెయైనన్
మానిని! యోధులముఖములు, గానంబడ విట్లు క్రోధ♦కలితము లగుచున్.

తే. హర్ష పర్యుత్సుకములుగా ♦ నగపడవిటు,
జానకీ! యీరఘూత్తముల్ ♦ వచ్చియున్నఁ
బుష్పకం బనుపేర నొ♦ప్పుచును దివ్య
మైన యీవ్యోమయాన మ♦నూనరీతి ౨౪ 1786

క. నిను నిట్లు దాల్చియుండదు,, వినుము ప్రధానుఁ డగునట్టి ♦ వీరుఁడు హతుఁడ
య్యేనయేని యట్టిసేనలు,మనముల నుత్సాహ మెడల♦ మ్రాన్పడుచుఁ గడున్.

తే. యత్నముల వీడి జలముల♦యందు నోడ
నడపుమానిసి లేనట్టి ♦ నౌకరీతి
యుద్ధములలోనఁ దబ్బిబ్బు ♦ లొందుచుండఁ
దమకు నాధారభూతుండు ♦ ధరణిఁ బడుట ౨౬ 1788

చ. వనచరసైన్య మిద్ది బల♦వంతముగాఁ దగి తొట్రుపాటునుం
గనక భయంబు నొందక ని♦కామముదంబున రామలక్ష్మణుల్
గనరు వినాశనంబని త♦గన్ వచియించితిగాదె నీకు నా
ఘనులను గాచుచున్నది, సు♦ఖంబుగ జ్ఞేయములైన గుర్తులన్
వనరుహమిత్రవంశజులు ♦ వర్ణితకీర్తులు ప్రాణయుక్తులే
యని మదినమ్మకంబు గన♦వమ్మ! రఘుప్రవరుల్ సజీవులే
కనుఁగొనవమ్మ! మైత్రిమెయిఁ ♦ గాంతరో! యింతగ నొక్కి చెప్పుదా
న, ననృత మింతదాఁకను మ♦నంబున నైన వచింపలేదు సూ! ౨౭ 1789

క. నే నీఁకముం దెప్పటికిం,గాని యబద్ధమును జెప్పఁ♦గాఁబూనను నో
జానకి! పాతివ్రత్యము,చే నుల్లాసమును గూర్చు ♦ శీలవతివినూ! ౨౮ 1790

క. కనుకనె నీయం దెంతయు, మన మలరెడు నాకుఁ ద్రిదశ♦మాన్యుని తోడ్పా
టును గని దేవాసుర లే,పున వచ్చిన వీరి గెలువఁ ♦ బోల దనిమొనన్ ౨౯

తే. బ్రదికియుంటకు గుర్తులౌ ♦ బలముఖప్ర
సాదముఖలక్షణములను ♦ జక్కఁగాంచి
యట్టికల నప్డు నేఁగాంచి ♦ యరసి నీకుఁ
జెప్పితిని మైథిలీ! నే వ♦చించినట్లు. ౩౦ 1792

క. అనుపమసుమహాచ్చిహ్నము,లను వీనిని మెల్లఁగా ని♦లాతనయా! నీ
వును జూడు మూర్ఛమున్గిన, ఘనమతులన్ వీరివదన♦కాంతి విడదునూ!. ౩౧

* [illegible]

క. ఆయుస్సు చెల్లి యసుసము,దాయములను బాసియున్న ♦ తనుధారులకే
యేయెడలఁ బ్రాయికంబుగఁ, బాయును ముఖకాంతివిక్రృతిఁ♦బరఁగుం జూవ్మా.
సీ. జానకీ! రాములక్ష్మణవిషయంబున నిట్లు శోకంబున ♦ నిందు ముఖవి
కారంబునొందకు♦వారుచచ్చిరటంచుభ్రమను బూనకు మింక♦స్వాంతమందుఁ
గుందుఁ బొందకుము యీ♦క్షోణీశపుత్త్రులుజీవించియుంటకుఁ ♦ జెల్లుఁగాని
యది యశక్యమ్ము గా♦దనియొ, నింతట సురకన్యకవంటి యా♦క్షమతనూజ
తే. త్రిజట చెప్పినమాటల♦తీఱు వినుచు, నంజలింబట్టి నీవన్న♦యట్లె వీరు
బ్రదికియుందురు గాకని ♦ పలికె, నంత,టను మనోజవపుష్పకం♦బును మరల్చి.
క దీనాననయై తగునా, జానకినిం ద్రిజటతోడ ♦ సరగునఁ బురికిౕ
దానవకాంతలు గొనిచని, యా నెలఁతను ద్రిజటతోఁ ♦ నందుండి తగౕ.
క అవరోహింపం జేయుచు, జవమున నావనముఁ జేర్చి ♦ సమధికమగు పూ
న్కి వఱల రక్షించిరి, ది,వ్యవనం బది వివిధవృక్ష♦బహుళం బగుచుౕ. ౩౬
చ దనుజమహేంద్రుకేళికి ని♦తాంతము యోగ్యము నౌచు నొప్పె నా*
వనము నశోకనామకము ♦ వారిజనేత్రయుఁ జేరి సంగరం
బున నల రామలక్ష్మణులఁ ♦ బోలఁగఁ జూచినరీతినిౕ మనం
బునఁ బరిచింతసేయుచును ♦ భూరివిషాదము నొందె నచ్చటౕ ౩౭ 1798

నలుబదియొనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౪౯ - వ సర్గము

రాముఁడు కొంత తెప్పతెల్లి లక్ష్మణునిం గాంచి దుఃఖించుట

క. వనచరతిలకులు సుగ్రీ,వునితోడం గూడి బలము ♦ పొంగఁగఁ దగియుం
డినవారయ్యును సంగర, మున ఘోరభుజంగబంధ♦ముల బద్ధులైయె ౧
క. ఉరగంబులవలె నూర్పులు, పరిపరి వెలిఁబుచ్చుచుౕ వి♦భంగముగా నె
త్తురుగాఱ రాములక్ష్మణు, లురుచిత్తులు భూమిఁబండి ♦ యుండఁగ వారిౕ.
క పరివేష్టించుట వగలం, బరిపూర్ణులు నగుచునుండ, ♦ వరవిక్రముఁడై
పరఁగెడు రాముండు తదవ,సరమున నహిపాశరూప♦శరబద్ధుండై. ౩ 1801
క బలవంతుఁడు ధీరుఁడునై, చెలఁగుటచే మూర్ఛఁ దేఱె, ♦ క్షితిఁబడి బాణం
బులు మిగులఁ గ్రుచ్చుకొన ని,మ్ముల రక్తముగాఱ దుఃఖ♦మును బైకొనఁగౕ.
తే. దీనవదనంబునం దగి ♦ మానసీయుఁ
డైన తమ్ముని లక్ష్మణు ♦ నపుడు గాంచి
యాతురుండయి విలపించె, ♦ నార్త్రి నాదు
తమ్ముఁ డని నిర్జితుండయి ♦ ధరఁ బరుండె ౫ 1803

* పరం విషాదం సముపాజగామ-అనియూ.

క కనుఁగొనుచున్నాఁడనె యిఁక, జనకజతో నేమిపని? యొ♦సంగెదు ప్రాణం
బునుగూడ నింక నేటికి, నని వెనకిన యొడల సీత♦వంటి పడఁతుకన్. ౫

క సంపాదింపఁగవచ్చును, దెంపున సచివృందు యుద్ధ♦ధీరుఁడునగు నీ
తెంపఁటి లక్ష్మణువంటి ని,లింపసముఁ భ్రాతఁ బొంద♦లే నెట్లైనన్. ౬

తే అలసుమిత్రను నానంద♦కలితఁ జేయు
నీతఁడే మృత్యువును బొందె♦నేని నేను
వానరులు వీరు చూడంగఁ ♦ బ్రాణములను
వదలువాఁడ, నయోధ్యకుఁ ♦ ద్వరగఁ బోయి. ౭ 1806

క జననికిఁ గౌసల్యకు నే, మనిచెప్పుదుఁ? గైకఁ గాంచి ♦ యనుజుఁగుఱిచి యే
మనిపల్కుదు? నేనొకఁడనె, చనుదునయేఁ గన్నసుతుని ♦ జూడఁ దెలియఁగన్.

చ *మనమున సంతసంపడుచు ♦ మానితచిత్త సుమిత్ర యాత్మజుం
గనుఁగొనలేక తద్విధముఁ ♦ గ్రన్నన నే వచియింపఁగా వగన్
విని గతవత్సయై వణఁకి ♦ వే తపియించెడు నావుపోల్కఁగాఁ
గను, గురరీవిధంబునఁ ద♦గన్ రొదసేయుచు నుండ నయ్యెడన్ ౯ 1808

క ఏమనుచు నూఱడింతును, నేమని శత్రుఘ్నుఁ గీర్తి ♦ నెసఁగుభరతు నే
నేమాటలఁ బలుకుదు, న, న్నేమఱక యె కాననమున ♦ కేతెంచి తమిన్.

క పరిచర్యసేయు నాసో,దరు లక్ష్మణు విడిచి యొంటిఁ ♦ దరలి పురికి నే
నరిగిన సుమిత్ర నీసో,దరుఁ డెక్కడ వచ్చెఁ గాదె ♦ తా మును నీతోన్. ౧౦

క. అనుచు నిటు లుపాలంభిం,చిన నెట్లు సహించి యుందుఁ ♦ జిత్తమున నయో,
మనియుండ నిష్టపడ నీఁకఁ, దను విచ్చుటనే త్యజింతుఁ ♦ ద్వరపడి కడఁకన్.

క వనమునకున్ లక్ష్మణుఁ దో,డ్కొనివచ్చుట దుష్కృతంబుఁ ♦ గూర్పంగల యీ
పని నొనరించితినే చీ, యనార్యుఁడను బెక్కుమాట ♦ లననేల యిఁకన్

క నాకొఱకుఁ గాదె లక్ష్మణుఁ, డీకరణిన్ ధరఁ బరుండి ♦ యిపు గతాయు
శ్రీకుండై యున్నాఁడని, భూకాంతుం డేడ్చె తమ్ముఁ ♦ బొడఁగని యనియెన్.

తే నేను దుఃఖించుచుండఁగ ♦ నీవనిశము
చక్కఁగా నూఱడింతువు ♦ శమనుపురికి
నీవు చన నింక వగపాలు ♦ నేను గాఁగఁ
బలుకఁ జాలవుగద గుణ♦వారిరాశి ౧౪ 1814

క దురమున నెవఁ డీత్తఱిఁ గ,ర్బురులను వధియించి వారి ♦ భూమిని బడని
ర్భరశక్తిఁ జేసెనో యా, వరవీరుం డీధరిత్రి ♦ వైరి హతుండై ౧౫ 1815

క. పడియున్నవాఁ డయో, యీ,తఁ డిప్పు డిటు రక్తసిక్త♦తనుఁడై శరముల్
గడునాటియుండ నిచ్చటఁ, బడి యీశరతల్పమందు ♦ వైరులు నవ్వన్. ౧౬

* వివత్సాం వేపమానాం చ క్రోశంతీం కురరీ మివ-అనిమా.

తే. అ_స్తమయ మొందు భాస్కరు♦నట్లు వెలయు
చున్నవాఁడు, శరవ్రజ ♦ మొగిని మర్మ
ములను నెల్లెడ నాటుటఁ ♦ బలుకనేర
కున్నవాఁ డక్కటా! చెప్ప♦కున్న నేమి. ౧౭ 1817

*క. ఈతనిదృగ్రాగంబున, నేతనువున నితనికున్న ♦ యీబాధలు నా
చేతస్సునకుం దెల్పెడు, సీతటి, గుణకాంతిగల్గు ♦ సీతం దెలమిఁక. ౧౬ 1818

చ. వనమున కేను వచ్చుతఱి ♦ వారక నన్నెటు వెంబడించి వ
చ్చెనొ యటు లేను నంతకుని ♦ జేరఁగ నీతఁడు వోవునప్పు డీ
తని వెను వెంటఁ బోయెదను, ♦ దత్పురుఁ డీతఁడు బంధుజాలముం
దనిశము నేమ మూని నను ♦ నాదృతిమీఱఁగ వెంబడించుఁ జూ!. ౧౮

సీ. ఈలాటిమహనీయుఁ ♦ డిపు డనార్యుఁడనగు నాదుర్ణయములచే ♦ మేదిని నిట
దురవస్థ నిట్లు వొం♦దుచునున్నవాఁడయో, విక్రమాఢ్యులలోన♦వీరుఁడితఁడు
తా నెంతదోషంబు ♦ మానసంబున నొందెనేని నాతోఁ బ్రీతి♦లేని యట్టు
పలుకులనుంగాని ♦ పరుషోక్తులంగాని పలుక నే విన లేదు ♦ పంతమూని

తే. యొక్కతఱినైన, నీవీరుఁ ♦ డుక్కు మిగిలి
కరయుగంబున నొప్పియుం ♦ గరసహస్ర
మునఁ జెలంగెడుకార్తవీ♦ర్యునిని మించుఁ
బంచశతబాణములు గూర్చి ♦ వైచు నపుడు ౧౯ 1820

క ధనువునఁ బంచశతేషువు,లనుగూర్చి యతండు కరవి♦లాసము మీఱం
గను వైచు నంతలో నీ,యనూనవిక్రముఁడు శరము ♦ లన్ని విడుచుఁజూ!. ౨౦

క. కనుకనె బాణాస్త్రములం, దనూనమగుశక్తి నధికుఁ ♦ డాతనికంటెన్,
ఘనమతియా శతముఖు విశి,ఖనికరములఁ గూడఁ గొట్టఁ♦గలవాఁ డెవఁడో

తే అట్టి లక్ష్మణుఁ డతిమృదు ♦ వైనశయ్య
పయిని శయనింపఁ దగినవాఁ♦డయియు నిపుడు
వైరిహతుఁడయి ధరణిపైఁ ♦ బండియున్న
వాఁడు, నేనవ్విభీషణు♦తోడ నపుడు ౨౧ 1823

క. నినుఁ బతిసేసెద దనుజుల, కని పల్కితి నట్లుచేయ ♦ నైతిఁ గనుకఁ జె
ప్పిన బొంకుమాట తప్పక, ననుఁ గాల్పం గలపటంచు ♦ నానాగతులన్. ౨౨

-○ { రాముఁడు సుగ్రీవుని గిష్కింధకుఁ బొమ్మనఁగా విభీషణుఁడు వానరుల నాపి రామునొద్దకు వచ్చుట } ○-

ఆ పలికి పలికి, ప్లవగ♦పతిని సుగ్రీవునిఁ, గని వచించె నిట్లు ♦ వనచరేశ
యీక్షణంబ తరలి ♦ యిటనుండి కిష్కింధ, కరుగఁ దగును నట్టు ♦ లరుగ వేని

* దృష్టిరాగేణ సూచ్యతే-అనిమూ

క నే నిట లేకుండుటయుం, దా నెఱిఁగి దశాననుండు ♦ దర్పబలయుతుం
డై నిన్నుఁ దరిమి కొట్టను,, సూనుని నంగదుని సఖుల ♦ శూరవితతులన్
తే. నలుఁడు నీలుఁడు లోనగు ♦ ఖలజనాంత
కరులుగాఁ దగు కపులతో ♦ సరిదధీశు
దాఁటుమా, హనుమయును యు♦ద్ధమున నొరులు
చేయలేనట్టి కార్యముల్ ♦ చేసినాఁడు. ౨౮౹ 1827

సీ. జాంబవంతుండు ఋ♦క్షస్వామి, యాగవాక్షుండు గోలాంగూల♦కూటవిభుఁడు
సమరంబొనర్చిరి ♦ సంతసించితి నేను; నంగదుండును మైందుఁ♦డాద్వివిదుఁడు
నని యొనర్చిరి, యుద్ధ♦మును ఘోరరీతిఁ గేసరియు సంపాతియు ♦ సల్పినారు;
గవయ, గవాక్షులు ♦ గజశరభులు మఱియితరవానరవీరు ♦ లెల్ల నాదు
తే విషయమై ప్రాణములనైన ♦ విడువఁబూని, సంగరం బొనరించిరి ♦ సకలకీశ
పాలకా! యేమొనర్చిన♦నేల? కడకు,* దైవమును మీఱ మర్త్యుల♦తరముగాదు.

చ. అరిజనసూదనా! వనచ♦రాధిప! నెచ్చెలి యెంతమాత్ర మె
క్కరణి నొనర్పఁగాఁ దగునొ ♦ కాదన కంతటికార్య మీవు ధ
ర్మరతిని గాంచు శీలమున ♦ రాజిలువాఁడవు గాన ధర్మమే
వరుస నశించెనో యనుచు ♦ స్వాంతమునన్ భయమంది చేసి తీ
వరసిఱె ధర్మమూలముల ♦ నంచు వచించి కపీశ్వరాళితోన్. ౨౯౹ 1829

చ వనచరవీరులార! యెటు♦వంటి యవస్థలకైన నోర్చి మి
త్రునిపనిఁ జేసినార లిఁకఁ ♦ దోఁచినట్లు చనుండు నేను మీ
కనుమతి నిచ్చినాఁడ, నన ♦ నాప్లవగేంద్రులు రాముఁ డేడ్వఁగా
విని వగ నత్తు లెత్తువడ ♦ వీడిరి నేత్రజలంబు లార్తులై ౩౦౹ 1830

క. కరమున గదఁ దాలిచి యా,తరుణమున విభీషణుండు ♦ తద్బలముల ని
ర్భరశక్తి నిలువరించుచుఁ, ద్వరపడి శ్రీరాముఁ డున్న♦స్థలముం జేరెన్ ౩౧౹

క. నీలాంజనచయమట్టులు, గ్రాలెడుతనువునను వచ్చు ♦ క్రవ్యాదవరున్
శీలయుతు నవ్విభీషణు, నోలిం గని ప్లవగవర్యు ♦ లురుబలులయ్యున్. ౩౨

తే పరుగులెత్తిరి రావణి ♦ మరలవచ్చె
నేమొ యనుభీతి, [చేష్టల ♦ నెల్లమాని
యుపగతజ్ఞానులై సమ♦రాంగణరజ
ములను బొరలుచు శరతల్ప♦ములఁ బరుండి ౩౩౹ 1833

క. కనుఁగొనరానట్టి యవస్థను బొందిన రాఘవులను ♦ దాఁ గన వచ్చెన్
దనుజేంద్రుఁ, డంత రాఘవు, లని నిలఁబడి యుండుటయును ♦ నాతనిరాకన్.

* న చాతిక్రమితుం శక్యం దైవమ్-అనిమా.

ఆ. కాంచి యింద్రజిత్తు ♦ కడఁగి వచ్చెనో యేమొ
యనెడు శంకనొంది ♦ యనిలహతము
లైన ఘనములట్లు ♦ లతిశయవ్యథనొంది
రట్టి యవసరమున ♦ నార్తులగుచు] 1835

నలువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౦ - వ సర్గము.

{ విభీషణుని సుగ్రీవుఁ డాశ్వాసించుట
గరుడుండు రాఁగా నాగపాశములు వదలిపోవుట }

క అంత మహాతేజుఁడు బలవంతుఁడు కపిరాజు ప్లవగ♦వాహినులు భయ
స్వాంతముల నపుడు పాఱుట, కెంతయుఁ దగుకారణంబు♦నెఱుఁగక త్వరతోన్.

క వనచరులం గని తా నిట్లనియెన్ మనసేన యిద్ది ♦ యంబువులం దో
య్యనఁ బ్రతికూలమహానిలమున హతమౌ నౌకరీతి ♦ మోములయందున్. ౧

తే. దైన్యముం దోఁప వ్యాకుల♦త్వమును గనియె
నేలొకో యని ప్రశ్నింప ♦ నెదుటనున్న
వాలితనుజాతుఁ డంగదుఁ ♦ డాలకించి
పలికె నిట్లని సుగ్రీవు♦కలఁత దీర్ప ౨ 1838

సీ. దశరథభూపునా♦త్మజులు మహాత్ములునగు రాఘవుండు మ♦హాబలుఁడగు
నాలక్ష్మణుండు దే♦హముల బాణంబులు కడు నాట రక్తసి♦క్తతనులగుచు
శరతల్పములయందు ♦ శయనించి యుండుట గనలేదె నీవిప్డు♦ కారణ మిది
తప్ప వేఱొకటి యి♦త్తఱి లేదు నాన్ వనచరపతి పుత్త్రువ♦చనములు విని

తే రఘుకుమారకు లిట్లు ధ♦రంబరుండు
టందులకుఁ గాదు హేతువం ♦ చరయ లేదు
భయనిమిత్తము వేఱొండు ♦ పరఁగియుండ
వలయు దీనికి నేలన ♦ వరుసవినుము ౩ 1839

క వనచరులు వీరు వదనము, లనూనదుఃఖమును జూప ♦ నతిభయము తగం
గను లట్టె విప్పి చూచుచు, ననికిం దగుతరుశిలాది♦కాయుధతతులన్ ౪ 1840

ఆ. పాఱవైచి యెటకొ ♦ పరువెత్తుచున్నారు
కనుము వీర లోకనిఁ ♦ గాంచిరైన
సిగ్గుపడక వెనుక ♦ స్థితిని జూడక వేగ
చనుట కుద్యమించి ♦ సాధ్వసమున. ౫ 1841

క దరఁ బడియుండిన వనచరవరులను దాఁటుచును బోవు♦వార లదిగో యొం

ఢోరులను నీడుచుకొను చుఁ, గరమరు దిది యనుచు నుండఁ♦గా నంతటిలోన్.

క. కరమున భీకరమగు గద, ధరియించి విభీషణుండు ♦ తపనజు న్నాశీః
పరివర్ధితుఁ జేయుచు రఘు,వరుఁ గాంచెన్ గపివరుండు ♦ బరనస మలరన్. ౭

తే. అవ్విభీషణుఁ గాంచి యా♦హరిబలములు
భయము నొందుట నెఱిఁగి యీ♦పగిదిఁ బలికెఁ
జెంత నిలుచున్న యాజాంబ♦వంతుఁ జూచి
యలవిభీషణుఁ డిదె యిట ♦ కరుగుదెంచె, ౮ 1844

క. హరివరు లీతనిఁ గనియే, పరుగెత్తుచునున్నవారు ♦ భయమున దశకం
ధరపుత్త్రుఁ డింద్రజిత్తను,పరిశంకను మిగులభీతి ♦ బడలెడు వీరల్. ౯ 1845

క. నానాదిక్కులఁ బాఱుచు, దీనులునై యున్నవారు ♦ తేకువ నీవీ
వానరుల నివ్వారించుచు, దానవుఁడు విభీషణుండు ♦ ధైర్యము మెఱయన్.

తే. అరుగుదెంచినవాఁ డిదె ♦ యంతెకాని
యింద్రజిత్తని మీ రెన్న ♦ నేలయనుచుఁ
బలుకుమా, యని సుగ్రీవుఁ ♦ డెలమిఁ జెప్ప
భల్లుకేశ్వరుఁ డాజాంబ♦వంతుఁ డపుడు. ౧౦ 1847

క. పరుగెత్తుచున్న యావన, చరులకు నడ్డమయి నిల్చి ♦ సరసోక్తుల నె
ల్లర నూఱడించె, భల్లూ,కరమణు సూక్తులను వినుచుఁ ♦ గపివరు లెల్లన్. ౧౧

క. చనుదెంచిన యాతనిఁ గ,న్గొనుచు విభీషణునిఁ గాఁగ ♦ గుఱుతించి భయం
బును మాని యంత సంభ్రమ, మును విడి చనుదెంచి రటకు ♦ మునుపటిరీతిన్

ఆ. ధర్మచిత్తుఁడైన ♦ దానవపతి యల్ల
దాశరథులదివ్య♦తనువులందు
శరము లంటియుండు ♦ చందముఁ గని వ్యాకు
లేంద్రియుఁడయి మదిని ♦ నెట్లొ కలఁగె. ౧౩ 1850

క. కరమున జలములు గొని రఘు,వరులకినుల్ దుడిచి మిగుల ♦ వగ మనసెల్లన్
దురటిల్ల నేడ్చి గట్టిగఁ,బరమార్తుండగుచు నిట్లు ♦ పలికెఁ గలంతన్. ౧౪ 1851

చ. ఇరువురు వీరు సత్త్వయుతు ♦ లెంతయు విక్రమధుర్యులున్నతుల్
దుర మొనరింప సంతసము♦తోఁ దగియుండినవార లొందు రీ
వరుసఁ జెలంగియుండు దుర♦వస్థను నీగతిఁ బొందినారు క
ర్బురు లిటఁ గూటయుద్ధమును ♦ బూని యొనర్చినకారణంబునన్ ౧౫ 1852

క. వీర, లకృత్రిమసంగర,శూరులు గావునను వీరి♦చొప్పెఱిఁగి మహా
క్రూరుఁడు నాభ్రాతృసుతుం, డీరసమునఁ గపటయుద్ధ♦మే యొనరించెన్. ౧౬

క. జనకునికడుపుం జెఱుపఁగ, జనియించిన దుష్టబుద్ధి ♦ శక్రుని నోడిం
[illegible] ౧౭ 1854

చ [1]శరములు దేహవర్యముల ♦ నాంద్రముగా వడిఁ జొచ్చియుండ నె
త్తురు లొగిఁ గాఱుచుండ నిలఁ ♦ దొర్లుచునుండుట ముండ్లపందుల
ట్లురుదుగనున్నవారు గన, ♦ నక్కట! యెవ్వరివిక్రమంబు నే
శరణమునొంది సంస్థితిని ♦ జక్కఁగఁ గాంచఁగఁ గోరి యుంటినో ౧౭ 1855

క. పురుషవరేణ్యులు వారిపు,వ్రుు దేహమువీడ నిద్రఁ ♦ బోయినవారి
త్తరుణమున నామనోరథ, ముకురాజ్యప్రాప్తిఁ గోరు♦చున్నది చెడియెన్. ౧౮

తే ఇంక జీవించియున్న నా♦కేవిపత్తు
గలుగు నావైర రావణుఁ ♦ డెలమిఁ దనప్ర
తిజ్ఞనుం దీర్చికొనియెను ♦ దీనతనిని
కాంక్షితంబెల్ల నిప్పటి ♦ కారణమున ౧౯ 1857

చ అని విలపించుచుండఁ బ్లవ♦గాధిపుఁడై ఘనసత్వయుక్తుఁడా
వనచరపాలకుం డతని ♦ బాగుగఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యిట్లనెన్
విను మనుజేంద్ర! ధర్మముల ♦ వృత్త మెఱుంగుదు నీవు రాజ్యమె
య్యనఁ దమిఁ బొందఁగాఁ గల మ♦హార్యవిభూతి నసంశయంబుగన్. ౨౦

క దనుజేంద్రునకున్ దత్తను,జునకున్ వాంఛితము తీరు♦చొప్పు కలుగ, దీ
ఘనరుజచే రాఘవులకు, నినకులులకు వీరి కంత ♦ మెట్టులు గలుగున్ 1859

క తెలియందగు నిది మూర్ఛగఁ, బలుపలుకులిఁకేల మూర్ఛఁ♦బాసి యనిని వీ
రలు రాక్షసగణములతో, ఖలు రావణునిన్ వధింపఁ ♦ గలరు నిజమున్.

క అని శీతలవచనంబుల, దనుజేంద్రుని నూఱడించి ♦ తనప్రక్కఁ జెలం
గినవాని సుషేణుని మా,మను గని యిట్లనియె, నీవు ♦ మనబలములలోన్.

సీ [2]శూరులౌ వానరుల్ ♦ వైరినిషూదనులగు రామలక్ష్మణు ♦ లన్నదమ్ము
లును మూర్ఛఁదేఱిన♦వెనుకఁగొందఱఁగపివరులఁ జేకొనిరఘు♦వరులఁగొనుచుఁ
గిష్కింధకరుగుము, ♦ కృత్రిమసంగరమును జేయురావణుఁ ♦ దనయబంధు
సంయుతునిన్ నేను ♦ సమయించి నశియించినట్టి స్వరాజ్యర♦మావతంస

తే మును మహేంద్రుఁడు తెచ్చిన ♦ యనువు తోఁప
జనకజను దీసికొని వచ్చె♦దను, నటన్న
వనచరేంద్రునిమాటలు ♦ విని సుషేణుఁ
డిట్టులనియెను, బ్లవగసం♦ఘేంద్ర! వినుము ౨౫ 1862

క. సురలకు నసురులకును మును, జరగిన ఘోరతరమైన ♦ సంగరమును నే
నరసితిని, నందు బాణో,త్కరమోక్షణచతురు లగుచు ♦ దారుణబలులై.

1 దృశ్యేతే శల్యకా ఇవ-అనిమూ 2 గచ్ఛ త్వం భ్రాతరౌ గృహ్య కిష్కింధాం రామలక్ష్మణౌ-అనిమూ హరిగణైః సహ లబ్ధసంజ్ఞౌ భ్రాతరౌ గృహ్య గచ్ఛేతి సంబంధః-అని మహేశ్వర తీర్థులు

క. శరవిద్యాపండితులగు, సురవైరులు దేవతలను ♦ శుంభన్మాయా
పరిగతులై పలుమాఱు ప్రహరించి, రంతటను గొంద ♦ అమరుల బలులై
తే. ఆర్తులై రంతఁ గొంద ఱ♦హార్యబాణ
తతుల మూర్ఛల మున్గి రం♦తటను గొంద
ఱంత మొందిరి పిదప బృ♦హస్పతి గని
వారి బ్రదికింపఁదగు బుద్ధి♦వైభవమున. ౨౭ 1865
సీ. మంత్రప్రధానముల్ ♦ మహితంబులునునగు నట్టివిద్యలచేత ♦ నమలమూలి
కలచేత వారల ♦ కెలమిఁ జికిత్సల నొనరించె నాపుండు♦లను జవమునఁ
దెచ్చుటకై వీరు ♦ లిచ్చటనుండి సంపాతియుఁ బనసుండు ♦ ప్రభృతులైన
వనచరు లాక్షీర♦వారిరాశికిఁ బోవుదురుగాక వనచర♦వరుల కట్టి
తే. పర్వతస్థౌషధంబులు ♦ బహుళకష్ట
సాధ్యములు దెలియంగనౌ ♦ జనులకితరు
లకును దెలియంగరాకుండు ♦ సకలదేవ
కల్పితములగు సంజీవ♦కరణి మఱియు ౨౮ 1866
క అరుదగు విశల్యకరణియుఁ, బరమములగు వీనిఁదెచ్చి ♦ వానరులే పో
దురుగాక, క్షీరవారిధి, సరిదధిపోత్తమముగాఁగఁ ♦ జను విఖ్యాతిన్ ౩౦
క మును నందుం బీయూషం, బును జిల్కినవారు దేవ♦ముఖ్యులు, లచట నొ
ప్పును జంద్రద్రోణము లనఁ, జను గిరు లట నోషధులవి ♦ సతతం బుండున్
క. సుర లాయౌషధముల నా, ధరణీధ్రయుగంబునందుఁ ♦ దాచుంచిరి, కీ
శరమణ! వాయుకుమారుం, డరుగుంగా కచటి కిపుడె ♦ యను నంతటిలోన్.
సీ. పక్షమహానిల♦స్ఫూర్జంబునన్ మెఱపులతోడఁ గూడంగ ♦ జలదములను
నెగురంగఁ గొట్టుచు ♦ సిద్ధమహార్ణవజలములను జల్లుచు ♦ నిలను గంప
మొందంగఁ జేసెడు♦నొప్పునఁ జనుదెంచె గరుడఁ డాతని తెక్క♦లరుదుగాఁగఁ
జలియింపఁ బుట్టిన ♦ శ్వసనుతాఁకున నట లంకామహాద్వీప♦లలితభూరి
తే. తరువు లన్నియు మూలసం♦తతులతోడ
సకలశాఖలతోడను ♦ సంభ్రమందు
విఱిగి పడియెను, నంతట ♦ విపులకాయ
ములను బొల్చుచు నాలంకఁ ♦ గల ఫణితతి ౩౪ 1870
క పెనుభయముం బొందెను నా, వననిధిలోఁ జొచ్చె నపుడు ♦ వారిఁ గలుగుజం
తునికరములు వేగంబుగ, వనచరు లాపిదప భూరి♦బలసంయుతులన్ ౩౫
క. జ్వలియించు హవ్యవాహును, వలె వెలయుచు నొప్పుచున్న♦వాని గరుడుని
మ్ములఁ గాంచిరి, పిదప మహా, బలులయి పురుషోత్తములగు♦భాస్కరకులులన్.

* సంపాతిపనసాదయః, హరయస్తు విజానంతి వ రతీ సా మహౌషధీః-అనిమా

క ఆరామలక్ష్మణులనుఁ, భూరిమహోరగరూప♦మునఁ బొల్చెడు గం
భీరఫణుల్ బంధించుట, వారక విడనాడి యతఁడు ♦ వచ్చె వెలుఁగుచున్

క. పరుగిడె భయమున, నంతట, గరుడుఁడు కాకుత్స్థులను ద♦గం గని వారి
ర్వురు పూజింపఁగఁ దనయిరు,కరముల శశిబింబసము♦ఖముల వెలయుచున్.

క. కనఁబడగియుండినవారల, నును మోములఁ జక్కఁ దడవె♦ను, గరుడుఁ డెలమిన్
దనకరములఁ దడవఁగఁ ద,త్తనువుల వ్రణము లొగి మానెఁ ♦ దత్క్షణముననే

క వారల తనువర్ణములు య,థారీతిగ స్నిగ్ధకాంతి♦ధామములయి చె
ల్వారుచునుండెను, నంతట, వారిరువురకున్ బరాభి♦భవకృచ్ఛక్తుల్ ౩౯

క బలవీర్యకాంతు లుత్సా,హాలలితసుగుణములు సూక్ష్మ♦ మగు నర్థంబుం
దెలిసికొనునట్టి జ్ఞానం, బలఘుతరంబైన బు[1]ద్ధి ♦ యట్లే స్మృతియున్ ౩౯౹

క. మునుపటికంటెన్ ద్విగుణము, లనువుగ నయ్యెను, సుపర్ణుఁ ♦ డంతట వారిన్
ఘనవీర్యుల నింద్రోపము,లను లేవఁగ నెత్తి యిమ్ము♦లన్ హృష్టులునై ౪౦౹

క. పరిపూర్ణమనోరథులై, వరబలులై యున్న భూప♦వర్యుల నాయి
ర్వురఁ గౌఁగిలించుకొనియెన్, గర మనురాగమున నంత♦ గరుడునిఁ గనుచున్.

తే పలికె నిట్లని శ్రీరామ♦భద్రుఁ డెలమి,
మీప్రసాదంబునన్ నేఁడు ♦ మే మిరువుర
మింద్రజిత్సంభవంబగు ♦ నీమహార్తిఁ
దొలఁగితిమి ముందువలెనె మా♦బలము లలరె ౪౨ 1880

[2]క నినుఁ గనఁ దశరథుఁడను నా,జనకునిఁ దాత నజభూప♦సత్తముఁ గనురీ
తిని నాచిత్తము సంతస,మునఁ దేలెడు, నిట్టిరూప♦మునఁ గనఁబడుచున్ ౪౩

క సురుచిరసుమమాలావళి, ధరించి యనులేపనంబు ♦ దాలిచి దివ్యాం
బరభూషణసమలంకృత,శరీరమున నున్న నీదు♦ చందముఁ గనినన్. ౪౩౹ 1882

తే సంతసంబయ్యె సుగుణభూ♦షణ యెవఁడవో
తెలుపుమా యంచుఁ బ్రశ్నించె ♦ దివ్యతేజుఁ
డై మహాబలశాలియు ♦ నైనయతఁడు
మనమునన్ సంతసం బంది ♦ మహితరిలె. ౪౪ 1883

సీ. హర్షంబునం గను♦లందు బాష్పంబులు ప్రవహింప నిట్లని ♦ పలికె, నోమ
హాత్మ! కాకుత్స్థ! నే ♦ నన నీకు సఖుఁడను మిక్కిలి ప్రియుఁడను ♦ నిక్కముగను
వెలుపలి ప్రాణము ♦ విధమున నొప్పెడువాఁడను గరుడాఖ్యుఁ ♦ బరఁగువాఁడ
నే మీకు సాయంబు♦ నెఱిఁ జేయఁగా వచ్చితిని; క్రూరకర్ముఁడౌ♦ దనుజవరుఁడు

తే. తనదుమాయాబలంబున ♦ ఘనభయమును
గలుగఁజేయ నిర్మించు నీ♦ఖరశరవర

1 ద్ధియనునక్షరము గాయత్రిసప్తదశాక్షరము 2 యథా తాతం దశరథం యథాఽజం చ
పితామహమ్-అనియూ.

పాశబంధము విడిపింప ♦ బలసముగ్రు
లైన యసురులు, శూరులౌ ♦ దానవులును ౮౮ 1884

క సురపతితోఁ గూడిన నిర్జరులును గంధర్వు లెన్న ♦ శక్తులుగారీ
శరరూపనాగములు భీకరదంష్ట్రలు గలిగి విషముఁ ♦ గ్రక్కుచు మిగులన్.

తే కాద్రవేయములయి పొల్చుఁ ♦ గద్రుకేంద్ర
తనయమాయాప్రభావంబు ♦ ననుశరాకృ
తిని జెలంగుచు నిన్నుఁ బొం♦దెను రఘువర!
ధర్మవేత్తవు నిత్యస♦త్యవ్రతుఁడవు. ౮౯ 1886

చ. నిరతము సత్యశౌర్యుఁడవు ♦ నీవు రణంబున శత్రుసూదనుం
డురుభుజవిక్రముండునయి ♦ యొప్పెదు లక్ష్మణుఁ డిట్టులౌట మీ
యిరువు రదృష్టవంతుల రిఁ♦ కేమియు మీకు భయంబు లేదు, భీ
కరఫణిపాశబద్ధులయి ♦ త్క్ష్మాస్థలి మీరు పరుండియుండుటల్. ౯౦ 1887

క. వినినంత మిత్రధర్మంబును బాలించుచును నెయ్య♦మున నిచ్చటికిం
జనుదెంచితి శీఘ్రంబున, వినుఁడీ మిముఁ దీక్ష్ణబాణ♦విషధరము లిటుల్. ౯౧

ఆ. పాశములుగ నగుచు ♦ బంధింప విడిపించి,తిని, సతంబు మీరు ♦ మనసులందు
నేప్రమాదమొంద ♦ కేయస్త్రములకుఁ బ్ర,త్యస్త్రములను వైవ ♦ నర్హరీతి

క ఆలోచింపుచునుండుం, డాలంబునఁ గృత్రిమముగ ♦ నసురులు పోరం
జాలుదు రది నైజం బా,బాలిశులకు మీ రినంగ ♦ భవ్యహృదయులై ౯౨

క. ఘనశౌర్యంబున మించుచు, మనములఁ గపటంబె లేక ♦ మహిఁ బొల్తురు మీ
కనుపమబల మియ్యదియొ,, గనుకనె నమ్మంగరాదు ♦ కర్బురుల ననిన్ ౯౩

క. ఈదృష్టాంతముచేతనె, యీదనుజులు కుటిలులౌట ♦ నేమియు నమ్మం
గాఁ దగదని తెలియఁగ నగు,, మేదినిపతులార! యనుచు ♦ మిక్కిలి ప్రీతిన్

[1]క బలవంతుఁడు గరుడుండిటు, పలికి మహాస్నేహమూని ♦ బాగుగ నారా
ము లలితముగ నాలింగన,ములఁ దన్పుచు సెలవుఁగొనఁగఁ♦బూనియిటుల నెన్

క చెలికాఁడా! శ్రీరామా!, పలుధర్మమ్ముల నెఱింగి ♦ పగతురదోషం
బులఁగూడం బాటింపక, యొలమిం జూతు గద వారి ♦ నినకులతిలకా!, ౯౫

తే సెలవొసంగఁగ నిన్ను వాం♦ఛించువాఁడ
వచ్చినట్లుగ నేను బో♦వలయు, వీర!
నాకు నీకును మైత్రి యు♦న్నవిధ మరియ
[2]నిపుడు కుతుకంబు నొందఁగా ♦ నేల? వలదు ౯౬ 1895

1 ఏవ ముక్త్వా తతో రామం సువర్ణ స్సుమహాబలః-అనిమూ 2 నచ కౌతూహలం కార్యం సఖిత్వం ప్రతి రాఘవ-అనిమూ.

క. అని గృతకృత్యుఁడవై నీ, వనుపమమైత్రి యొనఁగూడి ♦ నట్టివిధ మెఱుం
గను గలవు లంకపై నీవు నిశితబాణోర్మిఁ బఱపఁ ♦ బూనుము దానన్ ౫౭౫

తే. బాలవృద్ధులు తప్ప న♦ప్పట్టణమునఁ
గలుగుదనుజుల రావణుఁ ♦ గర్బురేంద్రుఁ
బగతునిం జంపి సీతను ♦ బడయఁగలవు,
రాఘవా! యని భూరివీ♦ర్యయుతుఁ డగుచు ౫౮ 1897

సీ శీఘ్రవిక్రముఁడునై ♦ చెలఁగు గరుత్మంతుఁడిట్లు వచించి భూ♦మీశసుతుల
కష్టములం బాపి ♦ కపులెల్లఁ జూడంగ వారి కీద్దఱకును ♦ వలగొని తమిఁ
గౌఁగిలించుకొని యా♦గంధవాహునిఁ బోలి యాకాశపథమున ♦ నరిగెనంత
వనచరయూథపుల్ ♦ ఘనులగు రామలక్ష్మణులు విముక్తబంధ♦కలితులగుచు
తే నుండుటం గాంచి సంతోష♦ముప్పతిల్ల, సింహనాదంబులను బూని♦చేసి వాల
ములను ద్రిప్పిరి,ముందటి♦వలెనెహర్ష,ములను భేరులు వాయించి♦రలఘుగతుల.

క. సురుచిరమృదంగముల స,త్వరముగ వాయించి రట్లు ♦ వనచరు లతిభీ
కరముగ శంఖము లొత్తిరి, పరభయకృచ్ఛింహనాద♦పటలము పర్వన్ ౬౦౧

క. ఒనరిచి, రానగయోధులు, వనచరులు పరాక్రమంబు ♦ వైరుల కెల్లన్
గనఁబడగ భుజాస్ఫాలన, మనేకవారము లొనర్చి ♦ యంతఁ దరువులన్. ౬౦౨

తే వరుసఁబెకలించివానిని♦గరములఁ గొని,శతసహస్రంబులుగఁ జేరి♦సమరమునకు
నాయితులగుచునిల్చిర♦య్యవసరమున,వనచరులు గొప్పనినదంబు♦వఱలునట్లు.

క అనిశం బార్చుచు దనుజుల,కును భీతిం గల్గఁజేయు ♦ కుతుకము యుద్ధం
బొనరించువాంఛితంబులు, గనఁబడ ద్వారములను నరి♦కట్టిరి పెలుచన్. ౬౦౪

చ వనచరు లర్ధరాత్రమున ♦ వారక సింహరవంబు లొప్ప నా
ర్చినఁ దుములస్వనం బదియుఁ ♦ జెచ్చెఱ మీఱుచు వృష్టికాలమం
దనుపమమేఘగర్జనము ♦ లట్టులు చాలభయంకరంబుగా
దనుజపురంబునందుఁ దగెఁ ♦ దద్దయు వారిలయంబుఁ దెల్పుచున్. ౬౦౫ 1903

ఏఁబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౧ - వ సర్గము.

ధూమ్రాక్షుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట

క. వనచరు లతిబలవంతులు, ఘనసింహరవంబు లట్లు ♦ కావింపఁగ నా
ధ్వని మిక్కిలి తుములంబుగఁ, దనరన్ రాక్షసులు దనుజ♦తల్లజుఁ డోకటన్.

క. విని రంత రావణుఁడు చ,క్కనిదియు గంభీరమునగు ♦ కపినాదంబున్

* వానరా నగయోధినః-అనియూ.

విని యామంత్రులయంతర,మున నిట్లని పల్కె సచివ♦ముఖ్యులఁ గనుచున్. ౨

చ. వనచరవార మొక్కటను ♦ వారిదముల్ తగ గర్జనంబు సే
యునటులు హర్షపూర్ణమయి ♦ యుద్ధతి మీఱఁగ నార్చుచున్న దం
దునఁ బెనుహర్ష ముప్పతిలెఁ ♦ దోడనె యంచును దోఁచె స్పష్టమే
యనఁదగు లేదు సంశయ మ♦నట్టిదియే కద యెన్నిచూచినన్. ౩ 1906

క. ఆనినదంబులచేతనె, యీనత్తశైవలినిపతియు ♦ నెంతయుఁ గలఁతం
దానొందె, నన్నదమ్ములు ,మానవపతిసుతులు తీక్ష్ణ♦మార్గణములచేన్. ౪

తే బద్ధులై యున్నవా రిట్టి♦పట్టున నిటు
గొప్పనినదంబు మనకిది♦గో వినంగ
నయ్యె నిట్లాటఁ గ్రూరశ♦రాభిబంధ
నము వదలెనేమొ యనుశంక ♦ నా కొదవెడు ౫ 1908

చ అని దనుజేంద్రుఁ డాత్మసచి♦వాళికిఁ దెల్పి సమీపవర్తులౌ
దనుజులఁ గాంచి యిట్లనియెఁ ♦ దప్పక యిప్పుడు వానరాళికిన్
వనటఁ గృశించుకాల మిటు ♦ వచ్చె చెలంగఁగ వారు సంతసం
బునఁ దగియుండ హేతు వెది♦పోలునొ దాని నెఱింగి రండొగిన్ ౬ 1909

క అని యాజ్ఞాపించిన నా,తనియానతిఁ గొనుచు యాతు♦ధానులు సంభ్రాం
తిని గని ప్రాకారంబుల,కును నెగఁబ్రాకుచును బ్లవగ♦కుంజరుల నటన్ ౭ 1910

క. కనిరి మహోత్సుండగు నా, వనచరపతి కాచుచుండ ♦ వర్ధిలువారిన్;
దనుజులు మఱియున్ భీతిక,రనాగపాశములు వీడ ♦ రాఘవు లెలమిన్ ౮

క వడి లేచి భాగ్యములరఁగఁ, బుడమిపయి న్నిల్చి సుఖము ♦ పొంగఁగ నుండం
గడఁగి కని ఖేదమొందం, గడఁగిరి, వారంత గుండె♦కాయ లదరఁగన్. ౯

తే వడిగఁ బ్రాకారమును దిగి ♦ భయమున ముఖ
ములును వెలవెలఁ బోవఁగ ♦ నలఘుగతుల
రావణుని జేరి, రంత నా♦రాక్షసవరు
లెల్ల వాక్యవిశారదు♦లే యగుటను ౧౦ 1913

క దీనముఖులౌచు రాఘవు, లానిశితశరాలి వీడ ♦ హాయిగనున్నా
రానిన ప్రియమున నని తగిఁ,గా నెఱిఁగింపంగ వలసెఁ ♦ గా యప్రియమున్

చ అని తలపోసి యీవిధము ♦ నంతయు నున్నది యున్నయట్లు తె
ల్పను సమకట్టి, నీసుతుఁడు ♦ పాకనిషూదన జేత సంగరం
బున ఫణిబాణపాశములఁ ♦ బోలఁగఁ గట్టి కరంబు లించుకై
నను గదలింపరానిగతి ♦ నైజమహోద్భుతశక్తిఁ జేయఁగన్ ౧౧ 1955

ఆ. అట్లు బాధపడెడు ♦ నాయన్నదమ్ములు, హస్తిపతిసమాన ♦ మాపరాక్ర
[illegible]

క. కనుపట్టుచున్నవా; రో, దనుజాధిప! యన నితాంత♦దర్పసమగ్రుం
డనుపముఁడు నైన రావణుఁ, డని మొన నున్నట్టివిధము ♦ నసురులు పలుకన్.
క. విని చింతాశోకంబులు, మనమునఁ బెనఁగొనఁగ మోము ♦ మాడినరీతిం
గనఁబడ నిట్లనియెన్, నా, తనయుండగు నింద్రజిత్తు ♦ తా వరములచేన్.
సీ కడఁగి సంపాదింపఁ♦గడు భయదము లుగ్రములునగు క్రూరఫ♦ణులనఁ బొల్చు
నట్టి యమోఘంబు ♦ లర్కసమానంబులగు బాణములఁ గొని♦యాజి బలిమి
బంధించె వారి, నా♦పగవార లిద్దఱు బద్ధులయ్యుండియు ♦ బంధముక్తు
లై నపక్షమున నీ ♦ దానవసేనకు నాశనమే యంచు ♦ నాకుఁ దోఁచు
తే. చున్న దెన్నియొ మాఱులు ♦ యుద్ధమందు
నాదుపగవారి ప్రాణమా♦నములఁ గొనిన
వాసుకిసమాన తేజంబు ♦ భాసిలంగ
నలరుబాణము లయ్యె ని♦ష్ఫలము లకట. ౧౭ 1919
క. అని పల్కి భూరికోపం, బున నహివలె నూర్పుగములఁ ♦ బుచ్చుచు నవ్వా
రినడుమ ధూమ్రాక్షుండను, దనుజవరుం గాంచి పల్కె ♦ దర్పసమగ్రా!.
క. పెనురాక్షససైన్యంబును, గొని నీవా రాఘవులను ♦ గోఁతులఁ జంపం
గను వెడలుము త్వరగ నటం,చు నాజ్ఞ నిడె బుద్ధిబలము ♦ శోభిలుచుండన్.
క. పురికొలుపఁగ ధూమ్రాక్షుం, డురుసంతోషమున నతని ♦ కొదవినభక్తిన్
ధరణిఁబడి మ్రొక్కి వెడలెను, ధరణిపుసౌధంబుచుండి ♦ దర్పము వొంగన్.
తే. ఆగృహద్వారముననుండి ♦ యతఁడు వెడలి
యచ్చటి బలాధిపుం గాంచి ♦ యనినొనర్పఁ
దలఁపుఁ గొన్నాఁడ నేను నా♦బలము నెల్ల
నాయితము సేయుమా తడ♦యంగ నేల?. ౨౧ 1923
క. అని రావణుననుమతి నా, దనుజేంద్రుఁడు పలుక వినుచు ♦ దానవబలముల్
వెనుకొని కాచుబలేశుఁడు, తనబలముల సిద్ధపఱచెఁ ♦ దదనుజ్ఞ మెయిన్. ౨౨
చ దనుజులు భీకరాకృతులు ♦ దారుణదర్పులు నొచ్చు విక్రమం
బునకును గుర్తుగాఁ గటులఁ ♦ బొందుగఁ దాల్చినఘంట లొప్పఁ జ
క్కని వివిధాయుధంబులును ♦ క్రాలు మహాపరిఘాళిముద్గరా
ఘనిబిడహస్తులై తమిని ♦ గర్జిలుచున్ ద్వర ధూమ్రనేత్రునిన్. ౨౩ 1925
సీ పరిఘముల్ గదలును ♦ ఒట్టసముసలమ్ము లినుపదండములు కై ♦కొనుచు శౌర్య
మలరుచునుండంగ ♦ ననుసరించిరి, పాఱు చును భూరిభిండివా♦లోగ్రభల్ల
ములును బరశ్వధం♦బులు ప్రాసములుఁ గరంబులఁ గ్రాలవారివం♦బుల తెఱఁగున
గర్జించుచున్ గపి♦గణముల నొంపంగ నాల్గుదిక్కులనుండి ♦ నామములను
తే. జెప్పుకొనుచును వెడలిరి, ♦ చిత్రకవచ
ములను దాలిచి ధ్వజముల ♦ వెలసి బహువి

ధానవంబుల నొప్పు ఖ♦రాళిఁ బూన్చి
కనకజాలములఁ దగుస్యం♦దనము లెక్కి. ౨౬ 1926

క దనుజులు గొందఱు వెడలిరి,, దనుజులు మఱికొంద ఱెల్ల ♦ దర్పంబున వ్యా
ఘ్రనికరమువలె దురాసదు, లనూనవేగమునఁ బోవు ♦ నశ్వములపయిన్.

క. ఆరోహించియె వెడలిరి;, ఘోరనుదాకులములైన ♦ కుంజరములపైఁ
జేరి మఱికొంద ఱేగిరి,, గౌరవ మేపారుచుండఁ ♦ గా నయ్యెడన్ ౨౮

క పరుషరవం బొప్పెడు భీ,కరరూపుఁడు దేవనాథ♦కల్పుఁడునగు ని
ర్జరరిపుఁ డాధూమ్రాక్షుం, డరదము హేమాభరణము ♦ లలరుచునుండన్.

క హరివృకముఖముల నొప్పెడు, ఖరములచే నీడ్వఁబడుచుఁ ♦ గప్రతరంబై
పరఁగన్ దానెక్కెను, గురు,తరవీర్యుఁ డతండు బెట్టి♦దముగ నఱచుచున్

క. ఖరవాహనంబుఁ గడుభీ,కరశబ్దము నగుచు దివ్య♦కాంతులఁ దగు నా
యరదముపై నెక్కె మహా, సురులెల్లను బలసి రాఁగ ♦ సొంపు గులుకుచున్.

సీ పకపక నవ్వుచుఁ ♦ బావని యూథాధిపతియయి యేదిశఁ ♦ బరఁగునట్టి
పడమటిద్వారంబు ♦ వడిఁ జేరె, భీతికృద్విక్రముం డతిఘోర♦వికృతరూపుఁ
డైన యాధూమ్రాక్షుఁ ♦ డట్లుగా నరుగంగ నాకాశమునయందు ♦ నతిభయంక
రములైన యట్టి కా♦రణములఁ దెల్పెడు పక్షు లగ్డం బయ్యె, ♦ భవ్యరథము
తే శీర్షమునఁ బెనుభీతినిఁ ♦ జెందఁజేయఁ
జాలు గ్రద్దయొకండు తా♦వ్రాలె శవము
లను దినంజాలు పక్షులెల్ల♦ను ధ్వజంబు
మొనపయిని వ్రాలె గుంపులు♦గను జేరి. ౩౨ 1932

క తనువెల్ల రక్తపూరం, బునఁ దడియఁగఁ దెల్లనగుచు ♦ భూరితరముగా
గనఁబడు మొండెము విస్మృత, ధ్వని నేడ్చుచు నతనిచెంత ♦ ధరణిం బడియెన్.

క. జలదము రక్తము గురిసెను, నిల గంపము నొందెఁ బిడుగు♦లిలఁబడురీతిన్
బలురవమునఁ బ్రతికూలా, నిలుఁ డుప్పొంగ వీచె, నంత ♦ నిఖిలదిశలనున్ ౩౪

తే అంధకారంబు గ్రమ్మెట ♦ నపుడు దెసలు
విగతకాంతులు గానుండె ♦ విషమములును
దనుజభయదంబు లెంతయు ♦ దారుణములు
నైన యుత్పాతములు పుట్ట ♦ నతఁడు చూచి. ౩౫ 1935

క మనమునఁ జింతించెను, నా, దనుజేశునిముందుఁ జనెడు ♦ దానవు లార్తిన్
గని యేమియుఁ దోఁపమిచేఁ, గనుచుండిరి వాని, నంతఁ ♦ గర్బురవిభుఁడున్.

ఆ. అతిభయంకరుండు ♦ నతిబలశాలియు, నై చెలంగుచుంట ♦ నానిమిత్త
ములను లెక్క గొనక♦బలయుతుల్ దనుజులు. తను బలసికొలువ♦దగనులర

క. అని సేయుకోర్కి వెలువడి, పనివడి శ్రీరాము బాహు♦పాలిత మగుచున్
వనచరనికరమయంబై, వననిధివలె నున్న ప్లవగ♦వాహినిఁ గనియెన్. ౩౬

ఏఁబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౨ - వ సర్గము.

ధూమ్రాక్షుఁడు హనుమచేఁ జెగుట.

క. వనచరు లెల్లను యుద్ధంబును జేయఁగఁ గోరుచుంటి ♦ భూరిభయదశౌ
ర్యుని ధూమ్రాక్షుని, నాలంకనుండి యట వచ్చువానిఁ♦గాంచి ముదమునన్.

క. హరినాదంబు లొనర్చిరి, తరువులఁ గొని ప్లవగవరులు ♦ దానవపతు లా
తురులయి శూలంబులు ముద్గరములు గొని యొకరినొకరు ♦ దారుణభంగిన్.

తే. అట్లు ప్రహరించుకొనుచుండ ♦ నాయిరుదెగ
లకును సంకులసమరంబు ♦ సకలభూత
భయదముగఁ జెల్లె రాక్షస♦వర్య లోకటి
గాఁగఁ గూడి చిత్రములు భీ♦కరములునయి. ౨ 1941

క. పలువిధములైన పరిఘంబులును త్రిశూలములు గొనుచుఁ♦బొంగుచు నాకోఁ
తుల నెల్లయెడలఁ జెండిరి,, యిల శకలములై పడంగ ♦ నెల్లతనువులున్. ౩

చ. వనచరవీరు లంతఁ దరు♦వారముఁ గైకొని త్వాసమంబుగా
దనుజులఁ గూలనేసి, రల ♦ దానవు లందుల కాగ్రహించుచున్
సునిశితఘోరబాణముల ♦ స్రుక్కఁగ నేయుచుఁ గాలహవ్యవా
హానసమకంకపత్రనిక♦రాభియుతాకుటిలాంబకంబులన్. ౪ 1943

క. వనచరులన్ నొప్పించిరి,, దనుజులు మాటి భీమగదలు ♦ నగుపట్టసముల్
ఘనకూటముద్గరంబులు, గొని కీశులఁ దెంపుమీఱఁ ♦ గొట్టుచునుండన్. ౫

క. గురుబలయుతు లొటను వనచరు లుత్సాహంబు రోష♦సంగతిఁ బొంగన్
దుర మొనరించి రభీతులు,శరణిన్, దరువాతఁ బ్లవగ♦కాంతు లనిమొనన్. ౬

చ. దనుజుల శూలసాయకవి♦దారితగాత్రులునయ్యు జంక కొ
య్యన శిలలం దరువ్రజము ♦ నందిరి, వానరవీరు లంత న
ద్దనుజులపైకి వేగముగఁ ♦ దారు చెలంగుచుఁ బోవుచున్ భయం
బును గలిగింప సింహముల ♦ పోలిక నార్చుచుఁ బేళ్లఁ దెల్పుచున్
గన భయదాకృతుల్ వెలయు ♦ కర్బురులన్ బ్రహరించి రెంతయున్ ౭

క. తరుశిలలఁ గొనుచు నవ్వనచరులను వివిధాయుధవ♦జంబును గొని క
ర్బురులును దలఁపడఁగా సంగర మాశ్చర్యమును భీతి♦కరమును నయ్యెన్ ౮

ఆ. విజయశాలురైన ♦ వీరవానరులచేఁ, గొట్టఁబడిన దనుజ♦కుంజరు లొక
కొంతమందిచచ్చి ♦ రంతటఁ గొందఱు, క్రక్కుకొనిరి నల్లఁ ♦ గళవళించి,

సీ. వనచరుల్ కొందఱ ♦ దనుజుల గ్రహియించి ప్రక్కలఁ జీల్చిరి ♦ పాదపముల
నలియఁగాఁ గొట్టి కొం♦దఱఁ గుప్పఁ జేసిరి, కొందఱ శిలలచేఁ ♦ గొట్టి పిండి
పిండిగాఁ జేసిరి ♦ పెనుదంతములను గొందఱను జించిరి; తద♦నంతరంబ
వనచరుల్ వైచిన ♦ ఘనగిరిశిఖరాళి విఱిగినధ్వజములు ♦ విపులఁ గూలి
తే నట్టిఖరములు చూర్ణంబు ♦ లైన యరద
ములు ధరంబడియున్న క♦ర్బురులగాత్ర
ములును గిరితుల్యతనువులై ♦ వెలయు కరులు
హయములును వాని రౌతులు ♦ నంత మొంది ౧౩ 1949

క. ధరఁబడియుండంగ భయం,కరముగఁ జూపట్టె, శౌర్య♦కలితులు ప్లవగే
శ్వరు లతివేగంబున భీ,కరముగఁ బైకెగసి యెగసి ♦ ఖరనఖరములన్. ౧౩౹
క. దనుజులముఖములఁ జీల్పం,గను మోములు గాంతిఁ దప్పఁ♦గా వెంద్రుకలో
య్యన విరిసి క్రింద జారం,గను శోణితగంధములఁ ద♦గన్ మూర్ఛితులై
క. ధరణీతలమునఁ బడియుం,డిరి, కొందఱు రాకసు లొగి ♦ నిర్భరకోప
స్ఫురణమున భీమరవములు, పరఁగంగా నట్టె యడరి ♦ ప్లవగేంద్రులపై. ౧౪౹
తే. వజ్రములరీతిఁ గరినసం♦స్పర్శము లగు
కరతలంబులె సాధన♦కాండములుగఁ
దలఁపఁ దగఁ బోయి, రట్టు లా♦దనుజు లధిక
జవమునం బయిఁబడ రాఁగ ♦ వివిధగతుల ౧౬ 1953

క. వనచరులు వారికంటెను, ఘనజవమునఁ జనెడువారు ♦ గావున వారిం
గని పిడికిళ్లం బొడిచి ద,శనములచేఁ గొఱికి తన్ని ♦ చరణాగ్రములన్ ౧౭
క. తరువుల మోఁదియు బాధిం,చిరి, వానరు లట్లు తన్ని ♦ చెలఁగంగా నా
సురు లోర్వం జాలకయే, పరుగెత్తిరి, పిదప దనుజ♦పాలకుఁ డనిలోన్ ౧౭౹
క తనబలము లెల్లఁ బాఱం, గని కుపితుం డగుచు మిగిలి ♦ కదనము సేయం
గను గోరియున్న వానరు,లను హింసింపంగ మదిఁ ద♦లంచి కడఁకమై ౧౮౹
క అని సేయంగను బూనఁగ, దనుజులు చెలరేఁగి ప్రాస♦తతిఁ గొట్టంగా
వనచరులు కొంద ఱార్తిని, గని నెత్తురు గాఱఁ బడిరి ♦ త్క్ష్మాస్థలియందున్ ౧౯
సీ కొందఱువానరుల్ ♦ క్రూరముద్గరతాడితులయి ధరంబడి ♦ రలసి కొంద
ఱురుపరిఘంబుల ♦ నుద్ధతి మోఁదంగఁ గాసి నొందిరి, మఱి ♦ కపులు కొంద
ఱొగి భిండివాలంబు ♦ లూని వైరులు కొట్ట నంగముల్ చీలంగ ♦ నవనిఁ బడిరి,
పట్టసంబులఁ గొని ♦ కొట్టంగఁ గొందఱు పరవశులై వ్రాలి ♦ ప్రాణరహితు
తే. లైరి, కొందఱు శూలసం♦హతుల రక్త
సిక్తులై యుండి, రెంతయుఁ ♦ జిత్రగతుల
నరులు కొట్టంగ బలయుక్తు ♦ లైనవారి
[illegible] 1958

క. దనుజులు పార్శ్వంబులఁ జించిన గుండెలు వగులఁ గవులు♦క్షితిని బడిరి, శూ
లనికరహతులై ప్రేఁగులు, దనువుల వెలుపలికి రాఁగ ♦ ధరణిం బడుచున్ ౨౨

క. మరణించిరి కొందఱు నట్లిరువురు మార్కొనుచు శిలల ♦ వృక్షంబుల, భీ
కరశరముల వైచుచు సంగరమును జేయంగ నద్ది ♦ గాఢరవముల౯ ౨౩

క ఘనభయదముగాఁ జెలఁగెను, ధనువులకుం దగిన యల్లె♦త్రాళ్లధ్వనులు చ
క్కనివీణాస్వనములుగాఁ, దనరఁగ *నెక్కిళ్లు మిగులఁ ♦ దాళంబులుగా౯. ౨౪

తే. అలసియుండుటచే మంద♦గిలిన పలుకు
లతులగానంబుగా నొప్ప ♦ నాజిగాన
మెంతయుం జక్కఁగా నొప్ప, ♦ నేచియంత
ననిని ధూమ్రాక్షుఁ డురుచాప♦మును గ్రహించి ౨౫ 1962

క తనశౌర్య మూని నవ్వుచు, సునిశితనారాచములను ♦ సోన గురియుచు౯
వనచరులఁ దఱిమె దెసలకు, దనుజేశ్వరబాధితమయి ♦ తద్బల మెల్ల౯. ౨౬

క. కలగుండువడుట మారుతి, పలువిధములఁ జూచి కోప♦భరమునఁ బెలుచ౯
జెలరేఁగి గొప్పశిల నిమ్ములఁ గరమునఁ బట్టి దనుజ♦ముఖ్యునిపైకి౯ ౨౭

క. అరిగె౯ యుద్ధమొనర్పఁగ, మరుదాత్మజుఁ డంతఁ బిత్రున♦మంబగు శౌర్యం
బు రహిం గన్పడఁ గ్రుధచే, నరుణిమ కనులందు ద్విగుణ♦మై తోఁపంగ౯.

ఆ ఊఁచి యూచి దాని ♦ నుగ్రుఁడై ధూమ్రాక్షు
నరదమందుఁ బడెడు♦నట్లు వైచె,
నంత ధూమ్రనయనుఁ ♦ డాశిల తనపైకి
వచ్చుచున్నయట్టి ♦ వరుసఁ జూచి ౨౮ 1966

క. కరమున గద దాలిచి యయ్యరదము విడనాడి వేగ ♦ యవనికి దిగి యా
ధరణి నిలుచుండె, నాతనియరదముఁ దచ్చక్రకూబ♦రాశ్వయుతముగ౯. ౨౯

క. సధ్వజశరాసనంబుగ, విధ్వంసముగా నొనర్చెఁ ♦ బృథుశిల యది, యా
ప్రధ్వాంతమిహిరసమ మిటు, ప్రధ్వంసము చేసి ధరణిఁ ♦ బడియె విరుచిగ౯

చ అనిలకుమారుఁ డాహనుమ ♦ యట్లసురేంద్రురథంబు నుగ్గుగా
నొనరిచి స్కంధశాఖలను ♦ నొప్పు మహీరుహముల్ కరంబున౯
దనరఁగ నిర్జరారులను ♦ దార్కొని యుద్ధముచేసె, నంత న
ద్దనుజులలోనఁ గొంద ఱటు ♦ ధాత్రిరుహంబుల మోఁదు నొందుచు౯. ౩౧

క శిరములు పగులఁగ నెత్తురు, నిరతమ్ము స్రవింప మేది♦నింబడి, రిట్లా
మరుదాత్మజుండు దనుజోత్కరమును బాఱంగఁ దోలి ♦ కడురభసమున౯ ౩౨

క. గిరిశృంగ మొకఁడు గొని యా,శరవరుపై కడరె, వీర్య♦శాలియయిన ని
ర్జరవైరి యతఁడు తనపై, కరుదెంచెడు హనుమఁ గాంచి ♦ యతివేగమున౯ ౩౩

*హిక్కాతాళసమన్వితమ్-అనిమూ.

క. కరమున గదఁ దాలిచి భీ,కరసింహధ్వని చెలంగ ♦ గాలికొడుకుపైఁ
గరిగెన్, ధూమ్రాక్షుఁడు క్రో,ధరతిన్ బహుకంటకాన్వి♦తంబగు దానిన్. ౩౮

క. తడయక హనుమచ్ఛిరంబునఁ, బడవైచెన్, భయదరూప♦భాస్వద్గద పైఁ
బడ హనుమంతుఁడు ఘాతముఁ,బడసెన్, మారుతసమాన♦బలుఁ డతఁ డంతన్.

క. దానిన్ లెక్కఁగొనక కా,దానవుమస్తాంతరమునఁ ♦ దద్గిరిశృంగం
బూని పడవైచె, నతఁడ,ద్దానిసమాహతిని నంగ♦తతి క్షోభింపన్. ౩౯ 1974

క. ధరఁబడియె వికీర్ణంబౌ, ధరణీధర మట్లు వేయ♦తం డిటు పడఁగ
ర్వ్బలులంతట హతశేషులు, సురరిపుపతిమృతిని గనుటఁ ♦ జూచి వగపునన్ ౪౦

క. వనచరులు వెంటఁబడి చం,ప నితాంతత్వరను నధిక♦భయమున నాలం
కను జొరఁగఁ బాఱె, రటఁ బా,వనియు మహాత్ముండు తనదు♦వైరి బలమునన్.

చ. అని వధియించి రక్తనదు ♦ లయ్యెడఁ బాఱఁగఁ జేసి వైరిఁ జం
పిన శ్రమ మొందియున్ దనుఁ గ♦పిప్రవరుల్ కొనియాడి పూజలన్
మనములఁ బొంగు మోదమున ♦ మాటికి మాటికిఁ జేయ నెమ్మనం
బునఁ దమిఁ గాంచె రక్కసుఁడు ♦ పోవుట లెల్లఁ దలంచుచుం గడున్. ౪౨

ఏఁబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము

౭౩ - వ సర్గము

వజ్రదంష్ట్రుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట.

క. దనుజేంద్రుఁడు రావణుఁ డా,యనిమొన ధూమ్రాక్షుఁడట్టు♦లంతముఁగనుటన్
విని నిట్టూర్పులు ఫణివలెఁ, దనముఖముల వెడలఁ బెనుక్రు♦ధం బొందె మదిన్.

సీ. అతఁడు కోపంబున ♦ నాత్మ కలంగఁగ వేఁడినిట్టూర్పులు ♦ విడుచుచుఁ గడు
బలశాలి శూరుఁడౌ ♦ వజ్రదంష్ట్రునిఁ గాంచి పలికె, వీరా! పొమ్ము ♦ పట్టణంబు
వెలువడి దానవ♦బలపరివృతుఁడవై చని దాశరథిరాము ♦ సకలకపుల
నట్లు సుగ్రీవుని ♦ ననిఁ జంపి రమ్మనిపనిచిన మాయావి♦దనుజవరుఁడు

తే. వజ్రదంష్ట్రుండు రాక్షసే♦శ్వరునిఁ గాంచి
యట్లె సేసెదనని పల్కి ♦ యఖిలబలము
లను దగంగూడి బలనాథు♦లును దనుఁగొలు
చుచును రాఁబోయె దివినున్న ♦ సురలు కలఁగ. ౨ 1979

చ. కరులును ఘోటకంబులును ♦ గాడిదె లొంటెలు కేతనధ్వజో
త్కరవిలసన్మహారథని♦కాయము వెంటను రాఁగ దేహముల్
సురుచిరగంధపుష్పములు ♦ శోభిలఁ జేయఁగ నంగదంబులున్
వరమకుటంబులున్ గరము ♦ భాసిలుచుండ విచిత్రరీతిగాఁ
బరఁగుచుఁ గ తళంబులఁ ♦ గార్ముక మంది సమాహితాత్ముఁడై. ౩ 1980

క వెలువడి పురమును వేగమ, కల నొనరుపఁ జొచ్చె, సైన్య♦కాంతుఁ డతం డు
జ్జ్వల కేతనసమలంకృత,ము లలితహేమాభిరామ♦ము నగునరదమున్. ౬౫

తే వలగొనుచు నెక్కె, నాతని♦భటులు బహువి
ధాయుధంబులఁ దాలిచి ♦ యష్టితోమ
రములు శూలంబులును, ముస♦లములు భిండి
వాలములు పాశశక్తులు ♦ పట్టిసములు ౮ 1982

తే. ఖడ్గ, చక్ర, పరశ్వధ♦గదలు మొదలు
గాఁ గలుగు తీక్ష్ణసాధన♦గణము కరము
లందు వెలుఁగంగ వెడలి రా♦హవమొనర్పఁ
జిత్రవస్త్రాభిరాములై ♦ చెలఁగి కడఁక. ౯౫ 1983

క. అనిసేయ సమర్థులుగాఁ, దనరెడు నాదనుజవరులు ♦ తమిఁ దోమరరా
జిని నంకుశంబులం గొని, ఘనమదవిక్రమము లొప్పఁ♦గాఁ దగుకరులన్. ౧౦

క చలియించుపర్వతమ్ముల,వలె నొప్పెడువాని నెక్కి ♦ బయలువెడలి, రం
త లలితలక్షణయుక్తం,బులు గురుబలయుతము లగుచుఁ♦బొలుచు జవములన్

క దనుజులు కొండ అధిష్ఠిం,చి నితాంతము శౌర్యములరఁ ♦ జెచ్చెరఁ జని, రా
దనుజబలంబులు సింహ,ధ్వజు లలర వినీలదేహ♦వరభూషణముల్ ౧౧౫

క కనఁబడఁగ ఘోరతరముగఁ, జన వర్షాకాలమందు ♦ సహుధికవిద్యు
ద్ఘనములు నల్లఁగ నార్చుచుఁ,గనఁబడున ట్లొప్పుచుండెఁ♦గడుభయదముగన్

క సురవైరు లంత యూథేశ్వరుఁ డంగదుఁ డున్ననగర♦వరయామ్యమునం
బరఁగెడు ద్వారమునన్ వెడ,లిరి వారలు వెడలఁగాఁ గ♦లిగె నశుభములున్.

చ ఘనములు లేని యభ్రమున ♦ గాఢతరోల్కలు తోఁచి వారికిం
గనఁబడఁ గ్రిందుగాఁ బడియెఁ ♦ గ్రన్నన నక్కలు నిప్పుగుంటలో
య్యన వడిఁ గ్రక్కుచున్ భయద♦మౌగతి నార్చెను, క్రూరసత్త్వముల్
దనుజున కెల్ల మృత్యువును ♦ దా రటుఁ దెల్పెను స్పష్టమౌగతిన్ ౧౮ 1989

క సురవైరియోధు లాసం,గరమునకుం బోవునపుడు ♦ కడు భయమున నా
తురులయి తొట్రిలఁబ సా,గిరి, గుణతేజుఁడయి సుభట♦కీర్తిహిఁ దగుచున్.

సీ బలశాలి యునునగు ♦ వజ్రదంష్ట్రుం డట్టియుత్పాతములఁ జూచి♦యురుతరనుగు
ధైర్య మూతఁగఁగొని♦తారణోత్సాహముగల్గి ముందున కేగెఁ,♦గర్బురేంద్రు
లట్టు వచ్చుటఁ గాంచి ♦ యావాన రేంద్రులు జయశీలు రౌట ద♦శదిశలందు
నిండినట్లుగ భూరి♦నిస్వనం బలర సింహాధ్వనుల్ చేసి, ర♦య్యవసరమున

ఆ భయదరూపయుతులు ♦ భయహేతువులునైన, వానరులకు నట్టి♦దానవులకు
నొకరి నొకరు చంప ♦ నుద్యమించెడువారి, కయ్యెఁ దుములయుద్ధ♦ముట్టితటిని

క ఇరుతెగలవార లీర్ష్యల, గురుసాహసములను మిగులఁ ♦ గోర్కెలతో సం

గర మొనరిచి ఛిన్నవపు,శ్శిరముల నతితీవ్రరుధిర♦సిక్తాంగములన్. ౧౯ 1992

క. ధరణిం బడి, రొకకొంద ఱ,సురు లతిశూరులయి యుంటఁ♦జొక్కవుఁబరిఘో
త్కరములఁ గరములఁ గొని వా,నరులపయిన్ దుముకనవ్వ♦నచరులుగవియన్.

క. నానావిధాయుధంబుల, మేనుల నొప్పించుచుండ ♦ మిగిలెడు పూన్కిన్
వానరులు తరుశిలాదుల, దానవు లాయుధగణంబుఁ ♦ దమరిపులపయిన్.

తే. వైచుచుండంగఁ బుట్టిన♦ధ్వనియుఁ బెద్ద
దతిభయంకరమును నయి ♦ యంతరంగ
ములను భేదించునట్లు మి♦క్కిలియు వినఁగఁ
బడియె, నప్పుడు రథనేమి♦పటురవంబు ౨౧ 1995

క. ధనువుల నిస్వనము మృదం,గనినాదము శంఖభేరి♦గాఢరవము నో
య్యనఁ గూడి తుముల మయ్యెన్,,దనుజులలోఁగొందఱా యు♦ధంబులనెల్లన్.

తే కవులపై వైచి యన్యమా♦ర్గణము లెవ్వి
యును దమకులేమిఁ గరముల ♦ యుద్ధమంత
జేయఁదొడఁగిరి, వానరు ♦ లాయసురులఁ
గరతలంబులఁ జఱచియుఁ ♦ గాళ్లఁదన్ని. ౨౩ 1997

సీ ముష్టిఘాతంబుల ♦ మోకాళ్ల దెబ్బలఁ దరుఘాతముల నొంప ♦ దనుజు లంత
భిన్నాంగులగుచును ♦ బృథ్విపైఁ ద్రెళ్లిరి, యుద్ధదుర్మదులయి ♦ యొప్పుకపులు
దనుజులఁ గొందఱఁ ♦ బెనుశిలావృష్టిని జూర్ణ మొనర్చిరి, ♦ సురవిరోధి
పతి వజ్రదంష్ట్రుండు ♦ బవరంబునన్ వానరులబాణనికురంబ♦ములను నొంచి

తే భయపడఁగఁ జేయుచున్ దాను ♦ బ్రళయమందుఁ
బాశహస్తుండు యముఁడు ని♦ర్భరగతులను
దిరుగునట్లుగ భయదాకృ♦తిని జరించు
చుండె, బలశాలురై శస్త్ర♦పండితులయి. ౨౪ 1998

క. అలరెడు రాక్షసు లెల్లరు, నలఘుతరంబైన క్రోధ♦మంది శరీరం
బులు తెలియక నానాయుధ,ములఁ గపిసేనన్ వధింప ♦ మొదలిడి రంతన్

క హరులవధించెడు దనుజో,త్కరములఁ గని యాసురేంద్ర♦తనయతనయుఁడై
పరఁగెడునంగదుఁ డాగ్రహ, మురుతరముగ ద్విగుణముగుచు♦నొప్పఁగదానన్.

క. కను లెఱ్ఱవాఱఁ బ్రళయం,బున నగ్నియుఁబోలె వీర్య♦మునఁ బొల్చెడుఁ గా
వునఁ దరువొక్కఁడు గొని యా,దనుజులనున్ క్షుద్రమృగవి♦తతిని హరివలెన్.

క. నొప్పించె మఱియు నంగదుఁ, డప్పుడు సురనాథుపోల్కి ♦ ననుపమశౌర్యం
బొప్పఁగ దారుణసంగర, మిప్పగిదిగ నుండు ననఁగ ♦ నెంతయుఁ జేసెన్ ౨౮

తే. అంగదునకును నెదురైన ♦ యసురు లెల్ల
[illegible] నా♦వు తుపూత

ములకుఁ దలలొఁగిఁ బగులంగ ♦ నిలనుబడిరి
మూలములువోవఁ దరువులు ♦ గూలునట్లు ౨౯॥ 2008

*క. శకలములైన రథంబుల, వికలాంగములైన యశ్వ♦వివిధపతాక
ప్రకరంబుల హరిదనుజాం,గకముల నల్ల నిల భీతి♦కరముగ నయ్యెన్. ౩౦॥

తే హారకేయూరముఖభూష♦ణాళివస్త్ర,శస్త్రభూషితమై ధరా♦స్థల మది యట
నబ్జతారాభియుక్తచే ♦ నలరుచున్న, యాశరద్రాత్రివలెఁ గన♦నయ్యె విరుచి.

క. పెనురాక్షసబల మది యా,తనిజవమున నిల్వలేక ♦ తాఁ జలియించెన్
ఘనవాయువేగమునకున్, ఘనములు చలియించుచున్న ♦ కరణిగ నంతన్.

ఏఁబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౫౪ - వ సర్గము

అంగదుఁడు వజ్రదంష్ట్రునిఁ బొలియించుట

చ అనుపమవిక్రమాఢ్యుఁడు బ♦లాధికుఁడై తగువజ్రదంష్ట్రుఁడ
వ్వనచరుఁ డాత్మసైన్యమును ♦ వావిరిఁ గొట్టఁగఁ బొలుచుంటయున్
వనచరుఁ డట్లుగా విజయ♦వర్ధితుఁడై విలసిల్లుచుండుటల్
కని కడుఁగోపమంది గురు♦కార్ముకముం బటుఘోరరూపమున్. ౧॥ 2007

చ కరమునఁ బట్టి వజ్రసమ♦గాఢనినాదముగల్గ లాగి వా
నరులబలంబుపైఁ గడు వి♦నాశనముం దెలుపంగఁ జాలు నా
శరముల వృష్టిగాఁ బరపె ♦ శౌర్యముపొంగఁగఁ గర్బురేంద్రు ల
ట్లరదము లెక్కుచున్ బహువి♦ధాయుధముల్ గొని పోరి రయ్యెడన్ ౩

చ వనచరులందు శూరులగు ♦ వారు కరంబులఁ బ్రస్తరంబులన్
గొని నలువైపులం జెలఁగి ♦ కోర్కి రణంబొనరించి, రంత నా
యనిమొన రాక్షసుల్ హరివ♦రాళిపయిం జెలరేఁగి వేలసం
ఖ్యనిశితమార్గణాళి నపు♦డార్చురు వైచిరి దర్ప మొప్పఁగన్ ౫ 2009

చ వనచరవీరు లంత మద♦వారణతుల్యులుగానఁ గొండలన్
ఘనశిలలం దరువ్రజముఁ ♦ గర్బురసంతతిపైని వైచి, రి
ట్లని వెనుదీయ కెంతయు న♦హార్యపరాక్రమయుక్తులై రణం
బొనగుచుచున్న కోఁతులకు ♦ నుద్ధతరాక్షసకోటి కత్తఱిన్ ౬ 2010

క. సమర మ్మధిక మ్మగుచుం, దుములంబుగ సాగె, హరిత♦తులఁ గొందఱ క
ట్లమరారులఁ గొందఱకున్, సమరంబున శీర్షహస్త♦చరణము లెల్లన్. ౭॥

ఆ పగిలి విఱిగియుండ ♦ బాణము లంగాళిఁ
గ్రుచ్చుకొనఁగ దీవ్ర♦రుధిర మంగ

---

* రుధిరేణచసంఛన్నా-అనిమూ

ములను దనుపఁ గంక♦ములు గ్రద్దలుం గాకు
లట్టె మూఁగఁ గొండ♦ యార్తిఁ గుంది. ౯ 2012

క. గోమాయువు లెల్లెడలను, నామాడ్కిం బెరసియుండ♦ నతిభయదముగా
భూమిపయింబడియుండిరి,, భీమాహవమునఁ గబంధ♦వితతులు పెలుచన్.

క. భీరుజనంబుల కతిభయ, మారీతిగఁ బుట్టఁజేయు♦ నవియై దివికిన్
బోరన నెగసెన్, సంగర, ధారణి నత్తఱిని గీశ♦దనుజులు కడఁకన్. 2014

క. కరములు భూరిభుజంబులు, శిరములు తెగి యర్ధములుగ♦ ఛిన్నములు కళే
బరములయి యుండ నుండిరి, ధరణి గతప్రాణులగుచుఁ♦ దగ భయదముగన్.

క. వనచరు లెల్లరు మార్గ్గాని, దనుజుల వధియించుచుండఁ♦ దద్బలమువిధం
బును జక్క వజ్రదంష్ట్రుఁడు, గనుచుండఁగ భంగపాటుఁ♦గాంచెన్ మిగులన్

సీ. గురువిక్రమంబునఁ♦ బరఁగునావజ్రదంష్ట్రుఁడు ప్లవంగములు క♦ర్బురులఁజంపు
చుండఁగా వార ల♦త్యుగ్రభయంబునుగాంచి యుంటను జూచి♦ మించురోష
మునఁ దామ్రనేత్రుఁడై♦ ధనువును గరమునఁ దాలిచి వానర♦తతుల భీతిఁ
గనఁగఁజేయుచు రణం♦బునఁ బ్రవేశించియంతటఁగంకపత్రయు♦తంబులగుచు

తే. నకుటిలములగు శరముల♦ నట్టివైచి, వారి భేదించె, విక్రమ♦వంతుఁ డతఁడు
వనచరుల నొక్కయేటునఁ♦బంచసప్తవసువిధాతృసంఖ్యల నొంచె♦వెసనమర్ష.

*చ. దనుజవిభుండు వానరుల♦ దారుణబాణములన్ వికంపులన్
గనలుచుఁ జేయఁ దక్కకపి♦కాండము భీతిలి యాప్రజావిభున్
మనుజులు చేరఁబోవునటు♦ మానుగ నంగదు నాశ్రయించె, నం
త నపుడు వాలిపుత్త్రుఁడు ని♦తాంతభయంబును సేన లొందుటన్ ౧౮ 2018

క. పరికించి కోపవశమున, సురవైరియుఁ దనను జక్కఁ♦ జూడఁగ వానిన్
బరిపరిఁ జూచుచు మార్కొనె, హరివరసురవైరినాథు♦ లంతటఁ గడఁకన్

క. హరిమత్తగజంబులు భీ,కరముగఁ బోరాడుభంగిఁ♦ గా ననిలో న
య్యిరువురు విహరించిరి, యా,తరుణంబున గురుబలుండు♦ దానవపతియున్

క. కరిఁ దోమరముల నొంచెడు, కరణిగ నవ్వాలిసుతుఁ♦ గని మర్మములన్
శరముల వేయింటను ని,ర్భరగతిచే నొంచె దర్ప♦భాసురుఁ డగుచున్ ౧౯

చ. ఘనబలుఁ డుగ్రవీర్యుఁడు ని♦కామజవుండునునైన యంగదుం
డు నిశితశస్త్రజాలముల♦ నొచ్చి శరీరము రక్తసిక్తమై
కనఁబడ వజ్రదంష్ట్రుపయి♦ క్ష్మారుహ మొక్కఁడు వీచివైచె, నా
దనుజుఁడు వచ్చుచున్న యల♦ధాత్రిగుహంబును గాంచి యాత్మలోన్. ౨౦

ఆ. ఆతుగుండు గాక♦ యద్దాని శరములఁ, బెక్కుతునియలుగను♦ నక్కజముగఁ
ద్రుంచె, నాద్రుమంబు♦తునియలై యిలఁబడె,,నంతనసురశౌర్య♦మాత్మ నెంచి.

క. వనచరవర్యుఁడు పెనుగొం,డను గొని యద్దానఁ దద్వి♦నాశనమగు నం
చనుకొని వైచి మహారవ,మును జేసెను, భయదశౌర్య♦మునుగల యతఁడున్
క. పెనుగిరి తనపై కరుదేఁ, గని సంభ్రాంతుండు గాక ♦ గదఁ జేఁగొని స్యం
దనమునుండి ధరిత్రికి, ఘనజవమున దుమికి నిలిచెఁ ♦ గపివరుఁ డంతన్.
క తనరిపుని వజ్రదంష్ట్రుని, ననిమొనఁ దాఁ జేరఁబోయి ♦ యాతనిగదఁ జేఁ
గొనియెను బలవంతంబుగ , మును పంగదుఁ డతనిమూర్ధ♦మున నెదిపై చెన్.
క. గిరి యద్ది వజ్రదంష్ట్రుని, యరదంబు సచక్రకూబ♦రాశ్వంబుగ ను
ర్వరఁ గూల్చె నుగ్గుగా, న,త్వరముగ నాయంగదుండు ♦ బల మలరారన్. ౨౩౪
క. తరుయుక్తము విపులమునగు, ధరణీధ్రము నెత్తి వజ్ర♦దంష్ట్రునితలపై
నురుగతి వైచెను దానన్, సురవైరియు నల్లఁ గ్రక్కు♦చున్ మూర్ఛితుఁడై.
క. ఉరగమువలె నిట్టూర్పులు, పరిపరిఁ బుచ్చుచు మఱొక్క♦భయదగదను నా
తురుఁడయి కైఁగొని సంజ్ఞా,విరహితుఁడై క్షణముసేపు ♦ వెల్లగఁ బుచ్చెన్
చ. దనుజుఁడు మూర్ఛఁబాసి తన♦దాపున నున్నకపీంద్రుఁ గాంచి యిం
తని యనరానికోపమున ♦ నాతనివక్షము నొవ్వఁజేసె నా
పెనుగదప్రేటునన్, మఱియు ♦ బీరముపొంగి గదం ద్యజించి వాఁ
డనినొనరించె ముష్టిహతి ♦ నంగదు నొంచుచు నంత నయ్యెడన్. ౨౭ 2030
క. వనచరరాక్షసు లేచి యొ,కని నొక్కఁడు తన్నుకొనిరి ♦ గాఢంబుగ నా
పెనుప్రేటుల నెత్తుటిలో, మునుఁగుచు నలజడినిమిగులఁ♦బొందుచు మఱియున్
ఆ అతులవిక్రమమున ♦ సంగారకబుధుల, వలెను బొల్చుచుండి, ♦ రలఘు తేజుఁ
డగుచుఁ గీశతిలకుఁ♦డగు నంగదుం డంత,సుమఫలాళియుతకు♦జము నొకండు.
క బలమొప్పఁ బెఱికి యనిమొన, నిలిచెను సురవైరి యల్లె ♦ నిలిచెను మఱియా
యలఘుబలశాలి యంగదుఁ, డలరుచు వృషచర్మవిహిత ♦ మగు ఫలకంబున్.
సీ. విపులమై, కింకిణీ♦వితతిఁ జెన్నారుచుఁ జర్మమొక్కటి సమా♦చ్ఛాదనముగఁ
గలిగియున్నట్టి ఖ♦డ్గంబును బూనంగ నసురయు నట్లె చే♦నందె వాని,
నిరువురు వారు జ♦యించెడు నిచ్ఛలఁ గుపితులై మించెడు ♦ కోరికలను
బహుచిత్రమార్గముల్ ♦పరఁగ యుద్ధము సేయుచును బరస్పరము భీ♦తినిజనింపఁ
తే జేయునట్లుగ బవరంబుఁ♦జేసి రట్లు, కడఁకమైఁ గొట్టుకొనుచుండఁ♦గా స్రవించె
రక్కమిద్దఱివా శరీ♦రములనుండి, పుష్పితపలాశతరువుల♦పోల్కి వారు. ౩౨
క పొలిచిరి మఱియును సంగర,సులఘుబలంయులను జేసి ♦ యలయుచు ధాత్రీ
స్థలి జానువులపయి జయే,చ్ఛఁ గూర్చుండిరి, క్షణంగ♦సత్తముఁ డంతన్
తే ఒకనిమేషములోపల ♦ నుగ్రనయనుఁ, డగుచు దండాహతభుజంగ♦మట్లు లేచి

---

* మహార్తో మభవ న్మూర్ఛో గదా మాలింగ్య నిశ్వసన్ - అనిమూ. గదాంతన్యాం - అని వ్యాఖ్య

యుతతరంబగుబలమున♦నొప్పిస్వచ్ఛ, మగుచుసానలదీఱిచ♦క్కఁగమెఱయుచు.

[1]క. తనరారుఖడ్గమున నా, దనుజోత్తముసుందరమగు ♦ తలను నఱికె, నొ
య్యన రక్తసిక్తగాత్రం, బునఁ దగునావజ్రదంష్ట్రుఁ♦భూరిశిర మటన్. ౩౫

తే. కోపపరివృత్తనయనమై ♦ గొట్టువడుచు
రెండుగాఁ దున్గి నేలను ♦ బండియుండె,
నట్టి లావజ్రదంష్ట్రుఁడు ♦ హతుఁడగుటను
గాంచి భయమోహితులయి రా♦క్షసులు వనట ౩౬ 2038

క. వనచరులు తమ్ము వెనుకొని, ఘనతరుశిలలన్ గ్రహించి ♦ కావరమునఁ జం
ప నితాంతము దీనాస్యము,లను దుఃఖించుచును మిగుల ♦ లజ్జను దలలన్

ఆ. నుంత వాంచి లంకఁ ♦ జొచ్చిరి, వజ్రిము,హత్త్వబలము లలరు ♦ నంగదుండు
వైరిఁ జంప దేవ♦వారాంతరస్థేంద్రు,వలెను గపులనడుమ ♦ వఱలెఁ దమిని ౩౭

ఏఁబదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము

౫౫ - వ సర్గము.

అకంపనుఁడు హనుమతో యుద్ధ మొనర్చుట

ఉ. అంతట రాక్షసేంద్రుఁ డని ♦ నంగదుచేతను వజ్రదంష్ట్రుఁ డ
ట్లంతము నొందుటల్ విని కృ♦తాంజలియై తనమ్రోల నిల్చి కా
లాంతకురీతిగాఁ దగుప్ర♦హస్తు బలాధిపుఁ గాంచి వేగదు
ర్దాంతపరాక్రముల్ ఘనత♦రంబగు లావును గల్గువారలున్ ౧ 2041

క. అని దుర్ధర్షులునై తగు, దనుజులు సకలాస్త్రశస్త్ర♦ధర్మ మెఱుఁగు శూ
రు నకంపను మున్నిడుకొని, చనుదురుగా కతిజవమున ♦ శత్రులఁ జంపన్. ౨

[2]చ. ఇతఁడు పరంతపుండు బల♦మెల్లను గాచెడివాఁడు సేనకుం
బతి; సమరప్రసిద్ధుఁడగు ♦ వారక యెప్పుడు కోరుచుండు నా
హితమును, సంగరప్రియ మ♦దెప్పుడు నీతనిఁ బొందియుండు సం
తతమును శత్రుకాననసు♦దారుణహవ్యవహుండునై తగున్ ౩ 2043

క. దనుజుం డీతఁడు రాఘవు,లను, భూరిబలాఢ్యుఁ గపిబ♦లప్రభు సుగ్రీ
వునిని జయించి భయంకర,వనచరులను దక్కువారి ♦ వధియించు ననిన్ ౪

క. ఘనబలుఁడు శీఘ్రశౌర్యం,డునగు ప్రహస్తుండు రావ♦ణుని యానతిగై
కొని సన్నాహము గావిం,చెను సేనను సత్వరముగ ♦ జృంభచ్ఛక్తిన్ ౫

చ. దనుజవరేణ్యు లంతఁ గముఁ ♦ దద్బలనాథుఁడు దొందఱింప సా
ధననికురుంబముల్ బహువి♦ధంబులుగాఁ జెలువార వానిఁ గై

1 తృతీయాతిథిచుంగు వజ్రదంష్ట్రుఁడు చచ్చెనని తీర్థులయభిప్రాయము 2 ఏష శాస్త్రాచ గోప్తాచ నేతాచ యుధిసమ్మతః, భూతికామశ్చ మే నిత్యం నిత్యంచ సమరప్రియః-అనిమూ దీని

కొని భయదాక్షము ల్వెలయఁ ♦ గ్రూరతరంబుగఁ జూడనొప్పి యా
యనికిఁ బ్రయాణ మైరి, తగ ♦ నంత నకంపనుఁ డెంతొ వేడుకన్. ౬ 2046

చ పెనురథ మెక్కి నీరదము ♦ పెంపునఁ గాయము పెద్దదాచు నొ
ప్ప నినద మబ్బమట్లు తగ ♦ భాసురహాటకకుండలంబులన్
దనర ఘనద్యుతిన్ వపువు ♦ తిద్దయు నీటును గుల్కుచుండ భీ
తిని గలిగించు రాక్షసులు ♦ తెంపునఁ జుట్టును గొల్చి రాఁగ వే
చనియెఁ, గదల్పలేరు సుర♦సత్తములే నతనిన్ రణంబునన్. ౭ 2047

క *కనుకనె యకంపనుండని, దనుజేంద్రున కతని కాఖ్య ♦ ధరవర్ధిల్లెన్
వనజాప్తుని భంగిఁగ నా, దనుజులయంశరమునందుఁ ♦ దా భాసిల్లెన్ ౮

చ. అతఁ డని సేయఁగోరి జవ ♦ మారఁగ నందఱఁ గూడిపోవఁగా
నతనిరథంబు లాగెడు మ♦హాశ్వము ల్పడ్డ తటాలునన్ గనెన్
వితతముగాఁగ దైన్యమును ♦ విక్రమసంపద సంగరంబునన్
స్తుతిఁ గను నాయకంపనుని ♦ సుందరవామమహాక్షి యత్తఱిన్ ౧౦ 2049

తే అదరసాగె, వివర్ణమై ♦ యాననంబు
కనఁబడియెఁ, గంఠరవము గ♦ద్గదముగాఁగ
నయ్యె, నంతకుమున్ను స్వ♦చ్ఛాకృతిఁ దగు
పగ లపుడు రూక్షవాతసం♦భరిత మయ్యె ౧౧ 2050

క. మృగములు పక్షులు క్రూరం, బుగను భయంకరముగాఁగ ♦ బోరనఁ గూసెన్
మృగరాజునకుం బలె గొ,ప్పగఁ దగు మూఁపులును వ్యాఘ్ర♦పౌరుషములరన్.

చ. విలసిలు నాయకంపనుఁడు ♦ భీమమునై తగు నానిమిత్తముల్
పొలయుట కాత్మ భీతిలక ♦ పోయె రణస్థలి, కట్లు రాక్షసా
వలి గొలువంగ యుద్ధమున ♦ వాంఛను బూని చెలంగి పోవ వా
రల పెనునాద మట్టె వన♦రాశిఁ గలంచున టొప్పె నెంతయున్ ౧౩ 2052

క. వనచరుల పెనుబలం బా, ధ్వనికిన్ మిక్కిలియు భీతి ♦ వడి వృక్షములన్
ఘనగిరుల నాయుధములుగఁ, గొని నిల్చెను ననినొనర్చు ♦ కోరిక నంతన్.

సీ రామునిమిత్తము ♦ రావణుకొఱకును దమప్రాణముల విడఁ ♦ దలఁచియున్న
వనచరదనుజుల♦కును మహారౌద్రమౌ సంగరం బప్పుడు ♦ జరగె, నంత
వారలెల్లను భూరి♦బలవంతులును శూరు లద్రిసంకాశులు ♦ నై చెలంగు
దురుగాన వార లొం♦డొరులఁ జంపఁదలంచి, రతిబలవంతులై ♦ యలరునట్టి

తే. యిరుదెగలవారు రణమందు ♦ నేపుమీఱఁ, జేయుసింహాస్వనావళి♦చేతఁ గోప
మునఁ బరస్పరదర్శన♦మున నొనర్చు, గర్జనంబులఁ గల్గిన ♦ గాఢరవము. ౧౫

క. వినఁబడియెన్ భయదంబుగఁ, గన నెట్టఁగ నున్నయట్టి ♦ త్సారజము నురా

* ఆకంపన స్తత స్తేపా మాదిత్య ఇవ తేజసా-అనిమూ.

రినికరకీశపదాహతి, జనితంబయి పర్వి దిగ్వి♦జమునందుఁ గడున్. ౧౮
తే. భీమముగ నిండెఁ, గొండొక ♦ భూమి తూళి
తనుగు కౌశేయమట్లు సి♦తప్రభఁదగు
రజము వ్యాపించి యుండుటఁ ♦ బ్రథనమందు
వార లొండొరుఁ గనఁజాల ♦ రైరి మఱియు. ౧౯ 2056
క. అని దుమ్ముఁ గ్రమ్మఁగా వ,ర్మనికరము పతాకలు ధ్వజ♦ రాజితురగముల్
గనఁబడకుండెను శస్త్రము, లనూనరీతిం బెనంగు ♦ నాభటతతికిన్. ౨౦
క ఆసంకులసమరంబున, నీసున నార్చుచును నొరుల ♦ నేపునఁ జంపం
గా సత్వర మభిముఖముగఁ, బో సమకట్టుచును వేగ ♦ పోవుచు మఱియున్.
ఆ. మారుకొనుచునుండు ♦ మానవపతిబల
దనుజవరునిబలవి♦తానమందు
భటుల నిస్వనంబె ♦ చటులంబుగా వినఁ
బడియెఁ దోఁప దండు ♦ వస్తు వెదియు. ౨౧ 2059
చ. కనఁబడకుండఁ జీఁకటులు ♦ గ్రమ్మటచేఁ దమవారొ యన్యులో
యని తెలియంగ నేరకయె ♦ యాకపిరాక్షసు లట్టె క్రుద్ధులై
వనచరరాక్షసావళినె ♦ బాహుబలంబులఁ గొట్టసాగి, రా
దనుజులు వానరుల్ మఱియుఁ ♦ దార్కొని చీఁకటియందుఁ బెల్లుగన్. ౨౨
క. పరులను దమవారలనుం, బరిమార్చుచు నాధరిత్రిఁ ♦ బలునారులు నె
త్తురుకాలువలం దడుపుచుఁ, జరణక్షోభములచే ర♦జంబుగఁ జేయన్ ౨౩
క కనఁబడియె భయంకరముగ,, ఘనగతి రక్తంబు వాఱఁ♦గా రజమెల్లన్
గనియె నదృశ్యత, నంతట, నని జరిగెడి ధాత్రి శవస♦మాకుల యయ్యెన్.
సీ. హరులును దానవుల్ ♦ తరువుల శక్తుల శిలలఁ బ్రాసముల గ♦దలను బరిఘ
ములఁ దోమరంబులఁ ♦ జెలఁగువిక్రమముల నన్యోన్యమును గెల్చు♦నాసలూని
ప్రహరించుకొనుచు బ♦వరము నొనర్చిరి పర్వతాకారులు ♦ భయదకర్ము
లగువానరులు పరి♦ఘాకారములగు బాహువులతోఁ బెనఁగుచు♦నొగిదనుజుల
తే. యమునిప్రోలికిఁ బంపి, రా♦యసుర లట్టె
క్రుద్ధులై ప్రాసతోమర♦కూటపాణు
లగుచు దారుణశస్త్రప్ర♦హారములను
గపులఁ జంపిరి కడఁక న♦క్కదనమందు. ౨౪ 2063
చ. దనుజచమూవిభుండగుచు ♦ దారుణవిక్రమ మొప్ప నాయకం
పనుఁడు మహోగ్రహంబున సు♦పర్వభయంకరవిక్రమంబులన్
దనుజులు వానరావళిని ♦ దార్కొని చంపఁగఁ జూచి గారవిం
చెను, నవుడాకపీశ్వరులు ♦ చెచ్చెఱవైరులడాసి పూన్కితోన్. ౨౫ 2064

చ. దనుజులచేతియాయుధవి♦తానము వీర్యము పొంగ లాగికొం
చును ఘనవృక్షముల్ వయిచి ♦ చూర్ణము సేయుచు తాలరువ్వుచున్
దనువులు ముద్దసేయుచును ♦ దారుణయుద్ధ మొనర్చి, రింతలో
వనచరవీరులై ప్రకట♦బాహుబలంబుల నొప్పువారలై. ౩౦ 2065

ఆ అలరుచున్న కుముద♦నలులు మైందద్వివిదులును గోప మడర ♦ ధూ_ర్తదనుజ
వితతిపైకిఁ బొంగు♦వేడ్కలఁ బోయిరి, జవము లొప్ప ప్లవగ♦సైన్యపు లిటు.

క. సురరిపుసేనాముఖమున, కరిగి విలాసములతో మ♦హావృక్షములన్
దుర మొనరించుచు నాన్యల్వీరు దనుజుల గుంపులుగను ♦ బొరిపుచ్చి రటన్.

ఏఁబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము

౫౬ - వ సర్గము.

-oఓo- హనుమంతుఁ డకంపనుని జంపుట -oఓo-

తే ఆయకంపనుఁ డావాన♦రాధినాథు, లట్లుచేసిన గొప్పకా♦ర్యమును గాంచి
యుద్ధమునఁదీవ్రకోపంబు♦నొందెనతఁడు, వైరికృతకార్యజనితతీ♦వ్రతరరుషను.

క. తనమేను దెలియకపుడే, ధనుస్సుఁ బలుమారు మీటి ♦ తనసారథికి
ట్లనియెను, బెక్కు కపీంద్రులు, మనదనుజులఁ బెక్కుమంది♦మార్కొనియనిలోన్

క. పరలోకంబున కిప్పుడె, యరుగంగాఁ జేయుచుండ ♦ నగపడెడుఁగదా
త్వరగా నాస్థలి కేసున, యరదము పోనిమ్ము త్వరగ ♦ నల్లదె కంటే ౩ 2070

క నాయెదుట సారథీ! గురు, కాయులు బలయుతులు కపులు ♦ క్ష్మారుహాగిరులే
యాయుధములుగాఁ గైకొని, యే యలరుచునున్నవార ♦ లెంతయుఁగడఁకన్.

క. అని వినుతిం గాంచిన యా, వనచరుల వధింపఁగోరు♦వాఁడను వారే
దనుజబలంబుల నంతం,బును బొందం జేయువారు ♦ పో తలపోయన్. ౫

చ. అని రథికోత్తముం డయిన♦యుట్టి యకంపనుఁ డష్టు వేగమొ
ప్ప నరుగుఘోటకంబులను ♦ బాగుగఁ బూన్చిన యారథంబు న
వ్వనచరు లున్నతావునకు ♦ వైళము తోలఁగఁ బంచి క్రుద్ధుఁడై
సునిశితబాణజాలముల ♦ స్రుక్కఁగఁజేసె బలంబు పొంగఁగన్ ౬ 2073

క దనుజోత్తము కట్టెదుటన్, వనచరులు రణంబున నిలు♦వఁగఁ జాలరనం
గ నిఁకన్ మార్కొనరని చెప్పనేల? తద్బాణవితతి ♦ భగ్నబలులునై ౭

క పరుగెత్తి రంద అంతట,, మరుదాత్మజుఁ డురుబలుండు ♦ మానుగ వారిన్
బరునికిఁ జిక్కి మృతింగను, తరుణంబున నున్నవారిఁ ♦ దనబంధువులన్. ౮

క కని వానిచెంత కేగెను,, వనచరయూథపులు వీర్య♦వంతులు ననికిన్

* కిం పున ర్యోద్ధు మాహవే-అనిమూ

ఁజనుబెంచిన యాకపివరుఁ, గని హర్షము మనములందుఁ ♦ గని యావేళన్.

క. పరివేష్టించిరి మారుతి,, హరియూథపు లతులవిక్ర♦మాఢ్యులు నపుడా
మరుదాత్మజుఁ డేతేరం, బగమముదంబలర నతని♦ప్రాపునఁ దామున్ ౯౧

తే. నిలిచి, రంత నకంపనుఁ ♦ డెలమిఁ బర్వ,తాకృతిం బొల్చి నిల్చిన♦హనుమపైని
వజ్రి త్యాధరముపయిని ♦ వర్షధార, లట్టి గురియువిధంబున ♦ నంత వెల్లి.

క. కురియించె, నంత బలవి,స్ఫురణంబునఁ బొలుచు పవన♦పుత్త్రుం డట భీ
కరవైరినిశితబాణో,త్కర మాత్మశరీరముపయిఁ ♦ గడువడిఁ బడఁగన్. ౧౨

క. మనమున లక్ష్యముసేయక, దనుజునివధియింప మదిని ♦ దలఁచెను, దేజం
బున మిగులఁ బొలుచు నాపా,వనిబలిమిని భూమి నెల్ల ♦ వడఁకించుగతిన్.

క. చరణము లిడుచున్ దానవ, వరునిం దలపడియె; నిట్లు ♦ వరతేజమునన్
నిరుపముఁడై సింహధ్వని, పరఁగంజేయుచును వెలయు ♦ పావని యంతన్

క. రూపంబున దుర్ధర్షుం, డై పగటిదివాకరాభుఁ♦డై వెలుగొందెన్,
గోపమున నంత హరికుల, దీపకుఁ డాహనుమ చెంత ♦ దీపించురిపున్. ౧౮౪

క. కనుఁగొని యాయుధ మేదియుఁ, దనకరమున లేకయుంటఁ ♦ దలపోసి జవం
బునఁ గొండ నొకఁడు పెకలిం,చెను, వీర్యముపొంగ నొక్క ♦ చేతన్ బలిమిన్

క. గురుశైలం బద్దానిన్, ధరియించి మహారవంబు ♦ దగునట్లుగ నా
ర్చి రయమునఁ ద్రిప్పి, మునుసం,గరమునననముచిన్ వధింపఁ♦గాఁ గ్రోధమునన్.

చ. కరమున వజ్రముం గొని య♦ఖండపరాక్రమ మొప్ప నిర్జరే
శ్వరుఁడు రయంబునం జనెడు♦చాడ్పునఁ జేత గిరిన్ ధరించి యా
తురమున నయ్యకంపనుని♦తో రణముం దగఁ జేయఁబోయె భూ
ధరశిఖరంబు నెత్తుకొని ♦ తన్నువధింపఁగ వచ్చుపావనిన్ ౧౭ 2085

చ. కనుఁగొని యాయకంపనుఁడు ♦ కార్ముకనాదము భీతిదంబుగాఁ
దనరఁగ దూరమందె గురు♦ధాత్రిధరాగ్రము నర్ధచంద్రబా
ణనికరముం గడున్ వయిచి ♦ నాశన మొందఁగఁ జేసె, నంబరం
బుననె మహీధరాగ్రము రి♦పుప్రహితాంబకచూర్ణితాంగమై ౧౮ 2086

క. ధరఁ బడుటం గని పావని, గురుకోపావేశ మొందెఁ, ♦ గ్రోధము దర్పం
బురుగతిఁ బెనఁగొన గురుగిరి, కరణిం బొడవైన ♦ యశ్వ♦కర్ణద్రుమమున్.

క. అనిలాత్మజుండు పెకలిం,చెను, నిట్లాతండు మద్ది♦చెట్టును గొనుచున్
బెనుస్కంధమ్ములు గల దా,నినిబట్టిన సంతసమున ♦ నిక్కి ముదమునన్.

తే. పక్కనన్ నవ్వుచున్ ద్రిప్పి ♦ బవరమందు,
హనుమ యంతటఁ గ్రుద్ధుఁడై ♦ యరుగుచుఁ దన

* అశ్ంకర గు ముము—మదిచెటు

యూరువుల వేగమున కట ♦ నున్న ద్రుమము
లవనిఁ బడఁ గాళ్లఁద్రొక్కు ళ్ల ♦ నవనిఁ బగుల ౨౨ 2089

చ అరులను జేరి ధీవిభవ ♦ మట్లె బలంబును గల్గునాతఁ డా
తరువున హ _స్తిసంతతిని ♦ దానిపయిందగువారి, స్యందనో
త్కరమును నందుఁ గ్రాలు రథి♦క వ్రజముఙ్ మఱియుఙ్ బదాతులఙ్
బోరిఁగొనెఁ, గ్రుద్ధసంయమని ♦ పోలిక నాతఁడు రాక్షసావళిఙ్ ౨౩౹ 2090

క అనిమొనఁ జంపుచునుండఁ, గని యాతనిఁ జూచి యసుర♦కాండము పెనుభీ
తిని బాఱె; వీరుఁడగునా,దనుజుఁ డకంపనుఁడు పవన♦తనయుఙ్ శూరుఙ్.

క దనుజభయావహుఁ గ్రోధం,బునఁ బైఁబడవచ్చువానిఁ ♦ బోలంగని సిం
హనినాదముఁ గావించెను, బెనుకోపం బడర, నంత ♦ వీర్యము పొంగఙ్ ౨౫

క సునిశితతనుభేదనచణ, ఘనబాణచతుర్దశకముఁ ♦ గైకొనుచు నకం
పనుఁ డాగురువీర్యునిఁ బా,వని నొప్పించెను ధనుర్వి♦భవ మలరారఙ్. ౨౬

సీ. వీరుఁడౌ పావని ♦ వివిధబాణంబులు వర్షంబు తెఱఁగున ♦ వపువునందు
నాటఁగా వృక్షసం♦తతు లట్టె మొలిచినఁ గనఁబడు శిఖరీంద్రు♦కరణిఁ గానఁ
బడియెను, దీర్ఘకా♦యుఁడు మహావీర్యుండు ధైర్యశాలియునగు ♦ తపనసూను
సచివుండు హనుమ యా♦శరముల తాఁకునఁ బూచినట్టి యశోక♦భూజ మట్లు

తే లరుణవర్ణుండు పొగలేని ♦ యగ్నికరణి, విమలతేజుండునై యప్డు ♦ వెల్గి; వేగ
మఱొకవృక్షంబుఁ బెకలించి ♦ నెఱిగనుజుని,శిరముపగులంగ మోఁదెను♦జిత్రరీతి

చ. దనుజవరుం డకంపనుఁడు ♦ దారుణకోపము నొంది యామరు
_త్తనయుఁడు దివ్యచిత్తుఁ డిటు ♦ ధాత్రిరుహంబునఁ దన్నుఁ గొట్ట ను
ర్విని బడి యప్పుడే యముని ♦ వీటికిఁ బోయెను, నిట్టు లాతఁ డా
యనిఁబడఁ గాంచి దానవులు ♦ నా _ర్తిని దానవనాథు నెంచుచుఙ్ ౩౦౹

క. క్షితి కంపంబున ద్రుమసం,తతులెల్లం గదలునటు వ్య♦థం బొందిరి; దు
ర్మతు లారాక్షసులు పరా,జితులై వనచరులు తఱుముఁ ♦ జెందినభీతిఙ్ ౩౧౹

ఆ ఆయుధములు నెల్ల ♦ నందందె పడవైచి, పగుగువాఱి రాత్మ♦ప _త్తనమున,
కట్లుదనుజులపజ♦యమునొందిశల వెంద్రు,కలొగి విరియఁబాఱఁ♦గఁదడఁబడుచు,

క తనువులు స్వేదమయమ్ములు, గను జూపట్టంగ స్వీయ♦గౌరవ మెలకొ
చన నూర్పులు విడుచుచుజవ,మునఁ బాఱిరి,మఱియువిజయ♦మును బొందమికిఙ్

తే వగలఁ బొగులచు మూఢులై ♦ తగఁ బరస్ప
రంబు బ్రహరించుకొనుచు భ♦యంబునఁ బలు
మాఱు వెనుకటిదిక్కును ♦ దేఱిచూచు
చును బురంబును జొచ్చిరి ♦ దనుజు లట్లు ౩౮ 2099

క పురమున కరిగిన పిమ్మట, హరివీరులు ప్రబలులెల్ల ♦ నందొకచోటఙ్

సరిగాఁజేరి మరుత్సుతుఁ, బరమవిధిఁ బూజసల్పి ♦ వఱలిరి పిదపన్. ౩౫

క. బలశాలి హనుమ చిత్తం, బలరఁగ మీసాయమున జ♦యం బది నాకుం
గలిగె నది వేఱుగా దను, పలుకులఁ దగినట్లు బదులు ♦ పలుకుచు వారిన్

ఆ. గౌరవించె విజయ♦కలితు లావానరుల్, తమబలంబుకొలది ♦ నసురవైరి
చావు తేటపడఁగ ♦ సమధికనాదముల్, చేసి రాఘవులకు ♦ గాసిఁ జెంది ౩౬

క బలవంతులైన యాదను,జులు గూడఁ దపించి, రనిల♦నూనుఁ డసురులం
దలపడి చంపి భయంకరు, నల్సుపరాక్రముని రిపుగ♦ణాంతకు దనుజున్ ౩౭

క అనిఁ జంపిన శ్రీవిష్ణువు, ననువున సేనాముఖంబు♦నందు సమదవై
రిని జంపి వీరశోభం, గని యెంతయు వెలయుచుండెఁ ♦ గడుఁ దేజమునన్ ౩౮

చ. అనిలతనూజు సంబరము♦నందు వసించిన దేవతల్ ముదం
బునఁ గొనియాడి, రంత రఘు♦పుంగవుఁ డాబలశాలి లక్ష్మణుం
డనఘుఁడు నావిభీషణుఁడు ♦ నర్కసుతుండును లోనుగాఁగ న
వ్వనచరు లందఱుం బొగడి ♦ వర్ధిలఁ జేసిరి గౌరవంబునన్ ౩౯ 2105

ఏఁబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

౫౭ - వ సర్గము

ప్రహస్తునియుద్ధము

చ. అమరవిరోధినాథుఁడగు ♦ నాదశకంఠుఁ డకంపనుండు యు
ద్ధమున వధింపఁగాఁ బడుటఁ ♦ దా విని క్రోధము నొంది మోముదై
న్యము నిసుమంతఁ గాంచఁ దన♦యంవలి ప్రీతి చెలంగ నున్న బు
ద్ధిసుహితులైన మంత్రులను ♦ దెప్పునఁ జూచెను జింతనొందుచున్ ౧ 2106

క. దనుజేంద్రుఁ డంత నెమ్మన,మును క్షణకాలము విచార♦మున మగ్నముగాఁ
గను సచివులతో నాలో,చన నేసిన పిదప మంత్రి♦సంయుతుఁ డగుచున్ ౨

తే పగటిపూర్వార్ధమున లేచి ♦ బలముల నెటు
వ్యూహములుగా నమర్చితో ♦ యొప్పమీఱ
నావిధముఁ జూచుటకుఁ బురి♦యందుఁ గలయఁ
దిరిగె, నాతఁడు రక్షోవి♦సరము లెల్ల. ౩ 2108

క తనురక్షింపఁగ నొప్పుచు, ఘనసేనావ్యూహనివహ♦కలితం బగుచున్
గనదురుపతాకలును ధ్వజ, వినిచయముల మిగులఁ గాంతి♦వెలయు నగరమున్

మ కని రక్షోవిభుఁ డంత వానరులు లం♦కాపత్తనం బెల్లఁ జ
క్కనిరీతుల్ దగ నావరించుటను బిం♦కం బొప్పఁగాఁ జూచి యు
ప్పని కావంతయు నోర్వ కియ్యది టులో♦ప్పం జేయఁగా నౌనటం
చును సిద్ధాంతము సేయువేళను బ్రహ♦స్తున్ యుద్ధవిద్యావిదున్. ౪ 2110

క. కని యిట్లను సంగరవిధ,మునఁ బండితుఁ డనఁగ నీవె ♦ ముఖ్యుఁడవు లగుచున్
మనపగఱసేన లీపుర,మును నాకస్మికముగాఁగ ♦ ముట్టడిసలుపన్. ౫ 2111

క దానిన్ విడిపింపఁగ రిపు,సేనలు పీడింపుచుండఁ ♦ జెచ్చెఱ దానిన్
మానునటు సేయ యుద్ధము, మానిన నన్యగతి నాదు ♦ మదిఁ దోఁపదుసూ!.

క నిను విడిచిన వేఱొకఁడి,పని దీర్పనటంచుఁ జెప్ప ♦ బాగౌనే, యీ
యనుపమకార్యభరంబున,కు నేను నాతమ్ముఁడైన ♦ కుంభశ్రవుఁడున్. ౬

తే నాదు సేనాధిపతి వీవు ♦ నాతనూజుఁ
డైన యాయింద్రజిత్తు, మ♦హాబలుఁడగు
నానికుంభుఁడు తగుదుము ♦ గాని యొరులు
మోయఁగాఁ జాల రీభార♦మును బలంప. ౬౹ 2114

చ. కనుకనె నీవు సైన్యములఁ ♦ గ్రన్ననఁ జేకొని నీదునానతిం
గొని తిరుగంగ నాజ్ఞ యిడి ♦ కోఁతులు పెంపుననుండుచోటికిం
జని గెలుపొంది రాఁదగును, ♦ సంగర మీవటుఁ జేయనేల? చ
య్యన ననిసేయఁగా వెడలి♦నంతన చాలును గార్యసిద్ధియా ౭ 2115

క వనచరు లెంతయుఁ జపలులు, దనుజుల సింహధ్వనులనుఁ ♦ దారు వినినయం
తనె భీతిఁ బాఱి పోఁగల, రని సేయఁగ శిక్షనొంద ♦ నట్టివనచరుల్. ౭౹ 2116

క. అనయంబుఁ జంచలాత్ములు, కనుకన్ హరినాదము విని ♦ కరులు నిలువఁజా
లనియట్లు నీదు సింహ,ధ్వనివిని సైరింప వారు ♦ తగ రించుకయున్. ౮౹ 2117

క దనుజోత్తమా! ప్రహస్తా, వనచరబల మట్లు భీతిఁ ♦ బరుగిడ రాముం
డును లక్ష్మణుతోడం బ్రభు, తను మానుచుఁ ద్వైధ్వశంబు♦తానొందుఁజుమీ.

[1]క అనిమొన మనకుం గూడం, గనఁ గూడును హాని యట్లు♦గావున నద్దా
నిని జేయకుండుటే మే,లని పల్కెదవేమొ బవర ♦ మాపితి మేనిన్. ౧౦౹

[2] సీ మనశత్రువులు యుద్ధ♦మును మాన రటుగాన మనకు నవార్యవ♦లన మరణము
కలుగుట నిజము, సం♦గర మొనరించినఁ బంచత గల్గునో ♦ మించువిజయ
మే కల్గునో నిశ్చ♦యింప సాధ్యముగాదు కావున మరణంబు ♦ కల్గుట యన
సందేహమే, యిట్లు ♦ జన్య మొనర్పక మానినరిపులచే ♦ మనకు విగత

తే సంశయంబుగఁ గల్గెడు ♦ చావుకంటె
నని నొనర్చినచో సంశ♦యముగఁ గల్గు
మృతియె శ్రేయము కాన న♦ట్లేని మాని
యుంటకన్న శ్రేయంబగు ♦ యుద్ధ మిపుడు. ౧౧ 2120

1 నను యుద్ధే ఇత్యాది వ్యాఖ్య కిదిపద్యమని తెలియఁదగు 2 ఆపత్స్వంశయితా, శ్రేయో నతు నిస్సంశయాకృతా-అనియూ ఈశ్లోకార్ధభాగమునకు వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన యర్థ మెల్ల నీసీసపద్యమునఁ జేర్పఁబడినదని గ్రహింపఁదగు.

క. ఈ నాయాశయమునకున్, దానవ! యనుకూలముగనొ ♦ తగఁ బ్రతికూలం
బై నెగడురీతిగనొ యొ,ద్దానికి మాకు హితమనుచుఁ ♦ దలఁచెదొ దానిన్.
ఆ. చెప్పు మదియె మాకు ♦ నెప్పుడు హితమగు,ననుచు రాక్షసేంద్రుఁ ♦ డలరిపలుకు
నాలకించి సుభట ♦ పాలకుఁ డా ప్రహ,స్తుండు చాల వేడ్క ♦ తోడ నవుడు. ౧౨
క. మును శుక్రుఁ డసురపతితోఁ, జనువొప్పం బల్కినట్టి ♦ సరణి దనుజవ
ర్యునిఁ గాంచి పలికె నిట్లని,, విను మో రాజేంద్ర మును వి ♦ భీషణముఖ్యుల్.
ఆ. న్యాయశాస్త్రనిపుణు ♦ లై యుంటవారితో మనముకొల్వుకూట ♦ మున నెయావి
షయముఁ గూర్చి మిగులఁ ♦ జతురిను నెంచినవారమాటనిది న ♦ వంబు గాదు.
తే. అంద శోకభంగిఁ గాక య♦న్యోన్యమతివి
రుద్ధముగఁ బల్కుచుండ న♦రుంతుదమగు
భావమును జూపి నీతమ్ముఁ ♦ డా విభీష
ణుఁడు వెడలి పోవునంత జ♦గడము గలిగె. ౧౩ 2125

చ. జనకజ నిచ్చుటే శుభము ♦ చాన నొసంగక యున్న సంగరం
బును గలుగంగఁ బోవునని ♦ మున్ను మనంబున నిశ్చయించితిన్
దనుజవిభూ! యదెట్లు మదిఁ ♦ దప్పటంచును నెంచియుంటినో
మన మిట దానిఁ జూచితిమి, ♦ మన్నత మిప్పు డటుండనీ ప్రభూ!. ౧౪ 2126
చ. సతతము భూషణాదుల నొ♦సంగుచు నిర్భరగౌరవైకసం
యుతమగు ప్రీతి సాంత్వనయు♦తోక్తిని బల్కుచు గౌరవింతు వీ
వతులితభంగి నన్ను, నిటు ♦ లాదృతిఁ గాంచిన నేను నీప్రియం
బు తఱిని దేనినేఁ దమిని ♦ బొందుగఁ జేయక యుండువాఁడనే. ౧౫ 2127
చ. ధనమును నా దుజీవితము ♦ దారసుతాదులఁ బ్రీతిఁ గాచు న
ప్పనియును నాకు లేదని య♦భవ్యము దానవనాథ చూడుమా
యనియును నగ్నికుండమున ♦ నస్మదసువ్రజముల్ హవిస్సు నీ
కును నయి వేల్చువాఁడ నిది♦గో ముదమొప్పఁగఁ బూన్కి మీఱఁగన్ ౧౬
చ. అని దనుజేంద్రుతోఁ బలికి ♦ యాభటనాయకుఁ డంత మ్రోలను
న్న నిఖిలసైన్యనాయకుల ♦ నాదృతిఁ గాంచి వచించె, నిట్టులో
దనుజవరేణ్యులార! గురు♦దానవసైన్యముఁ బిల్వ సంపుఁడీ
యని మొన నిప్డు వజ్రసదృ♦శాస్మదనూనశిలీముఖంబులన్. ౧౭ 2129
*చ. వనచరులెల్లఁ జావఁ గపి♦వర్యుల మాంసమునెల్ల మాంసమే
తినుపతగంబు లాదృతిని ♦ దృప్తిగ మ్రింగి ముదంబుఁ బొందుగా,
కనెదు ప్రహస్తుపల్కులను ♦ నా భటనాయకు లాలకించి యిం
తని వచియింపరాని త్వర ♦ నాపురమున్ వెలరారు వారలన్. ౧౮ 2130

* ఆద్యత్తృప్యంతు మాంసాదాః పక్షిణః కాననౌకసామ్-అని మూలం. మాంసమే తినుపతగంబు లనునది మాంసాదాః పక్షిణః అనుదానికిఁ దెనుఁగని గ్రహింపఁదగు.

క. దనుజులలో మేటులఁ జక్కనివిధమునఁ గూర్చి యుద్ధ♦కర్మంబున కో
య్యన సంసిద్ధ మొనర్చిరి,, గన నపు డానగరమెల్లఁ ♦ గజయుతమువలెన్.

క. ఖరతరనానాయుధముల, ధరియించిన దనుజవీర♦తతిచే నిండెన్
దరుణమునం దప్పుడు కర్బురు లెల్లను వహ్నియందుఁ ♦ బూనిక మెఱయన్

సీ. శాంతిహోమంబులఁ ♦ జక్కఁగాఁ జేయుటవలనను బ్రాహ్మణ♦వరుల గంధ
పుష్పాళిచే భక్తిఁ ♦ బూజించుటవలన నచ్చటిపవమానుఁ ♦ డాజ్యగంధ
సంయుక్తుఁడై పుష్ప♦సౌరభయుతుఁడయి వీచె నప్పుడు చాల♦విజయమంత్ర
వరముల మంత్రింపఁ♦బడిన నానావిధపుష్పహారముల ను♦బ్బున రణంబు

తే. సేయ నుద్ధతులయియున్న ♦ జృంభ దసుర
వరులు కైకొని దాల్చిరి ♦ సురవిరోధు
లంతఁ గత్తళములఁ దాల్చి ♦ యతులచాప
ములను గరములఁబట్టి యు♦జ్జ్వలగతులను ౨౩౪ 2133

చ. జవమున వచ్చి రావణుని ♦ సన్నిధిఁ జేరి నమస్కరించి సై
న్యవిభుని నాప్రహస్తుని మ♦నంబుల నొప్పెడు భక్తిఁగొల్చి, రం
త విభునియాజ్ఞఁ గొంచు భట♦నాయకుఁ డప్పుడె భీమభేరికా
రవము నిగుడ్పఁ జేసి రుచి♦రాజితశస్త్రము లొప్పుచుండఁగన్ ౨౫ 2134

తే. అతిమనోహరమై యొప్పు ♦ నరద మెక్కె
స్యందనం బది జవనాశ్వ♦సహితమగుచు
శక్తియుతుఁడైన సారథి ♦ చక్కఁ దోల
జలదగర్జనతుల్యని♦స్వనము పొలయు. ౨౬ 2135

చ. సరసిజవైరిమాడ్కిఁ గడు♦సంతస మిచ్చుచు సూర్యురీతిఁ దే
జరిలుచు, నేమియుం జెనక♦సాధ్యముకాని ఫణిధ్వజంబుచేఁ
బరఁగుచు మంచికప్పునను ♦ భాసిలుచున్ వరచక్రముల్ తగన్
నిరుపమభర్మజాలక వి♦నిర్మితిఁ గమ్రమునై స్వకాంతులన్
ధరఁగలనన్యవస్తువులఁ ♦ దాఁ బరిహాసము సేయునట్టులై ౨౭ 2136

క. తనరఁగ నారథవర్యం,బును నెక్కుచుఁ దమిని దనుజ♦భూపతి యాజ్ఞం
గొని పెనుసేనలు వెంటం, జను దేరఁ బురంబునుండి ♦ సరగ వెడలెఁ దాన్

క. భటనాథుఁ డిట్లు వెడలఁగఁ, బటుభేరీధ్వనులు వివిధ♦వాద్యధ్వనులుం
జటులతరశంఖరవములు, తటుకున ఘనగర్జనము వి♦ధంబునఁ బెలుచన్ ౨౯

క. వననిధిఁ బొంగం జేసెడు, ననువున వినఁబడియె, భీక♦రాకారుల్ భీ
తిని నిచ్చగూపములు తగు,దనుజులు భయదారవముల ♦ దట్టముపొంగన్

* పూరయన్నివసాగరమ్-అనిమూ.

తే. ఆప్రహస్తుఁడు ముందేగ ♦ నతనిఁగూడి
యరిగి, రాకుంభహనుఁడు న♦రాంతకుండు
నవ్విధమున మహానాదుఁ ♦ డాసమున్న
తుఁడు ననుప్రహస్తముఖ్యమం♦త్రులు నలువురు. ౩౧ 2140

క. అతనిం బరివేష్టించుచు, జతనంబున నరిగి, రంత ♦ సద్భటనాథుం
డతిజవమున వ్యూహంబుగఁ, గృతిసేయంబడిన బల మ♦కించిన్నతమై ౩౨

క. కరియూథనికాశంబై, యరిభయదం బగుచు నుండ ♦ నాసైన్యముతోఁ
బరమమువంబునఁ దూరుపు,సరణిన్ వెడలెను, భటౌఘు♦సత్తముఁ డంతన్

చ. జలనిధిపూర మట్టుగ నె♦సంగెడు తద్బలమెల్ల వెంటరాఁ
బ్రళయమునందుఁ దీవ్రగతి ♦ భాసిలు నాయమురీతిఁ జయ్యనన్
వెలలెను, నాప్రహస్తుఁడును ♦ వీరనిశాచరు లేగుచుండి యి
మ్ముల నొనరించునాధ్వనికి ♦ భూతము లప్పురినున్న వన్నియున్ ౩౩ 2143

తే. వికృతరవమున నఱచెను, ♦ వితతరక్త, పలలభోజనములయిన ♦ పక్షులెల్ల
నపగతాభ్రనభోమార్గ ♦ మందుఁ జేరి, స్యందనమునకు నపసవ్య♦సరణిఁదిరిగె.

క. అనలజ్వాలల నుమియుచు, వినఁగ భయంకరముగాఁగ ♦ వితతంబుగఁ గూ
సెను నక్కలు మఱివ్యోమం,బునుండియుల్కాసమూహ♦ములువడిఁబడియెన్.

క. పరుషముగ వీచె వాయువు, పరస్పరము ఖేటము లొగి ♦ బవరముచేయం
దొరపడుచు వెలుఁగకుండెను, ఖరగర్జనములను మేఘ♦గణములు మిగులన్

క. ఒనరుచుచు నతనిదౌ స్యం,దనముపయిన్ నల్ల గురిసి ♦ తత్సైన్యముముం
దు నరుగువారిం దడిపెను, గనుచుండఁగ గృధ్రయొకఁడు ♦ కడుఁ బూనికమై.

తే. అతనిధ్వజమూర్ధమున దక్షి♦ణాభిముఖము
గాఁగ వ్రాలుచు, రెండుప♦క్షముల వదన
మునఁ దగం గీఱుకొనుచు ని♦ల్చెను బ్రహస్తు
వదనకాంతులు మాసెను ♦ బట్టిఁ గనుట ౩౮ 2148

క. తురగములం దోలుటలోఁ, గరము చమత్కృతిని ధరఁ ♦ గనుసారథి యా
యరదముఁ దోలుచు సంగర,ధరిత్రిఁ బలుసార్లు చొచ్చి ♦ తగినవిధమునన్

ఆ. రథము గడుపునేర్పు ♦ రంజిల్లువాఁడయ్యు, నపుడు పోవుచుండ ♦ నతనిహస్త
తలమునుండి పడియెఁ♦గటుకున మునికోల, బయలువెడలుతఱిని♦భటవిభునకు

సీ. వసువులకును దుర్ల♦భమయి భాసురమగుముఖకాంతి యొకక్షణం♦బున నశింప
నాప్రహస్తుఁడు వివ♦ర్ణాంగుఁడై సర్గతోత్సాహుఁడయ్యెను, సమ♦స్థలమునందె
యతనిఘోటకములు ♦ గతితప్పి తొట్రిలఁబడియె విస్తృతబల♦పౌరుషములఁ
బఖ్యాతిఁగాంచిన♦భటనాయకుఁడు ప్రహస్తుఁడుయుద్ధమొనరింప♦వెడలిరాఁగఁ

తే. గాంచి నానాయుధముల ధ♦రించి ప్లవగ
బలము లనిసేయుసిద్ధమై ♦ నిలిచె, నంత
వనచరులు పాదపాయుధములకై ♦ ఘనతరువులఁ
బెనుశిలలఁబట్టి లాగుట ♦ వితతరీతి ౫౪ 2151

క. గురుతరమై తుములధ్వని, పరఁగెఁ, రాక్షసులు మిగుల ♦ భయదంబుగ సం
గరరంగమునం దార్వఁగ, హరివీరులు బొబ్బలిడఁగ ♦ నాయిరుదెగలున్. ౫౫

క. ప్రమదమ్ముగ నుండెను, వేగము గల్గి నసుస్థలగుచుఁ ♦ గలహమునఁ బరుఁ
సమయము దొరకినఁ జంపం,గ నుదిఁబరస్పరముమిగులఁ ♦ గాంక్షఁజెలఁగుచున్

క. బండారులను బిల్చుచు నుద్దండభుజావిక్రమముల ♦ దైవాఱెడు నా
చండాసురవానరుల యఖండధ్వని మిగుల రేఁగి ♦ కడువ్యాపించెన్ ౫౭

చ. కుమతి ప్రహస్తుఁడంతఁ దన♦కోర్కి జయింపఁగ నుండ వానరేం
ద్రమహితసేనఁ గూర్చి చని ♦ తామ్రుతి నొందఁగఁ గోరి యగ్నిహో
త్రము శలభంబు చొచ్చెడువి♦ధంబునఁ బైపయి వేగ మొప్ప యు
ద్ధమునకు వచ్చునాభటవి♦తానముఁ జొచ్చె నదృష్టహీనతన్. ౫౮ 2155

ఏఁబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౫౮ - వ సర్గము

—నీలుఁడు ప్రహస్తునిఁ బొలియించుట—

క. [1]తరువాత నరిందముఁడగు, నకపిజబాంధవకులుండు ♦ జన్యములకు భీ
కరవిక్రముఁడు ప్రహస్తుం, డరుదెంచుట హేతులవలన ♦ నాత్మఁ దెలియుటన్. ౧

మ. బలవంతుండగు వైరిసంగనుటచేఁ ♦ బల్కాఁడు వక్త్రంబునం
దెల నవ్వొప్ప విభీషణుం గనుచు ని♦ట్లీరీతి దీర్ఘాకృతిన్
బలవీర్యంబులఁ బొల్చువాఁడనుచుఁ దోఁ♦పఁగఁ జేయు పఁడెవ్వఁడో
తెలియం జెప్పు మహాబలాన్వితుని నో♦ధీమద్వరా! [2]దోర్వరా! ౨ 2157

చ. అనఁగ విభీషణుండు మను♦జాధిపువాక్కులు నాలకించి యి
ట్లనియెను, రాక్షసుం డితఁ డు♦హార్యబలుండగు రాక్షసేంద్రుసై
న్యనిచయనాయకుండగు ప్ర♦హస్తుఁడు లంకఁ జెలంగుసేనయం

---

1 తతః ప్రహస్తం నిర్యాంతం దృష్ట్వా భీమపరాక్రమమ్, ఉవాచ సస్మితం రామో విభీషణ మరిందమః-అనియూ ప్రహస్తః పూర్వద్వారా న్నిర్గతః, రామ స్తూత్తరద్వారి తిష్ఠతిస్మ, కథ మస్యానేకయోజనస్థసాక్షాత్కారః ఉచ్యతే,అ త్తుచనేన ప్రత్యక్షతుల్యేన-అనివ్యాఖ్యా దీనిననుసరించియే హేతులవలన నాత్మఁదెలియుటన్-అనిచెప్పఁబడినదని యూహింగి మన్నింపవలయు 2 దోర్వరా=మహాభుజుఁడా యని యర్థము.

దు నితనిచెంతనుండుఁ జుము ♦ తోరపు వేడ్కఁ దృతీయభాగ మిా
దనుజుఁడు దోర్బలాఢ్యుఁడు ని♦తాంతము నస్త్రవిదుండు శూరుఁడున్. ౩౪

సీ. విక్రమంబునఁ జాల♦విఖ్యాతిఁ గనినవాఁ డనియెను; మిగుల బ♦లాఢ్యమగుచు
నధికరోషము మదు♦లందు మిక్కిలిగాఁగనా ప్రహస్తునిఁ గాంచి♦యార్చుచున్న
యా వానరబలంబు ♦ లతిభయంకరరూపుఁ డతిభీమవిక్రముఁ ♦ డతితరాంగుఁ
డునగు నాభటనాథుఁ♦డు పెనుసైన్యముఁగూడియార్చుచు రాఁగనె,♦నంతజయ
గాంక్షించి వానర♦గణములపైఁబడుచున్నరాక్షసు లప్పు ♦ డొప్పమిాఱ [ముఁ

తే. దాల్చియున్న ఖడ్గంబు లు♦దారశక్తు
లష్టిబాణశూలంబులు ♦ నస్త్రై ముసల
గదలుఁ బరిఘుంబులుం బ్రాస♦గణము బహువి 2159
ధంబులైన పరశ్వథ♦ధనువులెల్ల ౭౪

క. తనరారుచుండె నెంతయు,, వనచరవర్యులును యుద్ధ♦వాంఛలఁ బుష్పిం
చినతరువుల దీర్ఘములగు, పెనుశిలలను జుట్టుకొనుచుఁ ♦ బ్రీతిచెలంగన్ ౮౪

క. అని నిల్చిరట్లు వానర, దనుజులు పెక్కండ్రు పృథుల♦దర్పంబున మై
కొనువాంఛఁ బరస్పరమును, ఘనశరపాషాణవృష్టిఁ ♦ గల్పించుచోఁగన్. ౯౪

క. పెనఁగుచునుండంగా న, య్యని ఘోరతరంబుగాఁగ ♦ నటఁ జూపట్టెన్,
దనుజులు పెక్కుగు యుద్ధం, బున వానరయూథపతులఁ ♦ బొలియించిరొగిన్.

క. వనచరులను బౌరుషమున, దనుజులఁ బెక్కండ్ర యముని♦దర్శనమునకున్
బనిచిరి, రాక్షసులంతట, వనచరులం దాఁకి బలము ♦ వర్ధిలుచుండన్. ౧౧

సీ. శూలంబులం గ్రుమ్మి ♦ సొరిదిఁ గొందఱఁ జంపి రింకను గొందఱ♦నేచి చక్ర
ముల వధించిరి కీశ♦ముఖ్యులఁ గొందఱఁ బరిఘుంబులం బూని♦మరణమొందఁ
జేసిరి కొందఱ ♦ ఛేదించిరి పరశ్వథంబులఁ గొంద ఱు♦గ్రామశూల
ముఖసాధనంబుల ♦ మోములు పగులంగ నసువులఁ బాసిరి ♦ వెస ధరణిని
గొందఱు వనచరుల్ ♦ గూలిరి, కొందఱు శరముల రశ్ముల♦చంద మొప్పఁ

ఆ. దనువులందుఁ బెనఁగ ♦ దారుణరీతిగ, ఛిన్నహృదయులగుచుఁ ♦ జెన్నుమాని
చచ్చి రింకఁగొంద ♦ ఱుచ్ఛ్రుఖడ్గముల ద్విధాకృతాంగులగుచు♦ధరణిఁ బడిరి.

క. వనచరు లింకంగొందఱు, దనుజులు పార్శ్వముల రెంట ♦ దారుణశూలా
ళిని జీల్ప మరణమొందిరి,, వనచరు లతికోపులగుచు ♦ బాహుబలములన్

క. నలుఁగడలం దిరుగుచు దను,జులఁ బ్రోగుగఁ జేసి యార్చి ♦ క్షోణీజతతిన్
బలుకొండశిఖరములచే, నిలఁ గూల్చిరి మోఁదిమోఁది ♦ యేచినపూన్కిన్.

తే. వజ్రములరీతిఁ దాఁకు ని♦ర్భరకరములఁ
గరతలంబులఁ బిడికిళ్లఁ ♦ గడఁగి పొడువఁ

* [illegible]-అనిమూ, అషియనునది యొకానొక యాయుధము.

బతితదశనేత్రులయి యు♦ద్ధతదనుజులు
నోట నల్లను గ్రక్కుచు ♦ నొచ్చినొచ్చి ౧౬ 2167

క ధరణిఁ బడి, రంత నాసం,గరమునఁ గపిదనుజులెల్లఁ ♦ గడునొచ్చిన యా
తరుణమున నార్తరవములఁ, గరము జయంబలర సింహ♦గర్జనములనున్ ౧౭

క ఒనరించుచుండి రయ్యా, ధ్వనులెల్లం దుములములుగ♦ధరణిఁ బగఁగె, నా
దనుజులు కపులును గోపం,బున నిక్కుచు ఘోరసమర♦మున నేర్పుతఁగన్

క కనులం ద్రిప్పుచు భయమును, గన కతికోపులయి యుద్ధ♦కార్యంబులఁ దా
రొనరిచి, రంత నరాంతక, దనుజుండును గుంభహనుఁడు ♦ దర్పము పొంగన్.

తే నైజదర్పముగల మహా♦నాదుఁ డాన
మున్నతుండు ననంవగు ♦ మన్నవీరు
లాప్రహస్తునిమంత్రు లా ♦ హరిబలములఁ
జంపి రెంతయుఁ బూన్కి ని♦ష్కరుణులగుచు ౧౯ 2171

చ నలువుకు వారు వేగము ఘ♦నంబగు దర్పముపొంగఁ దాఁకచున్
విలయము వానరావళికి ♦ వేసమకూర్చుచు నొప్పియుంట ని
మ్ముల ద్వివిదుండు గాంచి బల♦మున్ గరువంబును భూషణంబుగా
వెలయు నరాంతకాఖ్యుఁడగు ♦ వీరుని నొక్కని దాఁకి యుద్ధతిన్. ౨౦ 2172

క. ధరశిఖరంబున మోఁదుచు, మరణము బొందించె, రిపువి♦మర్దనచణుఁడై
కరలాఘవమున మెఱసెడు, హరిపతి దుర్ముఖుఁడు గొప్ప ♦ యవనీరుహమున్.

క. కరములఁ బెకల్చి మార్కొని, సురవైరిసమున్నతుఁడును ♦ శూరుని జముమం
దిరమున కనిపెను, దేజ,స్స్ఫురితుఁడు వేగముననలరు ♦ శూరుఁడుఘనుఁడున్.

క. వనచరతల్లజుఁడునునౌ, వనధిగభీరుండు జాంబ♦వంతుఁడు కోపం
బున రేఁగి మహానాదుని, ఘనవక్షముఁ బెద్దశిలను ♦ గరము పగుల్చెన్ ౨౨

క తారుం డంతట గురుధర,ణీరుహమునఁ గుంభహనుల ♦ నిర్భరబలు దు
ర్వారబలున్ మార్కొని శిర, మారసి మోఁదంగ నని గ♦తాసుం డయ్యెన్.

చ. అరదముమీఁదనుండిన ప్ర♦హస్తుఁడు తద్విధమెల్లఁ గాంచి స
త్వరముగఁ జాపవర్యమును ♦ దాల్చి యనూయను వానరాళితోఁ
గరము దురం బొనర్చె నతి♦గాఢము గా, బలయుగ్మమందు నొ
క్కరిపయి నొక్కరుండు వడి♦గాఁబడి మార్కొని పోరుచుండఁగన్ ౨౪ 2177

క. ఆవర్తమువలెఁ గన్పడు, నావరయుద్ధంబునందు ♦ నారయ నిది యిం
తౌ వర్ణింపఁగ ననఁగా, నేవిధమునఁ దగని కడలి ♦ యేపుమెఱయఁగన్. ౨౫

క. ఉప్పొంగునపుడు కల్గెడు, చప్పుడువలె నిస్వనంబు ♦ సైన్యయుగమునం
దప్పుడు గల్గెఁ బ్రహస్తుం, డుప్పతిలెడు కౌతుకమున ♦ నొప్పుచు నంతన్. ౨౬

చ అనిమొనఁ బంక్షితుండగుట ♦ నాశదనంబునఁ గ్రోధమూర్తియై
వనచరులం గఠోరశర♦వర్షమునన్ వడిముంచి నొంచె, నా
దనుజకపీంద్ర దేహములు ♦ దారుణరీతిని సంగరాంగణం
బునఁ బడియుండఁ గొండలస♦మూహము గూలినయట్లు లొప్పె మే
దిని యది భీతి నియ్యఁదగి, ♦ తీవ్రగతిన్ రుధిరంబు గ్రమ్మఁగాన్ ౨౮ 2180

తే కన వసంతమునందుఁ బూ♦చినపలాశ
తరుసమాక్రాంతధరణినాఁ ♦ దనరె నద్ది,
మఱియు నాయుద్ధభూమియు ♦ మహితనదివి
ధమునఁ గానంగనయ్యె న♦త్తఱుణమందు. ౨౯ 2181

సీ హతవీరవరశరీ♦రాళులు తీరముల్ భగ్నాయుధములు తీ♦వ్రగతి విఱిగి
పడినవృక్షంబులు, ♦ పాఱెడురక్తంబుకలుషతోయము యకృ♦త్తులును ప్లీహ
ములు మహాపంకముల్ ♦ పలువిధంబులుగ నందందు నుబ్బడియున్న♦యట్టి ప్రేఁగు
లరయ శైవలములు ♦ హతములై పైకినినెగిరెడునంగమ్ము ♦ లిటునటు చలి

తే యించుశిరములు మత్స్యమ్ము ♦ లెల్లవ్రేళ్లు
శాద్వలంబులు, గృధ్ర లం♦చగమి, కంక
పక్షులే సారసవిహంగ♦పటలి, మేద
సు ఘనఫేనంబు గననది ♦ చోద్యమయ్యె. ౩౦ 2182

క అనిమొనఁ దాడితులై ని,స్వనముల నొనరించువారి ♦ చప్పుడులే భీ
తిని బుట్టఁజేయు ధ్వనులా, పెనునది యనుజలధి కేగుఁ ♦ బెంపెసలారన్ ౩౧

క కాపురుషదుస్తరంబుగఁ, జూపట్టెడు నదిని సుభట♦శూరు లపు డటన్
వ్యాపింపఁజేసి; రసురులు, నేపునఁదగు కపులు సృష్టి ♦ యేనపి గపన్ ౩౨

తే హంససారససేవిత ♦ మైన యేటి, నతిజవంబున దాఁటెడు ♦ నట్లు దుస్త
రమగు యుద్ధమహానది ♦ ను సుతదాఁటి,, రంత నాభటవీరు ల♦త్యాగ్రహమున

క సరసీరుహరజముల చే, నరుణంబగు కొలను దాఁటి ♦ యరుణతనువులం
గరులు గనన్నైన చాడ్పున, హరిదనుజులు యుద్ధభూమి ♦ యను శైవలినిన్ ౩౩

క. తరియించి యరుణదేహో,త్కరముల రాజిల్లి, రంతఁ ♦ గనలి ప్రహస్తుం
డరదమునుండి బాణో,త్కరమును విడుచుచును వేగ ♦ కపులను బున్కన్

తే కసి మసంగుచునుండంగఁ ♦ గాంచె నీలుఁ,
డాభటేశ్వరుఁడైన ప్ర♦హస్తుఁ డంతఁ
జెలఁగుచున్నట్టి వాయు వి♦ష్ముల ఘనాభ్ర
పటలిపైఁ బల్మిమీఱఁగఁ ♦ బడువిధమున ౩౪ 2183

క తనపైకిపచ్చు నీలుం, గని, సూర్యప్రభల వెల్గు ♦ కమ్రరథముతోఁ
జనియెను నాతనిమార్గ్గని, యనిసేయఁగ నతిజవమున ♦ నతిశౌర్యమునన్,

క. విలుకాండ్ర మేటివైయె తగు, బలాధిపతి యంతఁ గడిఁది♦బవరంబున నా
బలువింటి లాగు పటుశర,ముల ముంచెను నీలు, బాణ♦ము లవి ఋజువులై.

క చాలఁగఁ గోపించిన పెను, వ్యాళంబులఁ బోలి పటుజ♦వంబున నరిగా
నీలుని దాఁకి మహోద్ధతి, నేలం దగఁ జొచ్చె మేన ♦ నిల్వక యంతన్ ౩౮

చ ఘనతరవీర్యశాలి కపి♦కాంతుఁడు నీలుఁడు వీతిహోత్రుఁడో
యనునటు మండుచున్నవిశి♦ఖావళి తాఁకిన నాగ్రహించి చ
య్యన నొకవృక్షముం బెఱికి ♦ యట్టె తనున్ వధియింపవచ్చు నా
దనుజుని దుష్ప్రధర్షుని ని♦తాంతబలంబునఁ గొట్టె నుద్ధతిన్. ౩౯ 2192

క. దనుజేంద్రుఁ డా ప్రహస్తుఁడు, వనచరపతిసంప్రయుక్త♦వరతరుహతుఁడై
మనమునఁ గోపంబందుచు, వినదం బఱరంగఁ బ్లవగ♦నికరేశ్వరుపై ౪౦ 2193

క శరవర్షము గురియించెను,, వగుచరవీరుండు ప్రబల♦దర్పుఁడు నీలుం
డరివైచు ఘోరబాణో,త్కరమును వారింప శక్తి♦గల్గమి నంతన్. ౪౧ 2194

క కనుయుగము మూసికొని యో,ర్పుననుండెను,వృషభ రాజు♦పూనిక వేగం
బున వచ్చి తగ్గ శరదృతు,వున నొప్పెడు వృష్టినోర్చు ♦ పోలికమెఱయన్.

క దనుజప్రహితదురాసద, ఘనశరభయకృత్సువృష్టిఁ ♦ గనులఁ దెఱవ కొ
య్యన నోర్చియుండె, నీలుం, డనుపమబలుఁ డోట నోర్వ ♦ కాశరహతికిన్.

చ మనమునఁ గోపమూని యొక♦త్సారుహవర్యముచే మహోజవం
బునఁ బరుగెత్తు నా దనుజ♦పుంగవుగుఱ్ఱములన్ వధించె, నం
త నతఁడు భూరిబాహుబల♦దర్పసమగ్రుఁడు గాన వేగమా
దనుజునిచాప ముద్ధతిని ♦ దాఁగొని రెండుగఁ ద్రుంచివైచుచున్ ౪౪ 2197

తే సింహనాదంబుఁ బల్మఱు ♦ సేసె, నంత
దనుజసేనాధిపతి తన♦ధనువు విఱుగ
దారుణంబగు ముసలాయు♦ధమును దాల్చి
యరదమునుండి దుమికె న♦త్యాగ్రహమున. ౪౫ 2198

సీ వేగంబునం దగి ♦ విపులబలంబున సింహశార్దూలముల్ ♦ చెలఁగునట్లు
సింహశార్దూలవి♦చేష్టితంబుల నొప్పి విక్రాంతసంతత♦విజయులగుచు
నని వెనుదీయక ♦ యమరేంద్రవృత్రాసురాభులై వీరులై ♦ యలరుచున్న
బలయుతు లిర్వురుఁ ♦ బలువిధంబుల జాతవైరులై రక్తము♦వ్వారిగాఁగ

తే.నవయావంబులఁ దడుపంగ ♦ నట్టెనుత్త
కరులపోలిక మూర్కొని ♦ కఠినదంష్ట్ర
లను గడుం గాయములుపడఁ♦గను బలుమఱు
నొరయుచుం గీర్తిఁ బొందెడు ♦ నూహలొప్ప ౪౬ 2199

సింహశార్దూలసదృశౌ సింహశార్దూలచేష్టితౌ-అనిమూ.

క. తలపడి పోరుచునుండిరి,, బలమున నుద్యుక్తుఁ డగుచు ♦ బవరమ్మున ని
మ్ముల దానవుజోత్తముఁడు ము,సలమును గొని కపిలలాట♦సరణి నడంచెన్.
క. దానన్ స్రవించె రక్తము, వానరవరుఁ డంత రక్త♦పర్షప్లుతమై
మేను తగంగాఁ గోపముఁ, బూని మహాతరువుఁ గైని♦బూని బలమునన్. ౫౦
క. అరివక్షంబున వైచెను,, సురవైరియు సరకుగొనక ♦ శూరత నాభీ
కరముసలంబునుగొని యా, హరివీరునిపైకిఁ బాఱె ♦ నధికబలమునన్. ౫౧
క తరువాత మహావేగుఁడు, హరివీరుఁడు నీలుఁ డుగ్ర♦మగు వేగమునన్
బరుగెత్తివచ్చి వధియిం,చురతిం దగు నాప్రహస్తు ♦ శూరునిఁ గనుచున్. ౫౨
క. పెనుశిల నొకదానిం గొని,యెను,సుఱియును యుద్ధకాంక్ష♦యెంతయుఁ దగ నే
పున ముసలంబును గైకొని, యనిచేయుచుఁ దన్నుఁ జంప ♦ నరుదెంచు నరిన్.
క. కని వేగము యాపెనుశిల, దనుజుని తలపైనవైచె, ♦ దర్పసముగ్రుం
డును భటపతియా నీలుం, డనూనగతి వైవఁ బరుష ♦ మా శిలయదియున్.
క. తలపైనఁ బడఁగ దానం, దల యప్పుడు శకలములుగ ♦ దారుణరీతిన్
గలిగించుచుఁ బగిలెను, నా,బలనాయకుఁ డంతఁ గాంతి♦బలములు చెలఁగన్.
తే. ఇంద్రియంబులు నశియింప ♦ నిల గతాసు
వగుచు విచ్ఛిన్నమూలమ♦హాద్రుమంబు
పగిది వేగమ గూలెను, ♦ భగ్నమయిన
యాప్రహస్తునితలనుండి ♦ యుత్తటిఁ గడు. ౫౫ 2207
క తనువుననుండియుఁ బర్వత,మునుండి నిర్ఝరము తీవ్ర♦ముగఁ బాఱెడుభం
గిని రక్తము పాఱెను, నా,వనచరపతి యాప్రహస్తు ♦ వధియింపంగన్. ౫౬
క. వనచరులు చూచుచుండిరి, దనుజవిభూత్తమునిసేన ♦ తత్పూర్వము చూ
డనురాక యప్రకంప్యం, బునునయి యుండియును మోద♦మును వీడి కడున్.
[1]క పురమునకుం జనఁ దిరిగెను,, సురరిపువీరోత్తముఁడు ♦ క్షోణింబడఁగాఁ
ద్వరగా నీ రనకట్టకు, నరిగి తగం డాఁకి నిల్వ ♦ కపుడె కలఁగుచున్. ౫౮
క వెనుకకు మరలువిధంబున, దనుజులు వారెల్ల నిల్వఁ♦దగు శక్తియె లే
మిని బాఱి,రిట్టు లావా,హినిపతి హతుఁ డౌట సుభటు ♦ లెంతయు నార్తిన్.
తే. ఉద్యమంబులఁ బాసి మ♦హోగ్రశక్తి
నలరుదానవపతిచెంత ♦ కరిగి పలుకఁ
జాల కప్పుడు మూఁగల♦చంద మొప్ప
నుండి [2]తీవ్రశుగబ్ధిని ♦ నొగి మునింగి ౫౯ 2212

* త ముగ్రవేగం సంరబ్ధ మాపతంతం మహాకపిః, తత స్సంప్రేక్ష్య జగ్రాహ మహావేగో మహాశిలామ్-అనిమూ 1 సేతుబంధం సమాసాద్య విక్లిన్నం సలిలం యథా-అనిమూ. 2 తీవ్రశుగబ్ధిని= శుక్ + అబ్ధి-శోకసాగర మనియర్థము.

క. విరహితసంజ్ఞులవలె నుం,డిరి, యంతట * పివిభుండు ♦ నీలుఁడు జయముం
గరముం గొన్నమహాబలుఁ, డరాతివిధ్వంసనంబు ♦ నవ్విధిఁ జేయన్ ౬౦౫

క. వనచరవర్యులు తమి న,ప్పనికయి వినుతింప మిగులఁ ♦ బ్రమదంబున నా
మనుజవిభూత్తములం గనఁ, జని వారలచెంతనుండె ♦ సఫలాత్ముండై

ఏఁబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౫౯ - వ సర్గము

-ంంం- రావణుని ప్రథమయుద్ధము -ంంం-

చ [1]వనచరసైన్యనాయకుఁడు ♦ బాహుబలంబుమెయిం బ్రహస్తునిన్
దనుజభటాధిపుం గలనఁ ♦ దాఁ బొలియించి చెలంగ భీమనా
ధనములఁ దాల్చి యంబుధివి♦ధంబున వేగమునం జెలంగునా
దనుజమహేంద్రుసైన్యము వి♦తాకున లంకకుఁ బాఱె నార్తిమై ౧ 2215

సీ. దనుజవీరులు చని ♦ తమపతికిం బ్రహస్తుఁడు వాహినీపతి♦క్షోణిఁ బడుట
నీలునిచే నని ♦ సోలుచుఁ జెప్పంగ వారలపల్కుల ♦ వరుసవినుచు
[2]బలవంతులౌ శత్రు♦వుల నాశ్రయించుట విధియయ్యెఁ గాలుని♦వీటికరుగఁ
దగుతఱి గావున ♦ దారుణకోపంబుఁ బూనె; నారావణుఁ ♦ డానిలింప

తే పతిసమానుఁడు సేనాధి♦పతి హతుఁడగు
టను గడున్ విని శోకంబు♦నను మునింగి
యంతఁ గోపాన్వితస్వాంత ♦ మమరఁ జెంత
నలరు రాక్షసభటనాయ♦కులను గాంచి ౨ 2216

క. సురపతి సురభటవీరులఁ, బరికించి వచించుమాడ్కిఁ ♦ బలికెన్, మనకుం
బరుఁడగు రామునిపట్లను, ద్వరపడక యుపేక్షఁ బూన♦వచ్చునె చెపుఁడీ ౩

క. శతముఖుబలముం గూడిన, జతనంబునఁ జెండఁజాలు ♦ శౌర్యమహితు నా
దితిజచమూపుఁ బ్రహస్తుని, మాతంగజభటాన్వితముగ ♦ మ్రందించి రనిన్.

క. కనుకన్ వనచరులని త,క్కినవారి నుపేక్షచేతఁ ♦ గ్రిందుపఱుపకుం
డనుగూడ, దింక నేనో, మనమున నోర్వంగఁజాల ♦ మార్తురకడిమిన్. ౪

క వెనుక స్మందుం జూడక, చని వైరులఁ జంపుచున్ వి♦జయముం గొనఁగా
నరికిం బోయెద నల్పులు, ఘనబలులం జంపుచుంద్రు ♦ గానఁ నెలంపన్. ౫

1 గతసర్గాంతమునఁ జెప్పఁబడిన విషయమే మరల నిటఁ జెప్పఁబడినది ఇదిప్రాచీనులగు మహాకవుల యాచార మని యెఱుంగవలయు ఇట్లు చెప్పుట నిరర్థకము మాత్రము గాదు ప్రకృత కథాబీజభూతము గాన నిది పునరుక్తి గాదని గ్రహించుట సహజము 2 ఇది వ్యాఖ్యాభిప్రాయమునకుఁ దెనుఁగు

తే సంగరక్షోణి యెంతో య♦శ్చర్యకరము
గాఁ గనంబడుచున్న, ది♦క్కాలమందె
దావదహనుండు జ్వాలల ♦ తతి వనంబుఁ
గాల్చురీతిని నా బాణ♦గణముచేత. ౫౪ 2221

క రాముని లక్ష్మణుఁ గేళ, స్తోత్రంబును గాల్చవాఁడ ♦ [క్షోణికి నిపుడే
భీమంబగుకపిరక్తము, చే మానుగఁ దృప్తిఁ గూర్తుఁ ♦ జిత్త మలరఁగన్.]

క అని పలికి యింద్రరిపు వా, దనుజేశుఁడు దహనుమాడ్కిఁ♦దద్దయుఁ గాంతిన్
గననై హయరాజాన్విత, మునునయి భూషణవితాన♦ములను మెఱయుచున్.

క తనయంతనె గ్రాలెడుస్యం,దన మారోహించి, యిట్లు ♦ దానవనాథుం
డనుచరయుతుఁడై చనుచుం,డినతఱి ఘనశంఖభేరి♦నినదమ్ము లొగిన్. ౮౪

ఆ పణవముఖములైన ♦ పటువాద్యరవములు
భుజము లప్పళింపఁ ♦ బుట్టుధ్వనులు
సింహనాదములును ♦ జెలఁగుపుణ్యస్తుతు
లలరఁజేయఁ జనియె ♦ ననికి నపుడు. ౮ 2225

చ దనుజవిభూత్తముండు గిరి♦తల్లజముల్ వలె గట్టివారు మే
ఘనిచయమట్లు నీలములు♦గాఁ దగురూపములొప్ప, నిప్పులో
యనఁదగు నేత్రము ల్వెలయ ♦ నార్చుచు నొప్పెడు రాక్షసోత్తముల్
తనుగొలువంగ భూతపవి♦తానయు తేశ్వగురీతి రాజిలెన్. ౯ 2226

మ గురుతేజుండగు రావణాసురుఁడు కో♦ర్కుల్ మీఱ శీఘ్రంబుగాఁ
బురము న్వెల్వడి యుగ్రసింధుజలద♦వ్యూహంబునుం బోలె ను
ద్ధురనిస్వనము గల్గి వృక్షగిరులం ♦ దోరంబుగాఁ జేతులం
బరమాహ్లాదము మీఱఁ దాల్చి యనికిం ♦ బైకొన్నచిత్తంబులం
గరముం బొల్చెడు నాకపీంద్రబలముం ♦ గాంచెన్ మహోగ్రంబుగన్ ౧౦

చ అని నొనరించునుత్సుకము ♦ నంది ఫణీంద్రసమానబాహువై
తనరురఘూత్తముండు సిరి ♦ తద్దయునొప్పఁగ సంగరక్షనై
న్యనికరవేష్టితుండగుచు ♦ నారయఁగా నతిరూక్షమాచు న
చ్చునిఖిలదేవతారిపుల♦స్తోమముఁ గాంచి యొసంగువేఁడుకన్ ౧౦౪ 2227

తే శస్త్రధారులమేటయై ♦ సకలవీర, తారతమ్యవిదుండయి ♦ తనయసహ్వ
భీషణుని గాంచి యిట్లనె, ♦ వివిధచిత్ర, శరపతాకాధ్వజాయుధ♦తతులతోడ.

సీ. ప్రాసశూలాసిశ♦స్త్రవ్రాతములతోడ నై రావతసమాన♦హస్తిగణము
లొప్ప నక్షోభ్యమై ♦ యుకుశూరజుష్టమై యులరునీసైన్య మి ♦ దరయ నెవరి

* సముద్యతం పాదపశైలహస్తమ్-అనిమూ.

దగునో నా రామునుత్త్రహ వాక్యమును ¹శక్రసదృశవిక్రముఁడై నరసమతి వి
భీషణుం డాదృతి ♦ విని మహాత్ములును రక్షఃపుంగవులునయి ♦ క్రాలువారి

తే. బలములకొలంది చెప్పంగఁ ♦ దలఁచి యనిరొ,
నల్లదిగో భూపవర్య! బా♦లార్కుఁ బోలి
యరుణవక్త్రంబుచే నొప్పి ♦ హస్తిమూఁపు
నందుఁ గూర్చుండి తచ్చిరం ♦ బదరునట్లు ౧౩ 2230

క. తనుభారంబున నొప్పెడు, దనుజు నకంపను నిగాఁగఁ ♦ దలఁపు, మదిగో స్యం
దనమెక్కి మృగపతిధ్వజ,మూను శక్రధనుస్సమాన♦మునగు ధనువునుఁ. ౧౪

క అలరఁగ గుణమును లాగుచు, వెలసెడు నుగ్రంపు వంత♦వితతిఁ గరివలెఁ
వెలుఁగుచునున్న యతం డి,మ్ముల విధివరములనుగన్న ♦ ముఖ్యుఁడు సుమ్మీ!.౧౫

ఆ. ఇంద్రజిత్తనంగ ♦ నిలఁ బ్రసిద్ధుండగు,, వింధ్యశిఖరివోలె ♦ విస్తృతదేహుఁ
డస్తగిరివిధమున ♦ నన్యుల తేజంబుఁ, దగ్గునట్లు సేయు ♦ ధైర్యమలర ౧౫

క అలరు మహేంద్రగిరీంద్రము,వలె నిశ్చలుఁ డతిరథుండుఁ ♦ బలశాలి యొకం
డలఘురథ మెక్కి చాపం, బలరుచుఁ గైఁదాల్చి విస్తృ♦తాకృతి దానిఁ.౧౫

క. సారించుచు నున్నాఁడే, శ్రీరామా! విపులతనువుఁ ♦ జెందిన యతఁడే
భూరిబలుం డతికాయుఁడు, చేరువ నల్లదిగో ప్రబల♦సేనాన్వితుఁడై.౧౬ 2235

క తరుణార్కునిచందంబున, నరుణాక్షుండగుచు గంట ♦ లధికంబుగ ని
ష్ఠురనాదము సేయఁగ నా, కరినెక్కి ఖరధ్వనుల్ త♦గంగ నఱచుచుఁ. ౧౬

క అరుదెంచుచున్నవాఁడే, ధరణీశ! మహాత్ముఁ డతుల♦దర్పుండు మహో
దరుఁ డీతఁడు సుమ్మీ! బం,గరుసొమ్ములు చిత్రములుగఁ ♦ గ్రాలుచునుండఁ.

తే. సంధ్యయందలి యంబుద♦సహితశిఖరి
వలెఁ బ్రకాశించు ఘోటక♦వరము నెక్కి
కాంతులొప్పెడు ప్రాసంబు ♦ కరమునందు
నలగు వీఁడు ²పిశాచాఖ్యుఁ ♦ డశనిజవుడు ౧౮ 2238

సీ. విద్యుత్ప్రభంబయి ♦ వెలయుచుఁ ³గింకరవజ్రవేగంబున ♦ వఱల వాఁడి
శూలంబు గరమునఁ ♦ దాలిచి గిరితుల్యవృషభంబుపై నెక్కి ♦ వేగవచ్చు
నీతండు కీర్తిచే ♦ నెసఁగెడు త్రిశిరుండు, జలదతుల్యాంగుఁడై ♦ బలువుగలిగి
యతివిశాలంబయి ♦ యందమై వక్షంబు వెలయఁగా ఫణిరాజ♦లలితకేత

తే నము చెలంగ సన్నద్ధుఁడై ♦ నారినట్టి, కర్ణములదాఁక లాగి, ని♦కాముతీల
మరల వద్దాని విడుచుచు♦మనలఁగనెడు,వీఁడు కుంభుఁడు భూపాల♦విబుధరాజ!

1 విభీషణ శ్శక్రసమానవీర్యః-అనిముా 2 ఏషోఽశనితుల్యవేగః-అనిముా 3 విద్యుత్ప్రభం
కింకరవజ్ర వేగం-అనిముా, కింకరవజ్రవేగమ్-వజ్రవేగా దప్యధిక మిత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

చ. కనకము వజ్రముల్ పొదుగఁ♦గా విలసిల్లుచు ధూమయుక్తమో
యనునటు లొప్పు సత్పరిఘ ♦ మబ్టి కరంబునఁ బూని ఘోరక
ర్మనిచయ మద్భుతంబుగ న♦మానుషశౌర్యముచే నొనర్చు నీ
దనుజబలప్రధానుఁడగు ♦ దానవుఁ డౌను నికుంభుఁ డో విభూ!. ౨౦ 2240

చ. ధనువు శరాళి ఖడ్గములు ♦ దారుణరీతి వెలుంగ డెక్కె మొ
య్యన వెలయంగ నొప్పు రథ♦మందు ముదంబునఁ గూరుచుండి స్వం
దన మది యగ్నిరీతిఁ దగ ♦ దారుణరూపమునం జెలంగు నీ
ఘనుఁడు నరాంతకుండగును ♦ క్ష్మాపతివర్య! మహేంద్రవిక్రమా!. ౨౧ 2241

తే. అరులు కనఁబడమిని భూధ♦రాగ్రములను
శత్రువులుగాఁ దలంచి భు♦జప్రతాప
మలరఁ బోరాడుచుండు న♦రాంతకుండు
చూడు మల్లదిగో కను♦చూపునందు ౨౨ 2242

సీ. పలువిధములు ఘోర♦ములునైన రూపముల్ గల్గు శార్దూలోష్ట్ర♦కరిహయమృగ
ముఖములు తగ నేత్ర♦ములు వివృత్తంబులై వెలయు భూతములు త♦న్నలమిఁ గొలువ
నలరునీతఁడె దేవ♦తల దర్పహంతయౌ రావణుండు హిమక♦రప్రతిమము
నూత్నశలాకము ♦ శుభకరంబును నగు తెలిగొడు గీతని♦దివ్యరథము

తే. నందు వెలయుచున్నదీ♦యమరవైరి, గురుతరస్ఫాంతుఁ డెల్లర♦తోవరు లొగిఁ
గొలువ భూతాళితోడను ♦ గూడియున్న, యట్టిరుద్రు నిఁకగిదిగ ♦ నలరువాఁడు.

చ. ఘనమకుటంబుఁ దాల్చి రుచిఁ ♦ గ్రాలెడుకుండలముల్ శ్రవస్సులం
దు నటన మబ్టిచేయ రుచి♦తో ముఖమెంతయు నొప్పుమీఱఁ జ
క్కనితుహినాద్రి వింధ్యగిరి♦కాంతులపోలిక భీమరూపముం
దనరఁ జెలంగువాఁ డితఁడు, ♦ దానవవీరుఁడు సుమ్ము భూవరా! ౨౪ 2244

క. శతమఖసమవర్తులయు,ద్ధతి నొంచినవాఁడు తీక్ష్ణ♦ధాముని పగిదిన్
క్షితిఁ గ్రాలువాఁడు కనుమా, క్షితిపాలమహేంద్ర యనిన ♦ శ్రీరాఘవుఁడున్.

క. అరిహంత నవ్విభీషణుఁ, బరికించి వచించె నిట్లు ♦ బళి రే! దనుజే
శ్వరుఁ డీతం డురుతేజ,స్స్ఫురితుండు ప్రతాపశాలి ♦ శోభిలుఁ గాంతిన్. ౨౬

చ. ఖరకరునట్లు కాంతులు ని♦కామము వెల్గుచుఁ దేజిచూడ దా
కరుదుగ నొప్పుఁ దేజమున ♦ నావృతమై తగు వీనిరూప మీ
తరుణమునందుఁ గన్పడు ని♦తాంతము స్పష్టముగాఁగ, రాక్షసే
శ్వరుఁడగు వీని దేహము వి♦భాసిలునట్లుగ దేవదానవో
త్కరమున నేరి దేహమును ♦ గ్రాలదు కాంతిసమగ్రమై తగన్ ౨౭ 2247

క. ఈతనిభటవరులెల్ల మ,హాతేజులు పర్వతముల ♦ యాకృతిగలవా
రాశాతగిరులం గొనియే, యూతటి యుద్ధంబుసేయ ♦ నెంచిన మేటుల్. ౨౮

ఆ. దీప్తములగు బాణ♦దీధితు ల్వెలయంగ, వానిఁ దాల్చియున్న♦వారు, భీమ
తేజుఁడైన యితఁడు ♦ దీప్యమానభయంక,రప్రతాపదనుజ♦రాజి గొలువ.

క. అతితీక్ష్ణదేహభూత, ప్రతతియుతుండైన యముని♦భంగి విలసిలెన్
శతధృతివశమున నీదు,ర్మతి నాదృక్పథమునందు ♦ మానుగఁ బడియెన్.

క కనుఁగొను మిదిగో భూజా,తను దొంగిలి నాకుఁ గల్గఁ ♦ దాఁజేసిన యి
ప్పెనుక్రోధమ్మును నేనీ, తనిపై వెడలించువాఁడ ♦ దారుణభంగిన్. ౩౧

చ. అనియిటు వీర్యవంతుఁడగు ♦ నారఘురాముఁడు పల్కి లక్ష్మణుం
డనుచరుఁడై చెలంగఁగ మ♦హావిశిఖంబును లాగి యెత్తి ని
ల్చెను సమరాంగణంబునను ♦ జెందిన వేడుక, నంతరావణుం
డనుపమవిక్రమాఢ్యులగు ♦ నాసురవర్యులఁ గాంచి యిట్లనున్ ౩౨ 2252

సీ. జంకునొందక మీరు ♦ చక్కఁగా నగరంపు ద్వారంబులందు, నం♦తర్గతమ్ము
లగుపురద్వారమ్ము♦లందుఁ దత్పార్శ్వంబులందు సుభటులుండు ♦ నట్లు గట్టి
నట్టి చర్యాభవ♦నాళియందును నిల్చి చక్కఁగాఁ గాపాడఁ ♦ జాలియుండుఁ,
డిప్పుడు నన్నుఁగూడి ♦ యీరీతి మీరెల్ల వచ్చియుంటను జూచి ♦ వనచరేంద్రు
లిప్పట్టణంబున ♦ నెవ్వరు లేకున్న చిత్ర మిద్దానిని ♦ జిత్తములను

ఆ నెఱిఁగి దుష్ప్రసహమ♦యే యయ్యు జనశూన్య
మైన లంకఁ జొచ్చి ♦ యతిజవమునఁ
బాడు సేసి పాఱి♦వైతురు కంధిలో
ననుచుఁ బరిజనులకు ♦ నాజ్ఞయొసఁగి. ౩౪ 2253

చ తను నిటుగూడి వచ్చిన సు♦దర్పుల వారల వీడుకొల్ప నా
దనుజులు స్వాజ్ఞ నొదలలఁ ♦ దాల్చి చనన్ మఱి రావణుండు చ
య్యనఁ బెనుచేఁప పూర్ణమగు ♦ నబ్ధిజలంబు గలంచుభంగి న
వ్వనచరసాగరౌఘము, న♦వారితరీతి నలంపఁజొచ్చెఁ దాన్. ౩౫ 2254

-o-సుగ్రీవుఁడు రావణుమార్కొని మూర్ఛిల్లుట-o-

మ దనుజేంద్రుం డిటు తీక్ష్ణబాణధను వు♦ద్యచ్ఛక్తిమైఁ దాల్చి చ
య్యన యుద్ధంబును జేయఁ బైఁబడుచు రా ♦ నత్యంతకోపంబునం
గని సుగ్రీవుఁడు భూరిభూమిధరశృం♦గం బొందుఁ జేలాగి యా
తనిపైకిం జని మార్కొనెన్, మఱియునున్ ♦ దర్పంబుమై నాతఁడున్. ౩౬

క తరువితతియుక్తసానూ, త్కరములఁ దగునాశిఖరముఁ ♦ గ్రవ్యాదునిపై
బరవసము మీఱవైచె వి,సరి జవమున; రావణుండు ♦ చక్కఁగదానిన్

క తనపై కడరఁ దటాలున, గని హాటకపుంఖశరని♦కరమున్ భేదిం
చెను దాని, నిట్లు తరువిత,తినిగూడిన సానువులను ♦ దీప్తమ్మగుచున్. ౩౭

క అలరారు శైలశిఖరం, బిలఁ దుత్తుమురై పడంగ ♦ యేచి యమునితోఁ
దురితంబయి పెనుసర్పము, వలెఁ దగునొకశరము వింట ♦ వజ్రిరిపుండున్.

క ఒనఁగూర్చి కోపచిత్తం,బున వాయుసమాన వేగ♦మునఁ దగి విద్యు
త్తును బోల మండుచున్ జిష్ణునివజ్రముఁబోలి మెఱయు ♦ సునిశితశరమున్.

క. కొని సుగ్రీవువధార్థం, బనూనమగుశక్తి వైచె, ♦ నసురేంద్రు మహా
శనివంటి యాకృతిం దగి, సునిశితమగు నగ్రమునను ♦ శోభిలునదియున్

క దనుజేంద్ర బాహాముక్తిం, గని జవమున షణ్ముఖుండు ♦ కడఁగి ప్రయోగిం
చినశక్తి క్రౌంచభూధర,మును జెందినరీతిఁ బ్లవగ♦భూపతిఁ దాఁకెన్. ౪౦

క దారుణశక్తి యదిట్టులు, గా రయమునఁ దాఁకి చించెఁ ♦ గపివక్షము, నా
వీరుఁడు తచ్ఛరపీడితుఁ, డై రావంబడరఁ జిత్త ♦ మట్టె కలఁగఁగన్. ౪౧

క ధరఁబడియె మూర్ఛితుండై, హరివీరుం డిట్లు పడఁగ ♦ నసురులు గని యు
ద్ధురరావమడరఁగా నార్చిరి, జ్యోతిర్ముఖుఁడు నభుఁడు♦ చెలఁగు బుషభుఁడున్.

క [1]పెనుదంష్ట్రిలఁ దగుగవయుఁడు,ఘనుఁడుగవాక్షుండుశక్తిఁ♦గాయములుకడుం
బెనుపొంద భూధరంబులఁ, గొని నడచిరి సకలదనుజ♦కుంజరుపైకిన్. ౪౨

చ అమరవిరోధి యట్టె ప్లవ♦గాధిపులేసిన పర్వతంబులన్
సమముగ దృష్టినిల్పి కని ♦ శాతశరాగ్రశిరాళిఁ ద్రుంచి వ్య
ర్థములుగఁ జేసి వారలను ♦ దద్దయు హేమవిచిత్రపుంఖబా
ణములను నొంచె, నాప్లవగ♦నాథులు భీమశరీరు లత్తఱిన్ ౪౩ 2265

క. దనుజారిబాణభేదిత, తనులై ధరఁబడిరి, పిదప ♦ దనుజమహేంద్రుం
డనుపమభయకృత్కపిబల,మును బాణావళులచేత ♦ ముంచెం గడఁకన్ ౪౪

సీ [2]వీరోత్తములుగాఁగ ♦ వెలయునా వానరుల్ హింసితులయియట్టె♦యిలను ద్రెళ్లి
భయమువాపుచుఁగాచు♦వారు లేనందునఁబటువుగాఁగూయుచు♦భయముశల్య
మట్టు మదిన్ నాటి ♦ బిట్టుబాధింపఁగ దనుజనాథాంబక♦తతికి డస్సి
యార్తశరణ్యుఁడై ♦ యలరు శ్రీరాముని శరణుసొచ్చిరి, ధను♦ష్మంతుఁ డనుల

ఆ. చిత్తుఁడైనయట్టి ♦ శ్రీరాముఁ డంతటఁ, జాపముఁ గొని కీశ♦సమితిఁ గావఁ
జనియె వేగ యపుడు ♦ సౌమిత్రి రాముని, పరిసరమున కేగి ♦ పరమభక్తి

క. కరములు మోడిచి యెంతయుఁ, బరమార్థయుతంబుగాఁగఁ♦బరఁగుపలుకులన్
బరికించి పలికెఁ, బ్రభువర, పరదారహరించినట్టి ♦ పాపిని నితనిన్ ౪౬ 2268

క. అనిఁ జంపఁ బూజ్యులగుమీా, రనూననుగుశక్తిచేత ♦ నలరుచునున్నా,

1 గవయస్సుదంష్ట్రిః-అనిమూ. 2 తతో మహాత్మా సధను ర్ధనుష్మా నాదాయ రామ స్సహసా జగామ-అనిమూలము శరణాగతకృత్య ముక్త్వా శరణ్యకృత్య మాహ-అని గోవిందరాజులు కొంత వ్యాఖ్యవ్రాసిరి అది కథకు ననుకూలించినది కాదు. ఐనను ఆపదములే యిందుపయోగింపఁబడుటచే నాసార మిందుఁ గనఁబడునని యెఱుంగునది

రసయుని నీచుని నీదను,జుని నేనే చంపువాఁడఁ ♦ జుమ శ్రీరామా! ౬౬
క అనుమతి నిమ్మా! నీదగు, ననుజ్ఞ లేకుండఁ బోవ ♦ నర్హాముగాదం
చని వినయంబునఁ బల్కిన, యనుజుని వాక్యములవిని మ♦హామతిగానన్
*క. గురుకాంతి సత్యశౌర్యము, పరఁగంగా నొప్పురామ♦భద్రుండను సో
దర! పొమ్ము నీచుఁడని నీ, యరి నెంచక యత్నపరుఁడ♦వై పోవఁదగున్. ౬౭
క. శరమొండు గూర్చునట్లుగ, నరికిం గన్పడుచు మఱొక♦యస్త్రముఁ గూర్చున్
గురువీర్యుం డగుటన్ సం,గరమునఁ జిత్రప్రతాప♦కలితుండగుఁ జూ!. ౬౮
[1]ఆ. ఈతఁ డలిగెనేని ♦ యెల్లలోకంబు లొ,క్కటిగఁ జేరి యితని ♦ కడిమికోర్వఁ
జాల వించుకయును ♦ సందియం బేలేదు, గానఁ బొరపడకయె ♦ దానవపతి
క. దనుజునియందలి లోపము,లను మఱి నీలోపగణము♦లను నరయుము, నీ
కును గల్గువానిఁ బరునకుఁ, గనఁబఱుపక హెచ్చరికను ♦ గల్గి సతతమున్.౬౯
క. ధనువున నిన్నున్ జాగ్ర,త్తను గాచికొనుమ, యటంచు ♦ దాశరథి వచిం
చిన [2]లక్ష్మణుఁ డా రాముని, గని కౌఁగిటఁ జేర్చుకొని త♦గన్ వలగొనియెన్
క తనివార మ్రొక్కి యుద్ధం,బునకుం జనె, నేన్గుతుండ♦ములకు సమములౌ
ఘనబాహువులందగు రా,ముని తమ్ముఁడు దీప్తచావ♦ముల భీమముగన్. ౭౧
క కరముల ధరించి బాణో,త్కరముల వర్షంబుగాఁగ ♦ త్యాస్థలముపయిం
గరమడలి భిన్నులై పడు, హరివీరులపైని గురిసి ♦ యార్చుదశముఖున్. ౭౨
క కనుఁగొనియె, మహాతేజం,బునఁ దగుహనుమంతుఁ డనిల♦పుత్త్రుం డట్ల
య్యనికిన్ లక్ష్మణురాకను, గని నేనుండంగనేల ♦ కష్ట మితనికిన్ ౭౩ 2278
క. అనియెంచి రావణునిబా,ణనికరమును నిలిపి, దనుజ♦నాథునిపైకిం
జనియెన్ ద్వరగా, సన్మతి, యనిలాత్మజుఁ డతనిరథము ♦ నటఁ జేరి తగన్.
చ తనయపసవ్యబాహువు ని♦తాంతము పైకినిగుడ్చి దానవేం
ద్రుని నదలించుచుం బలికె ♦ రూక్షముగా, సురదైత్యసంతతిన్
ఘనతరయక్షరాక్షసని♦కాయముచే సురగాయకాళిచే
తను నని జావకుండను వి♦ధాత్రువరంబును గాంచినావుగా ౭౫ 2280
[3]క వనచరులవలన సాధ్వస,ము నీకు నిటఁగల్గు, హస్త♦మును నిదిగో వ్రే
ళ్లను నైదిటఁ దగుదానిన్, నినుఁ జంపఁగ నెత్తినాఁడ ♦ నేనిపు డదియున్
క నినుఁ జంపి నీశరీరం,బునఁ జిరకాలముగ వాస♦మును జేసెటు జీ

* తమబ్రవిన్మహాతేజా రామస్సత్యపరాక్రమః-అనియూ 1 త్రైలోక్యేనాపి సంక్రుద్ధో దుష్ప్రసహ్యో న సంశయః-అనియూ ఇచట రామునినోట రావణునిం బొగడించి మహాకవి వాల్మీకి తనచాతుర్యమును వెల్లడించెను మహాపురుషులు శత్రువునుగూడ గుణమున్నఁ బొగడుదురనుట యిట గ్రహింపఁ దగినది 2 రాఘవస్య వచ శ్శ్రుత్వా పరిష్వ జ్యాభిపూజ్య చ-అనియూ 3 ఏష మే దక్షిణో బాహుః పంచశాఖ స్సముత్థితః-అనియూ,

వునిఁ జైకిఁ బంపఁగల దన, దనుజేంద్రుం డంత భీమ♦దర్పుఁడు పూన్కిన్.

చ. అనిలజువాక్కులన్ వినుచు ♦ నాగ్రహయుక్తి సురక్తనేత్రుఁడై
యనియె మరుత్తనూజుఁగని ♦ యోరి! కపీ! యిఁక శంక లేక వే
గ నను గరప్రహారమున ♦ గాసిలఁ జేయుము శాశ్వతంపుఁగీ
ర్తిని గపికొట్టె రావణు న♦తిస్థిరశౌర్యముఁ బూని యంచు మే
దిని గడియింపు మంతట మ♦దిం దలపోయుచు నీదుదర్పమున్. ౫౭౪ 2283

క. నిను నశియింపఁ జేసెద,, నన వాయుకుమారుఁడైన ♦ హనుమయు దనుజే
శునిపల్కుల విని రావణ, విను మును నేఁ గొట్టినాఁడ ♦ విక్రమమలరన్. ౫౭౮

క. నాపౌరుషంబు నెఱుఁగఁగ, నీపట్టిని నక్షుఁ దలఁపు ♦ మిపుడని మదికిం
జూపట్టునట్లు పలికిన, నాపావనిపలుకులకు మ♦హాతేజుండౌ ౫౭౯ 2285

క. దనుజేశ్వరుండు కోపం,బును దాల్చి పరాక్రమంబు ♦ పొంగఁ గరతలం
బునఁ జఱచె దానఁబలుమఱు,మనమునఁజలనంబునొంది♦మరుదాత్మజుఁడున్.

క. మతివిభవంబును నెంతయు, నతులితతేజంబువెలయు♦నట్టిఁడు గాన
స్థితి నట్లొక్కముహూర్తం,బు తగంగని స్థైర్యమూని ♦ పొంగెడుక్రుధ చేన్.

చ కరతలసంప్రహారమునఁ ♦ గర్బురనాథుని నొంచె, నంత నా
సురరిపుపాలకుండు కడు♦శూరుఁడు భూరిబలుండునైన య
మ్మరుదధిపాత్మజుండును న♦మానుషశక్తిని దన్నుఁ గొట్టఁగా
ధరణి చలింపఁగా గిరివి♦ధంబునఁ దద్దయుఁ జంచలించెఁ దాన్. ౬౮౪ 2288

చ అనిమొన నిట్టు లాదనుజుఁ ♦ డాహనుమంతునిహస్తతాడనం
బునఁ జలియించుటం గని క♦పుల్ మునిసిద్ధసురాసురుల్ ముదం
బున రొదసేసి, రాపిదప ♦ భూరితరంబగు తేజమొప్పునా
దనుజవరుండు తెప్పిఱిలి ♦ తత్పవనాత్మజుఁ గాంచి యిట్లనున్ ౬౮ 2289

క. వనచరవర! నీవీర్యం,బును మెచ్చఁగవచ్చు శత్రు♦వుగనుండితివై
నను మెచ్చువాఁడ బళిరే, యన, హనుమయు నిట్లుపలికె ♦ నాతనితోడన్.

తే. ఇస్సిరో! నాదువీర్యమిం ♦ కేమి పలుక
నిద్ది యుండిన లేకున్న ♦ నేమి యిఁకను
బ్రదికియున్నాఁడవే యేల ♦ పలుకు మిప్పు,
డొక్కమాఱు దురాత్మ! నీ♦వుద్యమమున. ౬౯౪ 2291

క ననుఁ బ్రహరింపుము నీవే, నిను వినుతించుకొనదేల ♦ నే నంతట ము
ష్టిని నిన్నుఁ బొడిచి యమపురం,మున కనిపెద, ననిన దనుజ♦ముఖ్యుం డంతన్.

చ హనుమవచించుమాటలకు ♦ నాగ్రహమూనుచునుండెఁ బౌరుషం
బునఁ దగు రావణుండు క్రుధఁ ♦ బొంగుచు నేత్రము లెఱ్ఱవాఱఁగాఁ

సాధు వానరవీర్యేణ శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః-అనిము.

దనకుడిచేతిముష్టిని ని♦తాంతజవంబున వైరిఱొమ్ము నో
య్యనఁ బొడిచెన్, బృథూరమున ♦ నాతనివ్రేటుపడం గపీంద్రుఁడున్. ౨౨
క పలుమఱుఁ జలియించె, మహా,బలుఁ డాపవనాత్మజుండు ♦ బడలికచే మూ
ర్ఛిలుటంగని యతిరథుఁడౌ,పలాశనేశుండు పవను♦పట్టిని ననిలోన్ ౨౩ 2294
తే చంపరాని నెఱింగి యీ♦శత్రువింక
మూర్ఛఁ దేఱిన బహుకష్ట♦ములు గలుగును
గాన వేగంబ చనుటమే♦లౌనటంచు
నరద మెక్కి నీలునిపైకి ♦ నరిగెనంత ౨౪ 2295

మహాస్రగ్ధర —

దనుజేంద్రుం డుగ్రరూపా♦తతబలయుతుఁడై ♦ దర్పముప్పొంగుచుండం
గను భీమవ్యాళరీతిం ♦ గనఁబడి రుచులం ♦ గ్రాలుచున్ వైరిమర్త్యా
ఘునికృంతస్ఫారశక్తిం ♦ గననగుశరముల్ ♦ గాడఁగానేసి నీలున్
ఘనదర్పున్ వాహినీశున్ ♦ గనలనొనరిచెన్ ♦ గాఢదీప్తుల్ చెలంగన్ ౨౫

సీ. హరిచమూపతి నీలుఁ ♦ డట్లు బాణాళిచే శ్రమమొంది యొకచేత ♦ శత్రుబాణ
ములను హరించుచుఁ♦జెలఁగి వేఱొకచేతఁ బర్వతాగ్రముఁ గొని♦బరవసమున
దానవుపై వైచె, ♦ మానితతేజుఁడై మతిమదగ్ర్యుండగు ♦ మరుదధిపతి
తనయుండు సంజ్ఞను ♦ దాఁగని యనిచేయుకాంక్షతో నంతటఁ♦గాంచియొకట
తే నీలుతోడఁ బోరాడెడు ♦ నిఖిలదనుజ
పతినిగని తప్పిపోయెనే ♦ యితఁ డనుక్రుధ
వెలయ నాతనితోడ నో♦రులపయిఁ జని
నట్టివానిపై కడరుట ♦ యహితమనుచు ౨౬ 2297
క నిను మార్కొనమానితి నని,యనియెన్, గురుతేజుఁడైన♦యసురేంద్రుఁడు నీ
లునిచే వైవంబడు నా,ఘనశృంగముఁ దీక్ష్ణనప్త♦కాండమ్ములచేన్. ౨౭ 2298
క. తునియలుగాఁ జేసెను మే,దిని బడియెను నదియు, భటప♦తియుఁ బరవీరా
ళిని జంపువాఁడునుం గా,వున నీలుఁడు తచ్ఛిఖరము ♦ భూరిశరములన్ ౨౮
క. ధరపై శకలములై పడ, నురుతరకోపమునఁ గాంచి ♦ యుగ్రులయమునం
బరఁగు ధనంజయువలె నా,తరుణంబునఁ జూడనగుచుఁ ♦ దద్దయుఁ గడఁకన్.
క. ఇనుమద్దులఁ జంద్రలఁ బూ,చినమామిడిచెట్ల వివిధ♦చిత్రతరమహీ
జనికరముల రావణుపైఁ, దనశక్తియు వెలయ వైచెఁ ♦ దద్యుద్ధమునన్. ౨౯
చ. తరువుల వానినెల్లఁ దన♦దర్పము పొంగఁగ రావణుండు భీ
కరశరవృష్టిచే బదులు♦గా వడిఁ ద్రుంచి హుతాశనాత్మజున్
గరము భయంకరమ్ములగు ♦ కాండములం బరఁగించి నొంచె, న

క్కరణిని నీరదంబు లోగి ♦ త్క్షాధరవర్యముపైని వృష్టినిక్
బరఁగఁగఁ జేయునట్లు తను ♦ బాణములన్ సురవైరి గప్పెఁగన్. ౨౩౦౧ 2302

క అనలాత్మజుండు తనవగు, తనువును సూక్ష్మముగఁ జేసి ♦ దానవవరు కే
తనమున వ్రాలె, ధ్వజాగ్రంబున వ్రాలిన నీలు ననల ♦ పుత్రుని నంతన్.

చ కనుఁగొని రావణాసురుఁ డ ♦ ఖండమహోగ్రహమూని మండె, నా
వనచరసైన్యనాధుఁ డట ♦ వర్ధిలి సింహరవంబుచేసె, నా
దనుజుని బాణలక్ష్యమును ♦ దాఁగనకుండ ధ్వజాగ్రమందునన్
ధనువు మొనం గిరీటమున ♦ దర్పమునం జరియించునీలునిన్ ౨౩౦౩ 2304

క కని లక్ష్మణుండు రాముఁడు, హనుమయు నాశ్చర్యమొంది, ♦ రంతటఁ దేజం
బునఁ బరఁగు రావణుం డా, వనచరులాఘవము గాంచి ♦ బాపురె యనుచున్.

క మనమున నాశ్చర్యంబును, గని యద్భుతమైన యగ్ని ♦ కాండంబును గై
కొనియెం: గోఁతులు రావణుఁ, డనిఁ గపిలాఘవసువిస్మి ♦ తాత్ముఁ డగుటకున్

ఆ. మనములందు హర్ష ♦ మును గని యార్చిరి, కపులనాదములకుఁ ♦ గళవళించి
యేమిచేయ మదిని ♦ నించుక తోఁపమి, నూరకుండె నీలు ♦ నుద్ధతికిని ౨౩౦౬ 2307

సీ దనుజేంద్రుఁ డంతట ♦ దహనుశరంబును జ్వలనుమంత్రంబున ♦ సంస్కరించి
కేతనాగ్రంబె ని ♦ కేతనముగనున్న యానీలునింగాంచె, ♦ నట్లుచూచి
యామహాతేజుఁ డ ♦ య్యసురేశ్వరుఁడు పల్కె నతనితో, నోకపీ! ♦ యడవినుండు
జంతువా పెనుమాయ ♦ సరగున నిద్దాని గని సాధులాఘవం ♦ బును గనితిని

తే. శక్తిగలవాఁడవేని ర ♦ క్షణముచేసి, కొనుము నీప్రాణములను బె ♦ క్కువిధములగు
నీదురూపంబులం గడు ♦ నేర్పునసృజి, యించుచున్నాఁడవైన నే ♦ నిపుడు కడఁగి.

క. శరమిది మంత్రయుతం బి, తరుణంబున నిన్నుఁ జంప ♦ దగు నిది నీవి
క్కరణి నసురక్షణంబును, బరమాద్భుతిఁ జేసికొనినఁ ♦ బటుతరశక్తిన్. ౨౩౦౯

క. నినుఁ జంపఁగలద టంచున్, దనుజేంద్రుఁడు పల్కి దీర్ఘ ♦ తరబాహువులన్
గనఁబడ మంత్రసమన్విత, మును దీక్ష్ణమునైన బాణ ♦ మును సంధించెన్. ౨౩౧౦

చ ధనువున నిట్లుగూర్చి కపి ♦ తల్లజుపైఁ బరఁగించె నగ్నిమం
త్రనియతమైన యస్త్రమది ♦ దారుణరీతి నురంబు గాఁడఁగా
వనచరసైన్యనాయకుఁడు ♦ వహ్నిశరార్చుల దగ్ధుఁడౌచుఁ గే
తనమునునుండి నేలఁబడెఁ ♦ దండ్రిహుతాశనుఁ దాటఁ ఏత్కృపన్ గాం 2311

క తన తేజోవైభవమున, వనచరభటనాయకుండు ♦ బలము వదలి యు
ర్విని జానువు లూదుకొనుచుఁ, దనశక్తియుడంగఁ బడియెఁ; ♦ దాళఁగలేమిన్.

ఆ ప్రాణపంచకంబు ♦ పాయ దాతనినుండి
గదగలుండు పిదపఁ ♦ దత్కృపి యట

మూర్ఛమునిఁగియుంటఁ ♦ బోలఁ గన్గొని సమ
రోత్సుకంబు పొంగు ♦ చుండ మెఱసి ౯౧౪ 2313

క. ఘనమట్లుగ మ్రోఁగెడు స్యం,దనమున లక్ష్మణునిపైకిఁ ♦ దాఁ జనియె జవం
బున, నిట్లు లక్ష్మణుని చెం,తను జేరుచు నడుమనున్న ♦ తపనజముఖులన్. ౯౨

క. వారించి యనికి నడుమన్, దా రాజిల్లుచును మిగుల ♦ ధరణి వడంకన్
నారిని లాగుచు ధనువును,ఘోరముగా మెఱయఁ జేసెఁ ♦ గ్రోధం బలరన్. ౯౩

చ. ధనువు మహాప్రమాణమును ♦ వద్దయు మ్రోగఁగఁ జేయురావణుం
గని గురుసత్వుఁడైన రఘు ♦ కాంతుని తమ్ముఁడు లక్ష్మణుండు ప
ల్కె నిటులు [1]రాక్షసేంద్ర! విను ♦ కీశగణంబులతోడ యుద్ధముం
బొనరుప నీ వనర్హుఁడవు ♦ పొందుగ నాపయి కేగుదెమ్మికన్ ౯౮ 23 6

క. అన దనుజేంద్రుఁడు భీకర, మనూనమును నౌరవంబు ♦ నగు లక్ష్మణుప
ల్కును ఘోరగుణధ్వనియును, విని యుద్ధముసేయనున్న ♦ వీరునినతనిన్

తే తారసించి కోపంబున ♦ దారుణార,వంబుతో నిట్లుపల్కె నో ♦ బాలక! మృతి
నందఁగోరెడు విపరీత ♦ మైన బుద్ధి, గల్గువాఁడవు నీవిష్ట ♦ గాన నిచట ౯౫౪

తే. భాగ్యవశమున నాదృష్టి ♦ పథమునందుఁ
బడితి వీఁక నాశరాళిసం ♦ పర్కమునను
గనలుచుం బోవఁగలవు య ♦ మునినగరికి
నీక్షణంబుననే యని ♦ యేపుమీఱి ౯౬ 2319

క. పలుకుచు నున్నతసితదం,ష్ట్రిలనొప్పుచు నార్చుచున్న ♦ సమదసురారిం
బలుకుల నదలించుచు నిటు,పలికెన్ సౌమిత్రి దనుజ ♦ పాలక! వినుమా!. ౯౬౪

చ గురుతరసత్వభావులగు ♦ కోవిదు లివ్విధి నిస్వనంబు చే
యరు సుమ్ము, నీవు పాపమతు ♦ లందు వరిష్ఠుఁడవౌట నిప్పుడి
క్కరణి నుతించుకొంటివి, విటఁ ♦ గర్బురనాయక! [2]నిర్జనాటవిం
బరసతి భిక్షువేషమునఁ ♦ బాపమతిం గొనితెచ్చినావుగా ౯౭ 2321

ఆ అట్టి నీబలంబు ♦ పరిభయకృత్ప్రతా,పమును బౌరుషంబు ♦ బాగుగాఁగ
నాత్మ నెఱుఁగు దిప్పు ♦ డంబకములఁ జాప,మును ధరించి వచ్చి ♦ తిని గడంక.

క. అనిసేయంగను రమ్మా, నిను వినుతించుకొననేల ♦ నీవే యని రా
మునితమ్ముఁ డాఁడఁ గోపం,బున రావణుఁ డతనిపై [3]సు ♦ పుంఖశరములన్

1 అభ్యేహి మామేవ నిశాచరేంద్ర నవానరాం స్త్వం ప్రతియోద్ధు మర్హః-అనిమూ 2 తవ విజనే ఽతివేషేణ సీతా మపహృతిపతః ప్రతాపమ్-అనివ్యాఖ్య జానామివీర్యమ్-అనుమూలమున కిట్లువ్యాఖ్యచేయఁబడినది ఇట్టియర్థము చెప్పకున్న జానామి-అనుపదము వ్యర్థమగు కాఁబట్టి వ్యాఖ్యాతల యభిప్రాయము వ్యర్థమనువారిపు డిట నేమియర్థము చెప్పెదరో 3 శరాన్ సుపుంఖాన్-అనిమూ.

తే. వైచె నేడింటి నంత న♦వ్వాడిమగఁడు
కనకచిత్రపుంఖమ్ములై ♦ కడునిశాత
ములగు మొనలొప్పు సాయకం♦బులను వాని
వడిగ ఖండించె లక్ష్యవై♦భవము మెఱసి ౯౯ 2324

క. శరముల విభిన్నతనువులఁ, బరఁగెడు గురుఫణుల బోలి ♦ వైళమ ధరపైఁ
దొరుగంగఁ గాంచి లంకే,శ్వరుఁ డాగ్రహ మొందిమఱియు♦వాఁడిశరములన్.

క. పరఁగించె, లక్ష్మణుండును, శరతతులను వింటఁ దొడిగి ♦ సరభసముగ భీ
కరబాణవృష్టిఁ గురిసెను,, సురారి యపుడల్గి యేయు♦సునిశితశరముల్ ౧౦౦

సీ. అర్ధచంద్రాకృతి ♦ నలరుచు క్షురమట్లు గ్రాలుచు నుత్తమ♦కర్ణికార
మట్లు ధారలనొప్పు ♦ నట్టిబాణంబులఖండించుచుండెను♦గాని యించు
కంతైనఁ గలఁగక ♦ యాలక్ష్మణుండుండె దనుజేశుఁ డంతటఁ ♦ దానువైచి
నట్టిబాణాళుల ♦ నన్నిటి నాతండు ఖండించి వైచుటఁ ♦ గాంచి యతని
శరలాఘవమున కా♦శ్చర్యమొందుచు మఱియును దీక్ష్ణబాణంబు♦లను సుమిత్ర

తే. తనయుపై వైచె, లక్ష్మణుం♦డును దనుజప, తినివధించుటకై వాఁడి♦ మొనలుగలిగి
వజ్రకులిశంబులను బోలె♦వఱలి యగ్ని,వలె వెలుంగుచునున్నట్టి♦ బాణతతుల.

క. ధనువునఁ గూర్చి ప్రయోగిం,చెను, రాక్షసరాజు దద్వి♦శిఖముల ఖండిం
చెను నట్లు వానిఁ ద్రుంచుచుఁ,దనకుం బరమేష్ఠి మున్ను♦దయ నొసఁగంగన్

క. వెలయుచుఁ దనచెంగట ను,జ్జ్వలకాలానలసమాన♦భావళి తగఁగాఁ
జెలఁగెడు నొకబాణవరం,బు లక్ష్మణుని ఫాలభాగ♦మున నాటంగన్. ౧౦౩

తే. వైచె, నాలక్ష్మణుండు త♦ద్బాణపీడ
తుఁడయి హస్తంబునుండి జా♦ఱెడుశరాస
నమును నొకభంగి ధరియించి ♦ విమలశక్తి
తగ్గఁ జలియించి మూర్ఛిలి ♦ ధైర్యమూని ౧౦౪ 2330

తే. మరల నేరీతినో తేఱి ♦ యరిధనుస్సుఁ
ద్రుంచె, నీరీతిఁ జాపంబు ♦ త్రుంగనున్న
వైరి రావణు నిశితాగ్ర♦బాణములను
మూఁట బరఁగించి నొప్పించె ♦ గోఁటు మెఱయ ౧౦౫ 2331

చ. దనుజమహేంద్రుఁ డాశరవి♦తానముచేతను నొచ్చి చంచలిం
చి నియతిమాని మూర్ఛిలి వి♦చిత్రముగా నెటులో స్మృతిం దగం
గని సముదగ్రశక్తియయి ♦ గ్రాలుచు దేవవిరోధియైన యా
దనుజుఁడు ఛిన్నచాపుఁడయి ♦ దారుణబాణనికృత్తగాత్రుఁడై ౧౦౬ 2332

క. ఒడలెల్లన్ మేదస్సునఁ, దడియన్ రుధిరావసిక్త♦తనుఁడై యనిలోఁ

* మహేంద్రవజ్రాశనితుల్యవేగాన్-అనిమూ.

గడఁకన్ మెఱయుచు విధి మును, కడుఁగూరిమిఁదనకునీయఁ◆గాఁదనచెంతన్

క. తనరారుశక్తిఁ గైకొని,యెను, రాక్షసలోకపతి య◆హీనగతుల నొ
ప్పినదాని విగతధూమసం,బునఁ దగు హుతవహునిరీతిఁ ◆ బొలిచెడుదానిన్

చ. వనచరవాహినీతతికి ◆ వారకభీతిని గొల్పుదాని నా
ఘనతరశక్తి శీఘ్రముగఁ ◆ గైకొని లక్ష్మణుపైనవైచె, నా
యనుపమశక్తియుం దనను ◆ నంతము నొందఁగఁ జేయవచ్చుటం
గని హుతవీతిహోత్రసను◆కాంతిని గ్రాలుచు భీతిదంబులై
కనఁబడుబాణముల్ వయిచి ◆ గాఢబలంబునఁ గొట్టెఁ గొట్టినన్. ౧౦౯

సీ. వదలక యాశక్తి ◆ వచ్చి లక్ష్మణువిశాలంబైన వక్షస్థ◆లంబుఁ జొచ్చె
నంత మహాశక్తి◆యుంతుఁడై రఘువీరుఁ డగు లక్ష్మణుండు మ◆హాత్తరమగు
నాసాధనంబుచే ◆ హతినొంది మఱిమఱి ప్రజ్వలించెను, నంత◆రాక్షసేంద్రుఁ
డట్లు విహ్వలుఁడైన ◆ యాలక్ష్మణుంగని జవమున వచ్చి హ◆స్తముల బల్మి

ఆ. నతనిఁ బట్టుకొనియె, ◆ నారావణుఁడు ధైర్య
మున మహత్తరుఁడయి ◆ తనరుతుహిన
శిఖరినైన నెత్తఁ ◆ జెల్లిన బలశాలి
యైన నగును మును ప◆మానుపగతి. ౧౧౦ 2336

సీ. *అంబేకదేశమై ◆ యలరుకైలాసంబుఁ గదలించియున్నాఁడు ◆ గాననట్టి
సాగరౌఘావర్తం◆సంజయి గంభీరమైన పాల్కడలిని ◆ నాత్మశక్తిఁ
గలఁచిన మందర◆క్ష్మాధరంబును దాను మును జయించిన దేవ◆ముఖ్యులెల్ల
బట్టితెచ్చిరి గాన ◆ బాహువులను బూని యెత్తంగఁ జాలును ◆ నెల్లకులశి
ఖరులలో మేటియై ◆ క్రాలుమేరువునైన నెత్తంగఁ జాలు న◆దెట్టు లనిన
వాయువే యాగిరి◆వరశిఖరమ్మును గడలిదా కుక్షి లం◆కనుగ వైచెఁ
గనుక నాతనిజయిం◆చినవాఁడు గావున నవలీల నెత్తనౌ ◆ ననుపమాన
పరిమాణమై మహా◆త్తరమయి పొల్చెడు నాజగత్త్రయమును ◆ నైన నెత్తఁ
జాలు హిరణ్యాక్షుఁ◆డోలిఁ బద్భాగమా పుడమిని జంకలో ◆ నిడుకొనియెను
గనుక నీతం డెత్తఁ◆గను జాలుసురలతోఁ గలిసియే యున్నను ◆ గాని రాము
తమ్ముఁడౌ లక్ష్మణుఁ ◆ డగురామునందు నాల్గవభాగమై పొల్చు◆ఘనుని నెత్తఁ
జాలఁడు భుజముల◆సమరాంగణమునందు నపుడు లక్ష్మణుఁడు బ్ర◆హ్మాదయవలన

ఆ దనుజు నొందినట్టి ◆ తచ్ఛక్తి యొప్పున, గాఁడఁగాఁ దలంపఁ◆గను దరంబు

---

* హిమవాన్మందరో మేరు స్త్రైలోక్యంవా సహామరైః, శక్యం భుజాభ్యా ముద్ధర్తుం నసంఖ్యే భరతానుజం శక్యా బ్రాహ్మ్యాపి సౌమిత్రి స్తాడితస్తు స్తనాంతరే, విష్ణో రచింత్యం స్వం భాగ మాత్మానం ప్రత్యనుస్మరత్-అనియూ ఈశ్లోకద్వయమునకు వ్యాఖ్యాతలు నిర్వచించిన యర్థ మిటసీసమాలికయందుఁ జేర్పఁబడినదని గ్రహింపవలయు.

గాని విష్ణునంశ ♦ మైనట్టి స్వస్వరూ,పము స్మరించుకొనియె ♦ నమలబుద్ధి

క. సురకంటకుఁ డా రావణుఁ, డురుతరమై నుర్త్యతనుత ♦ నొప్పమెఱయఁగా
ధరియించి దనుజదర్పము,ల రూపుమాపుచును గడఁ జె♦లంగి యసమమై

ఆ. వైష్ణవాంశముగుచు ♦ వఱలు లక్ష్మణుశరీ,రంబు స్వీయదోర్యు♦గంబు నూని
పట్టి లేవనెత్త ♦ బలహీనుఁ డయ్యె, నం,తటఁ బవనజుఁ డుగ్ర♦తరముగుక్రుధ

క. దనుజేశునిపై కడరుచుఁ, దనవజ్రసమానముష్టి♦దారుణఘాతం
బున ఱొమ్మున నడఁచెను, దా,న నతఁడు మోకాళ్ల మోపు♦నఁ ధరఁబడియెన్

ఆ. [1]చంచలించి మఱియుఁ ♦ జాపుగాఁ బడియెను,
నతని కర్ణదృఙ్ము♦ఖాళినుండి
నల్ల మిగులఁ గాఱెఁ ♦ దల్లడమందుచుఁ
బొరలుచుఁ విసంజ్ఞుఁ ♦ బూని యపుడు. ౧౧౬ 2311

క. అరదమునడుమంబడి క్ర,వ్యరపతి మూర్ఛిల్లి స్వాస్థ్య♦ముం బూనక యా
కరణిని దపించుచుండె, స,మరమున భయకృత్పరాక్ర♦మము గలయతఁడున్.

ఆ. విగతసంజ్ఞుఁ డగుచు ♦ విశ్వంభరంబడఁ, గాంచి యమరనాథ♦కలితులయిన
సురలు మునులు విపిన♦చరులు సంతుష్టులై, యార్చిరట్టె యసురు♦లదరిపడఁగ

క. గురుతేజుండగుపావని, సురవైరి శరార్దితుఁడయి ♦ క్షోణిఁబడిన యా
నిరుపమబలు లక్ష్మణునిం, గరముల నెత్తుకొని రాము♦కడకుం దెచ్చెన్. ౧౧౯

[2]సీ. రావణాదికశత్రు♦రాజికిఁ గదలింప నలవిగానట్టివాఁ♦డైన నొక్క
కపిమాత్రుఁడైన జ♦గత్ప్రాణనందనుఁ డనుకూలహృదయుఁడై ♦యధికభక్తుఁ
డగుటను నాతని ♦కతిలఘుత్వము నొందె నాలక్ష్మణుం, డంత ♦ ననిని దుర్జ
యుఁడగు నాలక్ష్మణు ♦ నొయ్యన నాశక్తి వదలి రావణురథ♦వరమునందు

తే. బూర్వమట్టులు జవమునఁ ♦ జొయిచేరె,
నరినిషూదనుఁ డా రాము ♦ ననుజుఁ డంతఁ
బరులకుం బ్రత్యనీకస్వ♦భావుఁడైన
విష్ణుభాగం బచింత్యంబు ♦ విపులతరము. ౧౨౧ 2345

క. అనుపమమును నయి వెలసెడు, తనదుస్వరూపంబు మదిని ♦ దలఁచుటచే మూ
ర్ఛను దేఱి విశల్యుండై, కనఁబడె, గురుతేజుఁడైన ♦ శర్వరిపతియున్ ౧౨౨

ఆ ప్రాప్తసంజ్ఞుఁడగుచుఁ ♦ బటుతరనిశితాగ్ర,ములగు విశిఖవర్య♦ములను భూరి

1 జానుభ్యా మపతద్భూమౌ చచాలచ పపాతచ-అనిమూ / వాయుసూనో స్సుహృత్త్వేన భక్త్యా పరమయాచ సః, శత్రూణా మప్రకంప్యోఽపి లఘుత్వ మగమ త్కపేః తం సముత్సృజ్య సాశక్తి స్సౌమిత్రిం యుధిదుర్జయమ్, రావణస్య రథే తస్మిన్ స్థానం పునరుపాగతా-అనిమూ ఈశ్లోకద్వయమునకు వాస్తవార్థ మిదియని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరో దాని నీపద్యమునఁ జేర్చితిఁ గాని సొంత మిందేదయు లేదని గ్రహింపఁదగు

ధనువు సంగ్రహించె ♦ దాశరథియు నంతఁ, బతితవీరవర్య♦పటల మగుట.

క మనముల భీతిలి యుద్ధం,బున నిల్వక కపులు పాఱి♦పోవుచునుండం
గని తాను రావణునిపైఁ,కిని నడరెను, నంత హనుమ♦కృతకృత్యుండై ౧౨౪

క శ్రీరామునిపరిసరమును, జేరి వచించెన్ దురంబు ♦ సేయఁగ నావీఁ
పారోహించి విరోధిని, మారుకొనం దగునటన్న ♦ క్ష్మాపతి యంతన్ ౧౨౫

చ హనుమ వచించినట్టి పలు ♦ కాకృతిమై వినుచున్ బలాఢ్యుఁడై
తనరెడువైనతేయుని ము♦దంబున మాధవుఁ డెక్కినట్లు చ
క్కనిగతి భూరివిక్రమము ♦ గ్రాలఁగఁ బొల్చెడు రాఘవుండు త
ద్వచరవగ్యనెక్కి రథ♦పర్యమునందగు వైరిఁ గాంచెఁ దాన్ ౧౨౬ 2350

చ నిరుపమతేజుఁడైన ధర♦ణీపతి రావణుఁ గాంచి క్రుద్ధుఁడై
శరతతిఁ గార్ముకంబుఁగొని ♦ చయ్యన విష్ణువు పూన్కిమై బలిన్
దురమున మార్కొనం దలఁచి ♦ తోరపువేడుకఁ బోవునట్లు భీ
కరతరవజ్రనాదసమ♦గాఢగుణధ్వని పెల్లుమీఱఁగన్. ౧౨౭ 2351

క. దనుజుని మార్కొన నడరెను,, మనుజేంద్రుండంత దనుజ♦మండను గని యి
ట్లనియెన్ గభీరవాక్యం,బున, నిలునిలు మోనిశాట♦పుంగవ, యింకన్. ౧౨౮

క విను మింతటియప్రియ మీవు నాకు నొనరించి యెటకుఁ ♦ బోయి విముక్తిం
గనఁగలవు? శక్ర, యమ, రవి, వనజాసనవహ్నికృత్తి♦వాసులకడకున్. ౧౩౦౪

క చనినన్ దశదిశలకుఁ బో,యిన నైనను నిపుడు నాదు♦దృష్టిఁబడితి కా
వున నింక నెచటికైనం, జనఁ జాలవు మృతియెదక్కి ♦ శరణము గలదే ౧౩౧

చ దనుజగణేశ! యేనినిట ♦ దారుణశక్తిని గొట్టినాఁడవో
యనుపమశౌర్యుఁ డిట్టిస ఘ♦యంబున నీతఁడె నీకుఁజాలఁ జిం
తను గలిగింపఁ గోరి కడ♦దర్పము పొంగఁగ నీకు నీసుతాం
గనలకు మృత్యువై యిదె త♦గం జనుదేఁగలఁ డాజిసేయఁగన్ ౧౩౨ 2355

క, నేనన నతఁడే సుమ్మీ, [దానవ! లక్ష్మణుని మిగుల ♦ దర్పంబున నేఁ
బూని ప్రహరించితి ననుచుఁ,బూనకుమీ గర్వ, మతని ♦ పొంగడచితిజూ

క. అని నీచేఁ బ్రహరింపం, గనుబడుదునొ? యనెదవేమొ] ♦ కర్బుర నీచెం
తను గన్పడు నేనే సు,మ్మని నద్భుతదర్శనులయి ♦ యతులబలులునై ౧౩౨౪

తే మఱి జనస్థానవాసులై ♦ మహిమ వెలసి
యుత్తమాయుధములఁ దాల్చి ♦ యొప్పునాప
తుర్దశసహస్రకర్బుర♦ధూర్తుల నొగి
బాణముల రూపుమాపిన ♦ వాఁడఁ జేర్మి ౧౩౩ 2358

చ అనియెడు రామువాక్కుల సు♦రారివిభుం డపు డాలకించి ము
న్ననిఁ దనుఁ గొట్టి వే మరల ♦ నాతని మ్రోయుచునున్న భారిపీ

ర్యుని బవనాత్మజన్ముఁ గని ♦ యోర్వక క్రోధము మీఱఁగా లయం
బునఁ దగువహ్నిఁబోలు శర♦ముల్ కడుఁదీక్ష్ణము లేసి నొంచెఁ దాన్. ౧౩౪॥

క. దనుజాంబకతాడితుఁ డ,య్యనిలుని బావని నైజతేజ ♦ మొక్కటెఱఁగునం
గనువాఁడుగాన నింకను, ననూనతేజమున వెలిఁగె ♦ నద్భుతరీతిన్ ౧౩౫॥

చ. గురుతరతేజుఁడైన నృప♦కుంజరుఁ డారఘురాముఁ డప్పు డా
సురశరతాడితాంగుఁడయి ♦ సుక్కకయుండిన నాంజనేయు నా
దరమునఁ గాంచి రావణుని♦దర్పము నోర్వక యాగ్రహించె, భూ
వరుఁ డరివీరుస్యందనము ♦ బాగుగ దగ్గఱి ఘోటకంబులన్ ౧౩౬॥ 2361

ఆ. చక్రములను ధ్వజము ♦ ఛత్రంబు గురుపతా
కలను సారథిని ద♦గంగ మెఱయు
వజ్రశూలఖడ్గ♦బాణముఖ్యాయుధ
ములను జక్కఁగాంచి ♦ వెలయుశక్తి ౧౩౭ 2362

క. శితపుంఖసాయకంబుల, గతివైఖరి యలరునట్లు♦గా వైచి మహో
న్నతిశక్తిఁ ద్రుంచె వానిని,, శతముఖుఁ డతివీర్యసులర ♦ [1]శతకోటిఁ దగన్

క. మేరునగోత్తమపక్షము, లాగూఢిగఁ ద్రుంచునట్టు, ♦ లారాముఁడు దు
ర్వారమహావజ్రాశని, సారలసచ్ఛరముచే వి♦శాలంబగుచున్. ౧౩౮ 2364

ఆ బలముగలిగి చక్క ♦ నలరు రావణుభుజాం
తరమునొంచె బలము ♦ నరుదుచూప,
నెవఁడు తనతలపయిఁ ♦ బవిఁగాని యశనియోఁ
గాని పడినభయము ♦ గనఁడొ సుంత ౧౩౯॥ 2365

[2]సీ చలియింపఁడో యట్టి♦సాంద్రమహీపతిభావంబు గ్గురా♦వణుఁడు రామ
బాణతాడితుఁడయి ♦ బాధలకోర్వకయార్తుఁడై చలియించె, ♦ నతులవీర్య
మున నొప్పియుండియు♦ధనువుగరంబునుండి వేవిడిచె,న♦త్యుత్తమమతిఁ [ముగఁ
యగురామచంద్రుఁడ♦ట్లారావణుఁడుమూర్ఛనందు చుండుటఁగాంచి ♦ యద్భుత

ఆ ప్రబలునర్ధచంద్ర♦బాణముఁ గొని దాన, నర్కవర్ణమైన ♦ యసురసంఘ
పతికిరీట మట్టె ♦ పలుశకలములుగాఁ, బడఁగనేసి గౌర♦వము నడంచె. ౧౪౦॥

చ. ధనువును జాఱగా విడిచి ♦ ధామయుతంబగు సత్కిరీటముల్
గనుఁగొనుచుండ భూమిఁబడఁ♦గా విషహీనమహాహిపోల్కి శాం
తనిఖిలహేతియా శుచివి♦ధంబున నప్రభుఁడైన సూర్యరీ
తిని దనకాంతివీడి గత♦ధీవిభవుండగు రావణాసురున్ ౧౪౧ 2367

చ కనుఁగొని దిక్కులేని యల♦కర్బురనాథునిఁ దానె గావ నొ
ప్పును గద యన్నబుద్ధిఁ గొని ♦ పోలవచించెను, రావణా! భయం

1 శతకోటి=అనఁగావజ్రము 2 సాపి చచాల రాజా-అనిమూ రాజా అన్యూనరాజభావశ్చ

బును గలిగించు కార్యములఁ ♦ బూన్కి నొనర్చితి నంతెకాక నా
కు నధికమిత్రభూతులయి ♦ కూర్మి నొసంగెడు మేటివీరులన్. ౧౪౨ 2368

క పలువురఁ జంపితి, దానన్, బలుశ్రమమును బడితి వనుచు ♦ భావించి శరం
బుల నిను మృత్యువశమ్మున, కలఘుబలం బలరనుండి ♦ వైయెన నను ఁజూ!.

సీ విడిచితిఁ గర్బుర♦వితతవిభూ! నీవు సంగరమొనరించి ♦ చాలబడలి
యున్నాఁడ వేను ని♦న్నొప్పితిఁ బోసంగఁ బొమ్మింక లంకకుఁ ♦ బోయి సుంత
విశ్రాంతినిం బొంది ♦ విగతశ్రముండవై సరథుండవై బలు♦చాప మూని
రమ్ము నీ వాసంగ♦రంబున నేఁజూపుబలము చూచెదుగాక ♦ యలఘుదృష్టి

ఆ ననుచుఁ బలికె, నిట్లు♦హతచాపహయసూతుఁడై శరార్దితుఁడయి ♦ హతకిరీట
దర్పహర్షుఁడగుచు ♦ ధరణీశు వాక్కుల, వినుచు లజ్జ వేగ ♦ చనియెఁ బురికి

చ. చని యిటు లంకఁజొచ్చె బల♦శాలి సురాసురవైరి రావణుం
డనఘుఁడు రాముఁ డంత నిట♦నయ్యనుజన్ముని జేరి సంగరం
బునఁ బడియున్న యాప్లవగ♦పూగశరీరములంటియున్న సా
ధనములఁ దీసివైచునటు ♦ తానొనరించెఁ బ్రయత్న మేర్పడన్. ౧౪౫

చ సురరిపువైన రావణుఁడు ♦ శూరత దక్కి పరాజితుండునై
యరుగుట కాసురాసురము♦హర్షులు దిక్కులు సర్వవర్యముల్
సరిదధిపస్థభూతతతి♦త్స్వాజలవాసి సమస్తజీవులున్
బరముముదంబునుం గనుచు ♦ భాసిలి రాన్నృపుశక్తి కెంతయున్. ౧౪౬

ఏఁబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౦ - వ సర్గము

కుంభకర్ణుని మేలుకొలుపఁగా నాతండు రావణుని దూఱుట దాన నాతఁడు కోపింపఁ గుంభకర్ణుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దాశరథిప్రహితాంబకార్దితాం
గనిచయుఁడై పురంబునకు ♦ గాసిలిపోయి విభగ్నదర్పుఁడై
మనమునఁ జంచలించె, నతి♦మానుషవిక్రముఁడైన రాముచే
తను బరిభావమందుటకుఁ ♦ దద్దయుఁ గుందె మహార్తి పైకొనన్ ౧ 2373

క కరి సింహముచేతం బలె, గరుడునిచే సర్పమట్లు♦గాఁ బీడితుఁడై
సురవైరి యడలె, చుఱియును, సరసిజభవదండములకు ♦ సాటియనగుచున్

తే చంచలలరీతి మెఱయుచు ♦ మించురాము
శరములఁ దలంచి వెతఁగుందె, ♦ శాతకుంభ

* మహాబలే దానవదేవశత్రౌ-అనిమూ.

నయలనత్వరమానస ♦ మండితాంగుఁ
డగుచు నాతఁడు దనుజుల ♦ నంతఁగాంచి ౩ 2375

క సురపతితుల్యుఁడనగు నే, నరమాత్రునిచేత ననిని ♦ నైజబలంబుల్
నిరుపమశౌర్యముఁబోవం, బరినిర్జింపంగఁబడితిఁ ♦ బల్కులికేలా ౪ 2376

క పరమేష్ఠిగుఱిచి చేసిన, నిరుపమన త్తప మదెల్ల ♦ నేఁటికిఁ జూడన్
ధరణిని వ్యర్థంబే కద,, సరసిజసంభవుఁడు నాకు ♦ నాధ్వసము తగన్ ౫

క మనుజులవలన న్నీవును, గనువాఁడవు భీతి నని ని♦కాము మెఱుఁగుమా
యని పల్కిన యాఘోరవ,చన మిపుడు ఫలించె నాకుఁ ♦ జక్కఁగ నకటా!. ౬

ఆ ఏటి కద్ది తప్పు ♦ నూటిగ ఫలియించుఁ, గాక, సురలవలనఁ ♦ గాని దనుజ
గణమువలనఁగాని ♦ గంధర్వయక్షరా,క్షసులవలనఁగాని ♦ సంతతంబు ౭

క ఉరగాళివలనఁగానీ, మరణములేకుండ మును గ♦నులభవు భక్తిన్
వర మడిగి పొందితిని మృతి, నరులవలనఁ గల్గకుండ ♦ నొఁడడుగఁ గదా. ౮

సీ ఇక్ష్వాకుకులమున ♦ కెల్ల నాథుండగు ననరణ్యుఁ డొకపరి ♦ నని వధింపఁ
బడియె నాచే నపు♦డరికించి నను నాతఁ డో రాక్షసాధమా ♦ యోకులాంత
కా! దుర్మతీ! నమీ♦కంబున నినుఁ బుత్రసచివసారథిహయ♦సహితముగను
హతముచేసెడు నామ♦హాపురుషుండొక్కఁ డస్మత్కులంబున ♦ నవతరింపఁ

ఆ గలఁడు నిశ్చయ మిద్ది♦గా నమ్మునని పల్కెఁ
గనుక నతనివంశ♦మునను దశర
థునకు రాముఁడితఁడు ♦ తనయుఁడై జన్మించె
మనుజుఁ డగుచు ననుచు ♦ మదిఁదలంతు ౯ 2381

క మును వేదవతియు నాచే,తను బరిభవమంది నట్టి♦తరుణంబున నా
తనుమధ్య నను శపించెను, గనుక మహాభాగురాలు♦గా నియతయుగాన్ ౧౦

క అలరెడు నామెయె శాపము, ఫలింపఁగాఁ జేయ జనక♦పార్థివునకు ని
మ్ములఁ గూఁతురుగాఁ బుట్టెను,, ఫలియింపక యేల తప్పు♦పలుకు లవి యిలన్

క గిరిజయు రంభయు నందీ,శ్వరుఁ డావరుణాత్మజయుయి ♦ భాసిలుకీర్తిన్
ధర నలరుపుంజికస్థల,యు రహిఁ దపోవిభవమెల్ల ♦ నొప్పచునుండన్. ౧౧

క మును చెప్పినచందముగా, ననూనగతినయ్యెఁ గడుమ♦హాత్ములు ఋషు ల
య్యనఘులు పల్కినచందము, గనె నాగుంగాని మిథ్య ♦ గానేరదు నూ!. ౧౨

క సురవైరులార! శాప, స్వరూపమును జక్క నెఱిఁగి ♦ వైరుల గెలువం
దరమగువిషయంబున నె,చ్చరికను దగియుండవలయు ♦ సతతము మీరల్

ఆ. భటులు తిరుగునట్టి ♦ భాగంబులందు గో,పురశిఖరములందుఁ ♦ బొలుచు గోపు
రములపార్శ్వముల న♦రాతుల బాధలు, గలుగకుండ నుండ్రు♦గాక సతము
· ··· ···గాంగీగుఁడొ యః సురతి దశాళిదర్పు ♦ మడఁచుచు ధరనెం

దసముఁడగు కుంభకర్ణుం,గు సరసిజాత్మజుఁడు మును ద♦నర్క శపియింపక.

క. తనశౌర్యము దూలఁగ ని,ద్రను బొందియె యున్నవాఁ డ♦తని మేల్కొలుపుం
డనె నిట్లు మహాబలుఁ డా,దనుజుండు ప్రహస్తుఁడనిని♦దా మృతిఁ గనుటక్

తే తాఁ బరాజితుఁడగుటయుఁ ♦ దలఁచి కుంభ
కర్ణుఁ డతిభీమబలుఁడయి ♦ క్రాలుచుంట
నెంచి యిట్లనిపల్కె మీ♦రేగి లోని
ద్వారములయందు యత్నంబుఁ ♦ దగునొనర్ప ౧౪½ 2390

క. వనచరు లెక్కకయుండం, గను బ్రాకారంబు లెక్కి ♦ కా పుండంగాఁ
జను, నిద్రాపరవశుఁడౌ, దనుజవరుం గుంభకర్ణుఁ ♦ దగు బోధింపక. ౧౫½

చ వనటల నేనుఁ గుంది పలు♦భంగుల బాధల నొందుచుండ నా
యనుజుఁడు కాలసంహతను♦హామతియై యెటువంటి చింతయై
నను గన కట్టె హాయిగ ది♦నంబులు నిద్రను బొందుచున్నవాఁ
డని మఱియుక వచించె నిశాఁ ♦ డన్యహ మిట్టులె చేయు నక్కటా ౧౬ 2392

తే *ఒక్కపుడు నవమాసము ♦ లొక్కతఱిని
నాఱునెల లొక్కసమయంబు♦నందు నేడు
నెల లదొక్కపు డెనిమిది♦నెలలు గాఁగ
నియతిలే కెప్డు గనుచుండు ♦ నిద్రనిపుడు ౧౬½ 2393

సీ. ఆతఁ డీసంగర ♦ మారంభమగుటకు మును నవమదినంబు♦నను దగంగఁ
దత్పూర్వదినమందుఁ ♦ దా సభామండపముననె యాలోచన♦మును నొనర్చి
నిదురపోయినవాఁడు ♦ గద కావ నీతని సులువుగా మీరు మే♦ల్కొలుపవచ్చు
గురుబలశాలియా♦కుంభకర్ణునిశీఘ్రముగ మేలుకొనఁ జేయుఁ♦డు గురుభుజుఁడు

తే. దనుజముఖ్యుండగు నాడు♦ననుజుఁ డతఁడు
సంగరంబున వే వన♦చరుల రామ
లక్ష్మణుల సంహరింపఁగ♦లఁడు నిజంబు
ధ్వజవరంబట్లు రాక్షస♦వర్యుఁ డయియు ౧౭ 2394

ఆ గ్రామ్యసుఖరతుండు♦గా నిద్రఁబోవుచు, నున్నవాఁడు, చూడ ♦ నుగ్రతరము
గాఁగనున్నయట్టి ♦ కలనునందును రాము, వలన నపజయంబు ♦ గలిగె నాకు.

క కనుకనె యాతని బోధిం,చిన నించుకయైన మదికిఁ ♦ జింతగలుగ; దో
దనుజవరులార! యీతఁడె, ననుజుని లేపంగఁ దగునో ♦ యని యడుగుదురేక.

క కలిగెను వ్యసనం బిట్టులు, గలనున సాయంబుసేయుఁ♦గాఁ జాలండే

* నవసు షట్సు త్వథాష్టాసు చ మాసాన్ స్వపితి రాక్షసః - అనియూ ఇట గోవిందరాజులు పూర్వాపరకాండోక్తభంగిని విరుద్ధము గాకుండ సమాధానము నుజెప్పుచు నొకపెద్దవ్యాఖ్య వ్రాసిరి అది తెనుఁగునఁ జేర్ప నసువుగానిది కానఁ జేర్పలేదని యెఱుంగవలయు

నిల నింద్రసమానుండై, యలరెడు నాయనుజుతోడ ♦ నగుపనియేమో.

చ. అని దనుజేంద్రుఁ డాడ విని ♦ యాపలలాశను నెట్లు మేలుకో
ల్పను దగునీయకాలమున ♦ బాహుబలాఢ్యు నటంచు వ్యాకులం
బును గని కుంభకర్ణగృహ♦ముం గనఁబోయిరి, రాక్షసేంద్రునా
జ్ఞను గొని వారు మాంసమును ♦ జాలఁగ మెక్కుచు నల్లగ్రాగుచున్. ౨౪

సీ. కుంభకర్ణుఁడు మేలు♦కొన్న, యప్పుడు వాని క్షుద్బాధ నాపంగఁ ♦ గోరి విమల
గంధమాల్యములు భ♦క్ష్యంబులు గైకొని సత్వరంబుగఁ బూన్కి♦జనిరి, గొప్ప
బలములఁ దగు రాక్ష♦సులు వారు గుహుతరద్వారంబు గల్గి, యం♦తటను యోజ
నాయతంబయి, రమ్య♦మై కుంభకర్ణుని మేని కలందిన ♦ మేటిచంద

తే. నాదిపరిమళములు తగు♦నట్లు పొలయు
గుహావలెం బొల్చియున్న యా♦క్రూరదనుజ
సద్మమునకేగి యతని ని♦శ్వాసములును
వెనుకకున్ నెట్టఁబడుచు నె♦వ్విధినొ వెతల ౨౫ 2399

క. చని యాగేహముఁ జొచ్చిరి, దనుజులు వారట్లు బహువి♦ధంబుల శుభవ
స్తునికరభాసురమై కాంచనకుట్టిమములఁ జెలంగి ♦ చారుతరంబై ౨౬

చ. కనఁబడు దానిఁ జొచ్చి యట ♦ గాఢసుషుప్తిని బొంది భీతికృ
త్తనుఁడగుచున్ బరుండి తగు♦దానవసింహునిఁ గాంచి, రంత ని
ద్రను గనునట్టివేళల వి♦శాంతమునుండఁగ నావికారముల్
గనఁబడ నిద్రఁ బొందుచును ♦ త్రస్థలిఁ గూలిన శైలమట్లు గన్. ౨౭ 2401

ఆ. నిద్రనుండి లేప ♦ నేరనిరీతిఁ గా, నున్న యతనిఁ జేరి ♦ యొక్కరీతి
నంద ఱొకటఁ గూడి♦యట్టె మేల్కొలుపఁగా, సాగి, రంత నసుర♦సమితియందు.

క. తనువెల్ల నూర్ధ్వరోమా,ళిని దగఁగా నూర్పులను ల♦లిన్ విడిచెడు పా
మును బోలి మహాశ్వాసము, లను భీతిని గొలుపుచున్న ♦ లయపతితుల్యున్.

తే. పండుకొనియు భయంబుఁ బొ♦ల్పడఁగఁ జేయు
నాకృతిం దగ భయదనా♦సాంతరములు
తనరఁ బాతాళవిపులాస్య♦మునఁ జెలంగి
శయ్యఁ దాఁకంగ నవయువ♦సమితి మిగుల. ౨౯ 2404

సీ. శయనించి మున్నె దాఁ♦గి యువల నుంచిన మేదోరుధిరముల ♦ మేటివాస
నలు గుబాళింపఁ గ♦నకకేయూరాంగదములఁ దాలిచి మకుటంబు ♦ తల ధరించి
పగతురఁ జెండు స♦ద్బలుని రాక్షససింహుఁ గుంభకర్ణుని గనుఁ♦గొనుచునుండి,
రంత భీకరసత్వ♦లగు రాక్షసులు వాని ముంగట సంతృప్తి ♦ నొందఁ జేయఁ

* తే తు తం వికృతం సుప్తం-అనిమూ. వికృతమ్ నిద్రాకాలికవికారయుక్తమ్-అనివ్యాఖ్య.

తే. జాలుమాంసములను మేరు♦శైలమంత
యెత్తుగాఁ బోసి రాతని♦యెదుట మఱియు
మృగమహిషసూకరమ్ముల ♦ వగుపలలము
లను మనోజ్ఞాన్నముల రాసు♦లనుగ నునిచి 3౪ 2405

క సురరిపు లాతనిముందట, మరలను బహువిధమనోజ్ఞ♦మద్యము రక్తం
బరుదుగ నించినకడవల,సురారివరు ముందు నునిచి♦చొక్కఁపుఁబూన్కిన్.3౫

తే. ఆపరంతపుతనువున ♦ నమలరుచిర,చందన మలంది పరిమళ♦చారుపుష్ప
హారములు వైచి బహువిధ♦హారిగంధ,ములను నాతనిఁ గై సేసి♦రెలమిమీఱ.

చ దనుజులు శత్రుహంతయయి ♦ తద్దయు నొప్పెడువానికిన్ సుగం
ధనిచయధూపముల్ వయిచి ♦ దారతనిన్ నుతియించి, పల్మఱున్
ఘనములరీతిగా నఱచి ♦ కమ్రశశాంకుని బింబమట్టు లొ
ప్పిన గురుశంఖవారములు ♦ ప్రీతిగ నొత్తిరి పెక్కురీతులన్. 3౬ 2408

ఆ. అంద ఱొక్కపెట్ట ♦ నార్చి రాతఁడు మేలు,కొనమి కాగ్రహించి ♦ ఘననినాద
ముల నొనర్చి రెగిరి ♦ రలఘుభుజాస్ఫాల,నములఁ జేసి, రసుర♦నాథు నతని.

క కరములఁ బట్టి కదల్చిరి, సురారిమేల్కొలుపువేడ్క ♦ శంభధ్వనులం
బరిపరిఁ గావించిరి, త,త్తరుణంబునఁ బఱులెల్ల ♦ దారుణరీతిన్. 3౭ 2410

క. ధర భేరీపణవమహా,త్తరనిస్వనములను గర్జి♦తధ్వనుల భుజో
త్కర మప్పళించురవముల, నురుతరసింహధ్వనులను ♦ నొక్కటి వినుచున్.3౮

తే. దెసలకుం బ్రీతిఁ బాఱి సా♦ధ్వనము వదల
కుండుటన్ వ్యోమమున కేగి♦యును భయంబు
వాయమిన్ వేగ నేలపైఁ ♦ బడియె, మిగుల
శ్రమమునొంది కావించిన ♦ శబ్దములకు 3౯ 2412

క. అతిశయనిద్రం బొందిన, దితిజవరుం డించుకేని ♦ తెప్పిఱిలమిఁ గాం
చి తగ మహత్తరకాయుని, నతనిం గని యసురవర్యు♦లంద ఱొకటిగాన్.

తే ఇనుపగుదియల రోఁకళ్ల ♦ నెల్లగదలఁ,గరములం బట్టుకొని, రుద♦గ్రతరరూపు
లైనవారద్రిశృంగాళి♦నట్టె ముసల,ములను గదలను భూరుహ♦ములను బూని.

సీ ప్రహరింపసాగిరి ♦ పటుహస్తతలములముద్గరసంతతి ♦ ముష్టులను ద
గంగ భూస్థలిమీఁద ♦ గాఢసుప్తిం జెందునాతని గొట్టి రా♦యసురు లెంతొ
బలవంతులయ్యుఁ గుం♦భశ్రవునిశ్వాసవాతముచే నిల్వ ♦ వశముగామి
నతనిమోఁకులకుఁ దప్పి, ♦ రంత భయంకరవిక్రములగువార ♦ లీక్రమమున

తే నెంతయత్నమొనర్చిన ♦ సుంతయైన
నతఁడు మేల్కొనునూచన ♦ లగపడమిని

వగచి యందులకై మఱి ♦ తగినయత్న
ములనొనర్పఁగఁ బూని యు♦జ్జ్వలగతులను ౮౧ 2415

క. దనుజులు పదివేవురు చుట్టును దమకు సహాయులయి క♦ర్దుర్వర్తిల నా
తనిచుట్టు మృదంగంబుల, ఘనభేరీపణవశంఖ♦గణముల మఱియున్ ౮౨

ఆ. ఏకకాలమందె ♦ యెల్లకుంభంబుల, మ్రోయఁజేసి, రంత ♦ రాక్షసయను
లగుచుఁ గాటుకవలె ♦ నాకృతినల్లనై, యున్న యాసురారు ♦ లొక్కరీతి. ౮౩

చ. దనుజవరేణ్యుఁ గొట్టుచు ని♦తాంతము నార్చుచు మేలుకొల్పినన్
గనుఁగవ విప్పఁడయ్యె, నిటు ♦ గట్టిప్రయత్నముచేసి కుంభక
ర్ణుని నిసుమంత లేపుటకు ♦ నోఁచక యింకను దానినట్టి మిం
చినయతిఘోరయత్నములఁ ♦ జెచ్చెఱఁ జేయఁగఁ బూని రొక్కటన్. ౮౪

క. కరిఘోటకోష్ట్రసంతతి, ఖరముల నెక్కించి త్రొక్కఁ♦గాఁ జేసిరి భీ
కరదండకశాంకుశముల, నురుగతులను వానిఁగొట్టి ♦ యొక్కటెలుఁగునన్ ౮౫

క. భేరీశంఖమృదంగము, లీరసమున మ్రోఁగఁజేసి ♦ రెంతో బలములన్;
వారష్టభుజస్తంభము, లారీతి మహేంధనమ్ము ♦ లట్టిముసలముల్ ౮౬ 2420

క. పెనుముద్గరములు గైకొని, యనూనబలము ల్చెలంగ ♦ నతని నడచి; రా
ధ్వని గురుతరమై లంకా, వనపర్వతముఖ్యవివిధ♦భాగములందున్. ౮౭ 2421

క. చెలరేఁగె నిండి నగరము, పలువిధముల మాఱుమ్రోసెఁ ♦ బరమసుషుప్తిన్
వెలసెడునా దనుజుఁడు క,న్నులవిప్పక నిద్రఁబోయె ♦ నూతనభంగిన్ ౮౮

తే. వేయిభేరులఁ గాంచన♦విమలదండ, ములను గొట్టిరి వారెల్ల♦మొక్కలముగ
నొక్కటిగఁజేరి చుట్టును ♦ బిక్కటిల్లి, యేకకాలంబునందు న♦హీనశక్తి ౮౯

క. ఏకార్యము లొనరించిన, నాకర్బురవరుఁడు బ్రహ్మ♦దగు శాపముచె
నాకటికనిద్రఁ జెందుచు, నాకరణిఁ బరుండె నుంత♦యైనఁ గదలకే ౯౦ 2424

చ. కనుఁగొని వాని రాక్షసులు ♦ గాఢపరాక్రములెల్లఁ బూర్వమే
మనమునఁ గల్గుకోపమును ♦ మండుచునుండిన వారలత్తఱిన్
బెనుక్రుధఁ బూని యాతనిని ♦ భీమగతుల్ దగ లేప ముష్టులం
గొని ప్రహరించి విక్రమ మ♦కుంఠితసాహస మప్డు చూపుచున్ ౯౧ 2425

క. చెలఁగిరి కొందఱు నిస్వన, ములఁ జేసిరి మిగులశౌర్య♦మున భేరుల ని
మ్ముల వాయించిరి కేశం, బులఁ బెఱికిరి కొంద ఱసుర♦పుంగవుచెవులన్ ౯౨

తే. పంక్తబలిమిని గొఱికిరి ♦ పరఁగఁ బోసి
రతనిచెవులందునుం గుంభ♦శతజలముల
నప్పటికినైన భూరిని♦ద్రాభియుక్త
చిత్తుఁడై యుంటఁ గదలికఁ ♦ జెందఁడయ్యె. ౯౩ 2427

క. బలవంతులు దనుజులు గుది, యుల నమెటలన్ గహించి ♦ యాతనివక్షు

స్థనలమున నితరాంగమ్ములఁ, దలయందును మోది రతుల♦దర్పస్ఫూర్తిన్. ౫౪

సీ. త్రాళ్లచేఁ జర్మబం♦ధనములచేతను గడుదృఢంబుగఁ గట్టఁ♦బడినయట్టి
బలుశతఘ్నులచేత ♦ నలఘుకాయుండెంతఁ గొట్టఁగాఁబడినను ♦ గొంచెమేని
మేలుకొనఁడయ్యె, ♦ మేటిగజంబుల వేయింటి నతనిపై ♦ నాయసురులు
తోలిత్రొక్కంజేసి♦రోలినిట్టులుత్రొక్క నతఁడుమేల్కొనియెన♦య్యవియుఁ జిన్న

తే. పురుగు లంగంబుపయిఁ బ్రాకి ♦ పోవునట్టు
లాత్మలోఁపలఁ దలఁచె న♦య్యసురులు తను
మేలుకొనజేయవైచెడు ♦ మేటిపర్వ
తముల శృంగంబులను వృక్ష♦తతుల నెల్ల. ౫౬ 2429

క కరముల గ్రహించి కొట్టిన, నరకుగొనక నిద్రయుడిగి ♦ నమధికమగుతు
త్పరిపీడితుఁడై న్వాంగో,త్కరము విఱుచుకొనుచు లేచెఁ ♦ దటుకుననంతన్.

తే భుజగములయట్లు నిడుదలై ♦ భూధ్రశిఖర
ములవిధంబునఁ బలుపున ♦ వెలసి శిఖరి
శృంగసారంబులై వెల♦సెడు స్వబాహు
వులను గడుఁజాఁచి బడబను ♦ బోలుముఖము. ౫౭ 2431

తే వివృతిఁ గనఁజేసి భయదమా ♦ విధము తోఁప
నావులించెను, నత్కాల♦మందు నాగ
భువనసమవక్త్ర మది తల♦పోసి చూడ
నలరు సావర్ణి మేరుశృం♦గాగ్రసీమ. ౫౮ 2432

క. సరసిజబాంధవుబింబం, బరుదుగఁ జూపట్టురీతి ♦ నలరారె, మహా
త్తరబలుఁ డాతఁడు వక్త్రము, సరిగా వివృతం బొనర్చి ♦ సరభసవృత్తిన్. ౫౯

తే ఆవులించుచు లేచె న♦య్యదనున గిరి,నుండి వాయువువీడిన ♦ ట్లొప్పె నతని
దీర్ఘనిశ్వాసపవనుండు ♦ తీవ్రవేగ,మునను విసరెను, నిదుర లే♦చునపు డతఁడు.

క నిరుపమకలాపభూషిత, శరీరుఁడై యుండెఁ గానఁ ♦ జంచత్తను వ
త్తరుణమున వృష్టి గురియుచుఁ, గరము బలాకావృతంబు♦గా జలదంబుల్.

క. వెలసెడుతీరునఁ జక్కఁగ, నలరారెను, మండుచున్న ♦ హవ్యవహుని య
ట్టులు క్రూరములై మెఱుపుల,వలెఁ జలియించుచును దనుజ♦వరునేత్రంబుల్.

క శనిభూసుతు లనుపేరులఁ, దనరుమహోగ్రహములట్లు ♦ దారుణబాధల్
గనఁజేయుచు నొరులకు భీ,తిని గొల్పుచువెలసె, నంత ♦ దితిజులు పూన్కిన్.

సీ బహువిధములయిన ♦ భక్ష్యములను వరాహంబుల మహిషాళి ♦ నతని కర్ప
ణముసేయ దనుజాధి♦నాథుఁ డాగురుబలుఁ డవ్వాని భక్షించె, ♦ నమరనాథు
పగవాఁడుగాఁదగి ♦ పలలాశనవరుండు నగుకుంభకర్ణుఁ డ♦య్యదనునందుఁ
బలలంబు మెక్కి యాఁ♦కలి నెడఁబాపుచు దప్పిచే నెత్తురుఁ ♦ ద్రాగుచు మఱి

తే. బానలకొలంది మెదడును ♦ వారుణిఁ దమిఁ
త్రాగి, భయమున నొకచోట ♦ దాఁగియున్న
దనుజు లప్పు డాతండును ♦ దనివినొంది
నట్టులెఱుఁగుచుఁ జెంతకు ♦ నరుగుదెంచి ౬౪ 2438

క శిరములను వాంచి మ్రొక్కుచుఁ బరివేష్టించి రవు డతనిఁ, ♦ బలలాశనుఁడై
సురవైరియైన యతఁడు ని,దురమబ్బునఁ గొంతవిప్పి ♦ తోడనె వానిన్ ౬౫

తే. మూయుచుండుటఁ గలఁతను ♦ బూనియున్న
నయనములఁ జూపు నిగుడించి ♦ నాల్గుదెసల
దనుజులను నెల్లవారిఁ దాఁ ♦ గనియె, దనుజ
వర్యుఁ డాకుంభకర్ణుఁ డ♦వ్వారి నెల్ల. ౬౬ 2440

క మనమలర నూఱడించుచుఁ, దను మేల్కొల్పంగ వారు ♦ దార్కొనుటకు నే
పనియో యను నాశ్చర్యం,బును గని యిట్లనియె వారి♦బోలుపుగఁగనుచున్.

క నను లేపందగు కారణ, మన నేదొకొ యిట్టిదా ప్ర♦యత్నంబున, రా
జునకున్ గుశలంబే కద, దను జేశున కేభయంబు ♦ దగులదుగాదే ౬౮ 2442

ఆ. అట్లుగాకయున్న ♦ నన్యులనుండి భ,యంబు గలిగియుండ♦నగు నిజంబు
దాని నణఁచుకొఱకె ♦ నేనింత వేగమ, నిదుర లేపఁబడితి♦ని నిటఁ బూన్కి. ౬౯

చ దనుజవరేణ్యు సాధ్వస ము♦దారబలంబునఁ ద్రోసిపుత్తు నిం
ద్రునినయినం గరం బలిగి ♦ త్రుంచెద నగ్ని నశింపఁ జేయుదున్,
నను గురువైన యీదనుజ♦నాయకుఁ డిట్టులు స్వల్పకారణం
బున నిదురించుసోదరుని ♦ బూనిక మేల్కొలుపంగఁ బూనునే. ౭౦ 2444

క కనుకన్ నన్నున్ మేల్కొ,ల్పినకారణ మున్న దున్న♦విధమునఁ జెప్పం
జను, నంచు మహాబలుఁ డా,దనుజవరుం డనిన వినుచుఁ ♦ దగువినయమునన్

తే అసురనాథునిమంత్రి యూ♦పాక్షుఁ డనియెఁ
గరయుగంబును జోడించి, ♦ కర్బురేంద్ర!
యమరతతినుండి మాకు నే♦యదనునందు
నుంతయే భయ మబ్బదు ♦ సుమ్ము నిజము. ౭౨ 2446

క. మనుజులవలనన మాకిపు, డనూనభయ మంకురించి ♦ యయ్యది బాధిం
పను బూనియున్న, దోదను,జనికరపుంగవ! వచింతు ♦ సత్యము వినుమీ!. ౭౩

చ మనుజులనుండి మాకిపు డ♦మానుషవిక్రమ! సంభవించి లం
కినుగల సర్వదానవులఁ ♦ గాఱియపెట్టుచునున్న భీతి యే
దనుజులనుండిగాని సుర♦దానవదేవగణంబునుండి గా
ని నిజ మదెప్పు డిప్పగిది ♦ నిర్భరరీతిని గల్గలేదునూ! ౭౪ 2448

క. గిరితుల్యాకారులు వస,చుసలెలను లంకచుటు ♦ శౌగకసులు...

ల్చిరి నిల్చి రడ్డముగ రఘు,వరుఁడును సీతాపహరణ♦పరితప్తుండై. ౭౪ 2449

తే. తుములభయమును మాకిట్టు ♦ లమరవైరి
పుంగవా! కల్గఁజేసె, ము ♦ న్నంగనార్థ
మరుగుదెంచిన యొకవన♦చరునిచేతఁ
బురవరంబిద్ది దగ్ధమై ♦ పోడ వడంగె ౭౫ 2450

క అనుచరబలములతో నా,తనిచే నక్షుండు తెగియె, ♦ దనుజాళికి నె
ల్లను రాజు దేవకంటకుఁ, డనిహతవిక్రముఁడు నీదు♦నన్నయు ననిలోఁ ౭౬

క. సరసిజబాంధవతేజ, స్ఫురణంబునఁ బొల్చురామ♦భూమీశునిచే
నరయ మృతప్రాయుఁడుగా, దురమున విడువంగఁబడియెఁ ♦ దోఁపదు పలుకన్.

చ. దనుజగణాధినేతకును ♦ దానవదైత్యులు దేవతల్ దురం
బునఁ గడుశక్తినే పనిని♦బూని యొనర్పఁగఁ జాలకుండి రా
పని నిపు డారఘూత్తముఁడు ♦ బాగుగఁజేసెను బ్రాణసంశయం
బున దశకంఠునిన్ వదలెఁ ♦ బో యనిచెప్పినఁ గుంభకర్ణుఁడున్. ౭౮ 2453

క. తనయన్న రావణాసురుఁ, డనిని బరాజయము నొందె ♦ నని యొదుయాపా
త్మునిమాటల విని కోపం,బునఁ గన్నులు త్రిప్పి పలుకఁ ♦ బూనె నియతిమై

క. ఓయాపాతా! యిపుడే, యాయటవిచరాళి నెల్ల ♦ నాలక్ష్మణునిం
బాయనిశక్తిని రఘుభూ,నాయకు ననిఁ ద్రుంచి యవల ♦ నాయగ్రజునిన్.

క. కనియెదఁ, గపిశోణితమాం,సనికరమునఁ దృప్తిచేయఁ ♦ జాలుదు దనుజా
ళిని, రామలక్ష్మణుల న,ల్లను నేనే త్రాగువాఁడ ♦ లలితప్రీతిన్. ౮౧ 2456

క *అని యిట్లు గర్వరోషము,లను దోషము వృద్ధిగాఁగ ♦ లలిఁబల్కెడు నా
తనిపల్కులవిని కరయుగ, మును మోడ్చి మహోదరుండు♦మునుకొనుప్రీతిన్

క. దనుజతతిముఖ్యుఁడయి తా, ఘనశక్తిం దనరువాఁడు ♦ గావునఁ బలికెన్,
దనుజేంద్ర! మహాబాహూ!, చని రావణుఁ గాంచి తద్వ♦చనమును వినుచున్.

తే గుణములను దోషములు మదిఁ ♦ గోర్కి వివిధ
విధములను జక్కఁ దర్కించి ♦ వినుతులనట
మీఁదను జయింపవచ్చు స♦మీకమందు,
నను మహోదరుపల్కుల ♦ నపుడు వినుచు. ౮౩ 2459

క గురుబలమున వరతేజ, స్ఫురణంబునఁ బరఁగుదనుజ♦పుంగవుఁ డంతన్
సురరిపులు తన్నుఁ గొలువఁగ, నరుగం దలపోసె నన్న♦యంతికమునకున్

క. దనుజులు భయంకరములగు, తనులును పౌరుషము మిగులఁ♦గలుగుదనుజనా
థునిఁ గుంభకర్ణు మేల్కొ,ల్పి నితాంతజవంబు మీఱఁ♦బృథుమోదమునన్.

* సగరింతం రోషవివర్ధదోషమ్-అనిమూ.

తే ఆదశగ్రీవునింటికి ♦ నరిగి రంత
వారలెల్లను బోయి యా♦భర్మపీఠ
మందుఁ గూర్చుండినట్టి దే♦వారిపతినిఁ
గాంచి యంజలిపుటము బం♦ధించి భక్తి ౮౬ 2462

చ పలికిరి, రాక్షసప్రవర! ♦ బాహుపరాక్రమశాలి తమ్ముఁడీ
మ్ములను సుషుప్తిఁ బాసి యతి♦మోదముతో నటనున్నవాఁడు మీ
రలు నట కేగువారలొ ప♦రప్రతిభంజనుఁడైన యాతనిన్
బిలువఁగఁబంచి చూచుటకు ♦ వేడుకఁ బూనెదవో వచింపుఁడీ. ౮౭ 2463

చ. అన నసురుండు మేలుకొని ♦ నందుల కాత్మఁ బ్రమోదమంది వ
చ్చిన యలదానవావళులఁ ♦ జెచ్చెఱఁ గాంచి వచించె నిందు నా
తనిఁ గనఁగోరువాఁడ విధిఁ ♦ దప్పక పూజలఁ దన్పి తోడుకొం
చు నిటకు రండు నాఁగ దను♦జుల్ సరి యట్టులె యంచుఁ బల్కుచున్. ౮౮
తే మరలి చనుచెంచి తమవిభు♦మాటరీతిఁ
గుంభకర్ణునితోడ, ర♦క్షోవిభుండు
నిన్నుఁ జూడంగఁ గోరుచు ♦ నున్నవాఁడు
కానఁ జన నిచ్చగింపు వే♦గముగ నటకు ౯౦ 2465

క భ్రాతకు సమ్మోదంబును, నీతఱిఁ గల్పింపు మనుచు ♦ నెల్లరు పలుకన్
భీతికరమహాబాహు వ,రాతులకు జయింపరాని ♦ రాక్షసవరుఁడున్ ౯౧ 2466

క. బలశాలియు నగునాతం, డలరావణునాజ్ఞ వినుచు ♦ నట్లే యనుచుం
బలికి శయనంబునుండియె, యలఘుగతిన్ లేచి హృష్టుఁ♦డై నియతిమెయిన్
ఆ ముఖము గడిగికొని ప్ర♦మోదము పొల్పాఱ
స్నానకృత్యమెల్ల ♦ జరపి పరమ
భూషణములు మిగుల ♦ భూషితుఁడై పిపా
సువయియుంట నపుడు ♦ శుభతరమయి ౯౩ 2468

క. బలవృద్ధిని మిక్కిలిగాఁ, గలిగించెడు మద్యము వడిఁ♦గాఁ దెండని వా
రల వేగిరించె, రక్కసు, లలఘుగతిం బోయి రావ♦ణాజ్ఞారీతిన్ ౯౪ 2469

ఆ. వివిధమద్యభాండ♦వితతులఁ గొనివచ్చి, యతనిచెంత నునిచి ♦ రతఁడు రెండు
వేలకుంభములను ♦ లీలమైఁ ద్రావి రా,వణునమీపమునకుఁ ♦ బాఱఁదొడఁగె.

సీ. మత్తుఁడై యుండుట ♦ మద్యపానంబున నీఁకఁ గొంత మత్తెక్క ♦ నిద్ధతేజ
మతిబలంబును మీఱ ♦ హర్షంబు చెల్వారనాతండు లయకాల♦యమునిఁబోలి
యలరారు, దేవారు ♦ లందఱుఁ దనవెంట నరుదేరఁగా నతఁ ♦ డన్నగేహ
మునకుఁ బోవుచుఁ బాద♦ములు పెట్టునప్పుడు ధరణిని వడఁకంగఁ♦దాను జేయు
తే. చును వడింబోయె, భానుఁడ♦వనిని గిరణ

రాజమార్గంబు మిగులంగ ♦ రంజిలునటు
సేయుచు౯ బౌరు లంజలుల్ ♦ చేసి కొలువ ౯౬ 2471

క పురుహూతుఁడు శతధృతిమం,దిరమునకుం బోవునట్లు ♦ దితిజేంద్రుని మం
దిరమునకుఁ గుంభకర్ణుం, డరిగె౯, బురబాహ్యసీమ ♦ నలరువనచరుల్. ౯౭

క గిరిశృంగకల్పుఁ జింతిం,పరానియాకారమునను ♦ భాసిలువాని౯
బరహంతఁ గుంభకర్ణుని, ధరణిపమార్గమునఁ బోవు♦దారుణనయను౯. ౯౮

క. ఆకస్మికముగఁ జూచుట, నాకపులందఱు బలేశు ♦ లయ్యును భీతి౯
జేకొనిరి, కొందఱందు౯, భూకాంతు శరణ్య రామ♦మూర్తిం గనఁగ౯.

క. చని యతని శరణుచొచ్చిరి, వనచరు లొకకొంతమంది ♦ వ్యధితులగుచు నే
లను బడి, రొకకొందఱు భీ,తిని బఱచిరి జవముమీఱ ♦ దిక్కుల కంత౯ ౯౪

క. కొందఱు నేలఁ బరుండిరి,, సుందరమకుటంబుఁ దాల్చి ♦ క్షోణీధరమం
దరముగ వెలయుశిఖరము, చందంబునఁ దనువువెలయ ♦ సప్తాశ్వక్రియ౯.

క తనురుచి యలరుచునుండం,గను వృద్ధిం బొందియున్న♦కాయముతోడం
గనుపట్టు కుంభకర్ణుం, గని భీతిలి వనటఁ జనిరి ♦ కపులు దెసలకు౯. ౯౯

అఱువదియవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౬౧ - వ సర్గము

రామునితో విభీషణుఁడు కుంభకర్ణుని వృత్తాంతమును జెప్పుట.

క ఘనతేజంబున వీర్యం,బున వెలసెడు శ్రీరఘూత్త♦ముండు కిరీటం
బును దాల్చి మహాకాయం,బునఁ దగునాకుంభకర్ణుఁ ♦ బొడఁగనియె నట౯

చ ధరణిధరంబురీతిని ని♦తాంతము స్థూలశరీర మొప్ప నం
బరమును నొక్కపాదమున ♦ వారక యాక్రమణంబుచేయు నా
పురుషవరేణ్యు మాధవునిఁ ♦ బోలి కనంబడుచు౯ జలంబుతోఁ
బరఁగెడుమేఘము ట్లసిత♦వర్ణమునం దగి భీతిఁ గొల్పుచు౯ ౨ 2479

క. కనకాంగదభూషితుఁడై, దనుజలలాముండునగుచుఁ ♦ దగునాతనిఁ గాం
చెను జాపధరుండై చ,క్కనిదృష్టిని మరల నతనిఁ ♦ గని కపిబలముల్ 3

క పరుగెత్తసాగె, నవ్వన,చరులటు పరుగెత్తుటయును ♦ జండబలుండా
సురవైరి వృద్ధిఁ గనుటయుఁ, బరికించి సువిస్మయంబు ♦ స్వాంతముఁగ్రమ్మ౯. ౪

తే కని విభీషణు నీరీతి ♦ ననియె నార్య
యోప్రతాపాఢ్య! గిరియట్టు ♦ లొప్పుచు ఘన
తరకిరీటంబుఁ దలపైనఁ ♦ దాల్చి [1]హరిన
యనములొప్పారనున్న యా♦యసురుఁ డొకఁడు. ౫ 2482

---

1 జిగీశీ హరిలోచనః-అనియూ హరిలోచనః కపిలేక్షణః-అనివ్యాఖ్య

క పురమున విద్యుద్ద్యుతజల, ధరమువలెం గానఁబడు ని♦తండెవ్వఁడో,? యు
ర్వరకెల్ల ధ్వజమువలె నొ,క్కరుఁ డీతఁడు గొప్పగాఁగఁ♦గనఁబడియెడుఁ జూ!

చ వనచరు లీతనిం గనుచుఁ ♦ బాఱఁదొడంగిరి చెప్పుమీ మహా
తనుధరుఁ డెవ్వఁడో యసుర♦శల్యజుఁడో దితిజుండొ యిట్టిరీ
తిని జెలువారుభూతము శ్రీ♦తిఁ దగఁ గానను మున్ను నేను దా
ని నరసి నాకుఁ జెప్పుమని ♦ నేర్పున రాముఁడు ప్రశ్నచేసినన్ ౭ 2484

తే ఇట్టు లక్లిష్టకర్ముఁడై ♦ యెసఁగు రాముఁ
డడుగఁగాఁ బ్రాజ్ఞవరుఁడైన ♦ యావిభీష
ణుఁ డనుఁ గాకుత్స్థ! నీతఁడు ♦ మహాత్మ!
విశ్రవసునకుఁ బుత్రుఁడై ♦ వెలయుఁ జుమ్ము ౮ 2485

చ అనిమొన ధర్మరాజు నమ♦రాధిపు గెల్చినవాఁడు విక్రమం
బున ససమానుఁడై వెలయుఁ♦బో రఘునాయక! కుంభకర్ణుఁడం
చని పిలువంగ నొప్పు నితఁ ♦ డారయ నీతనియంతవాని నే
దనుజుని గాన మీధరణి ♦ దారుణరూపుఁడు సుమ్ము వీనిచేన్. ౯ 2486

క దురమున సురాసురోరగ, వరయక్షులు రాక్షసులును ♦ వ్రాలిన యలకి
న్నరగంధర్వులు విద్యా, ధరులును గుమిఁగూడి వచ్చి ♦ ధరణీశవరా! ౧౦

ఆ. భంగమొంది చనిరి, ♦ బలశాలి యీకుంభ
కర్ణుఁ డేచి భూరి♦కరమునందు
శూలమును ధరించి ♦ పోలి విరూపాక్షుఁ
డగుచు నిలువఁ ద్రిదశు ♦ లార్తిఁగనుచు ౧౧ 2488

క. వీనిన్ మార్కొని కొట్టంగా నోపక కాలుఁ డితఁడె ♦ కాఁదగు ననుచున్
మానసముల భ్రమియించిరి,, దానవుఁ డీతఁడు స్వభావ♦దర్పుఁడు రామా!.

క వరదానమ్మున బలమిది, యరుదుగ నీతనికిఁ గల్గె ♦ నని తలఁపకు, మో
ధరణీశ! రావణాదిక, సురరిపువర్యులకు బలము ♦ చొప్పడె నజుచేన్ ౧౨

చ దనుజుఁ డితండు పుట్టఁగనె ♦ దారుణమా బలమొప్ప తుత్తుచే
తను బరిపీడనొంది బల♦దర్పము లట్టె కనంబడంగ స
త్వనికర మెన్ని వేలనొ జ♦వంబునఁ గైకొని మ్రింగినాఁడు, భూ
తనిచయ మిట్లు మ్రింగఁగ ని♦తాంతభయంబున నెల్లవారలున్. ౧౩ 2491

క బలవైరిని శరణుగఁ గని, పలికిరి తద్విషయ మంతఁ ♦ బాకరిపుండు
జ్జ్వలకోపచిత్తుఁడై యీ, పలాశనుని దీక్షువజ్ర♦బాధితుఁ జేసెన్ ౧౪ 2492

ఆ దానఁ జంచలించి ♦ దారుణబల మొప్ప
నీతఁ డాగ్రహమున ♦ నేచి మిగుల

నార్చె, ధీయుతుఁడగు ♦ నసురుఁ డతం డార్వ
మునుపె భీతిఁగొన్న ♦ జనులు మఱియు ౧౫ 2493

క. ఈనాదము విని భీతిలి, రీనిష్ఠురదనుజుఁ డంత ♦ నెంతయుఁ గోపం
బూని మహాబలమొప్పం,గా నైరావతము నట్టె ♦ గని దంతంబుల్. ౧౭ 2494

ఆ. ఊడఁ బెఱికి దాన ♦ నొక్కట మర్దించె, నమరనాథువక్షు ♦ మంత నింద్రుఁ
డితని దెబ్బ కోర్వ ♦ కతికోపమున మండి,పడియె, నంత సురలు ♦ బ్రహ్మమునులు.

క. దనుజులు నప్డె విషాదం,బును బొందిరి, ప్రజలతోడఁ ♦ బోయె సురవిభుం
డును బ్రహ్మకడకు నంతట, వనజాసనుతోడ వజ్రి ♦ వారనికినుకన్. ౧౯ 2496

ఆ. ప్రజలతోడఁగూడి ♦ పలికె నీతనిదుష్ట,కార్యరీతి మఱియుఁ ♦ గడఁగి ప్రజలఁ
దినుటదివిజులఁదగ ♦ ధిక్కరించుటయును,మునులయాశ్రమములఁ ♦ గనిచలమున.

ఆ. పాడుచేయుటయును ♦ బరకాంతలం దమి, నపహరించుటయును ♦ నాదిగాఁగఁ
గలుగుక్రూరకృత్య ♦ ములఁ బల్కి మఱియుని,ట్లనిరి, నిత్య మిట్టు ♦ లసురప్రజల

సీ. భక్షించునేని స్వ ♦ ల్పంబగు కాలంబులోనె శూన్యంబగు ♦ లోకమెల్ల
నని దేవతలఁగూడి ♦ యమరేంద్రుఁడు వచింప విని చతురాస్యుండు ♦ దనుజవితతి
నంతయు రావించి ♦ యందులో, గుంభకర్ణుని గాంచె, నిట్టు లా ♦ దనుజుఁ గాంచి
వనజాసనుఁడుగూడ ♦ భయమందె నంత నారాక్షసుఁ బిల్చి సు ♦ రప్రజమున

తే. జ్యేష్ఠుఁడై యున్న బ్రహ్మయుఁ ♦ జెంతఁ గూరు
చుండఁగాఁ జేసి మఱిమఱి ♦ యూఱడించి
పలికె, విశ్రవసుఁడు లోక ♦ ముల వినాశ
మునకుగా నిన్నుఁ బుట్టించెఁ ♦ బో నిజమ్ము. ౨౪ 2499

క. కనుకన్ నీ విదిమొదలుగ, ననయము మృతకల్పుఁడవయి ♦ యవనిని శయనిం
పనుగలవని శపియించెను,, వనజజుశాపమున నైజ ♦ బలము చెడంగన్ ౨౪౹

క. సరభసముగఁ బ్రభువయి చెలఁగు రావణుని యగ్రమందు ♦ క్షోణిఁబడియె, నా
సురవైరి తత్తఱిలి యూ,సరసిజభవుఁగాంచి పలికె ♦ సదయాత్మ! విభూ!. ౨౫

తే. చక్కఁగా వృద్ధినొంది కాం ♦ చనము రీతిఁ
గనఁగ నింపగు నొక్కవృ ♦ క్షమును జూచి
యది ఫలించెడుకాలంబు ♦ నందుఁ ద్రుంచు
మాడ్కి నయ్యెను నీముని ♦ మనుమఁ డగుచు. ౨౬ 2502

క. దినదినము వృద్ధినొందెడు, ఘను నీతనినిన్ శపింపఁ ♦ గా న్యాయంబే?
వనజభవా! నీవాక్యం, బనృతమ్ముగాఁ జాల దట్టు ♦ లౌట నితండున్ ౨౬౹

తే. నిద్రఁ బూనుచునే యుండు ♦ నియతి మిద్ది
యైనఁ బవళింప మేల్కాన ♦ వరసి కాల

* ప్రజాభి స్సహ శక్రశ్చ యయౌ స్థానం స్వయంభువః-అనియూ.

నియమ మేర్పఱుపందగు ♦ నీకు, ననిన
రావణునిపల్కులకా విని ♦ బ్రహ్మ పలికె. ౩౮ 2504

సీ. అసురేంద్ర! నీతమ్ముఁ ♦ డాఱుమాసములకు నల్పంబు గాకుండ ♦ నట్టె నిద్రఁ
బొందుచునొకదినం♦బున మేలుకొనుచుండునొకనాఁడు మేల్కని♦యురుతరమగు
నాఁకలిఁగొని విప్ర♦తాస్యుఁడై ధరణిని జరియించుచుకా గోప♦పరవశుఁడగు
నగ్నిహోత్రుఁడు వోలె ♦ నఖిలలోకంబుల భక్షింపఁగలఁడని ♦ పలికె, ననుర

ఆ. తల్లజుండు నీవ్ర♦తాపాగ్నికికా భీతిఁ, గాంచి వ్యసనమొంది ♦ కడఁగి నిద్రఁ
గాంచియున్న కుంభ♦కర్ణుని మేల్కొల్పె, నిపుడు భీమశౌర్యుఁ ♦ డితఁడు రామ!.

క. తనగృహము వెడలి వీఁడుం, డనూనమగు కోపమూని ♦ యఖిలకపుల ద్రిం
గను వచ్చు వేగ, వీనిం, గని పరుగిడుచున్నవారు♦గాఁ గపు లిపుడుకా ౩౨

క. అనిమొనఁ గ్రుద్ధుండై యీ, దనుజుఁడు మార్కొన్నయెడలఁ♦దారుకపులు వీ
నిని నెటువారింపంగల, రనఘా! యిది యొక్కయంత్ర♦మాఁజుఁడి యిదియుకా.

ఆ. పయికి నెత్తఁబడియె ♦ భయపడవల దని
కపుల కెల్లఁ జెప్పఁ♦గాఁ జనుఁ గపి
వరులు తెలిసి దీని ♦ భయ మొందకుండు రీ
విషయమున నటంచు ♦ విమలరీతి. ౩౩౫ 2508

క పలికిన యాదనుజోత్తము, పలుకులను సహేతుకముల ♦ భవ్యమ్ముల ని
మ్ముల విని శ్రీరాముఁడు కపి,బలపతియౌ నీలుఁ గాంచి ♦ పలికెం బ్రీతికా ౩౪౫

చ అనలకుమార! నీవును బ♦లావళి వ్యూహముగా నమర్చి లం
కనుగల ద్వారసంతతి న♦ఖండములై తగు నిల్చుతావులకా
గనుఁగొనుచుండుమా జలముఁ ♦ గట్టినతావుల నాక్రమించి, యు
ద్ధనిఖిలసాధనంబులగు ♦ దారుశిలాగిరిశృంగవారముల్. ౩౬ 2510

ఆ. చక్క సేకరించి ♦ యొక్కటఁ గూర్పుమా', యెల్లకపులు శౌర్య ♦ ముల్లసిల్లఁ
బర్వతములఁ జేతఁ♦బట్టి ఖడ్గాదులఁ, దాల్చి యుండ్రుగాక ♦ దగినరీతి. ౩౬౫

క. హరిసేనాపతికపికుం,జరుఁడునునగు నీలుఁడు రఘు♦సత్తమునాజ్ఞం
గరమనురాగమ్మునఁ గొని, హరులకు నట్లే యొసంగె ♦ నాజ్ఞను బిదపకా. ౩౭౫

తే పర్వతాకారులగు శర♦భహనుమంతు,లంగదగవాక్షు లద్రి♦శృంగాళిఁగొనుచు
లంకద్వారములకుఁ జని ♦ బింక మొప్ప,ముట్టడించిరి శ్రీరామ♦మూర్తియాజ్ఞ.

సీ రామువాక్యము విని ♦ భీమకాయులు జయశీలురు వీరులై ♦ చెలఁగుకపులు
భూరుహంబులఁ గొని ♦ పురబాహ్యసీమలఁ దిరుగుచుఁబురమును♦దెంపుమీఱఁ
గాపాడుచుండు రా♦క్షసుల మర్దించిరి, బహువిధభూధర♦పటలమూని
యలరుచేతులు నొప్పి ♦ యాపురిసన్నిధి నున్నయాకపిబల ♦ ముగ్రరీతి

ఆ ధరణిధరముచెంత ♦ దారుణరీతిగా, నావరించియున్న ♦ యట్టి భూరి
జలదపటల మట్లు ♦ సాంద్రంబుగా వెలిం,గెను మహోద్యమమ్ము♦గనఁబడంగ.

అఱువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౨ - వ సర్గము.

{ రావణుఁడు కుంభకర్ణునితోఁ దనవృత్తాంతమును దెల్పి యుద్ధమునకుం బురికొల్పుట }

చ అనితరసాధ్యవిక్రముఁ డ♦హార్యబలుండు నరాతిదుర్జయుం
డనునగు కుంభకర్ణుఁడు న♦నూనసుషుప్తిని బొందియుండి యొ
ప్పనితఱి లేచుటన్ నిదురఁ ♦ బాయకసోలుచు మద్యపానసం
జనితమదంబు పైకొన న♦సంఖ్యసురారులఁ గూడి యంతటన్ ౧ 2515

క సిరులన్ వెలసెడు నాభూ,వరమార్గము చేరి నగర♦వాసులు పుష్పో
త్కరముల సౌధంబులనుం,డి రమణ గురియంగఁ బోయె ♦ నెమ్మి తనరఁగన్.

క. కనకగవాక్షంబులతోఁ, గనఁబడుచుం గాంతు లలరఁ♦గా సూర్యునిరీ
తిని మెఱయుచును విశాలం,బును రమ్యమునైన దనుజ♦పుంగవుగృహమున్.

చ. కనుఁగొని సూర్యుఁ డంబుదని♦కాయముఁ జొచ్చిన రీతిగాఁగ నా
దనుజవరుండు చొచ్చి యట ♦ దవ్వున వేఱొక కక్ష్యలోన నా
సనమునఁ గూరుచున్న ప్రభు♦సత్తము రావణు నాసనస్థుఁడౌ
వనజజు వాసవుండు గను♦భంగిని గాంచెఁ బ్రమోద మొప్పఁగన్. ౪

క. సురవైరిగణాన్వితమయి, పరఁగెడు తనయన్నసౌధ♦వరముఁ జొరఁగఁ ద
చ్చరణమ్ములతాఁకున నా, ధరణియుఁ గంపించె, నంత ♦ దనుజాగ్రణియున్.

క. తనయగ్రజన్మసౌధం,బును జొచ్చి కవాటవర్య♦మును దాఁటి రుచిం
గను పుష్పవిమానంబున, ఘనముగఁ గూర్చున్న దుఃఖ♦కలితుని నన్నన్.

చ. కనుఁగొనె రావణుం డపుడు ♦ గాదిలితమ్ముఁడు కుంభకర్ణుఁ డా
య్యనఁ జనుదేరఁ గాంచి కడు♦హర్షము నొందుచు వేగ లేచి దా
పునకును దోడుకొంచుఁ జనెఁ ♦ బొంగుచు నాసనమందుఁ గూరుచుం
డిన యలరావణాసురుని ♦ నిర్భరవిక్రముఁ జేరి భక్తితోన్. ౭ 2521

తే. కుంభకర్ణుఁడు పదముల♦కుం బ్రణామ
మాచరించి యిఁకం జేయ♦నైన పని య
దేమి యని ప్రశ్నసేసె న♦హీనహర్ష
మొంది యారావణుఁడు లేచి ♦ యుద్యమమున. ౮ 2522

క. తనసహజుం గౌఁగిటఁ జే,ర్చి నితాంతము మోదకలితుఁ ♦ జేయ మనోజ్ఞం

బును సుందరంబునగు నా, సనవరమును జేరె నతఁడు ♦ సంప్రాప్తుండై ౯

చ బలమునఁ జాలమించి సుర♦వైరివరుండగు కుంభకర్ణుఁ డ
ట్లలఘుతరాసనంబున మ♦హావిభవంబునఁ గూరుచుండి క
న్నులు గడునెఱ్ఱనై తగ వి♦నూతనకోపము మించ నన్నతోఁ
బలికెను; నిద్రపొవు నను ♦ వారనియక్కఱతోడ నీగతిన్ ౧౦ 2524

క, దనుజేంద్ర! లేపఁ బనిచితి, వనూనభయ మేనివలన ♦ నయ్యె నిపుడు నీ
కు, నెవండు మృత్యువక్త్రం, బును జొరనున్నాఁడు తెల్పు♦ము వివర మింకన్

క అనుచుం బ్రశ్నించి క్రుధం, గను లెఱ్ఱగ నొప్పచుండఁ♦గా నాసనముం
దును గూరుచున్నయనుజ,న్మునిఁ గని యావంతకోప♦మున నయనంబుల్. ౧౨

క. పరివృత్తము లగుచుండఁగ, నరుదుగ వచియించె నిటు మ♦హాబల! నీవి
వరుసను నవదినములు ని,ద్దుర వోతివి కాలమిద్ది ♦ తోఁచె ఘనముగన్. ౧౪

క. కనుకనె నా కాశ్రీరా, మునివలనం గల్గిన భయ♦ము నెఱుంగ; విదే
ఘనబలుఁడు దశరథాత్మజుఁ, డనూనకపిసేనలు తను ♦ నాదృతిఁ గొలువన్.

క. అలసుగ్రీవునితోడం, గలిసి సముద్రంబు దాఁటి ♦ కడుశౌర్యమునం
బలము గనంబడుచుండ మ,నలను సమూలముగ మించి ♦ నాశ మొనరుపన్

తే. తలఁచి యట్టులె చేయుచు ♦ దాఁ జెలంగు
చున్నవాఁడు సుమా! కంధి ♦ నొక్కరీతిఁ
దాను గట్టించి నట్టిప♦థంబు నందె
సుఖముగా వచ్చి యక్కటా! ♦ శూరతదగ ౧౫ 2530

క మనపురమునఁ గల యీయుప, వనములఁ దోఁటలను నొక్క♦వానరమయకం
ధినిగా నొనరిచినాఁ డదె, కనుమా! ముఖ్యతములైన ♦ క్రవ్యాదు లనిన్.

క. వనచరులచేతఁ జచ్చిరి, వనచరులం దొక్కఁడైన ♦ బవరమున మృతిం
గని తగ్బలము క్షయింపం,గ నొకపుడెఁ జూడలేదు ♦ గాదిలియనుజా!. ౧౬

క. హరివీరుల నొక్కండే, దూరమున నోడింపఁబడుట ♦ తోఁపదు నాకున్
గరము బలాఢ్యుఁడ వీవి, త్తరుణంబునఁ గల్గినట్టి ♦ దారుణభయమున్. ౧౭

క కనుమా! నివి త్తతి నా, వనచరులం జంపి నగర♦వరమును దీనిం
బనిఁ బూని త్వరగఁ గావుము, విను నిను వేల్కొల్పుటకిదె♦విషయము సుమ్మీ

క. నాయైశ్వర్యంబంతయు, నీయెడ నశియించెఁ బురిని ♦ నెసఁగుదనుజు లి
ట్లీయెడరున నశియించుటఁ, జేయంగలవార లెల్లఁ ♦ జెడినట్లయ్యెన్ ౧౮

క. బాలురు వృద్ధులు మాత్రమె, యీలంకం గానఁబడుదు ♦ రిపుడు తఱచుగా
నీలీల లంక నేనును, జాలవగం గుందు చెజేఁగి ♦ సమధికశక్తిన్. ౧౯ 2536

కరణి, మహాబాహూ! యీ,తరుణమునన్ భ్రాతకొఱకుఁ ♦ దగుఁ జేయంగన్

క. అరిసూదన మున్నెపు డీ,క్కరణిని నీతోడఁ జెప్పఁ♦గాఁ బూనను గా
నిరతము నీయెడ నాకా,దరమును గౌరవము వెలయ ♦ దనుజవతంసా ౨౦

క దేవాసురయుద్ధంబుల, నీవే పలుసార్లు దివిజ♦నిచయమ్మును బెం
పావహిలఁ దాఁకి జయిం,చ్చ్రీవిభవముఁ గంటి గాదె ♦ చెలఁగుచసురులన్ ౨౧

క. దురమున జయించితివి గా, పరాక్రమము నీది భయద♦భంగి వెలయు నీ
తరుణమున దానిఁ గైకొను, మరయన్ భూతాళులందు ♦ నవనీస్థలిలోన్. ౨౨

క బలమున నీకు సమానము, గలదే సంగర మనంగఁ ♦ గడుహితమగు బం
ధులయందు నీకుఁ బ్రీతియు, వెలయన్ మిగులంగఁ గాన ♦ విను మామాటన్.

ఆ. హితము ప్రియమునైన ♦ యీయుత్తమంపుఁ గృ
త్యమును నన్నుఁగుఱిచి ♦ తగునొనర్ప
రయసమీరుఁ డాశ♦రఘ్నములరీతి
నరిబలములఁ జెండు ♦ మధికశక్తి ౨౩ 2542

అఱువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౩ - వ సర్గము

{ కుంభకర్ణుఁ డన్నకు నీతి చెప్పి ఫలంబు గానక యుద్ధముసేయఁ దీర్మానించుకొనుట }

క. దనుజేంద్రుఁడు పరిదేవన,మును జేయుచుఁ బల్కఁగ విని ♦ మోమున నవ్వుం
గనఁబఱచి పల్కె నిట్లని, మును పాలోచనమును మన♦ము సచివసమితిన్. ౧

తే. కలసి చేసినయప్పు డా♦క్కరణి మనము
దోషములు కల్గుననుచు ముం♦దుగనె నిర్ణ
యించితిమె యవ్వి నీకిప్డు ♦ హితులవచన
ములు వినకపోవుటవలనఁ ♦ గలిగెఁ జుమ్ము ౨ 2544

సీ గురుపాతకులకును ♦ నరకమందే పాత మరయఁ దప్పక గల్గు♦నట్లు సీత
నపహరించుటచేత ♦ నతనికి నీవు గావించిన పాపైక♦విహితకార్య
ఫలము నిన్నుం బొందె ♦ నలఘుగతిం జుమ్ము సార్వభౌమా! నీవు♦సాంద్రవీర్య
దర్పంబుననె రాము♦తరుణిని దొంగిలినట్టి యీపని మున్నె ♦ యట్టిద్దాయని

తే యెంచవైతివి దానిన ♦ మించుదోష
ముల విచారింపవైతివి ♦ భూమినేలు
నతఁడు మునుచేయఁదగిన కృ♦త్యముల వెనుక
వెనుకఁ జేయఁగఁ దగినట్టి ♦ పనుల ముందు- ౫ 2545

క. ఒనరించునో యాతఁడు నీతి ననీతిని నించు కేని ♦ దెలియనివాఁడో

విను తగనియట్టి సమయంబున దేశంబునను బనులఁ ♦ బూని యొనరుపక.౫౪

తే. అవ్వి వానివై కల్యము ♦ నివ్వటిల్లు
టను నపాత్రులు వేల్చిన ♦ ఘనహవిస్సు
లట్లు విఫలంబులగు, నెవ్వఁ ♦ డాత్మసచివ
వరులతోఁగూడి యోజించి ♦ పలువిధముల ౯ 2547

సీ. సిద్ధాంతమును జక్కఁ♦జేసికొనుచు మఱి యరిదుర్బలుండగు♦నట్టితఱిని
నొనరించు సంగర ♦ ముత్తమమగు, దానువైరియును సమాన♦బలు లగునపు
డొనరించునాయుద్ధ♦మనఁబడు మధ్యమ,మరిబలాఢ్యుండయి ♦ యలరఁ దాను
బలహీనుఁడయియున్న♦పట్టున నొనరించునని యధమంబగు ♦ నట్టి త్రివిధ
కర్మములను వానిఁ ♦ గావించుటకుఁ దగునట్టియుపాయంబు ♦ నట్టిపనుల
కగుద్రవ్యసంపత్తి, ♦ నవ్వానిఁ జేయంగఁదగు దేశకాలభే♦దముల, వాని
కిని గల్గునంతరా♦యనిచయమున కగుప్రతికార మట్టికా♦ర్యములసిద్ధి
యను వీనినైదింటి♦యందును జాగరూకత గల్గియుండు నా♦త్మావిభుండె

తే. నయపథంబున వర్తించు ♦ నరపతియగు
నతఁడె నీతిఫలంబుల ♦ నందు, నెవఁడు
బుద్ధిబలమున మంత్రులఁ ♦ బూన్కిఁగూడి
యెంచి సుహృదులతో విచా♦రించి మఱియు. ౭ 2548

తే. నీతిశాస్త్రంబుమీఁఱక♦ఖ్యాతివెలయఁ,గార్యనిర్ణయమొనరింపఁ♦గాఁదలఁచునో
యతఁడె నీతిపథంబును ♦ ననుసరించు,వాఁడు సుము, రాక్షసేశ్వర♦భవ్యకీర్తి.

క. దినపూర్వభాగమునఁ జక్కనిధర్మము దివిని నడుమ ♦ ఖరకరుఁ డుండం
గను నర్థము నాయంతసమునఁ గామము సేవచేయఁ ♦ బూనఁగవలయుక ౮౪

తే. అట్లు లేకున్న నొకసమ♦యంబునందె, పూని రెండేసి జంటగాఁ♦బూజ్యభంగిఁ
దగును సేవింపఁగా,దినాం♦తమునమూఁడి,టినిని సేవించునదకాల♦మునను దీని.

క. తెలియక సేవింపఁగ రా,దిలఁ గేవలకామమును యు♦హీనమనుచు ని
మ్ములసేవించిన యాతఁడు, పిలువఁబడు నరాధముఁడను ♦ పేరున నెపుడుక.౯౪

తే. వీనిలో శ్రేష్ఠమైనట్టి ♦ విపులధర్మ
మును వినుచు నేమహీశుఁడై ♦నను మహీశు
నంతవాఁడైనఁ దాఁజేయ ♦ నొ నటంచు
నాత్మ నెఱుఁగఁడొ తచ్ఛ్రవ♦ణాదికంబు. ౧౦ 2553

---

* త్రయాణాం పంచధా యోగం కర్మణాం యః ప్రపశ్యతి, సచివై స్సమయం కృత్వా స సభ్యే వర్తతే పథి-అనిమూ ఈశ్లోకమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు వ్రాసిన యర్థముసమగ్రముగాఁ దెలిఁ కింపుటచేత సీసమాలికయొనదని ,గహించి మని. ఒపవలయు.

క. ఫలవంతము గానేరదు,, పలలాశనవర్య! యేనృ♦పతి తనచిత్తం
బు లలితగతి స్వవశంబయి, వెలయంగాఁ జేసి యుచిత♦విధుల నెఱుఁగుచున్.

సీసమాలిక —

*శత్రువునొద్దకుఁ ♦ జని ధనమిచ్చుట యనెడు దానంబు, చ♦క్కనిపలుకులు
చెప్పుకొనుటయనఁ ♦ జెల్లు సామంబును, వారికిఁ దన్మిత్ర ♦వర్గమునకు
భేదముచేయుటన్ ♦ భేదంబు, విక్రమ మలర యుద్ధముచేయు ♦ టనెడు దండ
న,మను నీవిధములౌ ♦ నాల్గింటిలోపల నొక్కొక్కటిని గాని ♦ యొక్కరీతి
నన్నిఁటింగాని పూ♦ర్వాభిహితములైన యా నయానయముల ♦ నల్లె యరసి
ధర్మార్థకామాళిఁ ♦ దజ్ఞులౌ మంత్రులఁ గలిసి యాలోచించి ♦ కాలమునకు
నవ్వానిఁ జతఁగూర్చి ♦ యాదృతి నెవ్వఁడు సేవించునో యట్టి♦క్షితివిభుండు
వ్యసనంబు నొందక ♦ వర్ధిల్లునే, భూపుఁ డర్థతత్త్వంబుల ♦ నమలరీతి
దెలిసినయట్టి మం♦త్రులఁగూడియుఁ కముందుహితము తనకుఁగల్గు♦కృత్య మేదొ
చేయరాని దదేదొ ♦ చిత్తమునం దెంచి నిశ్చయపరుఁడయి ♦ నెమ్మి దనరఁ
గర్తవ్యమును బూని♦కను జేయునో యాతఁడిందుసుఖముగని♦యే మనుఁజుమి;
యుర్వీశువిషయ మి♦ట్లుండ మంత్రులవిషయంబన్న నీతిశా♦స్త్రార్థములను
గురుముఖంబుననుండి ♦ పరికించి విని తెలియక వేమమునఁ బశు♦ప్రాకృతులుగ
నుండియుఁ బశువుల♦యొప్పున నాహారనిద్రాదుల నెఱుంగ ♦ నేర్చినట్టి
వారు, తమ్మును మహీ♦వరుఁడు భ్రాంతుండయి యాలోచనముచెప్పు♦నట్లు కోర
నూహాలు లేక యే♦మో ధార్ష్ట్యమున జెప్పఁ దలఁతురుగాని స♦త్యము నెఱింగి
వచియింపఁ బూన, రీ♦వరుసఁగా నర్థశాస్త్రానభిజ్ఞులై యగు♦నట్టిమంత్రు
లనువదించెడునట్టి♦యహితవాక్కుల నర్థశాస్త్రాభినజ్ఞులు ♦ క్ష్మాధిపతులు
చక్కని సిరిగోరఁ ♦ జాలినవారైన గ్రహియింపరాదు శా♦స్త్రమున నెవరు
జ్ఞానవిహీనులై ♦ కడుధార్ష్ట్యమున నిజమున కహితంబె య♦య్యును బయికిని

తే. హితమువలెఁ దోఁచునర్థంబుఁ ♦ గృతకబుద్ధు
లగుచుఁ జెప్పుదురో వార ♦ లరయఁ గార్య
హంతకులు గావునఁ బరీక్ష♦లందు వారి
నెఱిఁగి వినకుండుటయె గాక ♦ యెప్పుడైన ౧౫౪ 2555

క వారల మంత్రస్థానముఁ, జేరంగా నీయకుంట ♦ చేయందగుఁ, జు
మ్మో రావణా! [కుమంత్రులు, చేరి హితేతరము పలికి ♦ జెప్పుచు మఱియున్.

క తగినట్టి యుపమ నెఱిఁగిన, పగఱు తముం బ్రోత్సహింపఁ♦ బ్రభువుఁ జెఱుపఁగాఁ

* ఉపప్రదానం సాంత్వంవా-అను మొదలగుశ్లోకములనుండిన యర్థమంతయు నీసీసమాలిక యందుఁ జేర్పఁబడినదని తెలియందగు.

దగునని పూనుచు వ్యత్యయ, ముగ ఫలముల నిచ్చుకార్య♦ములఁ జేయంగన్.

క. పురికొల్పి యట్లు చేయిం,తురు పతిచే, నట్టిరిపుత♦తులకున్ వశులై
పరికింప మిత్త్రులవలెం, జరియించుచుఁ గార్యములను ♦ శత్త్రువు లగుచున్.

క. తనపనులయందుఁ దిరిగెడు, మనుజాధములై నయట్టి ♦ మంత్త్రుల మంత్రం
బును నిర్ణయించునప్పుడు, గనవలయున్ బలువిధములు♦గా నూహలచేన్

తే. [అట్టి యసమర్థులగు మంత్త్రు ♦ లహితులయ్యు
నేమి చేయుదు వనెదవో ♦ భూమి శత్త్రు
వశమునందున్న మంత్త్రుల♦వలనఁ బ్రోత్స
హింపఁగాఁబడి చపలుఁడై ♦ తెంపు చేసి ౧౯| 2560

క. పనులను నరపతి చేసిన, ముదు గ్రౌంచమహీధరవర♦మున షణ్ముఖుఁ డే
పునఁ గావించిన రంధ్రం,బును బక్షులు పొందురీతిఁ ♦ బొందుగ రిపులున్.

సీ. అవకాశమును గాంచి ♦ యందుఁ బ్రవేశించి యాతనిరాజ్యంబు♦నాక్రమింతు,
రేరాజు శత్త్రువు ♦ నెఱుఁగక దుర్మంత్త్రులను దొలఁగించి త♦న్నును సమాహి
తాత్ముఁడై కాపాడ♦నట్టిపద్ధతి మాని యుండునో యానృపుఁ ♦ డురుతరంబు
లగుకష్టములఁ బొందు ♦ నంతమాత్రమె కాక స్వస్థానవిచ్యుతి♦నరగనొందు,

తే. దనుజనాయక! యీవిష♦యమున మనకు
ననుజుఁడైన విభీషణుఁ ♦ డరసి యేమి
చెప్పెనో దానిఁ గావింపు ♦ చేకురు సిరి
యద్ది హితమాట న్యాయంబు ♦ నౌటఁ బూన్కి. ౨౦| 2562

క. నీమనమున నింకేమే, నేమాడ్కిం జేయుకాంక్ష ♦ యే మున్న యెడన్
నేమమునఁ జేయు మన విని, దామఁ గ్రుద్ధుఁడయి దితిజ♦శల్లుఁ డంతన్.

క. కనుబొమలు ముడివడంగా, ననియెను నోకుంభకర్ణ! ♦ యనుజన్ముఁడ వ
య్యును జ్యేష్ఠునియాచారం,బును నడపెదుపూజనీయు♦పోలిక నీవున్ ౨౨

క. గురువును మాన్యుండనునై, ధరణీశుఁడ నైన నన్నుఁ ♦ దగ శాసింపం
బరికించె దేల నీతికిఁ, దరుణము కడచనియెఁ గానఁ ♦ దగునుడువులకున్

ఆ. వ్యర్థమైన శ్రమమె♦యుపగతఫలమె యగా, నరసి చేయఁ దగిన♦యట్టి పనికిఁ
దగినపౌరుషంబు ♦ దప్పక మాపుమా, యవినయంబు నీతి ♦ యని భ్రమించి

క. తెలియకయో చిత్తంబునఁ, దెలివియె కల్గమినో బలము♦ తెంపును వీర్యం
బలవడ ననుపోగరుననో, తలఁపఁగ నెట్లయిన నేమి ♦ తగుకార్యంబున్. ౨౩|

క. చేయక మానితె నింకం, జేయుం గాలంబు లేదు ♦ చేఁ దప్పిన య
ప్డీయనువునఁ బలికెదచో, నేయర్థము గల్గు వ్యర్థ♦మే గద యనుజా!. ౨౪

క. ఇప్పటి కెయ్యది హితమో, తప్పక యద్దానిఁ జేయఁ ♦ దలఁపుము మఱి చేఁ

* యిడిచ్చపసి చ తక్కుర-అనియూ

దప్పినపనికై వగవ ర,దెప్పటికిని బుద్ధిమంతు ♦ లెల్లజగములన్. ౨౩ 2569

తే. చనినకార్యంబు చనినదే, ♦ మనమునందు
నీకు నాయందు నెయ్యంబు ♦ నెగడునేని
విక్రమము నీది నీకును ♦ విదితమేని
యని యిపుడు చేయఁదగు నను ♦ నాశయంబు. ౨౪ 2570

*క. నాకుం బోలెను సహజా!, నీకుం దోఁచునదియేని ♦ నీశౌర్యముచే
లోకమున నాయనీతిం, జేకూరిన యీయఘంబుఁ ♦ జేయుము సరిగన్ ౨౬

క. అనిపలికి యిట్టితరుణం,బున నాయము చేయకున్నఁ ♦ బోవును నెయ్యం
బని చెప్పఁ దలఁచి యిట్లని,యెను దాఁ బూనుపని యెట్టి ♦ దేయై యున్నన్.

క. దాని కపాయము గల్గుట, మానసమునఁ దోఁప దీను♦మాడ్కి వగచునా
దీనుని దగ్గఱఁ జేరుచు, దా నెవఁ డిల సాయపడునో ♦ తగు మిత్రుఁ డనన్.

క. నీతిం బాసి తడంబడు, నాతఱి, నాతని కెవఁడు స♦హాయము చేయుం
బ్రీతిగలయతఁడె బంధువు, భూతలమున ననియె నిట్లు ♦ పొలిచిన కినుకన్.

[1]క. ధీరంబును నత్యంతము, దారుణమును నైనయట్లు ♦ తనుఁబలికెడు దే
వారిప్రభుఁ గని క్రోధా, పూరితుఁ డితఁ డయ్యె ననుచు ♦ బుద్ధినెఱుఁగుచున్.

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డనియెఁ ♦ గోమలవచనము
లలర, నన్న క్షుభిత♦ములగు నింద్రి
యంబు లొప్పఁ గుపితుఁ♦డై యుంటఁ దాఁ గాంచి
యూఱడించుచు నిటు ♦ లొప్పమీఱ ౨౯ 2576

క దనుజేంద్రా! సంతాపం,బును నిటు పొందు టిఁకఁ జాలుఁ ♦ బొలుపగు క్రోధం
బును బాసి స్వస్థుఁడవుగాఁ, దనరుము, రాక్షససమూహ♦ధాత్రీనాథా!. ౩౦

[2]తే. ఏను జీవించియుండ నీ ♦ వీవిచార
మును మనంబునఁ బూనకు ♦ మనఘ! నాకు
నితఁడు సాయ మొనర్పఁడే ♦ యేలయనుచుఁ
బరితపించుచున్నావో యె♦వ్వరిని గూర్చి. ౩౧ 2578

[3]క ఆతఁడు నశించునని నీ, పీతఱిని దలంపు, మాట్టు♦లేయైన నిటన్
భీతిల కిటు పల్కితివే,లా? తెల్పు మటందువో యి♦లాతలనాథా! ౩౨

౪ బంధుభావమునను ♦ భ్రాతృవాత్సల్యము, వలన రోమహర్ష♦ములను దేని

---

* మమాపనయజం దోషం విక్రమేణ సమీకురు-అనిమూ 1 త మథైనం బ్రువాణం తు వచనం ధీరదారుణమ్-అనిమూ ౨ తి మహం నాశయిష్యామి యత్కృతే పరితప్యసే-అనిమూ ౩ అతఁ డనఁగా రాముఁడని సామాన్యార్థము ఎవరికో అను ననఁగా ఏనాకో అనుఁదపించుచున్నావో సాయము చేయలేదని యట్టినేను నశింతునని విశేషార్థము. ఇం దిలాతలనాథా యనుట అసమంజసమని ౪ [illegible] మూలమున "పారిస" అనియున్నది

నాశ్రయించియున్న ♦ నరసి నీకేను హితంబుఁ జెప్పవలయుఁ ♦ దగినరీతి.

[1]సీ. కరము స్నేహంబునఁ ♦ గ్రాలు బంధువునకు నిట్టికాలంబున ♦ నేది చేయఁ
దగునో యాశత్రుక ♦ కదనము నే నీవింకఁ గనవయ్య! యోద్ధృ ♦ కరవిలాస!
[2]సమరాగ్రమునను ల ♦ క్ష్మణసహితంబుగా రాముని జంప న ♦ రణ్యచరుల
బలములన్నియు వేగ ♦ పరుగెత్తననుఁగూడి గను, [3]మహాబాహూ! నృ ♦ కాంతునకును

తే. నాకు సంగర మగునప్డు ♦ వీక మెఱయఁ
గా మదానీతశిరమును ♦ గాంచి నీవు
సుఖము నొందుము భూదేవి ♦ సుతయు మదిని
దుఃఖితయగును గాక యా ♦ ర్తుల మునుఁగుచు 3౫౪ 2581

[4]క. అని హతబాంధవులగు నీ, దనుజులు మనములకు సన్మ ♦ దముఁ గూర్చెదు నా
మను జేంద్రనిధనమును జక్క నిరీతిం జూత్రు గాక ♦ క్రవ్యాదవరా! 3౬౪ 2582

[5]క. అని మొన శత్రువినాశన, మున బంధులు తెగినమూల ♦ మున దుఃఖితులౌ
దనుజుల నేత్రాంబువులను, దనుజేశా! తుడిచి సుఖము ♦ తనర నొనరుతుఁన్.

---

1 సదృశం యత్తు కాలేఽస్మిన్ కర్తుం స్నిగ్ధేన బంధునా, శత్రూణాం కదనం పశ్య క్రియమాణం మయారణే-అనిమూ ప్రతీతికార్థము స్పష్టము శత్రుకర్తృకం కదన మిత్యర్థాంతరమ్-అని వ్యాఖ్య శత్రువగు రాముఁడు చేయుయుద్ధమును జూడుమని విశేషార్థము 2 అద్య పశ్య మహాబాహో! మయా సమరమూర్ధని, హతే రామే సహ భ్రాత్రా ద్రవంతీం హతవాహినీమ్-అనిమూ తమ్మునితో రాముని జంపఁబోఁగా నాపైకి రామునికి సాయముచేయఁ బరుగెత్తుకపులఁ జూడుము అనఁగా రాముఁడు చావఁడు లక్ష్మణుఁడును జావఁడు నేను యుద్ధమునకుఁ బోఁగాఁ గపిబలంబులు నాపై కడరునని యర్థాంతరము 3 అద్య రామస్య తద్దృష్ట్వా మయా నీతం రణాచ్ఛిరః, సుఖీభవ మహాబాహో! సీతా భవతు దుఃఖితా-అనిమూ రావణా! నాచను శ్రీరాముని యుద్ధముసాగుచుండఁగా మదానీతశిరమును నాచిమ్మఁబడిన శిరస్సును జూచుము సుఖమునొందుము నాశిరముఁజూచి సుఖమునొందుము అనఁగా నెను యుద్ధమునకుఁ బోలేదే కాని నాపై నీకు నిపుడుగల్గినకోప మపుడు చల్లారునని భావము సీతా భవతు దుఃఖితా, సర్వలోకమాతృత్వా దితిభావః-అనివ్యాఖ్య భూదేవిసుతయగు నా సీతాదేవి సర్వలోకజనని గాన నేనును బుత్రుఁడనే గాన నాచావునకుఁ జాలదుఃఖించు నని దీనివిశేషార్థము 4 అద్య రామస్య పశ్యంతు నిధనం సుమహత్ప్రియం, లంకాయాం రాక్షసా స్సర్వే యేతే నిహతబాంధవాః-అనిమూ అనుమజేంద్రనిధనమును, అరామకర్తృకమగు నామరణమునని యర్థము తమబంధువులు మనకొఱకై చచ్చిరే యనిదుఃఖించు రాక్షసులు నేను రామునిచే మృతి నొందింపఁబడఁగా ఆదుఃఖమునవీడి అందఱు వచ్చుచున్నారుగదా ఇఁకేటి దుఃఖమని సంతసింతురుగాక యని విశేషార్థము 5 అద్య శోకపరీతానాం స్వబంధువధకారణాత్, శత్రోర్యుధి వినాశేన కరో మ్యస్రప్రమార్జనమ్-అనిమూ ఇందుఁగూడఁ బైయట్లే శత్రుకృతమగు నాచావుచేత బంధువులు నశించినందునఁ గల్గిన రాక్షసుల దుఃఖాంబువులను దుడిచెదనని గ్రహింపవలయు.

క. కనుమిప్డె, పర్వతాయుత, తనువునఁ దగు వనచరేశుఁ ♦ దపనాత్మజు ర
క్తనిషిక్తగాత్రు రవికాం,తని గూడిన యంబువంబు ♦ తెఱఁగున ననిలోన్.

క. పడియుండఁ జూడఁగలవో, *కడిఁది బలాఢ్యా! వధింపఁ ♦ గా వేడుకనె
ప్పుడు గోరుచుండు దనుజులు, తడయక నేనుఁ మహోద్భు ♦ తంబగు కడిమిన్.

తే. కాచుచుండఁగ నారిఘు ♦ కొంతుఁ డెట్లు
నిను వధింపఁగలండు, నా ♦ మనమునందు
నాత్మహానికి సంతాప ♦ మంద నేను
మృతిని బొందినపిమ్మట ♦ క్షితివరుండు ౨౦ 2586

క. నినుఁ జంపఁగలఁడు, ముందుగ, నని సేయంగలఁడె? రాక్ష ♦ సాధిప! నీవో
యనుపమవిక్రముఁడవు సు,మ్ము సితాంతము పరులఁజంపు ♦ భుజబలుఁడవునా!.

చ. దురమొనరింపఁగా నిపుడె ♦ తోరపు వేడుకమై ననుజ్ఞ నా
కరసి యొసంగు నన్వడివి ♦ యచ్యునిఁ బంపఁగనేల? యుండునే
పరుఁడొకఁ డగ్హుఁడిందు, బల ♦ వద్వర! నీపగవారినెల్ల సం
గరమునఁ జంపివైచెదను, ♦ గాలశచీపతిహవ్యవాహనుల్. ౨౨ 2588

క. మరు,దగ్నివరుణులునుం, గరము విరోధంబు బూని ♦ కడఁగి యొకటిగా
దురమొనరింపన్ వచ్చిన, సురవైరీ! యని నొనర్తు ♦ శూరత మీఱన్. ౨౩

చ. ధరణిధరాంగ మొప్పఁగను ♦ దారుణదంష్ట్రిలఁగూడి తీక్ష్ణమై
పరఁగెడు శూల మూని యని ♦ బాహుబలంబున నేను సింహాభీ
కరరవ మొప్ప మార్కొనఁగఁ ♦ గాంచి పురందరుఁడైన భీతిలున్,
దురమున శస్త్రముల్ వదలి ♦ తోరపు బాహుబలంబు పొంగఁగన్ ౨౪

క. అరులం బ్రహరింపఁగ నీ,ధరఁ బ్రదుకం గోరువాఁడు ♦ తానెవ్వం డా
తురపడక నిల్వఁగలఁడే?, సురవైరీ! నాదుమ్రోల ♦ శుంభచ్ఛౌర్యా!. ౨౫

ఆ. శక్తి, గదలు, తీవ్ర ♦ శరములు ఖడ్గంబు
నేది లేకయున్న ♦ నేఁచి వజ్రి
నైన హస్తములనె ♦ యడరిపట్టి వధింతు
నేఁడు సంగరమున ♦ నీశఁ బోక ౨౬ 2592

క. నరవరుఁడు నాదుముష్టిం, బరఁగెడునుద్ధతికి నోర్చి ♦ బవరంబున భీ
కరశౌర్య మూని నిల్చినఁ, దరువాతఁ దదీయబాణ ♦ తతులు ఱరవడిచేన్ ౨౭

క. మెనియస్సృకూర్పరమ్మున, యూనికిఁ ద్రావంగఁగెఁవు ♦ హా నే నుంసం
గా నేల? నీవుచింతం, బూనంగా నిట్లు దితిజ ♦ పుంగవ! చెపుమా?. ౨౮ 2591

* ఈపద్యము దీనితరువాతిపద్యముల కిట్లే విశేషార్థము గ్రహింపఁదగు నేను గాపాడుచుండు రాక్షసులు బ్రదికియుండుదాఁక నిన్ను రాముఁడు చంపలేఁడు మేము చావఁగానే నిన్నుఁ జంపునని భావము

[1]సీ. ఇదె నేను ద్వదరిస♦ముదయముఁ జంపంగఁబోవనున్నాఁడ! నో♦భూపతిలక!
వదలుము శ్రీరాము♦భయమును లక్ష్మణసహితుఁడౌ రాముని ♦ సాంద్రబలుని
సుగ్రీవు, లంకను ♦ శూరతఁ గాల్చిన దనుజనిహంత నా♦హనుమ నితర
కపులను బోరిసం♦గరమున నిల్చినవారి వధింతు నే ♦ బాహుబలము
[2]తే. కలిమి నను మాట మదినమ్మఁ ♦ గలవె నీకు
ధర నసాధారణము మహా♦త్తరమునైన
యశము వర్ధిలఁ జేసెద ♦ నట్టివాంఛ
గలదు ఫలియింపకుండు నే ♦ తలఁపనద్ది. ౫౦౪ 2595
క. శతమఖువలనన్ భయమే,గతిఁ గల్గిన బ్రహ్మవలనఁ ♦ గాని గలిగినన్
మతివిభవంబునఁ జెండెద,, జతనంబున నేను క్రోధ♦సహితుఁడ నైనన్. ౫౧
క. సురవరులును సాధ్వసమున, ధరణిం బడిపోవుదురు ని♦తాంతభయదుఁడై
పరఁగుయముఁ జంపి వైశ్వా,నరుమ్రింగెదఁ ద్రెంచివైతు ♦ నక్షత్రములన్
క. ధరఁ బడవైచెద సూర్యుని, బురుహూతుని జంపువాఁడఁ ♦ బొలుచుసరిదధీ
శ్వరుఁ ద్రాగువాఁడఁ గొండల,నురుబలమునఁబిండిగాఁగ♦నొగినొనరుతుఁ జూ!.
క. ఇలఁబ్రద్దలు గావించెద, నలుఁగగలన్ మ్రింగఁబడుచు ♦ నానాభూతం
బులు దీర్ఘకాలసుప్తిన్, విలసిల్లెడు కుంభకర్ణు ♦ విక్రమ మిపుడే. ౫౨ 2599
ఆ. కనుసుగాక, ముజ్జ♦గంబులు నాకు నా
హారమునకుఁ జాల ♦ వన నని యిఁక
నెట్లుచేయు? [3]నేను ♦ నిదెపోయి త్వద్ధేతు
కవధమునను ముదము♦గలుగఁ గూర్తు ౫౫ 2600
క. అనవరతసుఖము నీకౌ, జనపతివలనన్ జెలంగఁ ♦ జక్కఁగఁ జనువాఁ
డను, రామచంద్రలక్ష్మణు,లను జంపి యరణ్యవాసు♦లను నొక్కటిగన్ ౫౫౪
తే. పట్టి భక్షించువాఁడ, నీ♦వెట్టులైన
నిచ్చకోలఁదిని గ్రీడింపు ♦ హితము శ్రేష్ఠ

1 ముంచ రామా ద్భయం రాజన్ హనిష్యా మీహ సంయుగే, రాఘవం లక్ష్మణం చైవ సుగ్రీవంచ మహాబలమ్-అనిమూ పోవనున్నాఁడనో భూపతిలక! వదలుము=అనఁగా నేను నీశత్రువులను జంపఁ బోవనున్నాఁడను కాన నామాట వదలుకొమ్ము నేను జీవింపననుట శ్రీరామునుండి రానున్న భయమును వదలుము అనఁగాఁ జావక తప్పదుగాన భయంపడి లాభములేదనుట రామలక్ష్మణసుగ్రీవాదులు యుద్ధమున నిల్చిన వారివధింతు నే? చంపుదు నా? చంపలేననుట 2 అసాధారణ మిచ్ఛామి త వదాతుం మహద్యశః-అనిమూలము యశము వర్ధిల్లఁజేసెద-అని తెలుఁగు వర్ధిల్లఁజేసెద ననఁగా నకీర్తిని నశింపఁజేసెదనని యంతరార్థము వర్ధన మనఁగా ఛేదించుట యను నర్థముగలదు 3 వధేన తే దాశరథే స్సుఖార్హం సుఖం సమాహర్తు మహం ప్రజామి-అనిమూ విశేషార్థము త్వద్ధేతుకవధమును=నీవే హేతువుగాఁ గలచావు అనఁగా నీచావుచేత రాముని కానందమును గూర్తునని భావము

మునగు మర్త్యముఁ ద్రాగుము ♦ మనమునందుఁ
దాపమును బూనకుండు మో♦దనుజవర్య! ౫౬ 2602

క. చిరకాలవశంగతయై, పరఁగుమహీజాతఁగూడి ♦ భాసిలురాముఁ
ద్త్వరపడి యమునిని కేతన,పరునిం గావింప సీత ♦ పరమసుఖదయౌ. ౫౭ 2603

అఱువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౪ - వ సర్గము.

-:- మహోదరుఁడు కుంభకర్ణుని బదఱుట -:-

క పెనుకాయము భూరిబలం,బును దీర్ఘభుజంబులును వి♦భూతి వెలయఁ జే
య నెఱి విభాసిలు రావణు,ననుజుం డిటు పలుకుచుండ ♦ నప్పలుకులకుఁ ౧

క. మనమున మోదం బందక, దనుజుండు మహోదరుండు ♦ తా వచియించెఁ
విను కుంభకర్ణ! సత్కుల,మునఁ బుట్టిన నీకు నల్ప♦బుద్ధి యలవడెఁ. ౧౫

తే. దిట్టతనమున వెలసియు♦న్నట్టి నీవు
శాస్త్రవేత్తవు గావు ని♦సర్గగర్వ
యుక్తుఁడవు కానఁ జేయంగ ♦ నొప్పుకార్య
ముల నెఱుంగవు సుంతయు ♦ నలఘుబుద్ధి. ౨ 2606

సీ. దనుజేశ్వరుఁడు నయం♦బును ననయంబును శౌర్యగర్వంబున ♦ స్వాంతమందు
ముందుఁ గల్గెడు దోష♦మును బరికింపకేయున్నవాఁ డంటి వో♦యన్న! రావ
ణున కవ్వి తెలియు నీ♦వనఁ బిల్లఁదనమునగర్వించి యిటు పల్కఁ♦గాఁదలఁచెదు
గాని నయజ్ఞత ♦ గాదు, రాక్షసపతి తా వివిక్తాదిమం♦త్రములకెల్లఁ

తే. దగినదేశంబు కాలంబు ♦ దగనిదేశ
కాలముల వేఱువేఱఁ జ♦క్కఁగ నెఱుంగు
వాఁడు తనకును రిపులకు ♦ వరునవృద్ధి
క్షయము సమతను దెలియు ని♦క్కముగఁ జుమ్ము. ౩ 2607

ఆ కనుక రాజు దేశ♦కాలవిభాగాదు,లను నెఱుంగఁ డనుట ♦ యనువుగాద,
దొక్క విక్రమమునె ♦ నిక్కవంబుగఁ బూని,యల్పబుద్ధి మిగుల♦నాశ్రయించి.

* మయాద్యరామే గమితే యమక్షయం చిరాయ సీతా వశగా భవిష్యతి-అనియూ రాముని సీతయెడఁబాయునది కాదు అట్టి రాముని నేను యమునిగృహమునకు విరోధిని గావింపఁగా సీత నీకు ముక్తిదాయిని యౌఁగాక అని విశేషార్థము పద్యతృతీయపాదమున 'త్వరపడి యమునినికేతన పరునింగావింపఁ-త్వరపడిచు=త్వరపడియే, మునినికేతనపరునింగావింపఁ=మహర్షులయందే యాసక్తునిగా శత్రువధ మొసరించి మహర్షులతో నిష్ఠాగోష్ఠిప్రసంగముల నాసక్తునిగాఁ జేయఁగా నని చమత్కృతిని గ్రహింపవలయు ఇట్లైనను పైవిశేషార్థమునకు బాగలేదు

క. తనకంటెఁ బూజ్యులగు సజ్జనులను సేవింపనట్టి ♦ జాల్మునకు నొన
ర్పనురానికృత్యమును జక్కనిగని పండితుఁ డెవండు ♦ కావించునిలన్ ౫౭

సీ. మఱియు ధర్మార్థకా♦మములకు నొక్కొక్కదానికి వేర్వేఱఁ ♦ దగుఫలంబు
లు నియతములు గల♦వనియు ధర్మాధర్మములకు సత్ఫలదుష్ట♦ఫలములు నియ
తములౌటచేత సీ♦తను జెఱఁగొన్న యధర్మమునకు నిట్టి ♦ దారుణఫల
మబ్బెనంచు వచించి ♦ తట్టి ధర్మార్థకామములకు వేర్వేఱ ♦ నమరుఫలము

తే. లను నెఱుంగఁ బ్రమాణమెం♦దునను గలదె?
యమరపదనారకస్వరూ♦పములయి తగు
సకలఫలములకును గర్మ♦నికరమె ధర
సాధనం బిద్దియే శాస్త్ర♦సమ్మతంబు ౯౪ 2610

క. ఘనపాపకర్మములకును, గనంబడును మంచిఫలము ♦ గావున సత్క
ర్మనికరమునకు శుభంబని,యు నసత్కర్మముల కశుభ ♦ మొగి ఫలమనుచున్.

ఆ. నియతి యెందులేదు ♦ నిశ్చయం బిద్ది, ధర్మార్థములు నధర్మ ♦ మట్లనర్థ
ము ననునివ్వి నాల ♦గును శ్రేయసునకలిగించు నైన నిందు ♦ నెంచిచూడ.

క. కలుగు నమంగళకరఫలము లధర్మానర్థములకుఁ ♦ బుడమి నొకప్పుడి
మ్ముల నీరెండింటికి సత్ఫలదుష్ఫలములును గలవు ♦ పరికింపంగన్. ౯౭ 2613

సీ. అంతియకాని యా♦వంతయు సత్ఫలమే కల్ల దనుమాట ♦ యిది యసంగ
త, మది యట్లుండనీ ♦ తలపోయ నిహపరంబుల నుపయోగించు ♦ లలితవిహిత
కర్మములను జేసి ♦ కర్మాభిగతఫలంబులఁ బొందుచున్నారు ♦ పురుషు లిలను
విహితకర్మంబుల ♦ విధియుక్తముగఁ జేయ కిచ్ఛమైఁ గర్మము ♦ లెలమిఁ జేయు

తే. వారుగూడ శుభంబులై ♦ వఱలు కర్మ
ఫలములను బొందుచున్నారు ♦ తలఁప దీన
హితనిషిద్ధకర్మంబు లీ♦వితమను నియ
మము గనంబడ దెందుఁ గా♦మమున కల్లె ౯౮ 2614

క. ఈమతమును బట్టియె గన, భూమీశుఁడు కామభజన♦మును జేయుచు ను
ద్దామసుఖ మొందఁ దగునని, భూమిసుతన్ బల్మిఁ దెచ్చె ♦ బుద్ధిఁ దలఁచియే

చ. కనుకనె మేముచేయఁదగు ♦ కార్య మిదం చొగి నొప్పుకొంటి, మీ
దనుజనికాయనాయకుఁడ ♦ దస్యులయందు మదిం దలంపకే
యని నొనరించు సాహసముఁ ♦ బట్టయె బాలిచింపు, మున్న చే
సినపని యొగ్గుఁగాదె యని ♦ చెప్పుటలెల్ల నటుంప నిమ్మికన్. ౧౦౦ 2616

క. అని ససహాయుఁడనై నేఁ, జనియొక నాకున్న భూరి♦సాహసమును గ
న్గొనుమంచుఁ జెప్పితివె, యం,దుచుగూడ నసంగతంబు ♦ తోఁచె వచింతున్

క. మును పెనఁగు జనసానం బున నతిబలులైన దనుజ♦ముఖ్యులఁ బెక్కం

త్రను జంపె నట్టి యారా,ముని నెట్లు జయింపఁగలవు? ♦ పూన్కి నొకఁడవే

క కనుక నయుక్తము నీనుడి,, మును పారాఘవునిచేత ♦ భుజబల తేజో
ఘనులందు జనస్థానం, బున నేయే దనుజవరులు ♦ పూన్కి మెఱయఁగన్.

క. పొలియింపఁ బడిరొ వారల, కులజనితులు రాముఁ డన్నఁ ♦ గొంకుచు భీతిం
గలగుండువడుటఁ గన్గొన, గల విప్పరి నిప్పటికిని ♦ క్రవ్యాదవరా!. ౧౩

తే. కాన నీమాట యహితంబ ♦ కాదె, దశర
ధాత్మజని క్రోధమూను పం♦చాస్య మనుచు
నరయకే నిద్రపోవు మ♦హాహి లేపు
కరణిఁ బురికొల్పఁగోరెదు ♦ కదనమునకు. ౧౪ 2621

క. అనిశము తేజంబునఁ దగి, మనమునఁ గ్రుద్ధుఁ బూను తఱిని ♦ మహినెవ్వరికో
ర్వను రాక మృత్యు వట్టులు, చెనకం గారాని రాముఁ ♦ జేరు నెవఁ డనిన్

చ. అరియగు రాము కట్టెదుట ♦ నాహవభూమిని నిల్వ నిప్పుడీ
సురరిపు లస్మదీయులు వి♦శుద్ధమనస్కులై యయ్యు సంశయా
తురులగుచున్నవారు గనఁ ♦ దోఁపదు దానికి మాఱు నీకు నీ
తరుణమునందు నొక్కఁడవె ♦ దాశరథిన్ వడిమీఱి మార్కొనన్. ౧౬

క. చనుటకు నేమాత్రము నా, మనమెప్పుదు హీనబలుఁడు♦మహినిబయిఁబయిన్
ఘనమగుబలమునఁ దగునరి, నని మార్కొని చత్తునెడు♦నాశయ మాత్మన్.

తే. కలిగి యుండియుఁ బగవాని ♦ నలఁతిగాఁగఁ
దలఁచి యెవ్వఁడు తలపడి ♦ గెలువఁగోరుఁ?
గనుకఁ జావంగఁ గోరినఁ ♦ జనుము, దనుజ
వర్య! మనుజులలోన నె♦వ్వండుగాని ౧౮ 2625

క తనకీడుగఁ గానక యా, వనజసఖశశీశనుత♦వర్ధిల్లిన రా
మునితో యుద్ధమొనర్చెద, నని పల్కెదు? సేయుటెట్టు ♦ లప్పని నింకన్.

చ అని యిటు కుంభకర్ణునకు ♦ నాదృతిఁ జెప్పి మహోదరుండు వే
దనుజవరాంతరంబున ని♦తాంతము లోకభయంకరాకృతిం
గనఁబడు రావణాసురునిఁ ♦ గాంచి వచించెను, సీతఁ బొందియున్
మనమున నూహలొప్పఁ బెఱ♦మాఱు వచించెదవేల? యిట్లుగన్ ౨౦

క ఏతరుణంబునఁ గోరుదు, వాతఱి వశ్యఁపగు సీత, ♦ యసురేశ్వర! యా
సీతయె నీయొద్దకుఁ దా, నేతెంచుట కొకయుపాయ ♦ మేఁ గనుఁగొంటిన్.

క *అది నీకుం బ్రియమే నీ, మదితో వినవయ్య దాని ♦ మఱియొక్కరి నె
మ్మది నాశ్రయింపకుము, నీ, వది యేమని యడుగుదేని, ♦ యద్దివచింతున్.

* రుచితశ్చే త్స్వయా బుద్ధ్యా-అనిమా

తే. నే, ద్విజిహ్వవ్రండు, సంప్రోది ♦ నీదుతమ్ముఁ
డైన యాకుంభకర్ణుండు ♦ నట్లె యీవి
తర్దనుఁడు నేవురము మేము ♦ దాశరథిని
జంపఁ బోఁదగునని పురిఁ ♦ జాటఁ బంపు ౨౨ 2630

క. చని యందు శ్రమంపడి రా,మునితోఁ బోరెదము వైరి♦ముఖ్యుఁడు నీకా
జనపతి, యాతనితమ్ముఁడు, గనుకనె మే మానృపతియు♦గంబును ననిలోన్

తే. ఓడఁ గొట్టుదుమేని వే♦ఱొండు మన కు
పాయ మక్కర లేదు ని♦బ్బరము మీఱ
ననియొనర్చిన మనశత్రు♦నపగతాప
జయుఁడె యే నిప్డు తలఁచిన ♦ చందమెల్ల ౨౪ 2632

క. ఒనరింతుము, మే మా రా,మునిఁ జంపకయున్న నతఁడు ♦ మొనసి స్వబాణా
ళిని మాతనువుల వ్రయ్యం, గను నెత్తుటఁ దోఁగి జనకు♦కన్నియ నమ్మన్.

తే రామనామాంకితంబులౌ ♦ భీమసాయ
కములతోఁ గూడ నిటకు వ♦త్తుము, రణంబు
నుండి యట్లరుదెంచి యా♦యుర్వినాథ
తనయులగు రామలక్ష్మణు♦లను దగంగ ౨౬ 2634

క. అని భక్షించితి మనుచున్, దనుజేంద్రా! తావకాంఘ్రి♦తామరసయుగం
బునకున్ మ్రొక్కుదు మప్పుడు, పనివడిమాకోర్కిఁదీర్పు♦పరమముదమునన్

చ. దనుజవరేణ్య నొక్కనిమ♦కంబునఁ గ్రాలెడు నేన్గుమీఁదఁ జ
య్యనఁ దమి నెక్కఁజేసి హాతుఁ ♦ డయ్యె బలావళితోడఁ దమ్ముతో
జనపతి రాఘవుండనుచుఁ ♦ జాటఁగఁ బంపుము పట్టణంబునం
దు, నరనిషూదనా! యటులఁ ♦ దోరపుమోదము నీవు పూనుచున్. ౨౮

సీ దానికి నిప్పుడు ♦ తారార్కాణముగ భృత్యజనులకు భోగ్యవ♦స్తునికరంబు
దాసదాసీజన♦తతుల నింకనుగల కామితంబుల నెల్లఁ ♦ గనకచయము
నిప్పింపు మట్లె నీ ♦ వీవీరభటులకు నుంచివస్త్రమ్ముల ♦ మాల్యములను
ననులేపనంబుల ♦ నముల పేయపదార్థములను నిప్పింపు, నీ♦వెలమి మిగులఁ

తే ద్రాగుమా! మద్యమును, మన♦దనుజులెల్ల
రాము నాతనిసుహృదుల ♦ రణమునందుఁ
దినిరి నాఁదగు కింవదం♦తి యిది యట్టె
పురమునన్ నిండి ప్రఖ్యాతిఁ ♦ బొందినతఱి. ౩౦ 2637

చ. జనకజయున్న తావునకుఁ ♦ జయ్యన నీవును బోయి రాఘవుం
డనిఁ దెగె నంచు దుఃఖపడు ♦ నామెమనోవ్యథఁ దీర్చి నన్ను భ

ర్తనుగను నేలుకొమ్మనుచుఁ ♦ దద్దయు నింపుగ నొంటిపాటునన్
మనమున కింపుగల్గునటు ♦ మాటలు పల్కి ధనంబు ధాన్యమున్. ౩౦॥ 2638

తే. ఆమె కోరిన రత్నాది♦కాఖిలఘన
వస్తువులనిచ్చి లోభంబుఁ ♦ బడయునట్లు
సేయుమా దానవేంద్ర! యా♦సీత కిట్టి
మోసమున దుఃఖసాధ్వస♦ములు గలుగుట. ౩౧॥ 2639

చ మును నినుఁగోరకుండియుఁ బ్ర♦మోదము గూర్చెడు భర్తలేమి నీ
కును వశురాలగున్, మదికిఁ ♦ గూర్చెడుభర్త మృతింగనంగ వా
ర్తను విని దోనియాశల ని♦తాంతము మాని స్వభావసిద్ధమా
వనితలచాపలంబున న♦వశ్యము నీవశమౌను రావణా! ౩౩ 2640

[1]సీ సుఖములకే తగి ♦ సుఖముగాఁ బెరిగిన దామెయాటను వగ♦నంది కుంది
యిఁకఁదానుసుఖమందు♦టెల్లనీవలననేయనియెఱుంగుచునిన్నె♦యాశ్రయించు
నెల్లరీతుల నేను నీయుపాయము బుద్ధిబలముననే యెంచి ♦ భవ్యమనుచు
నిర్ణయించితి నిఁక ♦ నీవు రాముని దృష్టిపథమునఁ బడిన దు♦ష్ఫలమె కలుగు
నీయుపాయంబున ♦ నిండె నీకోర్కియు సమకూరఁగలదు యు♦ద్ధము నొనర్చు

తే వాంఛవదలుము నీవుబ♦వరము మానఁ,గలుగుసుఖమే విశాలమై♦కానఁబడెడు
భూపవర! యెవ్వఁడైనను ♦ భూవిభుండు,మామకోక్తి నొనర్చిన♦భూమియందు.

క బలము నశింపక సంశయ,ములఁ బొందక సంగరంబుఁ ♦ బూనికఁ జేయం
దలఁపక యె శత్రువులనున్, గెలుచునయే శాశ్వతమగు ♦ కీర్తిసుకృతమున్.

క తను మఱిఁ గోరినవనితన్, గనుటవలని సంపదల ని♦కామమనోవాం
ఛను సంతోషంబును గను,ననుచు మహోదరుఁడు చెప్పె ♦ ననునయమెసఁగన్.

అఱువదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౫ - వ సర్గము

కుంభకర్ణునియుద్ధము

క విని వానిఁ గుంభకర్ణుఁడు, దనుజా! యిఁకమీఁద నీవి♦ధంబునఁ బలుకన్
జనదంచు భీతి గలుగఁగ, ఘనభణితిం బలికి దనుజ♦కాంతుని నన్నన్ ౧ 2644

చ .కనుఁగొని యిట్లుపల్కె మును♦కాంచినదే గద నాదువిక్రమం,
బనితరసాధ్య మింక దురి♦తాత్ముకుఁడై తగు రాము నిప్పుడే
చని వధియించి నీకుఁగల ♦ [2]సాధ్వసమున్ భయదంబుఁ జెండెదన్
దనుజలలామ! నీవును వి♦దస్యుఁడవై సుఖముండుమా పురిన్. ౨ 2645

* ధనధాన్యైశ్చ కామైశ్చ రత్నైః-అనిమూ 1 సా పురా సుఖసంవృద్ధా సుఖార్హా దుఃఖకర్శితా-అనిమూ 2 సోఽహం తవ భయంఘోరమ్-అనిమూ

చ జలరహితాభ్రసంచయము ♦ చందమునన్ మహి శూరులెల్ల దు
ర్బలులవిధంబునన్ దగని♦భంగిని బల్కరు కార్యభారముల్
గలుగకయున్న యుద్ధమునఁ ♦ గార్య మొనర్చి మదీయగర్జనం
బుల ఫలియింపఁ జేసెదను ♦ బోలఁ గనుంగొనవయ్య! రావణా! ౩ 2646

చ. పరు లొగిఁ దమ్ముగూర్చి పలు♦భంగులఁ బల్కెడు హీనవాక్కులన్
వరమతులైన శూరు లెద ♦ వానిసహింపరు తమ్ముఁ దామె య
క్కరణిని నేనటించుకొనఁ♦గాఁ దలపోయరు పౌరుషంబునిం
కొరులకు మాటలం దెలుప ♦ నూహలు చేయరు దుష్కరంబుగాఁ
బరఁగెడు కార్యజాలముల ♦ బాగుగఁ జేయుదు రెంతొలీలఁగన్ ౪ 2647

సీ. వినుము మహోదరా! ♦ విక్లబులును బుద్ధిహీనులు మేమె యీ♦యిలను బండి
తుల మనుకొనుచు నీ♦వలె నున్నవారలపలుకులు విని నర♦పాలవర్యుఁ
డిట్టి యాపద నొందె♦నెప్పుడు రణమన్న భయపడుచున్ బ్రియ♦వాదు లగుచు
రాజు వెళ్లెడు కుమా♦ర్గముననే పోవుచునున్న మీరింతటి ♦ యుద్ధకార్య
తే మును బొసంగఁగ జేసితి ♦ రనయమితని
మిత్రుఁడని చెప్పుకొనుచు న♦మిత్రునిగనె
చూచుచుండుట నిట్టి రా♦జునొగిఁ గొల్చి
యతఁడె మిగులంగ బురి నొన♦ర్చితిరి సుండీ! ౫ 2648

క. ధనబలములు నశియించెన్, గనుకనె మీవంటివారు ♦ గావించిన యిం
తనరాని దుర్నయము సిదె, యనిమొన సరిచేయఁ బరుల ♦ నందఱఁ గూల్పన్

క. మదిఁ దలఁచి యుద్ధభూమికి, నిదె పోవుచునున్నవాఁడ ♦ నేననుచు బలో
న్మదుఁడును మతిమంతుఁడునై, పొదలెడు కుంభశ్రవుండ ♦ పొంగుచుఁ బలుకన్

క. విని రావణుండు నవ్వుచు, ననుజన్ముస కిట్టులనియె ♦ ననిలో నేర్పుం
గనినాఁడ వీవు నాయన', మనమంత్రి మహోదరుండు ♦ క్ష్మాపతివలనన్ ౯

తే. భయము నొందినవాఁడని ♦ పలుక నింత
యైన సంశయమే లేదు ♦ గాన ననుజ!
నాకు నీవంటి సుహృదుండు ♦ ప్రాకటబలుఁ
డెవ్వఁడును లేఁడు వధియింప ♦ నేగు మరుల ౧౦ 2652

క అరివిజయంబును గొనుమా, యురుతరబలశాలి వగుట ♦ నూహించియె నా
కరివలనఁ గల్గు భయమును, బరిమార్తువటంచు లేపఁ ♦ బంచితి నిన్నున్ ౧౧

క నను బాగుచేయఁజాలిన, దనుజులకున్ సుహృదులకు ని♦తాంతసహాయం
బును జేయుకాలమిదె సూ, కనుకనె నీవిపుడు శూల♦కలితకరుఁడవై ౧౨ 2654

క. పాశము కరమునఁ దాల్చిన, యాశమనుని బోలి రిపుల ♦ కనిఁ గనఁబడి వే
గాశతువులను గపులను, దాశరథులఁ దినుము తీక్ష్ణ♦ధామసమరుచిన్. ౧౩

శా. నీరూపంబును జూచినంతఁ బ్లవగా♦నీకంబు భీతిన్ వెసన్
బ్రారంభంబును మాని పాఱు ననిలో ♦ రాముండు తత్సోదరుం
డీరూపం బిటులొప్పనే యనుచు నెం♦తే భీతి భిన్నాత్ములై
చేరంజాలక యుండువారు చనుమా ♦ శీఘ్రంబె నీవాజికిన్ ౧౪ 2656

క. అని యిట్లు మహారాజగు, దనుజోత్తముఁ డాదృతిఁ దగ ♦ దారుణబలుఁడై
పెనుకాయమొప్పు తమ్ముని, కనూనవిధ మూని చెప్పి ♦ యాతఁడు రిపులన్.

క. తప్పక జయించునని తా, నప్పుడ మరలన్ జనించి ♦ నట్లు తలఁచె; ని
ట్లొప్పినతమ్మునిశౌర్యం, బుప్పొంగుబలంబు నెఱిఁగి ♦ యుండుటవలనన్. ౧౫

క. మనమున సంతుష్టుండ, య్యెను నిర్మలచంద్రురీతి ♦ నెసఁగెను, దనతో
దనుజేంద్రుఁడిట్లు పల్కిన, ఘనతరబలుఁడైన కుంభ♦కర్ణుం డంతన్. ౧౬ 2659

క. అతిహర్షంబున ననిచే,యుతలం బొప్పంగఁ బోవ ♦ నుద్యుక్తుండై
మతిశాలిరావణుఁడు త, న్నతిముదమున సాగనంపు ♦ టరసి పయనమై ౧౭

తే. పరనిబర్హణచణమయి ♦ భయదమునగు
శూలమును వేగఁదాల్చె, నా♦శూలవర్య
మినుముతోఁ జేయఁబడుచు న♦హీనదీప్తు
లలరఁగాఁ దప్తకనకాంచి♦తాంగమగుచు ౧౮ 2661

మ. పురుహూతాశనితుల్యమై భయదమై ♦ పొల్పొప్పఁగా వజ్రమే
కరణిన్ మించునొ యట్టిగౌరవముఁ జ♦క్కం గాంచి యక్షాసురా
మరగంధర్వమహోహికిన్నరతతిన్ ♦ మ్రందించి యత్యంత భీ
కరతేజంబున వెల్గి మాల్యములు ర♦క్తచ్ఛాయచే మించఁగన్. ౧౯ 2662

క. నిరతంబు నగ్నికణములఁ, గురిపించుచుఁ దానె రుచి మి♦గులఁ దగియుండెన్;
గురుతేజుఁ డసురవల్లభుఁ, డరిరక్తవిరాజితాంగ ♦ మయి తీక్ష్ణంబై ౨౦ 2663

క. పరమమునగు శూలమ్మును, గరమున ధరియించి దనుజ♦కాంతునిఁ గని యే
నరిగెద నొక్కఁడనే యి,ప్పురి నాబలముండుఁ గాక ♦ పోరికిఁ జనినన్ ౨౧

క. ననుఁ గని క్షోభంబందెడు, వనచరులం గోపముడర ♦ భక్షించెద, నా
దనుజోక్తుల విని రావణుఁ,డను, ముద్గరశూలపాణు♦లగు సేనలతోన్ ౨౨

చ. అరుగుము సంగరంబునకు ♦ నవ్వనవాసులు బుద్ధివైభవ
స్ఫురణమునం జెలంగుదురు ♦ పొల్పగు వేగము సాంద్రనిశ్చయం
బరుదుగ వారికిం గలుగు, ♦ నందున నొంటిగనున్న నెట్టు లె
త్తరుణమునం బ్రమాదమున ♦ దస్యుఁడు నిల్చిన వారి లేపునన్ ౨౩ 2666

తే. దంతములఁ జీల్చి చంపుదు ♦ రెంతొ పూన్కి
గాన వైరి దుర్ధర్షులౌ ♦ కర్బురభటు

* ఏవ ముక్త్వా మహారాజః ..రాక్షస పుంగవః-అనియూ

లను దగం గూడిపొమ్ము నీ♦వును దనుజుల
శత్రుపక్షములం దున్న ♦ సకల కపుల. ౨౪ 2667

క. మనుజేంద్రతనయులను నేఁ, బునఁ జంపుము, వే యటంచుఁ ♦ బొల్చెడు తేజం
బున నొప్పినరావణుఁ డా,సనంబునందుండి లేచి ♦ సంప్రీతిమెయిన్. ౨౫ 2668

తే. మణికృతాంతరమయియున్న ♦ మహితకనక
మాలికను గుంభకర్ణుని ♦ మై నలంక
రించె, మఱియు మహోత్సుకుఁడై ♦ మించుకుంభ
కర్ణునకు నంగుళీయక♦గణము వరము ౨౬ 2369

సీ. అంగదంబుల నుత్త♦మాభరణంబుల నబ్జవిరోధి య♦ట్లలరుచున్న
రమ్యమౌక్తికపుహా♦రంబును వైచెను, జారుతరామోద♦సాంద్రములగు
వరపుష్పహారాళి ♦ పరువ నొసంగెను కాంతి వెల్గెడు రత్న♦కర్ణకుండ
లముల నాతనిచెవు♦లకుఁ బెట్టె, నంతటఁ బెనుచెవుల నెసంగు ♦ దనుజనాధు

తే. ననుజుఁ డాకుంభకర్ణుండు ♦ కనకనిర్మి
తాంగదములఁ గేయూరాళి ♦ నమలపతక
యుక్తమగు నాభరణతతి ♦ నొప్పి సుహుత
దహనుకరణి వెలింగె ని♦తాంతకాంతి ౨౭ 2670

క దనుజుఁడు శ్రోణీసూత్రం, బున నీలమణుల్ చెలంగ ♦ మును పమృతముఁ గై
కొన వాసుకిఁ జుట్టిన యా, ఘనమందరపర్వతంబు ♦ కరణి వెలింగెన్. ౨౮

చ. అని విశిఖప్రహారముల ♦ నందియు వానికి నోర్చి భారమై
కనకమయంబునై చెడక ♦ గాఢతటిత్ప్రభ లొప్పునట్లుగాఁ
గననయి యున్న మైమఱువుఁ ♦ గప్పుకొనంగ నతండు సాంధ్యమే
ఘనిచయసంవృతాద్రిగణ♦కాంతుని రీతిని బొల్చె నంతయున్ ౩౦ 2672

తే. ఎల్లతావుల సొమ్ముల ♦ నెల్లఁ దా
కరవిధృతశూలుఁడగు కుంభ♦కర్ణుఁ డాత్రి
విక్రమములకుఁ బూనిన ♦ విష్ణుమూర్తి
వలెఁ బ్రకాశించె సిరుపను♦భాగణముల ౩౧ 2673

క బలశాలి కుంభకర్ణుం, డలరుచు నన్నయగు రావ♦ణాసురుఁ బ్రీతిం
జెలఁగుచుఁ గౌఁగిట నిడుకొని, వలగొని తల ధరణిసోఁక♦భక్తిన్ మ్రొక్కెన్

ఆ పయనమయ్యె నంత ♦ బలశాలియును మహా,కాయుఁ డలఘునినద♦కలితుఁడైన
కుంభకర్ణుఁ డనిని ♦ గోరి ప్రయాణమౌ, తరుణమందు దనుజ♦తల్లజుండు

క అలరుచు నాశీర్వాదం, బులతో నాతనిని బంపె, ♦ భూరిభయదరూ
పులు రథికులు పెక్కురు ని,స్తులభేరీశంఖముఖ్య♦తూర్యరవంబుల్. ౩౪ 2675

చ ఉరుతరరీతిఁ బర్వ వివి♦ధోత్తమతీక్ష్ణమహాయుధాళితోఁ
...గురుగు పెనగియుకులయి ♦ భదగజాశ్వగణంబులతోఁ బయో

ధరరవతుల్యనిస్వనయు♦తంబగు స్యందనపంక్తితోడఁ బో
యిరి రథికోత్తముం డగుచు ♦ నేపునఁ బొల్చెడు కుంభకర్ణుతోన్. ౩౬ 2677

[1]సీ. కొందఱు రక్కసుల్ ♦ క్రూరసర్పంబుల ఖరవాజిమృగనాథ♦గజమృగముల
నొంటెలఁ బక్షుల ♦ నొక్కరీతిఁగ నెక్కి గురుబలక్రూరుఁడౌ ♦ కుంభకర్ణు
వెంటఁబోయి, [2]రసుర♦విబుధవిరోధియా కుంభకర్ణుఁడు పూల♦గురియఁ జేయు
చును బౌరులొప్పంగ ♦ ఘనమగుఛత్రంబుఁ దాలిచి తీక్ష్ణమౌ ♦ శూలము కర

తే. మందు ధరియించి ముదమున ♦ నధికుఁడయ్యె
నల్లఁ బ్రావుటఁ దద్వాన♦నలను మఱియు
మత్తుఁడై పయనంబయ్యె, ♦ మత్తులగుచు
నధికబలులయి భయరూపు ♦ లగుచుఁ గడఁక ౩౭ 2678

క. కరముల శస్త్రము లొప్పఁగ, నురుభీతిని బుట్టఁజేయ ♦ నోపునయనముల్
కర మరుణచ్ఛాయం దగ, గురుకాయము లొప్ప మిగుల ♦ గుంపులుగాఁగన్.

క. నీలాంజనచయమువలెం, గ్రాలెడు కాల్బంట్లు తీక్ష్ణ♦ఖడ్గంబులనున్
శూలపరశ్వథముల నువి,శాలమహాపరిఘములను ♦ జంచద్గదలన్ ౩౯ 2680

ఆ. చెంతఁ జేరనీక ♦ క్షేపణీయములయి
యలఘుతాటిబోది♦యలను ముసల
ములను బూని యార్పు♦లొలయ నాతనివెంటఁ
జనిరి, బాహుబలము ♦ ఘనముగఁ దగ ౪౦ 2681

చ. తనదగుభూరితేజము వి♦తాకు జనింపఁగఁ జేయునట్లు పెం
పునఁ దగ రోమహర్షణముఁ ♦ బుట్టఁగఁ జేయు మఱొక్కరూపముం
గొని యతఁడేగె యుద్ధమున♦కున్, మఱి షట్ఛతకార్ముకంబుగాఁ
గనఁబడు విస్తృతిం బరఁగి ♦ కాయము భీకరమై చెలంగఁగన్. ౪౧ 2682

తే. నూఱువిండ్లంత వెడలుపు♦నుం జెలంగ, శకటచక్రాక్షుఁడై మహా♦స్త్రాధరంబు
వలెఁ గనంబడి దగ్ధప♦ర్వతమురీతి, నీలమై పెనుదేహము ♦ గ్రాలుచుండ. ౪౨

క. తనవెంటవచ్చు దితిజులఁ, గని చేరంబోయి వక్త్ర♦గహ్వరమును జ
య్యన విప్పి నవ్వి యిట్లని,యెను, మిడుతల నగ్ని తా ద♦హించెడురీతిన్.

క. హరివరులయూథములఁ గ్రో,ధరతిన్ నేనిపుడె చంపఁ ♦ దలఁచితి నాకా
హరివీరులడవులందే, చరించు వారాటఁ గీడు ♦ సల్పరు నాకున్. ౪౪

సీ. మఱియు నాకోఁతులు ♦ మానంటి క్రీడాపరులకుఁబురోద్యాన♦ములను దిరుగు
చుండుట సొగసుగా ♦ నొప్పుచుండును, గాన వారిఁ జంపఁగనేల? ♦ [3]యేకైకనఁ

1 సర్వైఽరుష్ట్రైః ఖరైః రశ్వైః-అనిమూ. 2 వినిర్యయౌ దానవదేవశత్రుః - అనిమూ
3 పురరోధస్య మూలంతు రాఘవః సహలక్ష్మణః, హతే తస్మిన్ హతం సర్వం తం వధిష్యామి సంయు

గనరాని మనపుర♦మును ముట్టడించెడు పనికి మూలము రాముఁ♦డును సుమిత్ర
తనయుండును గద యె♦వ్వనిచేత సర్వము హతమయ్యెనో వాని ♦ ననివధింతు

తే నతఁడు సమసిన మీఁదట ♦ నతనిదైన
సర్వమును హతమగు, నని ♦ సరఁగఁ గుంభ
కర్ణుఁ డివ్విధిఁ బల్కి రా♦క్షసులు కడలి
వడఁకఁ జేయువిధంబునఁ ♦ గడఁగి తమిని ౮౬ 2686

క. ధ్వనిఁ జేసిరి బెడిదముగా,, దనుజవరుం డతఁడు సుమతి ♦ దర్పమ్మును గై
కొని యునికి నేగుచుండం, గను భయదాకృతుల శకున♦గణములు తోఁచెన్.

క జలదములు బిడుగులను న,ల్కలనుం గడుఁగూడి యట్టె ♦ గార్దభమువలెన్
వెలసెడు [1]నరుణచ్ఛాయన్, గలిగి తగెన్ సాగరవన♦కలితవసుధయున్ ౮౮

తే వడఁకె, నక్కలు చూడఁగ ♦ భయదరూప
ములను నోటను గడఁగి మం♦టల నుమియుచు
నార్చె, నపసవ్యగతిమండ♦లాకృతులను
దిరిగి కట్టెను బత్తుల ♦ ట్లరుగుచుండ ౯౦ 2689

క మాలిక లటు గ్రద్దలు పై, వ్రాలెను, దత్సవ్యనయన♦బాహువు లదరెన్
గ్రాలెడు నుల్క జ్వలించుచుఁ, జాలధ్వనుల్ వరఁగ నాక♦సమునుండి పడెన్.

క ఖరకరుఁడు కాంతిహీనత, నరుదుగఁ జూపట్టె, వాయు ♦ వప్డు సుఖముగాఁ
జరియింప దయ్యెఁ గర్బుర, వరుఁడంతటఁ గాలబలవి♦వర్ధితుఁ డగుటన్. ౯౧

తే. గగురు పుట్టించుచుం దోఁచి ♦ కఠినతరము
లైన యుత్పాతములఁ గాంచి ♦ యాత్మ లెక్క
సేయ కనికేగె, నంతట ♦ శిఖరిసన్ని
భాంగుఁ డౌటఁ బ్రాకారంబు ♦ నంఘ్రిలఁదగ ౯౩ 2692

క గురుజవమున లంఘించుచు, నరుదుగఁ బెనుమేఘవితతి♦యట్లు గనఁగనౌ
హరిసైన్యముఁ గనియెన్, వన,చరు లప్పుడు పర్వతాభుఁ ♦ జంచలనయనున్

చ దనుజుని నాతనిం గని వి♦తాకున వాయువిచాలితాభ్రము
ట్లనుగతభీతులై పఱచి ♦ రంత దిశాతతి, కభ్రతుల్యుఁడౌ
దనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు ని♦తాంతభయంకరకీశసైన్య మొ
య్యన జలదంబు భిన్నమగు ♦ నట్లుగ దిక్కుల కేగుచుండఁగన్ ౯౪ 2694

చ. కనుఁగొని సంతసంబునఁ ద♦గన్ ఘనమట్టులు మాటిమాటికిన్
దనగళ మట్టె యెత్తి నిన♦దంబొనరించెను, మేఘగర్జితం

గే-అనిమా ఎవ్వనిచేత సర్వము హతమయ్యెనో, ఎవనిచేత నాసము స్తము హతమయ్యెనో వానింజం పెద ఏలనఁగా నతఁడు హతుఁడుకాఁగా నతనిసర్వస్వము హతమగుచున్నదని యిందలిభావము. ఇదియే మహేశ్వరతీర్థులవారి భావము 1 అరుణచ్ఛాయన్=అనఁగా స్పష్టముగాఁ గనఁబడని యెఱుపుఁదనముచేత ననియర్థము

బనఁదగి భీతినిం గొలుపు ♦ నాతనియారవ మాలకించుచున్
వనచరు లొక్క కొండఱు సి♦వారితులయ్యు నికృత్తమూలమై
ఘనరవ మొప్ప సాలతరు♦కాండకుమనాఁ బడి రుర్వరాస్థలిన్. ౫౭ 2695
క ఘనబలుఁడు కుంభకర్ణుం, డనుపమునుగు నొప్పపరిఘ ♦ మాత్మకరమునన్
గొని తీవ్రనాధ్వసంబును, వనచరులకుఁ గల్గఁజేసి ♦ భటులుం గొలువన్ ౫౮
ఆ ప్రళయమందు నేమి♦పనిచేయఁదగుఁ జెప్పు, మనుచు దండనాథ♦కాయుధంబు
తనరనున్న యమువి♦ధంబునభయదాంగుఁ, డగుచు రిపులఁ జంప♦నరిగె నంత

అఱువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౬౬ - వ సర్గము

కుంభకర్ణుఁడు కపులతోఁ బోరుట

చ. అనుపమకాయుఁ డత్యధిక♦మైన బలంబున విఖ్యాపీగు నా
దనుజుఁడు పర్వతాభుఁడయి ♦ దారుణరీతిని సాలలంఘనం
బును నొనరించి లంక జవ♦మున్ బొలుపారఁగ నిర్గమించి పో
యెను సమరంబుసేయ, నతఁ ♦ డెల్లసముద్రము లట్టె మ్రోఁగఁగన్. ౧ 2698
తే అతను లట్టె పడంగ మ♦హామహీధ్ర
ములును బగులంగఁ బృథునాద♦ములు చెలంగ
సింహనాదము గావించెఁ ♦ జెలఁగి, యాతఁ
డింద్రయమవరుణులకు జ♦యింపఁ జంప ౨ 2699
చ అలవియెగాక భీకరమ♦హాత్ములతో నటరాఁగఁ గాంచి కోఁ
తులు భయమొంది పాఱి, రిటు ♦ తొండఱ దిక్కుల కేగుకోఁతులన్
బలమున నొప్పమీఱి కపి♦వర్యుఁడునై తగువాలిపుత్త్రుఁ డి
మ్ములఁ గని యాగవాక్షు నలు ♦ భూరిబలున్ గుముదాఖ్య నీలునిన్. ౪
తే పిలిచి యిట్లని పలికె, ని♦స్తులపరాక్ర
మముఁ బ్రశస్తకులంబును ♦ మిము నెఱుఁగక
క్షుద్రకపులనుబోలి మీ♦సొంపు గక్కి
యెందుఁ బోయెదరు భయంబు ♦ నిట్లుదాల్చి ౫ 2701
సీ ఓసౌమ్యులార! మీ♦పద్ధతి మాని యిట్లరుగుట బాగుగా ♦ దవికి మరలుఁ
డిట్లు ప్రాణమ్ముల ♦ నెల్లఁ గాపాడుకొ నెదరేల? సంగర♦నియతి కీతఁ
డైనవాఁడే కాఁడు ♦ వానరులకు భీతిఁ గల్గింపఁ బురుషు నా♦కారముగను
గనఁబడుబొమ్మ యో♦కపులార మనకు నాదనుజులు భీతిఁగూ♦ర్పను బ్రయత్ని
తే. మ్పూని యెత్తిన నెఱబొమ్మ ♦ యాను దీని
విక్రమంబునఁ బాడగు♦విధము సేయుఁ

దగుమనకుఁ గాన మరలుఁ డి♦ త్తఱి ననంగ,
వారలతికష్టమున సమా♦శ్వాసితులయి ౯ 2702

క ఒకచోటఁ జేరి యందఱు, ప్రకటద్రుమశైలములఁ గ♦రంబులఁ గొనివే
గ కదలి రనికిన్, గ్రోధం,బు కడున్ మెఱయంగఁ గపులు ♦ పూనికతోడన్

చ అని నొనరించుకాంక్ష మఱి ♦ యత్యధికంబగు రోషమూని యె
త్తినమద మొప్ప వాకరుల ♦ తీఱున నాతనిఁ గొట్టిరట్టె, యా
ఘనబలశాలి యగ్రములఁ ♦ గ్రాలెడుపూలఁ జెలంగు చెట్లచే
తను బెనుఱాలనెత్తయిన ♦ ధాత్రిధరంబుల వారు గొట్టఁగన్. ౧౦ 2704

తే ఇంచుకయు వాఁడునుం జలి♦యింప కుండె,
నతని తనువు పయింబడి ♦ నట్టిశిలలఁ
పుష్పితాగ్రవృక్షంబులు ♦ భూమిఁబడియె
శకలములుగాఁగఁ బగిలి యా♦శ్చర్యరీతి ౧౧ 2705

చ వనములఁగాల్చు హవ్యవహు♦భంగి మదంబున మించి దానవుం
డనిమొనఁ గ్రోధయుక్తుఁడయి ♦ యద్భుతతేజములం జెలంగునా
వనచరవాహినిం గడఁకఁ ♦ వర్ధిలఁ జూర్ణము చేయఁ బూనె, న
వ్వనచరవర్యులందుఁ గడు♦బాహుబలాఢ్యులు కొంద ఱత్తఱిన్. ౧౨ 2706

తే అతనిచేఁ జిమ్మఁబడుచు దే♦హములనిండ
నల్లఁ గాఱంగ ధరఁబడి ♦ యెల్లయెడల
నరుణపుష్పద్రుమంబుల ♦ యట్లుపొల్చి,
రంతఁ గొందఱు కపులు భీ♦తాత్ములగుచు. ౧౩ 2707

క. వెనుకకు జూడకయే యొక, వనచరుపై నొకఁడు దాఁట్లు ♦ వైచుచు నిట్లో
య్యనఁ బాఱిరి, బలవంతుఁడు, దనుజుం డాతండు తమ్ముఁ ♦ దార్కొని చంపన్.

సీ వనచరుల్ కొందఱు ♦ వార్ధిలో దుమికిరి గగనంబునకుఁ గొంద♦ఱెగసి రందుఁ
గొందఱు భీతిచేఁ ♦ గుందిసముద్రంబు మును తాము దాఁటి వ♦చ్చినపథంబుఁ
బట్టిపాఱిరి, మోము ♦ లట్టె దీనతనొంద మిట్టపల్లములను ♦ బట్టిపోయి
రొకకొంద ఱంతట♦నురుభీతి భల్లూకములు గొన్నిభూరుహం♦బులకుఁ బ్రాఁకెఁ

తే. గొండలను జూర్చి పరుగెత్తెఁ ♦ గొన్ని కడలి
మునిఁగె నొకకొన్ని గుహలఁ దాఁ♦గె నొకకొన్ని,
కపులు కొందఱు భీతిచే ♦ క్షమఁబడినటు
లుండఁ గొందఱు పాఱి రం♦దుండ లేక ౧౪ 2709

క [హరులొకకొందఱు నేలఁబ,డిరి కొందఱు స్వాంతములఁ గ♦డింది భయమ్మున్
బరఁగన్ మూర్ఛలఁగనుచున్, మరణము నొందినటులొక్క♦మాడ్కిగనుండన్]

క. కనుఁగొని భంగము నొందిన,వనచరులకుఁ బలికె నిట్టు ♦ వలదు పరుగిడన్
[illegible] డనిచేయుద మింక మరలుఁ♦డని యంగదుఁడున్,

ఆ. భంగమొంది యిట్లు ♦ పాఱి మహీస్థలిఁ, దిరిగి చూచినను మ♦దిం దలంప
మీకు నిలువనీడ ♦ నేకరణిని జిక్క, దనియె నాకుఁ దోఁచె♦డిని నిజంబు.

క. కనుక నిఁకఁ జాలు మరలుం, డనువునఁ బ్రాణముల నెట్టు♦లైనను గావం
గను దలఁతురు కాఁబోలును,, వనచరులారా! వినుండు ♦ బాగుగ నింకన్.

చ. అనుపమవిక్రమంబుగల ♦ యంపఱు మీరలె యాయుధంబులం
గొనక త్యజించి పాఱఁగని ♦ కోయని భార్యలె నవ్వవాడుచ
క్కనిమరియాదతోఁ బ్రదుకఁ♦గాఁ దగువారల కద్ది చావె యౌ,
మన ఘనమానవంశముల ♦ మానవిభూషితవర్తనంబులన్. ౨౦ 2714

క. జనియించినవారము మఱి, మనజ్ఞాతిపరంపర లొగి ♦ మహివిస్తృతిఁ గాం
చినయవి కావున క్షుద్రులు, చనువిధమున భీతిఁ బాఱఁ ♦ జనునే చెపుఁడా.

తే. భీతి విక్రమమును బాసి ♦ యీతెఱఁగునఁ
బాఱుచున్నారు గాన మీ♦పౌరుషంబుఁ
గాల్పనే మీ రనార్యులే ♦ గాదె?, మున్ను
సభలలో డంభముల్ పల్కి ♦ జనులు మెచ్చ ౨౧½ 2716

క. మిము మీరె పొగడుకొంటిరి, సముచితము లుగ్రపౌరు♦షము దెల్పఁగఁ జా
లి మనోహరములనొ నవి, గమనింపుఁ డెచటికి నేగెఁ ♦ గపివరులారా!. ౨౨½

చ. అనిమొన నెవ్వఁ డోడి తన♦యంతన ప్రాణములన్ భరించియుం
డునొ యతనిన్ మహాత్ములు గ♦డున్ వచియింతురు భీరువంచు స
జ్జనపరిసేవితంబయిన ♦ చారుపథంబును బూనుఁ డార్తిఁగాం
చినఫలమేమి? నాకు నిఁకఁ ♦ జెప్పుఁడు వానరులార! యుత్తరిన్. ౨౩½ 2718

చ. మన మనినుండి పాఱిచని ♦ క్ష్మాస్థలి నెందొ వసించి యుండినన్
గనము చిరాయు వల్పమగు ♦ కాలమె యుందుము, కానఁ బౌరుషం
బున ననిచేసి చంపఁబడి ♦ భూస్థలిపైఁ బడిపోద; మట్టులే
ననితరగమ్యమై తనరు ♦ నట్టి పితామహలోక మందుచున్. ౨౪½ 2719

క. జని మరలఁ గాంచకుందుము,, మన మరిఁ జంపుదుమయేని ♦ మానితకీర్తిం
గనుదుము బ్రహ్మస్థానం, బునకున్ మూల్యముగఁ బ్రాణ♦ముల విడుత మిటన్.

ఆ. మండుచున్న యగ్ని ♦ గండుమీఱిన శల
భములు గాంచి మరలఁ ♦ బ్రాణములను
బోవఁజాలనట్లు ♦ భూవిభు శ్రీరాముఁ
గనుచుఁ గుంభకర్ణుఁ♦డును నసుయుతి ౨౬½ 2721

క. మరలి చనంజాలఁడు, సంగరమున మన మిందఱమును ♦ గ్రవ్యాదున కొ
క్కరునకు వెఱచి పలాయన, పరులమయై భంగమొంది ♦ పాఱినయెడలన్.

క. మనప్రాణాళిం గాచుకొ,నినయెడలన్ బూన్కి మెఱయ ♦ నియతిని నార్జిం

చిన కీర్తి యెల్ల నశియించును జుండీ!, యనుచు వాలి♦సూనుఁడు పలికెన్.

క. కనకాంగదుండు శూరుఁడు, ఘనుఁడగు నతఁ డిట్లుపలుకఁ♦గాఁ బాఱెడు న
వ్వనచరులు శూరనింద్యవ,చనముల నిట్లనిరి, దనుజ♦సత్తముఁ డితఁడున్. ౨౮

తే. మమ్ము మార్కొని భయదమా♦ మాడ్కిఁ గొట్టె
నిలువఁగా దిది సమయంబు♦ పలుకులేల
పాఱిపోదము మాకెన్నఁ♦ బ్రాణము లన
మధురములుగావె యని యిట్లు♦ మాటలాడి. ౨౯ 2725

సీ. వనచరుల్ భయదరూ♦పుని భీమనేత్రునిఁదముఁజంపనరుదెంచు♦దానవేంద్రుఁ
గుంభకర్ణునిఁ గాంచి♦ క్రోధంబునం జంపుననుభయంబునుబొంది♦చనిరిదిక్కు
లకు; నంత నంగదుఁ♦ డకలుషచిత్తుండు భయమునఁ బాఱు న♦వ్వనచరులను
జక్కనిపల్కుల♦ సాలపర్వతభేదనాదిక రామకృ♦త్యములఁ దెలుపు

తే వాక్కులను వారి మరలించె, ♦ వాలితనయుఁ
డాత్మబుద్ధిబలంబున♦ హర్ష మొందు
నట్లు పల్కఁగ యూథపు♦ లందఱక్క
తనయముఖ్యులయాజ్ఞల♦ వినఁగ నెంచి ౩౨ 2726

క. నిలువం బడి రనిసేయఁగఁ, దలఁచుచు, ఋషభుండు శరభ♦తార, కుముద, నీ
లులు, మైందుఁడు, ధూమ్రాఖ్యుఁడు,బలశాలిసుషేణుఁడంత♦బరవస మలరన్.

తే. ద్వివిద, రంభ, గవాక్షులు, ♦ వీరుఁడైన
బనసుఁడును, దక్కఁగలవార♦ లనినొనరుపఁ
జనిరి వారలతోఁ గూడి♦ *హనుమచనియెఁ
గుంభకర్ణుని మార్కొను♦ కుతుక మొప్ప ౩౩ 2728

అఱువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౬౭ - వ సర్గము

సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణుని ముక్కు, చెవులు కోయుకట

క. పెనుకాయంబునఁదగు నా, వనచరు లంగదుని నుడులఁ♦ బాటించి మృతిం
గను నంత సాహసము నె, మ్మనములఁ గని యుద్ధకాంక్ష♦ మరలి రనికిన్ ౧

చ హరివరు లంగదోక్తుల న♦మాగతమానసశక్తులై తగం
బరిగతవిక్రమప్రకట♦బాహుబలాఢ్యులునై మనంబులన్

* హనుమంతుఁడు పరుగెత్తి మరలి రాలేదు వారితోఁ జనియె నని వ్యాఖ్యలోనున్నది వాయుపుత్రస్తు నపలాయ్య నివృత్తః కింతుఋషభాదిభి ర్మిళిత్వా కుంభకర్ణేన సహ యుద్ధార్థం నివృత్త ఇతి జ్ఞేయమ్-అనివ్యాఖ్య ఇది తెలిఁగింపఁదగినవిషయము కాదని విడువఁబడినదని గ్రహించి మన్నింపవలయు

మరణము నొందు నిశ్చయము ♦ మైకొని హర్షముపొంగుచుండ నం
గరమునఁ జచ్చునూహలను ♦ గాథరణం బొనరించి రెంతయున్. ౭ 2730

చ. పెనుతనువుల్ చెలంగఁగఁ గ♦పిప్రవరుల్ పృథుసానువుల్ మహీ
జనికరముల్ కరంబులను ♦ సాధ్వసముం గలిగించుచుండ వే
దనుజబలాముమీఁదఁ బడఁ ♦ దారు ప్రయత్నముమీఱఁ బోయి, రం
త నతఁడు దీర్ఘమాతనువు ♦ దర్పము నొప్పుచు నుండఁ గ్రుద్ధుఁడై. ౮౪ 2731

క కరమున గదఁ గైకొని సం,గరరంగమునందు నాల్గు♦గడలం గపులన్
ధరఁ బడఁగూల్చెను బిండిగ,, హరు లాతని దెబ్బకొకటి ♦ ననిమొనసార్తిన్.

తే ఏడు నెనిమిదినూర్లుగా ♦ నిలను వేలు
గాఁగఁ గూలిరి పొడిపొడి♦గాఁ దనువులు
వ్రయ్య, నాకుంభకర్ణుఁ డ♦వార్యకోప
మడర గరుడుండు చెలరేఁగి ♦ యహివితతుల. ౯ 2733

సీ తినునట్లు వనచరు♦లను నెనమండ్రను బదుగురఁ బదునాఱు♦రఁ దగునట్టు
లిరువదిమందిని ♦ నేచి ముప్పదిమందిఁ గరములఁ గైకొని ♦ కరము పిండి
గాఁ జేసి భక్షించి ♦ కదనంబునన్ స్వేచ్ఛఁ దిరుగుచుండెను, హరి♦వరు లదెట్లొ
యతికష్టమునను ధై♦ర్యంబూని యొకటిగా నందఱుఁ జేరి వృ♦క్షాద్రిహస్తు

తే లగుచు యుద్ధాగ్రమున నిల్చి ♦ రంతఁ గీశ
తల్లజుండగు ద్వివిదుండు ♦ ధరణిధరముఁ
గరములం బెకలించి త్రి♦ధరశిఖరము
వలెఁ దగిన కుంభకర్ణుపైఁ ♦ బౌరుషమునన్ 2734

క. గిరివ్రాలినమేఘమువలె, బరవశమున నడరె, నంతఁ ♦ బైఁబడఁ జని యా
సురవైరిమీఁద వైచెను, ధరణీధరి మట్టిపిచి ♦ తరుచరు లార్వన్, ౧౦ 2735

చ. ధరమది వానిపైఁ బడక ♦ తద్భటసంఘముమీఁద వ్రాలె, న
క్కరణి నగేంద్ర మద్ది పడి ♦ కర్బురసేనఁ గిలట్టి వాజులం
గరుల రథాళిఁ బేరుగల ♦ కర్బురనాథులఁ బిండిచేసె, నా
హరివరుఁ డంత వేఱొకమ♦హాధరణీధరకూట ముద్ధతిన్ ౧౧౪ 2736

చ దనుజునిపైన వైవ నది ♦ దానవసైన్యమునందె వ్రాలెఁ ద
ద్ఘనశిఖరాహతిన్ మృతిని ♦ గాంచెను సారథిపంక్తివాజులున్
గనుఁగొన నాస్థలిన్ రుధిర♦కర్దమమే కనుపట్టె, నంత నా
దనుజులు స్యందనాళిపయి ♦ దారుణసింహరవంబు లొప్పఁగన్ ౧౨౪ 2737

తే. ప్రళయకాలాంతకునిఁ బోలు ♦ బాణములను
బరఁగఁ జేయుచు నడరి ని♦స్స్వనము లొప్ప
నడరు వానరవీరశ్రే♦ష్ఠాళిఁ గూల్చి
రతి జవంబున మేటిసా♦హసము పొంగ. ౧౩౪ 2738

చ. గురుబలశాలురౌ కపులు ♦ క్రూరతరంబగుచూడ్కితో మహా
తరువులఁ బట్టి లాగి పెను♦దంతిగణంబును వాజులన్ రథో
త్కరమును సూతసంతతిని ♦ దానవులన్ దునుమాడి, రంత సం
బరగతుఁడై మరుత్సుతుఁడు ♦ పర్వతకూటములన్ జవంబునన్ ౧౪ 2739

క నానావిధవృక్షములన్, దానవవరుపైనఁ గురిసె, ♦ దర్పబలుండౌ
దానవవీరుఁడు వానిన్, మానుగ శూలమునఁ జెండి ♦ మహిఁబడఁ జేసెన్.

చ దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గ్రుధ ♦ దారుణశూలముఁ గొంచు నుగ్రమా
వనచరసైన్యముం దఱుమ ♦ వాయుతనూజుఁడు పర్వతాగ్ర మొ
య్యనఁ బెకలించి పట్టుకొని ♦ యాతనిముందట నిల్చె, నంతటన్
ఘనగిరి పోల్కి భీతికర♦కాయమునం దగు కుంభకర్ణునిన్ ౧౬ 2741

క. హనుమయుఁ గని కుపితుండై, తనబల మలరంగ దాన ♦ దానవుఁ గొట్టెన్
దనుజేంద్రుఁడు తద్ఘాతం,బున మేదోరక్తసేక♦మునఁ దనువొప్పన్ ౧౭ 2742

తే సుంత చలియించె, మెఱపునా ♦ వింతరీతిఁ
బ్రజ్వలించుచు నురుశిఖ♦రమున నొప్పు
నద్రివలెఁ దగుశూలంబు ♦ నంతఁ ద్రిప్పి
మును కుమారుండు తీవ్రశ♦క్తిని గ్రహించి. ౧౮ 2743

క. ధరణీధ్రముఁ గ్రౌంచంబును, నరుదుగ భేదించినట్టు ♦ లాహనుమభుజాం
తరమునఁ గొట్టెను, మారుతి, సురరిపుశూలాభిభిన్న♦శుభవక్షుండై. ౧౯

తే. నోట నెత్తురుఁ గ్రక్కుచుఁ ♦ బాటవంబు
దూల మూర్ఛిల్లుచున్ లయ♦కాలమేఘ
గర్జితోపమమై భయం♦కరమునైన
నారవ మొనర్చె, నంత న♦య్యసురవరులు ౨౦ 2745

చ హనుమయు బాధితుండగుట ♦ నారసి యట్టు మహాముదంబునన్
ఘనముగ నార్చి, రంతఁ గపి♦కాండము చాలమనోవ్యథన్ మహా
దనుజునిభీతిచేతఁ బ్రవి♦దారణముగ్ విడనాడి పాఱె, రం
త నిఖలకీశనాయకులఁ ♦ దద్బలనాథుఁడు నీలుఁ డార్భటిన్. ౨౧ 2476

ఆ. నిలువరించి బుద్ధి♦బలమునఁ దగుకుంభ, కర్ణుమీఁద గిరిశి♦ఖరము వైచె
దాని వచ్చుదాని ♦ దారుణముష్టిని, నిల్పెఁ గుంభకర్ణుఁ ♦ డల్పమనుచు. ౨౨

క. పిడికిటిపోటున నయ్యది, మిడుగుఱు లడరంగఁ బడియె ♦ మించెడుజ్వాలల్
గడుపడిఁ గ్రమ్ముచు నుండం, బొడిపొడియై యద్భుతముగ ♦ భూమిస్థలిపై.

తే. అంత ఋషభుండు, శరభ,గ♦వాక్ష,నీల, గంధమాదను లనువీరు ♦ కపివతంసు
లెదుగురు కుంభకర్ణుపై♦కడరి,భూరి,బలములొప్పమహాకాయు♦నలఘుశౌర్యు!

క దనుజునిఁ బర్వతములఁ జెట్లను నఱచేతులను బదము♦లను బిడికిళ్లం
గొని చుట్టుముట్టి, రంతట, వనచరులప్రహారములను ♦ వాని నతండుఁ. ౨౬

క. తనువునకు హాయిగా నుం,డినవానిగ నెఱిఁగెఁ గాని ♦ నిర్భరబాధం
గనఁజేయునవిగఁ దలఁపక, యనిసేయం దొడఁగె ఋషభ♦నాత్మకరములఁ.

ఆ కౌఁగిలించుకొనియెఁ, ♦ గపికాంతుఁ డతఁడు త
త్కరనిపీడితుఁడయి ♦ కడుభయంక
రుఁడయి యొప్పి నెత్తు♦రును గ్రక్కుచుఁ ధరఁ
బడియె; నింద్రవైరి ♦ కడిఁది బలుఁడు ౨౭ 2752

క వనచరహంతయు నగునా,దనుజేంద్రుఁడు ముష్టినిహతి ♦ దర్పంబున నొ
ప్పినశరభు, నీలుజానుహ,తిని,నఱచేతఁ గవాక్షుఁ ♦ దెంపునఁ గొట్టెఁ. ౨౯

తే. మఱియుఁ గ్రుధఁబూని యాగంధ♦మాదనుఁ దన
కాలఁ దన్నెను వారు త♦ద్ఘాతములకు
నతిశయవ్యథనొంది ర♦క్తాభిషిక్తు
లగుచు మూర్ఛల మున్గుచు ♦ నార్తులగుచు. ౩౦ 2154

క. ధరఁబడిరి ఛిన్నకింశుక,తరువులక్రియ, నాప్లవంగ♦తల్లజులు మహా
త్తరమతులు పడుటఁ గని వే,హరివీరసహస్ర మసురు ♦ నని నొంచుటకై .౩౧

క పరుగెత్తి రద్రితుల్యులు, నిరుపమబలులైన ప్లవగ♦నృపు లందఱు నా
సురవైరిపైకి నెగురుచు, నురవడి దంతములఁ గొఱికి ♦ రుద్ధతిమీఱఁ. ౩౨

చ వనచరు లామహాంగు సుర♦వైరిని గోళ్లను గీఱి పండ్లచే
తను వడిమీఱఁగాఁ గొఱికి ♦ దారుణముష్టుల నొంచి జానుపీ
డనములఁ గందఁజేసిరి, గ♦డంగి ధరాధరతుల్యదేహుఁ డా
దనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు ప్ర♦తాపము మీఱఁగ వేనవేలుగఁ. ౩౪ 2757

ఆ. కపులు తన్నుఁ గ్రమ్మి ♦ కొఱియపెట్టంగఁ, దరువు లట్టె పెరుగఁ ♦ దనరు గిరిని
బోలివెలిఁగె, నంత ♦ భూరిబలుండాతఁ, డందఱను గరద్వ♦యమునఁ బట్టి.

క తినసాగె గరుడుఁ డహిగణ,మును దినుచందమున దనుజ♦ముఖ్యుఁడు ప్రీతిఁ
వనచరుల నాగలోకం,బున కీడగు వక్త్రవివర♦మున వేసికొనఁ ౩౬ 2759

ఆ. ముక్కుసెవుల రంధ్ర♦ములనుండి వారెల్ల, వచ్చుచుండి రంత ♦ వారిరాక
నాత్మ నెఱిఁగి మిగుల ♦ నాగ్రహంబున గిరి,సన్నిభాంగుఁ డతఁడు♦సాహసించి.

క వనచరులఁ జీల్చి భక్షిం,పనుసాగెం, బ్రళయవహ్ని ♦ పగిది భయదమా
తనువలర నొడలు తెలియక, వనచరమృదుమాంసరక్త♦వాహినిచేతఁ ౩౭

క ధరణిఁ దడుపుచుఁ బ్లవగో,త్కరములలోఁ గేళిసల్పఁ♦గాఁ దొడఁగె, మహా
త్తరబలుఁడు కుంభకర్ణుం, డురువజ్రముఁ గొనిన నిర్జ♦రోత్తమురీతిఁ ౩౮

ఆ. పాశహస్తుఁడగుచు ♦ భాసిల్లుయముభంగి, శూలపాణియగుచు ♦ శోభిలెనని;

నగ్నిగ్రీష్మకాల ♦ మందు శుష్కారణ్య,ముల దహించురీతి♦బలము మెఱియ

చ. వనచరువాహినిం బెలుచఁ ♦ బట్టి దహించెను గ్రోధవహ్నిచే,
దనుజవిదారితాంగులయి ♦ తారు భయంబున వేఱువేఱుగాఁ
జనుచును వాహినీపతి పొ♦సంగమిఁ జాల వికారనాదముల్
వనచరు లట్టిచేసి, రనిఁ ♦ బట్టివధించెను బెక్కురీతులన్
దనుజవరుండు వారలను ♦ దర్పము గన్పడ శూలహస్తుఁడై. ౭౧౪ 2764

సీ తమ్మిట్లు బాధింపఁ ♦ దాళఁజాలక ఖిన్నచిత్తులై శరణుఁ జొ♦చ్చిరి రఘుప్ర
వరు, నంతవారల ♦ నాసవపౌత్త్రుండు గని పరాజితులయి ♦ గదలుటమదిఁ
దలపోసి యొకభూరి♦ధరణీధ్రశృంగంబుఁ గరమునఁ బూని ర♦క్కసులు కుంభ
కర్ణునిపరిచరుల్ ♦ గడుభీతిఁ గలఁగంగఁ బలుమాఱు సింహర♦వంబు నిగుడఁ

ఆ. గుంభకర్ణుపైకిఁ ♦ గొంకక యడరి సం,గరమునందు వేగ ♦ గదిసి యతని
శిరముపైన వైచె ♦ శిఖరంబు నద్దానిఁ, దచ్ఛిఖరనిహతిని ♦ దనుజుఁ డొంది

క పెనుకోపంబున మండెను, దనుజోత్తముఁ డిట్లు మదిని ♦ దారుణకోపం
బును గని కోఁతులు భీతిల, నినదమ్ముడరంగ నాత♦నిపయికి నడరెన్. ౭౧౬ 2766

ఆ. పరుగువారి యిట్టు ♦ లురుజవంబున వాలి
తనయుపైన శూల♦మును నగంగ
వైచె బలముమీఱఁ ♦ బటుకోపమున, నంత
బలముగలిగి యుద్ధ♦పథముఁ దెలిసి ౭౧౭ 2767

చ. పరునివిధంబు లన్నియును ♦ బాగుగ నెన్నఁగఁ జాలుఁగాన నా
హరిహయపౌత్త్రుఁ డట్లు నిశి♦తాయుధ మట్టె తనున్ వధింపఁగా
బరువడిఁ దాఁగ లాఘవముఁ ♦ బన్ని తటాలున దాఁటి వ్యర్థమై
ధరఁబడఁజేసి దాని కడు♦దాపున వేగను వ్రాలి తెంపునన్ ౭౧౮ 2768

తే కరతలమ్మున నడఁచెను ♦ బరునివక్షు,
మంతఁ బర్వతమంతటి ♦ యాకృతిగల
దనుజుఁ డాతనిదెబ్బకుఁ ♦ దత్తఱిల్లి
కోపమడరంగ మూర్ఛ ము♦న్గుచు నిలఁబడె ౭౧౯ 2769

క బలశాలి కొంతవడికిం, దెలివిం గని ముష్టినట్టె ♦ త్రిప్పుచు వెడచే
బలిమిని నంగదుఁ బొడిచిన, నిలవ్రాలె నతండు సోలి ♦ యేపుం జెడఁగన్ ౭౨౦

చ. హరిహయపౌత్త్రుఁ డిక్కరణి ♦ నచ్చటవ్రాలిన శూల మద్దియే
కరమున వెల్గ నేగె, లయ♦కాలునిరీతిని గీశనాథుపై
కురువడి వీరుఁడైన ప్లవ♦గోత్తముఁ డాబలశాలి దానవే
శ్వరునసుజుండు తన్గదియ ♦ వచ్చుటఁ గాంచి మనోముదంబునన్. ౭౨౧ 2771

తే. అట్టి దుమికె, మహాబలుం ♦ డక్కపీంద్రుఁ
డద్రికూటంబుఁ గరమున ♦ నవధరించి
గిరిగిరం ద్రిప్పుచుఁ బడి ♦ నరిగెఁ బ్రబలుఁ
డైన యాకుంభకర్ణుపై ♦ కతఁడు మించి. ౫౩౹ 2772

క. తనపై కడరెడు సుగ్రీ,వునిఁగని విక్రుతాంగుఁడగుచుఁ ♦ బొంగెడువాంఛన్
వనచరున కభిముఖుండయి, దనుజేంద్రుఁడు నిలిచెఁ బ్లవగ♦తల్లజుఁడంతన్.

క వనచరశోణితదిగ్ధాం,గుని గపిభక్షకుని రణముఁ ♦ గోరుచు నిలుచు
న్ననిశాచరుఁ గని యిట్లని,యెను, నీవని వీరవరుల ♦ నెల్లబలమునన్. ౫౫౹

చ. ధరఁ బడఁగూల్చి దుష్కరము ♦ దారుణమున్ గలభూషణంబునై
పరఁగెడుపోరు సల్పితివి ♦ భవ్యయశంబును బొందినాఁడ వా
హరులను మ్రింగినావు ప్లవ♦గావళి మానుము ప్రాకృతుల్ గపుల్
సరియగువారె నీకు దను♦జప్రవరా! యిదె చూడు నాదెసన్. ౫౭ 2775

క ధరణిధరం బిదె వైచెదఁ, బరమంబగు నొక్కదీని ♦ పాటు సయిపుమా
దురమున ననునావనచర, వరువాక్యము సత్యధైర్య♦పరియుతము తగన్

క విని రాక్షససింహుండా,తనితో నిట్లనియె నీవు♦ధాతకు మనుమం
డనఁబడువాఁడవు ఋక్షర,జునిపుత్రుఁడ వతులపౌరు♦షుండవు సుమ్మీ!. ౫౯

క. ఇన్నియు నీకుం గలవని, మున్నే తెలిసినవి మాకు ♦ ముందుగ నామ్రో
ల న్నీవు పాటపాడెద, వన్నా! యిఁకఁ జాలు ననియె, ♦ నంత రవిజుఁడున్.

క. తను గుఱిచి కుంభకర్ణుం, డనూనపరిహాస మొప్ప ♦ నాడినపలుకుల్
విని వజ్రాశనిసన్నిభ, మననొప్పెడి పర్వతంబు ♦ నతిభయదంబున్ ౬౦ 2779

క. చలియింపఁజేసి వక్షః,స్థలమ్మల మారసి యద్ది పగుల ♦ నరగున వైచెన్
బలమలర వైవఁ బొడవగు, నీలాధరాగ్రంబు దాన♦వేజ్యు నురమునన్.

ఆ. తగిలి చూర్ణమయ్యె ♦ దానిని గని కోఁతు, లతివిషాద మంది ♦ రసురులెల్ల
ముదముమీఱ శబ్ద♦ముల దిక్కులదరంగఁ, జేసి, రంత దనుజ♦సింహుఁ డిట్లు.

చ. ధరణిధరాగ్రఘాతమునఁ ♦ దారుణకోపము నొంది దానభీ
కరమగునాస్యముం దెఱచి ♦ గాఢరవంబు నిగుడ్చుచున్ మహా
త్తరచపలాభశూలము ను♦దాత్తగతిం జలియింపఁజేసి యా
హరిపతిఁ జంపవైచె వెస ♦ నాతనిపైఁ దనశక్తి యేర్పడన్ ౬౨౹ 2782

చ అనిలకుమారుఁ డాక్షణమె ♦ యచ్చటికేగి సురారి దోర్బలం
బున నటు వైవ సూర్యసుతు ♦ పొంగడఁగింపఁగ వచ్చు శూలమున్
గనకసుహారజుష్టమును ♦ గాంచి కరంబుల దానిఁబట్టి పెం
పునఁ దునియంగఁ జేసెఁ దన♦పూర్ణబలంబు గనంబడంగడున్. ౬౩౹ 2783

క హరితల్లజుఁ డతిముదమున, నరుదుగఁ గాలాయసమయ♦మయి బొరువులం
బరికింప సహస్రమునకు, సరియగు భారమున మించఁ♦ జాలినదానిన్. ౬౮

తే శూలమును జానువుననుంచి ♦ చూర్ణమొనరఁ
జేసెఁ, బవమానతనయుని♦చేత నిట్లు
భగ్నమా శూలమును గాంచి ♦ ప్లవగవితతి
యార్చి నలుదెసలకు బొరె ♦ నతిముదమున ౬౮౹ 2785

చ వనచరు లెంతొ మోదమున ♦ భగ్నమహాసురశూలవర్యముం
గొని ప్రమదంబునన్ మిగిలి ♦ గాఢమృగేంద్రరవంబు లొప్ప నా
యనిలజుఁ బూజచేసిరి, మ♦హాబలుఁ డాసురపుంగవుండు మిం
చినవరశూల మవ్విధిని ♦ జేవఁ దొఱంగి విభగ్నమాటకున్ ౬౭ 2786

సీ మనమునఁ గోపించి ♦ మండుచు లంకామలయపర్వతమునుండి ♦ నియతిశృంగ
మును బెకలించి యా♦వనచరపతిఁ జేరి దాని వైచె, ధరాగ్ర♦దారుణహతి
మూర్ఛిల్లి సంగర♦భూమి నాతఁడు పడె; సుగ్రీవుఁ డిట్లని♦క్షోణి మూర్ఛ
మునుఁగుచుఁబడిన నా♦దనుజులందఱు ప్రహర్షముననార్చిరి,దను♦జప్రవరుఁడు

తే సంగరంబున ఘోర మా♦శ్చర్యమునగు
విక్రమముగలవనచర♦విభునికడకు
నరిగి యతిభీతికరమగు ♦ ననిలుఁ డబ్ధ
మును వలెం బట్టుకొనిపోయె ♦ ఘనబలమున. ౬౯౹ 2787

చ. కనకమహీధరప్రతిమ♦కాయుఁడు దానవవీరుఁ డంత నా
వనచరు భీమమేఘనిభు ♦ బాహుబలంబున నెత్తికొంచుఁ బెం
పునఁ దగి యున్నతంబునయి ♦ పొల్చెడుశృంగముగల్గు మేరువో
యనునటు భాసిలెన్, మఱియు ♦ నాదనుజప్రవరుండు వీరుఁడై. ౭౦౹ 2788

తే. సూర్యసుతు నెత్తుకొని రాక్ష♦సులు నుతింప
వనచరేంద్రుఁడు పట్టువ♦డెనె యటంచు
నచ్చెరువునొంది నిర్జరు ♦ లపుడు చేయు
ధ్వనుల వినుచును బోయె యు♦ద్ధమును వదలి ౭౧౹ 2789

చ హరిహయతుల్యవిక్రముఁ డ♦హార్యబలుండు శచీశవైరి యా
సురరిపుసోదరుం డపుడు ♦ సూర్యసుతున్ గ్రహియించి యాత్మలో
హరిపతి వీనిఁ గైకొనిన ♦ నారఘువర్యులతోఁ జెలంగు వా
నరబలమెల్లఁ జిక్కినదె ♦ నాకనుచుం దలపోసె నెంతయున్. ౭౨౹ 2790

చ వనచరసేన తల్లడిలి ♦ పాఱుటయున్ రవిసూతి కుంభక
ర్ణునికరమందుఁ జిక్కుటయు ♦ నొచ్చి వెతంగనుచుంటయుం గనుం

హృష్టా ననాద బహుశ స్సర్వత శ్చాపి దుద్రువే-అనియూ.

గొని మతిమంతుఁ డాపవను♦కూరిమిపుత్త్రుఁడు స్వాంతమందు ని
ట్లని తలపోసె, నీవనచ♦రాధిపుఁడే యిటు చిక్కెనే కటా. ౭౫ 2791

క. ననుఁబోటి కేమి యిఁకఁ జే,యనగును నాకెదురొనర్ప ♦ న్యాయమె నేఁడా
ని నజస్రము జేయుదుఁ జ,క్కనిరీతిఁగ నొందుసేయఁ♦గాఁ దగ దెవుడున్. ౭౬

క. గిరియంతవాఁడనై యీ,సురవైరిం జంపువాఁడ ♦ శూరత్వమునన్
దురమున నీతనిఁ బిడికిటఁ, బరుషంబుగఁ బొడిచి యవయ♦వంబులు పొడిగన్.

క. అని వధియించి కపీశ్వరుఁ, డనుమోదము నొంద వీని♦దగుబంధంబుల్
గనకుండఁగ విడిపించిన, ననిఁ గపులందఱు ప్రహృష్టు ♦ లౌదురు గాతన్. ౭౮

క. ఈరాజే సురదనుజమ,హోరగు లొక్కటిగఁ జేరి ♦ యుద్ధంబునఁ ద
న్నారూఢిగ గ్రహియించిన, నేరిమి విడిపించుకొనఁగ ♦ నేర్చును దానే. ౭౯

సీ. కపిపతి యితఁడు సం♦గరమున నాకుంభకర్ణుఁడు వైచిన ♦ త్మాధరప్ర
హారమునం జొక్కి ♦ యందుచేఁ దనుఁదానె తెలియకున్నాఁడని♦తలఁచువాఁడ
నీముహూర్తమునందె♦యితఁడు మూర్ఛను దేరి యీమహాజన్యమం♦దెల్లకపుల
కును దనకును హిత♦మని దేనిఁ దలఁచునో దానిఁ జేయుంగాక, ♦ ధరణివిభుఁడు

తే. కష్టములఁ జిక్క భృత్యుండు ♦ కడఁగి వాని
నెట్లొ విడిపింపవచ్చు నే ♦ నట్లుపతిని
నిపుడు విడుపింతునేని య♦హీనవిక్ర
మాఢ్యుఁడగు వీనియప్రీతి ♦ కంత మున్నె? ౮౦ 2796

క. కీరితియు శాశ్వతముగా, ధారణి నశియించుఁ గానఁ, ♦ దానై శౌర్యం
బీరాజు చూపునని నే, నూరకయుండెదను వేచి ♦ యుద్ధస్థలిలోన్. ౮౧ 2797

క. పతివచ్చుదనుక నీకపి,తతిఁ బాఱెడుదాని సత్వ♦థంబును గన స
మ్మతి మాటలాడుచుండెద, నితరిమ్మును మాని యనుచు ♦ నెంచిహనుమయున్.

క. వనచరసైన్యం బద్దా,నిని దిక్కుల కేగనీక ♦ నిలిపెను ధైర్యం
బున, నంతఁ గుంభకర్ణుఁడు, వనచరనాయకుని గదలు♦వాని బలమునన్ ౮౩

చ. కరములఁ జిక్కఁబట్టుకొని ♦ గాఢరయంబున మేడలందు గో
పురములఁ జర్యలందుఁ దమిఁ ♦ బొంగుచు రాక్షసులెల్ల నిల్చి సుం
దరసుమవృష్టులం గురియఁ ♦ దాను బురంబును జొచ్చె, నంత ని
ర్భరబలుఁ డర్కసూనుఁడును ♦ భవ్యసుగంధజలంబు లాజలున్. ౮౪ 2800

క. దనుజునిపైఁ గురియఁగఁ ద,జ్జనితలసచ్ఛీతలతను ♦ జక్కఁగ మేనె
ల్లను దడియుట నృపమార్గం బును జల్లఁగనుంట సంజ్ఞ ♦ పొలయఁగ నంతన్.

తే. మెల్లమెల్లనఁ గాంచెను ♦ మెలఁకువ, నపు
డమ్మహాత్ముఁడు శ్రమమొంది ♦ యధికకష్ట
మున నదెట్టులొ తెలివొంది ♦ ఘనబలయుతుఁ
డైన యాకుంభకర్ణభు♦జాంతరమున. ౮౬ 2802

క. తానుండియె లంకాపుర, మానవవిభుమార్గమును ద్ర♦సంబునఁ గనుచున్
దానిట్లు తలఁచెఁ దనలో, నేనిపు డిటు పట్టువడితి ♦ నీచునిచేతన్. ౨౫½ 2803

క. ప్రతికారమేమి చేయన్, హితమగు నిత్తఱిని గపుల ♦ కెల్లను నేనే
జతనము సేసిన నిష్టము, హితమునగున్ దాని నట్టు♦లే చేయఁదగున్ ౨౬

క. ఒనరింతు నిప్పుడే నే, ననియెంచి కపీంద్రుఁడైన ♦ యర్కభవుఁడు చ
క్కనివాడిగోళ్ల నమరే, శునివైరిశ్రుతిద్వయంబు ♦ శోభిలు దానిన్ ౨౬½

*ఆ. అట్టె గిల్లి పండ్ల ♦ నాతనిముక్కును, గొఱికికొనుచుఁ గాళ్లఁ♦గుంభకర్ణు
నంసగండదోర్యు♦గాంతరములఁ దన్నెఁ,దనకుఁగల్గు బలము♦నను శ్రమపడి.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గపి♦తల్లజుచేఁ దనముక్కు గర్ణముల్
పనివడిఁ ద్రుంపఁగాఁ బడిన♦భంగికి దానికిఁ దోడు ప్రక్కలా
తనిచరణాహతిం గనుటఁ ♦ దద్దయుఁ బీడితుఁడౌటకు న్మనం
బునఁ గడునాగ్రహించె మెయి ♦ బోరన రక్తము గాఱుచుండఁగన్ ౨౮

తే. వనచరునిఁ ద్రిప్పి ధరణిపై ♦ వైచి నలిపె,
భీమబలుఁడైన దనుజుండు ♦ పిండిసేయ
దనుజులందఱు బహుభంగు♦లను గఠోర
తాడనంబుల నొప్పింపఁ ♦ దాజడియక. ౨౯ 2808

క. హరిపతి యాసుగ్రీవుఁడు, త్వరగా నభ్రమున కెగసి ♦ వనచరు లార్వన్
ధరణీశుఁ జేరె మరలన్,, సురవైరిలలాముఁడు బల♦శోభితుఁడయ్యెన్. ౨౯½

క తనముక్కు సెవులు తునియం,గను నెత్తురుగాఱ ఝురని♦కాయయుతంబౌ
ఘనగిరిపోలికఁ గన న,య్యెను, శోణితసిక్తతనుఁ డ♦హీనబలుండున్ ౩౦½

ఆ. భీమవిక్రముండు ♦ పృథుకాయుఁడు నగునా,కుంభకర్ణుఁ డంత ♦ ఘోరయుద్ధ
భూమివంకఁ దిరిగి ♦ పూన్కిని మరల యు,ద్ధంబుఁ జేయ నెంచెఁ♦దనమనమున

క. నీలాంజనచయమువలెం, గ్రాలుచుఁ గోపంబు మించఁ♦గా రక్తం బం
గాళిని నిండఁగ సంధ్యా,కాలాంబుదము ట్లతండు ♦ కడు వెలిఁగె నటన్. ౩౧½

సీ. తనచేతినుండి యా♦వనచరనాధుండు తప్పించుకొనిపోవ ♦ దనుజనాథు
తమ్ముండు క్రుద్ధుఁడై♦దారుణాకృతి మీఱ మరల యుద్ధముసేయఁ♦బరుగులెత్తు
చును సాధనమ్ము లే♦మిని నెంచి భయదమౌ ముద్గరమునుగొనె, ♦ భూరితేజుఁ
డాకుంభకర్ణుఁ డ♦త్యంతశీఘ్రంబునఁ బురిని వెల్వడి యు♦గ్రతరముగాఁగఁ

తే గనఁబడుచునున్న యక్కపి♦గణము సొచ్చి
ప్రజ్వలించెడు ప్రళయాగ్ని ♦ ప్రజలఁ బోలె
యుద్ధమున ద్రింగఁ జొచ్చె ని♦ట్లురవడిఁ గపి
బలము లోపలఁ జొచ్చి యాఁ♦కలి వెఱపున ౩౨½ 2813

---

* దదంశ పార్శ్వేషుచ కుంభకర్ణమ్-అనిమూ పాదాభ్యాం విదదా రేతి శేషః-అనివ్యాఖ్యా.

క. [1]వనచరమాంసము రక్తము, ననువుగఁ గ్రోలంగఁదగు మ♦హాశన మాహా
రమునఁ దెలియక రాక్షసులను, వనచరులఁ బిశాచగణము ♦ భల్లుకగణముల్.

క. తినుచుండె, విలయకాలం, బున మృత్యువు ప్రజలఁ ద్రుంచు♦పోలికఁ గపివీ
రనికరముల భక్షించెను,, దనుజుం డతికోప మడరఁ ♦ దనపూన్కిగతిన్.

తే. వానరుల రాక్షసులఁ బట్టి ♦ వరుస నొకరి
నిద్దఱిని ముప్పురను మఱి ♦ యేఁచి పెక్కు
మంది నొకచేత గ్రహియించి ♦ డెంద మలర
వదనగహ్వరమున యందు ♦ వైచుకొనుచు ౯౭ 2816

క. తాను మహాబలవంతుఁడు, గానన్ వానరులు గొప్ప♦ శ్మాధరములచే
మేనున మోఁదుచునున్నన్, వానిన్ లెక్కింప కొక్క ♦ భంగిం దినుచున్.

తే. కపులమేదస్సు నెత్తురు ♦ కడుఁ బ్రవాహ
ములుగ దాడలనుండి యే♦ఱులుగఁ గాఱఁ
దిరుగుచుండెను, గ్రూరుఁడౌ ♦ సురవిరోధి
తమ్ము భక్షింప నోర్వలే ♦ కుమ్మలించి ౯౯ 2818

క. శరణము శ్రీరాముం డని, పరికించిరి, దనుజుఁ డంత ♦ బహుళక్రుద్ధ వా
నరులం దినుచున్ వేగమ, పరుగెత్తెను వారివెంటఁ ♦ బడి మోహమునన్.

తే. ఏడునెనిమిదివందల ♦ నిరువదిశత
ములను ముప్పదివందలఁ ♦ గలిసి హస్త
ములను బిగియంగఁబట్టి యి♦మ్ముల నదుముచుఁ
దినుచుఁ బరుగెత్తుచుండె వా♦రిని దఱుముచు. ౧౦౦ 2820

క. [2]అత్తఱి శత్రుపురంబుల, మొత్తముగాఁ గూల్చి విజయ♦మును గాంచుగుణా
యత్తమతి సుమిత్రాత్మజుఁ, డుత్తలపడి వారిఁ జూచి ♦ యుగ్రక్రుధచేన్.

క. అనిఁ గావించెను, వీర్యం, బునఁ బొల్చెడు లక్ష్మణుండు ♦ పూర్వాపరు మే
నున నాఁటె సప్తశరముల, ఘనశరముల నట్టె తొడిగి ♦ క్రన్నఱ నేసెన్.

క. అతిబలుఁడు కుంభకర్ణుఁడు, వితతాంబకవృష్టి దాని ♦ విరియించుచు ను
ద్ధతిలక్ష్మణు మీఱి పరాహతిధరణియుఁ బగుల [3]రాము♦ననిమార్కొనఁగన్.

క. చనియెను, దశరథతనయుఁ డె,తని గని రౌద్రాస్త్ర మొకటి♦ధనువున సంధిం
చి నిశితబాణంబులు నా,తనివక్షము గాఢ నేసెఁ ♦ దద్బాణహతిన్ ౧౦౪

తే. క్రుద్ధుఁడై సత్వరంబుగఁ ♦ గుంభకర్ణుఁ
డారఘూత్తము పైఁ బడ ♦ నరుగు వేళ

1 చఖాద రక్షాంసి హరీన్ పిశాచాన్-అనియు 2 పరపురంజయః-అనియు 3 రామ మేవాభిదుద్రావ-అనియు

నతనివదనంబునుండి హు♦తాగ్నివంటి
జ్వాల లొక్కట వెలువడె ♦ భయదరీతి ౧౦౫ 2825

చ. దనుజలలాముఁ డత్తఱిని ♦ దత్కరముక్తశితాస్త్రవిద్ధుఁ డ
య్యును బరమక్రుధం గొనుచు ♦ యుద్ధమునం గపులందఱున్ భయం
బునఁ బరుగెత్త ఘోరరవ♦మున్ జనియింపఁగ నార్చుచున్ జవం
బునఁ బరువెత్తె రాఘవునిఁ ♦ బోరున నొంచెడు వాంఛ మించఁగన్ ౧౦౬

తే. నెమిలియీఁకలుగట్టిన ♦ నిశితబాణ
ములను రాముఁడు తద్వక్ష♦మును గడంగి
యుచ్చిపోవంగనేయ నా♦యురుబలుండు
సోలెఁ జేనున్నగదయును ♦ నేలఁబడియె. ౧౦౭ 2827

క. కరగతఖడ్గాద్యాయుధ, పరికరములు భూతలమునఁ ♦ బడి చెదరె, మహా
త్తరబలుఁడైన యతం డట, నిరాయుధుం డౌట నెఱఁగి ♦ నియతి దలిర్పన్.

క. చరణంబులఁ బిడికిళ్లను, దురమొనరించెను, శరాళి ♦ తోరంబుగ ని
ర్ఝరరీతి మేనఁ గ్రమ్మిన, నిరంతరాసృక్ప్రవాహ♦నిచయయుతుండై. ౧౦౯

క. సెలయేళ్లతోడఁ గూడిన, పొలుపగుభూమీధరంబు ♦ పోలిక నొప్పెన్;
గలయం దనువున నెత్తురు, పొలయంగాఁ దీవ్రకోప♦భూయిష్ఠుండై. ౧౧౦

చ. వనచరభల్లుకాసురులఁ ♦ బట్టి వడిన్ వడి మ్రింగుచున్ దురం
బునఁ జరియించుచుండె, భయ♦ముం గలిగించెడు విక్రమంబు నొ
ప్పిన దనుజోత్తముం డగుచు ♦ భీమయమోపముఁ డౌచు దోర్బలం
బునఁ దగి కుంభకర్ణుఁ డొక♦భూరిభయంకరశైలకూటమున్ ౧౧౧ 2831

చ. కరమునఁ ద్రిప్పి రామనృప♦కాంతునిపైఁ బడవైచె, నద్ది పై
కురవడి రాకమున్నె పురు♦షోత్తముఁ డారఘురాముఁ డేచి యం
తరమున భర్మచిత్రితని♦తాంతభయంకర, లక్ష్యభేదనా
తురశరసప్తకంబునను ♦ దోడనె త్రుంచెఁ గపీంద్రు లార్వఁగన్. ౧౧౨-౧౪

క. కనకాచలకూటము నాఁ, దనరుచుఁ గాంతులఁ జెలంగి ♦ దర్పమ్మున నా
*వనచరశతద్వయముపైఁ,కిని బొంగుచు నడరఁ గాంచి ♦ కినుక వెలయఁగన్.

సీ. రాఘవుం డుగ్రశ♦రంబుల నాతని ధరఁ ద్రెళ్లఁగాఁ జేసెఁ ♦ దత్సమయము
నందు ధర్మాత్ముఁడై ♦ నట్టి లక్ష్మణుఁ డరి వధియింప నెంచి ని♦బ్బరముతోడఁ
దదుపాయముల నెల్లఁ ♦ దగుభంగిఁ దలఁచుచు నిట్లని పల్కెను, ♦నీదనుజుఁడు
శోణితవాసనఁ ♦ జొక్కి మత్తుండయి యుండుటఁ గపులని♦యును దనుజుల

తే. నియును దెలియఁడు తనవారి♦నిం బరులను
బట్టి భక్షించుచున్నాఁడు ♦ వనచరవిభు

* ద్వేశతే వానరేంద్రాణాం పతమాన ముపాతయత్ - అనిమూ

లందఱును వీని పై నెక్కి ♦ యట్టె నిల్చి
యుంద్రుగాక భటేశ్వరు ♦ లొప్పురీతి ౧౧౬ 2834

క. బల మలర యథార్థ్యముగా, నలుప్రక్కల నిల్చి ప్రచల♦నము నందకయే
నిలిచెదు నటు నిల్తురుగా,క,లలి నిటు లొనర్ప దుష్ట♦కర్బురుఁ డితఁడుం ౧౧౭

క. గురుభారపీడితుండై, ధరఁబడు నిక్కాలమందు ♦ దాన నిచటి వా
నరులం జంపక యుండును, ధరణీశ్వర! యనిన నృపతి♦తమ్మునినుడులం ౧౧౮

క విని మతిమంతుండగు నా,తనిపలుకులరీతిఁగా ము♦దంబునఁ గపులె
ల్లను గుంభకర్ణుపైఁ జ,య్యన నెక్కిరి, దనుజవర్యు ♦ డప్పునికి మదిం.౧౧౮౹

ఆ. కోప మడర దుష్ట♦కుంజర మటు రేఁగి, హస్తిపకులఁ జెండు ♦ నట్లు వేగ
కపులు ధరణిఁ బడఁ♦గా విదళించెను,,విగళితమగు కీశ♦వితతిఁ గాంచి.౧౧౯౹

క. తనమనమున రాముండీ, దనుజుఁడు దుష్టాత్ముఁ డనుచు ♦ దలపోసి మహా
ధనువుం గొని జవమున నా,తనిపైకిం జనియెఁ గ్రోధ♦తామ్రాక్షుండై

క. వీరుం డారఘురాముఁడు, క్రూ,రేక్షణముల జగంబుఁ ♦ గూల్చునటుల నా
ఘోరాకారుని జూచుచు,వీరకపుల్ కుంభకర్ణు ♦ భీతి వడఁకుచుం. ౧౨౦

తే. వెఱఁగుపడియున్న వారౌట ♦ విపులమోద
మంది తనుఁజూడఁగా రోష ♦ మడర నతనిఁ
జంపఁ బైఁబడఁబోయె, నా♦త్మవిభుండు
భుజగతుల్యంబుగాఁ గడుఁ ♦ బోలి వెలసి. ౧౨౨ 2841

క. ఘనతరగుణయుతమగుచుం, గనకవిచిత్రంబునగుచుఁ ♦ గ్రాలెడుచాపం
బును గొని యుత్తమకరవిత,తిని గలతూణీరముల న♦తిస్థిరభంగిం ౧౨౨౹

క ధరియించి వనచరుల ని,ర్భరమోదం బలరుచుండ ♦ భయ మడఁగంగా
గర మాశ్వాసించుచుఁ దా,నరిగెం దనుజుం వధించు ♦ నాశయమొప్పం.

క బలశాలి పరమదుర్జయుఁ, డలఘుపరాక్రముఁడునైన ♦ యారాముం డి
మ్ముల వానరసంయుతుఁడై, సలక్ష్మణుండగుచు వెడలె ♦ సంగరకాంక్షం. ౧౨౪

క గురుతనుని మకుటధారిని, నరిందముని రక్తసంప్లు♦తావయవుని దు
ర్భరబలునిఁ గుంభకర్ణుని, హరిభీకరుఁ గాంచె, నంత ♦ నయ్యసురుండుం.

సీ కుపితదిగ్గజమట్లు ♦ కోఁతుల వెదకుచుఁ దఱిమికొట్టుచు ఘోర♦దనుజపరివృ
తుండయి కనకాంగ♦దుండయి వింధ్యమందరపర్వతాభుఁడై ♦ ధరణిమీఁద
ఘనములు దూరమా♦ర్గమునుండి వృష్టినిగురియించునట్లు నె♦త్తురు వదనము
నుండి క్రక్కుచు,నాల్క♦నొగిరక్తమునునాకికొనుచునుశోణితా♦క్షుఁడయికపుల

* స దదర్శ మహాత్మానం కిరీటిన మరిందమం, శోణితాప్లుతసర్వాంగం కుంభకర్ణం మహాబలమ్-అనియూ

తే. నట్టె మర్దించుచుం బ్రళ♦యమున నున్న
యముని పోలికఁ గనఁబడి ♦ యగ్నిరీతి
వెలుఁగు నాగాత్మసోత్తము ♦ వింతగఁ గని
చాపగుణమును సారించె ♦ భూపవరుఁడు ౧౨౯ 2846

ఉ. దానవసత్తముం డపు డు♦దాత్తరఘూత్తము చాపఘోషముఁ
దాను గఠోరరీతి విని ♦ దానికి నోర్వక యాగ్రహమ్ము వే
మానసమందుఁ బూని రఘు♦మండను మీఁదికి నేగె మార్కొనం
గా, నని వాతధూతఘన♦కల్పుని, [1]వాసుకిభోగబాహునిన్ ౧౩౦॥ 2847

[2]చ. ధరణిధరాభు నాదనుజ♦తల్లజుఁ డన్ననిమార్కొనంగ స
త్వరముగ వచ్చువానిఁ గని ♦ పల్కె రఘూత్తముఁ డిట్లు, రమ్ము క
ర్బురగణపా! విషాదమును ♦ బూనకు సన్గనుమా నినుం గొనం
గరమున విల్లుఁదాల్చి శర♦కాండము లూనియె నిల్చినాఁడఁ జూ. ౧౩౧॥ 2848

చ. అమరగణేశవైరి నని ♦ నాత్మను నిన్నును నీవె యెన్నఁబో
కుము, రఘురాముఁగాఁ గుజన♦కోటిలయాంతకుఁగా నెఱుంగుమా
క్షమ నీకఁ గొంతసేపటికె ♦ కాయముఁ బాయును నీదుప్రాణముల్,
అమరపదంబు చేరుదువు ♦ హర్షము నొందెద వింకఁ జూడుమా ౧౩౨

చ. అనవిని కుంభకర్ణుఁ డపు ♦ డాతని రామునిగా నెఱింగి ప
క్కున వికృతస్వరంబుగను ♦ గోరిక నవ్వుచు భూరికోపముం
గని కపులెల్లఁ బాఱఁ గపి♦కాంతుల గుండియ లట్టె వ్రీలఁగాఁ
జని రఘువర్యుమార్కొనియెఁ, ♦ జక్కని తేజము గల్గునాతఁడున్ ౧౩౩॥

ఆ. వికృతముగను మఱియు ♦ భీమంబుగా మేఘ
గర్జనంబు పోల్క♦గాఁ బ్రహాస
మొప్ప రాముఁ గాంచి ♦ యప్పు డిట్లని పల్కె,
వినుము రామ! భూప ♦ వినుతనామ! ౧౩౪॥ 2851

క. వనిఁ గన్పడిన విరాధుం,డనుగాను కబంధనాముఁ♦డనుగాను ఖరుం
డను గా నలమారీచుం,డనుగా నయ్యింద్రసూనుఁ♦డనుగాను జుమీ!. ౧౩౫

ఉ. నేననఁ గుంభకర్ణుఁడను ♦ నిన్ననిమార్కొన వచ్చినాఁడఁ బెం
పూనినవాఁడఁ జూ! యిదిగో ♦ యుగ్రము నాయసనిర్మితంబునై
గాసఁగ భూరివిస్తృతిని ♦ గ్రాలెడు నీఘనముద్గరంబు, నే
దీననె మున్ను దానవుల ♦ దేవతలం గడునోర్చి గెల్చితిన్ ౧౩౬॥ 2853

క. వినుమా! వికర్ణనాసుఁడ, నని చుల్కఁగఁ జూడఁబోకు ♦ మవ్వి తెగులచే

---

1 భుజంగరాజోత్తమభోగబాహుమ్-అనిమూ ఇట భుజంగరాజు-అనఁగా వాసుకి యని గ్రహింపఁదగు పెక్కుతావుల నిట్లె చెప్పఁబడియున్నది 2 అగచ్ఛంత్తోధిపమావిషాద మువస్థితోఽహం ప్రగృహీతచాపః-అనిమూ నిన్నుద్ధరింప నిలిచి యున్నాఁడ రమ్ము అనిభావము

తను నాకు స్వల్పపీడయుఁ, గనఁబడకున్నయది యింక ♦ ప్లవగపతివర్యా!. ౧౩౭॥

సీ. ఇక్ష్వాకువంశమ♦హీపతితిలకమా! మద్దేహమున విక్ర♦మమ్ము నెల్లఁ
జులకఁగాఁ జూపుమా!♦చూచి యంతటఁ బౌరుషమునీదు విక్రమ♦మమరనాత్మ
నింతమాత్రంబని ♦ యెఱిఁగి భక్షించెద నిను, ననుకుంభక♦ర్ణునివచనము
లను విని రాఘవుం♦డును సుపుంఖములయి తనరుబాణాళు ల♦తనిపయిఁ గడుఁ

తే. బూన్కి మెఱయంగ వైచె, వి♦బుధవిరోధి
వజ్రసమవేగములగు నా♦బాణనిహతుఁ
డై రవంతయుఁ గలఁగక ♦ యార్తినొంద
కన్లె నిలిచెను రాముఁ డ♦త్యద్భుతపడ ౧౩౮॥ 2855

క శరముల వేసిన పూర్వము, వరసాలద్రుమము లేదు ♦ వానరపతియై
పరఁగెడు వాలియుఁ ద్రెంపఁబడిరొ యాబాణములు మఱి క♦డిందితనువులన్

తే. వజ్రసమవేగమునను బ్ర♦భావిశేష
మునను జెలఁగియుఁ గుంభక♦ర్ణునితనువును
గాసిలం జేయఁగాఁ జాల♦కయె యడంగె,
నమరపతివైరి యంతట ♦ నాశరములు ౧౪౦॥ 2857

చ తనువునఁ జొచ్చి కన్పడమిఁ ♦ దాను శరీరముచేత వానినొ
య్యన జలధారలం గొనెడు ♦ నట్టులుగాఁ ననుపట్టుచున్ జవం
బునఁ దనయుగ్రవేగమగు ♦ ముద్గరముం గడుఁద్రిప్పి బాణముల్
తనను బగుల్పకుండఁగను ♦ దప్పెడునట్లు చరించుచుండఁగన్ ౧౪౧॥ 2858

ఆ క్షతజలిప్తమగుచుఁ ♦ గ్రతుభోజనులబల
మునకునున్ భయంబుఁ ♦ గనఁగఁజేయు
నుగ్రజవము గల్గు ♦ నునుముద్గరము దాని
ద్రిప్పి కపిబలములఁ ♦ దెరలఁజేసె ౧౪౨॥ 2859

క ధనువున రాముం డంతట, సునిశితవాయవ్యనామ♦శోభితమగుచున్
దనరారునస్త్రమును భీ,తిని గొలిపెడుదానిఁగూర్చి ♦ తిగిచి బలమునన్. ౧౪౩

చ దనుజునిపైన వైవ నది ♦ దారుణభంగి సముద్గరంబుగా
దునిమెను వానిహస్తమును, ♦ దోడనె వాఁడు మహత్తరంబుగా
స్వనముచెలంగ నార్చెఁ గడుఁ ♦ బర్వతకూటమురీతి నొప్పునా
తనిదగుబాహు వాయుధయు♦తంబుగ రామశరాభికృత్తమై ౧౪౪ 2861

క హరిరాజసేనలోఁ బడి, హరిభటులను మ్రందఁజేసె, ♦ హతశేషులు వా
నరభటులు భంగమొందియుఁ, గరము విషణ్ణులయి మిగులఁ♦గష్టముదోఁపన్.

తే చెంతకున్ జేరి యంగముల్ ♦ వింతరీతి
వడఁకఁగా రామదనుజుల♦బవర మతిభ

యదమునుం జూచి ర,య్యసు♦రాధిపుండు
నస్త్రవిచ్ఛేదితకరుఁడై ♦ యార్తుఁ డగుచు ౧౮౩ 2863

తే. అప్పుడు వినికృత్తశిఖరమై♦నట్టి కొండ
వలెనె చూడంగఁబడి రెండ♦వకరమునను
దరువు నొకదానిఁ జెతికి సం♦గరమొనర్ప
నడరె రామునిపైకి న♦త్యద్భుతముగ ౧౮౪ 2864

క. కనకవిచిత్రితబాణం,బును నైంద్రాస్త్రవరమంత్ర♦మును గూర్చిన దా
నిని గూర్చి సర్పదేహం,బన నొప్పుచు వృక్షసహిత♦మై యుద్యతమై ౧౮౫

క. పెనురీతిగఁ దగుహస్తం,బును రెండవదానిఁ ద్రుంచె, ♦ భూధరమట్టుల్
గనఁదగు నాతని బాహువు, వినికృత్తం బగుచుఁ బడియె ♦ విశ్వంభరపై. ౧౮౬

క. తిరుగుచు నద్ది ధరంబడి, తరుగిరిపాషాణములను ♦ దనుజుల మఱి వా
నరులను జూర్ణమొనర్చెను,, గరయుగ్మము దెగినఁ గుంభ♦కర్ణుం డంతన్

క. ధ్వనిచేయుచుఁ దనపయికిం, జను దేరం గాంచి యర్ధ♦చంద్రాకృతులై
సునిశితములైన బాణము,లను రెంటిని దీసికొని వి♦లాసము మెఱయన్.

క. సురవైరి పాదయుగ్మము, ధరఁబడఁగాఁ ద్రుంచెఁ దత్ప♦దంబులు పడున
త్తఱుణమున దిగ్విదిక్కులు, ధరములు కంధరము లబ్ధి♦దనుజపురంబుల్.

క. వనచరరాక్షసబలములు, ననూనవిధి మాఱుమ్రోయు♦నట్లు బెడిదమై
ధ్వనిపుట్టె నొకట, వినికృ,త్తనిజాంఘ్రికరుండు దనుజ♦తల్లజుఁ డంతన్. ౧౯౦

క. తనవక్త్రము బడబాముఖ,మును బోలినదాని వికృత♦ముగ విప్పి మహా
ధ్వనిచేయుచు దుర్గతునిఁ జం,ద్రుని రాహువువోలె రాము♦ధూర్తుండగుచున్

తే. తునిఁగిపోవఁగ మిగిలిన ♦ తొడలతోడఁ
దలపడియె,నంత వాడిమొ♦నలు చెలంగఁ
గనకమయపుంఖములతోడఁ ♦ గ్రాలుబాణ
ములను నాకుంభకర్ణుని ♦ ముఖము నిండ ౧౯౨ 2872

క. నినిచెను బాణాపూర్ణవ, దనుఁడగుటన్ మాటలాడఁ ♦ దాఁ జాలక కో
యని యార్చి యెంతొ కష్టం,బున మూర్ఛిలె, నంతరాఘు♦వుఁడు క్రుద్ధుండై.

సీ. భాస్కరకిరణక♦ల్పంబుగా వెలయుచు బ్రహ్మదండమునకుఁ ♦ బ్రళయకాల
యమునకు నీడయి ♦ యరివినాశనచణంబయి చారుపుంఖమై ♦ యనిలవేగ
మయి నిశితంబయి ♦ యలరు నైంద్రశరంబుఁ గైకొనం దె, వజ్రంబు♦కరణి బెడిద
మయి, స్వర్ణమయమయి ♦ యతిసుందరంబగుపుంఖమ్ముగల్గి దీ♦ప్తుల వెలుంగు

తే. భానుహుతవహులట్లుగాఁ ♦ బ్రజ్వరిలుచు
శక్రవజ్రాశనిసమహా ♦ జవముగలిగి

యున్న యాబాణమును రాముఁ ♦ డుగ్రరిపుని
పైఁ బ్రయోగించెఁ దనబాహు♦బలము గ్రాలఁ గ. ౧౫౪ 2874

చ. శరమది తత్కరచ్యుతిని ♦ జానుగ నొంది సధూమదీప్తిభా
సురదహనాభమై దిశల ♦ శోభిలఁ జేయుచు వజ్రవజ్రమ
ట్లురుదుగ వీర్యవిక్రమము ♦ లాయతరీతిఁ జెలంగుచుండ ని
ర్జరరిపుమీఁది కేగె, నట ♦ శాతశరంబది పోయి యుద్ధతిన్ ౧౫౫ 2875

క. మును దేవేంద్రుఁడు వృత్రుని, ఘనశిరమును ద్రుంచినట్లు ♦ క్ష్మాధరశృంగం
బనఁ దగి వివృత్తదంష్ట్రిలఁ, గనయు కనుఁగొనఁగఁ దగని♦కరణి వికృతమై.

క. చలచారుకుండలంబయి, విలసిలుతచ్ఛీర్షము నట ♦ వేగమ త్రుంచెన్,
ఖలదానవశీర్షము కుండలయుగళాన్వితము త్రిదశ♦నాథశరము చేన్. ౧౫౬

తే. కడఁగి ఛేదింపఁగాఁబడి ♦ కడుజవమున
నభ్రగతమయి రాతిరి♦యందుఁ దోఁచి
యాపునర్వసుతారల♦యంతరమున
నున్నచంద్రునిభంగిగ ♦ నొప్పెఁ గాంతి. ౧౫౭ 2878

సీ. రామప్రయుక్తశ♦రప్రఖండితమయి పర్వతాభంబయి ♦ పరఁగుకుంభ
కర్ణునిశీర్షము ♦ క్ష్మాస్థలిపైఁబడఁ దత్పాతమునఁ బుర♦ద్వారములును
జర్యాగృహంబు లు♦చ్చతరంబుగాఁ దగుప్రాకారమునుధరఁ♦బడియె; మఱియు
నాకుంభకర్ణదే♦హం బిలఁ బడుచుండ దానిచుట్టును నిల్చి ♦ మానసముల

ఆ. భయము తోఁపఁ బరుగు♦వాఱుచు నున్నట్టి, పెక్కుకోట్లకపులు♦నుక్కడంగి,
రంతఁ దుహినశిఖరి ♦ యట్లు గన్పడుదను,జునిశరీర మంబు♦ధిని వడిఁ బడి.

క. పెనుచేఁపల మించుమొ,సళ్లను భూరిభుజంగవితతు♦లను జూర్ణముగా
నొనరించుచు నిలఁ జొచ్చెను,, ఘనబలుఁడై విప్రదేవ♦గణశత్రువునై. ౧౬౧

తే. దుర్జయుండయి తగినయా♦ధూర్తదనుజుఁ
డని హతుండయి కూలిన ♦ నవనిగిరులు
చంచలించెను దేవతల్ ♦ సంతసముల
నార్చి, రంతట దేవమ♦హర్షిగణము. ౧౬౨ 2881

క. ఉరగులు సురభూతంబులు, గరుడులు గుహ్యకులు యక్ష♦గంధర్వులు నం
బరమున నిల్చి రఘుక్షితి,వరముఖ్యుని విక్రమమును ♦ బహుభంగులుగాన్.

క. వినుతించిరి ముదమందిరి, దనుజేశ్వరుబంధువులగు ♦ దానవులు తలం
పను ధీరులయ్యు నాతం, డనిఁ బడుటకు మిగుల వగల ♦ నంది మనములన్.

క. సురపీడితులగునసురులు, మురవైరిం గాంచి యార్తిఁ ♦ బూనినకరణిన్

---

* కుంభకర్ణశిరో భాతి కుండలాలంకృతం మహత్, ఆదిత్యేఽభ్యుదితే రాత్రౌ మధ్యస్థ ఇవ చంద్రమాః-అనిమూ.

నరవరుఁ గని వ్యథితులునై, గర మార్చిరి దిక్కులేని ♦ కరణి ననిమొనన్ ౧౬౩

[1]ఆ. రాహుముఖమునుండి ♦ రవి విముక్తుండయి
దేవలోకతమముఁ ♦ ద్రెంచి వెలుఁగు
నట్లు రాముఁ డవని ♦ నాకపిగణముల
యంతరమున దనుజు ♦ నని వధించి ౧౬౪ ౨౮౮౫

క. ఘనతరమగు తేజము మించెను, భీమపరాక్రముఁడయి ♦ చేర నెవరికైన
నను దరముగాని శత్రువు, వినిహతుఁ డగుటయును బ్లవగ♦వీరులు మిగులన్.

తే. ఆననాబ్జములు వికాస♦మందఁగాఁ బ్ర
హర్షమును బొంది జయరూప♦మైన యిష్ట
సిద్ధి నంది ప్రకాశించు ♦ శ్రీరఘుపతి
నర్చనలఁ దన్పి రాభర♦తాగ్రజుండు. ౧౬౫ 2887

చ. సురనికరంబు యుద్ధమున ♦ స్రుక్కఁగఁ జేసి మహాహవంబులన్
గరముఁ బరాజితశ్రముఁడు ♦ గాఁ దగు నాతనిఁ గుంభకర్ణు సం
గరమునఁ జంపి వృత్రుఁడను ♦ కర్బురవర్యుని జంపినట్టి ని
ర్జరపతిపోలె నెంతయును ♦ సంతసమంగనె నెమ్మనంబునన్. ౧౬౬ 2888

అఱువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౮ - వ సర్గము

రావణుఁడు కుంభకర్ణుమృతికై దుఃఖించుట

క. దనుజులు మహాత్ముఁడౌ రాముని చేఁ గుంభశ్రవుండు ♦ భూరిరణమునం
దున హతుఁడగుటం గని చని, దనుజవితతినా[2]యకుఁడయి ♦ తగు రావణునిన్.

క. కని పల్కిరిట్లు, రాజా! వినుమా! కాలోపముఁడయి ♦ వెలయుచుఁ గపివా
హిని దఱిమి వారిఁ దినియును, ఘనవీర్యముఁ దెలిపి కుంభ♦కర్ణుం డనిలోన్.

ఆ కాలధర్మమొందె, ♦ త్వాధరాకారుఁడౌ, కుంభకర్ణుఁ డనిని ♦ గొంతసేపు
విక్రమంబునూపి ♦ విసికృత్తకంఠోరు, బాహువగుచు నల్ల♦వఱద మునిఁగి.

చ. ధరణివిభూత్తమాంబకవి♦తానముచేఁ గడుఁ బిడితాంగుఁడై
గురుదహనార్చిఁ గాలి పడు ♦ క్షోణిరుహాంబటు లొక్కముద్దయై

---

1 స దేవలోకస్య తమో నిహత్య సూర్యో యథా రాహుముఖా ద్విముక్తః- అనిమూలము

2 'య' యనునక్షరము గాయత్ర్యష్టాదశాక్షరము ఇచట "కుంభకర్ణం హతం దృష్ట్వా రాఘవేణ మహాత్మనా, రాక్షసా రాక్షసేంద్రాయ రావణాయ న్యవేదయన్" అనుమూలమున "రాక్షసేంద్రాయ" యనుచోట నని గా నిరువదినాల్గవయక్షరమగు యకారము గాయత్రియని గోవిందరాజులు భిన్నాభిప్రాయమును వ్రాసిరి.

గరము వికారగర్జనము♦గాఁ దగునర్ధశరీర మాభయం
కరజలరాశిలోనఁ బడఁ♦గాఁ బయిభాగము లంకద్వారమున్. ౯ 2892

ఆ. అడ్డగింప నిట్టు♦లారాము తేజంబు, చే నడంగిపోయెఁ♦జిత్రరీతి,
ననిన భీమబలము♦నను బొంగుకుంభకర్ణుండు తెగినవార్త♦ శ్రుతులఁబడఁగ.

క. ఉరుశోకంబునఁ గుందుచు, ధరణింబడె మూర్ఛ మునిఁగి♦తండ్రి సహజుఁడీ
కరణిం బడుటను ద్రిశిరుఁడు, నరదేవాంతకులు దితిజ♦నాధులు మఱియున్.

క. అతికాయుండును శోకార్దితులై యేడ్చిరి, మహీప♦తి ప్రభుఁ డగుచున్
హితమే యొరులకుఁ జేసెడు, కృతపుణ్యుఁడు రాఘవుండు♦ కేవలశక్తిన్.

క. సోదరునిఁ జంపు టెఱిఁగి మ,హోదరుఁ డాతనికిఁ బ్రియస♦హోదరుఁ డరిరా
ట్సూదనుఁడు మహాపార్శ్వుఁడు, మేదినిఁ బడి యేడ్చిరిమది♦మించెడువగలన్.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతట వ్య♦థన్ స్మృతిలేకయె యుండి యెట్టులో
గని స్మృతిఁ గుంభకర్ణుమృతి♦ కాఱియపెట్టఁగ దీనుఁడౌచు నే
డ్చెను, రిపుగర్వసంహరణ♦జృంభితవిక్రమ! హాసహోదరా!
ఘనబల! దైవయత్నమున♦ గాదిలియన్నను నన్ను నీక్షితిన్. ౯౹ 2897

తే. విడిచి యమలోకమునకు ని♦ర్వృతిని గోరి
పోయితివె?, భూరిబలుఁడవై♦ పొందునీవు
నాకు నాబంధువులకు మ♦నంబులందు
శల్యమట్టులు పీడింపఁ♦ జాలు వగను. ౧౦౹ 2898

క. వెలికిం ద్రోయక యే రిపు, బలములఁ దపియింపఁజేసి♦ వదలి యిట నన్
బలశాలీ! పోయెదవే?, యిల నే దేనిని సమాశ్ర♦యించి యనిమొనన్.

క. సురలకు నసురులకును నె, త్తురుణమునందైన నాహ్వ♦దయమున భీతిం
జొరనీకుందునొ కుడిభుజ, మురుతర మది క్రిందఁబడియె♦ నొక్కవిధిగతిన్

తే. ఇంక నేలేనివాఁడ న♦యితి బ్రదికియు,
దేవదానవగర్వంబుఁ♦ బోవఁజేసి
మఱియుఁ గాలాగ్నిరుద్రుని♦ మాడ్కినున్న
యమ్మహావీరుఁ డీసంగ♦రాంగణమున ౧౨౹ 2901

క. మనుజేశుఁడైన యారా,మునిచే నెటు నిహతుఁడయ్యె? ♦ మును పే ఘనబా
హునకున్ బవినిష్పేషం,బు నొకప్పుడు శ్రమను నుంత♦పుట్టింపంగన్. ౧౩౹

తే. శక్తిచాలకయుండెనో♦ సాధుచర్య!
యట్టి నీవెట్లు రాముసా♦యకము లార్తిఁ
గనఁగఁ జేయఁగ క్షితిఁబడి♦ గాఢనిద్ర
నందుచున్నావు? చెప్పుమా♦ యనుజ నాకు ౧౪ 2903

* యస్య తే వజ్రనిష్పేషో నకుర్యా ద్వ్యసనం సదా-అనిమూ.

క. సురగణము లివిగో మానిని,సరములతోఁ గూడి దివిని ♦ సంగరమృతునిన్
సురవైరి నిన్నుఁ గని హర్షరతిన్ ధ్వనిసేయువారు ♦ రాముఁ బొగడుచున్.
క. వనచరులు ప్రహర్షంబునఁ, గని యవసర మిట్టు లిపుడె ♦ కడఁగి చోరఁగరా
ని నగరవిలసద్ద్వారము, లను నెల్లెడ నెక్కుదురు వి♦లాసము మీఱన్. ౧౬
సీ. ఇది నిశ్చయమ్ము సు, ♦ మ్మిఁక రాజ్యమేల నా కీసీతతోడ నే♦నేమి చేయఁ
గలను? దమ్ముఁడు కుంభ♦కర్ణుండు లేకున్న బ్రదుకుపై నాసక్తి♦యొదవదెపుడు
నాతమ్ము ననిఁ జంపి♦న రఘుకాంతుని రాము వధియింపనేని నా♦బ్రదుకిది యిట
శ్రేయమే గాదు నే♦జీవించి యుండుటకంటె మృతిం దగఁ ♦ గనుటె మేలు
తే. తమ్ముఁ డెచటికిఁ బోయెనో ♦ తప్ప కిపుడె
యచటికేఁ బోయెదను మత్స♦హజుని విడిచి
క్షణమెయైనను జీవించి ♦ క్షమ నిలువఁగ
నుత్సహింపను, దేవత ♦ లొక్కరీతి. ౧౯ 2906
క. మును తమకపకారము చేసిన నన్నుం జూచి యిపుడు ♦ సేయుదు రెలమిం
గని యపహాసము, సహజా!, యనిఁ దెగితివె యింక నేను ♦ నమరేశ్వరునిన్
క కలనున నెట్లు జయింపం, గలను? మహాత్ముండు మాని♦కల్పుం డగుచుం
బొలుపొందువిభీషణుఁ, డిమ్ముల నాకున్ మేలుగోరి ♦ మును పాదృతితోన్.
ఆ. చెప్పినట్టిపల్కు ♦ చెందె సత్యమ్ముగా, నన్ను నిపుడు, దాని ♦మున్ను నేను
సంగ్రహింపనైతి ♦ సాంద్రమై యజ్ఞాన, మావరించియుంట ♦ నరయక మది.
క. అనిఁ గుంభకర్ణునకు మఱియును నల్లె ప్రహస్తునకు మ♦హోత్పాతముగాఁ
గను గల్గె మృతి తదాదిగ, నను జొక్కి గలంగుచున్న ♦ యది నామనసున్.
క. సిరివెలయ ధార్మికుండై, పరఁగువిభీషణుని నేను ♦ బట్టినపూన్కిన్
బురివెడలించితి నయ్యది, పరిపక్వంబగుచు నాకుఁ ♦ బాపఫలముగన్. ౨౨
ఆ. సంభవించినదియె ♦ సాంద్రశోకప్రద, మగుచు ననుచు నేడ్చి, ♦ నమరనాథు
వైరి కుంభకర్ణుఁ ♦ డారఘూత్తముచేత, ననిని దెగుట యెఱిఁగి♦యార్తుఁ గుంది.
క పలుభంగుల నాతనికై, పలవించుచు వగల నోర్వ ♦ భారమగుట, మి
క్కిలి యార్తి సోలి యొయ్యన,నిలఁబడియెన్ గుంభకర్ణుఁ♦డిటు చనె ననుచున్.

అఱువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౬౯ - వ సర్గము.

మహోదర, మహాపార్శ్వ, నరాంతక, దేవాంతి, కాతికాయ, త్రిశిరుల యుద్ధము

క దురితాత్ముఁడు రావణుఁ, డీ, కరణిన్ శోకమునఁ గుంది ♦ కడు నేడ్వంగాఁ
గరుణం ద్రిశిరుం డిట్లని,యె, రావణా! లోకపాల! ♦ యీబవరమునన్. ౧
క. *మాతాతమధ్యముఁడు వి,ఖ్యాతపరాక్రముఁడు పొగడఁ♦గా నర్హుఁడె నూ

* నస్తాత మధ్యమః-అనిమూ.

యూతరుణమున ననిం బడె, ధాత్రుగతిన్ సుజను లెట్టి ♦ తరుణమునందున్.

క. విలపింపరు మీవలె, నో,యిలాధిపా! ముజ్జగముల ♦ కీవొక్కఁడ వి
ష్ణులఁ జాలుదు విదినిజమాఁ, దలపోయక యట్టి నీవు ♦ తగనివిధమునన్. ౩౹

తే. ప్రాకృతునిరీతి శోకంబు ♦ పాలఁబడితి,వేల?,నినుఁగూర్చి యాయజుఁ♦డిచ్చినట్టి
శక్తియును,గవచంబును♦చాపబాణ,ములుసహస్రఖరంబులఁ ♦ జెలఁగురథము.

క. కలవా,స్యందనవర్యము, జలదస్తనితంబురీతి ♦ శబ్దించుఁగదా
గలవిన్నియు నివిలేకయె, కలనున నొక్కపుడు త్రిదశ♦కర్బురగణముల్. ౪౹

క. అనితరసాధ్యపరాక్రమ,మున నాయుధమైన లేక ♦ మునుకొని విదళిం
చినవాఁడవు గద నీవిపు, డనూనదివ్యాస్త్రయుతుఁడ♦వై రాఘవునిన్ ౫

క. అనిఁ జెండివైవ నేర్తువు,, దనుజేంద్రా! సార్వభౌమ! ♦ తమినుండుమ నీ
వు నగరముననే యుద్ధం,బున కేగెదఁ దార్క్ష్యుఁ డహీన♦మూహముఁ బోలెన్.

క. నీవైరులఁ బోకార్చెద,, దేవేంద్రుఁడు శంబరుఁడను ♦ దితిపునిఁ బోలెన్
గోవిందుఁడు సింహికసుతుఁ,డై వఱలెడునరకుఁబోలె ♦ నాహవభూమిన్. ౬

క. రాముని బడవైచెద ను,ద్దామబలం బొప్ప, ననిన ♦ దనుజేంద్రుండా
భీమబలుండగు త్రిశిరుం, డామాడ్కిం బల్క విని మ♦హాహర్షమునన్. ౬౹

తే కాలచోదితుఁ డగుట రా♦ఘవుని గెల్వఁ
దరముగాదని తెలియక ♦ తన్నుమరల
జనన మందినవానిగాఁ♦గను దలఁచుకొ
నియెను, ద్రిశిరుండు పల్కవి♦ని కడుంబూన్కి ౮ 2923

క. దనుజేంద్రకుమారులు వ,జ్రనిబోలినవిక్రమములఁ ♦ జెలఁగుచు ధైర్యం
బుననొప్పు దనుజవర్యులు, మనమున నుత్సాహ మలర ♦ మహితవిభూతిన్ ౯౹

తే అనికిఁ బోవంగ నేను నే♦ననుచు నార్చు
చును నరాంతకుఁ డతికాయుఁ ♦ డనుపమాన
కాంతియుక్తుఁడు మఱియు దే♦వాంతకుండు
తండ్రి కుత్సవ మలరంగఁ ♦ దరలిరంత. ౧౦ 2925

క వారంతరిక్షమునఁ జను,వారలు మాయలను మించు♦వారు ద్రిదశులం
బోరున గర్వమడంగం,గా రయమునఁ జేయువారు ♦ కడుదుర్జయులున్. ౧౧

క బలసంపన్నులు విస్తృత,లలితయశఃకీర్తియుతు లి♦లాస్థలిని సురా
వళిగంధర్వులు సర్పం,బులు కిన్నరు లెత్తివచ్చి ♦ పోరినయెడలన్. ౧౨ 2927

తే అపజయము వీర లొందిన♦యట్లు విన్న
యదియె లేదందఱును మహా♦హావవిశార
దులును విద్యాధికులు శాస్త్ర♦ముల నెఱింగి
నట్టి ప్రోడలు వరముల ♦ నలరువారు. ౧౩౹ 2928

చ సురరిపునాథుఁ డ త్తఱిని ♦ సూర్యసమప్రభలొప్పఁగా రిపూ
త్కరబలమర్దనంబున ని♦కాముము శక్తిఁజెలంగు పుత్రకుల్
నిరతిని జుట్టుగొల్వఁగను ♦ నిర్భరశక్తిఁ బలాశగర్వముల్
నిరతముఁ జెందు దేవతలు ♦ నెమ్మినిగూడఁగ నున్న దేవతా
వరువలె భాసిలెన్, మఱియు ♦ వారల నాతఁడు కౌఁగిలించుచున్ ౧౮

తే భూషణంబులఁ గైసేసి♦పొలుపుమీఱ, నాశిషంబుల నలరించి♦యనికిఁ బంపె,
రావణుండంతఁ దనయుల ♦ రక్షణార్థ, మనుజులై యుద్ధదుర్మదు♦లై చెలంగి.

తే తనకు నీడయి తగుమహో♦దరుని నల్లె
యమ్మహాపార్శ్వునిం బంపె, ♦ నతులకాయు
లయిన యారాక్షసులును మ♦హామతియగు
నన్నయయి రిపురావణుం♦డయి తనర్చి ౧౯ 2931

క. ఘనుఁడగు రావణునకు వం,దన మిడి వలగొనుచుఁ జనిరి ♦ దారనిసేయం
గను, గురుబలులౌ దైత్యే,శునిసుతు లాఱుగురు కాంతి♦శోభితులగుచున్.

సీ. ఆయుధంబుల సంప్ర♦హారంబులను మాన్పునాహరిద్రాద్వయ, ♦ మమలచంద
నము,జటామాంసి,కో♦ష్ఠము నశ్వగంధియు,సంపెఁగ రాతిపు♦ష్పము లవంగ
పత్రము,ముస్త, యీ♦పదియోషధులను జక్కనిచందనమ్మును ♦ గమ్రరీతిఁ
గాఁ బూసికొని యుద్ధ♦కాంక్షచే వెడలిరి త్రిశిరోనరాంతకుల్ ♦ తెంపుగల్గు

తే నట్టి యతికాయుఁ డట్టి దే♦వాంతకుఁడు మ
హోదరుండు మహాపార్శ్వుఁ ♦ డుగ్రశౌర్య
మడర, నంతమహోదరుఁ ♦ డసితమేఘ
సదృశ మైరావతకులసం♦జనితము నయి ౨౦ 1933

క తనరుసుదర్శననాగం,బును నారోహించె, నతఁడు ♦ భూరిలసత్సా
ధనములు నమ్ములపొదలును,ఘన తేజము నలర వెలయ ♦ గజవర్యముపై. ౨౧

క. ఆరోహించి వెలింగెను, నారసఖుఁ డస్తశైల♦సముధిగతుండై
తీరునఁ, ద్రిశిరుఁడు రావణు,కూరిమిపుత్రుండు మిగులఁ ♦ గోరికమీఱన్. ౨౨

తే ఉత్తమాశ్వసమన్విత ♦ మురుతరాయు
ధాన్వితమునగు చక్కని♦యరద మెక్కె
నాయుధంబుల కాంతులు ♦ హారితరము
గాఁ బ్రకాశింప నిస్వన♦కలితరథము. ౨౩ 2936

తే. ఎక్కి చాపంబుఁ దాల్చిన ♦ యక్కఠోర
దనుజుఁ డప్పుడు విద్యుద్వి♦తతులు నుల్క

* సవితే వాస్తమూర్ధని-అనిమూ

గములు నింద్రచాపంబులు ♦ గలిగి కొండ
శిఖరగతమేఘమును బోలి ♦ చెన్నుమీఱె ౨౩½ 2937

క. వరరథమందున నాతఁడు, శిరముల మూఁడింటియందుఁ ♦ జెలఁగు మకుటముల్
గరమరుదుగ మూఁడొప్పశి,ఖరములు కనకాంచితములు ♦ గా మూఁడలరన్.

తే. అద్రిరాజం బనందగు ♦ నట్టి తుహిన
శైలమట్లు ప్రకాశించె; ♦ సాంద్రతేజ
మున వెలుంగుచు విలుకాండ్ర ♦ మూఁకలోన
మేటియగు నతికాయుండు ♦ మించువేడ్క ౨౪ 2939

క. తనతండ్రి రావణుఁడు నె,మ్మనమునఁ బొంగంగ మిగుల ♦ మంచియరద మె
క్కెను నది చక్రాక్షంబులఁ, గనమిన్నఁగనొప్పినొగయుఁ ♦ గడుదృఢమగుచున్.

తే. దార్వధస్థంబు చక్కఁగాఁ ♦ దనరఁ దూణ
ములును బాణాసనంబులు ♦ వెలయఁ బ్రాస
పరిఘములు కత్తులును నిండ ♦ భాసిలంగ
నంత నతికాయుఁ డాత్మలో ♦ నలరు వేడ్క ౨౬ 2941

క. కనకాంచితమై చిత్రం, బును నగుమకుటంబు మించు ♦ భూషణములు చ
క్కని కాంతి వెలయఁ గాంతుల, దనరెడు మేరువన వెలిఁగె, ♦ దారుణబలుఁడై

చ. దనుజలలామపుత్రకుఁడు ♦ దస్యుకులాంతకుఁడై సురాళితో
డను దగునింద్రుఁబోలుచుఁ గ ♦ డంగిన రాక్షసులెల్లఁ గొల్వమిం
చెను, నపుడా నరాంతకుఁడు ♦ జిష్ణుహయంబును బోలి స్వర్ణకాం
తనిఖిలభూషణాళిఁ దగి ♦ తద్దయు దీర్ఘశరీర మొప్పఁగన్ ౨౭ 2943

సీ. శ్వేతవర్ణంబునఁ ♦ జెలఁగి మనోవేగమునఁ బొల్చుహయమునె ♦ క్కెనతఁ డుల్క
వంటి ప్రాసముఁగొని ♦ భానురశక్తిఁ జేఁగొని తేజమున వెలిం ♦ గిన కుమారుఁ
డామయూరము నెక్కి ♦ నట్టివిధంబునఁ జెలఁగె, దేవాంతకుఁ ♦ డలఘువజ్ర
భూషితపరిఘంబుఁ ♦ బూని మందరగిరిఁ దాల్చిన యావిష్ణు ♦ తనువుఁ బోలి

తే. వెలసె; నంత మహాపార్శ్వుఁ ♦ డలఘుతరము
గాఁ గనంబడు గదఁ దాల్చి ♦ కదనమందుఁ
గరమునన్ గదఁ దాల్చు య ♦ క్షవిభురీతిఁ
దాఁ బ్రకాశించె నతులమౌ ♦ దర్పమొప్ప ౩౨½ 2944

క. సుర లప్రతిమభటాళిం, బరివృతులై దివమునుండి ♦ బయలు వెడల న
ట్లురుబలయుతదనుజులు దు,ర్భరబలభటయుక్తులగుచు ♦ రయము మెఱయఁగన్

ఆ. పురమునుండి వెడలి ♦ పోయిరి కదనమ్ము, చేయువేడ్క, బలవి ♦ జృంభితులగు
దనుజులొక్కకొంద ♦ ఱనుమోదమున సమ,స్తాయుధములఁ దాల్చి ♦ హస్తిగణము,

తే. హయములను మేఘనిస్వన ♦ మట్లు మొరయు
నరదముల నెక్కి వారల ♦ ననుసరించి
చనిరి, బలశాలురై సూర్య♦సమరుచులయి
సత్కిరీటములఁ దగురా♦క్షసతనయులు. ౩౪ 2947

క నిరుపమకాంతిం దగి యం,బరమునఁ దేజరిలు ఖేట♦వారమువలెఁ బొ
ల్చిరి, వారియాయుధంబుల, వరుసలు శారదఘనాళి♦వలె సితరుచులన్ ౩౬

ఆ అంచపిండునాఁగ ♦ నలరారె, వీరులా, దనుజవరులు శత్రు♦తతిని గెలువ
వలయు లేక మనము♦వారిచేమృతినైనఁ, గాంచవలయుననెడ♦కాంక్షలొప్ప.

క చని రని నిట్టులు చేయం, గను బూనుచు నంత వీర ♦ కర్బురులు మదం
బున మించి యని నొనర్పం,గ నెంచి యుండుటను దారు♦గదలుచుఁ బేర్మిన్.

తే. సింహనాదములను మించి♦చేసి యార్చి
శరములను వైచి యా శర♦సమితి మరలఁ
బట్టుకొని రప్పు డవ్వారి ♦ పటురవముల
నప్పులింతలఁ జలియించె ♦ నవనియెల్ల. ౩౯ 2951

క వారల సింహస్వనములఁ, దారాపథ మట్టె పగిలి ♦ ధరఁబడునట్లే
ప్రారంభంబునఁ గన్పడె,, నారాక్షసు లతిబలాఢ్యు ♦ లంత ముదమునన్ ౪౦

చ. చని యటఁ బ్రస్తరంబుల వి♦శాలతరువ్రజమున్ ధరించి చ
య్యన నని సేయ నిల్చిన మ♦హాకపులం గని, రంతవానరుల్
ఘనబలులై గజాశ్వవర♦కాండముతోఁ గుమిగూడి స్యందనా
ఘనిబిడకింకిణీశతని♦కామవరంబుల మ్రోగుచుం గదున్. ౪౧ 2953

చ. కరముల గొప్పయాయుధని♦కాయముఁ దాలిచి మండునగ్నినాఁ
బఱఁగుచు దీప్తసూర్యువలె ♦ భాసిలురాక్షసు లెల్ల నొప్పఁగాఁ
గరము వినీలమౌ జలద♦కాండమురీతిగఁ గూడివచ్చునా
సురులను వారిసైన్యమును ♦ జూచిరి, భూరిబలాఢ్యులౌ కపుల్ ౪౨ 2954

క. చనుదెంచుచున్న యాబల,మును గని తమభూరివీర్య♦మును జూపఁగఁ జ
క్కనితఱి చిక్కె నటంచును, బెనుగొండలఁ దాల్చి యార్చి♦పృథురావములన్.

క దనుజులఁ గని తారోర్వం,గను జాలక యార్చుచుండఁ♦గాఁ, బృథుబలులై
కన భీమరూపులగు నా, దనుజులవ్యూహంబు కపివ♦తంసార్భటులన్. 2956

క విని వారిహర్షమును నో,ర్వను జాలక యతిభయంక♦రమ్ముగ నార్వన్
వనచరయూథపులును భీ,తిని గొల్పెడు దనుజబలముఁ ♦ దెంపుమెఱయఁగన్

ఆ. చొచ్చి చేతులందు ♦ క్షోణీధరంబులు, గ్రాల శిఖరములను ♦ లీలఁ గూడి
యున్నకొండ లట్టు ♦ లొగి సంచరించిరి,, మఱియు వానరులట♦మహితశక్తి

క. తరుశిల లాయుధములుగాఁ, గరముల గ్రహియించి దురము♦గావించెదుని

ర్భరశక్తియుతులు గావునఁ, దరువులఁ బెనుబోదెలెల్లఁ ♦ దనరెడువానిన్.

క. కొని పరమక్రోధంబున, దనుజుల మార్కొనుచు నభ్ర♦తలమున భూమిన్
గనుపట్టుచు విహరించిరి., దనుజులు వానరులు గలిసి ♦ దారుణభంగిన్. ౪౮

తే సంగరం బొనరించిరి ♦ సాధ్వసావ
హంబయిన విక్రమంబున ♦ నలరుకపులు
దనుజసైన్యప్రయుక్తబా♦ణనికరమున
దారు వారింపఁ బడియు సం♦తట నిలువక. ౪౮౪ 2961

క తరువుల శిలలం గొండలఁ, గురియించి రసమముగాఁగఁ ♦ గోఁతులు దనుజో
త్కరములు సింహధ్వను లం,బరమున నిండంగఁ జేసి ♦ బవరముచేయన్.

క. ఘోరంబయ్యెను రాక్షసు, లారభటిం బైకొనంగ ♦ నవుడు శిలలచే
వారలఁ జూర్ణము చేసిరి, వీరులు వానరులు మఱియు ♦ వీరదనుజులన్ ౫౦

సీ కవచముల్ దొడిగి ర♦త్నవరాభరణములఁ దాలిచి రథములఁ ♦ దమిచెలంగ
నెక్కినవారిని ♦ నేనుంగులన్ మఱి గుఱ్ఱంబులను నెక్కి ♦ కోర్కియుద్ధ
మొనరింపఁబూనిన ♦ యుగ్రులఁ గనుఁగొని కపులట్టె యెగిరి భీ♦కరముగాఁగఁ
జంపిరి, మేటిరా♦క్షసులు పర్వతశృంగములు తమమేనుల ♦ వెలసియుండ

తే ముష్టితాడనముల నేత్ర♦ములు వెలుపలి
కుబ్బియుండంగఁ దిరుగుచు ♦ నుర్విఁ బడి
యఱచి, రంతట రాక్షసు ♦ లతినిశాత
బాణములువైచి చంపి రా♦ప్లవగవరుల ౫౩ 2964

క దనుజులు కొందఱు శూలము,లను ముద్గరములను గత్తు♦లను శక్తిప్రా
సనిచయముల వధియించిరి,, వనచరులును దానవులను ♦ బవరమునందున్.

తే. ఒకరి నొక్కరునొంచెదు ♦ నూహ లొప్ప
వైరిశోణితదిగ్ధాంగు♦లై రయమున
నవనిఁ బడఁ గూల్చి రొకముహూ♦ర్తాంతమున నె
యారణక్షితి యెల్ల ఘో♦రాకృతిఁ దగి ౫౪౪ 2966

క. హరిదనుజు లొకరిపై నొ, క్కరువైచిన పర్వతముల ♦ ఖడ్గవితతులన్
బరివృతమై రక్తనదీ, పరికీర్ణయయయ్యె' నంతఁ ♦ బ్లవగభటు లొగిన్. ౫౫౪

చ అని నవుడంతటన్ గిరిస♦మాకృతులై పగవారిఁ జెండుచున్
ఘనసమరాభిమానమునఁ ♦ గ్రాలుచునుండిన దానవాళివా
తనువులు నిండియుండెఁ, గపి♦తల్లజు లప్పుడు బాహుసంగరం
బున దనుజాళి నెత్తుకొని ♦ భూమిఁ బడంగను వీచి వైచుచున్. ౫౨ 2968

క. వారల శూలాయుధముల, ఘోరంబుగఁ ద్రుంచియు నిలఁ♦గూలం దన్నం

గా రాక్షసులును మరలుచుఁ, బోరం బూని రొగి హ స్త ♦ ములఁ బాదములన్.

క. కనువారికి నచ్చెరువుగ, దనుజులు నీరీతిఁ బోరి ♦ తద్వానరులన్
వనచరులతోనె కొట్టఁగ, వనచరులను రాక్షసులను ♦ బట్టి బలిమిమై. ౫౮

క. దనుజులచేతనె చంపం, గను దొడఁగిరి, రాక్షసులును ♦ గపు లేపున వై
చిన శిలలఁ బట్టుకొని య, వ్వనచరులం గూల్చి రంత ♦ వానరులు వడిన్.

చ దనుజులచేతియాయుధవి♦తానము బల్మిని లాగికొంచు వా
రినె పడఁగొట్టి, రిట్లలఘు♦రీతుల దానవవానరుల్ రణం
బున నితరేతరంబు గురు♦భూధరశూలశరాళి వైచుచున్
దనుజులఁ జించుచుం దమి ని♦తాంతహరిధ్వను లొప్పఁ జేయుచున్ ౬౦

క చెలరేఁగుచుండి, రంతటఁ, గలనున రాక్షసులు కపుల ♦ కరతలఘాతం
బుల భిన్నకవచులై తరు,వులనుండి పయస్సువోలె ♦ భూరితరముగన్ ౬౧

క. తనువులనుండి యసృగ్వా,హిని వెడలఁగ నొప్పి, రంత ♦ నేనుఁగుచే హ
స్తిని గుఱ్ఱముచే గుఱ్ఱం, బును రథమును రథముచేతఁ ♦ బూన్కిఁ గపివరుల్.

క. అనిఁ గొట్టిరి, మఱియు మహో, వనచరు లందఱును హర్ష♦వర్ధితు లగుచున్
గినుక మనశ్శిలలం గొని,యును బహుశాఖాత్తములగు ♦ నుర్వీజములన్

క కరములఁ బట్టియు దనుజో,త్కరముల వధియించి రపుడు ♦ క్రవ్యా
శ్వరులకును జెల్లె నతిభీ,కరసంగర, మంతఁ గ్రుధను ♦ గర్బురవరులున్ ౬౨

సీ. అర్ధచంద్రాకృతి ♦ నలరు బాణంబుల బల్లమ్ములను, క్షుర♦ప్రముల, నిశిత
శరములఁ గపులపైఁ ♦ బరఁగించుచును వారు వైచిన శిలలను ♦ బాదపముల
ఖండించి రట్టి సం♦గరమున నాల్గుప్రక్కలఁ బడియుండిన ♦ క్ష్మాధరాగ్ర
ములు ఛిన్నభూరుహం♦బులు చచ్చిపడియున్న కపిదనుజులునుంట♦గమనమునకు

ఆ ననువుగాక యుండె ♦ నాభూమి, తఱుగని, బలముగలుగునట్టి ♦ వనచరులొగి
గర్వహర్షములను ♦ గ్రాలుచుఁ దోఁచిన, చేష్టలెల్ల నట్టె ♦ చేయుచుఁ గడు.

క. ప్రవిదారణ మొందె భయం,బు విడిచి రాక్షసులశస్త్ర♦ములఁ గైకొని వే
డ్క విమతులతోడ యుద్ధం,బు నరునఁ గావించి రెంతొ♦పొంగెడుకాంక్షన్

తే. అట్లు సంకులసంగర ♦ మగుచునుండఁ
గపులు హర్షంబునన్ రేఁగఁ ♦ గర్బురు లొగిఁ
గూలుచుండుటయుం జూచి ♦ కుతుక మలర
*మునివరులు దేవతలు నార్చి ♦ రనుపమముగ. ౬౩ 2979

ఉ. అంత నరాంతకుండు పవ♦నాయతవేగముగల్గు ఘోటకం
బెంతయుఁ బ్రీతి నెక్కి నిశి♦తేష్టదశక్తిని గై ధరించి యా

* మహర్షయో దేవగణాశ్చ నేదుః-అనియు.

వంతయు భీతిలేక విపు♦లార్ణవ మొందుఝషంబురీతిగాఁ
బంతము మీఱఁ జొచ్చెఁ గపి♦వర్యమహాబల మాఘ్రటించుచున్ ౬౯ 2980
క. కనదుగ్రప్రాసంబున, వనచరుల నరాంతకుండు ♦ బలము మెఱయఁ జం
పెను నేఁడునూర్ల మందిని, దననేర్పున మించి చీల్చి ♦ దనుజులు పొగడన్
క బలశాలి యింద్రశత్రుం, డలఘుజవం బొప్ప నొకఁడె ♦ హరిపుంగవసే
నల నొక క్షణమాత్రంబునఁ, గలగుండుపడంగఁ జేసెఁ ♦ గదనంబందున్. ౭౦
*క. మునివరవిద్యాధరు లా, యని మొన గుఱ్ఱంబు నెక్కి ♦ హరిబలమున స్వే
చ్ఛను విహరించు మహాబలు,ని నరాంతకుఁ గాంచి, రంత ♦ నిర్భరశక్తిన్. ౭౧
ఆ అతఁడు పర్వతముల ♦ యట్టికపులఁ గూల్చి,చును జెలంగి పోవ ♦ ననిదనుజుని
మార్గమందుఁ గపుల ♦ మాంసశోణితకర్ద,మమ్మునిండియుండె♦మఱియునతఁడు.
క. వనచరులు పరాక్రమమును, గనఁబఱుపఁ దలంచుచుండఁ♦గా వారలమా
ర్గాని యాక్రమించి భేదిం,చెను, మఱియు నరాంతకుండు♦చెందినవేడ్కన్.
ఆ ప్రజ్వలించుచున్న ♦ ప్రాసంబుఁ దాలిచి
కాననముల వహ్ని ♦ కాల్చురీతిఁ
గపిబలంబు నపుడు ♦ కాల్చె, వానరులు వృ
క్షముల గిరులఁ బెఱుకఁ♦గాఁ దలంప. ౭౪ 2986
క. వారల నంతటిలోనే, ఘోరప్రాసమునఁ గొట్టి ♦ కూల్చఁ బవిలస
ద్ధారాహతిఁ గూలెడు నా,భూరిమహీధ్రముల పోల్కిఁ ♦ బొందిరి ధాత్రిన్.
చ. బలయుతుఁ డా నరాంతకుఁడు ♦ వానరసేనలఁ బిండిసేయుచున్
గలనున వానకాలమున ♦ గాలివలెన్ విహరించి స్వేచ్ఛమై
నలరుచు నెల్లతావులను, ♦ నాఘనవీరుఁడు పోవుచుండినన్
నిలిచియెయున్నఁ బైకెగురు ♦ నేర్పన నుండిన నెల్లకీశులన్ ౭౬ 2988
తే. పట్టి వధియించుచుండుటఁ ♦ బరుగిడుటకుఁ
గాని నిలుచుండుటకునైనఁ♦గాని కదలఁ
గాని శక్తులుగారైరి, ♦ కమలసఖుని
కరణి వెలుఁగుచు మృత్యువు♦కరణిని దగి ౭౭ 2989
క. పరుషమునగు ప్రాసంబున, హరిసేనలు భిన్నములయి ♦ యవనిం బడియెన్,
హరు లంతఁ బవిహతికి నె,న్నైనను నాటియగు ప్రాస♦ధారాహతికిన్ ౭౮
క తాళఁగఁ జాలక యొ యూ,భీలస్వన మడరుచుండ ♦ భీతిని అఱచి రి
య్యాలమునఁ బ్రాసహతిచేఁ, గూలెడు కపిరూపము లొగిఁ♦గుంభినియందున్.
తే. కులిశహతి శృంగములు ప్రీలఁ ♦ గూలుకొండ
లట్లు కనుపట్టెఁ, గుంభక♦ర్ణాహతులను

* విద్యాధరమహర్షయః-అనిమూ.

మున్ను మూర్ఛిల్లి యుండిన ♦ సన్నుతబలు
లైన వనచరవీరు లా♦లోనఁ దెలిసి ౨౦॥ 2992

క. వనచరనాథుని సుగ్రీ,వునిఁ గొల్చుచునుండి, రంతఁ ♦ బూషునిసుతుఁ డ
య్యని నాల్గుతట్లు చూచుచుఁ, గనియె నరాంతకుని భీతిఁ ♦ గని వెతదోఁపన్.

క. పరుగెత్తుచున్నవానర, వరులను నుదవృత్తి, నట్లు♦వా ఱెడుబలమున్
బరికించి హయముమీఁదం, గర మారోహించి ప్రాస♦కలితకరుండై ౨౨॥

క. అరుదెంచునరాంతకుఁ గని, యురుతేజుండగుచు నొప్పు ♦ నుగ్రకరసుతుం
డరసి శచీనాథునివలె, బరాక్రమమునం జెలంగు ♦ వాలితనూజున్. ౨౩॥

క. కని యిట్లు పలికె నీవును, జని యల్లదె గుఱ్ఱమెక్కి ♦ సకలహరిబలం
బును క్షోభమందఁ జేసెడు, దనుజుని నవ్వీరుఁ జంపు ♦ తత్క్షణమ యనన్.

చ. తనవిభుఁ డిట్లుపల్క విని ♦ తా ఘనసంతతినుండి భానుఁ డా
య్యన వెలికేగుదెంచునటు ♦ లంగదుఁ డంబుదవారమట్లు చి
క్కనిదగుసేననుండి దుము♦కన్ గనుపట్టెను జిత్రరీతిఁగా,
వనచరవీరుఁ డంగదుఁడు ♦ వర్ధిలు దట్టపుఁగొండచాటునన్ ౨౫॥ 2997

క. కనకాంగదభూషితుఁడై, తనరారుట గైరికాది♦ధాతుయుతమహా
ద్రినిఁ బోలి వెలిఁగె,నింద్రుని, మనుము్ండగు నంగదుండు ♦ మహితరుచులచేన్.

క. వెలయుచు గురుతేజంబునఁ, బొలిచి నిరాయుధుఁడు నగుచుఁ♦బూనిక నఖదం
ష్ట్రిలె యాయుధములుగాఁ గొని, పలికె నరాంతకుని కెదురు♦పడి నిర్భీతిన్.

చ. నిలునిలు వీర లల్పు లిటు ♦ నీవొనరించెద వేమి? వీరితోఁ
గులిశము రీతిఁ దాఁకి రుచి♦గుంభితమై తగు నీదుప్రాస మి
మ్ములను నిదె నాదువక్షమున ♦ ముందుగ వైవుము నాఁగ నంగదో
క్తులవిని యానరాంతకుఁడు ♦ తోడనె క్రోధరసంబు పొంగఁగన్. ౨౮॥ 3000

తే. పండ్లఁ బెదవిని గొఱుకుచు ♦ ఫణివిధమునఁ
జాలనిట్టూర్పులను బుచ్చి, ♦ సాంద్రకోప
మున నరాంతకుఁ డావాలి♦తనయుమీఁది
కిట్టు లడరి జ్వలించుచు ♦ నెసఁగుదాని ౩౦ 3001

సీ. ప్రాసంబుఁ ద్రిప్పుచుఁ ♦ బటువేగమున వైచె, వజ్రసమానమై ♦ వఱలుచున్న
యంగదువక్షస్సు ♦ నయ్యది స్పృశియించి భగ్నమై నేలపైఁ ♦ బడియె, నంత
వాలికుమారుఁ డ♦వ్వరుసను గరుడని కృత్తాహితనువట్టు ♦ లిలనుబడిన
యాప్రాసమునుగాంచి♦యుఱ చేతినెత్తి యాతనియశ్వమస్తక♦తలముమీఁద

తే. జఱచె, నాచేతిదెబ్బకు ♦ శైలసదృశ,మా నరాంతకు ఘోటక ♦ మంతభిన్న
శీర్షమై గ్రుడ్లుపెటలంగ♦జిహ్వ వెలికి, జాఱఁగా *మగ్నతాలువై ♦క్షమనుగూలె.

* నిమగ్న తాలుస్స్రుటితాక్షితారః-అనిమూ.

చ తనహాయ మిట్లు చచ్చి యిలఁ ♦ దక్షణమే పడఁ గాంచి క్రోధియై
దనుజవరుండు ముష్టిఁగొని ♦ దారుణరీతిని వాలిసూను నె
త్తినఁ బొడువంగ, నంగదుఁడు ♦ తీవ్రతరంబగు ముష్టిఘాతమొ
య్యనఁ దలవ్రక్కలింపఁగ మ♦హాత్తరమై రుధిరంబు వేఁడిగాఁ
దనతలనుండి కాఱఁగఁ గ్రు♦ధం బలుమాఱును నుండి యంతలోఁ. ౯౫

తే వశము గామి విసంజ్ఞఁడై ♦ బలముగల్గు
వాఁడు గావునఁ దెలివొంది ♦ వానిబలముఁ
దలఁచి యాశ్చర్య మొందె, ని♦తాంతబలుఁడు
వాలిప్రియపుత్త్రుఁ డంగదుం ♦ డాలమందు ౯౬ 3004

చ. కులిశసమానవేగమును ♦ క్షోణిధరప్రతిమానశక్తియుం
గలిగిన ముష్టినిం గొనుచుఁ ♦ గ్రమ్మఱ నాతనివక్షమందు ని
మ్ములఁ బొడువంగఁ, దా నసుర♦ముఖ్యుఁడు వక్షము పిండియాట ను
జ్జ్వలమగు జ్వాలరీతిఁ బయిఁ ♦ బర్విడు నెత్తురుధారలం గడున్ ౯౭ 3005

తే. తనువు తడియంగ వజ్రియు♦ధప్రహార
మున నిలంబడు పర్వత♦మువలెఁ గూలె
నిట్లు వీరోత్తముఁడు దను♦జేశుఁ డనిని
వాలితనయునిచేఁ జచ్చి ♦ వసుధఁ బడఁగ. ౯౭౪ 3006

క సురపథమున దేవోత్తము, లురుముదమున వానరులు మ♦హోద్యమమున ని
ర్భరశబ్దము గావించిరి, పరులోనరింపంగరాని ♦ ప్రథనమునరతోన్ ౯౯

చ. ఒనరిచి రాముచిత్తమున ♦ కుత్తమమోదము గూర్పఁజాలు చ
క్కనిదగు విక్రమంబును ద♦గం బవరంబునఁ జూప రాముఁడున్
ఘనతరవీర్యవిక్రముని♦కామవిభాసురుఁడయ్యె నప్పునిం
గనుఁగొని విస్మయంబుగనెఁ ♦ గావున నంగదుఁ డాల్కనెన్ దమిన్. ౯౯౪

అఱువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౦ - వ సర్గము.

దేవాంతక మహోదర త్రిశిరోమహాపార్శ్వుల హనుమన్నీలాదులు వధించుట.

క. అనిని నరాంతకుఁ డిటుచచ్చినఁ గని పౌలస్త్యులగుచుఁ ♦ జెలఁగుదనుజవీ
రనిచయనాథులు త్రిశిరుం, డును దేవాంతకసమాఖ్యుఁ♦డును వగఁ గుందన్,

తే. అమ్మహోదరుఁ డట్టులె ♦ నెమ్మనమునఁ
గుంది యేడ్చె, మహోదరుఁ ♦ డెందు నెదురు
లేని వీర్యమునం బొల్చుఁ♦గాన మేఘ
సన్నిభంబగు మేటి గ♦జంబు నెక్కి. ౧౪ 3010

క వాలిసుతుండయి వీర్యము, చాలంగాఁ గల్గు కీశ♦సత్తముపై కిం
దోలెన్ గజమును దోర్బల, శాలియు దేవాంతకుండు ♦ సహజస్ఫూర్తిన్. ౩౫

క మనమున శోకము గ్రమ్మం, గను బొక్కుచు భాసురపరి♦ఘంబును గైఁ గై
కొని యంగదుమీఁదికిఁ బో, యెను, వీరుఁడు త్రిశిరుఁ డట్టు♦లే రభసమునన్

చ ఖరకరురీతి భాసిలుచుఁ ♦ గమ్రతనూరుచిఁ బొల్చు ఘోటకో
త్కరమున నొప్పుచున్ వఱలు ♦ కాంచనమౌ రథమెక్కి యంగదుం
దురమునఁ జంపఁబోయె, వడి♦తోఁ జనుదెంచుచు రాక్షసేంద్రులై
సురవరదర్పహంతలయి ♦ శోభిలువారలు తన్ను మార్కొనన్. ౪౫ 3013

క. గురువిటపసంయుతంబగు, తరువొక్కటి వే పెకల్చెఁ, ♦ దగ వీరుండా
హరివరుఁడు దీప్తకులిశము, హరిహయుఁ డనివైచునట్టు ♦ లార్భటిమెఱయన్.

క అతిశయశాఖాయుతమగు, క్షితిరుహమును విసరివైచెఁ, ♦ జెచ్చెఱ బలిమిన్
దితిజేంద్రునిపైఁ, ద్రిశిరుం, డతులితమయి సర్పమట్టి ♦ యంబకవితతిన్. ౬౫

క దేవాంతకుపై వైచిన, యావృక్షము నుగ్గునూచ ♦ మట్లొనరింపం
గా వాలితనూజుఁడు గని, తా వాయుపథమ్మునకు ని♦తాంతజవమునన్. ౭

ఆ ఎగసె నాకపీంద్రుఁ ♦ డేచినపూన్కిమైఁ
దరుల గిరుల నట్టి ♦ కురిసె వానిఁ
ద్రిశిరుఁ డాగ్రహమునఁ ♦ దీవ్రశరంబుల
నడుమఁ ద్రుంచివైచెఁ ♦ గడురయమున ౮ 3017

క. పరిఘాగ్రంబున వృక్షో, త్కరమున దేవాంతకుండు ♦ తట్టుచునుండన్
శిరముల మూఁడింటిందగు, సురరిపుఁ డంగదునిపైన ♦ సునిశితశరముల్ ౯

సీ. వైచె మహోదరుం ♦ డేచి క్రుద్ధుండయి గజమును వేగ యం♦గదునిపైకి
నడిపించి వజ్రంబు♦నాఁ దనరారెడు నట్టి తోమరములు ♦ నంగదుపృథు
వక్షంబుఁ గని మోఁదెఁ, ♦ ద్వరగల్గునట్టియా దేవాంతకుండు సం♦దీప్తకోపుఁ
డయి యంగదునిమీఁది ♦ కడరి శీఘ్రము పరిఘంబునఁ గొట్టి వె♦న్కకునుమరలె

తే. సుప్రతాపుండు తీవ్ర తే♦జుండునైన, వాలితనయుండు దానవ♦వరులు మువ్వు
రొక్కపెట్టునఁ దనపయి ♦ కురవడించి,నను రవంతయు భీతినొం♦దక చెలంగె

క. హరివరుఁడు పరమదుర్జయుఁ, డురుతరవేగుండు నగుచు ♦ నొప్పునతఁడు స
త్వరముగఁ బైకెగసి లస, త్కరతలమున నసురుమత్త♦గజము నడంచెన్

చ. అనిమొన నాప్రహారమున ♦ నప్డు మహోదరు మత్తహస్తివా
కను లిల వీడి రాలె నది ♦ గాఢరవంబున నార్చె, నంగదుం
డనుపమవిక్రమం బలర ♦ నాగజదంతము నట్టెలాగి దా
నిని గొని వానిపై కుఱికి ♦ నిశ్చలబుద్ధిని గొట్టె దానిచేన్. ౧౦౫ 3021

చ. హరిజరువ్రేటుచేత నసు♦రారియు వాతవిధూతభూరిభూ
మిరుహమురీతి నంగములు ♦ మించెడు వేదన విహ్వలింపఁగా
ధరఁబడి నోటనుండి యతి♦దారుణరీతిని లత్తుకట్టి నె
త్తురు వడిఁ గ్రక్కె, నంతఁ గడు♦ధూర్తుఁడు బాహుబలుండు శూరుఁడున్.
ఆ. దనుజవరుఁడు నగుచుఁ ♦ దనరు దేవాంతకుం, డెట్లొ తెప్పిఱిల్లి ♦ యేచి ఘోర
పరిఘమట్టె త్రిప్పి ♦ ప్లవగేంద్రునిం గొట్టె, దానవానరేంద్ర♦సూనుఁ డిలను.
క బోరగిలంబడి తోఁగనె, ధీరతఁ దెప్పిఱిలి లేచెఁ ♦ద్రిశిరుం డతనిం
దారయమునఁ గని వైచెను, ఘోరశరత్రయము నొసట ♦గ్రుచ్చుకొనంగన్.
చ. వనచరనాథనందనుఁడు ♦ వారక ముప్పురు మేటిరాక్షసుల్
తను వధియింపఁబూనుటకుఁ ♦ దద్దయు నాగ్రహ మొందె నంత నా
హనుమయు నీలుతోఁగలిసి ♦ యాతనిగావఁగఁ బూని పోయె, నం
త ననిని నీలుఁ డాత్రిశిరు ♦ దారుణమూర్తిని గాంచి యుగ్రుఁడై. ౨౦ 3025
క. గిరిశృంగ మొండు వైవఁగ, వరమతి యాదనుజసుతుఁడు ♦ వాఁడిశరములన్
గిరికూటంబును ద్రుంచె శి,ఖరమది తద్భిన్నమగుచు ♦ గండోపలముల్. ౨౧
ఆ. పగిలి విస్ఫులింగ♦పటలితో జ్వాలల,తోడ నేలఁ బడియెఁ, ♦ గూడనున్న
తీవ్రబాహుబలుఁడు ♦ దేవాంతకుం డది,గాంచి పరిఘముఁగొని ♦ గాలితనయు.
క. అనిచేయఁగఁ దలఁపడియెన్, హనుమయుఁ బవనాత్మజన్ముఁ♦డతఁడిటు రాఁగా
గని వాని మీఁది కెగురుచుఁ, దనముష్టిని గులిశమట్లు ♦ తగుదానివెస న్ ౨౩
క అమరించుకొనుచుఁ దచ్ఛి,ర్షమునం దగఁ బొడిచె, నిట్లు ♦ సమధికబలమొ
ప్ప మహితవీర్యముఁ జిన్పడ,సమీరతనయుండు గొట్టి ♦ సకలదనుజులున్. ౨౪
తే. వడఁకులాగున సింహని♦స్వన మొనర్చె,
నసురవరుఁడైన రావణు ♦ నాత్మజుండు
ముష్టిఘాతవికీర్ణాత్మ♦మూర్ధుఁ డగుచుఁ
బండ్లుఁ గన్నులు వెలువలఁ ♦ బడఁగ నపుడు. ౨౫ 3030
క. నాలుక వ్రేలాడఁగఁ బ్రా,ణాళి నెడంబాసి యవని♦యందుం బడియెం,
జాలబలాఢ్యుఁడు రాక్షస,జాలకముఖ్యుండు దేవ♦శత్రువునగుచున్ ౨౬
క. ఘనుఁడగు దేవాంతకుఁ డా,యని నిహతుం డగుటఁ గాంచి ♦ యాత్రిశిరుం డ
త్యనుపమకోపం బడరఁగఁ, దనచెంత మెలంగునీలుఁ ♦దాఁ గని యంతన్ ౨౭
ఆ. వక్షముపయి ఘోర♦భంగిని నిశితాగ్ర,ములగు శరసమూహ♦ములను గురిసె,
నమ్మహోదరుండు ♦ నతికోపమున మంద,రాద్రి సూర్యుఁ డెక్కు♦నట్లు మరల.
క. గిరితుల్యమైన మఱియొక, కరినెక్కి రణంబుసేయుఁ♦గా వచ్చెఁ, దటి
ద్ధరిహాయుచాపయుతాబ్దము, గిరిపై వర్షంబుఁ గురియు♦క్రియ భూషితుఁడై.
క. విలుదాల్చి యమ్మహోదరుఁ, డలనీలుని వక్షమందు ♦ నతితీవ్రశరం

బుల వర్షముఁ గురియించెను,, బలశాలి యతండు బాణ♦వర్షము తనపై

క. కురియించుచుండఁగా వన, చరబలపతి భిన్నగాత్ర♦జాలుం డగుచున్
దురమున నిట్టటు గదలం, దరంబుగామిం దగం గ♦దలకయె యుండెన్. ౩౦

క. తెలివొంది యంత నీలుం, డలఘుమహీజాళియుక్త♦మై తగు గిరి ని
మ్ములఁ బెకలించి మహాజవ, మలరంగా నెగసివచ్చి ♦ యగ్గిరితోడన్. ౩౬ 3037

తే. అమ్మహోదరుతలమీఁద ♦ నట్టిమోఁదె,
నంత నాతఁ డావ్రేటున ♦ నాత్మగజము
తోడఁ దాను భగ్నుఁడై ♦ తోరపువ్యథ
నంది వజ్రాభిహతి గిరి♦యట్లు ధరణి ౩౭ 3038

క విగతాసుండై కూలెన్,, బొగడొందు పితృవ్యుఁ డిట్లు ♦ వాలిసినఁ ద్రిశిరుం
డుగ్రుం గ్రుద్ధుండై ధను,వుఁగరంబునఁబూని హనుమఁ ♦ బొడఁగనిత్వరతోన్.

చ. శితశరముల్ నిగుడ్చెఁ; గ్రుధఁ ♦ జెంది సమీరకుమారుఁ డుగ్రప
ర్వతశిఖరంబు వైచె, బల♦వంతుఁ డతండును దీవ్రబాణసం
తతి నిగుడించి వే తునిమె ♦ దానిని వ్రయ్యలుగాఁగ, వ్యర్థమా
క్షితిధరకూటముం గనుచుఁ ♦ జెచ్చెఱ రావణునాత్మజన్ముపై. ౩౯ 3040

క తరువృష్టిని గురియించెఁ, ద్రి,శిరుఁడు ప్రతాపాఢ్యుఁ డంత ♦ క్షితిరుహవర్షం
బరుదుగఁ దనపైఁ బడఁగని, సురపథమునయందె దాని♦చొప్పడఁగంగెన్.

తే వాఁడిబాణంబులను వైచి ♦ వరుసఁ జెండి
సింహనాద మొనర్చెఁ జె♦చ్చెఱ హనుమయుఁ
బైకి నెగసి క్రుద్ధుండయి ♦ భద్రగజము
సింహముద్ధతి మీఱంగఁ ♦ జీల్చునట్లు. ౪౧ 3042

క ఖరనఖరంబులచేతఁ ద్రి,శిరుని హయంబులను మించి ♦ జీలిచివైచెన్,
సురరిపురాజాత్మజుఁడు త్రి,శిరుండు తా శక్తిఁగొనుచుఁ ♦ జెందినకినుకన్. ౪౩

తే కాళరాత్రిని గొనినట్టి♦కాలుమాడ్కి, ననిలతనయునిపై వైచె,♦హరివరుండు
హనుమయాకాశముననుండి♦యట్టిపడెడు, నుల్కవలెవచ్చునాశక్తి♦యుద్ధతిఁగని.

క తను నదిస్పృశింప కుండం,గనె దానింబట్టి విఱిచి ♦ కడఁగి మహాని
స్వనమొప్పఁ జేసె,భయదం,బును భాసురమునగుశక్తిఁ♦బూని హనుమయున్.

తే విఱిచివేయుటఁజూచి యా♦విక్రమమున
కుబ్బి వానరు లెల్ల నో♦హో యటంచు
సంతసంబున నార్చిరి ♦ జలదములను,
నంత దనుజేజ్యుఁ డనఁదగు ♦ నాత్రిశిరుఁడు. ౪౦ 3046

* కాళరాత్రి మిథాంతకః-అనిమా

క. కరమున ఖడ్గముఁ దాలిచి, యురుతరపవనాత్మజున ♦ యురమునఁ గొట్టెన్
వరవీర్యుఁ డమ్మహాత్ముఁడు, మఱుఖడ్గహతుండు నగుచు ♦ నుగ్రతమెఱియన్

క. దనుజునివక్షముఁ గరతలముచేఁ జఱిచెను, భూరితేజ ♦ మునఁ బొల్చెడు నా
దనుజుఁడు దద్ధతిచే మూర్ఛను ముద్గుచు స్రస్తహస్త ♦ శస్త్రుఁడై పడియెన్.

చ ధరణిధరాకృతిం దగిన ♦ తత్కపిపుంగవుఁ డట్లు పోలుచున్
ధరఁబడుచున్న యాదనుజ ♦ తల్లజుచేతఁ జెలంగుఖడ్గమున్
దవ్వరపడి లాగికొంచు గురు ♦ దానవులెల్ల భయంబు నొందఁగా
హరి నినదంబు చేసె, దను ♦ జాధిపుఁ డాధ్వని కోర్వకాయ్యెడన్. ౮౭ 3049

చ అనిలతనూజుపై కుఱికె ♦ నవ్విధి దూఁకి స్వముష్టిచేత నా
తనిబొడిచెన్, మహాకపివ ♦ తంసుఁడు తద్ధతి కాగ్రహించి యా
దనుజుఁ గిరీటయుక్తముగ ♦ దా వడి ఁట్టుకొనెన్, మహోగ్రహం
బున మును విశ్వరూపుఁడనఁ ♦ బొల్చెడు త్వష్టృకుమారు నింద్రుఁడున్. ౮౮

క. తలలను ఖండించినచుటు, లలరెడు కుండలము లొప్ప ♦ నమలకిరీటో
జ్జ్వలములగు వానిశీర్షంబుల ఖడ్గముచేతఁ ద్రుంచెఁ ♦ బూనిక మెఱయన్.

[1]సీ ప్రజ్వలజ్జ్వలనుని ♦ భంగి దీప్తాక్షులుగలిగి భూమీధ్రము ♦ వలె శరీర
మొప్ప వెలుంగు దే ♦ వోత్తమవైరియౌ త్రిశిరునిమస్తక ♦ త్రితయ మభ్ర
మునునుండి సత్వరం ♦ బుగను జక్కఁగాఁ బొంది తరువాతజ్యోతులు ♦ ధరణిఁబడెడు
నట్లు నేలంబడె, ♦ నమరారిఁ ద్రిశిరను, నమరేశవిక్రముం ♦ డైన హనుమ

తే. యనివధింపఁగ వనచరు ♦ లతిముదమున, సింహనాదములనొనర్చి ♦ చెలఁగిరవని
యట్టి వలియించె రాక్షసు ♦ లదరిభీతి, నలుదెసలకును బాఱిర ♦ త్యార్తులగుచు.

క అనిని దిశీర్షమహోదరు, లనూనహరివీరనిహతు ♦ లగుటయు నట్లే
మును దుర్ధర్షులుగాఁ దగు, ఘనదేవాంతకనరాంత ♦ కక్రవ్యాదుల్. ౯౦ 3053

తే. అంత మొందుటఁ గని పర ♦ మాగ్రహుండు
మత్తుఁ డనఁబడు రాక్షస ♦ మండనుండు
మఱియుఁ గ్రుద్ధబూనె, నాతఁడు ♦ [2]సుంగళకర
ము యి విరాజిల్లి యతిఘోర ♦ మగుచు వెలసి ౯౧ 3054

క. ఇనమునఁ జేయంబడి చక్రనిహాటకపట్టమయము ♦ గాఁ దగి యురదా
తనురక్తమాంసఫేనిలమును నయి యపు డరులరక్త ♦ మున రంజితమై. ౯౨

క. తనయంతనె మెఱయుచు మఱియును సందీప్తాగ్రమగుచు ♦ నురుకాంతుల నె
త్తనిపూలహారముఁ చేత నలంకృతమునయి భీతి ♦ దంబయి మిగులన్ ౯౩

---

1 పేతు శ్చిరాం సింత్రిరపో ధ్గగనాత్రం జ్యోతింషి యుక్తాని యథార్కమార్గాత్-అనిమూ అర్కమార్గాత్ ఆకాశాత్-అగ్రవ్యాఖ్య 2 జగ్రాహాద్రిస్తత్రం ఘోరాంగదాం సర్వాయసీం శుభామ్-అనిమూ.

సీ. ఐరావతంబు మ♦హాపద్మసార్వభౌమములను దిగ్ద్విర♦దములకు వెత
జనియింపఁగాఁ జేయు♦చును విరాజిల్లెడునట్టి గదఁగొనె, ♦ నసురవర్యుఁ
డైన మత్తుఁడు క్రుద్ధుఁ♦డై లయకాలాగ్నివలె మండిపడుచును ♦ వనచరాళి
పై కేఁగె,నంతట ♦ బలశాలి ఋషభాఖ్యుఁ డా రావణానుజు♦నంతికంబుఁ

ఆ. జేరఁబోయె నొక్క♦సారియె యెగిరి, యం,తటను గొప్పసేన ♦ దనరనున్న
యతనిముందు నిలిచె ♦ నమ్మహావార్యుం, తనదు రెమ్ముమున్న♦వనచరుఁగని

క. గిరివలెఁ దగు తద్వపువును, బరికించి మహోగ్రహమున ♦ వజ్రసమానం
బురుతరమౌ గదచేఁ ద,ద్ధరివక్షముచందుఁ గొట్టెఁ ♦ దద్దయుఁ బూనిక్.

చ. వనచరుఁ డాగదాభిహతి ♦ వక్షము వ్రీలఁగఁ దత్తఱిల్లి చి
క్క నిరుధిరంబు గాఱఁగఁ ♦ దగక్ స్మృతి దప్పెను, వానరేంద్రుఁ డం
త నెటులో చాలసేపటికిఁ ♦ దా స్మృతిచంది మహాబలాఢ్యుఁడౌ
దనుజునిఁ గాంచి యాతనిగ♦దం గొనఁగాఁ బరుగెత్తె వేగమే ౫౯ 3059

ఆ. భీమగదనుదానిఁ ♦ బెఱికికొని బలుమా, ఱట్టె త్రిప్పి యని మ♦హాబలాఢ్యుఁ
డగుచు మత్తుడైన♦యట్టి భటులఁ గూడి,యున్న యతనిఁగొట్టె♦నుక్కుమెఱసి.

చ. తనగదచేతఁ గొట్టఁబడి ♦ దానవవీరుఁడు భగ్నుఁడై రణం
బున దశనంబు లొక్కమొగి ♦ భూమిపి రాలఁగ నేత్రయుగ్మమొ
య్యన వెలికుబ్బ వజ్రనిహ♦తాచల నుట్టులు నేలఁగూలె, నా
దనుజుఁడు నిర్గతాక్షబల♦దర్పుఁడుగా విగతాసుఁడై జవం
బునఁ బడఁగాఁ దదీయబల♦ముల్ పరుగెత్తెను భీతిచేఁ గడున్ ౬౧ 3061

సీ. [ఉన్మత్తుఁడనెడు మ♦హోదరుఁ డప్పుడు తనభ్రాత హతుఁ డగు♦టను గనుఁగొని
పరమకోపము నొంది ♦ ప్రళయాగ్నిసమరుచియై తేజరిల్లుచు ♦ నంత నతఁడు
వీరుఁడుగావున ♦ దారుణగదఁగొని యుగ్రవానరసేన ♦ నుక్కుమీఱి
బెదరించుచును గడు♦భీతికరంబగుదమానున శ్లోప్చుచు ♦ దానినడుమఁ

తే. బాఱుతెంచెను దారుణ♦బాహువిక్ర
మాఢ్యుఁడగు నాతఁ డిటుమీఁది♦కరుగు దేరఁ
గాంచి యచలాకృతిం దగు ♦ కపి గవాక్షుఁ
డద్రిఁ గొని వానిపై కేగె ♦ నతిరయమున 3062

క. వీరుండగుచున్మత్తుం, డారీతిన్ శైలవరము ♦ హస్తతలమునన్
దారుణముగ నొప్పఁగఁ దగు, వైరిం జంపంగవచ్చు ♦ వానిన్ గిరిన్. 3063

చ. కనుఁగొని యాగిరీంద్రమును ♦ గాఢగదాహతి నూఱువ్రయ
కనఁబడునట్లు సేసెఁ, గపి♦కాంతుఁడు దీర్ఘభుజుండు పర్వతం
బును శకలీకృతంబుఁ గని ♦ బుద్ధిని నచ్చెరువంది పల్మఱున్
ధ్వనినొనరించె, నాదనుజ♦తల్లజుఁ డెంతయు నాగ్రహంబునన్ 3064

క జ్వలియించుచున్నగదఁ గొని, యలఘుజవం బొప్ప వనచ♦రాధిపువక్ష
స్స్థలమున మోఁదెను వీరుం, డలగదచేఁ గొట్టఁబడి మ♦హార్తిం గనుచున్.

తే నల్ల గాఱంగ నేలపై♦నం బడియెను, సంజ్ఞ దప్పుటచే, వన♦చరవరేణ్యుఁ
డంతలో మూర్ఛఁ దేఱియ♦య్యసురశిరముఁ, గరతలంబునఁ జఱచెని♦కామశక్తి.

క వీరుఁడు ధరణీధ్రసమా,కారుఁడు నగునాసురారి♦కాంతుఁడు దానన్
దారుణదంతాక్షులు ధరఁ, జేరంగా వ్రేఁడినల్ల♦క్షితిఁ బడఁ జచ్చెన్.] 3068

చ దనుజవరేణ్యసోదరుఁడు♦ తత్రణరంగమునందు నిట్లు చ
చ్చిన జలరాశిరీతిఁ దగు♦సేనయు సాధనశక్తి పీడి చ
క్కని యశమున్ దగన్ విడిచి♦ త్ర్యక్షలి జీవములున్నఁజాలనం
చనుచుఁనుయూహ లొప్పఁగ మ♦హోన్నత మొయ్యనఁ గట్టుదాఁటున
ట్లగు మొన నుండ కే పఱచె♦ [1]నాహరివీరులు నవ్వుచుండఁగన్ ౬౨ 3068

డెబ్బదియవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౭౧ - వ సర్గము.

అతికాయుఁడు యుద్ధమునకువచ్చుట

సీ. తద్వార్తవిని గురు♦తర తేజుఁడై బ్రహ్మదత్తవరుండయి♦ దనుజవిబుధ
దర్పహంతయునయి♦ ధరణీధరాకారుఁడై నట్టి యతికాయుఁ♦ డాత్మబలము
సంగరంబున వినఁ♦ జాల గర్వాటు గలిగించునట్లు తు♦ములముగాఁగ
వ్యధితమాటను గాంచి♦ వాసవసమవిక్రమాఘ్యులౌ సోదరుల్♦హతులగుటయుఁ
దనపినతండ్రులై♦ దనుజవతంసులౌ మత్తయుద్ధోన్మత్తు♦లత్తఱినటు

తే నన్నదమ్ములు మృతిగను♦ టెన్ని మిగుల
నాగ్రహం బొందె, శక్రారి♦యైన యతఁడు
[2]భాస్కరసహస్రసంఘాత♦భాస్వరమగు
స్యందనం బెక్కి హరులపైఁ♦ జనియెఁ బూన్కి. ౧ 3069

క. తలఁదాల్చి కిరీటముఁ గుండలములు మెఱయంగ నతఁడు♦ నారి మొరయ ని
మ్ముల నాత్మనామ మేర్పడఁ, బలుకుచుఁ బంచాస్యరవము♦ బటుగతిఁ జేసెన్

[3]క. హరినాదంబునఁ దనభీకరనామశ్రావణమునఁ♦ గార్ముకగుణభూ
రిరవంబున నాతఁడు వనచరులన్ భయపెట్టె, నంత♦ సకలవనచరుల్ ౨

చ దనుజునిభూరిదేహమును♦ దారొగిఁ గాంచుచుఁ గుంభకర్ణుఁడే
యనికయి లేచివచ్చెనని♦ యాతురులౌచుఁ బరస్పరంబు భీ

---

1 ఆహరివీరులు నవ్వమండఁగన్-అనునిది ప్రకృతార్థపోషకమని యధికముగఁ జేర్పఁబడినది గ్రహింపఁదగు 2 స భాస్కరసహస్రస్య సంఘాతమిన భాస్వరమ్ - అనిమూ. 3 నామవిశ్రావణేనచ-అనిమూ.

తిని గడుసందఁగాఁ గొనిరి, ♦ తీవ్రగతిం జనుదెంచు నాతనిన్
వనచరయూథనాయకులు ♦ వారిజనేత్రు త్రివిక్రమావతా
రనియతిరూపమో యనఁగ ♦ రాజిలు రూపముతోన్ మహాబలున్. ౭౪ 3072

క. కని భయపడి పరుగెత్తిరి, వనచరు లొకకొంద ఱతని ♦ బాగుగఁ గని తోఁ
చని బుద్ధితోడ యుద్ధం,బున రక్షకుఁడౌ సుమిత్ర ♦ పుత్త్రునియన్నన్. ౭౫ 3073

తే. శరణు చొచ్చిరి, తరువాత ♦ స్యందనంబు
నెక్కి పర్వత మట్లొప్పి ♦ యుక్కుమిగిలి
కార్ముకముఁ దాల్చి కాలమే ♦ ఘంబురీతి
గర్జిలుచునున్న యతికాయు ♦ ఘనబలాఢ్యు ౭౬ 3074

క. కనియెన్ రాముఁడు దూరం,బున, నాతనిభూరిదేహ ♦ మున కాశ్చర్యం
బును బొంది యాఱడిలఁగా, వనచరులను జేసి పంక్తి ♦ వదనానుజునిన్. ౭౭

చ. కని యిటుపల్కె, శైలసమ ♦ కాయము గల్గి ధనుస్సుఁ దాల్చి లో
చనములు సింహనేత్రముల ♦ చందమునం దగ వేయిగుఱ్ఱముల్
గొనిచను సచ్ఛతాంగమునఁ ♦ గోరికమీఱఁగఁ గూర్చున్న యీ
దనుజుఁ డెవండు? భూతసము ♦ దాయయుతుం డగునీశుపోలికన్ ౭౮ 3076

సీ. కాంతిమంతమ్ములై ♦ కడువాఁడులై యున్న ప్రాసతోమరశూల ♦ పటలములొగిఁ
గనుపట్టుచున్నాఁడు ♦ కాలజిహ్వలఁబోలి [1] వెలయుస్యందనశక్తి ♦ కలితుఁడగుచు
విద్యుద్ద్యుతాంబుద ♦ వితతినా వెలుఁగుచునున్నాఁడు గదయొవ్వఁ ♦ డొక్కొ? వీఁడు,
వీనిచాపములెల్ల ♦ విమలకాంచనపృష్ఠములయి సజ్యములయి ♦ వెలసి యింద్ర
తే. చాప మాకసమునుబోలె ♦ స్యందనపరం
మును బ్రకాశింపఁజేసెడు, ♦ దనుజవర్యుఁ
డతిరథుండునునయి రవి ♦ యట్లు వెలుఁగు
నరదమునఁ గూరుచుండి రణాంగణమును ౭౯ 3077

క. వెలిగించుచు వచ్చెడుఁ గద, పలుకుము యీదనుజుఁ డెవఁడొ,? ♦ భానుకిరణం
బుఁ బోని బాణముల దిక్కులకెల్ల విశాలకాంతిఁ ♦ గూర్చుచు నెమ్మిన్
క. [2] కేతనశృంగగరాహుఁడు, చేతం జెలువారు, నితని ♦ చేతి ధను వదే
యూతతమయి [3] త్రిణతము జీమూతధ్వనితుల్యసుగుణ ♦ భూరిరవము నై.
క. కనకాలంకృతపృష్ఠం, బునునగు శతముఖుని చాప ♦ మువలెన్ మిగుల౦
దనరారుచున్నయది, యీతనిదివ్యమహారథంబు ♦ ధ్వజములతోడన్ ౮౨

1 ఆవృతో రథశక్తిభి ర్విశ్వగ్ని రివ తోయదః-అనిమూ 2 ధ్వజశృంగప్రతిష్ఠేన రాహు ణాఽభివిరాజితే-అనిమూ. 3 త్రిణతమ్ మేఘనిర్హ్రాదం-అనిమూ త్రిషు ఆద్యంతయో ర్మధ్యే చ నతం-అనివ్యాఖ్య

తే లలితములయిన యశ్వతా♦కలను గ్రింది
మ్రానుచేతను దగి చతు♦ర్ధానవు లొగి
సారథులుగాఁగ నొప్పార ♦ జలదగర్జ
నమువలెఁ ధ్వనిచేయుచు♦న్నయది మిగుల. ౧౯ 3081

తే. ముప్పదెనిమిది తూణీర♦ములు రథమున
వెలయుచున్నవి భీతిద♦ములగు చాప
ములు కనకపింగళజ్యాల♦తలును మిగుల
నొప్పుచున్నవి, కనుఁగొను ♦ ముద్యమమున. ౨౦ 3082

సీ హస్తచతుష్కమా♦నట్టి పిడల్ గల్గి కరదశాయుతములై ♦ కాంతి గుల్క
పార్శ్వద్వయంబున ♦ భాసిల్లు ఖడ్గముల్ రెండు రథంబున ♦ రెండు ప్రక్క
లను జెలంగెడు, ధీరుఁ ♦ డనఁదగు నీతఁడు రక్తప్రసూనహా♦రములఁ గంర
మునఁ దాల్చి గురుశైల ♦ మనఁగఁ జూపట్టుచునసితవర్ణుండయి♦యమునిఁబోలి

ఆ పెద్దనోరుగల్గి ♦ పృథుజలదావృత, భానుఁ బోలి కాంతి♦వలులఁ జిమ్ము,
కాంచనాంగదాభి♦కలితభుజంబుల, నితఁడు వెలయుచుంట ♦ నెన్నిచూడ

క. తుంగములయి తనరారెడు, శృంగంబులఁగూడుతుహిన♦శిఖరి విధమునన్
రంగారెడు నిర్జరరిపు, పుంగవుఁడో దీర్ఘబాహు♦భూషిత! సుగుణా!. ౨౩ 3084

చ. సురుచిరనేత్రయుగ్మమున ♦ శోభిలు నీతనివక్త్ర మద్దిరా!
వరతరకుండలంబులను ♦ భాసిలుచుంట [1]బునర్వసుస్ఫుటాం
తరగతపూర్ణచంద్రమహి♦తంబయి యొప్పెడు, వీనిఁ గాంచి యీ
హరిగణమెల్లఁ బారెడు భ♦యార్తిని దిక్కుల కద్దె చూచితే. ౨౪ 3085

క. దనుజుం డితఁడెవ్వండో, దనుజేశ! విభీషణా! ని♦తాంతము నాకున్
వినిపింపు మంచు నడిగిన, ఘన తేజుండైన భూప♦కాంతుని నుడులన్ ౨౫

క. విని గురుతేజుండగు నా, దనుజేంద్రునిసోదరుండు ♦ తా నిటు పల్కెన్
వినవయ్య! రామ! యక్షే,శునితమ్ముఁడు పంక్తివదన♦శోభితుఁడు ధరన్. ౨౬

క [2]గురుతేజుం డతిశయభీ,కరకర్ముఁడు రాక్షసాళి♦కాంతుం డుత్సా
హరతుఁడు రావణుఁ డలరును, ధరనతిబలుఁడగుచు వాని♦తనయుఁడితఁడు నూ!.

ఆ. వీర్యశాలి యితఁడు ♦ వృద్ధసేవి, సమస్తవిద్యలందు మేటి ♦ వితతశస్త్ర
వేత్తలందుఁ దలఁప ♦ వీఁడె యుత్తముఁ డనిఁ, దంత్రియంతవాఁడు♦శైఘ్ర్యవిద్ధి.

క కరిహయరథములమీఁదను, నరుదుగ మెలఁగంగ నేర్చు ♦ యని ఖడ్గమునుం
గరమునఁ దాలిచి పోరఁగ, శరచాపముఁ దాల్చి పోర ♦ వలఁతియితఁడు నూ!.

---

1 పునర్వస్వంతరగతమ్ పూర్ణంబింబ మివైందవమ్—అనియూ 2 ఇట రావణుని వర్ణించుట రాముని కాతని చరిత్రమును జెప్పుటకుఁ గాదు అట్టివాని కితఁడు తనయుఁడని చెప్పుటకే యని గ్రహింపఁదగు.

ఆ. సామదానభేద♦సరణుల యుక్తిని, మంత్రమందు మిగుల ♦ మహితుఁ డనెడు
పేరుఁగన్నవాఁడు ♦ భూరమణా! కృషి, విద్యయందు మేటి ♦ వీరవర్య!.

క. వీనిభుజాబలమునఁ బెం, పూనియె యీలంక భయముఁ ♦ బూనకయుండున్
సూనుండు ధాన్యమాలికి, వీనిని నతికాయుఁ డంద్రు ♦ వీరవతంసా! ౩౦

ఆ. భావితాత్ముఁ డితఁడు ♦ బ్రహ్మను దపమున
నలరఁ జేసి దివ్య♦ములగునస్త్ర
ములను బడసి శత్రు♦వులఁ బాఱఁదోలె, స్వ
యంభు, వితని కాద♦రాత్ముఁ డగుచు ౩౧ 3093

క. సురదనుజులచే మృతియో, వ్వాసను లేకుండ నట్లు ♦ వర మిచ్చెను, భా
స్కరకాంతియుక్తరథమును, నరుదగునీదివ్యకవచ ♦ మలరుచు నొసఁగెన్

క. శతవారము లీతఁడు దేవతలను దానవులఁ జెండి ♦ బాహాబలమునన్
దితిజుల రక్షించెను, యుక్తతతిన్ మాయించె శౌర్య♦సారము పొంగన్.

సీ. యుద్ధంబునన్ వీఁడు ♦ బుద్ధిమంతుం డగు నింద్రునికులిశంబు ♦ చేచుశక్తి
స్తంభింపఁగాఁ జేసె ♦ జలనాథుపాశంబుఁ బ్రతిహతంబును జేసె ♦ రామచంద్ర,
బలవంతుఁడయి రాక్ష♦సుల కెల్లనాథుఁడై ధీమంతుఁడునునయి ♦ దేవదనుజ
దర్పహంతయు నయి ♦ తనరునీయతికాయుఁ డారావణాత్మజుఁ♦డగును బురుష

తే. పుంగవా! వీఁడు కపిసేన♦భూరిశరము
లను వినాశముచేయక ♦ మునుపె వీని
జవమునం జంపుయత్నము ♦ సలుపవలయు
ననియె నంతట నతికాయుఁ ♦ డతిబలమున ౩౬ 3096

చ. వనచరసేనఁ జొచ్చి తన♦భాసురచాపము మ్రోయఁజేసి భీ
తిని గలిగించునాదమును ♦ దెంపునఁ బల్తుఁ జేసె,
త్తనువును దాల్చి [1]సద్రథిక♦తల్లజుఁడై రథమందుఁ బొల్చునా
తనిఁ గని కీశముఖ్యు లతి♦దర్పబలుల్ చని రట్టె మార్కొనన్ ౩౭ 3097

క. శరభుఁడు మైందుఁడు నీలుం, డరాతిభయదుండు కుముదుఁ ♦ డాద్వివిదుండున్
దరువులు గిరిశృంగంబులు, కరముల ధరియించి యెదురు♦గాఁ జని రనికై.

చ. అనుపమశస్త్రవిత్ప్రవరుఁ♦డై గురుతేజుఁడునైన యాతఁ డా
వనచరు లట్టె వైచుతరు♦వారముఁ గొండలఁ బిండిచేసెఁ గాం
చనసమలంకృతాభినవ♦శాతశరంబుల వైచి, దోర్బలం
బునఁ దగి భీకరాకృతిని ♦ బూనిన యాయతికాయుఁ డంతటన్ ౪౦ 3099

క. వనచరుల కభిముఖుండై, [2]యానుమునవే చేఁటుఁబడిన ♦ యిషువులచే నొం
చెను వారినెల్ల, వార లతసిబాణాసారమున నిం♦తాంతార్దితులై. ౪౧ 3100

1 రథస్థం రథినాం శ్రేష్ఠం-అనిమూ. 2 శరైః స్సర్వాయసైర్భృశమ్-అనిమూ.

క తనువుల గాయము లొప్పం,గను నాఘోరాహవమున ♦ గాసిలి తారా
తనికిం బ్రతిక్రృతి సేమియు,నొనరుపఁ జాలకయె పోయి♦నుద్యమ మఱఁగన్.

చ దనుజవరేణ్యుఁ డాగ్రహము ♦ దారుణమై తగ యౌవనంబుచే
తను గడుఁగ్రొవ్వియున్న హరి ♦ తా మృగవారముఁ బోలెఁ దక్బలం
బును భయపెట్టుచుం గలఁచె, ♦ భూరితనుం డసురేజ్యుఁ డబ్బలం
బునదుముఁ దన్ను మార్కొనఁగఁ ♦ బూనినవానిని నొక్కనేని దా
దునుమఁగఁ బూన కుద్ధతిని ♦ దూణము లూని ధనుస్సుతోడ రా
మునికడ కేగి గర్వమును ♦ బూనినవాక్కుల నిట్లుపల్కె, స్యం
దనమును నెక్కి చాపమును ♦ దాలిచి బాణములూని సంగరం
బునకయి నిల్చినాఁడ, రణ♦ముం బొనరింప నదెట్టినీచు తోన్. ౮౮౪ 3102

క. అనిచేయఁగ నుత్సాహం,బుచు గల్గినవాఁ డెవండొ ♦ పూనియిపుడె నా
కును యుద్ధమొసఁగుఁ గాకని, దనుజప్రవరుండు బలము♦నంబునఁ బలుకన్

చ. అరిజనహంత లక్ష్మణుఁ డ♦హార్యపరాక్రముఁ డాలకించి య
ప్పురుషతరోక్తి కోర్వక య♦పారముగాఁ దగుక్రోధమూని క
ర్బురవరుముందఱం దుమికి ♦ నూత్నతరోక్తుల లెక్కచేయ కా
తురమునఁ జాపముం గొనియెఁ, ♦ దూణమునంగల బాణమంతటన్ ౮౯

తే. త్వరగ గ్రహియించి దనుజావ♦తంసునెదుటఁ
గార్ముకమునారి సారించెఁ ♦ గడుఁ గ్రుధఁ గొని,
యంత లక్ష్మణుజ్యాశబ్ద ♦ మతిభయదము
గాఁ జెలంగుచు భూమిని ♦ క్ష్మాధరముల ౮౭౪ 3105

క. సురవర్త్మమునన్ దిక్కుల, సరిత్పతుల నిండి రాక్ష♦సప్రకరము నా
తురతం బొందఁగఁ జేసెను,, గురుతేజుఁడు పంక్తికంఠ♦కొమరుం డంతన్

క. అతిభయదంబగు లక్ష్మణు,నితతజ్యారవముఁ జక్క♦విని యచ్చెరువున్
మతిఁ బూనె బలముగల్గియు, నతికాయుండంతఁ గుపితుఁ♦డై యతఁడిట్టుల్

క తనపై కడగుటఁ గని తీ,వ్రనిశాతాంబకముఁ దాను ♦ గ్రహియించి వచిం
చెను లక్ష్మణుతో నిట్లని,, వినవయ్యా! బాలకుఁడవు ♦ విక్రమములలోన్.

తే ఆజితేజనివాఁడ వ♦ట్లాటఁ బొమ్ము,కాలసదృశుండనగు నన్నుఁ ♦ గదనమందు
మార్కొనఁగ నేలకోరెదు? ♦ మామకకర,ముక్తశస్త్రప్ర వేగంబు♦భూమినభము

క గిరిపతి యాహిమవంతుం, డరయన్ సైపంగఁ జాల ♦ రావంతయు, ని
ర్భరకాలవహ్ని సుఖమగు, నరణిన్ నిద్రింపఁ దెలియఁ♦జాలక దానిన్. ౯౨

ఆ ఏల ప్రజ్వరిల్ల ♦ నిష్పు డొనర్చెదు?
ధనువుఁ బెట్టి మరలు ♦ నను దురమునఁ

* విక్రమే ష్వవిచక్షణాః-అనియూ.

దాఁకి ప్రాణములను ♦ దటుకునఁ గోల్పోవ
వలను, నాకు నెదుట ♦ నిలిచి నీవు ౫౩ 3111

చ మురలి చనంగ నూల్కొనని ♦ మానసముం గలవాఁడవైన ని
ద్ధరణిని నిల్వ మిందె సుఖ ♦ ధామములై తగు ప్రాణముల్ చనన్
ద్వరఁగ యమాలయంబునకుఁ ♦ దప్పక పోయెదు విన్వ నాదుభీ
కరరిపుగర్వసూదనని ♦ కామునిశాతశరంబు లొప్పెడున్. ౫౪ 3112

*క పరశివుని త్రిశూలాకృతిఁ, గర మరుదుగ నలరి తప్త ♦ కనకాంచితసుం
దరములుగాఁ దగుఁ జూడము,, సరీసృపాభంబుగా నె ♦ సంగు శరమిదే! ౫౫

క శరచూగ్రహాకలితంబగు, హరి, కరివరశోణితంబు ♦ నాసక్తిని నా
తురమునఁ ద్రావెడుగతి నీ, శరీరరక్తంబుఁ ద్రావఁ ♦ జాలుం జుమ్మీ! ౫౬

చ అని వచియించి తీవ్రముగు ♦ నాగ్రహముం గని చాపమందు గూ
ర్చిను భయదాంబకంబును, వి ♦ జృంభితభూరిబలుండు చాలఁగాం
తిని జెలువారు లక్ష్మణుఁడు ♦ దృప్తుడుగాఁ దగు నాసురారి యా
దనుజను హేంద్రనాత్మజుఁడు ♦ దర్పము రోషము పొంగఁ బల్కెనన్ ౫౭

క విని మిక్కిలి యాగ్రహమున, ఘనగంభీరార్థ మొప్పఁ ♦ గాఁ దగువాక్యం
బును బల్కెనిటు, దురాత్మా!, విను వాఙ్మాత్రమున నీవు ♦ వీరుఁడ వగుదే?.

తే కార్యమును బట్టి శూరులు ♦ గానగుదురు
గాని యాత్మప్రశంసలఁ ♦ గారు, నేను
జాపసంధితదారుణ ♦ సాయకుఁడను
గా నిటన్ నిల్చియున్నాఁడఁ ♦ గాన నిపుడు. ౫౮ 3117

క కనఁబఱుపు నీదుబలమును,, దనుజా! శౌర్యం బొనర్చి ♦ తావకరూపం
బును జూపు మీవు నిన్నే, వినుతించుకొనంగ నేల? ♦ వీరుఁడ ననుచున్. ౫౯

క పౌరుషమెవనికిఁ గలదో, శూరుం డనఁబడు నతండె ♦ స్తుతుల నగునా కో?,
భూరితరాయుధములతోఁ, జారురథం బెక్కినావు ♦ చాపధరుఁడవై ౬౦ 3119

క శరములచే దివ్యాస్త్రో, త్కరములచేఁ బౌరుషంబుఁ ♦ గనఁ జేయుము ని
ర్జరవైరి! పిదప వాయువు, పరిపక్వమనోజ్ఞతాళ ♦ ఫలమును గడఁకన్ ౬౧ 3120

ఆ తొడిమనుండి రాల్చు ♦ వడువుననే నిశి
తాంబకముల నీమ ♦ హాశిరంబు
ధరణిఁ బడఁగఁ గూల్తుఁ ♦ దప్తకాంచనభూషి
తములు మామకశర ♦ తతులు వేగ. ౬౨ 3121

సీ త్వద్గాత్రమునయందు ♦ బాణశల్యాంతరోత్థితరక్తమును జాలఁ ♦ దృప్తిమీఱఁ
ద్రావంగఁ గలవు, చి ♦ త్తంబున నను బాలుఁడని తక్కువగ నీవు ♦ గనఁగవలదు

* ఏఁ మే సర్పసంకాశో బాణః-అనిమూ

నేను బాలుండనె ♦ యైన వృద్ధుఁడనైన నని మృత్యువట్టివాఁ♦డనని యెఱుఁగు
బాలుఁడౌ విష్ణు వ♦ప్పట్టునం బూనిక్కఁ ద్రివిక్రమాకృతిఁ దాల్చి♦విశ్వములను
తే. మూఁడిటిని దేవతలు హర్ష♦మునఁ జెలంగఁ
జరణముల మూఁడిటం ద్రొక్కఁ ♦ జాలఁ లేదె?
యనెడు యుక్తియుక్తముఁ బర♦మార్థమునగు
నాకుమారునివచనంబు ♦ నాలకించి ౧౫ 3122
క. దనుజేంద్రుం డతికాయుం, డనూనకోపమునఁ దీక్ష్ణ♦మగు సాయకముం
గొనియె, మహాత్ములు నిర్జర, దనుజులు గుహ్యకులు భూత♦తతులు మహర్షుల్.
క. ఆసంగరమును జూచెదు, నాసల విద్యాధరులును ♦ నరుదెంచిరి, వే
యూ సురవైరివతంసుం, డాసమయమునందుఁ గోప ♦ మడరఁగ వింటన్. ౧౭
చ. శరమును గూర్చి [1]యంతరవి♦శాలనభంబును మ్రింగఁబూనిన
ట్లురవడి లక్ష్మణుం గనుచు ♦ నుద్ధతివైచెను వానిమీఁద; న
త్తరుణమునందు లక్ష్మణుఁడు ♦ దస్యువరాంతకుఁ డుగ్రసర్పభీ
కరమయి వచ్చు తీక్ష్ణతర♦కాండము నర్ధశశాంకసాయకం
బరుదుగ వైచి త్రుంచె, నటు ♦ లాశర మంతరమందె చయ్యనన్. ౧౮ 3125
తే. ఛిన్నభోగోరగంబు రీ♦తిన్నిశాత, సాయకచ్ఛిన్నమగుటను ♦ జక్కఁ జూచి
యాగ్రహంబున బాణంబు♦లైదుగొనుచు, వైచెలక్ష్మణుపై,నంత♦ బాణములవి.
క. తను దాఁకక మును పే రా,మునితమ్ముఁడు వాఁడిబాణ♦ముల ఖండించెన్;
దనదీక్ష్ణాంబకముల శ,త్రునిషూదనుఁడైన [2]భరతు♦తోఁబుట్టు వనిన్. ౨౦
చ. శరముల నిట్లు త్రుంచుచు వి♦శాలతరంబగు కాంతి మండున
ట్లరయఁగ నున్న తీక్ష్ణశర ♦ మప్పుడు గైకొని కూర్చి చాపమం
దురుతరవీర్యమొప్ప నతఁ ♦ డొయ్యన లాగి దురాత్మునాతనిం
బోరిఁగొన వైచె, శూరుఁడయి ♦ పొల్చినలక్ష్మణుఁ డిట్లు కాండమున్. ౨౧
క. నతపర్వసాయకము ను,న్నతబలమున లాగి యసుర♦నాథుని ఫాలం
బు తగులఁ గొట్టెను, సాయక, మతిభయదాసురుని ఫాల♦మందుఁ దగులుచున్
ఆ. అందు నాటుకొని త♦దాయతరక్తంబు, చేతఁ దడుపఁబడుచు ♦ శిఖరిమీఁది
పన్నగేంద్రురీతిఁ ♦ బరికింపఁగా నయ్యె,, నంత దనుజవర్యుఁ ♦ డరిశరమున.
[3]తే. కరము పీడితగాత్రుఁడై ♦ హరిశరార్ది
తత్త్రిపురముల నొప్పెడు ♦ ద్వారమట్లు
చంచలించెను, మఱి బల♦శాలి యతఁడు
తెప్పిఱిలి చేయఁదగినట్టి ♦ తీరుఁదలఁచి. ౨౪ 3131

---

1 సంక్షిప న్నివ చాంబరమ్-అనిమూ బాణవేగే నాంతరాన్తస్థిత మాకాశం గ్రసన్నివ-అని వ్యాఖ్య 2 చిచ్ఛేద భరతానుజః-అనిమూ 3 రుద్రబాణహతం ఘోరం యథా త్రిపురగోపురమ్-అనిమూ. త్రిపురద్వారం-అనివ్యాఖ్య

[1]చ. మనమున నిశ్చయించుకొని ♦ క్ష్మాపతిపుత్రక యిట్లు బాణపా
తనమున మెచ్చుకోఁ దగిన ♦ దన్యుఁడవైతివి నాకు నీవటం
చును వచియించి యాస్యమును ♦ సొంపుగ వంచి భుజద్వయంబు చ
క్కని దిటవొందఁ జేసికొని ♦ కమ్రరథంబుననుండి యంతటన్ ౭౬ 3132

తే. సంచరించె విచిత్రమా ♦ సరణి, దనుజ
సత్తముండంత భీకర♦సాయకముల
నొకటి మూఁడైదు నేడు ♦ నిట్లొప్పమీఱఁ
గైకొనుచు వింట సంధించి ♦ కడఁగి గుణము ౭౭ 3133

క సారించి లక్ష్మణునిపై, నేరుపునన్ వైచెఁ, గనక♦నిచయాంచితముల్
సారములు నైన పుంఖము, లారయఁగా వెలుఁగ మృత్యు ♦ వట్లొప్పి కడున్.

క. సరసిజమిత్రునికరణిన్, విరాజమానంబు లగుచు ♦ వెలయుచు దనుజే
శ్వరచాపముక్తములగుచుఁ, బరఁగెడు నాశరము లభ్ర♦పథమునఁ దగుచున్.

తే. అంబరంబును జ్వలియించు ♦ నట్లొనర్చె,
నంత రామునిసోదరుఁ ♦ డాతురపడ
కతనిబాణాళినెల్లఁ దీ♦వ్రాంబకములఁ
బఱపి నడుమనె ఖండించెఁ ♦ బౌరుషమున. ౮౦ 3136

చ శతమఖవైరి యాదనుజ♦సత్తముపుత్రుఁడు వాఁడిబాణముల్
జతనము మీఱ శాత్రవని♦శాతశరంబుల ఖండితంబులై
క్షితిఁ బడుటెల్ల నారసి వి♦జృంభితకోపముతోడఁ జయ్యనన్
శితశర మొండు తీసికొని ♦ శింజినిఁ గూర్చి [2]సుతేజ మొప్పఁగన్ ౮౧ 3137

క అరిమీఁద వైచె, నంతట, శరమది పైఁబడఁగ వచ్చు ♦ సౌమిత్రిహృదం
తరమునఁ దగిలె, సుమిత్రా, వరతనయుం డిట్టు లసుర♦బాణార్దితుఁడై. ౮౨

ఆ ముత్తహస్తివరము ♦ మదసలిలంబున, గార్చునట్టిరీతిఁ ♦ గాఁగఁ దీవ్ర
రక్తమట్టె విడిచె, ♦ రయమున లక్ష్మణుఁ, డతిసమర్థుఁడౌట ♦ నతిబలమున ౮౩

క. తనువున నాటిన బాణం,బును నూడం బెఱికి బాధఁ ♦ బొందక భీతిన్
జనియింపఁ జేయు బాణం,బును గైకొని దివ్యమంత్ర♦మునఁ గూర్చెఁ దగన్

తే దాని నాగ్నేయశస్త్రమం♦త్రసమయుక్త
ముగ నొనర్ప శరాసన♦మున నది యపు
డెంతొ జ్వలియించె, ననుగేజ్యుఁ ♦ డెలమి సౌర
మంత్రమును బూన్కి జపియించి ♦ మహితనియతి. ౮౪ 3141

క. కనకమయపుంఖమయి ఫణి, వాస నొప్పుచునున్న శరము♦నం దభిమంత్రిం

1 శ్లాఘనీయోఽసి మే రిపుః-అనియు. 2 స సంధాయ మహాతేజాః-అని వ్యాఖ్య.

చెను సౌరమంత్రమును, రా,మునితమ్ముం డగ్నిమంత్ర♦మున మంత్రితమై.

క. అరుదగు నాశరమున వి,స్ఫురదగ్నిజ్వాల లట్లు ♦ పొంగారెడు భీ
కరమూర్తిఁ గాలదండం,బు రయంబున యముఁగువోలెఁ ♦ బూనిక వైచెన్

సీ. ఆగ్నేయబాణమం♦త్రాంచితంబగు శర మరుదెంచుటను జూచి ♦ యసురవర్యుఁ
డతికాయుఁ డపుడు సౌ♦రాస్త్రమంత్రితమైన ప్రజ్వలచ్ఛరమును♦వైరిమీఁద
వైచె, నయ్యవి రెండు ♦ భాసురదీప్తాగ్రములయి క్రోధంబునఁ ♦ జెలఁగుసర్ప
ములపోల్కి నొండొంటిఁ♦గలిసిసంఘర్షణమునుబొందె, నంతరెం♦డును బరస్ప

తే. రంబు దహియించి పడియె ధ♦రణిపయి, నిటు
లవ్వి శరవర్యములె యయ్యు ♦ నతులకాంతు
లట్టి మాయభస్మంబులై ♦ యవనిఁ బడి ర
వంతయైన వెలుంగక ♦ యచటనుండె. ౯౦ 3144

క. దనుజేంద్రుం డైషీకం, బనునస్త్రము క్రోధమొప్ప ♦ నాతనిపై వై
చెను, వీర్యవంతుఁడౌ రా,మునితమ్ముం డైంద్రబాణ♦మున ఖండించెన్. ౯౧

క. రావణసూనుం డాశర, మావిధమున వ్యర్థమగుడు ♦ నాగ్రహమునఁ బెం
పావహిలన్ యామ్యాంబక, పావనమంత్రమున దివ్య♦బాణముఁ బూన్కిన్.

తే. చక్క మంత్రించి యంత ల♦క్ష్మణునిమీఁద
వైచె, లక్ష్మణుఁ డద్దాని ♦ వాయుబాణ
మునను ఖండించి యాగ్రహం♦బున జలదము
వర్షధారలఁ గురిసెడు ♦ భంగి గోఁప ౯౩ 3147

క. దనుజునిపై శరవర్షం,బును దాఁ గురిపించె, నతని ♦ బొంది యవియుఁ జ
య్యన వజ్రాంచితకవచం,బును దాఁకుట మొనలు విఱుగ♦భూస్థలిఁ బడియెన్

క. పరవీరహంత సుయశ, స్స్ఫురితుం డాలక్ష్మణుండు ♦ భూరిశరము లి
క్కరణిని వ్యర్థము లగుటను, బరికించి సహస్రబాణ♦వరములఁ గురిసెన్.

క. బలశాలి యసుర లక్ష్మణుఁ, డలఘుశరాళులను నాగ్ర♦హమునఁ గురిసినన్
గలనున నభేద్యకవచముఁ, గలిగినవాఁడౌట నార్తిఁ ♦ గాంచకయుండెన్.

సీ. [అతికాయుఁ డంత స♦ర్పాకారశరము ల
క్ష్మణునిపై వైప నా♦శత్రుహంత
యది మర్మమున నాటి ♦ యార్తి నొందింప ము
హూర్తమాత్రము మూర్ఛ♦నొంది తెలిసి
ఘనబల మొప్పంగఁ ♦ గాండోత్తమచతుష్క
మున వానిఘోటక♦ములను నతని
సారథి వధియించి ♦ వైరి హంత యతండు
శరవర్షమునను ని♦ర్జరవిరోధి

ఆ. ధ్వజముఁ గూల్చి వాని ♦ బవరంబునం జంపఁ
బూని తోట్రుపాటు ♦ పొందకట్టె
యతనిమీఁద లక్ష్మ ♦ మారసి బాణాళి
వైచి నింగి సురలు ♦ బళిబళియన] 3151

క. పురుషలలాముఁడు లక్ష్మణుఁ, డరాతి నతికాయు నించు♦కంతయుఁ బెనసం
గరమున నొప్పింపఁగ నే, క్కారణిని దాఁ జాలకుండెఁ ♦ గవచబలమునన్

క. అనిలుం డంతట నచటికిఁ, జనుదెంచి వచించె నిట్లు ♦ సౌమిత్రీ! యీ
దనుజుఁడు పరమేష్ఠివరం, బును బొంది యభేద్యకవచ♦మును ధరియించెన్.

క. కానన్ బ్రహ్మాస్త్రముచే, వీనిం బొలియింపవయ్య! ♦ వేఱువిధమునన్
వీనిం జంప నశక్యం,బౌ నీతఁడు కవచధారి ♦ యతిబలయుతుఁడున్. ౯౯

తే. కోట నితరాస్త్రములచేత ♦ నని వధింపఁ
దరముగాదని చెప్పె, నం♦తట మహేంద్ర
విక్రముండగు సౌమిత్రి ♦ విని తదీయ
వచన మజుమంత్రమును నప్డు ♦ స్వాంతమందు. ౧౦౦ 3155

క. అనుపమభక్తి జపించుచు, ననూనము నమోఘజవము♦నగు బాణంబున్
ధనువునఁ గూర్చెను, లక్ష్మణుఁ, డనుపమనిశితాగ్రమునగు ♦ నా బాణమునన్.

క. ఆమంత్రము గూర్పఁగనే, ధామనిధియు శీతకరుఁడు ♦ తక్కుగ్రహము లు
ద్దామభయమందె దిక్కులు, భూమియు నంబరము వడఁకె♦భూరిభయమునన్.

క. శరము సుపుంఖము వజ్రము, కరణిం జెలువారుదానిఁ ♦ గ్రవ్యాదగణే
శ్వరనూను కాలదూతఁగఁ, బరికింపఁగనైనదాని ♦ బ్రహ్మాస్త్రముగన్. ౧౦౩

తే. చక్కమంత్రించి దివ్యమౌ ♦ చాపమందుఁ
గూర్చి యింద్రారిపుత్రునిఁ ♦ గూల్పవైచె
సంగరంబున, లక్ష్మణ♦చాపముక్త
మును, నమోఘజవంబునఁ ♦ బొలుచుదాని. ౧౦౪ 3159

చ. అనలునిరీతి మండుచును ♦ హాటకచిత్రితవజ్రసారమై
కనదురుచిత్రపుంఖమయి ♦ క్రాలుచునున్న మహాశరంబుఁ జ
య్యనఁ దనుఁ జంపఁగా నడరు♦నట్టి మహాకృతిఁ గల్గుదాని నా
దనుజుఁడు చూచెఁ జూడఁగనె ♦ దానిని గొట్టె శితాంబకాళిచేన్ ౧౦౫

చ. గరుడునివేగముం గలుగు ♦ కాండ మదట్లు శితాస్త్రపంక్తిచే
గరము నివారితంబయియుఁ ♦ గ్రమ్మఱ కారిపుపార్శ్వ మొందెఁ, గ
ర్బురవగుఁ డంత దీప్తయము♦పోలిక నుజ్జ్వలమైన బాణమా
వరుసను రాఁగఁ గాంచి తన♦స్వాంతమునన్ వెఱపొంద కుద్ధతిన్ ౧౦౬

తే. అష్టి, శక్తి, కుఠార, గ♦దాళి, శూల
ములను హళు లనునాయుధం♦బులను గొట్టె,

నమ్మహాస్త్రము జ్వలనుని♦యట్లు మండు
చును విచిత్రములగు నాయు♦ధనికరముల ౧౦౬ 3162

క. వానిఁ లక్ష్యము చేయక, మానితమకుటాభిరామ♦మంజులశిరముఁ
దా నట్టె సంగ్రహించెను, దానవు లాహాయనంగ ♦ దారుణరీతిఁ. ౧౦౭

క. శిర మది సశిరస్త్రాణం, బురులక్ష్మణబాణపీడ ♦ నొంది తుహినభూ
ధరశృంగమట్లు వేగను, ధరఁ గూలెను, సొమ్ము లటఁ జె♦దరి రాలంగఁ.౧౦౮

క. హతశేషనిశాచరు ల,య్యతికాయునిపాటుఁ గాంచి ♦ వ్యథితహృదయులై
యతిదీనవదనులై కీ,శతతుల్ తముఁ గొట్ట నోర్వఁ ♦ జాలక వగతోఁ. ౧౦౯

తే. వికృతనాదంబునం గూఁత ♦ వెట్టి, రెల్ల
వార లొకచోటఁ జేరి, య♦వ్వల స్వకీయ
భటవిభుం డనిఁ ద్రెళ్లిన ♦ భయమునొంది
యుద్ధకాంక్షను మాని వా♦రొప్ప దక్క. ౧౧౦ 3166

క. పురమున కభిముఖులై న,త్వరముగఁ బరుగెత్తి, రవుడు ♦ భయకృద్బలుఁ డా
దురమున దురాసదుం డి,క్కరణిఁ హతుఁడైన హరిని♦కాయము తమితోఁ.

క. విరిసినతామరలవలెఁ, బరికింప ముఖంబు లట్టె ♦ భాసిలఁగా భూ
వరమౌళితమ్ము నర్చిం,చిరి కోరికయైనజయముఁ ♦ జెందినవానిఁ. ౧౧౧

చ. [ఘనబలు మేఘకల్పు నతి♦కాయుని యుద్ధమునందుఁ జంపి న
మ్మనమున లక్ష్మణుం డలరి ♦ మారుతిముఖ్యకపీంద్రు లెల్ల నొ
య్యన దనుఁబూజలం దనుప♦ నన్నను గానఁగఁ బోయె దానవేం
ద్రునిమృతి నాలకించి తమి♦తోఁ జెలువారుచు రాముఁ డుండఁగఁ.] 3169

డెబ్బదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౨ - వ సర్గము

రావణుఁ డతికాయునిమృతికై దుఃఖించి యంతఃపురమున కేగుట

సీ. లక్ష్మణుం డిట్లుజ్జ్వ♦ల త్తేజమున నొప్పి యతికాయుఁ జంపుట ♦ నాలకించి
యుద్వేగమున దను♦జోత్తముం డిట్లనిపలికె, శత్రువుల ని♦మ్ముల వధించు
నట్టి ధూమ్రాక్షుఁ డ♦స్త్రాళిధరించినవారిలో నుత్తముం♦డై రహిఁ దగి
చాపంబు దాల్చి ♦ జగముల వడఁకించునట్టి యకంపనుఁ ♦ డాప్రహస్త

తే. కుంభకర్ణులు బలయుతుల్ ♦ కోసుచుండు
రనిని వీరు మహాసురు ♦ లరులబలము
లను జయించుచునుందు రే♦దినమునందు
నైన శత్రుతిరస్కార ♦ మన నెఱుఁగరు. 3 3170

క. గురుకాయులు వీరులు భీ,కరశస్త్రాస్త్రముల నెఱిఁగి ♦ కదనమ్మున ని
ర్జరులను జెండెడువారలు, పరికింపఁగ నిట్టివారి ♦ బవరమునందున్ ౩। 3171
[1]క. పని దేనినైనఁ జేయం,గను జాలిన రాఘవుండు ♦ కడఁగి వధించెన్
ఘనబలు లితరులు దనుజులు, చనిరి యమాలయమునకును ♦ శత్రునిహతులై
చ ఖరునిని దూషణున్ బొలియఁ♦గా ఘనశక్తిని జేసి కీర్తినిన్
ధరణిని గాంచి వీరులయి ♦ తద్దయు నొప్పిన రాము లక్ష్మణున్
గరము బలంబు శౌర్యమును ♦ గల్గిన నాకొడు కింద్రజిత్తు స
ద్వరమున లబ్ధమైన శర♦వర్యములం దగఁ గట్టివైచెఁగా ౫। 3173
క. సురలకు బలయుతులగు క,ర్బురులకు గంధర్వయక్ష♦పుంగవులకుఁ గి
న్నరులకు నాబంధనములఁ, దరమే విడిపింప నన్న♦వమ్ము లదెట్లో ౬। 3174
క. శరబంధవిముక్తిం గని, దురుతరచిత్రాత్మశక్తి♦యుతిచేతనొ ని
ర్భరమాయనొ మోసముననొ, యరయఁగ నాకెఱుకపడదె♦యాత్మఁగటకటా
తే ఎవ్వ రెవ్వరు శూరులై ♦ యెసఁగుదనుజు
లస్మదాజ్ఞను బోయిరో ♦ యనికి వారి
నందఱిని గురుబలులగు♦హరులు చంపి
వైచి రిఁకమీఁద నారము♦వరుఁ దదనుజ ౮। 3176
చ వనచరసేనతోడఁ గపి♦వర్యునితోడ విభీషణాఖ్యతో
ననిని వధింపఁజాలు నతఁ ♦ డారయ నాకును గన్పడండు, రా
ముని నెదిరించి మాదనుజ♦ముఖ్యులు మృత్యువుచెంత కేగి రే
మనఁ దగు నారి! రాముని మ♦హాబల మాతఁడె సద్బలాఢ్యుఁడా. ౧౦ 3177
[2]ఆ. అతనియస్త్రవీర్య ♦ మది యెంతగొప్పది?
వీరుఁడైన రామ♦విభుఁ డనామ
యుఁడయి శక్తిమెఱయ ♦ నొప్పునారాయణుఁ
డేయటంచుఁ దలఁతు ♦ నిపుడు నేను ౧౧ 3178
క ఆతనిభయమున నే కద, యీతీరున నగరవర్య ♦ మిది సంపిహితా
త్యాతతకవాటతోరణ,మై తాను వికాంతమగుచు ♦ నగపడెడుఁ గటా ౧౨।
చ కనుక సురారులార! మిముఁ ♦ గాచికొనుండు ప్రమాదమొందకొ
య్యన నగరంబు నెల్లెడల ♦ నారయుచుండుఁడు, సీతఁ గాచు స
వ్వనమున నెట్టిరీతిగ నె♦వండు మదాజ్ఞను బొందకుండఁ బో
వను దగదట్టులే వెలికి ♦ వచ్చుటగూడదు నిశ్చయంబుగన్ ౧౩ 3180
క. బలములు తగుతావుల వెం,దలకునొ యుండెల్ల మీఁర ♦ ఖలబలవృతిం
జెలఁగుచుఁ బలుమఱుతిరుగన్,వలయును మెలఁకువనుగూడి♦పటుశౌర్యములన్.

---

1 రామే ణాక్లిష్టకర్మణా - అనిమూలము 2 తం మన్యే రాఘవం వీరం నారాయణ మనా
మయమ్-అనిమూ.

తే. అసురులార! నాయంసమ♦యమునఁ గాని
యర్ధరాత్రమునంగాని ♦ యట్లె దివస
పూర్వభాగమునంగాని ♦ పూన్కి కపులు
పూనియున్నట్టి శౌర్యంబు ♦ గానవలయు ౧౫ 3182

క. వనచరులని నీచముగాఁ, గనరా దవ్వారి శత్రు♦గణబలము దురం
బున కాయితమైనదియో, మనపైఁ జనుదెంచునదియొ ♦ మనల జయింపన్

క. ఊరకనిల్చిన యదియో, యేరీతిగ నెప్పుడుండు ♦ నెవ్విధిఁ గార్య
ప్రారంభము చేయునటం, చారయుఁడీ యనుచు వారి ♦ కాజ్ఞ యొసంగెన్.

చ. బలయుతులైన యాదనుజ♦వర్యులు రావణుఁ డట్లుపల్కిన
పలుకుల నాలకించి యటు ♦ పాయక చేసిరి కార్యమెల్ల, న
ప్పలలభుగింద్రుఁ డిట్లసుర♦పాలకులం గని యాజ్ఞచేసి చిం
తలు మది నేఁచ దీనుఁడయి ♦ తాఁజనియెం దనయింటి కార్తితోన్. ౧౭

చ దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దారుణదుర్భదు కోపవహ్ని నె
మ్మనమునఁ బ్రజ్వరిల్లఁ బలు♦మాఱులు స్వాంతజదుఃఖముల్ దలం
పునకును రాఁగ నార్తుఁడయి ♦ బోరున నూర్పులు పుచ్చుచున్ గటా!
యనుచు నిఁకేమి నాకుగతి ♦ యంచును జింతిలుచుండెఁ బైపయిన్ ౧౮

డెబ్బదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

23 - వ సర్గము.

-ఇంద్రజిత్తు, హోమలబ్ధబ్రహ్మాస్త్రమున రామాదుల మూర్ఛనొందఁ జేయుట-

సీ. అట నతికాయ, దే♦వాంతక,త్రిశిరులు మొదలగురాక్షస♦ముఖ్యు లనిని
హతులయి రనుచు హ♦తావశిష్టులు వేగ చని రావణునకును ♦ మనవి చేసి,
రంతట నారాక్ష♦సాధీశ్వరుఁడు వార్త నద్దాని వినుచు దుః♦ఖాశ్రుసలిల
సంపరిప్లుతనేత్ర♦జాలుఁడై మూర్ఛిల్లి యల్లనఁ దెలివొంది ♦ యతిభయంక

ఆ రమగు పుత్రనాశ♦నము భ్రాతృవధమును
దలఁచుకొనుచు మిగులఁ ♦ గలఁగుచుండె,
నంత దుఃఖజలధి♦యందు నిమగ్నుఁడై
యున్న దీనుఁ దండ్రి ♦ మన్ననఁ గని ౧౪ 3187

క అతిరథుఁడు రావణాసుసు, సుతుఁడగు నాయింద్రజిత్తు ♦ శుభతరవాక్సం
తతి నిట్లుపల్కె, నోదితి, సుతనాథా! యింద్రజిత్తు ♦ క్షోణీస్థలిపై ౩ 3188

తే బ్రదికియుండఁగ నీవిట్లు ♦ వగలఁ బొంద
వలదు సంగరమున నింద్ర♦వైరినగుచు

---

* ప్రవివేశ స్వ మాలయమ్-అనిమూ

నలరు నా బాణహతుఁ డెవ్వఁ♦డైనఁ బ్రాణ
ములను నిల్పుకొనం జాలఁ ♦ గలఁడె? యెందు?. ౮ 3189

మ. వినుమా! యిప్పుడు రాఘవుం డనుజుతో ♦ వేవేగ మద్బాణముల్
తనులం జీలుపఁ దీక్ష్ణకాంతతతు ల♦త్యంతంబు దేహంబునం
దున నెల్లన్ వడినాటఁ బ్రాణముల నిం♦దున్ వీడి నేలంబడం
గను నేఁజేసెదఁ జూడుమా! దనుజరా♦కాశీతభానూ! తగన్ ౯ 3190

క. పౌరుషదైవబలంబుల,తో రాజిలు నీప్రతిజ్ఞఁ ♦ దీరపు వేడ్కన్
గూరిమితనయుఁడనౌ నే, నారసి కావింతు నిశ్చ♦యం బలరంగన్. ౯౪

క. విను మిప్పుడె రాముని నా,తనితమ్ము నమోఘబాణ♦తతులం బూరిం
తును, దేవేంద్రుఁడు,యముఁడా,దనుజాంతకమిత్ర,సాధ్య,♦దహనా,శ్విసురుల్.

తే. చంద్ర,సూర్యులు మును బలి♦చక్రవర్తి
యాగశాలఁ ద్రివిక్రముం♦డైన విష్ణు
పౌరుషమునా నచింత్యమా ♦ పౌరుషము మ
దీయమును జూడఁగలరని ♦ తెలిపి యంత ౨ 3193

క. బలమున నించుక కొఱఁతం, గలుగని యాయింద్రజిత్తు ♦ కర్బురకాంతుం
డలరఁగ నిటుపలుకుచు న్,జ్వలవాయుసమానమైన ♦ జవ మలరారన్ ౭౪

క నిరుపమములునై తగియెడు, ఖరవరములఁ గట్టియున్న ♦ కన్రురథం బ
త్తరుణమున నెక్కె, ననుపమ,వరతేజం బొప్ప శత్రు♦బలహంతయునై. ౮

క అరుణస్యందన మట్టులు, పరఁగెడు నాయరదమెక్కి ♦ బవరము చేయం
గరము జవంబునఁ బోయెను,, నిరుపమబలశాలి యతఁడు ♦ నెమ్మినరుగఁగన్.

సీ వెంటనే గురుబల♦విబుధశత్రువులంద ఱత్యంతముదమున ♦ నతులధనువు
లను గరమ్ములఁ దాల్చి♦చని, రందుఁగొందఱుగజముఁగొందఱు♦ను జవనాశ్వ
ముల నెక్కి యరిగి, ర♦[త్యలఘుపరాక్రములగు రాక్షసులు కొంద♦ఱద్రితుల్య
ములగు వ్యాఘ్రములఁ బి♦ల్లుల వృశ్చికంబుల ఖరముల మఱివిష♦ధరవరాహ

తే ములను నొంటెల శ్వాపద♦ములను సింహ
జంబుకంబుల హంసల ♦ శశమయూర
ముల నధిష్ఠించి] ముద్గర♦ములను బ్రాస
ఖడ్గగదల గొడ్డండ్రను ♦ గడఁగి తాల్చి ౧౧ 3197

క చని రతనివెంట, నాతఁడు, తనవెంటన్ వచ్చువారు ♦ దారుణశంఖ
ధ్వనులం జేయుచు భేరీ, స్వనములఁ జేయుచును దనుఁ బ్ర♦శంసింపంగన్

క. అరిగెన్ దురమొనరింపన్, బరులన్ దురమునను జెండు♦బలరిపురిపు వం
బర మెట్లు పూర్ణశశిచేఁ, గరము విరాజిల్లునట్లు♦గా నయ్యదనన్ ౧౭౪ 3199

ఆ. చంద్రశంఖవర్ణ♦సదృశసితచ్ఛత్ర,మున వెలింగెఁ జాప♦ముల ధరించు

నట్టివారలందు ♦ నధికుఁడై వీరుఁడై, తనరు నింద్రజిత్తుఁ ♦ దగినరీతి. ౧౩
క. కనకకళశాకాభూషిత, మహానతరహేమకంఠ ♦ మతిసుందరముల్
ఘనమునగు చామరద్వయ,మున విసరిరి రాక్షసోత్త ♦ ములు ప్రీతిమెయిన్.
సీ. [శ్రీమంతుఁడై సుర ♦ సిద్ధవిరోధియా రావణుం డింద్రజి ♦ త్తావిధమునఁ
బెనుబలంబులను గై ♦ కొని వెళ్లుచుండంగఁ గాంచి యిట్లను వైరి ♦ గలఁడె? నీకు
సతిరథశ్రేష్ఠుండ ♦ వగు రేమునిఁ జయించినట్టివాఁడవు గదా ♦ యరయ నీకు
మనుజులనా నెంత? ♦ క్ష్మాపతినిం జంపఁగలవని పలికి యా ♦ కర్బురపతి
ఆ. యాశిషములఁ దనుప ♦ నాశీస్సులను గొని, తేజములర హస్తి ♦ వాజిరథప
దాతులెల్లఁ గొలువఁ ♦ దా నని శ్రీరాము, నొంచు వేడ్క మిగుల ♦ నించుచుండ]
చ. ఖరకరుఁ బోలి తేజమునఁ ♦ గ్రాలి ప్రతాపమునందు లోకముం
దరము నొకండు తుల్యుఁడన ♦ నట్టి మగంటిమి లేని యింద్రజి
త్తనుగతిఁ బోవుచుండ రవి ♦ యుగ్రమరీచుల నంబరంబునాఁ
బురమది చక్కఁగా వెలిగె, ♦ భూరిసుతేజుఁడు శత్రుహంతయున్ ౧౫ 3203
క. దనుజేంద్రునిపుత్త్రుఁడునగు, ఘనుఁ డాయింద్రారి శత్రు ♦ గణములు తగునా
యని సేయుభూమికిం జని, యనుపమరథ మొంపఁదలఁచి ♦ యాహోమవిధిన్.
క. ఒనరింపఁబూని చుట్టును, దనుజులఁ గావలిగ నునిచె ♦ దహనసముచిం
దనరాగనతఁడు శాస్త్రో, క్తనియతి మంత్రైకపూర్వ ♦ కంబుగ ననలున్. ౧౬
సీ. పూజించి హోమంబుఁ ♦ దాఁ జేయఁగాఁ బూనె, శౌర్యమ్మునం దగు ♦ సకలదనుజ
నరుఁడంతభక్తిచే ♦ సురుచిరమాల్యగంధములసంస్కృతోమయి ♦ జిగుహవిస్సుఁ
బేలాల నగ్నిలో ♦ వేల్చెను, సురవైరి కాశపత్రములకుఁ ♦ గా మహాభి
చారమునకుఁ బరి ♦ స్తరణమ్ములుగా మహాయుధంబుల,నుజ ♦ యుందుఁ దాంద్ర
సమిధలఁ గొనుచు వ ♦ స్త్రములు నెత్తునివానిఁ గట్టి కార్ష్ణాయస ♦ కల్పితమగు
స్రువమును గైకొనె, ♦ క్షోణిని నచ్చటఁ దోమరసంతతి ♦ తోడఁ గూడ
నట్టిజెల్లాయుల ♦ నగ్నిపరిస్తరణమును గావించి ప్రా ♦ ణములఁ గూడి
యున్న నల్లని మేఁక ♦ నుద్ధతిఁ బశువుగాఁ బట్టి కంఠముఁ ద్రుంచి ♦ పరఁగువహ్ని
తే. యందు వేల్చెను, నొకనారి ♦ యనలు మండఁ
జేయఁగా నగ్ని దరికొని ♦ చెలఁగి పొగయ
యనఁగ లేక మహాజ్వాల ♦ లలర విజయ
చిహ్నములుగాఁగఁ దోఁచెఁ ద ♦ ద్విస్తృతమునకు. ౨౦ 3208
క. అనలుఁడు పూరుషరూపం,బునను బ్రదక్షిణముగాఁగ ♦ బొలుచుశిఖలతో
డను జుట్టివచ్చి సురుచిర,కనకవిభూషణము లొప్పఁ ♦ గా నాహవిసున్ ౨౧
క. తానే ప్రతిగ్రహించెను,, దానవుఁ డాయింద్రజిత్తు ♦ తదవసరమునన్
మానితమగు బ్రహ్మాస్త్రముఁ, దా నాహ్వానంబు చేసి ♦ ధనువురథంబున్. ౨౨

తే. ఇంకఁ దనకుఁ గావలసిన ♦ యెల్లవాని
నందె తానభిమంత్రించె, ♦ నట్టులతఁడు
వేల్వఁబడునగ్నినుండి యా♦నిధశరమును
జక్కనాహ్వాన మొనరుచు ♦ సమయమందు. ౨౩ 3209

తే చంద్రనక్షత్రఖేచర♦సమితితోడ, నంబరం బెల్లఁ జలియించె ♦ నతిభయమున,
నంత ననలునిరీతిని ♦ గాంతివెలిఁగి, శక్రతుల్యప్రభావుఁడై ♦ సముధికుఁడయి.

క ఎంచంగరాని మంత్ర,సమంచితశక్తిం జెలంగు ♦ నారావణిని
శ్చంచలభక్తిని నారా,ధించి మహాసహ్నిఁ దాను ♦ దివ్యధనువునున్. ౨౪

క. శరరథసారథిఖడ్గము, లరుదగుతురగాళిఁ బడసి ♦ యాకసమున నె
వ్వరికిని గన్పడకుండఁగ, వరశక్తిని జేసినాఁడయె ♦ బలము లలరఁగన్. ౨౫

క తురగరథపతాకాధ్వజ, పరిశోభితమగుచు దనుజ♦బల మప్పుడు సం
గరకాంక్షను గర్జించుచు, నరిగె మహాసురులు వార ♦ లతిభయదముగన్. ౨౬

క. త్వరగలిగి చిత్రములునై, పరిభూషితములును నైన ♦ బాణంబులఁ దో
మరముల నంకుశముల సం,గరమునఁ బ్రహరించి రెల్ల♦కపులఁ గడఁకతోన్.

క. రావణి యంతటఁ గుపితుం,డై వారలఁ గాంచి పల్కె ♦ నఖిలకపులఁ బెం
పావహిలఁ జంపఁగోరుచు,వావిరిఁ బోరాడుఁడు పమి ♦ వర్ధిలుచుండన్ ౨౭

చ. అన విని నిర్జరారులు జ♦యంబును గోరుచు నార్చుచున్ భయం
బును గలిగించువానరుల ♦ భూరిశరంబులవృష్టి ముంచి, తా
దనుజవరాత్మజుండు నలుఁ♦దట్లను రక్షసు లావరింప నా
యనిమొన మీఁదినుండి నిశి♦తాంబకముల్ ముసలంబులున్ గదల్ ౨౯ 3216

తే మఱియు నాళీకబాణముల్ ♦ మ్రానిపసంగ
వైచి కపులను హింసించె, ♦ వానరులటు
లతఁడు హింసించుచుండఁగా ♦ నవనిరుహము
లందఱొకటిగఁ గొనుచు నిం♦ద్రారిపయికి ౩౦ 3217

క. అనిఁ గరినుండని తలఁపక, చని రొక్కట మూఁడుకొనఁగ ♦ శక్రారిబలం
బును గురుతేజము దగఁగా, వనచరులశరీరములను ♦ బాణవిశిఖులన్. ౩౧

తే. క్రోధమునఁ జించివైచె, నా♦క్రూరదనుజుఁ
డసురు లుప్పొంగునటు లా గ్ర♦హమున నొక్క
శరమునన్ బంచనవస ప్త♦సంఖ్యులైన
వనచరులఁ జంపె నుత్కంఠ ♦ వఱలుచుండ. ౩౩ 3219

క. అని నెంతయు దుర్జయుఁడగు, దనుజేంద్రసుతుండు వీర♦తల్లజుఁ డటఁ గాం
చనభూషితములు రవిసన్నిభను జెలఁగెడునవియు నైన ♦ తతవిశిఖములన్.

క. హరులన్ మథియించెను, వానరు లనిఁ దద్బాణపీడ♦నముఁ బొందికలే

బరములు తునుఁగుచునుండ న,సురమున విజయాశనపుడు♦మానిభయమునన్.
క. సురమథితులైన యసురుల, కరణిన్ క్షితిఁబడిరి మేటి♦కపులును నాసం
గరమున బాణగభస్తుల, నురుతరముగ వెలుఁగుసూర్యుఁ♦డో యనమిగులన్
క చెనకన్ రాకున్న మహో,సనుజునిఁ జంపంగఁ జనిరి ♦ దారుణకోపం
బున, నంత వనచరోత్తము, లనూనశరవృష్టిభేది♦తాంగులు నగుచున్ ౩౮
తే. ధైర్యమును వీడి వ్యథితులై ♦ తత్క్షణమున
నెత్తుటం దోఁగుచున్ బరు♦గెత్తి, రవలఁ
గపులు కొందఱు శ్రీరాము♦కార్యముకొఱ
కసువులను లెక్కపెట్టక ♦ యార్చి మిగుల ౩౯ 3224
క తరుశిలాయుధములుగాఁ, గరముల గ్రహియించి వెనుకఁ ♦ గాలిడక మహా
త్తరశౌర్యమునన్ మార్కొని, రరయుచు నాయింద్రజిత్తు,♦నాహవ లపుడున్
చ అనిమొనఁ జుట్టుముట్టి యవ♦నారిపయిన్ దరుశైలశృంగముల్
ఘనశిల లట్టివైచిరి, ని♦కామము తేజమునన్ జవంబునన్
దనరెడు నింద్రజిత్తు కపి♦శల్లజు లవ్విధివైవఁ బ్రాణముం
గొనుతరుశైలవర్షమును ♦ గొంక కడంచెను సాయకంబులన్ ౪౦ 3226
చ సురపతివైరి యంత రణ♦శూరుఁడు గాన హుతాశతుల్యభీ
కరఫణిసన్నిభంబులగు ♦ కాండములం బరఁగించి చించె నా
హరివరసేన, నంత నిశి♦తాశుగముల్ పదునెన్మిదొక్కటన్
బరఁగెడు గంధమాదనని ♦ బాగుగ నాటఁగనేసి యార్చుచున్. ౪౧ 3227
తే దూరముననున్న యానలుఁ ♦ దొమ్మిదింట,నొవ్వఁగాఁ జేసి వీర్యంబు♦నివ్వటిల్ల
మర్మములనొంపఁజాలెడు ♦మార్గణముల, నేడిటన్ మైందు నైదింట♦నేఁచిగజుని
తే జాంబవంతుని దశదివ్య♦సాయకములఁ, దివశసంఖ్యకముల నీలుఁ♦దీక్ష్ణములును
భయదములు వరలబ్ధముల్♦పరుసములును, నైనశరముల సుగ్రీవు♦నంగదుసిని.
క వనచరశల్లజు ఋషభుని, ననిమొన నొప్పించి మూర్ఛ ♦ నందఁగఁ జేసెన్,
దన జేజ్యుఁ డపుడు వృద్ధిం, గను కాలధనంజయుఁ డనఁ♦గాఁ గ్రుద్ధుండై. ౪౨
క. తక్కిన వనచరవీరులఁ, బెక్కండ్రను నొంచి మించెఁ ♦ బెనుశరముల, నా
రక్కసుఁ డా పెనురణమున, నుక్కున సూర్యాభములయి ♦ యురుజవములునై.
క. ఆకర్ణాంతము లాగిన, యాకార్ముకముక్తములయి ♦ యులరుశరములన్
వేకపుల బలముఁ గలఁచెను,, నాకరణి స్వబాణవితతి ♦ హరిబల మచటన్.
తే ఆకులంబయి మూర్ఛిల్లి ♦ యార్తి రక్త
సిక్తమయి యుంటఁ గనుఁగొని ♦ చెలఁగె హర్ష
మునను, గురుతేజమున వీర్య♦మున వరాత్త
బలమునను బొంగు రావణి ♦ యసుగతుల. ౪౩ 3233

* తతః పావకసంకాశైః శరైః రాశీవిషోపమైః-అనిమా.

క. శరముల ఖడ్గాద్యాయుధ, వరములఁ ద్వరితముగఁ గురిసి ♦ వానరవీరో
త్కరమును నొప్పించెను సం, గరమున స్వధరాళిమీఁదుగా ♦ నుండకయే.

చ వనచరసేనపై నిలిచి ♦ వారలకుం గనరాక నీలమే
ఘనిచయ మంబువుల్ గురియు ♦ కైవడి భీకర బాణవృష్టి నం
త నిగుడఁ జేసె, భూధరవి ♦ తానముపోలిక నొప్పునాకపుల్
దనుజశరప్రభిన్నతర ♦ దారుణదేహులు నొచ్చు నెంతయున్. ౫౦ 3235

తే. మాయలను గొట్టఁబడుచును ♦ మానమెడల
వికృతరవమున నార్చుచు ♦ విబుధనాథ
వజ్రసంహతనగరాజ ♦ వారమట్లు
ధరణిఁ గూలిరి రిపు వున్న ♦ తా వెఱుఁగక. ౫౧ 3236

చ. వనచరు లాత్మసైన్యముల ♦ వాఁడిమొనల్ గలసాయకంబు లా
యనిఁ బడుచుండుటే కనఁగ ♦ నైరి వరంబునఁ గన్నమాయచే
తను గనరాక కప్పఁబడి ♦ తాను నభంబున నున్న యింద్రజి
త్తన నెటులుండునో గన రి♦వంతయుఁ జాలకపోయి రంతటన్. ౫౨ 3237

క. దనుజేశుండు మహాత్ముఁడు, సునిశితతీక్ష్ణాగ్రములయి ♦ సూర్యునివలెఁ జ
క్కనికాంతి వెలుఁగుశరముల, ననూనగతి వైచి దెసల ♦ నన్నిఁటిఁ గప్పెన్

క. వనచరుల నొంచె, మఱి యతఁ, డనలునివలెఁ గ్రాలుచున్న ♦ యాశూలములన్
ఘనఖడ్గపరశ్వథములఁ, గన మిడుఁగుఱు లొప్ప కడ శి♦ఖలు పైకెగయన్

తే. గిరగిరం ద్రిప్పి యట్టె సు♦గ్రీవుబలము, నందు జడివాన గురిసిన♦యట్లు వైచె,
నంత నక్కపియూధపు ♦ లగ్నితుల్య, దనుజవరబాణహతులయి ♦ తనువులెల్ల.

తే భిన్నములుగాఁగ రక్తంబు ♦ వెల్లివలయి
పాఱఁగా ఫుల్లకింశుక ♦ పాదపముల
వలెను గనఁబడి యూఁతకై ♦ యిల నొకరిప
యిని మఱొక్కరు పడుచు నా ♦ ర్తిని మునుఁగుచు. ౫౫ 3241

తే. వికృతరవమున నార్చుచుఁ ♦ బృథ్విఁ గూలి,
రంతఁ గొండఱు తలలెత్తి ♦ యంబరమును
గనుచు నయనంబులన్ దీవ్ర ♦ కాండము లోఁగిఁ
దగుల నొక్కరిపై నొక ♦ రుగఁ బడుచును. ౫౬ 3242

క ధరణిం బడియుండిరి, క, ర్బురవర్యుం డింద్రజిత్తు ♦ పూనిక హనుమం
తు, రవికుమారుని, నంగదు, హరివరుఁడౌ గంధమాద ♦ నాహ్వయు మఱియున్.

సీ వేగదర్శి, సుషేణు ♦ భీమబలోపేతుఁడగు జాంబవంతుని, ♦ నాగవాతు,
మైందుని, ద్వివిదుని, ♦ మహితుఁడౌ నీలుని, గజుని, గోముఖుని, స♦కామబలుని

నా కేసరిని, నట్లె ♦ హారిలోము, వనచరపాలు, విద్యుద్దంష్ట్రుఁ ♦ బ్రబలుఁడైన
యట్టిసూర్యాననుఁ ♦ నాదధిముఖునిని, బావకాక్షుని, నలుఁ ♦ బరమబలము
[1]ఆ. గల్గు జ్యోతిముఖుని, ♦ గపివరుఁగుముదుని, గ్రాసశూలనిశిత ♦ బాణములను
బ్రహ్మమంత్రయుక్తి ♦ భవ్యశరంబుల, నీకపీంద్రవితతి ♦ నెలమి నొంచె ౬౧
చ. కనకసుపుంఖబాణముల ♦ గాఢగదాతతి వానరేంద్రులన్
గినుక వహించి నొంచి తనుఁ ♦ గేవలశూరునిగాఁ దలంచి రా
మునిపయి లక్ష్మణాఖ్యపయి ♦ భూరిరవిప్రభ లట్టి తీవ్రకాం
డనిచయ మొక్కరీతి సుర ♦ నాయకవైరి నిగుడ్చె నీక్ష్ర్యచేన్. ౬౨ 3245
ఆ ఇట్టు లింద్రజిత్త ♦ హీనసాయకవర్ష, మేచి కురియుచున్న ♦ నించుకేని
సలిలధారలట్లు ♦ క్ష్మాపతిగామునఁ, దలఁచి లెక్కగొనక ♦ తనమనమున ౬౨½
క. తనచుట్టునున్నసైన్యం, బును గని విస్మయము తోఁప ♦ బుద్ధిబలమునన్
గని లక్ష్మణు నిట్లనియెను,, ననుజా [2]యీరాక్షసేజ్యుఁ ♦ డమరారి తగన్ ౬౩
క ఘనమైన బ్రహ్మమంత్రం, బును మదిలో నాశ్రయించి ♦ పొంగుచు మానిసే
నను గొట్టుచు భయదంబగు, ఘనసేనల గూల్చి వారి ♦ నుధ్యమగతులన్. ౬౩½
క మనలన్ శరముల నొంచెడు,, ఘనబలుఁడై బ్రహ్మతనకుఁ ♦ గా నిల్చిన యీ
పెను వరమున నాకాశం, బునఁ దనభయదాంగకంబుఁ ♦ బూనిక మెఱయన్.
చ. కనఁబడకుండఁ జేసి యది ♦ కారణమై తగ బాణమోక్షణం
బును గడుఁజేయు నీదనుజ ♦ పుంగవు నెట్లనిఁ జంప శక్యమా ?
విను మతిమంత! యస్త్ర మిది ♦ విశ్వములన్ మహనీయ మిట్టిరీ
తిని దగుదీని పుట్టుకకు ♦ దేవతయై మఱి హేతుభూతుఁడై ౬౪½ 3250
క. నిరుపమవిభవుండగునా, సరసిజభవుని హిమ మెన్న ♦ శక్యముగా దె
త్తరుణమున నంచుఁ దలఁచెద, వరసాలినిం గలఁగ కీవు ♦ బాణపతనమున్ ౬౬
తే ఓర్చుకొనుము నాతోఁగూడి ♦ యుద్యమమున,
దనుజసత్తముఁ డీతఁడు ♦ ఘనశరతతి
నట్టె పరఁగించి దిక్కుల ♦ నఖిలములను
గప్పుచున్నాఁడు చూడుమా ♦ కపిబల మిది ౬౭ 3252
[3]క పతితాగ్ర్యశూరగణమై, క్షితి నెంతయు నలర, దితఁడు ♦ చెలఁగుచు బవరం
బు తగం జేయక మనమి,ప్డు తెలివిలేక యనిచేయఁ ♦ బూనక యుచటన్. ౬౭½
తే. హర్షరోషంబులను మాని ♦ యుపరిసిఁ బడి
మూర్ఛఁ గనియుంటఁ గని రణం ♦ బునను విజయ

1 సూర్యాననం జ్యోతిముఖమ్-అనిమూ ఇంతకుముందున్న పెసరిం అనుపద మూర్ఖమని వ్రాసిన వ్యాఖ్యానకర్త జ్యోతిముఖమునుచో నేమియు వ్రాయనందున నాశబ్దమట్లేయున్నదని యూహింపఁబడినది జ్యోతిర్ముఖుఁ డనుట సామాన్యవిదితముగదా 2 అసౌ పునర్లక్ష్మణ రాక్షసేంద్రో బ్రహ్మాస్త్ర మాశ్రిత్య సురేంద్రశత్రుః-అనిమూ ౭ ఏతచ్చ సర్వం పతితాగ్ర్యశూరం-అనిమూ,

లక్ష్మణునిం గాంచి ముదమున ♦ లంక కేగఁ
గలఁడు నిశ్చయ మిదియని ♦ పలికె నంత ౬౮ 3254

క. అనుజన్ములు తచ్ఛరములు, తనువులఁ బీడింప నట్లె ♦ ధరఁబడియుండం
గని దనుజేజ్యుఁడు హర్షం,బున నచ్చట సింహనాద♦మును గావించెన్. 3255

క. వనచరసేనను రాఘవు,లను దుఃఖము పాలుచేసి ♦ లఘుగతి దనుజేం
ద్రనియతపాలితయగులం,కను జేరెను సఫలితాత్మ♦కాంతుం డగుచున్. ౭౦

డెబ్బదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౭౪ - వ సర్గము

హనుమంతుఁ డోషధిపర్వతముఁ దెచ్చుట రామాదులు మూర్ఛఁ దేఱుట

చ. హరిపతిసేనయంతయును ♦ నయ్యనిఁ గీడ్పడియున్న రాము, సో
దరుఁ గని భీతి మూర్ఛిలెను ♦ దత్సమయంబున జాంబవంతుఁ డా
సరసిజమిత్ర పుత్రుఁడును ♦ శక్రునిపౌత్రుఁడు నీలుఁడేమి యు
త్తరుణమునందుఁ జేయుటకుఁ ♦ దారు సమర్థులుగాక యుండఁగన్. ౧ 3257

చ. కని మతిమద్వరేణ్యుఁడయి ♦ క్రాలు విభీషణుఁ డాప్లవంగసే
నను భయవిహ్వలంబుఁ గని ♦ నైజములై యతులంబులైన చ
క్కనివచనంబులం బ్లవగ♦కాంతుల నూఱడిలంగఁ జేయుచున్,
వనచరులార! సాధ్వసముఁ ♦ బాయుఁడు రాముఁడు లక్ష్మణుండనిన్. ౨ 3258

సీ. శత్రుసాయకతతి♦క్షతులయి యవశులై వాఱఁగొందినారని ♦ నెతలఁ బడఁగఁ
దగినకాలము గాదు ♦ దానికి నవకాశమే లేదదెట్లన ♦ నీమహీశ
తనయులు బ్రహ్మదే♦వుని వాక్కు నిమ్మెయి గౌరవింపఁగఁ గోరుఁ ♦ డీరసమున
వైచినశరములఁ ♦ బరిభవింపఁగఁ బడినట్లున్నవారు వే ♦ అరయ లేదు,

తే. బ్రహ్మ యాయింద్రవైరికిఁ ♦ బరమకరుణ, సఫల వేగము గల్గున♦స్త్రంబు దీని
నిచ్చె నీరాజపుత్రకు ♦ లీమహాస్త్ర,వరమునన్ గౌరవింపఁగ ♦ ధరణిఁ బడిరి ౪

క. కనుకం దీనికి ఖేదం,బును బొందఁగనేల? యానినిఁ ♦ బూనిక మతిమ
ద్ఘనుఁడగు వాయుతనూజుఁడు, వనజజునస్త్రమునఁ గల్గు ♦ భక్తిబలమునన్.

ఆ. ఒకముహూర్తకాల ♦ మొయ్యన బద్ధుఁడై
యుండి యవల ముక్తి ♦ నొందె, యవ్వి
భీషణోక్తులఁ దగ ♦ విని పల్క నతనితో,
బలముగలుగు నిక్క♦వులు రణమున ౫ 3261

క. హతులైరింకెవరెవ్వగు, క్షితిఁబడియుం బ్రాణములను ♦ జెందినవారో
వెతకుచు నాశ్వాసింతము, దితిజాన్వయరత్నమ! యని ♦ తెలియఁ బలికినన్. ౬

క. [1]ఆరాత్రికాలంబున, వీరులు వారిద్ద ఱంత♦నెన నుల్కలఁ గొం
చారణభూమిని వెదకిరి, వారక వీరులగు కీశ♦భటులం బూన్కిన్. ౭ 3263

క. కరములు తొడలును దోఁకలు, చరణంబులు వ్రేళ్లు మెడలు♦శరములఁ దెగి నె
త్తురు గాఱ [2]మూత్ర మొక్కట, వరుసన్ స్రవియించ గిరుల♦వలెనందందున్.

సీ. పడియున్న వనచర♦పటలంబుచేతను భాసిల్లుచున్ దస్త్రి♦పడిన శస్త్ర
ములచేత నిండి యా♦హాలికంబును దగంగఁ గాంచి రాయిద్దఱు, ♦ కపివిభుండు
నంగదుండును, నీలుఁ ♦ డాశరభుండును గంధమాదన,గవా♦క్షు నలు లట్టె
యావేగదర్శియు♦నాసుషేణుండు మైందుఁడు నాహుపుఁడు ద్వివి♦దుఁడును జ్యోతి

తే. ముఖుఁడు పనసుండు నుఱికపి♦ముఖ్యులైన
యన్యవనచరులును జచ్చి♦యట్లె యవనిఁ
బడియుఁ గదలక యుండ న♦ప్పుడ కనుఁగొని,
రంత బ్రహ్మకుఁ బ్రియుఁడైన ♦ యాత్మసుతుఁడు ౧౧ 3265

క. వనజజునస్త్రంబున నా, దినపంచమభాగమున న♦తిస్థిరబలులన్
వనచరుల నఱువదియు నే,డను గోట్లను జంపె నెక్క♦డం గనుకమెయిన్.

చ. హనుమయు నావిభీషణుఁడు ♦ నట్లు భయంకరమై సముద్రమో
యనఁ దగు నాకపీంద్రబల ♦ మంతయు, నాయకపీడితంబునై
కనఁబడ జాంబవంతు వెద♦కంగను సాగిరి యుద్ధభూమిలో,
[3]వనచరవల్లభుండును స్వ♦భావముచేతనె వృద్ధుఁ డందునన్. ౧౩ 3267

తే. జ్ఞానవృద్ధుండు సాయక♦శతనిపీడి
తాంగుఁడును నయి చల్లారి♦నట్టి యగ్ని
కరణి నుంకంగ నావీరు ♦ ఘనుని జాంబ
వంతుఁ గాంచి విభీషణుఁ ♦ డెంతొ కూర్మి, ౧౪ 3268

క. పరిసరమున కేగి కపీ,శ్వర! దారుణబాణనిహతిఁ ♦ బ్రాణంబులు నీ
వరయం జెదరవుగదే?, వరధిషణా! చెప్పవయ్య ♦ వాక్కటులైనన్ ౧౫

క. అనిన విభీషణుపల్కుల, విని భల్లుకనాయకుండు ♦ విపులశ్రమముం
గని మాటలాడనూల్కొ,నె, దనుజేంద్రా! వీరవర్య! ♦ త్వద్గళరవమున్ ౧౬

క. విని నిన్నెఱిఁగితి భీకర, ఘనశరములఁ బిడతుండఁ ♦ గావున దృష్టిన్
నినుఁ జూడఁ జాలకున్నా, నసఘా! యేనుహితునిఁ గని♦యంజన యెలమిన్

క. అనిలుండును సత్పుత్రునిఁ, గనినారను ఖ్యాతిఁ గనిరొ ♦ కపితిలకుం డా
హనుమంతుఁడు ప్రాణయుతిన్, మనియుండినవాఁడె కాదె? ♦ త్వాస్థలిననియెన్

---

1 ఉల్కాహస్తౌ తదా రాత్రౌ-అనిమూ ఇట నుల్కలనఁగాఁ గొఱవులు అనియర్థము
2 ప్రవద్భిః క్షతజం గాత్రైః-అనిమూ స్రవద్భిఃమూత్రయద్భిః-అనివ్యాఖ్య ౩ వనచరశబ్ద మీ
రామాయణమునఁ గపిభల్లూకవాచముగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది

క. అనుజాంబవంతువాక్యం,బును వినుచు విభీషణుండు ♦ భూపతనయులన్
ఘనులైన రామలక్ష్మణు,లను నడుగక హనుమనేల ♦ లలి నడిగితివో?. ౧౯

తే. అనిలజునిపైనఁ జూపిన ♦ యంత సుప్రి
యము హరీశ్వరునందును ♦ నంగదునయి
రామునందును గాని యా♦ర్యా! కనఁబడుప
వైతి వేలొకో?, యనిన న♦య్యుగ్రఘుపుఙ్గ. ౨౦ 3271

క. విని జాంబవంతుఁ డిట్లను,, దనుజగణి యింప అుండఁ ♦ గమి వాయుతనూ
జుని నడిగినట్టి కారణ,మును దెల్పెగ, హనుమ పూర♦ముఖ్యుం డొకఁడే

చ. తనువునఁ బ్రాణము ల్గలిగి ♦ ధాత్రిఁ జెలంగినఁ దక్కువారలీ
యనిమొనఁ జచ్చిరన్ విను భ♦యం బొకయింతయు లేదు ప్రాణముల్
తనువున నున్నయట్లులె, మా♦రెం డొకఁ డుజ్ఝితజీవితుండయె
మానమిటఁ బ్రాణముల్ గనియు ♦ త్త్వాస్థలిఁ జచ్చినవారమే సుమీ!. ౨౨

తే. దనుజపుంగవ! నాయనా ♦ యనిలునంత
వాఁ డగుచు వీర్యమున నగ్ని♦యంటివాఁడు
నయి సమీరకుమారకుం♦డైన హనుమ
యసువులం దాల్చియుండిన ♦ నపుడు మాకు ౨౩ 3277

క. కలుగు నిల జీవితాశయుఁ, బలు కిది సత్యం బటన్న ♦ వాయుకుమారుం
డలమిని వృద్ధుండగుచుం, జెలఁగెడ నాజాంబవంతుఁ ♦ జేరి నియతిచేన్

క. చరణంబులకున్ మ్రొక్కెను,, వరభల్లూకంబు జాంబ♦వంతుఁడు విలస
చ్ఛ్రగపీడితేంద్రియుఁడు న,య్యురమణనే హనుమనను♦నొగి మ్రొక్కంగన్.

క. విని తాను మరల జననం,బును జెందిన యట్లు తలఁచె ♦ బుద్ధిని, నంతన్
ఘన తేజుఁ డతఁడు హనుమం, గని యిట్లని పల్కెఁ బ్లవగ♦కాంతా! రమ్మా!

చ. వనచరులం గృపామతిని ♦ బాగుగఁ గావుము, నీకుఁ దక్క నీ
వనచరపాళిఁ గానఁగను ♦ బాహుపరాక్రమ మన్యులందు లే
దనుపమశక్తి నీవు మఱి ♦ యుండఱకుం బ్రియమిత్రుఁ డన్నపే
రు నియతి నీకె చెల్లు నిల ♦ రూఢిగ నాపలు కాలకింపుమా. ౨౭ 3281

సీ. త్వత్తుల్యుఁడే యిట్టి♦తఱిఁ బరాక్రమమును గనఁబఱుపందగుఁ ♦ గపులయందు
శౌర్యంబుఁ జూపంగఁ ♦ జాలినవాఁడు నాకగపడ లేదు, నీ♦హరిభటులకు
భల్లుకసేనకుఁ ♦ బ్రమదంబు గల్గింపు శరజాలపీడిత♦సర్వగాత్రు
లగు రాఘవులను నీ♦యమనునఁదగువిశల్యులను జేయుము, విను♦మొగిఁబథంబు

తే. జలధిదాఁపున మీఁదుగాఁ ♦ జాలదూర
మరిగి హిమవంత మనునగ♦వరమునకును

జనవలయు, శత్రుసూదనా! ♦ చాలయెత్తు
గలిగి ఋషభాద్రి యొకఁ డందుఁ ♦ గనకమయము. ౨౯॥ 3282

క కనఁబడుఁ గైలాసంబును, గననగు నవ్వానిఁ గాంచఁ♦గల వోవీరా!
వినుమా! గిరియుగ్మాంతర,మున నతులప్రభలదీ ప్త♦మునయి చెలఁగుచున్. ౩౦॥

[1] తే ఎల్లయోషధులం గూడి ♦ యెసఁగు నోష
ధగిరి యటఁ జూడనగుఁ గపి♦తల్లజగిరి
శృంగమునఁ బుట్టి కాంతులఁ ♦ జెన్నుమీఱి
దశదిశల వెల్గఁ జేయుచు ♦ యశమునఁ దగి ౩౧॥ 3284

క కనఁబడు దివ్యౌషధు లో,యనఘా నాల్గందు ననుచు ♦ నని యేన్ మఱియున్
విను మృతులం బ్రదికింపం,గను జేసెడుశ క్తి గలిగి♦క్రాలును గానన్ ౩౨ 3285

[2] క. మృతసంజీవిని యనఁగా, క్షితిఁ బేరుం గాంచె, మఱియు ♦ జీవించిన నె
వ్వితమునఁ దిరుగం దగు నా,వితమున శల్యములఁ దీసి ♦ వేయును గానన్

ఆ అది విశల్యకరణి♦యనుపేరుఁ గాంచె, న వ్వలను జర్మ మొక్క♦భంగి నొకటి
గాఁగఁ గూర్చునద్ది ♦ కావున సంధాన,కరణి యనఁగఁ బేరుఁ♦గాంచె నొకఁడు.

తే. వ్రణజనితమైనయట్టి వై♦వర్ణ్య మెల్లఁ
బోవఁగాఁ జేయు నద్దికా♦వున నె క్షితిని
దనరు సావర్ణ్యకరణి, య♦ త్తనువు నెల్లఁ
గాంతి సమతను గల్గింపఁ ♦ గలది యదియె ౩౩॥ 3288

క హనుమా! పవమానప్రియ, తనయా! యోషధులనెల్లఁ ♦ దగ నేను వచిం
చినవానిఁ దీసికొని చ,య్యన రావలయున్ గపీంద్రు ♦ లార్తులు గానన్.

తే. వారికూఱటఁ గల్గింప♦వలయుఁ బ్రాణ
దానమును జేసి, యనెడు నా♦తని పలుకుల
హరిబలాముము హనుమంతుఁ ♦ డాలకించి
సలిలపూరములను మహా♦జలధికరణి ౩౮ 3290

క బలముల యాధిక్యమునన్, జెలఁగె, మహావీరుఁడును ప్ర♦సిద్ధిని ధరలో
విలసిల్లు హనుమ యప్పుడె, సులలితగతి నాత్రికూట♦శుభగిరిపైకిన్. ౩౫

[3] ఆ. అట్టె దుమికి పర్వ♦తాగ్ర్యంబుఁ బీడించు,చును ద్వితీయగిరివ♦లెనె కనంగఁ
బడియెఁ,బర్వతమది ♦ పావనిపదఘాత,ములకుఁ గలఁగె,మఱియు♦భూమిధరము

క కరము నిపీడిత మాటన్, బరిభగ్నాంగమయి నిల్వఁ♦బడఁ జాలక తా

---

1 సర్వౌషధియుతం వీర ద్రక్ష్య స్యోషధిపర్వతమ్-అనిమూ 2 మృతసంజీవనీం చైవ విశల్య
కరణీ మపి, సావర్ణ్యకరణీం చైవ సంధానకరణీంతథా-అనిమూ ఈశబ్దములకు వ్యుత్పత్త్యర్థములు
వ్యాఖ్యానానుసారమే తెనుఁగునఁ జేర్పఁబడినవి 3 పీడయన్ పర్వతోత్తమమ్-అనిమూ.

నరయఁగ నశక్తిమంతుని, కరణిం బరికింప నయ్యెఁ ♦ గడు దీనముగన్.
[1]క. హనుమత్పదపీడితమౌ, ఘనగిరిఁ గలభూరుహములు ♦ కపివరు వేగం
బున నిప్పుగల్గ మండెను,, ననూనశృంగములు రాలె ♦ నణువులపగిదిన్.
ఆ అట్లు పీడితాంగ♦మయి భగ్నతరుశిలా
తలమునగుచు పడఁకు ♦ ధరణిధరము
నందు యుద్ధమప్పు ♦ డగు నుంటఁ గపులందు
నిలువఁ జాలరైరి ♦ నిశ్చలముగ ౩౯ 3295
క. హరిపతి యురవడి లంకా,పుర మారాతిరిని జూడ ♦ భూరిద్వారం
బు రయమునం జలియింపన్, గుగుకృహాగోపురము లట్టె ♦ కూలిపడంగన్.
తే. తాను నృత్యముచేయుచుం♦డమున నుండెఁ,
బర్వతాకృతిఁ దగియున్న ♦ పవనతనయుఁ
డద్రి నవ్విధిఁ బీడించి ♦ యబ్ధియుతము
గా ధరిత్రిని జలనంబుఁ ♦ గనఁగఁ జేసె. ౪౧ 3297
చ. అనిలజుఁ డంత నాశిఖరి ♦ నప్పుడె పీడి సుమేరుమందరా
ఖ్యనిఖిలలోకవిస్తృతిని ♦ నందిన కొండలకున్ సమానమై
వినుతిని గన్న వృక్షములు ♦ వింతలుగా బహుభంగులం దగం
గ నెసఁగు నిర్ఝరంబుల వి♦కాసిసరోరుహపల్లకంబులన్. ౪౨ 3298
తే మఱియు లతలను రుచిరమై ♦ మహితవిభవ
యుక్తమై దేవగంధర్వ♦యుక్త మగుచు
షష్టియోజనమితనువి♦శాల మగుచు
మునులు విద్యాధరులు దేవ♦వనిత లెలమి ౪౩ 3299
క తను సేవింపఁగ నొప్పుచు, ననయము నానామృగవ్ర♦జాన్వితమై యొ
ప్పిన పెనుకందరములచే,తను శోభిలుచున్న [2]మలయ♦ధరణీధరమున్
తే జలదసంకాశతనుఁడైన ♦ శ్వసనపుత్రుఁ
డందుఁ గల్గిన గంధర్వ♦యక్షకిన్న
రులను నాకులపెట్టుచు ♦ నెలమిఁ జనువుఁ
బెంచె, నంతటఁ బదములఁ ♦ బెను శిఖరిని ౪౪ 3301
క. బలమునఁ ద్రొక్కుచు మఱి తు,జ్జ్వలతరబడబాముఖంబు ♦ సమత గలుగునో
రలరుచుఁ దెఱచి మహోదిత్రి,జుల భయపెట్టుటకుఁ బోలె ♦ శుంభత్స్వనమున్.
సీ నిగుడించెలంకయం♦దుఁ గల రాక్షసులెల్ల నద్భుతంబుగ నట్టు♦లార్చు హనుమ
నినదంబువిని భయం♦బున నించుకేనియుఁ గదలంగ లేరైరి ♦ కడఁగి యంత

1 తస్య పేతు ర్నగా భూమౌ హరివేగా చ్చ జజ్వలుః-అనిమూ 2 మలయపర్వతమనఁగా
౨౦౯ మలయపర్వతమనియే వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి

భయదవిక్రముఁడైన ♦ వైరిహంత యతండు భక్తిరాఘవునకుఁ ♦ బ్రణతులిడుచు
నతనికిఁగా గొప్ప ♦ దగుకార్యమును జేయఁగాఁ బూనెఁ, జండవే ♦ గమున నొప్పు

తే. నతఁడు ఫణికల్పమౌ వాల ♦ మంతనెత్తి
యెగురఁ బృష్ఠము వంచి, య ♦ హీనశక్తి
గలుగఁ జెవులు ముడించి వ ♦ క్త్రంబు బడబ
ముఖమువలె విస్తృతిని జేసి ♦ మునుమునఁ దగి. ౪౮ 3303

క. తనమది రాముని నిడుకొని, యనుపమబల మలర నెగిరె ♦ నంబరమున, కా
హానుమ కరసక్థివేగం,బున నూడిన తరుగణములు ♦ భూధరశిలలున్. ౪౯

క. గిరి నిరతమున్న ప్రాకృత, హరులును వాయుజునితోడ ♦ నతిజవమున ని
ర్భరరీతిఁ జిమ్మఁగాఁ బడి, వరుసగ వేగంబు తగ్గఁ ♦ బడిరి జలములన్ ౫౦

చ. గరుడసమానవీర్యుఁడగు ♦ గాలికుమారుఁడు భోగిభోగమ
ట్లరయఁగ నొప్పుబాహువుల ♦ నప్పుడు సాఁచి దిశాతతిం గడుం
గరముల నాక్రమించునటు ♦ గన్గొనఁగాఁ దగి మేరునామభూ
ధరవరమున్న దిక్కునను ♦ దద్దయుఁ గ్రాలు హిమాద్రికిం జనెన్. ౫౧ 3306

క తనజవమునకుం గలఁగుచుఁ, బెనుభంగము లట్టి యెగుర ♦ వివిధసలిలజం
తునిచయము చలనమొందం, గనుపట్టుమహాంబురాశిఁ ♦ గనుచు నతండున్.

క హరికరవిము క్తచక్రము, కరణిని వేగంబచనియె; ♦ గాదిలితం డ్రిన్
గరము జవంబును బోలిన, హరివీరుఁడు భూధరముల ♦ నవనీజములన్. ౫౨

క. సరసుల నదులఁ దటాకో, త్కరమును వరనగరముల ని ♦ తాంతజనమనో
హరజనపదములఁ గాంచుచు,నరిగెను,బితృతుల్యవిక్ర ♦ మాఘ్యుఁడుమతియున్.

తే అభ్రపథ మాశ్రయించి వీ ♦ రావతంసుఁ
డగుట విగతశ్రముండయి ♦ యతిజవమున
నరిగె, మారుతి పవమాను ♦ నట్టివేగ
మాశ్రయించి మహాత్ముకా ♦ ర్యంబుఁ దీర్ప ౫౪ 3310

క నినదంబున దిగ్వితతిని, ఘనశబ్దమయంబుగాఁగఁ ♦ గపిశార్దూలుం
డొనరించుచుఁ బోయెను; నా,యనిలజుఁ డాజాంబవంతుఁ ♦ డాడినరీతిన్. ౫౫

క. మనమున నెంచుచు లక్ష్యం,బును దాఁటకయుండ వేగ ♦ మున శ్వసనుండై
చనుచున్ దోడనె హిమగిరిఁ, గనియెన్, బ్రస్రవణనికర ♦ కలితం బగుచున్.

సీ. బహుకందరంబుల ♦ బరఁధవిల్లుచు నిర్ఝరాదుల నెనఁగుచు ♦ నమలమగుచు
శ్వేతాభ్రచయహారి ♦ శిఖరాళితోఁ గగ వివిధభూరుహముల ♦ వింతగఁ దగి,
పర్వతోత్తమమయి ♦ భాసిల్లు తుహినాద్రి నొండెను, మిక్కిలి ♦ యున్నతంబు
లై భయంకరములై ♦ యలరు నుత్తమశృంగములతోడ నొప్పుని ♦ స్తులనగంబుఁ

ఆ. జేరి యందు దివిజ ♦ సిద్ధమునీంద్రసే,వితములగుచుఁ బావ ♦ నతరములయి

యలరు గొప్ప యాశ్ర♦మావళిఁ గాంచెను,, [1] బ్రహ్మకోశపదము ♦ రజతగిరిని
క హరిహయతపఃపదంబును, హరుఁడు విలాసంబుకొఱకు ♦ నాశుగమోక్షం
బరసి యొనర్చిన పదమును, సురలుహయగ్రీవుఁగొలుచు♦చోటునుమఱియున్

తే బ్రహ్మశిరమును, విశ్రమా♦ర్థముగ నిలిచి
యున్న మాసాదులయిన సూ♦ర్యనిభటులను;
బ్రహ్మ వజ్రకి మున్నెందు ♦ వజ్రమిచ్చె
దాని, వైశ్రవణపదంబు ♦ భానుదీప్తి ౨౯౪ 3315

క. మును ఛాయాప్రీతికినై, వనజప్రియు వేఁడి తగ్గ ♦ వరమతి నూహిం
చిన విశ్వకర్మ యానూ,ర్యని సానంబట్టఁ గట్ట♦నొప్పెడుతావున్. ౬౦ 3316

క. సురలెల్ల బ్రహ్మదేవునిఁ, బరికింపఁగ నచితరీతి ♦ భాసిల్ల మునీ
శ్వరు లేర్పఱిచిన చోటును,, హరకార్ముకమందు పదము ♦ నాతఁడు గనియెన్

[2]క. ధరనుండి యధోలోకముఁ, బరికింపఁగఁ బోవు నావి♦వరమును మఱియున్,
నిరుపమకైలాసమహీ, ధరహిమవచ్ఛిలల ఋషభ♦ధరణీధరమున్. ౬౧ 3318

తే. మేరునామకకాంచన♦ధారణీధ
రమును, రాత్రుల భాసిల్లు ♦ నమలతృణవి
తానముల వెల్గు జ్యోతులఁ ♦ దనరుచున్న
యోషధులు పెక్కులున్న యా♦యుత్తమగిరి ౬౧౪ 3319

క. కని వాయుపుత్త్రుఁ డచ్చట, ననలప్రభలం జెలంగు ♦ నటు లోషధులన్
దనరారు తద్గిరీంద్రం,బును గని యాశ్చర్య మెంతొ ♦ పొందుచుఁ బిదపన్

క. తిరుగుచు నెల్లెడల నతం, డరసె మహౌషధుల, శ్వసను♦నాత్మజుఁడు కపీ
శ్వరుఁ డెన్నో యోజనంబులు, త్వరపడి దివ్యౌషధులను ♦ భాసిలుగిరినిన్

ఆ. కలయఁ దిరిగి వెదకె, ♦ క్ష్మాధరవర్యమ్ము, నందుఁ దనరి దివ్య♦మైన లతల
వితతి తముగ్రహింప♦వెదకంగవచ్చెనీ, హనుమయంచు నెఱిఁగి♦యతులమహిమ

క కనఁబడకయుండె నతనికి, హనుమయు నట్లవ్వియుంట ♦ కాత్మను గోపం
బును బొంది యద్ది దుర్భర, మనఁ దగులన్ మిగుల నార్చి ♦ యనలాక్షుండై.

చ ధరణీధరంబుతోఁ బలికెఁ ♦ దద్దయు నాదము పొల్చుచుండ, నో
ధరణీధరేంద్రమా' రఘువ♦రెంసునిపైనను నీకునుం గృపా
దరములు లేకయున్నవి గ♦దా యిదె నీదగు భావమేని నా
కరబల మూని నిన్ బెఱికి ♦ క్ష్మాస్థలిఁ జల్లెదఁ జూడుమా ననున్ ౬౬౪ 3324

---

1 స బ్రహ్మకోశం రజతాలయం చ-అనియూ. బ్రహ్మకోశమను నాశ్రమము. 2 కైలాస
మగ్ర్యం హిమవచ్ఛిలాంచ-అనియూ హిమవచ్ఛిలానామ కైలాసపార్శ్వ కశ్చి చ్ఛిలావిశేషః-అని

చ అని యతఁ డంత భూమిరుహ♦హస్తిగణాశ్వితమై సకాంచనం
బును నయి వేలధాతువులు ♦ పొల్చుచునుండఁగ నుల్లసల్లతా
ఘనఘృణియుక్తసానువయి ♦ క్రాలుధరాధరకూటముం గరం
బున గ్రహియించి తచ్ఛిఖర♦ముల్ గడు నల్పము లాకులంపఁగన్. ౬౭

తే వేగముగఁ బెల్లగించె నా♦వీరుఁ డమరు
లసురవరులును లోకంబు ♦ లట్టె భీతి
నందఁగాఁ బెల్లగించి యా♦యద్రినిట్టు
లంబరంబున కెగసి బ♦లాధికుఁడయి. ౬౮ 3326

క. గరుడోగ్రవేగుఁడై యం,బరమున వేగంబ చని న♦భస్థనదివిజు లా
దరమునఁ దనుఁ బొగడంగా, నరిగె, మరుత్సుతుఁడు భాస్క♦రాభుండగుచున్.

ఉ భానుసమానకాంతిగఁ ♦ పర్వతకూటము సంగ్రహించి పెం
పూని నభంబుపై కెగసి ♦ యుగ్రమయూఖుని సన్నిధానముం
దాను ద్వితీయభానుఁడన ♦ నాతఁడు చక్క వెలింగె, నమ్మరు
త్సూనుఁడు క్ష్మాధరేంద్రమన ♦ శోభిలుచున్ గిరి నట్టె చేతిలోన్. ౬౯

క. ధరియించి వేయి యంచులఁ, గరము విరాజిల్లి యనలు♦కాంతులఁ దగి భీ
కరమైనచక్రమును జే, ధరియించిన విష్ణు వట్లు ♦ తద్దయు వెలిఁగెన్. ౭౦

చ. హనుమకరంబునం జెలఁగు ♦ నాగిరినుండు మహౌషధీనువా
సనకు స్వకీయదేహములు ♦ చయ్యనఁ బ్రాణయుతంబులౌట న
వ్వనచరు లాతనిం గనుచు ♦ బాగుగ నార్చిరి వారిఁ గాంచి యా
హనుమయుఁ గార్యసిద్ధి తగె ♦ నంచును బిట్టుగ నార్చె నీవిధిన్. ౭౧ 3330

క. వారల భయదవరంబుల, నారసి లంకాపురస్థు♦లగు రక్కసులున్
ఘోరతరంబుగ నార్చిరి,, మారుతి బల మలరుచుండ ♦ క్ష్మాధరపతిపై. ౭౨

క. వనచరసేనామధ్యము,మున వ్రాలి యటం జెలంగు ♦ ముఖ్యకపుల కొ
య్యన వంచి యుత్తమాంగం,బును మ్రొక్కి విభీషణునిని♦మోదం బలరన్.

ఆ. కౌఁగిలించుకొనియె, ♦ క్ష్మాపతితనయు లా, రామలక్ష్మణులు వి♦రాజమాన
ములగునోషధుల ద♦గు లలితగంధంబు, ఘ్రాణరంధ్రములఁ ద♦గంగ నెక్క

ఆ. వెస విశల్యులైరి ♦ వీరవానరు లెల్ల, వానిగంధమునకు ♦ మేను లెల్లఁ
జక్క నమర లేచి ♦ యుక్కునఁ బొదలిరి, యంతకుమును నిహతు♦లైన కపులు.

సీ దివ్యౌషధులదగు ♦ భవ్యగంధము సోఁక సంజీవనికిఁగల ♦ శక్తివలన
క్షణమున లేచి వి♦శల్యకరణివలనను విశల్యాంగులై ♦ ఘనతనొప్ప
సంధానకరణిదా ♦ శక్తిని విరుజులై సావర్ణ్యకరణి ప్ర♦శస్తమహిమ
వలన నారాతిరి ♦ లలితనిద్రను బొందువారు లేచినయట్లు ♦ వఱలుచుండి,

ఆ రక్షో దనుజులెల్ల ♦ నవుడేల బ్రదుకక
యుండిరనిన? లంక ♦ నున్న దనుజు
లెపుడు కపులతోడ ♦ నేచి యనిం జేయఁ
బూని రదియె మొదలు♦గా నిరతము ౨౩ 3335

క. అనిఁ జచ్చినవారల సం,ఖ్యను నూరు లెఱుఁగకయె యుండ ♦ నారావణునా
జ్ఞను గపులచేతఁ జచ్చిన, దనుజులనుగ్ వైచి రయ్యు♦దధి నపు డపుడే.

క. అనిలజుఁ డుదగ్ర వీర్యుఁడు, ఘనజవమున నోషధిగిరి♦కడఁకం దుహినా
ద్రిని జేర్చి మరల శ్రీరా,మునితోడం గలిసికొనియె ♦ ముందటిరీతిగ్. ౨౪

డెబ్బదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౫ - వ సర్గము.

—కోఁతులు లంకను గాల్చుట, తుములయుద్ధము—

క గురుతేజుఁడు సుగ్రీవుఁడు, పరికించి ప్రయోజనంబు ♦ భంగిని భూమీ
శ్వరున కది విన్నవించుచు, మరుత్సుతుంజూచి యనియె ♦ మంజులభణితిగ్.

క. విను రావణుండు కలనున, ననుజుండౌ కుంభకర్ణుఁ ♦ డాతనితనయుల్
వనచరహతులౌటను నాత్మను నుత్సాహంబుఁ దక్కి ♦ తత్తఱపడుచుగ్ ౧

ఆ ఉన్నవాఁడు గనుక ♦ యుద్ధంబు నొసఁగఁడు
పురము వెడలివచ్చి; ♦ హరులయందు
గురుబలాఢ్యు లెవరొ ♦ పరమజవంబున
నరుగు వార లెవరొ ♦ యాప్లవగులు ౨ 3340

క. [హరితుల్యలౌట దనుజే,శ్వరునావాసంబుఁ గాల్చ] ♦ సాలముపైకిగ్
గర మెగసి కొఱవిగములం, గరముల ధరియించి మించు♦కడఁకలఁ బురిలోగ్.

క చొరఁబడ దురుగా కనియెగ్,, ఖరకరుఁ డస్తాద్రిఁ జేరి ♦ గాఢముఁ గడు భీ
కరమై యానిశి తొలిజా, మరయఁగఁ గప్పట్టుచుండ ♦ నాహరివీరుల్ ౩

క. కరములఁ గొఱవులఁ గైకొని, యరిగిరి లంకాభిముఖులు♦నై, యంతట వా
నరబలము లుల్కలను స్వ,శ్వరముగఁ గేలగ్ ధరించి ♦వచ్చి తెఱుమఁగగ్.

తే. నలుదెసలనుండి ప్లవగవీ♦రులు తఱిమిన
గుల్మములనుండి నగరంబుఁ ♦ గోర్కెఁ గాచు
చున్న యారక్కసులు పాఱి ♦ రొక్కరీతి,
నంత సవాప్వనరులు రాజ♦నాజ్ఞఁ దలఁచి ౪ 3344

సీ. పురకవాటంబులఁ ♦ బురవీధులందును నట్టళ్ల వివిధచ♦ర్యలను మఱియుఁ
బ్రాసాదములయందు ♦ వహ్నిని బెట్టిరి, వేనవేలుగ నిండ్ల ♦ వీతిహోత్రు

నంటించి దహియించి,♦రంతటఁ గొండలవంటి సౌధంబులు ♦ వరుసఁ గాలి
యిలఁ గూలె, వానియం ♦ దెనఁగెడు నగరువు సరసమై తగుహరి♦చందనంబు

తే. దగ్ధమయ్యెను, మంచిమౌ♦క్త్యములు మఱియు
నితరమణులును వజ్రంబు ♦ లతులకాంతి
నలరుపగడంబులును శుభ్ర♦ములగు పట్టు
వస్త్రములును గౌశేయముల్ ♦ వఱుసఁగాలె ౮ 3315

ఆ గొఱ్ఱెరోమములను ♦ గోముల మేషాది, జంతురోమములను ♦ సరసగతుల
నల్లియున్న కంబ♦ళాదులు కాంచన, భూషణములు శస్త్ర♦పుంజములును. ౯

క. తురగాలంకారంబులు, కరికంఠవిభూషణములు ♦ కఱ్ఱ్యాళులు, సుం
దరరథభూషణములు భీ,కరభటకవచాళి, వాజి♦కరివర్మములున్ ౧౦ 3317

క. ధనువులు ఖడ్గంబులు శిం,జినులును శక్త్యంకుశములు ♦ చిత్రములయి భీ
తినిగూర్చు తోమరంబులు, ననుపమరోమాంచితంబు♦లగు కంబళులున్. ౧౧

క. చామరములు పులిచర్మము, లామూడ్కిం జారుతరము♦లై కస్తూర్యా
ద్యామసుగంధద్రవ్యము, లామంటలఁ గాల్పఁబడియె ♦ నత్తరుణమునన్. ౧౨

క పురమున ముక్తామణిసుం, దరసౌధము లుజ్జ్వలాస్త్ర♦తతి యెల్లెడ భీ
కరరీతిఁ గాల్చె ననలుఁడు,, తరుణంబున నపుడు పురవ♦తంసమునందున్ ౧౩

సీ స్వస్తికాదికభేద♦సరణులను గృహస్థు లగు గాఁతునులకుఁగా ♦ నమరుపఁబడి
నట్టి గృహంబుల ♦ నన్నిటినిం గాల్చె నగ్ని, యప్పుడు లంక♦యందు హేమ
చిత్రతనుత్రాణ♦మాత్రధారులు, పుష్పహారోత్తమాంబర♦ధారులల్లె
మద్యపానచలాక్ష♦మండితులగువారు, మదవిహ్వలచరులు, ♦ మత్తువలనఁ

ఆ బ్రియలయంబరములఁ ♦ బ్రియమునఁ గేలధ,రించి రతినిఁగోర ♦ నెంచువారు,
వైరులందుఁ గోప♦భరమూనువారు గ,దాళిశూలఖడ్గ♦హస్తులు మఱి ౧౪

క పలలంబులఁ దినుచుఁ బయ,స్సులఁ ద్రావుచు లలితములుగ ♦ శోభిలుశయనం
బులఁ బ్రియలతోడ శయనిం,చి లలిన్ నిద్రించువారు ♦ చెచ్చెఱ భీతిన్. ౧౫

చ తనయులఁ దీసికొంచు వగఁ ♦ దద్దయు వేగము నాల్గుతట్లకుం
జనియెడు వారునై యిటుల ♦ సంకులితాకృతి లంకలోపలం
దనరు నిశాటులక్షలను ♦ దారుణవహ్ని దహించి వారిక్రొ
వ్వునఁ దగి మాటిమాటికిని ♦ బొల్చెను మంటల మిన్నుదాఁకుచున్ ౧౬

సీ. ధనయుతంబులు మహా♦ఘననిర్మితంబులు గంభీరతల్పసం♦కలితములును
జారుతరంబులు ♦ శాతకుంభవినిర్మితములు చంద్రాకృతిఁ ♦ దనరునవియు
నర్ధచంద్రాకృతి ♦ ననుపఁబడియున్న యవియుఁ బై మేడల ♦ నతిశయోన్న
తిని మించునవియు, ర♦త్ననిచయ చిత్రితవాతాయనంబుల ♦ భాసమాన
శయ్యాసనంబులఁ ♦ జారుతరంబులై విలసిల్లునవియును ♦ వివిధమణిఖ

ఆ. చిత్రములును బ్రవాళ♦వితతములునునయి, చెలఁగి తీవ్రరశ్మిఁ ♦ జేరఁ బెరిఁగి
క్రౌంచబర్హిణముల ♦ నంచితవీణల, భూషణాళి నినద♦ముల నెసంగి ౨౦ 3354

క. గిరివలె నొప్పెడు సౌధోత్కరముల దహియించె నగ్ని, ♦ దహనయుతిని భీ
కరగతి మండెడు లంకా, పురతోరణములు శిఖాభి♦భూతము లగుచున్. ౨౧

ఆ. వృష్టికాలమందు ♦ విద్యుద్యుతాంబుద, ములవిధంబు దోఁప ♦ వెలిఁగె, నంత
నగ్నిచుట్టుకొనఁగ ♦ నాగృహంబులు వజ్రి, వజ్రహతగిరులటు ♦ వసుధఁగూలె.

చ మనముల హాయిఁ గూర్చెడు వి♦మానములందుఁ బరుండి నిద్రఁగాం
చు నెలఁతమిన్న లగ్ని యటు♦సోఁకఁ దనూలత నెల్లతావులన్
దనరువిభూషణంబులను ♦ దారు తటాలునఁ బాఱవైచి యా
ర్తనినదముల్ ఘటించిరి క♦రంబు కృపం గలిగించునట్లుగన్. ౨౩ 3357

తే. అగ్నిఁ గాలువిమానంబు ♦ లవి త్రియామ
లందు దివ్యౌషధివనంబు ♦ లట్లు వెలుఁగఁ
గానఁగాఁబడు తుహినశై♦ఖరిశిఖరము
కరణి దవ్వులకుం గడుఁ ♦ గానఁ బడియె ౨౪ 3358

క. పురిఁ గాలెడు హర్మ్యాగ్రము, లురుదహనార్చులను గూడి♦యుండఁ బలాశో
త్కరములు పూచినరీతిగ, నరుణప్రభలలరఁ జూడ♦నయ్యె నరుదుగన్. ౨౫

క కరితురగంబుల కట్లను, ద్వరగా రక్షకులు త్రెంచి ♦ వానివిడువఁగాఁ
బరుగెత్తె నవ్వి యత్తఱిఁ, బుర మయ్యెడి ప్రళయకాల♦మునఁ గన్గొనఁగన్

తే అలలయురవడిఁ దడఁబడు ♦ నట్టిగ్రాహ
ములఁ గలంగు మహాంబుధి♦పలెఁ జెలంగె,
కట్లు విడువంగఁ బడి భీతి ♦ నట్టి పాఱు
నశ్వమును గని దంతియు ♦ నటుపరుగిడె ౨౭ 3361

క తురగము భీతిం బాఱెడు, కరిఁ గని తానార్తినొంది ♦ కడువడిఁ బాఱెన్,
బుర మద్ది కాలుచుండఁగ, నరుణములుగ దానిఛాయ ♦ లబ్ధిఁ బడంగన్

క జలరాశి యప్పు డెఱ్ఱని, జలములతోఁ గూడియున్న ♦ సాగరముక్రియం
జెలఁగె మహార్తిం బట్లు క,పులు లంకకు నగ్నిఁ బెట్టి ♦ పొగలెగయింపన్.

తే అమ్మహాపురి యాలోక♦మందుఁ గలుగు
ఘోరమౌ ప్రళయంబునఁ ♦ గుంభిని కడుఁ
గాలుచున్నట్లు కన్పడె, ♦ గడఁగి పొగలు
నలుదెసలయందు వ్యాపింప ♦ జ్వలనుఁడేచి. ౩౦ 3364

క తనశిఖలం గాల్పఁగ హా, యని యార్చెడు రాక్షసాంగ♦నార్తరవమ్ముల్
వినఁబడియె నప్డు దశయో, జనదూరమ్మునకు మిగుల ♦ సాధ్వసరీతిన్. ౩౧

చ. దనుజులు కొంద ఱయ్యనలు♦దారుణరోచుల దేహముల్ జవం
బున దహియింపఁగాఁ బడఁగఁ ♦ బూర్వరమం దపు డుండఁ జాల కొ
య్యన వెలి కేగు దేర నవ♦రాతురులౌ కపు లట్టి వారిమా
ర్గ్కాని యదలించి, రత్తఱిని ♦ గోఁతులభీకరనాదముల్ కడున్. ౩౧॥ 3366

క దనుజుల యార్తధ్వనులును, వననిధి పదిదిక్కులను న♦వనినిం బ్రతిని
స్వనము గలుగంగ నిండెను;, జనపతిసుతులైన రామ♦సౌమిత్రు లటన్.

క ఇరువురు విశల్యులై యా,శరబాధలఁ బాసి మదుల ♦ సంభ్రాంతులు గా
క రయమున నుత్తమములగు, శరాసనము లందుకొనిరి ♦ శౌర్యము పొంగన్

ఉ. అంతట రాముఁ డుత్తమశ♦రాసనముం గొని నారి మ్రోగునన్
ట్లెంతయు శక్తిఁ జేయ దను♦జేజ్యులకున్ భయముద్దికల్గఁగాఁ
బంతము మీఱఁ జేయుచు న♦వార్యముగాఁ జెలరేఁగె, నంత భూ
కాంతుఁడు చాలఁ గోపమున ♦ గాఢగుణంబును మ్రోగఁ జేయుచున్ ౩౫॥

క పురహరుఁడు వేదమయమౌ, శరాసనము మ్రోగఁ జేయు♦చందమునఁ దగెన్;
హరికోలాహలరవమును, గురుదనుజుల యార్తరవముఁ ♦ గుంభినిఁ బర్వెన్.

ఉ. వాని నడంచి మించి రఘు♦వర్యుని జ్యాధ్వనియే వినంబడెన్,
వానరు లేచి చేసెడు ర♦వంబును రాక్షసభీతినాదముల్
మానవనాథుజ్యారవము ♦ మానుగ మూఁడివి దిగ్విభాగంబునం
దూని చెలంగె, నత్తఱిని ♦ నుద్ధతి రాముఁడు శత్రుభీముఁడై. ౩౭॥ 3371

క ధనువును మ్రోయించుచు వై,చిన బాణము లట్టె రజత♦శిఖరము రీతిం
గనుపట్టు పురద్వారం,బును జూర్ణముచేసి కూల్చెఁ ♦ బుడమిం బడఁగన్

సీ. దానవేంద్రులును వి♦మానంబులందును సద్మంబులను రాము♦శరగణంబు
పడుటయు కన్గొని ♦ పరమసంగరమున కనువగు యత్నంబు♦లను నొనర్చి,
రట్టు లారాక్షసు ♦ లనికి సన్నాహముల్ చేయుచు భీకర♦సింహనాద
ములు చేయుచుండ ని♦మ్ముల రాత్రియదికాళరాత్రిచందమ్మున ♦ రాజిలె, నపు

తే డామహాత్ముఁడు సుగ్రీవుఁ ♦ డాకపీంద్రు
లను గనుంగొని మీరలు ♦ దనుజవర్యు
నంతిపురమున కాసన్న♦మైన మధ్య
కక్ష్యకగు ద్వారమును జేరి ♦ కడిమి మెఱయ ౪౧॥ 3373

క. అని యొనరింపుఁడు మీలో, వనచరుఁ డెందెందునున్న♦వాఁడైనను నా
జ్ఞను దీని మీఱునో యా,తని శాసనదూషకునిగఁ ♦ దలఁచి తటుకునన్.

తే ఒక్కయెగురునఁ బట్టి మీ ♦ రుక్కడంగఁ
జంపవలయుఁ జుఁడీ! యని ♦ శాసనంబుఁ

జేసె, మండెడునుల్కలఁ ♦ జేత నాని
యాహరిశగణంబు ద్వా♦రాంగణమున ౮౩ 3375

క. నిలువం బడఁగాఁ గన్గొని, పలలాశనవిభుఁడు క్రోధ♦పరవశుఁడయ్యెన్,
గలఁగినమదితో నంగం,బుల నాతఁడు విఱుచుకొనుచు ♦ బోరున నడరన్.

తే. దిక్కు లెల్లను గలఁగె, భీ♦తిని జనింపఁ
జేయు రుద్రుని యవయవ♦జృంభితోగ్ర
రోషమెల్లఁ జెలంగుచు ♦ రూపమొందె
నట్లు రావణుఁ డగపడె ♦ నయ్యెదను న. ౮౫ 3377

క. అనుజుఁడగు కుంభకర్ణుని, తనయులను నికుంభకుంభ♦దనుజేంద్రులఁ బె
క్కు నిశాచరులం గూరిచి, చనుఁడని యనికంపెఁ బ్లవగ♦సమితిం జంపన్.

తే. కడఁగి యూపాక్షశోణితా♦క్షప్రజంఘ
కంపనులు వారితోఁగూడి ♦ కపులపైకి
నరిగి, రారావణుఁడు మహా♦త్తరబలుఁడగు
వారినందఱఁ జూచుచుఁ ♦ బలికె నిట్లు ౮౭ 3379

క. ఇటనుండి వెడలునపుడే, పటుసింహారవంబు లొప్పఁ ♦ బ్లవగము లదరం
దటుకునఁ గదలుఁడు విజయం,బటఁ దప్పక గొనుఁ డటంచు ♦ నాజ్ఞాపించెన్

చ. అని యతఁ డాజ్ఞచేయుటయు ♦ నాదనుజుల్ జ్వలితాయుధంబులం
గొని పలుమాఱు లుద్ధతిని ♦ గోయని యార్పుచు లంకనుండి వే
చనిరి, ప్లవంగకాంతులను ♦ జక్కని యుల్కలరోచులన్ మహా
దనుజకలాపకాంతులను ♦ దద్భటమధ్యగతాంబరంబు నా
య్యన వెలుఁగంగ నాతమను ♦ లన్నియు జీర్ణము లయ్యె నయ్యెడన్.

తే. అప్పు డుదయించినట్టి తా♦రాధిపరుచి
యు, నుడుకాంతియు, నుభయుసై♦న్యోరుభూష
ణముల తేజంబు లభ్రప♦థము వెలుంగఁ
జేసె, నయ్యెడ వెలుఁగు శ♦శిరుచిగముల ౯౦ 3382

క. జ్వలియించుగేహములకాం,తుల భూషణవితతరుచుల♦తన్ వానరసే
నలు దానవసేనలు ను,జ్జ్వలకాంతుల నెల్లయెడల ♦ నటితెను మిగులన్.

తే. పైకి జ్వాలలు వ్యాపింప ♦ భయదరీతి
మండుగృహముల కాంతు లు♦ద్దండభంగ
చలితసాగరమునను ర♦సాతలంబు
దనుక వ్యాపింప వెలసె నెం♦తయు జలనిధి ౯౨ 3384

క. చలదంబరదృశ్యపతా,కల మత్తాశ్వద్వయాఖిలచిహ్నా♦కలితధ్వజరా
జులఁ గూడి ఘోరరథో,, బలమయ్యెది ఖడ్గరూప♦పరశుతతులచేన్. ౯౩ 3385

తే. భీమహాయకరిరథభట♦స్తోమ మగుచు,నుజ్జ్వలద్భీమశూలగ♦దోరుఖడ్గ
కార్ముకప్రాసతోమర♦కలితమగుచు, భయదవిక్రమపౌరుష♦భటయుతమయి.

సీ. ప్రచలితప్రాసమై ♦ రాజితకింకిణీ,శతనాదితంబయి ♦ చక్కమెఱసె,
భటులందు నిరుపమ♦భర్మభూషణలసద్భుజులయి పరశువుల్ ♦ భూరిబలము
గనఁబడఁ ద్రిప్పుచుఁ ♦ బెనుశస్త్రముల నట్లె వడివడిఁ ద్రిప్పుచు ♦ బాణములను
గార్ముకంబుల వెను♦కం దాల్చి యనిమొన ధనువులు విఱిగిపో♦యిన మరలను

తే. వానిఁ దాల్పంగ నెంచుచు ♦ వరసుచంద
న సుమమాల్యసురావాస♦నాయుతమయి
గాలి వీవంగ నొప్పిరి, ♦ చాలశూరు
లలరి జలదాకృతి ధ్వనింప ♦ బల ము దొప్ప ౫౮ 3387

చ దనుజుల యబ్బలంబు భయ♦దంబయి మూడఁగ నొప్పి వచ్చుటం
గని హరిసేన యత్తఱిని ♦ గట్టిగనార్చుచు వే చలించి పో
యెను దగ మార్కొనంగ, దను♦జేశ్వరు గొప్పబలంబు నంతఁ జ
య్యన నెగురంగ నాల్కొనుచు ♦ నాహరిసేనలమీఁది కగ్నిపైఁ
జనుశలభంబులట్లు చనె ♦ శౌర్యము నాయుముగాఁగనంతటన్. ౫౯ 3388

తే దనుజభటు లంత నన్యోన్య♦ఘనభుజముల
నొరపిడిని దీవ్రశరవజ్ర♦పరిఘముఖు లొగి
నానఁబెట్టినయట్టులు ♦ చాలఁ గాంతి
వెలుగ నవ్వీర లెంతయుఁ ♦ జెలఁగి రపుడు, ౬౦ 4389

చ వనచరు లంత యుద్ధమున ♦ వారని కోర్కెలఁ బిచ్చియెత్తెనో
యనఁ గరుసంతతిం గొనుచు ♦ నట్టులె ముష్టుల నూనుచున్ గిరుల్
గొనుచును గొట్టుచున్ ♦ ధరణిఁ గూలఁగఁ జేయుచు దూఁకుచుండిరా
దనుజులు భీకరాకృతులఁ ♦ దాలిచి మార్కొని వారినంతటన్ ౬౧ 3390

చ. శిరములు తీక్ష్ణఖడ్గములఁ ♦ జెచ్చెఱఁ ద్రుంచుచుఁ గ్రీడసల్పి, రా
హరివరు లేచి రాక్షసుల♦వౌ చెవులొక్కటఁ బండ్లఁ ద్రెంచి భీ
కరతరముష్టిఘాతములఁ ♦ గ్రవ్వన శీర్షములం బగుల్చి ప్ర
స్తరగణసంప్రహారమునఁ ♦ దత్తనువుల్ వడిఁ ద్రుంచి రంతటన్ ౬౨ 3391

క వనచరులందుం గొందఱు, దనుజులతో బలము గల్గి ♦ దర్పముఁదగువా
రిని బెక్కండ్రం జంపుచు, ననూనబలవిక్రమముల ♦ నపు డలరి రనిన్ ౬౩

తే భయదరూపులు రాక్షస♦ప్రవరు లంతఁ
గపివరేణ్యులఁ దీవ్రఖ♦డ్గములఁ ద్రుంచి,
రయ్యనిని దన్నుఁగొట్టిన ♦ యుటని నొక్కఁ
డట్టె కొట్టెను మఱియొక్కఁ ♦ డాగ్రహమున ౬౪ 3393

క. తనుఁ బడఁద్రోసినవానిం, దనివిచనం గ్రిందఁద్రోసెఁ ♦ దను నొక్కఁడు తి
ట్టినవాని నొకఁడు నిందిం,చెను గొఱికినవానిఁ గొఱికె ♦ చేరి యొకఁడనిన్.

సీ. అనియొసంగుమునాకు♦వని,యొకండిచ్చుచునున్నాఁడురణమని♦యొక్కఁ డిదిగో
యిచ్చుచునున్నాఁడ ♦ నేనని యొకఁడుఁగష్టము పెట్టుకొన దేల? ♦ చక్కనిలువు
మనియొకండునుబీర♦మునఁబల్కుకొనుచుండి, రయ్యనిదానవుల్ ♦హరిబలములు
వస్త్రముల్ ప్రేలాడ♦వర్మము ల్డొలఁగంగ నాయుధంబులు జాఱి♦యవనిఁ బడఁగ

ఆ. యష్టిశూలముల మ♦హాప్రాసముల ఖడ్గ
ముల గ్రహించి యటఁ దు♦ములముగాఁగ
ఘోర సంగరమది ♦ ఘోరతరంబయ్యె,
నందు రక్కసులు మ♦హాగ్రహమున ౧౮౹ 3395

క, హరుల దశసప్తసంఖ్యల, వరుసగ నొకనారి బలిమిఁ♦బట్టి విసరివై
చిరి చచ్చునట్లు, దనుజుల, హరివర్యులు నట్లె చంపి ♦ రంచటఁ గడఁకన్.౧౯౹

తే. వసనముల్ కేశముల్ వీడ ♦ వర్మములొగి
వసుధఁ జూర్ణంబులై పడ ♦ ధ్వజము లట్లె
విఱిగిపడ దిక్కులేకున్న ♦ వీతకృపుల
దనుజులం జుట్టుముట్టి రా♦తరుణమందు. ౨౦౹ 3397

డెబ్బదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౬ - వ సర్గము.

—అంగదాదు లకంపనాదులఁ జంపుట—

క. వీరజనక్షయమై యతి,ఘోరంబుగ సంకులముగఁ ♦ గొనసాగెడునా
భూరిరణంబున నంగదుఁ, డారసి మార్కొనియె భీక♦రాకంపనునిన్. ౧ 3398

క. అతఁ డయ్యంగదుఁ బిల్చుచు, నతిశయకోపమునఁ బెనుగ♦దాగ్రమునన్ వి
చ్యుతినొందకుండఁ గొట్టెను, నతఁడు తదాఘాతమునకు ♦ నార్తిఁజలించెన్ ౨

తే. సోలె నంతటఁ దేజంబు ♦ చాలఁగల్గు,వాఁడు గావునఁ దెలివొంది ♦ వైశమగిరి
శిఖర మొక్కఁడు పెకలించి♦చిత్రరీతి,నక్షమునవైవ నార్తుఁడై ♦వసుధఁగూలె.

చ అనిని నకంపనుండు హతుఁ♦డై యిలఁగూలుట శోణితాక్షుఁడుం
గనుచు విభీతుచందమున ♦ గాఢరయంబున నంగదున్ వధిం
పను రథవర్యముం బఱపి ♦ ప్రాణహరాయతకాలసర్పతు
ల్యనిశితబాణపుంజముల ♦ నంగదు గాఢఁగ నేసె నత్తఱిన్. ౪ 3401

తే వాలితనయుండు విక్రమ♦వంతుఁ డట్టు
లర్ధచంద్రాకృతిం దగి ♦ యతిశితాగ్ర

ములయి మంగలకత్తుల♦వలె నెసంగి
కంకపత్త్రోపమాగ్రముల్ ♦ గలిగి మెఱసి. ౫౪ 3402

ఆ. వత్సదంతములన ♦ నఱలుచు శల్యక,ములను పేరుమిగులఁ ♦ గలిగి మఱివి
పారములన రుచుల ♦ భాసిల్లి వెండియు, బహువిధముల నొప్పు♦బాణములను

క. తనువెల్లఁ గ్రుచ్చుచు బఱఁగా, దనుజుని వరకార్ముకము ర♦థంబును బాణా
ళిని జూర్ణముగాఁ జేసెను, దనుజేజ్యుం డంతఁ గ్రోధ♦తామ్రాక్షుండై. ౭

క. పలుకయు, వాలును, గొని యి,మ్ముల నేవియుఁ జూడక జవ♦మున నింగికిఁ దాఁ
కె లలిన్, వాలితనూజుఁడు, బలవంతుండగుట మఱియుఁ ♦ బటువేగమునన్

ఆ. అంబరమున కెగరి ♦ యారక్కసుని హస్తమునఁ జెలంగు ఖడ్గ♦మును బలిమిని
సంగ్రహించి యార్చి ♦ సరభసముగ వాని, మూఁపునందు ఖడ్గ♦మునఁ గడంక

తే. యజ్ఞసూత్రంబులాగున ♦ నతనిఁ గొట్టె
నట్లు కపికుంజరుఁడు వేయ ♦ నతఁడు చావ
కుండె నంగదుం డంత మ♦హోగ్రఖడ్గ
మును గరంబున ధరియించి ♦ ఘనరవంబు ౧౦ 3407

క. పలుమఱు చేయుచు ననిలో,పల నితరమహాసురులను ♦ బట్టి వధింపం
జలమునఁ బోయెను, హాటక, విలసితకేయూరుఁ డగుచు ♦ వీరుం డగుచున్.

క. దనుజుం డాతం డినుపగ,సను ద్రిప్పుచు వెంటనంటెఁ ♦ దగ నంగదునిన్,
గని యారీతిని వీరుం, డనుపమబల మలర నాయు♦తాక్షుం డగుచున్ ౧౨

క. యూపాక్షుండు ప్రజంఘుం, డేపునఁ దన వెంటరాఁగ ♦ నినుమడియగు నా
టోపంబునఁ గడుఁ గ్రుద్ధుం, డై పఱపె రథంబు నట్టె ♦ యంగదు పైకిన్.

తే. *శోణితాక్షప్రజంఘులు ♦ శోభిలి తన, రెండు ప్రక్కలఁ గలియ ను♦ద్దండరీతి
నవ్విశాఖాఖ్యతారాద్వ♦యాంతరస్థ, పూర్ణశశివలెఁ గపిపతి ♦ పొదలుచుండె

సీ. మైందుండు ద్వివిదుఁడు♦మాతులు లౌటనంగదుని రక్షించుచుఁ♦ గడఁగి తమకుఁ
బ్రతిభటుఁడగు సుర♦వైరిని గనుఁగొన నతని చెంతనె నిల్చి, ♦ రతులవీర్యు
లతిదీర్ఘదేహులు♦నగు రాక్షసులు యత్నమమరంగఁ జర్మ్మగ♦దాసిధారు
లగుచు వానరులపై♦ కడరి రాగ్రహమున నంత మైందద్వివి♦దాంగదులొగి

తే. నటఁ దలపడఁ బ్రజంఘయూ♦పాక్షశోణి,తాక్షులు గగురుపుట్టించు ♦ నట్టిరీతి
సంగరముచేసి రంతఁ గీ♦శప్రవరులు, తరువులను బైన వైవ భీ♦కరముగాఁగ

క. ఘనబలుఁడైన ప్రజంఘుఁడు, తనఖడ్గముచేతఁ ద్రుంచెఁ ♦ దత్తరువుల, నా
వనచరులు వారిపై నస్త్రం, పనహయములమీఁదఁ బర్వ♦తములఁ దరువులన్.

తే. వైవ యూపాక్షుఁ డెసదృశ♦బాణములను
వైచి యవ్వాని ఖండించె, ♦ నేచి మైందుఁ

* విశాఖయో ర్మధ్యగతః పూర్ణచంద్ర ఇవాభవత్ - అనిమూ.

డాద్వివిదుఁడును దనమీఁద ♦ నడరఁజేసి
నట్టి తరువుల శౌర్యవీ♦ర్యములు తనర ౧౫౹ 3114

క. ఘనగదను శోణితాక్షుఁ డ,వనిఁబడఁగా నడుమఁ జెండె♦వానిఁ, బ్రజంఘుం
డును బరమర్మనికృంతన, మనూనమును నైన ఖడ్గ ♦ మట్టె కరమునన్.

తే. సంగ్రహించుచు నంగదుఁ ♦ జంపనడరె
నతిజనంబున, గురుబలు♦డైన యాప్ల
వంగకాంతుఁడు తనపైకి♦వచ్చు నాప్ర
జంఘుఁ గని బలముం జూప ♦ సరభసముగ. ౧౭౹ 3416

క. ఇనుమద్దిచెట్టుతో నా,తని మోఁదెను మఱియు నతఁడు ♦ దారుణఖడ్గం
బును గూడిన తద్భుజమును, ఘనముష్టిం బొడువ నసియు♦ధరణిం బడియెన్.

చ. గురుబలుఁ డా ప్రజంఘుఁడును ♦ గొబ్బున నుత్పలకాంతిఖడ్గమ
త్తరుణమునందు భూమిఁబడఁ ♦ దాఁ గని వజ్రసమానముష్టి భీ
కరగతిఁబట్టి తేజము ని♦కాముము గల్గినవాఁడుగాన నా
హరివరఫాలముం బొడువ ♦ నాగురువీర్యుఁడు చంచలించుచున్ ౧౮౹

ఆ. సోలి కొంతవడికి ♦ సుప్రతాపమునఁ దే,జమున నలరుఁ గానఁ ♦ జక్కఁ దెలివి
మరలఁ బొంది యసుర♦శిరము ఖడ్గమ్మునఁ, దనువునుండి వాపె ♦ దక్షణంబ.

క. తనపినతండ్రి ప్రజంఘుం, డనిఁబడ యూపాక్షుఁడు గని ♦ యశ్రునయనుఁడై
తనయొద్దబాణములు ముగి,సినకతమున రథము డిగ్గి ♦ శీఘ్రము కినుకన్ ౨౦

చ. కరమున ఖడ్గమూని మదిఁ ♦ గ్రమ్మెడు నీర్ష్యను బైకిరాఁగ న
త్వరమునఁ గోపవేగమున ♦ బాహుబలం బలరార ఱొమ్మునం
గరమునఁ గొట్టి యాద్వివిద♦కమ్రకపీంద్రుఁడు వానినిం బలా
త్కరణమునన్ గ్రహించె, నిటు ♦ తమ్ముఁడు పట్టుపడంగఁ జూచుచున్. ౨౧

తే. అధికకోపంబునన్ శోణి♦తాక్షుఁ డపుడు
గదను ద్వివిదాఖ్యకీశవ♦క్షమును గొట్టె,
గురుబలాఢ్యుఁడు ద్వివిదుండు ♦ సురవిరోధి
గదను గొట్టినదెబ్బకుఁ ♦ గళవళించి. ౨౨ 3122

క. మరలన్ దనుజుఁడు గదఁగొన, సురవద్ధిఁ దా నొడిసిపట్టె, ♦ సురువీరుండై
పరఁగెడు మైందుఁడు కపిబల, వరఁడా యూపాక్షుఁ గాంచి ♦ బరివసములరన్

క. కరతలమునఁ బ్రహరించెను,, హరివరులై పరఁగుచున్న ♦ యావీరులతో
దుర మొనరించుచు నాచి,చ్చరవైరులు కొట్టి యాడ్చి ♦ రయమొప్పంగన్.

తే. తలపడం గని యాహరి♦తల్లజులును
వారి నీడ్చుచుఁ బట్టుచుఁ ♦ బోరు సలిపి.

రంత ద్వివిదుండు విక్రమ ♦ మతిశయిల్ల
నఖములన్ శోణితాత్ముని ♦ ముఖముఁ జీఱె. ౩౨ 3425

క. తలపడి జిఱజిఱఁ ద్రిప్పుచు, బలములరఁగ వాని నెత్తి ♦ పగవైచి మహీ
స్థలమున దేహము పిండిగ, నలయక యొనరించెఁ బిసికి ♦ యట మైందుండున్.

క. కరయుగమున యూపాక్షుని, బరవస మెఱరంగఁబట్టి ♦ వాని నలుపఁగా
ధరణి హతుండై కూలెను,, నిరుపమవీరాళి యయ్యనిని గూలంగన్. ౩౪

క. దనుజవరాధిని సాధ్వస,మునఁ గుంభశ్రవునితనయ ♦ ముఖ్యుఁ డలరు ది
క్కునకుం బాఱెను వేగం, బునఁ బఱగిడి వచ్చునప్పబల ♦ మును గన్గొనుచున్.

ఆ. వారి నూఱడిల్లఁ ♦ బలికి కుంభుఁడు మహా, వీర్యశాలి యగుచు ♦ వెలయుకపుల
చేత దనుజముఖ్య ♦ సేన కూల్పంబడు, టపుడు గాంచి తేజ ♦ మతిశయిల్ల ౩౬

క. ఒరులొనరుప సాధ్యముగా,నిరణంబును జేయనెంచె, ♦ నికపాత్మజులం
దరయఁ బ్రధానుఁడు ధన్విని,కరవర్యుండైన కుంభ ♦ కర్ణుతనయుఁడున్. ౩౭

చ మనమున శ్రద్ధనూనుచు స ♦ మస్తవిధంబుల నొప్పుచాపముం
గొని గురుకృష్ణసర్పముల ♦ కున్ సరివచ్చుచు దేహభేదనం
బున కనువై చెలంగు శర ♦ ముల్ ప్రయోగె, దనుజేంద్రునుల్లస
ద్ధనుపది జ్యాశరావళియు ♦ తంబయి యయ్యెడ భీతిదంబునై ౩౯ 3431

తే. విద్యుదైరావతాహ్వయ ♦ విపులవజ్రి, చాపమునుబోలెఁ గాంతి నె ♦ సంగి యట్టి
విద్యుదైరావతంబుల ♦ వెలయు రెండ,వదగు నింద్రధనుస్సునా ♦ వఱలె నపుడు

క. కనకమయపుంఖమై ప,త్రనిచయయుతమగుచు వస్త్ర ♦ రాజత్పిత్రా
ళిని గూడియున్న యాశర, మును జెవి దగులంగ లాగి ♦ మునుకొనుకినుకన్.

క. వనచరవరుఁడా ద్వివిదుని, తనువున గాడంగనేసె ♦ ధరశృంగమునాఁ
దనరారు ద్వివిదుఁడా శర,మునఁ గొట్టంబడుచుఁ బాద ♦ ములు తడఁబడఁగన్

ఆ. విహ్వలాంగుఁ డగుచు ♦ వెస నిలఁగూలెను,, మైందుఁడమ్మహోస ♦ మరమునందు
ననుజుఁడైన ద్వివిదుఁ ♦ డట్లు భంగమునొందఁ,గనిమహత్తరశిలఁ ♦ గొనిజవమున

క. అరిపై కేగెను, గురుబల, హరిపతి యాశిలను గుంభు ♦ నంగము పగులన్
సరిగా వైచెను గుంభుం, డురుశితపంచాశుగముల ♦ నొగి వైచి శిలన్ ౪౨

క తునకలు చేసెను దేజం,బున నొప్పెడు కుంభుఁ డంత ♦ ముఖము సరిగ నొ
ప్పినదానిఁ గ్రూరసర్పం, బనఁగాఁ దగుదాని నొకమ ♦ హాసాయకమున్. ౪౩

చ. ధనువునఁ గూర్చి యాప్లవగ ♦ తల్లజువక్షమునందు నాటె, నే
ర్పునఁ దనలక్ష్యశుద్ధి కడు ♦ భూతభయంకరమై చెలంగ నా
సునిశితబాణఘాతమున ♦ సోలెను మర్మము నొచ్చుటం జవం
బునఁ ధర డొల్లె విస్మృతిని ♦ మున్గుచు, నంగదుఁ డద్దిచూచుచున్. ౪౪

చ. గురుబలులైన మాతులులు ♦ కుంభుని ప్రేటుల మూర్ఛమున్గుచున్
ధరఁబడు టాగ్రహంబు మదిఁ ♦ దద్దయుఁ బెంపఁగఁ జాపధారియా
సురరిపుమీఁది కట్టె చనె ♦ క్షోణివడంకఁగ, నంగదుండు భీ
కరగతిఁ బైకిరాఁగఁ గని ♦ కర్బురపుంగవుఁ డాగ్రహమ్మునన్. ౪౬ 3439

క కరినంకుశమునఁ బొడిచెడు, కరణిగ నాయసములైన ♦ గాఢశరములం
బరఁగించి మొదిటన్ నిర్భరశితబాణత్రయమున ♦ బాధించెఁగడున్. ౪౬

తే వీర్యవంతుండు కుంభుఁడు ♦ వివిధనిశిత, దారుణాకుంఠధారలై ♦ తనరుకనక
భూషణాంచితశరముల ♦ రోష మొప్ప, వైచి నొప్పించె నంగదు♦వాలితనయు.

క తనయవయవముల నాతం, డనూనబాణములఁ గ్రుచ్చి ♦ యార్తినిఁ గనఁజే
సిన నంగదుఁ డేమాత్రం,బును జలనము నొంద కసుర♦పుంగవుతలపై. ౪౮

క. తరువులఁ బాషాణంబులఁ, గురియించెను, గుంభకర్ణు♦కొడుకు సిరులచేఁ
బరఁగెడు నాకుంభుఁడు వన, చరతిలకుఁడు వైచిన తరు♦సంతతి శిలలన్. ౪౯

తే చేరరాకుండ నడుమనె ♦ చీల్చి తుమురు
గానొనర్చెను, ఘటియు న♦క్కపివరుండు
దారసించి వచ్చుటఁ గని ♦ ఘోరశరయు
గమునఁ గొఱవుల రెంటను ♦ గరిని బోలె ౫౦ 3444

క కనుబొమలందును నొప్పిం,చెను; దానన్ గాఱె నల్ల ♦ చెచ్చెఱ దానన్
గనుయుగము మూఁతపడియెను,, వనచరతిలకుండు రక్త♦వాహినిపాఱన్

చ కరమున నేత్రయుగ్మము ని♦కాముగ యంబున మూసికొంచు న
త్తరుణమునందు నించుకయుఁ ♦ దత్తఱ మందకయే ద్వితీయమా
కరమునఁ జెంతనున్న యొక♦గాఢ మహీజముఁ బట్టి, నద్దియా
కరముననే పెకల్చుటకుఁ ♦ గామిని వక్షము నూఁతచేయుచున్ ౫౨ 3446

ఆ కదలునట్లుచేసి ♦ కరమునఁ బెకలించి, సుంతి వంగి గజము ♦ క్షోణిరుహముఁ
బట్టి పెకలుచునటు ♦ బలమునఁ బెకలించె,, నింద్రకేతువట్టు ♦ లెసఁగుదాని.

తే మందరాఖ్యమహీధ్రంబు ♦ మాడ్కినున్న
తరువు నద్దాని నవ్వాలి♦తనయుఁ డేచి
వైచుచుండంగ రాక్షస♦వరులు తమ్ముఁ
గాంచుచుండంగ గుంభుఁడు ♦ మించు వేడ్క ౫౪ 3448

క. తనువునఁ జీల్చెడు బాణము,ల నేడిటిని గాఁడనేసెఁ ♦ బ్లవగతనూజా
తుని మేన, వ్యధితుఁడై యా,సునిశితబాణముల కతఁడు ♦ సోలిపడె నిలన్. ౫౫

*క మిక్కిలియఱచుచు నాతం, డిక్కరణిని మూర్ఛ మునుఁగ ♦ నెట్టిరిపులకున్
జక్కనిప్లవగేజ్యం డతఁ, డక్కంధిని బడినయట్టు ♦ లని నొచ్చుటయున్ ౫౬

* సీదంత మివ సాగరే-అనియూ,

క. కని కపులావృత్తాంతం,బును రామున కెఱుకపఱుప ♦ భూపతియంతన్
వనచరనాథునితనయుం, డనినొచ్చినవాఁడటంచు ♦ నాలింపఁగనే. ౫౮ 3451

తే. జాంబవంతుఁడు మొదలగు♦సమధికబలు,లైన యూథాధినాథుల♦నంగదునకు
సాయపడ నాజ్ఞ చేసె, నా♦శాసనంబు,విని హరీంద్రులు క్రోధైక♦వివశులగుచు.

చ. చనిరి ధనుస్సుదాల్చి కపి♦సంతతిఁ జెండెడు కుంభుమీఁది, కం
త నచట నంగదావనని♦తాంతపరిశ్రము లౌచుఁ బూని, నా
వనచరయూథపుల్ శిలలఁ ♦ బాదపపర్వములం గరంబులం
గొని క్రుధఁ గన్నులెఱ్ఱపడఁ ♦ గొంకక కుంభునిపై జవంబునన్ ౫౯ 3453

తే ఉరవడించిరి, క్రోధంబు ♦ లుట్టిపడఁగ, జాంబవద్వేగదర్శులు ♦ సకలశిపి
తంసుఁడైన సుషేణుండు♦దర్పమొప్ప, కుంభుపై కేగి రొక్కటఁ♦గుతలమదర

చ. గురుబలులైన యాప్లవగ♦కూటవరేణ్యులు పైకి వచ్చుటన్
ద్వరగనె చూచి భూమిరుహ♦వారమునన్ జలపూరమున్ వలెన్
శరతతి వారి నిల్పె గురు♦సత్వులు నయ్యును వార లమ్మహా
సురశరజాల మాపి చను♦చొప్పు నెఱుంగక యుండి రత్తఱిన్ ౬౨ 3455

క చెలియలికట్ట సముద్రము,వలె వానిని గడువలేక ♦ వారుండఁగ ని
మ్ములఁ గని సుగ్రీవుఁడు వా,రలు సాయకవృష్టిచేఁ గ♦రం బార్తులుగాన్. ౬౩

క కనఁబడుటఁ దెలిసికొని జ్యే,ష్ఠుని కొడుకగు నంగదాఖ్యు♦శూరతమీఁదన్
వెనుక నిడికొంచు వేగం,బున గిరిసానువులఁ దిరుగు ♦ భూరిగజంబున్. ౬౪

క కని సింహము పైఁబడఁగాఁ, జనుగతి నాకుంభుపైకిఁ ♦ జనియెన్, మఱియా
ఘనబలుఁడు భూరిగిరులను, నినుమద్దులఁ జంద్రచెట్ల ♦ నితరతరువులన్. ౬౫

క కరములఁ బెకల్చి దైత్యునిఁ, బరిమార్చుకుతూహలమున ♦ వైవ నతనిపై
సురపథము నావరించుచుఁ, గరము దురాసదముగాఁగఁ ♦ గన్పడుదానిన్

క తరువృష్టిని నాకుంభుఁడు, సరిగా సితమార్గణములఁ ♦ జంచద్గతిఁ ద్రుం
చె రహి, మహోగ్రుండై నిర్జరవైరియు గుఱిగవైచు ♦ శాతశరంబుల్. ౬౮

తే నలుదెసలఁ జుట్టుకొన వృక్ష♦ము లవి ఘోర
ములుగఁ దవరు శతఘ్నుల♦వలె వెలింగె,
వీర్యబలముల సిరులను ♦ వెలయు నాక
పీంద్రుఁ డావృక్షసముదయ♦వృష్టి యట్లు ౬౯ 3461

సీ నిష్ఫలంబగుటకు ♦ నెమ్మది నుంతయు వ్యథఁ బూనఁడయ్యె, న♦వ్వనచరేంద్రుఁ
డంత బాణంబుల ♦ నతిదుస్సహంబులఁ దనుఁ జీల్చుచున్నవా♦నిని సహించు
కొనుచు వానిం జేరి♦కోపంబునన్ వజ్రధనువట్లు మెఱయు విం♦టిని గ్రహించి
విఱిచివైచెను, గపి♦విభుఁ డంతట వేగ వానిపై దూఁకి యె♦వ్వరును నొరుల

తే. కెన్న సాధ్యంబుగానట్టి ♦ కృత్యమిట్లు
చేసి క్రోధంబునన్ మీఱి ♦ శృంగవిరహి
ట్లున్న యాదను ♦ జేంద్రుఁ గాంచి
పలికె, [1]నోరినికుంభాగ్ర ♦ భవ! దురాత్మ. ౭౦౪ 3462

క. శరవేగంబునఁ దగు నీ, వరవీర్యం బద్భుతంబు ♦ వాసవరిపుఁ గం
దరయఁగఁ [2]బ్రభావవినయము, లరుదుగ రావణునకున్న ♦ యటు దగు నీకున్

తే. బలికిఁ బ్రహ్లాదునకు దేవ ♦ పతికి యక్ష
పతికి వరుణునకున్ సర్వ ♦ గతులఁ సాటి
యైనవాఁడవు సుమ్ము నీ ♦ వరయ నొకఁడ
వే బలంబునఁ దండ్రికి ♦ నీడుగాఁగ ౭౦౬ 3464

క జనియించినవాఁడవు, బలము న శత్రులఁ జెండునట్టి ♦ భూరిభుజబలం
బున నొప్పువాఁడ వీవే, ధనువును ధరియించి నిల్వ ♦ దారుణరీతిన్. ౭౩ 3465

తే. విను జితేంద్రియునాథుఁ ♦ గని తొలంగు
నట్లు లమరులుఁ జెనకలే, ♦ రసురనాథ!
బుద్ధిమంతుఁడ వీవు నేఁ ♦ బోరఁ జూచు
చుండ నీవిక్రమముఁ జూపు ♦ మొప్పునట్లు ౭౮ 3466

క వరముల బలమున నని ని,ర్జరదానవసమితిఁ బెద్ద ♦ జనకుఁడు దశకం
ధరుఁడోర్చె, నీదు తండ్రియు, శరీరబల మూని దేవ ♦ సమితి ననుగుల్ ౭౮౪

ఆ నిలుపఁ జాలు నీవు ♦ బలముల నీరెంటి, వారి నిల్పఁజాలు ♦ వాఁడ వాదు
వింద్రజితునికున్న ♦ యిద్ధచాపబలంబు, దనుజపతికిఁ గల ప్ర ♦ తాపమరయ. ౭౯

క కల విద్వె రెండు నీకును, బలవీర్యంబులను దనుజ ♦ వర్యులలో మి
క్కిలియున్ శ్రేష్ఠుఁడ, వింద్రున, కలశంకరునకును బోలె ♦ నని మన కిచటన్

తే కలుగనున్నది భూతాళి ♦ గాంచుఁ గాక, యద్భుతంబుగ, భీతికృ ♦ దతులవిక్ర
ములగు వనచరవీరుల ♦ నిలను గూల్చి, శివిగదా! వీరకృత్య మ ♦ తిప్రకటము

క ఒనరించి యస్త్రకౌశల, మును జూపితి, విచట సమర ♦ మున బెక్కురతో
నని చేసి శ్రాంతి నొందిన, దనుజుని వధియించె నంచుఁ ♦ దగ నాడుటచేన్.

క ధర వ్యాపించెడు సింహకుఁ, బరమభయంబూని నిన్ను ♦ వధియింపఁగ లే
దరివీర! వీరకృత్యము, సరిగా నొనరించుట నల ♦ సత గంటివిగా ౭౮౪ 3472

తే కొంతయలసటనుం దీర్చు ♦ కొని యవతల
నా బలమ్మును జూడు మ ♦ నంగ, సూర్య
తనయుఁ డవమతి గర్భోక్తు ♦ లన దనునిటు
గౌరవింప నికుంభుఁడు ♦ కడ రయమున. ౭౯౪ 3473

---

1 నికుంభాగ్రజ! వీర్యం తే-అనిమూ - సన్నతిశ్చ ప్రభావాశ్చ-అనిమూ సన్నతిః రాక్షసేషు వినయః-అనివ్యాఖ్య

క ఘృతమును బోసిన యనలుని,విశేషమునఁ దేజమునఁ జాల♦వృద్ధిం గనియెన్,
దితిజుం డంతట బాహు,ద్వితయంబునఁ బట్టుకొనియె ♦ వీరుని నతనిన్ ౭౪

చ. ఇరువురు వార లంతట సు♦దేహము లొట్టు చెలంగుచుం బర
స్ఫురపరితాడనంబునను ♦ బల్మఱు నూర్పులు పుచ్చుచున్ బర
స్పరతనువుల్ కరంబులను ♦ బట్టి పెనంగుచు నీడ్చుకొంచు సం
గరపరిఖేదముం గనుట ♦ గాఢముగా వదనంబులందు వి
స్ఫురదురు ధూమపావకరు♦చుల్ వెలిబుచ్చుచుఁ బోరుచుండఁగన్ ౭౫ 3475

క. ఇరువురపదఘాతంబుల, ధరణి వడింగ్రుంగె నుదధి♦తరఁగలు గలఁకన్
బరికంపించెన్, దదనం, తరమున సుగ్రీవుఁ డతని ♦ దారుణరీతిన్ ౭౬ 3476

ఆ పైకినెత్తి యడుగు♦భాగంబు గనునట్టు, లతిజవమున సంద్ర♦మందుఁ బడఁగ
విసరివైచెఁ దనదు ♦ విక్రమబలములు, తెలియఁబడఁగ, నంత ♦ జలధియందు.

క. సురవైరి పడుటచే మం,దరవింధ్యసమానముగను ♦ దజ్జలపూరం
బరుదుగఁ బైకుబ్బెను, ని,ర్జరవైరియు నెగిరివచ్చి ♦ సాంద్రక్రుధచేన్ ౭౮ 3478

చ వనచరనాయకుం గదిసి ♦ వజ్రమనందగు ముష్టిచేత నా
తనిగురువక్షముం బొడువ ♦ దాన నురస్థ్సలచర్మమింతఁ జ
య్యనఁ గదలంగ రక్తము మ♦హాత్తరరీతిని గాఱెఁ, గాని యా
ఘనతరముష్టిఘాతి మతి♦గాఢజవాన్వితమయ్యు నొయ్యనన్. ౭౯ 3479

తే. అతని యొమ్ములపంజర ♦ మట్టితాఁకి
ప్రతిహతం బయ్యె; బొమ్మునఁ ♦ బటుదనుజుని
ముష్టిఘాతజవంబున ♦ మొదటఁ బుట్టి
నట్టియగ్నిసురేశ్వరుం ♦ డాగ్రహమున. ౮౦ 3480

సీ. కొండలపెక్కులు ♦ గొట్టునప్పుడు మేరువందు వజ్రము తాకు♦నపుడు గల్గు
జ్వాలలవలె నొక్క♦భంగి జ్వలించెను గురుబలుండయి కపి♦కుంజరుండు
నైన యాసుగ్రీవుఁ ♦ డాతఁడే గొట్టబడి యాగ్రహించుచు ♦ వజ్రసార
మగు ముష్టిఁ బట్టె వీ♦ర్యంబునఁ జెలువారు సుగ్రీవుఁ డంతట ♦ సురుచిరంబు

ఆ లగు సహస్రకరము ♦ లాపరింపఁగ రవి,మండలంబువలెఁ బ్ర♦చండమైన
యట్టి పిడికిలిని ద♦దాయతవక్షంబు,నందుఁ బొడిచె, దాన ♦ నతఁడు మిగుల

క మనమున విహ్వలమందుచు, సొంపుచెడి సమును నొంది ♦ యుడుగతరుచియై
కనఁబడునసలుని చాడ్పునఁ, దనుపుతు ధరవైచె నపగ♦తప్రాణంబున్.

క దనుజుం డాపిడికిలిదెబ్బను యాదృచ్ఛికముగాఁగఁ ♦ బ్రభలవెలుఁగు మే
దినిపుత్త్రుఁ డిలను నభ్రం,బునుండి పడునట్లు గూలె ♦ భూమిస్థలిపై

సీ. ముష్టిఘాతమ్ము లో ♦ మ్మును గాఁడ భగ్నుఁడై ధరఁ గూలు కుంభుని ♦ తనువు రుద్రు
చే నభిపన్నుఁడౌ ♦ *చిత్రభానునిరూప మట్లు వెలింగె, భ ♦ యంకరప్ర
తాపుఁడౌ వనచర ♦ భూపతిచే నిట్టు లని కుంభుఁ డంతంబు ♦ నంద భూమి
పర్వతకానన ♦ పటలితోఁ జలియించె నాతనిమరణంబు ♦ నపుడు చూచి
తే. దనుజసంతతు లెల్లను ♦ దారుణభయ
మంది దిక్కేక నేమని ♦ యార్తినొంది
పౌరుషము వీడి లంకకుఁ ♦ బాఱఁ దలఁచెఁ
బతివిహీనముగానుంట ♦ నతిశయార్తి. ౯౪ 3484

డెబ్బదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౭౭ - వ సర్గము.

-- హనుమంతుఁడు నికుంభుని బొలియించుట --

క. తనయన్న యైన కుంభుఁడు, వనచరపతినిహతుఁ డగుటఁ ♦ బరికించి క్రుధన్
గొని కాల్చుపగిది నిర్భర, మనఁదగు చూపులను భాస్క ♦ రాత్మజు నచటన్
క. కని వీరుఁడౌ నికుంభుం, డనూనభయదంబు నగుచు ♦ యమదండమురీ
తిని గన్పడుచున్ దనుజుల,కును భీతిని బాపఁజాలి ♦ క్రూరతరంబై. ౨ 3486
చ. అనయము పూలదండలను ♦ హారిసుచందనముఖ్యచర్చలన్
గని తగునై దుస్త్రేళ్లు చెలఁ ♦ గం దగు ముద్రలనొప్పి చక్కనై
యనుపమహేమపట్టయుత ♦ మై వరవిద్రుమవజ్రచిత్రితం
బునునయి చూడనౌ పరిఘ ♦ ముంగొనె హస్తమున న్నికుంభుఁడున్ ౩ 3487
క. నిరుపమతేజుండు భయం,కరవిక్రముఁడైన యతఁడు ♦ కడుదీర్ఘముగా
నురువక్రమ్ముం దెఱచుచుఁ, బరిఘము శక్రధ్వజంబు ♦ వలెఁ దగు దానిన్ ౪
తే. గిరగిరం ద్రిప్పి యార్చె, నా ♦ సురవిరోధి
వక్షమున రత్నపదకంబు ♦ బాహువులను
నంగదంబులు కర్ణము ♦ లందుఁ జిత్ర
కుండలసుమహారంబులు ♦ నిండియుండ ౫ 3488
క. ఇతరములగు భూషణముల, వితతియుఁ జెలువారుచుండ ♦ విపులపరిఘము
ద్ధతిఁ దాల్చి సింహనాదం, బతిముదమునఁ జేయు నాసు ♦ రారియు నచటన్.
క. పురుహూతధనుర్విద్యు,త్పరియుతమై యుఱుముచున్న ♦ పటుమేఘమునాఁ
బరఁగెన్, గురుబలుఁ డాతఁడు, పరిఘాగ్రవిచాలనజన ♦ భస్వద్గతిచేన్. ౭

* బహు వద్రాభిపన్నస్య యాథరూపం గవాంపతేః-అనిమూ. గవాంపతేః సూర్యస్య-
అభివ్యాప్య

తే. ఆవహాదికవాతసం♦హతి చలించె
నది మహాధ్వని మీఱంగ ♦ నపగతమగు
ధూమమొప్పంగఁ దగునగ్ని♦తో సమాన
మగుచు విలసిల్లె; నంత న♦య్యసురవరుఁడు ౯ 3492

సీ. పరిఘంబుఁ ద్రిప్ప న♦ప్పుడు వేగమునఁ గల్గు నురవడి గంధర్వ♦వరగృహాభి
యుతమైన యలకయు ♦ నురుదేవతాగ్రహాయుతమగుస్వర్గంబు ♦ నొప్పుచున్న
యట్టి యశ్విన్యాది♦కాఖిలనక్షత్రగణము, కుజాదిక♦గ్రహములు శశి
శుక్రాదిగురుతర♦సురుచిరకాంతిమద్గ్రహములు వెలయునా♦కాశమపుడు

తే. దిరిగె, బరిఘంబుఁ గాంతు లా♦భరణకాంతు
లొలయ వెలసెడు నానికుం♦భోరుదహనుఁ
డఖిలకపులకుఁ బ్రళయకా♦లాగ్నిఁ బోలి
చేరరాకుండె నుగ్రుఁడై ♦ చిత్రగతుల ౧౦ 3493

క. వనచరరాక్షసు లంతట, మనముల సాధ్వసము తోఁప ♦ మహిని జలింపం
గను లేకయుండఁ బ్రబలుఁడు, హనుమయు నిర్భీతుఁ డగుచు♦నసురకు నెదుర్రె.

తే. ఉరము విస్తృతముగావించి ♦ యుద్ధతిఁదగ
నిలిచెఁ, బరిఘోపమములయి ♦ వెలయు బాహు
వులు తగఁగ బలమొప్పంగ ♦ నలరు దనుజుఁ
డర్కబింబమువలె వెల్గు ♦ నాపరిఘము ౧౧ 3495

క. అనుపమబలుఁడౌ పవనుని, తనయునివక్షంబుఁ దగులఁ ♦ దాన్వైచె, స్థిరం
బును వెడలుపునగు వక్షం,బును దాఁకిన యంత బరిఘ♦ము శతవిధములన్.

తే. తునియలై యాకసంబునఁ ♦ గనఁబడి శత
విధమహోల్కలఁ బోలుచుఁ ♦ బృథివిఁ బడియె,
హనుమ యావిధిఁ బరిఘంబు ♦ నాత్మవక్ష
మునను దగులంగ నించుక ♦ తనువు గదల ౧౩ 3497

క. ధరణీకంపంబున భూ,ధరములు చలియించునట్లు ♦ తాఁ జలియించెన్,
గురుతమబలుఁడై ప్లవగో,త్కరసింహమునైన హనుమ ♦ తద్ధతి కచటన్.

తే. కోపమును బూని తనశక్తి♦కొలఁది ముష్టి
నలవరించెను దేజంబు ♦ నధికవీర్య
మలర వాయువువంటి నే♦స్తులగమనము
గలుగు హనుమయు నాముష్టి ♦ గడఁగి యెత్తె ౧౫ 3499

క. దానవుఱొమ్మునఁ బొడిచెను, దానతివేగమున, దాన ♦ దనుజునురంబున్
గానఁబడె విగతచర్మం,బై నెత్తురు మిగులఁ గాఱ ♦ నతిభయదముగన్. ౧౬

ఆ. అట్టిఘాతమునకు ♦ నాతనివక్షము,నందు మెఱపువంటి ♦ యతిభయంక

రమగు జ్వాల పుట్టఁ ♦ రాక్షసుఁ డగ్గాని, కెంతొ చంచలించి ♦ యంత మరల.

చ మనమున ధైర్యమూని యొక ♦ మాడ్కి స్వరితింగని దోర్బలాఢ్యుఁడై
హనుమను వే గ్రహించెను, మ ♦ హాబలు నిట్లని నానికుంభుఁడో
య్యనఁ బయికెత్తె లంక నల ♦ రారు నిశాచరులట్టి గాంచి భీ
తిని గలిగించునార్పులను ♦ దిక్కుల నింపిరి సంప్రహృష్టులై ౧౯ 3502

క. తనునిట్లు లానికుంభుఁడు, గొనిపోవుచునున్న నధిక ♦ కోపంబున ము
ష్టిని వజ్రతుల్యమున నా,తనిబొడిచెను బూన్కి ననిల ♦ తనయుండ చటుల్.

సీ మారుతాత్మజుఁ డిట్లు ♦ లారాక్షసునినుండి తను నిటు విడిపించు ♦ కొని ధరణిని
నిలువంగఁబడి వేగ ♦ మలర నాతని నిట్లు చంపఁగాఁ బూనె, ని ♦ శ్శంకముగను
ఘనవీర్యమున నొప్పు ♦ హనుమహాయత్నమున వానినిలఁబడం ♦ గను జవమునఁ
ద్రోసి పిండిగ వానిఁ ♦ జేసి పై కెగసి తద్వక్షంబునందుఁ దాఁ ♦ బడదుమికెను,

తే గరయుగంబున నాతని ♦ కంధరంబుఁ
బట్టుకొని ద్రిప్పి వాఁడార్వ ♦ భయదరీతి
వాని భైరవశీర్షంబు ♦ వరుసఁ ద్రుంచి
వైచె, నంత నికుంభుండు ♦ బవరమందు ౨౧ 3504

క నినదం బొనరించుచుఁ జచ్చిన రావణుపుత్త్రుఁ డగుచుఁ ♦ జెలఁగెడు మకరా
క్షునకుఁ దాశరథికినిఁ, జెనుసంగర మప్పుడయ్యె ♦ భీమాకృతిగన్. ౨౨

క వనచరులట్లు నికుంభుం, డని నీల్గిన సంతసమున ♦ హరినాదములం
బొనరించిరి దిక్కులు ప్రతి, నినదంబుం జేసెఁ గఫుల ♦ నినదంబులకున్ ౨౩

క. ధరణియుఁ గంపించెను, నం,బర మెల్లను బగిలినట్టి ♦ భంగిని మిగులం
బరఁగె భయావేశము క,ర్బురులకుఁ గడుఁ గల్గె దనుజ ♦ పుంగవుమృతిచేన్

డెబ్బదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

౭౮ - వ సర్గము

మకరాక్షుని యుద్ధము

తే అనిని కుంభనికుంభుల ♦ ట్లంత మొంద
విని దశగ్రీవుఁ డోర్వక ♦ యనలుభంగి
మండిపడియె, శోకము క్రుధ ♦ రెండు మదిని
బెనఁగొనన్ ఖరపుత్త్రుఁడై ♦ తనసుఘనుని ౧ 3506

క దనుజేజ్యుని మకరాక్షుని, సగ బలు నీక్షణయును ♦ నాద్భుతఁగని యి
ట్లని పురికొల్పెను సంగర,మునకున్, గనుమా మదాజ్ఞఁ ♦ బూనిబలయుతిన్.

క చని రాముని లక్ష్మణున,వ్వనచరులం జంపిరమ్ము, ♦ వారికయని ప

* ఉత్పాటయామాస భైరవం నదతో మహత్ -అనిమా

ల్కిన ఖరసూనుఁడు శౌర్యం, బున నేనే యధికుఁడనని ♦ పొంగెడుఁ గానన్.

క. రావణునాజ్ఞను వినఁగా, నేవదలనిసంతసమున ♦ నే నేగెద ని
ష్టే వైరుల వధియించెద, నీవాక్యము రీతిననియె ♦ నిబ్బరమలరన్. ౮ 3511

క. బలవంతుఁ డతఁడు రావణు, వలగొనుచు నమస్కరించి ♦ భాస్వద్వేశ్మ
స్థలినుండి వెడలె, రావణుఁ, డలరుచుఁ దన కిడినయట్టి ♦ యాజ్ఞను గొనుచున్.

చ ఖరతనయుండు చెంతఁ గను ♦ గాఢబలాన్వితి సైన్యనాయకున్
బరమముదంబు మీఱఁ గని ♦ భద్రరథంబును దేరఁబంపు స
త్వరముగ సేనలం బిలువఁ♦బంపుము, నావిని యల్లె యాభటే
శ్వరుఁడు జవంబునన్ రథము ♦ సర్వబలంబును జెంతఁ జేర్చెఁ దాన్. ౭ 3513

క తనరథమునకున్ వలగొను,చును దానిం జక్కనెక్కి ♦ శుభగతివేగం
బునఁ దోలు మనుచు సారథి, కొనరంగా నాజ్ఞ చేసె ♦ నుద్యమములరన్. ౮

సీ మకరాక్షుఁ డంత నా♦త్మబలంబులం గాంచిదనుజులారా! మీరు♦దారుణముగ
నాముందరల వైరిసే♦నలతోడఁ బోరుఁడీ; దనుజేంద్రుఁడును మతి ♦ ఘనతనొప్పు
వాఁడును నైన రా♦వణుఁడు నన్గని యల్ల రామలక్ష్మణులను ♦ రణమునందు
వధియింపుమని పల్కె, ♦ వచనమద్దానిని దీర్పఁగా నేను నో♦దితిజులార!

తే. శరవరంబుల రామల♦క్ష్మణుల, వనచ, రేశ్వరుని వానరుల వధి♦యించువాఁడ,
సమరమునశూలములవైచి♦సమధికకపి,బలమునంతయు నెండుక♦ట్టెలవనలుఁడు.

క వరుసఁగ దహించుచాడ్పునఁ, బరిమార్చెద, నన్న నతని ♦ వాక్కుల విని క
ర్బురులెల్ల బలము పొంగఁగ, ధరించి వివిధాయుధములఁ ♦ దదవసరమునన్.

క. అనికేగిరి, వారందఱు, ఘనదంష్ట్రల మెఱయువారు ♦ కామంబున నే
తనువును ధరింపఁ జాలుదు, రనూనపింగళసుదృష్టు ♦ లలరెడు వారల్. ౧౪

తే ధ్వస్తకేశులు భీతిదుల్ ♦ దారుణాంగు
లగుచు మదగజములఁ బోలి ♦ యార్చుచు గురు
తనుఁడు గాఁదగు మకరాక్షు ♦ దనుజవరుని
బలసి తమి భూమి యద్రువంగ ♦ బవరమునకు ౧౫ 3518

క చని, రంత నెల్లయెడలను, దనుజులు శంఖముల భేరి♦తతులన్ భీతిం
గనిపింపఁ జేయ వేలుగఁ, బనివడి వాయించి, రష్ట ♦ భయదరవంబుల్. ౧౬

ఆ భుజము లప్పళింపఁ ♦ బుట్టుశబ్దంబులు, వెలసె పీనిరవము ♦ విస్తృతముగ
నవనినిండె, నంత ♦ నతనిసారథి చేత, నున్న యా[1] ప్రతోద ♦ మురివిఁ బడియె.

క. మకరాక్షుని కేతన ముట, వికలంబయి నేలఁబడియె ♦ వింతగ రథవ
ర్యకలితహయములు పదముల, నక్రమగతిఁ బెట్ట మాని ♦ సరభస మొప్పన్.

1 ప్రతోదము=ములుకోల

క. ఆకులచరణన్యాసము,లై కదలుచు దీనముఖము♦లై బొవ్వములన్
వ్యాకులమతిఁ గార్చుచు నని, కై కదలెను, భీకరుండు ♦ కడుదుర్మతియున్.

తే. ఐన మకరాక్షుఁ డారీతి ♦ నరుగునపుడు
పాంసుయుక్తంబుగా గాలి ♦ పరుషముగను
భయదముగ వీచె, ఘనవీర్య♦వంతులైన
దనుజు లాయపశకునాళి ♦ దలఁప కపుడు ౧౯౪ 3523

క ఘనహస్తిమహిషవర్ణము, లనుదగు దేహములు మఱి యి♦లాస్థలి రణరం
గనిచయములఁ దీవ్రగదా, సినికరఘాతముల కోర్చి ♦ చెలఁగుచు నుండన్.

క అనిచేయు నేర్పుతో నే,నను నేనను గర్వమొప్ప ♦ నూతనమోదం
బున నార్చుచు రాఘవులెటఁ,గనఁబడిరో యటకుఁజనిరి♦కడుఁబూన్కిమెయిన్.

డెబ్బదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౭౯ - వ సర్గము

శ్రీరాముఁడు మకరాక్షునిఁ జంపుట

చ వనచరయూథనాయకులు ♦ వాఁడిటు లంకను వీడి వచ్చుటం
గని ముదమొంది పైకెగసి ♦ గర్వము మీఱఁగ సంగరంబుచే
య నిలిచియుండి, రంత నమ♦రాళికి రాక్షసపంక్తితోడ ము
న్నని యయినట్టు లాసురుల ♦ నాకపు లెల్లను మీఱి మార్కొనన్ ౧౪ 3526

తే కదన మది రోమహర్షణ♦ము దగనయ్యె,
వనచరులు రాక్షసులు వృక్ష♦వారశిలలఁ
బరిఘశూలములను వైచి ♦ పంతమూని
యొండొరులఁ గూల్చి, రసురు ల♦ద్దండవృత్తి 3 3527

సీ ఖడ్గశక్తులఁ గుంత♦గదలఁ దోమరములఁ బట్టసముల భిండి♦వాలములను
వజ్రముద్గరములఁ ♦ బాశదండంబుల నట్టె నిఖాతాహ్వ♦యాయుధములఁ
గపులతో యుద్ధంబుఁ ♦ గావించి, రంతట ఖరపుత్త్రుఁ డక్లేచి ♦ శరవరముల
వరుసఁ బ్రయోగింప ♦ వానరుల్ పీడితులై మనంబుల భ్రాంతి ♦ నంది సాధ్వ

ఆ. సార్తులగుచు పాఱి,♦రా రాక్షసులు కపు, లట్లు భీతిఁ బాఱ ♦ నతిముదమున
సింహనాదములను ♦ జెలఁగించి జయముల, వెలసి, రపుడు కపులు♦నలుఁగడలకు

క పరుగిడుటయు రాక్షసులిటు, హరినాశము లొప్పఁ జేసి ♦ యలరుటయును దాఁ
బరికించి రామభద్రుఁడు, శరవృష్టిం బఱపి దనుజ♦సమితిన్ నిలిపెన్ ౮ 3529

క దనుజులు శ్రీరామునిచే,తను వారితు లగుటఁ జూచి ♦ దర్పంబున నా
దనుజేజ్యుఁడు మకరాక్షుం, డవిరౌం గ్రోధాగ్ని మండి ♦ యారామునితోన్.

క. రామా! నాతోఁ మార్కొన, నీమహిని న్నిల్వ నీకు ♦ నే ద్వంద్వరణం
బామోదంబున నొసఁగెద, నీమహితధనుర్విముక్త♦కేశువితతిచేఁ. ౧౦

క. నీయనుపంచకమును నిటఁ, దీయించెన, నాజనకు వ♦ధించితివి గదా
యాయటవి మరల నీవిటు, నాయెదుట రణంబు చేయ ♦ నైజబలమునన్.

క. నిలుచున్న నిన్నుఁ గనను,జ్జ్వలగతిఁ బైపైని గ్రోధ♦సారము పెరుగం
దలఁచుచునున్నది దుర్మతి!, యిలాధిపా! రామ! యప్పు♦డేఁ గ్రుధ నిన్నున్.

తే దండకారణ్యమునయందె ♦ తవిలి కాన
కుంటి ననుచు మదంగంబు ♦ లుగ్రరీతి
మండుచున్నవి, రఘుకుల♦మండనా! యి
చట మదీయసుభాగ్యసం♦సర్గమునను ౧౩॥ 3534

క. నాకనులయెదుటఁ బడితివి, భూకాంతా! సింహ మొకఁడు ♦ భూరివిపినమం
దాఁకటఁ బీడితమై తగి, యాకాన మత్తొక్క మృగము ♦ నరసెడురీతిన్.

క నినుఁ జూడఁగోరియుంటిని,, కను మిదిగో నాదుబాణ♦గణవేగమునన్
గని మృతి మును నీచేఁ జచ్చినవీరులతోఁ యముఁడు ♦ చెలఁగు నగరికిన్.

క. చనఁగలవు, పెక్కుపల్కులఁ, బనియేమిఁక రామ! నాదు♦పలు కొకదానిన్
విను సర్వలోకములు నీ, యనిమొనఁ గనుఁగొనునుగాక ♦ యాదృతిమనలన్.

తే అస్త్రములచేతఁగాని గ♦దాయుధంబు
చేతఁగాని భుజంబుల♦చేతఁగాని
పెనురణము చేయ నితరసా♦ధనగణంబు
చేతఁగాని యభ్యాస మీ♦కే తెఱంగొ ౧౫॥ 3538

క దానిం గొనియే సంగర, మోనృప! కావింపు, మనిన ♦ నుర్వీపతి యా
దానవునిపల్కులన్ విని, తానయి పైపైనఁ బ్రేలు♦దనుజాధమునిన్ ౧౬॥

క. కని పక్కున నవ్వుచు నో, దనుజా! నీవొనరుపంగఁ♦దగని పలుకులన్
ఘనురీతి నేల ప్రేలెదు, పనియగునే వానివలన ♦ బాలిశుఁడనరే, ౧౭॥ 3540

క. అనిచేసి కాని వాగ్బలముచను జయింపఁగఁ గాదు, ♦ మును పయ్యటవిన్
దనుజవరుండై తగు నీ, జనకుఁడు త్రిశిరుండు సత్వ♦సారుఁడు మఱియున్.

తే. దూషణాఖ్యుఁడు మఱియుఁ జ♦తుర్దశముల
వేలు గాఱును లనిఁ దెగి ♦ రోలిని, గుల
పాంసనా! పాపమతి! తీక్ష్ణ♦భంగి నాసి
కానఖంబులు గలగృధ్ర♦కాకసమితి ౧౯॥ 3542

క వంచకములు నీమాంసం, బంచితముగఁ దినఁగఁగల, వ♦హార్యముదమునం
గాంచుము నాపౌరుష మని, మించినతమిఁ బలుక ఖరుని♦మేటికొమరుఁడున్.

క. మనమునఁ గుపితుండై రాముని మీఁద రణాంగణమున ♦ మొక్కలముగ నై

చెను బాణసమూహంబులు,, కనకసుపుంఖాస్త్రబాణ♦గణముల వానిన్. ౨౧॥

చ. నిరుపమబాణజాలముల ♦ నిర్భరరీతిని వైచి రాఘవుం
డురుజవ మొప్ప నస్త్రతతిని ♦ నుర్విపయిన్ శకలంబులై పడం
గర మరుదైన శక్తి దగఁ♦గా నొనరించె, ఖరాత్మజన్ముఁడై
పరఁగుసురారి దాశరథి♦పంతము మీఱఁగఁ దేజ మొప్పఁగన్. ౨౨॥ 3545

తే. ఒండొరులఁ దాఁకి భయదమా ♦ యుద్ధ మప్పు
డొనరిచిరి, చాపవరముల♦నుండి జ్యాల
తలు, కరంబున వింటిదె♦బ్బలు తగులక
యుండఁ దొడిగిన యస్త్రము♦నొరయుట నట ౨౩॥ 3546

క జనియించిన పెనురవ మొ,య్యన నభ్రమునందు వినఁగ ♦ నయ్యె జలదగ
ర్జన మట్లుగ; గంధర్వులు, దనుజులు దేవతలు భుజగ♦తతి కిన్నరులున్. ౨౪॥

చ. కనుఁగొనఁగోరి యద్భుతము♦గాఁ దగు నాకదనంబు నాకసం
బున వసియించి, రస్త్రతతిని ♦ బూనికమీఱఁ బరస్పరాంగముల్
ఘనశరరాజిఁ గ్రుచ్చుట ని♦కామగు శత్రుమయంబునం గనం
గను ద్విగుణంబుగాఁ బెరుగఁ♦గాఁ దొడఁగెన్ మఱి వార లిద్దఱున్. ౨౫॥

తే. ఒకరుచేసిన దానికి ♦ నిఁక నొకటిగఁ
బ్రతికృతిం జేయుచున్ సంగ♦రంబు జేసి,
రంత మకరాక్షుఁ డారాఘ♦వాంబకముల
నడుమఁ ద్రుంచెను భూపతి♦నాథుఁ డంత ౨౬॥ 3549

చ. దనుజవిముక్తమార్గణవి♦తానము స్వీయశరాళిచేత ను
ర్వని శకలంబులై పడఁగ ♦ వేగమ ద్రుంచెను, దిగ్విదిక్కులం
గనఁబడె నంబరంబులె య♦ఖండముగా మఱి భూమి యెల్లెడన్
గనదురు బాణజాలముల ♦ గాఢసమావృతయాట నస్త్రతతిన్ ౨౭ 3550

తే. సుంతయును గానరాకుండె, ♦ నంతట గురు
బాహుఁడౌ రాముడుం గ్రుధఁ ♦ బరునిచాప
మట్టె ఖండించి యెనిమిది♦యంబకముల
నతనిసారథిద్రుంచె న♦ట్లసుగురథము ౨౮ 3551

చ. శరముల నుగ్గొనర్చి మఱి ♦ సైంధవరాజిని ద్రుంచె, నంత నా
సురరిపుతల్లజుం డని వి♦చూర్ణరథుండయి నేలనిల్చె, న
ద్ధరణిని నిల్చి భూతసము♦దాయభయంకరమై లయాగ్నితో
సరియయి మండు శూలమును ♦ శాతతరాగ్రముఁ గేలఁ బూనెఁ దాన్. ౨౯

చ పెనురణమందు నాశరుఁడు ♦ భీకరరీతి జ్వలించుశూలమున్
మనమునఁ గ్రోధముం బ్రబల ♦ మాటికిమాటికిఁ ద్రిప్పి రాముపై

చెను, రిపుహస్తవిచ్యుతిని ♦ జెంది జ్వలించుచు వచ్చుచున్న యా
ఘనతరశూలముం గని నృపతి♦కాంతుఁడు వ్యోమమునందె లీలతోన్ ౩౩ 3553
చ. శరముల మూఁటఁద్రుంచె, నిటు ♦ తారుసువర్ణమనోజ్ఞశూల మా
ధరణిపుబాణవేగమునఁ ♦ దద్దయుఁ బిండిగనై మహోల్కనా
ధరఁబడె, నెంతకార్యమును ♦ దా సులభంబుగఁ జేయురాముఁ డ
క్కరణిని శూలముం దునుమఁ ♦ గాఁ గని యభ్రమునందు భూతముల్. ౩౪
తే. మేలు మేలనిపొగడె, నా♦శూల మట్లు
శకలమాటను ఖరునాత్మ♦జన్ముఁడు గని
ముష్టి బంధించి పైకెత్తి ♦ మ్రోలనున్న
రాము నిలునిలు మనిపల్కె ♦ రాక్షసుండు ౩౬ 3555
క. అరియట్లు తనదుపైఁ బడ, నరుదెంచుచునుంటఁ జూచి ♦ యారాముఁడు భీ
తిరహితుఁడై నవ్వుచు నా,శరాసనమునందుఁ దొడిగె ♦ జ్వలనాస్త్రంబున్.
తే. ఇట్టు లాగ్నేయశరము నెం♦తేని పూన్కిఁ
గార్ముకమునందు సంధించి ♦ కరమువైవ
నద్ది యురమును జీలిచి ♦ యవలఁ జనఁగ
ధరణిఁబడి వాఁడు మృతినొందె ♦ దనుజు లడల. ౩౮ 3557
సీ. మకరాక్షుఁ డిట్లు స♦మరమునఁ గూలుటఁ గనిరాక్షసులు భూమి♦కాంతుబాణ
సముదయార్దితులయి ♦ సరగున లంకకే పరుగువాఱిరి, దేవ♦పటల మంత
దశరథరాజనం♦దనబాణవేగమ్మునను హతుఁడై వజ్ర♦మున హతమయి
ధరను గూలిన పర్వ♦తమురీతి నిలఁగూలియున్న యాఖరపుత్రు♦నుగ్రబలుని
తే. రాక్షసేజ్యుని మకరాక్షు ♦ రమణఁ గాంచి
చనియె నేటికి భీకర♦శత్రు వీతఁ
డనుచు మిక్కిలిసంతుష్టి ♦ నందె యభ్ర
మందుఁ జెలువారుచుండె న♦య్యవసరమునందు. ౪౦ 3558

ఏడ్బదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౦ - వ సర్గము.

{ ఇంద్రజిత్తు హోమప్రభావమున మరల రామప్రముఖుల నొప్పించుట. రాముం డతనిఁ జంపునుపాయ మాలోచించుట }

ఉ. అని జయమందు రావణుఁ డ♦హార్యబలుండు ఖరాత్మజన్ముఁ డ
ట్లనిఁబడు టాలకించి మది♦యందు మహత్తరకోప మొప్ప దం
తనిచయ మట్టె గీటి ప్రవి♦దారిణమం దిఁక నేమి చేయునో
నని యపుడెంచి యంతట మ♦హాత్వరమై క్రుధ తన్ను ముంపఁగన్. ౧ 3559

* రావణ స్సమితింజయః-అనిమూ

క. తనయుని శక్రజితుం బని,చెను యుద్ధము చేయఁబోవ ♦ జితరిపువీరా!
యనుపమవీర్యుల భ్రాతల, ననిలో నారామలక్ష్మ♦ణాహ్వయులఁ దగన్ ౨౫

క. పరిమార్పు మీవు మాయం, బరులకు నగపడక గాని ♦ వారికి దృగ్గో
చరుఁడవయి కాని పోరిన,గురుబలుఁడవు తలఁప నెదురు♦కొనఁగలఁ డెవఁడేన్.

తే. అప్రతిమకర్ముఁడైన యా♦హరిని గెలిచి
యున్నవాఁడవు రణమందు ♦ నుర్వి మనుజు
లైన యారాఘవులఁ గాంచి ♦ యాగ్రహమునఁ
జంపకుండుదువే? యేల ♦ శంక నాకు ౮ 3562

చ అనివచియించు రావణుని♦మానతిఁ గైకొని యజ్ఞభూమికిం
జని విధిమీఱ నగ్నినటఁ ♦ జక్కఁగ వ్రేల్చెను నింద్రజత్తు పా
వననియమంబు పూని శుచి ♦ బాగుగ వ్రేల్వఁగఁ బూన రాక్షసాం
గన లొగి ఋత్విగర్థమయి ♦ గాఢరయంబున రక్తవస్త్రముల్ ౬౫ 3563

క కొనివచ్చి రట్టిహోమం,బునఁ దోమరశరదళముల ♦ పూగము శాస్త్రో
క్తని దగుపరిస్తరణములు,గను మఱియు విభీతకములఁ ♦ గ్రతుసమిధలుగన్.

సీ. అరుణవస్త్రము ల♦ధ్వరకర్తలకు స్రువ మినుపదిగనుగూర్చి ♦ యెలమి నింద్ర
వైరిహోమరముల ♦ వరుసగ శరపత్రముల నగ్నిచుట్టును ♦ లలిఁ బరిస్త
రణము గావించియు♦గ్రముగాఁగ హోమార్థమయి ప్రాణములఁగూడి♦యలరునీల
వర్ణమేషగళంబు ♦ వదలక ఛేదించె, నంతట నొకసారి ♦ యుబ్బిరగులు

తే పగనె యగ్ని విధూమమై ♦ మిగుల మంట
లెగయఁగా వెల్గె విజయమిం♦కఁ గలుగునని
తెలుపునాచిహ్నములతోడ ♦ దీప్తిమెఱసె
నగ్ని యది, తప్తజాంబూన♦దాభ మగుచు ౯ 3565

క. అరయఁగఁ బ్రదక్షిణముగాఁ, దిరుగుచు జ్వాలాన్వితమయి ♦ తేజరిలెం ద
త్తరుణమునఁ బురుషరూప,స్ఫురణమ్మున నగ్ని లేచి ♦ పూతహవిసులన్. ౧౦

క తానే పరిగ్రహించెను, దానవవరుఁ డిట్లు శుచిని ♦ తగ వేలిచి యా
దానవనిర్జరరాక్షస,మానసముల కెలమి గల్గు ♦ మాఁడ్కిన్ భక్తిన్. ౧౦౫

తే. తర్పణముఁ జేసి యుద్దానఁ ♦ దా నెవరికిఁ
గనఁబడకయుండు శక్తిచేఁ ♦ గ్రాలురథము
దివ్యమగుదాని నెక్కె నా♦తేరు నాల్గు
తురగములఁ బూన్పఁగాఁ బడి ♦ యురుదుగఁ దగి ౧౧౫ 3568

క. సునిశితశరనికరంబయి, తనరుచు నారోపితగురు♦ధను వొప్పంగాఁ
గనఁబడి వెలసెను, మఱియును, గనకపరిచ్ఛదము గల్గి ♦ కాంతి మిగులఁగన్.

తే. అర్ధచంద్రాకృతులును జం♦ద్రాకృతులును
మృగములం బోలు నాకృతుల్ ♦ తగువిచిత్ర
ముల నలంకృతనుయి కడు♦వెలసె నతని
ధ్వజము హాటకమయగురు ♦ వలయయుతము ౧౩ 3570

క. సురుచిరవైడూర్యములన్, బరిభాసురమునయి నుండు♦పావకురీతిన్
గరముగ్రంబుగ వెలసెన్, గురుబలుఁ డాయింద్రజిత్తు ♦ కోరికమెఱయన్.

చ. ఖరకరురీతిగా వెలసి ♦ కన్నుఁదరంబయి చూడ రాక భీ
కరమును నౌరథంబునను ♦ గంజజునస్త్రమున న్నితాంతమున్
నిరతము రక్షణంబుఁగని ♦ నేర్పున నేరె కసాధ్యుఁడౌచు సం
గరమున గెల్వునే గొనెడు ♦ కర్బురవీరుఁడు గానన త్తఱిన్. ౧౫ 3572

క. రాక్షసమంత్రంబులఁ బ్రత్యక్షంబుగ నగ్నివేల్చి ♦ యగపడకయె వై
రిక్షయము చేయఁబూనుచు, రాక్షసపురి వెడలి శాంత♦రహితాత్ముండై.

*క. వనమున ననత్యములివర,తనువులు చూడంగఁ బడఁగఁ ♦ దాల్చి యిచటఁజే
రిన రామలక్ష్మణుల నిడె, యనిఁజంపి యనీకవిజయ ♦ మంది యరుదుగన్.

క. జనకుండగురావణునకుఁ, బనివి గలుగనిత్తు, నిపుడు ♦ తండ్రికిఁ బ్రనుదం
బునుగల్గ రామలక్ష్మణు,లను జంపి ధరిత్రిమీఁదఁ ♦ బ్లవగుఁ డొకరుఁడున్,

ఆ. బ్రదికియుండకుండఁ ♦ బనిపూనిచేసెద, నని యదృశ్యుఁ డగుచు♦నాహవమున
నుగ్రుఁడైన యాతఁ ♦ డొగిఁ దండ్రియానతి, నంది క్రుద్ధుఁడగుచు♦నడరి నింగి.

క ధనువును శరములు తీక్ష్ణము, లనుపమములు నౌచు నొప్ప ♦ ననికిన్ జనియెన్
ఘనవీర్యులౌచు భుజములు, పెనుపడుచుండంగఁ గాంతి♦పెద్దగఁ దనరన్

ఆ. తలలు మూఁడు గల్గు ♦ దారుణఫణులట్టు, లగపడుచును గపిబ♦లాంతరమున
నిలిచి తీవ్రబాణ♦ములవైచు వీరుల, రామలక్ష్మణులను ♦ రక్కసుండు. ౨౦

క. కని వీరె రామలక్ష్మణు, లని యెంచి స్వకార్ముకంబు ♦ నపు డెక్కిడి వృ
ష్టిని మేఘము వర్షించెడు, ననువున శరధారలప్పు ♦ డనివర్షించెన్ ౨౧ 3579

చ. అరదముతోడ నాకసము♦నందె వసించి యదృశ్యుఁడౌచు రా
ఘవసుతులన్ నిశాతశర♦వారమునన్ గడునొంచె, నిట్లు ని
ర్జరరిపుబాణవేగ మని ♦ రాఘవులం దగఁ గప్ప వారు ని
ర్భరవరచాపయుగ్మమున ♦ బాణములన్ సరిగూర్చి య త్తఱిన్. ౨౨ 3580

క. అనుపమదివ్యాస్త్రబలం,బును జూపిరి, భూరిబలులు ♦ భూపతితనయుల్
ఘనశరవారంబునఁ జ,క్కనిరీతిని వ్యోమపథముఁ ♦ గప్పిన నైనన్ ౨౩ 3581

---

* మిథ్యాప్రచ్ఛ్రజితా వనే-అనిమూ. అనీకవిజయము=యుద్ధమునజయము

చ. ఖరకరురీతిఁ గాంతుల ని♦కామము మించెదునస్త్రజాలముల్
శరములు శక్రవైరిని వి♦శాలతరాభ్రమునందు నుంట నె
క్కరణి స్పృశింపకే యడఁగెఁ, ♦ గాంతులమించెడు నింద్రవైరి యం
బరములు గప్ప ధూమసమ♦వర్ణతమిస్రముఁ బుట్టఁజేయుచున్ ౨౬ 3582

సీ. మునుపె నీహారంబుఁ ♦ బోలుచీఁకటు లావరించియున్నట్టి♦ది♦క్సంచయములఁ
గనుఁగొనఁ గానట్లు♦గాఁ జేసె, నారీతిఁ జరియించునప్డు త♦చ్ఛరగణప్ర
యోగమ్మునంగల్గు ♦ నురుగుణధ్వనిగాని నేమినాదముగాని ♦ భీమతురగ
ఖురనిస్వనముగాని ♦ యొరులకు వినఁబడదయ్యె, నాతనిరూప ♦ మరయఁదోఁప

తే. దయ్యె, గురుబాహువగునాతఁ ♦ డట ఘనాంధ
కారతిమిరంబునందు నా♦సారవృష్టి
కరణి నద్భుతముగ బాణ♦గణసువృష్టి
గురిసె, మఱియును సురవైరి♦వరబలమున ౨౭ 3583

క. అనిమొనఁ గ్రుద్ధుండై రా,ముని సర్వాంగముల భాను♦మూర్తి సమశరా
ళిని వైచుచు నొప్పించెను,, మనజోత్తము లర్కవంశ♦మండను లంతన్.

తే. వర్షధారలచేతఁ బ♦ర్వతము లట్లు
బాణవృష్టుల నొచ్చుచు ♦ భక్మపుంఖ
నిశితశరముల వైచిరి ♦ నింగిఁ గూర్చి,
కంకపత్రు దళావృత♦కాండము లవి ౨౯ 3585

క. సురపథమునందుఁ బత్రుల, కరణిన్ వేగమునఁ బాఱి ♦ కర్బురునిం దాఁ
కి రహిన్ దన్మర్మంబుల, వరుసన్ ఛేదించి రక్త♦వారిఁ దడియుచున్. 3౦ 3586

క. ధరణిం బడియెను, నిట్లా,పురుషోత్తము లరికలంబ♦పూగంబున నా
తురులగుచుం దద్బాణవి,సరమును భల్లములఁ ద్రుంప ♦ సాగిరి పెలుచన్

చ. దనుజుఁ డదృశ్యుఁడై తము ని♦తాంతము బాణము లేయుచుండు ది
క్కును గనిపెట్టి యచ్చటికిఁ ♦ గ్రూరతరాస్త్రము లొక్కరీతి వై
వను బనిపూని రాశరుఁడు ♦ బాహువిలాసమునీఱ బాణమో
చనమును జేయఁజాలుచు నె♦సంగుమహాతిరథుండు గావునన్ 3౨ 3588

తే. ఒక్కచో నిల్వ కాత్మర♦థోత్తమంబు
తోడ సకలాశలకు మాయఁ♦గూడి తిరుగు
చరులబాణములకుఁ జిక్క ♦ కానృపసుతు
లను శితాంబకములను నొం♦చెను మిగులఁగ. 33 3589

క. వీరులు రాఘవు లట్లరి, వీరకనత్కనకపుంఖ♦విపులశరములన్
ఘోరంబుగ నంగంబుల, భూరిగతిన్ నల్లగాఱ ♦ భూతభయదులై. 33౪

తే. పుష్పితపలాశములరీతిఁ ♦ బొలిచి; రంత
రవిని సురమార్గమునను న♦భ్రములు గ్రమ్మి
నపుడు తద్గతు లెఱుఁగ రా♦క పరఁగునటు
లమరవైరియు నెటుచని♦నదియుఁ గాని ౩౮౹ 3591

సీ. అతనిరూపముగాని ♦ యతనిధనుర్బాణములుగాని శిద్గత♦ములగు నితర
వస్తువు లెవిగాని ♦ వసుధ నెవ్వరికైనఁ దెలియరావయ్యె, ని♦మ్ముల నతండు
బాణాళి పరఁగించి ♦ వానరశతములఁ బంచత్వ మొందించి ♦ ప్రధనసీమ
యందుఁ బడంజేసె, ♦ నపుడు లక్ష్మణుఁ డతికోపంబునఁ ♦ రాముఁ♦గూర్చి పలికె

తే. *నేను బ్రహ్మాస్త్రమును వైచి ♦ నిఖిలరాక్ష
సులను ద్రుంచెద, నన్న యా♦శుభతరాంగ
లక్షణుండయి తనరారు ♦ లక్ష్మణుఁగని
రాముఁ డిట్లని పల్కె శు♦భ్రతరభంగి. ౩౯౹ 3592

క. ఒకనినిమిత్తము ధరఁగల, సకలాసురులను వధింప ♦ సావంతమ్మున ని
ట్లు కడుంగోరుట తగవే?, యిఁక వినుమా' యని నొనర్ప♦కే యున్నజనుల్.

ఆ. అనిని దాఁగియున్న ♦ యాతనిఁ, బ్రాంజలియైనవాని శరణు♦నందువానిఁ
బరుగువాఱుచున్న♦వానిఁ బ్రమత్తునిఁ, జంపఁదగదు సుమ్ము♦సహజ! యెపుడు

క గురుబల! యీతనినే సం,గరమునఁ జంపంగ మనము ♦ గావింతము దు
ర్భరఫణులఁ బోలి వేగ,స్ఫురణంబున మించు నస్త్ర♦పుంజ మితనిపై. ౪౦

క. పరగింతము, మాయను గొని, యరదముతోఁ గానఁబడక ♦ యభ్రమునందే
తిరిగెడు నీనీచుని దే,వరిపుం గని ప్లవగ సైన్య♦పాలకు లెల్లన్. ౪౧ 3596

క. బల మలరారఁగఁ జంపం, గల, రీయింద్రారిపూని ♦ త్సావివరంబుం
గలయం జొచ్చిననైనను, బలిసద్మము నొందినను ది♦వమునకుఁ జనినన్

తే ఆకసంబున కెగసిన ♦ నట్లె యెంగుఁ
జొచ్చి కనఁబడకున్నను ♦ శుంభదుగ్ర
మామకాస్త్రాగ్నిదగ్ధుఁడై ♦ మహిఁ గతాసుఁ
డగుచుఁ బడిపోవఁ గలఁడింక ♦ ననియె నిట్లు. ౪౨ 3598

చ గురుమతి సత్ప్రభావుఁ డరి♦కుంజరసింహము రాఘవేంద్రుఁ డి
క్కరణి వచించి భీతికర♦కర్ముఁడు భీకరుఁడైన దానవుం
ద్వరగ వధింపఁగాఁ దగిన ♦ దారుణకృత్యము నెట్లుచేయఁగాఁ
దరమగునంచు నెమ్మదిని ♦ దాను దలంచుచునుండె నెంతయున్. ౪౩ 3599

ఎనుబదియవ సర్గము సంపూర్ణము

---

* తతో రామో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్-అనిమూ,

౮౧ - వ సర్గము.

ఇంద్రజిత్తు మాయాసీతను హనుమంతుఁడు చూచుచుండఁ జంపుట

క. గురుమతి రామునియాజ్ఞ యు, నరసి గ్రహించుచును రాక్ష♦సాధీశుఁడు నం
గరమును మాని పురంబున, కరిగె నచటనుండి దూర♦మరయుచు మదిలోన్.

చ. తనురుచి మీఱ శూరుఁడగు ♦ దానవపర్యుఁ డతండు పత్తనం
బును దగఁ జొచ్చుచున్ బలము ♦ పౌల్చెను నుత్తమకుంభకర్ణము
ఖ్యనిఖిలదానవుల్ తెగుట ♦ నాత్మఁ దలంచి యమర్షయుక్తిచేఁ
గను లరుణంబులై తనరఁ♦గాఁ బురి వెల్వడి యుద్ధభూమికిన్ ౨ 3601

తే. మరల వచ్చెను, గురువీర్య♦మండితుఁ డమ
రాళికంటకుఁడును బుల♦స్త్యాన్వవాయ
జనితుఁడు నగు నాతండు రా♦క్షసగణయుతుఁ
డగుచుఁ బడమటిద్వారంబు ♦ సపుడు దాఁటి. ౩ 3602

క చని వీరులైన రాఘవు, లనికి సుహోద్యుక్తు లగుట ♦ నారసి దుఃఖం
బున వారి ముంచి యుద్ధం,బును మానఁగఁ జేయు మాయఁ♦బూని కడువడిన్.

క పరఁగించె దాని నంతట, నరుదుగ మాయైకశక్తి♦ నవనీసుత న
త్తరుణమునఁ బుట్టఁజేయుచు, నరదంబున నుంచి బలము ♦ లార్భటిమీఱన్.

క తనచుట్టు నిలువఁగా సీ,తను జంపం గోరి, దుర్మ♦తంబునఁ దగునా
దనుజుం డెల్లర మోహం,బున ముంపం గోరి ప్లవగ♦ముఖ్యులు గనఁగన్.

చ. జనకజఁ జంపుదద్యమము ♦ స్వాంతమునందునఁ గోరి యెచ్చటన్
వనచరు లుండిరో యటకుఁ ♦ బర్విడె, నప్పురినుండి యింద్రజి
త్తనికిని వచ్చుటం గనిన ♦ యాకపు లెంతయుఁ గ్రుద్ధులై రణం
బును గడుఁ జేయఁగోరి కర♦ముల్ శిలలం గొని యొప్పమీఱఁగన్. ౭*

తే. మూఁకగొని రంతఁ గపిగణ♦మునందునుండు
హనుమ మిగుల దురాసదం♦బైన భూరి
పర్వతాగ్రముఁ గరమునఁ ♦ బట్టి కపుల
యగ్రభాగంబునం జనె ♦ నతనిపైకి ౮ 3607

సీ హనుమంతుఁ డంత నిం♦ద్రునివైరిరథముపై రాముప్రియురాలి ♦ రాజవదన
విహతసమ్మోదను ♦ విత్తైకవేణిని నుపవాసకృశముఖి♦ నొప్పుదక్కి
యనిశముఁ గట్టిన ♦ యాయంబరముతోడఁ దీనయై యుండిన ♦ మాననీయ
దేహసంస్కార మేఁ♦తిరున లేకుంట నవయవంబుల ధూళి ♦ యావరింప

---

* యకారము గాయత్రియందుఁ బందొమ్మిదవయక్షరము ఇటనుండి పందొమ్మిదవ సహస్ర
మారంభమైనది

తే. నున్న సీతను గాంచె, నా♦నన్న సీమ
నాతఁడు ముహూర్తమాత్ర మ♦య్యతివఁ గాంచి
జనకతనయయె యంచు ని♦శ్చయము చేసి
కొని విషాదంబు నొందుచు ♦ మనసునందు. ౧౦ 3608

క. జనకజను స్వల్పకాలం, బునకుం బూర్వంబె లంకఁ ♦ బొడఁగాంచెను గా
నసె యట్లు నిశ్చయించెను,, హనుమయు మలదిగ్ధదేహ♦యై దీనయునై. ౧౧

క దనుజునిరథమందుండిన, జనకజఁ గని మోము బాష్ప♦జలములఁ గలఁగన్
వనటం గాంచెను, శోకా, ర్తను విహతానందఁ గృపకుఁ ♦ దగు నాసీతన్.

తే ఇంద్రజిత్తునకుం జిక్కి ♦ యొలమి దక్కి
యతనిరథమున నుండంగ ♦ నపుడు చూచి
యితఁడు రథమున జనకజ ♦ నిట్లు లుంచి
తే గతం బేమి యంచు మ♦దిం దలంచి. ౧౩ 3611

క. వనచరులం బ్రశ్నించెను,, హనుమయు నట నున్న వాన♦రావళితోఁ దా
నును నింద్రజిత్తుమీఁదికిఁ, జనియెను, గపిబలము పైకిఁ ♦ జను దేరంగన్.

క. కని యింద్రజిత్తు క్రోధం,బున మూర్ఛితుఁ డగుచు ఖడ్గ♦మును దాఁ గోశం
బున నుండి పెఱికి జనకుని, తనయ దగు శిరంబుఁ బట్టె ♦ దారుణరీతిన్. ౧౫

క. అరదంబునఁ దనమాయా, విరచితయె రామ! రామ! ♦ విభు! మహితాత్మా!
కరుణింపు మనుచు నేడ్చెడు, తరుణీమణి జనకరాజ♦తనయం గ్రుధచేన్. ౧౬

క వనచరు లందఱు చూడం, గను గొట్టెను, బవనసుతుఁడు ♦ కాంతశిరోజా
ళిని వాఁడు పట్టుకొనుటం, గని దైన్యము నొంది బాష్ప♦కణములఁగార్చెన్.

తే. చారుసర్వాంగి రాముని♦గారవంపుఁ
దరుణి యాసీత యట్లవ♦స్థను గుడువఁగఁ
గాంచి హనుమ యమర్షము ♦ గదుర ననుర
వరునినుతు నింద్రజిత్తుని ♦ బాగుగఁ గని ౧౮ 3616

క. పరుషాక్షరములతో ని,వ్వరుసం బలికెన్ దురాత్మ! ♦ బ్రహ్మర్షి మహా
త్తరకులజనితుఁడ వయ్యును, సురవైర్యన్వయమునందుఁ ♦ జొచ్చితి కానన్.

క. సతి యగు సీతశిరోజ, ప్రతతిని దాఁకితివి దీనఁ ♦ బాడగుదువు దు
ర్మతి యిట్లు పుట్టినది కద?, దితిజా! ఛీ! పాపరతరు♦తివి గనుక నీఁకన్. ౧౯

క. త్వరలోనం జెడిపోదువు, కరుణారహితా! దురాత్మ! ♦ కడునీచుండా!
నిరతదురాచారా! పా,పరతపరాక్రమ! యనార్య♦పథమున నిచటన్. ౨౦

తే ఇట్టిహీనంపుఁబని చేసి ♦ తీవు, దీనిఁ
బాపియే గాని యితరుఁ డె♦ప్పటికిఁ జేయఁ

ఛో కృపాహీన! యేవలే♦దో! మదికిని,
గరుణ యపరాధియెడఁ గూడ ♦ దరయ ననెదొ?. ౨౦౪ 3620

చ. జనకజ స్వాలయంబుఁ బరి♦చారికలన్ విడనాడి రాజ్యవ
స్తునిచయ మెల్ల వీడి తన♦తోడగు రాముని బ్రాపుఁ బాసి యే
యనువున నీకు దోష మిసు♦మంతయుఁ జేయకయుండఁగా వధిం
పను జతనంబు చేసెదవు ♦ పాపుఁడ! యే మొనరించె నేరముల్. ౨౧౪ 3621

తే. అట్టి మైథిలి సీతను ♦ నంత మొందఁ, జేసి యెటులైన నీ వింకఁ♦జిరముభూమి
బ్రదుకఁ జాలవు గొప్పపా♦పంపుఁగృతిని, జేయుటం జంపఁదగు దీవు♦సిద్ధ మిద్ది.

క. కనుకన్ నాచేఁ జిక్కితి, దనుజా! కంటకుఁడ వౌటఁ ♦ దప్పక లోకం
బున వధ్యుఁడ వగుదువు కను,కను నీ వీలోకమందుఁ ♦ గడు నీచుఁడవై. ౨౩

ఆ. జీవితములఁ బాసి ♦ శీఘ్రమ ప్రేతమ, వగుచుఁ బదియు నాలు♦గైన జగము
లందు స్త్రీనిఁ జంపి♦నట్టివా రేకుత్సి,తపద మొందువారొ ♦ దాని నీవు. ౨౩౪

క. చని పొందఁగలుగు దంచని, హనుమంతుం డిట్లు పలికి ♦ సాయుధులగు నా
వనచరులఁ గూడి క్రోధం,బున రావణిపైకిఁ బూన్కిఁ ♦ బోయెన్ ద్వరతోన్

చ. బల మలరారఁ బైఁ బడఁగఁ ♦ బౌరుష మూనియె వచ్చుచున్న యా
బలముల నంజనాతనయు ♦ బాహుబలాఢ్యులు భీతిదుల్ సురా
రుల భటు లప్డు దాఁకి కడు ♦ రూక్షముగా నని సేసి యంతటన్
నిలిపిరి, శక్రవైరియును ♦ నిర్భరబాణసహస్ర మొక్కటన్. ౨౫౪ 3626

చ. ధనువునఁ గూర్చి వైచి యతి♦దారుణరీతిని వానరౌఘముం
వనటను బొందఁజేసి కపి♦వర్యునిఁ బావనిఁ గాంచి పల్కె ని
ట్లని, హరినాథుఁ డారఘువ♦రాన్వయుఁ డీవును యన్నిమిత్త మీ
దనుజపురంబుఁ జేరితిరొ ♦ తన్మిథిలాత్మజ నిప్పుడే యిటన్. ౨౬ 3627

తే. నీవు చూచుచు నుండంగ ♦ నే వధించు
వాఁడ వనచర! యాసీతఁ ♦ బ్రథమమున నె
చంపి యవ్వల రామల♦క్ష్మణుల దుర్మ
తిని విభీషణు సుగ్రీవు ♦ నిను వధింతు ౨౭ 3628

క వనచర! స్త్రీలవధింపం, జన దని చెప్పితివి గాదె ♦ శాస్త్రోక్తముగాఁ
గను, బదు లిడువాఁడను నే, విను మెయ్యది శత్రువులకుఁ ♦ బీడాకరమౌ ౨౮

ఆ అద్ది యెట్టిదైన ♦ నాచరింపం దగుఁ, దప్పకింపఁ గానఁ ♦ దగుణి దీనిఁ
జంపువాఁడ ననుచు ♦ శ్వసనజునకుఁ జెప్పి, యప్పు డేడ్చుచున్న♦యవనితనయ

తే. మాయచేఁ జేయఁబడిన య♦మ్మానిని శిత
ధారగల ఖడ్గముం గొని ♦ తనకరమున
నఱికె, మిక్కిలి ప్రియదర్శ♦నయుఁ దపస్వి
నియుఁ బృథుశ్రోణియు నగు నా♦నెలఁత నిట్లు. ౩౦ 3631

క. దనుజోత్తముఁ డగు రావణు,తనయుం డపవిత్రమట్లు ♦ తగ నటికిన మే
దిని బడెఁ దుండములై, సీ,తను నీవిధిఁ జేతులారఁ ♦ దాఁ జంపి తమిన్

క. దనుజుం డిట్లు వచించెను, హనుమంతునితో ననుర్థ ♦ నా రఘుపతిభా
ర్యను జంపినాఁడ నే నిదె, కనుమా జానకియుఁ దెగియెఁ ♦ గాదే యిచటన్.

ఆ. ఇంక మీప్రయత్న ♦ మిది యెల్ల విఫలంబె, యయ్యె, ననుచుఁ బలికి ♦ యాతఁ డాత్మ
కరయుగమున ఖడ్గ ♦ పరుషధారను సీత, నట్టి సతికి హృష్టుఁ ♦ డగుచు నంత. ౩౪

క. అరదమ్మున నుండియె భీ,కరనాదము పరఁగఁ జేసెఁ, ♦ గడు దాపున సం
గర మొనరింపను నిలిచిన, హరు లెల్లను రావణుని ప్రి ♦ యాత్మజుఁ డెలమిన్.

క. తనచుట్టును దుర్గమువలె, దనుజులు గట్టుచునుండఁ ♦ దన్మధ్యమునుం
దున నుండి నోరు పెద్దది,గను జేసి యొనర్చిన ధ్వనిఁ ♦ గడు విని రాత్రిన్.

చ. జనకజ నిట్లు త్రుంచి మది ♦ సంతసమందుచు నుబ్బఁ గాంచె నా
దనుజవరాత్మజుండు, ప్రమ ♦ దంబునఁ దేలెడ వానిఁ గాంచి యా
వనచరులన్ విషణ్ణులయి ♦ బాగుగ మందును వెన్కఁ జూడ కే
చనిరి సబాష్పనేత్రములు ♦ చాలవిలోలములై కనంబడన్ ౩౬ 3637

ఎనుబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౨ - వ సర్గము.

{ హనుమదాదులు రామునిచెంత కేగ నింద్రజిత్తు నికుంభిలయందు హోమము చేయుట. }

చ. వనచరు లిట్టు లయ్యశని ♦ భంగి భయంకరమై చెలంగు నా
దనుజునిసింహనాదమును ♦ దారొగి వించు భయంబునన్ జవం
బున దెసలం గనుంగొనుచుఁ ♦ బోయిరి, వాయుతనూజుఁడున్ భయం
బునను విషణ్ణవక్త్రులయి ♦ పొల్పఱఁ దోఁచినరీతిఁ బాఱున
వ్వనచరులన్ మహార్తులను ♦ బల్కె మనంబున ధైర్య మూనుచున్ ౨ 3638

క. వనచరులారా మోములు, వనటం గుందంగ మీరు ♦ బవరంబున మీ
ఱిన యుబ్బ దక్కి పాఱం, జనునే శూరత్వ మిప్పు డె ♦ చటి కేగనోకో ౩

చ. అని యొనరింప నేఁ జనుదు ♦ హాయిగ రంహ మహోత్సాహంబులన్
ఘనయశ మొందు శూరులకు ♦ గిర్వాణము యుద్ధము వీడి పాఱఁగా,
నను హనుమంతుపల్కులకు ♦ నక్కపు లాత్మల హర్ష మందుచుం
దనువులు పుల్కలంగను సు ♦ దారమహీధరశృంగవృక్షముల్. ౪ 3640

చ. కరములఁ బట్టి నిల్చిరి, త ♦ గం గపిసింహులు గర్జనంబులన్
సురరిపులన్ వధింపఁగను ♦ చొప్పడు త్రోవను బోయి; రప్పుడా

హరివరుఁ బావనిం గొలిచి ♦ యాతనివెంటనె పోయి రట్టిసం
గరము నొనర్ప, వాయుజుఁ డ♦ఖండబలంబున నాల్గుప్రక్కలన్. ౬॥ 3641

ఆ. కపులు చుట్టుముట్టి ♦ కడువడి నడువఁగా
మంట లలరు దహను ♦ మాడ్కి శత్రు
బలములను దహించె, ♦ బ్రళయకాలంబునఁ
బ్రజలఁ జంపు యముని♦భంగి హనుమ. ౭ 3643

క. వనచరబలపరివృతుఁడై, దనుజులతో సంగరంబుఁ ♦ దా సలిపె, మరు
త్తనయుఁడు క్రుద్ధయుఁ శోకం,బును బెనఁగొనవైరియరద♦మున భూరిశిలన్.

ఆ. పడఁగ వైచె; నంతఁ ♦ బైకేగు దెంచెడు,శిలను సారథియును ♦ శీఘ్రము గని
తాను జెప్పునట్లు♦గా నడచుమహాశ్వ,ములను గట్టియున్న ♦ లలితరథము ౮॥

క. తొలఁగించెఁ గడున్ దూరము, శిల యది యాయింద్రజిత్తుఁ ♦ జెందక రథమం
దల రెడు సారథిఁ జంపక, ఫలరహితముగాఁగ వైవఁ♦బడి యట ధరణిన్ ౧౦॥

తే. పగులఁ జీలిచికొనుచును ♦ బలిని కేత
నమును జొచ్చెను, బవనత♦నయుఁడు పెనుశి
లను దగన్ వైవ రక్షోబ♦లములు వనట
నందె యాశిల ధరఁ బడు♦నపుడు మిగుల. ౧౧॥ 3646

ఆ. దానిక్రిందఁ బడుటఁ ♦ దనువులు నలఁగుట,ముద్దయైరి, ప్లవగ♦ముఖ్యు లెల్ల
రవము లట్టె చెలఁగ ♦ రావణిపై కేగి, రట్టె నూఱులుగ మ♦హాబలముల.

సీ. గురువీర్యులును భయం♦కరవిక్రములునగు నవ్వానరులు యుద్ధ♦మందు నింద్ర
వైరిపై గొప్ప మ♦హీరుహంబుల గిరిశిఖరంబులఁ గొని వై♦చిరి, మఱియును
దరుశైలవృష్టిని ♦ నరులమీఁదం గురియించుచు నార్చుచు ♦ నెన్నొ రీతు
లగురవంబుల మహా♦హావము రాక్షసులతో నొనరించి,రురువీర్య♦మునఁ జెలంగు

తే. కపులు సత్తువకొలఁది వృ♦క్షములఁ గొట్ట
భయదరూపులు రాక్షసుల్ ♦ బవరమందుఁ
బొరలి; రంతట స్వబల మా♦హరిబలార్ది
త మగుటం గాంచి క్రుద్ధుఁడై ♦ దనుజవరుఁడు ౧౨ 3648

క. కరమున విలు దాలిచి యా, పరసేనలపైకి నడచె, ♦ బహువారము లా
సురవైరివిక్రమము సం,గరమునఁ గనఁబఱచియుండెఁ ♦ గావున నపుడున్. ౧౩

క. బలములు తనుఁ జుట్ట వెసం,గలనునరుగ రాఁగ బాణ♦కాండంబుల ను
జ్జ్వలరీతిం బరఁగించుచుఁ, బొలియించెం గపిమృగేంద్ర♦ములఁ బెక్కింటిన్.

ఆ. అతనివెంట నున్న ♦ యసురులు శూలాశి
నులను బట్టసగణ♦ములను ఖడ్గ

* త మభ్యధావం చ్ఛతశో నదంతః-అనిమూ.

కూటముద్గరములఁ ♦ గోఁతుల సత్వంబుఁ
బూని కొట్టి, రంతఁ ♦ బొలుచు హనుమ ౧౮॥ 3651

క. తనబల మలరఁగ బోఁదెల, ఘనశాఖులఁ జెట్లు శిలలఁ ♦ గైకొని భీతిం
గనఁబఱచు కార్యములఁ జే,సిన దనుజులతోడ ననిని ♦ జేసెం గడఁకన్.

ఆ. విక్రమమున వైరి♦వీరుల హనుమంతుఁ, డట్టు లాపి వనచ♦రాళిఁ గాంచి
నరగ నీబలంబు ♦ నాథింపఁ దగినది, మనకుఁ గాదు ఫలము ♦ గనఁగఁ బోము

క మన మందఱ మా శ్రీరా,మునిప్రియ మొనరింపఁ గోరి ♦ ముదమునఁ బ్రాణా
ళిని గూడ నెంచ కుర్విప,యిని బోరలుచు నెట్టులైన ♦ నెవ్వతికొఱకై ౨౦॥

క. అని చేయుచు నున్నామా, జనకజ యాసాధ్వి తెగె న♦సాధుదనుజపు
త్రునిచేత, నీ కువార్తను, జని రాఘవునకును తపన♦జనికిని నిపుడే. ౨౨ 3655

క. తెలుపుద మారామాదులు, తలపోయుచు దీని కేమి ♦ తలఁతురో చేయన్
గలనున మన మిద్దానినె, కలిసి యొనర్పంగఁ దగును ♦ గాదే యనుచున్.

చ హనుమ వచించి యవ్వనచ♦రాళిని యుద్ధమునుండి మాన్పి నె
మ్మనమున భీతినే గనని ♦ మానిసి గావున మెల్లమెల్లఁగాఁ
జనియెను సేనలం గలిసి, ♦ శక్రవిరోధి దురాత్ముఁ డోట నా
హనుమయు రామచంద్రుకడ ♦ కల్లన పోవుటఁ గాంచి తానునున్ ౨౪

తే. ¹చనియెఁ జైత్యనికుంభిల♦కును నియతిని
హోమమునుం జేయ, నిక్లోగి ♦ యుద్యమమున
దేవతాలయ మొంది మం♦దిర్ సుభక్తి
తనర హోమము చేసె శా♦స్త్రవిధి మీఱ. ౨౫ 3658

సీ. యజ్ఞభూమిని నగ్ని♦యం దింద్రజిత్తట్లు సవిధిహోమమును మాం♦సమునరక్త
మునను జేయఁగ నగ్ని♦యునుహవిస్సులఁగొని ప్రజ్వరిల్లెను,బృహ♦ద్భానుఁడంత
రక్తహోమవితృప్తి ♦ రాజిల్లుచున్ లేచి తీవ్రమ్ముగా మండి ♦ దెసల నంటి
సంజ రంజిల్లు భా♦స్కరుఁ బోలి కనుపట్టె, నంత నింద్రారి శా♦స్త్రానుసార

తే. పద్ధతులఁ జక్క నెఱిఁగిన ♦ పండితుండు
కనుక దనుజులకున్ మేలు ♦ గలుగ వేల్చె
నంతట నయానయజ్ఞులౌ ♦ నసురులు గను
చుండి రద్దాన లోపంబు ♦ లుండ కుండ ౨౬ 3659

ఎనుబది రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

1 గత శ్చైత్యనికుంభిలామ్-అనిమూ

౮౩ - వ సర్గము

సీతామృతిని విని రాముఁడు చింతింప లక్ష్మణుం డూఱార్చుట

చ దనుజులు వానరుల్ మిగుల ♦ దారుణరీతిని జేయుచున్న యా
యనిని జనించినట్టి తుము♦లారవముల్ విని జాంబవంతుఁ డెం
దునకయియో సమీపమునఁ ♦ దోఁచిన రాముఁడు పల్కె నిట్టులా
తనిఁ గని, దుష్కరాహవము ♦ తా హనుమంతుఁడు చేయుచుట్లుగన్ ౧౪

క. మనమునకుం దోఁచెడు నెట్లన భీకరముగ మహాయు♦ధాళిధ్వనియున్
వినఁబడుచున్నది చెవులకుఁ, గనుకన్ భల్లూకనాథ! ♦ కడు వేగముగన్.

తే నీదు సేనఁతోఁ గూడి ♦ నీవు వేగ
చనుము కపిసర్యుఁడైన యా♦హనుమ యొంటి
సంగరము చేయుచుండుట ♦ సాయపడుము
నాఁగ భల్లూకసముదయా♦నాథుఁ డట్లు. ౩ 3662

క. తనకున్ శ్రీరాముఁడు చేసిన యాజ్ఞను దలను దాల్చి ♦ సేనాన్వితుఁడై
చనియెను బశ్చిమద్వారం,బునఁ గలహనుమంతుకొఱకుఁ ♦ బొంగెడు కాంక్షన్.

క. వనచరు లెల్లను యుద్ధం,బును నొనరిచి యలసి యార్పు♦పుంజము లెల్లన్
గనఁబడఁ దనుఁ బరివేష్టిం,పనురాఁ ద్రోవఁ గనె హనుమ ♦ భల్లుకపతియున్.

చ హనుమయు నీలమేఘనిభ♦మౌ తను వొప్ప భయంకరంబుగా
నని నొనరింప నాయితము♦నై చనుదెంచెడు భల్లుకాళినిం
గనుఁగొని త్రోవనే మరలఁ♦గాఁ దగు వెన్కకు నంచుఁ జెప్పి రా
మునికడ కేగెఁ దాను; యశ♦మున్ విలసిల్లఁగ నున్న యాతఁడున్ ౬

చ హరిబలముల్ తనుం గొలిచి ♦ యార్తిని గుందుచు వెన్క రాఁగ భూ
వరుఁ గనఁ బోయి వేగముగ ♦ వందను బొక్కుచు నిట్లు పల్కె, నో
యరిజనకాల! మేము సమ♦రాంగణమందున విక్రమించుచున్
సురరిపులన్ వధింపఁగను ♦ జూచుచు ముందట నుండు నంతలోన్. ౭౪ 3666

తే రావణాసురుపుత్త్రుండు ♦ రమణ సీతఁ
బట్టి తెచ్చి రథంబునఁ ♦ గట్టి యామె
యేడ్చుచుండఁగఁ జంపె మా♦యెదుట, వైరి
సూదనా! తద్వధంబును ♦ జూచి నేను. ౮ 3667

చ. మనసు చలింప దుఃఖమున ♦ మాటికి మాటికిఁ బైకొనంగ నే
పనియును దోఁప కివ్విధముఁ ♦ బల్కఁగ వచ్చితి, నంచుఁ జెప్ప నా
హనుమనుడుల్ చెవిం బడఁగ ♦ నారఘురాముఁడు శోక మొంది యొ
య్యన హతమూలభూమిరుహ ♦ మట్టులు మూర్ఛిలి నేలపైఁ బడెన్. ౧౦

* సన్నికర్షం మహాయశాః-అనిమూ.

క. సురతుల్యుఁడైన యారఘు, వరుఁ డుర్విం బడఁగఁ గాంచి ♦ వనచరముఖ్యుల్
పరుగెత్తి యచ్చటికి వచ్చిరి నాలుగు దెసలనుండి ♦ శీఘ్రము యార్తిన్. ౧౧

తే. ఉచ్ఛిఖంబులు మండుచు ♦ నున్న యగ్ని
కరణిఁ దేజంబునం జేరఁ ♦ గాఁ దరంబు
గాని యారామునిం దేర్పఁ ♦ గా సరోజ
కువలయసుగంధిజలములఁ ♦ గురిసి తడుప ౧౨ 3670

క. మనమును దహించుదుఃఖం, బున లక్ష్మణుఁ డారఘూత్త ♦ ముని నస్వస్థున్
దన బాహువులన్ గైకొని, యనియెను, హేత్వర్థసువచ ♦ నాళి నతనితోన్.

సీసమాలిక —

"తండ్రివాక్యమును సా ♦ ర్థకముగఁ జేయుధర్మపథంబునన్ దృఢ ♦ మనసుతోడ
నిలుచువాఁడవు మహీ ♦ కల మెల్లఁ జేఁ జిక్కు దానిఁ బోఁగొట్టిన ♦ తల్లివంటి
కైకయందును భూమి ♦ కాంతునియందును మనసునఁ గలుషమ్ము ♦ మనఁగ లేని
విజితేంద్రియుండవై ♦ వెలయువాఁడవు, ధర్మమతివియు నగు నిన్ను ♦ నతులితమగు
ధర్మము తాను స ♦ హాయ్యముగఁ గార్యపువేళ లేనియట్టిది యగుఁ ♦ గాన వ్యసన
ములనుండి కాపాడఁ ♦ గలది గాదయ్యెను, నట్టె యధర్మ మ ♦ నర్థమగుసుఖముఁ
బోఁగొట్టఁ దగినదై ♦ పొలిచియు నయ్యదియును లేనిదే కావు ♦ నను దురాత్ముఁ
డైన రావణుని సు ♦ ఖాళిని వారింపఁ జాలకున్నది, రఘు ♦ సత్తమ! యిఁక
ధర్మ మధర్మము ♦ ధరణి లేవనుటకుఁ గలప్రమాణము లెవ్వి? ♦ గలిగినయెడఁ
బ్రత్యక్షమా' యని ♦ బహుభంగిఁ గాఁ దగు ననుమానమా? శబ్ద ♦ మనఁగఁ దగిన
యట్టిప్రమాణమా? ♦ యని యందువేమొ! ప్రత్యక్షమ్ము గాదెట్టు ♦ లన్నవినుము
స్థావరజంగమా ♦ త్మకపదార్థంబులు ప్రత్యక్షముగఁ గంటఁ ♦ బడుచు నుండు
మాడ్కి ధర్మము వధ ♦ ర్మంబును దెలియుట లేదు గావున నవ్వి ♦ లేనివనియె
నామనోనిశ్చయం ♦ బో మహీపాలకా స్థావరవస్తు వే ♦ సరణిఁ దెలియఁ
బడుచున్నదో యట్లు ♦ ప్రతిజంగమపదార్థ మగపడుచున్నది ♦ యె గద, ధర్మ
మట్టు, లధర్మము ♦ నగపడుటయె లేదు మఱి యివ్వి యుండిన ♦ మహిని స్థావ
రముగనో, మఱి జంగ ♦ మముగనో యుండంగవలయు నట్టులు లేని ♦ వౌటనవ్వి
ప్రత్యక్షములు గావు ♦ పరమధర్మంబతీంద్రియమయ్యు నుండిన ♦ నయగుణాఢ్య!
నిన్నుఁ బోలు ధర్మచి ♦ త్తునకు నాపద లేకయే యుండు దనుజున ♦ కేసుఖంబు
గలుగక యుండును ♦ లలితగుణాకరా' ఫలము ధర్మాధర్మ ♦ ములకు సుఖము
వ్యసనంబు కాన న ♦ వ్వానిని బట్టియే యవి యున్నవని మన ♦ మరయవచ్చు
ననుమానమున నన్న ♦ దనుజేంద్రుఁ డగు రావణాఖ్యుఁ డధర్మయు ♦ క్తాంతరంగుఁ

* శుభే వర్త్మని తిష్ఠంతమ్ . ఇత్యాదిశ్లోకాష్టకమునకు వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన యర్థము సమగ్రముగాఁ దెనుఁగునఁ జెప్పఁబడిన దని గ్రహింపందగు

డగుc గాన వ్యసనంబు ♦ నందంగ వలయును ధర్మంబెయున్నచో♦ధర్మయుక్తి
వలరునీ కివ్విధి ♦ వ్యసనంబు లేకుండవలయు నియ్యువియు ని♦ట్టులుగ లేమి
ననుమానముననుధ♦ర్మాధర్మములు గల వని చెప్ప వీలులే; ♦ దరసి చూడc
గా నధర్మిష్ఠుండౌ ♦ క్రవ్యాదపతికిని వ్యసనమే లేకుండ♦గ సుఖ మలరి
యుండుట ధర్మచి♦త్తుండవౌ నీకు దుఃఖము గల్గి యుండుటc ♦ గనుcగొనంగ
నిలను ధర్మ మధర్మ♦ఫలము, నధర్మంబు ధర్మఫలంబు ని♦త్యము విరుద్ధ
ముగ నిచ్చుచున్నవి♦యె గనుక ఫలములc బట్టియు నివి యుండ♦వచ్చు ననుచు
ననుమానముననుసి♦ద్ధాంతమ్ము చేయంగ నలవిగా కున్నది ♦ తలcచి చూడ
ధర్మము చేయంగ ♦ ధర్మఫలంబయి తగుసుఖ మబ్బునా? ♦ దారుణ మగు
నట్టి యధర్మము ♦ నాచరింపcగ దాని ఫలమగు దుఃఖము ♦ గలుగునో? యని
తలcచెద వేమొ! మి♦క్కిలి యధార్మికు లెవ్వ రగుదురో యవ్వారి♦కయ్యధర్మ
ఫలము గల్గునయేని ♦ పరమధార్మికు లెవ్వ రగుదురో వారికి ♦ నట్టి ధర్మ
ఫలమె కల్గునయేని ♦ పరమధార్మిక సుజనులకు సుఖంబును ♦ గలుగు ననియు
మఱి యధర్మము సేయు ♦ మనుజులకుఁ దుఃఖ మబ్బు నటంచును♦నరయ సిద్ధ
మగును గదా యట్టు ♦ లగపడకున్నది ధర్మహీనులకు న♦ర్థములు పెరిగి
కలుగుచున్నది సుఖం ♦ బిల ధర్మనింతులౌ జనులకు దుఃఖమే ♦ కనcబడియెడు
నిట్టు లీఫలము లీ♦యీరెండిటికి నియతములు గాకుండుటc ♦ దరము గాక
యున్నది సిద్ధాంత ♦ మొకరీతిc జేయంగ, రామచంద్రా! యధ♦ర్మమునc బాపు
తే. లార్తి నొందుదు రేని పు♦ణ్యాత్ము లెల్ల, ధర్మసుఖితు లగుదు రేని♦దలcపcగ వధ
కర్మరూపముగc దగు న♦ధర్మము సుఖ, కర్మరూపముగా నున్న♦ధర్మ మవని.
*క. జనియించి మూcడుక్షణములె, గనcబడునవి గావc బిదప♦క్షయమందు;హతిం
గనునట్టి యధర్మంబే, మనుజుని వధియించుc జెపుమ ♦ మానవనాథా!. ౨౧౪
క. హతమగు ధర్మము మే లెవ్వితమున నెవ్వరికిc గూర్చు? ♦ విశ్వాధిప! యీ
గతి సుఖదుఃఖములను నీ, క్షితి నొసcగుటc గల వవనుచుc ♦ జిత్తములలరఁ.
తే. పలుకు శబ్దప్రమాణము ♦ పాటిగాదు,
కర్మములు క్షణహతినొందుc ♦ గాక వాని
చేత నారాధితయగుచు ♦ జెలcగు దేవ
తయె ఫలప్రదయగునని ♦ తలcతు వేమొ? ౨౨ 3675
క. జనుc డెవc డా దేవతచే,తను బాధల నందువాcడు ♦ తాc గానీ,యే
రిని బాధ నందcజేయం, గను దానే శక్తుcడగుట ♦ కలుగున యేనిఁ. ౨౨౪
తే. అదియె పుణ్యపాపంబుల ♦ నవనియందుc
దాను జేయించుచున్నదె ♦ యైన యెడలc

* ౨౧-౨౨-౨-3 శ్లోకములవ్యాఖ్యాభిప్రాయ మిట వ్యక్తము.

బాపపుణ్యఫలంబులై ♦ పరఁగు దుఃఖ
సుఖము లాదైవమునె పొందఁ ♦ జూచుఁగాని ౨౩ 3677

తే. చేయువానిని బొందవు; ♦ శ్రీరఘువర!
కర్మభవమై యపూర్వమా ♦ ధర్మమె ఫల
ముల నొసంగు నటందువా? ♦ యిల నెటు నను
మానమునఁ దేటపడక యె♦మ్మాడ్కిఁ గనిన. ౨౪ 3678

క. కనులకుఁ దోఁపక శక్రుం, డనలుండను నర్థవాద ♦ మాదృతిమీఱం
గనఁబఱచు వాక్యములచే,తను గమ్యంబైన సత్తు ♦ తాఁగాక తగఁ. ౨౫

తే. ఉన్నయట్టి యపూర్వమై ♦ యొప్పుధర్మ
మునను శ్రేయస్సు మిక్కిలి♦గను వహింప
శక్య మెట్లగుఁ?, జెపుమ, యో♦శత్రుకాల!
సత్పురుషభూషణా! మదా♦శయము వినుము!. ౨౬ 3680

సీసమాలిక —

*ధర్మమునం దగు ♦ నిర్మలవస్తువే యున్న ధార్మికుఁడవై ♦ యొప్పునీకు
నశుభ మెన్నటి కెట్టు♦లైనఁ గల్గదు నీవు ధర్మిష్ఠుఁడవయియుఁ ♦ దత్ఫలసుఖ
మును బొంద కీదుఃఖ♦మును బొందినాఁడవు గనుక నాధర్మ మె♦క్కరణి మదిని
దలఁచిన లేదని ♦ తగ నిశ్చయించితి, నింద్రియంబులకు న♦దెట్టులైనఁ
గనరానిదాటఁ జ♦క్కని ధర్మ మది పౌరుషమునాశ్రయించి ఫ♦లమునొసంగు
నది చేయనందున ♦ నాధర్మఫలరూప మగుసుఖమెటులబ్బు ♦ ననెద వేమొ?
యటులైన నిరపేక్ష♦మై ధర్మమే కార్యమును జేయఁజాలని ♦ దనఁగిఁ దగును
గనుక నయ్యది యెట్టి♦పనినైన సాధింపఁ బౌరుష మూఁతగాఁ ♦ బట్టుకొనఁగ
వలసిన దగునట్టి ♦ భంగిని నియతిమాలినదాట నట్టిదా♦నినె ప్రధాన
మనుచు సేవింపరా ♦ దని నాదునిశ్చయంబగుఁ,గార్యసాధన♦మందుఁ బౌరు
షమునకు ధర్మము ♦ సత్త్వహీనంబగునట్టిదె యైనచో ♦ ననఘ! దాని
మాని యిత్తఱిని ధ♦ర్మమునందు వర్తించునట్టులు పౌరుష♦మందు నడువు,

తే. మరినిషూదన! సత్యవా♦క్యమునె ధర్మ
మందురు గదా మహారాజ్య♦మందు నిన్నుఁ
బట్టభద్రుని జేసెదఁ ♦ బరమముదమ
న ననిచేయకపోయె జ♦నకుఁడు గాన ౨౭ 3681

క అనృతము పల్కినవాఁడగు, ననుపమకళ్యాణగుణుని ♦ నగ్రతనూజుఁ
నిను వనమునకుం బంపుట, మనమునఁ గృపలేనివాఁడె ♦ నుచతండ్రి యగుఁ.

క కనుకఁ జనకుని గట్టం, జనుఁగద, పితృవాక్య మేను ♦ జరపెద ననిచె

* యది సత్త్వాన్యత్సతాం ముఖ్య-అనునీశ్లోకత్రయసమగ్రార్థ మిట విదితము

ప్పిన నీవు మొదటివాక్యం,బును బాలింపంగ రాజ్య♦మును గొని దానన్. ౨౮

క జనకునిసత్యమ్మును ద,ప్పనివానిగ నేల కట్టు ♦ పఱుపవయితివో
వెనుకన్ జెప్పిన జనకుని, వనయాత్రావిషయమైన ♦ వాక్యము మిగులన్. ౨౮

తే సార్థకము చేసితివి గాన ♦ నరయ నీవు
సత్యమును గొంతపాలించి ♦ సరగఁ గొంత
చక్కఁ బాలింపవైతివి, ♦ శత్రుభయద!
వినుము ధర్మ మధర్మముం♦డినవె యైన ౨౮

*సీ ఆచరింపందగు ♦ నది ధర్మమేయనిగాని యధర్మమే ♦ కడఁగి యాచ
రింపఁగఁ దగునను ♦ రీతిని గాని నియమము లేదప్పటి ♦ నమవగునటు
లీరెంటిలో దేని ♦ నేనాచరింపనౌనది యెట్టులన ధర్మ ♦ మాశ్రయింపఁ
దగనేని వజ్రముఁ ♦ దాల్చు శతక్రతు వింద్రుఁడు మునియయి ♦ యొసఁగువిశ్వ

తే రూపునిం జంపి యధ్వర ♦ మాపగిదిని, జేయఁగాఁ దగ దమ్ముని♦శ్రేష్ఠుఁ జంప
కయ సవంబును జేయును♦గదయధర్మ,మేయనుష్ఠింపఁ దగునది♦యేని యపుడు.

క మునిఁ జంప యధర్మముచే,యను దగ దమ్మునినె చంప♦నౌ క్షత్రియధ
ర్మనియతి నెఱిఁగిన నింద్రుం,డనఘా! యారెంటిఁ జేసె ♦ నటు గావున నే. ౨౯

క. నరపతిసమయము మదిలో, నరయుచుఁ దగినట్లు రెంటి♦ననువుగఁ జేయన్
వరమగు ధర్మాధర్మము,లరహిన్ నియమమ్ముగా ని♦లాపతి యొకటన్ ౨౯।

క. అనువర్తింపక యొకదా,నినె వేర్వేఱుగను దోఁచు ♦ నియతి ననుష్ఠిం
చినచో నవికర్తను జెఱు,మను గావున నియతిమాని ♦ క్షోణీశ్వరుఁడున్ ౨౯౪

ఆ కాలమునకుఁ దగిన ♦ కరణిఁ గార్యమ్ముల
ధర్మమునకు మఱి య♦ధర్మమునకుఁ
దగినయట్లు చేయఁ♦దగు, నిన్నుఁ గాంచిన
నక్కటా యటంచు ♦ నాత్మఁ గలఁగు ౩౦

క అనుకూలమైన రీతిని, గని ధర్మాధర్మములఁ ద♦గం జేయుట చ
క్కని ధర్మమనుచు నామత, మనఘా! ధర్మము ప్రధాన ♦ మదిగాకున్నన్ ౩౦।

తే అప్రధానముగానైన ♦ నద్దినీకుఁ,గలుగ దాధర్మమూలము ♦ వెలయునర్థ
మట్టి రాజ్యముచేఁ జిక్కి♦నపుడు మాని,వచ్చుటను బోవ నడచితి♦విచ్చమీఱ.

సీ మూలము ఛేదింప ♦ నేలీల ధర్మము గలుగుఁ,గొండలనుండి ♦ గలుగునదులు
ప్రజలనుండి గ్రహించు ♦ పన్నులోనగువానివలననే వృద్ధిని ♦ వరుసఁగనిన
యర్థమువలన మూ♦లాంతము గాకుండ యజ్ఞముఖక్రియ ♦ లలరుచుండు,
నర్థహీనుండయి ♦ యల్పతేజుండయి పురుషుఁ డేకార్యముల్ ♦ పూనిచేసి

యది ధర్మో భవే ద్భూతో అధర్మో వా పరంతప తస్మహత్వా మునిం వజ్రీ కుర్యా దిజ్యాం శతక్రతుః-అనిమూ దీనియర్థమెల్ల నిట వివృతమని యెఱుంగునది

తే. నన్ను నవన్నియుః గ్రీష్మంబు ♦ ననఁగునదుల
కరణి క్షీణించుచున్నవి, ♦ ధరణి నర్థ
లోపమున ధర్మమరయంగ ♦ లోప మగుట
గాక దోషంబు నయితము ♦ గలుగు రామ!. ౩౩ 3693

చ ధనమును నాశ మొందునటు ♦ తానొనరించినవాఁడు పూర్వ మా
ధనము గలప్పు డన్వహము ♦ తద్దయు హాయిగ వృద్ధినొంది యా
ధనము నశింపఁగా వెతలఁ ♦ దాళఁగఁజాలకయే సుఖంబు నా
త్మను దగఁ గోరి దానికయి ♦ ద్రవ్యముఁ బాపపథంబు చొప్పునన్. ౩౪

తే తా సమార్జింపఁ గోరును ♦ దాన దోష
ములును గల్గును, నెవరికి ♦ నలరు ద్రవ్య
మతనికే మిత్రులందఱు, ♦ నర్థయుతున
కందఱును బాంధవులు సుమీ! ♦ యవని రామ!. ౩౫ 3695

క ధనమున్నవాఁడె పూరుషుఁ, డనఁబడు ధనమున్నయాతఁ♦డగుఁ బండితుఁడున్
ధనయుతుఁడె విక్రమాఢ్యుఁడు, ధనవంతుఁడె బుద్ధిశాలి ♦ ధాత్రీనాధా!

క ధనయుతుఁ డదృష్టముం గల, మనుజుఁడు శీలాదికముల♦మహితుఁడునగుఁజూ!
ధనమును వదలిన మిత్రా,దినిఖిలముం గానరాదు ♦ తెల్లము రామా!. ౩౬

తే. అంతయే గాక దోషంబు ♦ లబ్బుననుచు
విప్పి చెప్పితిఁగాదె? యో♦వీర! రాజ్య
మును విడిచితివి గద? దాన ♦ ఘనగుణమది
యున్న దని మాన బుద్ధి నీ♦కొదవె నొక్కొ? ౩౭ 3698

సీ ధనమున్నవానికే ♦ తగనర్థకామప్రయోజనములు మఱి♦యు నితరంబు
లైన వన్నియుఁ జక్క♦నై లభియించును ధనహీనుఁడేశ్రేయ♦మునుమనమునఁ
బొందఁగోరిన ధనం♦బును బొందనెంతయత్నముచేసినను బొందఁ♦దరముగాదు
కామహర్షమ్ములు ♦ గర్వమ్ము ధర్మకోప,శమ,దమంబులు ♦ పరఁగు నివ్వి

తే. ద్రవ్య ముండిన, వినవయ్య ♦ ధనముగల్గ
వానిఁ బాటింప కాత్మఁ గే♦వలము ధర్మ
మునె సమాశ్రయముగ నమ్ము ♦ మనుజున కిహ
సుఖము సుంతయు గల్గదు ♦ సుమ్ము రామ!. ౩౮ 3699

క. విను మైహికసుఖతతి సా,ధనమగు ద్రవ్యంబు వారి♦ధరము లోగిని గ్ర
మ్మిన యపుడు సూర్యముఖ్యులు, కనఁబడనటు నీకు నవ్వి ♦ గానఁబడవు సూ!.

చ. జనకునిపల్కు మీఱఁగను ♦ జాల కయోధ్యను వీడి కాననం
బున వసియించి తీవిధిని ♦ బూనిక ధర్మము నాశ్రయించియే

ధనమున కాశ్రయంబయిన ♦ ధారణిరాజ్యము మానుకొంటఁ బ్రా
ణనికరముఖ్యయౌ సతిని ♦ నాఁడు హరించెను రావణుం డటఁ౯ ౮౧ 3701

ఆ ఐన దానికేమి♦గాని యిఁకం జేయఁ,దగిన దేది యనెదో ♦ త్వత్కృతమున
నింద్రజిత్తుచేత ♦ నిపుడు ప్రాప్తించిన, యీమహావిపత్తు ♦ నిపుడు నేను. ౮౧౪

క. ప్రతికృతిచేఁ బోఁగొట్టెద, క్షితినాథా! లెమ్ము, పురుష♦సింహమ! సుదృఢ
వ్రత! దీర్ఘహస్త! లెమ్మా', మతిమంతుని నిన్ను ధరణి ♦ మహనీయునిగ౯

తే తెలియకున్నాఁడవేమి? యీ♦తీవ్రదుఃఖ
మునకు హేతువేలేదు నీ♦కును బ్రియంబు
చేయుటకె పుట్టె నీచెంతఁ ♦ జేరియున
నేను సీతావధంబు వి♦ని మనమందు. ౮౩౪ 3704

తే. కోప మడరంగ నీయదె ♦ ఘోటకమద
హస్తిరథములతో దను♦జాధివిభుని
తోడ లంకను బాణాళిఁ ♦ జూడు కూల్చు
వాఁడ, సీతావధోదగ్ర♦వార్త వినుట. ౮౪ 3705

క. మనమునఁ దోఁచిన క్రోధం,బున ధర్మాధర్మములను ♦ బోఁద్రోసితి జ
క్కని విలఁ గాదని నీకిదె, యనఘా! ప్రియమాచరింప ♦ ననిఁ గూల్తుఁ బురిఁ౯.

ఎనుబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము

౮౪ - వ సర్గము

విభీషణుఁడు రాము నూరార్చి యింద్రజిత్తుపైకి లక్ష్మణుని బంపఁ బ్రార్థించుట

చ అనుచు సుమిత్రకూర్మిసుతుఁ ♦ డన్నపయిం గడు ప్రీతిగల్గుట౯
బనివడి నూఱడించుచును ♦ బల్మయు ధైర్యము చెప్పుచుండఁగాఁ
గనుఁగొని యవ్విభీషణుఁడు ♦ కార్యములం జరపంగ సేనల౯
వినియతి నేర్పఱించి కడు♦వీరులు నల్లనికాటుకట్లు పొ
ల్చినతనువుల్ వెలుంగ బహు♦చిత్రమహాయుధధారులై తమి౯ ౧౪ 3707

క. తనుఁ గొల్చుచున్నమంత్రులు, దనుజులు నల్వురొగి రాఁగ ♦ దంతినివహయు
క్తిని బొల్చి యూథపతియయి, తనరుమహాహస్తివరువి♦ధంబున వచ్చె౯. ౨

క. తనమనము దుఃఖపూరం,బున మున్గ మహాత్ముఁడయ్యు ♦ భూపతిరాముం
డును బాష్పాకులనయనులు, గను వనచరులుంట నచటఁ ♦ గాంచె నతండ౯.౩

తే మఱియు నిక్ష్వాకువంశ్యులౌ ♦ క్ష్మావిభులకు
సంతసముఁ గూర్చు నమ్మతి♦మంతు రాముఁ
డార్తి మోహము నొంది యా♦యనుజునంక
ముపయి శయనించియుండ ని♦మ్ములఁ గనుఁగొనె. ౪ 3710

క. దనుజేజ్యుఁ డంత శోకం,బునఁ బొక్కుచు సిగ్గునొంది ♦ భూపతియుంటన్
గని మదిలోనే దుఃఖం,బును గనుచున్ దీనుఁడగుచుఁ ♦ బోలినరీతిన్ ౪॥

తే. ఏమి యిది యంద అచ్చోట ♦ నిట్లు వగచు
చున్నవారని ప్రశ్నింప ♦ నన్న చెంత
నున్న లక్ష్మణుఁ డాదను♦జోత్తము మొగ
మును గనుంగొని సుగ్రీవు♦నిని గపులను. ౫॥ 3712

క కనుఁగొని యశ్రుజలంబులు, కనులం గప్పంగఁ బలికెఁ ♦ గార్యము నల్పా
ర్థనియతిమీఱఁగ, సౌమ్యా, జనకజ నయ్యింద్రజిత్తు ♦ చంపె నటంచున్.

క. హనుమంతుఁడు వచియింపన్, విని రాముం డిపుడు దుఃఖ♦వృతచిత్తుండై
గనియెన్ మోహంబు, నటం, చని యింకను నేమొ పల్క ♦ నాయత్తపడన్.

చ కనుఁగొని యవ్విభీషణుఁడు ♦ కార్యము మున్నె యెఱింగియుంట నా
తనిపలు కడ్డగించి యను, ♦ ధాత్రివరా! నిజమంచు నెంచి యీ
హనుమ వచించినట్టి పలు ♦ కారయ యుక్తము గాదటంచు నా
మనమునఁ దోఁచుచున్నయది ♦ మానినిఁ జంపుట కంధి నెండఁజే
సినయటులౌ, నశక్య మది ♦ సీతను జంపిన వార్త యేమనన్. ౮॥ 3715

క. గురుబాహూ! దుర్మతియగు, సురరిపునాశయము నాకుఁ ♦ జూపట్టెడు న
త్తరుణీమణిఁ గూఱిచి క,ర్బురపతి వధియించుపనికిఁ ♦ బూనఁడు సుమ్మీ!. ౯॥

ఉ. ఆతనిమేలు గోరి జన♦కాత్మజ రాముని కిమ్మటంచు నే
నాతఱి నెంత వేఁడిన దు♦రాత్ముఁడు నాపలు కాలకింపఁడో
భూతలనాథ! యట్టిఁ డిది ♦ పూనునె? చేయఁగ సమ్మతించునే?
యేతఱినైన సామమున ♦ నే మఱి దానముచేత నేనియున్ ౧౦॥ 3717

తే. భేదమునఁగాని చూడ నా♦బిడఁ దరంబు
గాదు దండంబుచేత నిం♦క వశ యెట్టు?
లగును?, మఱి కృత్రిమోపాయ ♦ మదియు నెట్టి
దైన శక్యముగాదు భూ♦జానితిలక! ౧౧॥ 3718

చ. విను మిఁక నింద్రజిత్తు తగు♦వీరులు వానరసేన నిల్వ లం
కను గనరాని హోమమును ♦ గ్రమ్మఱ విఘ్నము లేకయుండఁ జే
సిన జయ మబ్బు లేని యెడఁ ♦ జేకురు వంశవినాశనంబుగా
వున మన వానరాళిఁ బఱి♦పూనియె మోసము పుచ్చి చయ్యనన్ ౧౨

తే అట నికుంభిలయను భూమి ♦ కరిగి యందు
నలరు దేవాలయమున హో♦మాదికృత్య
ముల నొనర్పంగఁ బూనె, నీ♦మ్ముల నికుంభి
లాఖ్యభూమిని హోమంబు ♦ నమలవిధిని. ౧౩॥ 3720

క. ఒనరించి మరలి యరుదెం,చునయే నమరులును బూన్కి ♦ సురపతితో వ
చ్చినవాని మారుకొనఁగా, ననిఁ జాలరు, దానవేంద్రు ♦ నాత్మజుఁ డాత్మన్

తే. తాను హోమముచేయు న♦త్తఱిని గవులు
విక్రమము చూప హోమము ♦ విఘ్నమగును
గాన నటుగాకయుండు మా♦ర్గముఁ దలంచి
వారి వంచింప నిమ్మాయఁ ♦ బన్నె నిజము. ౧౪ 3722

సీ. అది పూర్తి నొందించు ♦ నంతకు ముందుగ నచటికి సేనాస♦మన్వితముగఁ
జనుదము; పూరుష♦శార్దూల! యిది మిథ్య దీననే గల్గిన♦ది పరితాప
మిది దీనిమానుము ♦ నృప! నీవు శోకంబునను స్రుక్కియుండుటఁ♦గని బలములు
సంతాపభరమున ♦ నెంతో కృశించెడు ధైర్యంబు పొదల స్వ♦స్థమతి వగుచు
తే. నిందె నీవుండు, మాతోడ ♦ నిబ్బలముల
వాహినీపాలకులఁ గూర్చి ♦ బవరమునకుఁ
బంపుమా లక్ష్మణుని, నర♦వర్యుఁ డితఁడు
శితశరమ్ముల నాయింద్ర♦జిత్తు ననిని. ౧౬ 3723

క. మానుకొనునట్టు లొనరిచి, యానిర్జరనాథవైరి ♦ ననికిం దెచ్చుం
గాన నతఁ డంత వధ్యుం,డౌ నజువరమునకు రామ! ♦ యరిజనభీమా!. ౧౭

ఆ. మిగులవాఁడులగుచు ♦ మేలగు పక్షియీఁ,కలను గట్టియుంటఁ ♦ గడుజవంబు
గలిగియున్న యితని ♦ కాంపముల్ క్రూరత, గ్రద్దలాదియైన ♦ ఖగము లట్లు.

క. దనుజేంద్రతనయశోణిత, మును ద్రావంగలవు దీర్ఘ♦భుజ! మును నముచిన్
దనుజేజ్యుఁ జంప వజ్రం,బును వజ్రిధరించినట్టి ♦ పోలిక నిపుడున్. ౧౯

తే. ఇంద్రజిత్తును జంపంగ ♦ నీశుభతిమి
లక్షణుండయి తనరారు ♦ లక్ష్మణునిని
బంపు; మనుజేంద్ర! పగవానిఁ ♦ జంపువిషయ
మందు నాలస్య మొనరింప ♦ ననువుగాదు. ౨౦ 3727

క. కనుకన్ వేగిరపడఁదగు, ననఘా! నీవామహేంద్రు ♦ నట్లుగ నీవై
రిని సురరిపుఁ జంపంగా, ననుజున కాజ్ఞ నిడు కూడ ♦ దాలస్య మికన్ ౨౧

చ. దనుజవరుండు హోమము ని♦తాంతవిధిన్ బొనరించి పూర్తిఁ జే
సినయెడఁ దా నదృశ్యుఁడగుఁ ♦ జిత్రముగా సురదానవాళికిన్,
విను మలహోమకృత్యమును ♦ వే పరిపూర్తి నొనర్చి యాతఁడె
యనికినివచ్చినన్ దివిజు ♦ లైనను బ్రాణములందు సంశయం
బును గనువారు కావుననె ♦ పూనఁదగుం ద్వర నో రఘూద్వహా!. ౨౨

ఎనుబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౫ - వ సర్గము.

—రాముఁడు లక్ష్మణుని హనుమదాదులతోఁగూడ నికుంభిలకుం బంపుట.—

క. అనవుడు విభీషణోక్తిని, విని రాముఁడు శోకభార♦వివశుం డగుటన్
మనసునఁ జక్కఁ గ్రహింపం, గను జాలండయ్యె దానఁ ♦ గలయర్థంబున్. ౧

క. అరిపురనిషూదనుఁడు రఘు, వరుఁ డంతం గొంతవడికి ♦ స్వాంతస్థిరతన్
గర మొంది కపులచెంగటఁ, బరఁగుచు దాపునఁ జెలంగు♦వాని సుశీలున్ ౨

చ. కని వచియించె; నోదనుజ♦కాంత! విభీషణ! యిప్డు నీవు చె
ప్పినపలు కెద్దియో మరలఁ ♦ బ్రేమను బల్కుము దానిఁ జక్కఁగా
వినవలతున్ మనంబునకు ♦ విస్తృతిమీఱఁగ నెక్కునట్లుగా
నన విని వాక్యనైపుణము ♦ నందిన యాదనుజేశుతమ్ముఁడున్ ౩ 3732

క. పలికినమాటనె మరలం, బలుకంగాఁ బూని దీర్ఘ♦బాహూ! వీరా!
బలముల నెల్లేర్పఱుపన్, వలయునటం చీవు నాకుఁ ♦ బలికినరీతిన్ ౪ 3733

క. త్వరపడి యారీతినె భూ,వర! నిల్పితి, గుల్మములను ♦ వరుసగ విభజిం
చి రహిన్ నిల్పితి నెల్లెడ, హరియూథాధీశ్వరులను ♦ న్యాయమురీతిన్. ౫

క. ఆయావిభాగములయం, దేయేవారలను నిల్ప ♦ హితమో యట్లే
నాయావారల నిల్పితి,, నోయతులయశా! యభీష్ట ♦ మొకఁడు గల దిఁకన్. ౬

ఆ దాని విన్నవింతు ♦ నేనిప్డు వినుఁడు మీ, రూరకయె మహార్తి ♦ నొందుచుండ
మాహృదయము లల్లె ♦ మండుచున్నవి, తాపవహ్నిచేత ♦ దగ్ధములయి ౭

క మీతాపమునకుఁ గారణ, మోతపనకులావతంస ♦ యూహింపంగా
హేతువిహీనము గావున, నీతీరున వగలఁ గుంద ♦ కిపు డుండఁదగున్. ౮

క. పరితాపం బిది వైరుల, కురుమోదప్రదము గాన ♦ నోవీరా! స
త్వరముగ వదలుము మోహ, స్ఫురణము గైకొనుచు ననికిఁ ♦ బూనిజతనమున్.

క. ఒనరింపుము, శ్రీరఘునం,దన! సీతం బొందఁ దగును ♦ దానవులవధిం
పను వలయు ననుచు నీకున్, మనమున వాంఛ గలదేని ♦ మానుకభణితిన్

క వినుమద్ది నీకు హితముగఁ, దనరాగను, లక్ష్మణుం డి♦తఁడు రావణిఁ జం
పను భూరిసైన్యములతోఁ, జనుఁగాక నికుంభిలకు వె♦సన్ యత్నమునన్

చ అని జయశీలుఁడై తగు మ♦హాత్తరకార్ముకుఁ డీసుమిత్రనం
దనుఁడును మండలాకృతిని ♦ దాల్చినచాపమునుండి కృష్ణస
ర్పనికరమట్టి తీక్ష్ణతర♦బాణములన్ దనుజేంద్రపుత్రు నో
య్యన వధియించుఁగాక యమ♦రారి తనూజుఁడు వీరుఁడొక్కటన్ ౧౧

ఆ తపముచేసి బ్రహ్మ♦దయనొంది వరములఁ, బడసి వేల్పు దాన♦ బ్రహ్మశిరము
నాఁగ నస్త్రవరము ♦ నేగతిఁ బోఁదగు, వరదమును హయాళి♦నందె మిగుల.

క. అతఁ డిపుడు స్వీయబలసం, యుతుఁడగుచు నికుంభిలకు మ♦హోద్యమమున బూ
ని తగం జేరెఁ గదా, తత్, కృతిఁ జక్కఁగఁ దీర్చి దాన♦వేజ్యం డెలమిన్.

ఆ. ఆస్థలంబునుండి ♦ యసు రెంచునేని సం,గరమునందు మనము ♦ కాలుపురికి
నరుగవలయుననుచు ♦ నాత్మఁ దలంపుమా, యో మహాభుజా! ర♦ఘూత్తమ! విను.

సీ. సర్వలోకేశుఁడు ♦ శతధృతి వరమిచ్చె నయ్యింద్రజిత్తున కె♦ట్లనిన, నీవు
హోమము చేయుంగ ♦ సముద్యుక్తుఁడవయి దానిని బూర్తిచేయక ♦ ఘననికుంభి
లాహ్వయంబైన వ♦టావనీజమునూ రమున జేరకయును ముం♦చినతఱి యరి
నినుఁ దలఁపడి నీవ♦తని జంపఁ బూనంగ హింసించునో వాఁడె ♦ యింద్రశత్రు

ఆ. వైన నిన్నుఁ జంపుఁ♦గాని యింకెవ్వఁడు, నిను వధింపఁజాలఁ ♦ డనుచు నిచ్చె,
నిట్టు లతనిహోమ♦కృత్యమునకు విఘ్న, మాచరించువాఁడె ♦ యవనిజేశ!

క. మతిమంతుఁడై చెలంగెడు, శతముఖరిపునిన్ వధింపఁ ♦ జాలువతని గా
శతధృతి విధించెఁ గావున, క్షితిజేంద్ర! మహాబలాఢ్య! ♦ శీఘ్రము, మాలోన్

క. దనుజుని నాతనిఁ జంపం, గను నానతి సేయఁదగు నొ♦కని, కాతండే
యనిఁ దెగ సుమహాప్రాజ్ఞుఁడౌ, ననుజేంద్రుఁడు దెగియెననుచుఁ ♦ దలఁపుము రామా!

చ. అనెడు విభీషణోక్తి విని ♦ యారఘురాముఁడు పల్కె నిట్టులో
దనుజవరేణ్య! సత్యగురు♦దర్పయుతా! కడు రౌద్రుఁడైన యా
దనుజునిమాయ నామదికిఁ ♦ దథ్యము తెల్లము, యబ్జయోనిదై
ఘనమగు నస్త్ర మాతనికిఁ ♦ గల్గుటెఱుంగుదు వాఁడు ప్రాజ్ఞుఁడౌ ౧౭॥

* తే. మఱి మహామాయ నెఱుఁగును ♦ మహితబలుఁడు
వరుణునింగూడి నిర్జరుల్ ♦ వచ్చి యుద్ధ
మొనరుపన్ వారి మూర్ఛ ముం♦చును నిజంబు,
ఘనయశా! వాఁడు రథ మెక్కి ♦ కడఁగి నింగి ౧౮ 3749

క. తిరుగుచునుండఁగ మేఘో, త్కరములు గ్రమ్మంగ సూర్య♦గతివలెనే యా
సురవైరిగతి యశక్యము, వరునన్ దెలియంగ ననుచుఁ ♦ బలికె యతండున్.

ఆ. దుష్టమతిగ నొప్పు ♦ కష్టదానవుమాయ, వాని బలము మదిని ♦ దెలిసికొనిన
రాముఁ డురుయశోవి♦రాజమానుండగు, ననుజుఁ గాంచియిట్టు♦లనియెఁ దమిని.

చ. వనచరరాజినాయకుని ♦ వాహినినంతయుఁ దోడుకొంచు నీ
యనిలజుఁ డాదిగాఁ గలుగు ♦ నట్టి గణేశుల, భల్లుకేంద్రుఁడై
తనరెడు జాంబవంతుఁ గొని ♦ తద్బలముల్ నిను వెంటనంటి రాఁ
జని పలుమాయలం దెలిపి ♦ శత్రుభయంకరుఁడైన దానవేం
ద్రుని సుతు నింద్రజిత్తు నటఁ ♦ దోఁచెనె చంపు సుమిత్రనందనా! ౨౨॥ 3752

* దేవా సవరుణా నపి-అనిమూ,

తే ఇల మహాత్ముఁడు దానవుఁ ♦ డే యగుటను
మాయ లెఱుఁగు విభీషణుం ♦ డీయనఘుఁడు
మఱియు నచ్చోటు దెలిసిన ♦ నెఱమగండు
సచివయుతుఁడయి వచ్చు నీ♦సరణి వెన్క. ౨౩॥ 3753

చ. అని రఘురాముఁ డాడ విని ♦ యద్భుతవిక్రముఁడైన లక్ష్మణుం
డనఘుఁడు నావిభీషణుఁడు ♦ నర్హ్యధనున్సుల సంగ్రహించి రా;
జనపతి సోదరుం డపుడు ♦ సంగరయత్నముచేత ఖడ్గముఁ
గొని కవచంబుఁ దాల్చి శర♦కూటము గైకొని హేమచాపముఁ. ౨౫॥ 3754

చ. కరమునఁ బట్టి హర్షము త♦గన్ దనయన్నపదాంబుజంబులన్
బరమశుభప్రదంబులను ♦ భక్తిని గొల్చి నమస్కరించి యీ
కరణి వచించె, మానుకము ♦ గాఁడగు నీపెనువింటినుండి స
త్వరముగఁ బోవు బాణములు ♦ వైరిశరీరము నట్టె చీల్చుచున్ ౨౬ 3755

క సరసున హంసలు వ్రాలెడు,కరణిన్ లంకాపురిం ద♦గం బడఁగల, వీ
తరుణమున నుండె మానుక,వరచాపజ్యావిముక్త♦బాణము లోలిన్ ౨౭

తే. అతిభయంకరరూపుఁడై ♦ నట్టి వైరి
తనువుఁ బగులించి చాలరం♦ధ్రములు పడఁగఁ
జేసి వాని మృతిం గనఁ♦ జేయఁ గలవు,
కను మటంచు వచించి ల♦క్ష్మణుఁడు కడఁక ౨౮ 3757

క. తనుకాంతి వెలయఁగా రా,ముని మ్రోలను నిట్లు పల్కి ♦ మూర్ఖుని నావై
రిని వానిబలములను జం,పను గోరుచుఁ బోయె నటకుఁ ♦ బటుజవ మలరన్.

తే *ఇట్టు లన్నపాదము లకు ♦ నెలమి మ్రొక్కి
వలగొనుచు నింద్రజిత్తు త♦న్నెలమిఁ గావఁ
దగు నికుంభిలయను చైత్య♦తరువుచెంత
కరిగె, విక్రమసంపద ♦ నలరు నతఁడు ౩౦॥ 3759

క తనయన్నయాశిషంబులఁ, గొనుచు విభీషణునితోడఁ ♦ గూడి చనియెఁ జ
య్యన రాజపుత్త్రుఁ, డంతట, హనుమంతుఁడు వానరులు స♦హస్రంబులుగన్.

క తనుఁ గొలువంగ విభీషణుఁ, డనుప సుమతిమంతులైన ♦ యాత్మసచివులన్
గొని లక్ష్మణువెంబడిగాఁ, జని, రాసౌమిత్రి కీశ♦సైన్యము మిగులన్ ౩౨॥

క తనుఁగొలిచి వేగముగ రాఁ, జనుచున్ మార్గమునఁ దనకు ♦ సాయము చేయం
గను నిలిచియున్న భల్లుక,ఘనబలము లఁ గాంచె, మదిని♦గౌతుక మలరన్.౩౩॥

తే. మిత్రహర్షదుఁడైన సౌ♦మిత్రి దూర
మరిగి పిదప దూరమున వ్యూ♦హము దగంగఁ

నికుంభిలా మభియయా చైత్యం రావణిపాలితమ్ - అనియూ

గూర్చి నిలిచిన రాక్షస♦కూటములను
గనియె, శత్రువులకు లయ♦కాలుఁ డగుచు ౩౩॥ 3763

చ. నిరుపమవిక్రమం బలరు ♦ నిశ్చలచిత్తుఁడు లక్ష్మణుండు తాఁ
గరమున విల్లు దాల్చి యల ♦ కంజజుఁ డానతి యిచ్చినట్లు క
ర్బురుఁడు నికుంభిలాస్థలికిఁ ♦ బోవకయుండఁగ నిల్చి పూన్కి సం
గర మొనరింపఁ జచ్చు నను ♦ కారణముం మది నూని దానికిన్. ౩౪॥ 3764

సీ. తగినమాయను బన్ని ♦ దనుజేంద్రతనయుని నని జయింపఁగ సిద్ధుఁ♦డై విభీష
ణునిఁ గూడి వీరుఁడౌ ♦ వనచరపతిపుత్రు నంగదు ననిలజుం♦డైన హనును
నాదృతిమైఁ గూడి ♦ యటనుండెఁ, బహువిధములుగఁ గానంబడి♦యలఘునిర్మ
లానేకశస్త్రకాం♦త్యభిరామమై ధ్వజగహనమై రథగణ♦కలిత మగుచు
తే. నతిభయంకరమై యింత ♦ యనఁగరాని
జవమునం బొల్చి చీఁకటి♦చందమునను
బొలుచు నాశత్రువీరసే♦నలను జొచ్చె
లక్ష్మణుండు మహాగుణ♦లలితమూర్తి ౩౬॥ 3765

ఎనుబదియైదవసర్గము సంపూర్ణము

---

౮౬ - వ సర్గము

లక్ష్మణాదులు రాక్షసవీరులం జంప నింద్రజిత్తు హోమము పూర్తిచేయకయే యుద్ధమునకు వచ్చుట

చ. విమలగుణాభిరాముఁడు వి♦భీషణుఁ డానమయంబునందుఁ గా
ర్యమునకు సాధకంబుగ న♦రాతులకుం గడుఁ గీడుఁ గూర్చున
ట్లమరిన వాక్యముం బలుక ♦ నాత్మఁ దలంచి సుమిత్రపుత్రుతో
మమత వచించె, నల్లయదె ♦ త్వష్టవరపుత్రక! చూడు మొయ్యనన్ ౧ 3766

క. జలదశ్యామంబుగ నా, బల మదె కనఁబడెడుఁ గాదె? ♦ పటురాక్షసవీ
రులసైన్య మదియె త్వరపడి, యాయాగము పూర్తి నొంద♦నటు పెంపలరన్

క వనచరులు తరుశిలాదులఁ, గొని యాసేనలను గడిమిఁ ♦ గొట్టుచుఁ జంపం
గను జూతురుగాక, జవం,బున లక్ష్మణ! డీకొ, జంపఁ ♦ బూనుము నీవున్ ౨॥

ఆ. ఇద్ధి భిన్నమైన♦యెడల రాక్షసరాజ,తనయుఁ డింద్రజిత్తుఁ ♦ గనఁబడు నిట
నతనిఁ జంప వచ్చి♦నట్టి నీవును వాని,హోమకృత్య మంత ♦ మొందకుండ ౩॥

క. సురనాథువజ్రసన్నిభ,శరములఁ బఱగించి యిచటి♦సైన్యమ్మును స
త్వరముగ భేదింపు, మహా,పరాక్రమాఢ్యా! సురారి♦పట్టిని నీతఱిన్ ౪ 3770

తే కపటశీలు నధార్మికుఁ ♦ గడు దురాత్ముఁ
గ్రూరకర్ముని జగముల♦కున్ భయంబు

అస్యానీకస్య మహతో భేదనే యతలక్ష్మణ - అనిమా.

గల్గఁ జేసెడువాని ని♦క్కముగ ధాత్రి
కునివిధంబునఁ బగు పీనఁ ♦ దునుమవయ్య'. ౫ 3771

క తనమేలు గోరి పలుకున,చనమునఁగల సారమెఱుఁగఁ ♦ జాలిన చిహ్నం
బున వెలయు లక్ష్మణుం డా,తనిమాటను విని దశాన్య♦తనయునిపైనన్. ౬

క. శరవృష్టిఁ బఱగఁ జేసెను, దురుగరవరనఖముఖాయు♦ధముల వెలయువా
నరభల్లూకములు గూడియె, పరులను జంపంగఁ బూని ♦ పనుగడియె వడిన్. ౭

క. వనచరబలములఁ జంపం,గను శక్తులఁ దోమరములఁ ♦ గత్తుల శితబా
ణనికరములఁ గైకొని యా,దనుజులునన్ నిల్చిరి, ప్రవి♦దారణమునకై ౮

క వనచరదానవులకుఁ గ,ల్గిన తుములాహవముచేఁ గ♦లిగిన పెనురవం
బున లంక యెల్లఁ బ్రతిరవ,మును జేసెను, నట్టిసమయ♦మునఁ బెంపలరన్. ౯

ఆ వైవఁబడిన వివిధ♦భయదశస్త్రంబుల
వాఁడినాయకములఁ ♦ బాదపముల
వైప నెత్తియున్న ♦ భయకృన్మహాచల
శిఖరములను నిండి ♦ చెలఁగె నింగి ౧౦ 3776

క. వికృతాననబాహువులగు, సకలాసురు లాప్లవంగ♦సమితి యువమువ
ప్రకరములయందు నాయుధ,నికరములను నింపి భీతి ♦ నెగడించి రటన్. ౧౧

క వనచరులును వివిధమహీ,జనికరగిరిశృంగములను ♦ సత్వంబునఁ గై
కొని యని దనుజోత్తమబల,మును గొట్టి వధించిరి జవ♦మునఁ గ్రోధమునన్.

క ఘనతనుబలములఁ బొల్చెడు,వనచరభల్లూకవీర♦వారము గడిమిన్
దనుజులఁ బలుభంగులఁ జం,పను బూని చరించుచుండ♦భయము మిగులఁగన్

క. కలిగెన్ దానవవీరుల,బలముల, కంతట మహేంద్ర♦వైరి సమరసీ
మల దుర్ధర్షుఁడు తనవగు,బలములు శత్రువులచేత ♦ బాధితములునై ౧౪

తే. చాలదీనత నొందుట ♦ నాలకించి
హోమకృత్యము పూర్తికా♦కుండ నియతి
మాని లేచెను, గ్రోధంబు ♦ నూని యాతఁ
డంతఁ జీకట్లు గ్రమ్మిన ♦ యట్టిచోట. ౧౫ 3781

క. తరువులయంతరమునఁ దా, నురుతరహోమంబు చేయు♦చుండుటచే నా
ధరణిస్థలినుండి మహా,సురబలములఁ గూడి శస్త్ర♦శోభితుఁగుచున్. ౧౬ 3782

క మునుపే ఘోరంబగు బ్రాహ్మిం బరిచిన బెక్కు నింద్ర♦శత్రు భయదమౌ
ధనువును దాలిచి నల్లని,ఘనమట్లు శరీర మొప్పఁ♦గాఁ గ్రుధమెఱయన్ ౧౭

క అరుణాననయనుండై, త్రిభువనంబున లోకములను ♦ దత్పరమతియై
పరిమువినాశనమును జే,యు రటన్ గల మృత్యువట్టు ♦ లొప్పె నతండున్.

చ. అరిది ము నాతఁ డెక్కుటయు ♦ నప్పుడ కాంచి యనంతవేగులై
పరమపరాక్రమంబులను ♦ భాసిలి లక్ష్మణుతోడ నెన్నఁ సం

గర మొనరింతుమా? యనెడు ♦ కాంక్షలనున్న మహాసురాళి భీ
కరగతిఁ జుట్టునన్ నిలిచె, ♦ గాలిసుతుండు మహాద్రియో యనన్ ౧౭ 3785

చ తను వమరంగ శత్రుతతి ♦ దర్పముడంచు పరాక్రమంబునన్
దనరుచుఁ జూడరానిదయి ♦ తద్దయు భీకరమైన వృక్షము
య్యనఁ బయికెత్తి దాన నసు♦రావళిఁ గొట్టుచు నంతకాలుఁ
డునఁ దగునగ్నిరీతిగను ♦ దోరవుశక్తిని గాల్చి యంతటన్ ౧౮ 3786

క పలువిధములైన భూరుహ,ముల నాసైన్యమును మిగుల ♦ మూర్ఛను బొందం
గలలిం జేయఁగ, నంతట,బలశాలి సమీరసూతి ♦ పటువేగమునన్. ౧౯ 3787

తే అసురసేనలఁ జెండాడ ♦ నాబలములు
గాంచి వేలకొలంది వి♦క్రమము మీఱ
నాతనిం జుట్టుముట్టి, రి ♦ ట్లసురభటులు
పవనజున్ జుట్టుముట్టి గ♦ర్వమునఁ బొలిచి. ౨౦ 3788

సీ. శూలాయుధుల్ తమ♦శూలంబులను ఖడ్గధరులు ఖడ్గంబుల ♦ నిరుపమాన
శక్తిహస్తులు తమ♦శక్తులఁ బట్టసధరులు పట్టసములఁ ♦ బరిఘ గదలఁ
గరమునఁ దాల్చిన ♦ క్రవ్యాదు లవ్వానిచేతను జక్రముల్ ♦ చేతఁ బూను
వార లాశితచక్ర♦వారంబుచేత వందలసంఖ్యగాఁగ శ♦తఘ్నుల మఱి

తే యిరుపగుదియల భీతికృ♦త్తనువులఁ దగు
నట్టి గండగొడ్డండ్రను ♦ నట్లె భిండి
వాలముల వజ్రముష్టుల ♦ నోలి నశని
సమతలంబులఁ గొట్టిరి ♦ శక్తికొలఁది ౨౧ 3789

క అనిలజుఁ డతిశయకోపం,బున వారలతోడ శౌర్య♦మున సంగరముం
బొనరిచె గొప్పగ, నంతట, దనుజేంద్రసుతుండు చూచె ♦ ధరనిభతనునిన్.

చ వనచరవర్యునిన్ సమద♦వైరినిషూదను నాంజనేయునిన్
దనుజులరూపుమాపుచు ని♦తాంతము పొల్చుచునుండ, నంతఁ జ
క్కనిరగుపొన్కి సారథిని ♦ గాంచి మహేంద్రరిపుండు పల్కె నీ
తని బొలియింపకున్న మన♦దానవులం బొలియించు నీతఁడున్ ౨౩ 3791

చ. కనుక రథంబు వే నడుపు ♦ గర్వమునం దగు వీనిమీఁది, కం
చన విని యాతఁ డారథము ♦ నప్పవనాత్మజుపైకిఁ దోలి యే
యనిని జయింపరాని యమ♦రాధిపువైరిని నందుఁ జేర్చె, న
య్యనిలజుచెంతఁ జేరి యసు♦రాధిపుఁ డెంతయు దుష్ప్రధర్షుఁడై ౨౪ 3792

తే బాణ,ఖడ్గ,పరశ్వథ, ♦ పట్టసముల
నతనిశిరమున వర్షించె, ♦ నాభయంక

* కాలాగ్ని రివ నిర్దహన్-అనియూ.

రాయుధంబుల కోర్చి యా♦హనుమ మిగుల
మనమునఁ రోష మొప్పంగ ♦ ననియె నిట్లు. ౨౯ 3793

క. ఓరావణి! కుబుద్ధీ!, శూరుఁడవే యైన బలము ♦ చూపు బవరమం
దేరీతి వాయుతనయుఁడు, జేరి పిదపఁ బ్రాణములను ♦ జెంది యాలికిఁ. ౩౦

తే. బ్రదికి పోఁజాలవీవు; దు♦ర్మతి! యిఁక నిట
శరములఁ మాని చేతుల♦ను రణ మొనరు
పం దగుఁ ద్వంద్వయుద్ధంబుఁ ♦ బంతమూని
చేయుదువయేని యప్పుడు ♦ నాయురవడి ౩౧ 3795

క ఇంచుక సైన్యము దానవ,సంచయమున మేటి వనఁగఁ ♦ జాలుదు వనుచుం
జంచలమతిగాకుండె, స,ముంచితమతి యావిభీష♦ణాసురమణియుఁ. ౩౨

చ. హనుమను జంపువేడుక శ♦రాసనమెత్తి సురేంద్రవైరి యుం
టను దెలియంగఁ బల్కుచుఁ గ♦డంగి సుమిత్రతనూజుతోడ ని
ట్లని మఱియుఁ వచించె, దను♦జాధిపుముద్దుకుమారుఁడై సురేం
ద్రుని సమరంబునఁ గెలిచి ♦ తోరపుఁగీర్తిని గాంచి యల్లదే ౩౪ 3797

క. అరదం బెక్కి భవద్రిపు, పురముదమున హనుమఁ జంప ♦ నూహించెడు సం
గరమున సౌమిత్రీ! యరి,పరమోర్జోద్ఘాటనములు ♦ భయదంబులునుఁ ౩౩

క. పలుసన్నివేశములు న,జ్జ్వలములునై తగినఘోర♦నాయకముల ని
మ్ముల వైచి యింద్రజిత్తును, బొలియింపు మటంచుఁబలికెఁ♦బూనికమెఱయఁ.

తే. అరి విభీషణుఁ డీరీతి ♦ ననిన నమ్మ
హాత్ముఁడౌ లక్ష్మణుండు మ♦హాద్రికరిణి
నలరునాకృతిచేత భ♦యంకరబల
మునను హరినాదమును జేయు♦చును జెలంగి ౩౫ 3800

క అనికిఁ సన్నద్ధుండై, యనుపమరథ మెక్కి హనుమ ♦ యంతికముకు జే
రినవాని నింద్రజిత్తుని,, గని యెఁ మదిలోన రోష♦కలితుం డగుచుఁ ౩౬

ఎనుబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౮౭ - వ సర్గము.

―✿― { ఇంద్రజిద్వ్యాపారము ... లక్ష్మణునకుం దెల్పినవిభీషణుని రావణి నిందించు నందులు కొఁతెఁ డుత్తరమిచ్చుట } ―✿―

తే అవ్విభీషణుఁ డీటువలె ♦ నతని కెలమిఁ
బలికి సంజాతహర్షుఁడై ♦ పటుశరాస
నముఁ గరంబున ధరియించి♦న రెం[illegible]వరుని
యనుజుఁ దోడ్కొని సత్వర ♦ మరిగె నంత. ౧ 3802

క. దనుజవరుం డించుక యా,తనితోడం గూడి యరిగి ♦ దారుణరీతిం
గనఁబడు పెనువనమును జొ,చ్చె నచటఁ దద్హోమభూమిఁ ♦ జేరిచి యతనిన్.
క. కనఁబఱచి దానిఁ దేజం,బున నొప్పు విభీషణుండు ♦ భూర్యసితఘనం
బన భయదంబుగ నచ్చటఁ, గనఁబడు న్యగ్రోధతరువుఁ ♦ గనఁబఱచి తగన్.
క. బలశాలియైన రావణి, బలసూదనవైరి యిచట ♦ బలి భూతగణం
బుల కొసఁగి పిదప వచ్చును, గలహంబున, కంత నతఁడు ♦ కడు శక్తిమెయిన్.
క. భూతవ్రాతాదృశ్యం,డై తనశత్రువులఁ జంపు ♦ ననిమొన బాణ
వ్రాతమునఁ గట్టివైచును, జేతస్సునఁ దలఁచెనేని ♦ క్షితిపకుమారా!. ౫
చ. హరిహయవైరి యీవటము ♦ హోధరణీజముఁ జేరకుండ న
త్వరముఁగ దోర్బలాన్వితుని ♦ వానిని సారథిఘోటకాళితో
నరదముతోడఁ దీక్ష్ణవివి ♦ ధాంబకముల్ పఱగించి చంపుమా;
కరుణను వీడి యన్న రఘు ♦ కాంతుని తమ్ముఁ డనూనతేజుఁడున్. ౬ 3807
క. తనమిత్రుల కానందం,బును గూర్చెడువాఁడు నగుచుఁ ♦ బొలుచు సుమిత్రా
తనయుం డవ్వాక్యంబును, విని యట్లె యొనర్తు ననుచు ♦ వినుతునిఁ జంపన్.
చ. ధనువును జిత్రరీతిఁ దగు ♦ దానిని దీటుచునుండె, నంత నా
ఘనబలశాలి రావణియుఁ ♦ గార్ముకముం గవచంబుఁ దాల్చి స్యం
దన మనలాభమై వెలసి ♦ దారుణకేతనయుక్తమై తగన్
గనఁబడె దానినెక్కి రఘు ♦ కాంతునిసోదరుఁ డప్పు డుద్ధతిన్ ౮ 3809
మ. గురుతేజం బలరార సంగరమహా ♦ క్షోణీస్థలిన్ శాత్రవో
త్కరముల్ మార్కొనుచోఁ బరాజయము నె ♦ క్కాలంబునం గాంచకే
సరిగాఁ బొల్చు పులస్త్యవంశజనితున్ ♦ శక్రారిని గాంచి సం
గరముం జేయఁగ నిన్నుఁ బిల్చెదను సం ♦ గ్రామంబు న్యాయ్యంబుగన్. ౯
తే. ఒసఁగుమా పోరు నాకుఁ బన్నఁగ ♦ నుద్యమింప
వలదు, నా విని గురుతేజ ♦ మలర దృఢము
నంబు గల యింద్రజిత్తు దా ♦ ననవరేణ్యు
నచట నున్న విభీషణు ♦ నపుడు గాంచి. ౧౦ 3811
క. పరుషోక్తుల నిట్లను, గర్బుర! నీవిపురమునందె ♦ పుట్టి తగంగాఁ
బెరిగినవాఁడవు మఱియుం, బరికింపఁగ నా పినతండ్రి ♦ భ్రాతవు గావిట్లా ౧౧
క. పినతండ్రి వయ్యు నీకుం, దనయుఁడనగు నన్నుఁ గూర్చి ♦ దారుణకార్యం
బును జేయు టెట్లు న్యాయము?, గను జ్ఞాతి వయస్యులు సజాతి ♦ ధర్మమునైనన్.
తే. తలఁపకే పోయితివి దురా ♦ త్మా! స్వధర్మ
మాపనా! నీకు నరయ బం ♦ ధుత్వమయినఁ

నాస్తి జ్ఞాతిత్వా పితృవ్యత్వ - అనియు.

గాని స్నేహకులంబులు♦గాని తోడఁ
బుట్టువదనమైనఁ గాని చూ♦పట్ట దకట! ౧౨ 3814

సీ. ధర్మమేనియు నియ♦తంబు కాదయ్యెను, దుర్మతీ! స్వజనబం♦ధువుల వదలి
పరులభృత్యుఁడవైతి ♦ బంధువులకు నీదుగతి యకటా! యని♦కరుణఁగొలుపు
చున్నది సాధువు ♦ లన్న నీస్థితిఁగన్న నిందింపకే పోరు, ♦ నీవు స్వజన
ముల యంతరంబున ♦ నిలుచుట యెక్కడ? నీచులౌ పరులను ♦ నీవె పోయి

తే. యాశ్రయించుట యెక్కడ? ♦ యంతరంబు
వీనిరెండింటి కెంతయో ♦ గానఁబడును
నీమనము తుచ్ఛమాటను ♦ నీకుఁ దెలియ
కున్నయది యింగుకంతయు ♦ నెన్నిచూడ ౧౪ 3815

క. నే నాశ్రయించియున్న మహీనాథులు పూజ్యులౌట ♦ నే నీచతయుం
గానఁబడ దందువో? పెఱమానవు లతినుగుణయుక్త♦మానులే యైనన్. ౧౫

తే స్వజనులున్ గుణహీనులై ♦ శుమను గానఁ
బడిన నెట్లైనఁ దమవారె ♦ కడ శుభదులు
పరులు పరులౌదురేగాని ♦ స్వజను లెట్టు
లగుదు, రెవ్వఁడు తనవారి ♦ నవలఁ దోలి ౧౬ 3817

క. పరపక్షమునం జేగునో, పరులాత్మజనాళిఁ జంపఁ ♦ బరపడి తానే
పరపక్షనిహతుఁడగు, నిర్జరరిపురాజానుజా! ని♦శాచర! వినుమా!. ౧౭ 3818

ఆ. హోమకృత్య మిద్ది ♦ యీమాడ్కిఁ జెడసట్టు, లితని మిత్త్రికేసకు ♦ నిట్లు చేర్చి
తివిగదా? తలంప ♦ నెవఁడైన స్వజనుఁ డీ, కరుణ లేని పనిని ♦ గలఁడె చేయ.

తే నీకు నొకనికె శక్యమౌ♦నీకరిచత,, యనెడు నాయున్న కొడుకువా♦క్యముల విని వి
భీషణుఁడు పల్కె నీరీతి, ♦ విమలగుతివి,హీన! దుష్టా నిశాచర!♦యిట్లు నీవు.

క. తెలిసియు నాశీలంబును, దెలియనియటు తుచ్ఛవాక్త♦తినిఁ బల్కెదు? నేఁ
దలఁపోయ నీపితృవ్యుఁడఁ, గలహప్రియ! పెద్దనీకుఁ ♦ గావున నన్నున్. ౧౮

క. పరుషము లిటులాడం దగ,, నరయ న్నేఁ గ్రూరకర్మ♦లై పొల్చెడుక
ర్బురులకులంబునఁ బుట్టితి,ని రాక్షసులయట్లు గాక ♦ నే శీలంబున్ ౧౮ 3822

ఆ. కల్లువాఁడ నద్ది ♦ గాదు క్రూరము శీల, మనెడు నీబుదీయ♦నుగు గుణంబు
సుజనముఖ్యు నుగుచు ♦ శోభిల్లు, నాశీల, మెట్టిదో విచింతు ♦ నిపుడు నీకు ౧౯

క మనమునఁ గ్రూరంబగునె,ప్పనినైన నొనర్పఁ గాసి ♦ పరహింసను జే
యను బూనునయ్యధర్మము, నొనరింపనుగాని వేడ్క♦నొందను జమ్మీ ౨౦

తే నాదుశీలముఁ గావంగ ♦ మీగు నడ,నడక రమ్యముగా నుంటి♦విడిచితి మిము
నిదియె దోషమటందువే ♦ నిట్టిదోష, మమరు రావణునందు లే♦దందువేని.

క. తనశీలము వేఱగుటన్, ననుఁ దిట్టుచుఁ బొమ్మనియెను, ♦ నాభ్రాతను బా

సినదానికిఁ గలహేతువు, విను, *ధర్మవిరుద్ధశీల♦వృత్తమానసుఁడై. ౨౧ 3826

తే. పాపనిశ్చయుఁడైనట్టి ♦ పంచజనుని, సంగతినిఁ బాప మమరుట ♦ సజ్జనుండు
కరగతంబగు సర్పంబుఁ ♦ బరిహరించి, నట్లు వదలి సుఖంబుల ♦ నందవలయు.

క. వినుమిఁకహింసయుఁబరధన, మునుదొంగిలుటయునుబరుని♦మగువనుగవయన్
మనమునఁ గోరి యొనర్చుట, యును దుష్టాచారము లివి ♦ యుర్వీస్థలిలోన్.

క. పరికింప నివ్వి గలిగిన, పురుషుని మండెడుగృహంబుఁ ♦ బోవిడిచెడురీ
తి రయమున వదలఁ దగు నని, పురుషవరుల్ పల్కుదురిటు♦పూనిక మెఱయన్.

క. పరధనము నపహరించుట, పరదారలఁ బొందుటయును ♦ భవ్యమతుల యం
దురాశంక గలిగి యుంటయుఁ, బరికింపఁగ నీత్రయంబు ♦ పాప మనఁబడున్.

ఆ. నాశమొందఁ జేయు ♦ నరుని నీదోషముల్
దోషములను సుజన♦దూరుఁ డగుచుఁ
ద్యాజ్యుఁడేని విద్య ♦ యన్వయముఖముల
గ్రాహ్యుఁ డేల యతఁడు ♦ కాఁడనియెదో?. ౨౬ 3831

సీ. మునిమహేంద్రుల ఘోర♦ముగ వధించుటయును, సర్వనిర్జరులతో ♦ సంగరంబు
గలిగించుకొనుటయు ♦ గర్వకోపంబులు, బద్ధవైరంబును, ♦ బరులశ్రేయ
మునయందు ద్వేషబు♦ద్ధినిఁ బొందుటయునను నీమహాదోషంబు ♦ లెన్న జీవి
తైశ్వర్యముల నాశ♦మందంగఁ జేయును, జలగముల్ పర్వత♦ములను గప్పు

తే. నట్టు లెంతటిగుణముల♦నైనఁ గప్పి, వైచు నీశంస్త్రియును నాకు♦భ్రాతయునగు
రావణుం డిట్టి దోషసి♦రాజితుండు, గాన నాతని విడిచితి ♦ నేను జుమ్ము!. ౨౭

చ. దనుజ! సమీపకాలమున ♦ దానవవాసముగాఁ జెలంగు ప
త్తనమిది దీనియందుఁ గల ♦ దానవులందఱు నీదుతండ్రి నీ
వును హతులౌట నిక్క మిది, ♦ భూరిమదంబునఁ బొల్చి బాలిశుం
డనఁ దగి దుష్టబుద్ధివియు ♦ నై కపటంబునఁ బొల్చు నీవిటన్ ౨౮ 3833

ఆ. కాలపాశమున ని♦కామము బంధింపఁ, బడితి వట్టులౌట♦వలన నన్ను
నేమి యనఁగ మదిని ♦ నెంతువో మామాట, లాడ, మృతివిపత్తి♦యాశ్రయింప

క. నను నూఱక నిందించినఁ, గననగుఫలమేది? మృతిని ♦ గాంచుట యొకటే
యనుపమఫల మద్దానికి, దనుజాధమ! యింక నీకుఁ ♦ దరు విద్దానిన్ ౩౦

తే. చేరశక్యముగాదు ధ♦రారమణులు, ఘనులఁ గాకుత్స్థకులభవ్య♦లను మహామ
తులను రామలక్ష్మణుల ని♦ట్టులు భయంప, ఁడను నోనర్చితి కాన మే♦దిని నీవు.

క. మనియుండఁ జాలవింకను, మనుజవరుండౌచు శూర♦మండనుఁ డగు రా
మునితమ్మునితోడ యుద్ధంబును జేయుము హతుఁడవగుచుఁ♦బోయియముపురిన్.

---

* ధర్మాత్ప్రచ్యుతశీలం-అనిమా

తే. యమునిదూతలు చెప్పు కా♦ర్యములఁ జేయు
చుండఁ గల, వింక నీబల ♦ మున్న సమున
గనఁబఱుపు మీవు నేర్చిన ♦ ఘనతరాస్త్ర
ములఁ బ్రయోగించి కాఁజేయు♦ము తగినట్లు ౩౦ 3838

ఆ ఇతనిబాణములకు ♦ నిప్పుడు చిక్కి నీ,బలము నీవు గూడఁ ♦ బ్రాణములను
నిలుపుకొనఁగ లేవు ♦ నిశ్చయ మిదిదాన,వాధిపాత్మజన్మ' ♦ యహితబుద్ధి!.

ఎనుబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౮౮ - వ సర్గము

ఇంద్రజిల్లక్ష్మణుల యుద్ధము

చ అనెడు విభీషణోక్తి విని ♦ యాయమరాధిపవైరి నెమ్మనం
బునఁ బెనుకోప మొప్ప భయ♦ముం గలిగించెడు ఖడ్గముఖ్యసా
ధనములఁ దాల్చి భూషణవి♦తానమనోహర మౌచు నీలవా
జినికరయుక్తమౌ రథముఁ ♦ జేరి లయాంతకురీతి నొప్పుచున్ ౧ 3840

క అతిదీర్ఘమును విశాలము, నతివేగము గల్గి దృఢము♦నయి భీమమునై
సతతము జయశీలమునగు, నతులితధను వెత్తి యరుల ♦ నడఁచుశరములన్.

తే అపరిమితముగఁ గూర్చి య♦త్యంతవేగ
మమరగాఁ బోయి పరుషవా♦క్యములఁ బలికె
నవ్విభీషణుఁ గాంచి, య♦య్యవసరమున
నరదమును నెక్కి సమలంకృ♦తాంగుఁ డగుచు, ౩ 3842

క ఘనబలుఁడు మహేష్వాసుఁడు, దనుజేజ్యుఁడునైన యతఁడు ♦ తన తేజముచే
తనె భూషితుఁడై వైరుల,తనువులనున్ జెండఁ జాలి ♦ దర్పము పొదలన్, ౪

క కనకద్యుతియగు పవనుని,తనయునిపృష్ఠమున నెక్కి తగ ♦ నుదయాద్రిన్
గనుపట్టు రవినిఁ బోలుచుఁ, దనరెడు రామానుజన్ముఁ ♦ దాఁ గనుఁగొనియెన్.

క కనుఁగొని సంరంభంబునఁ, దనపినతండ్రిని సుమిత్రా♦తనయునిఁ గపివీ
రనికరము నిట్లు పల్కెను,, గనుఁ డేక నావిక్రమమును ♦ గాఢబలంబున్ ౬

క అని నభమునుండి కురిసెడు, ఘనవృష్టిని బోలి సైఁపఁ♦గా రాక ధను
స్సుననుండి వెడలు శరవృష్టిని నిల్పఁడు చూతుఁ గాక ♦ రీవి మెఱయఁగన్

తే ఇపుడు నాఘోరబాణమ్ము ♦ లీమహోశ
రాసనమునుండి వెడలి క♦వానలుండు
తూలరాశిని దహియించు ♦ లీల మీవ
పువులఁ గాల్పంగఁ గలవు ని♦ల్పవు మిము నిట ౭ 3847

కురుష్వ సర్వాయుధసాయకవ్యయమ్-అనిమూ.

క. పరుషాంబకముల శూలో,త్కరముల శక్తులను యష్టి♦కాండమ్ములఁ దో
మరముల మీగాత్రంబులఁ, ద్వరపడి ఛేదించి యమస♦దనమున కిపు డేఁ. ౮

క. పని పెద మిప్పుండజ, నిం,కను గగలాఘవము మెఱయఁ♦గా సంగరమం
దున శరవృష్టిని గురియుచు, ఘనమువలెన్ గర్జిలంగఁ ♦ గని నాయెదుటన్.

ఆ. ఎవఁడు నిల్వఁ జాలు? ♦ నింతకుమును రాత్రి
సమరమందు మీరు ♦ సహజు లిరువు
రఖిలకపులు నామ♦హాశనిసమబాణ
ములను మూర్ఛితులయి ♦ యిలఁ బడితిరి ౧౦ 3850

క మనుజా! క్రోధరసంబునఁ, గనుపట్టెడు కాలభుజగ♦కల్పుఁడనగు న
న్నని మరలన్ మార్కొనఁగాఁ, జనుదెంచితివౌర! యాగడఁ♦జనుసాహసమున్

తే. అరయ నారాత్రి సంగర ♦ మాత్మ మఱచి
పోతివో యమునింటికిఁ ♦ బోవఁ గాల
మిపుడు దగ్గఱఁ జేగెనో ♦ యేమొ? యనుచుఁ
దలఁచుచున్నాఁడ, ననుచు నా♦దనుజవరుఁడు ౧౧ 3852

క ఘననిస్వనమునఁ బల్కఁన, విని లక్ష్మణుఁ డాస్యమందు ♦ భీతివికారం
బును బొందక కోపంబున, ననియెను రావణి గుఱించి ♦ యసురా! వినుమా!

క త్వరగా మము యమునింటికి, నరుగునటుల్ చేయుటాది ♦ యగునట్టి సుదు
ష్కరకార్యంబుల వాక్కులఁ, గర మరుదుగఁ జేసినావు♦గాని యొకటియున్

తే. కార్య మొనరించి చూపవు, ♦ కార్యములను
వ్యర్థముగ మాటలాడ కె♦వండు చేసి
నిర్వహించునో మతిమంతుఁ ♦ డర్వర నతఁ
డగును నీబోఁటి వాఁడెట్టు ♦ లగు? దురాత్మ! ౧౩ 3855

క. పనిదేని నిర్వహింపం,గను జాలనివాఁడ వీవు ♦ శమ నెవ్వరికై
నను మము జయింప శక్యమె, దనుజాధమ! యిట్టి నీవు ♦ దగనిపలుకులన్

చ అని నొనరించి నీవు మము ♦ నందఱ గెల్వఁగ లేనివాఁడ వ
య్యును నిదె నేజయించెద మ♦హోద్ధతి నంచు పచించుచున్ మనం
బునను గృతార్థుగాఁగ నినుఁ ♦ బోలఁ దలంచెద వక్కటా! తగన్
గనుఁగొనలేదె నాగను ని♦కాముపరాక్రము మంచుఁ బల్కెదో? ౧౪ 3857

సీ. ఆరాత్రియుద్ధంబు ♦ నందు నంతర్ధానమును బొందితి పది చో♦రనికరములు
చేయుమార్గము గాని ♦ యేమి? వీరుల పనిగాదు, నేను నీ♦బాణములకు
లక్ష్యభూతుఁడనగు♦లాగున నీవు నిత్తఁణంబున నీదు♦దర్ప మెల్లఁ
గనఁబఱుపుము వికత్థనములు పలుకంగ ఫలమేమి? యనియిట్లు♦పలుక,సమర

ఆ. విజయుఁడైన ప్రబల♦వీరుఁ డాయింద్రారి, యంత నాలకించి ♦ యాత్మభీమ

ధనువు నట్టి దీటి ♦ దారుణశరముల,వైచె, భీమువేగ♦బాణము లవి ౧౭॥ 3858

క. ఉరగవిషంబుం బోలుచు, నురునిశ్వాసముల విడుచు♦చున్న భుజంగో
త్కరమట్లు పోయి శ్రీరాము,వరసోదరుతనువు నాటి ♦ వసుధం బడియెః ౧౮॥

[1]చ అనిమొన వేగవంతుఁడగు ♦ నయ్యసురేశ్వరవైరి సాధుచి
హ్నానికరయుక్తు లక్ష్మణు మ♦హాజవముంగల బాణపంక్తిచే
తను గడు నొవ్వఁ జేసెను, ని♦తాంతమహాశరవిద్ధదేహుఁడై
యనుపమలక్ష్మిచే వెలయు ♦ నారఘురామునితమ్ముఁ డత్తఱిః ౨౦ 3860

తే ర క్తసిక్తాంగుఁడై ధూమ♦రహితహవ్య
వహునిభంగిఁ బ్రకాశించె, ♦ వాసవారి
తాను జేసిన కార్యమ్ముఁ ♦ దమిఁ గనుఁగొని
యతఁడు నొచ్చుట మదిలోన ♦ నవధరించి ౨౧ 3861

క పెనునాదము గలుగఁగ నా,ర్చెను సింహముఁ బోలి యంతఁ♦ జెప్పె నతనికి
ట్లని, [2]సౌమిత్రీ! ఱెక్కలు, గనుపట్టినవియ శరములు ♦ గను మివి నావో.౨౨

[3]ఆ. ధనువునుండి వెడలుఁ ♦ దినుధారులయసువు
లను గొనంగ నోపుఁ ♦ గనుక నియ్యె
వే గొనంగ నోపు ♦ నిచట నీప్రాణాళిఁ
గనుచునుండు సుఖము ♦ గాంతు వీవు ౨౩॥ 3863

[4]సీ. సంగరమందునే ♦ సమయంగ నిత్తఱి నీతనువుపయిని ♦ బ్రీతిమీఱ
గ్రద్దలగుంపు న♦క్కలు డేగలును గుంపులుగఁ గూడి యరుదెంచి♦తగినయట్లు
పట్టితినంగల, ♦ విట్టి సదానార్య క్షత్రబంధునిఁ బ్రియ♦సహజు నిన్ను
బరమదుర్మతి యగు♦పార్థివుం డిపుడు నాచేతనహతునిన♦వీ్రితిమీఱఁ

---

1 సఫలక్షణం, ఖశుచే లక్ష్మణ శ్శిరిమాన్-అనిమూ 2 పత్రిణ శ్శితధారా స్తే శరా మత్కార్ముకచ్యుతాః, ఆదాస్యం తేఽద్య సౌమిత్రే జీవితం జీవితాంతగాః-అనిమూ తేశరాః-అనువోట తే అశరాః అని పదచ్ఛేదము నిష్ప్రయోజకబాణములని యర్థము తెనుఁగున ఱెక్కలు గనుపట్టినవి, యశరములు కనుము ఇవినావో-అనఁగా నా యీ బాణములు నిస్సారములని వాస్తవార్థమని తీర్థులు 3 పూర్వపుఁ బద్యమున నాబాణములు నిర్జీకములని చెప్పఁబడియెఁగదా ఇఁక నిపద్యమున నిధనువునుండి వెడలునట్టి శరములు, ఇచటన్-ఈ ప్రాణిన్ వే కొనంగ నోపున్ అని యన్వయిం పవలయు అనఁగా నాబాణములు నాప్రాణము వేగముగాఁ దీయఁగలవని యర్థము ఇట్లునాబాణములు పోవుటను జామమచుండుట గ్రహించవలెనని వాస్తవార్థమని మహేశ్వరతీర్థులు 4 అద్య గోమాయుసంఘాశ్చ శ్యేనసంఘాశ్చ లక్ష్మణ గృధ్రాశ్చ నిపతంతు త్వాం గతాసుం నిహతం మయా, క్షత్రబంధుం సదానార్యం రామః పరమదుర్మతిః, భక్తం భ్రాతర మద్యైవ త్వాం ద్రక్ష్యతి మయా హతమ్, విశీర్ణకవచం భూమౌ వ్యపవిద్ధశరాసనమ్, హృతోత్తమాంగం సౌమిత్రే త్వా మద్య నిహతం మయా అనిమూ వాస్తవార్థము. సంగరమందున్ నే సమయన్ = యుద్ధ

తే. గనఁగలఁడు, లక్ష్మణా! యుద్ధ♦మునవధింపఁ, గవచముం దెగఁ జాపంబు♦ఖండితంబు
గాఁగ గతశీర్షమై ధరిఁ ♦ గానఁబడెడు, నీతనువు చూడఁజాలునా♦భూతలపతి. ౨౪

చ. అని యిటు లింద్రజిత్తు దగి న♦హంకృతితోఁ బరుషంబుగా వచిం
చునడుల నాలకించి నృప♦సూనుఁడు హేతువు లొప్ప నర్థముం
గనఁబడువాక్యలం బలుకఁ♦గాఁ దొడఁగెన్, గుమతీ! నిశాచరా!
ఘనమగు వాగ్బలంబును నిఁ♦కన్ విడనాడుము చాలు నేఁటికిన్ ౨౫ 3865

తే. భయదకృత్యంబులను జేయు♦వాఁడ వీవు
వానిఁ బలుకంగ నేల? నీ♦బాహుబలముఁ
గనఁబఱచి కార్యములఁ జేసి ♦ కడఁగి దానిఁ
జక్క సాధింపు, మో నిశా♦చర! దురాత్మ! ౨౬ 3866

తే. కార్యములఁ జేసి చూపక ♦ కాఱులేల, యూరకూరక పల్కెద ♦ వొక్కరీతి
నీదు కాఱులు నిజమని ♦ నేనునమ్మ, నట్టి పనిచేయు మోపురు♦షాధమ! యిఁక

క. పురుషోత్తములనేఁ బల్కక, యురవంతయు నోహులఁ దిట్ట ♦ కూరక నను నే
ను రహిన్ స్తుతించుకొనకయె, పరిమార్చెద నిన్నుఁ జూడు ♦ పల్కు లిఁకేలా?

క. అని పల్కి మహావేగము, లనూనభయదమ్ములగు ♦ నైదు శరములన్
గొని యాకర్ణాంతముగా, ధనువును వే లాగి యింద్ర♦దస్యు నురంబున్ ౩౦

తే. తగుల నేసె, సుపత్త్రసం♦తతులు గలుగ
జవమునం బొల్చియున్న యా♦శరము లహుల
వలె జ్వలించుచు రావణి♦వక్షమందు
రవికరంబులభంగిని ♦ రాజిలెఁ గడు. ౩౧ 3870

క. దనుజేంద్రనందనుఁడు రా, మునితమ్మునితీక్ష్ణబాణ♦ములు నొప్పింపం
గను గుపితుండై బాణము, లను మూఁడిట లక్ష్య మొప్ప ♦ లక్ష్మణు నొంచెన్.

క. నరరాక్షససింహులుగాఁ, బరఁగెడు సౌమిత్రిశక్ర♦వైరు లొకరినొ
క్కరు గెల్వఁ గోరి యటసం, గర మడరుచుఁ జేయ భీమ♦కలహం బయ్యెన్. ౩౩

క. ఇరువురు బలవిక్రమయుతు, లిరువురు శౌర్యములఁ జూపు ♦ నిద్ధతనులు వా
రిరువురు వివిధాస్త్రసముత్కరకోవిదు లొరులు గెల్వఁ♦గా దగనివిభుల్. ౩౪

మన గీచేత నేఁ జంపఁబడఁగా, ఇత్తిఱన్, ఈతనువు యని=ఈ నా దేహము [illegible]ఁద, సదానార్యన్, అనుచోట సదాన=దాన లుఁడా లక్ష్మణా, ఆర్యన్ క్షత్రబంధునిన్ ప్రియసహజున్ నిన్నున్=క్షత్రియబంధువై ప్రియసోదరుఁడవగు నిన్ను, నా చేతన్ అహతునిన=నా చేఁ జంపఁబడకయే యున్న నిన్ను ప్రతిమోఁగఁ గనఁగలఁడు [illegible] అనుచోట, పరస్ అగత్యతిః=కష్టులయం [illegible] మిక్కలి కరుణగల శ్రీరాముఁడనియర్థము కానఁబడెడు నీతనువు అన్నచోటఁ గానఁబడెడు ఈతనువు అనివిభాగము [illegible] నిత్యముగాన కానఁబడెడునీతనువని యైనది. కనఁబడుచున్న యీ నా దేహమని యర్థము అని మహేశ్వరతీర్థులవారు

క. అనుపమబల తేజోయుతు, లనూనకోపాతిరేకు ♦ లగుటను నభ్రం
బునఁ గల గ్రహములు యుద్ధము, నొనరుచులాగునను బోరి ♦ సగ్రముగాఁగన్

చ. అనిమొన దుష్ప్రధర్షులగు ♦ నామహితాత్ములు భీతిఁనొందకే
మును పమరేశవృత్రవిధ ♦ ముం గనఁబట్ట మృగేంద్రముల్ దురం
బొనరుచు భంగిఁ బోరిరి, న ♦ రోత్తమదానవవర్యు లింక భీ
తిని గనకుండ నిల్చి బహు ♦ తీవ్రశరాళిని వైచుచుం దగన్ 32 3815

క. పెనుహర్షంబునఁ బోరిరి,, మనుజాసురవర్యు లాన ♦ మయమున శరముల్
ధనువులు దాలిచి యొండొరు,లను గెల్చుకుతూహలంబు ♦ లంబూన్కి మెయిన్

క జలదంబులు చక్కంగా, జలమును వర్షించురీతి ♦ స్పర్ధల బాణం
బుల నొక్క రొకరిపై ని,మ్ముల వైచిరి, సుతీయుమిగులఁ ♦ బూనికమెఱయన్.

క. అనిఁ బండితులగు వారలు, సునిశితశరఖడ్గములను ♦ శోభిలుశస్త్రా
ళిని దాల్చి తీవ్రబలములఁ, గని వెలసెడు వార లపుడు ♦ కలహాప్రియులై.

ఆ సమరవిక్రమములు ♦ చాలఁగాఁ బెరుగంగ, శంబరాసురుండు ♦ శతమఖుండు
సంగరంబుఁ జేయు ♦ చందంబునం గొట్టుచును జెలంగిపోరి ♦ రనుపమముగ.

ఎనుబదియొనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౮౯ - వ సర్గము.

ఇంద్రజి ల్లక్ష్మణులు మహాహవంబు చేయుట

క. అరికర్శనుఁడౌ శ్రీరఘు,వరుతమ్ముం గంత రుడ్వి ♦ వశుఁడై కాకో
దరము వలెన్ నిట్టూర్పులు, పరిపరివదలుచును దీవ్ర ♦ బాణముఁ బూన్కిన్.

చ. ధనువునఁ గూర్చి వృత్రరిపు ♦ సన్నిసిపైఁ బఱింపె, లక్ష్మణుం
డనుపమరీతి జ్యానినద ♦ మట్టు లొనర్పఁగ నాలకించి యా
దనుజవరాత్మజుం గతని ♦ దారుణముఖ్న సుఁ జూచి మోము కాం
తిని విడనాడ లక్ష్మణుని ♦ నిశ్చలదృష్టినిఁ జూచె భీతిచేన్. ౨ 3881

ఆ ఆవివర్ణముఖుని ♦ నా రావణాత్మజుఁ, గని విభీషణుండు ♦ కలహమందుఁ
దత్పరుండు గాఁగఁ ♦ దగులక్ష్మణునితోడఁ, బలికె, రావణాత్మ ♦ భవుని యందు

క కలిగిన ముఖవైవర్ణ్యా,దులఁ గన భంగమును గనుటఁ ♦ దోఁచెడు మదిలో
పల నంశయంబు లేదిఁక, బలయుబుజా వీనిఁ జంప ♦ దగుఁ ద్వరగలోనన్ ౪

ఉ కావున నాప్రయత్నమఁ దగ ♦ నిం బొనరింపుము, నాఁగ లక్ష్మణుం
డావిధ మెన్ని యగ్నిశిఖ ♦ లట్లు మహావిషసర్పజాలముల్
గా వివిధప్రకారములు ♦ గా భయదంబులునైన తీవ్రశా
ణానళులట్లు గూర్చి త్రిద ♦ శారిపయిం బఱఁగించె నేర్పుతోన్ ౫ 3881

మధుమాధవీవృత్తము —

దేవేంద్రజిన్నటు ♦ తీక్ష్ణముగా స్పృశింపం
గా వచ్చు లక్ష్మణుని ♦ కాండము లార్తిముంపం
గా వాసవారియును ♦ గాయములెల్ల నొవ్వం
గా వంతఁ గొంతవడిఁ ♦ గాంచుచు మూర్ఛనొందెన్. ౬ 3885

ఆ. ఒకముహూర్తమునకు ♦ సకలేంద్రియంబులు
మరల దిటవునొంద ♦ సురపతిరిపుఁ
డార్తిఁ బాసి తెల్వి ♦ నంది వీరుఁడుగాన
నెదుట నిల్చియున్న ♦ నృపకుమారు ౬½ 3886

క. కనుఁగొని వీరుని లక్ష్మణు, ననూనకోపమునఁ దాఁకి ♦ యరుణాక్షుండై
చని యతని దాపునకు, ని, ట్లనియెన్ మరలం గఠోర ♦ మగువాక్యతతిన్.

క. నీయన్నయు నీవును మును, పాయోధిమయుద్ధమందు ♦ నహిపాశములం
గాయములను బంధింపఁగ, నాయవనిం బొరలుచుంటి ♦ రల నాశక్తిన్ ౮

క. మనమున నే మఱచితివా?, మునుపా తొలి దైనయుద్ధ ♦ మున మీరలు చి
క్కినపరివారంబును శ, క్రునివజ్రమువంటి నాదు ♦ ఘోరశరములన్ ౮½ 3889

తే. తెలివి దప్పి ధరిత్రిఁ బొ ♦ రలుచునుంటి
రిగద, యట్టిది నాశౌర్య ♦ మగణితమని
తెలిసియును నీవు నన్ను మ ♦ రలను మారు
కొనఁగఁ గోరుటఁ దలపోయ ♦ ఘనమునందు ౧౦½ 3890

తే. అట్టి భంగంబు మఱచితి ♦ వనియుఁ గాని
యమగృహంబునకుం జను ♦ నాశఁ బూని
యున్నవాఁడవనియుఁ గాని ♦ యొక్కరీతి
స్పష్టముగఁ దోఁచుచున్నది ♦ స్వాంతమందు. ౧౧ 3891

క. విను మీవు మొదటియుద్ధం, బున నావిక్రమము మిగులు ♦ పూనికనుం జూ
డని వాఁడవేని యిప్పుడు, కనఁబఱచెద వెనుక కేఁగ ♦ కయ నిల్వు మికన్

చ. అని వచియించి సప్తనిశి ♦ తాశుగముల్ పఱఁగించి లక్ష్మణున్
హనుమను దీక్ష్ణధారలగు ♦ నట్టిని శాంబకముల్ శరాసనం
బునఁ దగఁ గూర్చి వైచియును ♦ బొప్పఱఁ జేసెను, చెన్నతండ్రిపై
నినుమడియైన కోపమున ♦ నెంతయు వీర్యము పొంగ నేత్తెఱన్ ౧౩½ 3893

క. తనసంరంభము ద్విగుణము, గను జేయుచు లక్ష్యశుద్ధి ♦ గన్పడఁగా నొం
చెను నూఱుబాణముల, నా, సనుజుం డొనరించినట్టి ♦ తత్కార్యంబున్.

క. పరికించి రాఘవుని సో, దరుఁ డావురుషోత్తముండు ♦ దాని మనమునం

బరమం బని లెక్కింపక, సుకుశరముగ నవ్వి యిట్టి ♦ దొప్పదు సుమ్మీ'. ౧౫

తే. ఎంతమాత్రపుఁబనియగు ♦ నిద్దియనుచుఁ
బనికి రాదిట్టి దనుచును ♦ బలికి ఘోర
సాయకంబులఁ గొనివైచె ♦ సత్వరమున
నింద్రజిత్తునిపై రోష ♦ మేపుమీఱ ౧౬ 3896

క. అని మొన వఱియును లక్ష్మణుఁ, డనరానకోపమున భీతి ♦ యన నించుకమో
మునఁ దోఁపమి నారావణిఁ, గని రాక్షస' వినుము నీదు ♦ కాండము లివియుర్.

ఆ. సత్వహీనములయి ♦ చాలఁ దేలికయయి, తనువునకు సుఖంబు ♦ గను జెలంగు
చున్న విపుడు సుమ్ము ♦ సన్నుతిఁ గను సూరు, లనికిఁ జొచ్చి యెప్పు ♦ డైనఁగాని.

క. ఈరీతిం బ్రహరింపరు, ఘోరాహవమందు జయముఁ ♦ గొనఁ గోరెదు నే
శూరులు నీలాగునఁ బ్రవి, దారణ మొనరింప రనుచు ♦ దనుజునిఁ గనుచుర్.

క. పలుకుచు సాయకజాలం, బుల నొంచెను, జాతరూప ♦ మున రంజిలునా
పలలాశను కవచం బి, మ్ముల లక్ష్మణ బాణజాల ♦ ములఁ జూర్ణితమై ౧౮ 3900

తే. అంబరమునుండి ధరఁబడు ♦ నట్టి తార, కలవిధంబున రథమున ♦ నలుఁగిడలను
బడియె; నిట్లనిఁ గవచంబు ♦ చెడి శరములఁ, దనువు సుకృతవ్రణంబయి ♦ తత్తఱిల్ల.

క. తనువున నెల్లెడ బాణము, లనూనముగ నాటి యుండు ♦ నావీరుం డా
దనుజోత్తముండు భూమిరు, హానికరములు మిగులఁ గల్గు ♦ నద్రియటు తగెర్.

సీ. అతిభయంకరవీరుఁ ♦ డగునింద్రజిత్తు సంగరమున మిగులనా ♦ గ్రహము నొంది
శరసహస్రమున ల ♦ క్ష్మణు వీరునిర్ నొంచె నాసాయకముల ది ♦ వ్యమగు లక్ష్మ
ణునికవచంబుఁ గూ ♦ డను శకలంబులై, ధరఁబడె, నిట్టు ల ♦ య్యిరువురు దగ
నితరేతరప్రతి ♦ కృతులను జేయుచు నొండొరుల జయించు ♦ నూహలఁ దల

తే. పడిరి, సర్వాంగములు బాణ ♦ పటలములను
భిన్నములుగాఁగ రక్తసం ♦ సృతశరీరు
లగుచు నిట్టూర్పు లొలయంగఁ ♦ దెగి తుములము
గాఁగఁ బోరిరి సమరకాం ♦ క్షులు పెనంగ. ౨౩ 3903

క. వారిద్దఱును మహాత్ములు, వీరులు సంగ్రామకర్మ ♦ వేత్తలు నగుటర్
ఘోరాంబకజాలంబులఁ, బోరాడిరి చాల సేపు ♦ బూనిక మెఱయర్ ౨౪

సీ. భీమవిక్రములు ♦ వెలయునాయిద్దఱు నొండొరుల జయించు ♦ నుద్యమంబు
చేయుచు శరతతి ♦ చేత నొండొరుల దేహంబుల నించుచు ♦ నతులకవచ
ములు ధ్వజంబులు చూర్ణ ♦ ములయి ధరంబడఁ బ్రస్రవణంబులు ♦ ప్రబలవృష్టి
జలముల భూరిని ♦ స్యనములు నవలెడు రణి మేనులనుండి ♦ గాఢమగుచు

* నైత త్క్రించి దితి బ్రువర్-అనిమూ

తే. నున్నరుధిరంబు దొరుగంగ ♦ నుండి, రభ్ర
మందు లయకాలమేఘంబు ♦ లమితవృష్టి
గురియునటు భీమనినదంబు ♦ పరఁగఁ జేయు
చును భయంకరబాణవృ♦ష్టిని గురియుచు. ౨౬౹ 3905

క అనిచేయుచుండఁగా గనెఁచెను బెద్దయుఁ గాల, మట్లు ♦ చేయుచు నుండన్
వెనుదీయుటయును శ్రమమును,గనఁబడ వారిరువురందుఁ ♦ గడుఁ బరికింపన్.

తే. అస్త్రవిద్వరులైన వా♦రంత మాటి
మాటికిని బూన్కి దివ్యాస్త్ర♦మండలంబు
వైచుచున్ బెక్కుభంగులా ♦ బాణవితతు
లంబరము నిండ వైచి ర♦య్యవసరమున ౨౮౹ 3907

క నరరాక్షసులు ప్రమాణముఁ,బొరయక చక్కఁగను జిత్ర♦ముగ శరముల నొం
డొరులపయిన్ వైచుచు దుస్తరముగఁ దుములాహవము జ♦రపి రట్టితఱిన్.

[1]క. ఆయిద్ధతిజ్యానినదం, బాయెడఁగల జనులనెల్ల ♦ నదరిపడంగాఁ
జేయుచు వజ్రనిపాతం,బోయన భీమముగ వినఁగ ♦ నొప్పెబెడిదమై. ౩౦౹

క అని నాయిద్ధతు చేయం,గను వ్యోమమునందు మిగుల♦గర్జించుచు నొ
ప్పినదారుణమేఘస్వర,నినదము వలె గొప్పదైన ♦ నినదము గలిగెన్. ౩౧౹

తే జయము నొంద దృఢవ్రతు♦లయి చెలంగి
యశమునన్ వెల్గి బలవంతు♦లైన వార
లపుడు హాటకపుంఖశ♦రావళికృత
దారుణవ్రణు లయి రక్త♦ధార లొలుక. ౩౨౹ 3911

[2]క వనఁబడిరి భయంకరముగఁ గనకపుఁ బింజలుగలట్టి ♦ కాండములు రణం
బునఁ దత్తనువులఁ జొరఁబడి,యును నెత్తుటఁ దోఁగి చొచ్చె ♦ నుర్వీస్థలిలోన్.

సీ వారువైచిన తీవ్ర♦బాణావళులఁ గొన్నియంబరమునఁ జోవు♦నపుడు నిశిత
శస్త్ర సంతతుల సం♦స్పర్శనంబును బొందె, మఱికొన్ని బాణముల్ ♦గుఱిగ నితర
శరసహస్రములను ♦ జయ్యన బంధించితునిమె, ఘోరాజియుఁ♦దోఁచె నపుడు
వారుప్రయోగించు♦ బాణసమూహాహాల్పనత్రంబునన్ మండు♦జ్వలనయుగ్మ

తే కలితకుశరాశికరణిని ♦ గ్రాలె, నస్మ
హోత్మలశరీరము లొగి గా♦యములు పడుట
నరుణనుమములఁ దగి యాకు♦లనఁగ లేని
బూరుగును మోదుగు ననంగఁ ♦ బొలిచె నపుడు ౩౬౹ 3913

క వారిరువు రొకరి నొక్కరు, ఘోరాహవమందుఁ జంప♦కోర్కెలు మీఱం

---

1 ప్రకంపయన్ జనం ఘోరం-అనిమూ ఇచట జనశబ్దము ప్రాణివాచకము 2 అసృజ్ఞద్ధాశ
వినిస్సృతా వివిశు ర్ధరణీతలమ్-అనిమూ 3 సతేౌ కుశమయశ్చ యః-అనిమూ

గా రణముఁ దుములముగ నపు, డీరసమున మాటిమాటి ♦ కే ర్తెఱఁ జేయన్.

క. కనఁబడె నది చిత్రంబుగ,, మనుజేంద్రుని సోదరుం డ♦మరపతివైరిన్
దనుజేంద్రుని లక్ష్మణు న,య్యని నొక్కరి నొకరు దారు♦ణాంబకవితతిన్. ౩౮

తే. నొవ్వఁగాఁ జేయుచున్ యుద్ధ ♦ మవ్విధమునఁ
జేయుచుండియు శ్రమమును ♦ జెందరైరి,
విపులవీర్యజవంబుల ♦ వెలయువార
లంబకము లెల్లఁ దనువుల♦యందుఁ జొరఁగ ౩౯ 3916

క. తరువులు నిండఁగ మొలచిన, ధరణీధ్రములట్లు తగిరి, ♦ దారుణబాణో
త్కరసంవృతములు మఱియు రు,ధిరసిక్తములైన వారి♦దేహము లెల్లన్. ౪౦

క. జ్వలియించు నగ్నిహోత్రము,నల వెలిఁగెను, జాలసేపు ♦ వారట్లు రణం
బలయక చేయుచు నుండినఁ,జలనము శ్రమమున్ రవంత♦స్వాంతము లందున్.

తే. కలుగకే పోయె, నంతఁ జ♦క్కని ప్రకాశ
మునఁ దగిన యవ్విభీషణుఁ ♦ డనిఁ బరాజ
యమనఁగా నెప్పు డెఱుఁగని ♦ యా సుమిత్ర
తనయునకుఁ గల్గు శ్రమముఁ బా♦పను దలంచి ౪౨ 3919

క. అతనికి నెమ్మదిఁ బ్రియమగు,హితమును గలిగింపఁ గడఁగి ♦ యెంచి నిలిచెఁ దా
నతిరయమున ననిముందట, జతనంబుగ నింద్రజిత్తుఁ ♦ జంపించుతమిన్. ౪౩

ఎనుబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౦ - వ సర్గము.

లక్ష్మణుం డింద్రజిత్తుసారథిని గుఱ్ఱములను గూల్చుట

సీ. బలవంతుఁడును శూరుఁ ♦ డలఘుగుణాఢ్యుండు నగు విభీషణుఁ డప్డు♦పొగరుపట్టి
నట్టిగజంబుల ♦ యట్టు లొండొరులతో ననిచేయఁ దలపడి ♦ యాత్మలందు
నొకరి నొక్కరు చంప ♦ నూహించుచుం బోరు వారలఁ జూడఁగాఁ♦గోరితొలుత
వారిఁ జూచిన తరు♦వాతఁ దానును సంగరము చేయ నిల్చె ధ♦రణిని నందు,

తే. నిట్లు నిల్చి ధనుస్సాకఁ ♦ డెలమిఁ గొనుచు
నారి సారించి రాక్షస♦వీరులపయి
దారుణాగ్రములగు మహా♦స్త్రశరములఁ
దాఁ బ్రయోగించె, నయ్యవి ♦ దహానుజాల్కి ౧ 3921

క. మండుచు లక్ష్యము తప్పక, యుండఁగ రాక్షసులఁ దాఁకి ♦ యుర్వీధరరా
ణ్మండలముల వజ్రము లు,ద్దండగతిం జీల్చునట్లు ♦ దానవసమితిన్ ౨ 3922

తే. చెండి వైచెను, రాక్షస♦సింహులైన, యవ్విభీషణుమంత్రులు ♦ ననిశ శూల

---

* వజ్రా ణీవ మహాగిరీన్-అనిమా వజ్రాణి-అశనయః-అనివ్యాఖ్య

ఖడ్గపట్టసములఁ బూన్కిఁ ♦ గైకొని యల, దనుజవీరుల ఖండించి ♦ రనుపమగతి.

చ. తనసచివానుకోత్తము లు ♦ దారమతుల్ గొలువంగ దానవే
శునియనుజుండు గర్వమున ♦ శోభిలు నేన్గుల మధ్యభాగమం
దనువుగఁ జూడనొప్పు సుద ♦ హస్తివిధంబునఁ జూడనయ్యె, నా
దనుజవరుండు కాలముఁ ♦ తత్త్వవిదుత్తముఁ డొట నత్తఱిన్ ౭౪ 3924

ఆ. అసురగణముతోడ ♦ ననిచేయ వేడుక,పడెడు వానరులను ♦ గడఁగి మఱియుఁ
బ్రోత్సహింప నెంచి ♦ బుద్ధిబలంబున, నప్పటికిని దగిన ♦ యట్లు పలికె ౭౫ 3925

చ. హరివరులార! రావణున ♦ కారయ వీఁడొకఁడే నిజంబుగాఁ
బరమసహాయుఁడై చెలఁగు ♦ వానిబలంబులు పోయి వీఁడె యొ
క్కరుఁడు మహాబలుం డిచటఁ ♦ గ్రాలు నదేలొకొ మీర లూరకి
త్తరుణమునందు నుండెదరొ, ♦ దారుణపాపుఁడు వీఁడు నియ్యెడన్. ౭౬ 3926

క. హతుఁడైన యెడల నవ్వల, దితిజాధిపుఁ డొకఁడె తప్పఁ ♦ దెగినయదియె యా
నతనిబల మెల్ల, వీరుం, డతులితబలుఁడౌ ప్రహస్తుఁ ♦ డంతము నొందెన్. ౭౭

సీ. గురుబలుండైన ని ♦ కుంభుండు, కుంభకర్ణుండును మఱియుఁ గుం ♦ భుండు పిదప
నాజంబుమాలి,ధూ ♦ మ్రాక్షదానవుఁడు,సుహామాలియును దాన ♦ వాధిపతియు
నశనిప్రభుండును, ♦ యజ్ఞకోపుఁడు, తీక్ష్ణవేగుండు, నిఘ్నుండు, ♦ వికలుఁ డల్లె
సుప్తఘ్న,వజ్రదం ♦ ష్ట్రులును,సంహ్రాదియుఁ,దపన,ప్రఘాసులు, ♦ దముఁడుప్రఘసుఁ,

తే. డాప్రజంఘుఁడు, దుర్ధర్షుఁ, ♦ డగ్నికేతు
వల్లె జంఘుఁడు, వీరుఁడై ♦ యలరుచున్న
రశ్మికేతు, విద్యున్మాలి, ♦ రాక్షసులును
సూర్యశత్రు, ద్విజిహ్వులు, ♦ శూరవరులు ౭౮ 3928

తే. చక్రమాలి, సుపార్శ్వుండు, ♦ శౌర్యఘనులు
కంపనాకంపనులు, బల ♦ గర్వయుక్తు
లైన దేవాంతక, నరాంత ♦ కాహ్వయులును
సమరరంగంబు నందిందుఁ ♦ జంపఁబడిరి. ౭౯ 3929

చ గురుబలవంతులౌ దనుజ ♦ కుంజరులన్ దురమందుఁ బెక్కురన్
గరము పరాక్రమక్రమము ♦ గన్పడఁ జంపి సుహాంబురాశినిం
గరముల నీఁది దాఁటితిరి ♦ గా, యిఁక రావణసూను నీతనిన్
బొరిగొను టెల్ల గోష్పదముఁ ♦ బోలఁగుఁ జుల్క నగాదె? మీ కనిన్ ౮౦

చ. వనచరులార! యీపనియు ♦ స్వల్పముగావున దీనిఁగూర్చి జ
క్కనిదగు శక్తిఁ జేయుఁడు ని ♦ కామబలంబున గర్వయుక్తిచే
ఘనులగు నెల్లరాక్షసు ల ♦ ఖండజవంబున వచ్చి తాఁకి మీ
యనుపమశక్తిఁ జంపఁబడి ♦ రారయ నీతఁడె శేష మిత్తఱిన్. ౮౧ 3931

తే ఇంతమాత్రమె మీరలీ♦ యెడజయింప,వలయు పయమాలినేరము ♦ వరునికొఱకు
భ్రాతృపుత్రుని నైన నీ♦ బవరమందుఁ, జంపివైతును గాని సం♦ న్సంశయముగ.

క. పినతండ్రి నగుచు నాకుం, దనయుండగువాని నింద్ర♦ దన్యు నితని నే
నని వధియించుట తగ, దిం,కను నీతనిఁ జంపఁ గోరఁ♦గా నామదిలోన్. ౧౭

సీ కన్నీరు చక్కఁగాఁ ♦ గ్రమ్మి నాచక్షుస్సు నావరించుచునున్న ♦ దట్టులౌట
వాని మహాబాహుఁ ♦ డైన యీలక్ష్మణుండే వధించును, ప్లవ♦ గేంద్రులార!
కూడి మీరంద ఱీ♦ క్రూరాత్మునకు సాయపడఁ జెంతనున్న యీ♦ భటుల నెల్లఁ
బొలియింపుఁడనియె, నా♦ స్తులకీర్తిమంతుఁడౌ నావిభీషణుఁ డిట్టు ♦ లఖిలకపులఁ

ఆ. బ్రోత్సహింప వనచ♦రులు హర్షముంబొంది, వాలములను ద్రిప్పి♦ లీల మాటి
మాటి కతులరీతి♦ మహితసింహధ్వనుల్, చేయుచుఁ ముదంబుఁ♦ జెందియపుడు.

క. ఘనములఁ గని కేకులు ని,స్వనముల నొనరించునట్లు ♦ పలుభంగుల ని
స్వనములఁ జేసిరి, భల్లూ,కనృపతి యాతరుణమందుఁ ♦ గడుఁబూన్కి మెయిన్.

తే సకలసేనావృతుండయి ♦ శౌర్యయుతర
శిలల నఖములఁ బండ్లను ♦ జెలఁగుదనుజ
భటుల నొప్పించె, నమ్మహా♦ బలులు దనుజు
లట్లు ప్రహరించుచుం జెలు♦ వారు నతని. ౨౧ 3936

చ మనమున భీతి నించుకయు ♦ మాని యనేకవిధాయుధంబులం
గొని త్వరఁ జుట్టుముట్టి, రిటు ♦ క్రూరమనస్కులు వారు పూనికన్
దనుజులఁ గొట్టుచున్న ఘన♦ దర్పుని భల్లుకనాథు జాంబవం
తుని శరయష్టిసంతతులఁ ♦ దోమరతీక్ష్ణపరశ్వథంబులన్ ౨౩ 3937

తే. పట్టసంబుల నొంచిరి, ♦ ప్లవగదనుజ, తుముల సంగరమద్ది క్రు♦ద్ధులగు దేవ
దనుజసంగరమట్లునా♦ తాంతరవము, గలిగభీమంబుగాన య్యెఁ ♦ జెలఁగియపుడు.

చ. ఘనబలశాలియై వెలయు ♦ గాలికుమారుఁడు విశ్రమార్థమై
తనపయినుండి లక్ష్మణుఁడు ♦ తత్సమయంబునఁ గ్రిందికేగుటన్
దనుజులపౌరుషంబుఁ గని ♦ దాని సహింపక వృక్ష మొక్కఁ డొ
య్యనఁ బెకలించి రాక్షసుల ♦ నయ్యని వేవురతోడ మార్కొనెన్. ౨౫

తే. ఇంద్రజిత్తట్లు పినతండ్రి ♦ కెంతొ తుముల
సంగర మొసంగి సంపెస♦ సమితిఁ బంపు
నాసుమిత్రాత్మజునిపైఁ ♦ బరరి మరల,
నంతటన్ సుప్రసిద్ధులై ♦ యరిహరులయి. ౨౬ 3940

తే వీరులై తగు హరిరువు ♦ రీరసమ్ముగ
బాణవర్షంబుఁ గురియుచుఁ ♦ బటుతరగతి

నాకరినాక్కరు నొప్పించి ♦ రుద్యమమున,
వేగవంతులు గురుబలుల్ ♦ విమతిహరులు ౨౭౹ 3941

చ అనుపమవిక్రమాఢ్యులును ♦ నా నరదానవనాథనందనుల్
ఘనములచేత వృష్టితగు ♦ కాలమునన్ రవిచంద్రు లొక్కరీ
తిని గనరాకయుండెదు గ ♦ తిన్ శరపంక్తిని గొంతకాలమున్
గనఁబడకుండి, రిద్దఱును ♦ గ్రమ్మఱఁ బోరుచు నుండున త్తఱిన్. ౨౮౹ 3942

సీ. కరలాఘవంబులు ♦ గల్గినవారౌట నమ్ములపొదినుండి ♦ యంబకములఁ
దీయుటగాని సం ♦ ధించుటయేగాని సవ్యాపసవ్యసం ♦ సరణిఁ జాప
ముల మార్చి తమకరం ♦ బులఁబట్టుటయుఁగానిశర మోక్షణముగాని ♦ జ్యాలతలను
జక్క లాగుటగాని ♦ స్థానవిశేషముల్ గలుగంగ నిల్చుట ♦ గాని ధనువుఁ

తే. బిడికిటం బట్టుటయుఁగాని ♦ కడఁగి లక్ష్య
మును రివంతయుఁ దప్పకుం ♦ డను శరముల
వైచుటయుఁ గాని కనుఁగొనఁ ♦ బడకయుండెఁ,
ాపవేగవినిర్ముక్త ♦ శరతతు లొగి. 30౹ 3943

క సురపథమును కప్పటచే, శరములు కన్పడుచునున్న ♦ సరణి విడిచి యొ
క్కరువుఁడు కన్పడకుండె ని,తరవస్తువుఁ దోఁపకుండెఁ ♦ దద్దయు గనినన్

చ. దనుజుని రాఘవానుజుఁడు ♦ తాఁర్కొనినప్పుడు గాని రాముత
మ్ముని దనుజుండు మార్కొనుచుఁ ♦ బోరెడున త్తఱిఁ గాని యాతఁడీ
తని నని నొంచు నంచు మదిఁ ♦ దట్టకయుండెను, వార లాతురం
బునను బరస్పరంబు గెలు ♦ వుం గొను వాంఛల వైచుబాణముల్ 3౨౹ 3945

తే. ఆకసమునందు నేమాత్ర ♦ మైన నందు, గలుగకుండఁగనిండఁ జీఁ ♦ కట్లు గ్రమ్మి
నట్టులుండెను; వారల ♦ వగు నిశాత,బాణములు శతసంఖ్యలు ♦ పరఁగి యపుడు.

క. కలయన్ నిండెను దిగ్విదిశల, సూర్యుం డస్తమించు ♦ సమయమునఁ దమ
స్సులు సర్వము గప్పెడున,ట్టులు చీఁకటి గప్పె నప్పు ♦ డు భయదరీతిన్ 3౫౹

ఆ రక్తనదులు వేలు ♦ ప్రవహించెగొప్పగాఁ,బలలమును గ్రసించు ♦ భయదమృగము
లతిభయంకరముగ ♦ నార్చె న త్తఱి భయం,బునను వీవకుండె ♦ ననిలుఁ డట్లు.

క. అనలుఁడు మండకయుండెను:, మునివర్యులు లోకనివహ ♦ ములకు శుభంబుల్
దనరును గాకని పలికిరి, మును పాసంగరముఁ జూచు ♦ ముదమున నటకున్.

క. చనుదెంచిన గంధర్వులు, చని రింకొకచోటి కన్లై ♦ చారణయుతులై
యసి దానిఁ జూడనోడుచు,, దనుజుం డారీతిగఁ బ్రవి ♦ దారణము గడున్. 3౮

చ. ఒనరుచుచుండ రాఘవుస ♦ హోదరుఁ డప్పుడు నాల్గుబాణముల్
గొనుచుఁ బదీయనీలతను ♦ ఘోటకరాజచతుష్కమున్ లస

త్కనకవిభూషణాంచితము ♦ గాఁడఁగ వేసె, ననంతరంబ చ
క్కనిరుచి మించు లక్ష్మణుఁడు ♦ కాంతిని మించుచుఁ జాలఁ దీక్ష్ణమై. ౩౯

తే. పర్వముల నొప్పి తెల్లనై ♦ పరఁగుభల్ల
మొక్క దానిని గొని దానిఁ ♦ జక్క లాగి
యింద్రవజ్రసమానమై ♦ యెసఁగుచుఁ దల
శబ్దమున మించు సాయకా♦శనిని దాని ౪౦ 3952

క ధనువునఁ గూర్చి లాఘవమున మెఱయుచుఁ జిత్రగమన♦ములఁ దనరం బో
య్యన నడుపుచున్న యింద్రజి,తుని సారథితలను సట్టె ♦ త్రుంచెం గడఁకన్.

క. ఆయసురేంద్రునితనయుం, డాయవనున సారథి యటు ♦ హతుఁడైనను దా
నే యాపనిఁ జేయుచు నని, చేయుచునే యుండె ధనువు♦చేత మెఱయఁగన్.

తే. అతులతేజంబునం బొల్చి ♦ యాతఁ డిట్లు
సంగరము చేయ నాతని ♦ శక్తిఁ గాంచి
యెల్లవా రద్భుతం పడి, ♦ రేపు మీఱ
నడరి సౌమిత్రి యసురేంద్రు♦నరిని గాంచి ౪౩ 3955

క. ఆతనికరములు తురగ,వ్రాతంబునఁ దోలునట్టి ♦ వ్యాపారమునం
దే తగిలియుండుటం గని, యాతని నొంచెన్ మహాశి♦తాంబకవితతిన్ ౪౩

క. ధనువును గరములఁ గైకొనఁ, గని యాతనిఘోటకములఁ ♦ గాండంబులచే
తనునొంచె, లక్ష్మణుం డా,తనియందుం గానఁబడెడు ♦ తచ్ఛిద్రములన్ ౪౪

క కని శరమోక్షణమునఁ జ,క్కని లాఘవ మలరువాఁడు ♦ గావుననే స్వం
దన మెక్కి తిరుగు నాతని, మనమున నేభీతి లేక ♦ మహితశరములన్. ౪౫

తే కరము బాధించె, నింద్రారి ♦ కదనమందుఁ
దనదు సారథి తెగుటయుఁ ♦ దన్ను నట్లె
వైరి నొంచుటయును గాంచి ♦ బవరమందుఁ
దనకుఁ గల గర్వమును వీడి ♦ దైన్యమొందె ౪౬ 3959

చ వనచరయూథనాయకులు ♦ వాసవవైరి విషణ్ణవక్త్రుఁడై
కనఁబడుచుంట మిక్కిలియుఁ ♦ గ్రాలిరి హర్షమునన్ మహాత్ము రా
మునియనుజన్ము స్తోత్రములఁ ♦ బోల నుతించిరి, దానవేంద్రునిం
గనుచుఁ దదీయవిక్రమము ♦ గర్వము నోర్వక యప్పు డేవునన్ ౪౭ 3960

తే. హరివరుల్ గంధమాదనా♦హ్వయుఁడు రభసుఁ
డనఘమతియా ప్రమాథియు ♦ నడరి, రట్లు
భయదవీర్యులు బలయుతుల్ ♦ వారు నల్వు
రింద్రజిత్తుని యాటోప ♦ మేఁచ నెంచి ౪౮ 3961

క అరసము లాగెడు ఘోటక,నరములు నాల్గింటి పైని ♦ బడిరి జవమునన్;
గిరిసమతనులగు నవ్వన,చరవీరులు పైన దుముక ♦ నత్వ మెడలుటన్. ౪౯

ఆ తురగములవి యాఁగి ♦ తోరపుశక్తిని, జూపఁ జాల కెంతో ♦ తాపమంది
తనముఖములనుండి ♦ దారుణరక్తంబు, గాఱుచుండ నుండె ♦ గర్వముడిగి.
క. తురగము లవి యవయవములు, పరమాకులతం గనంగ ♦ బడలి యసువులన్
ద్వర వీడి ధరణిఁగూలెను,, హరివీరులు వార లిట్టు ♦ లాతురగములన్, ౫౦౻
క. హత మొనరించి రథంబున్, క్షితిఁ బడఁగాఁ గూల్చి మగలఁ♦జెచ్చెఱ లంఘిం
చి తగన్ నిల్చిరి రాఘవు,నితమ్ము చెంత, నిటు లశ్వ♦నికరము తెగినన్. ౫౧౻
తే నారథియుఁ గూలుటయు నట్టి ♦ స్యందనమును
విడిచి ధరణికి లంఘించి ♦ విశిఖవృష్టి
నిగుడఁ జేయుచు లక్ష్మణు♦నిపయి కడరె,
నంత నింద్రోపముఁడు రాఘు♦వానుజుండు. ౫౨౻ 3966
చ. తనపయిఁ దీవ్రబాణముల ♦ దారుణరీతిని వైచుచున్ జవం
బునఁ జనుదెంచుచున్ ధరణిఁ ♦ బొందిన రావణిఁన్ రణాంగణం
బున నిశితాంబకంబులను ♦ భూరితరాస్త్రములన్ మహాబలం
బునఁ బరఁగించుచున్ రిపుని♦పొంగు నడంచెఁ గపుల్ బళీ యనన్. ౫౩౻
తొంబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౧-వ సర్గము.

ఇంద్రజిత్తు హతుఁ డగుట.

చ తురగము లిట్లు గూలుటయుఁ ♦ దోడనె భూస్థలిపైన నింద్రజి
త్తురుతరతేజ మొప్పునటు ♦ లుద్ధతిచే నిలుచుండి క్రుద్ధుఁడై
కరము జ్వలించుచుండెఁ, బటు♦కార్ముకముల్ ధరియించియున్న యా
యిరువురు తీవ్రబాణముల ♦ నేచి పరస్పరమున్ వధింపఁ ద
త్తరుణమునందుఁ గోరుచు ను♦దగ్రపరాక్రము మొప్పుచుండఁగన్. ౧౻ 3968
క వన్యజనులిట్లు విజయం,బునకై మార్కొనిరి, దనుజ♦పూగంబులు న
వ్వనచరబలములు నెల్లెడ, ననిఁ దిరుగుచు నొకరినొక్క ♦ రతులబలములన్
ఆ. చంపుచుం జెలంగి ♦ సాహసములఁ దమ, యధిపు విడువకుండి, ♦ రంత నింద్ర
వైరి స్వీయదనుజ♦వారంబులకు నుబ్బు, గలుగ వారి స్తోత్ర♦ములను దన్పి ౩౻
క. తానలరుచు నిట్లనెః నో, దానవులారా! వినుండు ♦ తమసు ఘనముగా
నానాదిక్కుల నిండెను, గాన నిటన్ స్వపరభటని♦కాయ మిగనుచున్. ౪౻
తే. తెలియకున్నది ఛేద మీ♦వలిముఖులను
మోసగింపంగ మీరొక్క ♦ మొగిని నిల్చి
పోరుచుండుఁడు నేనిదె ♦ పోయి యరద
మెక్కి వచ్చెద నని చేయ ♦ నిచటి కెలమి. ౫ 3972

క. పురి కేను జన దురాత్ములు, హరు లని నాతో డఁ జేసి ♦ యటుపోవుట కం
తరము గలిగింపకుండఁగ, దుర మొనరుపవలయు మీరు ♦ దోర్బలశక్తిన్. ౭

క. అరిహంత రావణియుఁ గ, ప్పురంకు నీతిఁ బలికి ♦ పోయెఁ బురికి నా
హరులను వంచించి మహా, త్వరరథ మెక్కెండు శేక ♦ ధైర్యస్ఫూర్తిన్. ౮

చ. అని విజయంబుఁగాంచెడు మ♦హాత్తర తేజుఁడు వానవారియుం
గనకవిరాజితం బగుమఁ ♦ గాంతము నై తగి ప్రాసఖడ్గరా
జిని మఱి యుత్తమాశ్వములు♦చే నలరారుమనున్న స్యందనం
బును హయతత్త్వవేత్తయయి ♦ పొల్చి హితంబును జెప్పఁజాలి నే
ర్పునఁ దగునట్టి సారథియుఁ ♦ బొంకముగా నకంగ నెక్కెఁ దాన్ ౧౦

క. తన తేజంబున నాస్యం,దనమును వెలుఁగంగఁ జేసి ♦ దానవరాజేం
ద్రునిపుత్త్రుఁడు కాలునిచేఁ,తను ప్రేరితుఁడగుచు ఘోర♦దనుజతతులతోన్.

[1]ఆ కలిసి లంక వెడలి ♦ కడు వేగమున వచ్చె, శత్రువీరహంత ♦ శక్రవైరి
జవనవాజినికర♦సంశోభితస్యంద,నమ్ము నెక్కి యలరి ♦ నగరము విడి ౧౧౪

క. చనుదెంచి యవ్విభీషణుఁ, డనూనబలశాలి రాము♦ననుజుండును నుం
డినచోటుఁ జేరె మార్గ,మ్మునఁ, గను వేగరపడుచు, నంత ♦ క్షణమాత్రమునన్.

చ. అరదము నెక్కి వేడుక మ♦హాహవరంగమునందునుండి యె
ల్లరఁ గనుమాసి యేగి తన♦లంకను జొచ్చి మహారథంబు నె
క్కి రయముమీఱి వచ్చి తము ♦ గెల్వఁగ నున్న [2]మనీషివర్యు శ
క్రరిపుని గాంచి లక్ష్మణుఁడు ♦ కర్బురసత్తముఁ డాహరీశ్వరుల్. ౧౩ 3799

ఆ. విస్మయంబు నొంది ♦ విమతుని లాఘవ
మును నుతించి, రంత ♦ దనుజనాథ
సుతుఁడు కోప మూని ♦ శతసహస్రములుగఁ
గపులఁ గూల్చె బాణ♦గణము వైచి ౧౪ 3980

క సమితింజయుఁడో రావణి, యమానుషంబై యహార్య♦మగు చాపంబో
సమయమున మండలాకృతి, నమరంగాఁ జంపసాగె ♦ నవ్వానరులన్. ౧౫ 3981

చ. దనుజుఁడు క్రోధవేగమునఁ ♦ దమ్ము వధించుచునుండ నోర్వలే
క నిఖిలవానరుల్ తమయా♦ఖండపరాక్రమముల్ కలంగఁగా
వనజభవుం బ్రజాపతిని ♦ వంతఁ బ్రజల్ శరణంబు వేఁడున
ట్లనుపమవిక్రమాఢ్యుఁడగు ♦ నారఘువీరుని జేరి రార్తులై. ౧౬ 3982

ఉ సంగరకోపవేగమునఁ ♦ జాల జ్వలించి సుమిత్రసూనుఁ డం
బొంగెడు హస్తలాఘవము ♦ బూనికఁ జూపుచు నింద్రవైరిచే
తం గలకార్ముకంబు నొక♦దారుణబాణముచేతఁ ద్రుంచె న

1 అభ్యయాజ్జవనై రశ్వైః-అనిమూ 2 లాఘవా త్తస్య ధీమతః-అనిమూ

ట్లంగద నొందె యింద్రరిపు ♦ నప్పుడ వేఱొకచాపవర్యమున్. ౧౭ 3983
క ధరియించి యెక్కు పెట్టఁగఁ, ద్వరపడి లక్ష్మణుఁడు మూఁడు♦బాణంబులఁ ద్రుం
చె రహిన్ విగతశరాసను, సురరిపుపుంగవుని గాంచి ♦ శుంభచ్ఛక్తిన్. ౧౮
ఆ లక్ష్యశుద్ధి యలర ♦ లక్ష్మణుఁ డాశని,యురమునందు విమథ♦రోగ్రవిషము
వలె వెలుంగు పంచ♦బాణంబులన్ వైచి,నొంచె, నిట్లు లక్ష్మ♦ణుండు పూన్కి.
చ. గురుతరకార్ముకంబునను ♦ గూరిచి వైచిన యాశరంబు లా
శరుతనువుం బగుల్చి యట ♦ సాంద్రతరంబగు నల్ల మన్ని భీ
కరతరరక్తసర్పములు ♦ గ్రాలెడునట్లు చొరంబడెన్ గడున్
ధరణిని, రావణాత్మజుఁడు ♦ తచ్ఛరముల్ కవచంబుఁ జెండినన్. ౨౦ 3986
తే. వదనమునుండి రుధిరంబు ♦ వదలుచుఁ గడు
సారవంతము దృఢగుణ♦సంయుతంబు
నైన కార్ముకవర్యంబుఁ ♦ దాను బూని
హస్తలాఘవమున రాము♦ననుజుపైన. ౨౧ 3987
క. శరవృష్టి నిగుడఁ జేసెను, బురందరుఁడు వృష్టిఁ గురియు♦పోలిక, నటనా
యరినూదనుండు లక్ష్మణుఁ, డరాతిసుదురాసదమగు ♦ నాశరవృష్టిన్. ౨౩ 3988
క మనమునఁ గలవిలపాటుం, గన కల్లన నడిపెఁ దీవ్ర♦కాండంబుల నొ
య్యన, నత్తఱి గురుతేజుఁడు, ఘనరఘుకులనందనుండు ♦ కదలని కడఁకన్.
క. కలఁతం బొందక వైరికి, నలఘుపరాక్రమము చూపె ♦ నది యద్భుతమై
వెలసెన్ గనువారికి, ని, మ్ములు లక్ష్మణుఁ డంతఁ గ్రోధ♦మూర్ఛితుఁ డగుచున్.
చ అనిఁ దనయస్త్రమోక్షణర♦యంబును జూపుచు నందు నున్న యా
దనుజుల నెల్ల నొక్కొకని ♦ దారుణతీక్ష్ణశరత్రయంబుచే
తను వెఱగందఁ జేసి బల♦దర్పసమగ్రుని నింద్రజిత్తు నొం
చెను శరపంక్తి, నాదనుజ♦జిష్ణుఁడు నయ్యెడ నద్భుతంబుగన్ ౨౬ 3991
మహాస్రగ్ధర —
బలవంతుండై రిపుస్త్రా♦వరుల నడఁచుచున్ ♦ పౌరుషోద్దాముఁడై యి
మ్ములఁ గాంతిం గ్రాలు నారా♦మునిసహజుఁడొగిన్ ♦ భూరిబాణాళిఁ గ్రుచ్చం
గలితక్రోధాత్ముఁడై ల♦క్ష్మణునిశరతతిన్ ♦ గాఢఁగా నంతరం బే
తలపోయన్ లేకయుండెన్ ♦ దదవసరమునం ♦ దాఁ బ్రయోగించెఁ బూన్కిన్.
సీ. సౌమిత్రియాబాణ♦జాలంబు తనునంటఁగా రాకపూర్వమే ♦ ఘోరబాణ
గణములఁ బరఁగించి ♦ ఖండించి యంతట నిలువక ధర్మైక♦నిశ్చలమతి
రథికవర్యుఁడు నయి ♦ రాజిలుచుండుట నానతపర్వమై ♦ యలరుభల్ల
మును వైచి యింద్రజి♦త్తునిసారథిశిరంబు ధరఁ బడఁ జేసెఁ;నం♦తటహాయములు
తే తమ్ముఁ దోలెడు సారథి ♦ ధరణిఁ బడిన
శిక్ష బలిమిని గలఁతను ♦ జెంద కల్లై

మండలాకారములఁ బోయి ♦ మహితరథము
ద్రిప్పె నది గనఁ జిత్రమై ♦ యొప్పె నపుడు. ౨౯ 3993

చ. అతిదృఢవిక్రముండయిన ♦ యారఘురామునిసోదరుండు త
ద్గతిఁ గని తీవ్రకోపమునఁ ♦ గప్పరు లెల్ల భయంపడంగ ను
ద్ధతిఁ దగ వానిగుఱ్ఱముల ♦ దారుణబాణములం గలంచె, న
ట్టితఱిని శక్రవైరియుఁ గ♦డింది బలంబున మించుచుండుటన్. ౩౦ 3994

క. తనరిపుఁ డొనరుచు కార్యం, బున కోర్వక తీవ్రకోప♦మును బూనిన యా
తని దశబాణంబుల నొం, చెను సర్పవిషంబుఁ బోలి ♦ చెలఁగి యురుదుగన్.

క. కులిశముతోఁ దుల్యములగు, నలఘుశరంబు లవి రుచిర♦హాటకకాంతిం
జెలఁగెడు లక్ష్మణు కత్తళ, ము లలిన్ స్పృశియించి విఱిగి ♦ భూమిం బడియెన్.

తే. రావణునియాత్మజన్ముఁ డ♦రాతి మేను
నందు భేదింపఁగా రాని♦యట్టి కవచ
మును ధరించినవాఁడని ♦ మనమునందుఁ
దలఁచి యత్యంతకోపంబు ♦ గలిగి యపుడు. ౩౩ 3997

క. పరమాస్త్రవేగమును నా, యరికిం గనఁబఱచుచున్ మ♦హాపుంఖములౌ
శరముల మూఁడింటను ద, త్పరతన్ గాఁడంగ నేసెఁ ♦ దన్నిటలంబున్. ౩౪

తే నిటలమున మూఁడుబాణముల్ ♦ నిలిచియుండ
సంగరప్రీతి గలుగు ల♦క్ష్మణుఁడు యుద్ధ
మునఁ ద్రిశృంగాద్రివడువునఁ ♦ గనఁబడియెను,
ఘోరసంగరమున నిట్లు ♦ క్రూరరిపుఁడు ౩౫ 3999

క. శరములఁ దనుఁ బీడింపఁగ, నురవడి జ్యాలతిక లాగి ♦ యురుమణిభాసుం
దరకుండలరుచిరంబగు, నరాతివక్త్రమున నాటె ♦ నైదుశరంబుల్. ౩౬ 4000

క శూరులు భీమపరాక్రము, లారాఘవసహజవాస♦వారులు దృఢమా
సారముగల విండ్లను గొని, భూరిశరంబులను వైచి ♦ పొంగెడు కాంక్షన్. ౩౭

క. నొంచిరి యొండొరులను, గడు, మించినశౌర్యమున వారు ♦ మేనులు నల్లన్
ముంచినయటు లొప్పుచుఁ బు, ష్పించిన కింశుకములట్లు ♦ చెలఁగిరి కడఁకన్.

చ. ఇరువురు చాపధారులయి ♦ యేపుమెయిన్ విజయంబుఁ గోరి యొం
డొరులను దారసించుచు మ♦హోగ్రశరంబుల సర్వగాత్రముల్
దురమున బాధనొందునటు ♦ తోరపుఁబూనిక గాఁడనేసి, రా
శరపతినందనుం డపుడు ♦ సంగరకోపముచేఁ బిశృవ్యనిన్ ౪౦ 4003

చ. కనుఁగొని చారువక్త్రమున ♦ గాఁడఁగ నేసెను మూఁడుబాణముల్,
దనుజలలాముఁ డింకను ని♦తాంతకఠోరశరత్రయంబు నా

తని మెయి నాటి యుండఁగఁ ♦ దక్కిన పిదప్యల నొక్కరొక్కరిన్
ఘనశర మొక్కటొక్కటిగ ♦ గాఢగతిం బరఁగించి నొంచె దాన్ ౪౧ 4004

చ. గురుతర తేజుఁడై దనుజ♦కుంజరుఁడైన విభీషణుండు శ
క్రరిపునిపైనఁ గోపము ని♦కాము పొంగఁగ దుష్టబుద్ధియై
పరఁగెడు నింద్రజిత్తురథ♦భారవహాశ్వములన్ గదాహతిన్
బొరిఁగొనియెన్, సుతేజముగఁ ♦ బొల్చు రావణి వాజిసారథుల్. ౪౨ 4005

ఆ. కూలుటయును రథము ♦ కూడ దిగ్గి కేలని, ధరణిపైకి దాఁటి ♦ యరదనుండు
నున్న శక్తి వైచె ♦ బిన్నతండ్రిని జంప,, నాసుమిత్రతనయుఁ ♦ డట్టితఱిని.

క. అడరెడు శక్తి విభీషణుఁ, డకఁగనటం చాశ్య నెంచి ♦ యది గని దానిన్
నడుమనె వాఁడిశరంబులఁ, గడఁగి ప్రయోగింప దశశ♦కలములై యయ్యెన్

క. పెనుచాప మూని దశగళు,దనుజుఁడు క్రుధ, విరగుఁడైన ♦ యారావణనూ
నునివక్షమునన్ వజ్రం, బనఁ గరిపస్ఫుకముగు ♦ నైదుశరంబుల్ ౪౫

తే. తాఁ బ్రయోగించె, జక్కఁగఁ ♦ దాఁకఁజాలి
కనకపుంఖములగు సాయ♦కంబు లవ్వి
తనువు భేదించుకొనుచు ర♦క్తమున మున్గి
యరుణఫణివరములరీతి ♦ నప్పుడొప్పె. ౪౬ 4009

సీ. అంత మహాబలుం♦డగు నింద్రజిత్తు సంక్రుద్ధుఁడై సౌవర్తి ♦ కొరి యొసఁగి
నట్టి శరవరంబు ♦ నారాక్షసుల యంతకమునందుఁ జేకొనె ♦ రాఘవుండు
నిర్భర తేజుండు ♦ నిశ్చలవిక్రముం డట్టి దింద్రజిత్తు బా♦ణాసనమున
నాసాయకవరంబు ♦ ననువుగఁ గూర్పంగఁగని తాను నప్పు♦డుఁ గుబేరుఁ
డిఁక ముందు రాఁకల♦సకలవృత్తాంతమ్ము లెఱిఁగి దుర్జయము నై♦యింద్రుఁ గూడి

ఆ. సకలసురులు పూని ♦ సంగరమునకు వచ్చినను దాని తాఁకఁ ♦ గని భరింప
రాదు గనుక దాని♦రమణ నొసంగియుం,డెను దశరథాత్మజుఁ♦గోరి యొసఁగెఁ

క. ఇరువురు పరిఘంబులకన్, సరియగుబాహువుల మేటి♦చాపంబుల ని
ర్భరబలముల లాగంగా, మొరసెను క్రౌంచము లన్నిశ♦ములవలె నవియున్

ఆ. వీరులైనవారు ♦ వింటియం దాదివ్య, బాణములను గూర్చి ♦ బలముకొలఁది
గుణములాగుచుండఁ ♦ గోదండములవి తేజము బ్రజ్వలించి♦యమరె నపుడు

చ. ధనువులనుండి యాశరన♦తంపము లచటి మూర్తిఁ గాంచి చ
య్యన వెలిఁగించుచున్ నభము ♦ నాక్రమియించి బోయి మోము మో
మును గదియంగఁ దాఁకె, భగ♦భగ జ్వలించెడు నాక్రమిల్ తగం
గనఁబడు నాశరంబులు ని♦కాముమై దాఁక జనించు నగ్నిచేన్ ౫౩ 4013

ఆ. విస్ఫులింగములను ♦ వెదజల్లుచును బహుళం,బిరముగఁ జెలంగె,♦గాండములవి
యభ్రమందు మిగుల♦నామహోగ్రహముల, భంగిఁదాఁకినూఱు♦పఱియలగుచు.

[1]క ధరఁ బడియె, జాతరోషులు, ధరణీశాత్మజ ♦ తల్లజసుతు లా
శరము లనిఁ ద్రుంచిరి, ♦ బవరమునందున్.

క నిలిచిరి, ఇదనడి లక్ష్మణుఁ, ♦ నా స్త్రము వేగం
బలరన్ గైకొనె, సంతసము, గలహంబున సుప్తిఁ ♦ కర్బురపతియున్ ౫౬

క అని రౌద్రాస్త్రము సంధించెను ♦ చిత్రంబగు నా
తనివారుణాస్త్రమును రామునకు ద్రుంచి వైచెఁ ♦ గడు తేజమునన్.

ఆ నాంపరాయుకముడ ♦ జము
తేజుఁడై ♦
డాగ్రహించి జగము ♦ సంతసము నొందించు
వాఁడుబోలె మెఱసి ♦ జ్వలనశరము ౫౮ 4018

క ప్రయోగించె నీరుఁడు ♦ సౌరాస్త్ర మేసి ♦ జ్వలనాస్త్రంబున్
ధరఁ బడఁజేసెను, రావణి, ♦ క్రోధవివశుఁడై

చ తనరిపునాశనార్థ ♦ దారుణమై తగు నాసురాస్త్రముం
గొని ప్రయోగించె, నాశరముఁ ♦ గోరక వెవ ధనున్సుఁడై చ
క్కని ముసలప్రాస ♦ [3]గాథముద్గరులు ఖడ్గముల్ గదల్
ఘనతరకూటముద్గరసి ♦ కాయుధశర్వధముల్ భయాకృతుల్ ౬౦ 4020

క జనియించి బలముల నెసఁగ, ♦ మహాతేజుఁడైన ♦ త్మానాథసుతుం
డని భీముండై ♦ ఘనాశకం బగుసు ♦ మాతెంబు రుక్. ౬౧ 4021

క నారింపరాని యాయుధ, ♦ మాహేశ్వరాస్త్రంబుఁ గాంచి ♦ పొంగెడు మదిలోఁ
గోరిక మాహేశ్వరాస్త్ర, ♦ దాని ♦ నడఁచెం ద్వరఁగన్.

క ఇరువురకున్ సంగర ♦ మముల మసిమ ♦ దారుణమయ్యెన్
సురపథ ♦ ప్రాణిత్మ ♦ భవు నొక్కమొగిన్ ౬౩

చ గగనచరాళిసుల్ ♦ భ
బొనగుచు ♦ మొక్కలు నాకస ♦ నె
మ్మనముల ♦ నొప్పన
య్యెఁ, పితృల్ ♦ దేవవారముల్ ౬౪ 4024

క గగనముల, గంధర్వోలు ♦ మునిము ♦ సుతున కె
వ్వగనను గీమం ♦ లిడి ♦ మొనఁగుచున్.

తే ♦

1 ♦ ముసుంధ్యశ్చ-
అనిమూ

జాలునొకకాంచవర్యముఁ ♦ జాపమందుఁ
బూన్కి సంధించె నలరంగ ♦ భూతతతులు ౭౭ 4026

సీ పత్రముల్ మంచివై ♦ భాసిల్ల వృత్తాంగమై సుపర్వంబయి ♦ యమలమయిన
సంస్థితి యొప్పంగ ♦ శాతకుంభవిచిత్రితంబయి యెట్టిభూ♦తంబు నైన
నంతం బొనర్పనై ♦ యతిదుర్నివారమై దుర్విషహ్యంబయి ♦ సర్వదాన
వులకు భీతిదమయి ♦ భూరిదారుణఫణివిషమట్లు తీవ్రమై ♦ వెలసి దేవ

ఆ సంఘపూజితమయి ♦ శరమది యొప్పను,, మున్ను దేవదనుజ♦ముఖ్యసంగ
రమున భూరితేజుఁ ♦ డమరేంద్రుఁ డాత్మవీ,ర్యమునశక్తి దనర ♦ నాశరమున.

క. దనుజుల జయించె, సమరం,బునను బరాజయము సుంత ♦ పొందనిదగు నా
ఘనబాణము నైంద్రాస్త్రం,బున నభిమంత్రించి పురుష♦పుంగవుఁడు క్రుద్ధన్

క వరధనువున సంధించెను,, ఒరసంఘవిదారణమగు ♦ వరబాణము విం
ట రయమునఁ గూర్చి లయమగు, తరుణంబున లోకముల వి♦దారింపంగన్

క. పనిఁబూని యున్న యమువలె, వినుతగుణం బెక్కుపెట్టి ♦ వెస దుర్ధర్షం
బనఁబడు శరాసనము వం,చి నియతిమై లాగె, నిట్లు ♦ [1]సిరి మెఱయంగన్

తే వెలయు నాలక్ష్మణుం డిట్లు ♦ విశిఖము పెను
ధనువునం గూర్చి కర్ణంబు♦దాఁక లాగి
తనదు కార్యంబు సాధింపఁ ♦ దగిన వాక్య
మున వచించెను బాణంబుఁ ♦ గనుచు నిట్లు ౮౨ 4031

[2]క శరమా! దశరథరాజు కొ,మరుఁ డారాముండు ధర్మ♦మతి సత్యపథ
స్థిరుఁడును బౌరుషమున నె,వ్వరునుం దనసాటిలేని ♦ వడువునఁ దగునే ౮౩

క ఈవాసవారి నీవిప్పు,డే వధియింపు, మని లక్ష్మి ♦ నెసఁగుచు విరుం
డై వఱలి వైరివీరుల,చేవ నడఁచు లక్ష్మణుండు ♦ చెప్పి నియతిమై ౮౪ 4033

ఆ. లక్ష్యమలర నాటి, ♦ శిక్షింపఁ జాలిన, యాశరంబు లాగి ♦ యైంద్రమైన
యస్త్రమంత్రయుక్త ♦ మా గతి సంధించి, వైచె నపుడు శక్ర♦వైరిమీఁద

చ శర మది కాంతిమంతమయి ♦ చక్క శిరస్కముఁ దాల్చి సత్ప్రభా
కరమగు కుండలద్వయము ♦ గ్రాలఁగ నొప్పెడు వాసవారిదా
శిరమును ద్రుంచి దేహమును ♦ జెందఁగ నీయక నేలఁ ద్రోచె, బం
గరువలెఁ జెల్వమీఱు నల ♦ కర్బుగుశీర్షవరంబు చయ్యనన్ ౮౬ 4035

చ తనువును వీడి రక్తమునఁ ♦ దద్దయుఁ దోఁగుచు ధాత్రిపైనచే
కనఁబడె, రావణాత్మజుఁడు ♦ కమ్రశిరస్కము కత్తళంబునున్
ధనువును దాల్చియుండి యవి ♦ ధ్వంసము కాఁగ హతుండునై జవం

1 లక్ష్మీవాన్ లక్ష్మణో వాక్యమ్-అనియూ 2 ధర్మాత్మా సత్యసంధశ్చ రామో దాశరథిర్యది, పౌరుషే చాప్రతిద్వంద్వ శ్శరైనం జహి రావణిమ్-అనియూ

బున ధరఁ వ్రాలె, న న్తత్క్షణిఁ • బూర్వము వృత్రుఁడు చావఁగా ముదం
బున సుర లార్చినట్లు కపి•పుంగవసంఘవిభీషణుల్ తమిన్ ౭౮॥ 4036

క. ధరఁ బగుల నార్చి, రంతట, సురలు మహాత్ములగు మౌని•సురనాథులు న
చ్చరలున్ గంధర్వులు న, న్తరుణంబున నార్చి రెలమి • తగ వ్యోమమునన్.

చ. దనుజవరుండు కూలుటయు • దానవసేన లోగిన్ జయంబునే
కను కపివీరు లట్టి తమ•కంబులఁ దమ్ము వధించుచుండఁగాఁ
జనియెను నాల్గుదిక్కులకు • సాధ్వసముం గని, వానరోత్తముం
దనుజులు పాఱిపోవఁ గని • తారును వెంటను బాఱి చంపఁగన్ ౮౦॥ 4038

ఆ. తాళలేక సంజ్ఞ • దప్పి యాయుధములఁ, బాఱవైచి లంకఁ • బట్టిపోయి,
రసురు లెల్ల భీతు•లయి పట్టసమ్ములఁ, బరశుఖడ్గముఖ్య•పరికరముల ౮౧॥

క. ధర వైచి శతములుగ న, న్తరుణంబున నిల్చి దెసలె • తమకుం దిక్కోఁ
బరికింప ననుచుఁ బాఱిరి,, హరిబాధితులైన కొంద • ఱసురులు భీతిన్

తే. లంకఁ జొచ్చిరి కొందఱు • లవణవార్ధిఁ
బడిరి కొందఱు దాఁగిరి • పర్వతముల
నింద్రజిత్తటు హతుఁడయి • యిలను గూలఁ
గనిన సురవైరు లందు నొ•క్కండు గాని ౮౩॥ 4041

క. కనుపట్టఁ డయ్యె వేలుగ, మునుపుండియు, భానుఁ డస్త•మును బొందఁగ నా
తనికాంతులు నిలువక యే,గునటులు తమనాయకుండు • కూలినమాత్రన్.

క. *పరుగెత్తిరి దిక్కులకున్,, గురుతేజుం డింద్రజిత్తు • కొంతవడి నిలం
బరిపరిఁ బొరలాడుచు సుర,వరలోకము నందఁ బోయెఁ • బ్రాణములు చనన్.

క. కిరణములులేని భాస్కరు,కరణిని నిర్వాణపావ•కక్రియఁ దేజం
బు రయమునఁ బోనఁ గూలెను,, సురరిపునాథాత్మజుండు • క్షోణిం బడినన్.

తే. పీడ లెల్లను నశియించెఁ • బృథ్వియందుఁ
బోయె నట్టు లరిష్టముల్ • పూషుఁ డెండఁ
గాయఁ జొచ్చెను, బాపైక•కర్ముఁ డింద్ర
జిత్తు తెగినంతఁ బాకారి • చెలఁగె మదిని ౮౭॥ 4045

క. మునులును సురలును హర్షం,బును బొందిరి, దుందుభిరవ•ముల్ నభమందున్
వినఁబడియె నచ్చరల న,ర్తనమున్ గంధర్వగాన•రమ్యధ్వనియున్ ౮౯

క. వినఁబడియెఁ, గ్రూరకర్ముఁడు, దనుజుఁడు హతుఁడైన దేవ•తలు సుమహర్షం
బును గురియించిరి లక్ష్మణు, వినుతించిరి చిత్రరీతి • వెలసె నదియునున్ ౯౦॥

* స బభూవ మహాతేజాః వ్యపాస్తగతజీవితః-అనియూ వ్యపాస్తో విక్షిప్తాంగో గతజీవితశ్చ-అని వ్యా॥

సీ. జలములు మిగుల ని♦ర్మలములై యొప్పెను దెలివొందె దెసకలది♦క్కులును దైత్య
దానవుల్ రోమాంచ♦ మూనిరి, సర్వలోకభయావహుండగు ♦ కర్బురుండు
హతుఁడైనయంతనే ♦ యప్సరల్ గంధర్వదానవుల్ చేరి య♦త్తఱినుండి
శాంతసంభ్రాంతులై ♦ స్వాంతహృష్టులు గాని విప్రోత్తముల్ ♦ మహినిఁ బ్రీతి

తే. మీఱ విహరింత్రు గాకని ♦ మించు వేడ్కఁ
బలికి, రంకెట హరిసైన్య♦పతులు శక్ర
వైరి మృతినొందఁ గని రఘు♦వరుని సహజు
ననుమబలుఁ గని కొనియాడి ♦ రతులనుతుల ౯౩ 4048

క. దనుజేజ్యుండు విభీషణుఁ, డనిలాత్మజుఁడై తనర్చు ♦ హనుమయు భల్లూ
కనివహపతియును విజయం,బును గంటి మటంచుఁ దమిసి♦బొంగుచు మదిలోన్.

క. కొనియాడిరి లక్ష్మణు నా,పనచరు లని జయమునంది ♦ వరుసగ సింహ
ధ్వనులం జేయుచు నార్చుచు, ఘనగర్జనముల చెలంగఁ♦గా లక్ష్మణునిన్.

క. పరివేష్టించుచు సేవిం,చిరి, కుఱియుం గపులు సంత♦సించుచు దోఁకల్
ధరణిం గొట్టుచు నార్చుచుఁ, గరములఁ దట్టుచును నెల్ల♦కపులు వినంగన్

తే. ఉన్నవాఁడు సర్వోత్కృష్ట ♦ ముల్లసిల్ల
లక్ష్మణుండని చాటిరి, ♦ ప్లవగు లంత
హర్షచిత్తంబు లొప్ప ♦ నన్యోన్య మొక్క
మొగి సమాశ్లేషకృత్యంబుఁ ♦ గ ఘటిల్ల ౯౭ 4052

క. పలుభంగుల లక్ష్మణుగాథలఁ జెప్పుకొనిరి, మహేంద్ర♦సన్యుఁడు తెగుటి
మ్ములఁ జారణాదు లొక్కటఁ, బలుకన్ విని హృష్టులయి సు♦పర్వులు మరలన్

చ. దనుజునిఁ జంప నెట్టులగు ♦ దారుణవిక్రముఁ డాతఁ డౌఁ గదా
యని యనుమానమొందిరి సుర♦ లాతని కేగి సుహానువీశుఁడై
తనరుచు నెల్లవారికిఁ ♦ దాను బిఱుసుగయి యొప్పు లక్ష్మణుం
డనితరసాధ్యమై ప్రజకు ♦ కంటకమౌ గడు ప్రాణహరంబునౌ
పని నొనరించుటం గనుచుఁ ♦ బర్విసి విస్మయచిత్తులై దివిన్ ౯౯ 4054

తొంబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము

౯౨-వ సర్గము

[illegible]

క. అనుపమశుభలక్షణుఁడయి, తను [illegible] ♦ దడిసి [illegible]
ప్పిన లక్ష్మణుఁ డింద్రారిన్, ననిఁ జంప మహాముదంబు ♦ నాత్మం గనియెన్

క. విలసిత తేజోవీర్యం,బులఁ దగు లక్ష్మణుఁడు వాయు♦పుత్త్రుని భుజం

బుల కీశు జాంబవంతుఁ గన్గొని శరము లం జేర్చుకొని య ♦ పుడు బయలికి చేర్

తే. అవ్విభీషణుఁ బావని ♦ హనుమ కూడ
గొనుచు రణభూమినుండి రా ♦ ఘవుని జరుగంగ
తపనపుత్రకుఁ డగ్గట్టి ♦ ధరణి కరిగె
జనము మీఱఁగ, సంతోష ల ♦ క్ష్మణుఁడు భక్తి. ౩ 4057

క. శ్రీరాముని కర్ మ్రొక్కుచు, సర్వగాత్రుని మీఁద నుండు ♦ వాచస్పతి నాఁ
గా రహిని బారశంసల్యం, బాగుగ నెఱఁ దెల్పి నిల్చె ♦ సంతికసీముల్ ౪

క. వీరుండగు లక్ష్మణుఁ డా, శ్రీ రాముని సంతికమ్మునఁ ♦ జేరి నులువుగా
ఘోరాసారికవధముఁ దెలిపెను, నేన పుగ భ ర్తృముఖవినీయుతపదముల్. ౫

క. అంత విభీషణుఁ డార య, కాంతునితో లక్ష్మణుం డ ♦ ఖండనుతి యునిర్
వింతగ రావణి మస్తక, మంతము నొందించె ననుచు ♦ నార్పటిఁ దెలిపెన్ ౬

సీ. అంత మహావీర్యుఁ ♦ డా రాఘవుండు ల క్ష్మణుఁడు శత్రు రిని ♦ జంపె నన్న
వార్తను విన్నంత ♦ ప్రబలమౌ హర్షంబు నాత్మ యందొందియు ♦ ట్లని యెఁ బ్రియన
హోదరా! బాగు నీ ♦ యుద్ధకృత్యము నకు సంతస మందితి ♦ ననధికమగు
పనిచేసితివి శత్రు ♦ పగతుండు చచ్చుట నింక నెల్లగఁ జచ్చి ♦ రే యటంచు

ఆ. నిశ్చయింపు మనుచు ♦ నెమ్మి నింకను నెనెయ్య, సంతుఁ డైన యతఁడు ♦ సంతసమున
లక్ష్మి చేత వజాలు ♦ లక్ష్మణుశిరము మూర్కొను చు సిగ్గు నొందు ♦ ననుజు నతని

క. బలవంతముగా దొ డ్డ్పై, నె మిని గూర్చుండఁ జేయ ♦ నెంచి గురుశరం
బుల నాకర్షించుచు నిన్ను గూర్చుండంగఁ జేసి ♦ ముద మొప్పంగన్ ౯

క. అనుజునిఁ బలుమాఱులు చక్కనిమాపులఁగనియె, మనుజ ♦ కాంతుఁ డతఁడుత
మ్ముని శల్యపీడితుని శత్రుని దెబ్బల నార్పగములు ♦ తోఁ దగువానిన్. ౧౦

క. కని వగలఁ గుంది తా నా తని వెలె నిట్టూర్పు లకరఁ ♦ దమ్ముని శిక్షం
బును మూర్కొని వెడ్డాధలఁ, గని నావిని సంగతోయుఁ ♦ గదురఁగరముల్.

తే. అనుజు మేనెల్లఁ గవుచు ♦ ననునయించి
యునియె నిట్లని, దుష్కర ♦ మైన కర్మ
ము నొనర్చి చక్కని శుభం ♦ బు నొనరించి
తివి గదా నాకు లక్ష్మణా! ♦ ధీరవర్య ౧౨ 4065

చ. తెపయుఁడు చచ్చెఁ గాన నిఁక ♦ దానవనాదుఁడు యుద్ధమందుఁ జ
చ్చునని యె యుప్పు డెంచితిని, ♦ జెప్పెద నంత దురాత్ముఁ డైన యా
దనుజవరాత్మజుండు తెగె ♦ న ప్రక యింక జయంబు నేఁడు నా
చిన యటులయ్యె, పీరవర ♦ చిత్రరణంబున నీవు రావణిన్ ౧౩ 4066

క. తునిమితివి గాన ర్రూరం, పనఁబడు రావణుని విధ ♦ హ స్తము నాథా

గ్యనియతిని ద్రెంచినట్లే, విను మితఁడే మంచియూఁత ♦ వీర! యతనికిన్

క. *హనుమద్విభీషణులు రణ,మున దుష్కరమైన కార్య♦మును జేసిరి నూ!
దనుజవరుఁడు వీరుండగు, మనవైరి త్రిరాత్రములకు ♦ మడియింపఁబడెన్.

తే. ఎట్టులో శ్రమ మొంది యీ♦యింద్రజిత్తు
చంపఁబడియెను గాన నీ♦సమయమందు
శత్రువులు లేనివానిగా ♦ నల్పితి నను
రావణుం డాత్మజుని చావుఁ ♦ దా విని వగ ౧౬ 4069

క. పెనుసేనలతో యుద్ధం,బునకున్ రాఁగలఁడు నుమ్ము, ♦ పుత్రవధను దా
విని తపియించుచు సంగర,మున నోర్వఁగ రాక మిగులు♦మూర్ఛనిఁబూన్కిన్.

క. ఘనసేనాపరివృతు నా,తని సంగరకాంక్షఁ బొదివి ♦ తప్పక మృతినిం
గనఁజేసెద, సౌమిత్రీ!, యని సాయము గోరఁదగిన ♦ యట్టిఁడవుగదా?. ౧౮

ఆ. అట్టి నీవు వాన♦వారి వధించుట
వలన నింకమీఁద ♦ వసుమతిసుత
ధరణిఁ బొందుటయనఁ ♦ దగు సులభంబుగా
ననియె, రఘువరేణ్యుఁ ♦ డాదరమున. ౧౯॥ 4072

చ. అనుజుని నిట్టు లూఱడిలు ♦ నట్టు లొనర్చుచుఁ గౌఁగిలించి నె
మ్మనమున సంతసం బొదవ ♦ మాన్య సుషేణునిఁ బిల్చి పల్కె, నీ
వనఁగఁ జికిత్సలో ఘనుఁడ ♦ వౌదు సుహృజ్జనవత్సలుండు నా
యనుజుఁడు లక్ష్మణుండు రణ♦మందున దేహము నింగ శల్యముల్. ౨౦

తే. తగిలియుండుటచేత బా♦ధలను గుందు
చున్నవాఁ డితఁ డిబ్బాధ ♦ యుడిగి యెట్లు
సుఖముగా నుండునో యట్టి ♦ చొప్పునఁ గడు
యత్నమునరఁ జికిత్స చే♦యుంగవలయు ౨౧॥ 4074

సీ వేగ సౌమిత్రివి♦భీషణులకు మేనఁగలశల్యములఁ దీయ♦వలయు శూరు
లయి తరువులఁ గొని ♦ మనిచేయు భల్లూకవానరభటులకుఁ ♦ గాని యితరు
లెవరెవ రనిచేసి ♦ యిప్పు డమ్ములు గ్రుచ్చుకొన గండ్లు పడుటచేఁ♦గుందువారొ
వారికందఱికిని ♦ వరుసఁగా వేవేగ యత్నంబునన్ సుఖ ♦ మలరఁ జేయు

తే. మనియె, నీరీతి రాఘవుఁ ♦ డనువదింపఁ
గా మహాత్ముఁడు కపియూథ♦కాంతుఁ డాతఁ
డప్డు లక్ష్మణునాసిక♦యందు నుంచి
యోషధిని బెట్టి వాసన ♦ యొప్పఁ జూపె ౨౩॥ 4075

క. దానినువాసనచేతన్, మేనునమును నాటియున్న ♦ మేటిశరములున్

* అహోరాత్రై స్త్రిభి ర్వీరః కథం చి ద్వినిపాతితః-అనియూ.

గానఁబడవయ్యె వేదన, మానెఁ గాయములు పూడి ♦ మై తనరారెఁ. ౨౪

తే. అనుషేణుఁడు శ్రీరాము♦నాజ్ఞ నంత
నవ్విభీషణుఁ డాదిగా ♦ నఖిలసఖుల
కగచరోత్తమపంక్తికి ♦ నాదరమునఁ
దాఁ జికిత్స నొనర్చె ను♦త్తమపథమున. ౨౫ 4077

క. హృతశల్యుండయి క్షణమున, గతదేహజ్వరుఁడునయి వి♦గతహృద్వ్యథుఁడై
యతులితముద మందెను రా,ముతమ్ముఁ డత్తరుణమందు ♦ ముందటిరీతిఁ. ౨౬

క జనపతియును సుగ్రీవుం,డనఘుండు విభీషణుండు ♦ నఖిలర్క్షవరుం
డన నెగడు జాంబవంతుఁడు, వనచరులును లక్ష్మణునకు ♦ బాధ లడంగఁ.

క కని యాతఁడు మోదంబును, గని లేచుట కలరి, రంత ♦ గాకుత్స్థవరుం
డును దుష్కరమగు రావణు,తనయు వధంబును నొనర్చి ♦ తనరుటకు ముదిఁ.

ఆ సంతసించి యతనిఁ ♦ జక్క బహూకరిం,చెను బ్లవంగబలప♦తిని కరములు
శక్రవైరిమృతికి ♦ సమధికప్రీతిని, గాంచి కేళి సల్పె ♦ నంచితముగ ౨౯

తొంబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౩ - వ సర్గము.

ఇంద్రజిత్తు మృతికై రావణుఁడు విలపించుట.

క. అంతట దానవవరుని ని,శాంతంబున నున్న యతని♦సచివులు తొలుతఁ
వింతపడఁ జాలు రావణి,యంతంబును విని కడింది ♦ వ్యథలం గనుచుఁ. ౧

క. దనుజేంద్రునకుం దెలుపం,గను బూని మహాసురేంద్ర! ♦ కడుఁదేజమునం
దనసాటిలేని నీతన,యు నింద్రజిత్తుని మహాత్ము ♦ యుద్ధమునందుఁ. ౨ 4083

క. మేమెల్లఁ జూచుచుండఁగ, రామానుజుఁ డతులమహా ప♦రాక్రమము దగం
గా మన విభీషణుని యు,ద్ధామనసాయమునఁ జంపె ♦ దానవనాథా! ౩ 4084

క. అని సపజయమన్న నెఱుం,గని శూరుం డింద్రజిత్తు ♦ కలహంబున న
ట్టి నరపతితనూజునితో, నని యొనరిచి నిహతుఁడయ్యె ♦ నాశ్చర్యముగఁ. ౪

చ. సురపతినిఁ జయించి రణ♦శూరుఁ డనం బొలుపొంది మించు నీ
వరతనయుండు లక్ష్మణుని ♦ బాణములం దపియింపఁ జేసి తాఁ
బరమములైన లోకముల ♦ వాసముచేయఁగఁ బోయె, నన్నని
ర్జరరిపునాయకుండు రణ♦రంగమునం దనపుత్త్రుఁ డిమ్మెయిఁ. ౫ 4086

ఆ. చంపఁ బడియె నన్న ♦ సాధ్వసప్రదమయి
యక్కటా! యటంచు ♦ ననఁగఁ జాలి

దారుణమయి యున్న ♦ తనయుని మృతివార్త
విని నయంత మూర్ఛ ♦ మునిఁగె మిగుల. ౪ 4087

చ. దనుజవరుండు పుత్రుని వ♦ధంబున మున్గిన మూర్ఛనుండి చా
లనిధృతిఁ జాలసేపటి కి♦లాస్థలిపైఁ బడియున్న దేహ మొ
య్యనఁ గదలించి లేచి తన♦యాత్మజశోకము తీవ్ర వేదనం
గనునటు చేయ సింద్రియని♦కాయము తత్తఱమంద నేడ్చెఁ దాన్. ౫ 4088

తే. అక్కటా! దానవబలము♦ఖ్యా! మహాత్మ!
ప్రియతనూజ! మహారథా! ♦ పెంపుగల్గు
నమరనాయకుని జయించి♦నట్టి నీవు
మనుజుఁడగు లక్ష్మణుని చేత ♦ మ్రంది నావె?. ౬ 4089

[1]క. తనయా! నీవే క్రోధం,బున గాంచిన యెడల విశిఖ♦ముల నంతకుఁ గా
లుని మందరశృంగములను, గనుమూసినయంతలోనఁ ♦ గడ తేర్తుగదా? ౭

క మనుజుని లక్ష్మణుఁ జంపుదు,వని చెప్పఁగవలెనె, మఱియు ♦ నాయతబాహూ!
విను మిపుడు నీవు మృతినిం,గని యమునిం జేరినావు ♦ గావున నతఁడున్ ౮

క అతిశయబంధువుఁ డయ్యెన్,, మృతి సంగరమందుఁ గనుట ♦ మించెడు శూర
ప్రతతికి సమ్మతమగు పద్ధతియే [2]సురవారమునకుఁ ♦ దగినది యిదియే. ౮

చ కనుక రణంబునం దెగుట ♦ కమ్రపథంబగు శూరపంక్తికిన్
మనమునఁ గోరఁగాఁ దగిన ♦ మార్గము దీనికి శోకమంద, నే
జనుఁ డని స్వామికార్యమును ♦ సల్పి హతుండగు నాతఁ డొందు సు
మ్మనితరసాధ్యనాకమును ♦ నట్టిఁడవౌటను శోక మేటికిన్ ౯ 4093

క. మునివర్యులు సురగణములు, ఘనులౌ దిక్పాలకులును ♦ గ్రవ్యాదవరుం
డనిఁ దెగియె నంచు విని నె,మ్మనములఁ గలభీతినెల్ల ♦ మాని సుఖంబున్ ౧౦

క కని సుఖముగ నిద్రింపం,గను గల, రిత్తఱుణమున జ♦గత్త్రయమును గా
ననసహితధరామండల,మును నా పుత్రకుఁ డొకండు ♦ భూమి వడలినన్ ౧౧

ఆ శూన్యములుగఁ దోఁచు♦చుం గనఁబడకున్న
వకట! యింక దనయుఁ ♦ డంత మొంద
నంతిపురమునందు ♦ నసురాంగనలయార్త
రవము లోక్కరీతి ♦ వివిధగతుల ౧౨ 4096

క వినఁగలను శైలగుహాలం, దినూనయూథేశమృతికి ♦ నాఁడు గజంబుల్
పనివెడు నార్తరవంబుల,యనవున నీఁక నేమిచేయ ♦ నగు నా కకటా! ౧౩

1 నను త్వమిషుభిః క్రుద్ధో భింద్యాః కాలాంతకా వపి-అనిమూ కాలాంతకావుమస్య మూర్తిభేదౌ-అనిగోవిందరాజులు కాలః సర్వసంహారకః అంతకః. కాలాభిమానీ పురుషః-అనిమహేశ్వరతీర్థులు 2 సర్వామరగణో ష్వపి-అనిమూ

క. అరిసూదనా! సురారుల, పురమును రాక్షసుల నన్నుఁ ♦ బొగిలెడుతల్లిన్
దరుణీమణియగు భార్యను, నరుదగు యువరాజపదము ♦ నఖిలధనములన్. ౧౩

క విడనాడి యెచటి కేగితి, కొడుకా! విక్రమధనాఢ్య! ♦ క్షోణిస్థలినిన్
విడిచి యమాలయమునకున్, వడి నే నేగంగ విధిగ ♦ భక్తి మెఱయఁగన్

ఆ ప్రేతకార్యములను ♦ ఖ్యాతిఁ జేయంగను, దగినవాఁడవుగక ♦ తనయ! యట్లు
గాక వ్యత్యయమ్ము ♦ గా నొనరించితే, నేను జేయునట్లు ♦ నీకు నిపుడు. ౧౪

చ తనయవతంసమా! మునుపు ♦ తద్దయు నామదిఁగల్గు శల్యరా
జిని దొలఁగించు నీవిపుడు ♦ చిత్రముగా నలరామలక్ష్మణుల్
వనచరనాయకుండు మది ♦ వారని శల్యములౌచునుండఁగాఁ
జనితివె వానిఁ బుచ్చకయె ♦ చయ్యన మమ్మిట వీడి యక్కటా! ౧౫ 4101

చ అని యిటు పెక్కురీతుల ను♦హార్తిని బొక్కెడు రాక్షసేంద్రు, నె
మ్మనమునఁ బుత్రుచావు వగ ♦ మైకొన మిక్కిలి క్రుద్ధుఁడయ్యె, నా
వనజహితుండు నైజముగ ♦ వాఁడికరంబులు గల్గువాఁడె యా
తనిని నిదాఘమందు బహు♦దారుణమూర్తినిగాఁ గరంబు లో
యైన నొనరించునట్లు సుతు♦నంతము కోపనుఁడైన రావణున్. ౧౬ 4102

తే మఱియుఁ గుపితుని జేసె, న♦ త్తఱిని నతని
ఫాలములఁ గూడు బొమముడుల్ ♦ ప్రళయమందు
వననిధిని నక్రములపొందు ♦ గనినయలల
వలెఁ బ్రకాశించె నెంతయు ♦ భయదములయి ౧౮ 4103

సీ ఆతండు క్రుధచేత ♦ నావులింపఁగ వానివదనంబునుండి పూ♦ర్వము భయంక
రాకారుఁడౌ వృత్రు♦నాస్యమునుండి బయలుదేరినట్టు ల♦త్యంత తేజ
మున మండుచున్ ధూమ♦మునవొప్పు నగ్ని వెల్వడియె, నాతఁడు పుత్ర♦వధముచేత
సంతప్తుఁడై శూర♦సముదయవస్యుఁడయ్యును క్రోధవశమున ♦ మనమునందు

తే నెంచి సీతను జంపంగ ♦ నిచ్ఛగించెఁ,
బ్రకృతిచేతనె యెఱ్ఱనై ♦ పరఁగునతని
కన్నులత్తఱి కోపాగ్ని♦కలితములయి
మిగుల భయదంబులై మండె ♦ మించురుచుల. ౨౧ 4104

చ అనవరతంబు ఘోరమగు ♦ నాతని యాకృతి క్రోధవహ్నిచే
తను మఱితీవ్రమై క్రుధను ♦ దాల్చి రుద్రునిఁబోలినట్లు చెం
తనయునఁ జేరరాక తగె, ♦ దైత్యవరేణ్యుఁడు క్రుద్ధుఁడౌట నా
తనినయనాళినుండి బహు♦దారుణరీతిని జూడ నొప్పుచున్. ౨౨ 4105

పుత్రస్య పున రాధయః, చిత్తం సందీపయామాసు స్సైక్తె ఉల్కా ఇవ రశ్మయః-అనిమా,

తే. మండు దీపయుగంబున ♦ నుండి జ్వాల
తోడనే తైలబిందుసం ♦ దోహము పడు
నట్టు లనలంబుతోఁగూడ ♦ నశ్రుబిందు
వులు ధరంబడెఁ బలువిధం ♦ బులుగ నపుడు ౨౩ 4100

ఆ. అతఁడు పండ్లు గొఱుకు ♦ నప్పుడు కడురవ, ముద్భవించి దనుజు ♦ లురుతరఘట
యంత్ర మట్టె త్రిప్పు ♦ నమరునిస్వనమట్లు, వినఁగఁబడుచునుండె ♦ విततమగుచు.*

క. పెనుకోపంబున లయవ,హ్నినిబోలిన రావణేశుఁ ♦ డేయే దిశలం
గనునో యందందుం గల,దనుజులు భీతాత్ములగుచు ♦ దాఁచుకొని రటన్. ౨౫

క. పరమక్రుధఁ బ్రళయంబునఁ, జరాచరంబుల హరింపఁ ♦ జాలఁదలఁచు భీ
కరయముఁ బోలుచు దిక్కులఁ, బరికించెడునతనికడకు ♦ భయపీడితులై. ౨౬

చ. దనుజులు పోవరైరి, కడు ♦ దర్పసమగ్రుఁడు రాక్షసేంద్రుఁ డా
త్మను గ్రుధఁ బూని భీతులగు ♦ దానవులం బురికొల్ప నెంచి యి
ట్లనియెఁ దదంతరంబున, స ♦ హస్రశరత్తులు దుష్కరంబుగాఁ
గనఁబడునట్లుగాఁ దప మ ♦ ఖండవిభూతిని జేసి భక్తిచేన్ ౨౭ 4110

ఆ. నడుమ నడుమ నియతి ♦ నుడిగెడు తఱి బ్రహ్మ, వలరఁ జేసినాఁడ, ♦ నాతపంబు
కలిమి బ్రహ్మ కరుణ ♦ వలన నాకున్ భీతి, యసురసురలవలనఁ ♦ బొసఁగదెపుడు.

చ. వనజభవప్రదత్తమయి ♦ వారిజమిత్రునిరీతి వెల్గు చ
క్కనికవచంబు నాకలరుఁ ♦ గా యది నిర్జరదానవాళితో
నని నొనరించునప్పుడు మ ♦ హాకులిశాయతశక్తిపంక్తిచే
తను జెడదయ్యె, నాకవచ ♦ శల్లజమున్ ధరియించి యుబ్బునన్. ౩౦ 4112

చ. అరదము నెక్కి యుద్ధమున ♦ కాయితమై యరుగంగ నన్ను నె
వ్వరు రణవాంఛ మార్కొనఁగ ♦ వత్తురు? తానె పురందరుండు సం
గరమున మార్కొనం గలఁడె, ♦ కర్బురులార సురాసురాళితో
దుర మొనరించుచుండ మును ♦ తోయజసూతియె సుప్రసన్నుఁడై. ౩౨

చ. శరములతో శరాసనముఁ ♦ జాలమహత్తరమైనదాని నా
శరవర! కొమ్మటంచుఁ గృప ♦ సంధిల నిచ్చెను, రాముఁ బత్సహో
దరునిని జంపుకోసమె ని ♦ తాంతభయంకరచాపవర్యమున్
ద్వరపడి దానిఁ దూర్యశత ♦ నాదము లొప్పఁగఁ దెంపు పొందనేన్ ౩౩

ఉ. పోరుఁడు రావణుండు తన ♦ సూనువధంబునకై తపించుచున్
భూరితరాగ్రహంబు మదిఁ ♦ బూనుచు లోనఁ దలంచి యప్పుడా
సారసనేత్ర రాఘవుని ♦ సాధ్విని జేరఁ దలంచె, సంతతన్
ఘోరతరస్వభావుఁ డతి ♦ ఘోరతనుండగు దానవేంద్రుఁడున్ ౩౪ 4115

---

* యంత్రస్యావేష్ట్యమానస్య-అనిమూ యంత్రస్య ఘట యంత్రస్య దానవైరాపీడ్యమానస్య భ్రామ్యమాణస్య-అనివ్యాఖ్య.

క కనులెఱ్ఱఁగఁ గోపంబునఁ, గనఁబడ దీనుండు నగుచుఁ ♦ గ్రవ్యాదు లొగిన్
దనయెదుట దీననిస్వనమునఁ బల్కఁగ వారిఁ గాంచి ♦ మూఢతఁ బలికెన్

సీ. *నాముద్దుతనయుండు ♦ నాకేశజిత్తు వానరుల వంచింప మ♦నమున నెన్ని
మాయచే సీతను ♦ నాయెడఁ గల్పించి వధియించి యారిత్త♦వస్తువుఁ గొని
యిదియె మీసీతయం ♦ చెల్లవానరులకుఁ గనఁబఱచినవాఁడు, ♦ గాని నేను
క్షత్రబంధుండగు ♦ క్ష్మాపతి ననుసరించినదయి యున్న యా♦సీత నిపుడె
హత మొనరించిన ♦ నదియ ప్రియంబగు నాదునాత్మకును దా♦నవులకనియె,

తే. నిట్లు సచివులతోఁ బల్కి ♦ యేపుమీఱ
ఖడ్గ మంకించె వేగంబ, ♦ కర్బురేంద్రుఁ
డాత్మజునిశోకమున మది ♦ యాకులమయి
యుండ నతిశయకోపంబు ♦ నొంది యపుడు. ౩౯ 4117

చ. అనుపమపుష్పమాలికల ♦ నందముగాఁ దగి నిర్మలాంబరం
బునఁ దనరారు ఖడ్గమును ♦ నాత్మకరంబున నెత్తికొంచు మం
త్రినికరయుక్తుఁడై తనస♦తీమణు లెల్లను దోడరాఁగ వే
చనియెను సీత యున్నెడకు ♦ సాహస మూని భయంకరాకృతిన్. ౪౦ 4118

చ దనుజులు రావణుండు చనఁ ♦ దారును సింహరవంబు లొప్ప నా
తనిమది కోపమూనిన వి♦ధంబును గాంచి యిఁకన్ జయించు నీ
యని నని యుబ్బి యొండొరుల ♦ నాదృతిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుకొంచు ని
ట్లనుకొని, రీమహాత్ముని భ♦యంకరరూపముఁ గాంచి యెంతయున్ ౪౧ 4119

ఆ. భీతి నొందఁ గలరు, ♦ ఖ్యాతి నొందినయాతఁ
డఖిలలోకపతుల ♦ నని జయించి
నాఁడు గాదె? బహుర♦ణంబులఁ బెక్కుశా
త్రవులఁ జంపలేదె ♦ దర్పమలర ౪౨ 4120

క. లోకత్రయరత్నంబులఁ, బ్రాకటతరశక్తిఁ దెచ్చి ♦ వరభోగములిం
పౌ కరణిఁ బొందుచున్నాఁ, డీకర్బురనాథుశౌర్య ♦ మీతనిబలమున్. ౪౩

క. ధర నెవ్వరికిం గలు, దని, సురరిపులు పరస్పరంబు ♦ సొరిదిం బలుకన్
గరము క్రుధన్మై తెలియమిఁ, బరుగెత్తె నశోకవనికిఁ ♦ బడఁతిం గనఁగన్

చ తనకుశలంబుఁ గోరుసఖి♦తల్లజు లెంతని యూని చెప్పినన్
వినక మహాగ్రహంబుఁ గొని ♦ వేగ కుజుండు నభస్థ్సలంబునన్

* తి దిదం తథ్య మే వాహం కరిష్యే ప్రియ మాత్మనః, వైదేహం నాశయిష్యామి క్షత్రబంధు మనువ్రతామ్-అనిమూ వా స్తవార్థము క్షత్రియుఁడగు రమాప్తుఁడగు శ్రీరాము ననుసరించిన సీతను నిజముగాఁ జంపినయెడల నది నాకప్రియమే దానవుల కది ప్రియము కాన నట్లు కనఁబఱచెదనని రామానుభాష మని తీర్థులు పద్యమున "అది అప్రియంబగు" నని పదవిభాగము చేసిన నాయర్థము తేటపడును అదియప్రియంబని సామాన్యార్థమున విభజించుకొనఁ దగు

ఘనతరకోప మూని కడుఁ ♦ గాఱియపెట్టెడు వేడ్క రోహిణిం
గనఁ జనునట్లు సీతకయి ♦ క్రన్నఁ బోయి మహోగ్రరూపుఁడై ౫౬॥ 4123

తే. రాక్షసాంగనలుం దను ♦ రక్షణంబు
చేయ నిందింపఁ దగని యా♦క్షితితనూజ
క్రుద్ధుఁడై వేటిఖడ్గంబుఁ ♦ గొని జవమున
నరుగుదెంచు రావణుఁ గాంచె ♦ నార్తి గదుర ౫౭॥ 4124

చ కరమున ఖడ్గ మూని తన♦గాదిలిమిత్రులు పెక్కురీతులన్
దరుణి వధింపఁ గూడదని ♦ తన్ను గుఱించి వచించుచున్న నా
దర మొకయింత లేకసుర♦తల్లజుఁ డెంతయుఁ బూన్కి రాఁగ నా
ధరణితనూజఁ గాంచి మదిఁ ♦ దద్దయు భీతిలి వంతఁ గుందుచున్ ౫౮ 4125

క విలపించుచు నిక్కరణిం, బలికెన్, దుర్మతి యితండు ♦ పటుకోపమునన్
గలఁగుచుఁ బరుగిడుచున్నాఁ, డలాతమటు గాన రాక్ష♦నాధిపుఁ డిచటన్.౫౯॥

సీ. నను సనాధను ననా♦థనుబోలె వధియింపనున్నాఁడు, భర్తను ♦ సన్నుతముగ
ననుసరించెడునన్నుఁ♦గని "నాకు భార్యవు గమ్ము రమింపుమా♦కరుణ"ననుచుఁ
బలువిధంబులఁ బురి♦కొలిపి నిరాకృతుండయ్యె నిశ్చయముగ, ♦ నట్టివీఁడు
నేను గైకొనమిచే ♦ మానసంబున నిరాశనుబొంది యాగ్రహం♦బునువిమోహా

తే. మును బయికొనఁగ ననుఁ జంపఁ♦గను బ్రయత్న
ముననె వచ్చినవాఁ డిద♦గును ధ్రువంబు,
కత్తి చేఁబూని వచ్చుటల్ ♦ కనఁగ వీఁడు
పురుషసింహుల నాసహో♦దరుల ఘనుల ౬౦॥ 4127

చ. అనిమొన రామలక్ష్మణుల ♦ నారసి నాకొఱకై వధించువే
డ్కను గొనివచ్చెనేమొ? యక♦టా! యలరాట్సుతు లస్మదర్థమై
గనుదురొ యేమొ మృత్యువును, ♦ గంటినె నాయటువంటిదాని సీ,
మనమునఁ బాపనిశ్చయము ♦ మానని రౌద్రుఁడు వీఁడు గావునన్ ౬౧॥

క. తనయునిఁ గూర్చినశోకం,బున రాము సుమిత్రతనయుఁ ♦ బోకార్పఁగ లే
క నను వధింపఁగ బూనునొ?, హనుమంతుం డపుడు చెప్పి♦నట్టి పలుకులన్

క. మనమున నాలోచన చే,యను జాలని దానఁగాన ♦ నాత్మహితము లే
తని నుడులని వినకైతిని,, ననిందితను నేను నప్పు ♦ డనిలజునుడులన్ ౬౨

క విని యతనివీఁపు నెక్కియె, చనియుండిన నాఘఁ జేరి ♦ చక్కసియంకం
బున నుండుఁ గాన దుఃఖం,బును దీనిం బొందకుండుఁ ♦ బో, యదితప్పెన్

చ. అనిమొన రాక్షసేంద్రహతుఁ ♦ డయ్యెను రాముఁ డటంచు విన్నచోఁ
దనయుఁ డొకండె యాట వని♦తానుణి కోసలరాజపుత్రి యే

వనటఁ గృశించునో యిచటి ♦ వార్తయె గుండెఁ బగుల్చు నంచు నా
మనమున నెంచెదర్, మఱియు ♦ మానితశీలుని రాముజన్మముర్. ౫౬ 4132

తే. బాల్యమును యౌవనంబును ♦ బరమధర్మ
కార్యముల కనురూపమై ♦ క్రాలుసత్వ
భావమును నాత్మఁదలఁచి యే♦వ్వఁగలదామె,
మఱియుఁ గౌసల్య పుత్రుని ♦ మరణము విని. ౫౭ 4133

[1]క. స్మృతితప్పినదై శ్రాద్ధం, బతనికి నొనరించి తనయు♦నాశ వదలి వే
హుతవహునియందొ జలనం,యుతకూపమునందొ వొచ్చు♦నూహానిజ మదా.

తే. కుబ్జమంథర! యిస్సిరో ♦ కూలిపోవు
గాక, పాపమునందె ని♦క్కముగ మనసు
గలిగి దుర్మార్గురాలయి ♦ వెలయుదాని
వలననే యత్తగారికిఁ ♦ గలిగె వెతలు. ౫౯ 4135

చ అని విలపించుచుర్ సరసి♦జారిని బాసి కుజగ్రహంబుచే
తను గడుఁ జిక్కి చింతిలెడు ♦ తారను రోహిణిఁ బోలి యక్కటా
యనఁదగియున్నసీతఁ గని ♦ [2]యంతట రావణుమంత్రి చిత్తశు
ద్ధినిదగువాఁడు సంతతమ♦తిస్థిరతం దగువాఁడు ధీరుఁడుర్ ౬౦ 4136

తే. మఱియు మేధావియును నయి ♦ మహిఁ బ్రసిద్ధుఁ
డౌ సుపార్శ్వుఁడు సచివు లి♦య్యది యసమయ
మనుచు వారించుచుండినఁ ♦ జని దశాస్యు
నంతికముఁ జేరి యతనికి ♦ ట్లనియెఁ బేర్మి ౬౧½ 4137

క దనుజేంద్రా! సాక్షాత్తుగ, ధనపతికిర్ సోదరుఁడవు ♦ ధర్మవిదులలో
ఘనుఁడవు నీవిటుధర్మం,బును బాడొనరించి క్రోధ♦మునకుర్ లోనై. ౬౨

క జనకజ నెట్లు వధింపర్, మనమునఁ గోరెదవు? ♦ వీరమండన వేదా
ళిని నేర్చి విద్యలందుర్, ఘనపాండితి గలిగి మఖము♦ఖస్నాతుఁడవై ౬౩ 4139

క. హితకర్మనిరతుఁడవె యై, క్షితివిస్తృతమైన ఖ్యాతిఁ ♦ జెలఁగెడు నీకీ
యతివను జంపుతలం పే,విధమునఁ గల్గినది? దనుజ♦వీరవతంసా!. ౬౩½ 4140

చ. జనకజ చాలరూపవతి ♦ సన్నుతశీలయుఁ గాన నీవశం
బున నీఁక నుండునట్టి విధ♦ముం దలపోయుము నీదుకోప మా
జనపతియందె చూపు, మిదె ♦ సర్వసురారిమహేంద్ర! నేఁడు నీ
వని నొనరింప సిద్ధమగు ♦ నట్టిప్రయత్నము చేయఁగాఁ దగుర్ ౬౪½ 4141

సీ అసితపక్షంబిది ♦ యందుఁ జతుర్దశియగుఁగదా! నేఁడు ప్ర♦యత్నమునకు
మంచిది రేపేయ♦మావాస్యయగు నందు సకలవాహినులతోఁ♦జక్కఁగూడి

1 నిరాశే నిహతే పుత్రే దత్వాశ్రాద్ధ మచేతనా-అనియూ 2 అమాత్యో బుద్ధిమాన్ శుచిః, సుపార్శ్వో నామ మేధావీ రాక్షసో రాక్షసేశ్వరమ్-అనియూ.

విజయమొందుటకయి ♦ వెడలుము, [1]శూరుండవై బుద్ధిమంతుండ♦వై మహారథుఁడవయి ఖడ్గివై ♦ తేరంపురథ మెక్కి దశరథసూనువ♦ధమున నీవు

తే. జనకతనయాకృపంగనఁ ♦ జాలు దిట్టు
లిపుడు సీతను జంపిన ♦ నేమి ఫలము?
నాఁగ దుర్మతి వీర్యాఢ్యుఁ♦డై గరోరుఁ
డైన యారావణుఁడు సుపా♦ర్శ్వాఖ్యుఁ డిట్లు ౬౬ 4143

ఆ మిగుల ధర్మయుక్త♦ముగఁ బల్కు నమ్మాట, నాదరించి యింటి ♦ కరిగి యంత
సచివయుక్తుఁ డగుచుఁ ♦ జనియె సభామండ,పమున కేమిచేయ ♦ బాగటంచు.

తొంబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము

౯౪ - వ సర్గము

-రాముఁడు మూలబలంబులఁ జంపుట.-

క. దనుజవరుం డారావణుఁ, డనుపమసభఁ జేరి దీనుఁ♦డై కడు వగతో
డను గ్రుద్ధసింహము ట్లా,యనుపమసింహాసనమున♦యం దొకరీతిౘ ౧ 4145

తే. కూరుచుండె నిట్టూర్పులు ♦ గూడఁ బర్వ,
నంతటి మహాబలుండగు ♦ నసురవర్యుఁ
డాత్మభవదుఃఖకర్శితుం♦డై బలాధి
పతుల నూఱడిలం జేయు ♦ మతినిబూని. ౨ 4146

[2]క కరముల జోడించుచు ని,క్కరణిం బలికెౘ, సమస్త♦గజహయములతో
నరదంబులతో వీరని,కరములతో మీర లెల్లఁ ♦ గదలుం డనికిౘ. ౩ 4147

ఉ. మీరలు రాము నొక్కనిని ♦ మించెడుప్రానికిఁ జుట్టుముట్టి గం
భీరఘనాళి వృష్టితఱిఁ ♦ బెద్దగ వృష్టి నిగుడ్చునట్టు లా
సారముగాఁగ బాణములఁ ♦ జయ్యనఁ జంపుఁడు, కాకయున్న నా
భూరమణాంగముౘ సమర♦భూమిని దీక్ష్ణశరాళిఁ జీల్చెనౘ. ౪ 4148

తే. హీనబలుఁడగు నారాము ♦ నెల్లి లోకు,లెల్లఁ జూచుచునుండఁగ ♦ నేవధించు
వాఁడ, నని పల్కుచున్న రా♦వణునిమాట,లాలకించి వేచనుస్యంద♦నాళి నెక్కి,

క. పలువిధములైన తమబల,ములు వెంబడిరాఁగ యుద్ధ♦మున కేగిరి, వా
రలు దేహమ్ముల మాపెడు, బలుసాధనములను బరిఘ♦పట్టసములనుౘ ౫

క. శరఖడ్గపరశ్వథముల, హరివీరుల మీఁద వైచి, ♦ రావనచరులుం
దరువులఁ గొండలఁ గొని ని,ర్జరవైరులపై నవైచి ♦ రయము మెఱయఁగౘ.

---

[1] హత్వా దాశరథిం రామం భవాౘ ప్రాప్స్యసి మైథిలీమ్-అనిమూ దశరథసూనువధమున-రామకృతమరణమున ననఁగా రామునిచే నీవుచంపఁబడి రాముని మైథిలిని బొందఁగలవు వారిసేవకుఁడవు కాఁగలవని వాస్తవార్థమని మహేశ్వరతీర్థులు. 2 రావణః ప్రాంజలి ర్వాక్యమ్-అనిమూ,

తే. ఉరవడించిరి, భాస్కరు♦నుదయ మాది
గాఁగ వనచరరాక్షస♦గణములకును
నమ్మహాయుద్ధ మధికభ♦యంకరముగ
సాగఁగాఁ జొచ్చెఁ ద్రిదశు లా♦శ్చర్య మంద. ౯ 4152

సీ. వనచరరాక్షస♦వరులు పరస్పర మతివిచిత్రములగు ♦ నట్టి గదలఁ
బ్రాసఖడ్గములఁ బ♦రశ్వధమ్ముల గిరితరువులఁ గొట్టుకొ♦ని, రిటు వార
లకుమహాయుద్ధంబు ♦ సకలభూతభయంకరముగ సాగఁగ భూరి♦రజము రేఁగ
నద్దిరక్తప్రవా♦హమ్మున శాంతించెఁ, గుంజరస్యందన♦కూలములుగ
తే హయములే మత్స్యములుగ ధ్వ♦జాళివృక్ష
ములుగ దేహంబు లెల్లఁ దె♦ప్పలుగ రక్త
నదులు ప్రవహించె, నంతన♦నచరు లెల్ల
శోణితాపగలం దోఁగు♦చుఁ రణమున. ౧౧ 4153

చ. ధనుజులవక్త్రకేతనవి♦తానములన్ రథవాజిభూరిసా
ధనముల బల్మిమై నెగరి ♦ తద్దయు దూఁకుచుఁ బైకి నేగుచున్
గనుఁగొనఁ జిత్రమౌ విధము♦గా నటఁ బాడొనరించి, రంతటం
జనక హరీశ్వరుల్ దనుజ♦సంఘశిరోరుహకర్ణ భాలముల్. ౧౩ 4154

తే. నాసికలనొగిఁ దీక్ష్ణదం♦తములఁ గొఱికి
గోళ్ల గీఱియుఁ ద్రుంచిరి, ♦ కోఁతు లొక్క
దనుజునిన్ నూర్గు రేసి మా♦ర్కొనుచు ఫలన
హితమహీజముఁ బక్షుల♦వితము తోఁప. ౧౪ 4155

తే మునరి పోరాడి, రంతట ♦ వెన గిరీంద్ర
సదృశదేహులు రాక్షసుల్ ♦ సాధ్వసకర
ములయి పెద్దగనున్న గ♦దలను ఖడ్గ
ములను బ్రాసపరశ్వధ♦ములను బూని. ౧౬ 4156

క. వచరులం బ్రహరించిరి,, దనుజావళి యిట్లు చంపఁ ♦ దాళఁగ లేమిన్
జని వే రక్షకుఁడగు రాముని మఱుఁగుం జొచ్చెఁ గీశ♦ముఖ్యబల మొగిన్.

క. అంత మహాతేజుఁడు నృప,కాంతుఁడు విక్రమము మెఱయఁ♦గాఁ జాపంబున్
సంతసమునఁ గొని తద్బల, మెంతయు ధైర్యమునఁ జొచ్చి ♦ యేచినకినుకన్.

క. శరవృష్టిం గురియించెను,, ద్వరఁగా రాముండు దనుజ♦బలముం గనుచుం
జొరఁబడి భయంకరుండై, శరవహ్నిం గాల్చుచుండు♦నమయమునందున్.

తే. అంబరంబున గ్రీష్మర్తు♦వందు మేఘ
ములు రవిం బోలె నారాము♦మూర్తి నసురు
లంతికంబున కేఁగంగ ♦ ననుద్రుపడక
యుండి, రంతట రాఘవుం ♦ డుద్యమమున. ౧౯ 4160

క. ఒరుల కశక్యములు భయం,కరతరములు నైనయట్టి ♦ కార్యంబుల నం
గరమున రాముఁడు చేయఁ గ,నిరి పిదపన్ ముందుఁ జూడ♦నేర రసురులున్.

చ. దనుజులు రాముకార్యములఁ ♦ దారు కనుంగొనకుండె కాక పెం
పనమున వాయుకృత్యముల ♦ భంగి నెఱింగియు వాయురూపముం
గనని తెఱంగునన్ నృపకు♦మారుఁడు సంగరహస్తలాఘవం
బునఁ జెను సేనఁ దోలుటయు ♦ భూరిరథంబులఁ జెండ చుంటయున్
గనఁబడుచుండెఁ గాని యటఁ ♦ గర్త కనంబడఁడయ్యె వారికిన్ ౨౧ 4162

సీ. ఛిన్నమై భిన్నమై ♦ శితశిలీముఖహవ్యవాహనదగ్ధమై ♦ భగ్నతరము
నయి శస్త్రపీడితం ♦ బయియున్న సేనను గాంచిరేకాని శీ♦ఘ్రమునఁ గృత్య
ములఁ జేయుచున్న రా♦ముని గనలేకుండి రత్తఱిఁ, బంచభూ♦తాత్మకంబగు
నంగంబునందలి ♦ యాపరమాత్మను బ్రజ లింద్రియవిషయ ♦ వారమందుఁ
*తే. బ్రేరకత్వముచే నుండ♦రీతి నెఱిఁగి
యతనిఁ బ్రత్యక్షముగఁ గన♦నట్లు రాముఁ
డంగములఁ బ్రహరింపఁగ ♦ నాతఁడు స్థితి
నెఱిఁగిరే కాని కన్నుల ♦ నెఱుఁగరైరి ౨౩ 4163

క. శరవేగంబున శ్రీరఘు,వరుఁ డబ్బేములఁ జరించి ♦ వధియింపఁగ న
త్తరుణమున రాక్షసులుత్,ధరణిని నతఁడుండు ననుచుఁ ♦ దలఁచుచు నచటన్.

చ కనఁబడు రాక్షసుల్ నృపతి♦కాంతుని గాఁగ భ్రమించి వీఁడె హ
స్తినికరమున్ వధించెడిని ♦ జెంపు వీఁడిదె రాఘవుండు స్యం
దనవరరాజిఁ జూర్ణముగఁ ♦ దానొనరించెడి వీఁడ గోలన
త్యునిశితబాణసంఘములు ♦ సోఁకఁగఁ జేసి పదాతివర్గమున్. ౨౪ 4165

తే. చంపుచున్నాఁడు హయములఁ ♦ జంపుచున్న
వాఁడటం చార్భటించుచు ♦ భ్రమసి యచటఁ
గలుగుసాదృశ్యమున నె యొ♦క్కని నొకరు
రాముఁడను కోపమునఁ బరా♦క్రమము మెఱయ ౨౫ 4166

క దనుజులు పరస్పరము త,మ్ములు దారే చంపుకొనిరి ♦ మూర్ఖులు దనుజుల్
ఘనతరమైన ప్రభావం,బునఁ [illegible] ♦ బొలిపె మానసమై ౨౬

క. తనరెడునయ్యస్త్రవరం,బున మోహి[illegible] సైన్య♦ము [illegible] రా
మునిఁ జూడఁ జాలరై, [illegible] ♦ [illegible].

తే. కనిరి రామసహస్రము♦లను [illegible], [illegible]మందె యా♦[illegible]నందె
యొక్కని నె రామునింగని,♦[illegible]మూర్తియైన రఘువుఁడా సేన♦యందుమిగిలి

* ఇంద్రియార్థేషు తిష్ఠంతం భూతాత్మాన మివ ప్రజాః-అనిమా.

సీ. గతివిశేషమ్ములు ♦ గిన్నలఁ దిగుకంగఁ గాంచననుయనుగు ♦ కార్ముకవర
కోటియుఁ దిరుగుట ♦ పాటంబుగాఁ దిప్పఁ దమమన్నకొఱవియు ♦ వలెనొకటిగఁ
గనఁబడె రాముఁడు ♦ కనఁబడె యొప్పుచేఁ, గనువె నాభిగనుస ♦ శ్వంబె జ్వాల
గను శింబులె శలా ♦ కలుగను భ్రమియించు కార్ముకంబే చుట్టుఁ ♦ గ్రాలు నేమి
గను జ్వాలతెస్వన ♦ మనుపమధ్వనిగను దగుపరాక్రమ మఱ ♦ ముగను దేహ
తే. కాంతి ప్రభగను దివ్యాస్త్ర ♦ గణమె ధార
గను జెలంగఁగఁ జక్రము ♦ కరణి నసుర
వధ మొనర్చెడు రాముని ♦ బ్రజలు గనిరి
కాలచక్రముగా మహో ♦ త్కటర ముపర. ౩౦ 4170

సీ. శ్వసనవేగముగల ♦ స్యందనవర్గమ్ము తో కోటులు లక్ష ♦ లిరువది పయిఁ
దొమ్మిది యును వేగి ♦ సమ్మిళితేభముల్ పదునూఱుడుకోటు లా ♦ పయిని లక్ష
లెన్నఁ బంద్రెండును ♦ నిరువది వేలును కోటులతోడఁ గూడి ♦ రాజిలెడు మ
హాశ్వముల్ పదికోటు ♦ లిట్లిరువదిలక్ష లఱువదివేలు మ ♦ హాబలాఢ్య
భటులెన్న నూట న ♦ ల్వదియేను కోటులు నెనుబదిలక్షలు ♦ నిట్లు కామ
ఆ. తనువులైన దనుజ ♦ తల్లజచతురంగ,బలము లగ్నిశిఖల ♦ వంటి రామ
దారుణాంబకముల ♦ దగ్ధమయ్యెఁ ద్రిపాద,కలితములగు మూఁడు ♦ గడియ లకట.

క. హతశేషులైన దనుజులు,హతవాజిస్యందనులయి ♦ హతకేతనులై
గతమోదులగుచు లంకకు, నతివేగము పోయి, రప్పు ♦ డాయనిస్థలియున్.

క. కరిహయసుభటులు చావఁగ, బరమక్రోధమున నున్న ♦ భవుక్రీడాభూ
మి రహిన్ భయదాయమై, పరగెన్ విక్రమము భూమి ♦ పతి చూపుటచేన్.

తే. సురలు గంధర్వసిద్ధులు ♦ పరమమౌను
లపుడు రాముని కృత్యము ♦ లద్భుతముగ
బాగుబాగని ప్రీతిమైఁ ♦ బలికి సన్ను
తించి, రప్పుహితాత్ముఁ డా ♦ ధీరుఁ డంత. ౩౪ 4174

క. తనచెంత నున్న సుగ్రీవునిని విభీషణు ననిలభ ♦ వుని భల్లూకేం
ద్రుని జాంబవంతుహరిని,హర్యని మైందున్ ద్వివిదుఁ గాంచి ♦ యొప్పుఁగఁ బలికెన్.

తే. క్షణములో నిట్టి సేనల ♦ ణము రూపు
మాపు టరయంబుగఁ గాదిది ♦ మాయు చేతఁ
జగినరీతి నస్త్రము వైచు ♦ పాటవంపు
శక్తిచేతనె యీదివ్య ♦ శక్తి వినుఁడు ౩౬ 4176

క. కలదిల నాకును మఱియును, విలయంబున నీశ్వరునకు ♦ వెలయు నొరులకుం
గలుగదని పల్కి, నింద్రునివలె నలరుచు నస్త్రశస్త్ర ♦ పారగమహిమచేన్ ౩౭

చ. ఘనుఁడయి సాధుచిత్తుఁడయి ♦ క్రాలు రఘూద్వహుఁ డాశరాలి న
ట్లనిఁ బడఁ గూల్చి యొప్పుటకు ♦ నయ్యసురేజ్యులు సంప్రహృష్టులై
వినుతి యొనర్చి రిప్పనిని ♦ విక్రమసంపద నిట్లు చేయ నిం
క నెటులు సాధ్యమౌ నరయఁ ♦ గా ధర నొండులకంచు వేడుకన్. ౩౮ 4178

తొంబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౯౫ - వ సర్గము.

రాక్షసాంగనలు విలపించుట

సీ. తురగసంఘములు రౌ♦తులు వేనవేలుగ హస్తిగణంబులు ♦ నట్లు కేత
నాలంకృతంబులై ♦ యగ్నివలెం గ్రాలురథములు శూరులై ♦ పరిఘగదలఁ
బూని యుద్ధముచేయఁ♦గా నేర్చి కాంచనధ్వజచిత్రములచేతఁ ♦ దగి మఱియును
గామరూపులునయి ♦ భీమబలంబుల నొప్పురాక్షసు ♦ లోకము హతార్త
తే. మునను రాముఁడు వైచిన ♦ కనకభూషి
తాతిదారుణబాణాళి ♦ నంత మొంది,
రిట్లు రావణుఁ డంపిన ♦ యెల్లభటులు
చావ హతశేషులైన రా♦క్షసులు భీతి. ౧ 4179

క. చని లంకఁ జొచ్చి యందలి, దనుజులతోఁ జెప్పువారు ♦ తన్మూలబలం
బనిఁ దెగుట వినుచుఁ గనుచున్, దనుజాంగనలెల్లఁ గూడఁ♦దారుఁ బొగులుచున్.

క. వనటన్ మున్గిరి, దనుజాంగనలంతటఁ బతులు చావఁ ♦ గాఁ దనుజాతుల్
చనివిలయమొంద బాంధవు, లనిఁ దెగ నొకచోటఁ గూడి ♦ యార్తిఁ బొగులుచున్.

క. విలపించి రిట్లు, రావణు, చెలియలు శూర్పణఖ వృద్ధ ♦ చెలువు దొలఁగిన
ట్టులు దగునాకృతి గలదియు, నిలఁ దాఁకం గడుపు ప్రేల ♦ నింపుగనినదా. ౪

తే. ఇట్టి దక్కానసంబున ♦ నెలమి మదను
నట్లు చక్కనివాఁడయి ♦ యధికబలుఁడు
నగుచు సుకుమారుఁడయి హిత ♦ మఖిలభూత
ములకు నొసఁగెడు రాముని ♦ ట్టులుగఁ గనియె. ౫ 4183

చ. అనయము లోకనింద్యయయి ♦ యట్లు కురూపిణియైన రాక్షసాం
గన యిది రాముఁ గోరెనఁట ♦ కష్టగుణం బొకటైన లేని దీ
దనుజ మనోజ్ఞసద్గుణవి♦తానుఁడు రాముఁడు వీర్యశాలి మో
మున రుచివెల్గువాఁ డిది యు♦ముగ్ధతరాస్యయె యౌను జూడఁగన్. ౬ 4184

క. దనుజాంగన యిది రాముఁడు, మనుజుం డగునట్టివాని ♦ మదిఁ గోరె నెటో
కనుఁగొనఁగా ముదుసలితన, మునఁ దెల్లనివెండ్రుకలును ♦ ముడుతలును దగన్.

చ. కనుఁగొనరాని రూపమును ♦ గల్గినశూర్పణఖాఖ్య యిద్ది యా
దనుజులభాగ్యహీనతను ♦ దానవతల్లజులౌ ఖరాదు ల

య్యనిమొనఁ జావు నొందుటకు ♦ హాస్యముచేయఁగఁ జాలి లోకనిం
దనుగని చేయరానిదయి ♦ నాశకరంబును నైనకృత్యముల్. ౯౪ 4186

క. ఒనరిచె రామునిఁ గోరుచు;, ననుజాతనిమిత్త మిట్టు ♦ లసురేశుఁడు రా
మునితోడ వైరముం గొని, యెను గొప్పగ, రావణుండు ♦ హీనమతియునై.

చ. దనుజవధార్థమై నృపతి♦తల్లజుభార్యను బల్మిమీఱఁ దె
చ్చెను బలవంతుఁడౌ నృపతి♦సింహునితోడను దీర్పరానిదై
కన నతిదారుణంబగు ప♦గం దనయంతన సంగ్రహించినాఁ
డనుపమలక్షణాఢ్యయగు ♦ నాజనకాత్మజ యెన్నిభంగులన్. ౧౨ 4188

క. వీనిం గోరదు మనమున, నైనను, బూర్వమున సీత ♦ నాత్మహరింపం
గా నెంచి వేఁడునాతని, దానవుని విరాధు నొకఁడె ♦ ధాత్రీశుఁ డనిన్. ౧౨౪

క తునుముట చూచిన మన కా,తనివధమే పూర్ణమగు ని♦దర్శనము గదా,
వినుఁడు జనస్థానంబున, దనుజులు పదునాల్గువేలు ♦ దారుణకృత్యుల్ ౧౩౪

చ అలరుచునుండ వారిఁ గని ♦ యగ్నిశిఖాసదృశాంబకంబులన్
గలనునఁ జంపె, రాముఁ డటఁ ♦ గంజసఖోపమబాణపంక్తి ని
మ్ముల ఖరదూషణాసురుల ♦ మూర్ఖుని నాత్రిశిరున్ వధించెఁగా
గెలుచును రాముఁడే యనఁగఁ ♦ గృత్య మదే తలఁపంగఁ జాలదే. ౧౫

సీ. మఱియు రక్తమెగ్రోలు♦చునుజాశనుండగు నాకబంధుఁడు యోజ♦నాయతభుజుఁ
డయిక్రోధమునను భ♦యంకరంబుగ నార్చుచుండంగఁ జంపె, ని♦ట్లొక్కఁడట్టి
కార్యముచేయుటఁ ♦ గన రాముఁడే గెల్చుననుట కీదృష్టాంత ♦ మరయఁ జాలు,
గురుబలుండయి మేరు♦గిరిసమానుఁడు నగునింద్రనందను వాలి ♦ నేచి చంపె

తే. నిదియు రాముఁడె గెల్చు న♦హీనశక్తి
ననుటకుం జాలుదృష్టాంత, ♦ మరయదీనుఁ
డగుచు భగ్నమనోరథుం ♦ డగుచు ఋష్య
మూకముననున్న యక్కపి♦ముఖ్యు రవిజు ౧౬౪ 4192

చ. ఘనమతియైన రాఘవుఁ డ♦ఖండకపీశ్వరరాజ్య మేలఁగా
నొనరిచె నీయుదాహరణ ♦ మొక్కటి చాలును రాముఁడే జయిం
చునని వచింపఁగా, మఱియు ♦ శుభ్రయశుండు విభీషణుం డొగిన్
దనుజహితంబు సర్గమున ♦ ధర్మమునుం గలిగింపఁ జెప్పినన్. ౧౭౪ 4193

తే. యుక్తమైనది మోహంబు ♦ నొందిరావ
ణాసురుఁడు దానిఁ గొనఁడయ్యె ♦ యక్షరాజు
ననుజుఁ డవ్విభీషణుమాట ♦ యాలకించి
చేసియుండిన నీలంక ♦ చిత్రతరము ౧౯౪ 4194

తే. ఆ రనాదంబులను నిండి ♦ యాశ్రితాన

మట్టులుండక యుండఁగా, ♦ నానుపోస్ర
చేత గురుబలుఁ డనఁగ వి♦ఖ్యాతుఁడైన
కుంభకర్ణుఁడు హతుఁడయి ♦ కూలుట గను ౨౦౪ 4195

క. అని దుర్ధర్షుని సతి గా,యుని రావణుప్రియసతి నాఁజు ♦ సద్ధతి మీఁఱం
గను లక్ష్మణుండు దునుము ట,యని విని యును రామనుహి ♦ మురుతర మనుచున్.

క. దనుజేంద్రుఁ డెఱుఁగకున్నాఁ, డని, రంతట నాకుమారుఁ ♦ డనిఁ దెగియెనటం
చును నాభ్రాతయు మృతిఁ గనె,ననుచున్ నాపతియుఁ జచ్చె♦ ననుచు నిటువలెన్.

క. పురమునఁ గలరాక్షసమం,దిరముల నార్తలయి యేడ్పు ♦ నెలఁతలరవమున్
కరము వినంబడుచుండెను,, దరుణులు దుఃఖమున మఱియుఁ ♦ దత్తరపడుచున్.

సీ. శూరుఁడౌ రాముండు ♦ ఘోరిరథంబులఁ గరిహయంబుల భటో♦త్కరములతో
లుగ వధించినవాఁడు ♦ తెగి రుద్రుఁడో విష్ణువో సురాధీశుఁడై ♦యొప్పునింద్రుఁ
డో యముండో కాని ♦ యుద్ధంబునకు నిట్లు రాముని రూపంబున ♦ రమణ వచ్చి
మనవారి నెల్లర ♦ మ్రందించుచున్నాఁడు గాన మనుష్యుండు♦గాఁడు రాముఁ,

ఆ. డధికవీరులైన ♦ యట్టి మావారెల్ల
హతులై యగుటవలన ♦ నాశ జీవి
తమున వదలి యీభ♦యమునకుఁ దుదిఁ గాన
కయె యనాథలమయి ♦ కడవగలను ౨౦౮ 4199

క. విలపించుచు నున్నారము,పలుభంగుల, శూరుఁడైన ♦ పలలాశవరుం
డల బ్రహ్మయిడిన వరముల,కలిమిని గర్వించి భూమి♦కాంతు నివలనన్. ౨౦౯

ఆ. ఇపుడు కలిగియున్న ♦ యీఘోరభయమును
దెలియకున్నవాఁడు, ♦ దివిజరాక్ష
సులు పిశాచసంఘ♦ములును గంధర్వులు
నితని బారిఁ బడిన♦యతని ననిని ౨౧౦ 4201

క. పరిరక్షింపంజాలరు, దురమునఁ బ్రతితరుణమందుఁ ♦ దోఁచెడు దనుజే
శ్వరునకు నుత్పాతంబులు, పరికింపఁగ నింకమీఁద ♦ భయదము లగుచున్

ఆ. దుష్టశకునము లొగిఁ ♦ దోఁచి రావణునకు
రాముచేత మృతిని ♦ రయము మెఱయఁ
గలుగు ననుచుఁ జెప్పఁ♦గలవు, బ్రహ్మయు రావ
ణుని తపస్సు మెచ్చి♦కొని యతనికి ౨౧౨ 4203

క. దనుజసురరాక్షసులవల,నను భయమే లేదనుచు ఘ♦నంబగు కృపచే
తను వర మిచ్చెను నత్తఱి, మనుజులచేఁ జావకుండ ♦ మన రావణుఁడున్. ౨౧౩

క. వరమడుగఁ డయ్యెఁ; గావునఁ, దరుణంబున నిపుడు దనుజ♦తల్లజునకుఁ గ
ర్భుకులకు మర్త్యునివలననె, పరఁగెన్ బ్రాణాంతకర సు♦భద్రము భయమున్.

క. సందియము లేదు చూడఁగ, నింగుంశుక, నిక్షగాళి ♦ యారీతి శతా
నందుం డిడిన వరంబును, బొందుగ మదిలోనఁ దలఁచి ♦ పూనినకినుకన్.

చ. దనుజవరుండు దోర్బలము ♦ దర్పముఁ గల్గుటఁ బెక్కురీతులన్
ఘనముగు పీడఁగల్గునటు♦గా నొనరించిన నోర్వలేక యు
ష్వనజజుఁ గూర్చి తీవ్రముగ ♦ భాసిల చొన్నతపంబు చేసె, న
వ్వనజభవుం డుదారమతి ♦ వారితపంబున కెంతొ హృష్టుఁడై ౩౭ 4207

ఆ. సురలమేలుకొఱకుఁ ♦ బరికించి వారల
నర్థవంతమైన ♦ యట్టి సూక్తిఁ
బలికె, నేఁడు మొదలు ♦ ప్రబలరాక్షసులును
దానవులును శాశ్వ♦తముగ మీరు. ౩౮ 4208

తే. పీడ గల్గింప కెంతయు ♦ భీతిగల్గి
ముజ్జగంబులఁ జరియింతు ♦ రొజ్జలఁ గని
భక్తిచేయుదు రనియును ♦ బలికె, నంత
సురలు దేవేంద్రుఁడును గూడి ♦ యరిగి భక్తి ౩౯ 4209

క. పరశివుని త్రిపురహరునిన్, సురపాలకు దేవదేవు ♦ శుభనిలయునిఁ గాం
చిరి భూరినుతులనాతనిఁ, గరుణాన్వితుఁ జేసికొనిరి ♦ కడుఁ బూన్కి మెయిన్.

చ. పరశివుఁ డంత వారిఁ గని ♦ పల్కెఁ బ్రసన్నతనిట్లు, రాక్షసో
త్కరముల కెల్ల నంతమును ♦ గల్గఁగఁ జేయు వధూలలామ యొ
క్కరితె జనింపఁగాఁ గలదు ♦ కల్గును మీకు శుభంబు లామె యి
ద్ధరణిని బుట్టినంతట నె, ♦ దానవసంతతి నాశనార్థమై ౪౧ 4211

సీ. సురలు పంపినయట్టి ♦ సుందరి యాసీత మును దేవతలు సృష్టి♦మును గొనంగ
నాఁకలి యెటు దాన♦వావళి మా పెనో యట్లు రావణునితో ♦ నందఱ మన
లను దినఁగలదు, దు♦ర్మనమును దుర్నయమును గలరావణుం ♦ డొనరఁ జేసి
నట్టి దుష్కృతిచేత ♦ నతిభయంకరదుఃఖమును నాశ మందఱ♦కునిటు మనకుఁ

ఆ. బ్రాప్త మయ్యె, నింకఁ ♦ బ్రళయంబు తెఱి యము
ఖారిఁ బడినయట్టి ♦ ప్రజలకు వలె
రాముబారిఁ బడిన ♦ రాక్షసులకు మన
కభయ మిచ్చునట్టి ♦ యమమూర్తి. ౪౨ 4212

క. కనఁబడఁ డెవ్వఁడు లోకంబున, వనము దావవహ్ని ♦ పుట్టి పయిఁకొనం
గను నాఁడు నిజసుతులకు వలె, ఘనతాపము ♦ కలెడుమనకున్

క కనఁబడఁ డెవ్వఁడు రక్షకుఁ, డన నంబికాభక్తుఁడు♦ మాన్యుఁడును నై
తనరు విభీషణుఁ డొగా, దినకెవ్వఁడనుండి శత్రుము ♦ తిరుగలనో యతనిన్.

ఆ శరణుచొచ్చినాఁడు ♦ చాల్గంగి నచికిమా
పనిని చేసె, ననుచుఁ ♦ బలికి యెల్ల

దనుజకాంత లపుడు ♦ తగఁ బరస్పరబాహు
వులను జాఁచి యొండొ♦రులను నార్తి. ౮౦ 4215

క. పరిరంభములను జేయుచుఁ, ద్వరపడుచు భయాతిశయము♦వలన నలఁగుచున్
బరిదీనలగుచు బిగ్గఱఁ, గర మాక్రోశించి రట్టె ♦ కళవళపడుచున్. ౮౧

తొంబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౯౬ - వ సర్గము.

-:- మహోదరాదిమంత్రులతో రావణుఁడు యుద్ధమునకు బయలువెడలుట. -:-

క. పురమునఁ బ్రతిగేహంబులఁ, దరుణులు కరుణముగ నేడ్వఁ ♦ దన్నిస్వనమున్
సురవైరి రాజు వినియెను;, బర మార్తిని బొంది రనుచుఁ ♦ బరికించె మదిన్.

తే. అంత దీర్ఘనిశ్వాసము ♦ లఁగర క్షణము
ధ్యానమున నుండి పిదప న♦త్యంతకోప
మున భయంకరమూర్తియై ♦ కనఁబడియె న
తండు, దశనాళి నోష్ఠంబుఁ ♦ దాఁ గఱచుచు. ౨ 4218

తే. క్రోధసంరక్తనయనుఁడై ♦ క్రూరవిలయ
కాలదహనునిఁ బోలుచుఁ ♦ గడు వెలింగి
దనుజులకుఁ గూడఁ జూడంగఁ ♦ దరముగాక
భయముచే వ్యక్తములు గాని ♦ పలుకు లొప్ప. 3 4219

క. తనచెంత నున్నమంత్రుల, ఘనుల మహోదరుని నగ్ని♦కల్పుండగుచున్
దనరు విరూపాక్షుని న, ట్లనుపమబలుఁడైన యమ్మ♦హాపార్శ్వనినిన్. ౪

క. కనుఁగొని చూపులఁ గాల్చెడు, ననువున నవ్వారితోడ ♦ ననియెన్ సైన్యా
ళిని వేగమ యుద్ధమునకుఁ, జనవలయు మదాజ్ఞ ననుచు ♦ సరగునఁ జెప్పుఁడీ!.

చ అనవిన వారు భీతులయి ♦ యాతనియానతి నప్రమత్తులై
దనుజులఁ బ్రోత్సహించిరి, ని♦తాంతభయంకరరూపులైన యా
దనుజులు మంచిదంచుఁ బ్రవి♦దారణమందు శుభంబుగల్గ న
త్యనుపమరీతి నాశిషము♦లంది రణార్థము పోయి రందఱున్ ౬ 4222

తరళము దనుజులంతట న్యాయరీతిని ♦ దానవేంద్రుని గాంచి వం
దనముఖంబు లొనర్చి జేసికీ ♦ దద్దయున్ విజయంబు గ
ల్గను మనంబులఁ గోరుచున్ గర♦కంజముల్ ముకుళించి చెం
తను వసించిరి, రావణుండు ను♦దారకోపవశంబునన్. ౭ 4223

క. అరిబలము లక్ష్యపెట్టక, యరుదుగ నవ్వుచును నమ్మ♦హాపార్శ్వ మహో
దరుని విరూపాక్షుని గని, పరమాద్భుతభంగి మీఱఁ ♦ బలికెన్ మిగులన్.

తే. ఇపుడు నాచాపమునుండి ♦ యేగి విలయ
కాలభాస్కరసముములౌ ♦ కాండము లొగి
రామలక్ష్మణులను బిత్రు ♦ రాజుపురికిఁ
బంపు నిజమిద్ది, రణమునఁ ♦ బగఱఁ జంపి. ౧౦ 4225

క. అరినిహతులై దివంబున, కరిగిన కుంభశ్రవః ప్ర ♦ హస్తులకుఁ ని
ర్జరనాథవైరిఖరులకుఁ, బరమముదం బేను గూర్తు ♦ వైరులకడఁకన్. ౧౧

సీ. మద్బాణనీరద ♦ మండలంబులు గ్రమ్మ నాకాశమును దెస ♦ లఖిలనదులు
సంద్రముల్ వెలుఁగంగఁ ♦ జాలకయుండెడు, నిపుడుచాపమునుండి ♦ యేవుమీఱఁ
బత్త్రయుక్తములగు ♦ పటుసాయకంబులఁ బరఁగించి కపిముఖ్య ♦ బలము నెల్ల
భాగభాగములుగ ♦ భంజించి వచ్చెద, స్యందనంబను వాయు ♦ జవముచేతఁ

తే. జాపవార్ధిసముద్భూత ♦ సాయకోర్మి, తతుల వానరసైన్యంబుఁ ♦ దగ మథించి
పంపెదను జముపీటికిఁ, ♦ దెంపుమీఱ, నాదుబాహుబలంబునఁ ♦ బ్రోదిచేసి.

క. అరవిరిదమ్ములు గలచెఱు, వరసి మదద్విపము కలఁచు ♦ నట్టుగ నేనా
యరవిరిదమ్ములవలెనే, సురుదగు నానవము లొప్పు ♦ నగపడువారిన్. ౧౪

తే పద్మకేసరవర్చస్సు ♦ పరఁగ నొప్పు
వానరులసేనలను గూడఁ ♦ బట్టి కలఁచు
వాఁడ, నని నిష్ఠు వానర ♦ బలపతు లొగి
నాననంబుల బాణంబు ♦ లలముకొనఁగ. ౧౫ 4229

క ధరఁబడి సనాళకమలో, త్కరములు వ్యాపించునట్లు ♦ ధరణిం గాంతిం
బరికింపం దులతూఁగెడు, కరణిం జేయంగఁగలరు ♦ కలహానిపుణులై. ౧౬

క తరువులఁ గొని పోరెడు వన, చరులను నేనిప్పు డొక్క ♦ సాయకవరముం
బరఁగించి శతము శతముగఁ, బొరిగొందును, యుద్ధరంగ ♦ మున నిత్తఱిన్.

క. తనయులు భ్రాతలు భర్తలు, వనితల కెవ్వ స్తులకును ♦ వైరినిహతులై
చనిరో యాస్త్రీలకు నేఁ, గను జలములఁ దుడుచువాఁడఁ ♦ గడుఁబూన్కి మెయిన్.

చ అనిమొన నాశరాహతుల ♦ నక్కపులన్ వధియించి ప్రాణముల్
చన నెటు లెట్టులో పడిన ♦ సాధ్వసదాయకవర్ష్మయుక్తి ధా
త్రినిఁ గడుఁ గప్పి కష్టతర ♦ రీతిని దానిఁ గనంగఁ జేసెదన్,
గనుఁ డిఁక మాంసముం దినెడు ♦ కాంక్షఁ జెలంగెడు నక్కగుంపులున్. ౧౯

ఆ గ్రద్దలితరజంతు ♦ గణములు తృప్తిగాఁ, దినఁగ నాశరాహతు ♦ లను మదీయ
వైరి మాంసములను ♦ నడ్డించి సంతోష, మంనఁజేయువాఁడ ♦ నాదరమున.

క. అరకం బలంకరింపుఁడు, త్వరగా నా ధనువుఁ దెండు ♦ వైళమ దనుజో
త్కరములు మిగిలిన యవి, నా, యరకముతో వచ్చుఁగాక ♦ యనిపలుకుటయున్.

క. దనుజేంద్రునివాక్యంబును, వినిన మహాపార్శ్వుఁ డచట ♦ వెలయు భటాధీ

శనికరముఁ గాంచి వేగమ, దనుజానీకముల వెడలఁ ♦ దగు నిఁక ననుచున్.

క. తెలుపుఁడని యాజ్ఞ నిడె, నా, పలుకులు విని ప్రబలులైన ♦ భటనాథులు సే
నలఁ బిల్వఁగఁ బ్రతిగేహం, బులకుం జని పిల్వఁ ద్వరిత♦ముగ భటులెల్లన్.

తే బయలు వెడలమికిం గ్రోధ♦వశగతులయి
వాడవాడలకుం బోయి ♦ పరుసఁ దిరిగి,
రంతట మహూర్తమునకు భ♦యంకరాస్య
లయి భయంకరదర్శను♦లయి యాఱుచు ౨౩౪ 4238

సీ. అసిపట్టసములు శూ♦లాయుధంబులు గదల్
ముసలాహ్వయాయుధ♦ములును *ద్విఫల
పత్త్రాగ్రములు గల్గు ♦ పటుత నాయుధములు
తీక్ష్ణధారలుగల ♦ తీవ్రశక్తు
లురుతరకూటము♦ద్గరములు యష్టులు
వరచక్రములు మఱి ♦ వాఁడియైన
వరపరశ్వధభిండి♦వాలశతఘ్నులు
మఱియితరములగు ♦ మహితసాధ

ఆ నములు చేతులందు ♦ నమరంగ వెడలిరి,, వాహినీశుఁడధిపు♦పలుకుఁ గొనుచు
నరద మష్టఘోట♦కాన్వితమయి సూత, సహితమగుచు నొప్ప ♦ సరగఁ దెచ్చె.

క. తన తేజంబున వెలుఁగుచు, ఘనమగునరదంబు భీతి♦కరుఁ డాతఁడు చ
య్యన నెక్కె, నంత రావణుఁ, డనుపమరక్షోబలవ్ర♦జాన్వితుఁ డగుచున్. ౨౬

క అతిశయబలమున నొప్పుచు, క్షితిభేదించెడు విధంబు ♦ చెచ్చెఱఁ దోఁపన్
మతిమహిమఁ బయనమయ్యెను, నతివేగను, యప్పు డమ్మ♦హాపార్శ్వుండున్.

ఆ. అమ్మహోదరుండు ♦ ననిని దుర్ధర్షుఁడై, తగువిరూపనయనుఁ♦డు గడుఁ బ్రీతి
నధిపునాజ్ఞ నొంది ♦ యరదంబు లెక్కిరి,, వారుసంతసమున ♦ వఱలుచుంట

క. ధరభేదించెడు తెఱఁగునఁ, గరము భయంకరముగాఁగఁ ♦ గరినరవము లం
బరమున నిండఁగ విజయా, తురులయి చని రనికి, నుద్ధ♦తుఁడు రావణుఁడున్.

చ. గురుతర తేజ మొప్పఁగను ♦ క్రూరమహాసురసంఘయుక్తుఁడై
నిరుపమచాపముం గొనుచు ♦ నిర్భరశౌర్యము పొంగ నంతకుం
డరయ లయంబునం బ్రజల ♦ నంసఱఁ జంపెడుపోల్కిఁ జూడనై
యరిగె, మహారథుండయిన ♦ యాదనుజేశ్వరుఁ డుగ్రరూపుఁడై. ౨౪౦ 4244

తే. ప్రజవనాశ్వసమాయుక్త♦రథము నెక్కి, యేస్థలంబున రాఘవు♦లెసఁగుచుండి
రట్టి యుత్తరదిక్కున ♦ ననికి వెడలె,, నర్కుఁ డప్డువికాంతుఁడై ♦యాలరకుండె.

క. తమనులు దిక్కులఁ గ్రమ్మెను, ఘమ ఘూర్ణిల ఘోంపక్షి♦గణ మఱచెను వే

---

* గదాభిర్ముసలైర్హస్తైః-అనిమా హలైః ద్విఫలపత్త్రాగ్రాయుధవిశేషైః-అనివ్యాఖ్య

క్షమ చలియించినరీతిగ, నమరె మహారక్తవృష్టి ♦ నభ్రము గురిసెన్. ౩౩ 4246

క. తురగములు త్రోవలోపలఁ, జరియించుచుఁ గూలఁబడె ధ్వ♦జంబులతుది వ్రా
లె రయంబున గ్రద్దలు భీ,కరముగ నశుభముగ వంచ♦కవ్రజ మఱచెన్ ౩౪

సీ. దనుజేంద్రువాహన♦మున మదరెను వివర్ణంబయ్యె మోము స్వ♦రంబు తగ్గె,
నందుండి రావణుఁ ♦ డనిఁ జేయ వెడలంగ నంతంబు సూచించు♦నట్టి చిహ్న
ము లివి తోఁచెను నభం♦బుననుండి నిర్ఘాతసమనిస్వనంబయి ♦ చాల వెల్గు
నుల్క క్రిందను బడె,♦నుగ్రంబుగానశుభమును దెల్పుచునుగృ♦ధ్రములుకూసె

తే. వానితోఁ గూడి యఱచెను ♦ వాయసములు,
కాలచోదితుఁ డగుట నీ♦లీలఁ దనకుఁ
గనఁబడిన దుర్నిమిత్తము♦లను దలంప
కతఁడు మోహంబునన్ మృతి♦నంద వెడలె. ౩౫ 4248

క బలశాలు రైన యోధను,జులరథఘోషమును వినుచు ♦ సొరిదిఁ బ్లవగసే
నలు యుద్ధము చేయంగా, నిలిచెను, దనుజకపీశ♦నికరము లంతన్. ౩౬

క. ఇతరేతరజయకాంక్షుల, నతికోపంబునఁ బరస్ప♦రాహ్వయముల ను
ద్ధతిఁ బిల్చుచుఁ దుములంబుగ, జతనము మీఱంగ రణము ♦ సల్పెఁ గడిమిమై.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతటఁ గ్రు♦ధం గొని వానరసేనఁ జొచ్చి కాం
చనమయబాణజాలములఁ ♦ జయ్యన వైచుచు భూరిసంగరం
బొనరిచె, రావణుండు బల♦మొప్పఁగ నప్పుడు కొంతమందిశీ
ర్షనికర మట్టె త్రుంచెఁ బటు♦శాతశరంబులు వైచుచుం గడున్. ౪౨ 4251

తే కొంతమందిని మూర్కొన ♦ గుండె లట్టె
నదరఁ గొట్టెను గొందఱ ♦ గదిసి చెవులఁ
దెగఁగఁ గొట్టెను, రావణు♦తీక్ష్ణసాయ
కములఁ గొందఱు వనచరుల్ ♦ కదలలేక ౪౩ 4252

సీ. ఊర్పులనైనఁ దా♦రొగిఁ బుచ్చఁజాలక హతులైరి కొంద ఱ♦య్యాహవమునఁ
బ్రక్కలు పోవంగఁ ♦ బడిరి, కొందఱఱోలల్ భిన్నంబులయ్యె నా♦విశిఖతతులఁ
గన్నులు పోయె న♦క్కపులలోఁ గొందఱ,కంతరావణుఁ డాజి ♦ నరదమెక్కి
యుండి యేదిక్కున ♦ కురుకోపమునఁ గనుల్ త్రిప్పుచు నేగునో ♦ తీవ్రసాయ

తే. కముల వైచుచు నందందుఁ ♦ గలుగు కపులు
తచ్ఛరావళి వేగంబుఁ ♦ దారుసైఁపఁ
జాలకయె పౌరుషము వీడి ♦ సత్వరముగఁ
బాఱిపోయిరి రాక్షసుల్ ♦ పక్కన నగ ౪౪ 4253

తొంబదియాఱవసర్గము సంపూర్ణము

౯౭ - వ సర్గము.

విరూపాక్షుఁడు సుగ్రీవునిచే నీల్గుట

క. దనుజేంద్రునిచే నత్తఱిఁ, దనువులు తెగి యందు నందు ♦ ధరఁబడియుండం
గను యుద్ధభూమి యెల్లను, వనచరశవములను నిండి ♦ భయదంబయ్యెన్. ౧

క. శలభంబులు దీప్తుండగు, జ్వలనుని సైఁపంగలేని ♦ చందంబునఁ గోఁ
తులు తాళఁగఁ జాలని య, ప్పలలాశనుతీవ్రశరజ ♦ వము నోర్వకయే. ౨ 4255

క. పరుగెత్తిరి, మఱియును వన, చరు లానిశితాంబకములఁ ♦ జయ్యనఁ దనువుల్
పరివీడితంబు లౌటను, బరుషములగు వీతిహోత్ర ♦ జ్వాలలగుములుక్. ౩

క. తనువులఁ గాల్పఁగఁ బఱచెడు, వనగజములరీతి సైఁప ♦ వలనుపడమి ని
స్వనములతోడం బాఱిరి;, ఘనమేఘంబులను దోలు ♦ గాలివడువునన్ ౪

తరల. దనుజనాథుఁడు కీశసేనల ♦ దారుణాంబకసంతతిన్
బెనురణంబునఁ జిమ్మివైచుచు ♦ వేగమే చనుచుండె, నా
దనుజవీరుఁడు వానరాళిని ♦ దానిసిన్ బొలియించుచున్
జని త్వరన్ రఘురామచంద్రుని ♦ సన్నిధానముఁ జేరఁగన్. ౫ 4258

తరల. అనిమొనం బ్లవగేంద్రులీవిధి ♦ నద్భుతంబుగ భంగముం
గనుచుఁ బాఱుచునుంట నంతటఁ ♦ గాంచి గుల్మమునన్ సుషే
ణుని దగన్ నియమించి సూర్యత ♦ నూజుఁ డెల్లరు నద్భుతం
బును గనన్ రణముం బొనర్పఁగఁ ♦ బూనె నెమ్మదిఁ గోరికన్. ౬ 4259

. తనసాటి విక్రమాదులఁ, గనినసుషేణునిని బలముఁ ♦ గావఁగ గుల్మం
బున నునిచి పాదపముఁ గొని, చనియెన్ సుగ్రీవుఁ డరి యె ♦ సంగెడుక్షితికిన్. ౭

. హరినాయకునిన్ యూథే, శ్వరు లంతటఁ దారె యుద్ధ ♦ సాధనముల నా
తరుణమున నీయఁ బెనుభూ, ధరముల వివిధద్రుమములఁ ♦ దగఁ గొనిత్వరఁ గాన్. ౮

. పార్శ్వపృష్ఠములను ♦ బలములతో వెంబ
డించి చనిరి, కడుఁ గ ♦ డింది మెఱయ
నాహరీంద్రుఁ డద్భు ♦ తాంగబలమ్మున
నార్చుచున్ మహాసు ♦ రాళి నపుడు ౯ 4262

. అనిమొనఁ గూల్చుచు నుత్తమ, దనుజులపయి కడరె, నంత ♦ దారుణరూపం
బునఁ దగు నాసుగ్రీవుం, డనిలుఁడు విలయమునఁ బెద్ద ♦ వగు వృక్షములన్. ౯

. ధరఁబడఁ గూల్చెడురీతిని, నరివైరులఁ బిండిచేసె, ♦ నటవిఁ బతంగో
త్కరములపై మేఘము ప్ర, స్తరవృష్టిని గురియునట్లు ♦ దనుజావళిపై ౧౦

క. గిరివృష్టిని గురిపించెను, హరినాయకుఁ, డంతఁ గపివ ♦ రాధీశ్వరుఁ డ
క్కరణిఁ గురిపించువృష్టిని, ధరణీధ్రము లశనిహతిని ♦ దగఁ బగులు క్రియన్.

* శైలవర్షం వవర్ష హ - అనియూ.

క. దనుజులశీర్షంబులు తుత్తునియలుగాఁ బగిలి ధరణిఁ ♦ దోడనె వ్రాలన్,
దనుజబలంబులు చయ్యన, వనచరపతిచేత నట్లు ♦ భగ్నము లగుచున్ ౧౨

ఆ. హింస నొంది యఱచి ♦ యేమియుఁ బ్రతిచేయఁ
జాల కెంతొ యార్తి ♦ సంక్షయంబుఁ
గాంచుచుండుటయును ♦ గాంచి విరూపాక్షుఁ
డని సహింపరాని ♦ యట్టి ధనువు ౧౩ 4267

క. అనువునఁ గైకొని నామం,బును బల్కుచు రథమునుండి ♦ పొలుపగు వేగం
బున దుమికి గజస్కంధం,బు నెక్కె, నారథికవరుఁడు ♦ పొంగెడుకాంక్షన్.

చ ద్విరదము నెక్కి నిస్వనము ♦ భీమముగాఁగ వినంబడంగ నా
హరులపయిం జనెం ద్వరగ, ♦ నంత నతండు చమూముఖంబునన్
బరఁగెడు వాలితమ్ముఁ గని ♦ నైజభయంకరభూరిమార్గణో
త్కరమును వైచి దిక్కులకు ♦ దర్లు సురారుల భీతిఁ బాపుచున్ ౧౫ 4269

తే. తృప్తిఁ గలిగించి నిలిపెఁ, గ♦పీంద్రుఁ డట్టు
లవ్విరూపాక్షుతీవ్రబా♦ణాళి నొచ్చి
యధికకోపంబు నొందుచు ♦ నతనిఁ జంప
మనమునఁ దలంచె; నంత న♦వ్వనచరపతి ౧౬ 4270

క. శూరుఁడు లక్ష్యము మీఱఁగ, వైరిం బ్రహరించునట్టి♦వాఁడౌట మహా
భూరుహమును బెకలించియె, యారాక్షసుపైకి నడరి ♦ యాగజముఖమున్.

క. పరికించి దాన మోఁదెను,, గరివర మది వ్రేటువడుచుఁ ♦ గార్ముకమాత్రం
బరుగుచు వెనుకకు నచ్చటఁ, గరమార్చుచుఁ గ్రిందఁబడియె♦గళవళపడుచున్

ఆ. అంతవీర్యవంతుఁ ♦ డావిరూపాక్షుండు, ధరణి వ్రాలినట్టి ♦ కరిని డిగ్గి
జవముమీఱ వృషభ♦చర్మము ఖడ్గంబుఁ, గై గ్రహించి వైరి♦కడకు నిగిడి.

క. స్థిరముగ నిలువంబడు నా,హరివరుపై కరిగి యట్టె ♦ యతిక్షితునిగాఁ
గరమొనరించెడులాగున, నరిగెన్ లఘువిక్రమమున ♦ నాశవిసుతుఁడున్.

చ. దనుజుఁడు పైకి వచ్చుటకుఁ ♦ దా మదిఁ గోపమునొంది భూరిమే
ఘనిభమహాశిలం గొనుచుఁ ♦ గ్రన్నన వేసెను వానిపైన, నా
దనుజవరుండు విక్రమము ♦ తప్పయుఁ గన్పడవచ్చుచున్న యా
ఘనశిలఁ గాంచి వేతొలఁగి ♦ ఖడ్గముచేఁ బ్రహరించె నాతనిన్ ౨౧ 4275

మ. బలవంతుండగు రాక్షసేంద్రుఁ డలుకం ♦ బాటించి ఖడ్గంబునం
దలపై వ్రేఁగి దాని దెబ్బకు ముహూ♦ర్తం బామహావీరుఁ డా
యిలపై వ్రాలినరీతి మూర్ఛఁ గని యు♦ట్లే లేచి వేగంబ దో
ర్బల మొప్పారఁగ నమ్మహాహవమునం ♦ బ్రారంభ మేపారఁగన్. ౨౨ 4276

ఆ. ముష్టి నలవరించి ♦ దుష్టరాక్షసువక్షం బందుఁ బొడిచె, దాన ♦ నతఁడు కోప
మొంది తీక్ష్ణధార ♦ నొప్పు నాయసిచేత, వనచరేంద్రుకవచ♦మును రణమున

క. తునియలుగాఁ బడవైచెను, ఘనమగునా వ్రేటునకు ని♦కామం బార్తిం
గని సుగ్రీవుఁడు చరణము,లను జాఁచుకొనుచును బడె ని♦లాస్థలిమీఁదన్.

చ. ధరఁబడి వేగ లేచి కపి♦తల్లజుఁ డాకులిశంబువంటిదౌ
కరతలసంప్రహారమున ♦ గాఢరవంబును గల్గఁ గొట్టఁగా
సురరిపుఁ డట్టు లాకపియు ♦ శూరతఁగొట్టిన దెబ్బ నెట్టులో
నిరుపమశక్తిఁ దప్పునటు ♦ నేర్పునఁ జేసికొనెన్ రయంబునన్ ౨౮ 4279

తే. ఇట్లు తప్పించుకొని యతఁ ♦ డేపుమీఱ
వనచరేంద్రునిఱొమ్మును ♦ గని పిడికిటఁ
బొడిచె, నవ్వానరేశుఁడు ♦ పిడికిటఁ బొడు
వగను దప్పించుకొని వాఁడు ♦ బదులు తన్ను ౨౯ 4280

సీ. ప్రహరింపఁగాఁ గని ♦ పరమకోపంబున నాతఁ డేమఱియుండు ♦ టరసి యట్టె
తనపెద్దయఱచేత ♦ దనుజుఫాలంబునఁ దగునస్థిపైఁ గొట్టె, ♦ దనుజుఁ డంత
వజ్రసన్నిభమగు ♦ వైరితలప్రహారమునకుఁ బ్రస్రవ♦ణముననుండి
జలము స్రవించెడు ♦ చందంబునన్ నల్ల గ్రక్కుచు రక్తసి♦క్తతనుఁ డగుచు

ఆ. ధరణిఁ గూలె, నిట్లు ♦ తనురంధ్రములనుండి
రుధిర మట్టె గాఱ ♦ రోషయుక్తిఁ
గనుల వేగ త్రిప్పు♦చును నోట నురుగులు
వెడల నల్లఁ దోఁగి ♦ పుడమినిఁ బడి. ౩౦ 4281

క. తనవిక్రృతపుఁగన్నులు మఱి,యును వికృతంబులుగ నొప్పు♦చుండన్ భీతిం
గనఁ జేయునట్టి దనుజుని, గని రుభయుబలమ్ములందుఁ ♦ గలవారెల్లన్. ౩౧

క. అరిదైన విరూపాక్షుం, డురువేగన నెగిరిపడుచు ♦ నుర్వీస్థలిపై
నిరుప్రక్కలఁ బొరలుచును రు,ధిరమున మున్గుచును విన మ♦దింగృపగలుగన్.

క. ధ్వనిచేయుచుండఁ గాంచిరి, వనచరు, లారీతిఁ బ్రకట♦బలములఁ దగునా
దనుజకపిసైన్యజలనిధు, లనుపమగతి నొకటినొకటి ♦ నని మార్కొనుచున్.

క. చెలియలకట్టల మీఱుచుఁ, జలమున మార్కొన్న భూరి♦జలరాసు లనన్
గలగుండుపడుచు నాప్పలు, చెలఁగన్ బవరంబు నట్టె ♦ చేసెఁ గడంకన్. ౩౪

క. హరిపతియు విరూపాక్షుని, నుగుఁబలునిం బొలియఁ జేయ ♦ నుబ్బుచుఁ గని యా
హరిసేనలు దుఃఖంబున, సురవైపులఁ బౌరుషములు ♦ సొరిదిఁ జెలంగన్.

ఆ. గట్టు పొరలి వచ్చి♦నట్టి గంగాప్రవా,హము విధంబుతోఁప ♦ నట్టె పొంగి
యొగిఁ బరస్పరంబు ♦ నుద్ధతి మీఱంగఁ, బోరి రాత్మవిజయ♦ములను గోరి.

తొంబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౭ - వ సర్గము.

-ఆఆ సుగ్రీవుఁడు మహోదరుని బరిమార్చుట ఆఆ-

క. పెనుసంగరమున నయ్యెడ, వనచరదనుజులభటాళి ♦ వా-రక యొండొం
టిని జంపుచునుండఁగ జవ,మున వేసవి సరసులవిధ♦మున క్షీణించెన్. ౧

చ. తనబలముల్ క్షయింపఁ గని ♦ దానవనాథుఁడు రావణుండు నె
మ్మనమున నాభటాధిపతి♦మండనుఁడైన విరూపనేత్రుఁ డా
వనచరనేతచేఁ బడుట ♦ వారనికోపము రెండురెట్లుగాఁ
గనఁబడ నుగ్రుఁడయ్యెఁ, గపి♦కాంతులు పౌరుష ముల్లసిల్లఁగాన్. ౨ 4239

చ. బలములనెల్లఁ జంప నవి ♦ ప్రక్షయముం గనుచుంటఁ గాంచి యా
బలుదురమందు దైవము వి♦పర్యయమై తనపట్ల నుంట ని
మ్ములఁ దలపోసి చింతిలుచు ♦ మ్రోలఁ జెలంగుచు శత్రుహంతయై
ఖలుఁడగు నమ్మహోదరుని ♦ గర్వయుతుం గని పల్కె నివ్విధిన్. ౩ 4290

క. వీరా! గురుతరబాహూ!, ఘోరంబగు నిట్టితఱిని ♦ గోరిక విజయం
బారూఢిఁ గాంతు నన నా,ధారము నీవనియె నమ్మఁ♦దగు నట్లగుటన్ ౪ 4291

క. అరిసేనలఁ బొలియించుచుఁ, బరాక్రమముఁ జూపవయ్య ♦ భర్తఋణము ని
స్తరుణమునఁ దీర్చుకొనుటయె,సరియగు నొనరింపుమిపుడు♦సంగరముఁ గడున్.

చ. అన విని రాక్షసేంద్రుఁడగు♦నట్టి మహోదరుఁ డల్లియించు న
వ్వనచరసేనలో మిడుత ♦ వహ్నిని జొచ్చెడురీతిఁ జొచ్చె, నా
ఘనబలుఁ డుగ్రతేజమునఁ ♦ గ్రాలెడువాఁడయి పొల్చుచుంట నా
తనిపలు కౌదలం గొని ని♦తాంతము స్వీయపరాక్రమంబుచే
తన్ను బురికొల్పఁగాఁ బడుచు ♦ దారుణయుద్ధ మొనర్చె వారితోన్. ౬ 4293

చ. హరులు మహాబలాఢ్యులు భ♦యంకరరాక్షససేనఁ జొచ్చి ప్ర
స్తరముల గొప్పవానిఁ గొని ♦ దానవులన్ వధియించి, రంత సం
గరమున నమ్మహోదరుఁడు ♦ గాఢతరక్రుధఁ బూని యచ్చట క
ర్బురనువిభూషితాంబకస♦మూహములం బరఁగించి పూనికన్. ౭ 4294

క. వనచరులపాణిపాదము,లను దొడలను నఱికి యయ్యె♦లాస్థలి నించెన్;
దనుజాంబకార్దితాంగులు, వనచరు లొకకొంతమంది ♦ భయపడి పెలుచన్.

తే. దెసల కేగిరి, కొందఱు ♦ వెస నధిపతి
నాశ్రయించిరి, కపులసై♦న్యములు భంగ
మొంది పాఱుటఁ గాంచి య♦త్యుగ్రుఁడగుచు
నర్కసుతుఁడు మహోదరు ♦ నచట. జూచి ౧౧ 4296

క. గురుతేజము పొంగఁగ నా,పాదిని వధింపంగఁ బూని ♦ యవనీధర మ
ట్లురుతరమగుఘోరప్ర,స్తరమును గొని దానివై చెఁ ♦ దానవుపై నన్. ౧౨

* జయాశా త్వయి మే స్థితా - అనిమూ.

క. తనపైకి రయము మీఱఁగఁ, జనుదెంచెడు శిలను దానిఁ ♦ జక్కం గని యా
దనుజుఁ డసంభ్రాంతుండై, కనవైనఁ దరంబుగాని ♦ ఘనశిలఁ గడఁకన్. ౧౩

క. శరములఁ ద్రుంచెను, నట ప్ర,స్తరమది యాదనుజశరహ♦తంబయి పడియెన్
ద్వరఁ దునియలు వేయిగ నటఁ, గరమరుదుగ గ్రద్ధలెల్లఁ ♦ గళవళపడుచున్.

ఆ. చెదరి నేలపైనఁ ♦ జేర వ్రాలెడురీతి,
నట్లు వ్రక్కలైన ♦ యాశిలఁ గని
యర్కతనయుఁ డుగ్ర♦మగుకోపమును బొంది
యనిమొనన్ మహీరు♦హంబుఁ బూన్కి. ౧౫ 4300

చ. కరములఁ బెల్లగించి యల ♦ కర్బురుపైఁ బడనేసె, శూరుఁడై
పరపురనాశకుండగుచు ♦ భాసిలునట్టి మహోదరుం డొగిన్
శరములఁ దానిఁ ద్రుంచె నిటు♦పాలము భూమిఁ బడంగఁ గాంచి యా
హరిపతి క్రుద్ధుఁడై పరిఘ ♦ మయ్యవనిం బడియుండఁగాఁ గనెన్. ౧౬ 4301

క. కని దీప్తంబగు పరిఘం,బును దానిన్ సంగ్రహించె ♦ భూనికమీఱం
దనకరలాఘవమును నా,తనికిం జూపుచును వేగ ♦ దాని చివరచేన్. ౧౭ 4302

క. తురగవరంబులఁ గూల్చెన,, సురవైరి మహోదరుండు ♦ శూరుం డగుటన్
దురగవిహీనంబగునా, యరదము దిగ నుఱికి క్రుద్ధుఁ♦డై గదఁ గొనియెన్.

క. పరిఘగదాయుధకరు లా,యిరువురు మెఱపులను గూడి ♦ యొసఁగుఘనము ల
ట్లురుజవమునఁ ద్రిప్పుచు సం,గరమున గోవృషములట్లు♦గా గర్జిలుచున్. ౧౯

క. తలపడి, రంత మహోదరుఁ, డలుకన్ రవికాంతిఁ బోలి ♦ యలరుగదను ని
మ్ముల వైచె నర్కజునిపైఁ, బలశాలి హరీశ్వరుండు ♦ భయదంబగుచున్. ౨౦

క. తనపైఁ బడఁగన్ వచ్చెడు, దనుజుమహాగదను జూచి ♦ దారుణరుషచే
గను లెత్తఁబాఱఁ బరిఘం,బు నెత్తి యాగదను దానఁ ♦ బొంగుచుఁ గొట్టెన్.

క. ఆరెండు పరస్పరమును, దారుణముగఁ దాఁకి పగిలి ♦ ధరణిం బడియెన్,
భూరితరతేజుఁ డాకపి,వీరుం డెల్లెడలఁ గనక♦వేష్టిత మగుచున్ ౨౨ 4307

తే. ఘోరమును నైన ముసలంబు ♦ ధారణి నట
నాయసంబయి పడియుండ ♦ నపుడు గాంచి
దాని గ్రహియించె, నిట్టు లా♦తండు దాని
గొని మహోదరుపైన వై♦చెను గడంగి ౨౩ 4308

క. దనుజుఁడు వేరొకగద నా,వనచరపతిపైన వైచె ♦ వసుధం బడె రెం
డును బిట్టునాఁకి యనివును, దునియలుగా నగుచు, నంత ♦ దోర్బల మలరన్.

సీ. ఆయుధావళులెల్ల ♦ నవ్విధిఁ జెడిపోవ వారలిద్దఱు మండు ♦ వహ్నియుగము
వలెఁ దేజమున నొప్పి ♦ యలఘుముష్టులఁబట్టి మార్కొని రప్పు స♦మరమునందు

నపజయ మెఱుఁగక ♦ యరిజనపరితాపకరులగు వార లి♦ర్వురును దాఁకి
తన్నుచుఁ బిఱుమాఱు♦దారుణధ్వను లొప్పఁ జేయుచు మఱి యఱ♦చేతులూని
చఱచుచు నిద్దఱు ♦ త్త్వాస్థలిఁ బడి వేగ పైకిలేచుచుఁ దమ♦బలముల కొలఁ
తే. దినిగఁ బ్రహరించుచుఁ మఱి♦యును భుజముల
నెత్తి విసరుచు శ్రమమొంది, ♦ ర త్తఱి గురు
జనమునం బొల్చు రాక్షస♦సత్తముండు
చెంత నిల నున్నఖడ్గంబుఁ ♦ జే గ్రహించి ౨౮ 4310
క. పలుకయును జేతఁ గొనుచుఁ, దలఁపఁగా దనుజు మీఱఁ♦దగువేగంబుం
గల సుగ్రీవుం డచ్చటి, పలుకయు ఖడ్గంబుఁ గొనియె ♦ బరవస మలరన్. ౨౯
క. భండనశాస్త్రంబునఁ గడుఁ,బండితులొ వార లుబ్బు♦వర్ధిలఁ గా ను
ద్దండతరాసుల నెత్తుచుఁ, జంకతరక్రోధ మొప్ప ♦ స్వనములు నిగుడన్. ౩౦
క. ఇరువురు కలపడి, రపుడొం,డొరులపయిం గ్రోధమూని ♦ యొగి గెలువఁగనా
తురపడుచు శీఘ్రగతులం, బరఁగుచు సవ్యాపసవ్య♦భంగిఁ దిరుగుచున్.
క. తలఁపడి పోరిరి, శూరకుం, డలఘుజవుండైన రాక్ష♦వాలిఘనుఁడు వాఁ
డలఘుపరాక్రమఘనుఁడై, చెలఁగుచు దుర్మతియె గానఁ ♦ జిత్తవికృతిచేన్.
*తే అప్పు డరిచేతిచర్మము♦నందుఁ జిక్కు
కొనఁగ ఖడ్గము వైచె, నా♦దనుజుఁ డంత
దనదుఖడ్గంబు డాలునఁ ♦ దగిలియుండఁ
బట్టి లాగుకొనుచునుండ ♦ వనచరపతి. ౩౩ 4315
క కని యంతరమున ఖడ్గం,బునను శిరస్త్రాణయుక్త♦మును గుండలకాం
తినిచయరమ్యమునగు నా,తనిశిరమును ద్రుంచెఁ జాల♦ధైర్యస్ఫూర్తిన్.
చ తలదెగి నేలపై దనుజ♦శల్లజుఁ డత్తఱి వ్రాలఁ గాంచి యా
బలములు నిల్వకే పఱుగు♦వారె, మహోదరునిన్ వధించి దో
ర్బలమున నొప్పు కీశపతి ♦ భవ్యమతిన్ భటయుక్తుఁడౌచు ని
స్తులరవ మొప్పఁ జేసెఁ దమి♦తో దశకంధరుఁ డద్ది చూచుచున్ ౩౬ 4317
చ. మనమునఁ గ్రుద్ధుఁడయ్యె రఘు♦నందనుఁ డాత్మ ముదంబుఁ గాంచె నా
దనుజులు దీనచిత్తులయి ♦ తద్దయు మోములు తెల్లనై భయం
బున మనముల్ తపింపఁగను ♦ బోయిరి, భూరిధరైకభాగ మొ
య్యనఁ బడఁ జిమ్మినట్లుగ మ♦హాదనుజుం బడఁగూల్చి ప్రీతుఁడై ౩౭ 4318
చ వనచరసేనయుం దపుడు ♦ భానుఁడు స్వప్రభ నప్రధృష్యుఁడై
కనఁబడురీతి మిక్కిలియుఁ ♦ గాంతియుఁ గీర్తియు నొప్ప రాజిలెన్,
వనచరనాథుఁ డంత మఱి♦వైభవయుక్తు డు సంగరాంగణం
బున విజయంబు నొందె సుర♦పూగము సిద్ధులు యక్షులాదృతిన్. ౩౮ 4319

---

* లగ్న ముత్కర్షతః ఖడ్గమ్-అనిమా.

క. ధరఁగల భూతంబులు మో,దరతిఁ సంతోష మొలరఁ ♦ దనుఁ బొగడంగాఁ
గరము వెలింగెను శ్రీరఘు,వరుఁ డౌరా యనుచు మోక♦వార్ధి మునుంగన్.

తొంబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౯ - వ సర్గము.

అంగదుఁడు మహాపార్శ్వుని జంపుట.

క. వనచరపతిచే సంగర,మునను మహోదరుఁడు మృత్యు♦ముఖగతుఁడగున
ట్లనువుగఁ జేయంబడఁగాఁ, గనుచు మహాపార్శ్వుఁ డుగ్ర♦కల్పుఁడు క్రుధచేన్.

క. తనఘనబల ముప్పొంగఁగఁ, గను లగ్ణంబుగను నొప్పఁ♦గా భయదంబై
కనఁబడు నంగదు సైన్యం,బును క్షోభింపంగఁ జేసె ♦ భూరిశరములన్. ౧౹

క. అనిలుఁడు వృంతమునుండియొ, యనుపమగతి పండ్లు రాల్చు♦నట్లుగ నతఁడున్
వనచర ముఖ్యుల శిరములఁ, దనువులనుండి వెడలిపడఁగ ♦ దా శరవితతిన్. ౨౹

క. ఒనరించెఁ దీవ్రకోపం,బునఁ గొందఱు వానరుల వి♦భూషితభుజపం
క్తిని మూఁపులఁ బార్శ్వములను,ననుపమ బాణములఁ జెండె,♦నంతహరివరుల్.

తే. అమ్మహాపార్శ్వబాణవ♦ర్షాగ్ని తాఁకు
లగుచు భీతివిషాదముల్ ♦ తగఁగ విముఖు
లయి ధరిన్ సోలి, రంత మ♦హాభుజుండు
వాలితనయుండు రాక్షస♦బాణతతుల. ౪౹ 4325

తరల. తనబలంబులు బాధచేతను ♦ దారుణాహవభీతిచే
మనములందు నిరాశఁ గైకొని ♦ త్రాసవలిం బడియుండఁగాఁ
గని సముద్రము పర్వమప్పుడు ♦ గాఢవేగము గాంచురీ
తిని జవంబును జూపనాగెను ♦ దీవ్రశక్తి చెలంగఁగన్. ౫౹ 4326

చ. సరసిజమిత్రభావితతి♦చందమునం దగి యాయసంబునౌ
పరిఘము నొక్కదానిఁ గొని ♦ హేమపట్టబంధురాచరణ వైచె నా
సురరిపుపైఁ బడన్ గుమతి ♦ స్రుక్కుచు దాన విసంజ్ఞుఁడౌచు నా
యరదమునుండి క్రిందఁబడె ♦ నాతనిసారథియున్ ధరింబడెన్ ౬౹ 4327

క. ఘనబలుఁడై నీలాంజన,ఘనసదృశుఁ డైన [illegible] ♦ దారుణవిక్రమం
బునఁ దగిన జాంబవంతుఁడు, ఘనమగు గిరినొప్పు భల్లు♦కపుంగవుఁ డుద్ధతిన్. ౭౹

ఆ. వదలి వేగ వచ్చి ♦ వారనిక్రుధచేత, భూధశిఖరమట్లు ♦ పోలుచు విశాల
శిలను గైగ్రహించి ♦ చేరి మహాపార్శ్వ నశ్వరథము లడఁగ♦నట్లు వైచె

క ఘనబలుఁడు మహాపార్శ్వం, బని నందు క్షణంబులోన ♦ నాత్మజ్ఞానం
బును బొంది యంగదుని నొం,చెను బహుసాయకములేసి ♦ శీఘ్రం బలుకన్.

సీ ఆమహాపార్శ్వుఁ డయ్యంగదుని భల్లూకపతి జాంబవంతుని ♦ బాణములను
మూఁడింట నురుముకొ♦ను నొప్పఁగా నేసి యాగవాక్షునిఁ బెక్కు♦లమ్ము లేసి
నొప్పించె, నయ్యెడ ♦ రక్కసు శరపీడి తాంగు లౌటం గాంచి ♦ యంగదుండు
చాలఁ గ్రోధంబున ♦ నాభీలకరమగు పరిఘంబుఁ గైకొనె, ♦ బటుజవంబు

తే గలుగు నావాలికొడుకు పి♦క్కిలియుఁ గోప
మూని యాతనిఁ జంపెడు♦నూహఁ జేఁగ
నతఁడు దూరంబునందుంట ♦ నర్కకిరణ
ములు వలెం దగు పరిఘంబు ♦ బలముఁ బొంగ. ౧౪ 4331

క. కరముల రెంటిం ద్రిప్పుచు, నురు గతిఁ బైఁ బడఁగ వైచె; ♦ నురుబలుఁడగు నా
హరివరుఁడు త్రిప్పి వైవఁగ, బరిఘం బది యతనిఁ దాఁకి ♦ పటురయ మలరన్.

ఆ. అతని చేతనున్న ♦ యాబాణయుతధను,స్స్వరముఁ దచ్ఛిరస్త్ర ♦ ముకుని నాద
మడరి భూమిఁ బడఁగ ♦ నత్తఱిఁ జేసె, నం,తటఁ బ్రతాపశాలి♦పటుబలుండు.

క ధీరుఁడు నగు నంగదుఁ డపు డారాక్షసుఁ జేర నరిగి ♦ యతి వేగమునన్
భూరితర క్రుద్ధ దానవ,వీరు నికుంభుండు విలాస♦వితత శ్రుతులన్. ౧౬ 4334

క కని చెన్నాలంబునఁ దల,మునఁ జఱచెను, దీవ్ర వేగ♦మునఁ బటుతేజం
బున నొప్పు మహాపార్శ్వుం, డనుపమకోపమున మెఱసి ♦ యాతురపడుచున్.

క. కరమున నొక్కట ఘనతర,పరశ్వధము సంగ్రహించెఁ,♦ బ్రతిదివసం బా
దరమునఁ దైలముఁ బూయుట,గిరుమహాస్వచ్ఛమగు దానిఁ♦ గాంతిఁ జెలఁగుచున్.

క. గిరిసారమట్లు దృఢమై, పరఁగ మహాపార్శ్వుఁ డప్డు ♦ పటుకోపమునన్
హరివరుపై వైచెను నా,పరశ్వధము సవ్యబాహు♦ఫలకముఁ దగులన్. ౧౮

ఆ. వాలికొడుకు లాఘ♦వంబున నది బ్ర
నట్టి కోపమూని ♦ యపుడు తనకుఁ
దగులకుండ నట్లు ♦ తప్పించుకొనియె, నా
యంగదుండు వీరుఁ ♦ డతులబలుఁడు. ౧౯ 4338

క జనకుని రీతిఁ బరాక్రమ ఘనుఁడును నై తనరుచుండఁ ♦ గావున వజ్రం
బును బోలి కఠినమగు ముష్టిని గైకొని యట్టె త్రిప్పి ♦ చెచ్చెఱ దానిన్ ౨౦

ఆ మర్మవేత్త గాన ♦ మహాసనినిభము,మునకు నంతరమున ♦ ఘనకులిశము
వంటి దానిఁ బొడిచె, ♦ బవరంబునందందు, నతని పోటుచేత ♦ నసురగుండె.

క త్వరగాఁ బగులఁగ నాఁ,డ్రపడ నసృగ్ధార లెడి ధరపైఁ ♦ బొరలెను, బిదపన్
బరమాకులమై యాలని, వనాదనిచయముఁ బొఱిఁ జొచ్చె ♦ భయముగదురుటన్.

క. అనిలి మహాపార్శ్వుఁడు మృతిఁ, గనఁ గాంచి దాత్తక్రోధ♦కలితుం డయ్యెన్;
వనచరు లప్పుడు హర్షం,బున గంబత్తోడ నార్చి ♦ముదముగ లంకన్. ౨౪

ఆ. పగులఁ గొట్టునట్లు ♦ ఘనుసింహ... ల్, చేసి రసురాళ్ల ♦ ...
నంతసమున నార్చు ♦ చందంబునం, నమవాత నసురనాధ ♦ వైరి యపుడు.

క. దనుజులు కపులును గావించిన సింహారవంబును విని ♦ చెలఁగెడుకోపం
బున మరల నభిముఖుండై, యనిసేయఁగ నిలిచె ధైర్య ♦ మధికముగాఁగన్.

తొంబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౦ - వ సర్గము.

రామరావణమహాయుద్ధము.

సీ. అమ్మహాసంగర ♦ మందు మహాబలుండయి వీరుఁడగు విరూ ♦ పాక్షుఁ డవల
నమ్మహోదరుఁడు మ ♦ హాపార్శ్వుఁడును హతులగుటయుఁగని రావ ♦ ణాసురుండు
మిగులఁ గ్రుద్ధుండయి ♦ మించెడు కడఁకతో నరదంబుతోలు మా ♦ యనుచు సార
థిని హెచ్చరించి యి ♦ ట్లనిపల్కె వానితో, నా రాము నతనిస ♦ హజుని బొంది
ఆ. నిహతులైన మంత్రి ♦ నికరముయొక్కయు, ముట్టడింపఁబడిన ♦ యట్టిపురము
యొక్కదుఃఖములను ♦ నుక్కడఁగించెద,, స్థిరపదంబు నేను ♦ జెందువాఁడ 3

సీ. *వైదేహిపుష్పస ♦ త్ఫలమయి సుగ్రీవజాంబవత్కుముదులు ♦ నాధ్వసకర
విక్రమాఢ్యులు గాఁగ ♦ వెలయుమైందద్వివిదాంగద నళసుషే ♦ ణానిలసుత
గంధమాదను లన్య ♦ కపులు ప్రశాఖలు గలదియౌ రామవృ ♦ క్షంబు సుమ్ము
దాని కాధారమై ♦ తనరుశాఖాదుల ఖండించువాఁడ సం ♦ గరమునందు
తే. ననుచు నతిరథవర్యుఁడై ♦ యలఘురావ,ణాసురుఁడు రథవరమున ♦ నఖిలదిశలఁ
బ్రతిరవంబులు పుట్ట జ ♦ వమునఁ బోయె, వైరియగురామచంద్రుని ♦ జేరనంత

క. అనిన్వనమున శైవలి,నీనికరగిరీంద్రవిపిన ♦ నియుతగజకిటి
త్వానాథముఖమృగాన్విత,మై నిఖిలధరాతలంబు ♦ నందెఁ జపలతన్. ౫ 4347

క. దనుజేంద్రుఁ డంత భయదం, బనూనదారుణమునౌచు ♦ నరిమృత్యువునై
తనరెడుతామసనామక,ఘనాస్త్రమును వైప నద్ది ♦ కాల్చెం గపులన్ ౬

క. నలుఁగడలం ద్రెళ్లిరి వా,రలు, బ్రహ్మయుఁ దానె మున్వ ♦ రమాయి చెలఁగుదా
నిలలిన్ నిర్మించెను ని,స్తులమగు దానిన్ వహించు ♦ చొప్పు కలుగమిన్. ౭

ఆ. భంగమొంది కపులు ♦ పాఱఁగా ఘోరర
జంబు గలిగె, నిట్లు ♦ సకలకపులు
తచ్ఛరాళిచేతఁ ♦ దాగు భంగము నొంది
యుండఁ గాంచి రాఘ ♦ వుండు కడఁగి ౮ 4350

---

* రామవృక్షం తతో వాన్మి సీతాపుష్పఫలప్రదమ్, ప్రశాఖా యస్య సుగ్రీవో జాంబవాన్ కుముదో నళః, మైందశ్చ ద్వివిదశ్చైవ-అనియూ ఇచ్చట వాస్తవార్థము సుగ్రీవాదులగు ప్రశాఖలఁ బొరియించెదననియు రామవృక్షము ముక్తిఫలప్రదమనియు రావణునిభావమని మహేశ్వరతీర్థులు.

క. అనిశీ సశస్త్రాగారము,నెన్నొక, రావణుఁడు ... ♦ నిల్చి విలుం
బును బాణ ద్రోలి ...,...ఁగని రాముఁగాంచె♦న త్రిగుణమునన్.

క. అనుజుండగు లక్ష్మణుతో, మును దివిని సుపేంద్రుఁగూడి ♦ మొనయు శచీనా
థునిపోలిక మెఱయుచుఁ దెను,ధనువును గైఁదాల్చి సఖ్యు♦ఁ సస్యూహారుండై.

తే. అంబరంబును నొఱసెడు♦నట్టు లొప్పి
కమలపత్త్రాయతాక్షుఁడై ♦ కడువిశాల
బాహువులతోడ రాజిల్లు♦వాని నచటఁ
గనియె, నంత మహాతేజ♦మున వెలుఁగుచు. ౧౫ 4353

క. గురుబలుఁడు రాముఁడు సహో,దరుఁడగు లక్ష్మణునిగూడి ♦ తత్కపు లటు సం
గరమున భంగము నొందుట,నరగున రావణుఁ డు పైకి♦జనుదెంచుటయున్.

క. కని చిరకాలమునకు నా,తనితో సంగరము గల్గె ♦ దన కనుహర్షం
బునఁ జాపమధ్యభాగం,బును గరమునఁ బట్టి వేగ♦మునఁ బృథుధనువున్. ౧౬

ఆ. తివిచి యాకరోర♦రవమున నిలనెల్లఁ, బగులఁ జేయునట్లు ♦ పటుగుణంబు
లాగుచుండె, నట్టు ♦ జాగుసేయక దాన,వాధిపాంబకముల ♦ నర్కకులుఁడు.

క. పెనుగుణమును మ్రోయించుట, సనూనముగఁ గల్గినట్టి ♦ యారవమున కే
దనుజులు కోఁతులు నందలు,గను సుడసిరి, రాజసుతయు♦గశరపథమునన్. ౧౭

తే. రావణుఁడు నిల్చియుంశ ద♦క్షమునఁ జంద్ర
భాస్కరులచెంతనున్న స్వ♦ర్భానువట్టు
లలరె, లక్ష్మణుఁ డాది నా♦ సుసురవరుని
బలము తెలియఁగవలెనంచుఁ ♦ దలఁచి వేడ్క. ౧౮ 4358

క. శితశరములతోఁ బోరఁగ, మతిలో నూహించి పెక్కు♦మాఱులు గుణ ము
ద్ధతి లాగి యగ్నిశిఖల, ట్లతిదారుణములగు పెక్కు♦లమ్ములు వైచెన్ ౧౯ 4359

చ. ధనువును బూని లక్ష్మణుఁడు ♦ దారుణశాతశిలీముఖంబు లే
సినతతినే సుతేజమును ♦ జెందినరావణుఁ డాకసంబునం
దున మరలించెఁ దీక్ష్ణుఁగు ♦ తూపుగమిం బరఁగించి, యాతఁడున్
దనదగుహస్తలాఘవము ♦ తత్సమయంబునఁ జూపుచుం దమిన్. ౨౦ 4360

తే. లక్ష్మణునితీవ్రబాణజా♦లముకు నొక్క
శరము నొకటను మూఁడగు♦సాయకములఁ
ద్రిశరముల నంబకములఁ బ♦దిం బదింట
నిట్లు ఖండించె నవ్వాని ♦ నేర్పుమీఱ. ౨౧ 4361

క. అని జయశీలుఁడు రావణుఁ, డనుపమశాతాస్త్రకము ♦ నన్నింటిని వే
తునుముచుఁ దనునొక్కటి స్లోఁ,కనియట్టు లొంపర్చె యుశని♦గాదనితక్వరతోన్.

క. గిరివలె నిశ్చలుఁడగురఘు,వరుమూలోక్కనఁ బోయి నిట్లు ♦ భాస్కరకులు మా

ర్తురఁ బోలియుంచెడు రాముని, పరిసరమున కేగి క్రోధ♦భారముచేతన్. ౨౧౪

క. అగణాత్ముండై భూవర, సగ్రాపై శరవృష్టిఁ గురిసె, ♦ వైరివనజభీ
కరచాపద్యుతదారుణ, శరధారలు సందు లేక ♦ చను దేరంగన్. ౨౨౪ 4364

క. కనుఁగొని నిషంగయుగ్మం, బునుండి భల్లములఁ దీసి ♦ పూనిక మెఱయం
గను నంతఁ గుపితములు భీ, తిని గల్గఁగఁ జేయునవియుఁ ♦ దీక్ష్ణతరములున్.

క. ఘనకాంతుల మెఱసెడు నవి, యును బాములఁ బోలియున్న ♦ యుగ్రశరములన్
దునిమెన్ భల్లంబులచేఁ, దనశక్తి చెలంగ, భూప♦తల్లజుఁ డంతన్. ౨౮ 4366

క. దనుజోత్తము, రావణుఁ డా, జనపతి, వేవేగ వివిధ♦శాతశరములన్
గనలుచు మార్గాని నొంచిరి,, జనపతిదనుజాధిపతులు ♦ శౌర్యము పొంగన్

సీ. అప్రతిహతులయి ♦ యాశుగ వేగముల్ వారించుచుం జిత్ర♦భంగిఁ జాల
పర్యంత మలసటఁ ♦ బడలక సవ్యాపసవ్య మండలములఁ ♦ జతురిమ తగఁ
జరియించుచుం బోరె,♦రిరువురుయయుమ మనాతనిగర్వ మడఁచిన ♦ దర్పహారుఁడు
వోలె భయంకరు♦లై లక్ష్యశుద్ధుల శరముల వదలుచు ♦ సత్వరముగఁ

తే. దలఁపడుచుఁ బోరుచుండఁగ ♦ నవసరము
ననుఁ గనుంగొని భూతాళు♦లును భయంబు
నొందె, వర్షర్తువునను వి♦ద్యుత్ప్రతతులఁ
గలిసి ఘనములు గ్రమ్మిన ♦ కరణి దోఁప ౨౭౪ 4368

క. సురపథమున నానావిధ, శరములు పడి నిండె, నా♦సంజనిత బాణో
త్కరములు వ్యాపించుచు నం, తరములు నంటందునుంటఁ ♦ దదవసరమునన్.

తే. తగ గవాక్షము లలవరిం♦పఁగఁ జెలఁగెడు
విధమునం జూడఁ దగియుండె, ♦ వేఁడివెలుఁగు
పశ్చిమాశకుఁ జేరంగఁ ♦ బదపడి గుహ
జలదములు లేచి నీటిధా♦రలను గురిసి. ౨౯౪ 4370

చ. ఘనమగునంధకారమును ♦ గల్గఁగఁ జేసినయట్లు వార ల
త్యనుపమ వేగవంతము ల♦హార్యము లెంతయు దారుణాకృతుల్
చన ననుకూలమౌ పగిదిఁ ♦ జక్కనిగృధ్రపతత్త్రిపత్త్రముల్
గనఁబడుచుంటఁ బటుములు ♦ గల్గినవై పశితాగ్రముల్ తగన్ ౨౯౪ 4371

క. తనరుశరంబుల వైచుచు, నసిత ధృతపుంఖులన్ భ♦యంకరగురి
తిని గన్పడఁగాఁ జేసిరి, మనుజేశ్వర దనుజనాథ♦ులందను లంతన్ ౩౦ 4372

క. ఇతరేతరవధకాంక్షలు, మతులం బూనిన నృత్త♦మానవులు వోలెన్
జతనంబుగఁ బోరాడిరి, నరవర సాదృశ్యమగుమ ♦ నయ్యని తనరెన్.

తే. మిఱి యనానాస్త్రమై యుండె, ♦ మహితచాపు
లఖిలశస్త్రాస్త్రకోవిదు ♦ లఖిలశస్త్ర

విద్విరిష్ణులుగా వాగు ♦ వేయుచుంట
నని సమానంబుగా నుండి ♦ రంత వాకు ౩౪ 4374

సీ. ఏయేపథంబున ♦ నేపున జరియించిరో యాపథమున నసి ♦ యాయపార
జలధులనుండి శ్వ♦సనజవంబునఁ దరంగములు లేచెడు భంగి ♦ కాండపంక్తు
లట్టి పర్వ్వమునుండె, ♦ నంతట లోకవిద్రావణుం డగునట్టి ♦ రావణుండు
కరమున బాణమో♦క్షణము చేయుచు రాఘవునిలలాటంబునఁ ♦ బూని బాణ

ఆ. పంక్తి గాఁడనేసె, ♦ భయదగాఢనిరను
ర్గళితరుధిరయాభ♦కాండపంక్తి
యదియు రాముశిరము♦నందు నాటిన నాతఁ
డొందఁడయ్యె వ్యథను ♦ డెందమందు ౩౫ 4375

చ. గురుతర తేజముల్ రిపుల♦గుండెలఁ జెండెడు వీర్యముల్ నిరం
తరాములరాకు రాఘవుఁడు ♦ దారుణమై తగురౌద్రమంత్రముల్
వరుస జపించి యస్త్రమును ♦ బాగుగ రౌద్రము నుంకఁజేయుచుర్
శరములఁ దర్భవంబులను ♦ జాపము లాగుచుఁ గోపయుక్తుఁడై ౩౬ 4376

క. దనుజాధిపుపై వైచెను, చనియాబాణములు భూరి♦జలదము నా నొ
ప్పిన రావణుకవచవరం,బును వైరికిభేద్యమును స♦మూహాము గాఁగన్. ౩౭

ఆ. తాఁకి తద్బలమున ♦ దానవునకు నంచు,కంతయేని వ్యథను ♦ నపుడు కల్గఁ
జేయఁజాలవయ్యె, ♦ నాయన ముఁడు నప్పు,స్వాస్త్రకుశలుఁ డౌట♦నంతఁ బోక.

క. మరలను స్యందనగతుఁగ,న్బరపతినిం జూచి ఫాల♦మునఁ బరమాస్త్ర
స్ఫురణమునఁ జాలనొప్పెడు, పరమంత్రముచేతఁ బొల్చు ♦ బాణమువైచెన్.

క. శరము లవి యస్తరూపము, లురగతి రానఱుసిశరము ♦ లుర్విఁ బడఁగ న
త్తరుణమునఁ జేసి యసురే,శ్వరవారితములయి కోప♦భావమువలనన్. ౩౯

తే. ఊర్పులను బుచ్చుచున్న య♦త్యుగ్రపంచ
శీర్షసర్పము లట్లుగ ♦ క్షితిని జొచ్చె,
రావణుం డట్లు రాఘవా♦స్త్రముఁ జెండి
క్రోధమూర్ఛితుఁడయి మహా♦ఘోరముగుచు ౪౦ 4381

క. అరిభీకరమయి తగు నా,సురనామాస్త్రమును వైచె ♦ సౌరిదిగ దానన్
గరివైరితరక్షుభయుం,కరముఖములు గృధ్రకంక♦కాకముఖములున్ ౪౧

సీ. శ్యేనాననమ్ములు ♦ చిత్రవంచకముఖములు నా దోఁడేళ్ల మో♦ములును నివృత
ఫణివక్త్రములు నైదు♦పడగల సర్పము లట్టి యాకృతికల్గి ♦ యతిరుతీవ్ర
శరములుసుజేయు♦శరబాణములు పెక్కు జనియించి వెడలె, దేజ♦మున మిగుల
వెలయునా రావణుఁ♦డలుగుద్రు బోలుచు నాగ హాంబులు బూని♦యహివిధమున
నూర్పులు పుచ్చుచు ♦ నురుశస్త్రమహిమమునను ఖరకిటిలప♦నముల శ్వాన

తే. మకరకుక్కుటముఖముల ♦ మఱియు సర్ప
ముఖములను దగునాయక♦ములను నక్ర
శరములను దారుణాగ్రముల్ ♦ పరఁగువానిఁ
బుట్టఁగాఁ జేసి వైచె రా♦మునిపయిఁ గడు ౮౩॥ 4383

క. ఆరీతి నాసురాస్త్రము, దారుణగతిఁ జెంతఁ జేర ♦ దహనాభుండౌ
శ్రీరాఘవుఁ డుత్సాహము, భూరితరం బొదుచు వెలయఁ ♦ బూనికమీఱన్.

తే. వైచె నాగ్నేయమను నస్త్ర♦వరము, దాని
మహిమమున నగ్నిదీప్తాస్య♦మిహిరవక్త్ర
చంద్రలపనార్ధచంద్రచం♦చన్ముఖములు
ధూమకేతుముఖంబులు ♦ తోఁచునవియు. ౮౫॥ 4385

క. తారాగ్రహవక్త్రంబులు, దారుణతీక్ష్ణోల్కలట్లు ♦ తగుముఖములు గం
భీరతటిజ్జిహ్వాగ్రాకారములునునైన సాయ♦కంబు లితరముల్ ౮౬॥ – 4386

క. జనియించె, నాసురాస్త్రం, బునఁ బుట్టిన భయదబాణ♦ములు నటు శ్రీరా
ముని పావకాస్త్రసంగతిఁ, గనినంత సహస్రశకల♦కములయి యండే.

క. విలయము నొందెను, గృత్యేంబులఁ జులకనఁగా నొసర్పు ♦ భూపతి రాముం
డల యాసురాస్త్రమును నిష్ఫలముగ నడఁగింపఁ గాంచి ♦ పటురభసమునన్.

ఆ. కామరూపులైన ♦ కపినాథముఖవీరు, లామహోత్సుకుట్లు ♦ నపుడు చేరి
హర్షమునఁ జెలంగి ♦ యార్చిరి, శ్రీరాముఁ, డమ్మహాహవమున♦యందు మిగిలి.

చ. దనుజపతిప్రయుక్తమగు ♦ దారుణబాణము నిష్ఫలంబుగా
నొనరిచి సంతసంబుఁ గనె ♦ నొయ్యన వానరవీరు లందఱున్
మనుజపతిప్రయుక్తమగు ♦ మానితపావకబాణశక్తియుం
గని ముదమొంది యార్చిరి న♦కాసము శత్రుభయంకరంబుగన్. ౯౦ 4390

నూఱవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౦౧ - వ సర్గము.

లక్ష్మణ మూర్ఛ

క. అసురేశుఁడు రావణుఁ డ, ట్లసమంబగు నాసురాస్త్ర ♦ మనిఁ బ్రతిహతమై
వెస నడఁగఁ గాంచి ద్విగుణిత, మసారమును నైనక్రోధ ♦ మడరుచునుండన్.

క ఇతరాస్త్రమ్మును వైవఁగ, మతిలో నూహించె, నంత ♦ మానిత తేజం
బు తగన్ రావణుఁడు మయకృతమగు రౌద్రాస్త్రంబు భీష♦ణ ప్రకాశరంబున్. ౧॥

క. ఆరామునిపై వైవఁగాఁ, దా నది సారించె, నంతఁ ♦ బెచ్చాఱుమునన్
భీకరములు దీప్తములు న నద్భుతములు లిత నాళ్లు♦తగునవి యుగుచున్. ౩॥

ఆ. ముసలశూలగదలు ♦ వెస జనియించెను, బ్రహ్మకాలపవన♦భంగి వివిధ
దారుణాకృతులయి ♦ తగుకూటపాశము,ద్గరము లశను లొదవెఁ♦గడుజవమున.

చ. సిరి తగఁ గాంతి పెంపెసఁగఁ ♦ జిత్రమహాస్త్రవిదుత్తముండుగాఁ
బరఁగెడు రాఘవుం డపుడు ♦ భాసురమై పటురూప మొంది యు
ర్వరిసకలాస్త్రవర్యమయి ♦ వర్ధిలు నొక్క మహాస్త్రమేసి యా
సురరిపుసాయకావళులఁ ♦ గ్షోణిపయిం బడఁజేసె నుద్ధతిన్. ౫ 4395

తే. అద్ది గాంధర్వమను పేర ♦ నలరు, దాన
నస్త్రమహాత్ముఁడు రాఘవుఁ ♦ డట్లు రౌద్ర
వశరంబును జెండిన ♦ సురవిరోధి
క్రోధతామ్రాక్షుఁడై రాముఁ ♦ గూల్చె మదిని. ౬ 4396

క. సౌరాస్త్రముఁ బరఁగించెను, భూరిజవుం డతులనూత్న ♦ బుద్ధియునగునా
వీరునిచాపమునుండి మ,హోరాజితచక్రములు బ ♦ యలు వెడలెఁ దగన్. ౭

క. అనుపమకాంతిఁ జెలంగుచు, నినచంద్రగ్రహములట్టు ♦ లెనఁగు విశిఖపం
క్తి నిఖిలదిక్కుల నిండఁగఁ, గన నినశశిఖేచరములు ♦ తమఁ బడురీతిన్. ౮

క. వెలసెను నారాముం డి,మ్ముల సేనాముఖమునందుఁ ♦ బొలిచి దనుజను
జ్జ్వలిసాధనముల బాణం,బులచే ఖండించె శౌర్య ♦ ము గడు మెఱయఁగన్. ౯

చ. దనుజవరుండు రావణుఁడు ♦ తన్మహితాస్త్రము గూడ వ్యర్థమై
చనుటయు రామునర్మము ♦ సంఘమునన్ దశతీవ్రబాణముల్
జొనుపుచు నొంచె నంత రణ ♦ శూరుఁడు రాముఁడు వైరిభీతికృ
ద్ధనువుననుండి వెల్వడిన ♦ దారుణబాణశతాభివిద్ధుఁడై. ౧౦ 4400

క. గురుతేజుఁ డౌట దానికిఁ, బరికంపింపక యె నిల్చె, ♦ బవరంబులఁ దా
నిరతము జయమందెడు రఘు,వరుఁ డతికోపమున దనుజ ♦ వరునం గాలిన్. ౧౧

క. పలువిధములైన బాణం,బుల నొప్పించెను, మహీశ ♦ పుంగవుఁ డిటు ల
ప్పలలాశను నొంచిన తఱి, నిలాధపానుజుఁడు సాధు ♦ హితకరుఁ డంతన్. ౧౨

క. అరివీరుల నొంచెడు దు,ర్భరబలమున నొప్పియుంట ♦ రయమునఁ గొనియెన్
శరసప్తకమును నంతట, గురుతేజుం డతఁడు మదిని ♦ గుతుకం బలరన్. ౧౩

తే. అధికవేగంబుగల్గిన ♦ యాశరముల
మనుజశీర్షాంకితధ్వజం ♦ బును దదీయ
మును శకలములుగాఁగఁ గూ ♦ ల్చెను; మఱియును
గురుబలాఢ్యుఁడు శ్రీమంతుఁ ♦ డురుతరమతి. ౧౪ 4404

క. ఐనట్టి లక్ష్మణుఁడు తన, మానసమునఁ గల్గుక్రుధను ♦ మండింపుచుఁ బెం
పూనిన శరమును నొక్కఁడు, జ్యానాదం బడర వింట ♦ సంధించి తగన్. ౧౫

తే. జ్వలితకుండలమైన రా ♦ క్షసవరేణ్యు, న రథిశిరంబు ఖండించె, ♦ భూరినిశిత
బాణపంచకమున ద్విప ♦ వరకరాభ, దానవేంద్రధనున్ను ను ♦ ద్ధతిని ద్రుంచె. ౧౬

చ. ధను విటుపోవనున్న తఱిఁ ♦ దర్దుము వేగముమీఱ దాఁటి యా
తనిగురుసైంధవాళి నసి♦తంబగు నభ్రము రీతి శైలమో
యను నటు లంగముల్ తనర ♦ స్యందనవక్త్రము లాగుచుండు దా
నిని గదచే విభీషణుఁడు ♦ నెట్టన మోఁది వధించె నుద్ధతిన్. ౧౭ 4407

ఆ. వేగవంతుఁడైన ♦ విబుధవైరిసహోదరుఁ, డశ్వవిరహితమగు ♦ నమ్మహారథమ్మునుండి దుమికి ♦ ధరణికిఁ గమ్ముల, నయి మహోగ్రహంబు ♦ పర్వ నిలిచె. ౧౮

సీ. అంతమహాశక్తి♦నంతుండు విక్రమా,ధనుఁడు నౌ రావణుం ♦ డనుపమాన
మయి వజ్రమట్లు చె♦న్నాగుచు నున్నశక్తిని విభీషణునిపై♦యిని బ్రయోగ
మును జేసె, లక్ష్మణుం♦డును విభీషణునిచెంతకు నది రాకముం♦దటనె దాని
బాణత్రయంబున ♦ భంజించె, నప్పటిరణమున నఁ గపులయా♦రవము లెసఁగెఁ,

తే. గనకమాలాభిలంకృత ♦ మనుపమాన
మైన యాశక్తి ముత్తుని♦యలు నగుచును
విస్ఫులింగము లాకరీతి ♦ వెదల నుల్క
వలె జ్వలించుచు దివినుండి ♦ పడియె ధరణి. ౧౯ 4409

క. తరువాత దానవేంద్రుఁడు, సుసుచిరచందనముఖాభి♦శోభిత మగుచున్
బరఁగుచు యమునకు నైనను, దురాసదం బౌచు నొప్పఁ ♦ దోరపుశక్తిన్

క. చేకొనియె, నద్దినైజ,ప్రాకటతేజమున మిగుల ♦ భాసురమగుచున్
బాకారికులిశమటు తగి, యాకరణిం జేరరాని♦దై యయి మిగులన్. ౨౧ 4411

క. దనుజేంద్రుఁడు గిరగిరఁ ద్రిప్పిన మంతమ ఘోరరూప♦పృథులం బగుచున్
గనుపట్టె, నంతలో రామునితమ్ముఁడు వీరుఁ డార్తి ♦ మునిఁగెడువానిన్ ౨౨

క. దనుజవతంసు విభీషణు,మనమున ననుసంశయంబు ♦ మైకొన భయముం
గనియున్నవానిఁ గని యా,తని కడ్డము వోయి నిల్చె ♦ ధైర్యముపొంగన్

క. వీరుఁడు లక్ష్మణుఁ డంతట, సారంబగు ధనువు లాగి ♦ శక్తిం గేలన్
సారించుచున్న యారక్షోరాజుపయిం బృషత్క♦కూటనువృష్టిన్ ౨౪ 4414

క. కురిసెను మహాత్ముఁడగు రఘు,వరుతమ్ముం డతనిపైన ♦ బాణవితతులం
బరఁగించుచుండఁగ సహో,దరునిపయిన్ విక్రమంబుఁ ♦ దాఁజూపంగన్. ౨౫

తే. వీలులేకుంటచేత వి♦భీషణు నని
నొంచుయత్నంబు మాని ద♦నుజవిభుండు
తనసహోదరుఁ దప్పించి ♦ ధైర్యమూని
నిలిచియున్న లక్ష్మణుఁ జేరి ♦ పలికె నిట్లు. ౨౬ 4416

క. బలముగలవాఁడ ననుకొని, చెలఁగుచు నాతమ్ము నిట్లు ♦ జృంభచ్ఛక్తిం
గలిగినయటు తప్పించితి, పలలాశను వీని విడిచి ♦ పటుతరశక్తిన్ ౨౭ 4417

క. దీనిన్ నీపయి వైచెద;, మానక యాశక్తి మున్ను ♦ మహిఁ నెందఱినో

తాను బొలియించి రక్తము,లోకక్ష ముగ్నిపది సూమ్ము ♦ లోకనుతంబొ ౨౮

చ పరిఘము లట్టి నావయిన ♦ బాహువరంబుల వీడి యుద్ధి భీ
కరముగ నీదువక్షమును ♦ గ్రన్ననఁ జీలిచి రక్తసిక్తమై
యరుగుచుఁ దావకానువుల ♦ నాకృతిమైఁ గొని యేగఁ జాలునం
చురవడిఁ బల్కి కోపమున ♦ నుగ్రతనుండయి దానవేంద్రుఁడుక్. ౨౯ 4419

క ఎనిమిదిగంటలతోఁ దగి, ఘననాదమ్ము గలిగి మయ♦కల్పితమాయా
జనితంబయి వైరితతిం, దునుముచు వ్యర్థముగ రాక ♦ తోరపుశక్తిక్. ౩౦

క. పరఁగుచు స్వతేజమున భీ,కరముగఁ గ్రాలుచును జెలఁగుఁ ♦ గడువడి దానిక్
గురుజవమున లక్ష్మణుపైఁ, గర ముగ్రుండగుచు వైవ ♦ గాఢరవమునక్. ౩౧

తే. భీమవేగంబుచం బొల్చి ♦ వృత్రహరుని,వజ్రమట్లుగ మ్రోఁగుచు ♦ బవరమందు
నున్న లక్ష్మణుపైఁ జనె, ♦ నుగ్రరీతి, వచ్చునాశక్తిఁ గని రఘు♦వరుఁడు మదిని.

క. నాయనుజునకుక్ మంగళ, మీయెడ నౌఁగాక యనుచు ♦ నెనఁగెడు శక్తిక్
వే యడరుదాని గూరిచి,నీయుగ్రాహంనోద్యమంబు ♦ నిష్ఫలమగుతక్ ౩౩ 1423

తే. వ్యర్థమగుదువుగాక నీ♦వనియె నపుడె,
యంత రావణుఁడుగ్రుఁడై ♦ యహిసమాన
శక్తి దానిని వైవ నా♦శక్తి,క్షణము
లోన నెవ్వరినైనఁ గా♦ల్చునది యయ్యు ౩౪ 4424

క మనమున రాముఁడు వ్యర్థము,గను జేయుట నపుడు భయశ♦కలమేని మనం
బున లేక శూరుఁడై పి,ల్చిన లక్ష్మణునురముఁ నందుఁ ♦ జేరి మునింగెక్. ౩౫

తే. మిగులజవమున గురుకాంతి ♦ మించుచున్న
యామహాశక్తి ఫణిపతి♦యైన యాది
శేషునాలుకవలెనె వి♦శేషభీతి
కరముగాఁ దేజరిల్లి ల♦క్ష్మణునురమున ౩౬ 4426

సీ. వడిఁ బడె, నారఘు♦వంశమ్ముఁడంత రావణుహస్తజవమున ♦ వచ్చి చాల
లోఁతుగాఁ దిగిబొమ్ము ♦ నాతిటి భేదిం ధరశైపైఁ బడియెఁ, జెం♦తనె వసించి
యున్న శ్రీరాఘవుం ♦ డుకుతర జులంపు పమ్ముఁ నంతటి యవ♦స్థను గనంగఁ
గని,భ్రాతృవాత్సల్య♦మున విషణ్ణుండయ్యెనాత్మను, నతఁడు బా♦ష్పాకులాక్షుఁ

తే డయి ముహూర్తము దాను జే♦ఁ దగుపనిని
నెంచి ప్రళయాగ్ని భంగిని ♦ మించి మిగుల
నురువడింపఁగఁ బూనె భూ♦వరుఁడ దుఃఖ
సమయ మిది కాదటంచుఁ దా ♦ స్వాంతమందు ౩౭ 4427

క. తలపోసి భూమినుత దొం,గిలుటయుఁ దనసోదరుండు ♦ క్షితిఁ బడుటయు ని

* స్వస్త్యస్తు లక్ష్మణాయేతి మోఘాభవ హతోద్యమా-అనియూ.

మ్ములఁ జూచుటఁ బట్టియు మిక్కిలి యుత్సుకమీఱ నుదిరి ♦ గెరలుచు నపుడే

క. దనుజుని వధింపయత్నం,బుననే యేసుటకు తూపు ♦ ముగ యుద్ధముచే
సెను, నట్లన రాముం డా,యతమైన శక్తిప్రభిన్నుఁ ♦ డై సోదరుఁడున్. ౨౦

తే. రక్తసిక్తాంగుఁడగుచు స♦ర్పయుతశైల
మట్లు లక్ష్మణుఁ డుండంగ ♦ నచటఁ గాంచె,
నాకపిశ్రేష్ఠు లెల్ల బ♦లాఢ్యుఁడైన
దనుజనాథప్రహితశక్తి ♦ దానిఁ బూన్కి. ౨౧ 4430

క. ఉరమువనుండి ప్రయత్నము, పరమంబుగఁ జేసి వెఱుచు ♦ బలము కలుగమిన్
విరహితఫలురై యంతటఁ, గరలాఘవ మొప్ప దనుజ♦కాంతుఁ డలుకతోన్

క. శరములు వైచి కలంచుట, నురుశక్తిని వెఱువఁజాల ♦ కుండిరి, మఱియున్
వరశక్తి యద్ది లక్ష్మణు, నురమున్ భేదించి చొచ్చె ♦ నుర్వీస్థలిలోన్ ౨౩

సీ. బలవంతుఁ డా రాముఁ ♦ డలఘుసంగరమునందుఁ గ్రుద్ధుండయి ♦ యతిభయంక
రమగు నాశక్తిఁ గ♦రంబులచేఁ బట్టిలాగి వేవిఱిచె, ని♦లాధవుండు
దాని లాగుచునుండ ♦ తఱి మహాబలవంతుఁడగు రావణుండు స♦ర్వావయవము
లందు నాటెను సాయ♦కావళియుర్మముల్ భేదించుదాని, నా♦పెనుశరములు

తే. సరకుసేయక రాముఁడు ♦ సహజు గౌఁగి
లించుకొని సూర్యతనయు గా♦లికొడుకును ని
తరహరీంద్రులఁ గాంచి నా♦తమ్ము నితని
జుట్టుకొని కపివరులార! ♦ పట్టుడలను ౨౫ 4433

క. పరిరక్షించుచు నుండుఁడు,, చిరకాలమునుండి వృష్టిఁ ♦ జిత్తమునందుం
గరముం గోరెడుచాతక,వరపక్షికి ఘర్మము చన ♦ వారిధరంబుల్. ౨౬

చ. కనఁబడినట్లు నేను జిర♦కాలముగా మదిఁ గోరుచుండుఁగా
వున నిట నాకువిక్రమముఁ ♦ బొల్పుగఁ జూపఁగఁ గాలమబ్బె ని
య్యనిఁ నీకఁ బాపనిశ్చయుని ♦ నాశరపర్యుని వీనిఁ జంపనో,
వనచరులార! మీయెదుటఁ ♦ బల్కెద సత్యముగాఁ బ్రతిజ్ఞనున్ ౨౭ 4435

తే. ఈక్షణమునందె మీరెల్ల ♦ నీజగమున
రావణాసురుఁడో లేక ♦ రాఘవుండో
యుండకుండుటఁ గనఁగలరు, ♦ దుర్వినీతు
రుండ రిఁకమీఁద నని యెఱుఁ♦గుండు మదుల ౨౮ 4436

సీ. రాజ్యనాశము మహా♦రణ్యవాసంబును దండకావనపరి♦ధావనంబు
సీతయన్యులచేత♦స్పృశియింపఁబడుటయుఁ గ్రూరరాక్షసులకుఁ జి♦క్కుటయు బంప

* అరావణ మరామం వా జగద్ద్రక్ష్యథ వానరాః - అని మూ.

పరిసరంబున నున్న ♦ గురువనంబు దునుము గ గుశేరదుఃఖాళి ♦ నొందుటయును
నరకంబువలె ఘోర♦తరమైన కారాగృహనిపతనంబున♦ నంగలిగిన
తే. యట్టి క్లేశము సర్వమ్ము♦ ముని రావణుని వధించి త్యజించెద ♦ వినుఁ డెవనికిఁ
గాను నేసంగరంబునఁ ♦ గపివతంసు, వాలిని వధించి సుగ్రీవుఁ ♦ బతిగఁ జేసి.

క. ఈనిఖిలకపిబలంబుల, నేనిచటికిఁ దెచ్చితినొ మ♦ఱెవ్వరికిని గా
నీనీరనిధికి సేతువు, జానుగ బంధించి దాఁటి ♦ సత్వర మిటకున్ ౫౨
తే. అరుగుదెంచినవాఁడనో ♦ యట్టిపాపి
దానవుం డిప్డు నాదునే♦త్రపథమందుఁ
బడియె, విషదృష్టిగలమహో♦ఫణులదృష్టి
ప్రాణి హరియించువట్లు నా♦ బారిఁ దగిలి ౫౩ 4439
క. దనుజుం డీతఁడు ప్రాణము,లను దాలిచి యుండలేఁ డి♦లాస్థలి నింకన్
వినుఁ డిదె దుర్ధర్షమహా,వనచరులారా! గిరీంద్ర♦వరశిఖరములన్. ౫౪
ఆ. కూరుచుండి సుంత ♦ కొఱఁతలే కిట నాకు
రావణునకుఁ గలుగఁ ♦ బోవు యుద్ధ
మును గనుంగొనుండు, ♦ మునివరుల్ గంధర్వ
లఖిలచారణులు మ♦హాహవమున ౫౫ 4441

*సీ. ఈజగత్త్రయమున♦ నెసఁగువారం దఱు, రాము రామత్వంబు ♦ గాను మలరఁ
గనుఁగొందురు గాక, లో♦కములందుఁ గల చరాచరములు దేవతా♦సముదయమ్ము
లొకటిగాఁ జేరి యీ♦యుద్ధము సాగిన పద్ధతి నీభూమి ♦ పరిఢవిల్లి
నంతపర్యంతమ♦హరహంబు జగమునఁ జెప్పుకొనంగను ♦ జేయఁ జాలు
తే. నట్టికృత్యము నేనె యీ♦యదనునందు
జేయువాఁడ, నటంచని ♦ క్షితివిభుండు
తప్తకాంచనభూషిత♦దారుణాంబ
కముల సుసమాహితుండయి ♦ కర్బురేశు ౫౬ 4442

క. తలపడి నొప్పించెను, ఘనమ లుజలధారలను మిగుల ♦ భూమి గురియున
ట్టులు రావణుండు రామునిఁ, దలపడి దీప్తాంబరసము♦దాయము లొకటన్.
తే. ముసలముఖములఁ బరఁగించె, ♦ వెస మహోగ్ర
దానవేశ్వరు లొకరి మీఁ♦ద నొకరేఁచి
వైచుబాణంబు లొండొంటి ♦ పరుసఁ గొట్టు
కొనఁగలుగు ధ్వనితుములమై ♦ తనరె నపుడు ౬౦ 4441
క. కనఁగఁ బ్రదీప్తాగ్రములై, తనరెడు వారబ్రపృషత్క♦తతియొక్కటిచే
త నొకటి భిన్నంబై యుర్విని, వింగిసినుండి పడియె ♦ వివిధవిధములన్ ౬౧

* అద్య రామస్య రామత్వం పశ్యంతు మమ కార్ముకే...

క. ఇక్ష్వాకురాజ్యవల్లీస్వాన, ముగ్రతరమ్మై భూతతతుల ♦ కొగి భయగంబై
యరుదిదియనఁ దగి యుండెను,, గురుకాంతుల మెఱయుచున్న ♦ కోదండంబుల్.

చ. కరమునఁ దాల్చి యాధరణి ♦ కాంతుఁడు రాముఁ డుదారచిత్తుఁడై
శరతతివృష్టి సాంద్రముగఁ ♦ జక్కనిలక్ష్యము నూని పర్వఁజే
య రయమునన్ సురారిపతి ♦ యట్లని రాఘవపీడితాంగుఁడై
పరుగిడె వాయుసంహతిని ♦ బాఱెడు మేఘమురీతి భీతుఁడై. ౬౩ 4447

నూటయొకటవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౦౨ - వ సర్గము.

-- లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛనుండి తెప్పిఱిల్లుట --

క. బలయుతుఁడగు రావణుఁ డుజ్జ్వలశక్తిని వైవ దాన ♦ సాంద్రరుధిరధా
రలఁదోఁగి శూరుఁడై దోర్బలలలితుఁడు లక్ష్మణుండు ♦ పడియుంట నిలన్.

క. కని రాముఁడు దుర్మతియగు, దనుజేంద్రునితోడ బెట్టి ♦ దంబుగ యుద్ధం
బును చేసి శరవిమోచనమును జేయుచు నే సుషేణు ♦ ప్రోలఁ గని పగన్. ౨

తే. పలికె నిట్లని యావీరుఁ ♦ డలఘుచిత్తుఁ, డసురనాయకుబలిమిచే ♦ నవనిఁ ద్రెళ్లి
యురగచుట్టులు పొరలాడు ♦ చున్నవాఁడు, పగలు నాకభివృద్ధియా ♦ భంగినిచట.

క. ఇతఁడన నసువులకింటెను, హితుఁడగు నా కిట్టితమ్ముఁ ♦ డిట రక్తపరి
ప్లుతుఁడయి యుంటను గనన్, మతి వ్యాకులమయ్యె నికస ♦ మర మొనరింపన్.

ఆ. కలుగు నెట్లుశక్తి? ♦ కలహంబులన్ శ్లాఘ్య
వర్తనుఁడయి సచ్ఛు ♦ భగుణలక్ష
ణాఢ్యుఁడైన నాస ♦ హాజుఁ డితఁడు మృతిని
గనునయే నసువులు ♦ తనువునందు ౫ 4452

క. నిలిచిన ఫలమే మిఁక? సుఖములు నాకేటికి?, రణాగ్రమున దుర్మతియున్
ఖలుఁడగు రావణుచేఁ గడు, బలయుతుఁడగు నితఁడు నేఁడు ♦ బరిపీడింపన్.

సీ. హతుఁడగుటం జూచి ♦ యతులమామక విక్రమము సిగ్గుపడి వచిం ♦ దమునన్న
యది, శరాసనమును ♦ హస్తమునన్ నిల్వకట్టె జాఱుచునున్న, ♦ దంబకములు
సారహీనములైన, ♦ వారీతిఁ గన్నులు బాష్పములం దోఁగి ♦ బకలుచున్న
వంతియె గాక స్వ ♦ ప్నావస్థయందు సంచారము చేయంగ ♦ జనులయంబు

తే. లట్టె వెన్కకు నీడ్చెడు ♦ నట్లు నా కవయవములు పడిపోయెడు ♦ భంగినున్న
దధికముగఁ జింతపెరుఁగుచు ♦ న్నది పరుషము, గాఁగ నసువులపై నాశ ♦ కదలిపోయె.

క. అని తనను బహిఃప్రాణంబును బిలుచుపోకరుగు ♦ మఁబోలుచు సుమిత్రా
తనయుఁడగు నాగ నెలముల ♦ మునశరములు నాట నారిఁ ♦ గలవల పడుచున్.

తే. ఊర్పులను బుచ్చుచుండంగ ♦ సుగ్రీవ మునఁ
గాంచి దుఃఖాబ్ధిమగ్నుఁడై ♦ చంచలించె,
నట్టులు విషాదమును బొంది ♦ వ్యాకులేంద్రి
యుఁడయి విలపించె రాఘవుం ♦ డొప్పుదప్పి ౯॥ 4456

చ. అనుజుఁడు లక్ష్మణుం డితఁ ♦ డహార్యబలుండయియుఁ మహాసురుం
డని వధియింపఁ బాంసుపట ♦ లాంచితుఁడై పడియుండఁగాఁ
గనుఁగొనుచున్నవాఁడ గద ♦ గాన నిఁకన్ సమరంబుచేత నే
పనిగల దీయనుప్రతతి ♦ భార్యయు నుండిన నేమి లాభమా ౧౦॥ 4457

చ. అనిమొన లక్ష్మణుండు హతుఁ ♦ డై పడియుండఁగ రాజ్యముండినన్
గను ఫలమేమి? ప్రాణములు ♦ గల్గిననేమి? రణంబొనర్చి యే
పని నొనరింతుఁ? జాలు నిఁక ♦ బాహుబలంబును; *దేశదేశమం
దును మదిఁ గోరఁ జిక్కుదురు ♦ తోయరుహాస్యలు భార్య లెందఱో ౧౧॥

క. దొరకుదురు బాంధవులు సో, దరుఁడగు తమ్ముండు దొరకు ♦ ధరణీరాజ్యం
బరసినఁ గనఁబడ దెందును?, దురమునఁ బడె గాదె యిట్టి ♦ తోఁబుట్టు విటన్.

చ అనివిలపించుచున్ బ్రబల ♦ మై తగుదుఃఖముచేత సంగముల్
పెనగతి విహ్వలింపఁ గృప ♦ పెంపెసలారఁగఁ జేయునట్లు మే
దిని బొరలాడుచున్ దనము ♦ దింగల దీంత పోవ నూర్పులిం
తనివచియింపరానియటు ♦ లార్తిని బల్మఱుఁ బుచ్చుచున్ వగన్. ౧౩॥ 4460

క. ధరఁ బొరలాడెడు శ్రీరఘు, వరునిం గని పీడఁడగుచు ♦ భాసిల్లెడునా
హరివరుఁడు సుషేణుం డా, దరమున నూఱడిలఁ బల్కి ♦ తా నిట్లనియెన్.

తే లక్ష్మివర్ధనుఁడైన యీ ♦ లక్ష్మణుండు
కాలగతి నొందలేదు దీ ♦ ర్ఘదృఢబాహు
విలసితా! యేల? యనినచో ♦ వికృతముగను
దగ వివర్ణముగను లేది ♦ తనిముఖంబు ౧౫॥ 4462

తే. కాంతి యింతయుఁ దఱుగదు ♦ గన ముఖమిది
సుప్రభంబయి తనరుచు ♦ సుప్రసన్న
మగుచు నలరారుచున్నది ♦ హస్తతలము
లరుణపద్మములవలెనే ♦ యలరెడుఁ జుము ౧౬ 4463

క కనుయుగము సుప్రసన్నము, గను జూపట్టెడిఁ, మహీశ ♦ గతజీవితులా
మనుజుల కిటులగు రూపము, గనఁబడ దాయుస్సుచక్కఁ ♦ గాఁ గలవారే.

* దేశేదేశేకళత్రాణి దేశేదేశేచ బాంధవాః, తం తు దేశం న పశ్యామి యత్రభ్రాతా సహోదరః-అనియూ.

క. కనఁబడుదు రిట్టిరూపంబున, లక్ష్మీవరసుతుఁడయి ♦ పొలుచు నితఁడు చా
వును బొందలేదు వీరా!, తనపగతురఁ జంపఁగలయి ♦ తఁడు ప్రాణయుతిన్.

తే. బ్రదికియున్నాఁడు దుఃఖింప ♦ వలదు వీర!
యితఁడు స్మృతిదప్పి తనువు నీ ♦ యిలను వైచి
యున్న హృదయంబు పలుకులు ♦ నొగి నెగురుచు
నున్న నటుగాన జీవంబు ♦ లున్న వనుచు. ౧౯ 4466

క. తెలియఁజేయుచున్నది, యని యిట్టులు పలికి సుషేణుండు వాక్య ♦ పటుత నెఱుఁగుటన్
సులలితహానువులు గల్గిన, యలహనుమను బ్రోత్సహించు ♦ చనియెనిటువలెన్.

సీ. ఇటనుండి సౌమ్య! నీ ♦ వేగి శీఘ్రంబుగ మును జాంబవంతుఁడు ♦ గనుఁగొనునటు
తెలిపినయట్టి గు ♦ ర్తులు గల్గి శుభమగు నోషధిగిరి కేగి ♦ యుత్తరాద్రి
యామ్యశృంగంబున ♦ నగపడుచున్ శల్యములు లేకయుండఁ జే ♦ యలలితతను
కలితమైన విశల్య ♦ కరణిని భద్రము లిచ్చుదానిని మఱి ♦ యింతె కాక
రాజిల్లు నా సువ ♦ ర్ణకరణి సంజీవకరణిని సంధాన ♦ కరణి వీని

తే. వీనుఁడో లక్ష్మణునిని జీ ♦ వింపఁ జేయుటకుఁ ద్వరితముగాఁ దెమ్ము ♦ వరతతిహర!
వానిచేత మహాత్ముఁడై ♦ భూనుతుఁడగు, నితని జీవింపఁ జేసెద ♦ నేను గడఁక.

క. అనుచు సుషేణుఁడు పల్కిన, విని శ్రీమంతుండు హనుమ ♦ వేగ తదద్రిం
గనఁబోయి తదోషధి చక్కని యాకృతి తెలియరామిఁ ♦ గడుఁ జింతిల్లెన్.

క. గుహ తేజున గాహనమునకు, ధరశృంగము దీని నే ని ♦ తాంత ప్రౌఢిం
బరఁగుచుఁ గొనిపోయెద భూ,నరుతమ్మున కమితసుఖము ♦ వర్ధిలఁ జేయన్

సీ. శక్తిగల్గిన యోష ♦ ధ్యాకరణి మదీయాంతరకరణ సస్తు ♦ దాదిచిహ్న
ములఁ బట్టి శిక్షింపఁ ♦ గల దిం దెయదియోఁ చూచున్న దిల్లె సుషేణుఁ ♦ డోగి వచించెఁ
గాన నీశిఖరమే ♦ గావలయును నది, యది నాకుఁ దెలియలే ♦ దని మహోష
ధిని దీసికొనక యే ♦ వనచరపుంగవు నడుగుటకై పోవ ♦ నంతలోన

తే. సమయమేగును గాన ల ♦ క్ష్మణున కేమొ
హానిగల్గును బౌరుష ♦ హీనుఁ డనుచు
నను వచింతు రటన్నఁ జ ♦ క్కని మతి యొకఁ
డుద్భవించెను, నంతట ♦ నగ్రబలుఁడు ౨౭ 4471

చ. తనమది నిట్టు లెంచి కపి ♦ తల్లజుఁ డెంతయు వేగమొప్పఁగాఁ
జని యాపర్వతోత్తమము ♦ సన్నిధిఁ జేరి తదీయశృంగమున్
గను గొని మూఁడునాళ్లు నడి ♦ గాఁ గదలించి ప్రఫుల్లవృత్తరా
జనచయముం గ్రమా శిఖర ♦ సత్తము ముం బెకలించి పూన్కితోన్. ౨౮ 4472

తరల. కరముఁ బొంగి బయికెత్తె నంతట ♦ గాఢవిక్రమ మొప్ప నం
బరపథంబుననుండి యాహరి ♦ వర్యుఁ డున్నతశక్తిఁ బు

మ్భరనుపూర్ణవినీలభీకర♦సాంద్ర, వారిదమట్టు లా
ధరమహాశిఖరంబుఁ గైకొని ♦ తాను వచ్చె రయంబునన్ ౩౦౹ 4473

చ. హనుమయు నట్లు వేగమున ♦ నాగిరిశృంగము రామునొద్దకుం
గొని చని యాహరీశ్వరుల♦కూటమునంతరమందు డించి యొ
క్కనిముస మూరకుండి కపి♦కాంతు సుషేణుని గాంచి పల్కె ని
ట్లని, హరిపుంగవా! యచట ♦ నాలతచిహ్నము నే నెఱుంగమిన్. ౩౧౹

క. గిరిదక్షిణశిఖరంబును, బరికించియె దీని నిటకు ♦ వడిఁ దెచ్చితివం
చురువినయంబునఁ బల్కెడు, మరుదాత్మజు హనుమ నతని ♦ మంజులభణితిన్.

క కొనియాడి యాసుషేణుఁడు, చని శృంగము నెక్కి వెదకి ♦ చయ్యన దానిం
గని పెకలించి గ్రహించెను,, ననిమొనఁ గలవనచరేంద్రు ♦ లాశరవరులున్.

క. సురలకునైన నొనర్పను, దరంబుగా నట్టి పవన♦తనయునికి న
చ్చెరువొంది, రంత నవ్వా,నరవరుఁడు సుషేణుఁ డద్రి♦నాథశిఖరమున్ ౩౫

క. పరికించి శదోషధినిఁ, ద్వరఁగా గ్రహియించి నలిపి ♦ వర తేజుండై
పగఁగెడు లక్ష్మణునాసాగ,శరమునఁ బిండెను. మహాద్భు♦తంబుగ నంతన్ ౩౫౹

సీ. పరవిగహాంతియై ♦ పరమశల్యవ్రజముక్తుఁడౌ లక్ష్మణుం ♦ డుజ్జ్వలౌష
ధిని దాని మూర్కొని ♦ తీవ్రశల్యంబులు వదలుట విరుజుఁడై ♦ వసుధనుండి
చివ్వన లేచె, నా♦క్షితినుండి లేచినయాలక్ష్మణుం గాంచి ♦ యఖిలకపులు
బాగుబాగని కపి♦వర్యు సుషేణునిఁ బూజించి, రరివీర♦పూగహరుఁడు

తే రాముఁ డంతట లక్ష్మణు ♦ రమ్మురమ్ము
త్వరగ నని పిల్చి వడిఁ గౌఁగి♦బాష్పములను
గనులు నిండఁగ స్నేహంబు♦నను సహజుని
గౌఁగిలించుకొనెన్ గపి♦కాంతు లలర ౩౮౹ 4479

క. కరములను బట్టుకొని సోదర! వీరా! నీవు పంచ♦తను బొందియుని
త్తరుణమున నాదుభాగ్య,స్ఫురణమునన్ మరల బ్రదుక♦చొప్పు గలిగెఁ జూ!.

క కనుఁగొంటి నిన్నుఁ బ్రీతిగ, విను నీవే మృతిని గనినఁ ♦ బృథ్వీసుతతో
డను నసువుంతో నేపని,యును నాకిఁక లేదు విజయ ♦ మొందఁగ నేమా?.౪౦౹

క. అనియిట్లు మహాత్ముండగు,తనయన్న వచించుచుండఁ ♦ దడఁబడునుడులన్
వినిపించె ఖిన్నుఁడై రా,మునితమ్ముం డన్నకిట్లు, ♦ భూమీశవరా! ౪౧౹ 4482

క. అవితథవిక్రముఁడవు నీ,వు విభీషణునకొడ యనుజ♦భూపతి ననిలో
జవమునఁ జంపి యొసంగెద, సువితత లంకారాజ్యమనుచు ♦ శుభతరభణితిన్

క. వినఁ బ్రతిన చేసి తరుణంబున 'ప్రా' బలము లేక ♦ పొరలాడెదు న
ల్పునియట్టు లివ్విధంబున, ననువగునే చెప్ప? విరహి♦తాఘా! జగతిన్ ౪౩౹

తే. సజ్జనులు వ్యర్థమైనట్టి ♦ శపథమెపుడు, చేయరుగదా? ప్రతిజ్ఞను ♦ జేసి దానిఁ

చక్క నెఱవేర్చుటే గదా? ♦ శౌర్యలక్షణము, మహోత్కృష్ట మదర్థమై♦న పగచేత

క. జనకజయందును విజయం,బునయందు నుపేక్ష నిట్లు ♦ పొందుట యేఁటికిఁ జా
లును రావణుఁ జంపి ప్రతి,జ్ఞను దీర్పుము, దంష్ట్రిలెల్ల ♦ సాధ్వస మొనఁగన్.

తే. అఱచుచున్న పంచాస్యము ♦ సంతికమునఁ
దగిలినట్టి మహాద్విర♦దంబురీతి
నీశరపథంబునం బడి ♦ నిర్గతాసు
వితతిగాకుండ బ్రదుకునే ♦ వినుతుఁడైన ౮౭ 4487

చ. ఖరకరుఁ డాత్మకృత్యముఁ ద♦గంగ నొనర్చి ప్రశాంతి నొందఁగా
వరుణదిశం జెలంగు గిరి♦వర్యముఁ జేరెడు నంతలోన నీ
సురరిపు నీదురాత్ముఁ గడ♦శూరత మీఱ వధించు టొప్పు నే
వరుసగనైన నంచు మది♦వాంఛను నేఁ గనువాఁడ నో ప్రభూ! ౮౮ 4488

చ. దనుజమహేంద్రుఁ జంపుటకుఁ ♦ దథ్యముగా మదిఁ గోరుదేని నీ
వొనరిచినట్టి యీ ప్రతిన ♦ నొప్పుగఁ దీర్పఁదలంతువేని నా
జనకజయందు సమ్ముదము ♦ చక్కఁగ నీకును గల్గునేని జ
య్యనను మదుక్తి చేయఁదగు ♦ నంచు వచింపఁగ నాదరంబునన్. ౮౯ 4489

నూటరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౩ - వ సర్గము

రామరావణులు మహాహవమొనరించుట

క. పరవీరఘ్నుండగు రఘు,వరుఁ డాలక్ష్మణుని సాధు♦వాక్యమ్ముల ని
ర్భరశక్తిమీఱునట్లుగ, శరాసనము నెక్కుపెట్టి ♦ శరములఁ గినుకన్. ౧ 4490

క. సేనాముఖమునఁ బూనిక, దానవనాయకునిమీఁదఁ ♦ దా వైచెను, నా
మానవభక్షకనేత యొ,కానొకయరదంబు నెక్కి ♦ కాకుత్స్థునిపై. ౨ 4491

తే. భాస్కరునిపైని రాహువు ♦ పౌరుషమున
నడరురీతిగఁ బోయె, న♦ట్లసురనేత
యరదముననుండి నీరద ♦ మంబుధార
లను గురియురీతి వజ్రోప♦మాంబకముల ౩ 4492

క. ఘోరంబుగఁ గురియించెను,, శ్రీరాముఁడు రణమునందుఁ ♦ జేరి యవహితుం
డై రావణుపై వైచెను, దారుణశుచితుల్యకనక♦దామాంబకముల్ ౪ 4493

క. ధరరాముఁడు నిలుచుండియె నరదముపై దానవేంద్రుఁ ♦ డలరియు నిటు సం
గరమొనరించుట నను మెచ్చకనను గాంచుచు దేవ♦పరగంధర్వుల్. ౫

తే. దానవులు పల్కి, రంత నెం♦తయు ముదమున
సిరులఁ జెలువొందు దేవతా♦వరురథంబు

నింద్రునానతి మాతలి ♦ హితము మెఱయ
నెక్కి దిగి వచ్చి దివినుండి ♦ యక్కజముగ. ౬ 4495

సీ. కనకచిత్రాంగమై ♦ కమనీయకింకిణీజాలభూషితంబయి ♦ చారుతరము
గాఁ దగి బాలభా♦స్కరురీతి నొప్పుచు వైడూర్యకూబర♦వర్య మగుచుఁ
గాంచనాభరణసం♦కలితంబులై శ్వేతచామరాన్వితములై ♦ సరసిజాత
సఖువలె మెఱయుచుఁ ♦ జక్కనిహయ యూకుపచ్చనిరంగున ♦ భాసిలి తగి

తే. కనకమయహారముల నొప్పు ♦ కిన్నులు తురగ
ములు చెలంగుచు లాగ సు♦జ్వలసువర్ణ
దండలలితధ్వజంబయి ♦ తనరుచుండె,
నంత నింద్రునిసారథి ♦ యరద మెక్కి ౯ 4496

క. మునికోలం గొని యరదంబునఁ జెలఁగుచుఁ బలికె రామ♦మూర్తిం గని భ
క్తిని బ్రాంజలియై రామా!, ఘనబల! శ్రీలలిత! శత్రు♦గణభీతికరా!. ౧౦౻

తే. నీకు విజయంబు చేకూరఁ ♦ బాకవైరి
యీరథముఁ బంపె మఱియు నీ♦యింద్రచాప
మగ్నిసన్నిభకవచ మీ♦యదియు సూర్య
సదృశశరములు విపులశ♦క్తియుతశక్తి ౧౧ 4498

క శతముఖుఁడు నీకు నొసఁగెన్, జతనంబుగ వీని నెల్ల ♦ క్ష్మాపాలవరా!
శతముఖుఁడు మున్ను స్యందన మతులితగతి దీని నెక్కి ♦ యద్భుతరీతిన్.

తే. నేను సారథినై యుండ ♦ నిఖిలదనుజులను వధించెను నారీతి ♦ గను మహాత్మ!
నేనె సారథినై యుండ ♦ నెమ్మి నిప్పు, డీయరద మెక్కి రావణు ♦ నితనిఁ జంపు.

చ అని యిటు పల్కు మాతలిని ♦ నాదృతమై గనియుండ నారథం
బునకుఁ బ్రదక్షిణంబుగను ♦ బోయి నమస్కృతి సల్పి దేహకాం
తిని శశికాంతిచే వలెను ♦ తెల్లముగా జగముల్ వెలుంగఁగా
మన మలరంగ నెక్కి నృప♦మండనుఁ డంతట దానవేంద్రుఁడున్ ౧౪ 4501

మ గురుబాహుబలంపుగు రాముఁడున్ రణముఁ గో♦పమ్ము లీలఁ జేయంగ సం
గర మప్పట్టున రోమహర్షణముగాఁ♦గం దొమ్మిగాఁ జెల్లె, భూ
వరుఁ డారాముఁడు బాసురాస్త్రముల స♦ర్వస్వంబుఁ దా నెమ్మదిన్
గిరమూహింపఁగఁ జాలువాఁడగుటచే ♦ గ్రవ్యాదనాథుం డనిన్. ౧౫

క తనపై వైచిన గాంధర్వనామకాస్త్రమును దాన ♦ వారించెను జ
క్కని దైవాస్త్రము నయ్యస్త్రనిశాతాగ్రమునఁ జెండెఁ ♦ బాలుపులీలన్.

తే. రాక్షసేశ్వరుఁడైన యా ♦ రావణుండు
పరమకోపంబునన్ మహా♦భయముగొల్పు
రాక్షసాస్త్రము వైచె నా♦రాలు నొప్పు
గనకభూషితతద్బాణ♦గణము లపుడు ౧౭ 4504

క. దనుజేంద్రధనుర్ముక్తిని, గని గురువిషసర్పములయి ♦ కడువడి నారా
ముని మీఁదికిఁ బాఱెను దృ, గ్ఘనభుజగము లాననములు ♦ గడుమించంగన్.

సీ. వివృతాననంబులై ♦ వెస జ్వాలధూమసమాకణములు గ్రక్కుచుఁ ♦ గడుభయానకములయి రాముపైఁ ♦ గవిసెను వాసుకి సన్నిభస్ఫుర్గ్మముల్ ♦ జ్వలదనూన
భోగముల్ గురువిష♦పుంజఁబులను నగు నాభుజంగంబులు ♦ నఖిలదిశల
విదిశల వ్యాపించెఁ ♦ వే మీఁది కేతెంచు నమ్మహాభుజగస♦ర్పముల రాముఁ
తే. డట్టె కనుఁగొని యనిలోన ♦ నద్భుతంబు
గనఁబడన్ ఘోరసాధ్వస♦కరమహోగ్ర
భావమా గారుడాస్త్రంబు ♦ వైచె నద్ది
కనకపుంఖంబులై యగ్ని♦కాఁతు లలర ౨౧ 4506

క. నరపతి ధనువును విడుచుచు, నరిఁ బడి బహుశరము లగుచు ♦ నురుఫణిరిపులై
సురపథమున హాటకమయ,గరుడపతత్త్రులయి స్వేచ్ఛ♦గాఁ జరియించెన్ ౨౨

క. గరుడాకారంబులు కా,మరూపములు నైన నృపతి♦మంచిను శరముల్
గురుజవములొంచు సర్పా,త్కరములుగా నొప్పు దనుజ♦కాండవితతులన్. ౨౩

క త్వరలోనె రూపుమాపెను,, సురవైరవిభుండు తనదు ♦ సునిశితశర మ
వ్వసుసం బ్రతిహతమగుటం, బరికించుచుఁ గ్రుద్ధుఁడగుచు ♦ భయదశరతతిన్.

క. పెనువర్ష మట్లు కురిసెను,, ఘనకార్యం బేని చుల్కఁ♦గాఁ జేసెడు రా
ముని నంత శరసహస్రం,బున రాక్షసవిభుఁడు నొంచి ♦ పూనిక మెఱయన్.

క శరవితతి మాతలిని న,వ్వరుస న్నొప్పించె, మఱియు ♦ వాసవునిమహా
త్తరరథకేతనపటమును, సరిగా లక్షించి యొక్క♦సాయక మేసెన్ ౨౬

ఆ. ఇట్లు నాయకమ్ము ♦ వేసి దానిం జెండి, స్యందనమున కంగ♦మైన కేతు
దండవరమునుండి ♦ తపనీయమయ మగు, ధ్వజము రథము నడుమఁ♦బడఁగఁ జేసి

క శగజాలంబున నింద్రుని, తురగంబుల నొవ్వనేసె, ♦ దుర్గతియగు నా
సురవైరిమహాకార్యము, సురగంధర్వులును మఱియు ♦ శుభచారణులున్.

క. దానవులును గని ఖేదముఁ, బూనిరి మౌనీంద్రు లట్టె ♦ బుధనుతిగను నా
వానరవీరవిభీషణు, లానరపతి యార్తుఁడయ్యె ♦ నని గనిరి వ్యథన్ ౨౯

తే. రావణాహ్వయరాహుసం♦గ్రస్తుఁడైన
రామచంద్రుని గని బుధ♦గ్రహము లోక
బాధగల్గఁగఁ జేయంగ ♦ బ్రహ్మదేవ
తాకమై చంద్రుప్రియమునై ♦ లనసుదాని. ౩౦ 4515

క పరిమగు రోహిణి తారను, బరిమార్చుగ నాక్రమించి ♦ వగలక నిలిచెన్,
శరనిధియు ధూమసంయుతి,పరివృతమూర్మి మయి మండు♦భంగిఁ జెలఁగుచున్.

---

* విషేదు ర్దైవగంధర్వా దానవా శ్చారణై సహ.-అనిమూ.

౹క. ఖరకరుఁ గ్రుద్ధుండై తా, నరుదుగ వృశ్చికయించునట్టు ♦ లట్టె యెగిరె, భా
స్కరుఁడును మందకరుండై, పగుపతేరుం బొలుచు శస్త్ర♦వర్ణము రీతిన్. ౩౧౪
క. తనువలరఁ గబంధాంకం,బును ధూమకేతు♦వునఁ గూడి కనుం
గొనవయ్యెఁ, గోసలేశుఁ, కనుఁగు నక్షత్రమగుచు ♦ నసహ్యతనుగుచున్. ౩౨
తే. ఇంద్రుఁ డగ్ని దేవతలయి ♦ యొసఁగి యున్న
యావిశాఖను గుజుఁ డపు ♦ డాక్రమించి
యుండె, దశశీర్షములు తన♦కొప్ప వింశ
తిభుజములు పొంగ రాక్షసా♦ధిపతి యపుడు ౩౩౹ 4519
క. కరగతశరాసనుండై, యరుదుగ మైనాకశైల ♦ మట్లు కనఁబడెన్,
సురవైరి యేచి యిటునం,గ్గరమున నిరసించుచుండఁ♦గా రామునకున్. ౩౪౹
క ధనువున బాణంబులఁ గూ,ర్పను గూడ నశక్యుఁడయ్యె ♦ బలుభంగుల నా
దనుజేంద్రుఁడు నొప్పింపఁగ, మనుజేంద్రుఁడు కోప మూని♦యుండుచునంతన్.
ఆ. బొమలు ముడిచి కనుయు♦గముఁగయం దించుక
రక్తిమయుఁ జెలంగ ♦ రాముఁ డుగ్ర
దృష్టి వైరిఁ గాల్ప ♦ నెంచిన రీతిగ
గానఁబడుచుఁ గ్రోధ♦కలితుఁ డయ్యె. ౩౬ 4522

నూటమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౮ - వ సర్గము.

రాముఁడు రావణుని యశ్వాదుల నొప్పించుట

క. మతిమంతుఁ డిట్లు రాముం, డతికోపము నొంది యుండ ♦ నాతనివదనం
బతిభీతిదముం గని భూ,తతతుల్ భయమొందె భూమి ♦ తాఁ గంపించెన్ ౧
క. తరువులు కదలన్ సింహో,త్కరములు శార్దూలవితతి ♦ తగ భీతిల భూ
ధర మది చలియించె నరి,ద్వరుఁడైన సముద్రుఁడట్టి ♦ భంగిఁ జలించెన్. ౨
చ పరుషనినాదముల్ గలుగు ♦ పక్షులు దారుణమేఘజాల మం
బరమునఁ గీడుగల్గుటకు ♦ వారనిచిహ్నములైన నాదముల్
పరుషముగా నొనర్చుచు స్వ♦భావముగాని గతిం జలించె, భూ
వరుఁ డిటు క్రుద్ధుఁ డౌటఁ బలు♦భంగులదారుణరీతిఁ జిహ్నముల్ ౩౹ 4525
తే. గలుగుచుండుటఁ గని భూత♦గణము భయము
నొందె, రావణుఁడును భీతిఁ ♦ బొందె నూరు
లైన యాయిరువ్వ రధికశిథ♦ముంకె రద్ర
హారణముల సంగరము చేయు ♦ నవసరమున ౪౹ 4526

---

[1] శస్త్రవర్ణ స్సపరుషో మందరశ్మి ర్దివాకరః - అనియూ.

క. లోకప్రళయకరంబగు, నాకలహము చేవవిశితు ♦ లాగంధర్వుల్
భీకరఫణులును గరుడులు, నాకోణపదైత్యులును మ♦హర్షులు కడఁకన్. ౫౪
తే వ్యోమయానంబులందుండి ♦ యొప్పఁ గాంచు
చుండి; రంత సురాసురుల్ ♦ చండసంగ
రమును దానిని జూచుచు ♦ రామరావ
ణులపయిం గల సమ్మోద♦ముల బలిమిని ౭ 4528
క. పరమం బగు భక్తిని ని,వ్వెరసం జెప్పుకొని, రందుఁ ♦ బరమముదమునన్
సురవైరులు దశవదనా!, దురమునను జయింపు మనిరి ♦ తోరపుమదులన్. ౮౪
క. అనియొన విజయముఁ జిక్కఁగఁ, గనుమని సురలెల్ల భూమి♦కాంతుఁ బలుక, దు
ర్మనమునఁ దగు రావణుఁ డా,యనిలో నానడుమఁ గ్రోధ♦మంది రఘువరున్
సీ. ప్రహరింపఁ గోరి గొ♦ప్పఁగఁదగు సాధన మేదని లోపల ♦ నెంచి వజ్ర
సారమై గురుతర♦శబ్దమై సకలారి నిర్మూలనచణమై ♦ నిర్భరగిరి
శృంగసన్నిభకూట♦చిత్రమై కనుఁగొన నతిభయంకరమయి ♦ యధికదారు
ణాగ్రమై ధూమయు♦క్తాగ్నినాఁ దగి మఱిప్రళయానలచయంబు♦పగిది నొప్పి
శివునిశూలమ్ము మిం♦చియు నేరికైనను జెంతకుఁ బోరాక ♦ యంతకునకు
ఆ. నైన దారసింప ♦ ననువుగాక సమస్త,భూతభయదమగుచుఁ ♦ బోలఁజొప్ప
నతికఁ జాలినదయి♦నెఱిఁదగుశూలంబుఁ,గొనియెఁ గాల్చునట్లు♦క్రుధను మిగిలి.
క పరమక్రుద్ధుండై యా,శరశూరులు చుట్టుఁ గొలువ ♦ సాధ్వసశూలం
బురు వీర్యంబున నడుమం, గరములఁ గైకొనియె, దీర్ఘ♦కాయుం డంతన్. ౧౩
క. అని నధిక్రోధంబునఁ, గను లరుణములగుచు నొప్పఁ♦గాఁ బెనుశూలం
బును నెత్తి స్వబలములు ముద,మును గనఁగా భీమనినద♦మును జేసెఁ గడున్
చ. దనుజమహేంద్రుభీమనిన♦దంబునకున్ దిశలున్ విదిక్కులు
ర్వి నభము వే వడంకె, నటు♦భీమరవుం డగుచున్ దురాత్ముఁడా
దనుజుని యారవంబునకు ♦ ధాత్రిని గల్గు సమస్తభూతముల్
గనియె భయంబు క్షోభమును ♦ గాంచెను వారిధి, యంతలోపలన్ ౧౬
క. ఘనవీర్యుఁ డలఘుశూలం,బును దాని గ్రహించి భయద♦ముగఁ బొల్చురవం
బును జేసి పరుషముగ రా,మునిగని యిట్లనియె, రోష♦మున నేరిచటన్. ౧౭
ఆ. వజ్రసారమగుచు ♦ వఱలు నీశూలంబు, నెత్తినాఁడ దీని ♦ నీక్షణంబ
యిద్ది నిన్ను నీదు♦ముద్దుతమ్ముని వధిం,పంగఁ జాలు రామ ♦ బవరమందు.
క ఘనుఁడను నేనని యెంచెదు, మను జేశా! నిన్ను నిపుడె ♦ మ్రందించి రణం
బున సేనాముఖమునఁ జ,చ్చిన శూరాసురులలోనఁ ♦ జేర్తు సమముగన్ ౧౮
క. ఓరఘురామా! యింటుక, యీరణమున నిల్వ నిన్ను ♦ నీశూలమునన్
నే రయమునఁ జంపుదు నని, యారావణుఁ డసురభర్త ♦ యతిభయదముగన్.

ఆ. పలికి రాముపైన ♦ బలిమిని వైచె నా,శూలమును; దగంగ ♦ శూల మదియు
దనుజకరవిముక్తి ♦ గనుచు విద్యుచ్ఛిఖా,సకృశశిఖలు చెలఁగ ♦ శబ్ద మొలయ.

క ఎనిమిదిగంటలు నిస్వన, మొనరుచు ముఖ్యంగ వెలిఁగె ♦ వ్యోమంబున, దా
నిని వీర్యవంతుఁడగు నా,జనపతి జ్వలియించుచుండఁ ♦ జక్కం గనియెన్. ౨౧౫

ఆ. ఘోరదర్శనమయి ♦ కొంకక వచ్చు నా,శూలవరము నట్టి ♦ చూచి పృథుల
ధనువు బలిమి లాగి ♦ దారుణాంబకముల, వైచెఁ, బ్రళయమందు ♦ భయదరీతి.

క. జ్వలియించెడు హుతవహునిన్, జలధారల వజ్రి నిలువు ♦ చందంబునఁ బై
కలరుచు వచ్చెడు శూలము, నలఘుతరాంబకము లేసి ♦ యాతఁడు నిలిపెన్.

చ. జనపతికార్ముకచ్యుతని ♦ శాతశరంబుల శూల మద్ది యా
యని మొన నగ్ని ప్రజ్వరిలి ♦ యార్భటిచే శలభంబులన్ హరిం
చునట్టులు బూదిచేసె, నృప ♦ శూరుఁడు రాముఁడు స్వీయబాణముల్
ఘనతరశూలముం దగిలి ♦ క్రన్నన చూర్ణములై నభంబునన్. ౨౪౫ 4543

తే. కాలిపోవుటఁ గన్గొని ♦ గాఢకోప, మందె, నంతట నారఘు ♦ నందనుండు
పరమకోపంబు నొందె యా ♦ పాకశాస,నాభినిర్మితమయిప్రభా ♦ వాఢ్య మగుచు.

క. మాతలి తనకై తెచ్చిన,దై తగు నాశక్తి నెత్తె, ♦ నలఘుబలుం డా
భూతలపతి యాశక్తిని, నాతతబల మలర నెత్తి ♦ యతిశయనియతిన్. ౨౬

క. గిరగిరఁ ద్రిప్పఁగ నయ్యది, నరఘంటాకల్పితార ♦ వంబయి లయమం
దురుభానుపోల్కవలె నం,బర మెల్ల వెలుంగ మిగుల ♦ బాసిలె నంతన్. ౨౭

ఉ. రామకరప్రయుక్తయయి ♦ రావణుశూలముఁ దాఁకె; శక్తి యు
ద్దామమహాయుధంబు తనుఁ ♦ దాఁకిన యాగురుశూల మప్పుడే
భూమిని గూలె బ్రస్తలయి ♦ భూరిరుచుల్ వడిఁ దగ్గిపోవ, నా
రాముఁడు తీవ్రవేగము ల ♦ రాతిభయంకరముల్ నిశాతముల్ ౨౮ 4547

తే అశనితుల్యములును నగు ♦ నట్టి బాణ
ములఁ బ్రయోగించి జవమున ♦ వెలయ దనుజు
నశ్వముల నొంచె, నంతట ♦ నతఁడు మఱియు
హస్తలాఘవమున నసు ♦ రారి యురము ౨౯ 4548

క శితశరగణమున నొంచెను, నతనిలలాటమున నాట ♦ నంబకములు మూఁ
డు తగన్ వైచెను రాక్షస,పతి సర్వాంగములయందు ♦ బాణము లోకటన్.

తే తగులఁగా రక్తధారల ♦ వడిసి పసిపి
తమయిపొల్చె నశోక ♦ మై మహా సిద్ధగుచ్ఛ
నని మొనం బొల్చె; నట్లు న ♦ రారి రామ
సాయకావిద్ధగాత్రుఁడై ♦ కాయ మెల్ల. ౩౧౫ 4550

తే. రక్తమునఁ జాలఁ దడియ సం♦గ్రామమందు
ఖేదమొందియు నంత మి♦క్కిలియుఁ గ్రోధ
మంది రాముని౯ జంపు ను♦ద్యమము తనరఁ
దనకుఁ గల్గినశక్తిఁ జూ♦పఁ గాఁ బూనెంచె ౩౨ 4551

నూటనాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౦౫ వ - సర్గము

రాముఁడు రావణుని నిందించి నొప్పించుట రావణునిసారథి తేరుఁ దొలఁగించుట.

క. అని గర్వితుఁ డారావణుఁ, డనూనకోపమున రాముఁ♦డలఘుశరతతిం
దను నొప్పింపఁగఁ గోపం,బును బొందెం దాను, వీర్య♦మునఁ బొల్చుటచే౯

చ. దనుజవరుండు రోషమునఁ♦ దద్దయుఁ గన్నులు ప్రజ్వరిల్ల న
య్యనుపమసంగరంబున శ♦రాసనముం గడు లాగి బాణపం
క్తిని నిగుడించి నొంచె రఘు♦ధీరుని, నభ్రమునుండి మేఘ మొ
య్యన జలధారలం జెఱువు♦ నంతయు నిండఁగఁ జేయునట్లుగ౯. ౨ 4553

క. వరసాయకములు వేలుగఁ, బరఁగించి కృపాలుతనువు♦ బాణమయముగాఁ
గర ముద్ధతిఁ జేసెను, భూ,వరుఁ డటు తన్ముక్తబాణ♦వర్షముచేత౯ ౩ 4554

తే. పూరితుండయి నిశ్చల♦భూధ్రమట్లు
కంపమును బొందకుండెను ♦ ఘనపరాక్ర
ముఁడగు నారాముఁ డని నిల♦కడను బూని
బాణముల బాణముల నిల్పి ♦ పౌరుషమున ౪ 4555

క. దనుజేంద్రుని శరములఁ గయిఁ,కొనియెను రవికరములట్లు, ♦ క్రూరదనుజపుం
డును గ్రుద్ధిఁ గరలాఘవమును, గనఁబడఁగ మహోత్సుఁడైన ♦ క్ష్మావిభు నెదపై.

క. శితశరసహస్రములు వై,చి తగ౯ విక్రమము చూపె, ♦ క్షితిపతి రాముం
డు తనువు నెత్తుటఁ దడిసిన,*తమున నుత్ఫుల్లకింశు♦కద్రుమము వలె౯ ౬

క. కనఁబడియెను, ఘనతేజం,బునఁ దగు నారాముఁ డసుర♦పుంగవుశరపం
క్తిని గొట్టఁబడుచునాగ్రహ, మునలయకాలార్కచండ♦మునఁ గొనెఁ దూపుల్.

సీ. అంత నన్యోన్య ము♦త్సాగ్రహంబున మించు నారామరావణు♦లతులతీవ్ర
శరతతి శ్ఛన్నమా♦ సంగరంబున నందుఁ గనఁబడకుండి, ర♦క్కాలమందు
వీరుఁడౌ రఘుపతి ♦ నిపులకోపముఁ బొంది దన జేశుఁ గని నవ్వి ♦ దారుణోక్తు
లను బల్కె నిట్లని ♦ దనుజాధమా' నేను బరిసరంబున లేని♦తరుణమందు

తే. వివశయై యున్న నాభార్యఁ♦బృథ్వితనయ,నాజనస్థానముననుండి♦యపహరించి
తివి గదా? యిట్టి నీవెట్లు ♦ ధీరుఁడవగు, దిలను విక్రమ మనఁగ లే♦ దెన్నఁ నీకు,

క. ఘోరారణ్యంబున నేఁ, జేరువ లేనట్టి తఱిని ♦ జింత మునిఁగి నన్
గోరుచునుండెడు సీతను, గ్రూరా! బలవంతముగను ♦ గొని తెచ్చితి వే.

తే. ఇట్టి దుష్కార్య మొనరించి ♦ యిపుడు నీవు
శూరుఁడను నేననుచు నెన్ను ♦ చుం జరించు
చున్నవాఁడవుగద; పర ♦ యువతులందు
మనసుగల్గిన యోశూర! ♦ దనుజ! నీచ! ౧౨ 4561

క. పెనిమిటి సన్నిధి లేనపు, డనయముగా నట్టివనిత ♦ లం దపకృతి దు
ర్జనులవలెం జేసియు నీ,మనమున శూరుండ ననుచు ♦ మఱి తలఁచెదవే. ౧౩

తే. నీకు మర్యాద లేదు వి ♦ నీత లేదు
సిగ్గునున్ లేదు నడవడి ♦ చెంది యుండ
దొకవిధంబుగ గర్వంబు ♦ నొంది నీవె
మృత్యువును దెచ్చుకొని మీఁదు ♦ మిక్కిలి యిటు. ౧౪ 4563

సీ. శూరునిగాఁ దలం ♦ చుచుఁ జరియించెదు, శూరుఁడవగుదు కు ♦ బేరుతమ్ముఁ
డవు బలసంయుక్తుఁ ♦ డవు నీవు నాభార్య జనకజ దొంగిలి ♦ శ్లాఘనీయ
మును మహత్తరమును ♦ ననుపమకీర్తికంబునగు కార్యంబు ని ♦ ట్లొనరిచితివి;
గర్వంబునన్ లోక ♦ గర్హితంబును నహితంబునౌ కార్య ము ♦ త్తఱి నొనరిచి

తే. తివి గదా దానికే గొప్ప ♦ దిగఁ గనఁబడు
ఫలము నిప్పుడు పొందుమా, ♦ కలుషబుద్ధి
నిను మహాశూరుఁడనని యా ♦ త్మను దలంతు
గాదె నీవే మహత్తర ♦ కాననమున ౧౫ 4564

ఆ. అతివ దొంగవలెనె ♦ యపహరించెదు తఱి, నీకు సిగ్గు లేదె, ♦ నీవు నాదు
పరిసరమున నట్లు ♦ ధరణీతనూజను, బలిమి నపహరింపఁ ♦ దలఁచి యున్న.

క. అనుపమమత్సాయకముల, వినిహతుఁడవు నగుచు నపుడె ♦ వేడుక మీఱం
జనియుందు నీదు తమ్ముఁడు, ఘనఁబలుఁడగు ఖరునికడకుఁ, ♦ గాపురుషవరా!

క. విను మద్భాగ్యవశంబునఁ, గనఁబడితివి నాకు నెదుటఁ ♦ గాన నిపుడె నిన్
ఘనదారుణశరముల మృతిఁ, గనఁజేసి నరేతరాణ్ణ ♦ గరి కనిపెదఁ జూ!. ౧౯

క. దనుజా! కుండలముల నొప్పిన నీతల నాదు బాణ ♦ భిన్నంబయి మే
దిని నిందు దుమ్ములోఁ బడి, కొనిపోఁబడుఁగాక క్రోష్టు ♦ కూటాదులచేన్ ౨౦

చ. ధరణిని నీవు గూలఁగన ♦ దానికి వక్షముపైని గ్రద్ధగుం
పు రయము మీఱ వ్రాలి శర ♦ పూగకృతవ్రణనిర్గళన్మహా
త్తరరుధిరప్రవాహమును ♦ దప్పియడంగఁగ ద్రావుఁగాక; నా
శరములఁ జీల్పఁగాఁ బడుచు ♦ త్రాస్థలిఁ బ్రాణము లేగ వేగమే. ౨౧ 4569

ఆ. పడిన నిన్నుఁ గాంచి ♦ పటుతరజవమున, వచ్చి పక్షు లెల్ల ♦ వైనతేయ

పతును లహాలలనీడ్చు ♦ భంగి నీ ప్రేగుఁ గుఁ, బట్టి లాగుఁ గాక ♦ బలముకోలుదిఁ. ౨౨

చ. అనియిటు వైరినాశకరుఁ ♦ డారఘువీరుఁడు పల్కుచున్ దురా
త్మునిఁ దనచెంతనే పొలుచు ♦ మూర్ఖుని దీక్ష్ణశరాంబకాళి వై
చెను, దనవైరిఁ జంపుటకుఁ ♦ జిత్తమునందునఁ గోరుచున్న రా
మున కపుడస్త్రశక్తిబలు ♦ ముల్ క్రమశంబును వీర్య మాయనిక్. ౨౩ 4571

తే. ద్విగుణములుగను గన్పట్టె ♦ విదితచిత్తుఁ
డైన యారాఘవునకు ది ♦ వ్యాస్త్ర వితతు
లన్నియును ముందుఁ దోఁచెఁ; బ్ర ♦ హర్షమునను
భూరితేజుఁడు రఘుకుల ♦ పుంగవుండు ౨౪ 4572

క. ద్విగుణితకరలాఘవమునఁ, దగియెక్, దనుజాంతకుఁడగు ♦ ధాత్రీపతి యా
జగదభిరాముం డతఁ డి,ప్పగిదిని శుభచిహ్నములను ♦ బరికించి మదిక్ ౨౫

చ. దనుజవరేణ్యు నొంచెఁ గడు ♦ దర్పమునన్ మఱియున్, గపీంద్రు లే
సిన పెనుతాలచేత నృప ♦ శేఖరునాలుకన్నష్టి చేశ నొ
చ్చిన యలదానవేశ్వరుని ♦ చిత్తము ఘూర్ణిలఁ జొచ్చె నంత నా
తనికి లయంబు చెంతకును ♦ దారసిలంగను భ్రాంతి నొందుటన్ ౨౬ 1574

క. శరముల నడిపై వైవక, శరాసనము లాగకుండె, ♦ స్వాంత మనశమై
పరఁగుటఁ బ్రతిబాణము లే,సి రాముమీఁద్యము నషంగఁ ♦ జేయక యుండెన్

సీ. రావణుఁ డేయుశ ♦ రంబులు శస్త్రముల్ బహుభంగులం గానఁ ♦ బడుచు ననిని
చేదనసంభేద ♦ నాదికార్యంబుల నొనరింపఁగాఁ జా ♦ కుండె మృత్యు
వతనికిఁ జెంతనే ♦ యమరియుండుట, నంత దానవపతి యావ ♦ స్థ నిటు లొందు
టను గాంచి యతనిసవ్యం ♦ దనమునునడుపుసారథినుంత యేని సం ♦ భ్రాంతిఁ గనక

ఆ యుద్ధభూమినుండి ♦ యొకరీతి మెల్లఁగ, నారిథంబుఁ దొలఁగు ♦ నట్లు చేసె
నతని కింకమృత్యు ♦ వాసన్న మూనని, తనమనంబునందుఁ ♦ దలఁచెఁ గాన

నూటయైదవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౦౬ - వ సర్గము.

రావణుండు సారథిం బెసప్పరించి వెనుక యుద్ధమునకు వచ్చి రాము మార్కొనుట

చ. దనుజవరుండు కాలుఁ డొకఁ ♦ డగు బుద్ధిపూర్వఁగ మోహ మొంది యుం
తని వచియింపరాని క్రుధ ♦ నందుట గన్నులు కెంపు రాఁ గనం
గొనఁ దగియుండ సారథిని ♦ గొబ్బునఁ గాంచి చించె, దుర్మతీ!
నను బలశక్తిహీనుగఁ గ ♦ నం బరిభ్రష్టతని న మానుష్యగక్ ౧౫ 4577

---

* శనై ర్యుద్ధా దసంభ్రాంతో రథం ప్ర స్యాపవాహ యత్ - అనిమూ ఆటవెలదియందలి మూడవనాల్గొపాదము 'అసంభ్రాంతః' అను పదస్వారస్యమును వెల్లడించుట కధికముగా జెప్పఁబడిన పని యెఱుంగవలయు

తే అల్పునట్లుగ భీరువు ♦ నట్లు దైన్యహీనునిగ గతతేజునిగా నొకింత
మాయ తెలియనివానిగ ♦ మహిఁ దలంచి నిన్నుఁ దలంచినీ ♦ వాంతకుండు.

క. మనమున నలక్ష్యమునఁగఁ జేసి నీవుఁ బోఁగినటు లీవు ♦ స్వేచ్ఛఁ దిరిగెదే,
నను నడిగి మదీయానుజ్ఞను గైకొనకే యలక్ష్య ♦ ముగఁ గన్గొనుచున్.

క. వైరిసమక్షంబున నా, యీరథముఁ దొలంగఁదోలి ♦ యేల యిచటికిం
జేరిచితి? వనార్యా! నా, భూరియశంబుఁ జరలబ్ధ ♦ మును వీర్యంబున్. ౪

క. ఘన తేజము రావణుఁడే, యని మొనఁ బరగెత్తకుండ ♦ నను నమ్మకమున్
బనిపూని యిపుడు నీచే,తను నాశముఁ బొందెఁ జుమ్ము ♦ తగ నవినీతిన్. ౫

ఆ [1]ఖ్యాతవీర్యుఁడైన ♦ యరిని గాంతఁ దిన్మత్ప
రాక్రమమునుఁ జూపి ♦ రంజిలనటు
జేయఁదగినవాఁడ ♦ నూఁ గొట్టి శత్రువు
గనుచునుండ యుద్ధ ♦ కాంక్షు నన్ను ౬ 4582

క ఒనరిచితివి కాపురుషుని,గను; దుర్బుద్ధీ మదీయ ♦ శత్రురథము దీ
నిని మోహంబునఁ దొలఁగించి,చినయది తలపోయ నీదు ♦ చిత్తమ్మారన్ ౭

క అరినీకు విత్త మొసఁగుచుఁ, బరవశునిగఁ జేసె ననుచు ♦ నాస్వాంతమ్మున ని
త్తరుణమునఁ దోఁచె సత్యమె, పరికింపఁగ నిద్ది యోరి ♦ పాపమనీషా!. ౮

చ హితమును గోరుమిత్రు లిటు ♦ లెప్పుడు సేయఁగఁ బూన రిద్ది శ
త్రుతతికిఁ జేయఁదగ్గ మగుఁ ♦ దోడనె చేసితి వంతెకాని యీ
వితముఁ జేయనౌనె యని ♦ వేగ చిత్తములోఁ దలంచి స
ద్గతినొనరింపవైతి, చిర ♦ కాలము నాకడ నున్నవాఁడవే ౯ 4585

క. నేనొనరించిన సత్కృతి, మానసమునఁ దోఁచునేని ♦ మాటాడక యా
భూనాథుఁడు పైఁబడఁగా, దానై రాకుండఁగను గ ♦ ధంబు జవమునన్. ౯

క. మరలింపు, మనుచు నీవిధిఁ, బరుషముగా బుద్ధిమాలి ♦ పల్కినతనివై
ఖరి విని హితమతి సారధి, సురశత్రువు నాజ్ఞ నడిపించు ♦ చున్ హితభణితిన్

తే. పలికె నిట్లని, నేభయంబునఁ గాని లేమ
యూహనుగాని నను దిప్పలే ♦ దెవుబడిచి
విత్తమొసఁగంగి లేదు ♦ మత్తి తినను
సంశయము లేదు నీదగు ♦ సత్కృతులను ౧౦ 4588

క మనమున నుంచుకొని వేదో, నుత్తాధిప స్నేహమును ని ♦ తాంతము గలవాఁ
డనె, నేనీహితము యశస్సును గోరుచు మత్రితి నాప ♦ నునఁ బూని తగన్

1 శత్రోః ప్రఖ్యాతవీర్యస్య. రంజనీయస్య విక్రమైః, పశ్యతో యుద్ధలుబ్ధోహం కృతః కాపురుష స్త్వయా-అనిమా

తే. నీకుహితమైన కార్యంబు ♦ నేను జేసి
నాఁడ నప్రియ మయ్యె నే♦న్న నడినీకు;
నో మహారాజ! యెదియే ♦ నొక్కకులము
నందు జనియించి కుమతియై ♦ యహితుఁ డగుచు ౧౭ 4590

సీ. ఉన్నవాఁడుంబోలె ♦ నొకరీతి నీహితమును గోరి రథము తె♦చ్చిన నను గని
కుమతి యీతండని ♦ శంకక తలఁచుట యుక్తంబుగాదు, మ♦హోన్నతోర్వి
నుండి తరంగిణి ♦ యురువేగమున మరలిన తెఱంగున రణం♦బున రథంబు
నుండనీయక యిట్లు ♦ చండవేగంబున నరదంబు తెచ్చిన♦యందులకును

ఆ. వినుము కారణంబు ♦ వివరింతు, వీరా! రణాగ్రమందు గొప్ప♦దగు తెగువను
బూని నీవు సమర♦మును జేసి యలయుట, తెలియవచ్చె నాకుఁ ♦ దెల్లముగను

క. నీనెమ్మోమున మోదము, నీనెమ్మదిఁ దెగునయున్న ♦ నియతియు నెఱుఁగం
గానైతి నీరథాశ్వము, లీ నీరధ మీఁడ్చి యీడ్చి♦యే దీనములై. ౧౮

తే. ఎండతగులుటచే సోలి ♦ యింతయేని
బలము లేకయె గొప్పదౌ ♦ వర్షమునకుఁ
జిక్కినట్టి యావులరీతిఁ ♦ జేష్ట లుడిగి
యుండె, నేయేనిమిత్తంబు ♦ లోని మనకు ౧౯ 4593

క కనఁబడుచుండెనో యవి యెల్లను బ్రతికూలముగ దుష్ఫ♦లములుగ నాకుం
గనఁబడియె, మఱియు సారథి,యనఁదగువాఁడెన్నఁదగుశు♦భాశుభములనున్.

సీ దేశకాలంబుల♦ తెఱఁగును ముఖమునఁ గల సంతసమ్మును ♦ గలఁక లోను
గాఁగల గుఱుతులఁ ♦ గడఁగి దైన్యము ఖేదహర్షంబులను దన♦యధిపునకును
గలబలాబలముల ♦ త్రొక్కస్థలి నిమ్నమో యున్నతంబో యని♦యును సమతల
విషమభాగంబుల ♦ విమతులకుం గల యట్టి ఛిద్రంబుల ♦ నరద మరికిఁ

తే. జెంతకో ప్రక్కగనో లేక ♦ స్థిరముగ నట
నునుచుటయొ వైరి కభిముఖ♦మునఁ జెలఁగుచు
వెనుక కేగుట యివియన్ని♦యును నెఱింగి
గడుపఁదగు స్యందనంబుఁ జ♦క్కనిగతి నని ౨౦ 4595

క వినుము వీరా! నీకున్ స్యం,దనతురగంబులకుఁ గొంత ♦ తడ వ్రాఱుట గ
ల్గు నిమిత్తము దుర్భరముగు, నసి స్టము గల్గకుండ ♦ నరసి మనమునన్ ౨౧

క. అరదముఁ దొలఁగించుట గా, తగుణంబున యుక్తమనుచుఁ♦ దలఁచి తొలఁగున
ట్లురవడిఁ గొని తెచ్చితి నే, నరయక స్వేచ్ఛగను దోలు ♦ నంత కుమతినే.

ఆ. ప్రభువ వీవు గానఁ♦ బటుతరస్నేహంబు, నూని చేసినాఁడఁ ♦ గాని వేఱు

* నాస్మి న్నర్థే మహారాజ త్వం మాం ప్రియహితే రతం, కశ్చి ల్లఘు రి వానార్యో దోష
తో గంతు మర్హసి-అనిమూ. కశ్చిత్ యత్ర కుత్రాపి కులే జాతః లఘుః అల్పబుద్ధిః-అనివ్యాఖ్య

గాదు, వీర శత్రు♦గణసూదనా' యుఘు, డాజ్ఞ చేయు మెట్టు♦లాజ్ఞ యిడిన.

క. నీసొమ్ము దిద్దయప్పను, నేసదిణిం దీర్పఁదగునో ♦ యెన్ని మదిని నేఁ
జేసెద నట్లే తగినటు, లిసమయముం దలంచి ♦ హితముగఁ జెపుమా. ౨౩

చ దనుజకులాముఁ డీవిధ హి♦తం బగు సారథి పల్కువాక్యముల్
విని పరిహృష్టుఁడై యతని ♦ వే పలుభంగుల సత్కరించి యు
ద్ధనిరతిఁ గొన్న చిత్తమునఁ ♦ దానిటుపల్కెను, సారథీ' రథం
బును వడిఁ దోలుమా యెచట ♦ భూపతియుండునో యాధరిత్రికిన్ ౨౪

క అని రావణుండు వైరి శ,మనుపురికిం బంపకుండ ♦ మరలుఁడు సుమ్మీ;
యని రాక్షసేంద్రుఁ డాతనిఁ, గని పలికి మహాముదమును ♦ గాంచినకతనన్

క వరనూతునకున్ హస్తా,భరణము శుభరీతి మిగుల ♦ భాసిలుదానిన్
గర మర్థి నొసఁగె, సారధి,యు రావణునివాక్య మట్టు ♦ లొప్పుగ రథమున్.

ఆ వైరి కభిముఖముగ ♦ వడిఁ దోలె, నారీతి
నధిపువాక్యచోది♦తాత్ముఁడగుచు
హయవరములఁ దోలె ♦ నావారథియు నంత
నమ్మహారథుఁడగు ♦ నసురవిభుఁడు ౨౭ 4603

క. మనమున సంతోషంబును, గననాస్యందనవరంబు ♦ క్షణమున యుద్ధం
బున రాముని కభిముఖమై, యనుపమముగ నిల్చె నమరు ♦ లచ్చెరు వందన్

నూటయాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౦౭ - వ సర్గము.

ఆదిత్యహృదయమును రామున కగస్త్యుఁ డుపదేశించుట

చ. అనిఁ గనువేడ్క దేవనిక♦రాన్వితుఁడై చనుదెంచియున్న చ
క్కని మహిమంబు గల్గు ముని♦కాంతుఁ డగస్త్యుఁడు ఘోరసంగరం
బునఁ గడుశ్రాంతి నొందియును ♦ బూనిక యుద్ధము చేయువేడ్క వ
చ్చిన తనవైరి రావణుని ♦ జెచ్చెఱ ముందటఁ గాంచి యాత్మలోన్. ౧ 4605

తే ఈతని జయించు టెట్లొకో ♦ యిఁక తలఁచి నని
చింతలో మున్గియున్న యా♦క్షితిపతిఁ గని
యతని యొద్దకు వచ్చి యి♦ట్లనియె, దీర్ఘ
బాహుయుగళాంచితా' రామ♦భద్ర' రామ' ౨ 4606

క. ఏనుతిచేతన్ వైరుల, దానవులను గెల్వఁ గలవో ♦ దానిన్ గుహ్యం

* రామ రామ మహాబాహో-అనియూ

బై నెగడి సనాతనమై, మాసిన శంకానసుతిని ♦ మమత వచింతున్ 3 4607

తే. అర్ది యాదిత్యహృదయాహ్వ♦యంబు దాని
భక్తిం బఠియింపం బుణ్యము ♦ వైరినికర
నాశముంగల్గి జయము సం♦తతము గల్గు
నక్షయఫలంబు చేకూరు ♦ నధిక శుభము. ౪ 4608

తే. మంగళములకు నెల్లను ♦ మంగళంబు
సర్వపూర్వాఘములను నా♦శనము చేయు
నాధులను వ్యాధులను జెండు ♦ నమితమైన
యాయు వొసంగు జప్యంబు ♦ ననుపమంబు. ౫ 4609

క ¹పరమాంతరంగభక్తాం,తరమున వెలుంగొందువానిం ♦ దపనీయకరో
త్కరవిలసితుని నవోదయు,పరిభాసితు దేవమనుజ♦పరమోపాస్యున్ ౬

క. నిరతిశయదీప్తిమంతుని, సరసిజరిపుసూర్యముఖ్య♦సకలఖచరభా
సురదీప్తిదు బ్రహ్మాండో,త్కరపాలకు నీ స్తవమునం ♦ దమిం గొల్వు మికన్.

క. సురసంఘతనుండు సుమ్మీ, పరులను హీనులుగం జేయు ♦ పటుసామర్థ్యం
బు రహింగలాండు, గభస్తులు, నిరతము భావింపం జేయు ♦ నేర్పరి యితండే.

క. దేవాసురగణములం ద,త్పావనలోకములం దన ప్ర♦భాపటలముచే
భావించి రక్షణము సే,యేవేళ జేయుచుండు ♦ హితముగం జుమ్మీ. ౭

క. ఇతండే తలపోయంగాం, జతురాస్యకృతియు విష్ణు♦శంకరరూపుం
డితండె రిపుప్రజశోషణ, మతులితముగం జేయుంగాన♦నగు స్కందుండున్. ౭౫

²తే మఱి ప్రజాపతిరూపుండు ♦ మహితవిభవ
మునం జెలంగుచు మహేంద్రుండు ♦ ధనదుం డశ్లై
లయకరుండు గానం గాలుండౌ♦ను యముండగును
శిక్ష చేయుటచేతనే ♦ క్షితిప! వినుము. ౮ 4615

క. అమృతముం బుట్టించుటచే,త మహిన్ సోమాఖ్యనెగడుం ♦ దగ జలపతినా
నమునందాల్చుంబితరులునగు ,సుమహితులగువసువులితండె♦చూడంగ రామా!

తే. సాధ్యులశ్వులును మరుత్ప్ర♦వంబు మనువు
భూచరుండగు వాయువు ♦ పోలుచు వహ్ని
యును బ్రజాప్రాణవాయువు ♦ గనుము ఋతుని
కరమునకుం గర్త యగుప్రభా♦కరుండు నగును. ౯ 4617

1 ఇచటనుండి మహేశ్వరతీర్థులవారియభిప్రాయ మీపద్యములలో నిమిడియుండునని గ్రహింపవలయును. 2 ఇటం బ్రతిశబ్దమునకు వ్యుత్పత్త్యర్థములు తీర్థులవారి యభిప్రాయానుసారము వ్రాయంబడినవి.

సీసమాలిక —

అదితికి సుతుఁడుగ ♦ నవతరించినయట్టి యాదిత్యుఁడవు, జగ♦దాదికర్త
వగుదువు, కర్మము ♦ లాచరింపఁగ జనులను బురికొల్పుచు ♦ ననుపమానుఁ
డవగుసూర్యుఁడవు, లో♦కావళి కుపకారమాచరింపఁగ నంబ♦రాంగణమునఁ
జరియించుఖగుఁడవు, ♦ జగమును సృష్టిచేఁబోషింపు చున్నట్టి ♦ పూషుఁడవు,గ
భస్తిమంతుండవు ♦ భర్మము యాకృతివఱలుటచేత సు♦ర్ణసదృశుఁ
డవు, ప్రకాశించువాఁ♦డవు భానుమూర్తివి,బ్రహ్మాండసృష్టిని ♦ భాసిలుట హి
రణ్యరేతసుఁడవు, ♦ రహిమీఱఁగా దివాకరుఁడవు, ఘనసుకు ♦ గడుహరించు
నట్టియశ్వంబున ♦ నలుగుట హరిదశ్వుఁడనఁబడు వాఁడవు, ♦ హరిసకల
కళ్యాణగుణుఁడవై ♦ క్రాలుటచే సహస్రార్చివి, సప్తాహ్వ♦యాశ్వయుతుఁడ
వగుటచే లోకంబు♦నందు విఖ్యాతుఁడవగున స్తసప్తివి ♦ తగ సమస్త
శత్రుసంహారణమును ♦ సత్వరముగఁ జేయుచక్రము గల్గుట ♦ జగమునందుఁ
దొడరి మరీచిమం♦తుఁడవు, జ్ఞానోత్పత్తికిని బంధకంబగు ♦ జను సఘంబు
నపనయించుటచేత ♦ నననిని దిమిరోన్మథనుఁడను నామంబు ♦ దనగువాఁడ
వగుదువు, సుఖముల ♦ నంపఱకుం గల్గునట్లుచేయుట శంభుఁ♦డనఁగఁ బడుదు,
వవనీధవులతోడ ♦ నవనిని ముయ్యేడుసూఱులు కోలఁదిగ ♦ మహితశక్తి
నొనరించుటను త్వష్ట ♦ యనఁబడుదువు,మృతమైన బ్రహ్మాండంబు♦ననుపమగతి
జీవింపఁజేయుట♦చేత మార్తాండుఁడ, వంతట వ్యాపించు ♦ నట్టియంశు
మంతుఁడ వగుదువు ♦ మఱి జగదుత్పాదకసమష్టిజీవని♦కరము గర్భ
మందుఁ గల్గుటచేత ♦ నలగుహిరణ్యగర్భాఖ్యుండ వగుదు, వీ♦ఖిలతాప
తప్తులవిశ్రమ♦స్థానమగుటను శిశిరాహ్వయుండవు, తన♦యాశ్రితులకుఁ
బగవారలెవ్వరో ♦ వారికిఁ దాపంబుగల్గుగఁ జేయుటచేత ♦ నిలఁ దపనుఁడ
వగుదువు, తేజస్సు♦లఁ గలుగఁజేయుట భాస్కరుఁడవు, వేద♦వారములను
నుపదేశ మొసఁగుచు ♦ నుంటచే రవివగుదువు, రుద్రులిం గను♦ట వసుమతిని
నగ్నిగర్భుండవ ♦ నలరారుచుందు, వీ వదితిపుత్రుఁడవు, వ్యా♦వంతరాళ
మందు సుఖంబు గ♦న్నట్టికారణమున శంఖుఁడ వగుదువు, ♦ సాంద్రతుహిన
మును, సూర్యరూపంబుఁ ♦ గొని రూపుమాపుటశిశిరనాశనుఁడవనఁ♦జెలఁగు దీవు
తామసాహంకార♦తమువున నంబరము సృజింపుట నీవు ♦ గనుదు వ్యోమ
నాథాహ్వయము, తమో♦నాయకగుణభే♦దభావేదంబుల ♦ దంభమును గ
నినకారణమ్ముచే♦తను బుగ్యజుస్సాంపారగుఁడని పి♦ల్వఁబడుదు వీవు,
కర్మఫలాత్మక♦ఘనవృష్టిగలవాఁడ వగుటను ఘనవృష్టి ♦ యనఁబడుదువు
జలరాశియందున ♦ శయనించుటను నపాంమిత్రుఁడనంగను ♦ మెలఁగుదీవు,
వింధ్యమురీతిని ♦ వెలసి దుర్గమమగునట్టిసుషుమ్నాఖ్య ♦ మైనమార్గ

మందు శీఘ్రమ్ముగఁ ♦ బొందించుటను వింధ్యవీథిప్లవంగమ♦విమలనామ
ధారివి, లోకవి♦తతిని నిర్మించుసంకల్పము నాత్మను ♦ గల్గియుంట
నాతపి వగుదువు, ♦ హారిమండలి వీవు మృత్యువవగుదువు, ♦ మేళనమున
బింగళుండవు నీవు ♦ వెలయుచుందువు,సర్వాండములఁ గూడ ♦సంహరించు
టను సర్వతాపనుం ♦ డనఁబడు చుందువు, కవివి, విశ్వుండవు, ♦ సువిమలమగు
నట్టి తేజంబున ♦ నలరుటచే మహాతేజుఁ డనంబడు ♦ దీజగమున,
రంజకుఁడవు గాన ♦ రక్తుండ వగుదు, సర్వభవోద్భవుండవు, ♦ రమ్యసకల
తారకానక్షత్ర♦తతికిని గ్రహములకధినాథుఁడవు, వాని♦యంతరమున

తే. వఱలుచుండుదు, సకలవి♦శ్వముల కీవె
హేతువగుదువు? తేజస్సు ♦ లెల్ల నీదు
తేజమున డిందుపడుటను ♦ దివ్యమహిత
తేజమున నొప్పువాఁడవు ♦ దేవదేవ! ౧౭ 4618

క. ద్వాదశమండలవర్తి, నీదయ గల్గినను జాల ♦ నెమ్మిఁ గరుణాకుం
బ్రోదివగు నీకువందన, మో దేవా! యగునుగాక, ♦ యుద్యమ మలరన్ ౧౮

సీ. పూర్వపశ్చిమదిక్స♦భూధరాంతర్యామివైనవానికి మ్రొక్కు ♦ మానితవిల
సజ్జ్యోతిరాకార♦సహితులౌ ముక్తుల కధిపతివైయు, దివ♦సాధినాథుఁ
డగు భాస్కరేశున ♦ కంజలి, జయునకు జయభద్రునకు నమ♦స్కారమల్లె
హార్యశ్వునకు సహ♦స్రాంశునకుఁ బలుసారులు వందన♦సముదయములు

తే. వందనంబు లాదిత్యున♦కుం దమి మఱి
యుగ్రునకు వీరునకు మ్రొక్కు ♦ లొక్కరీతి
నంజలు లొగి సారంగున ♦ కమలకమల
సంప్రబోధునకున్ నమ♦స్కారశతము ౧౯ 4620

క. సవితతి మార్తాండునకున్, శతధృతిహారవిష్ణుపతికి ♦ సతతమ్ము నమ
స్తుతులగు సూర్యునకంజలి, స్తుతియగు నాదిత్యవర్చ♦సునకున్ భక్తిన్ ౨౦

సీ. భాస్వంతునకు సర్వ♦భక్షునకున్ మ్రొక్కు రౌద్రవపువునకు ♦ రమణ వినతి
తమము నడంచు ను♦త్తమునకు జేజేలు మఱి హిమఘ్నునకు న♦మస్సులగును
శత్రుఘ్నునకు నమ♦స్కారంబు లమితాత్మునకు జోతలు కృతఘ్న♦నాశనునకు
నంజలి దేవున ♦ కాదృతి మ్రొక్కులు జ్యోతిషాంపతికిని ♦ జోతలగును

తే. తప్తచామీకరాభుఁడై ♦ తనరురవికి
వహ్నికిన్ విశ్వకర్మకు ♦ వందనమ్ము
లగుఁ దమోభినిఘ్నునకు లో♦కాళిసాక్షి .
కిని రుచికి మ్రొక్కులగు మహా♦త్మునకు నతము ౨౧ 4622

క. ఇతఁడే ప్రళయంబున లోకతతిన్ నాశనముచేయుఁ ♦ గడఁగి మరల ని
ర్మితిచేయు దానినే సన్నుతిఁ బోషించును లయంబు ♦ మానిన తఱిన్. ౨౧౹

తే. కాంతి శోషిల్లఁజేయును ♦ గాయు నెండ
వాన గురియును, బ్రాణులు ♦ వరుస సుప్తి
నొందఁగా నంతరాత్మయై ♦ యొక్కరీతి
మేలుకొనియుండు నీతఁడే ♦ గ్రాలుశక్తి. ౨౨౹ 4624

సీ. అగ్నిహోత్రమితండె, ♦ యగ్నిహోత్రుల ఫలమునునీతఁడే వేద♦ములును మఖము
లును యజ్ఞముల ఫలం♦బును నీతఁడే లోకములఁగల్గు సత్కర్మ♦ములకు నెల్లఁ
బ్రభువగునీశఁ డీ♦రవియే నియంతయౌ; నోరాఘవా! విను ♦ మొక్కమాట
నెవ్వఁడైనను సరే ♦ యెట్టియాపదలను గష్టంబులందును ♦ గాననముల

తే. నిరతభయముల నీస్తుతి ♦ నియతిని బరి
యించినన్ గ్రిందుపడకుండు, ♦ నెల్లసుఖము
లబ్బు, నీవును జిత్తంబు ♦ నమలరీతి
నిశ్చలంబుగఁ జేసి యీ♦నిఖిలవిభుని ౨౪౹ 4625

తే. దేవదేవునిఁ బూజింపు ♦ దీనిచేత,
దీనినే మూఁడుసారులు ♦ పూనిక జపి
యించినన్ విజయంబును ♦ గాంచువాఁడ
వని, మహాబాహువిలసితా! ♦ యార్తిహరణ!. ౨౬ 4626

క. ఈతరుణంబున నీ వీవైతేయుని రావణాఖ్యుఁ ♦ దప్పక యనిలోఁ
జేతము రంజిలఁ జంపుదు, భూతలనాథా! యటంచు ♦ మునిపతి యెలమిన్.

క. పలికి యగస్త్యుఁడు వచ్చిన,టులెఁ జనియెన్, రఘుపతీంద్రుఁ♦డున్ గురుతేజం
బలఘుబలంబును మెఱయఁగ, నిలాసురోక్తమును నుతిని ♦ నెలమి వినంగన్.

క. తనశోకము నశియించుట,యును మిక్కిలి హృష్టుఁడగుచు♦నొప్పుమెఱయఁ జ
క్కనిమనసున వార్చి శుచిం, గని యాదిత్యుఁ బరుఁ జూచి♦కడుభక్తిమెయిన్.

తే. దీని జపియించి హర్షంబు ♦ మానసమునఁ
బొంది వీర్యము పొంగఁగ ♦ భూరిధనువుఁ
దాల్చి నిల్చెను, రాముఁ డం♦తఁ గలహమున
వైరి యగురావణునిఁ గాంచి ♦ బలము మెఱయ ౨౯౹ 4630

చ. మనమున హర్షమొంది యను♦మానము మాని సమస్తరీతులన్
దనుజవరేణ్యుఁ జంపుటకుఁ ♦ దా నచలస్థితి నిశ్చయించి వే
యని నొనరింపఁ బూనుకొనె, ♦ నంతట భానుఁడు తన్ను సన్నుతిం
దనిపెడు రాముఁ గాంచి ప్రమ♦దంబున మేను గగుర్పడంగ నా
దనుజుని చావు నాతనికి ♦ దా నవు డానతి యిచ్చి యంతటన్. ౩౦౹ 4631

తే. [1]తనదుమండలమును వీడి ♦ తగ నమర్త్య
సముదయాంతరమున నిల్చి ♦ సత్వరపడు
మింక రావణుఁ జంపంగ ♦ నినకులేశ !
యనుచు రామునకుం జెప్పె, ♦ నంత నచట. ౩౧ 4632

నూటయేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౮ - వ సర్గము.

-రావణునకు దుర్నిమిత్తములు తోచుట-

ఉ. సారథి సంతసిల్లి దను♦జప్రభునానతిరీతి నారథం
బారఘురాముసైన్యముఁ ♦ గాతురతం గలిగించునట్టిదై
భూరిసముచ్ఛ్రితధ్వజస♦మూహముగా నలరారి యుండఁగాఁ
జారుగతుల్దగన్ నడిపె ♦ సత్వర మారఘురాముమీఁదికిన్. ౧ 4633

క. అరదం బది చిత్రాలం,కరణయుతం బౌచు నొప్పి ♦ గంధర్వమహా
పురమున వెలయుచు హాటక,వరమాలిక లొప్ప వేగ♦వర్ధయుతమై. ౧౺

క. కలహోచితపరికరవిత,తులనుండి పతాక లలరఁ ♦ దోరపుధ్వజముల్
వెలయఁగఁ దనయున్నతి ని,మ్ముల నభ్రము ద్రింగ నెంచుఁ♦బో యనునటులై.

క. ధరణిన్ మ్రోయించుచు నా, పరసేనలఁ జెంపఁ జాలి ♦ భాసిలి స్వబలో
త్కరముల కుల్లాసమ్మును, బరఁగంగాఁ జేయుచును న♦భంగురమగుచున్. ౩౺

క నిరుపమగతి నొప్పెను భూ,నరుఁడగు శ్రీరాముఁ డసుర♦నల్లభురథ మా
కరణిన్ శబ్దించుచు భీ,కరరవమున దిక్కులొప్పు♦గతిఁ జేయునదై ౪ 4637

క తనపైకి వచ్చుచుండఁగఁ, గనియోన్, మఱియున్ నృపాల♦కాంతుఁడు రిపువా
దనుజేంద్రు నమ్మహారథ,మును [2]కృష్ణతురంగయుక్త♦మును నుగ్రంబున్. ౫

తే. భయదవర్చస్సుతోఁ గూడి ♦ పడగ లెల్ల
మెఱపుఁ దీఁగల రీతిగా ♦ మెఱయుచుండ
నింద్రునాయుధమట్టుల ♦ నెసఁగు ధనువు
గనఁబడన్ మేఘసంతతి ♦ గడురవముల ౫౺ 4639

క. ఘనవృష్టి గురియుచాడ్పున, సునిశితశరవృష్టి గురియు♦చుం దనపైకిం
జనుదేరఁ గాంచి తనదగు, ధనువున్ [3]బాలాబ్జురీతిఁ ♦ దగ వంచి క్రుధన్

క. కులిశము తాఁకునఁ బర్వత,ములు బగిలెడునపుడు గలుగు ♦ భూరిరవము న
ట్టులు చప్పుడు గలుగఁగ నుజ్జ్వలగుణమునుదీటుచున్ స్వ♦శౌర్యముపొంగన్.

---

1 సురగణమధ్యగతో వచ స్త్వరేతి-అనిమూ 2 కృష్ణవాజిసమాయుక్తమ్-అనిమూ 3 బాల చంద్రనతం ధనుః-అనిమూ.

తే. నిర్జరేంద్రుని సారథి♦ని గని పల్కె
మాతలీ! శత్రురథ మదె♦ యాశతగతి
వచ్చుచున్నది చూడుమా, ♦ వాసవరిపు
వతఁడు మరల మహాజవ♦ మూరు మంప. ౮౹ 4642

తే. అప్రదక్షిణ మగునట్లు♦ లరుగు దెంచు
చున్నవాఁడొట వానికి♦ యుద్ధమందు
మందు మతిగల్గినట్లున్న♦ దట్టులగుట
సరసగతి మీఱ నీవు హె♦చ్చరికఁ బూని. ౯౹ 4643

క. మనరథము వైరియరథం,బున కభిముఖముగను దోలు♦ము మరుత్తు నభం
బున లేచిన ధారాధర,మును జెండెడురీతిఁ జంపఁ♦ బూనితి వీనిన్. ౧౦౹

తే. దైన్య మొందక భ్రాంతినొం♦దక మనంబు
కలఁక నొందక నీవు వీ♦క్షణము లించు
కంతయేనియుఁ జెదరక♦ యలరఁ బగ్గ
ములఁ గ్రమంబునఁ ద్రిప్పుచు♦ లలితరథము. ౧౧ 4645

క. త్వరితంబుగఁ దోలుము, వ,జ్రిరథంబును నడపి ఖ్యాతిఁ♦ జెందిన యలనీ
కురుముదమున నీవిషయము, మరలం గఱపంగఁ దగదు♦ మాటవరుసతోన్.

క. అని సేయఁ బూనినాఁడను, గనుకన్ స్మరియింప నెంతుఁ♦గానీ బోధిం
పను బూనలేదు నేర్పం,గను దలఁపఁగ లే దటన్న, ♦ క్ష్మాపతిపలుకుల్. ౧౨౹

క. విని సారథితిలకుం డనఁ, జను నింద్రునిసారథియును♦ సంతసము మతిం
తను గని దోలెను నారథ,మును మాతలి యంత శక్తిఁ♦ బొంగుచునుండన్.

తే. రావణాసురునమ్మహా♦రథము నప్ర,దక్షిణమ్ముగఁ జేయుచుఁ♦ దనరథంబు
సవ్యగతిఁ దోలఁ దచ్చక్ర♦జనితరేణు, వడ్డముగఁ బర్వె రథికుల♦యంతరమున.

క. దనుజేంద్రుఁ డంతఁ గ్రోధం,బునఁ గన్నులు రక్తవర్ణ♦ములు గాఁగ రథం
బున కభిముఖుఁడై నిల్చిన, జనపతి నొప్పించెఁ దీవ్ర♦సాయకపంక్తిన్. ౧౩౹

సీ. మహితతేజుండగు♦ క్ష్మాపతి యంతట వైరిధర్షితుఁడయి♦ భూరిరోష
మున ధైర్య మొప్పంగ♦ మును మాతలి తెచ్చినట్టి మహావేగ♦మగుశతక్ర
తునిశరాసనవర్య♦మును రవిరశ్ములవంటి ప్రభల్ గల్గు♦ వాఁడి బాణ
మును గ్రహించెను,♦ కలహంబు చేయంగ నొండొంటి కెదురయి♦ యొకటినొకటిఁ

ఆ. జంపఁ గోరి బలసి♦ పెంపున నున్నట్టి, గజరిపులకు వలెనె♦ కర్బురేంద్ర
మనుజనాయకులకు♦ ననుపమోద్ధతంబు, చెల్లె నంత దేవ♦సిద్ధవరులు. ౧౪

క. మునిపతులును గంధర్వులు, దనుజేంద్రునిమరణ మెదలఁ♦ దమిఁ గోరుచు నుం
డినవార లొట యుద్ధం,బును దానిం జూచె నభ్ర♦మును జేరుటయున్. ౧౫

తే. గగురుఁ బుట్టించుచున్ భయం♦కరము లగుచు
రావణునినాశనంబును ♦ రామజయముఁ
గానఁ బఱచునుత్పాతముల్ ♦ గనఁబడియెను,
దనుజనాయకురథముపై♦నను రణమున. ౨౦ 4653

క. కురిసెను పర్జన్యుఁడు నె,త్తురుఁ దీక్ష్ణశ్వసనవితతి ♦ తోరపువడితో
వరుస నపసవ్యగతితోఁ, జరియించెను గృధ్రము లొగి♦సముదయములుగాన్.

క. తిరుగుచు నభమున రావణు,నరదం బేదెసలఁ బోవు ♦ నాదిక్కులకే
వరుసన్ వెంటను బోయెను,, సరిగా దివసమునఁ గూడ ♦ సాంద్రముగాఁగన్.

తే. లంక దాసానిపూవట్టు♦లన్ సురక్త,మైన సంధ్యాప్రకాశము ♦ ట్లావరింప
నాపురంబున్న ధరణి త్రి♦యామయందు, మండుచున్నట్లు కనఁబడెఁ♦జండరీతి.

క. పిడుగులతోడ నుహోల్కలు, పడియె మహారవము మిగులఁ♦బ్రతికూలములై
పడునవి రావణునకు నె,క్కుడు ఖేదము గల్గఁజేసి ♦ కుందఁగఁ జేసెన్. ౨౪

క. దనుజేంద్రుఁ డున్నచోటం, గనఁబడు మేదిని చలించెఁ ♦ గ్రవ్యాదులు వై
రినికాయముఁ బ్రహరింపం,గను బూనఁగ వారిభూరి♦కరము లొరులచేన్.

క. పట్టుకొనఁబడినయటు గ,న్పట్టెన్, రవికాంతు లెల్లఁ ♦ బచ్చవిగా న
ప్పట్టున నెఱ్ఱఁగఁ దెల్లఁగ, నట్టులె నల్లఁగను దనుజు♦సంగమునందున్. ౨౬

తే. ఒక్కరీతిగ వ్యాపించి ♦ యురుగిరిపయి
ధాతువులరీతిఁ జూపట్టె, ♦ నాతఱి నట
గ్రద్దలున్ వెంట రా వంచ♦కములు నోళ్ల
నగ్నికణములఁ గ్రక్కుచు ♦ నసురపతిని. ౨౭ 4660

చ. కనుఁగొనుచున్ శుభేతరము ♦ గల్గుటఁ దెల్పుచు నార్చె, వాయు వా
యనిమొన లేచి రావణున ♦ కక్షులు గన్పడకుండ ధూళిఁ జ
క్కనిగతిఁ జల్లుచున్ జవముఁ ♦ గైకొనుచుం బ్రతికూలరీతి వీ
చెను, జలదంబు తద్ధ్వనియుఁ ♦ జేకురకుండఁగఁ దద్బలంబులన్. ౨౮ 4661

ఆ. ఓర్వనలవిగాక ♦ యుగ్రంబులును నయి, భయదరవము లొప్పఁ ♦ బడియెనచట
నొక్కరీతిగాఁగ ♦ నుల్కాశనులు, దిగ్వి,దిక్కులందుఁ దమము♦ తెఱపిలేక.

క. చీఁకటులు గ్రమ్మె, ధూళియు, నాకరణిం గురియుచుంట ♦ నవకాశం బే
యాకసము నంకఁ జూపఁగ, నేకరణిం గల్గదయ్యె ♦ నెవ్వరి కైనన్. ౩౦

*చ. అనిమొన నందు శారికలు ♦ నార్భటిమీఱ రణంబు చేయుచున్
ఘనభయముం బొసంగునటు ♦ గాఢముగా నినదం బొనర్చుచున్

---

* కుర్వంత్యః కలహం ఘోరం శారికా స్త్వద్రథం ప్రతి, నిపేతు శ్శతశ స్తత్ర దారుణం దారుణా రుతాః-అనిమూ.

దనుజమహేంద్రుస్యందనవ♦తంసముపై శతసంఖ్యలొక్కరీ
తిని బడియెన్, మహాసురని♦శేసకుం గల ఘోటకావళుల్ ౩౦ 4664

తే. జఘనములనుండి పాతవహ్ని♦జ్వాలలను న
యనము లందుండి యశ్రుపు♦లను సమముగ
నగ్ని నుదకంబు సంతత ♦ మపుడు విడిచె,
నచట నిటు దారుణములు భ♦యావహములు. ౩౨ 4665

క కనదుష్టములునునై తగు, ననేకదుశ్శకునము లొగి ♦ నాతనికిం జా
వును దెల్పుచుఁ గనఁబడియెన్,, మనుజేంద్రునకును సమస్త♦మంగళదములై.

తే. జయము దెల్పెడు నట్టివై ♦ చాలసౌమ్య
ములును నయి యొప్పుశకునరా♦సులు గనఁబడె
నెల్లతావుల, జయమున ♦ నుల్లసిల్లఁ
జేయుశుభశకునముల నా♦క్షితిపతి గని ౩౪ 4667

క పరమప్రమదముఁ గనుచున్, సురారి మృతినొందినట్లై ♦ శుభము తనకు న
త్తరుణముననఁ గల్గినట్టులె, పరికించెను, నంత రామ♦భద్రుం డచటన్. ౩౫

తే. లక్షణజ్ఞుఁడు కావున ♦ నక్షయముగఁ
దనకు విజయంబు గల్గుట ♦ తగఁ దెలిపెడు
శుభనిమిత్తములం గని ♦ చొక్కపుఁదమిఁ
బులకితశరీరుఁడై వైరిఁ ♦ గలహమందు. ౩౫ 4669

క. పరిమార్పు మిగుల విక్రమ, మరుదుగఁ గనఁబఱుపఁ బూని♦యధికసుఖము నా
తరుణంబునఁ గని యింకం,బరుఁ డీల్గు నటంచుఁ దలఁచె ♦ నాస్వాంతమునందున్

నూటయెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౦౯ - వ సర్గము.

రామ రావణులు మహాహవ మొనరించుట

చ. అరదము లెక్కియున్న దను♦జాధిపరాముల కప్డు భూరిసం
గరము భయంకరం బయి జ♦గత్తతి కెంతయు నోర్వరానిదై
పరుషమునై చెలంగె, సుర♦బాధకుఁడై తగు రాక్షసేంద్రుభీ
కరబలముల్ గపీంద్రుభట♦కాంశము సంగరనాథనాళిచేన్ ౧౫ 4671

తే. ఒప్పియుండియు వారల♦యుద్ధగర్వి
నమునఁ గల్గెడు వేడుకఁ ♦ దమ ప్రయత్న
ములను విడనాడి యారక ♦ నిలిచి, రంత
రామరావణు లతిఘోర♦రణము చేయ ౨ 4672

* తుల్యమగ్నిం చ వారి చ-అనిమా

క. ఆయతులై యుండఁగని, యాయిరువాఁగులఁ జెలంగ ♦ నందఱు సుభటుల్
పాయక యాయనిఁ గను తమి,నాయతనుతు లొంచు విస్మ ♦ యము గని రంతన్.

సీ. ఆవీరభటులు పె ♦ క్కాయుధంబులఁ గరంబులఁ దాల్చి యనిచేయ ♦ వలయుననుచు
నుండియు నాశ్చర్య ♦ మొంది యాయుద్ధంబుఁ గని పరస్పరము సం ♦ గరము చేయఁ
బూనకుండిరి, మఱి ♦ దానవసేనలు తనువిభుం గపిగణ ♦ ములు జూ బల
ములు రాముఁ గనుచు ని ♦ మ్ములవిస్మితాత్ములై చిత్రప్రతిమ లట్లు ♦ క్షితి నిలిచిరి,

*తే. రామరావణు లిద్దఱు ♦ నామహాహ
వమునఁ దోఁచు నిమిత్తము ♦ లమరఁ గాంచి
జయము నపజయమును గల్గు ♦ నరగ ననుచు
బుద్ధి నెంచియుఁ గోపంబు ♦ పొంగుచుండ ౭౪ 4674

క. భీతిరహితులై పోరిరి,, భూతలపతి జయము గల్గఁ ♦ బోయనియు, సురా
రాతివిభుండును మృతితన, కాతఱిని గల్గుననియు ♦ నాత్మఁ దలఁచుచున్.

తే. ధైర్య మూని విక్రమముల ♦ దారుణముగఁ
జూపి, రంతట వీర్యంబు ♦ శోభిలంగ
నసురపతిచాపమున నాయ ♦ కాలిఁ గూర్చి
దాశరథిస్యందనోల్లస ♦ ద్ధ్వజముమీఁద. ౭౬ 4676

క. త్వరపడి వైచెను, సయ్యవి, పురుహూతరథైకశక్తిఁ ♦ బొలుపఱి పడియెన్
ధరణిన్ ధ్వజము స్పృశింపకె,, ధరణీశుఁడు వీర్యమున ను ♦ దాత్తక్రుధచేన్.

చ. ధనువును లాగి రావణుని ♦ సత్కృతికిం బ్రతిచేయ నెంచె న
మ్మనమున, భూరిజిహ్మగము ♦ మాడ్కి సహింపక రాక స్వీయకాం
తిని జ్వలియించుచున్ మెఱయు ♦ తీవ్రశరంబును వైచె వైరికే
తనముపయిన్, శరం బదియుఁ ♦ దద్ధ్వజమున్ వడిఁ గూల్చి భూమిలోన్ ౧౧

తే. చొచ్చె, ధ్వజ మట్లు భిన్నమై ♦ క్షోణిఁ బడియె
గురుబలుండగు దానవ ♦ కుంజరుండు
తనధ్వజం బట్లు విఱిగినఁ ♦ గని విరోధి
పౌరుషము నోర్వఁ జాలక ♦ బలము మెఱసి ౭౯ 4679

క. ఘనకోపమ్మున మిక్కిలి,యును జ్వలియించెను, మహోక్రు ♦ ద్ధోగ్రుండగుచున్
దనరయొడలు తెలియక గ్రాసనిసమశరవృష్టి గ్రక్కు ♦ చందము తగఁగాన్.

క. ధరణీశునిగుఱ్ఱములను బరుషశరంబులను నొంచెఁ ♦ బరమాశ్వము లా
శరతతిఁ బాదస్ఖలనము, సరియగు గతిభంగమును బొ ♦ సంగక యుండన్. ౧౮౪

తే. నిలిచియుండుటె కాక నిర్మలసరోజనాళగాత్రనొందినట్లు మ ♦ నంబు చెదర
కట్టె స్వస్థములై యుండె, ♦ నంతరావణాసురుం డాత్మశరములఁ ♦ గావాయములు.

* తౌ తు తత్ర నిమిత్తాని దృష్ట్వా రామరాఘవౌ, కృతబుద్ధీ స్థిరామర్షౌ- అనిమూ

క. ఆతురము నొందకుండుటఁ, జేతంబున నరసి వినుగు ♦ చెంతక మిగులన్
భీతిం గనఁజేయుచున్, భూతలపతిమీఁద బాణ♦పుంజవృష్టిఁ గదుర్ ౧౬

క. కురియించె నంత గదలను, బరిఘంబులఁ జక్రములను ♦ బర్వతశృంగో
త్కరమును దరుశూలంబులఁ, బరశ్వధములన్ మహీశు♦పైఁ బరఁగించెన్

[1]చ. ధనువుననుండి శూలముఖ♦దారుణసాధనరాజి వైచి మఱి
ట్లనిన విచిత్రశక్తిని భ♦యంకరమై ప్రతినాద మిచ్చురీ
తిని బహుభంగులం దనరి ♦ తీవ్రమహాంబకవృష్టి దాని నో
య్యనఁ గురియించె; బెక్కులగు ♦ నస్త్రమయంబగు వర్షమద్దియున్ ౧౮

తే. ఓర్వఁ జాలనికోపంబు ♦ నూని కురియఁ
జేయఁబడుటను జవమున ♦ శ్రీరఘుపతి
యరణ్యమును మీఱి కపిసైన్య♦మందుఁ బడియె;
దనుజపతి యంత నుత్సాహ♦మును వదలక. ౧౯ 4686

చ. మన మొకలక్ష్యగుం దునిచి ♦ క్ష్మాపతిమీఁదను వేలసంఖ్యగా
ననుపమబాణముల్ వయిచి ♦ యాకసమెల్ల నిరంతరంబుగాఁ
గను బొనరించె వేగమునఁ, ♦ గర్బురనాయకుఁ డిట్లు యుద్ధమం
దునఁ బరతం జెలంగుచును ♦ ఘోరప్రయత్నము చేయుచుండుటన్. ౨౧ 4682

చ. జనపతి గాంచి [2]నవ్వినటు ♦ సాయకవారము వింటఁగూర్చి, నం
తనతఁడు లక్ష సంఖ్యలుగ ♦ దారుణబాణము లేయఁ గాంచి యా
దనుజవిభుండు బాణసము♦దాయము లాకసమెల్ల నిండ నే
సెను, మఱి వారలిద్దఱును ♦ శీఘ్రగతుల్ మెఱయంగఁ బూన్కితోన్. ౨౨

క. శరవర్షంబులు గురియఁగఁ, బరంపరలుగాఁగ నవియ ♦ వ్యాపించుట నం
బర మురుశరకల్పితముగు, సురపథభంగిగఁ జెలంగి ♦ చూడం దగియెన్ ౨౩

సీ. ఒకసాయకంబైన ♦ నురులక్ష్యమే లేక వైవంగఁ బడకుండె ♦ వరుస గుఱిని
భేదింప లేకపోక ♦ విశిఖమైనను గుఱిఁ దగిలి నిష్ఫలమైన ♦ దిగలుగ దొకఁ
డైన నీరీతి బా♦ణాళులఁ గురిపింప వారలశరములు ♦ వరుసమీఱి
నొండొంటి దాఁకుచు♦నర్వపైఁ బడియె, నవ్యాఘ్రసవ్యంబుల♦నరుగుచు నెపు

తే. డంబకంబులు వైచుచు ♦ నంబరమున
నూర్పు పుచ్చుట కేనియు ♦ నొక్కయింత
సందులేకుండ సాయక♦జాలములఁ దె
గంగఁ జేసిరి ఘోరసం♦గరము నపుడు ౨౬ 7690

1 ధనుషా కథం గదాదిమోచన మిత్యత్రాహ-అనునవతారక కీపద్యప్రథమపాదము తెనుఁగు.

2 ప్రహసన్నివ కాకుత్స్థః-అనిమూ

చ. దనుజవరేణ్యఘోటకవి♦తానము రాముఁడు రామచంద్రున
శ్శనికర మాసురారిపతి ♦ బాణపరంపరఁ గొట్టుచుఁ జవం
బున నితరేశరంబు బలు♦పూనికమీఱఁ బ్రతిక్రియం గరం
బొనరుచుచుఁ మహోగ్రముగ ♦ యుద్ధముచేయుచు నుండి రెంతయుఁ. ౨౭
ఆ. ఒకముహూర్తకాల ♦ ముగ్రంబుఁ దుముులంబు, రోమహర్షణంబు♦నై మఱింత
పూన్కితోడ జరగె♦భూరియుద్ధము, మహా,బలయుతుల్ సురారి♦పతినృపతులు.
క. సునిశితశరముల యుద్ధం,బును సల్పుచునుండ నసుర♦పుంగవుఁ డాత్మన్
దనధ్వజము గూల్చినందుల,కును నరపతిమీఁద మిగులఁ ♦ గోపం బొందెన్.

నూటతొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౦ - వ సర్గము.

రాముఁడు రావణుశిరంబుల నూటయొకపర్యాయములు ఖండించుట.

చ. అని నపుడా నృపాలవరుఁ ♦ డాసురభర్తయు నొక్కపూన్కిఁ జే
య నిఖిలభూతముల్ మదుల♦యం దొగి విస్మయ మంకురింపఁగాఁ
గనుఁగొనుచుండ, వారలిటు ♦ గాంతరథంబులపైఁ జెలంగి యొ
క్కని మఱియొక్కఁ డుగ్రగతిఁ ♦ గ్రాలఁగ మార్కొనుచుఁ మహాక్రుధన్.
క శరముల నొప్పించుచుఁ దన,పరునిం జంపంగఁ దలఁచి ♦ బలువిడి నొప్పిం
ప రహిన్ వాహల సారథు, లరదంబుల రాకపోక♦లందు నిపుణతన్. ౧॥
తే. మండలంబుల వీథుల♦మహితగతివి
శేషములఁ జూపుచుండ నా♦చిత్రరథము
లతిభయంకరములుగాఁగ ♦ నగపడియెను,
రాముఁ డెంతయు నొప్పించె ♦ రావణు నని ౩॥ 4696
క. రావణుఁ డారఘురాముని, నావిధమున నొంచె నిట్లు ♦ లన్యోన్యము పెం
పావహిలన్ శరతతులన్, వేవే వైచుచును గమన♦వేగము నచటన్. ౨ 4697
క కనఁబఱచి రడరుటందును, వెనుకకుఁగాఁ బోవుటందు ♦ వితతంబుగ; నం
త నిరువురాగతిశరముల, ననూనముగ వైచుచుండ ♦ నావరరథముల్. ౪ 4698
క ధారాసారము గురిసెడు,వారిదములరీతిఁ గానఁ♦బడుచుండెను, నా
ఘోరాహవమున నీగతి, వా రరదముల బహుగతులఁ ♦ బఱవుచు మరలన్. ౫॥
ఆ నిలిపి రభిముఖముగ ♦ మెలఁకువ నన్యోన్య
రథములకు, ననంత♦రంబ యుద్ధ
మునను గమన మేమి♦యును లేనివారల
యరదములు తమంత ♦ నాస్థలమున. ౬॥ 4700
సీ. యుగముయుగంబుతో ♦ నొగఘోటకంబులు సైంధవములతో ధ్వ♦జంబుధ్వజము
తోఁ గూడియున్నట్లు♦తోఁచిపొల్చెను, రాముఁడంతఁ జాపమునుండి♦యతివిభాసు

రాంబకములు నాలు ♦ గడరించి రావణు నశ్వచతుష్కంబు ♦ నవతలఁ జను
నట్లు తోలెను, రా♦ణానుగుం డాత్మాశ్వములఁ దొలఁగించిన ♦దులకుఁ గ్రోధ

ఆ. పరవశుఁడయి తీవ్ర ♦ బాణంబు లారాము, పైనవైచె, రామ ♦ భద్రుఁ డట్లు
బలమునఁ దగుదనుజ ♦ వల్లభుశరములు, మేనఁ గ్రుచ్చుకొనిన ♦ దాన నాత్మ.

క. కనఁడయ్యె వ్యథ వికారంబును నుంతయు; దనుజవితతి ♦ పుంగవుఁ డమరే
శునిసారథియగు మాతలిఁ, గని కులిశాపాతరవము ♦ గల బాణములన్. ౧౧

క. సరిఁ బఱపె నతనిపై, నా, శరములు గురుజవము మెఱయఁ ♦ జని యంగమునం
జొరఁబడియెన్ దానికి నా, వరసారథి సుంత మూర్ఛ ♦ వ్యథను గనకయే.

క. స్థిరముగనుండెను, రాముం, డరాతి తనునొంచుటకు ర ♦ వంతయు నాత్మన్
బరమాగ్రహ మొందఁడు కాని రావణుఁడు మాతలిని సు ♦ నిశితశరములన్.

ఆ నొవ్వఁ జేయుటకు న ♦ నూనాగ్రహము నొంది
శరగణమ్ము లేసి ♦ శత్రుదనుజ
విముఖునిగ నొనర్చె, ♦ వీరుఁడౌ రాముండు
పదుల రెంటమూటఁ ♦ బదిట మఱియు ౧౪ 4705

క శరములను నఱువదింటను, మరల సహస్రముల దనుజ ♦ మాన్యరథంబున్
గరము మునుఁగంగఁ జేసెను,, నరదంబున నిశ్చలుఁడయి ♦ యాదనుజవుఁడున్.

మ. పరమామర్షముతో గదాముసలముల్ ♦ పైపైన వర్షించి భూ
వరు నొంచెం బ్రతిగాఁగ, నత్తఱిఁ గనన్ ♦ భారంబుగాఁ జాలభీ
కరమై గగ్గురుపాటు గల్గునటుగాఁ ♦ గం దొమ్మియుద్ధంబు త
త్తరుణంబందుఁ గనంబడెన్, ముసలసం ♦ తానంబులన్ వైవఁగన్. ౧౬ 4707

తే. గదల గుప్పింపఁ బరిఘని ♦ కరము వైవ
గల్గు రవములకు శరపుం ♦ ఖములపాత
మునకు ఘూర్ణిల్లె నాయేడు ♦ వననిధు లొగి,
సాగరము లట్లు ఘూర్ణిల్ల ♦ సకలఫణులు. ౧౭ 4708

క. పాతాళవసతు లాటను, నాతెఱఁగునఁ గంప మొంది ♦ రటు దానవులున్
భీతిలిరి వేనవేలుగ,, భూతలము నరణ్యశైల ♦ ములతో వడఁకెన్ ౧౯

చ ఖరకరుఁ డాత్మకాంతు లడఁ ♦ గం గృశియించెను, వీవకుండె నా
మగుడధిపుండు సిద్ధులును ♦ మానివరేంసులు దేశగాయకుల్
సురలు ను గిన్నరోరగులు ♦ సొంపు తొలంగఁగఁ జింతనొంది, ర
త్తఱుణమునన్ సురల్ మునిప ♦ తంసులు చక్కనిమాననంబులన్. ౨౦ 4710

తే. గోవులకు బ్రాహ్మణులకును ♦ గుశలము తగుఁ
గాక శాశ్వతములుగ జ ♦ గంబులుండుఁ

గాక రాముండు రావణుఁ ♦ గదనభూమిఁ
జక్కఁగ జయించుఁగాకని ♦ జప మొనర్చి. ౨౧॥ 4711

క. ఘోరమయి రోమహర్షణ, మౌ రాక్షసరాజ భూత♦లాధీశుల దు
ర్వారమహాహవముఁ బయిం, జేరి కనుంగొనిరి, చాలఁ ♦ జిత్రముగాఁగన్. ౨౨

సీ. గంధర్వులచ్చరల్♦గములుగాఁగూడి యప్పెనుసంగరముఁగాంచి♦యనుపమాన
మగుదానిపై ఖరి ♦ కచ్చెరుపడి యంబరమువంటి దైన ద♦భ్రంబె వనధి
వంటిది తలపోయ ♦ వనధియే యారీతి రామరావణులసం♦గ్రామ మనఁగ
రామరావణులసం♦గ్రామమువంటిదే యని పల్కుచున్ వారి♦యనిఁ గనుఁగొను

తే. చుండి, రారఘుకులకీర్తి♦మండనుఁడు మ
హాభుజుండగు రాముఁ డ♦త్యంతరోష
మున వెలుంగుచుఁ గ్రూరాహి ♦ కెనయయి క్షుర
మగ్రమునఁగల బాణ మ♦య్యదనునఁ గొని. ౨౪॥ 4713

చ. ధనువునఁ గూర్చి కాంతుల ని♦తాంతము గ్రాలుచుఁ గుండలోన్నతిం
దనరుచునున్నయాదనుజ♦తల్లజుశీర్షముఁ ద్రుంచె నద్ది యు
ర్విని బడ మూఁడులోకములు ♦ వేడుకఁ గాంచిన నట్టిశీర్ష మొ
య్యన మఱి యొక్కఁడప్పుడు త♦దంగమునన్ మొలచెం గ్రమంబునన్. ౨౬॥

తే. *అట్లు మొలచిన రెండవ♦దైన యతని
శిరము నేకార్య మైనను ♦ శీఘ్రముగ నొ
నర్చువాఁడౌట నన్నర♦నాథుఁడు నిజ
హస్తలాఘవమున సాయ♦కాళిఁ ద్రుంచె. ౨౭॥ 4715

చ. శిరమిది భూమిపైఁ బడిన ♦ శీఘ్రమ వేరొకమస్తకం బదే
వరుసఁ గనంబడెన్, నృపతి ♦ వజ్రసమానశిలీముఖంబులన్
ధరణిఁ బడంగఁ జేసె నని ♦ దానిని గూడ, నిదేవిధంబునన్
శిరములు పుట్టుచుండఁ గని ♦ శీఘ్రుఁడు యేకశతోత్తమాంగముల్
శిరములఁ ద్రుంచినన్ దనుజ♦సత్తము జీవితసంక్షయం బటన్ ౨౯ 4716

క. కనఁబడ కుండెను రామున,, కనుపమదివ్యాస్త్రవిదుఁడు ♦ హతరిపువీరుం
డును గౌసల్యానందం,బును వృద్ధిం గాంచఁ జేయు ♦ పూతధిషణుఁడున్

క. వీరుఁడునగు రాముఁడు మది, మారీచుని నెట్టి తీవ్ర♦మార్గణములచే
ఘోరాటవిఁ జంపితినో, క్రూరుల ఖరదూషణులను ♦ గోరికి మీఱన్. ౩౦

సీ. ఏ బాణముల వధి♦యించితినో మఱిసంకకాటవి విరా♦ధగనుజవరుఁ
గ్రౌంచాఖ్యవనమునఁ ♦ గర్బురేంద్రుఁ గబంధు నేబాణముల వధి♦యించివైచి

* క్షిప్రహస్తేన రామేణ క్షిప్రకారిణా-అనిమా

తినొ యాశరము లెల్లఁ ♦ దీవ్రయుద్ధంబున సఫలంబు లగునని♦సాన్వంతమందు
నమ్మియుండెడునట్టి ♦ విస్మితాంబకములు రావణునియందు ♦ నలఘుశక్తి
తే. మాని లఘుశక్తిగలవయి ♦ మ్రాన్పడి యిటు
లుండుటకు హేతు వేమియో ♦ యూహ చేయఁ
దోఁపకున్న దటంచు నా♦భూపుఁ డపుడు
చింతిలుచునుండి యంతలోఁ ♦ జింతమాని 33 4719

క మనమునఁ బరాకునొందక, దనుజేంద్రునురంబుపైన ♦ దారుణశరవృ
ష్టిని గురిసె, రథగతుండగు, మనుజాశనపతియుఁ గుపిత♦మానసుఁ డగుచున్.
క. అని రామునిపై గదలను, ఘనముసలంబులను వైచి ♦ కడునొప్పించెన్
మనుజేంద్ర దనుజనాయకు, లనుపమగతిఁ దద్ధరాధ♦రాగ్రము మీఁదన్. ౩౪
క పెనుక్రోధంబున నంబరమున కెగసియు ధరణిభాగ♦మును జేరియుఁ బో
రనీ భూమినభోగిరులను, గనుఁగొనఁ దూములంబుగాఁగ ♦ గగురుజనింపన్.
క. జరగెను భయంకరంబుగ,, సురదానవయక్షరాక్ష♦సులును బిశాచో
త్కరములుఁ బాములు గన నం,గర మది నప్తత్రియామ♦కంబుగఁ జెల్లెన్.
తే రాత్రిఁ బగటను నొకముహూ♦ర్తంబు నొక్క
క్షణమ యైనను వారల ♦ కదన మింత
యైనను విరామ మొందక ♦ యనుపమాన
మగుచు సాగెను జూడ న♦త్యద్భుతముగ. ౩౫ 4724
చ. దనుజవిభుండు నాదశర♦థప్రియనందనుఁ డేపుమీఱ ని
ట్లని నొనరింప తేనికి జ♦యం బిఁకనైనను గల్గ దేమొ యం
చనుపమబుద్ధివై భవము ♦ నందిన మాతలి సంగరంబుచే
యు నృపతిఁ గాంచి యిట్లనియె ♦ నూహ చెలంగఁగ సత్వరంబుగన్. ౩౬

నూటపదియవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౧౧ - వ సర్గము

శ్రీరాముఁడు బ్రహ్మాస్త్రముచే రావణు వధించుట.

క. వీరవరేణ్యా! తెలియని,వారివలెన్ దనుజవిభుని♦భంగిఁ బెనఁగెదే
భూరమణా! మనుజులచే, నీరాక్షసుఁ డనిని దెగుట ♦ యెంచి యమర్త్యుల్.
తే. నిశ్చయించినకాలంబు ♦ నేఁడు వచ్చెఁ
గాన వీనివధంబున♦ కె సమయ
నిపుడు బ్రహ్మాస్త్రమును వైవు ♦ మనివిభుఁడు
ననుచు స్మృతిఁ గల్గఁజేసె నా♦యస్త్రమాత్మ ౧ 4727

* అంతరిక్షే చ భూమౌ చ పునశ్చ గిరిమూర్ధని-అనిమూ.

క. మాతలి పల్కినమాటల, నాతఱి రాముండు వీర్య ♦ మలరుచునుండన్
జేతస్సున స్మరియించుచు, భీతిల [1]బుసకొట్టు పాము♦విధమునఁ దగుచున్. ౩॥

క. అనుపమకాంతుల మెఱయుచుఁ, గన నద్భుతమైన బ్రహ్మ♦కాండమ్మును గై
కొనియెన్, భగవంతుండయి, [2]యనూనవీర్యమునఁబొల్చి♦యమలమహిముఁడై.

క. తనరారునగస్త్యుండును, దనకు విరించనుఁడు కృపను ♦ దయచేసిన దా
ని నమోఘము నగునస్త్రం,బును రామున కొసఁగె శత్రు♦పూగము నణఁపన్.

సీ. అమితతేజుండగు ♦ నబ్జజుం డద్దాని నింద్రునకై సృజి♦యించె మూఁడు
జగముల నొక్కట ♦ జయమందఁ గోరెదు శక్రునిమిత్తమై ♦ సారమైన
యస్త్రంబు నద్దాని ♦ నలరించి యొసఁగెను; మును దేనిఱెక్కల ♦ ననిలపతియు
నలుఁగున భాస్కరా♦గ్నులు నధిదేవతలై యుందురో దేని♦యుంగ మంబ

తే. రాభమై మేరుమందరా♦ఖ్యావనీధ
రములవలెనె గురుత్వంబు ♦ ప్రబలఁ దగునొ
యట్టి బ్రహ్మాస్త్ర మతిభాసు♦రాంగ మగుచు
గనకభూషితమును సుపుం♦ఖంబు నగుచు ౬॥ 4731

ఆ. వితతభూతసార ♦ మతులితంబు గ్రహించి, విరచితమయిసూర్య♦విధమునఁగడు
మెఱయుచుండు; ధూమ♦మిశ్రిత కాలాగ్ని,వలెను దీప్తభుజగ♦భంగిఁ దనరు.

క ప్రరనాగాశ్వశతంబులఁ, ద్వరగా భేదించునదియు ♦ దస్యునగరభీ
కరవిలసద్ద్వారంబులఁ, బరిఘంబుల గిరులఁ గూడఁ ♦ బ్రద్దలుచేయన్. ౮॥

క. నానాదనుజాస్రయుతం,బై నిజతనువొప్ప మెదడు♦నందు మునిఁగి యెం
తేనిన్ భీతికరంబై, యానిర్జరనాథువజ్ర♦మట్లు దృఢంబై ౯ 4734

క. గురునాదముకలదై సం,గరముల నేకపట మున్నఁ♦గాని విడువ కా
తురమునఁ జెండుచు భూతో,త్కరభయదంబగుచు నశని♦కల్పంబగుచున్.

తే. ఊర్పులను బుచ్చు ఫణిరీతి ♦ నొప్పి గృధ్ర
[3]కంకవశపక్షులకు వంచ♦కముల కసుర
గణములకు యుద్ధమందు ని♦కామతృప్తి
గాఁగ నాహారమొసఁగుచుఁ ♦ గ్రాలునదియు. ౧౧ 4736

క. అనిలో యమునిం బోలుచుఁ, గన భీకరమగుచు వెలయుఁ ♦ గపులకు మోదం
బును రాక్షసులకు నాశన,మును గల్గింపంగఁ జాలి ♦ ముఖ్యతమంబై. ౧౨॥

ఆ అందమగుచుఁ జిత్ర♦మయి పలురీతుల, వెలయు వైనతేయు♦వివిధపక్ష
తతినిఁ గట్టఁబడుచు ♦ సతతంబు లోకాళి,యందు నుత్తమ మగు♦నంబకమయి.

సీ ఇక్ష్వాకువంశ్యుల ♦ కెల్ల భయంబును బోఁగొట్టఁ జాలి రి♦పువ్రజముల
యశము హరించుచు ♦ నలరుచు రామున కత్యంతహర్షదం♦బై చెలంగు,

---

1 నిశ్వసంత మి వోరగమ్-అనిమూ 2 అమోఘం యుధి వీర్యవాన్-అనిమూ 3 కంకగృ
ధ్రబలానాం చ-అనిమూ.

నట్టి బ్రహ్మాస్త్రంబు ♦ నమ్మహాబలుఁడగు రాముండు గైకొని ♦ ధీమహీనము
వెలయుచు నంశఁగ ♦ వేదోక్తవిధిచేత మంత్రించి ధనువున ♦ మానితగతిఁ
తే. గూర్చి, నాగురుశరమును ♦ క్షోణివిభుఁడు
ధనువునం గూర్చుచుండ భూ♦తమ్ము లెల్ల
భయము నొందె ధరిత్రియు ♦ వడఁకె, రాముఁ
డంత సంక్రుద్ధుఁడై ధను ♦ వట్టె లాగి ౧౫॥ 4739
క. శరవర్యమ్మును దానిని, బరమర్మచ్ఛేదకమును ♦ బరమాయత్తుం
డురుబలుఁడునైన యాతఁ డసురపతిపై వైచె, నంత ♦ సునిశితశరముల్. ౧౬
క. సురపతిబాహుచ్యుతిఁ గని, త్వరగాఁ జనువజ్రమట్లు ♦ దారసిలన్ రా
కురుకల్పాంతయమాకృతిఁ, గరము నివారింపరాక ♦ కడు భీషణమై. ౧౭
మహాస్రగ్ధర. చని రక్షోనాథువక్షః♦స్థలిఁ బడియె, జవ♦స్ఫారముం గల్గి పద్మా
సనుశస్త్రం బద్ది యంతన్ ♦ సకలరిపుతనూ♦సంతతిన్ రూపుమాపం
గను జాలుం గాన వైవన్ ♦ గఱకుదనుజవ♦క్షస్థలిన్ దాఁకి చీల్చెన్;
ఘనమై ప్రాణాంతకంబై ♦ కఠినతరమునై ♦ క్రాలు నాయస్త్ర మంతన్. ౧౮
చ. దనుజునిఱొమ్ము నెత్తుటను ♦ దా నొగి మున్గుచు సత్వరంబ యా
తనివగు ప్రాణముల్ గొనుచుఁ ♦ దద్హృదయంబుననుండి లేచి చొ
చ్చెను ధరణిన్, శరం బదియు ♦ శీఘ్రము రావణునిన్ వధించి యా
తనిరుధిరంబునం దడిసి ♦ తచ్ఛవిఁ గ్రాలుచు భీకరాంగమై. ౧౯॥ 4743
క. తనపని యొనరిచి వినయం,బున నంబులపొదిని జొచ్చెఁ, ♦ బురుహూతరిపుం
డును హతుఁడై ప్రాణములను, దనజీవితమును ద్యజించు ♦ తక్షణమునందున్
ఆ. అతనిచేతనున్న ♦ యా పెనుచాపంబు, పట్టువదలి బాణ♦పంక్తితోడ
ధరణిఁ బడియెను, భయ♦దంబగు జవమును,వతుల తేజముగల♦యాదనుజుఁడు.
క. అసువులు చన వృత్రాఖ్యుం, డసురుఁడు వజ్రమునఁ గూలు♦నట్లుగ పడితో
డ సమరధరణి రథచ్యుతి, నమరులు భయమందఁ బడియె ♦ నాసమయమునన్.
క. హతశేషులైన దనుజులు, క్షితిఁబడిన సురారిఁ గాంచి ♦ స్వీయవిభుండున్
హతుఁ డగుట బెదరి దిక్కుల, కతిజవమునఁ బాఱి, రంత ♦ నాకపివరులున్.
క. తరుహస్తులగుచుఁ బంచా,స్యరవంబులు చెలఁగ రాక్ష♦సాళిని నాసం
గరభూమినుండి తోలిరి, సురవైరులు తమవిభుండు ♦ క్షోణిఁ బడుటయున్
క. రాముఁడుజయంబునొందుటఁ, దా మొగిఁగనుఁగొనుచుఁగపివి♦తతిహర్షమునన్
భేమగతిం చము నొంపం,గా మానము దూలి ప్రాపు♦గల్గమి మిగులన్. ౨౫॥
తే. ఆననంబుల బాష్పంబు ♦ లుట్టిపడ్డఁ
గరుణఁ బుట్టెడురీతి లం♦కను గనంగఁ
బాఱి రతిభీతులై, జయ♦ప్రథలవెలయు
వానరులు సంప్రమోదసం♦స్వాంతులగుచు. ౨౬॥ 4750

క. రాముని జయంబు గావడుఁ, డామెయిఁ దెగుటయును బొగడి ♦ యారవములచే
భూమివశంకరంగఁ జేసిరి, వ్యోమము నక్ శుభరవంబు ♦ లొప్పుచునుండన్. ౨౬౪
క. సురదుందుభి మ్రోసెను, సత్పురుషులు శుభముల దాల్చి యనిల♦పతి సుఖముగ న
త్రరుణమున వీచె, రాముని,యరదము పయి దివమునుండి♦యలరులగుములున్.
ఆ. త్రోయ రాకయుండఁ ♦ దోడ్తోనఁ గురిసెను;
ధరణిఁ గపులనుతుల♦తతులె కాక
యంబరమున సుమహి♦తాత్ములౌ దివిజుల
సాధుసాధు వాక్య♦సముదయ మొగి. ౨౮౪ 4753
క. వినఁబడియె భూమియందును,, దనుజుఁడు రౌద్రుండు లోక♦తతిభీకరుఁ డ
య్యనిఁ దెగుట దేవచారణు, లనూన మోదంబు నొంది, ♦ రంత నృపతియున్.
చ దనుజలలాముఁ ద్రుంచి ప్రమ♦దంబును దాఁ గని స్వీయరాజ్యముం
గొనిన దివాకరాత్మజుని ♦ గోయలగాత్రు మహాబలాఢ్యునిన్
వనచరనాథుపుత్త్రుఁడయి ♦ వ్రాలిన యంగదుఁ బ్రీతచిత్తులై
తన రెడునట్లొనర్చి, సుర♦తల్లజు లందిరి సుప్రసన్నతన్ ౩౧ 4755
సీ. దిశలెల్ల నిర్మల♦దీప్తుల వెలుఁగొందె విమలరీతిని విను♦వీధి వెలసె
ధరణి కంపింపక ♦ తనరారె, వాయువు చక్కఁగా వీచె భా♦స్కరుఁడు సుస్థి
రప్రకాశుండయి ♦ రాజిల్లె, నర్కపుత్త్రవిభీషణాదులు ♦ తగినమిత్త్రు
లగు జాంబవన్ముఖు ♦ లాలక్ష్మణుం గూడి యరిగి రాముఁడు విజ♦యంబు నొంది
తే యుంట కెంతయు హృష్టులై ♦ యొప్పుమిగుల
నలరు రాముని నియతిఁ బూ♦జాదికముల
నలరఁ జేసిరి, గురు తేజుఁ ♦ డగుచు రఘుకు
లాధిపుల కాద్యుతిం గూర్చు ♦ నాన్పుఫుండు. 33 4756
చ అని రిపులన్ వధించి తన♦దౌ శపథంబును దీర్చి చక్కఁగా
వనచరసంఘయుక్తుఁడయి ♦ వాసవుఁ డయ్యమరాళిఁ గూడి యొ
ప్పినగతి దేవతానుతులఁ ♦ బెంపువహించుచు రామచంద్రుఁ డొ
ప్పెను జగమెల్ల హాయిఁ గని ♦ ప్రీతి వహించుచు నుండ సంతతన్. ౩౪
నూటపదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౨ - వ సర్గము.

-రాముఁడు విభీషణు నాశ్వాసించుట-

కే. రాముని ద్విగతుఁడగు గత♦ప్రాణుఁ డగుచు
ధరణిఁ బడియున్న యన్నను ♦ దనుజ బలిని
గాంచి వగపెల్లి దంబునఁ ♦ గదలు మది వి
భీషణుం డిట్లు శోకించెఁ ♦ బెంపు దూలి. ౧ 4758

క. వీరా! విఖ్యాతమహా,శూరా! సువినీతశాస్త్ర ♦ శుంభత్ప్రాండి
త్యా! రమ్యశరనుశయ్యన్, గారనముగ బవ్వళింపఁ ♦ గాఁ దగదు గదా?. ౧౫
క. అని నిహతుండవై దీర్ఘము, లనుపమములు నైన భుజము ♦ లట్టిటు చలనం
బును గాంచకుండ నంగర,ఘనభూమి యము లను నీల్గు ♦ గాఁ జూచి కడున్. ౨
క. ధరఁబడుట నుంత గదలిన,సరసిజమిత్రాభ మగుకఁ ♦ జంచద్దీతిం
బరఁగెడు ముకుటముతో నీ,ధరఁ బడియున్నాఁడ వేల? ♦ దనుజవరేణ్యా!. ౩
క. మును వీరా! యెట్టిఫలం, బనూనముగఁ గల్గు ననుచు ♦ ననువాదము చే
సినవాఁడనొ యాపలుకులు, మనసిజమోహావృతమగు ♦ మది నీకగుటన్. ౩౫
తే. ఎంతమాత్రముకుచియింప ♦ కేచనియెను,కత్త్పలమునేఁడునీకుఁబొం ♦ దంగవలసె;
నాప్రహస్తేంద్రజిత్తుల ♦ న్యదనుజ ళి,కుంభకర్ణుండును నరాంత ♦ కుండుమఱియు.
క. అతిరథుఁడగునతికాయుఁడు, దితిజేశుఁడ వీవు నైనఁ ♦ దీవ్రంబగు ను
ద్ధతిసీతాహరణమున జ,నితమగు పాపంబు నెన్న ♦ నేఱరు గాదే. ౪ 4764
తే. దానికిం దగుఫల మిట్టి ♦ దఁటసి గల్గె,, వివిధనీతివితాన సే ♦ తువు గతించె
ధర్మవిగ్రహ మేగె, స ♦ త్వసిధి చనియె, స్తోత్రపాత్రోవిషయమే ♦ పోలె నకట.
చ. సరసిజబాంధవుం డిపుడు ♦ క్ష్మాపతిపైఁ బడునట్టులున్ నిశా
కరుఁడు తమస్సులో మునుఁగఁ ♦ గాఁ దగునట్టులు పితిహోత్రుఁడున్
ద్వరపడి చల్లనైనటులు ♦ భాసురశస్త్రవితానధారులం
దరయఁగ మేలుబంతియగు ♦ నట్టిఁడు వీరుఁడునైన యీతఁడీ
ధరఁ బడనయ్యె, నాశ్రయమె ♦ తాఁ గననేరకయే కృశించుచున్. ౭౫ 4766
తే. తనదువ్యాపార మెడల ను ♦ త్సాహశక్తి
యున్న దయ్యెను, దనుజగ ♦ ణోత్తముఁ డని
నిహతుఁడై పాంసుదిగ్ధుఁడై ♦ నిద్రపోయి
నట్టులుండఁగ నిట్టి వీ ♦ రాధిపతిని. ౮౫ 4767
తే. కోలుపోయిన ధరనుండఁ ♦ జాలు నేది
యింక, ధైర్యమె చిగురుగ ♦ హితముగ ప్రస
హనమె సాధుప్రసూనంబు ♦ గను దపంబె
బలముగా శౌర్యమే మూల ♦ వరముగాఁగ. ౯౫ 4768
క తనరెడు రావణభూరుహ,మును రాఘవమారుతము స ♦ మూలముగాఁ ద్రెం
చెను, దేజంబె విషాణము,గను బూర్వ్వలగణమె వీఁపు ♦ గాఁ గనుపట్టన్. ౧౦
క. ఘనకోపమె తలక్రిందుగఁ, గనఁబడ దేహముగ వఱ మె ♦ కరముగఁ దగునీ
దనుజేశమత్తగజమును, మనుజాధిపసింహ మొక్క ♦ మాడ్కి బలిమిమై. ౧౦౫
తే. పట్టుకొని చంపి నేలపైఁ ♦ బడఁగ వైచె,
విక్రమోత్సాహములు విజృం ♦ భించినట్టి

జ్వాలలుగ నూర్పులే ధూమ♦సంచయముగ
స్వబలమే యుష్ణముగ సుతే♦జంబు చెలఁగ. ౧౧ 4771

క. వెలసెడు రావణవహ్నిని, సిలాధిపతియైన రఘుకు♦లేశుఁ డనంగాఁ
జెలఁగెడు మేఘుఁడు చల్లాఁ, ర్చె లలిన్, నిశ్శేషముగ వి♦రించి కృత మిదా.

*సీ. దనుజవక్త్ర లెవాల♦మునుమూఁపురమువిషాణములుగాఁదగరిపు♦సమితిగెలువఁ
జాలివైరుల నెల్ల ♦ సమయింప వఁలఁతియై గంధద్విపంబునాఁ ♦ గ్రాలి విషయ
చాపల మనునదె ♦ శ్రవణచక్షుస్సులై యులశారు రక్షోగ♦ణాధిపవృష
మని రామశార్దూల♦మున హతమై పడె,నని శోకసంయుక్తుఁ ♦ డగుచు యుక్తి

తే. యుక్తవాక్యాలఁ బలుకుచు ♦ నొప్పునర్థ
మిట్టిదని తర్కమున నిశ్చ♦యింప నేర్చి
నట్టి యవ్విభీషణుఁ గని ♦ యనియె రాముఁ,
డితఁడు తనవిక్రమము చూప ♦ కితరులవలె. ౧౪ 4778

క ధరఁ బడలే దితఁడు సం,గరమున విక్రమము భయముఁ ♦ గల్గింపంగా
సరిచూపుచు నుత్సాహము, పరఁగన్ భయమెడల నేలఁ ♦ బడియెం గంటే?.

క. పరలోకవృద్ధిఁ గోరుచు, ధరణీశ్వరధర్మమందుఁ ♦ దమి నిలిచి రణా
జిరమున హతులగు పూరుష,వరులం దలపోసి యిట్లు ♦ వగవఁ దగదనూ ౧౬

చ. శతమఖుతో జగత్త్రయము ♦ సాధ్వస మందెను యేనివిక్రమో
ద్ధతి; కల బుద్ధిమంతుఁడగు ♦ దానవనేత యనింబడంగ ని
వ్వితమున దుఃఖ మొందుదురె, ♦ వింతయె చావన దుఃఖ మొందుటం
చితరులఁ బోలి పల్కెదవొ ♦ యేమొ? జయంబె రణాంగణంబునన్. ౧౭

తే. కలుగునని యెడు నియము మి♦క్కాలమువఱ
కెప్పుడును బుట్టలేదనూ ♦ హితమనీష!
వీరుఁ డని శత్రువులనైన ♦ విక్రమమునఁ
జంపు రిపుహతుఁ డగు దాను ♦ సత్వమెడల ౧౮ 4777

చ మనమున క్షత్రధర్మ మొక♦మాటు తలంపుము సంగరాంగణం
బున హతుఁడై సురాలయముఁ ♦ బొందుట పూర్వులచేత నుక్తమై
తనరెడు, క్షత్త్రియావళి మ♦తంబును నోఁ, బ్రథనంబునన్ మృతిం
గను ధరణీశుఁగూర్చి వగఁ ♦ గాంచఁగ రాదని శాస్త్రి మెన్నుఁజూ. ౧౯

చ. కనుకనె శాస్త్రనిశ్చయముఁ ♦ గాంచి జనించిన వార లంతముం
గనుట ధ్రువంబటంచు మతిఁ ♦ గాంచి వగం దగ మాని యింకనే
పని యొనరింపనౌనొ యది ♦ బాగుగ నెంచు మటంచుఁ బల్కె, ని
ట్లనిహతవిక్రముండయిన ♦ యానరనాథుఁడు పల్క నాతఁడున్. ౨౦ 4779

* సింహర్క్షలాంగూలకకు ద్విషాణః పరాభిజిద్గంధనగంధహస్తీ, రక్షోవృషశ్చాపలకర్ణచక్షుః క్షితీశ్వరవ్యాఘ్రహతోఽవసన్నః-అనిమూ సింహర్క్షాః రాక్షసాః-అనివ్యాఖ్య.

తే. శోకసంతప్తుఁడగుచు న♦స్తోకవిక్ర, మాధికుండగు నన్నకు ♦ నపుడు చేయఁ
దగినహితమేదియనియెంచి♦గఁగన్నపాఁ,కునకునిట్లనిపల్కెను, ♦ వినయమలర

చ. చెలియలికట్ట నొంది గుఱు♦సింధువు భంగము నొందినట్లుగాఁ
గలనున నిన్నుఁ దాఁకి తన♦గర్వము దూలి నశించె నీతఁడే
తొలుత నమర్త్యనాయకుని♦తోఁ ద్రిదశులఁ దనుమార్కొనంగ ని
స్తులజయ మందె కాని తన♦శూరత పోవఁగ నోడఁ డెప్పుడున్. ౨౨ 4781

తే. దానములు చాలఁ జేసి సం♦తతము గురువు
లను నమర్త్యులఁ బూజించి ♦ తనివి నవఁగ
భోగములఁ బొంది భృత్యులు ♦ పూర్ణసుతులు
గాఁగఁ బోషించి సంతృప్తి♦గా సఖులకు ౨౩ 4782

చ. ధనములనిచ్చి శత్రుసము♦దాయమునం బగఁ జక్కఁదీర్చి ని
ష్ఠను జ్వలనున్ విధానమున ♦ సంతితహోమములన్ సుతృప్తిఁ గాం
చునటులు చేసి స తపము ♦ శోభిల జ్ఞానియు నొచుఁ గర ్రా
శిని నొనరించి పెంపుఁగనెఁ ♦ జిత్రముగా ధర నట్లుగావునన్. ౨౪ 4783

సీ. చక్కనిసంస్కార♦సంయుతిఁ గనఁదగువాఁడైన యీసుర♦వైరిపతియుఁ
బ్రేతత్వ మిట్లొంద ♦ నీతతిఁ జేయనొకృత్యంబునే నీదు♦కృపను బొంది
యొనరింపఁగాఁ గోరు♦చున్నాఁడ, నని యిట్టు లావిభీషణుఁడు కృ♦పావలంబ
నములగు పల్కుల ♦ నమరఁ దెల్పఁగ మహితాత్ముఁడై బలవంతుఁ♦డైనరాముఁ

తే. డాసురారికి స్వర్గీయ ♦ మైనయట్టి, నాధుసంస్కార మొనరింపఁ♦జను నటంచు
నాజ్ఞనిడఁబూనియీరీతి♦ననియె, మరణ, మెప్పుడగునప్పుడే వైర♦మెల్లఁదెగును.

క. కనుకనె యింకం బగతోఁ, బనిదేమియు లేదు, మనకు ♦ వలయుపనియు న
య్యెను నిక సంస్కారంబును, బొనరింపుము తడవదేల ♦ పూతచరిత్రా. ౨౫

ఆ నీకు నెట్లు దనుజ♦నేత యీతఁడు తోడఁ,బుట్టు వగునొ నాకు ♦ నట్టులె యగు
సోదరుండు మఱొకఁ♦డూహింపఁ బనిలేదు, శ్వరగఁగృత్య మింక♦వలయుఁ జేయ.

నూటపండ్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౩ - వ సర్గము

రావణునార్యలు విలపించుట

క అనిపలికె, నంత నచ్చట, దనుజేంద్రుఁడు హితుఁడైన ♦ దశరథసుతుచే
తను హతుఁ డౌటను విని యా,తనిభార్యలు శోకకర్శి♦తలయి వగచుచున్. ౧

---

* నివృత్తం నః ప్రయోజనమ్-అనిమూ ఇచట నం ప్రయోజనమ్ అనుచోట నున్న శ్లోక ద్వాదశాక్షరమగు 'న'యనువర్ణము గాయత్రియం దిరువదవదగు నక్షరమని గ్రహింపఁదగు. అనఁగా నిరువదవసహస్ర మారంభమయ్యెనని సారము ఇటఁ దెనుఁగున కందపద్యద్వితీయపాదమున "మనకు" అనుచోటనున్న "న" కారము నః అనుసంస్కృతమునకుఁ బ్రతినిధియని తెలియం దగు.

చ. వలదని యెంత చెప్పినను ♦ వారలు మానక భూమిఁ బొంసులన్
గొలఁదికి మీఱు నెవ్వగలఁ ♦ గుందు మదిన్ దొర్లుచు ముక్తకేశులై
కలఁగుచు దూడ లంతమున ♦ గాంచఁగ నుత్తలపాటునొందు గో
వుల క్రియ సౌధముల్ విడిచి♦పోయిరి నాథునిఁగాంచునాశలన్. ౨ 4788

క. ఆరాక్షసకాంత లసుర,వీరులతోఁగూడ వేగ ♦ వెడలి యుదీచ్య
ద్వారంబున భయదంబయి, చేరన్ రానట్టి యచటుఁ ♦ జేరి వగవునన్. 3

*క.హతుఁడైన పతిని వెదకుచు, క్షితినాథకుమార! యనుచు ♦ శ్రీరాఘవునిన్
బతి రావణు నాథా! యని, యతిదుఃఖముమీఱఁ బిల్చి ♦ యారవ మెసఁగన్.

తే శోణితం బనుపంకంబు ♦ సొంపుఁ గూల్పఁ
గాఁ గబంధాంకమయి యున్న ♦ కలహభూమి
నంతటం బూన్కిఁ దిరిగి, రా♦యతివలు పతి
మరణశోకంబుచేఁ గుంది ♦ మ్రాన్పడి కడ. ౪ 4791

చ కనులను నీరునిండునటు♦గా వడి నేడ్చుచు యూథనాథుఁ డో
య్యన మృతి నొంద నాఁడుగజ♦మట్టులు బిగ్గఱ నార్చి, రంత నా
వనితలు వీర్య తేజములు ♦ వర్ష్మము భూరితరంబుగాఁగ న
ల్లనిదగు నంజనంపుగుమి♦లాగున నొప్పుచుఁ జచ్చి భూమిపై. ౫ 4792

క పడియున్న భర్తఁ గని రా,ప్పడఁతులు, రణపాంసువితతిఁ ♦ బడుకొనినటు క
న్పడుచున్న ప్రాణనాథుని, వడిఁ గని పరవశలునగుచు ♦ వనట మునుఁగుచున్.

క వనలతలు త్రెంపఁబడి చ,య్యన ధరణిన్ వ్రాలునట్టు ♦ లాతనిగాత్రా
ళినిఁ బడి, రంతట నందొక, వనితామణి ప్రేమభరము ♦ వర్ధిలుచుండన్. ౭

ఉ రావణుఁ గౌఁగిలించుకొని ♦ రామునిచేఁ దెగినాఁడవే? కటా!
యీవిధినంచు నేడ్చె, నొక♦యింతి పదంబుల వ్రాలెఁ, గంఠముల్
జేవచెలంగఁ గౌఁగిటను ♦ జేర్చి వధూమణి యొత్తుకుండె, న
వ్వావనమూర్తిచావునకు ♦ బాల యొకర్తుక చేతు లెత్తుచున్ ౮ 4795

చ ధరఁ బొరలాడె, నొక్క వని♦తామణి చచ్చిన భర్తమోము న
త్తరుణమునం గనుంగొనుచుఁ ♦ దానట మూర్ఛిలె, భర్తశీర్ష మొ
క్కరమణి యంకభాగమునఁ ♦ గ్రన్ననఁ జేరిచికొంచు మోము నా
తురమునఁ గాంచుచున్ దుహిన♦తోయము పద్మము నట్లు నెవ్వగన్ ౯

తే. బాష్పవారిని దడుపుచుఁ ♦ బ్రబలరవము
చెలఁగ నేడ్చెను, నిట్టులా♦చేడె లెల్ల
నిహతుఁడై ధరఁబడియున్న ♦ నిజవిభుఁ గని
యార్తలై యేడ్చి యాశోక ♦ మధిక మగుట. ౧౦ 479

* రాజపుత్రేతి వాదిన్యః హానాథేతి చ సర్వశః-అనిమా

క. పరవశులై పతిఁ బేర్కొని, సురపతి యెవ్వనికి వెఱచి ♦ చోద్యము గనెనో
పరమభయంబును గనె నె,వ్వరికిని యముఁ, డెవ్వఁడతుల ♦ బాహుబలమునన్.

చ. ధనదుని నోర్చి పుష్పకవ♦రంబును చేకొనెనో, యెవండు స
న్మునులను దేవగాయకస♦మూహము నిర్జరులన్ భయంబునన్
మునుఁగఁగఁ జేసెనో రిపుస♦మూహభయంకరుఁ డట్టి యిమ్మహా
దనుజవిభుండు యుద్ధమునఁ ♦ దా హతుఁడై యిపు డీవిధంబునన్. ౧౩ 4799

తే. ఒంటిగాఁ బడియున్నవాఁ ♦ డుర్విమీఁద,
దనుజదేవోరగులవల♦నను భయం బొ
కెంతమాత్రము నెఱుఁగక ♦ యెవ్వఁ డిలను
నతని కొక నర్త్యునలన భ♦యంబు గలిగె. ౧౪ 4800

క. సురదానవరాక్షసులకుఁ, బరిమార్పఁగ రాని యట్టి ♦ బలశాలి యమ
ర్త్యరిపువిభుండు పదాతిగఁ, బరఁగెడునొక మర్త్యుచేతఁ♦బడియె ననిఁ గటా!.

క. సురయక్షాసురులిల సం,గరమున నెవ్వని వధింపఁ♦గాఁ జాలక పో
యిరో యాతఁడు బలహీనుని, కరణిన్ మృత్యువునుబొందెఁ♦గా నొకనరుచేన్.

చ. అని బహుభంగులం బలికి ♦ యాతనిపత్నులు పొక్కి, రిట్టులా
దనుజనితంబినీమణులు ♦ తద్గుణముల్ గొనియాడి దుఃఖమిం
తని వచియింపరాక తగ ♦ నాసురభర్తను గూర్చి యింకనుం
గనుఁగవ నశ్రువుల్ దొరుఁగఁ♦గా మరలన్ బలవించి రీగతిన్. ౧౭ 4803

ఆ. హితము నీకుఁ గోరి♦యే వచియించెడు, మిత్రవాక్యములను ♦ మేలుఁ గూర్చు
వాని వినక నీవు ♦ జానకిఁ దెచ్చితి, వామె మృత్యువునకె ♦ యయ్యె నీకు

క. దనుజులు హతులై రిప్పుడు, దనుజులు మేమంద ఱమును ♦ దానవవర! నీ
వును గూల్పఁబడితి మొక్కట,, ననుజన్ముఁడు నీకు హితము♦నరయునతండున్.

క. దనుజోత్తముఁడు విభీషణుఁ, డనయము తెల్పెను హితంబు ♦ ననువుగ నట్టి
నను మోహంబున నీచా,వునె కోరి మహాత్ము నతనిఁ ♦ బొగరున సభలోన్.

క. పరుషము లాడితి, మిథిలా,వరపుత్రిక సీత భూమి♦వరునకు భర్తన్
మరల నొసంగియె యుండిన, సురరిపువంశమున కెల్ల ♦ శుభమూలమువై. ౨౦

క. తనరారు నీకు మరణం, బనిఁ గల్గకె యుండు దాన ♦ నందఱకును ని
ట్టి నితాంతఘోరరూపం,బునఁ దగు నాపత్తు కలుగఁ ♦ బోదుగద! యిటుల్.

క. అనుజునికోరిక చెల్లిం,చి యట్లగు మిత్రుఁడగును ♦ క్షితిపతి రాముం
డును దాన విధవలము మే,మును గాంచె యుండుము మిష్ట♦ములు వైరులకున్.

క. ఫలియింపకుండు, నీవట్టులు చేయుక ఖలుఁడవయి క♦ఠిన్ మూఢుఁడవై
బలవంతంబుగఁ జెఱలో,పల సీతను బెట్టియుంటఁ ♦ బలలాశనులున్. ౨౨ 4810

సీ. నీవు మేమును నొక్క ♦ నియతకాలంబున నంతమొందితి, మను♦రాధినాథ!
యీకృత్యమెల్ల నీ♦వే స్వేచ్ఛగాఁ జేసినది లేదు దైవమే ♦ యిది యిటులుగఁ
జేయించుచున్నది ♦ క్షితి దైవనిహతుఁడే యరిచేత హతుఁడగు♦నన్యుఁ డట్లు
కాఁడు, మహాభుజా! ♦ కపులకు దనుజులకును నీకు నిట్టు లీ♦ఘోరయుద్ధ

తే మందు నిట్టివినాశ మొ♦య్యన ఘటిల్లు
టరయఁగా దైవవిహితమా ♦ నింతెకాని
యితరమేమియుఁ గాదు, లో♦కతతి దైవ
మొక్కపనిచేయఁ బూనంగ ♦ నుద్యమించి. ౨౪॥ 4811

క. ధనబలమునఁ గామంబున, ననుపమవిక్రమముచేత ♦ నాజ్ఞను నద్దా
నిని ద్రిప్పరాదు సుంతయు,, నని పలుమాఱేడ్చి, రిట్టు ♦ లాసురవనితల్ ౨౫॥

తే. దీనలయి దుఃఖమున మహా♦ర్తిని గృశించి
బాష్పపర్యాకులేక్షణ♦పటలలగుచుఁ
గ్రౌంచపక్షులవిధమునఁ ♦ గలఁత నొంది
యట్లు విలపించి రచటవా ♦ రట్టువగవ ౨౬॥ 4813

నూటపదమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౧౪ - వ సర్గము.

మందోదరి విలపించుట, విభీషణుఁడు రావణున కగ్నిసంస్కారము సేయుట

క. దనుజవరాంగన లీవిధ,మున వనటం గుంద దుఃఖ♦మున వారలలో
దనుజేశునకుం బ్రియసతి,యును బట్టపుదేవియునయి ♦ యొప్పి యసమయై ॥

తే. తనరు మందోదరియును భ♦ర్తను గనియెను
దీనయై యందుఁ జింతింప ♦ రాని కృత్య
ముల నొనర్చెడు రఘుకుల♦ముఖ్యుచేత
హతుఁడయిన ప్రాణనాయకు ♦ నామె గాంచి ౧॥ 4815

క. వనటం గుందుచు దుఃఖించెను యక్షపసోదరా! య♦చింత్యగుణాఢ్యా!
యనఘ! మహాభాగా! మన,మునఁ గోపంబందు నయన♦ములఁగనుఁగొనినన్.

క. వాసవుఁడైనను జక్కఁగ, నీసమ్ముఖమందు నిల్వ♦నేరఁడు మునులున్
భూసురులును సుయశంబున, భాసిలు గంధర్వులైన ♦ వడఁకుదురు గదా. ౩॥

తే. ఇట్టి నిన్నెట్లు నరుఁడు జ♦యించె, నీకు
భయపడుచుఁ జారణులు దిశా♦ప్రజపనకును
బాఱిపోయిరి గద యట్టు♦వంటి నీవు
దనుజనాయక! యని నొక♦మనుజుచేత ౪ 4818

---

* గంధర్వాశ్చ యశస్వినః-అనిమూ.

తే. ఎట్టు లోకైకవిభుఁ ♦ డయ్యె నిల దీన
సిగ్గునొంప విదేహజన్ ♦ చిత్రరీతి
ముజ్జగంబుల లోఁగొని ♦ మొక్కలసగు
సిరిఁ బ్రకాశించుచును నడ♦వ్వరికి నైన ౫ 4819

క. నిలువంగరానట్టి మహోజ్జ్వల విక్రమమున వెలుఁగు♦వాని న్నినుఁ గే
వలమర్త్యుఁడు వనగోచరుఁ, డల్పతరంబైన శక్తి ♦ ననిఁ జంపెనొకో? ౬

సీ. మనుజులు చేరరాని ♦ త్రిస్థలి వసియించి కామరూపుఁడవయి ♦ భీమవిక్ర
ముఁడవయి తగునిన్నుఁ ♦ గడఁగి మనుష్యుఁడౌ నా రాఘవుఁడు దుర♦మందుఁ జంపె
ననునది సరిపడ♦నట్టిదియున్నది, సర్వయుద్ధోపకరణంబు ♦ లొప్పునిన్ను
సంగరాంగణమున ♦ నప్రతిమవిక్రమమున నెదిరించి లోఁగొనె ♦ నిట్టు లనుట

ఆ. మనుజమాత్రుఁడైన ♦ త్రిస్థాపతియే చేసి,నట్టిపనిగ నమ్మ ♦ ననువుపడక
యున్నదాత్మ నాకు, ♦ మరుజనస్థానమం, దఖిలదనుజయుక్తు ♦ నాఖరునిని.

క. నీతమ్ముని వధియించిన, యాతఁడె నే యీనృపాలుఁ ♦ డరయ నరుండే
భూతలమున నని చక్కఁగఁ, జేతస్సున నెఱిఁగితిని వి♦చిత్ర మిదె కదా. ౯

చ. సురలకుఁగూడ దుర్లభము ♦ చొచ్చుట కెన్నఁగ లంక యిద్ది యీ
పురి హనుమంతుఁ డొక్కగతిఁ ♦ బొల్చెడువీర్యముతోడఁ జొచ్చె నె
త్తరుణమునందు నప్పుడె సి♦తాంతభయంబును బొందనయ్యె, భీ
కరులగు వానరోత్తములు ♦ కంధివరంబున సేతు వేర్పరన్. ౧౦ 4823

తే. కట్టినప్పుడె రాముఁడు ♦ కాఁడు మర్త్య
మాత్రుఁడని నేఁ దలంచితి ♦ మానసమున
నట్లుకాక యముండె ని♦న్నని వధింప
నప్రతర్క్యలావణ్యము ♦ నగపడంగ. ౧౧ 4824

క జనకజ యాకృతిఁగల మాయను బన్నుచు రామరూపుఁ♦డై తానే వ
చ్చినవాఁడొ? లేక వాసవుఁ, డనూనబలసారుఁ యిచటి ♦ కరుదెంచి నినున్.

తే. ఇట్లొనర్చినవాఁడొ యీ♦దెట్లు పొసఁగు
నని మహేంద్రుఁడు కన్నెత్తి♦యైన నిన్నుఁ
గనఁగ శక్తుండగునె, లోక♦గణముఁ గావఁ
దగునుపాయంబుఁ గూర్చి చిం♦తి మదిఁ గాంచి ౧౩ 4826

క తనయాశ్రితసంరక్షణమును సిరతుండగుచు బూత♦మును చేతన వ
స్తునికర మాత్రం గల్గిన, ఘనుఁ డగుచున్ శాశ్వతముగఁ♦గ్రాలుచుమఱియున్.

* వ్యక్తి మేష మహాయోగ పరమాత్మా సనాతనః, అనాదిమధ్యనిధనో మహతః పరమో
మహాన్ తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్రగదాధరః, శ్రీవత్సవక్షా నిత్యశ్రీ రజయ్య శ్శాశ్వతో
ధ్రువః-అనియు దీనికి వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన పరమార్థసారమిట్టి దేటపడునని గ్రహింపఁదగు.

సీ. జన్మవృద్ధివినాశ♦సహితుండు గాక బ్రహ్మాదులకంటెఁ దా♦నధికతముఁడు
నగుచును దమసున♦కవ్వలివాఁడయి జగములు నిర్మించు♦శక్తి మెఱసి
శంఖచక్రగదాఖ్య♦సాధనములఁ దాల్చి శ్రీవత్సనామక♦చిహ్నముగల
వక్షస్స్థలుండయి♦వరలక్ష్మి నిరతంబు భాసిల్లఁగా జయిం♦పంగరాక
తే. శాశ్వతుండయి ధ్రువుఁడయి♦సతతము నల
రారు పరమాత్ముఁడే యగు♦శ్రీరఘువరుఁ
డిద్ది నిశ్చయ మిట్టిప♦రేశుఁ డేల
మనుజుఁడయ్యెనో యనెదవో♦విను వచింతు. ౧౭ 4828

క. పరమాత్మ సత్యవిక్రముఁ, డగయఁగ నెల్లెడల నుండు♦నావిష్ణువె యీ
శ్వరుఁడౌట లోకతతికిం, బరికించి జగద్ధితంబు♦వరతేజమునన్. ౧౮ 4829

క. వనచరరూపంబుల దే,వనికరముల్ తన్నుఁ గొలువఁ♦ద్వద్వరమును మా
న్పను బూని మనుజదేహం,బును దాల్చి సురారినికర♦ములఁ గూడు నిన్నున్.

చ. అని వధియించె నిశ్చయ మి♦దా, మును పింద్రియసంక్తి గెల్చి లో
కనిచయమున్ జయించితివి♦క్రమ్మఱ నింద్రియముల్ విరోధమున్
మును గలదానిఁ బూని నిను♦మూర్ఖుని నొంచెనొ యన్నయట్లు వా
నిని గెలువంగఁ జాలకయె♦నీ విపు డిట్టుల నైతి వక్కటా! ౧౯ 4831

క. పగవలదు రాఘవునితోఁ, దగురీతిన్ సంధిఁ జేయఁ♦దగునని నేఁ జె
ప్పఁగ వినవైతివి దానికిఁ, దగుఫల మియ్యదనునందుఁ♦దా నినుఁ బొందెన్.

చ. దనుజవరా! యహేతువుగ♦ధాత్రితనూజపయిం బ్రమోహమున్
గనితివి దానఁ జేసియె య♦ఖండవిభూతియు నీవు బంధువుల్
గనితిరి నాశనం బిదియె♦గాదె ఫలంబు లభించె నీకు, నా
మునిసతియౌ నరుంధతిని♦బూజ్యసతీత్వమునందు మించుచున్. ౨౦ 4833

తే. చంద్రుపత్నిని రోహిణిఁ♦జాలమించి
మాన్యయైయున్న సీత న♦మ్మాడ్కిఁ జెఱుపఁ
బూని యనుచితకార్య మి♦ప్పోల్కిఁ జేసి,
తామె సతియే సహింపలే♦దనెదొ? నిన్ను. ౨౧ 4834

క. విను నా ప్రాణేశా! నీ, వనితామణినైన నన్ను♦భవ్యముగా నీ
మనమున నెన్నితివే మని,యనుదును మఱి నీవు ధరణి♦కవనియె యగుచున్

క. సిరికిని సిరియయి యోర్పును, నురుసంపద భూషణముగ♦నొప్పఁగఁ బ్రాణే
శ్వరవత్సలయై కడుసుం,దరసర్వాంగములతోడఁ♦దనరి సుముఖియై. ౨౨

తే. పరమకళ్యాణియైన యా♦తరుణిమణిని
జానకిని నిర్జనాటవీ♦స్థలమునఁ దగు
సమయమున నిన్ను నొల్లని♦సతిని గపట
మార్గమును బన్ని తెచ్చి యా♦మానినిఁ దమి. ౨౩ 4837

చ. మనమునఁ గల్గుకోర్కి నను♦మానము లేక యె తీర్చుకోఁ దలం
చిన భవదీయవాంఛితము ♦ సిద్ధిఁ జెందకయున్నె యాసతి
ఘననియతిప్రభావమునఁ ♦ గాలితి విద్ధి నిజంబుగా నటం
చనఁ దగుగాదె, నూత్మతర♦మా నడు మొప్పఁగ నెల్లు నాసతిన్. ౨౩॥

తే. బలిమిఁ దెచ్చిన యప్పుడె ♦ భస్మమగుట
తప్పెనను నదియే యగుఁ ♦ దావకమహి
మమ్ము మఱియు దానిచే నీకు ♦ నమరపతియు
నగ్నిమొదలగు సురలు భ♦యపడి రనిని ౨౪॥ 4839

సీ. పాపకర్మ మొనర్చు ♦ నేపురుషుం డిలఁ దత్పాపఫలములఁ ♦ దానుఁ బొందఁ
దగినకాలము రాఁగ ♦ దారుణతత్ఫలమును నవశ్యమ్ము పొం♦దు నిసుమంత
యైన సంశయము లే, ♦ దరయఁగా శుభకర్మ మొనరించువారికి ♦ నొప్పుమేలు
పాపకర్ములకుఁ ద♦త్ఫలము పాపంబుగఁ గలుగు విభీషణుఁ ♦ డలమహాత్ము

ఆ. రాము నాశ్రయించి ♦ తా మహితసుఖంబు
నొందె నీవు పాప ♦ మొనరుచుటనె
యిట్టిపాపఫలము ♦ నిట నొందితివి, సీత
కంటె సుందరులగు ♦ కామినలిల ౨౬॥ 4840

క. కలరు గదా బహుసంఖ్యలు, ఖల్లుఁడవు గాఁబట్టి కుసుమ♦కాముకునకు ని
ట్టులు చిక్కితి కావున నిమ్ములఁ దోఁపకపోయె నీకు ♦ మోహాతురతన్. ౨౭॥

మ. తనులావణ్యకులంబులం జదువునన్ ♦ దన్వంగి యాసీత నా
కును దుల్యంబగుఁ గాని యెక్కు డెటులోఁ ♦ గ్రూరాత్మ! మోహంబు నొం
దినచిత్తంబున నుంటఁ దోఁప దిదియున్ ♦ నీకున్ మఱిప్రాణికై
న నిమిత్తంబులు లేక కల్గదుగదా ♦ నాశంబు చింతింపఁగన్ ౨౮ 4842

చ. జనకజఁ దెచ్చినందున నె ♦ చయ్యన మృత్యు విదబ్బె నీకు, సీ
తను గొని తెచ్చు టెన్నఁ గడ♦నవ్వనకుం జని మృత్యువుం గరం
బునఁ గొని తెచ్చుకొన్నటు వి♦మా! యిపుడయ్యెను, రాముఁగూడి యా
జనకజ వీతశోకయయి ♦ జానుగ నింకను గ్రీడ సల్పుఁబో ౩౦॥ 4843

ఆ. అల్పపుణ్య నగుట ♦ నతిఘోరదుఃఖసా,గరమునందు నిట్టి♦కరణిఁ బడితి,
మేరుమందరముల ♦ మేటి కైలాసాద్రిఁ, జైత్రరథమునందు ♦ సాధుమతిని.

క. సురసరోవ్యుద్యానములను, బరమముగం బలర వీర♦వర! సీతోడన్
సిరివెలయఁ జిత్రమాల్యాంబరముల ధరియించి నాదు♦వైభవములకున్ ౩౨

క. అనురూపమగు విమానం,బు నెక్కి విహరించి దేశ♦ములనెల్లను గాం
చి నితాంతము సుఖసంపదలను గాంచుచు నుంటిగా వి♦లాసము పేర్మిన్ ౩౩

తే. అట్టి నేనిప్పు డనినీవు ♦ హతుఁడ వగుటఁ, గామభోగవిహీననై ♦యీమహినిటు

లున్నదాన; వసంతభో♦గోన్నతిఁ గను,నట్టి నేనిట్లు సామాన్య♦నైతి నకట!.

క. [1]కనుక నిసీ! చంచలములు, గుణహీనులసంపద లవి ♦ యుండి పొడవడం
గును గాక, రాజచంద్రమ!, యనుపమసుకుమారమగుచు ♦ నతిశుభదంబై.

చ. కనుబొను లందముం గలిగి ♦ క్రాలఁగ నీటగు చర్మమొప్పఁ జ
క్కనిదగు నాస యెంతో దగఁ ♦ గాఁ బ్రభఁ జంద్రున కంద మందు నొ
ప్పిన విరిదమ్మికిన్ ద్యుతిని ♦ బెంపువహించెడుతీవ్రరశ్మికిన్
గనుఁగొన సాటియై యరుణ♦కమ్రతరాధర మొప్పచుండఁగన్. ౩౪౪ 4849

క గిరిశృంగనిభకిరీటం, బరుదుగఁ దగఁ గుండలంబు ♦ లతిశయకాంతిం
బరఁగఁగ నొప్పెడు నీముఖ, మరయఁగ మును పానభూము♦లందుమదమునన్.

ఆ. వ్యాకులంబులైన ♦ యట్టికన్నులతోడ
నలరి వివిధమాలి♦కాభిరామ
మగుచు సుందరమయి ♦ యభిమతమున్స్మిత
మొలయఁ జక్కనగుచుఁ ♦ జెలఁగుఁ గాదె?. ౩౬౪ 4851

క ఆమోమే నీదిప్పుడు, రామునిశరభిన్నమగుచు ♦ రక్తనదులలో
నీమాడ్కి మునిఁగి క్రొవ్వ్ మ,హామాంసముఁ జెదర రథవ♦రాయతధూళిన్.

క మునిఁగి రవంతయు నధిపా!, కనుఁగొన సుందరముగాఁగఁ ♦ గ్రాల దకట! నీ
వనిఁ దెగినన్ వైధవ్యం,బును గల్గఁగఁ జేయుదశయుఁ ♦ బొలిచె నిటులఁజూ.

ఆ. ఈయవస్థవచ్చు ♦ నెప్పుడైనను నాకు, ననుచు మందబుద్ధి ♦ నొట నేను
దలఁపలేదు; నాదు♦తండ్రి మయుండతఁ,డగుచు దనుజపతిమ♦హామహీముఁడు,

క. దనుజేంద్రుఁడు నాపతి, నా,తనయుండు మహేంద్రు గెలిచి ♦ దతుండనిపే
రును గన్నవాఁ డటంచును, మనమున గర్వించుచుండు ♦ మాట లిఁకేలా

చ. నను నిరతంబుఁ గాచు పితృ ♦ నాథుఁడు పుత్రుఁడు నింకఁగల్గు ద
క్కునిఖిలసైనికుల్ మదము ♦ మూర్ణిఁ నొప్పెడు వైరిరాజిమ
ర్దనమునఁ బెంపుఁ గాంచి బల♦దర్పసముగ్రులు శూరులంచు ఖ్యా
తిని దగువారు వారలకుఁ ♦ దెల్లము భీతియె గల్ల దెట్టులున్ ౭౧ 4856

చ అని మది నమ్మియుంటిఁ గద, ♦ యాసురవర్య! ప్రసిద్ధులై యిలన్
ఘనమగు సుప్రభావమును ♦ గల్గిన మీకుఁ దలంపనైనరా
ని నియతి నీభయం బిఁకులు ♦ [2]నీచమనుష్యుని వంక గల్గెనే,
దనుజమహేంద్ర! నీతమువు ♦ ధాత్రిధగం బఁ నున్నతంబునై. ౭౨ 4857

---

1 ధి ర్ప్రాజ్ఞాం చంచలా శ్శ్రియః-అనియూ ... కథం భయ మసంబుద్ధం మానుషా దిద మాగతమ్-అనియూ ఇచట నీచమనుష్యుని వంక గల్గెనే యని తెనిఁగింపఁబడుట పొరపాటు గాదు. ఈ శ్లోకముననే "ఏవంప్రభావాణాం" అనియున్నది కాఁబట్టి మనుష్యశబ్దమునకు ముందు నీచపదము విశేషణము సమంచితమే యని గ్రహించి మన్నింపఁదగు

క. నునుపైన యింద్రనీలం, బన నీలముగాఁ జెలంగి ♦ యంగదకేయూ
రనిచయములు నైసర్గిక, ... రదయ ... గాఁగ ♦ ... భాసిల్లన్.

క. ముత్తెపుహారంబులు నత్యుత్తమసును హారవిశేషు ♦ ... జొక్కై
చిత్తము నలరఁ జేయుచు, నుత్తమసుఖ మిచ్చు కేళి ♦ లొప్పెను తటిలోన్.

తే. మిగులరమణీయమై యుద్ధ ♦ మేదినులను
దీప్తమై చంచలాసంయు ♦ తిని వెలుంగు
ఘనము లట్టు లాభరణాళి ♦ కాంతులఁ గడుఁ
దనరుచుండును గద? యట్టి ♦ తనువె యిపుడు ౪౪ 4860

క. శితశరతతి నాటుటను గ, రతలములు స్పృశింపనైన ♦ రమ్యముగా ను
న్నతగాఢపరిష్వంగము, జతనమున నొసర్పనేటులు ♦ నరిపడదుగదే ౪౫

సీ. తను విది ప్రాణేశ! ♦ విను మేదుపంది గాత్రంబున ముండ్లు సాం ♦ ద్రముగ నుండు
నట్లుగా నెడము లే ♦ కంతట బాణముల్ పొదలుట నరములు ♦ పోయి కపిల
వర్ణమై రక్తంపు ♦ వఱదలు పాఱుట నరుణకాంతులు గల్గి ♦ ధరణిని బడి
వజ్రము దెబ్బచే ♦ వసుధను గూలిన భూధరవరముల్లు ♦ పొల్చె, నీవు

తే. బాపురే! మృత్యు వొందుట ♦ స్వప్నమె, మఱి
స్వప్నమనుటయు నిజమె నీ ♦ వంటిశూరు
నెట్లు చంపంగఁ జాలె భూ ♦ మిూశుఁ డీవు
మృత్యువునకును దలపోయ ♦ మృత్యువవుగ ౪౬॥ 4862

క. కాలునిబాఱికి నిపుడిట, నేలాగునఁ జిక్కినాఁడ ♦ వేమందు, జగ
జ్జాలగతవసువుఁ బొందుచు, నోలి జగత్త్రయము భీతి ♦ నొందఁ దిరుగుచున్

తే. లోకపాలుర నోడించి ♦ వీఁక శివుని, నెగుడఁగా వైచి దృప్తుల ♦ నెల్ల నొంచి
విక్రమము నెల్ల దిక్కుల ♦ వెలయఁ జాటి, జగములకుభీతిఁబుట్టించి ♦ తగఁగలంచి.

క. నినదంబుల భూతావళి, మనములు పగులంగఁ జేసి ♦ మఱియును దేజం
బున రిపులు మూరుకొనుతఱి, గని లక్ష్యము చేయకే ర ♦ వంతయుఁ గడఁకన్.

తే. దృప్తవాక్యము లాడుచుఁ ♦ దీవ్రకర్ము లైన యోధుల భృత్యుల ♦ నాపదలను
బొందకుండఁ గాపాడుచు ♦ భూరిసంఖ్య దనుజపీడకు లయ్యుల ♦ దఱిమి చంపి

ఆ. అని నివాతకవచ ♦ ... భీతిఁ బరిభవ, ... దనవశంబు ♦ నొందునట్లు
చేసికొని జగత్ప్రసి ♦ ద్ధవిభుండవై, యజ్ఞనిరతి విఘ్న ♦ ... జేసి ౫౧॥

క. తనవారి నాదరించుచుఁ, గొని కాచి ... ధన ... ♦ కూటంబుల నొ
య్యనఁ బాడ చేసి యస్త్రంబు ... నెగ్గొనఁ ♦ పొఁగెడు కాంక్షన్

క. సురసిద్ధగరిపుకన్యా, త్కరము ... ♦ దోర్బలము తగన్
హరియించి తెచ్చి స్వజనా, గ్రగ ... ♦ ... రుణుల కిడుచున్.

* జేతారం లోకపాలానాం క్షేప్తారం శంకరస్య చ - అనియూ

క. లంకాద్వీపము నేలుచుఁ, బొంకముగాఁ దనరు శీర్ష ♦ పూగంబున ని
శ్శంకను దహానుని నిడి హో,మాంకునిఁ గావించుటాది♦యగు కడిఁదిపనుల్.

క. ఒనరించి కామభోగము,లను మాకుం జక్కఁ గూర్చి ♦ లలి రథికవరుం
డునునయి యేనంవిధస,ద్వినుతమహామహిముఁడగుచు ♦ వెలయుచు ఖ్యాతిన్.

చ. తనరెడు నావిభుండు నృప♦తల్లజుచే హతుఁడై ధరిత్రిఁ బం
డినవిధ మేను జూచి విభు♦నిన్ విడనాడి యనువ్రజంబు నే
మని ధరియించినానొ యిది ♦ యారయ నే శిలఁ బోలుదాననం
చును దెలియంగ నయ్యె, విను ♦ శూరవరా! దనుజేశ్వరా! విభూ!. ౫౬

క. అనుపమము లమూల్యములును, గనసుందరములును నగుచుఁ♦గ్రాలుపళువులం
దును బందుకొందుకద? యా,తను విపుడిచ్చటను బ్రుంగ ♦ ధరణిరజమునన్.

క. అరుణచ్ఛాయం గనుచున్, బరుండి యున్నాఁడవేల? ♦ వజ్రిని బెనుసం
గరముల నోడించిన నా, వరతనయుని లక్ష్మణుండు ♦ బాహుబలమునన్. ౫౭

తే. చంపినప్పుడె వ్యథ మదిఁ ♦ జాలఁ బొలయ
నిలువఁజాలక యుంటిని ♦ నీవు తెగుట
నిపుడు కూలితి బ్రదుకు నా♦కింక లేదు,
నీవు జీవించియుండిన ♦ దేవవైరి! ౫౮ 4875

క. హతబంధుజాలనయినన్, మతి దుఃఖము నాకు లేదు ♦ మఱియుఁ గొదువలే
దతిమోద మిడెడు నీవే, హతుఁడవగుచు నన్నుఁ బాసి ♦ యరిగితి గనుకన్.

క. చిరకాల మింకఁ గామము, లురుభోగము లెల్లఁ బాయ ♦ నురుదుఃఖములన్
గర మనుభవింపఁగల నిఁక, ధరణీశ్వర! దుర్గమమయి ♦ తగ దూరంబై ౫౯

క. జ్ఞానగుచోటికిఁ బోయెద, వీ నను దుఃఖార్తఁ గూడ ♦ నెలమిని గొని పో
మ్మా నిన్ను నదలి బ్రదుకం,గా నేమాత్రమును జాలఁ ♦ గ్రవ్యాదపతీ! ౬౦

క. నను దీనను విలపించెడు, వనితను దౌర్భాగ్యురాలి ♦ వంతఁ గుడుచుదా
నిని డించి యిచట నీవే, చనఁ గోరితి వేల? పలుకఁ♦జనదే నాతోన్. ౬౧

సీ. కప్పువస్త్రము వీడి ♦ క్ష్మాపతీ! యీపురద్వారంబు వెడలి పా♦గముల నడచి
యిచటికి వచ్చిన ♦ యీనన్నుఁ గని క్రుధఁ గనినావు గా వేమి♦కారణంబొ?
దారలం దెక్కుడు ♦ దయగలవాఁడవు నీభార్యలందఱు ♦ నిక్క మిదిగొ
ముసుఁగు వస్త్రంబుల ♦ వెస విడనాడి యంతఃపురంబును విడి ♦ తత్తఱమున

* దృష్ట్వా న ఖల్వసి క్రుద్ధో మా మిహానవగుంఠితామ్ నిర్గతాం నగరద్వారాత్ పద్భ్యామే వాగతాం ప్రభో-అనిమా ముసుఁగువస్త్రములేక వివాహితలగు వనితలు బయటికి రాఁగూడదను నియమ మాకాలమునఁ గూడఁ గలదని గ్రహింపఁదగినది ముసుఁగువస్త్రము ప్రాచీనకాలమున లేద నియు, మహమ్మదీయరాజ్యకాలమునుండి యారంభింపఁబడినదనియుఁ బ్రల్లదములు పలుకుచరిత్రశా స్త్రవిద్వాంసులమాటలు పాటింపఁ దగవని తెలియతేదా

తే. వచ్చి యున్నాఁగ చూడుమిదా ♦ వనితలఁ గని కోపపడవేల? క్రీడలఁ ♦ గూర్మి నీకు
సాయముగ నుండు నీదారజనములిట్లు, నాథలై చాలనేడ్చుచు ♦ న్నారుసుమ్ము!

క. వీరల నాశ్వాసింపవు, గారవమున మన్ననలను ♦ గలఁగరము పసం
గా రమణా యొనరింపవు, కారణమేమో యెఱుంగఁ ♦ గదరాజేంద్రా!. ౬౩

తే. ధర్మమందు నాసక్తిని ♦ దగిలి యతిప
తివ్రతలునయి గురుసేవఁ ♦ దీరిచేయు
కులవధూమణులను నీవు ♦ కోరి చాల
మంది విధవలఁ జేసితి ♦ మదిఁ గలఁచ ౬౪ 4882

క. వారెల్లరు కడుఁ బొక్కుచు, ఘోరముగా నినుశపింపఁ ♦ గ్రూరారులకీ
వీరీతిఁ జిక్కితివి నీ,చే రమణులు పరిభవంబుఁ ♦ జెంది పొగులుచున్. ౬౫

ఆ. పత్నులఁ జంపునట్టి ♦ పాపకాలంబున, నేమిశాప మిడిరొ ♦ యిపుడు దాని
ఫలము నీకు నిట్లు ♦ ప్రాప్తమైనది విభూ!, సతులదుఃఖసలిల ♦ సరణి లెపుడు. ౬౬

క. ఊరకపడ వెటులైనన్, ధారణి నవి పమునయేసి ♦ దప్పక యొకకీ
డారయఁ గల్గక పోదని, నారిజనుల్ జగమునందుఁ ♦ జొక్కపుభణితిన్. ౬౭

క. పలుమాఱు వాడుచుందురు, తలఁపఁగ నీకింపదంతి ♦ ధాత్రీశ్వర! యి
మ్ముల నీవిషయంబున నిట, ఫలియించెన్ సత్యముగనె ♦ పలలాశవరా!. ౬౮

క. రాజా! ముల్లోకంబులఁ, దేజముచే నాక్రమించి ♦ తివిరి జగములన్
రాజిల్లుచు వీరాగ్రణి,నాఁ జను పేరూని యిట్లు ♦ నారత మెలమిన్. ౬౯ 4887

క. అలరారు నీవు నిచం, బిల నగుస్త్రీచౌర్య సిద్ధి ♦ యేలాగున ని
మ్ములఁ జేసితి? మాయామృగ,ము లిలన్ గృత్రిమపుమార్గ ♦ మున నత్తఱినిన్.

చ. కనఁబడఁజేసి రామజన ♦ కాంతుని నాశ్రమసీమనుండి య
వ్వనమున కేగఁజేసి రఘు ♦ వర్యు పత్నిని సీతఁ దెచ్చితే?
పని యిది గుర్తుగాదె యొక ♦ భంగిని నీమది భీతిఁ జూప, నే
యనిమొన నైన నొక్కతఱి ♦ నైనను రాక్షసవర్య! నీయెడన్ ౭౧ 4889

ఆ పిఱికితనము చూచి ♦ యెఱుఁగనే నట్టిని, భార్య నిట్లు చెడుటఁ ♦ బట్టి యిట్టి
దగుదుష్కృత్య మిప్పు ♦ డటుచేయ నది నీవి,నాశమునకు నయ్యె ♦ నాథ! నిజము.

క. భూతభవిష్యద్వర్తమా,న్నాతములందు వర్తిమా ♦ వార్త నెఱిఁగి వి
ఖ్యాతుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడు సూనృత,మే పల్కుచుచునట్టి ♦ హితమతియును నై.

క. ఋతవాది మహాభాగుం, డతుల విభీషణుడు నాకు ♦ ననుఁగు మఱఁదియున్
దితిజావతంసుఁడునునయి, క్షితి వెలయు విభీషణుండు ♦ సెప్పు సాధ్వన్ ౭౪

తే. నీవు తెప్పించు నెంత చిం ♦ తించి యూర్పు
గములనుం బుచ్చి నన్నును ♦ గాంచి యేమి

పలికెనో, యట్లై నీదగు ♦ వలఘుశోకఁ
కామములచేతఁ గల్గిన ♦ కడిఁది కొలలు ౭౨ 4893

చ. దనుజవరేణ్యసంతతికి ♦ దారుణనాశన మిట్లుగల్గె, మూ
లనికరముల్ గడుం జెడెడు ♦ లాగునఁ జేయు ననర్థ మిద్ది నీ
కని జనియించె నీవలన ♦ నయ్యెను నీవె చెలంగు నీవహో
దనుజకులం బనాథమయి ♦ ధారణిఁ గూలఁగఁ జేసి తక్కటా ౭౩ 4894

[1]క. బలపౌరుషముల ఖ్యాతిం, గలిగిన నీవంటిశూర ♦ కాంతుఁడు మృతినిం
గలనునఁ బొందుట కేనిటు, పలువిధముల వగవఁ దగిన ♦ పని లేదైనన్. ౭౪

ఆ. వనిత నగుటఁ జేసి ♦ వలదని దైన్యము
బుద్ధియందుఁ జగులఁ ♦ బొగులుచున్న
దాన, నీదుసుకృత ♦ తతిఁ బాపరాశిని
గొనుచు బాపగతిని ♦ గనితి వీవు ౭౫ 4896

చ. నిను నెడఁబాసినందులకు ♦ నే నది దుఃఖము పట్టలేక యే
నను నె గుఱించి చింతిలెద ♦ నాయక! నీసచివుల్ భవద్ధితం
బును గడుఁ గోరి చెప్పుహిత ♦ బుద్ధులనున్ వినవైతి సోదరుల్
మనమునఁ గల్గు పట్టుదల ♦ మానక యూనివచించు నీతులన్. ౭౬ 4897

క. వినవైతి, వవ్విభీషణుఁ, డనుపమహేశ్వర్యయుతము ♦ నయి విధివంతం
బును సాంత్వనపూర్వమునయి, తనరెడు పల్కులను బల్క ♦ దానవనాథా! ౭౭

ఆ. జ్ఞాతి వీవు నావ్య ♦ సనమునే కోదువు, వనెడు పట్టిమాట ♦ లనువచించి
వారిఁ గొనఁగ నీవు ♦ మారీచ, కుంభకర్ణు లవుడు ♦ కోరి నీకు ౭౮

[2]క. నాతండ్రి యనుచుఁగఁ జాలిన, ఖ్యాతుండగు మాల్యవంతుఁ ♦ డాగ్రహతి నీకుం
జేశం బలర వచించిన, నీతులు విక్రమమదంబు ♦ నిన్నొందుటచేన్. ౭౯ 900

క. వినవైతివి తత్ఫలమి, ట్లనువుగ లభియించె, నాథ! ♦ యసితాంబుదమో
యునఁ దనువు మెఱియఁగాఁ బవ్వనిచేలవం గట్టి మిగులఁ ♦ జారుతరమునై.

క. కనిపించునంగదంబుల, ఘనకాంతుల మెఱయు భుజము ♦ గాదే యిపు డీ
యని మొన రుధిరాప్లుతమై, తచువుండగం గరపదముల ♦ ధరఁ జాఁచి విభూ! ౮౧

తే. నిదురఁ గాంచుచు నున్నట్లు ♦ నీవు జేష్టలుడిగపడియున్న వాఁడవే ♦ మొవగ నేనుఁ
గలఁగు నుండఁగ మాటాడకయ యిటవ న్యి, ఘనపరాక్రమశాలియై ♦ కార్యవితతి.

---

[1] న హి త్వం శోచితవ్యో మే ప్రఖ్యాతః పౌరుషః - అనియూ [2] మారీచకుంభకర్ణాభ్యాం వాక్యం మమ పితు స్తథా - అనియూ మమ పితు ర్వాక్యం నశృణోషి - అనిగోవిందరాజులు. మమ పితు ర్భ్రాతేః - అనిమహేశ్వ తీర్థులు. ఇటమహేశ్వరతీర్థాభిప్రాయము గ్రహింపఁబడినది మయుఁ డుపదేశించినట్లు లోపల నెంగును జెప్పఁబడలేదు మాల్యవంతుఁ డుపదేశించినట్లు చెప్పఁబడినది కాన నిట మాల్యవంతుఁ డనుట యుక్తియుక్తముగ నున్నట్లు తోఁచును మయుఁడు చెప్పినను జెప్పియుండ వచ్చును

క. ఒనరింపఁజాలి యుద్ధం,బున బాణాక నిలిచి గెలుచు ♦ పౌరుషయుతగుణుం
దనరాగమాత్యవరుతుక, తనయుఁ జనశక్రుఁ వ్వు న్న ♦ కము గన వేలా?.

చ. ధరఁబడి నీవిటుండఁగ పురి♦శిల్పజమౌ గల లంక భీతితే
క రవిమయూఖముల్ మిగులఁ ♦ గ్రాలును నిప్పుడు చొచ్చి గ్రొత్తగాఁ
బ్రంభవ మిట్లు రాఁ గనుచు ♦ బాహాబలంబుల నెల్ల మాని యి
క్కరణిఁ బగుండె దేమొకొ? యఁ♦కట వడిమీఱఁగ లెమ్ము లెమ్ము, సం
గరముల శత్రుసంతతులఁ ♦ గాల నిపేటికిఁ బంపు హేతువై ౧౨ 4905

చ. ఖరకరునట్లుగా రుచులఁ ♦ గ్రాలు మ నిత్యముఁ బూజితంబునై
యరితతిఁ జెండునట్టిదయి ♦ హాటకజాలపరిష్కృతంబునై
సురపతివజ్రమో యనఁగ ♦ శోభిలుచుండ్ గనుపట్టుచున్న నీ
పరిఘము రామబాణముల ♦ బాగుగ వేయిగ భిన్నమై ధరన్ ౧౩ 4906

తే. ఇదియే పడియున్న దిపుడు, నీ♦వీరణోర్వి
దయితనుం బోలెఁ గౌఁగిటఁ ♦ దగిన రీతి
నదుముకొని పండియున్నాఁడ ♦ వసురనాథ!
దయితగా నటు ననుఁ గాంచి ♦ దయఁ బలుకక ౧౪ 4907

క. కనులను జక్కఁగఁ జూడక, దనుజేశ్వర యుండె దేమొ,♦ధర నిట మృతినిం
గన నీవు నాదుమ్రొక్కయుం, ఒనఘా యిది వగఁ గృశించి ♦ యతివేగమునన్

తే. వేయితునకలుగాకున్న♦ది ౧౦ గేమొ!
యిస్సిరో, యని విలపించి ♦ యింతిమిన్న
బాష్పపర్యాకులాక్షి యై ♦ భర్తముందుఁ
గలుగునెయ్యము పెంపునఁ ♦ గలఁగిన మది. ౧౬ 4909

క ఘనదుఃఖమ్మును బట్టం, గను జాలక మూర్ఛనొందెఁ, ♦ గాంతామణి యా
దనుజేంద్రుపత్ని శోకం,బునఁ గందుచు బట్టె మూర్ఛ ♦ మునిఁగి యచటనే.

తే సంజకెంజాయ నెఱ్ఱనై ♦ సాంద్రమయిన
యసితజలదంబువంటిఁ జె♦న్నారు నూత్న
చంచలాలతవోలె ర♦క్కసిపతి యురి
మునను బడి చెల్గె, నాసు ♦తనయ యట్లు ౧౮ 4911

సీ. పడియుంచు పంతి స♦తు లట్టు చూచి దోంపరపడి తారు లో♦పనము చేయు
చును దేవి నామె లే♦వను జేసి పల్కిరి, దేవి! రాజు లపిరి ♦ తెలిసెఁ గనిన
నతిచంచలం బని ♦ యూర్ధ్వ న జక్కఁగఁ దెలిపిన యుని గాచె ♦ పలువిధమ్ము
లైన యవస్థ ♦ నంది మూఢుల చేత లోకులస్థితియున ♦ వ్యాకులంబె

ఆ. యనియు నీవెఱుంగు ♦ దైవసు వగచెద,వేల? యనుచుఁ బల్కు♦నింతిబాష్ప
సలిలముల నిక్కఁ♦జనుల పుడు, నారవంబు చేఁగి ♦ నప్పు డేడ్చె

చ. వనితలు బిట్టుగా వగవఁ ♦ బార్థివసత్తముఁడైన రాముఁ డం
త నచట నవ్విభీషణునిఁ ♦ దాఁగని యాలలనాకదంబ మె
య్యనఁ బురికేగఁ జేసి యిపు ♦ డన్నకు నుత్తరసత్క్రియల్ తగం
బొనరుపుమంచుఁ బల్కె, నయ♦పుంజవిదుండగు నాతఁ డవ్విధిన్ ౯౨ 4913

చ. జనపతి పల్కినట్టి హిత♦సాధువచస్తతి నాలకించి ధ
ర్మనియతిఁ బొల్చువాక్యమును ♦ మంచిమనీష నిదిట్టులే యటం
చును దలపోసి రాఘవుని♦చొప్పుననే పనులెల్లఁ జేయనౌ
నని వినయంబు ధర్మమును ♦ నౌ పలుకొప్పఁగ దేని కిట్లనున్ ౯౩ 4914

క. వ్రతధర్మములను వదలిన,యతఁ డీరావణుఁడు క్రూరుఁ♦డగు ఘాతుకుఁడౌ
సతతం బనృతము పల్కును, నితరసతీసంగమంబు ♦ నితఁ డొనరించెన్ ౯౪

తే. ఇట్టివానికి సంస్కార ♦ మేను జేయ, నర్హుఁడను గాను, సోదరు♦నాకృతిగల
శత్రు వేకాని నాకు ర♦క్షకుఁడు గాఁడు,యితఁ,డెపుడు ప్రాణులకహితంబె♦యొలయఁ జేయు.

క. గురుగౌరవమునఁ బూజకు, ధరణీశా! యీతఁడగును ♦ దా నర్హుండై
న రహితదోషుఁడు కాఁడితఁ, డరయంగా నట్టి లొట ♦ నర్హుఁ డెటులగున్.

చ. మనుజులు లోకమందుఁ బలు♦మాఱులు స్వేచ్ఛఁగఁ గ్రూరుఁ డీతఁడౌఁ
దనదుసహోదరాగ్ర్యనకుఁ ♦ దా నొనరింపఁడు కృత్యమంచు నన్
విని వచియింతు రీతులువ ♦ స్వేచ్ఛ నొనర్చిన దోషజాలమున్
వినుదురయేని మంచిదె వి♦భీషణుఁ డిప్పనిఁ జేయకుంట యం
చని మరలన్ వచింపఁగల ♦ రంచుఁ దగం బలుకంగ రాముఁడున్. ౯౬

చ. పలుకులయందు వైఖరియు ♦ భాసిల ధార్మికవర్యుఁడైన యా
యిలపతి యవ్విభీషణుఁ డ♦హీనతరోక్తుల నిట్లు పల్కి మి
క్కిలియు సతుష్టి నొందుచును ♦ గేవలవాక్యవిదుండుగాఁ గడున్
జెలఁగెడు రాక్షసేజ్యుఁ గని ♦ చెచ్చెరఁ బల్కె గుణైకభూషణా! ౯౭

తే. నాకుఁ బ్రియమగు కార్యం బొ♦నర్ప నీవె
తగినవాఁడవు నీ ప్రభా♦వగతిచేత
జయము నాకిటఁ గల్గె ని♦శ్చయముగా హి
తము నె నీకు వచింపంగఁ ♦ దగుదు నేను ౯౮ 4920

చ దనుజవిభుం డితం డెపు డ♦ధర్మ మసత్యము గల్గువాఁడె యౌఁ
గనినిది నిశ్చయంబగును ♦ గాని గుణంబులు వీనియందు నొ
ప్పును బహుసంఖ్య తేజమునఁ ♦ బొల్చు బలంబునఁ బ్రాలు శూరుఁ డే
యనిమొనలం బరాజయము ♦ నారయ నీతఁ డెఱుంగకుండుఁగా ౯౯ 4921

చ. సురపతిలోనుగాఁ గలుగు ♦ శూరసుపర్వులచేతఁ గూడ సం
గరముల నోటమిం గనని ♦ గండుసుగం డని విందు, మీతఁడౌఁ

గరిమను మహోత్కుఁ డాత్మబల ♦ గర్వసమన్వితుఁ డెవ్వ లోకభీ
కరనినదంబు గల్గునటు ♦ గా నొనరించుట రావణాఖ్యుఁడై
పరఁగెను గాదె, యైనఁ బరి ♦ పంథిగదా? యని పల్కనెంతువో?. ౧౦౦॥ 4922

[1]చ మరణముదాఁక వైరములు ♦ సాగును యుండెడు. దానిపైన న
క్కరణిని నుంచుకో దగవు ♦ కార్యములున్ మన వెల్లనయ్యె, ను
త్తరవిధు లింకఁ జేయుము మ ♦ హంబున నీ కితఁ డెట్లు బంధువో?
యరయఁగ నాకు బంధువగు' ♦ నార్య విభీషణ' ధర్మవిత్తమా'. ౧౦౧॥ 4923

చ. కనుకను శాస్త్రపద్ధతిని ♦ గర్బురనాథున కీవు చేతులా
ర నియతకృత్యముల్ జరప ♦ రమ్యము వానికి నన్నుఁ డాతఁడౌఁ
దనరఁగఁ బాపికిం గ్రియలు ♦ తా నొగిఁ జేసె నటంచు గీర్తియుం
గననగు నీకు, నన్న రఘు ♦ కాంతునిపల్కుల నాలకించుచున్. ౧౦౨॥ 4924

చ వనితలఁ బంపి యంత మఖ ♦ వార మొనర్చినవారి కెల్లచే
యనగునో యట్లు శ్రద్ధమెయి ♦ నన్నకు నుత్తరసత్క్రియల్ క్రమం
బున నొనరింపఁబూనెఁ గడుఁ ♦ బూనిక యాజకులెల్లఁ బద్మకం
బును దగుపట్టివేల్ల మన ♦ ముం గరగించెడు గంధవస్తువుల్
గొని మఱియెన్నియో యొకటఁ ♦ గూరిచి చందనదారుసంతతిన్ ౧౦౩॥

ఆ చితిని బేర్చి పయిని ♦ జిత్తంబు నలరించు, రాంకవాస్తరణముఁ ♦ బొంకముగను
బఱచి వేదవిహిత ♦ పద్ధతి రావణు, నందుఁ జేర్చి, రంత ♦ నసురపతికి. ౧౦౪॥

సీసమాలిక —

ఆమ్నాయవిహితమా ♦ నం శ్వేష్టిజరపంగఁ బడియెను బిత్రుమేధ ♦ ముడుగకవిధిఁ
జక్కఁగా వారలు ♦ సాగించి రిట్టులు, యాజకు లాచితి ♦ కగ్నిదిశను
వేదిని గల్పించి ♦ వేదికిఁ బశ్చిమభాగంబునన్ గార్హ ♦ పత్యవహ్ని
నల్లె ప్రాక్కునయందు ♦ నాహవనీయము నంతకు దెస దక్షి ♦ ణాగ్ని నిట్టు
లాయాస్థలములఁ ద్రే ♦ తాగ్నుల స్థాపించి, రంతట విధియుక్త ♦ మైనఘృతము
నిండినస్రువమున ♦ నెగడునాయజ్ఞపాత్రముఁ బ్రతిపత్తికై ♦ రావణుచితి
యందువైచిరి, మఱి ♦ యాజకప్రవరులు సోమరాజముఁ దెచ్చు ♦ నాముహితశ
కటమును దానవ ♦ కాంతుపాదములందు యజ్ఞంబుకొఱకు ధా ♦ న్యమునుదంచు
నట్టియులూఖల ♦ మతిని యూర్వంతరమందును దారుమ ♦ యములు గాఁగ
నలరుపాత్రంబుల ♦ నన్నింటి నరణిని నుత్తరారణి మఱి ♦ యును ముసలము
నితరపాత్రంబుల ♦ నెల్ల నాయాస్థానంబులనుంచి [2] వేదము ♦ నులు వచించి
నట్టి విధానంబు ♦ నాశ్రయించుచుఁ జితియంటకంబుచఁ బవి ♦ త్రాంగమైన

---

1 మరణాంతాని వైరాణి నిర్వృత్తం నః ప్రయోజనమ్-అనిమూ 2 శాస్త్రదృష్టేన విధినా మహర్షి విహితేనచ-అనిమూ.

రాజగవిని జంపి ♦ రయమున హోమంబుచేసి తచ్చర్మము♦చేతఁ బూని
ప్పగించుచుఁ గడిపి యా♦రాక్షసేంద్రుపై వైచి రప్పుడారాక్షసు ♦ లవ్విభీష
ణసహాయులగుచు సు♦గంధములుచింతగోముగిరియు ంగనుగంధ♦ములనుమాల్య
ములఁచేతఁ బలువిధము♦లుగు వస్త్రాళిచేఁ గైసేసి మోముల ♦ గళితబాష్ప

తే వారిఁ దమపుచుఁ బేలాలు ♦ వరుసఁ జల్లి,
రంతట విభీషణుండు శా♦స్త్రనుసార
ముగ ధనంజయు నిచ్చెను, ♦ దగ సతండు
స్నాతుఁడై యార్ద్రిములగు వ♦స్త్రములతోడ ౧౧౧౪ 4927

క ఇలపయి దూర్వలఁ దిలలను, సలిలంబుల నునిచి యందుఁ ♦ జక్కని శ్రద్ధం
గలఁచుసుఁ బ్రేతావాహన, మునియకొ యొనరించి యుదక♦మతనికి నిడియెన్.

తే. శిరము సోఁక నమస్కృతిఁ ♦ జేసి యన్న
భార్యలను నెల్లఁ బలుమాఱు ♦ పట్టణమున
కరుగుఁడని సాంత్వనోక్తుల ♦ వలరఁ బలికి
వారలను గొనిపోయెఁ బూ♦ర్వరముచేర ౧౧౩౪ 4929

చ. వనితలు లంకఁ జొచ్చి, రిటు ♦ వారు చనంగ విభీషణుండు రా
ముని కడఁ జేరుచున్ వినయ♦మును గల్గెత్తఁగ, నిల్చియుండె, నా
జనపతి లక్ష్మణార్కసుత♦సైన్యయుతుండయి వైరిఁ జంపి వృ
త్రుని వధియించి తేజమునఁ ♦ దోఁచుపురందరురీతి హర్షమున్
గని యలరారుచుండెఁ ద్రిజ♦గంబుల బాధలు మానెనం చెదన్. ౧౧౬

నూటపదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౧౫ - వ సర్గము

విభీషణపట్టాభిషేకము రాముఁడు హనుమంతుని సీతయొద్దకుఁ బంపుట

క. సమరంబుఁ జూడవచ్చిన, యసురులు గంధర్వదాన♦వాదులు దనుజేం
ద్రు మరణమొందించిన రా, మమూర్తిఁ గని ప్రీత స్వీయ♦మందిరములకున్ ౧

క చని రాత్రవిమానములపయి నెక్కి శుభగాథ లెల్ల ♦ నెలమి నొకరితో
డను నొకగు చెప్పుకొను చుండు, ఘనభాగ్యముచేత మిగులఁ♦గ్రాలెడువారల్

ఆ హర్షయుక్తులగుచు ♦ నతభయుండై రఘుసుతుని, దనుజనాథునధము ♦ మనుజనాథు
విక్రమంబు ♦ హరిసంగరమును జేసిన, హరిసంగరంబు ♦ ఘోరశరము ౨

సీ. సుగ్రీవమంత్రులు ♦ చో ప లక్ష్మణు కు రాముని పై పన♦రాగ మెంత
యు మించిన మురిసి ము♦తో గ్రీవ వంబునుసుమిత్రాభాగ్య♦మునుముదమునఁ

---

* తత్ర మేధ్యం పశుం హత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః, అనుస్తరణికాం-అనిమా అను
స్తరణికాం రాజగవిం రాజగవీ మాలభ్య తచ్చర్మణా యజమాన మాస్తృతవంత ఇత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

జెప్పుకొనుచుఁబోయి; ♦ రప్పుడుమహనీయుఁడగు రామచంద్రుండు ♦ హర్ష మొంది
యింద్రసారథిఁ గని ♦ యెంతయుఁ బూజించి శక్రదత్తము ధనం ♦ జయనిభంబు

ఆ. నైన దివ్యరథము ♦ మానసీయముఁ గొని
పొమ్మటంచు నాజ్ఞఁ ♦ బూన్కిఁ జేసె,
శక్రసారథియయి ♦ చతురుఁడౌ మాతలి
రామునాజ్ఞ దివ్య ♦ రథము నెక్కి ౮॥ 4934

క. సురలోకమునకుఁ దమితో, నరిగెను, సురసారథివరుఁ ♦ డగు మాతలియున్
సురపురి కరిగిన నారపు,వరుఁడు మహోహర్ష మాత్మ ♦ వర్ధిలుచుండన్. ౯॥

క. తనకున్ సాయము నెంతయు, నొసరించిన యర్కతనయు ♦ నురుపరిరంభం
బునఁ దేల్చె; నిట్టు లొనరిచి, యనుజుఁడు పురికొలుప వాన ♦ రావళి గొలువన్.

క. చనియెను శిబిరంబునకున్,, మనుజేశుం డంతఁ జెంత ♦ మసలుచుఁ దేజం
బావఁ గ్రాలు సత్యసంపన్నుని లక్ష్మణుఁ గాంచి పల్కె ♦ నూత్నమహామునన్.

క అనురక్తుని నుపకారం,బును జేసినవాని భక్త ♦ ముఖ్యుని సౌమ్యా!
మనయీవిభీషణునిఁ జక్కనిదానవరాజ్యమునకుఁ ♦ గడుసంప్రీతిన్. ౯

తే. లంకకుం బోయి యభిషేక ♦ మింకఁ జేయు
మనఘ! యీరావణానుజుఁ ♦ డును బురమునఁ
బట్టభద్రుఁడగుటను నేఁ ♦ బ్రమద మలరఁ
గాంచుదునయేని నాకోర్కి ♦ మించుఁ జుమ్ము! ౧౦ 4939

చ అని యిటు లామహాత్ముఁ డెద ♦ హర్షము పొంగఁగఁ జెప్ప లక్ష్మణుం
డనుమతుఁడై మహాముదము ♦ నంది సువర్ణఘటాళిఁ దెచ్చున
ట్లొనరిచె; నంతఁ దానిఁ గొని ♦ యుత్తమకీశవశంబుఁ జేసి చ
క్కనిజలరాశినీరముఁ ద ♦ గం గొనిరాఁగ మనోజవంబునన్ ౧౧॥ 4940

క బలశాలురైన కపివ,ర్యులకానతి యిచ్చె, నంత ♦ నురుబలవేగం
బులనొప్పు వానరులు ని,స్తులవిక్రముఁడౌ సుమిత్ర ♦ సుతునానతిచేన్. ౧౨॥

తే వేగముగఁ బోయి ప్రీతిచే ♦ విమలనీర
మును గ్రహించి చెలంగుచు ♦ నమ్ముమీఁఱ
వారు రా లక్ష్మణుండు రా ♦ వణునితమ్ము
నలరుసింహాసనమ్మున ♦ నెమ్మిఁ జేర్చి ౧౩॥ 4942

క కలశము నొకదానిం గొని, వెలయుము రాజ్యమున ననుచు ♦ విమలజలధిస
జ్జలముల నభిషేకించె, సకలధర్మవిదుండు భూమి ♦ కాంతునియాజ్ఞన్ ౧౪

క తనమిత్రవారపరివృతు, ననుపమశుద్ధాత్ము రాక ♦ ణానుజు లంకన్
దనుజులమధ్యమభాగం,బున వేదోక్తాభిషేక ♦ మును జేసెఁ దమిన్. ౧౫॥

తే అవ్విభీషణుఁ డాలంక ♦ యందుఁ బట్ట
భద్రుఁడై రాక్షసేంద్రుఁడై ♦ ప్రభువయి తగఁ

గాంచి యాతనిమంత్రులు ♦ కడువినయము
గల్గు నారాక్షసులు చాలఁ ♦ గనిరి ముదము. ౧౬ 4945

చ. దనుజవిభుం డతండు రఘు♦తల్లజదత్తసురాజ్య మొంది భృ
త్యనిచయముల్ మనోజ్ఞవచ♦నావళిచే నలరించి యంత రా
మునికడఁ జేరె, నట్టితఱి ♦ మోదకలాజమహాక్షతల్ మనో
జ్ఞనిఖిలపుష్పముల్ గొనుచు ♦ సంతస మొప్పఁగఁ బౌరరాక్షసుల్. ౧౭

తే. తృప్తి నొందుచు నారాక్ష♦సేశ్వరునకు,నర్పణము చేసిరభివృద్ధి♦కనుగుణముగ
వీర్యశాలిదుర్ధర్షుఁడై ♦ వెలయునతఁడు,వానిగ్రహియించిరఘువంశ♦వరునకెలమి.

సీ. అతనితమ్మునకు శు♦భావహమ్ములగునా మంగళవస్తువుల్ ♦ మమత నొసఁగెఁ,
గృతకార్యుఁడగుచు స♦మృద్ధార్థుఁడై వచ్చియున్న విభీషణు♦నొప్పఁగఁ గని
యతనిప్రియంబున♦కనియె యావస్తువుల్ కొనియె, నంతట రఘు♦కుంజరుండు
తనపార్శ్వమున నంజ♦లిని బట్టి నిలిచి యహార్యకాపుండయి ♦ యలర్కి వీరుఁ

ఆ. డై చెలంగుచున్న ♦ యాహనుమంతుని, గాంచి పలికె, సౌమ్య♦కర్బురేశ్వ
రుఁడగు నితనియాజ్ఞఁ♦గడఁగి లంకకుఁ బొమ్ము,చని యథావిధిగని♦తనిగృహంబు.

క. అనుమతిఁ జొచ్చి మహీజకు, మనవిజయముఁ జెప్పి యెలమి♦మానస మొందం
గను జేయుచు వైదేహికి, వనచరపతి చే సుమిత్ర♦వరనందనుఁడున్. ౨౦ 4949

తే. కుశలముగ నున్నవార్తలఁ ♦ గూర్చి రదనుజుఁ
డని యొనర్చి నాచేతనె ♦ హతుఁడగుటయుఁ
దెలియఁబలుకుము, జయశీల! ♦ దివ్యకీశ!
వార్త నిద్దాని సీతకు ♦ వరుసఁ జెప్పి ౨౧ 4950

క. మనమానందరసంబున, మునుఁగంగాఁ జేసి జనక♦భూపతిసుత యే
మని చెప్పనో యావార్తను, గొనిరమ్మా మరలి చెంత♦కుం ద్వర యలరన్

నూటపదునేనవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౬ - వ సర్గము.

{ హనుమంతుఁడు రామునివిజయము సీత కెఱింగించి యామె చెప్పినవార్తల రామునకుఁ జెప్పుట }

చ. అని యిటు రాముఁ డాజ్ఞ యిడ ♦ నామరుదాత్మజుఁ డాంజనేయుఁ డా
దనుజవరార్చితుం డగుచుఁ ♦ దా నట లంకను జొచ్చెఁ, దేజముల్
ఘనముగ నొప్పనాహనుమ ♦ కర్బురనాథునిగేహ మొంది యం
దు నొకమహీజమూలమున ♦ ధూర్తసురారివధూవృతాంగియై ౧ 4952

క. ఆనందము లేకయె తను, వానెలవునఁ బోషణమున ♦ కగుకృత్యమ్ముల్
లేనిదయి కృశతనుం గనఁ,గా నొక ఖలఖచంపీష్టఁ♦గను రోహిణి నాన్. ౨

* సాతంకా మివ రోహిణీమ్-అనిమూ సాతంకాం సగ్రహపీడామ్-అనివ్యాఖ్య

తే. కూరుచున్నట్టి సీతను ♦ జేరఁ బోయి
కనియె, నంతటఁ దననామ♦మును వచించి
వందనము చేసి యచలుఁడై ♦ యందు వినయ
సంకుచితగాత్రుఁడై నిల్చె ♦ సంతసమున. ౩ 4954

చ. తనుఁ గనవచ్చినట్టి బల♦దర్పసమగ్రుని వాయుపుత్రునిం
గనుఁగొని సీత మున్నతనిఁ ♦ గాంచిన గుర్తును బట్టఁ జాలకుం
డెను మఱి యాతనిన్ మిగుల ♦ నిశ్చలదృష్టిని గాంచి మున్ను వ
చ్చిన మహనీయుఁడే యనుచుఁ ♦ జిత్తమునన్ స్మరియించె హృష్టయై. ౪

చ. హరివరుఁడైన యాహనుమ ♦ యామెముఖంబు విలాసయుక్తమై
యరుదుగనుంటఁ గాంచి తన♦కారఘువర్యుఁడు చెప్పినట్టియా
నిరుపమవార్తఁ జెప్పె నిటు ♦ నెమ్మిని, జానకి! లక్ష్మణుండు భూ
వరతిలకుండు భానుజుఁడు ♦ వానరసేనలు పెంపుమీఱఁగన్. ౬ 4956

క. దనుజేంద్రుఁ డావిభీషణుఁ, డనూనమోదంబు గనుచు ♦ నటఁ గుశలముగాఁ
దనరారుచున్నవారలు, మనుజేంద్రుఁడు శత్రునిచయ♦మారకుఁడు తగన్. ౭

చ. తనపగవానిఁ జంపి ఫలి♦తప్రియకృత్యుఁడునై వచింపుమం
చనెఁ గుశలంబు నీకు, జన♦కాత్మభవా! దనుజేంద్రుతమ్ముఁడై
ఘనుఁడగు నావిభీషణుని♦కామసహాయముచేతఁ దమ్మునీ
తిని హరిసైన్యపాలకుల♦ధీరత రాముఁడు చంపె రావణున్. ౮ 4958

సీ. వీరుఁడా రఘుకుల♦విభుఁడు శత్రువధంబు నొనరించినాఁడు గా♦వున నపార
సంతోషమును బొంది ♦ శాంతమై కృతకృత్యమైన మనంబున ♦ నాదిఁ గుశల
మడిగి నీతోఁ జెప్పు♦మనె నిట్టు లోదేవి! ప్రియవార్త నీకుఁ జె♦ప్పెదను నిన్నుఁ
గూరిచి ప్రీతితోఁ ♦ గూడియున్నాఁడను ధర్మముల్ తెలిసిన♦దాన వీవు

తే. భాగ్యవశమున నీవిటు ♦ బ్రదికియున్న
దాన వటు లేనియెడల వ్య♦ర్థమగు నాదు
జయ మిదెల్లను, జనకజా! ♦ సంగరమున
మనకు విజయంబు గల్గెను ♦ గనుక నింక. ౯ 4959

చ. మనమునఁ జింత బాసి యుప♦మానముఁ బూనక స్వస్థవై జయం
బును దలపోయుచుండు మతి♦మూర్ఖుఁడు రావణుఁ డంతమొందెఁ జా
మనపశ మందెఁ లంకయిది ♦ మైథిలి! యున్నది వైరినుండి ని
న్నని విడిపింపఁ బూని యది♦యారనుకం దగునిద్ర లేమిచేన్. ౧౦ 4960

క. మనమునఁ దాపం బందుచు, వననిధివరియందు సేతు♦బంధన మొనరిం
చి నిశాటపతిం జంపెను, రఘునాథ వ్యథంబు దీర్ప♦నయ్యె నపుడగన్. ౧౧

* లక్ష్మణస్య నయేన చ - అనిమూ

తే రావణునివాసమౌ నగ♦రంబునందు
నున్నదాన నటంచని ♦ నన్నుతాంగి!
సంభ్రమముఁ బొందవలదు రా♦క్షసవిభుండు
చచ్చె లంకావిభూతి యీ♦సమయమందు ౧౨ 4962

తే. మనవిభీషణువశమును ♦ గనియెఁ గాన
స్వగృహమునయందు నున్నట్టి ♦ భయము గలుగఁ
జాలదని నమ్మి మదిని నా♦శ్వాసమొందు
మీవిభీషణుఁడు నిను నో♦యింతి! చూడ. ౧౩ 4963

క. కోరుచునున్నాఁడట కిది, గోరాఁగలఁడనుచుఁ జెప్పఁ ♦ గోరె ననుచు సా
మీరి వచించిన శశినిభ,చారుముఖం బలర నొప్పు ♦ జానకి యంతన్. ౧౪

*క. సంతసము వెల్లి గొనఁగా,నెంతయు పడి లేచి హర్ష ♦ మెక్కువయియి త
న్నెంతయును నిర్వరింపఁగ, వింతగ నేపనియుఁ జేయ ♦ వీలుపడమిచేన్. ౧౫

ఆ. ఊరకుండె, నంత ♦ మారుతి పలుకనీ, సీతఁ గాంచి యిట్లు♦చెప్పె దేవి!
చింతసేయు దేమి? ♦ చెప్పుము నాతోడ, బదులుమాటయేల? ♦ పలుక వబల!.

చ అనిలతనూజుఁ డిట్లడుగ ♦ నావనితామణి సాధ్వి ధర్మమం
దునియతి నొందియుండుటను ♦ దోడనె పల్కఁగరాని యంత ప్రీ
తిని దడబాటుపల్కులను ♦ దిన్నఁగ నిట్లని పల్కెఁ, బ్రాణనా
థునివిజయంపువార్త వినఁ ♦ దోరపుసంతస ముబ్బి రేఁగుటన్.౧౭ 4962

తే. ఏపనియుఁ జేయరాకుండ ♦ నిప్పుడయ్యెఁ
గాన క్షణమాత్రము వచింపఁ♦గా నశక్త
రాలనైతి మహాత్మ! యీ♦లీల భర్త
విజయశుభవార్త నెంతయుఁ ♦ బ్రియము మీఱ. ౧౮ 4968

చ. పలికిన నీకు నే బదులు ♦ పల్కఁగ నొప్పెడు మాట నెన్నిభం
గులఁ దలపోసి చూచినను ♦ గోరినఁ దోఁపదు లోకమందు నెం
తలలితవాక్కు చెప్పినను ♦ దృచ్ఛుభవాక్కున కెంతొ తక్కువై
వెలసెడుఁ గాని తుల్యమును ♦ వేయివిధంబులఁ గాదు మారుతీ! ౧౯ 4969

తే పలుకు లేకుండుటే గాక ♦ పవనతనయ!, సాధువర్తన! నీవిట్టి ♦ సరసవాక్కుఁ
బలికినందులకయి తగు♦పలుకు లేక,పోవుటయె కాదు నీకీయఁ♦బోలు కాన్క.

క. కనఁబడకున్నది భూమిని, ఘనపాతాళమున దేవ♦ కాంతునిధామం
బున బంగరు వెండిని ర,త్ననికరమును రాజ్యమును గ♦నంబడ దెన్నన్. ౨౦

చ అని వచియింప సీతఁ గని ♦ యాహనుమంతుఁడు పల్కె దోసిలొ
గ్గి నిలిచి యామెమ్రోలఁ, బతి♦కిం బ్రియముం హితముం బొసంగఁజే

* ప్రహర్షేణావరుద్ధా సా వ్యాజహార న కించన-అనిమూ

యు నెలఁత నీవు భ ర్తకు మ♦హోన్నతిఁ గాంచుజయంబు గల్గు గా
కని యెదఁ గోరుచుందు వటు♦లౌటను స్నిగ్ధసువాక్య మివ్విధిన్. ౨౨॥

క. పలుకంగ నీకె తగు నొం,డులకిటు పల్కంగఁ గాదు, ♦ నూత్నముగా నిం
పులు గూర్చు నిట్టిబదులుగఁ, బలుకఁ దగినమాట యొకఁడె♦భవ్యముసుద్తా!.

సీ. సారమై స్నిగ్ధమై ♦ భూరిమోదంబును గలిగించునట్టి నీ♦పలుకు వివిధ
రత్నవితతికంటె ♦ రమ్య దేవేంద్రపదముసకంటెను విశే♦షమయి తనరు,
నిట్టిమాటను విను♦టే దేవరాజ్యాది సకలవస్తువులు నా ♦ కిఁక లభించి
నట్టు లయ్యెను, నిహ♦తారినై విజయంబుఁ గని సుస్థిరుండైన♦ఘనుని రాముఁ

తే గాంచఁగల్గుటె చాలును! ♦ నంచుఁ బలుకు
నతనిమాటను విని జన♦కాత్మజాత
య్యానమీరకుమారుతో ♦ నతిశుభమగు
వాక్యమును బల్కె నిట్టు, లో♦వాయుతనయ! ౨౪॥ 4974

సీ. *ఆకాంక్షయోగ్యత ♦ యట్లు సన్నిధియను వాక్యలక్షణములు ♦ వరుస నెఱఁగి
గ్రహణధారణములఁ ♦ బ్రతిపాదనస్మరణముల నూహించుట♦యు మఱి శ్రోత్ర
విషయ మూహించుట♦విపులార్థమెఱుఁగుటత త్త్వము నాత్మను♦ దగ నెఱుఁగుట
యను బుద్ధిలక్షణా♦ళిని దెలిసియు నతిమాధుర్యగుణయుక్తి ♦ మహితమైన

తే. పలుకు చెప్పంగ నీవె నూ♦వలఁతి, విమల
పరమధర్మగుణుండవు ♦ మరుదధిపతి
కెన్న వరపుత్త్రుఁడవు నీవు ♦ సన్నుతింపఁ
దగినవాఁడవు శ్రమ మోర్వఁ ♦ దగినబలము ౨౭ 4975

క. తనుదార్ఢ్యము శౌర్యమునం, దనుభవము పరాక్రమంబు ♦ నతికీర్తియు వై
రినికరము నొంచు తేజం,బును నపరాధములు నోర్వఁ ♦ జాలెడు క్షమయున్.

తే వినయసంపన్నతియు ధైర్య♦మును మొదలగు
సకలకల్యాణగుణములు ♦ సంఘములుగ
నిన్నె తగనాశ్రయించుచు ♦ వన్నెవెలిగి
యున్నయవి సంశయమ్ము లే♦దన్న! హనుమ! ౨౮॥ 4977

క వినుతియె గా దిది సుమ్మా!, యన నాహనుమంతుఁ డధిక♦హర్షంబున భ్రాం
తిని బొందక ప్రాంజలియై, వినయంబున నిలిచి జనక♦విభుసుతతో ల్లన్ ౨౯॥

ఆ. పలికె, నీవు పతియె ♦ పరమదైవంబుగఁ, దలఁచుదాన వట్టి ♦ ధవునిఁ బాసి
వగలఁ బొగిలి చిక్కి ♦ వందురి నీయశో,కమునవనుండు నిన్నుఁ ♦ గరుణ మాని

* అతిలక్షణసంపన్నం మాధుర్యగుణభూషితమ్, బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం త్వ మే
వార్హసి భాషితుమ్-అనియూ వ్యాఖ్యార్థ మిట గుంఫితము

చ తనువులు భీతిదంబులయి ♦ దారుణరీతిగ నుండ వృత్తి చ
క్కని తెఱఁగొందకుండ దయ ♦ గల్గనిచిత్తము లొప్పఁ జూపు లొ
య్యన భయదంబులై వెలయ ♦ నాదృతియే తలపోయనట్టి యీ
దనుజవధూధినుల్ మునుపు ♦ దారుణవాక్కులు పల్కినారు సూ!. 3౧౪

చ కనకన నీదునాజ్ఞఁ గొని ♦ కాలునివీటికి వీరిఁ బంపఁగా
మనమునఁ గోరువాఁడ నిటు ♦ మానితవాక్యము నేను నీకుఁ జె
ప్పినపనికై వరంబుఁగను ♦ బ్రీతిగ నిప్పుడె కొప్పుకొమ్ము, శో
భనతనురాజితా! భయము ♦ వాసి త్వదప్రియ మిట్లుచేయుచున్. 3౨ 4981

సీ దారుణాకారలై ♦ దనుజాంగనలఁ గ్రిందఁ బడఁదోసి ముష్టుల ♦ బాహువులను
బ్రహరించి కాలిదె ♦ బ్బల నొంచి జానుప్రహారంబులఁ గలంచి ♦ యన్నిపండ్లు
రాల నాసికలు క ♦ ర్ణంబులు ధరఁబడ వెండ్రుకలూడంగ ♦ విపులనఖము
లను మోము లెల్లఁ జీ ♦ ల్పంబడఁ బీడించి యోగిరి మీఁదను బడి ♦ యిట్లు చంపఁ
తే గోరుచున్నాఁడఁ, గీర్తిని ♦ గోరుదాన, పవనిజా! నీకు నివ్విధి ♦ నపకృతులను
జేసి దుష్టాత్మలైన యీ ♦ స్త్రీల నెల్ల, నిట్లు పీడించి నే ♦ వధియింప నెంతు.

చ అని వచియింపఁ గీర్తిగల ♦ యాజనకాత్మజ సీత యాంజనే
యునివచనంబులన్ వినుచు ♦ నుత్తమధర్మము నూని పల్కె, నో
వనచరవర్య! భూవిభుఁడు ♦ పల్కినరీతిఁ బనుల్ పొనర్చి జీ
వనమును జేసి శిక్షకును ♦ బాలయి కష్టము లొంది యోర్చుచున్. 3౭౪ 4983

తే. నీచకృత్యములను జేయ ♦ నేర్చియున్న
దాసిజనములయెడ నెవ్వఁ ♦ డీసుఁ బూను,
యుక్త మిదిగాదు నాభాగ్య ♦ మొప్పు దప్పి
చెడుటఁ బ్రాక్కృతదుష్కృతి ♦ చేత నాకు. 3౮౪ 4984

క ఈతర్జనభర్జనములు, చేతఃపీడాకరములు ♦ చెందెఁ దొలిజనిన్
బ్రీతిగఁ జేసినకృత్యము, నీతీరున ననుభవింప ♦ నెటు మాన్పనగున్ 3౯
దానవేంద్రునిదాసీక ♦ దంబమువల
న నిటు లార్తిని బొందుట ♦ కనువగుతఱి
గలిగెఁ గావునఁ బొందంగ ♦ వలయు ననుచు
నిశ్చయించితి వీరిదం ♦ డింపఁ దగదు 3౯౪ 4986

చ కరుణ చెలంగ వీరలను ♦ గావఁ దలంచితి వీరితప్పు ని
క్కరణి క్షమింపఁగాఁ దగును, ♦ గాలిసుతా! కపివర్య దానవే
శ్వరుఁ డవు డాజ్ఞసేయ బహు ♦ భంగులఁ బీఁగ లొనర్చి వాఁడు ప్రే
తరమణుపాలికిం జనినఁ ♦ దప్పని మానినవారుసూ! యిటుల్ ౪౧ 4987

క. తమయిచ్ఛఁ గొలఁదిని నపరాధము చేసినయట్టులైనఁ ♦ దగు మన్నింపన్,
సుమహితధిషణా! యీవిష,యమునఁ బురాణోక్తి వినఁగ ♦ నౌ నెటు లనినన్.

చంపకమాలిక —

వనమున వేటకాఁ డొకఁడు ♦ వ్యాఘ్రము తఱ్ఱ జఱుమంగఁ జెట్టుపై
కిని వెస నెక్కి నందొకఁ డ♦కృత్రిమభల్లుకముండె, వ్యాఘ్రమా
ఘనతరభల్లుకంబుఁ గని ♦ కాననజంతుచయముండు వీఁడు గా
వునఁ బడఁద్రోయు వీని ననఁ ♦ బోలఁ గలంచి వచించె నిట్లు, లీ
యనయును నాస్థలంబునకు ♦ నాతుఁడై చనుదెంచెఁ గాన నీ
తని విడువంగ నెట్టులగు ♦ ధర్మము పోవదె యెట్టులైన నం
చని నిదురించె, నంతటను ♦ వ్యాఘ్రము వ్యాధుని కొకట నిట్లనున్
విను నిను జంపకే విడుతు ♦ వృక్షమునుండియె దీనిఁ ద్రోయుమా
యన నతఁ డట్లుచేసె, నది ♦ యంతట నేర్పుమెయిన్ మహోత్తమం
బునఁ గల కొమ్మ నూఁతఁ గొని ♦ భూమిఁబయిం బడ కండె నిల్చె నం
తఁ నతని నీకు ద్రోహము ని♦తాంతముఁ జేసినవానిఁ ద్రోయుమా'
యని పలుమాఱు వేఁడినను ♦ వ్యాఘ్రముతో ననెఁ బెక్కునారు లీ
యన ననుఁ ద్రోసినన్ విడువ ♦ న్యాయముగా దని శ్లోకమొండు చె
ప్పెను, నిలఁ బ్రాజ్ఞుఁడెన్నఁడును ♦ బ్రీతిని మాని మహోపకారముం
బొనరిచినట్టివానికిని ♦ బూనఁడు ప్రత్యపకారముం బొన
ర్పను బదు లిద్ది దాని కని ♦ పాప మొనర్పకయుండుటే తగున్. ౪౨౹ 4989

తే. ఇట్టు లుండుట యాచార ♦ మెట్టులేని
దానిఁ గాపాడఁదగుఁ జరి♦త్రంబె సాధు
భూషణము సజ్జనాళికిఁ, ♦ బూతచరిత!
పాపులైనను సుజనులై ♦ పరఁగుచున్న. ౪౩ 4990

క. మరణార్హులైన సజ్జనుఁ, డురుకరుణం జూపవలయు ♦ నొక్కమొగిని నీ
వరుసం జేసిన దోషుల, నరయుచు దండింపవలయు ♦ ననునది వృథయౌ.

క. అనుదుపయేమో? లోకం,బునఁ దప్పను జేయనట్టి ♦ పురుషుఁ డొకఁడు లేఁ
డనఘా! శాస్త్రముచొప్పునఁ, గనిన దండనము లేదు ♦ గద వీరియెడన్

చ. దనుజులు కామరూపులయి ♦ దారుణరీతిని లోకహింసయే
కని కని చేసి క్రీడగను ♦ గాలముఁ బుచ్చుచుఁ బాపముల్ మునం
బున నొనరించుచుండు రది ♦ పోలను దక్కులవృత్తి గాన దం
డనమును జేయ రాదనుచు ♦ నాతె వచించిన నాలకించుచున్ ౪౭ 4993

ఆ. వాక్యనిపుణుఁడైన ♦ వాయుకుమారుఁ డిట్లనియెఁ గీర్తిసతియు♦నారఘూత్త
మునకుఁ బత్నియగుచు ♦ తనరునాకేతకో,, నాశ్రితావనమె మ♦హావ్రతముగ.

---

* వ్యాఖ్యలోనిగాద యిటఁ జేర్పఁబడకలప్పనిసరి యని చెప్పఁబడిన దని గ్రహింపఁదగు
'న పరః పాప మాదత్తే' యనుమూలమున కీపద్యము వెనిఁగింపఁమున్నఁ జక్క గా సర్గము కాదు కాఁబట్టి
ఈపద్యమునఁ జేర్పఁబడినది

క. నిరతముఁ గ్రాలెదు నీ వల, ధరణీపతిమౌళి యనఁగఁ ♦ దగురామునకున్
గరమొప్పు ధర్మపత్నివి, సరియగు దాంపత్య మిద్ది ♦ త్యాగస్థలి సాధ్వీ!. ౮౭

ఆ. సకలసుగుణముల య♦శంబును గన్నావు
దేవి! నాకు బదులు ♦ దేనిఁ జెవుదొ
పలికి సాగసంపు ♦ మల రాముచెంతకు
నరుగ వలయు నన్న ♦ హనుమను గని ౮౮ 4996

చ. జనకజ యిట్లు పల్కెఁ గపి♦సత్తమ! నావిభుఁ గన్నులారఁగాఁ
గనుఁగొనఁ గోరుదాన, ననఁ♦గాఁ బవనాత్మజుఁ డామెవాక్యమున్
విని ముద మొందఁజేయుచును ♦ విస్తృత తేజము పొంగ నిట్లనున్,
జనకసుతా! సతీ! శచియు ♦ శత్రువులం దునుమాడి వచ్చియు
న్ననిఖిలదేవతావిభుని ♦ నాయకునిం గనినట్లు నీవునున్ ౮౯ 4997

చ అరులను రూపుమాపి తగు♦నట్టి సుమిత్రులతోడఁ గూడి సో
దరుఁడగు లక్ష్మణుండు ప్రమ♦దంబునఁ గొల్వఁగ నున్న రామభూ
వరుఁ బరిపూర్ణశీతకర♦భాసురవక్త్రుని జూడఁ బోదు వం
చురుకళ లొప్పు లక్ష్మివలె ♦ నున్నమహీసుతతోడఁ బల్కుచున్. ౯౦ 4998

ఆ. ఆజ్ఞ నంది యంత ♦ హనుమంతుఁ డారామ,విభుఁడు వెలయుచున్న♦విమలధరణి
కతిజవంబు మీఱి ♦ నరుదెంచె జానకి, పలికినట్టిపలుకు ♦ పల్కెఁ బూని. ౯౧

నూటపదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౭ - వ సర్గము

{ రామాజ్ఞను విభీషణుఁడు సీత నలంకరించి రామునొద్దకుం గొనితెచ్చుట
ఆనందమున సీత రామచంద్రునిం జూచుట }

క అరయ మహాప్రాజ్ఞుఁడు గురు, తరకార్యజ్ఞుండు గాన ♦ ధనువుఁ గరములన్
ధరియించినవారలలో, వరుఁడగు రాముకడఁ జేరి ♦ పలికె హనుమయున్. ౧

క. ఏ నెలఁతమిన్నకొఱకై, యీనిఖిలారంభములను ♦ నిట్లొనరుపనై
దానవపతివిజయఫలం, బీ నెలవునఁ గలిగెనో య♦హీనవిభూతిన్. ౨ 5001

క. ఆనారీమణి సీతను, గానంగా నౌను శోక♦కలిత యగుచు నెం
తేని తపియించుచున్నది, నూ!, నిర్జరనాథతుల్య! ♦ శూరవరేణ్యా! ౩ 5002

తే. శోకసంతప్త యగుచు బా♦ష్పాకులేక్ష
ణయు నగుచు నుండియున్ నీదు♦జయము వినిన
యంత సంతోష మొందె, ము♦న్నామె నన్నుఁ
నెఱిఁగియుండుట నను నమ్మి ♦ యినకులేంద్ర!. ౪ 5003

క. కృతకృత్యుఁడై ఫలించిన, హితకార్యుండైన యమ్మ♦హీశబలకు నా
పతిని సుమిత్రాపుత్రస,హితముగఁ గనఁగోరుదాన ♦ నిపు డని యనియెన్. ౪

చ. హనుమ వచింప నిట్లు జన♦కాత్మజనాథుఁడు ధార్మికోత్తముం
డును నగురాముఁ డించుక క♦నుల్ జలసిక్తములై వెలుంగ నా
దనుజునియింటనున్న పని♦తన్ గ్రహియించిన నిందగల్గుఁ బా
వనమతిఁ బాపహీనయగు ♦ భామిని మానిన దోష మబ్బెడున్. ౫ 5005

ఆ. ఏమి చేయవచ్చు ♦ నిపు డని చింతను
బూనియుండె, నంత ♦ భూపవరుఁడు
వేఁడి యూర్పు లట్టె ♦ వెలయించి చాలఁగ
ధరణిఁ గనుచుఁ దనదు ♦ దాపునందు ౬ 5006

చ. *ఘననిభుఁడౌ విభీషణుని ♦ గాంచి వచించెను, స్నాతయై సువా
సనగ్గలగంధచర్చలను ♦ జాగువిభూషణరాజిచేఁ దగం
గ నలరున ట్లొనర్చి వడిఁ♦గా నిటకుం గొనిరమ్ము జాగుచే
యను వల, దంచు శ్రీరఘువ♦రాగ్రణి పల్కఁగ రాక్షసేంద్రుఁడున్ ౭ 5007

క. త్వర లంకకుఁ జని యంతః,పురమునకుం బోయి తనదు♦పూఁబోఁడులచే
ధరణిజకుం జెప్పించెను,, దరుణీరత్నంబ' జనక♦తనయా! నీవున్ ౮ 5008

తే. స్నాతవై యంగరాగంబు ♦ చక్క నలఁది
భవ్యభూషణములఁ దాల్చి ♦ వాహనంబు
నెక్కుమా! నీకు శుభములు ♦ పెక్కు లగును
గాక రాముండు నినుఁ జూడఁ♦గాఁ దలఁచెడు ౯ 5009

క అని చెప్పించిన విని యా, జనకజయు విభీషణుఁ గని ♦ సాధుగుణాఢ్యా!
దనుజేంద్ర! యిట్టులే భ,ర్తను గనఁ గోరెదఁ గలాప♦రహితనె యగుచున్.

చ. అన విని యవ్విభీషణుఁడు ♦ నట్లనరాదు రఘుప్రవీరుఁ డో
జనకసుతా! భవత్పతియు ♦ త్క్ష్మాపరిపాలకుఁ డౌను గాన నే
మని వచియించె నాయధిపుఁ ♦ డట్టులె చేయఁగ నర్హమౌను నీ
కని వనితాముఖంబున నె ♦ యర్హగతిం బ్రతిచెప్పె నంతటన్ ౧౧ 5011

చ విని జనకాత్మజాత పతి ♦ వేలుపుగాఁ దలపోసి సాధునం
దె నియతమైన భక్తియె సు♦జింత విభూషణమై చెలంగ నొ
ప్పినసతి గాన నట్లె యని ♦ ప్రీతిని బల్కె, ననంతరంబె యా
దనుజవిభుండు సంతసము ♦ తద్దయుఁ బొంగఁగ నామె కంతటన్ ౧౨ 5012

సీ. తలయంటఁగాఁ బంచి ♦ తరుణులచే స్నానకృత్యము సలిపి యు♦త్కృష్టచంద
నాది లేపనముల ♦ నసులసుమంబుల నలరింపఁ జేసి మూ♦ల్యంబె లేని

* ఉవాచ మేఘసంకాశం విభీషణ ముపస్థితమ్-అనియా,

భూషణంబులు చాలఁ ♦ బొందుగాఁ బెట్టించి యతులవస్త్రముఁగట్టు♦నట్లొనర్చి
మంచివస్త్రము పఱ♦పించి వెలింగెడు శిబికపై నెక్కించి ♦ చేరి పెక్కు

తే. దనుజు లిరువంకలను గొల్చు♦చును జనంగ
రామునొద్దకుఁ దోడ్తెచ్చె, ♦ భూమితనయ
తోడ నావిభీషణుఁడు సం♦తోషమెసఁగ
వచ్చుటన్ దివ్యమతి రఘు♦వరుఁ డెఱిఁగియు ౧౩ 5013

క. మనమున ధ్యానించుచునుం,డెను, దానవభర్త రామ♦నృపతి కెరఁగి శ్రీ
తిని దేవిఁ దోడితెచ్చితి, జనకజ సతి నంచు మనవి♦సలిపె సడఁకువన్. ౧౪

క. చిరకాలము దనుజాంతః,పురమున నివసించియున్న ♦ భూసుత యట క
ట్లరుదెంచుట విన్నంతనె, సురవైరిపతిన్ వధించి ♦ క్షోణీతనయన్. ౧౫

క. *కొనివచ్చుటకుఁ బ్రమోదం,బును రావణునింట దివస♦ములు పెక్కులు తా
వనిత వసించెను గాదే?, యనుదైన్యము నిట్టిదాని ♦ నగుచె గ్రహింపన్ ౧౬

క. అనువట్టి రోసమును బై,కొనుచి త్తముతోడ నుండె, ♦ క్షోణీపతి నె
మ్మనమున సాధకబాధక, ఘనచర్చం జేసి ప్రీతి♦గానని మదిలోన్. ౧౭

క. తనపార్శ్వంబున నిల్చిన, దనుజేంద్రునిఁ గాంచి పల్కె, ♦ దానవనాధా!
విను సౌమ్యా! నావిజయం,బునందె యాసక్తి నీకుఁ ♦ బొదలెడు నెపుడున్.

క. త్వరగా సీతను నాపరి,సరమునకుం దెమ్ము, నాఁగ ♦ క్ష్మాపతిపలుకున్
సురవైరిరాజు విని స,త్వరముగ నటనున్నవారిఁ ♦ బాఱిందోలన్. ౧౯

తే. తగినవారి నియోగించె, ♦ సొగసుమీఱఁ
గంచుకోష్ణీషములఁ దాల్చి ♦ కరినములగు
వేత్రములఁ బూనుటను గడ♦భీతిదములు
గాఁ గనంబడు కరములు ♦ గలపురుషులు ౨౦ 5020

క అందుఁ గలవారిఁ బెక్కం,డ్రం దోలుచుఁ దిరిగి, రంత♦టను గుంపులుగా
నందుండు వారలం దోలఁ,గం దఱుముచు నుండఁ గీశ♦కాండము లెల్లన్

తే. భల్లుకంబులు దానవుల్ ♦ పటురయమునఁ
గుంపులుగఁ గూడి దవ్వన♦కుం జని, రిటు
వారుచనునట్లు దఱుమంగ ♦ స్వన మొకండు
పవనసంస్పర్శనజనితా♦ర్ణవరవమటు ౨౨ 5022

క. వినఁబడియె నిట్లు నలుఁగక,లను దోఁచియుంబడుచు నటు తో♦లంగుచు సంభ్రాం

* హర్షో దైన్యం చ రోష శ్చ త్రయం రాఘవ మావిశత్-అనియూ రావణవధపూర్వక సీతాసమాగమే న హర్షః, రావణభవనోషితత్వ మేవ దైన్యరోషయో ర్హేతుః-అనివ్యాఖ్య. ఈ భావమే యిటఁ గనఁబడును.

తిని బొందు వారలం గన్గొని దాక్షిణ్యమున నోర్చు♦కొనఁ జాలమిచేఁ.
క వలదని వారించెను రఘుకులపతి మఱి సత్వరమును ♦ కూడినమదిఁ గ
న్నులచే దహించుపోలిక, నలదనుజేశ్వరుకిఁ బ్రాజ్ఞ ♦ నటఁ గన్గొనుచున్.
క. మనమును దూలెడుమాటల, ననియెన్, నను లెక్క చేయ ♦ కవ్వలికిని నీ
జనములఁ దోలుచుఁ గ్లేశం,బును బొందం జేసె దేల? ♦ పూనిక దీనిన్ ౨౫
ఆ చాలు నింక నిలుపఁ♦జను పేరు నాజను, లంతె కాని యితరు ♦ లగుదు రెట్లు?
తరుణి కావరణము ♦ ధామమ్ములును గాదు, వస్త్రములును గాదు ♦ వరణ మల్లె
సీ. ప్రాకారములు గాదు ♦ ప్రతిసీరలును గాదు జనులను దోలు రా♦జనికరార్హ
మర్యాదలును గాదు ♦ మంచివృత్తమె వారి కావరణ మ్మగు ♦ నాత్మజనవి
యోగము లోనగు ♦ నుకుతరవ్యసనంబులందు రాజ్యక్షోభ♦మాదియైన
కష్టంబులందును ♦ గలహాభూములయందు నల్లె స్వయంవర♦మందు యజ్ఞ
తే మందుఁ బెండ్లిండ్లయందును ♦ సతిప పరుల
కనులకుం దోఁచుటయు దోష ♦ మనఁగ రాదు,
సీత యిప్పుడు రణభూమిఁ ♦ జేరె మఱి మ
హాత్తరముగు కష్టంబునం ♦ దమరిన దగు. ౨౭ 5027
క. కనుకనె యీబిడనుం జూచిన దోషము లేదు మఱి వి♦శేషించియుఁ జెం
తను నే నుండఁగ దోషం, బనుమాటయె లేదు, రాక్ష♦సాధిప' కానన్. ౨౮
క ఈనారిని గొనితెమ్మా, నానికటంబునకు వేగ ♦ నన్ను సుహృత్సం
తానయుతుఁ గాంచుఁ గా కనఁ,గా నృపతిల్లజునిమాటఁ ♦ గరినార్థంబున్
క విని కృచ్ఛ్రంబున నున్నది, యనుదానికి సంశయంబు ♦ నందుచు వినయం
బున సీతాదేవిని రా,మునిచెంతకుఁ దోడి తెచ్చె ♦ ముందరయు మదిన్ ౩౦
తే అంత లక్ష్మణసుగ్రీవు ♦ లనిలజుండు
రామవాక్యంబునం దను♦రాగ మామె
పయిని లేకుండుటయుఁ దోఁచు♦టయును మిగుల
వగలఁ బొగిలిరి, మఱియు భూ♦వరున కాత్మ ౩౧ 5031
క తనదారయం దపేక్షయుఁ, గన నుంతయు లేమి మిగులఁ ♦ గరినత్వమ్ముం
గనఁజేయు నింగితంబులఁ, గని యూహించిరి ప్రియంబు ♦ గలుగమి సతిపై
చ. జనకజయున్ విభీషణుఁడు ♦ సన్నిధి గాఁగఁ బ్రసాదశోభనం
బనవగుసంకంబున ని♦తాంతము తాను ముఖంగుకొంచు భ
ర్తను గనఁబోయె సన్నిధికిఁ, ♦ దవ్వియుఁ బ్రాణవిభున్ గనంగఁ బో
యి నికటమందుఁ జేరి జను ♦ లెల్లను జుట్టును నిల్చియుండుటన్ ౩౩ 5033
తే సిగ్గుచే మోము గనకుండఁ ♦ జేసి యంబ
రమున నోయార్యపుత్ర! 'శ్రీ♦రఘుకులేంద్ర'

యనుచుఁ బలుకుచు విలపించె, ♦ నాత్మవిభుఁడె
వేలుపుగ నెన్నుచుండు నా ♦ వెలఁది యచట. ౩౮ 5034

క. పెనిమిటిని జూచినంతనె, తనమోమునఁ దెల్వి పొలయఁ ♦ దమి నొందిననా
థుని నెమ్మోమును గని యిటు, లనూనకష్టములనుండి ♦ యైనను మరలన్. ౩౯

క. కనుఁగొంటి నన్న విస్మయ, మునఁ జిరకాలముగఁ గనిన ♦ మోహనరూపుం
గనుచున్నదానఁ గద యను, ననూనహర్షంబు మనము ♦ నం దలరారన్. ౪౦

తే. సహజముగనున్న మైత్రిని ♦ స్వామిమోముఁ
గనియె, సంపూర్ణహిమకర ♦ కాంతలపన
మైన యాసీత యుదితచం ♦ ద్రాభ విభుము
ఖమును జిరకాలముగఁ దాను ♦ గనకయుండి ౪౧ 5037

క తరుణమున నందుఁ గన్గొని, కర మనురాగంబు నొంది ♦ కడఁగి మనములో
నురుసంశయములఁ బాసెను, పరమేశ్వరుఁ గాంచినట్టి ♦ భక్తుని పోల్కిన్.

నూటపదునేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౮ వ - సర్గము.

రామచంద్రుఁడు జానకిని బరుషోక్తు లాడుట

చ. ధరణిపుఁ డంతఁ బార్శ్వమునఁ ♦ దద్దయు సిగ్గున వంగి నిల్చి యు
న్నరమణిఁ గాంచి నెమ్మనము ♦ నం గలకోపము ప్రజ్వరిల్లఁగాఁ
బరుషతరోక్తు లొప్ప నిటు ♦ పల్కె, మనోహరమంగళాంగి! సం
గరమున వైరిఁ జంపి యిదె ♦ కాంతను నిన్ను జయించినాఁడఁజూ!. ౧

ఉ. పౌరుష మూని యీపనులఁ ♦ బాగని చేసితి నంతె కాని నిన్
గోరి యొనర్పలే దిటులు ♦ కోపఫలంబును బొందినాఁడ, నా
వైరి యొనర్చినట్టి యతి ♦ భారతిరస్కరణంబుఁ గూర్చి యే
నారసి దానికిం బ్రతిగ ♦ నాహవముం బొనరించి తీర్చితిన్ ౨ 5040

మ అవమానమ్మును దానిఁ జేసిన రిపుల్ ♦ హర్షంబుతో దేవతా
నివహంబుల్ గన నొక్కసారి కడఁకన్ ♦ నిర్మూలముం జేసితిన్,

* ఈనాలవపాద మధికముగాఁ జేర్పఁబడినది అర్థస్వారస్యమును బోషించు ననియే దీని హేతువు ఈవాక్యముచేతఁ జిరకాలమునుండి భగవద్దర్శనము కాలేదే యని యువ్విళ్లూరుభక్తుఁడు భగవద్దర్శనము కాఁగా నెట్లు పరమానందము నొందునో యట్లే చిరకాలము కష్టములకుఁ బాలైనదయి దుర్భాగ్యగర్వమున విఱ్ఱవీఁగురావణుం జంపి నాథుఁడు నాకష్టములఁ దీర్చునా యని తలంచుచుఁ దహతహపడుచున్న సీత కృతకృత్యుపైన ప్రాణనాయకుం గన్నులారఁ గాంచెను అను భావ మిట ముఖ్యము గాన నిది యెక్కువగాఁ జేర్పఁబడినదని పెద్ద లూహించి నా యీచాపల్యమును మన్నింతురు గాక.

యువతీ! నాదగుపౌరుషంబు ధర నెం♦తో స్పష్ట మయ్యెన్ శ్రమం
బవలం బోయెఁ, బ్రతిజ్ఞఁ దీర్చితిని శ♦శ్లాఘ్యన్ స్వశక్తిన్ మదిన్. ౪ 5041

ఉ. నే నట లేక యుండుతఱి ♦ నిన్నును జంచలచిత్తుఁడైన యా
దానవుఁ డేగుదెంచి వివి♦క్తంబగు కృత్రిమబుద్ధిఁ బూనుచుం
దా నిజపక్షపంబునకు ♦ దస్యుపురీతిని గొంచుఁ బోయె ని
న్నానియె నాకు దైవగతి ♦ నొందినయీయవమాన మిత్తఱిన్. ౫ 5042

చ పురుషుఁడు చేయఁగాఁ దగిన ♦ భూరితరంబగు యత్నయుక్తి నీ
సరణిని దీర్చుకొంటి, ధరఁ ♦ జానరొ! దోషమువచ్చియుండ నే
పురుషుఁడు తేజముల్ వెలయఁ ♦ బోవఁగఁ జేసికొనండొ దాని నా
పురుషున కల్పతేజునకుఁ ♦ బోలఁగ నేపురుషార్థ మయ్యెడిన్. ౬ 5043

మ వనరాశిం దరియించి లంకను లస♦ద్బాహాబలం బొప్ప మ
ర్దనముం జేసి మరుత్సుతుం డితఁడు సం♦రంభించి శ్లాఘ్యంబుగా
పను లేయేవి మహత్తరంబులు ఫలిం♦పం జేసెనో యవ్వి నా
కును బ్రాప్తించిన యీమహావమతినిం ♦ గుందించె నద్దానిచేన్. ౭ 5044

చ. ఫలమును గాంచె నాపనులు ♦ బాగుగ, సూర్యసుతుండు యుద్ధమం
దలఘుపరాక్రమంబు వెల♦యం గనఁజేయుచు నాహితంబు ని
మ్ములఁ బరికించుచున్ భటస♦మూహముతోఁ దనపడ్డయా శ్రమం
బులు ఫలియించె నత్తఱిని, ♦ బుద్ధిగుణంబులు లేని యన్ననున్. ౮ 5045

చ. సరగున వీడి తాను కడు♦సత్వర మొప్పఁగ నాదుచెంత క
త్తరుణమునందు వచ్చి తన♦దైన్యము చెప్పుచు నన్నుఁ గూడి భ
క్తిరతిని నొప్పునీఘనుఁ డ♦కృత్రిమమూర్తి విభీషణుండు దు
ర్భరముగఁ జేసి నట్టి శ్రమ♦పంక్తి ఫలించె నడంచె నావగన్. ౯ 5046

చ. అని యిటు రామభద్రుఁడు ని♦రాశను దీవ్రముగా వచింపఁగా
విని కటుభాషణంబులను ♦ బృథ్వీతనూజ మృగీవిధంబునం
గనుయుగముల్ బ్రఫుల్లమయి ♦ క్రాలఁగ బాష్పము లట్టె నిండ నుం
డెను, జ్వలియించునగ్నివయి ♦ నేయియుఁ బోయఁగ నుండురీతిగన్. ౧౦

చ. అనుగతకోపుఁడైన మను♦జాధిపవర్యున కట్టు లేడ్చు సీ
తను గనినంతఁ గోపము ని♦తాంతము వృద్ధిని బొందె, నాగ్రహం
బునఁ గడు నొప్పి కన్బొమలు ♦ మోమునఁ బెన్మడిరీతి నొప్పఁ జెం
తను నిలుచున్న భూమిజను ♦ దాఁ గన నోర్వక చూడ్కిఁ ద్రిప్పుచున్ ౧౧

కవిరాజవిరాజితము —

వనచరరాక్షస♦వారముమధ్యము♦భాగమునం దగు భూసుతతో
ననియె రఘూద్వహుఁ ♦ డారసి తీక్ష్ణము ♦ నౌ వచనావళి నోసుదతీ!

* ప్రభవామిహ చాత్మనః-అనిమూ ప్రభవామి స్వతంత్రో భవామి-అనివ్యాఖ్య

తనకు లభించిన ♦ దారుణనిందను ♦ ధాత్రిని ద్రోయఁగఁ జూచెదునా
మనుజుఁడు చేయఁ ♦ మాఁవనికృత్యము ♦ మైకొని చేసితి నేఁ గడిమిన్. ౧౩॥

సీ. మును పు దక్షిణదిక్కు ♦ దనుజులు బలయుతు లిల్వలవాతాపు ♦ లేపు మీఱి
నాక్రమించుటచేత ♦ నఖిలజంతువులకుఁ జరియింపరాకుండ ♦ శరణిఁ గాంచి
ధ్యానగరిష్ఠుఁడై ♦ తనకునగస్త్యుండు తనతపోబలమున ♦ దనుజవరుల
నడఁచి సాధించిన ♦ట్లసురరాజును నేను నిను దొంగలించెనే ♦ యనెడు నాగ్ర
తే. హమున వధియించి సాధింప♦నయ్యె, శుభద
గాత్రి! నేనింతవఱకు ని♦క్కపుసఖులగు
హరివిక్రమమువలనఁ ♦ బ్రథనమందుఁ
జేసినట్టి శ్రమంబెల్ల ♦ క్షితి ఫలించె. ౧౪॥ 5050

క. విను మది యంతయు నీకొఱ, కని చేయఁగఁ బడదటంచు ♦ నాత్మఁ దెలియ నీ;
ఘనకార్య మిద్ది యేటికొ, యని యెదవో తెలుపువాఁడ ♦ నాచారంబున్.

తే. కాచుకొనుటకు నెల్లెడఁ ♦ గలుగునట్టి
నిందనున్ ఖ్యాతిఁ గాంచిన ♦ సుందరాన్వ
యమునకుం గల్గు నయ్యప♦ఖ్యాతిఁ దొలఁగఁ
ద్రోయుటకు నిట్లుచేసితి ♦ రోష మూని ౧౫ 5052

క. పరగృహవాసంబున నీ,చరితమునుగుఱించి నాకు ♦ సందియము మహా
త్తరముగఁ గల్గుట నాపరి,సరాగ్రమున నున్న నీవు ♦ చానరొ! తలఁపన్.

తే. నేత్రరోగము గల్గువా♦నికిని దీప
మట్లు మిగులఁగఁ బ్రతికూల♦వై చెలఁగెదు,
వినుము కళ్యాణి! జనకనం♦దిని! కనుకనె
చను మనుజ్ఞ నొసంగితి ♦ సత్వరముగ ౧౬॥ 5054

క. పదిదిక్కుల నిం దెచ్చట, మది నిల్వఁగఁ గోరునో న♦మ స్తవిధములన్
గదలుమ యచ్చటి కిచ్చఁగ, సుదతీ! పనిలేదు నాకు ♦ నుంతయు నీతోన్ ౧౭

చ. నిరుపమవంశమందున జ♦నించి వరంబగు తేజమొప్పు నే
పురుషుఁడు చాలనాళ్లు పర♦పూరుషు నింట వసించియున్న యా
త్మరమణినిన్ మనంబున ని♦తాంతము మోహము చిందులాడఁగా
మరల గ్రహించు? నీవసుర♦పుంగవునంకతలంబు నందునన్. ౧౮ 5056

తే. చాలకాలము నివసించి ♦ యోలి నిపుడె
జాఱి వచ్చితి కామదు♦ష్టునకు చూడ్కి
గలుగు నాతనిదృష్టిఁ ద♦గిలితి విట్టి
నిన్ను సద్వంశభవుఁడనౌ ♦ నే నదెట్లు. ౧౯॥ 5057

* భద్రే కార్య మస్తి న మే త్వయా-అనియూ

క. పరికింపఁ గ్రహియింతును?, వరతద్వంశప్రతిష్ఠ ♦ వాంఛించియె నిర్
దరుణీ! సాధించితి సుర్వర్గిఁ బోయినకీర్తి నే మ♦రలఁ జేకొంటిన్ ౨౦౪

సీ. నీపయి నాసక్తి ♦ చూపట్ట దేమియు నాకు, నిచ్చటనుండి ♦ నీకుఁ దోఁచి
నట్టిచోటికిఁ బోవ ♦ నౌను, గళ్యాణిరో! బుద్ధిఁ జక్కఁగ నెంచి ♦ పోలు నిదని
పలికితినే గాని ♦ యలుకఁ జెప్పిన యది, గాదు సీతా! *నీసు♦ఖం బదెట్లో
యట్లు లక్ష్మణునియం♦దైనను భరతునియందైన సంరక్షణా♦ర్థ మాత్మ

తే. మతిని నిలుపుము వనచర♦మ్లాపతియగు
నట్టి సుగ్రీవునందైన ♦ నసురభర్త
యగు విభీషణునందైన ♦ నట్లె నీకు
సుఖముగాఁ దోఁచు నెట్టు లా♦చోట నిలువ ౨౩ 5059

క. మన ముంపుము, జనకసుతా', యనుపమరూపంబు గల్గి ♦ యాత్మకు హితమై
తనరెడు నీ వట దనుజేశునిగృహమున దిక్కు లేక ♦ సోలి వసింపన్ ౨౩౪

ఛ. కనుఁగొని యింతకాలముగఁ ♦ గామవశాత్ముఁడు గాక సైఁచి యుం
డునె? యని దారుణోక్తులఁ గ♦డుం బలికెన్, బ్రియవాక్యముల్ వినం
గను దగియున్న సీత యిటు ♦ కాంతునినుండియె యప్రియోక్తులన్
విని మును పెన్నఁ డిట్లు పృథి♦వీపతి పల్క యెఱుంగ కుండుటన్ ౨౪౪ 5061

క. కరిపతికరాభిహతమై, పరికంపము నొంది మిగులఁ ♦ బాలు స్రవింపం
బరమార్తినొందు నల్లకి,కరణిన్ వడఁకుచును బాష్ప♦కణముల విడిచెన్.

నూటపదునెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౧౯ - వ సర్గము.

సీత రామునకు విశ్వాసముగల్గుట కగ్నిప్రవేశము చేయుట

చ. మనమునఁ బొంగుకోపమున ♦ మండుచు గగ్గురుపాటు నొందఁగా
నొనరుచుచున్ గఠోరముగ ♦ నొప్పెడుమాటల నిట్లుపల్కఁగా
విని జనకాత్మజాత తన♦వేడుకలెల్ల నశింపఁ జింతలో
మునిఁగెను, బూర్వ మెన్నఁడను ♦ మోమున నివ్విధిఁ గోప ముబ్బఁగన్ ౧

క. తనపతి పల్కఁగ నంతయు, విని యెఱుఁగని యాలతాంగి ♦ విపులసభను వే
విని లజ్జాప్రీడితమై, తనమోమును మిగుల వంచెఁ ♦ దదవసరమునన్. ౨

సీ. జనకకుమారియుఁ ♦ దనయవయవములయందె ముడఁగుకొం ♦ చలుఁగొట్టి
పలుకులు మదిఁ జొరఁ♦బడ బాణవిద్ధయైగతి బాధ సైఁపక ♦ కంటినీరు

---

* లక్ష్మణే భరతే వా త్వం కురు బుద్ధిం యథాసుఖమ్, సుగ్రీవే వానరేంద్రే వా రాక్షసేంద్రే విభీషణే-అనిమా. "న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి" యనుస్మృతి ననుసరించి యీచెప్పినవారి యధీనమున నుండి బ్రదుకుమా యని రామునిభావముగాని వేఱుగాదని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి.

మిగులంగ విడిచెను, ♦ మేదినీపుత్త్రిక బాష్పపరిక్లిష్ట♦వక్త్ర మట్టి
కైఁ దుడుచుకొనుచుఁ♦గాంతుని గన్గొని గద్గదవాక్కులఁ ♦ గడువినయము
తే. నలర మెల్లఁగఁ బల్కె,వీ♦రాగ్రగణ్య!,యిట్టిమాటలఁబల్కె దే♦యివ్వి శ్రోత్ర
దారుణంబులుగద?యెట్లు♦తగు వినంగఁ, బరుషతరములుగావినఁ♦బడెడుఁజుమ్ము.
క. విను ప్రాకృతుండు ప్రాకృత,వనితను గని పల్కునట్టి♦భంగిఁ బలుకఁగాఁ
జనునె! మహాబాహూ! నీ, మనమున నెటు తలఁచెదవొకో!♦మానిని నన్నున్.
ఆ. అట్టిదానను గాను నా♦దైన సాధు
చరితమువయిని నీకుఁ గా ♦ శపథమేను
జేయుచున్నాను నమ్ముమా! ♦ చిత్తమందు,
జగతిఁ గొందఱు వనితలు ♦ పొగరుపట్టి ౬ 5067
క. ఒనరించు దురాచారముఁ, గని వనితాజాతియెల్లఁ ♦ గన నట్టిదె యౌ
నని శంకించుచు నున్నా, వనఘా! నా శీలమును మ♦హామతి మిగులన్. ౬౹
క. పరికించి తెలియుదువయేఁ, గర మీసంశయముఁ బాయఁ♦గాఁ దగు; నాథా!
సురవైరితనుస్పర్శము, జరగుట దోషంబు గానఁ ♦ జయ్యన విడుతున్. ౭
చ. అనెదవొ యెమొ; యాతఁడణ♦ముందును నే వివశాత్మ నౌట నా
దనుజుని దేహ మొక్కగతిఁ ♦ దాఁకుట గల్గెను నిచ్చతోడఁ జే
సిన యపరాధ మౌనె యది? ♦ చేకురఁగల్గెనె తప్పు దాన? దై
వనియతిఁ గల్గె దోష మది ♦ వచ్చునె నాపయి కెట్లు చూచినన్ ౮ 5070
తే. ఇతరులకుఁ జిక్కునట్టి గ్ర♦హింప నలవి
గాని యట్టి మదాత్మ స్వా♦ధీనమయియె
యుండు నత్తఱి నీయందె ♦ యుండె నద్ది
యవయవంబులు నితరుల ♦ కగు గ్రహింప ౯౹ 5071
క. నానిన్ వదలించుకొనం, గానైతి స్వతంత్రురాలఁ ♦ గాన నతని నే
మేని యొనరింపఁ గలనే, మానద మన మిగుల్వరము స♦మాన ప్రీతిన్. ౯
సీ. చాలరీతుల వృద్ధిఁ♦గ్రాలెడు వాంఛలఁ గలసియుంటిమి బహు♦కాల మెలమి
నిట్టి నాశీలము ♦ గట్టిగాఁ దెలిసియే యుండు నట్టులె లేక♦యుండు నేని
నీ కమీఁదఁ దెలియంగ ♦ నెట్లగుఁ? గావునఁ గలకాల మేను ని♦మ్ముల హతనయి
తిని, వీరవర! నన్నుఁ ♦ గనుఁగొన వీరుఁడౌ హనుమ నంపితి గాదె♦యట్టితఱి నె
తే. నేను లంకనె యుండంగ ♦ నీవ దేల?
విడువవైతివి నను, నట్లు ♦ విడిచియున్న
వార్త నే విన్నవెంటనే ♦ వాయుతనయు
నెదుటనే మానియుందునే ♦ బ్రాణవువుల ౧౨ 5073

* పృథక్ స్త్రీణాం ప్రచారేణ జాతిం త్వం పరిశంకసే, పరిత్యజేమాం శంకాం తు యది తేఽహం పరీక్షితా-అనిమా.

క. చిరకాల మిట్టివ్యథ దు, స్తరరీతిని బొందకుంగ ♦ దానఁగదా యి
క్కరణి నొనరించి యుండినఁ, బరమప్రాణముల నిట్లు ♦ బహుసంశయముల్.
తే. పీడ నొందింప నిట్టు లీ♦భీతిదమగు
నంగరముచేసి నిష్ఫల♦స్ఫారయత్న
మిట్టు లొనరింప నవసర♦ మె కలుగదు
గాదె, మిత్రులకును నిట్లు ♦ కష్టపడఁగ ౧౩ 5075
[1]క. అనవసరము గాదే యో,మనుజోత్తమ! యల్పుఁడైన ♦ మనుజునివలె నీ
వును గోపమె యూని మనం,బున నాస్త్రీత్వంబె చక్క ♦ ముందిడుకొనుచున్.
క. పలికితివిగాని శీలము, దలఁచి పరీక్షింపవైతి, ♦ ధర్మాచారం
బుల నెఱుఁగువాఁడ వౌదువు, లలితగుణా! జనకభూశ♦లప్రభుమణికిన్. ౧౪
క. తనయ ననువ్యాజ మొకటియె, గననగు సత్యమున కేను ♦ క్ష్మాసుతను జుమా!
జననము దీనిని బరికిం,చిన నావృత్తమును గూడఁ ♦ జేర్పవుగ మదిన్?. ౧౫
[2]క చిన్నతనంబున నుండియు, నన్నును జిన్నతనమందె ♦ నాఁడు వాఁతవహుం
డెన్నఁగ సాక్షిగఁ గరపీ,డ న్నీవొనరించితివి క♦డంగినప్రేమన్ ౧౬ 5079
ఆ. అద్దియును బ్రమాణ ♦ మౌట కనర్హమై, పోయె, నాదుభక్తి ♦ పూతశీల
మవియుఁద్రోయఁబడియె♦నార్య! నీచేతనె,వెనుక కేమి యనుచు ♦ ననుదునిన్న.
చ. అని పతితోడ నాడుచు మ♦హారవమొప్పఁగ నేడ్చుచుం దనం
తన వెలికేగు బాష్పములఁ ♦ దద్దయు గద్గదకంఠయౌచు ని
ట్లనియెను దీనుఁడై మఱియు ♦ ధ్యానపరుండయి చింతనొందు రా
మునిసహజన్ములక్ష్మణుని♦మో మఱినెత్తుచుఁ జూచి దీనయై ౧౭ 5081
క అనఘా! లక్ష్మణ! నాకుఁ జి,తిని బేర్పుమ యదియె నాకు♦దిం దగువగకుం
గనఁదగిన మందు వేఱొం, డన రా దర్హమని దాని♦యం దేఁ జొత్తున్ ౧౮
తే. చొచ్చి ప్రాణమ్ములను వెలిఁ ♦ బుచ్చుదాన
నట్టి యపవాదమున నేను ♦ గొట్టువడుచు
బ్రదుక నొల్ల, నాసద్గుణ♦వారమునకుఁ
బ్రమద మొందక గొప్పస♦భాస్థలమున. ౧౯ 5083
క ననుఁ బ్రాణేశుండు త్యజిం,చినయప్పు డతనికిఁ బ్రీతి ♦ చేకురఁ జేయం
గను భవ్యమైనగతి యీ,యనలుం జొచ్చుటయె గాన ♦ న ట్లొనరింతున్.
చ. అని జనకాత్మజాత విన♦యంబునఁ బల్కఁగ శత్రుసూదనుం
డనఘుఁడు నొ సుమిత్రతన♦యాగ్రణి దైన్యము తన్నుఁ గ్రమ్మ రా

---

1 లఘునేవ మనుష్యేణ స్త్రీత్వ మేవ పురస్కృతమ్-అనిమూ 2 నప్రమాణీకృతః పాణి ర్బా ల్యే బాలేన పీడితః-అనిమూ చిన్ననాటనే ననుఁ బాలుఁడవగు నీవు పెండ్లాడితివే ఎట్లిపు డనుమాన పడెదవు? చిరకాలము జరిగిన పిదప వివాహమాడిన ననుమానింప నవకాశము కలుగవచ్చు. అది లేదే యని సీతభావము.

మునివదనంబుఁ గాంచెఁ; బల♦ముం బృథువీర్యము గల్గు లక్ష్మణుం
డు నృపతిమోముసంజ్ఞలఁ గ♦డుర్ మది నారసి దానిమీఁదటన్. ౨౦ 5085

ఆ. అతని కద్ది యిష్ట♦మని యెఱుంగుచు రాము
ననుమతిని బొనర్చె♦నచటఁ జితిని,
నంతరాముఁ డద్ది♦యర్హము గాదని
వక్త్రపంకజమును♦వంచియుండ ౨౧ 5086

క. జనకజయు రామునను భవ,మున మెల్లఁగ జుట్టుఁదిరిగి♦మ్రొక్కి వెలుఁగుచుం
డినయగ్నిహోత్రుచెంతకుఁ, జనుదెంచెను దనదుశీల♦సత్యము లలరన్. ౨౨

[1]చ సురలకు బ్రాహ్మణావళికి♦క్షోణిశతనూజ నమస్కరించి వే
కరయుగ మొగ్గి యిట్లనియెఁ♦గ్రాలెడుభక్తిని నగ్నిచెంత, భూ
వరతిలకంబునుండి యొక♦భంగిగ నైనను నామనం బదే
పురుషునియందుఁ గాని తల♦పోయఁ జలింపక యుండెనేనియున్. ౨౩౪ 5088

ఆ. లోకసాక్షియైన♦యీకృశానుఁడు నన్నుఁ, గాచుఁ గాక యెల్ల♦కడల, నేను
బూతమైన శీల♦మునఁ బొల్చుదాననై,యె రఘూత్తముండు♦న్యాయ మెడలి'

క. నను దుష్టబుద్ధిగా నాత్మను దలఁచిన లోకసాక్షి♦దహనుఁడు రక్షిం
చునుగాక యెల్లవిధముల,, మనమున నాక్కర్మముల సమస్తవిధములన్. ౨౫౬

క. ఘనధర్మకదంబమ్ముల, యనూనపద్ధతుల నేర్చి♦యలరెడు శ్రీరా
ముని మాని ప్రవర్తింపక, యనుదిన ముండుదునయేని♦యనలుఁడు నన్నున్

క. పరికించి సర్వవిధముల, నిరతముఁ గాపాడుఁగాక,♦నిర్మలదీప్త్యు
త్కరుఁడైన రవియుఁ జంద్రుఁడు, మరుదధినాథుండు దిశలు♦త్మాదేవతయున్.

సీ. పగలునురాత్రియుఁ♦బ్రాక్సంధ్యయునుమఱియపరసంధ్యయునన్ను♦నమలచరితఁ
గా నెఱింగినమాట♦కను సత్యమైయెనఁ గృష్ణవర్త్మయును ర♦క్షించుఁగాక
సర్వవిధంబుల♦సతతం బటంచును, బలికి యాజానకి♦పావకునకు
వలగొని మదిఁ దన♦వపువుపై నాసక్తి యింతయు లేనిదై♦యెంతొ భీతి

తే. పుట్టునట్లుగ మండుచుఁ♦బొలుచునగ్ని
యందుఁ జొచ్చెను, నటనున్న♦యఖిలజనులు
బాలవృద్ధులునుంగూడ♦భయము మిగుల
నగ్నిఁ జొచ్చెడునాసీత♦నార్తిఁ గనిరి ౨౮౯ 5093

[2]చ. లలితవితప్తకాంచనక♦లాపవిభూషితయై నవీనమై
సులలితమై చెలంగి రుచి♦శోభిలు బంగరుచాయ నొప్పుని

1 సత్యపూతయగు సీత యిటఁ జేసినప్రతిజ్ఞ యామె ధైర్యమును దెలియఁజేయునని తెలియఁ దగిన ముఖ్యవిషయ మిట నిదియే 2 సా తప్తనవహేమాభా తప్తకాంచనభూషణా, పపాత జ్వలనం దీప్తం సర్వలోకస్య సన్నిధౌ-అనియూ,

స్తులతనువల్లితో నపుడు ♦ చూచుచునుండ సమస్తలోకముల్
జ్వలనునిదీప్తమూర్తి నట ♦ జానకి చొచ్చెను రాము నెంచుచున్. ౩౦౺
చ. అనలునియందుఁ జొచ్చెడుమ♦హీపతిభక్తిపరాయణన్ ధరా
తనయను మూఁడులోకములు ♦ దారుణశోకము నొంది కాంచెఁ, జ
క్కనివిమలాజ్యహవ్యమును ♦ గ్రన్నన వేల్చెడునట్టిరీతి నా
జనకజ యగ్నిలోఁబడియె, ♦ జన్నమునం దొగి మంత్రపూతమై. ౩౧౺ 5095
తే. అనిశమును వేల్వఁబడునట్టి ♦ యాజ్యధార
చందమున హవ్యవాహను♦నందు సీత
పడఁగ స్త్రీలందఱుం గని ♦ పరమశోక
ముల విలాపముచేసిరి ♦ కలఁగుమదుల. ౩౨౺ 5096
సీ *స్వర్గమందున్న ని♦ర్జరులు భూమిందగు గంధర్వులు ఫణిజ♦గమునఁ బొలుచు
దానవులును స్వర్గ♦తలముననుండి శాపమునొంది నరకకూ♦పమునఁ బడెడు
దేవతనుంబోలెఁ ♦ బావకునందును బడుచున్న యాభూమి♦పట్టిఁ గనిరి,
జనకజ యగ్నిహో♦త్రునియందుఁ బడునప్డు వనచరరాక్షసుల్ ♦ వనటఁ దూలి
తే. యద్భుతము గానఁబడునట్టు ♦ లతిరవంబు
చెలఁగ హాహాకృతుల్ గడుఁ ♦ జేసి రిట్లు
సకలరాక్షసదానవ♦సత్త్వములును
దుఃఖపూరితచిత్తులై ♦ తోఁచి రంత. ౩౩౺ 5097

నూటపందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౦ - వ సర్గము.

బ్రహ్మాదులు విమానారూఢులై రామునిజేరి స్తుతియించుట.

చ. జను లపుడాడుపల్కులను ♦ క్ష్మాపతిచంద్రుఁడు ధర్మచిత్తుఁడై
వినుచు మనంబు దుఃఖమున ♦ వేఁగఁగ బాష్పసమాకులాక్షుఁడై
మనమునఁ జింత చేయుచును ♦ మ్రాన్పడియుండెను గొంతసేపు, య
క్షనికరనాయకుం డగుచుఁ ♦ గ్రాలుకుబేరుఁడు పూన్కిమీఱఁగన్ ౧౺
క అరికర్శనుఁ డౌయముఁడును, సురపతియు సహస్రనేత్ర♦శోభితుఁడగు నా
పురుహూతుండును రిపుభీ♦కరుఁడగు వరుణుఁడు త్రినేత్ర♦కలితుండగుచున్.
క సిరివెలయు వృషభకేతుఁడు, బహుబలుఁడును నైన శివుఁడు ♦ నొగిలోకతతిన్
నిరుపమశక్తి సృజించుచుఁ, బరఁగు మహాజ్ఞానినివహ♦వరుఁడగు నజుఁడున్.
తే. వీరలందఱు భాస్కరు♦విధమునఁ బొగు
వ్యోమయానంబు లెక్కి యు♦ద్దామభంగి

* దదృశు స్తాం త్రయో లోకా ఋషిగంధర్వదానవాః-అనియూ దేవా స్స్వర్గవాసినః గం
ధర్వాః భూలోకవాసినః దానవాః పాతాళవాసినః-అనివ్యాఖ్య

దనుజపురిఁ జేరి రామభూ♦ధవునికడకు
వచ్చి, రంతటఁ దముఁ గాంచి ♦ భక్తియలర ర 5101

క. కరయుగము దోసిలించుచు, ధరణిఁ నిలుచున్న రామ♦ధరణీశుని నా
దరమునఁ గనుచుఁ హస్తా,భరణాళిఁ జెలంగుదీర్ఘ♦బాహువు లెలమిఁ. ౫

ఆ పయికి నెత్తి యిట్లు ♦ పలికిరి, [1]శ్రీరామ,భద్ర! నీవు లోక♦వారములకుఁ
గర్తవుత్తముఁడవు ♦ కడుజ్ఞానవిద్వరి,ష్ఠుఁడవు సీత యగ్నిఁ ♦ బడుచునుండ.

క. ఊరకె యున్నాఁడవు కృప, నీరమణిని గావవలదె ♦ యీవే గాదే
నీరజభవముఖనిర్జర, వారమునకుఁ శ్రేష్ఠుఁడవయి ♦ వఱలుట రామా!. ౬

ఆ. ఇద్ది నీకె తెలియ ♦ కెట్లుపోయెనో? యష్ట,వసువులందు నీవు ♦ బ్రహ్మవగుచు
నలరుచున్నయట్టి ♦ యాఋతుధాముఁడఁ, వసువుగాఁగ నున్న♦వాఁడ వార్య!.

సీ. త్రిజగంబులకును నా♦దిని కర్త వీవెకా? నీయంతవాఁడవు ♦ నీవె కావె?
యష్టరుద్రులలో మ♦హాదేవనామంబు గలయష్టముఁడవు సా♦ధ్యులను దలఁప
నైదవవాఁడయి ♦ యలరెదు నావీర్యవంతుఁడ వగుదువు, ♦ వైరిహరణ!
యశ్వులు కర్ణంబు ♦ లగుదురు నీకు సూర్యాబ్జులు నేత్రంబు ♦ లఖిలలోక

తే. ములను సృజియించుటకు ముందుఁ ♦ బ్రళయమందు
జనిమృతులు లేక నీవెగాఁ ♦ గనఁబడుదువు
సర్వవిదుఁడవు నయియుండి ♦ సర్వ నేమి
తెలియనట్టిమనుష్యుని♦వలె నిపు డిట ౯ 5106

క. జనకజ యగ్నిం బడఁగాఁ, గనుచునుపేక్షింప నేల? ♦ కలదే యీలా
టినియతి యంచని బ్రహ్మా,దినిఖిలలోకేశు లడుగఁ ♦ దేఁకువ మీఱఁ. ౧౦

తే ధర్మభృద్వరుఁడై తగి ♦ ధాత్రిపతియు
నైన యారాఘవుఁడు త్రిద♦శావతంస
ములను గన్గొని యిట్లని ♦ పలికె నేను,
[2]దశరథాత్మజుఁడననియు ♦ ధాత్రియందు ౧౧ 5108

సీ. మనుజుండ ననియు న♦న్నును నేను నీరీతిఁ దలపోయుచున్నాఁడ ♦ ధన్యులార
యెవ్వఁడనో? నే న♦దెవ్వరివాఁడనో! యెందుల కిచటికి ♦ నేను వచ్చి
యున్నాఁడనో? యంత♦యును వివరంబుగా భగవంతుఁడైన యా♦బ్రహ్మచెప్ప
వలయునంచుఁ గకుత్థ్స♦కులమునఁ బుట్టిన యారాముఁడడుగ బ్ర♦హ్మాదులందు

తే. నుత్తముండగు బ్రహ్మయు ♦ నత్తఱి రఘు
వరుని గన్గొని పల్కె, భూ♦వరవతంస!

1 ఇచ్చట విశేషార్థములు పద్యములయం దిమిడియున్నవని గ్రహింపవలయు 2 ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్, యోఽహం యస్య యతశ్చాహం భగవాం స్తద్బ్రవీతు మే-అనియూ దీనివిశేషార్థ మీపద్యమునఁ గలదు.

సత్యవిక్రమ ! వినవయ్య ! ♦ సత్యమేను
బలుకువాఁడను వినుతులు ♦ గలుగవించు ౧౨౪ 5109

సీసమాలిక —

*నారంబు లీ వయ♦నంబుగాఁ గల్గి నారాయణుండను ఖ్యాతి♦నంది, లబ్ధ సకలకాముండవై ♦ ప్రకటకేళీప్రవృత్తుఁడవు గావున జగ♦త్తును సృజించు టాదియౌ వృత్తుల ♦ నాటఁగాఁ జేయుచు నిత్యాత్మయుక్తి ♦ నెఱి శంఖ చక్రాయుధుండవై ♦ సర్వత్రవ్యాపించువాఁడవై సంక్ర మ♦ణాత్మరీతిఁ బ్రళయంబునం బొంగి♦వచ్చుచుండఁగ భూమి నుద్ధరింపంబూని ♦యొక్క కొమ్ము గలవరాహంబవై ♦ ఖలులయి భూతభవ్యమ్ములగు వైరు లెల్ల ♦ గెలుచువాఁడ; వో రాఘవా! మహా♦కారుణ్యవారాశి నీవ పరుండవు, ♦ నీవె బ్రహ్మ వగుదు, విపర్యాస ♦ మందనివాఁడవు తొలుతను నడుమను ♦ దుదను నీవు వర్తిరిచునట్టి శా♦శ్వతుఁడవు, సర్వలోకములు శ్రేయస్సు ♦ నమలధర్మ రూపమునగ నీవె ♦ యోపరమేశ్వరా! సాధించువాఁడవు, ♦ సర్వవిభుఁడ, వరయ నాలుగుపురు♦షార్థంబులను నాల్గుభుజములుగాఁ దగ ♦ బొల్చి శత్రు వులఁ ద్రుంచువాఁడవు, ♦ లలితకాలస్వరూప మయిన శార్ఙ్గచా♦పమును దాల్చు వాఁడవు, నీవు స♦ర్వములగునింద్రియములకీశుఁడవు, హృషీక♦ములకీశుఁడ, వక్షరత్షరముల ♦ కరయ నుత్తముఁడవు, గుణవిభవంబుల ♦ నణువుమాత్ర మైన జయింపరా♦నట్టివాఁడవు, నందకాఖ్యఖడ్గవరంబు ♦ హస్తమందుఁ దాల్చువాఁడవు, నెల్ల♦తావుల నుందువు, భూభారమును దీర్చు♦ ప్రోడ వీవు, దుష్టుల సమయించి ♦ శిష్టులఁ బ్రోచుచు ధారణశక్తిచేఁ ♦ దనరుదీవు, దేవసేనాళిప♦తివి, దివ్యజనపదాదులను బాలింతువు, వు♦జ్జ్వలతరైక బుద్ధివి, సత్యరూ♦పుండవు, క్షమవును, దమువు, జగముల♦తతికిఁ బుట్టు తావవు, విలయసం♦స్థానమగుదువు, వజ్రసోదరుఁడవై ♦ వఱలుదీవు మధువను దనుజుని ♦ మధియించి శ్రుతులను గాపాడినట్టి వి♦క్రముఁడ వీవు, శత్రునికృత్యముల్ ♦ సరగఁ జేయుదు వీవు, నిరతిశయవిభూతి ♦ నెగడువాఁడ, పినాకి జనకుఁడ♦వేయగు పద్మనాభుండవు, సంగరం♦బున రిపుతతి నంత మొందఁగఁ జేయు ♦ నట్టివాఁడవు, శరణార్థ్యాకృపాదుల ♦ కాకరుఁడవు, రక్షణోపాయమై ♦ రంజిల్లువాఁడవే యని దివ్యులైన ము♦నులును లోగఁ బలుకుచుందురు, వేయి♦పరమశాఖారూపశృంగముల్ గలిగి యె♦న్నేనివిధుల బోధించు జిహ్వాలు ♦ పూర్ణంబులై యుండుఁ గర్మపద్ధతుల సీ♦కరణిఁ గనఁగ నెంచు మహార్షభ♦మే యగువేదంబ వగుదువు, లోకత్ర♦యంబునకును

* భవాన్నారాయణో దేవః .. ..ఇత్యాదిశ్లోకములు వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన యర్థసార మిందు సమగ్రముగాఁ జేర్పబడినదనియు నాసొంతము లేదనియు గ్రహింపందగు

నాదికర్తవును, స్వ♦యంప్రభువును నగుదీవు, ముక్తులకును ♦ నెల్ల నిత్యు
లకు నాశ్రయుండవు,♦సకలంబునకుఁ బూర్వజుండవై మహిమచే♦సొంపుగనుచు
నుందువు; యజ్ఞము♦నందగ నీవె, వషట్కారమన నీవె ♦ సంతతంబు
నోంకారమన నీవె ♦ యోగి వేదవేదవిద్వరులు నీజననంబు♦మరణము నెఱుఁ
గరు, మఱి నీవనఁ♦గా నెవ్వఁడో యని తెలియరు, నిన్ను యో♦గులు సమస్త
భూతంబులందును ♦ బోలవిశేషించి భూసురులందు గో♦వులకదంబ
మందును దెసలను ♦ నంబరంబునఁ గొండలందు వనంబుల♦యందుఁ గాంతు,
రరయఁగా నీవు స♦హస్రపాదుండవు, శ్రీభూపుఁడవు, శత♦శీర్షుఁడవగు
దీవనంగ సహస్ర♦దృగ్విరాజితుఁడవు, పర్వతయుక్తమై ♦ పరఁగు వసుధ
నితరమహాభూత♦వితతిని ధరియించుచున్నావు రాఘవా! ♦ యుగ్రమైన
దివసప్రళయమున ♦ భువి నాశ మొందంగ సంకర్షణుఁడవయి ♦ జలములందు
సురలు, గంధర్వ ల♦సురులును నివసించు స్వర్మర్త్యముల బలి♦సద్మకోమును
గుత్సిని ధరియించి ♦ కోరి మార్కండేయముని ముఖ్యులకు నెద్దా♦కనఁబడుదువు
వక్షస్థ్సలము నేను ♦ వసుమతీశ్వర! నీకు జిహ్వ, సరస్వతి ♦ చెలఁగు సురలు
పరమాత్మవైన నీ♦భవ్యరూపంబునయందు రోమములయి♦యుంద రెపుడు,
కనుతెప్ప మూయుట♦యనఁబడు రాత్రి నేత్రములను దెఱచుట♦యమరుఁబగలు
నీయూర్పులే వేద♦నికరముల్ పలుమాట లేల? నీవే లేని ♦ దేమి లేదు,
జగమెల్ల నీతను♦వుగ నుండు వసుధాతలము స్థైర్యమును నీదె ♦ యమరవంద్య!
యగ్నితాపమె కోప♦మగును జంద్రప్రసాదమె రామ! నీప్రసా♦దమగు మఱియు
శ్రీవత్సమే నీకుఁ ♦ జెందిన గుఱుతగు, మూఁడడుగులచేత ♦ ముజ్జగముల
నీవు త్రివిక్రమ♦పావనమూర్తివై కొలిచి చేకొంటివి ♦ బలియధీన
మునను౦డి, మఱియు నా♦తనిని బంధించి దేవేంద్రుని లోకత్ర♦యేశ్వరునిగ
నొనరించితివి, మఱి ♦ యుర్వీతనూజ యీసీత లక్ష్మియె యగు ♦ శ్రీవిభుఁడవు
నీవె, దేవుఁడవును, ♦ భావికాలంబున జనియించు కృష్ణుండ♦వును బ్రజాధి
పతియును నగుదువు ♦ పాపాత్ముఁడౌ రావణాసురువధియించు ♦ నానఁ బూని
మనుజదేహంబుఁ జొ♦చ్చినవాఁడవిందునో ధర్మభృద్వర! రామ!♦దయను మాప
నయి యిది నీవూని♦నట్టి యీపని కృతంబయ్యె రావణుఁ డంత ♦ మందె నింక
సంతుష్టుఁడవయి నీ♦స్వస్థలము నధిష్ఠింపుము రామ! యప్ర♦మేయబలము
తే. నీకుఁ దగు, నీదువిక్రమ ♦ మాకరింపఁ
మోఘ మగు నీపరాక్రమ♦మును నమోఘ

* సీతా లక్ష్మీ ర్భవాన్ విష్ణు ర్దేవః కృష్ణః ప్రజాపతిః-అనిమా కృష్ణః భవిష్య తత్-ప్రాదుర్భావ
తారశ్చ తే మే వేత్తరః-అనివాఖ్యా.

మిట్టి నీదర్శనము వ్యర్థ ♦ మెట్టు లగును
నిను నుతించుట సార్థక♦మనఁగఁ దగును. ౩౦ 5110

క. గురుఫలవంతములే యగుఁ, బరికింపఁగ నీపదాబ్జ♦భక్తులగు మహా
పురుషులు సత్ఫలముల నత్వరముగ నొందుదురు భూప♦వర గుణధామా!.

క. పురుషోత్తముని బురాణుని, నిరుపమతేజస్సునుగ్ర ♦ నిను నిశ్చలమై
పరఁగెడు భక్తిఁ దలంచిన, స్థిరభోగము లిందు నందుఁ ♦ జెందుదురు గదా

క శ్రుతిసిద్ధమై పురాతన, మితిహాసాత్మకమునైన ♦ దిది గావున నీ
నుతిఁ దలఁతు రెవరు వారలు, క్షితిఁ బుట్టనిపదమునందుఁ ♦ జేరుదు రధిపా.

నూటయిరువదవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౨౧ - వ సర్గము.

{ అగ్నిపురుషుఁడు సీతను దెచ్చి రామునకు సమర్పింప సంతోషమున రాముఁడు పరిగ్రహించుట }

చ. అని యిటు బ్రహ్మ యారఘువ♦రాన్వయమాళినిఁ గాంచి పల్కు చ
క్కనిశుభవాక్యముల్ వినుచు ♦ నాజ్వలనుండు విదేహరాజక
న్యను దనయంకభాగమున ♦ నాకృతిమై నిడుకొంచు లేచి వ
చ్చెను జితినుండి, యాచితిని ♦ జెచ్చెఱ నట్టిటు ద్రోయుచున్ దమిన్ ౧

చ మనుజశరీర మొప్ప నతి ♦ ధ్మాతనయుల్ జనకాత్మజాత సీ
తను గ్రహియించి వేగ కపి♦తల్లజు లచ్చెరు వంద నుద్గమిం
చెను, దరుణార్కచందమునఁ ♦ జెల్వ వహించుచుఁ జారుతప్తకాం
చనమయభూషణావళులఁ ♦ జక్కఁగఁ దాల్చి మహార్హణాంబరం
బును ధరియించి వంకరగఁ ♦ బొల్చెడునీలశిరోజముల్ తగన్ ౨ 5115

క ధరియించినమాల్యము లాభరణంబులు వాడి వేఱు♦భంగిం గాకే
సురుచిం గాంచుచు ముందటి,కరుగం దగ నిష్కళంక♦సుప్రహృదయయై ౩

క తనరెడుజానకి నొడి నిడుకొని హవ్యవహుండు రాజ♦కుంజరున కొసం
గెను, లోకసాక్షియగునా, ధనంజయుం డిట్లు పల్కె ♦ ధరణీశునితోన్ ౪

*చ.మును ననుఁ జొచ్చియున్న నృప♦ముఖ్యకుమారిక నీకళత్ర మీ
వనిత యిదో కనుంగొనఁగఁ ♦ బాపము సుంతయు లేదిదాఁ జుమీ!
కనుక గ్రహింపుమీ జనక♦కన్యకయుం దఘు మించు కేని లే
దనుచు నెఱింగియుండు గొఱఁత ♦ యారయ శీలము నొందకుంటకై ౫

సీ నాయందుఁ జొచ్చుచం♦గము నొనరించిలి వెంత యాచార♦తాంతరంగుఁ
దవు సీత యీమె వా♦గ్వచనంబునఁ గాని [illegible] ♦కుచనను నేత్ర

* ఏషా తే రామ వైదేహీ పాప మస్యా న విద్యతే - అనిమూ[illegible] దీని వాస్తవార్థ మిట సువ్యక్తమని గ్రహింపందగు.

మున నిన్ను మాని యొం♦డునరునియందు వర్తించిన యదిగాదు ♦ దివ్యశీల
యగుఁ జుమీ, సమ్మతి♦నందక యతఁడెట్లు కొనిపోయెనందువా? ♦వనమునందు

ఆ. నీవు లేనితఱిని ♦ నీవనితామణి, దీనయగుచు వివశ♦యై నితాంత
భయమునొందియుండఁ♦బాసిగావణుఁడాత్మ,విక్రమమునమిగులు♦వెడఁగుగాన.

క. జనశూన్యవనమునుండియె, కొనిపోయెఁ బలిమి, నిట్లు ♦ కొని చని సౌధం
బునఁ బదిలముగా నునిచి స్వ,జనుజాంగనలన్ వికార♦దారుణతనులన్. ౭

తే. చుట్టు కావలియుంచి యు♦ట్టెట్టు బాధ
పఱచినను నీమె నీయందె ♦ భావముంచి
త్వత్పరాయణయై యుండె, ♦ దానవుఁ డతఁ
డెంత యాశను గొలిపిన♦నెటు లనినను. ౮ 5121

క. నిను ధ్యానించుచునుండెను, గన దేపాపంబు నిట్టి ♦ కల్మషము శుద్ధం
బునునైన భావముంగల, వనితామణినిన్ గ్రహింపు♦బదులనకు మిఁకన్. ౯

క. నే నీకాజ్ఞాపించెద, నానరపతి మాటనేర్పు ♦ నయధర్మములన్
జానుగ నెఱిఁగినవాఁడగుఁ, గాన ధనంజయుఁడు చెప్ప ♦ గాదిలిపలుకుల్. ౧౦

చ. విని తనకాంతి నాద్వియని ♦ వేల్పులముందటఁ బల్కియుంట కా
త్మను ముదమొంది యట్టివని♦తామణి నిట్లు కలంచితింగదా
యని వెత బాష్పవారినిభృ♦తాయతలోచనుఁ డౌచు నూరకే
జనకజ వీడినాఁడ నని ♦ చాలఁ దపించె ముహూర్తమాత్రలోన్. ౧౧

ఆ. అగ్ని యిట్లు పలుక ♦ నమిత తేజుఁడు గాంతి
యుతుఁడు దృఢపరాక్ర♦మోగ్రుఁడగుచుఁ
బరమధార్మికుఁడయి ♦ భాసిలు రాముఁ డి
ట్లనియె, నమరవర్య ♦ నతనిఁగాంచి ౧౨ 5125

చ. జనకజ ముజ్జగంబులను ♦ జక్కవచింపఁగ నర్హయా నుతిం
గనఁదగు దోషశూన్య యనఁ ♦ గాదననేల నిజంబె యైన యీ
వనిత శుభాత్మురాలు సుర♦వర్యనియంతిపురంబునందు నుం
డినయదిగా చిరంబు ధర♦నిందయుఁ గల్గఁగవచ్చుఁ గావునన్ ౧౩ 5126

తే. నేను సీతఁ బరీక్షింపఁ ♦ బూనకయె ప
రిగ్రహముచేసి యుండిన♦రీతిఁ గాంచి
జనులు దశరథుకొడుకు కా♦ముకిరతుండు
బాలిశుండును నగునని ♦ పలుకఁ గలరు ౧౪ 5127

చ. జనకతనూజనుం బలుకఁ♦జాలు నె దిడితు లుండఁజెల్లు నం
చనవరతంబు నాపయినె ♦ గూర్మి చెలంగఁగ నామనంబురీ
తిని జరియించుచున్ జనను♦తిం గనునంతటి భక్తురాలయై
తనరు నటం చెఱుంగుదును ♦ దథ్యముగా సుగుణైకభూషణా!. ౧౫ 5128

తే. సత్యసంశ్రయుఁడను గాన ♦ జగములందు
మూఁట విశ్వాసము చెలంగ ♦ ముగ్ధ యగ్ని
బడుచునుండ నుపేక్షను ♦ స్వాంతమందుఁ
జెందినాఁడను నాయతా♦క్షియగు సీత ౧౭ 5129

క. తన తేజంబున రక్షణ,మును గనుచుండునది యిట్టి♦ముగ్ధను మీాఱం
గను జాలునె యాదనుజుఁడు, వననిధికిన్ వేల దాఁట ♦ వశమే యెపుడున్

క. ధరణీసుత నించుకయు న,మరవైరికిఁ జెనకరామి ♦ మహితగుణాఢి నీ
తరుణిని మనమునయందును, ఒరికించి యాతండు పరిభ♦వముఁ గనఁజేయన్

తే. ఇంచుకంతయుఁ జాలఁ డ♦హీనములగు
జ్వాలలన్ మించు నగ్నినె♦వండు తాఁకఁ
గలఁడు? రావణుసౌధంబు ♦ గాంచి యందు
వెలయు నైశ్వర్యముల నెట్లు ♦ విడుచు ననిన. ౧౮ 5132

క. దనుజాంతఃపురమునఁ గల, యనూనభాగ్యంబు సీత ♦ కర్హ మెటులగున్
ఘనమగునాభాగ్యమె యెట్లన సూర్యునకంటె ఛాయ ♦ యన్య మెటులగున్.

క. అలాగునసే నాసతి, యీలలనామణి యు వన్ను ♦ నెపుడు విడువఁగాఁ
జాలదు ముల్లోకంబుల,లో ఒలిఁ బరిశుద్ధవరాలు ♦ లోలాక్షి యిదా. ౧౯

క కనుకనె యీజనకాత్మజ, ఘనబుద్ధికిఁ గీర్తి విడువఁ ♦ గానియటులు నా
కును విడువరానిదా నీ,వనితామణి, మీారు పూజ్య♦వర్తనులు గదా? ౨౦

క. హితము నుపదేశించుచు నీ,గతి నెయ్యముఁ జూపువారు ♦ గావున మీావా
క్యతతులు శుభకరములు నే, నతిశయమోదమునఁ జేయ ♦ నగుఁ దప్పకయే.

చ అని యిటులారఘూత్తముఁ డ♦జాదులతో వచియించి సద్బలం
బునఁ జెలువారు వారు తన♦పౌంకపుఁగృత్యములన్ నుతింపుచుం
డ నిరతమున్ సుఖార్హము మ♦నంబు మునంబునఁ బొంగఁ బ్రేయసిన్
జనకతనూజఁ దీసికొని ♦ సన్నిధికిన్ సుఖమొందుచుండెఁ దాన్ ౨౧ 5137

నూటయిరువదియొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౨ - వ సర్గము.

శివుడు దివ్యరూపధరుండెగు దశరథుని రామునకుంజూపుట

చ జనపతి మంగళాస్పదము ♦ చారుతరంబును నైనరీతిఁ జె
ప్పినవచనంబులన్ విని గ♦భీరమనస్కుఁడు శంకరుండు రా
మునివచనంబుకంటె శుభ♦ముం గలిగించెడురీతిఁ బల్కె ని
ట్లని రఘురాముతోడ, వసి♦తాంబుజనేత్ర! మహాభుజా! విభూ! ౧ 5138

క. గురుతరవక్షా! శత్రునికరశిక్షా! రామచంద్ర! ♦ కార్ముకధరవ

ర్య! రమానాయక! మావి,స్ఫురభాగ్యమునన్ దురాత్ము ♦ సురరిపువిభునిన్ ౩

క. అని వధియించితివి గదా, విను లోకంబులకు దనుజ♦వీరునివలనం
గనుపట్టివృద్ధిపొందిన, పెనుభయ మనుధ్వాంత మిపుడు ♦ పృథుబల! యనిలోన్.

చ. దనుజుని నీవు చంపుటను ♦ దద్దయుఁ బాసె, మహాబలా! యయో
ధ్యను గనఁబోయి దీనుఁడగు ♦ నాభరతుం దమి నూఱడించి నీ
జననిని నిమ్మహాకృతికి ♦ సాంద్రతరంబగుమూలమై యశం
బును గనినట్టికైకను స్వ♦పుత్త్రుని నీకటు లొప్పగించి నె
మ్మనమునఁ గుందుచున్న యల ♦ మానినిఁ బ్రీతి సుమిత్ర నీ వటన్ ౮ 5141

చ. కనుఁగొని భూరిరాజ్యము న♦ఖండపరాక్రమ యొప్పఁగా గ్రహిం
చి నిఖిలమిత్త్రసంతతికిఁ ♦ జెల్వగు మోదముఁ గూర్చి పుత్త్ర రా
జిని గని యాత్మవంశమును ♦ జేరిసకోరిక శాశ్వతంబుగా
గను వెలయించి వాజిముఖ♦కార్యముఁ దృప్తిగఁ జేసి భూమిలోన్ ౯ 5142

*క. అనుపమయశమును గని వి,ప్రనికరమునకున్ ధనంబుఁ ♦ బరమప్రమదం
బున నిచ్చి స్వీయలోకం,బునకున్ రాఁదగును జుమ్ము! ♦ భూమిపతీంద్రా! ౧౦

క జననాథ! మనుజలోకం,బున నీకున్ గురువు సుయశ♦మునఁ బొల్చుచు నుం
డినసీజనకుఁడు దశరథ,జనపతి యిదె వ్యోమయాన♦సంగతి నిటకున్ ౧౧ 5144

క 'అరుదెంచియున్నవాఁడీ,తరుణంబునఁ జూడు, సిరులఁ ♦ దళుకొత్తెడునీ
ధరణీశుఁడు తనయుఁడవై, యురుగుణములఁ గీర్తిచేత ♦ నొప్పిననీచేన్ ౧౨

క. తరియింపఁ జేయఁగాఁబడి, సురలోకము నొందె, నీవు ♦ చొక్కపుఁబ్రేమన్
బరఁగెడు లక్ష్మణుఁడు నమ,స్కరణము గావింపుఁ డనిన ♦ శంకరుఁ డలుకుల్. ౧౩

చ. విని రఘురామలక్ష్మణులు ♦ వేడ్క విమానముశృంగమందు నొ
ప్పినపితకుం బ్రణామములఁ ♦ బ్రీతి నొనర్చిరి, భూధవుండు త
మ్ముని సుగుణాఢ్యుఁ గూడి ముద♦ముం జెలువారఁగ స్వీయకాంతిచే
తను దగి నిర్మలాంబరముఁ ♦ దాల్చిన తండ్రినిఁ గాంచె సంతటన్. ౧౪ 5147

సీ. వ్యోమయానంబునం ♦ దుత్తమాసనమున నలరుమహాబాహు ♦ వాదశరథుఁ
డాత్మజు రాఘవు ♦ నాత్మజీవితముకంటెను బ్రియతముఁ ♦ గాంచి మిగుల
హర్షంబు నొందుచు ♦ నంకమ్మునం జేర్చి కరముల నాఁచి వే ♦ కౌఁగిలించు
కొని యంత నతని కి♦ట్లనియెను, రాఘవా! నిను నెడఁబాసినం♦దునను నాకు

తే స్వర్గమును దేవమునికృత♦సత్కృతులును, మెచ్చఁదగినవిగా లేవు ♦ పొచ్చె మిద్ది
కాదు సత్యంబుపై నేను ♦ గడఁక నొట్టు,పెట్టిచెప్పెద, శాత్త్రవ♦బృంద మీవు

* బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్వా త్రిదివం గంతు మర్హసి-అనియు ఇటఁ ద్రిదివమనఁగా వై
కుంఠమని యర్థము చెప్పక తప్పదు. బ్రహ్మాదిస్తుతియే యీయర్థము తోఁపఁ జేయును.

చ. అని వధియించి యాపినము♦నందు వసించెడు కాలమెల్లఁ జ
క్కనివిధిఁ బ్రోచి సింధుసాదిఁ♦ గ్రాలెడి మోదముతోడ నుండి నీ
కనుఁగొనఁ బ్రీతి పెక్కులియుఁ♦ గల్గెను, మాటలయందు నేర్పునం
దనరు పితాత్మజా పురముఁ♦ దాఁటఁగ నిన్నును బంపె సత్కృతిన్. ౧౪

తే. కైక యేమేమిమాట లా♦డ్కొ అని యెల్ల
నవ్వియన్నియు విస్మృతి♦ నందికొన్న
వాత్మశ్లాఘించుచునె యున్న♦ వన్న, నీవు
లక్ష్మణుండును వనిఁ గుశ♦లముగ నుంట ౧౫ 5150

క. కనుఁగొని కౌఁగిట నిడుకొని, శనివారంగఁ గంటిఁ గానఁ♦ సద్దుఃఖంబుల్
గనకున్నవాఁడఁ దుహినం, బునుండి భానుండు విడిన♦పోలిక నేనున్. ౧౬

తే. దుఃఖముక్తుఁడనైతిని, ♦ ధూతపాప!
తనయునర్వ యష్టావక్రుఁ♦డను మునివరుఁ
డోకమహాసభయందుఁ గ♦హోళకుఁడను
బాడబుని నుద్ధరించిన ♦ వడువున నమి ౧౭ 5152

తే. సుహితచిత్తుఁడవగుచు నా♦త్మజవగుఁదవు, నయిన నీవును సత్యపా♦శాభిబద్ధుఁ
డయిన నన్ను నసత్యదో♦షాభిహంక్షి, దాఁటఁ జేసితివి పురుష♦తల్లజుండి!.

క. సురనుతులే రావణుసం, గరమున వధియింపవట్టి ♦ కార్యంబుల న
త్తరుణమున నొనర్చిరె యని, యరసి కనుంగొంటి నిపుడె ♦ యార్యవతంసా!.

క. పరిమర్దన! కౌసల్యయు, శరణ్యమునకుండి యింటి ♦ కరుదెంచిన ని
న్నరయుచుమునఁ గనఁగల ది, త్తరుణమునఁ గృతార్థురాలు♦ తథ్యము సుమ్మీ!.

చ. పురమున కేగి రాజ్యమును ♦ బూనఁగ నీవభిషేకమున్ మహా
త్తర మహిమందుఁ బొల్చి వసు♦ధాపతివై యలరారుచుండ నె
వ్వరు గనువారొ వేడుకల ♦ వారె కృతార్థులు సుమ్ము, నీపయిం
గర మనురాగముం గలిగి ♦ గాఢబలుండయి శుద్ధవృత్తియై ౨౦ 5156

తే. ధర్మసక్తుఁడయి ధాత్రిఁ ♦ దగు భరతుని
నీవు కలియఁగఁ జూచెంగ ♦ నేను గోరు
వాఁడ నన్ని నొనరింప♦వలయు, సౌమ్య!
బుద్ధిశాలి లక్ష్మణుఁడును ♦ బూతసీత ౨౧ 5157

క. నీవును ననమున వాసము, బావనముగఁ జేయుచుం గ♦పట మించుకయు లే
కీవిధిఁ జతుర్దశాబ్దము, లోరామ! పుచ్చితివి మ♦హోద్యమనులరన్. ౨౨

క. ఒనరించిన ప్రతినయు ఫలి,మును గాంచెను దితిజపతి♦ముఖ్యుని యుద్ధం
బునఁ జంపి సురల సంతస,మును గనఁ జేసితివి రిపుస♦మూహార్తికరా!. ౨౩

* వాక్యాని వదతాం వర-అనిమా

క. కృతమయ్యెఁ గార్య మెల్లను, వితతంబగు శ్లాఘ్యయశము ♦ వెలయించితి వీ
క్షితినింక రాజవై సహ,జతతియుతిని నాయు వీవు ♦ చాలం గనుచున్. ౨౮

క. ధరనేలుము యంచన రఘు,వరుఁ డామాటలను వినుచు ♦ బద్ధాంజలియై
కరమనురాగంబున ని,వ్వరుసన్ వచియించెఁ, దండ్రి! ♦ వరధర్మజ్ఞా!. ౨౯

చ. వనమున కీవు రాఘవునిఁ ♦ బంపుదువేని నిన్ను భవత్తనూ
జుని విడనాడువాఁడ నను♦చున్ శపథంబును గైకఁ గూర్చిచే
సినతరుణంబునన్ వినితి ♦ శ్రీజనకా! యలకైకయందుఁ ద
త్తనయునియందునుం గరుణ ♦ తప్పక యుంచుము రాజచంద్రమా! ౩౦

తే. ఘోరమగుశాప మది కైక♦కున్ భరతున
కంటకుండెడునట్లు ద♦యమెయిఁ గానఁ
బఱవుఁ, డని కేలుమోడ్చి ని♦ల్వఁబడియున్న
తనయునిం గని దశరథ♦ధరణిపతియు ౩౧ 5163

క. కాని మ్మట్లనుచు సుమి,త్రానందను గౌఁగిలించి; ♦ తాఁ బలికెఁ, గుమా
రా! నీవు రామునకు నా,జానకికిన్ సేవచేసి ♦ సాధువనీషన్ ౩౨ 5164

తే. నామనమ్మున కెంతో సం♦తసము గల్గఁ
జేసితివి ధర్మఫలము నిన్ ♦ జెందెఁ జుమ్ము,
రాముఁ డలరిన నీకు ధ♦ర్మంబు ధర వి
శాలయశము సుఖంబును ♦ జాలఁ గల్గు ౩౩ 5165

తే గొప్పతనమును నీకుఁ గ♦ల్గును, సుమిత్ర
కెలమిఁ గూర్చుకుమార! నీ ♦ వెపుడు రాఘ
వుని నె సేవించుచుండుము ♦ గనుదు శుభము
సర్వలోకములకును గు♦శలముఁ గూర్ప ౩౪ 5166

క. నిరతంబుఁ దలఁచు నీరఘు,వరుఁ డీయింద్రాదిదివిజ♦వరులును లోకో
త్కరవాసులు సిద్ధులు మఱి, పరమర్షులు మహితచిత్తుఁ ♦ బరమపురుషునిన్.

క వరదుని రాముని గొల్చుచు, నిరతము పూజింతు, రతుల♦నియుతా! దేవో
త్కరముల కంతర్యామియు, నిరుపమ మవ్యక్తమునయి ♦ నెగడుచు మిగులన్.

సీ షడ్భావరహిత మ♦క్షరము ను నయి తగు నా బ్రహ్మమే రాము♦నాకృతిఁ గొని
యవతరించినదని ♦ యజముఖుల్ చెప్పుదు, రీవు రామునకు నా♦యిలసుతకును
భక్తితో శుశ్రూష ♦ పరచు ప్రియంబునఁ జేయుటవలనను ♦ న్యాయధర్మ
ముల నాచరించిన ♦ యల ముకీర్తిని గాంచితి వని ధర్మాత్ముఁడై ♦ దీర్ఘబాహుఁ

ఆ డైన దశరథుండు ♦ మూసిన్నయె తనప్రోలఁ, జేతు లొగ్గి నిల్చి ♦ ప్రీతినున్న
లక్ష్మణునకుఁ జెప్పి ♦ లలనామణిన్ సీతఁ, గని శుభోక్తి నిట్టు ♦ లనుచుఁ బలికె.

* అభిగమ్య మహాత్మాన మర్చంతి పురుషోత్తమమ్-అనిమూ

క. నిను వదలితి నంచను రా,మునిమాటల కల్లరాదు ♦ ముగ్ధా! చరితం
బును శుద్ధంబుగ జగములకును గనంబడ సంగ మేలు ♦ గౌరి విభుం డిటుల్.

క. ఒనరించెను సుభ్రూ! సే,వను ఒతి స్వీకరించు సీత ♦ భక్తిం గుఱిచి యే
మనియును జెప్పం బనిలే,దు నీకు నట్లైన నేను ♦ దోయజనేత్రా! ౩౫ 5171

ఆ. పెద్దవాఁడ నగుటఁ ♦ బ్రియము వచింపనొ, గానఁ బలుకువాఁడ ♦ నీన్నృపుండె
పరమదైవ మనుచు ♦ భావింపుమనియిట్లు, దశరథుండు తనదు ♦ తనయులకును.

ఆ. కోడలకును జెప్పి ♦ కోర్కివిమానంబు,నందుఁ దేజరిలుచు ♦ నమరవిభుని
లోకమునకుఁ బోయె ♦ బ్రాకటయశ మొప్ప,నంత సౌర! యనఁగ ♦ నతిముదమున.

నూటయిరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౨౩-వ సర్గము.

-:- దేవేంద్రుఁడు మృతులగు కపుల బ్రతికించి స్వర్గమునకుఁ బోవుట. -:-

చ. సురపతిలోకభోగములఁ ♦ జూడఁగఁ బంక్తిరథుండు పోవ ని
ర్జరపతి చాలఁ బ్రీతుఁడయి ♦ రామునిఁ బ్రాంజలియై యడంకువం
బరఁగినవానిఁ గాంచి యిటు ♦ పల్కెఁ బరంతప! రామ! యప్పుడ
ధ్వరమున మేము నిన్గనుట ♦ ధన్యము సార్థకమయ్యె నింతకుక్ ౧౪ 5174

చ. మనమున సంతసించితి మ ♦ మర్త్యుల మెల్లను గాన నీమనం
బున నెది గోరఁబూనెదవొ ♦ పొంకముగా వచియింపుమన్న నా
తని నుడు లాలకించి తన ♦ తమ్ముఁడు లక్ష్మణుఁడుక్ ధరిత్రినం
దనయును దాను గేల్మోడ్చి ♦ తత్పరతక్ వచియించె నీగతిక్ ౩ 5175

క. సురవర! నాజ్ఞాపుశీమను, బరఁగెడు నీవలరు దేని ♦ వారక నాపై
సురుచిరమామకవాంఛను, గరుణాకర! పల్కువాఁడ ♦ గర మనురక్తిక్. ౬

తే. దాని సత్యముగాఁ జేయఁ ♦ దలఁపవయ్య,
నానిమిత్తము విక్రమ ♦ మూని యుద్ధ
మందు మృతులయి యమపురి ♦ కరిగినట్టి
హరిగణంబెల్లఁ బ్రాణము ♦ లలరి లేచి ౭ 5177

క. తిరుగ నొనర్పుము, కపులె,న్వగు నాకుం బ్రియములైన ♦ వానిం జేయం
గర మనురక్తులునై యని, మరణముచు గణింపకయె య ♦ మానుషశక్తిక్. ౮౪

చ. తనయుల భార్యలక్ విడలి ♦ దారుణసంగరమందుఁ జచ్చిరో
వనచరు లట్టివారలు భ ♦ వత్కృపచేతను లబ్ధసంజ్ఞులై

---

* యే గతా యమసాదనమ్-అనియూ యుద్ధమృతులను యమలోకమా యని ప్రశ్నింప రాదు ఇచట యమలోకమనఁగాఁ బరలోకమని యర్థ మూహింప దగు.

తనయుల భార్యలం గలసి ♦ తద్దయు వేడుక నుండఁ జేయుమీ
నిను నిదె వేఁడువాఁడ నిదె ♦ నెమ్మిని గూర్చువరంబు నాకిలన్. ౪॥ 5179

తే. మానదా! కపిభల్లూక♦మండలములు, సుంతయును బీడ లేక యా♦వంతయేని
వ్రణకృతార్తిని బొందక♦బలపరాక్ర,మముల సంపన్నులై యుండ♦మమత నేను

క. కనుఁగొన గోరెద, మఱియును, వనచరు లెందుండు రందు ♦ వాసవ! కాలం
బునుగాని తఱిని ముఖ్యము, లనఁబడు ఫలమూలములు వ♦నావళులందున్ ౬

క. కలుగన్ వలయున్ నదులు వి,మలజలముల నుండవలయు, ♦ మానకయని యి
ట్టులు మహితాత్ముఁడు శ్రీరఘు,కులమణివచియించునుడులఁ♦గోర్కెన్ వినుచున్.

క. సురపతి ప్రీతిం దగునా, వరవాక్కులఁ బల్కె నిట్లు, ♦ వసుమతినాథా!
కరచరణాదులు పూర్వము, వరుసం జెలువొందునట్టి ♦ భంగి నొనర్పన్. ౮॥

క. మృతులయి పరలోకము సం,గతిఁ గాంచినవారి నెల్లఁ ♦ గడఁగి పునర్జీ
వితులుగఁ జేయఁగవలయును, క్షితిపా! వర మిద్ది నీవు ♦ చిత్త మలరఁగన్.

తే. అడిగితివిగాన నిది గొప్ప♦దగువరంబు
సుమ్ము నేఁ దొల్త నొకమాట ♦ నెమ్మిఁ బలికి
మఱొకపద్ధతిగా నింత♦వఱకుఁ బల్క
నదియె లే దట్టులౌట ని♦య్యది ఫలించు. ౧౦॥ 5185

సీ. దనుజులచేత యు♦ద్ధంబున భేదితకరచరణానన♦కాండులైన
భల్లుకగోపుచ్ఛ♦వనచరుల్ మరల జీవించి లేవంగల ♦ రంచితముగ,
వారలెల్ల నేబాధ ♦ నందక నిర్వ్రణు లయి బలపౌరుషా♦ఢ్యతను లగుచు
నిదురించి లేచున♦ట్లు దగ లేవంగల రండఱు మిగుల నా♦నంద మొంది

తే. తమసఖులతోడ బంధుసం♦తతులతోడ, జ్ఞాతినిజజననికరసం♦సర్గ మొంది
యుండఁగలరు సుఖంబుగ ♦ నోధనుర్ధ,రవర! వీరు వసించు ధ♦రాతలముల.

క. తరువు లకాలంబునన్, వరసుమచిత్రతము లౌచు ♦ స్వాదుఫలములం
బరఁగుచు వెలయును నదులును, నిరతము నిర్మలజలముల ♦ నిండి చెలంగున్

క. వనచరులు గాయముల నుం,డినయంగము లొప్పవాఁడు ♦ నిర్వ్రణములు గాఁ
దనరారుతనువు లొప్పం,గను బొల్తు రటంచు దివిజ♦కాంతుఁడు పలికెన్.

క. అంతట మృతులగు కపివర,సంతతు లాయుద్ధభూమి ♦ సంగతి విడి సు
ప్త్యంతమున లేచినట్లుగ, వింతగ లేవంగఁ బ్లవగ♦వీరులు వారిన్ ౧౩॥

తే. తారు మృతినొందకుంట నెం♦తయును వేడ్కఁ
గాంచి యీరీతి లేచుట ♦ గలిగె నెట్లు?
వింత యిది యేమి యని చాల ♦ విస్మయంబుఁ
గనిరి శత్రునిదయ బ్రది♦కిన కపు లోగి. ౧౫ 5190

క. చనుదెంచి రామునకు వం,దనముల నర్పించి రయ్యదనమున సురవరుల్
జనవిభుఁ డిష్టార్థంబులఁ, గని ముదమును బొందుచుంటఁ ♦ గాంచి వినీతిన్.

క. మతికర్హుఁడైన యారఘు,పతినిం దోలుదొల్తఁ బొగడి ♦ పలికి రవుడు భూ
పతితమ్ముఁడు వినుచుండఁగఁ,, గృతకృత్యుఁడ వైతి వింక ♦ క్షితిపతిచంద్రా!

క. చనవయ్య యయోధ్యకు నీ,వనచరులు నివాసములకుఁ ♦ బంపుము నీయం
దనురక్తయయి తపస్విని,యును నగునీసీత నాడి ♦ పాలిడిలంగన్. ౧౮

తే. అనునయింపు పరంతపా! ♦ యనుజుఁడు సుమి
త్రాత్ముఁడునగు శత్రుఘ్నుని ♦ నంబలను స్వ
దీయశోకంబు నొందుచు ♦ న్యాయవృత్తి
వ్రతముఁ బూనిన నీతమ్ముఁ ♦ భరతుఁ గనుము ౧౯ 5194

క. విను మీ వభిషిక్తుఁడవై, జనులను బౌరులను మిగుల ♦ సంతసమును బొం
దనొ జేయు మనుచు సుర లా,జనపతిరాత్మజుల యొద్ద ♦ సమ్మతిఁ గొనుచున్. ౨౦

చ. ఖరకరునట్లు కాంతులను ♦ గ్రాలువిమానములందు నెక్కి వే
యరిగిరి స్వర్గసీమ, కట ♦ నారఘురాముఁడు ముద్దుతమ్ముతో
సురలకు మ్రొక్కి వానరుల ♦ శుభ్రయశస్కుల విశ్రమింప న
త్తరుణమునందె యాజ్ఞ యిడె, ♦ దారుణసంగరమందుఁ బూనికన్ ౨౨

చ. అరుల జయించి కీర్తిఁ గని ♦ నట్టి మహాకపిసైన్య మెల్ల న
త్తరుణమునన్ ముదంబుఁగని ♦ తద్రఘువర్యులపాలనంబునన్
గరమును గాంతివెల్గుచును ♦ గంజవిరోధిని గూడి రాత్రియె
వ్వరున వెలుంగు నట్టులుగ ♦ భాసిలుచుండెను గౌరవంబునన్ ౨౩ 5197

నూటయిరువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౨౪ - వ సర్గము

రాముఁడు విభీషణుని ప్రార్థనకు మలుచెప్పి పుష్పకమును దెమ్మని యాజ్ఞాపించుట

చ. వనజభవాదిదేవతలు ♦ వచ్చి గృహంబుల కేగ నాఁటిరా
త్రిని బరసూదనుం డహిమ ♦ దీధితితేజుఁడు నిద్రవోయి చ
క్కనిమది మేలుకొన్నతఱిఁ ♦ గాంచి విభీషణుఁ డంజలిం దగం
బొసగుచుచున్ జయం బడిగి ♦ పూతవచస్సులఁ బల్కె, రాఘవా! ౧ 5198

సీ. స్నానంబునకుఁ దగు ♦ జలములఁ గుంకుమాద్యంగరాగమ్ముల ♦ నంబరముల
నాభరణముల ది♦వ్యములగు చందనంబులబహువిధహార♦ములను సిద్ధ
పఱిచియున్నాఁడను ♦ బద్మనేత్రలు నలయి చక్కఁగ నైపుణ్యపు ♦ నర్హలైన
కాంతలు చనుదెంచి ♦ కాచియున్నారు నిన్ విధివంతముగ కన్న ♦ విమలజలము

తే. లను దమిఁ స్నానమొనరింతు ♦ రనఘ! యిద్ది
నను గృహంజూచుటకె కావు♦నను మదీయ
వాంఛఁ దీర్పంగ గ్రహియింపు ♦ వానినెల్ల,
నను విభీషణుఁ గని పల్కె ♦ మనుజవిభుఁడు. ౮ 5199

క. దనుజేంద్రా! సుగ్రీవా,దినిఖిలకపివరుల సమ్మ♦తిం బిల్వమి మ
జ్జనమొనరింపఁగ నేలన, వినుమా! గురుబాహుఁడగుచు♦వెలయుభరతుఁడున్.

చ. మనమునఁ దోఁచుచుండు సుకు♦మారుఁ డతండగుఁ గుఱ్ఱవాఁడు నా
కు నిఖిలరాజ్యసంపదలఁ ♦ గూర్చ సుఖోచితుఁడయ్యు సద్వ్రతం
బును గొనియున్నవాఁడు గుణ♦ముఖ్యుఁడు ధర్మమనస్కుఁ డెంతయున్
వినయగుణైకభూషితుఁడు ♦ విశ్రుతకీర్తియుతుండు శాంతుఁడున్. ౧౧ 5201

తే. మఱియుఁ బదునాల్గువర్షముల్ ♦ నెఱి జరగఁగ
నేను బోనియెడన్ వగఁ ♦ బూని యగ్నిఁ
బడుదునని శపథంబును ♦ బల్కినాఁడు
మాటఁ దప్పనివాఁడు నా♦మాడ్కి నతఁడు ౧౪ 5202

క. విను మతఁడు లేక స్నానం,బును జేయం జనునె కైక♦పుత్త్రుఁ డతఁడు న
న్నును బాసి ధర్మములనే, యనయము చేయుచును వఱల ♦ నాతనిఁ జూడన్.

క. చనుట తగుఁగాని స్నానం,బును వస్త్రాభరణములను ♦ బూనుట తగునే
మన మలర కున్న దిందుల, కనఘా! యిదెగా యయోధ్య♦కరుగుపథము నా.

క. మనమున్నతావు తలఁపం,గ నయోధ్యకు దూరముగనె ♦ గప్పుడుఁ గానన్
జనుటకు మిక్కిలి కష్టమె, యనఁ దగు నీత్రోవఁబట్టి ♦ యరిగెదఁ బురికిన్. ౨౪

చ. అనిన విభీషణుం డనియె ♦ నాతనితో మరలన్, మహాప్రభూ!
విను మతులప్రతాప! రఘు♦వీరవరా! యొకనాఁటిలోనె ని
న్గొనుచు నయోధ్యఁ జేర్చెదను ♦ గోర్కి శుభంబగుఁగాక నీకు సూ
ర్యునివలెఁ జక్కఁగా మెఱయు♦చుండెడు పుష్పక మున్న దీయెడన్. ౨౫ 5206

సీ. అదినాకు నన్నయై ♦ నట్టికుబేరుని దగు దాని బలవంత♦ముగనె రావ
ణాసురుండు గ్రహించె ♦ ననిమొన; నాకు బేరుని నోర్చి దీనిఁ దె♦చ్చెను బ్రతాప
మున నిది యుత్తమం♦బు సు దివ్యమునునగు వలపినచోటికిఁ ♦ బరుగిడు దన
మహిమచే దానిని ♦ మాయన్న వచ్చిన నీయక నీకయి♦యే పదిలము
తే. గాఁగ నిటనుంచుకొన్నాఁడ, ♦ ఘనము పోలె
నంబరమ్మున బోవు ది♦వ్యము గునద్ది
యుదియె యిచ్చటనేయున్న ♦ దీవిమాన
మెక్కియే బాధ లేక నీ ♦ వేగఁగలవు ౧౧౪ 5207

క. పురిఁ జేరఁగలవు, ధాత్రీ,శ్వర! స్నానాదులను మాన♦వచ్చుఁ ద్వదిచ్ఛన్

బరిపరిఁ బ్రార్థింపను, నీ,వరయం బ్రాజ్ఞుఁడవు తెలియ ♦ నది నీకున్నే?. ౧౨

తే. కరుణ నీకును నాపైనిఁ ♦ గల్గునేని
మద్గుణంబులు భవదీయ♦మనమునందు
ననుమతంబులయేని నా♦యందు నెయ్య
మలరుచుండ నయేని నీ♦యనుజుఁ గూడి ౧౩ 5219

క. జనకతనూజను గూడియు, వనచరులంగూడి నీవు ♦ వసియింపు విభూ!
మనమారఁ గొలఁదిదినములు, తని వొంద మదర్చనలను ♦ దగువస్తువులన్.

ఆ. సమ్మతిని గ్రహించి ♦ చనుదు వయోధ్యకు, నవల, నీకు వలయు♦నట్టి పూజ
సిద్ధపఱుపఁ బడియెఁ ♦ జేయ నాలస్యంబు కనుక నాయొనర్చు ♦ కప్రపూజ.

క మనమునఁ బూనిక బలములు, వనచరపుంగవులు మిత్ర♦వర్యులు నీవున్
గొనవలయుఁ బ్రీతిగా ని, న్ననఘా! నిర్బంధపఱతు ♦ ననుగొనకు మదిన్ ౧౪

సీ నామాట విను దను♦నమ్మకమున నన్ను నుపలాలనమును జే♦యుటవలనను
నీయందు నాకున్న ♦ పాయనిభక్తిని భృత్యుండనైన నే♦నిట్లు నిన్నుఁ
బ్రార్థించుచున్నాఁడ ♦ నంతియకాని నీ కాజ్ఞచేసెడువాఁడ♦నయ్య! నాఁగ
నవ్విభీషణుపల్కు ♦ లాలించి రాముండు ప్రత్యుత్తరం బిట్లు ♦ పల్కె, దనుజ

ఆ. వనచరాళు లెల్ల ♦ వినుచుండ నోసౌమ్య!, యరినిషూదనా! మ♦హాత్మ! నీవు
చేసియున్న యలవి♦చిత్రసాహాయ్యమ్ము, వ౦నఁ బౌరుషమ్ము♦వలన మఱియు.

క. లనుపమసౌహార్దమున నే, ననయము పూజితుఁడనైతి ♦ ననురాధిప! నీ
వనియెడు నీమాటను నే, వినకయుఁ జేయకయు నెట్లు ♦ విడువం దగుఁజూ!.

చ వనమున నుండనీక మతి♦వైభవ మొప్పు మరల్చి పత్తనం
బునకును గొంచుఁ బోవుటకుఁ ♦ బూనిక నెవ్వఁడు చిత్రకూటముం
గననరుదెంచెనో మిగులు♦కాంక్షను రాజ్యము గొమ్మటంచు నే
యనఘుఁడు మ్రొక్కి వేఁడ నట ♦ నట్లొనరింపఁగఁ బూననైతినో. ౧౫

తే అట్టి నా ప్రియసోదరుం♦డైన భరతుఁ,గనఁగఁ ద్వరపెట్టుచున్నది♦మనసునన్ను,
వినుము కౌసల్యను సుమిత్ర♦ననుపమాన, యశముగల్గినకైకేయి♦నాదరమున.

క. గురువుల వసిష్ఠముఖులను, బరమసఖులఁ బౌరవితతి ♦ వారితనయులన్
బరికించి చూడవలెనని, త్వరపడుచున్నయది నాదు ♦ స్వాంతము మిగులన్.

క. దనుజేంద్ర! నానిమిత్తం, బనూనపుష్పకవిమాన ♦ మతిజవమునఁ దే
రను బంపు కొలఁది దినములు, మన మలరఁగ నుండమన్న ♦ మానితధిషణా!

క. వనవాసము నొనరిచి జవమున రాకున్నయెడఁ జొత్తుఁ ♦ బూని యనలునం
చని శపథము పల్కిన నా,యనుజుని మది నెఱిఁగియు నిట♦నగు నెటునిల్వన్.

క మన సొప్పునె యటుచేయఁగ, దనుజేంద్ర! విభీషణా! ము♦దంబున నాకి
మ్మనుమతి నీ వీపుష్పక,మును నొసఁగుటఁ బూజితుఁడనె ♦ ముదితాత్ముఁడనే.

క. అనఘా! కోపము చేయకు, పనుపుము వేగమున నన్నుఁ ♦ బరమాదృతి ని
మ్మనుమతి, నంచు రఘూత్తముఁ, డనుమాటల రాక్షసేంద్రుఁ♦డాలించి తగన్.

చ త్వరపడి పోయి పుష్పకము ♦ భాసురమై తగుదాని గొంచు భూ
వరుకడఁ జేరె, నయ్యదియు ♦ భర్మమయంబులు చిత్రరీతులం
బరఁగెడు నవ్విమై తనరు ♦ భాసురరూపము లొప్పఁగా మనో
హరములుగాఁ దనర్చురుచి♦రాంతరమండపముల్ చెలంగఁగన్. ౨౪ 5222

సీ. వైడూర్యవేదికల్ ♦ భాసిల్ల రజతప్రకాశంబు వెలయఁ జ♦క్కనివి శ్వేత
వర్ణంబులును నైన ♦ ధ్వజములు గ్రాలఁ బతాకలు వెలయంగ ♦ దప్తకనక
మయహర్మ్యములు తగ, ♦ మానితకనకపద్మములు వ్రేలాడుచు♦నమరియుండ
ముత్తెపుజాలక♦ములు నొప్పఁ జిఱుగంట లెల్లెడలను నొక్క♦యెడఁబృథుతర

తే. ఘంటలును రాజిలంగ ని♦కామరమ్య
రవము సర్వత్ర వ్యాపింప ♦ సువిమలమయి
తనరుచుండెను; సురశిల్పి ♦ యనుపమాన
ముగను నిర్మించె స్వర్ణాద్రి♦మూర్ధమువలె. ౨౫ 5223

తే. రజతముక్తామణిప్రభా♦రంజితములు
గాఁగ బహుహర్మ్యములు లోనఁ ♦ గలుగ నద్ది
స్ఫటికచిత్రాంగములుగల♦భాగములను
నమరి వైడూర్యవర్యాస♦నములఁ దనరి. ౨౬ 5224

క. వెలలేని మహాస్తరణంబుల నలరారుచును శత్రు♦వుల కేరికినిం
గలవిలపా టొందింపఁగ, నలవియుఁ గాకే మనోజ♦వాధికజవమై ౨౭ 5225

క. తనరారునావిమానంబును దెచ్చి విభీషణుండు ♦ భూమీశలలా
మునకున్ భక్తి సమర్పణమును జేసి యటం జెలంగు ♦ ముదమున నిలిచెన్.

నూటయిరువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౫ - వ సర్గము

రాముఁడు సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యకుఁ బ్రయాణమగుట

క. అంత విభీషణుఁ డాభూ,కాంతునకుం బుష్పమాలి♦కాభూషితమై
వింతగఁ దగు పుష్పక మా,చెంతఁ దగుటఁ జూపి యిట్లు ♦ చెప్పె నడఁకువన్

క. కరములు మోడిచి వంగిన,కరణిన్ నిలుచుండి త్వరయుఁ ♦ గదురఁగ నీ కిం
కరుఁ డేమి చేయఁదగు నన, గురుతేజుఁడు రాముఁడు నృప♦కుంజరుఁ డిట్లనెన్

క తనచెంతనున్న తమ్ముఁడు, వినుచుండఁగఁ బలికె స్నేహ♦విస్తృతిఁ గనువా
క్కునఁ జక్కవిమర్శించుచు, దనుజేంద్రా! పూన్కిమీఱ♦దర్పము మెఱయన్.

మ. పనిసాధించినవారు వానరులు చె♦ప్పన్ బ్రీతి వర్ధిల్లెడున్
గనుకన్ రత్నమహార్ఘభూషణములన్ ♦ గి వ్యాదవర్యా! ముదం
బునఁ బూజింపుము వారి, నిర్జరగణం♦బుల్ గెల్వలేనట్టి లం
కను యుద్ధంబుల వెక్కదీయక యవ♦క్రస్ఫారశక్త్యున్నతిన్. ౪ 5239
ఆ. వీరు తోడుపడుటఁ ♦ జేరి జయించితి, మంతె గాని మఱొకఁ ♦ డరయ లేదు
నీకు లంకయబ్బ ♦ టీకపిసాహాయ్యమున నె, యిట్లుకార్య♦మును దృఢముగ.
క కొఱఁతయె లేకుండంగా, నెఱవేర్చిన వీరినెల్ల ♦ నెమ్మి ధనములన్
గుఱుతుపడన్ రత్నంబుల, మఱియు నితరభూషణముల ♦ మన్నన మీఱన్.
ఆ. కోరి యొసఁగి వీరి♦భూరిప్రయాసంబు, సార్థకముగఁ జేయ♦వయ్య! నీవు
మానదుఁడవు కృతము ♦ మానుగ నెఱుఁగుదు, గానగౌరవార్హు♦లై నకపుల.
క. అలరింతు వేని వీరును, ఫలితమనోవాంఛులగుచుఁ ♦ బ్రమదసుఖములం
జెల్వగుదురు,మఱియుఁద్యాగము,గలవాఁడవటంచుదాన♦కలన సుహృదులన్.
క. ఒనఁగూర్చుకొనుదు వంచుఁ గృపను జెలఁగుదు వనుచు యశము♦భాసిల్లఁగనొ
ప్పినవాఁడ వంచుఁ దలఁతురు, జనులెల్లను గాన నీకు ♦ నమధికహితమున్.
క. దీనిం దెల్పితి నంతియె,కాని తగన్ శాసనంబు ♦ గావింపఁగ లే
దోనిఖిలరాక్షసేశ్వర!, త్వానేతయెయైనఁ బ్రీతి ♦ సంధిల్లంగన్. ౮ 5236
చ మనమున కింపుఁ బెంపఁదగు ♦ మంచిగుణంబులులేక క్రోధమె
యనవరతంబుఁ బూనుచు ర♦వంతయుఁ దాలిమి లేక హింసచే
యునొ యతనిన్ భటోత్కరము ♦ లొయ్యనఁ బ్రీతిని మాని సంగరం
బున విడనాడుఁ గాన భట♦పుంగవులం దనుపంగ నొఁ జుమీ!. ౯ 5237
క. అని రామచంద్రుఁ డాడిన, విని కపులకు నెల్ల రత్న♦వితతార్థములన్
దనవిభవమునకుఁ దగినటు, లనూనభాగములు చేసి ♦ యాదృతి నొసఁగెన్.
చ. హరివరు లెల్ల రత్నవివి♦ధాంబరభూషణ రాజిఁ దృప్తులై
పరమముదంబునుం గనుట ♦ బాగుగఁజూచి రఘూద్వహుండు నుం
దరమగు పుష్పకంబున ని♦తాంతయశంబున మించి లజ్జచే
శిరమును వంచి చెల్వమరు ♦ సీతను నంకమునందుఁ జేర్చుచున్. ౧౧ 5239
క. నిరుపమవిక్రమసంపదఁ, బరఁగెడు లక్ష్మణుఁడు చాప♦వరముం గొని తో
డుగ నెక్క నిట భూమిఁ పాపుష్పకము నక్క ♦ నానుగఁ మున్ ౧౨
సీ. అతులవీర్యుండగు ♦ నట్టి సుగ్రీవుని నవ్విభీషణుఁ గని ♦ యాదరంబునఁ
బలికె నిట్లని, మహా♦వనచరులార! మీ కనుఁగుమిత్రుఁడ నగు♦నట్టి నాదు
కార్య మిద్దానిని ♦ గావించితిరి మీకు ననుమతినొసఁగితిఁ ♦ గనుక మీర
లిచ్ఛానురీతిఁగా ♦ నేగంగఁ దగును మీవాసస్థలములకు, ♦ వైరిహరణ!
తే. మిత్రవర్య! సుగ్రీవాఖ్య! ♦ మించు వేడ్క, నందుమి త్రుంచఁ చేయంగ♦నైనపని న

ధర్మభీరువ వౌట నెం♦తయును జక్కఁ,జేసితివి గానఁ గపివర♦సేనఁ గూడి.

*క అనుపమగతిఁ గిష్కింధకుఁ, జని సుఖ ముండుము, సురారి♦సత్తమ! నేనీ
కు నొసంగ స్వీయమగు లం,కను నేలుచుఁ బంక్తికంఠు♦కరణి నొరులకున్.

తే అపకృతులఁ జేసి రాజ్యంబు ♦ లపహరింప
కిందె వసియింపు, మింక దే♦వేంద్రుఁ డాది
యైన సుర లెత్తివచ్చిన ♦ నలవిగాదు
నిన్నుఁ జెనకంగ, నీకమీఁద ♦ నేను వేగ. ౧౬౪ 5243

క. అరిగెద నాజనకుఁడు నే,పురమున వసియించె నటకుఁ ♦ బోవఁగ మీరల్
గరుణ ననుజ్ఞను నాకి,త్తురణమున నొసంగుదు రని ♦ తమిఁ గాంక్షింతున్.

క మిమ్మెల్ల వీడుకొని యెద,, నెమ్మదిగా నుండుఁ డనుచు ♦ నృపతి పలుకఁగా
నమ్మద మలర విభీషణుఁ,డమ్మిహిరాత్మజుఁడు దోర్బ♦లాఢ్యులు కపులున్. ౧౬౫

క. కరములు జోడించి మహీ,వర! మేమెల్లర మయోధ్య♦వైభవమును గాం
చురతిం గలవారల మా,దరమునఁ గొని పొమ్ము నీవు ♦ తండ్రీ! యచటన్ ౧౬౬

క. జనపదముల కేమియు బా,ధను జేయక వనములందు ♦ స్థానీయములం
దును నెచ్చరికం దిరిగెద,, మనఘా! రాజేంద్రతనయ! ♦ యతివిభవమునన్.

సీ. పట్టాభిషేకస♦త్ప్రయనులఁ దడిసిన నినుఁ జూచి కౌసల్య♦కును నమస్క-
రించి వేగంబ యే♦తెంచువారము మానివాసంబులకు నని ♦ పల్కి రిట్లు
లావిభీషణభాస్క♦రాత్మజు లఖిలవానరులును వేఁడ నా♦నరపతియును
ధర్మాత్ముఁడున్ సిరిఁ ♦ దనరినవాఁడును నౌట వారలఁ గాంచి ♦ యనియె, నేను

ఆ. భరతముఖ్యులైన ♦ బంధువులను మిమ్ముఁ
గలిసి యాయయోధ్య ♦ నెలమిఁ జొచ్చి
ప్రియము నొందఁగంటిఁ ♦ బ్రియమున కంటెను
బ్రియతరంబునయి ల♦భించె నిపుడు. ౧౬౯ 5248

క. వనచరులను గూడి జవం,బున సుగ్రీవా! విమాన♦మును నెక్కుము మం
త్రినికరయుతుఁడవుగా నో,దనుజేంద్రా! యెక్కవయ్య ♦ తమిఁ బుష్పకమున్

చ అన విని సత్వరంబుగనె ♦ యారవిసూనుఁడు వ్యోమయానమున్
ఘనతరమున్ గపీంద్రబల♦కాండముతోడ విభీషణుండు మం
త్రినికరసంయుతిన్ వెలయు ♦ దీప్తుల నెక్కిరి, యక్షరాజవా
హనవరమా విమాన మది ♦ యందఱు నెక్కఁగ రామునాజ్ఞచేన్. ౧౭౧ 5250

ఆ ఎగసె నాకసమున, ♦ కినవంశతిలకుండు,హంసయుక్త మగుచు♦నమలకాంతి
వెలయు నావిమాన♦నిలయమ్మునను రాముఁ,డతిశయముగ హర్ష♦మలరుచుండ.

* స్వరాజ్యే వస లంకాయాం మయాదత్తే విభీషణ - అనియా దీనిచే విభీషణుని రాజ్యము
విస్తరింపఁజేయు నాసఁ బూనకుమా యని రాముఁ డాజ్ఞ యిచ్చెనని గ్రహింపఁదగు

క. సురలు నుతింపఁ గుబేరుని, కరశిం జనియెఁ సుపర్వ♦కల్పితమగు నా
వరయానంబునఁ గూర్చుం,డిరి సుఖముగ నసుజకీశ♦నికరతదధిపుల్. ౨౬౺

నూటయిరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౬ - వ సర్గము.

{ రాముడు సీత కందందలి విశేషములు చెప్పుచు సీతకోరినందున సుగ్రీవ పత్నులఁ బుష్పక మెక్కించుకొని భరద్వాజాశ్రమముఁ జేరుట }

చ అనుమతి రాఘవుం డొసఁగ ♦ నాపరమోత్తమదివ్యయాన మొ
య్యనఁ బవనాభిధూతమగు ♦ నట్టిఘనంబువలెన్ విహుత్తలం
బున కవు దుగ్గమించి జన♦ముం బగఁ బోయెను, రాఘవుండు పో
వునపుడు నాల్గుదిక్కులకుఁ ♦ బొంకముగాఁ దనదృష్టిఁ ద్రిప్పుచున్. ౧౺ 5253

ఉ. చందురునెమ్మొగంబుగల ♦ త్న్యానుతఁ గాంచి పచించె, జానకీ!
సుందరమై త్రికూటమన ♦ క్షోణిఁ బ్రసిద్ధిని గాంచి శంకరుం
డందముమీఱ నున్నరజ♦తాచలమో యన నొప్పునీనగం
బందును గూటభాగమున ♦ నద్దియె లంకఁ జెలంగుఁ జూడుమా!. ౨౺ 5254

క. ఇది విశ్వకర్మనిర్మిత!, మిదిగో జనకాత్మజా! య♦హీనపలలమున్
మది భీతిఁగొలుపు నల్లబు,రవలెఁ దగియున్నసంగ♦రక్షితి సుస్మితా!. ౩౺

చ. వనచరరాక్షసుల్ గలిసి ♦ బాహుబలంబులఁ బోరి చాలమం
ది నిహతులైరి సూ! యిచట, ♦ దివ్యవిలోచనరాజితా! యిటన్
వనజభవప్రసాదమున ♦ వాంఛలు గూర్పునిరంబు లొంది లో
కనిచయబాధకుం డయిన ♦ కర్బురనాయకుఁడు రావణుం డనిన్. ౪౺ 5256

తే నీనిమిత్తమె తెగియె నా♦చే నితాంత
బాణదగ్ధాంగుఁడై యదె ♦ పండుకొన్న
యట్టు లున్నాఁడు, కుంభక♦ర్ణాఖ్యుఁ డిచటఁ
దెగియె నిందె ప్రహస్తుండు ♦ దివిజతఁ గనె ౫౺ 5257

క హనుమంతుఁడు ధూమ్రాక్షుని, నని నిందె వధించి పుచ్చె, ♦ నల్లె సుషేణుం
డును వీర్యబుద్ధ లొప్పఁగ, ఘనవిద్యున్మాలిఁ జంపె ♦ గను మాటి తినిన్. ౬౺

క. మనలక్ష్మణుండు రావణ,తనయుండగు నింద్రజిత్తు ♦ సర్పంబునఁ ద్రుం
చెను నిందు, వికటుఁ డనఁబడు, దనుజుని నంగదుఁడు చంపె ♦ దారుణరీతిన్.

సీ అవనిజా! దుర్ధర్షుఁ ♦ డగువిరూపాక్షుండు నల్లె మహోదరుఁ ♦ డలఘుబలుఁడు
దర్పసమగ్రుఁడై ♦ తనరుమహాపార్శ్వుఁ డాయకంపనుఁడు నిం♦దందు బలయు
తాసురుల్ కొందఱు ♦ హతులైరి, రావణుభార్య మందోదరి ♦ పరమదుఃఖ
మున వేయిమందిగాఁ♦దనసవతులు నాశ్రుజలముఖంబులఁ జుట్టు♦నిలిచియుండఁ

తే. జెనిమిటిం గూర్చి యేశ్చిన ♦ పృథ్వి యిదియె;
వరవరానన! యిచట నీ♦యుదధితీర్థ
మును గనుము మేము సాగర♦మును దరించి
తన్నిశాభాగ మిట నుంటి ♦ మెన్నికొనుచు. ౧౦॥ 5260

క. మును సగరపుత్రు లేచిన, కినుకం ద్రవ్వంగ నబ్ధి♦ కేవలము మహా
త్తును గాంచె నట్టిదగు నీ,వననిధిపయి నిన్నుఁ బడయు ♦ వాంఛ దగంగన్.

తే. నలునిచే నేను గట్టింప ♦ నలఘురీతిఁ
గనఁబడెడు సేతు వదె చూడు ♦ వనజనేత్ర!
మిగుల దుష్కరమగుచును ♦ దగును జుమ్ము,
జనకతనయా! యపాంపతి♦స్థాన మగుచు. ౧౧॥ 5262

క. తలఁపఁగ నక్షోభ్యంబగు, జలనిధి యిదె చూడు నిలువ♦స్థలములు నడుమన్
గలుగవు భంగమ్ముల గర్జిలుచున్ జెలువారుఁ జుమ్ము ♦ సీతా! యిందున్ ౧౨

తే. ముత్తియపుఁజిప్పలున్ శంఖ♦ములును వెలయు,
హనుమ దీనిని దరియించు ♦ నపుడు విశ్ర
మార్థమై దీని భేదించి ♦ యట్టె లేచి
నట్టి మైనాకమును హాట♦కాంగముగను. ౧౩ 5264

సీ. జలధిమధ్యమమున ♦ నలుసేతువుమీఁద నిటవానరబలంబు ♦ లెల్ల విడిసి
యుండెను జూ!, మహా♦త్ముండగు జలనిధియందు సేతువునాఁగ ♦ నమరు నిద్ది
ముల్లోకములచేత ♦ నెల్లప్డు పూజింపఁ దగినది మఱి పవి♦త్రతర మగుచు
ఘోరపాపంబులఁ ♦ గూల్పఁగఁ జాలెడు, *నంబ్వధిష్ఠాతయై ♦ యలరుచున్న

తే. యట్టివాఁడౌ సముద్రుఁ డ♦య్యవసరమున
నిందుఁ దనునొంపఁ గోపంబు ♦ నొంది యున్న
నాకు నట్టె ప్రసన్నుఁడై ♦ ప్రాకటతను
వొప్ప నగపడె, జానకీ! ♦ యుర్వి నిందు. ౧౪ 5265

క. దనుజవిభుండు విభీషణుఁ, డనఘుం డీతండు నన్ను ♦ ననువుగఁ గనియెన్,
జనకతనూజా! యిదిగో, యనుపమములు చిత్రములును ♦ నగు వను లొప్పన్.

తే. రమ్యముగ సూర్యపుత్రుపు♦రంబు గానఁ
బడెడుఁ గిష్కింధ కను మిందు ♦ వాలి నేను
గంపినాఁడను; నా నిని ♦ నాగ్నివి మున్ను
వాలిపాలితమగుపుర♦వరము దాని ౧౬॥ 5267

* అత్ర పూర్వం మహాదేవః ప్రసాద మకరోత్ప్రభుః - అనియూ ఇట మహాదేవశబ్దము సముద్రపరమని వ్యాఖ్యాత లందఱు నర్థము చెప్పిరి కథాసంవిధానము ననుసరించియు నది సమంజసమే కాన నిట 'నంబ్వధిష్ఠాతయై యలరుచున్న యట్టివాఁడౌ సముద్రుఁడు' అని తెనిఁగింపఁబడినదని గ్రహింపఁదగు

క. ప్రణయయుక్తసాధ్వసకని,మున రామునిఁగూర్చి వినయ♦మున నిట్లని ప
ల్కెను, రాజోత్తమ 'యనఘా', వినుమా' తారాదికీశ♦విభుపత్న్యలతోఁ.
తే. ఇతరకీశేంద్రసతులతో ♦ నెలమిఁ గూడి
నీవు నేనును రాజధా♦నియగు యలకు
నాయయోధ్యకుఁ బోవంగ ♦ నాత్మఁ గోరు
చున్నదానను, నా భూవ♦రోత్తముండు. ౨౦ 5269
చ. జనకజప్రార్థనంబు విని ♦ సన్మతి మీాఱఁగ నట్లె యౌను గా
కని బదు లొత్తిచెప్పి ప్లవ♦గాధిపుపత్తనసీమఁ జేరి చ
క్కనియొకచోటఁ బుష్పకముఁ ♦ గన్గ్రుశరంబును నిల్పి వానరేం
ద్రుని గని యిట్లు పల్కె, నిటఁ ♦ దోఁచుప్లవంగమరాజి కాద్భుతిఁ. ౨౧½
చ. జనకజకై కళత్రములు♦సంగతి రాఁదగు నయ్యయోధ్య కం
చును వచియింపు, మీావు బల♦శోభిత' వానరనాథ' భార్యలం
గొని చనుదెమ్ము సత్వరము, ♦ కోరిక సీతకు నిద్దె సుమ్ము పోఁ
జను నిఁక నంచుఁ దేజమున ♦ శాశ్వతసంపద నొప్పురాముఁడుఁ ౨౪ 5271
క. వనచరపతితోఁ దత్పరి,జనములతోఁ బల్కె; నంత ♦ సరభసముగ నూ
ర్యనిసూనుఁ డంతిపురమున,కనుమతుఁడై పోయి తార ♦ నటఁ గని పలికెఁ.
క. చనుదెమ్ము నీవు విక్రము,మునఁ దగుమనకీశసంఘ♦ముఖ్యులసతులం
గొనుచు నయోధ్యకు రాఁదగు, నని సీతాదేవి కోర ♦ నామె ప్రియమ్మున్. ౨౫½
ఆ. తీర్ప నెంచి రఘుప♦తియు నాజ్ఞ యిడె నాకు
జాగొనర్పవలదు ♦ సకలవాన
రాంగనలను గూడి ♦ యరుగుద మాయయో
ధ్యకును, బురము దాని ♦ నరసియందు. ౨౬ 5274
క. జనపతివిభుఁడౌ దశరథు,ననుంగుఁబత్న్యలను గాంచి ♦ యరుదెంతము, నా
వనచరపతివాక్యంబును, విని సర్వాభరణములను ♦ వెసఁ దాల్చి తమిఁ. ౨౭½
క. తారయు వానరకాంతలఁ, జీరి వచించెఁ రయంబ ♦ శ్రీకలితవిభూ
షారమ్య లగుచు భర్తల,తో రాఁదగు మీారలెల్లఁ ♦ దొయ్యలులారా!. ౨౮½
క. ననుఁ గూడి యయోధ్యకుఁ జ,క్కనిరీతిఁ వచ్చి యందుఁ ♦ గలచిత్రములం
గనుఁగొని నాకు మనఃప్రియ,మును జేయఁగవలయుఁ బౌర♦ముఖ్యులతోడఁ.
ఆ. జానపదులతోడ ♦ జానకీనాథుండు, పురముఁ జొచ్చుటను బ్ర♦భుమణియైన
దశరథేంద్రుసతులఁ ♦ దదనంతభాగ్యంబుఁ, గాంచి వత్తుమనఁగ ♦ గపిలలనలు.
సీ. తారవచించు ను♦త్తమవాక్యములు విని తను కాజ్ఞగా నెంచి ♦ త్వరను బూని
మంగళస్నానాది♦మహితవిధానంబులను నలంకృతలయి ♦ జనకతనయఁ
గనుకోరికలఁ బుష్ప♦కమునకు నెలమిఁ బ్రదక్షిణంబుగఁ బోయి ♦ తారఁగూడి
యెక్కిరి తారెల్ల; ♦ నిటు వార లెక్కంగఁ బైకి వేగమ లేచి ♦ పరమగతిని

ఆ. నద్దిఋశ్యమూక♦మనుగిరిచెంతకు, నరుగ సీతఁ గాంచి ♦ మరల రాముఁ
డనియె, భూధరేంద్ర♦మగు నిది కాంచన,ధాతునికరభూమి♦తంబ యగుట.
క. కన విద్యుద్వల్లియుతమా, ఘనసముదయ మట్లు మనకుఁ ♦ గన్పడియెడు దీ
నిని జూడుము; సీతా! యిట,వనచరపతితోడఁ గలియు♦భాగ్యము గలిగెన్.
ఆ. వాలిఁ జంప నిచటఁ ♦ బ్రతిన పూనితిఁ, జిత్ర,కాననముల నొప్పు♦మానసీయ
పంప యనెడు సరసు♦సొంపుగఁగన్పట్టుఁ, జూడు మిదిగొ నేను♦శుభతరాంగి!.
క నినుఁ బాసి మిగులదుఃఖం,బునఁ బలవించితిని నిచటఁ, ♦ బొలఁతీ! శబరిం
గనినాఁడ ధర్మచారిణి, ననుపమయోగప్రవీణ ♦ నాతటమునసే 3౬ 5282
తే యోజనాయతబాహులై ♦ యొప్పుచున్న
యాకబంధుఁడు నాచేత ♦ నంతమఁబె
నిట, జనస్థానముననుబ♦క్షీంద్రుఁడైన
యాజటాయువు నివసించు ♦ నలరుబోఁడి! 3౬౪ 5283
చ కనుకనె శ్రీసమగ్రమయి ♦ క్రాలువనస్పతి మఱ్ఱిచెట్టిదే
కనఁబడుచుండెడున్ గను మ♦ఖండవనస్పతిచెంత నందె యో
వనితరో! క్రూరుఁడైన దశ♦వక్త్రునితోడ జటాయు పుద్ధతిన్
బెనఁగెను నీనిమిత్తమయి ♦ పెంపున ఘోరతరంబుగా నతీ!. 3౭ 5284
క. వరవర్ణినీ! బలంబున, ఖరదూషణరాక్షసులను ♦ గడువీర్యమునన్
బరఁగెడు త్రిశిగుని*లక్ష్యము, సరిగా భేదించుబాణ♦జాలంబులతోన్. 3౯
తే. నేను జంపితినోయెందు ♦ నూనగాత్రి!, యామునినివాసమైనట్టి♦యాశ్రమమిదె
కనుము!, శుభదర్శనంబునై ♦ కడువిచిత్ర,మైనమునపర్ణశాలయిం♦పలరుఁజుమ్ము!.
చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దా నిను మోసమునన్ హరించె నో
వనరుహనేత్ర! యిచ్చుటనె; ♦ వర్ణ్యవినిర్మలవారిపూరమై
కనఁబడుగౌతమీనది ని♦కామశుభప్రద మాచుఁ జూడుమా!
కను మదిగో యగస్త్యముని♦కాంతుని యాశ్రమ మోతలోదరీ!. ౪౧౪ 5287
ఆ. అదె మహాత్ముఁడైన ♦ యాసుతీక్ష్ణమునీంద్రు
నాశ్రమంబు రుచుల ♦ నలరుఁ జూడు,
మోమనోజ్ఞగాత్రి! ♦ యుద్ధతరిపుదర్ప
నాశకుఁడు సహస్ర♦నయనుఁ డెలమి ౪౨౪ 5288
క చనుదెంచెనొ యెచటికి నా,మునిపతి శరభంగుఁడున్న♦భూమి యిదియె, యా
తనియాశ్రమము మదె యోపద,మున నెమహాంగుండుదనుజ♦ముఖ్యుఁడు నగుచున్
క. తనరు విరాధుఁడు నా చే, వినిహతుఁడై చనియె యక్ష♦విభులోకమ్ముం
గనఁ [2]సింహమధ్యమా! యివె,మునమున్నమహర్షి సంఘ♦మహితాశ్రమముల్.

---

1 మయా బాహై రజిహ్మగైః-అనిమూ. 2 దృశ్యంతే తనుమధ్యమే-అనిమూ.

సీ. ఇట మానికులపతి ♦ యనపహ్నపము తేజుఁడైనయత్రిమునీంద్రుఁ♦డలరువాఁడు,
ధర్మచారిణియగు ♦ తాపసి ననసూయ దర్శించితి విట సుం♦దరతరాంగి
యదె పర్వతశ్రేష్ఠ ♦ మగుచిత్రకూటంబు భాసిల్లుచున్నది ♦ పద్మనయన!
కైకకుమారుండు ♦ కాంతుతో నను సుప్రసన్నునిఁ జేయ నె♦చ్చటికి వచ్చె

తే. నాస్థలం బిదె, యల్లదె ♦ యతివిచిత్ర
కాననంబులదవ్వునఁ ♦ గనఁబడియెడు
యమున, శ్రీమంతమగుచు ము♦ను మన మున్న
యాభరద్వాజునాశ్రమం ♦ బంతికమున ౪౭ 5291

క. విలసిల్లుచుఁ గనఁబడియెడు,, విలాసినీ! త్రిపథగయయి ♦ విష్ణుపదజయై
చెలఁగెడు గంగానది యిదె, పలువిధముల పక్షులు తట♦భాగము లందున్.

తే. చెల్వగుచుండఁ బ్రపుష్పిత♦ములగు విపిన
ములను నలరారుచున్నది; ♦ లలన! యిదియె
శృంగిబేరపురోత్తమ ♦ మిందె గుహుఁడు
వచ్చె మనయంతికమునకు ♦ సచ్చరితుఁడు. ౪౮ 5293

చ. జనకసుతా! కనంబడెడుఁ ♦ జక్కనియూపము లెన్నొ చాలుగాఁ
గను సరయూసమాఖ్య నది ♦ కమ్రవిచిత్రతరువ్రజంబుఁ బూ
చిన విపినంబు లీనదికిఁ ♦ జెల్వగ నొప్పుఁ దటంబులందు, మా
జనకునిరాజధానియగు ♦ చక్కని పత్తన మద్దె చూడనౌ ౪౯ 5294

తే. మనము మరల నయోధ్యను ♦ గనెడుభాగ్య
మలర వచ్చితి మప్లాట ♦ నములభక్తి
వందనము చేయుమా! యన ♦ వనచరపతి
దనుజపతియా విభీషణుఁ♦డును నితరులు ౫౦ 5295

చ. త్వరపడి లేచి మంగళద♦దర్శనమై బెడఁగై యయోధ్య నాఁ
బరఁగుపురంబు గాంచి, రది ♦ పాండురహర్మ్యకదంబయుక్తమై
సురుచిరభూరికక్ష్యలను ♦ సొంపులఁ గాంచుచు మేటియేనుఁగుల్
తురగములున్ నితాంతమును ♦ దోఁప మహేంద్రపురంబునాఁ దగెన్. ౫౧

క. వనచరులు సాంద్రసౌధములను వన్నెలు గులుకుచున్ వి♦లాసము మీఱం
గనఁబడుచున్న యయోధ్యను, గని రెంతయు లేచి లేచి ♦ కడుఁ బూనికలన్.

నూటఇరువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౭ - వ సర్గము.

రాముఁడు భరద్వాజాశ్రమమున నొకదినము వసించి వరముఁ బొందుట.

తే. *అంతఁ బదునాలుగై నహో♦యనము లట్లు
నిండఁగా లక్ష్మణునియగ్ర♦జుండు చైత్ర
శుక్లపక్షమియందు ని♦స్తులతపోవి
భూతిగల్గు భరద్వాజు ♦ ఖ్యాతయశుని ౧ 5298

ఆ. చేరఁ బోయి నియతుఁ♦డై రాముఁ డతనికి, వందనంబు చేసె, ♦ భక్తి నిట్టు
లాతపోధనునకు♦నభివాదనముచేసి, యోమహాత్మ! యాయు♦యోధ్యయందు.

క. వినుచుందువా? సుభిక్షం,బు ననామయము భరతుండు ♦ పూని ప్రజాపా
లనమున నెచ్చరికను బొం,దునుగా దే? తల్లులుం బ్ర♦దుకుఁ గనువా రే?. ౨

క. అని యడుగ మహాత్ముండగు, మునిపతి శ్రీరాముతోడ ♦ మోదంబున ని
ట్లనియెనుస్మితపూర్వముగా,,ననుజుఁడుభరతుండు ధూళి♦యందుమునుఁగుచుఁ.

తే. జడలు దాలిచి పాదుకల్ ♦ పుడమిఱేఁడు
గాఁ దలంచుచుఁ బ్రజలను ♦ గాచుచు; భవ
దాగమనమును గోరుచు ♦ నందె యున్న
వాఁడు గృహమున క్షేమమె ♦ వసుమతీశ!. ౪ 5302

సీ. అరినిషూదన! తండ్రి♦యానతి నొనరించు కోరిక ధర్మమే ♦ కోరి నార
చీరలు దాలిచి ♦ సీతయు సౌమిత్రి వెనువెంట రా రాజ్య♦మును విడుచుచు
గహనంబునుం బొంది♦కమ్రభోగంబుల విడనాడి మఱియుఁగా♦ల్నడకలఁద్రిది
వమును బాసిన సుర♦వర్యునిఁబోలుచు సర్వస్వమును మాని ♦ సాంద్రనియతిఁ

ఆ. బూని వచ్చినపుడు ♦ పొగిలె నాచిత్తంబు
మూలఫలములఁ దినఁ ♦ జాలు నెట్టు
లనుచు, నిపుడు రిపుల ♦ నడఁచి కార్యంబులఁ
బండఁ జేసికొనుచుఁ ♦ బ్రాభవమున. ౬ 5303

క. వరమిత్రబంధువులతో, నరుదెంచిన నిన్నుఁ గాంచి ♦ యతిశయమోదం
బరుదుగ మదాత్మ పొందెను,, ధరణీశా! నీకు నచటఁ ♦ దగినసుఖంబుల్. ౭

క. పంచవటియందుఁ గల్గుట, మించిన దుఃఖము లధర్మ♦మిత్రువలనఁ బ్రా
పించుట నెఱిఁగితి మదిలో , నెంచఁగ ధర్మమునఁ బ్రీతి ♦ నెనఁగెడు నీకుఁ.

క. వినుము జనస్థానంబున, దనుజులతో మిగులఁబగయు ♦ దగులువడుటనీ
వును ఘోరమూర్తులగు నా,దనుజుల ఖరముఖుల బాహు♦దర్పస్ఫూర్తిఁ

క. అనిఁ జంపుటయును, ఘనులగు, మునులను ధర్మమును గావఁ♦బూని చరింపం
గను సాధ్విని నీజానకి, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు ♦ తా మోసమునఁ

* పూర్ణే చతుర్దశే వర్షే పంచమ్యాం లక్ష్మణాగ్రజః =పంచమ్యాం చైత్రశుక్లపంచమ్యామ్-

ఆ. అపహరింపఁ దలఁచు ♦ టల్లె మారీచుండు
మాయఁ బూని మృగము♦మాడ్కి వచ్చు
టయును, సీతయపహృ♦తయగుటయు, వన
మందు నా కబంధుఁ ♦ డగపడుటయు ౧౧ 5308

క. అంతటఁ బంపాఖ్యసరః,ప్రాంతంబున కేగుటయును ♦ భాస్కరసుతుతో
నెంతయు సఖ్యముగల్గుట, యంతట నవ్వాలి నొక్కయమ్మున నీవున్. ౧౨

క. పాలింపుచుటయును సీతం, గలయన్ వెదకుటయు, హనుమ♦కడఁగి జవమునన్
జలనిధి దాఁటియు లంకను, నలఘుపరాక్రమముతోడ ♦ ననలునినోటన్ ౧౩

క. పడవేయుటయును, నీయా,పడఁతియునికి తెలిసినంతఁ ♦ బటుశక్తిని మిం
చెడు నలుచే సేతువు నా, జడనిధిఁ గట్టించుటయును ♦ శక్తిమెఱయఁగన్. ౧౪

చ. వనచరయూథపుల్ మునుము ♦ వర్ధిల లంకను గాల్చినట్టిరీ
తిని, సురకంటకుండగుచుఁ ♦ దేఁకువ మించినరావణుండు చ
య్యన సుతమంత్రిబాంధవమ♦హాబలవాహనపంక్తితో దురం
బున వధియింపఁగాఁ బడిన ♦ పోల్కియు బ్రహ్మముఖామరోత్తముల్. ౧౫

క. నినుఁ గానవచ్చుటయు నా,యనిమిషపతి వరము లొసఁగి♦యరుగుటయును నే
ననుపమతపోబలంబునఁ, గనినాఁడం జుమ్ము, దివ్య♦కార్ముకధారీ!. ౧౬ 5313

క. వరశస్త్రధరణ! నేనును, వర మొసఁగెద నడుగు మేను ♦ వాంఛించినయీ
సురుచిరపూజం గొనుమా, యరుగం దగు రే పయోధ్య ♦ కతిమోదమునన్.

చ. అన విని ధీవిలాసుఁడు నృ♦పాత్మజుఁ డమ్మునివాక్యమున్ శిరం
బున గ్రహియించి తమ్మునకు ♦ ముందుగ దూతను బంప నెంచి మీ
యనుమతినే యొనర్తునని ♦ హర్షమునన్ వచియించి తా వరం
బును నడుగంగఁ బూని ముని♦పుంగవుతో నిటు పల్కె వేడుకన్. ౧౮ 5315

క. మునివర్య! యయోధ్యకు నేఁ, జనుమార్గమునందు వృక్ష♦షండ మసమయం
బునఁ గూడ ఫలములను మధు,వున నొప్పుచునుండవలయుఁ ♦ బూతఫలంబుల్.

తే. అమృతకల్పంబులయి రుచు ♦ లలర బహువి
ధములుగా నుండవలయు వ♦రమును దీని
నిమ్ము నా కనియడుగ న♦ట్లే చెలంగుఁ
గాకయని పల్కె నంత న♦నోకహములు. ౨౦ 5317

క. సురపురిఁ గలపాదపముల, కరణి సమృద్ధంబు లగుచుఁ ♦ గానంబడియెన్
హరు లయ్యయోధ్యఁ గానఁగ, నరిగెడునామార్గమునందు ♦ హరితరములై.

తే. యోజనత్రయపర్యంత ♦ మొక్కరీతి
నెట్లుచూచిన నిష్ఫల♦వృక్షతతులు

* సర్వం మమైత ద్విగలిం తపసా-అనియూ

ఫలయుతము లయ్యె సుమహీన♦ములు సుగుచిర
పుష్పసంయుక్తము లగుచుఁ ♦ బొలిచె మిగుల ౨౦॥ 5319

క. తరువులు శుష్కము లొప్పెను, సురుచిరపత్త్రములతోడ ♦ సోనలుగ మధూ
త్కరములు గురిసెను నావన,చరపుంగవు లంత హర్ష♦సాంద్రహృదయులై.

క. తనువులఁ బులకాంకురములు, గనఁబడ దివ్యంబులైన ♦ కమ్రఫలంబుల్
మనసార వేలకొలఁదిగఁ, దినుచుణ్ స్వర్గమునుబొందు ♦ తీరునఁ బొదలన్.

నూటయిరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౨౮ - వ సర్గము.

{ హనుమంతుఁడు రామాజ్ఞచే గుహునకు భరతునకు శ్రీరామాగమనము దెల్పుట }

క. జనపతియు నయోధ్యాపుర,మును మదిలోఁదలఁచుకొనుచు ♦ ముందీకఁ జేయం
గను దగినపని యదేమో?, యనియాలోచించె, నిట్టు ♦ లాత్మఁ దలఁచుచున్.

*చ. వనచరపుంగవుండయిన ♦ వాయుకుమారునిఁ జేరఁ బిల్చి యి
ట్లనియె, నయోధ్యలో నృపగృ♦హంబున నందఱు క్షేమమే కదా?
యని తెలియంగఁగున్, మఱియు ♦ నట్టులె పోవుచు శృంగిబేరప
త్తనమును జేరి యం దలరు ♦ ధర్మవిదుత్తమునిన్ నిషాదపున్ ౧॥ 5323

క. వనగోచరు గుహుఁ బ్రీతిని, గని నేనే చెప్పినట్లు♦గాఁ గుశలంబున్
వినిపింపు, మతఁ డరోగం,బునఁ గుశలముగాఁగ నేనుఁ ♦ బురికిన్ మరలన్. ౨॥

క. చనుదెంచుచున్నవార్తను, వినినంతనె నన్నుఁ బాసి ♦ వెతఁ గుడిచెడుఁ గాఁ
వుననాచింతనువిడుచుచు,మనమునఁగనఁగలఁడుముదము♦మాన్యుఁడతఁడునూ!.

తే. అతఁ డాత్మసమానుఁడై ♦ నట్టి సఖుఁడు
మారుతీ! యాగుహుండు స♦మ్మదము నొంది
చక్కఁగా నీవయోధ్యకుఁ ♦ జనుపథంబు
భరతుకుశలంబు నీకుఁ దె♦ల్పఁగలఁ డతఁడు ౪॥ 5326

సీ. నావచనంబుగ ♦ నాతమ్మునకు నాదుకుశలంబు వినిపింపు ♦ కోర్కి నీవు
వనవాసమును దీర్చి ♦ జనకుని సత్యంబు నెఱవేర్చి లక్ష్మణు♦ని సతియైన
జనకజనుం గూడి♦చనుదెంచితిని క్షేమముగ నంచు వచియింపు♦ముమఱియడవి
బలవంతుఁడైన రా♦వణుఁడు సీతను గొనిపోవుట సుగ్రీవు♦పొందు నేను

ఆ. జేయుటయును నతని♦జ్యేష్ఠుఁడౌ వాలిని, సంగరమున నేను ♦ జంపుటయును
సీత వెదకుటయును ♦ జేరరాక యపార,మైన జలధిదాఁటి ♦ యవలి కేగి ౭

---

* జానీహి కచ్చి త్కుశలీ జనో నృపతిమందిరే-అనిమూ.

చ. జనకజ నీవు గాంచుటయు ♦ సత్వరగమ్మే యరుదెంచి యీసువా
ర్తను వినిపింప నంపుటయు ♦ తద్విధి శీసమీపభూమిశింజనుటయు నబ్ధిసర్వగము ♦ సాగరుపం దొాగి సేతు బంధసం
బును మఱి నేను రావణుని ♦ ఘోర వధించుటయుం గ్రమంబుగన్. ౮॥

క వినిపింపు మఱియు వరుణుఁడు, వనజభవుండు నసంగ ♦ వాసవుఁ డటని
చ్చినవరముల తెఱఁగును శం, భునికరుణం బండ్రి తోడఁ♦బొ త్తమురుటయున్.

క. భరతునకుం జెప్పుము, నీ, స్సరపతిరిపుతోడ వాలి♦సహజునితో నే
నరుదెంచితిఁ జెంతకునని, మనుజాత్మజ సౌమ్య తెలుపు♦మంచమృదూక్తిన్.

తే. ఇట్టివార్తను వినినప్పు ♦ డెట్టి యాకృ
తిని ధరించునొ నన్నుఁ గూ♦ర్చినవిషయము
లందు నింగితచేష్టాదు ♦ లతనియందు
నెట్లు గనఁబడునో వాని♦నెల్ల నీవు ౧౧॥ 5331

క. పరికించి తెలిసికొనఁదగు,, భరతునితో రాఘవుండు ♦ పరులగణములం
బొరివుచ్చి సాధుయశమును, నిరుపమమును బొంది కోర్కి♦నెఱి ఫలియింపన్.

క బలవంతులైన మిత్రులఁ, గలిసి సమీపించి యిదిగొ ♦ కదలి యిటకును
జ్జ్వలరీతి వచ్చుచున్నాఁ, డలఘుగుణా యంచుఁ బలికి ♦ యవ్వల నీవున్.౧౨॥

సీ. భరతునియాననవర్ణంబుచేతను దృష్టిభాషణముల ♦ నీవు భరతు
వృత్తాంతముల మఱి ♦ యింగితంబుల నెల్ల నున్నవి యున్నట్లు♦లోగి నెఱుంగ
వలయును నీయందు ♦ భక్తిఁ జెలంగెడు భరతునిరీతుల ♦ నగయనేల
యందువో? యెల్లప్పు ♦ డఖిలకామసమృద్ధమయి కరిహయముల♦స్యందనముల

తే గ్రాలి వంశపరంపరా♦గతమునయిన
రాజ్యమును నేరిచిత్తంబు♦పూజ్య మేల
యని త్యజింపఁగఁ గోరు? నా♦యనుజు మాట
పలుకఁగా నేల? గుణమణి♦కలితుఁ డతఁడు. ౧౪॥ 5334

క. *మనమున రాజ్యముఁ బాలింపను గాంక్ష యొసంగ నేమి♦పనియొనరుచు నా
తనిచేష్ట లెఱిఁగి నే నే,పనిచేయఁగవలయుననుచుఁ ♦ బలికెదొ హనుమా!.

క ననుఁ జిరకాలమ్మునకుం, గని నాయం దెప్పు ప్రీతిఁ ♦ గను భరతుఁడు తా
ననుపమరాజ్యం బేలఁగను గోరునయేని సర్వ♦కామభరితమై ౧౬॥ 5336

క తనరారునెల్ల భూతల,మును నేలుంగాక తండ్రి ♦ మాను పభిషేకం
బును నాకుఁ జేసి ముదమున, గనఁ జాలకపోయె నేను ♦ గనుదున దానిన్.

తే బుద్ధిమంతుఁడు గావున ♦ భూమినెల్లఁ
బాలనము చేయఁగలఁడు, పావని మదీయ

---

* ఇది యావతొరికశుఁ జెలంగిని గ్రహింపవలయు

సన్నిధిని రాజ్య మాతండు ♦ సంగ్రహింప
నున్న బుద్ధినిశ్చయముల ♦ నొగి నెఱింగి ౧౬ 5338

చ మనమున రాజ్యముం గొనెడు ♦ మాడ్కిఁ గఁ దోఁచిన నిందునుండి మే
మును బురిచెంతఁ జేరుటకు ♦ ముందె జవంబున మమ్ముఁ జూడ రాఁ
జను, నటు లేని పక్షమున ♦ స్పర్శనపుత్రక! యందె నిల్వమా
యని ప్రతికూలభంగిఁ దన ♦ కానతి నారఘురాముఁ డీయఁగన్ ౧౭ 5339

చ [1]అనిలతనూజుఁ డంత మను♦జాకృతిఁ దాలిచి వే యయోధ్యకుం
జనుటకు నుత్సహించె, నిటు ♦ స్వాంతమునం దలపోసి యమ్మరు
త్తనయుఁడు [2]సర్పవర్యమును ♦ దాగ్రహియింపఁగఁ గోరి దానిపై
కనుపమ వేగ మొప్ప విన♦తాత్మజుఁ డేగెడునట్టు లొక్కటన్. ౧౮ 5340

ఆ. అంబరమున కెగసి ♦ యతివేగమునఁ బోయె,
వీర్యములరుచుండఁ ♦ బిత చరించు
పథమునందు నరిగి ♦ [3]ఫణివరస్థానమై
శుభకరంబునగుచు ♦ సొబగుమీఱి ౧౯ 5341

క గంగాయమునాతటినీ,సంగమ మనఁ బరఁగుచున్న ♦ స్థలము గడచి యు
ప్పొంగుతమి శృంగిబేరము,నం గడుఁ జెల్వమరు పత్త♦నంబును జేరెన్ ౨౦

తే. అందు గుహుఁ గని హర్షంబు ♦ నంది శుభము
గాఁ దగిన వాక్యముల నిట్లు♦గా వచించె,
సత్యవిక్రముఁడును గకు♦త్థ్సకులభవుఁడు
నీకు సఖుఁడును నగు రామ♦నృపతి యిపుడు ౨౧ 5343

క అనుజుండగు లక్ష్మణుతో, వనితామణితోడఁగూడి ♦ పలుకుము క్షేమం
బని చెప్పె, భరద్వాజుని, పనుపున నీపంచమినిశఁ ♦ బరమముదమునన్ ౨౨

ఆ అందె గడపి యెల్లి ♦ యరుదేరఁ గలఁడు సు
మ్మతనిఁ జూడగలవు ♦ హర్ష మొదవ
సత్వరంబ, యనుచు ♦ శ్వసనపుత్రుఁడు మహా
తేజుఁ డధికవేగ♦దీపితుండు ౨౩ 5345

క పలికి జగన్మోదదమయి, విలసిలు రామాగమనము ♦ వినిపింపంగా
వలసిన భాగ్యము నాకుం, గలిగెఁ గదా యనుచును [4]బుల♦కయుతకచుండై.

క. గిరివిపినదులమహిమలఁ, బరిపాటింపకయె యభ్ర♦పథముల కెగసెన్,
బరశుధరుండగు రాముని, వరతీర్థము మార్గమందు ♦ వాలుకిని నదిన్ ౨౪

1 మానుషం భారయిత్ రూప మయోధ్యాం త్వరితో యయౌ-అనిమూ. 2 గరుత్మా నివ వేగేన జిఘృత్సన్ భుజగోత్తమమ్-అనిమూ 3 భుజగేంద్రాలయం శుభమ్-అనిమూ 1 సంప్రహృష్ట తనూరుహాః-అనిమూ.

తే. ఖ్యాతిఁగన్నట్టిగోమతి♦యనెడునదిని, భయదమాభీమసాలాఖ్య♦వనము, బహువి
ధములనొప్పారు సస్యమ్ము♦లమరనున్న, కోసలాఖ్య దేశంబులఁ ♦ గోర్కె నందు.

క. కనఁబడు ప్రజలను గనియెను,, వనచరకుంజరుఁ డతండు ♦ బహుదూరము చ
య్యనఁ జని నందిగ్రామం,బునకు సమీపముసఁ జుమ్ము♦ను, పుఁ గనుఁగొనుచున్.

చ. కనుఁగొనె, నాద్రుమంబులు ని♦కామము ప్రీతిని నెల్లవారలుం
గనునటులుండుఁ గానఁ దమ♦గాదిలిపుత్రులతోడ స్త్రీలు స్ప
ర్ధనికరమందుఁ గ్రీడల స♦తంబును సల్పుచునుందు, రావనం
బునఁ గలవృక్షముల్ సురప♦భుప్రియనందనవృక్షసంతతిన్ ౨౬। 5350

తే. అర్థపతిచైత్రరథవన♦మందు నలరు
తరువరంబులఁ బోలి యెం♦తయును వెలయు,
*నాయయోధ్యకు ఘటికాద్వ♦యప్రయాణ
మ్మునకుఁ దగినంత దవ్వునఁ ♦ దనువునందు ౨౭ 5351

తే. నారచీరలు కృష్ణాజి♦నకృతవస్త్ర,ములు చెలంగఁగ నాశ్రమ♦మున వసించి
చిక్కి రాముని రామికి ♦ మిక్కిలి వగఁ, బొంది దీనుండునై జడల్♦పూని నియతి.

సీ. భ్రాతృవ్యసనమున ♦ వపువు కృశింపఁగఁ బంకదిగ్ధాంగుఁడై ♦ఫలము లల్లి
కందమూలంబులు♦నుం దనకశనంబులుగ దాంతుఁడై దృఢం♦బుగఁ జెలంగు
తాపసవృత్తిని ♦ ధర్మముల్ సల్పుచుఁ బొడువుగా జడలగుం♦పులు తగంగ
వల్కలాజినములఁ ♦ బైన నెట్టులో కప్పుకొని వాఙ్నియమమును ♦ దనర భావి
తాత్ముఁడై బ్రహ్మర్షి ♦ కమరు తేజంబున నలరుచు శ్రీరాముఁ ♦ డాదరమున

తే. నిచ్చి పోయినపాదుక ♦ లెదుట నునిచి
వసుధఁ బాలించుచున్ జతు♦ర్వర్ణముల ప్ర
జలను నుంతయు భీతిలే ♦ కెలమి నొందఁ
గాచుచుండెడుభరతుని ♦ గనియె నచట. ౩౧ 5353

చ. అతనిని జాగరూకులయి ♦ యాత్మవిశుద్ధిని గాంచియున్న మం
త్రితతులునుం బురోహితులు ♦ తెంపునమించెడు వాహినీశులున్
జతనముమీఱఁ గొల్చుచును ♦ సర్వవిధంబుల భూమి నేలు స
న్మతివిభవంబునన్ విభుని ♦ మానితు రాముని లోఁ దలంచుచున్ ౩౧। 5354

తే. కావిరంగులవస్త్రముల్ ♦ గట్టి యుండి,, రట్లు గట్టంగఁ గారణ ♦ మరయ వారు
రాజపుత్రుం డతండు చీ♦రవసనములఁ, దాల్చియుండఁగ, దారు న ♦ ధర్మరతుని

తే. వదలి మంచివస్త్రంబుల ♦ వరుసఁ గట్టి
సకలభోగంబులను బొందఁ ♦ జనదటంచు

* క్రోశమాత్రే త్వయోధ్యాయాః-అనిమూ. క్రోశమాత్రే ఘటికాద్వయమాత్రే-అనివ్యా
ఖ్య. అనఁగా రెండుగడియలు నడచుటకుదగినంత దూరము అనిభావము

నాశమును మాని యతనిచే ♦ యాశ్రయించి
కాచియుండిరి రాముగా ♦ కను మనమున. ౩౩ 5356

చ. అనిలజుఁ డంత ధర్మవిదుఁ ♦ డౌచు నుతోక్కశరీరముఁ ధరిం
చిన యలధర్మమట్లుగ శు ♦ చిం జరికొల్పి శరీరముం ద్యజిం
పను దలపోయునాభరతుఁ ♦ బావను గాంచి కరంబు లొగ్గి యి
ట్లనియెను, దండకాఖ్యవన ♦ మందునఁ జీరజటాధరుండుగాఁ
దనరెడునెవ్వనిన్ గుఱిచి ♦ శ్రద్ధయు నీవిటఁ జింతనొందెదో?. ౩౪ 5357

క ఆరాముఁడు తనకుశలము, గారవమున నీకుఁ జెప్పఁ ♦ గా నను బనిచెన్,
శ్రీరాముని ప్రియవార్తా,సారము వచియింతు దాని! సంగతివలనన్. ౩౫

తే. దారుణంబైన యిట్టిచిం ♦ తను ద్యజింపఁ
గలవు వినుమీ ముహూర్త మం ♦ దెలమి నన్న
యైన రాముని గూడుదు ♦ వాఘనుండు
రావణుని జంపి తనదుభా ♦ ర్యయగు సీత ౩౬ 5359

క. మరలం బడసి ఫలించిన, వరకాంక్షలతోడ బాహు ♦ బలవిక్రములై
పరఁగెడు మిత్రులతో నిదె, యరుదెంచుచు నున్నవాఁ డ ♦ హార్యశ్రీతిన్. ౩౭

క. గురుతేజుఁడు సౌమిత్రియు, నరుదెంచుచునున్నవాఁడు ♦ యశమున మిగులం
బరఁగెడు సీతయుఁ గోరిక, లరుదుగ ఫలియింపఁ గాఁ బ్ర ♦ హర్షము మిగులన్.

తే అమరపతిఁ గూడుశచివలె ♦ నాత్మవిభునిఁ, గలిసివచ్చుచునున్నదో ♦ యలఘుచిత్త!
యనుచుఁ బావనిపలుకంగ ♦ నన్నయందు, వత్సలుండగుభరతుఁడ ♦ వాప్తకాత్మ.

తే. హర్షమును బట్టఁగా లేక ♦ యట్టె నేలఁ
బడెను మిక్కిలిహర్షంబు ♦ వలను మూర్ఛ
మునిఁగె నీవార్తకే యిట్లు ♦ మూర్ఛవోయె
నింక రాముఁడె కనఁబడ ♦ నేమి యగునొ ౩౯ 5363

క. భరతుఁడు సిరివెలయఁగ న, త్తరుణంబున క్షణములోనఁ ♦ దా లేచి మహా
త్తరమునమును నొసఁగువార్తను, వరుసం బల్కెడు మహాత్ము ♦ వాయుతనూజున్

తే తెప్పిఱిలి కౌఁగిటం జేర్చి ♦ యప్పటివగ
నవలఁ దోఁియుచుఁ బ్రీతిమ ♦ యంబులైన
బాష్పములచేతఁ బావని ♦ వపువుఁ దడిపె,
నంత హనుమంతుఁ గని యిట్టు ♦ లనియె నతఁడు ౪౦ 5365

చ. మనమున నీతఁడౌనె యొక ♦ మర్త్యుఁ డటంచును సంశయించుచున్
వినుతగుణా! కృపాసిలయ! ♦ విస్తృతిఁ గాంచిన ప్రీతి నిట్లు వ
చ్చిన దివిజుండవో? యిటకుఁ ♦ జెల్వమరంగ నరుండవో? యొటుం
గను బ్రియవార్త లాడెదవు ♦ కమ్రతరంబుగ నోమహామతీ!. ౪౧ 5366

తే. ఇట్టిప్రియతనువార్తల ♦ కేను గాన్క
గాఁగ గోలక్షలను నూఱు ♦ గ్రామములను
జారుకుండలములఁ దాల్చి ♦ సాధువినుత
శీలముల మించి ముఖము శ♦శివలె మెఱయ ౭౨౪ 5367

క కనకచ్ఛాయయు నాసిక,యు నూరువులు సుందరతను ♦ నొప్పంగ వెలయం
గను సర్వాభరణంబులఁ, దనువులు సొంపుగ రహింపఁ ♦ దగినకులంబుల్. ౭౩

క జాతియుఁ గల్గి చెలంగెడు, నాతులఁ బదియాఱ్వరను మ♦నం బలరన్ వి
ఖ్యాతిని బెండ్లాడఁగ సం,ప్రీతిని నేనిత్తు ననుచుఁ ♦ బృథ్వీశజుఁడున్. 5369

చ. వనచరవీరునిన్ గుఱిచి ♦ వర్ణ్యముగా వచియించి యద్భుతం
బనఁదగు రామునాగమన ♦ మాతనినుండి యెఱింగి యన్ననుం
గనుఁగొనువేడ్క యుబ్బఁ గపి♦కాంతుని గన్గొని హర్ష మట్టి నె
మ్మనమునఁ బట్ట కుబ్బఁ బవ♦మానతనూజునితోడ నిట్లనెన్. ౭౫ 5370

నూటయిరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౨౯ - వ సర్గము

భరతునకు హనుమంతుఁడు రామునిసకలవృత్తాంతమును దెల్పి సంతుష్టుఁ జేయుట.

చ గురుతరకాననంబునను ♦ గొంకక పెక్కుశరత్తు లుండి భూ
వరుఁడయి నాకు నాథుఁడయి ♦ భాసిలురాఘవునిన్ గుఱించి యి
త్తఱుణమునందు వింటిఁ గద ♦ ధాత్రి మనుష్యుఁడు నూఱువర్షముల్
వరునగఁ బ్రాణయుక్తుఁడయి ♦ వర్ధిలెనేఁ గను మోదముల్ గదన్ ౧౪ 5371

క అను నీనానుడి సత్యమె, యని నాకుం దోఁచుచున్న ♦ దని పవనజుఁడున్
మును సంగ్రహముగఁ దెల్పిన, వనచరరాఘవులమైత్రి ♦ వగుసం దెలియన్

చ మనమున నెంచి యిట్లనియె ♦ మానధనా! కపిరాజితోడ రా
మున కెటు మైత్రిగల్గెఁ గత ♦ ముల్ వినఁగోరెద నేప్రదేశమం
దున నది దేనికై గలిగెఁ? ♦ దోఁచుపువేడుకఁ బ్రశ్నచేయునా
కనఘ! యథార్థరీతి ముద♦ముంద వచింపుము మైత్రిపేర్మిచేన్ ౩ 5373

చ అని వచియించి మారుతతి ♦ కర్హముగాఁ దగు నాసనంబు నా
తని కిడ రామమూర్తిచరి♦తంబు వనంబున నైనఁ దానిఁ జె
ప్పను దలపోసి యాభరతుఁ ♦ బావనుఁ గాంచి మగు త్తనూజుఁ డి
ట్లనియె, విభూ! భవజ్జనని ♦ కాదృతి మీఱజనకుండు ప్రీతిచేన్ ౮ 5374

సీ. వరము లొసంగుట ♦ వానికై యడవికిఁ బంపఁగాఁ బడుటయుఁ ♦ బార్థివుండు
రాముఁ బాపిన వగ ♦ రయమునఁ జచ్చుట రాజగేహమునుండి ♦ రాజదూత

* ఏతి జీవంత మానందో నరం వర్షశతా దపి-అనిమూ.

లీయయోధ్యకునిన్ను • నీయనుజునితోడఁ గొనివచ్చుటయు రాజ్య • మును గ్రహిం
దలఁపక నీవును • దస్యుహంతవు సజ్జనాదృతధర్మంబు • నాశ్రయించి [పఁ

తే. చిత్రకూటంబునకుఁ బోయి • శ్రీరఘుపతి
రాజ్యమును గైకొనంగఁ బ్రా • ర్థనము సల్పు
టయును రాముండు తండ్రిమా • ట నె గ్రహించి
దాని నొల్లక వదలంగఁ • బూనుటయును. ౮ 5375

తే. అన్నవగు పూజ్యపాదుక • లంది నీవు, మరలివచ్చుటయు నను నీ • చరిత మెల్లఁ
దత్వముగ నీకుఁ దెల్లంబ • తరలినీవు, పాదుకలు గొంచు నరిగినఁ • భార్గవసుత!.

క. తరువాతివార్త నంతయు, వరునగ వచియింతు, మరలఁ • బత్తనమునకే
వరుగఁగ నపూర్వపురుషులఁ, బరికించుట నచటి పక్షి • వారమృగతతుల్. ౯

క. కలయం బరుగిడఁగా ని,మ్ములఁ బరితాపంబుఁ దరుణ • మున నిటఁ గనిన
ట్లు లలిం దోఁచెను, నంతట, నిలాధవుండును మహావ • నేభయుతంబై. ౧౦

తే. పులులు సింగంబులును మృగం • బులు వెలయఁగ
భయదమై నిర్జనంబునౌ • వనము మిగుల
విస్తృతంబును నగుదాని • వేగ చేరె,
రాఘవులు సీతతో మహా • రణ్యమందు ౧౧ 5379

క. చనుచుండ విరాధుండను, ఘనబలుఁడౌ రాక్షసుండు • క్రందుగ శబ్దం
బును జేయుచు నడ్డముగాఁ, గనఁబడియెను వారిముందు • గా, నీరీతిన్ ౧౨

క. ఘననాదం బొనరించుచుఁ, దన బాహువు లెత్తి రాఁగఁ • దల క్రిందుగ నా
తనిఁ బట్టియెత్తి గర్తం,బున నార్చెడు మదగజంబుఁ • బోలెను వారల్ ౧౩

తే. పడఁగవైచి స్థాపించి ర • ప్పుడు సహజులు
రామలక్ష్మణు లటు దుష్క • రమగు కార్య
మును సమాప్తము నొందించి • చని తదీయ
నిశనె కమనీయశరభంగు • ని పదమునకు ౧౪ 5382

క. చని రంతట, శరభంగుఁడు, మునిపతి దేవతలలోక • మున కేగంగాఁ
గని సత్యపరాక్రముఁడగు, జనపతి యటనున్న మౌని • శత్రుల కెలమిన్. ౧౫

తే. వందనం బిడి యటనుండి • సుందరమగు
నాజనస్థానమును జేరె, • నంతఁ గొంత
కాలమున కచ్చటికి వచ్చెఁ • గరినచిత్త
మైన శూర్పణఖాహ్వయ • యంతలోన ౧౬ 5384

క. రామునియానతిఁ గైకొని, భీమబలుండౌ సుమిత్ర • ప్రియపుత్రుండు
ద్దామంబగు ఖడ్గము గొని, యామానిని ముక్కుఁ జెవుల • నట్టె యడంచెన్.

ఆ. అంత భయదకర్ము • లగు రాక్షసులఁ జతుర్దశసహస్రములను • దా నొకండె

మానితాత్ముఁడైన ♦ క్ష్మాపతి రాముండు, యమునికడకుఁ బంచె ♦ నాస్థలమున.

క. దనుజులు వారందఱు చ,య్యన నొక్కటిగాఁ జెలంగి ♦ యారామునిపైఁ
జనుదేర సర్ధయామం,బున నిశ్శేషముగ వారి♦బోం గడఁగించెన్. ౧౯ 5387

చ. అనిశము దండకావసతు♦లై తపముల్ గఱచుఁ బాడొనర్చుచున్
ఘనబలవీర్యముల్ వెలయఁ ♦ గ్రాలెడు నాపదునాల్గు వేలమం
దిని రఘురాముఁ డేపున వ♦ధించెను సంగరరంగమందు, వా
రని నొకముద్దయైరి దను♦జాధిపుఁడౌ ఖరుఁ డీల్గె నచ్చటన్. ౨౦ 5388

క దనుజాంగన శూర్పణఖ య,తనిచే వికృతాంగి యగుచుఁ ♦ దద్దయు మూర్ఖం
బున నొప్పుఁ గానఁ దనవా,రనిఁ బడినం బోయె రావ♦ణాసురుకడకున్ ౨౧

సీ. దానివార్తను విని ♦ దానవనాథుండు పనుపఁగా నాతని♦యనుచరుఁడగు
మారీచుఁడనువాఁడు ♦ ఘోరరాక్షసుఁ డట్టి రత్నమయాంగమ్ము♦గ్రాల నొక్క
-మృగరూపుఁడై వచ్చి ♦ మేదినీతనయకుఁ దనయాట చేలోభ♦మునుగలుగఁగఁ
జేసె, నంతట రాముఁ♦జేరి సీతయు నీమృగంబును బట్టుము ♦ కమ్రరూప

తే. మిద్ది యుండిన మనస్థలం ♦ బిదియు నొర
యెంతరమణీయమై మది♦కింపుఁ బెంపఁ
జాలునో, యన రాముండు ♦ చాపమాని
పరుగువాఱెడు దానితో ♦ సరిగె వనిని. ౨౩ 5390

క పరుగిడుదానిం బట్టఁగఁ, దరముం గా దింక యనుచు ♦ దానిస్థితిని దా
నరయుచు నానతపర్వము, గురుతరమును నైన యొక్క ♦కోలం గూల్చెన్.

క వినుమో సౌమ్యా! రాముఁడు, వనమున కాజింక వెంటఁ ♦ బరుగిడుటయు నా
తనిఁ జూడ లక్ష్మణుండును, జనుటయు రావణుఁడు తగిన♦సమయ మిదనుచున్.

ఆ. ఆశ్రమంబుఁ జొచ్చి ♦ నంగారకగ్రహ, మదరి రోహిణిని♦వడి గ్రహించు
నట్లు బలిమిమీఱ ♦ నవనిజనుం బట్టు,కొనియె, నామెకష్ట♦మును గని యట.

క. రక్షింపఁ బూని వచ్చిన, పక్షిజటాయువును జూచి ♦ బవరంబున వాఁ
డాక్షణమ చంపె రావణుఁ, డాక్షితిసుత బలిమిఁ బట్టి ♦ యతివేగమునన్.

క చనియెను, బర్వతములునాఁ, దనువులు తగ ఋశ్యమూక♦ధాత్రీధ్రము మీఁ
దను వసియించిన కపివరు, లనూనగతి సీతఁ గొనుచు ♦ నరుగుదనుజవున్.

క కని రచ్చెరు వందుచు నా, దనుజుండు మహాబలుండు ♦ తతవేగమునం
జని లంకఁ జొచ్చె, నంతటఁ, గనకమయాత్యంతసుభద♦కమ్రగృహమునన్.

సీ ఉనిచి యాశ్వాసించె ♦ మనమున కింపైన పలుకుల, సీత యా♦పలుకుల మతి
యారాక్షసునిఁ దృణ♦మట్టులుగా నెంచి యాతఁ డశోకవ♦నాంతరమున
నునుపఁగా నుండె, నా♦వనమందు శ్రీరాముఁ డామాయలేడిని♦హతమొనర్చి
యాశ్రమమును జేరి♦యందు సీతను జటాయువును గానక వ్యథ♦నొందె, మిగుల

తే. నంత సౌమిత్రితోడ రా♦మావనీశుఁ
డరిగి పితృసఖుఁడైన గృ♦ధ్రాధిపుండు
హతుఁడయినరీతిఁ గనఁబడ ♦ నతనికగ్ని
నిడి మనోదుఃఖమునఁ దన♦పడఁతి వెదకి ౩౭ 5397

క. గోదావరితటమునకుఁ, మోదము నొడఁగూర్పఁ బుష్ప♦ముల నలరుచు నా
మేదినిఁగల వనములకును, నాదరమున వచ్చెనేమొ ♦ యానతి యనుచుఁ.

ఆ. తిరిగి తిరిగి వెదకె ♦ మరల నాసోదరు, లమ్మహావనంబు ♦ నందుఁ జనుచు
నొక్కయెడఁ గబంధు♦నుగ్రరాక్షసుఁ జేరి,, రంత సత్యశౌర్యుఁ♦డగుజనపతి

తే. ఆకబంధునిమాటల ♦ నాలకించి
ఋశ్యమూకగిరిం జేరి ♦ యినసుతుఁడగు
నట్టిసుగ్రీవునిం గాంచె ♦ నంతవార
లిద్దఱును జేరకయె ముందె ♦ యెలమి యొదవె ౩౮ 5400

క. మునుపే సుగ్రీవుని నా,తనియగ్రజుఁడైన వాలి ♦ తనరాజ్యమునుం
డి నితాంతబలము మీఱం,గను వెడలం గొట్టియుండెఁ ♦ గడుఁ గ్రూరుండై.

క. వనచరపతి రఘువీరులు, మనములఁ గల భావములను ♦ మఱి చెప్పుకొనం
గను వారిమైత్రి దృఢతం, గన రాముని బాహుశక్తిఁ ♦ గపివరుఁ డనిలోఁ ౩౯॥

క. గురుబలుని మహాకాయుని, హరినాథుని వాలిఁ జంపి ♦ యా రాజ్యంబుఁ
బరమమును సంగ్రహించెను, హరివర్యులు పట్టమునకు ♦ నాతనిఁ బతిఁగఁ.

క. ఒనరించి యతనిఁ గొల్చిరి,, జనకజ వెదకింతు ననుచు ♦ శపథము పలికెఁ
వనచరపతి రామునితో, వినుతాత్ముఁడు ప్లవగసంఘు♦వీరుం డంతఁ ౩౬॥

తే. ఆజ్ఞ చేయంగ సీతయు♦న్నట్టి నెలవు
గనుఁగొనంగను బదికోట్లు ♦ కపులు వెడలి
రెల్ల దిక్కులకుఁ, సీత ♦ నెఱుఁగఁ బంపఁ
బడినకపులందు మేము ప♦శ్చిమవరమయి. ౩౫॥ 5405

క. అలరారు వింధ్యయందే, పలువిధముల వెతల గుహను ♦ బడియుండఁగ నో
జలజాప్తవంశభూషణ!, సలలితగుణ! కాల మెంతొ ♦ జరగెఁ మాకుఁ.

తే. అజటాయువునగ్రజుం ♦ డధికవీర్య
ఘనుఁడు సంపాతి రావణుం ♦ డను సురరిపు
నింటియం దున్న దాసీత ♦ యిప్పు డనుచుఁ
బలికె, నేనంత నాబంధు♦వులు కలంగ ౪౦॥ 5407

క. వెత నొందుచుంటి మంతట, మతిధైర్యంబునను నే న♦మానుషశక్త్యు
ద్ధతి నూఱుయోజనము లా,యతిగలసంద్రమును దాఁటి♦యసురుగృహమునఁ

తే. ఆయశోకవనంబున♦యందు నొంటి
నుండి కౌశేయపరిధాన ♦ మొప్ప మలిన
యగుచు నానందమును బాసి ♦ యాత్మవిభుని
యందు దృఢముగుభక్తిచే ♦ నలరి యుండ ౪౨ 5409

క. కనుఁగొంటి సీత, నేనా, వనితామణి శౌప్రరీతిఁ ♦ బ్రశ్నించితి నిం
దను బొందని యాసుందరి, తనవృత్తాంతమును దెల్పఁ ♦ దమిఁగని యాత్మన్.

తే. ఆమెకున్ గుర్తుగా రాము♦నంగుళీయ
కము నొసంగితి, నామెయు ♦ నమలరత్న
మును నభిజ్ఞానముగ నిచ్చె ♦ చన ననుజ్ఞ
నియ్య నేవనమున్ బల ♦ మెసఁగుచుండ ౪౪ 5411

సీ. పాడొనరించి త♦త్పాలకులను జంపి యింద్రజిత్తును బోర ♦ నెట్టు లతని
జిక్కించుకొననగు♦నక్కటా యనుసంశయముఁబొందఁ జేసియు♦య్యసురనేతఁ
గనువేడ్క బ్రహ్మాస్త్ర♦మునకు వశుండనై పోయి రావణునకు ♦ బుద్ధిచెప్పి
లంకను గాలిచి ♦ బింకముమీఱఁగాఁ జనుదెంచితిని శ్రమ ♦ మనఁగ లేక
యెట్టికార్యముఁ జేయు♦నట్టిరామునిఁ గని యతులకాంతిని బొల్చు♦నమ్మణివర

తే. మిచ్చినాఁడను రోగార్తుఁ ♦ డింక బ్రదుకఁ
జాల నను నంత కష్టమౌ ♦ కాలమందు
నమృతపానంబునన్ బ్రదు ♦ కందునట్లు
భార్యకుశలంబు విని హర్ష♦పరవశుఁడయి ౪౬ 5412

క. ధర జీవింపం దలఁచెను,, సురరిపునగరమున కేగిఁ ♦ జూచి ప్రయత్నం
బురుతరముగ నొనరిచి లయ,తరుణంబున లోకవితతిఁ ♦ దగఁ గాల్పంగన్.

క. చెలరేఁగు నగ్నిహోత్రుని,వలె రావణుఁ జంపఁ బూని, ♦ వార్ధి దరికి సే
నలఁ గూడి పోయి యుబ్ధిని, నలునిన్ సేతువును బంధ♦నం బొనరింపన్. ౪౮

క. ఆనతి యిడి దానిపయిన్, వానరబలములను గూడి ♦ వార్ధిఁ దరించెన్,
వానరవరుఁ డానీలుఁడు, దానవబలపతిఁ బ్రహస్తుఁ ♦ దా వధియించెన్ ౪౯

తే కుంభకర్ణుని రఘువంశ్య♦కుంజరుండు, రామభద్రుండె చంపె నిం♦ద్రరిపుఁడైన
తత్తనూజుని సౌమిత్రి ♦ తా వధించె, రావణునిఁ గూల్చె నాజిలో♦రాఘవుండె

సీ. సురపతియములును ♦ వరుణశివుల్ బ్రహ్మయును స్వర్గవాసియై ♦ యొప్పుదశర
థావనీశ్వరుఁడు నొ♦య్యన వచ్చి శ్రీమంతుఁడైన రామునకు నె♦య్యమునవరము
లొసఁగి యారిపుభీక♦రోగ్రమూర్తిని నుతియించిరి దేవర్షు♦లెల్లమునులు
వరము లిచ్చిరి వారి♦వరములఁ గైకొని సర్వాకపీశ్వరు♦సమితిఁ గూడి

తే. మృతులు బ్రదుకుట సంతోష ♦ మతిశయమ్ము
గాఁగఁ బొందుచుఁ దగఁ బుష్ప♦కంబు నెక్కి

వచ్చెఁ గిష్కింధ కతఁడిట్లు ♦ వచ్చి గంగ
పరిసరమున భరద్వాజు♦పదమునందు ౫౪ 5417

తే ఉన్నవాఁ డిప్డు పుష్యర్క్ష♦యోగముగల
యెల్లి యేవిఘ్నములు లేక♦యే యతనిని
గానఁ గల వీవు నా, సత్య♦మై నితాంత
భావబోధకమగు కపి♦పల్కు వినుచు ౫౩ 5418

క అనుపమముదమునఁ గరయుగ,ము నొగ్గి నాకాంక్షితార్థ♦ములు చిరకాలం
బునకున్ ఫలించె నని ముద,మును గూర్చెడురీతి వాక్య♦మును వినిపించెన్.

నూటయిరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము

---

౧౩౦ - వ సర్గము.

{ భరతుఁడు రామున కెదురేగి యందఱను బిలుచుకొని నందిగ్రామమును బ్రవేశించుట }

క పరవీరహంతయై తగు, భరతుఁడు బుతవిక్రముండు ♦ పరమానందం
బు రహిన్ గూర్చుచునుత్సుతు,నిరుపమవాక్కులకు మిగుల♦నెమ్మిం గనుచున్.

క తనయనుజుని శత్రుఘ్నునిఁ, గని యిట్లని యాజ్ఞ చేసెఁ, ♦ గడువడి నరులె
ల్లను శుచులై కులదైవము,లను నగరచతుష్పథంబు♦లను మోదమునన్.

క వరచందనసుమమాల్యో,త్కరముల వాద్యములఁ జక్కఁ♦గా విధిఁ బూజిం
తురుగాక [1]స్తోత్రవిశతులఁ, బురాణములఁ గోవిదులయి ♦ పొలిచెడుసూతుల్.

[2]క పురిఁగలవై తాళికులు స,గరమున వాదిత్రపటుతఁ ♦ గాంచిన వారున్
నిరుపమన ర్తనగీతము,ల రహిన్ దగుగణికలున్ వి♦లాసము మీఱన్ 3 5428

తే చంద్రనిభమైన రాముసా♦స్యంబుఁ గనఁగ
నిపుడె చనుదెంత్రుగా, కని ♦ యెంతొ ప్రీతి
నాజ్ఞ చేయఁగఁ బరవీర♦హంతయైన
యతనితమ్ముఁడు శత్రుఘ్నుఁ ♦ డాదరమున ర 5424

క భృతిజీవులఁ బెక్కండ్రను, శతశతములుగాఁగఁ బిల్చి ♦ సత్వరముగ భూ
పతిరాకఁ దెల్పి మీ రిఁక, జతనము మీఱంగఁజేయ♦జను నీరీతిన్ ౫ 5425

క. నందిగ్రామమునుండియె, సుందరమగుపురముదనుక ♦ శుభపథములఁ జే
యం దగుఁ జక్కఁగఁ బల్లము,లందున్ మృత్తికను ద్రోసి ♦ యనువగురీతిన్.

సీ విషమస్థలమ్ముల ♦ వేగమ సరిచేయఁవగు, మిట్టభూములఁ ♦ ద్రవ్వి పాఱ
వైచి సమంబుగ ♦ నఱిలునట్లుగఁ జేయుఁ, దవ్వల హిమశీత♦లాంబువులను

---

1 సూతా స్తుతిపురాణజ్ఞాః - అనిమూ 2 సర్వే వాదిత్రకుశలా గణికా శ్చాపి సంఘశః-
అనిను॰

దడిపి యామీఁద నం♦తటఁ బుష్పలాజలు చల్లుఁడు, మఱికొంద ♦ ఱుల్లసిల్లు
ధ్వజములఁ బురవరో♦త్తమమగు మనరాజధానియందు మహాప♦థములయందు

తే. నెత్తుదురుగాక, రవియుద♦యించువఱకు
ధామములనెల్ల నరపుష్ప♦దామములను
గ్రమ్ముముబుగి నొనస్తురు♦గాక రాజ
[1]మార్గములయందు శతసంఖ్య♦మనుజు లెలమి. ౮ 5427

చ అరుదుగఁ బంచవర్ణకము♦లై తగుముగ్గులు పెట్టి చాలనుం
దరములుగా నొనర్పుఁ డని ♦ తానవు డాజ్ఞ యొసంగె, నంత భూ
వరవనితల్ మహాసచివ♦వారము సేనలు వారిభార్యలున్
ధరణిసురుల్ మహాపతివి♦తానము సంఘములోనిముఖ్యులున్. ౯ 5428

తే గుంపులుగఁగూడి రాముని♦ గోర్కి గనఁగ
వెళ్లుదురుగాక యని భర♦తుఁడు ననుజ్ఞ
చేయ నందఱు వెడలిరి, ♦ క్షితిపుమంత్రు
లైన ధృష్టిజయంతులు ♦ నవ్విజయుఁడు ౧౦ 5422

తే. అర్థసాధకసిద్ధార్థు ♦ లయ్యశోక,మంత్రపాలసుమంత్రులు ♦ మదపుఁటేనుఁ
గులు సువర్ణవిభూషిత♦ములుగ నెసఁగ, వానిపై నెక్కి వెడలిరి ♦ వైభవమున.

సీ. భూపాంతరంగులై ♦ పొలుచుకొందఱు, నడుములకు బంగారుమో♦కులనుగట్ట
నలరుచు [2]మగయేనుఁ♦గులను గూడినయాఁడుగజములపై నెక్కి ♦ కదలి;రంత
మఱియు మహారథుల్♦మనుజులు కొందఱు వాజిసంక్రాంతముల్♦భాసురములు
నగు రథంబుల నెక్కి ♦ యరిగిరి, ప్రాసశక్త్యృష్టులఁ గరముల ♦ నంది భటులు

తే. ధ్వజపతాకలఁ గరములఁ ♦ బట్టితురగ,దశశతంబులపై నొప్పఁ ♦ దగుపురుషులఁ
గలిసియున్నపదాతులు ♦ నెలమి వేలు,గాఁ జెలంగుచు రా వీర♦కాండ మెగె

క. నరపతిదారలు యానో,త్కరములతో రామజననిఁ ♦ గౌసల్యను నా
దరమున సుమిత్ర ముందుగ, నరుగంగాఁ బంచి తారు ♦ నరిగిరి వెనుకన్.౧౪

క కైకేయీసహితంబుగ, భూకాంతునిభార్యలెల్లఁ ♦ బొంగెదుకాంతుల్
వే కదలి పోయి చేరిరి, శ్రీకలితుని రామచంద్రుఁ ♦జిత్తము లలరన్ ౧౫

1 ఎనిమిదవశ్లోకము మొదలు తొమ్మిదిన్న శ్లోకములవఱకు నున్నవి, మూఁడవశ్లోకము తర్వాత నుండవలయుననియు, నిటనుండుట ప్రమాదమనియు గోవిందరాజులు వ్రాసిరి ఏలయనఁగా నాల్గవ శ్లోకమున శత్రుఘ్నుఁ డాజ్ఞాపించిన ట్లున్నది ఇచట వెడలుదురుగాక యని భరతునాజ్ఞగాఁ గా నంబడుట యసందర్భమని వారిభావము మక్కికిమక్కి గాన నున్నట్లె తెనిఁగించితిని వారు వ్యాఖ్య యు నట్లే వ్రాసిరి గాని యట్లుండుట మేలనిమాత్ర ముపపాదించిరి "స్థితస్య గతి శ్చింతనీయా" యన్నవాఁడను గాన మార్పకి నాంగీకరించితి నను నాభావమును గ్రహించి మన్నింతురుగాక.
2 వగజాభిః కరేణుభిః-అనిమా

క. కనుఁగొన నందిగ్రామం,బునకు నయోధ్యాపురంబు ♦ పొందువదలి వే
జనులెల్ల భరతుచెంతకుఁ, జని, రాచతురంగములగు ♦ సైన్యము లెల్లన్. ౧౫

క. అరిగెడుతఱి నుత్తమహయ,ఖురశబ్దములు రథనేమి♦కోటులధ్వనులున్
వరశంఖదుందుభిధ్వను, లురవడి భూమింగదల్చి ♦ యొప్పెన్ మిగులన్. ౧౬

సీ ధర్మాత్ముఁడై ప్రాజ్ఞ♦తల్లజుండయి యుపవాసాళిఁ గృశియించి ♦ భ్రాతకొఱకు
నశిశంబు వగచుచు ♦ నతిదీనుఁడై నారచీరలు నజినముల్ ♦ గారవమున
ధరియించి భరతుండు ♦ హరిపరుమాటలహర్షంబునుం గాంచి♦యలరుచుండెఁ
గాన నుత్తమవిప్ర♦కలితుఁడై వైశ్యులు నాయాయిసంఘంబు♦లందు ముఖ్యు

తే లును దనుం జుట్టుకొనిరాఁగ ♦ ఘనులయితగు
నావసిష్ఠాదిమంత్రులు ♦ నమల మాల్య*
మోదకంబులఁ గైకొని ♦ ముదమునిగాఱ
వెంబడిం జనుదేరంగ ♦ విమలరీతి ౧౭ 5436

క. భేరీశంఖరవమ్ములు, బోరుకొనన్ వందిజనులు ♦ పొంగుచుఁ దగుకై
వారములు చేయుచుండఁగ, శ్రీరామునిపాదుకలను ♦ శిరసున భక్తిన్. ౧౮

క. ధరియించి శ్వేతమాల్యో,త్కరమునఁ దగుతెల్లగొడుగు ♦ త్వాపార్శ్వముల
వరహేమదండములు భా,సురములు నగుచామరముల ♦ సొరిదిం గొనుచున్.

క తనహితులు సుమంత్రాదులు,చనుదేరఁగ రాముఁగూర్చి ♦ చనియెను,నటఁ బా
వనిఁ గని భరతుం డూరక,యె నిలిచి యిట్లనియె; నీకు ♦ నెన్నఁగ హనుమా!.

క. వనచరులకు సహజంబుగఁ, గనఁబడుచలచిత్తత యిటఁ ♦ గలుగదు గద యా
ద్యుని వైరినూదనుని రా,మునిఁ గాకుత్స్థునిఁ గనంగఁ ♦ బోలదు నాకున్.

క వనచరులు కామరూపులు, మునుముందుగ వచ్చుచిహ్న♦ములు గూడన్ నా
కును గానరాకయున్నవి, హనుమంతా! హేతువేమొ? ♦ యడిగెద నిన్నున్.

చ. అనిభరతుండు తన్గుఱిచి ♦ యాడిన నాహనుమంతుఁ డప్పుడి
ట్లనియెను సత్యవిక్రమమ♦హత్త్వములందగు నానరేంద్రుతో,
వనచరరాఘువేశ్వరులు ♦ వచ్చుటకుం దడవౌట యేలొ చ
క్కనిగతి విన విం చుటకుఁ♦గాఁ దలపోయుచు నీతియుక్తుఁడై. ౨౮ 5442

తే ఆభరద్వాజమౌనిద♦యం దరుప్ర,జములు నిరతము సుఫలపు♦ష్పముల నెసఁగి
షట్పదంబులు మత్తిల్లి ♦ సాంద్రనాద,ములరఁ జేయఁగఁ దేనియ♦లవనిఁ దొరఁగ.

క తనరుచు నున్నవి గావున, వనచరు లవ్వానిఁ బొంది ♦ వరమోదంబున్
గనుచున్నా, రరిసూదన!, జనపతి కావానవుండు ♦ సంతత మవనిన్ ౨౯

చ. వనచరు లుండుతావులను ♦ బాదపముల్ ఫలియించియుండునం
చును వరమిచ్చినాఁడు రుచి♦శోభితమూర్తి మునీంద్రుఁ డాదృతిన్

---

* మాల్యమోదకహస్తైశ్చ-అనిమూ

జనపతికిన్ భటావళికిఁ ♦ జారుతరంబుగ వృత్తిరాజిచ
క్కనిమధు వొప్పు సద్గుణము ♦ గ్రాలెడువిం దొనరించినాఁడుసూ'. ౨౬ 5445

చ. కనుకొన వానరుల్ తనివి ♦ గల్గఁగఁ దేనియ లాని పంక్లనుం
దినుచుఁ బ్రహర్ష మొప్పఁగ న♦తిస్థిరసత్త్వము మీఱ నార్పుటల్
వినఁబడుచున్న వి త్తటిని ♦ వీరకపుల్ తగుగోమతీనదిన్
జనవర! దాఁటుచుండు రని ♦ స్వాంతమునం దలపోసెదన్ విభూ' ౨౭ 5446

ఆ. అదిగో పైకి జిమ్ము ♦ నాపెనుధూళివ్రాతమును గనుము గీన ♦ సర్వకపులు
వాలుకిని దరింప ♦ వచ్చుచున్నారని, తెలిసికొంటి, నాక♦పు లిపు డెలమి.

క రమణీయసాలవనవృక్షములం గదలించు వాయు♦గా నుండు రటం
చు మదికిఁ దోఁచెడు జాగిటు, లమరెను జూ, యల్లయదిగో♦యతివిపులంబై.

తే. శశధరునితోడఁ దుల్యమై ♦ సముధికరుచు
లఱరుపుష్పకమను వ్యోమ♦యాన మచట
దవ్వునం గనఁబడియెడు ♦ ధాత దీని
మనసుచేతనె గల్పించె ♦ ననుచు వింటి. ౨౯ 5449

క. అనఘుఁడు రాముఁడు రావణు, నని బంధుయుతంబుగాఁగ ♦ హతమొనరిచి దీ
నిని బొందినాఁడు, తరుణార్కునివలెఁ గాంతులను మిగులఁ♦గొమరారునదై.

క. మనరామువాహనంబై, తనరారెడు దీని బ్రహ్మ♦నయను గుబేరుం
డును బొందె మనోవేగం,బునఁ బోవం జాలుఁ జుమ్ము ♦ భూపకుమారా!. ౩౦౪

క. దీనిపయి వీరులకు రఘు,నూనులు విక్రమగుణైక♦శోభితులు తమిన్
జానకియు భూరితేజుం,డై నెగడుకపీశ్వరుండు ♦ నసురవిభుండై. ౩౧౪ 5452

తే. వినయగుణభూషణుఁడగు వి♦భీషణుండు
గూరుచుండిన వా రది♦గో యయోధ్య
కరుగుదెంచు చున్నారని ♦ యనఁ దరుణులు
స్త్రీలు బాలురు వృద్ధులు ♦ చెలఁగి యచట. ౩౨ 5453

క. మనరాముం డిదె చనుదెంచె నటంచుం బలుక నపుడు ♦ చెలఁగురవము నిం
గిని ముట్టె, వార లంపఱు, ఘనకరిహయరథముల దిగి ♦ క్ష్మాస్థలియందున్. ౩౩

క. నిలుచుండి యాకసంబున, విలసిల్లెడు చంద్రు జూచు♦విధమునఁ గాంతిం
జెలఁగెడు విమానగతు నుజ్జ్వలమూర్తిని గనిరి రామ♦భద్రుని నంతన్ ౩౩౪

చ భరతుఁడు సంప్రహర్షమున ♦ భ్రాత నెదుర్కొనె ముందు భక్తితోఁ
గరములు మోడ్చి నిల్చి సరి♦గాఁ జనుదెంచితి వన్నమాట రీ
తి రఘువరేణ్య! యంచు రఘు♦ధీరుని జక్క నుతించె, నంతటన్
భరతుని యగ్రజుండు రుచి♦భాసురదీర్ఘమనోజ్ఞనేత్రుఁడై ౩౮౪ 5456

* వాలుకి=ఒకనది.

క. మనసున శతధృతినిర్మిం,చినపుష్పకమున వసించి ♦ చెలఁగె ద్వితీయుం
డనఁబడు నింద్రునిరీతిఁగ,, ననంతరము మేరువందు ♦ నలరెడు రవికిన్. ౩౫

తే. వందనము చేయురీతి నా♦భరతుఁ డెలమిఁ
బుష్పకంబుపయిం దగి ♦ పూజనీయుఁ
డైన రామునకున్ నియ♦తాత్ముఁ డగుచు
మ్రొక్కె, నంత మరాళాంగ♦ములఁ జెలంగి ౩౬ 5455

క నిరుపమములైన ప్రతిమల, నరుదుగ నొప్పారి వేగ ♦ మతిశయ మగుచున్
సురుచిరమై తగ నలరెడు, వరపుష్పక మద్ది రాము♦భద్రునియాజ్ఞన్ ౩౭

చ. ధరణికి వ్రాలె, నంత రఘు♦తల్లజుఁ డాభరతున్ ముదంబునం
గరముల నెత్తి పుష్పకము♦ఖంబున నెల్లరు మాడ నుప్పఁగా
భరతుఁడు సత్యవిక్రముఁడు ♦ భ్రాతృసమీపము నొంది ప్రీతితో
మరల నమస్కరించె, రఘు♦మండనుఁ డంతటఁ బిన్నసోదరున్. ౩౮ 5460

క. చిరకాలదృక్పథగతున్, భరతుని దమి నెత్తి యంక♦భాగమ్మున ని
ల్పి రమణఁ గౌఁగిటఁ జేర్చెను,, భరతుం డంతట సుమిత్ర♦పట్టిని భక్తిన్.

క తన కనురక్తిని వందన,మును సల్పినవాని మోద♦మునఁ గౌఁగిటఁ జే
ర్చి నితాంతభక్తి [1]జనకజఁ, గని మ్రొక్కి స్వనామ మొప్పఁ♦గావచియించెన్

సీ భరతుఁడు సుగ్రీవు ♦ భల్లూకపతి జాంబవంతు నంగదుని న♦త్యంత తేజు
మైందద్వివిదులను ♦ మాననీయుని నీలు నాఋషభుని నలు ♦ నలరుచున్న
గంధమాదన గవా♦క్ష శరభ పనసుల ఘనుసుషేణుని బిగ్గఁ ♦ గౌఁగిలించు
కొని గారవించె, నా♦వనచరుల్ కామరూపులుగాన మనుజాకృ♦తుల ధరించి

తే. యుండినందున భరతుని ♦ నొప్పమీఱఁ
గాంచి పరిహృష్టులై క్షేమ ♦ మంచితముగ
నడిగి, రంత మహాతేజుఁ ♦ డగుచు ధార్మి
కోత్తముఁడునైన భరతుండు ♦ నురుముదమున ౪౩ 5463

చ వనచరనాథుఁ గాంచి యిటు ♦ పల్కెను గౌఁగిటఁ జేర్చుకొంచు నో
యనుపమచిత్త! మాకలువు♦రౌ సహజన్ముల కెల్ల నీవు చ
క్కనిసహజుండవై తివి [2]జ♦గంబున మంచిమనస్సుతోడ నే
జనుఁ డుపకారియౌ నతఁడె ♦ చాలు సఖుం డని చెప్పఁగాఁ జుమీ!. ౪౫ 5464

క అరియగు నపకృతి చేసిన, నరుఁ, డపకారంబె లక్ష♦ణం బరికగుఁజా,
ధరణిని నం మఱి యును, భరతుండు విభీషణుఁగని ♦ పలికె హితముగన్.

1 అభివాద్య తతః ప్రీతో భరతో నామ చా బ్రవీత్-అనిమూ 2 సౌహృదా జ్జాయతే మిత్ర
మపకారోఽరిలక్షణమ్-అనిమూ

తే. మాయదృష్టముచే నీవు ♦ మారఘుపతి
కెంతొ దుష్కరకృత్యంబు ♦ లెన్నొ చేసి
సాయపడితివిగా యని ♦ సంతసమునఁ
బల్కి, శత్రుఘ్నుఁ డారఘు♦పతిఁ మ్రొక్కె. ౪౬ 5466

క. తనయగ్రజుఁ డగులక్ష్మణుఁ, గని వందన మాచరించి ♦ త్వాపుత్రికకున్
వినయమున మ్రొక్కె, నంతం, బెను గఁ గృశియించిదీన♦వృత్తిఁగుడుచుచున్.

క. తనరాకఁ గోరుచుండెడు, జననిం గౌసల్యఁ జూడఁ♦గాఁ జని నీవున్
వనమున కరుగం జనదని, ననుఁ బల్కిన వినక పోయి♦నాఁడం దల్లీ!. ౪౭

తే. దాని క్షమియింపుమా యని ♦ మానసంబు
కలఁకఁ దీరెడునట్లుగా ♦ గారవమునఁ
బలికి తత్పాదముల కొగి ♦ వందనంబు
సలిపి యంత సుమిత్రకు ♦ నెలమి మ్రొక్కె. ౪౮ 5469

క. *దనుజవధహేతువుగ ధా, త్రినిగీర్తిం గన్న కైకఁ ♦ దివిరి గనుచు మ్రొ
క్కెను, నంత నితరజననుల,కును వందనమాచరించి ♦ కోరిక మీఱన్. ౪౯

క. గురువయి పురోహితుఁడునై, పరమాత్ముఁడునౌ వసిష్ఠు♦పాలికిఁ జని యా
దరమున మ్రొక్కెను; నంతటఁ, బురజను లారాముఁ బ్రీతి♦పొంగంగనుచున్.

సీ. నీకు స్వాగతమగుఁ ♦ గాక యాయతభుజా! కౌసల్య మదిఁ దమిఁ♦గల్గఁజేయు
సాధుమతీ! రామ♦చంద్రా! యని కరంబు లొగ్గి పల్కిరి, పౌరు ♦ లురుకరాంజ
లులను సరోజకు♦ట్మలములవలెఁ బెక్కు వేలఁ బట్టిన రఘు♦వీరుఁ డలరి
కనియె, ధర్మాత్ముఁడై ♦ తవరునాభరతుండు మునురామభద్రుఁడి♦చ్చినసుపాదు

తే. కలను జేకొని నరపతి♦కాంతుఁడైన
రాముపదములఁ దొడిఁగెఁ దా ♦ నేమమొప్ప,
నంతఁ బ్రాంజలియై యిట్లు ♦ లనియె పన్నఁ
గని మహీపాల! నీరాజ్య♦మును గడంగి ౫౦ 5472

క. నాయొద్ద దాఁచినందున, న్యాయంబుగఁ గాచుచుండి ♦ నయమున నిదిగో
యీయెడల నప్పగించితి, నోయధిపా యీయయోధ్య ♦ కొప్పుగ మరలన్

క. అరుదెంచి భూమిపతివై, యుహుతరసంపదలఁ బొంది ♦ యుండుటఁ గంటిన్
నరవర! నాయీజన్మము, సరిగాఁ గృతకృత్య మయ్యెఁ, ♦ జక్కనికోర్కుల్.

తే. ఇపుడు ఫలియించెఁ గోశంబు ♦ నెల్లధాన్య
శాలలను బత్తనంబును ♦ సైన్యములను
గనుము నీదుప్రభావంబు♦న నివి పదిగుణ
ములుగ నిప్పుడు పెంపొంది ♦ పెలసె నవియు. ౫౧ 5475

* అభి వాద్య సుమిత్రాం చ కైకేయీం చ యశస్వినమ్-అనిమూ, యశస్వినీం రావణజయ
స్య తన్మూలత్వాత్ అనిన్ద్యత్వే

క. అనిపలుకుచున్నభరతుని, యనుపమగుణు భ్రాతృభక్తు ♦ నచ్చటఁ గని యి
ట్లనుజునిగుణములఁ గనమికి, వనచరులు విభీషణుండు ♦ బాష్పములు గదుర్.
తే. విడిచి పొగడిరి, శ్రీరాఘు ♦ వుఁడు ముదమున
భరతుఁ దొడమీఁద నిడుకొని ♦ బలియుతుఁడయి
యవ్విమానంబుతో భర ♦ తాశ్రమమున
కరిగె, నిట్లు నందిగ్రామ ♦ మపుడు చేరి. ౫౮ 5477
చ. జనపతి దాను సైన్యయుతిఁ ♦ జక్కఁగఁ బుష్పకముర్ మనోహరం
బును దిగి భూమిపై నిలిచి ♦ పూజ్యవిమానము గాంచి యిట్లనుర్
ధనపతివాహనంబవయి ♦ తద్వహనాదృతినుండు మే నను
జ్ఞ నొసఁగితిర్ యథేచ్ఛముగఁ ♦ జక్కఁగఁ బొమ్మనె, నంత నద్దియుర్ ౫౯
తే. ఉత్తమోత్తమ మాటచే ♦ నుర్వినాథు
నానతిం బొంది ధనదాల ♦ యమును జేరె
నుత్తరపుదిక్కుఁగాఁ బోయి, ♦ యుత్తటి రఘు
వరుఁడు వజ్రి బృహస్పతి ♦ చరణములకు ౬౦ 5479
ఆ. వందనంబుచేయు ♦ భంగిగ ననుజాపుఁడగు వసిష్ఠమునికిఁ ♦ దగ నతి యిది
యతఁడు దాను మిగుల ♦ సత్ప్రాసనంబుల, నధివసించి రెలమి ♦ యలరుచుండ.

నూటముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

---

౧౩౧ - వ సర్గము.

{ రాముఁడు ప్రతమమాని మంగళస్నానమొనరించి సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యను బ్రవేశించుట }

క. భరతుం డంజలిఁ బ్రీతిర్, శిరమునఁ గీలించి కైక ♦ చెలఁగుచు నుండర్
నిరతంబు సత్యవిక్రమ, పరికీర్తితుఁడైన రామ ♦ భద్రునకనియెర్. ౧ 5481
క. జననికిఁ గైకకు మోదం, బును గల్పించితివి రాజ్య ♦ మును నాపయిఁ బె
ట్టినకారణమున, నేవిధ, ముగ నాకిచ్చితివొ యట్లె ♦ ముదమున నేనుర్. ౨
ఆ. దీని మరల నిచ్చి ♦ తెగుచుకొనుచున్న, వాఁడఁ గృత్య, మీవు ♦ వలదనఁ దగ
దే నయోధ్యనుండి ♦ యెల్లభోగంబులఁ, బడయ నేలు మీవు ♦ వసుధన నెదొ?.
సీ. అడిగి నప్పుడె రాజ్య ♦ మర్పింపు చుండువో బలమునఁ దగువృష ♦ భంబుతాను
మోయఁగాఁ దగుభా ర ♦ మును తేఁతదూడపైవైచిననదిగొప్ప ♦ బరువుమోయఁ
జాలనిరీతి నీ ♦ నేల నేలందగు బలశాలి వగునీవు ♦ బరువు దీని
నాపైననే పెట్టి ♦ నర్ మోయఁజాలఁ జూ, యింతపర్యంత మెట్టీవు మోయఁ
తే. జాలినాఁడ వటందువో? ♦ సమధికజల, పూరసంభిన్నమగుకట్ట ♦ నీరువదల
గట్టిగాఁ గట్టనేర్వని నా ♦ కట్ట నిలుప, శక్యమే కాని యట్లు రా ♦ జ్య మిది రామ!.

క. పలువిధములైన ఛిద్రం,బులఁ దగు,గుంత్రావనప్ర♦ముఖరాజగుణం
బులచే ఛిద్రములను నిమ్ములఁ గప్పనియెడల నిల్వఁ ♦ బోలదు సుమ్మీ'. ౮

క. వినుమా నావలెనే నీవును గుణముల లోకములను ♦ బొలుపుగఁ దగ లోఁ
గొనఁగల వందువో యేమో?, వినుతాశ్వముపోలె ఖరము ♦ వే చనఁగలదే?.

ఆ. హంసవలెనె కాకి ♦ యభ్రపథంబున | కెగురఁ జాలనట్టు ♦ లేను వైరి
హరణ'నిన్నుఁబోలి♦యవనిభారము మోయఁ,జాలఁ జుమ్ము,భార♦సహనమునకు.

క. నీవసమర్థుఁడవైనన్, నావలనన్ జేవఁ గల్గి ♦ యవనీభరణం
బీవే చేయుచునుండుమ', యీవిధమున నందువేమొ? ♦ యినకులతిలకా'.

సీ. అంతర్నివేశన♦మందు వృక్షము నాట నది పెద్దయి యెక్క ♦ నలవిగాక [ము
గురుతరస్కంధముల్♦పరఁగఁగొమ్మలు పెద్దవై యొప్పఁగాఁ జూచి♦యనుఁగు ఫల
లను బొందకే నశిం♦చునయేని యదినాటినట్టి ఫలంబు నా♦యకున కమర
నట్టుగా దశరథుం ♦ డధ్వర మొనరించి నిన్నుఁ గాంచె నీవు భూ♦మిని దగంగఁ

తే. బాలనము చేయకున్నఁ ద♦త్ఫలము నతఁడు
పొందకుండును గద యిట్టి ♦ పోల్కి నోము
హాభుజా! త్వన్నిమిత్తమే ♦ యని తెలియుము,
గనుక నరపతివై భక్త♦లను బ్రకృతుల ౭౻ 5489

క. మము నేలుము, నీవభిషే,కమునం బొలుపొందుచుం బ♦గట దీప్తరుచుల్
విమలగతిం గన్పడ,నొ,ప్పు మిహిరుగతిఁ దేజమెంతొ ♦ పొలుచుచు నుండన్.

క కనుఁగాక నిన్ను లోకము, మనుజేంద్రా! వివిధములగు ♦ మంగళరవముల్
తనరన్ నృత్యము సల్పెడు, వనితల కాంచీలసద్ధ్వి♦వంబులు మిఱియున్. ౯౻

తే. నూపురంబులవైన ధ్వ♦నుల్ మనోజ్ఞ
గీతశబ్దంబులను రఘు♦క్షితిప! మేలు
కొనుము, నక్షత్రచక్ర మే♦సనుకఁ దిరుగు
చుండునో భూమి యెందాఁక ♦ నుండఁగలదొ ౧౦౻ 5492

తే అంతకాలము నీవు రా♦జ్యాధిపత్య,మొంది యుండుము రాజ్యేచ్ఛ♦నొంద నేను,
నాఁగఁ బరపురజేత భూ♦నాయుఁ డతఁడు,పలికినదివినికొనుదున♦ట్టులెయటంచు.

క. పరమాసనంబుఁ జేకొన, భరతుంగును గూరుచుండెఁ, ♦ బడపడి శత్రు
త్కరహంత లక్ష్మణానుజుఁ, డరసి త్వరం బిల్వఁబంచి ♦ యానతిచేయన్. ౧౨౻

తే శ్లోంకులు లాఘవమునసు♦ఖముగఁగృత్య,మొనరుపంగల్గునా ♦ తఁడెనిసెఱింగి
శ్మశ్రువర్ధనులును రఘు♦సత్తములకుఁ,గృత్యములు సల్పిరంతట♦నెలమి మిగుల.

క. తొలుతన్ భరతుం డప్పల, బలశాలి సుమిత్ర పెద్ద♦పట్టి పిగప నా
జలజాప్తసుతుఁడు కపిపతి, యలఘుగుణుండౌ విభీష♦ణాసురపతియున్. ౧౮

క, స్నానము చేసిరి, రాఘవ, ... శోధితజటులును ♦ స్నాతుండగు విచి

త్రస్నానమాల్యధరుఁడును, నై నెఱిఁ జందనమలంది ♦ యమలతనుండై. ౧౪½

క. మేలైనవస్త్రములనుం, దాలిచి తేజస్సుచే ని♦తాంత మలరుచున్
గ్రాలెడుసింహాసనమున, బాళిం గూర్చుండె జనులు ♦ ప్రమదము నొందన్.

తే. వీర్యవంతుఁడు నిక్ష్వాకు♦విమలవంశ,వర్ధనుండు శ్రీమంతుండు ♦ భాసురుఁడును
నైన శత్రుఘ్నుఁడును మహీ♦జాసియైన,రామునకులక్ష్మణునకు భ♦రతునకు నొగి.

క. సకలాలంకారంబులు, ప్రకటంబగు వైభవమున ♦ భవ్యములుగ సే
వకతతిచేఁ జేయించెను,, సకలనృపస్త్రీలు మంచి♦స్వాంతములు తగన్. ౧౬½

క. జనకజకుఁ దారె మది కిం,పును గూర్చెడు భూషణములు ♦ పొదిగి రుచిరరీ
తిని గై సేసిరి, నంతటఁ, దనయునిపైఁ బ్రేమ మధిక♦తమమై పొలయన్. ౧౭

తే. అలరుకౌసల్య హృష్టయై ♦ యాత్మజునకు
సఖులుగా నున్న యవ్వన♦చరుల భార్య
లకును నంనఱకును సువి♦లాసరీతి
సాధ్వలంకారముల నిచ్చె ♦ సరసమతిని ౧౮ 5502

తే. అంతశత్రుఘ్ను నానతి ♦ నంది యాను
మంత్రుఁడను సారథియును స♦మస్తములగు
నవయవంబులు చక్కఁగ ♦ నమరియున్న
స్యందనం బాయితము చేసి ♦ యచటఁ జేర్చె ౧౯ 5503

క గురుబాహుఁడు ఋతవిక్రమ,విరాజితుఁడు రాముఁ డంత♦విమలం బగుచున్
సరసిజసఖమండలమటు సురుచిరమగుస్యందనమును ♦ జూచి శుభగతిన్. ౨౦

క. ఆరోహించెను, బ్లవగమ,హీరమణుఁడు హనుమ స్నాన♦కృత్యము మిగులం
గోరికతో నొనరిచి శృం,గారములై దివిజలోక♦గవసనములు నాన్. ౨౦½

క తనరారు నంబరంబుల, మనమలరం గట్టి చెవుల ♦ మంజుళములుగాఁ
గనుపట్టఁ గుండలంబులు, తనువులు వెలయంగఁ ద్రిదశ♦తల్లజురీతిన్. ౨౧ 5506

చ. కననయి తారయోధ్యకును ♦ గ్రన్ననఁ బోయిరి, సూర్యపుత్రుచ
క్కనివనితల్ వరాభరణ♦కాంతులతోఁ దగి కుండలంబులన్
గనదురుకాంతిఁ బెంపెసఁగ ♦ కర్ణములం దులకింపఁగా నయో
ధ్యను గనుకౌతుకంబునను ♦ దారొగిఁ బోయిరి, రాజమంత్రులున్ ౨౨

క. మునిపతిఁ బురోహితు వసిష్ఠుని గూడి మహోత్సవమును ♦ శుభగతిఁ జేయం
గను వగు మంగళవస్తువు,లను సనుకట్టఁ దగునని వి♦లాసము పొంగన్. ౨౨½

తే. ఒకటఁ దలపోసి, రట విజ♦యుఁడు నశోకుఁ
డానుమంత్రుఁడు తలపోసి ♦ యధిపునకును

* స్నాతా వ్యనిశై గ్వస్త్రైః-అనిమా.

బురికి వృద్ధికరంబుగఁ ♦ బరఁగునట్టి
కృత్యములు నల్వఁగా నవు ♦ డెంచి మునిని. ౨౮ 5509

సీ. కనుఁగొని యిట్లని ♦ రనఘ' మహాత్ముఁడౌజనపతికిని జయా♦స్థానకు రాఘ
వున కభిషేకార్థ ♦ మనుపమశుభవస్తువుల నమర్ట్ట స♦స్థాలరు మీరె,
యని మంత్రు లంత ఆ♦ట్లతనికిఁ జెప్పి రామునిఁ జూచుమనములఁ♦జనిరి మరలఁ
బురము వెల్వడి, యంత ♦ సురపతియానసహస్రాక్షుఁడు హరియు క్త♦నుగురథంబు

ఆ. నెక్కి పోవురీతి ♦ నేపాపమెఱుఁగని, యారఘూత్తముండు ♦ స్యందనోత్త
మమును నెక్కి పత్త♦నమునకుఁజనియె, రా,మునకుభరతుఁడెలమి♦మునమునఁదగ.

క. అరదముఁ బగ్గములం గొని, త్వరగా నడిపించె, రుచిసి♦తచ్ఛత్రముఁ దాఁ
గరమునఁ శత్రుఘ్నుఁడు గొని, శిరముపయిం బట్టె నంతఁ ♦ జెలఁగెడు వేడ్కన్.

తే. మ్రోల నిలుచుండి లక్ష్మణుఁ ♦ డోలి రామ
చంద్రుశిరమున వ్యజనంబుఁ ♦ జక్క విసరు
చును గ్రహించెను, సితరుచి♦శుభ్రమగు చుఁ
దనరు వాలవ్యజనమును ♦ ఘనత మీఱ ౨౯ 5512

క. దనుజేశుండు విభీషణుఁ, డనుపమమగు మహోకదాని ♦ నాచామరముం
గొనియెన్, వ్యోమతలంబున, మునులు సురద్గణము లమర♦ముఖ్యులు ప్రీతిన్.

క. రామునివరకృత్యంబుల, వేమాఱు దలంచు చుండ ♦ విపులమృదురవం
బామోదప్రదమై తగి, భూమిన్ వ్యాపించెఁ, బ్లవగ♦ముఖ్యుం డగుచున్. ౩౦

క. గురుతేజుఁడునగు రవిజుఁడు, ధరణీధరతుల్యమైన ♦ తనువునఁ దగుకుం
జరమును *శత్రుంజయమును, గర నుసురాగమున నెక్కి♦కడువడిఁ జనియెన్.

క. వనచరులు నరాకృతులం, గొని సర్వాభరణములను ♦ గోరికమెఱయం
గను దాల్చి నవసహస్రము, లనుపనములునైన కరుల ♦ నవు డెక్కి తమిన్.

క. చని; రంతఁ బురమతల్లజుఁ, డనఘుఁడునగు రామచంద్రుఁ ♦ పతులమహోశం
ఖనినదములు జనులు ముదం,బునఁ జేయుమహానినాద♦ములు చెలఁగంగన్

క. భేరీనాదంబులు గడు, భోరుకొనన్ సౌధరాజ♦పూగముచేఁ జె
న్నారు నయోధ్యకుఁ బోయెను,, శ్రీరామునిఁ బట్టభద్రుఁ♦జేయుముదమునన్.

చ మును పురి కేగి వస్తువులు ♦ మున్నగువానిని గూర్చి రామచం
ద్రుని కెదురేగు దెంచిన గు♦రుప్రముఖుల్ సచివుల్ రథంబునం
దనపరివారముం గలిసి ♦ తద్దయు రాజిలు సుందరాంగ మొ
ప్పును జనుదెంచురాఘవుని ♦ భాసురగాత్రుని నత్కృపాకరున్ ౩౩౹ 5519

క. అతిరథవర్యునిఁ గాంచిరి,, మతిమంతులు వారలంత ♦ మైకొను ప్రీతిన్
క్షితినాథున్ జయజయశ,బ్దతతుల నలరింప బడులు ♦ పల్కి యతండున్ ౩౪౹

* తత శ్శత్రుంజయం నామ కుంజరం-అనియూ.

ఆ. తమ్ము గారవింపఁ ♦ దద్భ్రాతృయుక్తుని, వెంటఁ జనిరి, వృద్ధ♦విప్రతతులు
సచివవరులు ప్రకృతి ♦ సమితియుఁదనుఁగొ, ర్వఁ,దారకాసీతాప్య♦తకరుఁబోలి

క. వెలుఁగొందె రాముఁ, డంతట, సులలితతూర్యములఁ బూని ♦ సొంపుగ నాదం
బులఁ జేయువారు తాళం,బులఁ గొట్టెడువారు భద్ర♦ములఁ దగుపాటల్.

సీ. పలుకువారును మఱి ♦ నుఁ లితస్వస్తికవాద్యముల్ పూనిన♦వారు ముందు
చనఁగఁ దానుంబోయెఁ, ♦ గనకాక్షతలుదాల్చి పురుషులుగోవులు♦నిరుపమాన
సౌందర్యగర్వైక♦సాంద్రలౌ కన్యలు మోదకహస్తులౌ ♦ మేదినీసు
రులును రామునిముందుఁ♦జెలఁగుచుఁ బోయిరి,సుగ్రీవునకుఁగల♦శుభతరమగు

తే. సఖ్యమును వాయుపుత్రుని♦సత్ప్రభావ,మునుగపీంద్రులు సంగర♦మునునొనర్చి
నట్టికృత్యంబు దనుజబ♦లాతిశయము, నవ్విభీషణుసంబంధ ♦ మారఘుపతి.

క. తనమంత్రులకుం జెప్పెను, విని యావృత్తాంత మెల్ల ♦ విస్మయమును నె
మ్మనముల నయోధ్యలోఁ గల, జనులెల్లరు గాంచి, రంత ♦ త్మాపతిమణియున్.

తే. తనదువృత్తాంతమును జెప్పు♦చును మనమునఁ
*దుష్టియుం బుష్టియుంగల ♦ శిష్టజనులు
నిండియున్నయయోధ్యను ♦ నెమ్మిఁ జొచ్చె,
నంతఁ బురజను లాత్మ గే♦హములయందు. ౮౧ 5525

తే. పొడవుగా నెత్తి నిల్పిరి ♦ కనఁగి ధ్వజము
లిట్టు లిక్ష్వాకువంశమ♦హీశు లెల్ల
వాన మొనరింప రమ్యమై ♦ వఱలు తండ్రి
గృహముచెంతకుఁ జేరె నా♦నృపతిమణియు. ౮౨ 5526

క. తరువాతఁ రఘునందనుఁ, డురుమతి శ్రీరామచంద్రుఁ ♦ డొప్పమెఱసి సుం
దరమగుపితృసౌధము న,త్వరముగ దరియంగఁ జొచ్చి ♦ తద్దయు భక్తిన్. ౮౩

సీ. తనతల్లికిని సుమి♦త్రకును గైకేయికి వందనములు సల్పి ♦ భరతుధార్మి
కోత్తముఁగని మహా♦ర్థోపబృంహితము,లౌ పలుకుల మృదువుగఁ ♦ బలికె నిట్లు,
ముత్తెముల్ వైడూర్య♦ములు చెక్క రాజిల్లియుద్యానవనమున♦నొప్పియున్న
సౌధరత్నముఁ గపి♦త్మాపతికిం జూపు నందు వసింపనౌ ♦ నతఁడు; నాఁగ

ఆ సత్యవిక్రముండు ♦ సరసచిత్తుఁడు భరతుండు దానిని విని ♦ తోరపుఁదమి
వనచరేశుహస్త♦మును బట్టికొని యట్టి, సౌధమునకుఁ జేర్చె ♦ సంభ్రమమున

క. పరిచరు లాశత్రుఘ్నుని, కరసంజ్ఞం దైలదీప♦గణముల శయనా
స్తరణంబులఁ గైకొని న,త్వరముగ నటఁ జేరి, రిట్లు ♦ వనచరపతియున్. ౮౭

తే సౌధమునఁ జొచ్చినంతఁ దే♦జమున మించు
రాముప్రియసోదరుండు భ♦రతుఁడు సూర్య

* హృష్టపుష్ట జనాకీర్ణామ్-అనిమూ.

తనయునిం గాంచి యిట్లని♦యెను నృపాల
రాము నభిషేకమునకుఁ గ్వ♦రపడి నీవు ౫౦
క. పనుపుము దూతల, ననఁగా, విని సుగ్రీవుండు రత్న♦వితతిఖచితముల్
కనకఘటంబులు నాలుగు, వనచరులకు నల్వురకును ♦ వరుస నొసఁగుచున్.
తే. పలికె వానరవరులార ♦ యెలమి రేపు, తెల్లవాఱక మునుపె మీ♦రెల్ల నాల్గు
సంద్రముల నీరు పావన♦శైవలినుల,జలములనునించుకొనివచ్చి♦సంభ్రమమున.
తే. ఎదురుచూచుచునుండఁడీ♦యిచటననుచు, నాజ్ఞనిడవారణోపము♦లై మహాత్ము
లైన వనచరవర్యులు ♦ వైనతేయు,కరణి జవమొప్పువారలు ♦ గాన వేగ ౫౧
క. చని రంబరమార్గంబున,, హనుమంతుఁడు జాంబవంతుఁ ♦ డాఋషభాఖ్యం
డును వేగదర్శియను నీ, వనచరు లంభః ప్రపూర్ణ♦భర్మఘటములన్. ౫౨
ఆ. తెచ్చి రంత వారు ♦ దివ్యనదీపంచ,శతజలములఁ బట్టి ♦ సంతసమున
నరుగు దెంచి; రంత ♦ నలఘుబలోపేతుఁ,డౌసుషేణుఁ డెంతో♦యాదరమున.
క. తూరుపునంద్రమునుండి ను,హారత్నసువర్ణఘటము ♦ నంభఃపూర్ణం
బారాముసకయి తెచ్చెను,, సారబలుండైన యాఋ♦షభవనచరుఁడున్. ౫౩
ఆ. దక్షిణాబ్ధినుండి ♦ తపనీయకలశంబు,నిండ జలము నించి ♦ దండి రక్త
చందనవిటపాభి♦సంయుతముగఁ జేసి, సత్వరముగఁ దెచ్చె ♦ సంతసమున. ౫౪
క. గవయుఁడు మారుతవిక్రముఁ, డవుటం బడమటఁ జెలంగు ♦ నంబుధిభవశీ
తవిమలజలముల మణికుంభవరమునన్ నించి తెచ్చెఁ ♦ బటువేగమునన్. ౫౫
క. గరుడానిలవిక్రముఁడును, వరధర్మమనస్కుఁ డఖిల♦వరగుణఖనియుం
బరహంతయునగు నళుఁ డు,త్తరజలధిజలంబుఁ దెచ్చెఁ ♦ దాఁ గలశమునన్
క. వనచరు లిటు తెచ్చిన పా,వనజలముల నిఖిలమంత్రి♦వరులు సుమిత్రా
తనయుండగు శత్రుఘ్నుఁడు, కని రాముని భట్టభద్ర♦కలితునిఁ జేయన్. ౫౬
క. తరుణం బిదియని తలఁచుచుఁ, బురోహితుం డనఘశక్తి♦పూజ్యుఁడు నగుచుం
బరఁగు వసిష్ఠునకును బం,ధురాజికినిఁ దెల్పి, రంతఁ ♦ దోరపువేడ్కన్. ౫౭

—శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేకమహోత్సవము.—

చ. మునిపతియై మహాత్ముఁడయి ♦ భూసురసంయుతుఁడై చెలంగునా
యనఘుఁ డరుంధతీపతియు ♦ హర్షమునన్ జనకాత్మజాతతో
ఘను రఘురామచంద్రు మణి♦కల్పితపీఠమునందుఁ గూరుచుం
డ నటు లొనర్చె విప్రులు క♦డుం గడు దీవన లిచ్చుచుండఁగన్. ౫౮
ఆ. అంతటన్ వసిష్ఠుఁ ♦ డావామదేవ,కా,శ్యప, సుయజ్ఞ, గౌత♦మాఖ్యు, లెలమి
గ్రాలువిజయమునియుఁ,♦గాత్యాయనుండు,జా,బాలియుననుమాను♦లొలిఁగూడి
క. మును వసువు లమరేశున కభిషేకంబు చేయు♦చొప్పున విమలం
బును జారుపరిమళాన్విత,మునగు పయస్సునను బురుష♦ముఖ్యు రఘుపతిన్.

క అగుడుగ నభిషేకించిరి,, తగు వార్తఁ బుత్విజులును ♦ ధాత్రీసురు లా
దరమునఁ గన్యలు మంత్రులు, పురజనులును యోధవరులు ♦ పొంగెడు వేడ్కన్.

సీ. అభిషేక మొనరించి ♦ రంత వసిష్ఠాదు లాకృతిమైఁ గోర ♦ నగుగు దెంచి
నట్టి నల్వురగు లో♦కాధిపు లన్య దేవత లొకటిగఁ గూడి ♦ వైభవమున
నంబరంబున నిల్చి ♦ యతినిర్మలములగు సర్వౌషధీరస♦సారములను
నభిషేక మొనరించి, ♦ [రాదికాలంబున బ్రహ్మనిర్మితమయి ♦ పరఁగు నేదొ

ఆ. మనువు దేనిచేత ♦ మును పభిషిక్తుఁ డ,య్యెనొ తదీయునంశ♦మునను గలుగు
క్షితిపు లెల్ల దేని♦చే నభిషిక్తులై, యుండిరో మహార్హ ♦ ముజ్జ్వలంబు. ౬3

క. వితతమణిమనోజ్ఞంబును, నతిశయశుభదంబునైన ♦ యట్టి కిరీటం
బు తగఁ బంగరుతో న్,న్నతము నమూల్యంబు నగుచు ♦ నైజస్ఫూర్తిన్.

క తనరుచు నానావిధవ,స్తునికరముల వెలసి మిగుల ♦ సుందరరత్నా
ళిని జిత్రితమై తగు సభ, ననూనమణిపీరవర్య♦మం దుంచి తగన్. 5548

తే. క్రమము తప్పక పూజించి♦ మునులచిత్తుఁ,డగు వసిష్ఠుండు బుత్విజు♦లఖిలమునులు
నక్కిరీటంబుతో రాము♦నాదరమున, నప్పు డభిషేక మొనరించి] ♦ రట్టితఱిని

క. మంగళసితాతపత్రం,బుం గరమునఁ గొనుచు రామ♦మూర్తికిఁ బట్టెం
బొంగుచు శత్రుఘ్నుఁడు కపి,పుంగవుఁడగు సరసిజాప్త♦పుత్రుం డంతన్.

క తెల్లని వింజామరచే, మెల్లఁగ వీచెను ముదంబు ♦ మించ దనుజరా
డ్వల్లభుఁడైన విభీషణుఁ, డల్లన శశిసన్నిభముగ ♦ నలరెడు దానిన్ ౬౮

తే. [1]వేఱు వింజామరనుబూని ♦ విసరె, నింద్రు
పనుపునన్ వాయుదేవుండు ♦ తనరుచులనె
వెలసి శతపుష్కరంబగు ♦ విమలకనక
హారమును రామచంద్రున ♦ కప్పు డొసఁగె ౬౯ 5552

చ అనిలుఁడు తన్ను నిర్జరగ♦ణాధిపుఁ డింకను హెచ్చరింప ర
త్ననికరసంయుతం బగుచు ♦ నాయకరత్నవిభూషితంబునై
తనరుచు ముత్తెముల్ వెలయఁ ♦ దద్దయు నొప్పెడు హార మిచ్చె, న
మ్మనుజవిభుండు తత్కృతిని ♦ మండితుఁడై యలగారు చుండఁగన్ ౬౪

తే సురలు గంధర్వులెంతయు ♦ శుభముగలుగఁ, బాడిరప్పుండు శ్రీరామ♦భద్రుఁడనుచు
నప్సరసలాడి, ర త్తఱి ♦ ననని యందు, సస్యములు పండెఁ దరువులు ♦ సత్ఫలముల

క. అలరారెం బుష్పంబులు, సులలితవాసనల మించె ♦ క్షోణీపతి శ్రీ
లలితుఁడు [2]రాముం డ త్తఱి, నిలాసురేశులకు లక్ష ♦ నిచ్చెఁ దురగముల్.

1 మాలాం జ్వలంతీం వపుషా కాంచనీం శతపుష్కరామ్, రాఘవాయ దదౌ వాయు ర్వాసవేన ప్రచోదితః-అనియు 2 సహస్రశత మశ్వానాం ధేనూనాంచ గవాం తథా-అనియు ఇట లక్షగుఱ్ఱములను భూసురుల కిచ్చెననియో నొకనాణెములని కొంద ఱర్థము చెప్పుదురు. అది యుక్తి యుక్తమే కావచ్చును.

తే. అపుడె ప్రసవించియున్నట్టి ♦ యావుల లక్ష
వృషభములు నూఱు భూసుర♦వితతి కొసఁగె
మరల ముప్పదికోట్ల హే♦మమునియ్య
ముల నమూల్యాంబరములు సొ♦మ్ములు నొసంగె. ౨౦౫ 5556

చ. సరసిజమిత్రరశ్ముల నె♦సంగుచు రత్నవినిర్మితంబునై
నిరుపమమై మనోజ్ఞమయి ♦ నిర్మలమై తగుభర్మహార మా
హరిపతి కిచ్చె భాస్కరిక♦లాభరణంబగు రామమూర్తి, యా
దరమున వాలిపుత్త్రునకు ♦ ధైర్యసుగుణ్యునకుం గెంతొ వేడుకన్. ౨౧౫ 5557

తే. వజ్రవైడూర్యమణిగణ♦భాసురంబు,లైన కేయూరముల నిచ్చె;♦నవనిజాత [చు.
కపుడు రాముండుహృష్టుండై ♦ యుమ్మరత్న,ఖచితమయి చంద్రకిరణసం♦కాశమగు

క. ఉత్తమతమమయి కాంతుల, నత్తఱి సభ నెల్లఁ గ్రమ్ము ♦ నట్టి యసమమౌ
ముత్తెపుహారము నిచ్చెను,మరుత్తనయున కిచ్చునను ని♦రూఢమునీమన్ ౨౩౫ 5559

చ. జనకజ భర్తయాజ్ఞనయి ♦ స్వాంతమునం గ్వరఁ బూని యంత నా
తనిసమనుజ్ఞ నొంది ప్రమ♦దంబున దివ్యములౌచు నెమ్మనం
బునకు ముదంబు నెంతయును ♦ బొందుగఁ గూర్చెడు రెండువస్త్రముల్
ఘనమణినిర్మితాభరణ♦కాంచముఁ బావని కిచ్చె వేడుకన్. ౨౪౫ 5560

చ. తనకుఁ బ్రియుండు నిర్భరము♦దంబున నిచ్చినహార మట్టె యా
జనకజ కంఠమందు రుచి♦జాలము మించఁగ నుండఁ దీసి య
వ్వనచరవారముం గనుచు ♦ భర్తృసభేష్ట మెఱుంగఁ గోరి యా
తనిఁ బలుమాఱు చూచె, రఘు♦తల్లజుఁ డింగితవేత్త గావునన్. ౨౫౫ 5561

క. ధరణిసుతమానసభావముఁ, బరిపతిఁ బరికించి యిట్లు ♦ పలికెన్ సుదతీ!
నిరుపమబలవిక్రమములు, స్థిరమతిముఖశుభగుణములు ♦ చెందు నెవనికో.

తే. ఎవఁడు నీకాత్మసంతృప్తి ♦ నిచ్చినాఁడొ, యట్టివానికి నీహార ♦ మాదరమున
నొసఁగుమా,యనిపల్కినా♦యుత్పలాక్షి,హారమునదానినిచ్చెనా♦యనిలజునకు.

క. సితజలదయుక్తమహా పర్వత మట్టులు చంద్రకిరణ♦వారమువలెనే
సితరుచులమిగులు హారము, మతిమంతుఁడుహనుమ తాల్చి♦మఱియువెలింగెన్.

సీ. అంతఁ బరంతపుఁ♦డగు రామచంద్రుండు మైంద, ద్వివిద, నీల ♦ బృందనాయ
కులకు వారలు మదిఁ ♦ గోరినయట్టుల గుణవిశేషములను ♦ గూడియున్న
వస్తువుల నొసంగె, ♦ వనచరశ్రేష్ఠులు మఱియు వానరపతుల్ ♦ మహితరీతిఁ
దగినట్లు భూషణ♦తతుల వస్త్రంబుల సలరింపఁబడి, రంత ♦ సత్క్రమమున

ఆ. నెట్టికార్యమైన ♦ నేర్పున నొనరించు, రాముఁ డసురసంఘ♦రాజునకును

* సీతాయై ప్రగతో రామం ఆమయా హనుమతే రాఘవస్య తు త్యాగశయేన దత్తా-అనివ్యాఖ్యా.

వనచరేంద్రునకును ♦ హనుమకు జాంబవంతునకు నితరులైన ♦ వనచరులకు.

క. పరువులకుం దగినట్టులు, వరరత్నము లాదియైన ♦ వస్తువితతు లే
వరునకు గోరిన నటు లాదరమున నొసఁగంగ వారు ♦ తమిచెలఁగంగన్. ౮౨

క. తమతమ నెలవులకుం జని, రనులాత్ములు వనచరేంద్రు ♦ లందఱు మహనీ
యమతియగు రామునభిషేకమహమ్మును జూచి మ్రొక్కి ♦ కడువినయమునన్.

క. అనుమతులై కిష్కింధకుఁ, జని, రాకపితల్లజుఁడగు ♦ సప్తాశ్వసుతుం
డును రామునియభిషేకంబును గని బహుమతుల నొంది ♦ పోయెం బురికిన్.

సీ. [సర్వకామంబు లొ♦సంగి శ్రీరాముండు పూజింప] రాక్షస♦పుంగవుఁడగు
నావిభీషణుఁడు త♦దాజ్ఞను గైకొని కులధనంబును దాను ♦ గొనుచు లంక
కరిగె, రాముండిట్టు♦లఖిలవైరులఁ జంపి గురుయశంబును బొంది ♦ పరముఁడగుచు
దుష్టుల శిక్షించి ♦ శిష్టుల నలరించి రాజ్యంబు నెల్లను ♦ బ్రమదమలరఁ

తే. జక్కఁ బాలించె, ధర్మవ♦త్సలుఁడు రాముఁ, డఖిలధర్మవిదుం డయి ♦ యనుజుఁడైన
యాసుమిత్రాత్మజునిగాంచి ♦ యనియె, నీవు, ధర్మవిదుఁడవు మన్వాది ♦ ధరణిపతులు.

క. మునుపటివారలు దోర్బలమున నేలుచునుండినట్టి ♦ భూమిని దీనిన్
ననుఁ గూడి యేలు మీవును, మనజనకపితామహాది ♦ మాన్యులు పూర్వుల్.

క. ధరణీశులు ధరియించిన, ధరణీభారంబు దీనిఁ ♦ దమి నీవును సు
స్థిరయౌవరాజ్యమును గొని, పరిపాలింపంగఁ దగును ♦ భవ్యమనీషన్. ౮౭

క. నేనెట్లో నీవు నట్లే, పూనం దగు ననియె, భూప♦పుంగవుఁ డిటు త
న్నానిన ముదమున నీవికఁ, బూనఁ దగున్ యౌవరాజ్య♦మునని మృదూక్తిన్.

---

* లబ్ధ్వా కులధనం రాజా లంకాం ప్రాయా ద్విభీషణః-అనిమూ ఇచట కులధనమనుపదము నకు శ్రీరంగవిమానమని గోవిందరాజులు సంప్రదాయార్థమును జెప్పిరి కులధనమనఁగా లంకారాజ్యమే యర్థమనియు, నుత్తరకాండమున రామావతారసమాప్తికాలమున రామమూర్తి విభీషణునకు శ్రీరంగవిమాన మిచ్చినట్లు చెప్ప బడియున్నదనియు బద్మపురాణమున నిట్లే చెప్పఁబడియున్న దనియు మహేశ్వరతీర్థులు వ్రాసిరి ఈభేదమును సరిచేయుట శక్యమగు పనికాదు బుద్ధిమంతు లాలోచించుకొని యెవరికి సరిపడినది వారు గ్రహించుటయే యుక్తము గోవిందరాజులే తనవ్యాఖ్యలో "విభీషణ సంక్రమాగతం లంకారాజ్య మితి కేచిత్" అని వ్రాసియున్నారు ఇందుఁ గొన్నిప్రక్షిప్తశ్లోకము లున్నవనియుఁ గాఁబట్టి యవి తొలఁగిపైచి పద్మపురాణమునకు యుగాం తరవ్యవస్థయని యర్థముచెప్పిన గోవిందరాజుమతము నిలుచునని మతికొందఱు సత్యమునకు తీర్థుల వారియర్థమే సరియైనదని తోఁపకపోదు ఈచిక్కులు నాకేల యని యాపదమే పద్యమునఁ నుంచితి. బుద్ధిమంతులు ఎవరికెట్లు సరిగానున్న నాయర్థమును గ్రహింపవచ్చును ఈరెండింటివలనను శ్రీరాముని రామత్వమునకు విభీషణుని భక్తత్వమునకు హానిలేదు కుమ్ము సుద్దులతో లాభములేదని గ్రహింతురుగాక.

[1] తే. ఆనతిచ్చిననుఁ బ్రియ మారనెంతయు, యనునయించిన లక్ష్మణుండట్లె యనక
యుండెనంత మహాత్ముఁడా యుర్విభుఁడు, భరతు భిషిక్తుఁ జేసెనా పదమునందు.

ఆ. అంతఁ బౌండరీక మశ్వమేధము వాజ, పేయ మితరములగు పృథుమఖములు
ధరణినాథమౌళి తాఁ బలుమాఱులు, చేసె మానుగ లరభాసురముగ. ౯౦

క. ధరణీశుఁడు పదివేలగు, శరత్తులా రాజ్యమేలి చక్కని యశ్వో
త్కరముల గురుదక్షిణలను, బరఁగు ములగు నశ్వమేధ భవ్యక్రతువుల్ [భుఁడు

తే. [2] శతము నొనరించె నిట్టులా జానుబాహు, వులను బలము మూఁపులును గల భూమివి
లక్ష్మణానుచరుండయి లలితరీతి, విక్రమంబునఁ బాలించె పృథ్వి నెల్ల ౯౧

సీ. ధర్మాత్ముఁడగు రఘుతిల్లజుఁ డత్యుత్తముఁడుగు రాజ్యముఁ బొంది సుమతమిత్ర
బాంధవులను జ్ఞాతిపటలంబునుం గూడి బహువిధాధ్వరములఁ బొనరఁ జేసె,
రాముండు చక్కఁగా రాజ్యంబుఁ బాలింపవైధవ్యదుఃఖము భామినులకుఁ [త,
గలుగదయ్యెను, వ్యాళములభయంబును, రోగభయమును బొందరా ప్రజలోకిం

తే. యెపుడు లోకంబునన్ దొంగలనఁగఁ గలుగ, రైరి డెట్టి యనర్థమే యైన నెవనిఁ
దాఁకకుండెను, సుంతయుఁ దారువృద్ధు, లుండి మృత్యువు బాలుర కిడనొసఁగనరు.

చ [3] కనుకనె ప్రేతకార్యములఁ గానరు చేయఁగ, సర్వము న్ముదం
బును గనుచుండు, మానవులు భూస్థలి ధర్మరతిన్ జెలంగి యొ
క్కనిపయి వైరముం గనఁగఁ గారణ మొక్కనికుండ రాము మో
మును గని దాన వాఁడు రఘుభూషణు మోమును మాని దాని నె
మ్మనములఁ బ్రీతిఁ గాంతురు సమస్తవిధంబులఁ దృప్తులై యిలన్. ౯౨ 5578

చ జనపతి రాజ్యమేలుతఱి సర్వజనుల్ పదినూర్ల వర్షముల్
మనుగడఁ గాంచి రోగ మను మాటయె లేక [4] సహస్ర పుత్రులన్
గని గతశోకులై సుఖముఁ గాంచిరి, రాముఁడు రాజ్యమేలఁగా
జనులు నిరంతరంబు తమ స్వాంతములం గడుఁ బ్రీతి మీఱఁగన్. ౯౩

క. రాముఁడు రాముఁడు శ్రీరఘు, రాముండని రామచంద్రు రమ్యకథలనే
వేమాఱు చెప్పుచుండం, గా మహి శ్రీరామమయము గాఁ దగియుండెన్ ౯౪

చ తరువులు స్కంధముల్ విపులతన్ దగ నెప్పుడు పూయుచున్ ఫలో
త్కరముల నొప్పుచుండె, జలదంబులు కాలము తప్పకుండఁగా
ధరణిని వృష్టిదానమునఁ దద్దయుఁ దన్పుచునుండె, వాయువుల్

---

1 సర్వాత్మనా పర్యనునీయమానో యదా న సౌమిత్రి రుపైతి యోగమ్-అనియూ ఇట లక్ష్మణుఁడు రామువాక్యము నంగీకరింపకుండుట యాజ్ఞోల్లంఘనముగాదనియు అన్నను సేవించుట తప్పఁ దక్కిన యధికారములు తనకు వలదనియు నిరంతరకాంతసేవయే యతనిభావమనియు గ్రహింపఁదగు 2 ఆజానులంబబాహుస్స మహాస్కంధః ప్రతాపవాన్-అనియూ 4 రామ మేవానుపశ్యంతో నాభ్యహింసన్ పరస్పరమ్-అనియూ అన్యోన్యనిష్ఠానమైరి సత్యాప రామముఖం మ్లానం భవిష్యతీతిమత్వా పరస్పరం నాభ్యహింసన్-అని వ్యాఖ్య. 4 ఇచట సహస్రశబ్దము బహుత్వపర మని గ్రహించుట యుక్తము.

నిరతసుఖాస్పదంబుగను ♦ నిచ్చలు వీనుచునుండె, బ్రాహ్మణుల్. ౯౪ 556

చ. ధరణిప, వైశ్య, శూద్రులు, స్వ♦ధర్మము దప్పక లోభయుక్తి నే
వసువను బొందకే పుడమి ♦ వారని త్య్ప్రీతి గాంచుచుండి, రా
దరమున రాముఁ డేలుతటి ♦ ధర్మరతాల్ వరధర్మనిష్ఠులున్
నిరతము సత్యవాదులు స♦ఖందితసంగళలక్షణాఢ్యులున్
బరహితులున్ సుశాంతు లతి♦భవ్యమనీషులునై నరుల్ కడున్. ౯౫ 557

తే వెలసి యుండిరి, సోదరు♦లెల్లఁగొలువఁ, బదునొకండుసహస్రసం♦వత్సరములఁ
శ్రీయుతుండయి రాముండు♦చేసె ధరణి, పాలనంబును ధర్మత♦త్పరమతియయి

సీ ఆదికావ్యంబు ధ♦న్యము యశస్కరమును రాజులకున్ జయ♦ప్రదము నాయు
రారోగ్యదంబు వే♦దార్థసంయుతమును నగు దీని రామాయ♦ణాఖ్యకృతిని
వాల్మీకి రచియించె ♦ భవ్యంబుగా మును, దీనినిఁ జదువునో ♦ వీనులలర
నెవ్వండు వినునో యా♦హితమతి పాపాళిముక్తుఁ డౌ శ్రీరామ♦మూర్తిదయిఁ

తే యతులపట్టాభిషేకంబు ♦ నాదరమున, విన్న యెడఁ బుత్రకాముఁడ♦కెన్నరాని
సత్సుతుల్ గల్గుదురు, విత్త♦సంచయమును, గోరువారికి ద్రవ్యంబు♦గూడు నిజమ

క. ధరణీవిభుండును వినునే, నరివీరుల నోడించి భూమి ♦ నంతయుఁ బొందున్,
దరుణులు విందురయే రఘు, వరుఁ గౌసల్యయును, గైక ♦ భరతాహ్వయునిన్

ఆ. లక్ష్మణుని సుమిత్ర ♦ లలిమీరఁ గన్నట్టు, లాయువెక్కుఁడు గల♦యట్టి సుతుల
బడయుదురు ప్రమోద♦పరమసుఖంబులఁ, గనుచునుం ద్రుమిగులఁ♦గాంతి వెలఁ

క. శ్రమముం బొందకయే కా, ర్యములన్ సాధించు రాము♦రమ్యవిజయ మె
ల్ల మహిం బ్రతిపాదించెను, సుహితరామాయణంబు ♦ శుభమతి వినినన్

క. అమితాయు వొందు, వాల్మీ, కిమహర్షికృతంబు మాని♦కీర్త్యము వేదా
ర్థముఁ దెలిపెడు నీ తొలికా, వ్యము నెవ్వఁడు శ్రద్ధ గలిగి♦యాదృతిమీరన్

క. జితకాముక్రోధుండయి, యతిశయమోదమున వినిన ♦ యాతం డాప
ద్వితతిని దాఁటును జక్కఁగ, క్షితి నెవఁడు విదేశమందుఁ ♦ జేరియె యున్న

తే మరల బంధువులనుగూడు ♦ మహిని నిందె
రాఘవానుగ్రహమ్మున ♦ రమ్యవాంఛ
లన్నియును బొందు, దీని రా♦మాయణమును
జక్కఁగా విన్న సురలుహ♦ర్షముఁ గనుదురు. ౧౦౪ 55

సీ ఇంతమాత్రమె కాక♦గృహమున నసియించి కార్యంబులకును♦విఘ్నములఁ గూఁ
దేవతాగణములు ♦ తీవ్రభూతంబులు శాంతంబులగు, రామ♦చంద్రుగాథ
విన్నమాత్రమ్మునఁ ♦ బృథ్వీశుఁ డెల్ల భూమండలంబు జయించు, ♦ మఱి వి
గతుఁడు క్షేమంబుగఁ ♦ గ్రమ్మఱ స్వస్థానమును జేరు, నార్తవ♦ముఁను గనుయ

తే. తలోగి విన్నసద్గుణులఁ బు♦త్రులను గనుదు, రతివురాతనమీ యితి♦హాసమాట[
దీనిఁ బూజింపఁ జగుసంగ♦మానవులకుఁ, బాపసంఘంబునశియించు♦భద్రమె

క ఆయువు చాలఁ గలుగున్ రామాయణమును జదివి యును లోని ♦ నౌవలలు ధరన్
రాయంగ మ్రొక్కి వినంగను, జూ యనీను గని వలన ♦ శుంభ ద్భక్తిన్. ౧౧౧౪
క. తనయ ప్రాప్తియు భాగ్యంబును సస్యంబులు గలుగు ♦ పూజనమును, దీ
నిని బూర్ణముగా నిత్యంబును వినఁ జదువ రాఘు♦వ్రుంకు వానిపయిన్.
క అనిశము ప్రీతుండయి యుండును, గాముండై యాది దేవుఁ♦డు సనాతనుఁడున్
ఘనభుజుఁడు ప్రభుఁడు నారాయణుఁడున్ హరియైన విష్ణు♦వగు నట్లగుటన్.
క. కరుణించిన నఖిలార్థము, లరయఁగ నిచ్చును సాహిత్య♦ మగు కార్యము శ్రీ
వరుచరితము మంగళసముఁ,, బరమంబగు భక్తి వినెడు♦ వాఁడు ధరిత్రిన్ ౧౧౮
చ తనదుకుటుంబవృద్ధి ధన♦ధాన్యవివృద్ధిని గాంచు మోదమున్
మనమున కిచ్చు స్త్రీల నస♦దూనవిలాసినులన్ వివాహమా
ననుపమమా సుఖంబుగను ♦ నాత్మను గోరిన కోర్కులొందు మే
దినిఁగల సర్వకామములఁ ♦ దృప్తిగఁ బొందుచు రాముసత్కృపన్. ౧౧౮౪
తే. ఆయురారోగ్యయశముల ♦ నందఁ జేయు
మంచిసోదరలాభంబు ♦ మించఁ గూర్చు
బుద్ధి సుఖముల నభివృద్ధిఁ ♦ బొందఁ జేయుఁ
దేజమును గల్గఁ జేయు నీ ♦ దివ్యగాథ'. ౧౧౯ 5597
క. కనుకనె యభ్యుదయంబును, గనఁగోరెడు సాధుజనులు ♦ గడు నియమముతో
డను దీనిన్ వినవలయును,, వినుఁడీ' వాల్మీకి' పూర్వ♦వృత్తం బిదియా.
తే. భద్ర మిదుఁగాక మీకెప్డు ♦ భక్తితోడ
నమ్మకముగల్గి పారాయ♦ణమును జేయుఁ
డీశుఁడగు విష్ణుమహిమంబు ♦ వృద్ధిఁగాంచుఁ
గాక జగమున ననవృత♦ఖ్యాతి మించి ౧౧౬ 5599
క దీనిన్ భక్తిని విన్నను, దీని మహార్థముల నన్ని♦తిని గైకొనినన్
మానసములఁ బ్రమదంబును, బూనెదరు సుపర్వులనయ♦మును నరుల యెడన్.
క రామాయణమును వినినన్, నేమంబునఁ బితరులెల్ల ♦ నెమ్మిం గనువా,
రామహితభక్తి నీ శ్రీ. రాముని గాథను మహర్షి ♦రమ్యకృతిఁ దమిన్ ౧౧౭౪
తే. ఎవరు వ్రాయుదురో వార ♦ లెల్లఁ గామ
ములను బొందుచుఁ బరలోక♦మునకు నరిగి
స్వర్గమున సర్వకాలంబు ♦ వాస మొప్పఁ
జేయుదురు నిశ్చయం బిది ♦ శ్రీహరికృప ౧౧౮౪ 5602

నూటముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము

క. మానీతమర్త్యరూపా, మానితకరుణాభిపూత♦మంజ్వాలాపా
మానియతసుకృతసురపా, మానీతిప్రహితవినుత♦మానిమహీపా.

చ. సరసిజసూతి దేవపతి♦సన్మునిసంతతిసాధుసన్నుతి
స్ఫురదభిరామ! వేఁతతి♦పూజితమోక్షదదివ్యనామ! సుం
దరరుచిధామ! దీనజన♦తాపరిపాలనకామ! సత్కృపా
కరగుణదామ! యోగిజన♦కమ్రహృదంబుజధామ! నిత్యమా!.

మాలిని. నిరుపమగుణహారా ♦ నిర్జితానేకశూరా
శరధికృతనివాసా ♦ సంతతానందహాసా
దురితతిమిరమిత్రా ♦ ధూతదైతేయగోత్రా
సురుచిరకమలాక్షా ♦ సూరిరక్షైకదీక్షా.

సీ. ఇది మహీసురకుల♦విదితకాశ్యపమానిగోత్రజాపస్తంబ♦సూత్ర, శ్రీత్రి
పురసుందరీవర♦కరుణాత్తసంస్కృతాంధ్రకవిత్వవైభవ, ♦ ప్రథితకీర్తి
జనమంచివంశాబ్ధి♦చంద్రసుబ్రహ్మణ్యవిబుధవర్యసుపుత్ర, ♦ వినుతిపాత్ర
పండితగురుభక్త♦తాండవకృష్ణాపరాభిధేయార్యజ♦నాళిభజన
తే. నిరతశేషాద్రిశర్మప్ర♦ణీతమైన
యాంధ్రరామాయణంబున ♦ నఖిలసుఖము
లొసఁగి విజయంబు నమకూర్చు♦యుద్ధకాండ
మవని నాచంద్రరవితార♦మై చెలంగు

యుద్ధకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ